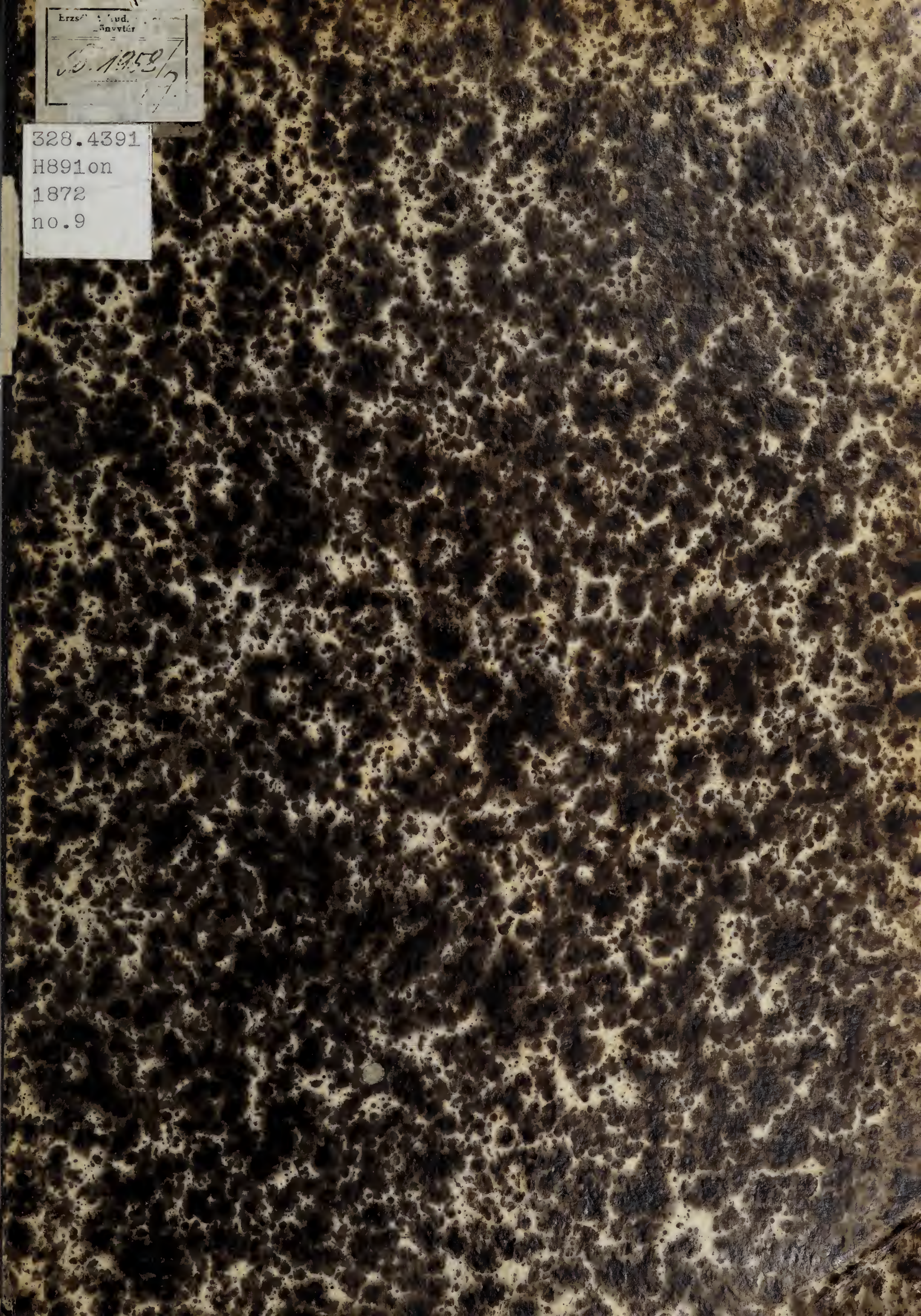
Erzsébet kud. könyvtár
Sz. 1952/7
328.4391
H891on
1872
no.9

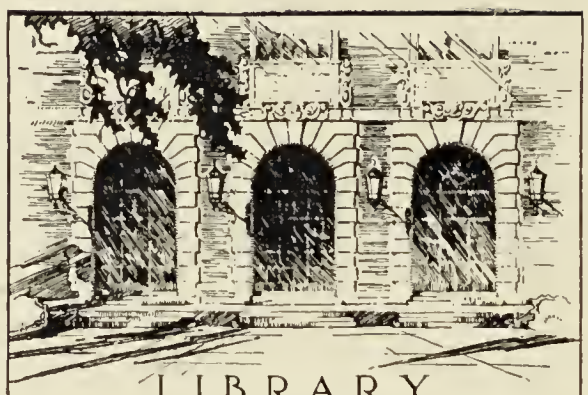

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

PRESENTED BY

328.4391
H891on
1872
no.9

Az 1872. évi september hó 1-jére hirdetett

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZI NAPLÓ.

IX.

Leltári szám:
19510/9
Leltároztatott:
1926 hó n.

AZ 1872-ik ÉVI SEPTEMBER 1-re HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

9

KILENCZEDIK KÖTET.

PÉCSI PÜSPÖKI KÖNYVTÁR 1774.

AZ ORSZÁGGYÜLÉSI GYORS-IRODA HIVATALOS JEGYZÉSEIBŐL

SZERKESZTI

NAGY IVÁN

A M. T. AKAD. TAGJA.

HITELES KIADÁS.

BUDÁN, 1874.
A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMNYOMDÁBÓL.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign Alternates

https://archive.org/details/naplo1872hung

328.4391
H891on
1872
no. 9

A KILENCZEDIK KÖTET
TARTALMA.

Lap.

191. országos ülés január 17-én 1874. Ő Felségének az uj évi üdvözletért köszönete. Horváth György halála bejelentetik. Ghyczy Kálmán éz Boltizár József végleg igazoltatnak. Szederkényi Nándor, báró Prónai Dezső és Késmárky Károly megbizóleveleik és a horvát országgyülés által választott képviselők megbizólevelei bemutattatnak. Kérvényeknek és a deczember 31-ig beadott interpellátiók, inditványok, határozati javaslatok sorjegyzékének bemutatása. Máriássy Béla a Sebes folyó szabályozása tárgyában; Huszár Imre a pancsovai választási események tárgyában interpellálják a kormányt, mely utóbbira azonnal válasz adatik. Horn Ede a közös hadügyministerium által kezelt hadi fölszerelések tárgyában; Majoros István az egyetemi épületre vonatkozó árlejtések tárgyában interpellálják a kormányt. A kormány az egyetemi klinikáról szóló törvényjavaslatot adja be. A mentelmi bizottság bemutatja jelentését Lázár Ádám és Babes Vincze kiadatása tárgyában. A gazdasági bizottság bemutatja a január havi költségvetést. A központi bizottság bemutatja jelentését az adószabályozásról szóló törvényjavaslatról, ugy a különvéleményekről is. A 21-es bizottságnak a gyorsirók használata megengedtetik. A kérvények XXXI. sorjegyzéke elintéztetik. A belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslat végleg megszavaztatik 3

192. országos ülés január 22-én 1874. Kérvények és Szercsics Pál megbizólevele bemutatása. Éder István szabadságidőt kap. Csernátony Lajos a választási törvényjavaslat tárgyalása tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. Babes Vincze a pancsovai választás tárgyában interpellálja a kormányt, melyre az ülés végén válasz adatik. A kormány beadja az 1872. évi zárszámadásra a számvevőszék észrevételeire ellenészrevételeit és benyujtja Nagy-Brittániával a közönséges büntettesek kiadása iránti szerződésről szóló törvényjavaslatot. A kérvényi bizottság bemutatja a XXXII. sorjegyzéket. A gazdasági bizottságnak a január havi költségvetésről szóló előterjesztése elfogadtatik. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat átalán tárgyaltatván, részletes tárgyalása megkezdetik 10

193. országos ülés január 23-án 1873. Doda Traján megbizólevele és kérvény bemutatása. A központi bizottság beterjeszti a kataszteri fölmérésről szóló törvényjavaslat módositott szakaszairól szóló jelentését. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása tovább foly 35

194. országos ülés január 24-én 1874. Kérvények bemutatása. Irányi Dániel 1-ör a fölnőttek oktatása ügyében, 2-or az Ausztria és Magyarország közti vámszövetség tárgyában interpellálja a kormányt. Simonyi Ernő a törvényhatóságok uj fölosztása tervezetét fölmutató földabrosz német fölirata iránt intéz kérdést a ház elnökéhez, erre válasz. Majoros István az egyetemi épületek épitési árverései tárgyában tett interpellátiójára választ sürget. Brosz Móricz, Sramm Lipót, Vrbancsich Eduárd, Sztekovich János és Gersich Pál

Lap.

végleg, Szederkényi Nándor és b. Prónay Dezső föntartással igazoltatnak és beosztatnak. A kérvények XXXII. sorjegyzéke elintéztetik. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása befejeztetik 55

195. országos ülés január 26-án 1874. Kérvények bemutatása. Irányi Dániel a birósági és más hivatalnokok fizetéseinek letiltása tárgyában interpellálja a kormányt. A kormány beadja 1) a méter-mérték behozataláról, 2) a keleti marhavész elleni intézkedésekről, 3) a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról, 4) a bányatörvényről, 5) az országos statistikának szervezéséről, 6) az osztrák-magyar monarchia és Poroszország közt kötött posta-szerződés beczikkelyezéséről, 7) a Portugáliával kötött consuláris szerződésről, 8) a Svéd- és Norvég királysággal kötött hajózási és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről szóló, s végre 9) a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatokat. A kérvényi bizottság bemutatja a XXXIII. sorjegyzéket. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat végleg elfogadtatik. A catasteri fölmérésről szóló törvényjavaslaton tett módositások tárgyaltatván, az előbbi szövegezés elfogadtatik. A mentelmi bizottság jelentése Lázár Ádám és Babesiu Vincze kiadatása tárgyában tárgyaltatván, a bizottság véleménye elfogadtatik 68

196. országos ülés január 28-án 1874. Kérvények bemutatása. Simonyi Ernő a keleti vasutra vonatkozó iratok iránt a vasut egyes szakaszainak forgalma és jövedékei tárgyában interpellálja a kormányt. Az incompatibilitási bizottság működésének elhalasztása elhatároztatik. A pénzügyi és vasuti bizottság bemutatja jelentését a keleti vasutügyről szóló törvényjavaslatról a különvéleményekkel együtt 79

197. országos ülés január 29-én 1874. Gr. Khuen szabadsági időt kap. Kérvény bemutatása. Doda Traján föntartással igazoltatik és beosztatik. A jogügyi bizottság bemutatja a királyi közjegyzőségekről szóló törvényjavaslatról jelentését a különvéleményekkel együtt. A központi bizottság bemutatja jelentését a keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatról 83

198. országos ülés január 31-én 1874. Levéltári nyugták bemutatása. Szederkényi Nándor végleg igazoltatik. Horánszky Nándor megbizólevele bemutattatik. Kérvények bemutatása. Helfy Ignácz az egyetemi oktatás elleni panaszok tárgyában interpellálja a kormányt. A kormány részéről válasz adatik. Simonyi Ernőnek a keleti vasutügyre vonatkozott interpellátiójára, továbbá Majoros Istvánnak az egyetemi épületeknél tartott árverési módok tárgyában tett interpellátiójára. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása megkezdetik 84

199. országos ülés február 1-én 1874. A január havi interpellátiók, törvényjavaslatok sorjegyzékének és kérvény bemutatása. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása tovább foly 112

200. országos ülés február 2-án 1874. Kérvények bemutatása. A kormány válaszol Máriássy Bélának a Sebes vize szabályozása tárgyában tett ioterpellátiójára. Horánszky Nándor föntartással igazoltatik. A kérvények XXXIV. sorjegyzéke bemutattatik. A keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása tovább foly 135

201. országos ülés február 2-án 1874. A keleti vasut függő adósságainak rendezéséről törvényjavaslat tárgyalása 160

202. országos ülés február 3-án 1874. Kérvények bemutatása. Somssich Pál az inséges vidékek segélyezése tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása névszerinti szavazással befejeztetvén, részletesen tárgyaltatik és elfogadtatik. A kérvények XXXIII. sorjegyzékének 1—23. sorszámai elintéztetnek, a 24-ik sorszám

Lap.

alatt Békésmegye kérvényéről szóló jelentés tárgyalása megkezdetvén, a következő ülésre marad 181

203. országos ülés február 4-én 1874. Szavazat szám kiigazitása. Kérvények bemutatása. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik. A XXXIII. sorjegyzékből a 24. sorszám alatt Békésmegye kérvényéről a bizottság véleményének tárgyalása befejeztetik 200

204. országos ülés február 7-én 1874. Carolina Auguszta cs. királynéért tartandó gyászmise bejelentése, kérvények bemutatása. Késmárky Károly, b. Prónay Dezső végleg igazoltatnak. A pénzügyi bizottság bemutatja jelentését Tisza Kálmánnak az inséges vidékek fölsegélése tárgyában beadott inditványáról. A kormány válaszol Irányi Dánielnek a vám- és kereskedelmi szövetségnek a közgazdasági viszonyokra káros hatásáról szóló interpellátiójára. A kérvények XXXIV. sorjegyzéke eliutéztetik. Az osztályok által tárgyalandó töryényjavaslatok sorszerint kitüzetnek 221

205. országos ülés február 7-én 1874. A magyar keleti vasut függó adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat szentesités alá terjesztetik 233

206. országos ülés február 9-én 1874. Kérvények bemutatása. Doda Traján végleg igazoltatik. A tanügyi bizottság beadja jelentését a középtanodai oktatásról és a tanuló ifjuságnak katonai és fegyvergyakorlatáról szóló két törvényjavaslatról. A kérvényi bizottság bemutatja a kérvények XXXV. sorjegyzékéről jelentését. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló szentesitett törvény kihirdettetik 234

207. országos ülés február 14-én 1874. Kérvények bemutatása. Oláh Gyula a középtanodai oktatásról törvényjavaslatot ad be. Borlea Zsigmond a 21-es bizottságnak a nemzetiségek nyelve érdekében adandó utasitás iránt határozati javaslatot ad be. Zichy Antal az orthodox és neolog zsidó községek irányában elfoglalt állás tárgyában; Gullner Gyula a birák és birósági hivatalnokok rangfokozatai iránt kiadott ministeri rendelet tárgyában; Madarász József az ország hitelügye tárgyában, Zsedényi Ede a bécsi világkiállitás ügyében; Tisza László az egykori székely huszárlovasság ló- és ruhapénzalapja távgyában; Orbán Balázs b. a görgényi erdői és legelői jog tárgyában; Irányi Dániel a fölnőttek oktatása ügyéhen ismétlőleg interpellálják a kormányt. A főrendiház közli a belvizek rendezéséről szóló törvényjavaslatra tett módositásait. A belügyminister beadja a Rádl József-féle jótékony alapitványokról 1867—1871. évekre szóló számadásokat. A kormány beadja: 1) a vaspályák által okozott halálozások és sértések kártéritésének kötelezettségéről; 2) a váltóhamisitás esetében követendő eljárásról; 3) a hamis és vétkes bukások eseteiben követendő eljárásról szóló törvényjavaslatokat. A gazdasági bizottság bemutatja jelentését a február havi költségvetésről. A központi bizottság bemutatja jelentését 1) az 1872. évi közösügyi költségek pótfödözéséről; 2) az 1872-ben fönmaradt hitelmaradványoknak 1873-ban igénybevételéről és rendkivüli kiadások födözésére szüséglendő póthitelről; 3) az erdélyi kórházak szükségeinek födözéséről; 4) a gabona és hüvelyes termények vámilletékeinek megszüntetéséről; 5) az 1873. évi közösügyi költségeknek pótösszege födözetéről; 6) a Nagy-Brittániával a közönséges büntettesek kiadásáról szóló törvényjavaslatok iránt. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a gyakorlati birói vizsgáról szóló törvényjavaslatról. A kérvények XXXV. sorjegyzéke elintéztetik. A kormány a gyalui koronauradalom kiváltásáról törvényjavaslatot ád be . . 235

208. országos ülés február 17-én 1874. Horváth Gyula megbizólevelének és kérvények bemutatása. Kosztics Lázár a pancsovai választási zászlók tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. A kormány válaszol Irányi Dánielnek a fölnőttek oktatása ügyében tett interpellátiójára. A kérvényi bizottság bemutatja jelentését a XXXVI. sorjegyzék kérvényeiről. A gazdasági bizottság jelentése a február havi költségvetésről elfogadtatik. A következő törvényjavaslatok 1) az 1872. évi közösügyi költsé-

Lap.

gekre pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 2) a pénzügyi ministert illető 1872. évi költségvetésből fönmaradt hitelmaradványoknak 1873-ban fölhasználásáról; 3) az erdélyi katonai kórházak után 1873. és 1874-ben fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről; 4) a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vámilletékek ideiglenes megszüntetéséről; 5) az 1874-dik évi közösügyi költségekre pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 6) a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. decz. 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása tárgyában kötött államszerződésről szóló törvényjavaslatok átalánosan és részletesen tárgyaltatván, elfogadtatnak. A pénzügyi bizottságnak jelentése Tisza Kálmánnak az inségesek segélyezése tárgyában tett inditványáról tárgyaltatván, elfogadtatik 247

209. országos ülés február 18-án 1874. Kérvények bemutatása. A következő törvényjavaslatok: 1) a pénzügyministert illető 1872. évi költségvetésben fönmaradt hitelmaradványoknak 1874-ban fölhasználhatásáról; 2) az 1872. évi közös költségvetésre pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 3) az erdélyi katonai kórházak után 1873—74-re fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről; 4) a gabonára és hüvelyes terményekre rótt vám-illetékek ideiglenes megszüntetéséről; 5) az 1873. évi közös költségekre pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 6) a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. évi deczember 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása tárgyában kötött államszerződésről, harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatnak 269

210. országos ülés február 21-én 1874. Kérvények bemutatása. A tanulmányi alapok megvizsgálására kiküldött 15-ös bizottság az egyetemi alapok és alapitványok megvizsgálásával is megbizatik, és ezen, valamint a jogügyi bizottságba egy-egy tagnak választása a jövő ülésre határoztatik. Bakcsy Ferencz a föloszlatott székely huszár-ezredek lóbeszerzési alapjainak tárgyában ismételve interpellálja a kormányi, melyre azonnal válasz adatik. Kosztics Lázár a pancsovai képviselői választási ügyben határozati javaslatot ad be. Lázár Ádám a talmácsi, szelistyei és törcsvári uradalmak rendezése tárgyában határozati javaslatot terjeszt elő. Gull József a szász nemzeti egyetemhez intézett belügyministeri rendelet tárgyában; Kapp Gusztáv az erdélyi királyföld rendezése tárgyában; Pulszky Ferencz a postán küldetéstől eltiltott Diritto olasz lap ügyében interpellálják a kormányt. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a főváros pesii részének telekkönyvezéséről szóló törvényjavaslatról. A XXXVI. sorjegyzékbe foglalt kérvények elintéztetnek 271

211. országos ülés február 23-án 1874. Kérvények bemutatása. A kormány válaszol Gull Józsefnek a szász nemzeti egyetemhez intézett rendelet tárgyában tett interpellátiójára, mely tudomásul vétetik. A kérvények XXXVII. sorjegyzéke bemutattatik. A központi bizottság bemutatja jelentését: 1) a Svéd- és Norvégországgal 1873. november 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről; 2) a Portugáliával 1873. jan. 9-én kötött consulsági szerződésről; 3) az Oroszországgal 1873. májusban kötött postaszerződésről szóló törvényjavaslatokról. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslatról. Az alapok és alapitványok megvizsgálására kiküldött, ugy a jogügyi bizottságba tagok választására a szavazatok beadatnak 291

212. országos ülés február 26-án 1974. Kérvények bemutatása. Vécsey Tamás a képviselőségről lemvnd. Mocsáry Lajos megbizólevele bemutattatik. Horáuszky Nándor föntartással igazoltatik. Horn Ede a sorsolási kölcsön tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. A kormány beadja a telekkönyvi ügyeknek a járásbiróságoknál hármas tanácsbani tárgyalásáról szóló törvényjavaslatot. A középponti bizottság bemutatja jelentését a méter-mértékről törvényjavaslat tárgyában. A közoktatási minister bemutatja az országos gyüjtemények szervezése tárgyában kiküldött bizottság jelentését. A jogügyi bizottságba, valamint az egyházi alapitványok megvizsgálására kiküldött bizottságba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. A következő 1) Svéd- és Norvégországgal 1873. nov. 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről, 2) Portugáliával

Lap.

1874. nov. 3-án kötött consulsági egyezményről, 3) az Oroszországgal 1873. május september 31. napján kötött posta-szerződésről szóló törvényjavaslatok átalánosan és részletesen tárgyaltatván, elfogadtatnak 297

213. országos ülés febráár 28-án 1874. I. Ferencz királyért gyászistenitisztelet tartása és kérvények bemutatása. A könyvtári bizottságba egy hiányzó tagnak megválasztása elrendeltetik. A központi bizottság bemutatja jelentését a királyi közjegyzőségről szóló törvényjavaslatról. A következő törvényjavaslatok 1) a Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről, 2) a Portugáliával kötött consulsági egyezményről, 3) az Oroszországgal kötött postaszerződésről; harmadszor föłolvastatván, végleg elfogadtatnak. A kérvények XXXVII. sorjegyzéke elintéztetik 302

214. országos ülés márczius 2-án 1874. A beadott inditványok, interpellátiók, határozati és törvényjavaslatok kimutatásának és kérvényeknek bemutatása. A központi bizottság bemutatja jelentését a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatban a főrendiház által tett módositásokról, továbbá a magyar határőrvidék törvénykezésének ujjászervezése folytán fölmerült költségekről; — az 1872. VII. törvényczikk 29. a) és b) szakasza némely czimében s rovataiban tett tulkiadás födözéséről; — végre a gyakorlati birói vizsgákról szóló törvényjavaslatokról. A kérvények XXXVIII. sorjegyzéke bemutattatik. A könyvtári bizottságba egy tagnak választására a szavazatok beadatnak 304

215. országos ülés márczius 5-kén 1874. Kérvények és Kubinyi Ödön megbizólevelének bemutatása. Stanescu Imre kiadatni kéretik. Ocskay István szabadsági időt kap. Gull József a szász nemzeti egyetemhez intézett belügyministeri leirat tárgyában határozati javaslatot ad be. Simonyi Ernő Freistaedter Antal rendjellel kitüntetése tárgyában; Lázár Ádám a nagyszebeni Teréz-árvaház ügyében interpellálják a kormányt. A jogügyi bizottság beadja jelentését: 1) a váltóhamisitás esetében, 2) a járásbiróságnak a telekkönyvi ügyekben követendő eljárásáról szóló törvényjavaslatokról. Horváth Gyula igazoltatik és beosztatik. A kormány beadja a közös hadsereg, hadi tengerészet és k. honvédség egyéneinek katonai ellátásáról szóló törvényjavaslatot. A könyvtári bizottságba P. Szathmáry Károlynak megválasztása kihirdettetik. A főrendek által módositott catasteri törvényjavaslat az osztályokhoz utasittatik. A következő: 1) az erdélyi katonai kórházak után 1873-4-re fizetendő bértöbbletről; 2) a pénzügyminister illető 1872. évi hitelmaradványoknak 1873-ban fölhasználásáról; 3) az 1873. évi költségvetésre pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 4) a gabona és hüvelyes veteményekre rótt vámok ideiglenes megszüntetéséről; 5) a Nagy-Britanniával a közönséges büntettesek kiadásáról szóló törvényjavaslatok szentesités alá terjesztetnek. A következő törvényjavaslatok: 1) a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslat módositásai; 2) a méter-mérték-rendszer behozataláról; 3) a magyar határőrvidéki törvénykezésnek ujjászervezési költségeiről; 4) az 1872. évi VII. törvényczikk némely czimeinél és rovatainál tett tulkiadások födözéséről szóló törvényjavaslatok átalában és részletesen tárgyaltatnak 306

216. országos ülés márczius 7-én 1874. Kérvények bemutatása. Ürményi Miksa a győr-sopron-ebenfurthi vasutvonal munkálatainak folytatása tárgyában; — Lükő Géza a hagyatéki ügyekben; Szederkényi Nándor a kormányválság tárgyában interpellálják a kormányt, mely utóbbira azonnal válasz adatik. A kormány előterjeszti az államszámvevőszék jelentését a magyar kincstár nyugdijálladékáról a ministertanács észrevételeivel együtt. A központi bizottság beadja jelentését a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról szóló törrényjavaslatról. A következő törvényjavaslatok: 1) a méter-mérték behozataláról; 2) az 1872. évi VII. törvényczikk a) 20. és b) 10 czimeinek módositásáról; 3) a határőrvidék törvénykezésének ujjászervezése folytán fölmerült költségek födözéséről, harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatnak. A kérvények XXXVIII. sorjegyzéke elintéztetik. A honvédelmi törvényjavaslatok előlegek tárgyalására bizottság választatik . . 325

217. országos ülés márczius 23-án 1874. A ministeri kinevezésekről szóló kir. leirat és kinevező oklevél, valamint Bittó István kinevezett ministerelnöknek a képviselőházi el-

Lap.

nökségről lemondási levele bemutattatnak. Az uj kormány bemutatása. A delegatiók összehivásáról szóló kir. leirat bemutatása. Tisza Lajos szabadságidőt kap. Ghyczy Kálmán és Bartal György lemondanak. Horváth Gyula végleg igazoltatik. A véderő fejlesztése czéljából kiküldött 15-ös bizottságba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. Máttyus Arisztid a képviselőségről lemond. Kérvények bemutatása. Csernátony Lajos kérdése az üléseknek a husvéti ünnepek miatt meddig tartása iránt, Az elnökválasztás a következő ülésre határoztatik. Miletics Szvetozár a szerb congressus mikor tartása iránt interpellálja a kormányt. A gazdasági bizottság bemutatja a havi költségvetést. A kérvénvek XL. sorjegyzéke bemutattatik 340

218. országos ülés márczius 24-én 1874. Kérvények, az igazságügy állásáról, fővárosi közmunka-tanács 1873. évi müködéséről, az országos köz gyüjtemények fentartásáról szóló jelentések bemutatása. Kosztics Lázár a pancsovai küldöttség eljárása tárgyában; Orbán Balás b. a. marosvásárhelyi Teleki könytár alapitványai ügyében; Solymossy Bálint a pénzhiány ügyben szükségelt intézkedés tárgyában interpellálják a kományt. Mocsáry Lajos fentartással, Kubinyi Ödön végleg igazoltatnak és beosztatnak. A kormány a fizetési meghagyásokról törvényjavaslatot ad be. A következő szentesitett törvények 1) Nagy-Britannia és Irlanddal a közönséges büntetések kiadása iránt, kötött szerződésről; 2) a pénzügyi ministerjumot illető 1872. évi hitelmaradványoknak az 1873-ban felhasználhatásáról; 3) a Gabona és hüvelyes vétemények ideiglenes vámilletékéről; 4) az 1872. évi közös költségekre fizetendő pótösszegről; 5) az 1873. évi közös költségekre fizetendő pótösszegről kihirdettetnek. A központi bizottság bemutatja jelentését az országos statistikai szervezéséről szóló törvényjavaslatról. Helfy Ignácz fölkéri az uj pénzügyminister pénzügyi politikája vezér elveinek megismertetésére, melyre Ghyczy Kálmán pénzügyminister válaszol. Elnökké Perczel Béla megválasztatik. A Delegatió egybehivásáról szóló ministeri átirat tárgyaltatván, a tagok választása a következő ülésre halasztatik. A gazdasági bizottság jelentése a költségvetésről elfogadtatik. Az alelnök választása a következő ülésre határoztatik 350

219. országos ülés márczius 26-án 1874. Kérvények bemutatása. A véderőről szóló törvényjavalat tárgyában kiküldött bizottság megalakulása bejelentetik. A következő törvényjavaslatok; 1) a méter-rendszer behozataláról; 2) a Portugaliával kötött consularis egyezményről; 3) az Oroszországgal kötött posta-szerződésről; 4) a Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi szerződésről; 5) az 1872. évi költségvetés némely sorozatainál tett tulkiadások födözéséről; 6) a magyar határőrvidék törvénykezési szükségleteinek födözéséről szentesités alá terjesztetnek. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a vaspályák által okozott halál vagy testi sértések iránt adandó kártéritési törvényjavaslatról. Gál Mihály egy ház kibérlése iránt, továbbá adóbehajtások tárgyában interpellálja a kormányt, és a szoboszlói adóügyben tett régibb interpellátiójára választ sürget. Vidliczkay József vasuti hivatalnok által utazok podgyászának megmotoztatása tárgyában; Lázár Ádám a közforgalmi értékpapirok tárgyában interpellálják a kormányt. Ez utóbbira azonnal válasz adatik. A kormány válaszol Ürményi Miksának a győrsopronyi vasut tárgyában tett interpellátiójára. A 21-es bizottság jelentése: vajon tanácskozásai ezuttal befejezve, albizottsága munkálatát beterjeszsze-e? tárgyaltatván, erre nézve Pulszky Ferencz inditványa elfogadtatik. Alelnökké Torma Károly megválasztatik; egyszersmind a delegatio tagjai is megválasztatnak, neveik kihirdetése a következő ülésre marad 360

220. országos ülés márczius 27. 1874. Mocsáry Lajos végleg igazoltatik. Kérvények bemutatása. Pechy Jenő a szatmármegyei néptanitóknak a fölnöttek oktatásáért járó dijak tárgyában interpellálja a kormányt. A 21-es bizottság munkálatát beterjeszti. A delegatióba megválasztott tagok névsora kibirdettetik. Az ülés a husvéti ünnepek utánra elnapoltatik 374

221. országos ülés april 18-án 1874. Kérvények és levéltári nyugták bemutatása. A kir. ügyészség Éder István kiadatására vonatkozó iratokat közöltetni kéri. Gróf Zichy Manó

Lap.

kéthavi szabadságidőt kap. Ghyczy Kálmán megbizólevele bemutattatik. Győrffy Gyula és Mocsonyi Sándor lemondása, és Groisz Gusztáv halála bejelentetik. A főrendiház közli a delegatióba megválasztott tagok névsorát, továbbá a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslatban tett módositványait. A mentelmi bizottság bemutatja jelentését Becze Antal kiadatása tárgyában. A gazdasági bizottság bemutatja az aprilhavi költségvetést 377

222. országos ülés april 20-án 1874. Kérvények bemutatása. Báró Sennyey Pál szabadságidőt kap. A bizottságban megürült helyekre uj választások rendeltetnek. Ghyczy Kálmán, és Vécsey Tamás fentartással igazoltatnak. A kormány a honvédelmi ministerium házaépitési költségének fedezéséről szóló törvényjavaslatot ad be. Az erdélyi katonai kórházak 1873—74. évi bértöbbletének fedezéséről, továbbá a méter-mértékről szóló szentesitett törvények kihirdettetnek. A gazdasági bizottság jelentése az aprilhavi költségvetésről elfogadtatik. A királyi közjegyzőkről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása megkezdetik 383

A

KÉPVISELŐHÁZ NAPLÓJA.

IX.

191. országos ülés.

1874. január 17-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Ő Felségének az uj évi üdvözletért köszönete, Horváth György halála bejelentetik. Ghyczy Kálmán és Boltizár József végleg igazoltatnak. Szederkényi Nándor, báró Prónai Dezső és Késmárky Károly megbizóleveleik és a horvát országgyülés által választott képviselők megbizó leveleik bemutattatnak. Kérvényeknek és a deczember 31-ig beadott interpellátiók, inditváuyok, határozati javaslatok sorjegyzékének bemutatása. Máriássy Béla a Sebes folyó szabályozása tárgyában; Huszár Imre a pancsovai választási események tárgyában interpellálják a kormányt, mely utóbbira azonnal válasz adatik. Horn Ede a kőzös hadügyministerium által kezelt hadi felszerelések tárgyában; Majoros István az egyetemi épületre vonatkozó árlejtések tárgyában interpellálják a kormányt. A kormány az egyetemi klinikáról szóló törvényjavaslatot ad be. A mentelmi bizottság bemutatja jelentését Lázár Ádám és Babes Vincze kiadatása tárgyában. A gazdasági bizottság bemutatja a januárhavi költségvetést. Á központi bizottság bemutatja jelentését az adószabályozásról szóló törvényjavaslatról, ugy a különvéleményekről is. A 21-es bizottságnak a gyors irók használata megengedtetik. A kérvények XXXI. sorjegyzéke elintéztetik. A belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslat végleg megszavaztatik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szapáry Gyula gr., Szlávy József, Trefort Ágoston, Zichy József gr.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Tisztelt ház! Midőn a tisztelt háztól nyert fölhatalmazás alapján a mára hirdetett ülést ezennel megnyitnám, üdvözlöm a képviselő urakat, s van szerencsém a tisztelt háznak az időközben történtekről következőket előterjeszteni.

Mindenekelőtt jelentem, hogy ő felségeik az uj év alkalmával a képviselőház által kifejezett szerencse-kivánatokat kegyesen fogadni, és legmagasabb köszönetüket nyilvánitani méltóztattak.

Jelentem továbbá a tisztelt háznak, hogy a szünidő alatt Horváth György Kecskemét városi képviselő, ki csak legközelebb választatott meg, rövid betegség után meghalt. Ugy hiszem, a tisztelt ház sajnálatát jegyzőkönyvileg fogja kifejezni, egyszersmind az elnökséget megbizza, hogy az uj választás iránt fölszólitást intézzen az illető központi bizottsághoz. *(Helyeslés.)*

A jegyzőkönyvet Beőthy Algernon jegyző ur fogja vezetni.

Jelentem továbbá a tisztelt háznak, hogy Ghyczy Kálmán Komárom városi és Boltizár József selmeczbányai képviselő urak, kik a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazoltattak, ezen idő elteltével most végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Szederkényi Nándor, dunapataji kerületben megválasztott képviselő és báró Prónay Dezső Verbó kerületében megválasztott képviselő; továbbá Késmárky Károly, vág-vecsei kerületben megválasztott képviselő bemutatják megbizó-leveleiket.

Az állandó igazoló bizottságnak fognak kiadatni.

A horvát-szlavon-dalmát országgyülés elnöke megküldi a magyar országgyülésre megválasztott Verbancsics Szlavolyub, Sztekovics János, Brósz Mávra és dr. Sramm Lavoslav horvátországi képviselők megbizó-leveleit.

Hasonlólag az állandó igazoló bizottságnak fognak kiadatni.

A következő kérvényeket van szerencsém bejelenteni.

Késmárk város kérvényét, a megyék területének uj fölosztását tárgyazó törvényjavaslat mellőzése iránt.

Liptómegye kérvényét, a városok területén üzletteleppel biró vállalatok községi adókötelezettsége iránt;

Göllniczbánya város kérvényét, a kisebb kir. városok önkormányzatának föntartása iránt;

A Jász-Kun-kerület kérvényét, a megyei területek uj fölosztására vonatkozó törvényjavaslat meliőzése iránt;

Csikszék kérvényét, a megyék területének uj. fölosztására vonatkozó törvényjavaslat mellőzése iránt;

Fehérmegye kérvényét, a buda-gráczi utnak az állami utak közt leendő meghagyása iránt;

nagy-kikindai kerület kérvényét, a megyék területének uj fölosztására vonatkozó törvényjavaslat ellen;

Zarándmegye kérvényét, a megyék arrondirozására a belügyminister által beterjesztett törvényjavaslat ellen ;

Alsó-Fehérmegye kérvényét, a közigazgatás és törvénykezés merev elkülönitésének megszüntetése iránt;

Szatmármegye kérvényét, a jelenlegi közmunka-szolgálmányi rendszer megváltoztatása, s a teljesen kiépitett közutak vám alá vételének törvényileg kimondása tárgyában.

Arad város kérvényét, a népiskolai törvények revisioja alkalmával a királyi városokra kiterjesztendő külön iskola-tanácsok szervezése tárgyában.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Bemutatom még, tisztelt ház, a házszabályok 151-ik §-a értelmében mindazon inditványok, interpellatiok, határozati és törvényjavaslatok, valamint egyéb ministeri előterjesztések jegyzékét, melyek a jelen országgyülés kezdetétől 1873. deczember 31-kéig beadattak és elintézetlenül maradtak.

Hunyady László gróf: Tisztelt ház! somogymegyei Német-Egres községének kérvényét van szerencsém benyujtani, bizonyos irtás-földeknek visszaadatása tárgyában.

Kérem, méltóztassék ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Továbbá: több somogymegyei bizottmányi tag kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben kérik a kérvényben megnevezett községeknek Tolnamegyéhezi csatoltatását.

Földváry Miklós: Tisztelt ház! A győrmegyei evangelikus tanitó-egyletnek kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben Rill József elmozditott budai államtanitó-képezdei tanár ügyét megvizsgáltatni kéri.

Széll Kálmán: Tisztelt ház! Két kérvényt van szerencsém a tisztelt háznak benyujtani: az egyik Láncz Márk okleveles tanitó kérvénye, melyben az iránt panaszkodik, hogy törvény ellenére tanitói állomásáról a közoktatási minister által elmozdittattatott; ezen ügyben folyamodik a tisztelt házhoz.

A másikban ugyancsak ő, a közoktatási minister eljárása ellen panaszkodva, segitséget kér a tisztelt háztól. Ezen két kérvényt kérem a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Dálnoky Barna: Tisztelt ház! Miskolcz városának indokolt kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben magát önálló törvényhatósági joggal fölruháztatni kéri.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Ghyczy Kálmán: Tisztelt ház! Bácsmegyei Torzsa reformáta község képviselői és gondnoka az iránt folyamodnak, hogy a torzsai reformáta egyházközség tanitói fél telek után járó földadót a haszonélvező tanitó viselni kötelezessék. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Csernátony Lajos: Tisztelt barátom Széll Kálmán adott be most egy kérvényt bizonyos Láncz Márk okleveles tanitó részéről. Nem tudom, hogy duplicatuma-e ez annak, vagy nem? hanem mivel én is fölszólittattam, bátor vagyok azt a tisztelt háznak beadni.

Bobory Károly: Tisztelt ház! Van szerencsém a tisztelt háznak Wodianer nyomda-tulajdonosnak kérvényét benyujtani, melyben nyomdáját az országgyülési iratok előállitására, a bent kitett föltételek mellett, a képviselőháznak rendelkezésére bocsátani óhajtja. Kérem, méltóztassék ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Máriássy Béla: Tisztelt ház! Egy interpellatiot van szerencsém a közlekedési minister urhoz intézni. Interpellatiom tárgya: a Sebes vizének szabályozása. Ezen viz igen nagy károkat okoz, s már több év óta rongálja Szánkerek községének határát; 1871-ben a ministerium rendelkezett; 1872-ben kiment a küldöttség; 1873-ban fölmérte, és 1873-tól kezdve még jelenleg is a ministeriumnál van, és nem intézkedett benne semmit. Ezennel tehát fölkérem a tisztelt közlekedési minister urat, méltóztassék az iránt nyilatkozni, hogy miért nem intézkedett, és mikor akar intézkedni ez ügyben?

Elnök: Közöltetni fog a közlekedésügyi minister urral.

Huszár Imre: Tisztelt ház! Egy interpellatiot kivánok intézni az igen tisztelt belügyminister urhoz.

Nem akarom, tisztelt ház, sem magamban, sem tisztelt képviselőtársainkban fölébreszteni a jogos indignatio keserüségét azon insultusok miatt, melyekkel a legutóbbi időben a magyar nemzet és a magyar állam fenségének eszméje és fogalma ismételten illettetik.

E végből interpellátiómnak indokolását nem is fogom előterjeszteni, föntartván magamnak azonban, hogy később arról is részletesen szólhassak, ha netalán a tisztelt belügyminister urtól nem lennék

szerencsés kielégitő választ nyerni. A tisztelt ház engedelmével egyszerüen föl fogom olvasni interpellatiomat. *(Olvassa:)*

1-ör. Van-e tudomása a belügyminister urnak a pancsovai képviselő-választásnál elkövetett államellenes üzelmekről?

2-or. Ha igen, mit tett és esetleg mit szándékozik tenni az iránt, hogy azon vidéken a törvények iránti tisztelet helyreállittassék?

3-or. Történt-e kellő intézkedés az iránt, hogy a lázitók a törvény szigorával sujtassanak?

Szapáry Gyula gróf belügyminister: Tisztelt ház! Méltóztassék a tisztelt ház megbocsátani, ha a hozzám intézett interpellatiora nem lennék azon helyzetben, azon alapossággal válaszolni, mint ezt az ügy fontossága megkivánja. Ezt tenni csak akkor leszek képes, midőn a választási elnök jelentése a központi választmányhoz beadatván, az e tárgyban meginditott vizsgálatok legalább részben be fognak fejeztetni.

Minthogy azonban az ügyet én is fölötte fontosnak tartom, nem akarom a feleletet addig elodázni, mig e tekintetben kimeritő adatok lesznek kezemnél, s igy méltóztassék megengedni, hogy válaszoljam most egyelőre azt, a mit e tekintetben a tisztelt ház tudomására juttathatok.

Hogy a pancsovai képviselői választást megelőzőleg ott az izgatás a legnagyobb mértékben folyt, az kétséget nem szenved. Az izgatásnak egyik jele az, hogy egyik képviselőjelölt programm-beszédében, mely az „Albina“ 95-ik számában megjelent, többek közt. másoktól eltekintve, midőn a szerbeket és románokat az együttmüködésre fölhivja, emlékezetükbe hozza az 1848- és 1849-diki időszakot, midőn szintén együtt küzdöttek az elnyomatás ellen, és együtt szenvedtek. *(Mozgás.)* Föl-emliti továbbá programmjában azt, hogy a magyar nemzet a magyar kormánynak hét évi gazdálkodása után rendkivül rosz állapotban van; de az itt lévő románoknak és szerbeknek Magyarország ezen sorsán nincs mit busulniok, mert nekik Magyarországon tul, a határon tul vannak szomszédaik, rokonaik, a kik ügyüket ezentul is föl fogják karolni. *(Élénk mozgás.)*

Ez képezi egyik részét annak, mi a képviselőjelölt programmjában, az „Albina“ nevezett czikkében, foglaltatik.

A falukon a nép előtt ugyanezen szellemben szóltak; jártak faluról-falura a népet ez irányban fölvilágositani.

A kérdésre, mit tettem ezzel szemben eddig, válaszom az: hogy midőn az ezen ujságban is megjelent programm és czikk tudomásomra jutott, kötelességem szerint jártam el, átadván azt a királyi ügyésznek a törvényes lépések megtétele végett. A falukon történt izgatások további meggátlása végett pedig azon intézkedést tettem, hogy az illető egyéneknek a falukból kiutasittattak, s több rendbeli elfogatások is történtek. *(Fölkiáltások: Ez kevés!)*

Később több oldalról jöttek hozzám panaszok, kérvén: intézkedjem az iránt, hogy a tisztviselők hagynának föl azon pressioval, azon rendkivüli mérték nélkül való zsarnoksággal, mely a választást megelőzőleg gyakoroltatik. Válaszom nem volt és — fölfogásom szerint — nem is lehetett más, mint az, hogy azon izgatásokkal szemben, melyeket a fölolvasott programm tartalmaz, nem érzem magamat jogositva máskép cselekedni, s ha azért fordulnak hozzám, adjak utasitást a tisztviselőknek: legfölebb azt érhetnék el, hogy azon utasitásokon kivül, melyeket eddig adtam a tisztviselőknek, csak azt adhatnám még, hogy az izgatásokkal szemben a törvény szigorának legszigorubb alkalmazásával járjanak el. *(Élénk helyeslés.)*

A választást megelőzőleg értesültem, hogy midőn a választók a választási helyre bevonulni fognak, több rendbeli csendzavarások készülnek, a melyeknek czélja: az ellenpártot a választásban való részvételben megakadályozni.

A nélkül, hogy a választás szabad gyakorlatába beavatkozni akartam volna, mégis kötelességemnek tartottam, előre megtenni mindazon intézkedéseket, melyeknek czélja a csend és rend föntartásának biztositása, és az, hogy a választók jogaik szabad gyakorlatában pressio által meg ne gátoltassanak. Megtettem erre nézve a kellő intézkedéseket, különösen azon a pontokon, hol a választók tömeges átkelése, nevezetesen folyókon való átkelése volt előre látható, elég számu katonai és rendőri erőt helyeztettem el, hogy a választók háborittatlanul mehessenek a választás székhelyére. Midőn a választás megkezdetett: köztudomásu, hogy több oldalról nemcsak szerb szinü zászlókkal, de olyanokkal is jelentek meg választók, melyeken a szerb fejedelmi czimer volt. *(Mozgás.)* Természetes, hogy a hatóságok megtették e részben kötelességüket, és e zászlók eltávolitásáról azonnal intézkedtek. *(Élénk helyeslés.)*

Történt továbbá a választás folyama alatt az is, hogy az izgatások, melyek már azt megelőzőleg folytak, ott a választás szinhelyén folytattatni szándékoltattak, minek következtében azok, kik választási joggal nem birtak, a választás szinhelyéről eltávolittattak, hogy igy megakadályoztassanak az izgatásban.

A választás kezdetét vette január 9-kén és nagyobb közbeszakitás nélkül folyt 11-éig az esti órákig. Azon időtájban az egyik képviselőjelölt bizalmi férfiai, a kik az elnöki asztal körül ültek magába a választás szinhelyébe akarták bevinni, és ott folytatni azon nagymérvü izgatásokat, melyek addig külön folytak, minek következtében a választási elnök kénytelen volt ama egyéneket a választás

szinhelyéről eltávolittatni és másokkal helyettesiteni, a mi a választást mintegy $1^1/_2$ óráig megszakitotta. Ezen megszakitás után a választás ujra folytattatott.

Időközben történt, hogy a választási helyettes elnök megbetegedvén, a választási elnök távirati uton fölszólitást intézett Torontálmegye központi választmánya elnökéhez, melyben előadta, hogy ő már három napon át folytatván működését, és azt előreláthatólag sokáig vinni nem lesz képes, minek következtében kéri, gondoskodjanak más választási elnök kiküldéséről. A központi választmány elnökétől azon válasz érkezett, hogy a központi bizottság tagjai a megyében szétszórva lévén, a központi választmányt ily rövid idő alatt összehivni nem lehetséges. A választási rendes elnök folytatta müködését másnap reggelig ; de miután három napon és három éjjelen át hivatalos kötelességének eleget tett, összerogyott és igy anyagilag képtelen volt az elnökség továbbvitelére. Ekkor a választás megszakittatott. Daczára ennek, a választók hosszas ideig együtt maradtak. Mindaddig, mig a választás tökéletesen befejezve nem volt : nem éreztem magamat hivatva, a választás cselekményébe bármiképen is beavatkozni; de miután a választási elnök hivatalos jelentését megtette a központi bizottság elnökéhez és annak utján értesültem, hogy a választás befejeztetett : kötelességemnek tartottam a csoportosulások és az ott folytonosan folytatott izgatások megakadályozására megtenni a kellő lépéseket és ez iránt az intézkedések meg is történtek.

Ez volt a választás lefolyása. Az előadottak után bátor vagyok még a képviselőház előtt jelenteni, hogy a történtek irányában a legszigorubb vizsgálat van elrendelve, és részben már folyamatban is van, részben pedig, a mennyiben eddig nem történt volna, folyamatba fog vétetni. Nevezetesen előfordultak a választás alkalmával oly tények, melyeket restel az ember el is mondani; értem különösen azt, hogy maguk ezen képviselőháznak tagjai is résztvettek azon izgatásokban oly módon, hogy különösen az egyik császári küldöttnek adván ki magát, igy járta be a vidéket a népet izgatni. (*Nagy mozgás.*) Meg lehet győződve a tisztelt ház, hogy e tekintetben is a szükséges vizsgálatok meg fognak indittatni, és a jelentés beérkezte után kötelességemnek fogom tartani, az ügyet kimeritően a tisztelt ház elé terjeszteni. (*Helyeslés.*) Intézkedésemben az előadottakon tovább is mentem; nevezetesen intézkedtem, hogy a zászlók használata által elkövetett visszaéléseknek eleje vétessék. Eleje vétessék pedig ugy, hogy ne csak ama zászlók használata tiltassék el, melyeken a szerb fejedelmi czimer van, de egyátalában a külországok szinei ne használtassanak. (*Élénk helyeslés.*) Alapitottam pedig rendeletemet az 1848. évi XXI-ik törvényczikkre, mely világosan meghatározza, hogy melyek a nemzetnek szinei, a melyeket használni lehet, és mely minden más szin használatát eltiltja. (*Helyeslés.*)

Ezek azok az intézkedések, a melyeket eddigelé tettem, s meg lehet a tisztelt ház győződve, hogy tudom e részbeni kötelességemet. Eléggé tisztelem hazánk törvényeit, és eléggé szeretem hazámat, hogy e tekintetben megtegyek minden szükséges lépést arra, hogy ezen baj, a mely most kicsinynek látszik : nagyobbá ne fejlődjék. (*Általános helyeslés.*)

E tekintetben mindaddig, mig a választási mozgalmak tartanak, megtartani azon határt, a meddig terjed a választási szabadság, és a hol kezdődik a törvényes állapot elleni izgatás, gyakran igen nehéz. Igyekeztem ezen határvonalat megtartani eddig is, és kötelességemnek tartom azt ezentul is megőrizni. Meg lehet győződve a tisztelt ház arról, hogy különösen akkor, mikor a választás és az azzal összekötött izgalom végét éri, mindenképen fogok igyekezni — a törvényeknek minden irányban való megtartása mellett — meghuzni a törvényesség határvonalát, és legyenek meggyőződve, hogy mindenki, a ki megkisértette azt a legkisebb mértékben is átlépni : a törvények minden szigorával meg fogom büntettetni. (*Általános élénk helyeslés.*)

Huszár Imre: Tisztelt ház! Nagy megnyugvással hallottam a belügyminister válaszából azt, hogy némileg eloszlott azon fölfogás, a melyet az igen tisztelt ministerelnök ur november 8-diki beszédében jelzett, hogy tudniillik a Pancsován és vidékén történtek inkább választási mozgalmak hullámveréseinek, mintsem az állam ellen intézett agitatioknak tartatnak. Én megvallom, akkor is tisztában voltam az iránt, hogy a mi ott történik, nagyon is tul van a megengedhető választási mozgalmak határain. A következmény beigazolta, hogy, fájdalom! sokkal nagyobb mértékben volt azon a határokon tul, mintsem akkor azt sejteni lehetett. Azon intézkedések, a melyeket a belügyminister ur tett, erélyről tanuskodnak, és tanuskodnak arról, hogy az országnak nemcsak jogait, de méltóságát is fön kivánja tartani.

Miután a tett intézkedésektől magamnak megnyugvást merithetek,kérem a tisztelt belügyminister urat továbbá arra, hogy, a mint a vizsgálatok be lesznek fejezve : legyen szives eredményét a tisztelt ház tudomására juttatni, és különösen tudomására hozni a háznak egy praecis választ a második kérdésemre, hogy milyen módon sikerült ott a törvénytiszteletet helyreállitani, és sikerült-e egyátalában a törvénytiszteletet azon vidéken minden ily üzelmek ellen biztositani. Ennek reményében kérem a tisztelt házat, méltóztassék a tisztelt belügyminister urnak válaszát tudomásul venni, (*Helyeslés.*)

Elnök: Azt gondolom, a ház határozatául kimondhatom, hogy a belügyminister ur imént adott válasza tudomásul vétetik.

Horn Ede: A tisztelt ministerelnök urhoz leszek bátor egy interpellatiot intézni a hadifölszerelés ügyében. Tudvalévő dolog, tisztelt ház, hogy a hadifölszerelés eddigelé a Skene-féle consortiumra van bizva. Fölöslegesnek tartom elősorolni e perczben azon mind politikai, mind hadügyi, de főkép az ipar szempontjából kiemelhető hátrányokat, a melyekkel ezen egyedáruság jár. Fölszólalás történt ezen egyedáruság ellen igen sokszor három év óta a legcompetensebb közegek által, a delegatio is kétizben küldött ki bizottságot ez ügyben, s mindezen fölszólalásoknak az eredménye az volt, hogy a hadügyminister, ugyszólván, kényszeritve látta magát három évi vonakodás után fölbontottnak nyilvánitani a Skene-féle szerződést, s kijelentette azt, hogy jövőre a szabad versenynek tér fog engedtetni a hadifölszerelés szállitására. Nagyon jogosult volt a várakozás s nagyon természetes is, hogy ezen elitélt egyedárussági rendszer mellőzésével érvényre fog jutni az ellenkező rendszer : azaz a szabad verseny. Örvendett már rajta s készült rá a magyar ipar is, melynek főkép ezen mostani nehéz időkben igen kellemes és alkalmas volna egy kis munka.

A közös hadügyminister a mult hó második felében, közrebocsátotta a hirdetményt, az uj pályázat ügyében, de, fájdalom, az, ezen várakozást teljességgel meghiusitotta, mert ezen kibocsátvány nem más, mint kijátszása az elvben kimondott szabad versenyzésnek, és föntartása, megerősitése az eddigi egyedárusságnak. Könnyü dolog volna kimutatni ezt azon kibocsátvány mindegyik pontjából, de nem akarván fárasztani a tisztelt ház becses figyelmét, csak egy főpontra fogok szoritkozni. Ezen főpont abból áll, hogy az ajánlattevő csakis három csoport szerint teheti ajánlatait, azaz, hogy az egész hadifölszerelés, mely 10—11 millióra rug évenként : három csoportra osztatik föl, melynek egyike a posztónemüeket, másika a vászonnemüeket, a harmadik a bőrnemüeket tartalmazza, és kell, hogy az ajánlattevő az egyik vagy a másik csoportra, azaz legalább 3—4 millióra tegye ajánlatait és ha az egészre tesznek ajánlatot, legalább 3 millió cautiot kell 3 évnegyed alatt letenni, eltekintve a vádiumtól, mely 300.000 frtra rug.

Annyi világos ezen tételekből, hogy a kisebb ipar, de még a középszerü ipar sem nyer semmiképen ezen szállitással, mert 3 milliót, főkép a mostani nehéz időkben, összehozni : ez a magyar iparnak teljesen lehetetlen. Ha hozzáteszem, hogy a kibocsátványban a hadügyminister egyrészről föntartotta magának azt, hogy már az ajánlattevés alkalmával ő fog itélni az ajánlattevő képessége és biztonsága fölött, másrészről föntartja magának, hogy a végperczben az ajánlattevök közt ő fog szabadon választhatni : világos, hogy az egésznek eredménye nem lesz más, mint hogy ismét azoknak kezébe adatik az egész hadifölszerelés, a kik mellett a közös hadügyministerium évenként a közvélemény ellenére oly makacsul kardoskodott

Tehát a magyar ipar teljességgel ki lesz zárva, pedig a magyar iparos azon véleményben van, hogy azon időben, midőn Magyarország még belszükségleteit is alig tudta födözni, s mégis 30 millióval járult a közös hadsereg költségéhez: akkor jogositva van az ország legalább azt követelni, hogy mennyiben ezen 30 millióból egy bizonyos rész ismét visszaadatik a forgalomnak : ebből Magyarországra jöjön legalább az őt illető rész. Ebből kifolyólag bátor vagyok a tisztelt ministerelnök urhoz a következő interpellatiot intézni :

Interpellatio a tisztelt ministerelnök urhoz :

1. Van-e a magyar kormánynak tudomása arról, hogy a közös hadügyministerium által a hadifölszerelések szállitásának ügyében mult évi deczember 15-én közzétett pályázati kibocsátvány az ajánlattételre nézve oly föltételeket állapit meg, melyek a kisebb s középszerü ipart teljesen elütik a versenyezhetéstől, s az egész fölszerelési szükséglet szállitását továbbra is egy-két hatalmas consortium egyedáruságának biztositják ?

2. Ha van tudomás ezen, a magyar ipart teljes kizárással fenyegető intézkedésekről : szándékozik-e a kormány jogos befolyásának kellő időbeni erélyes érvényesitésével oda működni, hogy a pályázat alapföltételeinek módositása névszerint a czikkenkénti vagy a territoriális divisiok szerinti ajánlattétel megengedése által az elvben kimondott szabad versenyezhetés valósággá váljék, s igy a hazai iparnak is mód és alkalom nyujtassék részesülhetni a közös hadsereg fölszerelései szállitásában ?

Midőn ezt a tisztelt ministerelnök urnak figyelmébe vagyok bátor ajánlani, hozzáteszem csak azt, hogy, bármennyire jogosultnak tartom a magyar ipar kivánalmát : szélsőségekbe menni semmiképen nem akarok, és nem kivánom, hogy a közös hadügyminister fogadjon el minden iparostól ajánlatot 1000 pár czipőre s 1000 nadrágra. Elismerem, hogy ez nagyon zavarná az egyöntetüséget; de a mit kivánok, annak semmi hátránya nem volna, hogy tudniillik mondassék ki, miszerint nem három csoportra kell osztani az ajánlatot, melyeknek mindegyike 3—4 millióra rug ; hanem minden csoportban lehessen czikkenként az ajánlatot tenni, azaz : nem az egész posztónemüre nézve, hanem például az egész czipő-szükségletre, vagy az egész nadrág- és mellény-szükségletre nézve. Ez szintén néhány százezerre rug, és talán a magyar ipart is emelhetné. Vagy ha ez nem fogadtatnék el : van egy másik mód is, s ez abban áll, hogy ne kényszerittessék az ajánlattevő az egész monarchia szükségletéről gondoskodni, hanem territoriális divisioként történjék az ajánlat, a minek azonkivül, hogy az iparnak nagy

könnyüség adatik, más előnye is lesz; mert a munka az egész országban fölosztatik, és a beszállitás és fölosztás szintén megkönnyittetik.

Ezen két mód által lehetne a fölszerelést a legkisebb megzavarás nélkül a szabad versenynek átadni, s a magyar iparnak is eleget tenni. Midőn alázatos interpellatiomat a ministerelnök urnak ajánlom: bátor vagyok még azt hozzátenni, hogy, tekintve az ügy sürgősségét, minthogy a pályázás már februárban lejár, méltóztassék minél előbb nemcsak feleletet adni, de az intézkedést is megtenni.

Elnök: Az interpellatio kiadatik a ministerelnök urnak.

Majoros István: Tisztelt ház! Képviselői szomoru kötelességet teljesitek, a midőn, a kormánynak hanyag, gondatlan gazdálkodására utalva, ismét két körülményt hozok a tisztelt ház tudomására. Ugyanis az állam-épitkezések körül követtetnek el a legnagyobb visszaélések, és köztudomás szerint épen ott, hol az épitkezések árlejtés utján adatnak ki. Az előttem szólott tisztelt képviselő ur, szintén ily visszaélésről beszélt, én is kénytelen vagyok egy hasontárgyu interpellatiot intézni a vallás- és közoktatásügyi minister urhoz.

Legujabb időben, gondolom január 4-én, tartatott meg az árlejtés egyrészről azon épületre nézve, mely a királyi egyetem összekapcsolását fogja képezni, másrészről pedig az ötpacsirta-utczában a műegyetem épületére.

Mindezen épületekre kellő kihirdetés nélkül, s a nyilvánosság kizárásával tartatott meg az árlejtés. Az összejöttek közül ajánló-levél csakis azoktól fogadtatott el, kik meghiva voltak; már pedig azt hiszem, hogy ha az állam valami munkát akar kiadni: ott nem személyes meghivásra van szükség, hanem átalános kihirdetésre, hogy az illető vállalkozók közösen jelentkezve, ajánlataikat megtehessék.

Itt, a megjelentek közt, egy hitelt érdemlő consortium is jelentkezett, és meg is jelent az árverésen meghivás nélkül. Az ott jelenlévő osztálytanácsos azt mondotta, hogy elfogadja a consortium ajánló-levelét, mely kellőképen el volt látva bánatpénzzel. Azonban mi történt? Midőn az ajánlatok fölbontattak, más — talán már előre kiszemelt vállalkozóknak adattak ki a munkák, s az ezen később jelentkezett consortium személyesitői által beadott offertek feltöretlenül visszaadattak. Később ugyanezek a ministeriumhoz folyamodtak, fölhozván okul azt, hogy ők meghiva ugyan nem voltak, hanem értesülvén ezen árlejtésről, ott megjelentek, az ajánlatot beadták, a mi el is fogadtatott, s kinyilatkoztatták, hogy offertjük szerint a legolcsóbb ajánlatnál is $16^0/_0$-al olcsóbban vállalták volna el a munkát.

Erre folyamodványuk, kedvezőtlen hátirattal ellátva, pár nap mulva visszaadatott.

Ennélfogva kérem a tisztelt házat, legyen szives interpellatiomat meghallgatni. *(Halljuk. Olvassa az interpellatiot.)*

Köztudomásu dolog lévén ez idő szerint a kormányzat minden ágaiban a gondatlan, hanyag és igazabban mondva: vétkes gazdálkodás! mi legujabban is az e f. év és hó napján az egyetemi nagy épület melletti és az ötpacsirta-utczai államépületek árlejtésénél tapasztaltatott.

Ugyanis kérdem:

Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy m. kir. nagy épület meghosszabitási uj épitkezésnél, ugy az ötpacsirta-utczai épitkezéshez is szükségelt asztalos munkákra minden előleges meghirdetés nélkül tartatott meg az árlejtés; továbbá

hogy a mondott árlejtésnél megjelentek által egy biztos hitelességü társas vállalkozók ajánlati levele (Offert) felbontatlanul visszaadatott; — holott ezek épen tetemes árelengedés mellett vállalkozni igérkeztek. Sőt a ministerhez beadott ebbeli folyamodványuk elutasitó hátiratával eme szándékolt vállalattól végkép elutasittattak; és ha van mindezektől tudomása: szándékozik-e ezen vétkesnek mondható eljárást jóvátenni egy ujabb árlejtés meghirdetésével és mikor?

Kérem, tessék ezen interpellatiot a minister urral közölni.

Elnök: Közöltetni fog a minister urral.

Trefort Ágoston közoktatási minister: Van szerencsém egy rövid törvényjavaslatot beterjeszteni, mely a budapesti tudomány-egyetem sebészeti klinikájára vonatkozik. Miután a törvényjavaslat és az indokolás ki van nyomatva és azonnal kiosztatik, kérem a tisztelt házat azt a pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Kiosztatik és előleges tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Eötvös Károly előadó: Tisztelt ház! A mentelmi bizottság részéről van szerencsém jelenteni, hogy az Segesvár-szék törvényszékének azon kérvényét, melyben Lázár Ádám képviselő ellen a bünvádi kereset megindithatását kéri, tárgyalván, erről a jelentést van szerencsém ezennel benyujtani. Nemkülönben ugyane bizottság részéről van szerencsém jelenteni, hogy a bizottság a budapesti kir. törvényszék azon kérvényét, melyben Babesiu Vincze képviselő ellen bünvádi vizsgálat megindithatását kéri, tárgyalván, erre vonatkozó jelentését van szerencsém tisztelettel benyujtani, mindkét jelentés kinyomatását és annak idején napirendre kitüzését kérvén.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni és kiosztatni; a ház annak idején napirendre tüzésük iránt határozni fog. A gazdasági bizottság előadója jelentést kiván benyujtani.

Kovách László előadó: Van szerencsém benyujtani a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház 1874. január havi kiadásaira vonatkozólag, kérvén a tisztelt házat, méltóztassék azt kinyomatni és napirendre tüzni.

Elnök: Kinyomatván, napirendre fog kitüzetni.

A központi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Bittó Béni a központi bizottság előadója: Tisztelt ház! Az osztályok előadóiból alakult központi bizottság nevében van szerencsém jelenteni, hogy a bizottság a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslatot átvizsgálván, azt némely részletes módositással elfogadta. Van szerencsém a bizottság által elfogadott törvényjavaslatot benyujtani, és egyuttal jelenteni, hogy az első osztály részéről a telekkönyvek kiigazitása és a jövedelmi becslés módozata ellen külön véleményt adott be; szintugy a 6-ik osztály a járási bizottságok összeállitási módja ellen különvéleményt adott be. Méltóztassék a tisztelt ház a törvényjavaslat további sorsa fölött intézkedni.

Elnök: A benyujtott jelentés, a különvélemények és a jelentéshez csatolt mellékletek ki fognak nyomatni, és miután a jelentés terjedelmes és a kinyomatás egy bizonyos időt fog igénybe venni, ha a tisztelt ház megnyugodnék: azt talán a jövő csötörtöki ülés napirendjére lehetne tüzni. Hétfőn reménylem ki fognak osztathatni, és igy marad idő a tárgy tanulmányozására, *(Helyeslés;)* tehát ki fog nyomatni és a csütörtöki ülés napirendjére tüzetni.

Széll Kálmán: Tisztelt ház! A képviselőház által kiküldött 21-es bizottság részéről van szerencsém a tisztelt háznak egy rövid jelentést tenni, illetőleg e bizottság részéről a házhoz egy rövid szóbeli kérést intézni.

A 21-es bizottság tanácskozásait megkezdette, és mindjárt első ülésében azon határozatot hozta, hogy azon czélból, hogy a tisztelt háznak jegyzőkönyvein és jelentésein kivül tanácskozásairól terjedelmesebb, hiteles okmányokat terjeszhessen elő: czélszerünek tartja, hogy a bizottság tanácskozásai gyorsirói följegyzés mellett történjenek. Miután azonban a ház gyorsiróinak alkalmazása a bizottság tárgyalásaiban a ház határozatától függ, és az csak a ház engedélye után történhetik meg: a bizottság azon kérést intézi a tisztelt házhoz, méltóztassék megengedni, hogy a ház gyorsirói a bizottság ülésein jelen legyenek, és a bizottság tanácskozásait gyorsirati följegyzéssel kisérjék. Addig is, mig ezen határozatot a tisztelt ház szives leend meghozni, — azon reményben, hogy a ház a bizottság ezen kérését méltányosnak találandja — a bizottság a gyorsirókat máris alkalmazta, a gyorsirói jegyzetek közzétételét pedig azon időre halasztotta, midőn a ház e tekintetben határozatot fog hozni.

Én tehát kérem a tisztelt házat, méltóztassék erre vonatkozólag talán azonnal nyilatkozni és a bizottság kérését lehetőleg teljesiteni. *(Általános helyeslés).*

Ugyanezen kérést intézi a tisztelt házhoz az egyesült vasuti és pénzügyi bizottság is, mely a tisztelt ház által azzal bizatott meg, hogy a keleti vasut ügyében vizsgálatot tegyen. Ezen határozatában a ház kimondta azt is, hogy a bizottság hallgasson ki szakértőket, és netán azokat, kiknek nyilatkozata e vizsgálatnál értékkel és fontossággal bir. Hogy ezt a bizottságok a kellő alapossággal megtehessék: a vizsgálatok folyamára a szakértők, és más meghallgatandó egyének nyilatkozatának felvételére hasonlóan gyorsirókat kér e bizottság a tisztelt háztól. Előbbi kérésemmel egyetemben ennélfogva ezen bizottság részéről is ugyanezen kérést van szerencsém intézni a tisztelt házhoz.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Tehát a tisztelt ház megengedi, hogy a gyorsirók ugy a 21-es bizottságban, mint az egyesült vasuti és pénzügyi bizottságban alkalmaztathassanak.

Következik a napirend, vagyis a kérvények 31-ik sorjegyzékének tárgyalása.

Szögyényi László előadó (*olvassa a kérvények XXXI. sorjegyzékében 1—7 sorszám alatt foglalt kérvényekre a bizottság véleményezéseit, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.*)

Elnök: A kérvények tárgyalása befejezve lévén, következik a belvizek szabályozása iránti törvényjavaslat harmadszori felolvasása. Ez azért maradt el a szünidök előtt, mivel a főrendi ház által tett módositásoknak a képviselőház részéről történt elfogadása azon ülésben eszközöltetett, midőn egyszersmind azon kijelentés történt, hogy több ülés érdemleges határozat hozatal végett nem fog tartatni.

Beőthy Algernon jegyző: *(Olvassa a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatot.)*

Elnök: Méltóztatnak elfogadni a törvényjavaslatot? *(Elfogadjuk! Elfogadjuk!)*

E szerint a törvényjavaslat végleg elfogadtatván, tárgyalás végett a méltóságos főrendekhez fog átvitetni.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve.

A tisztelt ház az imént méltóztatott meghatározni azt, hogy a központi bizottságnak a földadó szabályozására vonatkozó jelentése kinyomatván és szétosztatván, tárgyalása a csütörtöki ülésre halasztassék. Semmi egyéb kész tárgy nem lévén, előbb talán nyilvános ülés tartásának szüksége fön nem forog.

Kérem a tisztelt házat méltóztassék felhatalmazni engem, ha időközben véletlen körülmény adná

elő magát, és ülés tartása szükséges lenne, hogy azt a szokott módon kihirdethessem és tudomásra juttathassam.

Végül még egy kérést van szerencsém a tisztelt házhoz intézni: méltóztatik tudni, hogy a catasteri fölmérésről szóló törvényjavaslat a szünnapok alatt a méltóságos főrendektől némely módositásokkal érkezett ide vissza; e módositásoknak az osztályokban való tárgyalása a tisztelt ház által már el van határozva. Most tehát azon kérést intézem az osztályokhoz: méltóztassanak e módositásokat tárgyalás alá venni, hogy a jelentés a csütörtöki ülésben bemutattathassék.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. 11½ órakor.)

---

192. országos ülés

1874. január 22-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények és Szercsics Pál megbizó levele bemutatása. Éder István szabadság időt kap. Csernátony Lajos a választási törvényjavaslat tárgyalása tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. Babes Vincze a pancsovai választás tárgyában interpellálja a kormányt, melyre az ülés végén válasz adatik. A kormány beadja az 1872. évi zárszámadásra a számvevőszék észrevételeire ellenészrevételeit és benyujtja Nagy-Brittániával a közönséges bűntettesek kiadása iránti szerződésről szóló törvényjavaslatot. A kérvényi bizottság bemutatja a XXXII. sorjegyzéket. A gazdasági bizottságnak a január havi költségvetésről szóló előterjesztése elfogadtatik. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat átalában tárgyaltatván, részletes tárgyalása megkezdetik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla, Szlávy József, Zichy József gr., utóbb Szapáry Gyula gr.

(Az ülés kezdődik d. e. 10¼ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom; a mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat Szeniczey és Beőthy Algernon jegyző urak jegyzik.

Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a január 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesittetik.

Tisztelt ház! A következő iratokat van szerencsém előterjeszteni:

Győrmegye és Szakolcza város kérvényeit, a törvényhatóságok uj területi fölosztása tárgyában.

Kolosmegye kérvényét, az állam és egyház közti viszonyoknak Deák Ferencz nyilvánitott elvei alapján leendő rendezése iránt.

Kolosmegye kérvényét, egy önálló magyar nemzeti bank létesitése iránt.

Kolosmegye kérvényét, a kolozsvár-nagy-károlyi utnak az államutak közé leendő fölvétele iránt.

Nyitramegye kérvényét, a törvényhatóságok területi fölosztásáról szóló törvényjavaslat mellőzése iránt.

Esztergommegye kérvényét a községi orvosi intézmény behozatala iránt.

Hajdukerület és Csikszék kérvényét az adóbehajtásnak a törvényhatóságokra bizatása iránt.

Bereghmegye kérvényét a törvényhatóságok területi uj felosztása tárgyában.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottságnak fognak kiadatni.

Továbbá bemutatja Szercsics Pál horvátországi képviselő megbizó-levelét.

Ki fog adatni az állandó igazoló bizottságnak.

Végre jelentem a tisztelt háznak, hogy Éder István országos képviselő egészségének helyreállitása végett hat heti szabadságidőt kér. *(Fölkiáltások: Megadjuk!)*

Eszerint Éder István országos képviselőnek a kért hat heti szabadságidő megadatik.

Több elnöki előterjesztésem nincs.

Pólya József: Tisztelt ház! Léva város közönségének 838 polgára által aláirt kérvényét van szerencsém a tisztelt ház asztalára letenni, melyben a törvényhatóságok területének czélbavett szabályozásánál Léva városát, mely erre földrajzi és emporialis helyzete, népessége, müveltsége, ipara, kereskedelme, és a mire különös sulyt fektetnek — magyar

nemzetisége által kiválóan hivatva van, megyei székhelylyé, központtá tétetni kérelmezik.

Ugyancsak Léva város összes hitfelekezeti tanitóinak kérvényét van szerencsém a tisztelt ház elé terjeszteni, melyben az országos néptanitói nyugdijtörvény megalkotását kérelmezik.

Kérem a tisztelt házat, méltóztassék ezen kérvényeket szabályszerü tárgyalás végett a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Paczolay János: Tisztelt. ház! Van szerencsém a tisztelt ház elé terjeszteni Odry Imre Hontmegye kökeszi lakos kérvényét, a melyben panaszkodik, hogy daczára annak, hogy két izben is elemi csapás érte, még sem részesült a pénzügyi igazgatóság által sem adóelengedésben, sem pedig az adó lefizethetésére kért halasztás nem adatott meg neki.

Ezen sérelmének orvoslásáért folyamodik a képviselőházhoz s kérem a tisztelt. házat, méltóztassék ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Dulovics Ernő: Sz. k. Modor városa nevében van szerencsém egy óvást a tisztelt ház asztalára letenni, melyben a sz. k. kisebb városoknak a megyékbe való bekebelezése ellen nyilatkozik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Beőthy Ákos: Van szerencsém sz. kir. Kis-Márton városa közönségének alázatos kérvényét bemutatni, melyben a czélbavett területi fölosztás által a sz. k. városoktól elvenni szándékolt helyhatósági jogokat az illető városoknál meghagyatni kérvényezi.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Boltizár József: Tisztelt ház! Van szerencsém Selmeczbánya szabad királyi városának kérvényét benyujtani, melynek tartalma a következő: A beszterczebányai pénzügyigazgatóság fölszólitotta ezen várost a mult év elején, hogy az árvák és gyámság alattiak vagyonának őrzéséért még az 1-sö provisorium idejére eső dijt lefizesse. A város erre azt felelte, hogy ezen kötelezettségének már eleget tett, s igazolta magát a kezénél lévő nyugta által. Daczára ezen igazolásnak, mégis elmarasztaltatott, és pedig ugy, hogy az 1868: XXI. törvényczikkben foglalt intézkedés eszközlése mellett végrehajtás is elrendeltetett. Ez ellen ugyan fölfolyamodott a pénzügyministerinmhoz; de nem szerencsésen, mert onnan is elutasittatott.

Én tehát kérem a képviselőházat, kegyeskednék e kérvényt elfogadni, s azt a kérvényi bizottsághoz utasitani, hogy az erről mielőbb jelentést tenni sziveskedjék.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz tétetik át.

Csernátony Lajos: Kis-Kun-Szabad-Szállása városa közönségének kérvényét van szerencsém bemutatni a törvényhatóságok területének szabályozása tárgyában és a kis-kunsági községek földarabolása ellen.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Szakácsy Dániel: Tisztelt ház! Van szerencsém a b.-kereszturi városi képviselő testület kérvényét bemutatni, melyben a város által kibérelt bor- és husfogyasztási adó bérösszegében hátralékban maradt 900 frtnak egészen vagy részbeni elengedéséért esedezik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Csernátony Lajos: Bátor vagyok egy kérdést intézni a kormányelnök urhoz, s azt egyszerüen fölolvasom, csak egy pár szót fogok még hozzátenni. *(Olvassa.)*

„Folyó január 11-én egy éve mult, hogy a kormányelnök urhoz kérdést intéztem: „Szándékozik-e az 1848: V. törvényczikk hiányainak kijavitására törvényjavaslatot terjeszteni a képviselőház elé, hogy a kellő időben s nem elkésett és sietséges modorban kerülhessen napirendre e nagy horderejü föladat?“

E kérdésre válaszul nyertem a kormányelnök urtól rögtön a biztositást, miszerint a kormány igenis foglalkozik azon föladattal, s mihelyt oly stádiumban lesznek a készülő törvényjavaslatok, hogy azok a ház elé lesznek terjeszthetők: meg is fog történni, és mindenesetre oly időben, hogy kellő ideje maradjon a háznak annak megfontolására s tárgyalására.

Ezen helyeslő tudomásul vett válasz daczára sem lévén még a ház előtt e kérdésbeni törvényjavaslat, kérem a tisztelt kormányelnököt, méltóztassék megmondani, mikorra gondolja elérhetőnek azon stádiumot, melynél a választási törvény kijavitása iránti inditvány a kellő időben lenne tárgyalandó?“

Tisztelt ház! Itt a mult évben az igen tisztelt kormányelnök ur hangsulyozta azt, hogy a választási törvény kijavitása iránt a törvényjavaslat már készülőben van, és hangsulyozta másodszor azt, hogy mindenesetre oly időben lesz beterjesztve, a mikor még elég ideje lesz a háznak annak megfontolására és tárgyalására. Azt hiszem, tisztelt ház, hogy egy év óta annyi mindenféle fontos esemény történt, hogy mindenkiben meg kell lenni az érzetnek az iránt, hogy nem lehet megmondani, mikor marad még elég idő egy ilyen törvényjavaslatnak tárgyalására. (*Bal felől*: *Igaz!*) Ennélfogva én bátor vagyok az igen tisztelt ministerelnök urat kérdezni, hogy nem hiszi-e, hogy az általa jelzett stádium már elérkezett? Én azt hiszem, hogy már régen elérkezett; de mindenesetre elérkezett most, midőn tudjuk, hogy az ország mindenféle érdekei és min-

denféle viszonyai mily zilált, bonyolult állapotban vannak. Meg vagyok győződve, a ministerelnök ur maga sem állhat érte jót, hogy talán már ez évben is nem kell-e uj választásnak történni. Ha pedig kell: akkor ismét a hiányaiban ki nem javitott törvény alapján fog a választás végbemenni, a mely törvény pedig, mint tudjuk mindnyájan, mennyi zavarra, visszaélésre és botrányra adott alkalmat.

1848-ban az akkori idők nagy szelleme bizonyos nagy elveket mondott ki; azon elvek alapján, megteremtett bizonyos törvényeket, de, fájdalom, nem volt elég ideje ama törvényeket apró részleteikben is kidolgozni, és annálfogva maradtak azon törvények részint hiányosak, részint befejezetlenek. Ezeket a hiányokat kell nekünk kiigazitani, és ilyen kiigazitást igényel a választási törvény is. Az uj választás — talán rövid idő mulva bekövetkező lehetőségének szempontjából tehát szükséges, ha egyebet nem, legalább az állandó listákat behozni, (*Helyeslés bal felől.*) valamint intézkedni annyira, a mennyire lehet, — az én véleményem szerint lehet gyökeresen is, csak akarat kell hozzá, — a vesztegetések és erőszakoskodások meggátlására. Intézkedni kell még egyebekben is. Nem tudom, mi történik a meglehetős zajjal behozott incompatibilitás dolgában. (*Tetszés bal felől.*)

Én tovább nem szólok e tárgyról; egyszerüen kérem az igen tisztelt minister urat, hogy a maga idejében akkor, a mikor jónak látja, kérdésemre feleljen.

Szlávy József ministerelnök: Hogy a kérdéses törvényjavaslat már eddig is be nem terjesztetett, némileg indokát találja abban is, mit előttem szóló tisztelt képviselő ur mondott, hogy tudniillik azon idő közt, melyben a kérdést hozzám intézte, és a mai nap közt oly sulyos események adták magukat elő, melyek ezen ügyet némileg háttérbe szoritják; azonban a törvényjavaslat azóta el is készült és csak az utolsó javitásra vár, s igy a tisztelt háznak rövid idő alatt beterjeszthető. — Hogy mikor lesz a tisztelt ház által tárgyalható: azt, azt gondolom, sem a tisztelt képviselő ur meg nem mondhatja, sem én meg nem mondhatom; mert ismételve és ismételve kijelentem, és ismételve s ismételve hangoztatott a tisztelt ház által, hogy nekünk mindenekelőtt, félretéve minden egyebet, pénzügyi viszonyaink rendezése kötelességünk; a menynyiben e mellett más kérdések is megoldhatók, részünkről az akarat nem fog hiányzani és rajtunk nem fog mulni, hogy a tisztelt ház tárgyalhassa az illető törvényjavaslatot.

Csernátony Lajos: Tisztelt ház! Igen természetes, hogy az igen tisztelt ministerelnök ur által most tett ujabb igéretet részemről sem vehetem egyébként, mint tudomásul, valamint a tisztelt ház azt szintén tudomásul fogja venni. Csak egyetlenegy megjegyzést vagyok bátor tenni. Az igen tisztelt ministerelnök urnak azt méltóztatott mondani, hogy mindenki érzi és mindenki mondja, hogy ma előtérben a financziális kérdések vannak. Ez tökéletesen igaz. Mindnyájan azon akarunk segiteni legelőször.

De a tisztelt ház méltóztatott magát azon helyzetbe hozni, hogy ezen financziális kérdések ma nincsenek előtte, következőleg a tisztelt háznak, a mint az bebizonyult ezen a héten is, és be fog bizonyulni még egy pár hétig, minden egyébbel lehet foglalkozni, csak épen a fináncziális helyzet iránti kérdésekkel nem; mert azokat egy más testületre bizta a tisztelt ház. Ezen idő alatt és a következő hetek alatt, ha akarat van hozzá, és a ministerium kezébe veszi a ház ügyeinek vezetését, a mennyiben kitüzi, hogy kivánja igenis, hogy ezen és ezen tárgy, a mely igen sürgetős és igen fontos napirendre kitüzessék: ezen ügy a többi nem-finánczialis kérdések között napirendre kerülhet, és az osztályokhoz utasittatván és onnan visszajövén, tárgyalandó lesz. Természetesen, ha csak immel-ámmal fogunk valamely kérdéshez: arról azután nem tudhatjuk, mikor kerülhet elintézés alá.

Elnök: Tudomásul veszi a tisztelt ház a ministerelnök ur válaszát? (*Tudomásul vesszük!*) Tehát tudomásul vétetik.

Babes Vincze: Tisztelt ház! Egy kérdésem van a tisztelt belügyminister urhoz a pancsovai választásokra vonatkozólag, (*Halljuk!*) illetőleg az ottan történt botrányokra nézve. (*Egy hang jobb felől: Ti csináltátok a botrányt! Fölkiáltások jobb felől: Ismerjük!*)

Tulajdonképen interpellatiom csak kiegészitése a mult szombaton itt előterjesztett interpellationak, illetőleg a tisztelt belügyminister ur által adott válasznak.

Az mondatott, hogy azok iránt, mik ott történtek, vizsgálat rendeltetett el. (*Fölkiáltások: Nagyon helyesen!*) Én szintén helyesnek tartom azt, hanem kevésnek tartom és többet óhajtok, (*Fölkiáltások jobb felől: Mi is! Be kell zárni!*) és ezt figyelmébe ajánlom a tisztelt háznak.

Az igen tisztelt minister ur válaszában mindenféle vádakat előhozott az egyik párt ellen, azaz: az ottani szerb, vagyis nemzetiségi párt ellen; mindenféle okokat, adatokat fölsorolt, és pedig olyanokat is, miket én legalább nem hoztam volna föl, mert nagy absurdumnak tartom.

Igy a többi közt azt mondá az igen tisztelt minister ur, hogy egy, vagyis több képviselő járt ott, és az egyik magát a császár küldöttének adta ki, (*Halljuk! Halljuk!*) és ez által ámitotta el a népet, illetőleg eltéritette a kormánypárttól. Nem nevezte ugyan meg a minister ur azon képviselőt, (*Fölkiáltások jobb felől: Ismerjük!*) de megmondották a kormánylapok, és pedig azt mondták, hogy

az — csekély személyem lett volna. (*Fölkiáltások jobb felől: Igenis az!*) Ez megfejt nekem egy nagy titkot, melyet én meg nem érthettem; tudniillik azt, hogy mi oka annak, hogy mihelyt a kerületbe beléptem, mindjárt fegyveresek közé fogattam. (*Fölkiáltások jobb felől: Igen helyesen! Halljuk!*)

Meglehet, hogy ez helyesen történt. Én nem mondtam, hogy nem helyes; tehát fegyveresek közé fogattam, és rend- és csendőri biztosok környeztek mindenütt. (*Fölkiáltások jobb felől: Helyesen!*) Hodie mihi, cras tibi!

Még egy nagyobb rejtélyt fejt meg ez nekem; azt tudniillik: mit egy másik kormánylap mondott egy eredeti levélben, hogy tudniillik előttem mindjárt térdre esett a nép! Már most értem! Hogy ne esnék térdre a császár küldötte előtt? Erről azonban én nem tudok semmit, és megvallom, hogy ez igen izetlen koholmány, és csodálkozom, hogy nem látta be a tisztelt belügyminister ur azt, hogy ilyen föltevés a legnagyobb szegénységi bizonyitványt foglalja magában épen a kormányra nézve. Csak föl is tenni azt, hogy lehetséges, hogy a nép egy kormány irányában, mely hét év óta kormányoz, mely minden erővel és autoritással intézkedik, azonnal elpártol, azt azonnal elfelejti és elhagyja, mihelyt valaki, vagy maga azt mondja, vagy más által sugaltatja neki, hogy a császár küldöttje: ez valóságos guny és szegénységi bizonyitvány a kormányra nézve. (*Helyeslés a szélső bal oldalon.*)

Egyébiránt egy más tünemény is volt ott, mely bizonyitja, (*Fölkiáltások jobb felől: Ez nem interpellatio!*) — a mit mondok, megfejti interpellatiomat — mely bebizonyitja, mily semmis az ilyen koholmány. Tudniillik azt hiresztelték, és az itteni hirlapok is közölték, hogy megtiltatott a választóknak a fekete-sárga zászló. A nemzeti párt el is hitte és nem is jelent meg a választási helyen ily zászlóval, de megjelent a kormánypárt; (*Fölkiáltások a szélső bal oldalon: Aha!*) s azt gondolja a tisztelt ház, hogy ezzel egyetlenegy embert is foghattak azon ostobának mondott nép közül? Nem ment oda a fekete-sárga zászló miatt senki a nemzeti pártból. Nem használ már az ilyen büvészet.

Más a tulajdonképeni valóság; az tudniillik hogy a kormány ott azon a vidéken, mint párt föllépett, és erőszakkal akart magának kormánypártot teremteni ott, a hol kormánypárt nem létezik, hanem létezik oppositio. És ha azt kérdezik, miért van oppositio; hát azt felelem rá: egyszerüen azért, a miért a magyar nép közt van — mondhatni csupa oppositio, azon oknál fogva, a melynél fogva Dunapatajon és Szolnokon nincs kormánypárt. Ez az ok, és nem kell azt másutt keresni. Én nem roszalom a tisztelt kormánynak, hogy pártot akart teremteni; de igenis kivánom megvizsgáltatni, hogy miféle eszközökkel élt ott a kormány? A közhatóságokat kortesekként jártatta el. Sőt tovább ment és egy egyházi főnököt engagirozott kortesnek; de ez csak bizonyos föltételek mellett volt hajlandó elvállalni a kortességet, s azon föltételek meg is adattak, pedig olyant is tartalmaztak, mit a tisztelt kormány itt e házban kárhoztat: a nemzetek egyenjoguságát.

De történt más is. Az az egyházfőnök pásztorlevelet küldött az egyházközségekhez e politikai ügyben. Azonban tudta, hogy mindez nem használand, és igy maga a püspök, ki a népet ismerte, oppositionálisnak tüntette föl a kormányjelöltjét, a miből szintén kitünik az, hogy ott kormánypárt támaszra nem számithat, s hogy kormánypártot csak erőszakolni lehet. Ha a kormány oly bölcs lett volna, hogy ott egy mérsékelt oppositionális jelöltet pártolt volna: akkor minden visszaélés alkalmazásbavétele nélkül azt keresztüvihette volna; de az ellenkező tétetett és pedig oly módon, hogy ott minden törvényre való hivatkozás hasztalan volt, a menynyiben, bármelyik köztisztviselőhöz fordult az ember: azt a választ nyerte, hogy: „nekie nem a törvény szerint lehet eljárni, mert meghagyásai vannak, melyet követni tartozik.“

A választókat bekisértették a hatóságok, s nem engedték őket azon az uton menni a választás szinhelyére, melyen oda indulni akartak, hanem együtt kellett menniök; de azért azok mégis az ellenzékkel szavaztak. Azt mondják, hogy én téritettem meg a választókat; de hiszen a választók többnyire szavazás után jöttek hozzám, s nekem nem is volt alkalmam, mert hivatalosan akadályoztattam, szavazás előtt beszélni a választókkal.

De másrészről igenis járt ott kortes, kormánypárti kortes, a ki igért pénzt, kölcsönt, csekély kamat mellett 10 évre, sőt földeket is igért; megigérte a réteket, és ez mind bebizonyitható. (*Ellenmondás jobb felől.*)

Az igen tisztelt minister ur kiutasitásról is beszélt. Erre nézve majd bátor leszek neki magánuton egy jegyzőkönyvet mutatni, melyből meglátthatja, milyen volt az a kiutasitás.

Az egészből, gondolom, az tünik ki, hogy a kormány ugy járt ott el, mint párt, illetőleg pártvezér, sőt a mit a kormány itt előadott, azt is természetesen pártszempontból, pártszenvedélylyel adta elő. Épen ezért, azt gondolom, ha arról van szó, hogy a vizsgálat igazságos legyen: akkor óvakodni kell még a gyanutól is, hogy talán pártüldöztetés szándékoltatik. Ennélfogva nem szabad a vizsgálatnak csak egy pártra vonatkozni, nem szabad ugy föltünnie, hogy a kormány, mint párt, vádló is, vizsgálat-elrendelő és talán biró is. Ettől nagyon óvakodni kell, és erre vonatkozik interpellatiom.

Én, tisztelt ház, azt óhajtom, hogy a vizsgálat szigoru legyen; de ne legyen valami spanyol in-

quisitio, és ne történjék más szempontból, mint az igazság kideritése szempontjából, és ekkor ki fog tünni tisztelt képviselőház, hogy valamennyi előadott körülmény, mely arra van koholva, hogy bebizonyittassék, miszerint ott a népek és agitatorai kifelé gravitálnak: nem áll. Nincsen ott idegen földre gravitáló népség; a népség mind ide gravitál, és valamint nem lehet mondani a törzsökös magyar népségről, hogy külföldre gravitál, midőn ellenzéki képviselőt választ: ép ugy azt gondolom, hogy bün a haza irányában, ráfogni a nemzetiségekre, hogy külföldre gravitálnak. Kezdi csak érteni már a nem-magyar népség is, hogy micsoda anomália az, hogy föntartatik itt egy kormány, melyről naponként irják a hirlapok, hogy tönkreteszi a hazát, és föntartatik — mily többséggel? a nemzetiségektől préselt többséggel!

Ez baj és ép azért kérem a tisztelt minister urat és átalában a többséget, hogy óvakodjanak a gyanusitástól; mert a gyanu kétélü fegyver, és megsérti azt is, a ki azt ok nélkül és gyakran erkölcstelenül használja.

S már most erre vonatkozó interpellatiomat bátor leszek fölolvasni. *(Olvas:)*

„A pancsovai választásra vonatkozó törvénytelen izgatások miatti vádak, az egymással szemben állott pártok részéről kölcsönösök lévén, s e szerint a tisztelt belügyminister ur által elrendelt vizsgálatnak is, azon czélból, miszerint az igazságos, pártszenvedély, s illetőleg pártüldözéstől ment legyen, nyilvánosnak, részrehajlatlannak s minden oldalunak lenni kelletvén, kérdem a tisztelt minister urtól:

Tett-e, s ha tett, miféle intézkedéseket tett ez irányban? Ha pedig még nem tett volna: hajlandó-e utólag s pótlólag intézkedni, hogy a megejtendő vizsgálat minden oldalu, részrehajlatlan és nyilvános legyen, hogy igy a teljes valóság mind a két párt részéről kiderittessék?

Elnök: Közöltetni fog a belügyminister urral.

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! Kerkapoly Károly, volt pénzügyminister, mult évi november 15-én volt szerencsés benyujtani a tisztelt háznak az államszámvevőszék észrevételeit az 1872-ik zárszámadásra; kijelentette akkor egyuttal, hogy a ministeriumnak ellenészrevételei még nem készültek el, de azok azonnal be fognak terjesztetni, mihelyt elkészülnek. Van szerencsém azokat most pótlólag a tisztelt háznak beterjeszteni.

Elnök: Ki fognak nyomatni és a pénzügyi bizottságnak kiadatni.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt ház! A közönséges büntettesek kiadása iránt Nagy-Brittanniával kötött szerződésről szóló törvényjavaslatot van szerencsém a tisztelt háznak bemutatni, és kérem, hogy annak kinyomatását rendelje el és utasitsa azt az osztályokhoz.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni, és tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatni.

A kérvényi bizottság kiván jelentést tenni.

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a kérvények XXXII-ik sorjegyzékét beterjeszteni és annak kinyomatását kérni.

Elnök: Ki fog nyomatni, és tárgyalása a jövő szombati ülés napirendjére tüzetni.

Következik a napirend első tárgya, vagyis a gazdasági bizottság jelentése a képviselőház januárhavi költségvetéséről.

Kovách László előadó *(olvassa a januárhavi költségvetést. Elfogadtatik.)*

Elnök: Az utalványozás végett a szükséges intézkedések meg fognak tétetni.

A napirend második tárgya a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. Kivánja a tisztelt ház, hogy a törvényjavaslat fölolvasottnak vétessék? *(Igen!)*

Tehát fölolvasottnak vétetik.

Bittó Béni előadó: Mielőtt a napirend kérdéséhez, a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslathoz szólanék, méltóztassanak megengedni, hogy egy pillantást vethessek a mai földadó-rendszerre és annak előzményeire. Az 1848. évi VIII. törvényczikkben kimondott átalános közteherviselési kötelezettség nem a hazai, hanem a bécsi absolut kormány által nyert alkalmazást. Az ennek valósitására czélzó első lépés az 1849. október 20-ikán kelt legfelsőbb nyiltparancsban tétetett meg az által, hogy kimondatott, miszerint Magyarországon és társországaiban az örökös tartományokban fönálló állandó földadó-cataster fog behozatni. Azonban ez előreláthatólag igen hosszu műveleteket vett igénybe, és azért, hogy az átalános közteherviselést már addig is, mig ezen munkálatok befejezve lesznek, érvényesiteni lehessen: 1850-ban elrendeltetett, hogy az azelőtt adóköteles lakosok a dicalis összeirás szerint, az azelőtt adómentesek pedig egy egészen uj adóprovisorium szerint vonassanak adó alá, mely szerint Magyarországon az előbb adómentes lakosokra négyféle egyenes adó hozatott be: a föld-, a házi-, a személykereseti és a jövedelmi adó. A földadó fölosztatott szorosan vett telekadóra, s legelő bér adóra, mely a legelőn eltartott lábas jószág száma szerint vettetett ki, és az erdő jövedelemadó alá vétetett. Erdélyben meghagyatott a Mária Terézia idejében 1769-ben behozott adórendszer négyféle személy- és telekadójával. Az ezen adó szerint kivetett évi adó összege tett Magyarországon 1850-ben 14 millió forintot, 1851-ben 20,500.000 forintot, 1857-ben 20,400.000 forintot. E közben a cataster behozatalára czélzó lépések is folyamatban voltak. De minthogy azon meggyőző-

désre jött a kormány, hogy az állandó cataster behozása Magyarországon lehetetlen azért, mert annak első föltétele a részletes fölmérés, hiányzik. Már 1850. márczius 4-kén kelt legfelsőbb nyiltparancsba nem többé az állandó föld-cataster, hanem földadó-provisorium behozása rendeltetett el. Ezen földadó-provisorium behozását elrendelő márczius 4-iki nyiltparancs és az annak kapcsában kiadott mártius 24-ki ugynevezett előkészitő utasitás magábanvéve teljes intézkedéseket, szabályokat tartalmazott, és ez utóbbi kibocsátványokban igen szép fölhivás intéztetett Magyarország községeihez és földbirtokosaihoz, a mennyiben kimondatott, hogy érdekükben áll, jóakarattal és igazságérzettel résztvenni a földadómunkálatban, mert csak igy lehet egy igazságos adóalapot előteremteni, és mert ezen adóalap fog a községi és helyhatósági terhek viselésének kulcsául is szolgálni, végre, mert a magyarországi földhitel érdekében oly igen szükséges nyilvánkönyveknek is alapjául fognak ezen munkálatok szolgálni.

Azonban, tisztelt ház, ugyanezen 1850-iki junius 8-ikán egy végrehajtási utasitás adatott ki, melyben már oly aggályos intézkedések voltak, melyek a pátensnek magábavéve helyes szabályait kiforgathatókká tették, a mint a következés megmutatta, hogy azok a legnagyobb részben ki is lettek forgatva.

Nem kivánom a pátens intézkedéseit hoszszasabban elemezni, csak eredményeiről akarok szólani, melyek szerint a földadó-provisorium által kidolgozott legelső tiszta jövedelem hogyan állott Magyarország- és a társországokban? Magyarországban jelesen megállapittatott 31 millió 6 százezer catastrális hold termő terület 82 millió 900.000 tiszta jövedelemmel, Horvát- és Szlavonországokban megállapittatott 2 millió 949 ezer catastrális hold, 7 millió 179 ezer forint tiszta jövedelemmel, Erdélyben megállapitatott 8 millió 265 ezer catastrális hold termő terület 13,100.000 forint tiszta jövedelemmel.

Ez tisztelt ház, bár némi egyenetlenségeket és aránytalanságokat mutatott is a tiszta jövedelmi kiszámitásoknál az egyes községekben és nagyobb dimensiokban az egyes vidékek közt: mégis az akkori állapotnak türhetően megfelelt.

De jött az 1857-ik évi ugynevezett községi reclamatio, melynek czélja lett volna a helyes munkálatoknak megerősitése viszont a panaszolt sérelmes eseteknek orvosolása; e helyett azonban ezen eljárás arra használtatott föl, hogy az eredetileg kimutatott tiszta jövedelem minél nagyobbra fölcsigáztassék. Igy történt, hogy Magyarországban a földnek tiszta jövedelme 82 millióról 97 millióra csigáztatott föl, Horvát-Szlavonországban leszállittatott 60 ezer forinttal, Erdélyben pedig, daczára annak, hogy a termő területnek térfogata egy millió százezer holddal emeltetett, a tiszta jövedelem mégis két millió forinttal leszállittatott.

Ezen catastrális becslések alapján Magyarországon 1853-ban, Horvát-Szlavonországban 1854. Erdélyben pedig 1855-ben lépett az uj adókivetés életbe. Az adó négyféle tételből állott; jelesen a törzs földadóból, mely a kivetés évében Magyarországban minden száz forint tiszta jövedelem után $16^0/_0$, Horvát-Szlavonországban az első kétévben $12^1/_2$, de később $16^0/_0$, Erdélyben mindvégig csak $10^0/_0$ volt megállapitva. A pótlékok következők voltak, először: az országos alapra való pótlék, mely két perczenttől egész $16^0/_0$-ig változott és pedig változott nemcsak egyes évek szerint, hanem változott az egyes országok és az országban lévő helyhatóságok kerületei szerint. Volt ezenkivül földtehermentesitési pótlék, mely Magyarországban $14^0/_0$-ről fölment 55-re, Erdélyben 72-re, és volt még az ugynevezett rendkivüli pótlék, mely 1859-ben hozatott be, ez $8^0/_0$-ről fölment 33-ra, ugy hogy a földadó mindezen mellék-pótlékok- és járulékokkal együtt 1867-ben minden száz forint tiszta jövedelem után 31 forint $24^8/_{10}$ krajczárt tett.

Már, tisztelt ház, ha magábanvéve is fájdalmas volt a föld-catasteri munkálatokban előállott nagy egyenetlenségek és aránytalanságok viselése azon vidékeknek, melyek ez által sujtva vannak, még kétszerezve fokozódtak ez igazságtalanságok és aránytalanságok az adónak ily roppant nagymérvü emelése által, mely szerint az adó azon mellékes pótlékokkal rövid 14 év alatt csaknem egészen $100^0/_0$-al emelkedett, ugy, hogy általános volt a tudat és érzület, hogy ez igy tovább nem maradhat, hogy a földadóalapot mindenesetre változtatni vagyis a föld jövedelmi munkálatok hiányait orvosolni kell. Ezen tudatnak adott kifejezést az 1868-iki országgyülés, mely azon évi XXV. törvényczikkben, midőn a földadóra nézve az eddig fönnállott alapot elfogadta és a földadó összegét Magyarországra nézve minden 100 forint tiszta jövedelem után 20 és $^{76}/_{100}{}^0/_0$-ban, földadó-járulék fejében pedig $9^0/_0$-ban és igy összesen 29 és $^{76}/_{100}{}^0/_0$-ban állapitotta meg, Erdélyben pedig a földadót magát $10^0/_0$-al hagyta, az előbbi pótlékok helyett pedig $3^0/_0$-ot, és földtehermentesitési járulék czimén $9^0/_0$, tehát összesen 22 százalékot állapitott meg minden 100 forint tiszta jövedelem után; mondom, midőn az 1868-iki országgyülés a törvényt igy meghozta: egyuttal mindjárt ezen törvényczikk 1. §-ban utasitotta a ministeriumot az iránt, hogy a földadó-rendszer reformálása tárgyában mielőbb kimeritő törvényjavaslatot terjesszen a törvényhozás elé.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat tehát ezen általános tudatnak és az erre alapitott országgyülési határozatnak kifolyása.

Engedje meg a tisztelt ház azt, hogy midőn most már a törvényjavaslathoz szólanék, egyelőre annak csak két momentumára szoritkozhassam, és

föntarthassam magamnak azon jogot, hogy a vita folyamában netalán fölmerülő ellenvetésekre később felelhessek. Egyik momentum, tisztelt ház, az: vajon helyes és indokolt dolog-e hazánk jelen pénzügyi viszonyaival szemközt az, hogy mi egy földadó-szabályozási törvényt alkotunk, és nem volna-e helyesebb a jelen földadó-alap kiigazitására alkotnunk törvényt, mely kevesebb időbe és költségbe kerülne.

A másik momentum, az, hogy ha mi a földadó szabályozása tárgyában alkotunk törvényt: helyesen választottuk-e az utat és módot erre.

Az első kérdésre azon nyilvánulásokból, melyek legalább a sajtó terén fölmerültek, két javaslatot látunk fölmerülni.

Az egyik az, hogy a mai adó-alap meghagyatván, a térfogatban kideritett különbségek, melyek részint a catasteri részletes fölmérések, részint a tagositás és birtokrendezések következtében kiderültek és fognak kiderülni: érvényesittessenek, és másodsorban érvényesittessenek a művelési ágakban bekövetkezett változtatások olyképpen, hogy minden egyes földrészlet a tényleges művelési ág szerint vettessék adó alá.

A második javaslat az, hogy három tényező alapján, jelesül 1-ször a catasteri becslés, 2-szor az 1868-ik évi pénzügyministeri rendelet alapján gyüjtött adás-vevési árak és 3-szor haszonbéri árak alapján egyenlittessék ki a mostani földadó-alap.

Méltóztassanak megengedni, hogy ezekre nézve nézeteimet előadjam.

Először az utóbbi módra nézve elmondhassam azt, hogy én azt semmi esetre nem tartom czélravezetőnek; nem tartom czélravezetőnek azért, mert nagy kérdés az, hogy vannak-e minden vidékre, sőt minden községre nézve ilyen érték-forgalmi adataink; már pedig tudjuk, hogy a mostani catasteri becslés minden községre elszigetelten történt, minden községre nézve külön állapittattak meg az egyes földosztályok, és ezeknek tiszta jövedelmi összegei. Tehát, mint mondám, minden községre nézve külön kellene ilyen adatokkal birni. Már pedig az nagy kérdés, hogy birunk-e, és másodszor nagy kérdés, hogy birunk-e ily adatokkal minden időből? mert méltóztatnak tudni, hogy Magyarországon roppant hullámzásnak van kitéve a föld értéke; tudjuk, hogy 2—3 évi jó termés folytán 50%-el emelkedik némely helyeken a föld értéke, mig viszont 2—3 évi rosz termés után ugyanannyival, sőt többel leszáll. Harmadszor, mert megint azon circulus vitiosusba esünk, hogy a mostani catasteri becslést kellene egyik tényezőül elfogadni, melyet pedig elitélt a nemzet összes közvéleménye. Ezt tehát czélravezetőnek nem tartom.

A második javaslat a térfogati és művelési ágakbani különbséget kivánja érvényesiteni, és a szerint kiigazitani az adóalapot. A mi a térfogati különbség érvényesitését illeti: arra reflectál a mostani törvényjavaslat is, és pedig akként, hogy ezek nemcsak most az első telekkönyv fölvételénél, hanem később is figyelembe vétessenek, és ez egyébként nem is ütköznék semmi nehézségekbe. Ámde egészen más kérdés a művelési ágakban bekövetkezett változást érvényesiteni. Ugyanis, hogy ha a művelési ágakban bekövetkezett változást érvényesiteni akarnók, ekkor előállana azon nehézség, hogy ezen földrészleteket egyszersmind osztályozni is kellene, mert pl. a legelő- és erdőtérségekre nézve vagy semmi, vagy egészen más minőségü osztályok léteznek mint a szántóföldekre nézve; ez tehát már magábanvéve roppant becslési apparatust venne igénybe. De ha ezen becslés csupán arra szoritkoznék, hogy a megváltozott művelési földrészleteket osztályozza, és ezeknek tiszta jövedelmét állapitsa meg: akkor is kétszeres igazságtalanságot követnénk el azon vidékeken, melyek ma tulságosan vannak terhelve a tisztajövedelem után kiszámitott adók által, és amely vidékek csak azért birják el ezen magas adót, mert hasznosabb művelési ágakra áttérve, legelőkből és tüskös-bokros terekből csináltak szántóföldeket, s ekként emelték jövedelmeiket, hogy fizethessék a magasabb adótételek alatt álló többi földrészletekre kivetett magas adókat.

Én tehát ezen módok egyikét sem tartanám igazságosnak. Már most, ami a másik momentumot illeti, hogy helyesen van-e megválasztva az ut ezen törvényben a födadó szabályozására? arra megfelelt első vonalban azon szakértekezlet, melyet a pénzügyminister 1869-ben összehit, és amely a földadó részlet-catastert kivánta föntartani, de egészen uj becslés alapján; megfelelt erre a tisztelt háznak saját szakbizottsaga, és megfeleltek a ház összes osztályai most, midőn az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadták, és ezáltal elfogadták a részletcatasteri rendszert.

Én tehát, tisztelt ház, kérem, méltóztassék ezen törvényjavaslatot általánosságban elfogadni; méltóztassék annyival inkább; mert ha bekövetkeznék az, hogy akár közvetlenül, akár közvetve kell a földadót emelni, ugy, mint például tavaly is emeltük az által, hogy 4% személy-keresetiadót vetettünk ki, ami jövőben is megtörténhetik, hogy például nem ugyan közvetlenül, de közvetve emeltessék a földadó, mondom: hogy akkor legyen igazságos alapunk, melynek alapján a polgárok netalán növekvő terheiket is sokkal szivesebben viselnék, mint a mostani szerfölött igazságtalan alapon. Kérem mindezeknél fogva a tisztelt házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általános tárgyalás alapjául elfogadni.

Nagy György: Tisztelt ház! Legyen egy igazságos adóalap, azzal végezte a tisztelt központi előadó ur beszédét. Igenis, ezt kivánom én is, s azt hiszem, mindnyájunk kivánja ezt. Nem fogom az előt-

tem szólott tisztelt központi előadó urat azon térre követni, hol a catasteri törvény előnyeiről, s az az ellen beadott módositványok hátrányairól szólt; mert, nézetem szerint, előadása e tekintetben nem annyira az átalános, mint inkább a részletes vitához tartozik. Hanem igenis követni fogom előadásomban azon kérdés megoldásánál, melyet ő csak másodsorban tett föl magának, mely, szerintem, az átalános vita keretébe tartozik, midőn azt kérdezte, hogy helyesen választatott-e meg az alap a földadó szabályozására. Nagyon szerettem volna az előadó urtól valami feleletet hallani e kérdésre, hogy legalább czáfolatába bocsátkozhassam érveinek. Ő megkimélte magát a felelettől, s igy megkimélt engem is azon fáradságtól, hogy érveinek czáfolatába bocsátkozzam; mert nem hozván föl semmi érvet ez adórendszer alapelvének jósága mellett, csak az 1869-iki enquêtere, tárgyalásaira, majd az osztályok, s most a központi bizottság előadására hivatkozott, hogy, mert ezek mind elfogadták, tehát helyes. Bocsánatot kérek, nem vagyok egy véleményben.

Méltóztatnak tudni, hogy Magarország törvényhozása 6 évvel ezelőtt utasitotta a kormányt, hogy az adórendszer megállapitása és törvényhozási uton való rendezése iránt mielőtt kimeritő javaslatot terjeszszen a tisztelt ház elé. Nem fogja senki kicsinyleni, sem könnyünek találni azon föladatot, melyet az 1868-iki XXV. törvényczikk első §-ában a képviselőház a kormánynak adott. Valamely adórendszert átalakitani nemcsak financialis, hanem igen sokszor politikai nehézségekkel is jár, de nálunk a politikai nehézségek nem jöhettek számitásba, mert hiszen összes adórendszerünk egy, hazánk iránt ellenséges indulatu kormány által lévén megállapitva, annak átalakitását a nemzet egész közvéleménye már évek óta sürgeti, követeli. Adórendszerünk átalakitása tehát politikai nehézségekbe nem ütközött, de nem ütközik ma sem.

Nincs oka senkinek a változtatástól félni, mert hiszen egy alkotmányos magyar nemzeti kormányról föl sem tehető, hogy olyan terhekkel rójja meg az országot, melyeket annak érdeke nem kiván, s melyektől egy magyar-ellenes absolut kormány is megkimélte. Épen ellenkezőleg; Magyarország polgárainak kétségtelen joga van megvárni kormányától, hogy az idegen hatalom által érdekeink ellen behozott adórendszert, érdekeinknek megfelelőleg változtassa meg. Képes lesz-e a kormány a nemzet ezen jogos igényeinek megfelelni? e kérdésre tényekkel adjon feleletet. Midőn egy adórendszer megállapitásáról van szó, lehetetlen csak az egyenes-adókról beszélni. Azon fontos szerep, mely az államok bevételeiben a közvetett adónak jutott, parancsolólag követeli, hogy azokra is figyelemmel legyünk az adóügy rendezésével, mert csak az egyenes és közvetett adók öszhangja, egymáshoz való helyes iránya képes bizositani azt, hogy az adórendszer az ország érdekének valóban megfelelő lesz. Szerencsétlenségünkre mi nem vagyunk azon helyzetben, hogy egyenesadóinkat közvetett adóinkkal arányosithassuk, sem azon helyzetben, hogy közvetett adóinkat Magyarország érdekeinknek megfelelőleg szabályozhassuk, mert nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy e tekintetben önrendelkezési jogunk nagy mértékben korlátoztatik az Austriával kötött vám- és kereskedelmi szerződés által. Ily körülmények közt nagyon természetesnek fogja találni mindenki, hogy hiába rendeli a törvény az adórendszer átalakitását, mert adórendszer szabályozásáról szólni sem lehet. Intézkedésünk tárgyát egyedül csak az egyenesadók szabályozása képezé, hogy pedig az egyenesadók közt a legfontosabb a föld-adó: az kétségtelen, különösen nálunk, ahol a lakosságnak csaknem $70^0/_0$-a földműveléssel foglalkozik.

Nem szükséges emlitenem, mert tudjuk, s fájdalom, érezzük mindnyájan azon teher aránytalanságát, mely az 1850. márczius 4-iki császári nyilt parancs által földadó czimen Magyarország földbirtokosainak vállaira rovatott.

Tudom nagyon jól, tisztelt képviselőház, hogy a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak nem ezen teher kevesbitése, hanem annak arányosabb elosztása lenne czélja. Nagyon sajnálom, hogy azon utat, melyet a törvényjavaslat ezen czél elérésére választott, én sikerre vezetőnek nem tartom. Nézetem szerint, midőn a földadó szabályozásáról van szó: nem elég csak azon aránytalanságokra lenni tekintettel, a melyek a fönálló rendszer alkalmazása mellett követtettek el, s amelyek hibás eljárásnak lehetnek nagyrészben következményei; hanem tekintettel, figyelemmel kell lenni azon alapelvekre is, melyeken az egész adórendszer nyugszik. Meg kell vizsgálni, vajon ezen elveknek leghelyesebb alkalmazása mellett is elérhető-e a czél az adórendszernek a lehetőségig egyenlő és arányos fölosztására.

Én azt hiszem, hogy azon aránytalanság, mely a földadó-provisorium behozatala alkalmával bekövetkezett és azóta fönáll, nemcsak egyedül azon elhevenyészett, és beismerem, nagyon tökéletlen eljárásnak következménye, mely akkor követtetett; hanem kifolyása és következménye magának azon rendszernek, mely nem engedi, hogy az adóteher az adózók között egyenlően és arányosan osztassék föl. És miután a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat mindazon alapelveket elfogadja, melyeken a régi hibás adórendszer nyugszik, nem hiszem, tisztelt ház, hogy ezen törvényjavaslatnak elfogadása által a földadóreform czélszerü szabályozásának nagyfontosságu kérdését sikerrel lehessen megoldani.

Én, tisztelt képviselőház, nem vonom kétségbe azon, minden irányban, megvallom, igen fényes sikert, melyet Poroszország, különösen a legutolsó évtized

alatt, fölmutatott, és elhiszem, hogy ezen fényes siker az államférfiak és a népeknek komoly figyelmére méltó. Én azonban azt hiszem, hogy Poroszország intézményeit, viszonyaink tekintetbe vétele nélkül utánozni nem lehet helyesen; és nem titkolhatom el csodálkozásomat, hogy az igen tisztelt kormány miért várakozott 6 évig ezen oly fontos és annyiszor sürgetett földadó-javaslat előterjesztésére? *(Közbeszólások: Csak két évig!)*

Bocsánatot kérek, ezen a kormány által most beterjesztett törvényjavaslatnak előterjesztését hat évvel ezelőtt rendelte meg a törvényhozás. Miért váratott ennyi ideig, holott az általa beterjesztett javaslat nem egyéb, mint a poroszországi földadótörvénynek fordítása, és én azt hiszem, hogy a németül tudó hivatalnokok száma nem oly kevés, hogy, a fordítás nem is oly nagyon nehéz munkája 6 évet vett volna igénybe. Nem hiszem azt sem, tisztelt képviselő urak, hogy a parcellaris, catastralis adórendszer a mi viszonyainknak megfelelő legyen. Nem lehet ma már senkisem kétségben az iránt, hogy csak az a helyes adórendszer, mely adó czimén a polgárok jövedelmeinek egy részét kizárja. Azon adórendszer, mely az egyént elválasztja a vagyontól, nemcsak nem helyes; de, merem állitani, nemis kivihető; mert hisz a vagyon épen az egyén által nyert érték. A mindennapi tapasztalás bizonyitja, hogy az egyének különféle szellemük és képességük szerint ugyanegy vagyonból különféle jövedelmeket képesek előállitani; nem szükséges tehát azt mondani, nem az egyéni jövedelmet, hanem ettől elvontan a vagyont adóztatjuk meg; mert, mondom, az nem is kivihető. Egy lakatlan városban is lehetnek házak, egy mértföldre terjedő pusztaságon is van föld, a ház- és földvagyon; és minden civilizált államban adótárgyat képez az; de szeretném látni azt a pénzügyminister, ki a puszta falakat, vagy az emberek által nem lakott vidéken műveletlen heverő földet, ha még oly jó minőségü is az, megadóztathassa. Mindenütt a világon, de különösen képviseleti rendszerrel biró alkotmányos államban, igen nagy fontosságu az, hogy az adórendszer egyszerű, mindenki által átlátható, megitélhető legyen; mert bonyolódott adórendszer mellett a nép képviselői vagy épen nem, vagy csak igen nagy nehézséggel gyakorolhatják az alkotmány legbecsesebb jogát: az ellenőrzési jogot. Ezen czél az egyenes adókra nézve egy egyszerü, világos jövedelmi adó által lenne elérhető.

Az ujkori társadalmi és állami szervezés épen abban különbözik a régitől, hogy itt a társadalomban ugy mint az államban, a fősuly az egyénre van fektetve, és valamint minden civilizált democrat-társadalom az egyéneket nemcsak vagyonuk, hanem képességök szerint becsüli: épen ugy a modern állameszme csak azon intézményekben van hiven kifejezve, melyekben a polgári kötelezettség terhe mindenkihez arányitva van. Ezt követeli a jogegyenlőség nagy elve, de hogyan lehet a jogegyenlőség nagy elvét keresztülvinni a parcellaris catasteri adórendszer mellett? midőn ezen adórendszer nem a valódi, hanem csak a föltételezett jövedelmet adóztatja meg. Igen, de azt mondják: az államra sokkal könnyebb a földet, mint az egyszerü jövedelmet megadóztatni; de ha az állam csak a kényelmet keresi: akkor ugyan miért folyamodott ezen évekbe-kerülő nagy apparatushoz, és miért nem mondta azt, hogy Magyarországon van 58 millió hold föld, mától fogva fizet minden hold föld után 1 forintot. Ez, mindenesetre egyszerü és kényelmesebb lehet az államra; de pénzügyileg egyenesebb sem az államra, sem a polgárokra semmi esetre sem lehet.

Oly sokszor történik hivatkozás Angliára, melynek politikai intézményei az alkotmányosság mintaképéül szolgálnak; de miért nem vagyunk a megérdemlett figyelemmel Angliának nemcsak politikai, de pénzügyintézményeire is; hisz tudjuk, hogy a pénzügy mily rendkivüli befolyással van a politikára. Fájdalom, e perczben nagyon is élénken érezhető, hogy Magyarország kedvezőtlen pénzügyi helyzete mily veszélyesen fenyegeti Magyarország politikai életét is. Anglia talán első volt az európai államok közt, melyek a földadót rendezték; mert ott a XVII. század végén 1698-ban orániai Vilmos alatt be lett hozva a földadó, a landtax, mely akkor a föld tiszta jövedelmének 20%-át képezte. Később a viszonyok annyira tulélték ezen adónemet, hogy már a földnek nem 20%-ja, hanem csak egy %-át terhelte; de azért az angol államférfiak közül nem jutott eszébe senkinek ezen adónemet megujitani és a változott viszonyokhoz képest emelni. Pedig az emelést az állam fokozott szükségei igénylették, és az óriási deficzitek nagy mértékben indokolták volna. Pitt lángesze csakhamar belátta, hogy a földadó emelése által sem a deficzitet födözni, sem az adó-terhet egyenlően arányosan fölosztani nem lehet. Épen ezen okokból az átalános jövedelmi adó eszméjére áttért az ugynevezett income tax-ra. És Anglia főkép ezen adónem- és adórendszernek köszönheti, hogy a Napoleoni háboruk óriási terhét pénzügyileg elviselni képes volt; s meg lehetnek önök győződve, hogy ha az átalános jövedelmi adó az állam pénzügyeire ép ugy, mint a polgárok érdekeire előnyös nem lenne, oly gyakorlati államférfiak és financzierek mint — hogy többeket ne emlitsek, — egy Peel, Gladstone, nem keltek volna, és nem kelnének még ma is annak védelmére.

Én igazán nem tudom magamnak megmagyarázni azon idegenkedést, sőt ellenszenvet, melylyel nálunk a jövedelmi adó iránt viseltetnek. Az elméletet nem is emlitve, a gyakorlati tapasztalat nem igazolja azt. Nekünk ma is van jövedelmi adónk, és tudjuk, mily nehezen megfogható, kikutatható az

adótárgy. Tudjuk, mennyire hiányosak, tökéletlenek a bevallások. Daczára ezen hiánynak és tökéletlenségnek, ugyan mit tapasztalunk? Azt, hogy a jövedelem-adóból az állam öt év alatt 1865-től 1870-ig 4,022.000 forint helyett 10,964.000 forintot vett be. Tehát ezen öt év alatt a bevétel növekedett 150%-al. Megvallom, nézetem szerint ez azt bizonyitja, hogy a jövedelmi adó — nálunk nem is emlitve az állam pénzügyi rendkivüli előnyeit, — minden nehézség nélkül behozható volna. Azt hiszem, tisztelt képviselő urak, ezen adórendszer mellett sokkal kevesebbe kerül az adó behajtása; de okvetlenül kevesebb lennének a hátralékok is nagyon természetesen, mert ha minden jövedelemhez arányosan fizettetnék az adó: sokkal könnyebben fizethetik meg azt, mint ha akár van jövedelem, akár nincs, mindig egyenlően fizettetik. Midőn a mult év tavaszán a képviselőházban a személyes kereseti adóról szóló törvény tárgyaltatott: akkor a pénzügyminister ur azt mondta, — nagyon jól emlékszem szavaira: — azt meg lehet adóztatni, a mi van; de a mi nincs, azt semmi ország nem tudja megadóztatni. Én igazán nagyon csodálkozom, hogy ezen helyes axiomát miért nem igyekezett a tisztelt pénzügyminister ur a földadóra alkalmazni, és miért terjesztett a képviselőház elé oly törvényjavaslatot, mely nem azt adóztatja meg, a mi van; hanem csak azt, a mit lehet. Ha igaz azon állitás, melyet annyiszor hallottam mindenfelé, hogy csak nem kisértetben vagyok azt el is hinni, hogy a nagyszerü állami beruházások főrészének, a vasutak és közlekedési eszközökbe fektetett nagy összegeknek leginkább a földbirtokosok veszik hasznát; ha ez igaz: akkor ugyan hogy lehet azt mondani, hogy az államnak a most kivetett és megállapitott földadónál 20 évig nem lesz jobb, — bármennyire fokozzák az adót, az állam szükségei, vagy bármennyire emelkedik is épen az állam közvetitése mellett ezen idő alatt — a földbirtokosok jövedelme.

Alig hiszem, hogy ha ezen emelt jövedelem egy részben, vagy igen nagy részben az állam közvetitésének köszönhető: akkor, ha arra elkerülhetlen szükség van, ugyan, hogy ne legyen az emelt jövedelem egy részéhez is joga. De sokkal igazságtalanabb az adó összegének előre megállapitása: vagy sok az előre megállapitott összeg vagy kevés. Ha sok: azon esetben önkényesen vannak terhelve a földbirtokosok, a többi adózók előnyére. Vagy kevés az előre meghatározott összeg, s ezen esetben ők előnyben vannak; pedig az önkény és az igazságtalanság előbb-utóbb megboszulja magát. Nem önkényes és igazságtalan-e azon adórendszer, mely mintha csak azt mondaná az élő organismussal biró államéletben oly nagy szerepet játszó földbirtoknak: én husz évig mozdulatlanságra, tetszhalálra kárhoztatlak, ezen idő alatt sem emelkedni, sem hanyatlani nem szabad a tehernek, melyet most rád raktam. Nem könnyithető, bármennyire kivánja az állam jogosult érdeke, nem is emelhető. Ily mozdulatlanságot, ilyféle tetszhalált megparancsolni, hiu kisérlet, és arra egy egész rendszert állapitani: nézetem szerint, igen nagy tévedés. Meg vagyok győződve, tisztelt ház, hogy azon alap, mely ezen adó alá helyeztettetni kivántatik: a catastralis fölmérés, nem lehet tökéletes; mert ha ezen nagy munka a kitüzött idő alatt és a kitüzött költséggel hajtatik végre, a legjobb akarat és szakértelem mellett is physikai képtelenségnek tartom annak keresztülvitelét.

Már ha rosz az alap, ugyan hogy lehessen jó a rendszer, mely arra fektetve van. Nem hiszem, hogy valaki ma azt merné állitani, hogy kiadásainkból annyit törülhetünk, hogy az egyensuly államháztartásunkban ezen törlesztések által helyreállitható lenne. Ne ámitsuk magunkat, tisztelt képviselő urak, sem másokat. Adófölemelés nélkül mi ezen kedvezőtlen pénzügyi helyzetünkből ki nem bontakozunk. Ez az én erős meggyőződésem. És ha az államnak bevételeinek többletére nem évek mulva, hanem ma, ezen perczben is égető, elkerülhetlen szüksége van: akkor ugyan helyesen cselekszünk-e, midőn egy oly lépést teszünk, melynek eredménye csekély, s ezen csekély eredmény is a legjobb esetben csak 4—5 év mulva lesz érezhető.

Én hiszem, tisztelt ház, hogy ha őszintén, ha igazán akarunk kibontakozni kedvezőtlen pénzügyi helyzetünkből: szükségünk van áldozatkészségünket igénybe venni a lehető legmagasabb fokig; szükségünk van az önmegtagadás erényét gyakorolni minden irányban; de félakarattal és félrendszabályokkal nem fogunk ezen helyzetből kibontakozni soha. Ilyféle rendszabálynak tartom ezen tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot is, s azért azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadhatom.

De nem nyujtok ellenindítványt sem be; nem azért, mintha azt hinném, hogy az általános jövedelmi adónál keresztül nem vitethetnék; hanem azért, mert ismerem a tisztelt ház hangulatát, s teljességgel semmi reményem nem lehet inditványom elfogadására. Az eszmét pedig meg akarom a biztos leszavazástól menteni.

Én hiszem, tisztelt képviselő urak, hogy nem fog eltelni husz év, midőn önök maguk rá fognak jönni, hogy az általános jövedelmi adónál a polgárokra igazságosabb, az államra pénzügyileg előnyösebb adórendszer nincs, nem lehet; szivemből kimondom, hogy ezen belátásra, ne még kedvezőtlenebb körülmények nyomása alatt jőjenek. Egyébiránt a részletekre nézve föntartom magamnak a hozzászólhatás jogát.

Korizmics László: Tisztelt ház! Őszintén megvallom, hogy ezen fontos kérdés általános tárgyalásához hozzászólani nem volt szándé-

kom; de miután épen a tisztelt előttem szóló ezen törvényjavaslatot átalánosságban sem fogadja el a részletes tárgyalás alapjául: mégis késztetve érzem magamat erre annál is inkább, miután ő igen becses expositiójában némely oly dolgokat is mondott, melyeket én nem értek; nevezetesen kötelesnek érzem magamat kifejezni, hogy a tisztelt előttem szólónak azon nézete, hogy ez nem volna a tényleges tiszta jövedelem nyomozása, — őszintén megvallom, — egészen meglepett.

Tisztelt ház! Méltóztatnak ezen törvényjavaslatot ismerni részleteiben, — tudom, hogy nem kellene e térre mennem; de kénytelen vagyok oda utalni, hogy az előttem szóló képviselő urnak azon állitását, mintha itt nem a tiszta jövedelem nyomoztatnék ki: a kellő mértékre visszahozzam. Méltóztassanak csak azon szakaszokat figyelembe venni, melyek a tiszta jövedelem kipuhatolásáról szólnak, hiszen ezek szerint a föld teljes, tiszta jövedelmét akarjuk kinyomozni. Igy a termékeknél, — a 17-ik szakasz szerént, mit keresünk? Keressük az átalános termést minden egyes növénynél, melylyel a mezőgazdasági termelés foglalkozik, és nagyon helyesen van az ott mondva, hogy a 10—15 évi átlagot kell keresni, a 10—15 évi átlag pedig a jelen idő termését fejezi ki.

E ház nagyobb része gazdákból áll, kik igen jól tudják, hogy a gazdaságnak egy évi termésével nem lehet jelezni akarni a gazdaság rendes tiszta jövedelmét, mert ez oly örvény, mely megsemmisitené a gazdálkodást. A gazdálkodás természete olyan, hogy ott csak átlagokat lehet fölvenni; mert egyik év nyereménynyel, a másik pedig veszteséggel jár, s az előbbinek nyereménye födözi az utóbbinak veszteségét és viszont. Hogyan jövünk a nyeremény, az ugynevezett brutto-jövedelem kipuhatolására? Ugy, hogy ha 10—15 évben keressük, hogy mennyi termés, és midőn ezen átlagot kellőleg kipuhatoltuk: akkor a mostani, akkor a jelen év termését puhatoltuk ki; a gazdaságnál másképen eljárni nem lehet.

Mi a másik tényezője a tiszta jövedelemnek? A munka, a napszám. Erre nézve 6 évre kell a törvényjavaslat szerint visszamenni, azaz: az utolsó 6 évnek az átlagát keressük. Ha az utolsó 6 év átlagát, a munkát a napszám-költségeire nézve kipuhatoltuk: kipuhatoltuk a jelen év költségét. A harmadik tényezőre, a gabona értékére nézve, az van mondva, hogy ott az utolsó 6 év piaczi árait kell fölvenni. Ha az utolsó 6 év átlagát kiszámitottuk a piaczi árakra nézve: megállapitottuk a jelen év piaczi gabona-árait, mert ez is ugy fluctuál, mint a föld jövedelme és a munka-bér. Minél hosszabbak ezen átlag cyclusok: annál szigorubb, annál biztosabb a középárak kiszámitása. A mezei gazdaságnál nem lehet egy évre számitani.

Én fáradságot vettem magamnak egyszer régebben, — valóban nem azért, hogy itt fölhasználjam, hanem saját czéljaimra — a központban létezett piaczi középárakat 20 évre összeállitani.

És csináltam belőle 10—10 évre egy diametrális számitást. És mit tapasztaltam? Azt, hogy a megelőző 10 év diametrálisa az utóbbi 10 év diametrálisától alig különbözik valamit, — gondolom 24 krnyi emelkedés mutatkozott az utóbbinál. Ebből látjuk, hogy ha ezen cyclusokból kivonjuk a diamentrálist, mily szilárd alapon áll számitásunk. Ugyanezen eset fordul elő a mezei gazdaságnál. Ennél átalában valami rögtöni nagy haladást a jövedelemben nem lehet előállitani; ez csak hosszu, következetes és okszerü munkával érhető el. *(Helyeslés.)*

Ennélfogva én őszintén megmondom, hogy igen meglepetve éreztem magamat az általam igen tisztelt és becsült szónok azon kijelentése által, hogy nem nyomozzuk ki a tiszta jövedelmet.

Miért nem fejezi ki a régi cataster, mely eddig alapul szolgál, a tettleges hasznot, a tettleges tiszta jövedelmet. Megmondom miért. Azért, mert nem fejezhette ki, vagyis inkább, mert többet fejezett ki, mint kellett volna sajátlag kifejeznie. Akkor, midőn az ötvenes években behozatott a cataster, mivel dolgoztak? Dolgoztak az 1824-iki gabna-árakkal, és azok alapján puhatolták ki a jövedelmet. Ez természetesen nem a mostani idő jövedelmét mutathatja, hanem a 24 év előtti idő eredményeit. És miért történt ez? Azért, mert a lajthántuli országokban végrehajtott catasternél szintén ezen évi árak voltak alkalmazva, és igy, hogy egyenlő legyen a bázis és harmonia legyen: itt is ezt vették alapul.

Ezen okoskodás akkor helyes volt; de mi is helyesen cselekszünk, ha most ettől eltérünk és mostani számitásunk alapjául a mult évek diametrálisát veszszük. Tehát ha én a diametrálist veszem a gabona árára, diametrálist a termés menynyiségére és a munkabérre nézve: akkor a jelen idő tiszta jövedelmét számitom ki, és ez volt az, mit bátor voltam megjegyezni az előttem szóló azon nyilatkozatára, hogy nem a mostani tiszta jövedelmet fogjuk ez által megadóztatni. Igenis azt; de nem fogjuk megadóztatni minden egyes ember szorgalmának tiszta jövedelmét; de ez bölcsen van ugy. Az ipart nem kell lépten-nyomon követni az adóval, (*Helyeslés.*) mert akkor azon ipar nem fog kifejlődni. Igenis kellett egy bizonyos latitudeot hagyni az értelmes és szorgalmas embernek, hogy ő speciális szorgalmánál fogva kiemelkedve, élvezze bizonyos praemiumát szorgalmának. (*Helyeslés.*)

Nem lehet itt más alapot venni, mint a közönséges gazdálkodás mellett elérhető jövedelmet, hasznot.

Tovább megyek; ha egyebet vennénk alapul: igazságtalanok lennénk, mert igy azon egyes embert, a ki nagy szorgalommal, nagy anyagi küzdelemmel, tudománynyal, fáradsággal, ugyanazon göröngyből kétszer annyi hasznot bir eredményezni, mint a másik ember, a ki kényelemmel néz: vagy nem törődik azzal, hogyan terem a fü: — megfosztanók az érdemelt praemiumtól és nem buzditanók a haladásra. *(Helyeslés.)*

Ennélfogva azt hiszem, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat a közönséges gazdálkodás mellett elérhető tényleges, tiszta hasznot fejezné ki, és azért azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadom; de elfogadom még más okoknál fogva is. *(Halljuk!)*

Magyarországon azon becslés, melynek alapján ma adózunk: szerfölött aránytalan; annyira aránytalan, hogy a nélkül, hogy egyes vidékekre hivatkozni szükségesnek látnám: bátor vagyok tisztelt barátomat biztositani aziránt, hogy vannak az országnak vidékei, a hol a tettleges cataster jövedelem alapján számitott tőkeérték nem fejezi ki a valóságos tőkeérték egynegyedét; vannak továbbá vidékek, a hol az ilyformán keresztülvitt számitás a tényleges tőkeértéknek alig fejezi ki felét; vannak továbbá nagyterjedelmü vidékek, a hol az ily módon számitott tőkeérték összeesik a valóságos és tényleges értékkel. Méltóztassék ezen dispar alapon helyes megadóztatást megalapitani! Nem lehet! És ép azért, mert nem lehet: keletkezett ezen törvényjavaslat, melylyel az országnak rég adósa a törvényhozás — bár előbb fogott és foghatott volna hozzá. (*Helyeslés jobb felől.*) Minél előbb igazittatnak ki azon kiáltó igazságtalanságok, melyeknek akarva, nem akarva alá van vetve Magyarország, — mert helytelen az alap: — annál előbb adatik meg azon nagy jótétemény, hogy igaz alapon viselhetjük az ország terheit a földbirtok után is.

Jelenleg a tisztelt ház türelmét e kérdésben tovább fárasztani nem akarom. *(Halljuk!)*

Ha ezen adóalap föntartása mellett kivánnók tovább is a jelen adórendszert kulcsul használni, akkor ép azon vidékeken, a hol a szorgalom és az egyesnek industriája bővebben van megadóztatva, aránytalan módon fogna ezentul is sujtatni; holott azon vidékek, ahol e tekintetben az arány el van hibázva: fognák ezután is huzni — hogy ugy modjam — azon praemiumot, melyet 20 év óta élveznek.

Ezért én azon észrevételeket, melyeket ezen törvényjavaslatnak részletes tárgyalása alkalmával az egyik-másik szakaszra tenni és előhozni czélszerünek fogok ismerni, föntartom magamnak akkorra; jelenleg csak annak nyilvánitására szoritkozván, hogy az előadott érvelés alapján igenis elfogadom a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául ugy, a mint az be van terjesztve. *(Élénk helyeslés.)*

Nagy György: Tisztelt ház! Szavaim félremagyarázása miatt kénytelen vagyok nagyon egyszerüen megjegyezni azt, hogy a tisztelt képviselő ur engem félreérteni méltóztatott; mert én nem azt mondottam, hogy e törvényjavaslat legfőbb hiányául azt tartom, hogy nem a mostani jövedelem adóztatik meg; hanem mondottam és mondom, — és ez állitásomat fön is tartom — hogy ezen törvényjavaslat nem adóztatja, — mert nem adóztathatja meg a valódi jövedelmet, melyet én csak az egyén tulajdonául tudok képzelni, az egyéntől elvontan pedig nem. Szerintem az államban csak az egyént és annak tulajdonát lehet megadóztatni, és abstrahálva az egyéntől, nem lehet megadóztatni semmit. *(Helyeslés bal belől.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt képviselőház! Miután én a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot átalánosságban a részletes vita alapjául elfogadom, a tisztelt ház engedelmével pár rövid szóval indokolni kivánom, hogy, szemben a hallott vagy olvasott más irányu javaslatokkal, miért van az, hogy átalánosságban e jelen törvényjavaslatot fogadom el.

Mielőtt ezt tenném, legelőször is azt kivánom megjegyezni, hogy igenis Nagy György képviselőtársamnak és barátomnak abban igaza volt, hogy ez nem jövedelmi adó, mert nem az egyén tiszta jövedelmét adóztatja meg, hanem földhozadéka, illetőleg tisztajö vedelme után kivetett adó; mert megadóztatja a földnek méltányos alapokon kiszámitható tiszta jövedelmét. E tekintetben tehát azt tartom, hogy igaza van.

A mi már azt illeti, hogy miért fogadom el ezen javaslatot, szemben a többi hallott és olvasott javaslatokkal, azt röviden indokolhatom. Javasoltatott, hogy rövid uton orvosoltassanak a bajok az által, hogy a térmérték hiányai javittassanak ki, a változott müvelési ágak jegyeztessenek be, és talán még a forgalmi eszközök változása által bekövetkezett módosulások is vétessenek figyelembe. Igy igazittassék ki nagyban, rövid uton a földadó alapja. Ha nem lenne az országban oly átalános a meggyőződés, hogy a földadó alapja aránytalan, helytelen: akkor igenis én is azt hiszem, hogy ez uton kevesebb költséggel és rövidebb idő alatt lehetne módositani; de midőn az egész országban átalános a meggyőződés, hogy a legnagyobb aránytalanságok vannak magában az alapban: akkor azon alapon akarni javitani, azt hiszem, nem lehet; mert az azon alapon eszközlött kijavitás ép oly rosz lenne, mint maga az alap. *(Helyeslés.)* Ezt tehát nem fogadhatom el.

De proponáltatott egy másik mód is, és ezen másik mód abban áll, hogy az ország vidékei szerint vétessék föl a földnek adás-vevési ára, az általa elnyerhető haszonbér és a régi becsü, s ezen há-

rom tényező összevonásából eszközöltessék az uj alap megállapitása. Megvallom, hogy ezt sem tudom elfogadni. Nem pedig először azért, a mit a tisztelt előadó ur is mondott, mert tudjuk, hogy Magyarországon nagy még a föld eladási árában a fluctuatio.

De nem tudom elfogadni másodszor azért, mert Magyarországon, a mi rövid bérrendszerünk mellett, a bérleti jövedelmet, mint a föld tiszta jövedelmét fölvenni nem lehet; mert jól tudjuk, hogy száz eset közül 90-ben, sőt lehet mondani, 99-ben a haszonbérösszeg nem a jövedelmet képviseli csak, hanem egyuttal a tőkefogyasztást is. Már most vagy nem lennének ezekre figyelemmel, és nem is fejtegetve, hanem csak röviden érintve azt, hogy egyik factor itt is a régi igazságtalan becsü maradna, mondom, vagy nem veszszük a tőkefogyasztást figyelembe, és akkor nagyon igazságtalanul járnánk el; vagy ha ezt figyelembe akarjuk venni, veszszük akkor minden egyes esetben; kutatni kellene: vajon államgazdászatilag helyeselhető-e azon bérleti ár és olyan-e, mely csak a jövedelmet éri, vagy pedig olyan, mely a tőkét is fogyasztja-e? *(Helyeslés.)* És ha ide akarnánk menni és figyelembe akarjuk venni a szerződések föltételeit, a haszonbér után az adón kivül viselendő, pl. szabályozási és más költségeket: akkor semmivel sem rövidebb idő alatt és semmivel sem kevesebb bajjal sokkal roszabbat fognánk csinálni. *(Általános helyeslés.)*

De nem fogadhatom el azt sem, a mi itt nem inditványoztatott ugyan, de szóba hozatott; nem fogadhatom el az átalános jövedelmi adót, mint pótlékát a földadónak. Erre nézve is egy pár rövid észrevételt akarok tenni. Az egyik, a mit megjegyezni kivánok: az, hogy az átalános jövedelmi adót egyenlő percenttétellel — én legalább részemről — minden adónemek között a legigazságtalanabb adónemnek tartom. Mert azt tartom, hogy midőn az állam a jövedelmet megadóztatja, ha igazságos akar lenni: figyelemmel kell lennie a jövedelemnek forrására is. Mentől biztosabb a jövedelemnek forrása, annál inkább megadóztatható; mentől bizonytalanabb, igazságosan annál kevesebb adóval sujtható. *(Ugy van!)* És hogy még egyet megemlitsek, pl. a szellemi munka által szerzett jövedelmet, vagyis a szellemi tőke jövedelmét ugy megadóztatni, mint a föld jövedelmét: a lehető legnagyobb igazságtalanság. *(Helyeslés.)*

Ez az egyik, a mit az egyforma átalános jövedelmi adó ellen fölhozni bátor voltam.

De, tisztelt képviselőház! Angliában először is egészen más ez irányban a helyzet, és másodszor Angliában az átalános jövedelmi adót elvileg és tudományilag — én legalább nem olvastam, hogy valaki helyeselte volna, de azok, a kik akarták védeni, azok védték az ottani viszonyok közt gyakorlati voltánál fogva. Egyik nagy különbség épen abban rejlik, hogy Angliában a jövedelmi adó a tiszta jövedelemnek rendesen 2—3 %-je közt változik, és igy ha tesz is, és ezt szokták mentségére fölhozni némi tekintetben, az igazságtalanságot: oly csekély ez igazságtalanság, mely valakin történhetik, hogy az szemben az elért eredménynyel és a könnyü kezeléssel — azt szokták legalább védői mondani, hogy nem érdemes, hogy figyelembe vétessék.

De kérdem ezenkivül: Angliában mily viszonyok közt lett ez adó először behozva? Behozatott, midőn Anglia nagy háborunak, borzasztó költekezésnek volt kitéve, és akkor is nagy ellenszenvvel találkozott, és indokoltatott nem elvi alapon, hanem indokoltatott az égető szükséggel; és a mint az égető szükség elmult, nem ugyan egy-két év mulva, mint igérve volt, de a mint a lehetőség mutatkozott, el lett törölve. Igen jól mondotta tisztelt barátom Nagy György, hogy ujra R. Peel hozta be ezen adónemet; de, a mint tudom, egyátalában nem az elvont elvek helyességét vitatta; sokan megtámadták, de volt Peelnek azon mentsége, hogy azt felelte, hogy én csak 3 évre kérem legfölebb azért, hogy a nagy gabnavámot, a melyért az egész ország méltán föl volt zudulva, eltörölhessem, és az átmeneti időszakra biztositthassam az államkincstárt. Később, midőn mind Peel, mind Gladstone az átalános jövedelmi adót föntartották és védték: volt egy igen nagy plausibilis ok a védelemre. Azt mondták ugyanis, hogy nem panaszkodhatik ellene senki, mert megtartjuk ezen mérvben azért, hogy a vám-tarifában száz és száz czikk vámját leszállitjuk vagy kitöröljük, még pedig oly czikkek vámját, melyeknek ez által olcsóbb léte minden egyes családnak több hasznot ad, mint a mennyit tesz összes jövedelmi adója. Nálunk, tisztelt ház, olyanokkal azokat, kikre egyenlő foku átalános jövedelmi adót kivethetnők, azt hiszem, nem vigasztalhatjuk magunkat. *(Ugy van!)*

Menjünk tovább; fájdalmasan tudjuk, hogy a 3%-os jövedelmi adóval bizony nem sokra mehetünk. Hiszen a földadó jövedéke, tudjuk, mennyivel többet fizet, sőt a tőke, tudjuk, nálunk 3—4-szeresét is fizeti.

De ugyan kérdem, lehet-e oly átalános egyforma jövedelmi adót behozni mint Angliában; oly mérvüt, mely szükségleteinket födözze? Ezt határozottan tagadom; mert ez oly terhet róna a tőkére, mely az országba bezárva nincs, és ugyis kevés az a mi van, hogy mind itt hagyna bennünket, ugy, hogy nem volna se tőkénk, se jövedelmünk, sem pedig a kincstárnak adója. Tehát, tisztelt ház, ezen nemét az adónak sem fogadhatom el.

Nem marad más hátra, mint elfogadni azt, a mi előterjesztetik; azaz: elfogadni, hogy minden eszközök fölhasználásával lehetőleg pontosan számittassék ki a földnek jövedéke, és ez szolgáljon adóalapul.

Indokom erre még az, miként előttem szóló is fölemlitette, — én legalább részemről azon nézetben vagyok, — hogy minálunk nagyon helyes az, hogy, a ki elhanyagolja a gazdaságát: azért ne fizessen kevesebbet, s a ki jól viszi azt, az azért ne fizessen többet. *(Helyeslés.)* Mert én nem tudom magam előtt sehogy sem indokolni, — hiszen tudjuk a helyzetet — hogy azért, mert fölteszem, nagy területen vagy nem tudnak, vagy nem is lehet oly jövedelmet behozni, mint kis területen; ezen nagy területek birtokosai aránylag kevesebbet fizessenek, mint a kis területek birtokosai.

Én tehát, mondom, átalánosságban a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. Részleteiben lesznek megjegyzéseim és előre is kivánom jelezni, hogy abban, a mit Nagy György képviselőtársam az adóösszegnek előre meghatározására és 20 évre megkötésére nézve mondott, vele tökéletesen egyetértek. Különben pedig, mint mondám, a törvényjavaslatot átalánosságban elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tisztelt ház! Szólásra nem lévén senki följegyezve, az átalános tárgyalást berekesztettnek nyilvánitom; azt hiszem, föltehetem szavazásra a kérdést: elfogadja-e a ház a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául? Igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik.)* A többség átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja a törvényjavaslatot.

Következik a részletes tárgyalás.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét.)*

Elnök: Nem lévén észrevétel, a czim elfogadtatik.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa az 1-ső szakaszt.)*

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Oly szerencsés voltam, hogy tagja lehettem azon bizottságnak, melyet a tisztelt ház kiküldeni méltóztatott, a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat átdolgozására. Mint ezen bizottságnak tagja, egy különvéleményt irtam alá, mely a tisztelt ház tagjai előtt, azt hiszem, ismeretes. Ezen különvélemény, mint olyan, a házszabályok értelmében behozható nem lévén, mert időközben az osztályok tárgyalása alá került, és egyik osztály sem fogadta el, csak mint módositás hozható be. Ezen különvéleménynek megfelelő módositványomat vagyok bátor a tisztelt ház figyelmébe ajánlani. Eltér némileg ezen különvélemény szövegezésétől módositványom szövegezése, a mennyiben időközben a törvényjavaslat a ház osztályaiból alakult központi bizottság által másképp szövegeztetett és igy ennek is szövegezését ehhez képest módositani kellett; az elvre nézve azonban nem tér el módositványom a különvéleménytől.

Elvi különbség van ugyan az én módositványom és a törvényjavaslat között; mindazáltal, mivel ezen elvi ellentét nem magára a földadó szabályozására vonatkozik, hanem csupán két olyan elvre, a mely ezen törvényjavaslatba, nézetem szerint, épen nem illik, mely a második és harmadik §-ban lefektetve van: nem láttam szükségesnek, hogy ezen módositványt már az átalános tárgyalásnál hozzam be.

Nézetem szerint ugyanis ezen törvényjavaslatba, mely jelenleg a tisztelt ház előtt tárgyalás alatt fekszik, semmiképen nem illik bele az, hogy akkor, mikor a földadó szabályozásáról intézkedünk: meghatározzuk azon összeget, a mely ezen földadóból befolyhat és hogy ezen meghatározott összeget egyszersmind 20 évre — hogy ugy mondjam — fixirozzuk is.

Tisztelt ház! Ezen általam itt előterjesztendő módositás ugyan nem csupán az első §-ra vonatkozik, hanem azon esetben, ha módósitványom elfogadtatnék, már ezen 1-ső §-hoz szükséges volna egy toldást hozzátenni; azért voltam bátor már ezen 1-ső §. tárgyalásánál fölszólalni.

Ezen törvényjavaslat ugyanis meghatároztatni kivánja azt, hogy a földadóból bejövendő évenkénti tiszta jövedelem 30 milliót tegyen, és hogy ezen 30 millió husz évre változatlanul maradjon fön.

Véleményem szerint ez két irányban nagyon téves; először téves azért, mert ezen törvényjavaslatban már átalában helye nincs ezen meghatározásnak, de különösen helye nincs akkor, mikor ezen meghatározás földadó-emelést foglal magában. Jelenleg ugyanis a tisztelt minister ur által benyujtott indokolás szerint 24,676.518 forint jő be a földadoból; ehhez hozzáadandó lesz a határőrvidék, melynek földadója jelenleg mintegy 1 millió 8 százezer forintot tesz, de a mely, ha arányositttatik a szomszéd területek jövedelmeihez, 2 millió 512 ezer forintra mehet; és azonkivül, amint a tisztelt minister ur mondja, hozzáadandó azon különbözet, mely az eddigi földadó alapjául szolgált fölmérések szerint a valósághoz képest kimaradt, a mi tisztelt minister ur számitása szerint $176^1/_2$□ mértföldre megyen és a melyre ezen jelenlegi számitás alapján 968 ezer forint volna számitandó

Tisztelt ház! Megvallom, hogy én igen föltételesnek tartom már azt is hogy vajon ezen $176^1|_2$□ mértföld valóban ki fog-e jönni, mert ez oly nagy terület, hogy igen nehéz föltenni, hogy egy, csak hozzávetőleges mérésnél kimaradhatott volna. De megengedve, hogy ezen számitás helyes, hogy ez a $176^1|_2$□ mértföld csakugyan kimaradt eddig a számitásokból, és hogy ezen összeg hozzászámitandó a jelen adóhoz, még akkor is marad egy hiány, mely, a minister ur számitása szerint, 843 ezer 411 frtot tesz; s minthogy az ezen hiány szerinti összeget hozzáadja jelenleg a tisztelt minister ur, még ez

is földadó-emelést foglal bizonyosan magában. Tehát, ha a számitások egészen alaposak és helyesek is, ha azon hypothesis, mely szerint 176 és $^1|_2\square$ mértföld kimaradt, helyes is: még akkor is adó emelést foglal magában, melyre nézve ugyan a tisztelt minister ur azt mondja, hogy időközben az erdőkből és legelőkből föltöretett annyi, a mennyi ennek megfelel, mit azonban talán a tisztelt minister ur sem hisz komolyan; mert hogy az összes magyarországi erdőkből $10^0/_0$-nél több töretett volna föl, azt én elhinni képtelen vagyok; bár elismerem, hogy vannak vidékek, melyeken ennél több is töretett föl, de hogy az összesből 10 és $^7/_8{}^0/_0$-ot töretett volna föl: azt elhinni egyátalában képes nem vagyok; mert hiszen a magyarországi erdő-területeknek legnagyobb része olyan, hogy föltörésre nem is alkalmas. Tehát e törvényjavaslat mindenesetre adó-emelést foglal magában.

Én azt, hogy igy per tangentem emeltessék az adó, elfogadhatónak nem tartom. Érett megfontolás, s scrupulosus átgondolás után lehet, ha az ország szükségei kivánják, az adót emelni, de igy per tangentem, nézetem szerint, egyátalában lehetetlen.

De, tisztelt ház, helytelennek tartom, hogy e törvényjavaslatba behozassék a földadó fixirozása még azon szempontból is, mert, véleményem szerint, ez ámitásnál egyéb nem lehet. A tisztelt ház igen jól tudja, hogy akkor, mikor ezen földadó-törvényjavaslat keresztül lesz vive, — mi körülbelől 4—5 év mulva lesz, — az azután következő 20 évre ezen törvényhozásnak semmi esetre sincsen joga megkötni a jövendő törvényhozások kezét annyira, hogy e földadót egyátalában ne emelhessék, s igy hasztalan tennők bele az összeget e törvényjavaslatba, mert az a jövendő törvényhozásokat nem kötelezné. A különbség tehát csak az lehetne, hogy azon törvényhozások, vagy általok átalánosságban meghatározandó kamatokban fejeznék ki esetről-esetre az adó mennyiségét, vagy a többletet pótlék alakjában csatolnák hozzá. Az eljárásban csak ez a különbség lehetne. Tehát mirevaló akkor, mikor biztos felőle a törvényhozás, hogy a jövendő törvényhozások kezei meg nem köthetők: mirevaló mintegy vigasztalásul a gazdáknak, kik jelenleg a földadót fizetik, az összeget fixirozni; holott sokkal igazságosabb és helyesebb volna, ha megmaradna a tisztelt ház azon uton, mely szerint minden törvényhozásnak meghagyná e részbeni határozati jogát, és mindkét esetben ugyanazon eredmény jönne létre.

Azon érv, melyet e mellett fölhoznak, hogyha fixirozva lesz az összes földadókból bejövő jövedelem: akkor az illető földbirtokosok nem fognak azon igyekezni, hogy saját jövedelmeiket minél kevesebbre tenni igyekezzenek: — komoly nem lehet.

Jelenleg minden polgárban meg van a hajlam és igyekezet a maga adóját minél kevesebbre lenyomni. Ez épen ugy meglesz akkor is, ha állapitott lesz a földadó összes jövedelme, mint akkor, ha az nem állapittatik meg; mert az illető adózóra nézve tökéletesen mindegy, akár fizeti más azon jövedelmet az államnak, mely tőle elmarad, akár pedig nincsen meghatározva, hogy mennyi legyen a jövedelem. Az ő érdeke csak az, hogy aránylag ő fizessen kevesebbet, azt pedig nem érheti el az által, ha a földadó fixirozva lesz, hanem az által, hogy a maga jövedelmét csekélyebbre jelenti be, és az ő adója akkor sokkal csekélyebb lesz, mint másoké ugyanazon tárgytól: tudniillik a földtől.

Én tehát ezen oknál fogva a második és harmadik §-ban lefektetett elveket elfogadhatóknak nem tartom, és nem tarthatom azért sem, mert jelenleg nincsen az egész országban ember, a ki meg tudja határozni igazságos számitás alapján, hogy mi a jelenlegi földadó tiszta jövedelme; mert magát az alapot, azon tiszta jövedelmet, mely a földadóból bejő, nem ismeri senki; valamint azt sem, hogy azon tiszta jövedelem, a mely ettől bejő, minő arányban áll más szintén adó tárgyául szolgáló tiszta jövedelmekhez. Már pedig, ha igazságosan akar a törvényhozás eljárni, ezt mulhatatlanul szükséges ismernie. Én tehát ezt igy a priori meghatározhatónak nem tartom.

Az illető törvényhozások maguk fogják látni azután, hogy minő arányben áll ezen adó az ország lakosai által fizetendő másnemü adókkal, a melyhez képest határozhatni meg egyedül azon igazságos arányt, a mely a földadót illeti.

Az igen tisztelt előadó ur igen szépen magyarázta ma azt meg, hogy miképen ment a jelenlegi adó Erdélyben $10^0/_0$-tól $16^0/_0$-ra, Magyarországon pedig $16^0/_0$-ról 16. $76^0/_0$-ra.

Igy menne ez nálunk is ha ezen javaslat ugy fogadtatnék el, a mint az be van terjesztve; nálunk is a földadóhoz hozzácsatoltatnék évenként, mint pótlék, azon összeg, mely szükséges lesz; az tehát, hogy ezen adó valósággal ne emeltethessék, ez uton elérhető nem lesz; mert erre nézve a jövő törvényhozások kezét megkötni nem lehet; ellenben azon irányban a törvényhozás keze megvolna kötve mindenesetre, hogy ha ezen 30 millió forintot tevő földadó bármily tulságosnak, bármily terhesnek bizonyulna, azt kevesebbre szállitani sohasem lehetne.

Én tehát ezen általam előadott okoknál fogva azon elvet, a mely a 2-ik és 3-ik §-ban le van fektetve, elfogadhatónak nem tartom, és kérem a tisztelt házat, hogy ezt mellőzni méltóztassék, és ennek következtében a törvényjavaslat illető §§-ait ekként méltóztassék formulázni: *(Halljuk!)*

Az első §. maradna ugy, a mint áll, és a mint fölolvastatott, és hozzá volna adandó a következő szöveg: *(Halljuk!)*

„A földbirtoknak ezen törvény értelmében kinyomozott tiszta jövedelme, kivéve a 72-ik §. esetét, sem az egyes vidékekre, sem az egyes földrészletekre nézve nem eshet változás alá mindaddig, mig az ország egész területére nézve az uj földadó szabályozás nem eszközöltetik.“

A második §. első pontja, a mely azt mondja, hogy: „A földadó azon évtől kezdve, a melyben a jelen törvény szerinti adókivetés életbelép, minden földrészletre a tiszta jövedelem ugyanazon százalékban vettetik ki“, megmaradna, az utána következő két bekezdés azonban kimaradna, és a 3-ik §. módosulna ekképen: „A második §. szerinti állami földadóhoz a földtehermentesitési alap évi szükségletéhez megkivántó összeg külön $^0/_0$-ban lesz kiszámitandó és hozzáadandó. A határőrvidéki részek ebbeli mentessége föntartatik.“

Tisztelt képviselőház! Csak azt kivánom még megjegyezni, hogy igenis elismerem azon elv alaposságát, melyet ma igen tisztelt képviselőtársam Korizmics László hangoztatott, hogy tudniillik kell egy bizonyos biztositék a földadónál, hogy az ipar és szorgalom emelkedése a rögtöni adóemelés által ne sujtassék, és másrészt, hogy az, a ki kevesebb ipart és szorgalmat fejt ki és földjeit miveletlenül hagyja: ennek folytán ne reménylhesse, hogy rövid idő alatt elsoványodott földjei csekélyebb adóval fognak terheltetni; de ennek megfelel a törvényjavaslat 72. §-a, a melyre ezen módositásban is hivatkozom, és a melyet én is föntartatni kivánok, a mely szerint a jelenlegi földjövedelem 20 évig változatlanul megmaradjon. Ezt én is kivánom föntartatni; de elégségesnek is tartom a gazdaközönség megnyugtatására nézve. Ajánlom módositásomat a tisztelt ház figyelmébe.

Elnök: A módositvány még egyszer föl fog olvastatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a módositványt.)*

Bittó Béni előadó: Tisztelt ház! A mi Péchy Tamás képviselő ur módositványa első részét illeti, tudniillik a javasolt hozzáadást: az ellen nincs semmi kifogásom, mert az a törvénynek elvi részét nem sérti, azt tehát a központi bizottság részéről is elfogadhatónak tartom.

A mi azonban módositványának második részét illeti: ez már a törvényjavaslat elvi részét is illeti. Jelesül a tisztelt képviselő ur ki akarja hagyatni először azt, hogy a földadó összege ezen törvényben megállapittassék; másodszor azt, hogy a megállapitott összegnek megkötése 20 évre szóljon.

A pénzügyminister, midőn a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslatot beterjesztette, és a földadónak ezen törvényben leendő meghatározását, és ezen összegnek 20 évre leendő megkötését javasolja, ezt azon indokból tette, mert — ugymond — sokkal nagyobb megnyugvással fogják fogadni a földadó-munkálatokat az adózók; ha előre tudni fogják, mi lesz az adó végösszege; mert némi biztositék nyeretik arra, hogy a földbecslés remélnyhetőleg hű és helyes lesz. Azontul pedig a földadónak 30 millióban történendő megállapitása nem is involvál adóemelést, mert a pénzügyminister ur is ugy, mint tisztelt képviselő ur teszi, kiszámitja, hogy Magyarország földadója a horvát-szlavon részekkel együtt 24,676.000 forint; már most — azt mondja tisztelt pénzügyminister ur, — hogy a határőrvidéki részek a magyar pénzügyi kormányzat alá kerülvén, ott a különböző adóztatási nemek megszünnek, melyek részint a birtokos személyére nézve, részint a birtok természetére nézve különbözők voltak, s igy az ottani jelen földadó, mely 1,892.000 forintot tesz, a szomszéd hatóságok adójához viszonyitva, a mostani 2,512.000 forint fogna befolyni, ez tehát összesen 27,200.000 forintot tenne; továbbá azt mondja a pénzügyminister, hogy azon catasteri fölmérések, melyek eddig az országban történtek, a fölmért területeknél $3{\cdot}58^0/_0$ térfogatnyi többletet mutatnak. Már most ezen többlet eredményét applicálva a még fölmérendő területekre, 176 □ mértföldet képezne a területi többlet, ennek adója tisztán 975.000 forint. Maradna födözendő 1,800.000 forint, melynek födözésére, azt mondja a minister, untig elég, hogy ha amaz erdő és legelői catastrált 20 millió holdnyi terület $10^0/_0$-ja más mivelési ág alá vonatnék, s ehhezképest azon kategoriából kivétetnék.

Már, tisztelt ház, a központi bizottság nem bocsátkozott ezen adatok megbizhatóságának birálatába; hanem annyi kétségtelen, hogy ezeknek legnagyobb részét ténylegeseknek kell tekinteni és elfogadni; a melyek csak föltevésekre alapitvák: azoknak birálatába a központi bizottság nem bocsátkozott; de ha a föltevések nem állanának, és ezen adatok ellenére maga a törzs földadó csakugyan 1 millióval vagy másfél millióval növekednék: ez, tisztelt ház, a mai viszonyok közt semmi esetre sem volna oly aggályos adóemelés, melynélfogva a törvényjavaslatnak ezen §§-ai nem volnának elfogadhatók.

A mi az adónak 20 évre való megkötését illeti: ezt csakugyan a pénzügyminister s a központi bizottság is azzal indokolják, hogy Magyarország, a hol a földjövedelmek, a talaj természete s az éghajlati viszonyok szerint annyira különbözők, hol annyira eltérő egymástól egyik vagy másik esztendő a termés eredményeiben, és az elárusitás, illetőleg a külkivitel kisebb-nagyobb mérveiben, ugy, hogy nálunk a föld jövedelme igen nagyban különbözik egyik esztendőről a másikra. Itt mindazon tényezőkhöz, melyek a földjövedelmet és ezen alapuló földértéket és földhitelt ennyire változóvá és ingado-

zóvá teszik, nem szabad még egy uj tényezőt szolgáltatni azzal, hogy a földadó percentjét minduntalan változtassuk. Ennélfogva ajánlja a központi bizottság: méltóztassék elfogadni a husz évre való megkötést. A mint mondám, a módositványnak az 1. §-ra vonatkozó részét a központi bizottság részéről elfogadom, hanem a 2. és 3. részt kénytelen vagyok ellenezni.

Máriássy Béla: Tisztelt ház! Az előttünk fekvő törvényjavaslat az adót több millió forinttal kivánja emeltetni. Nem adó-rectificatio ez, hanem nevezzük határozottan adófölemelésnek. Az összes adója Magyarországnak eddig 36 milliót tett, hozzávéve azon jövedelmet, mely a határőrvidékről befoly: 37 milliót.

A 2-ik és 3-ik §-ban 42 millió van megállapitva, ennélfogva 5 millióval szándékoltatik az adó emeltetni. A földadó emelését minden államban fontos politikai cselekménynek tartották és tartják, mert a földbirtokos osztály az, mely a társadalmi rendnek legerősebb támasza, a monarchiának legbiztosabb védője. Magyarországra nézve a földadóemelés életkérdés. Legyünk őszinték. Mely osztály tartotta fön Magyarországot? A földbirtokos osztály, mely osztálynak köszönhetjük, hogy ez ország magyar, mely osztálynak köszönhetjük azt, hogy a cultura jelen fokán állunk? Köszönhetjük a földbirtokos osztálynak. Az adó emelése fontos cselekmény nemzetgazdasági tekintetből. Mert az adóemelés mindig az érték kevesbitése. Ha nekem 100 forintnyi jövedelmem van, ez után fizetek 5 frtnyi adót, ha az én adóm 1 frttal fölebb emeltetik, miután nem mindig a jövedelem után számittatik a földbirtok értéke: ennélfogva az érték 20 forinttal kevesbedik. Miután pedig az egyesek vagyona képezi az állam vagyonát, ha a sarkpont, az alapvagyon megadóztatik: ez által az államvagyonnak értéke is apad. A földadó meghatározásánál tekintetbe kell venni nem csak saját országunkat, de tekintetbe kell venni azon országok viszonyait is, a melyek hasonló termelésüek, mint a megadózandó ország. Tekintetbe kell venni végre, — mert miután a gőz a távolságot megrövidítette, miután a szabad kereskedelem által egyik állam kizárólag a másikra utalva nincs, ha egyik állam termelő s adóviszonyai sulyosak, a másik állammal, melynek viszonyai kedvezők, soha nem versenyezhet. Tekintetbe kell venni különösen Magyarország adófölemelésénél két állam adóviszonyait. Ezen két állam Poroszország és Austria. Poroszországban az adó összesen föld- és osztályadóba tesz 14 millió tallért, de számitva a földadót és a jövedelmi adót is, azaz 21 millió frtot. Poroszország kiterjedése, értve a régi Poroszországot, körülbelől olyan nagy, mint Magyarországé. Ha a földbirtoknak termelési viszonyait veszszük, a poroszországi föld, a jelenlegi kiszámitás szerint, többet termel, mert 1 hold földre ott 15 mérő esik, minálunk pedig csak 10 mérő, s mégis Poroszországban 15 millió forinttal kevesebbet fizetnek, mint mi. Austriának jövedelme 122 millió. Körülbelől fizet 36 milliót. Mily alapon fizeti ezen 36 milliót? Fizeti az 1820—1830-ig terjedő termelési alapon; tehát ha veszszük Austriának jövedelmét, s arányositsuk hozzá a mi adónkat: Austria csak $16^0/_0$-ot fizet.

Egyátalában Magyarország földje nem olyan rettenetes termékeny, mint azt mondani szeretik. Én legalább nem tapasztaltam, hogy ezen föld oly nagyon termékeny volna. Ha két esztendőn át rosz termés van: éhség áll be, mint például 1866-ban. Miért volt éhség? Azért, mert az előbbi években sem volt nagy a termés. Ma inség van, miért van inség? Azért, mert ha egy esztendő rosz termésü, ugy már a következő évben inség következik be, s igy nem mondhatni, hogy ezen ország rendkivüli termékeny volna.

Tekintetbe kell venni a földadó szabályozásánál a termelési és pénzügyi viszonyokat. A munka alig drágább valamely országban, mint Magyarországban; miért? mert a munkás nép kevés, ennélfogva a munkabér drága, s mert kevés a munka, annak idejében nem lehet alkalmazni. Pénzviszonyaink mostohábbak, mint bármely más országnak. Európában csak a törökkel versenyezhetünk e tekintetben. Legujabb példája ennek az utolsó államkölcsön, mely $12^0/_0$-os. Ha az államkölcsön $12^0/_0$-os, a magánkölcsönnek még drágábbnak kell lennie. Hiszen az állam kettős hypothekát nyujt, mig a földbirtokos csak egyet; ennélfogva a mig más országban 3—6, legfölebb 8-ig mennek a kamatok: nálunk 6-on kezdődik és $50^0/_0$-nál végződnek. Tehát a termelés drága.

Nézetem szerint csak három esetben lehet a földadót fölemelni: először, ha a föld kevés adót fizet; másodszor, ha a föld más adótárgyakhoz aránylag keveset fizet; harmaszor, ha a hiány egyedül csak a földadó emelése által födözhető. Az, vajon sok-e a földadó vagy kevés? igen relativ dolog, mert a proletar, kinek semmije sincs, okvetetlen sokallja, ha valaki a földjéből 2 forintot bevesz; de a ki azzal bajlódik, annak a 2 forint kevés. Hogy mennyit tesz Magyarország földjövedelme: e tekintetben két versio forog; egyike a bureaukratáktól került ki. Hallottam egynek nyilatkozatát, mely szerint Magyarország jövedelme 900 millió forint. Nagyon örülnék, ha annak csak egyharmada lenne is, mert akkor a kölcsönöknek egyharmada Magyarországból kikerülne; de ez nem áll. A másik versio szerint Magyarország jövedelme 126 millióra megy. Ez sem áll, mert jövedelmünk ennél több; de sokkal kevesebb, mint azok állitják, kik 3—400 millióra teszik.

Az ország jövedelmének megállapitásánál, nézetem szerint, két mértéket lehet alkalmazni. Egy bizonyos év jövedelmét, vagy a haszonbéreket, sőt mind a kettőt is lehet, mert az egyik a másik correctivuma. E tekintetben legbiztosabb évnek tartom az 1869-ik évi termést, és pedig azért, mert ezen évben a termés középszerü volt és az árak is középszerüek voltak; ezen év termése szerint Magyarország termési jövedelme, leszámitva az előállitási és másnemü költségeket, 212 millióra rug. Ezen 212 millióból, ha levonom a kamatok terhét, marad 182 millió forint. Előszámlálhatnám az egyes tételeket, de mert tudom, hogy nem igen sokan szeretnek a számokkal foglalkozni, mellőzöm; elolvashatják végre máshol is; hanem előszámlálom, a mi sokkal kevesebb bajjal jár: a haszonbéreket. A haszonbér alapjául egyes részleteket fölvenni nem lehet, mert kimutatva nincs; tehát csakis átalánosságban lehet a föld jövedelmét fölvenni.

Én az ország több részében ismerős vagyok, és saját tapasztalásom szerint ugy tudom, hogy leginkább megfelel a jövedelemnek átlag 7 forint egy hold földtől. Arra, hogy a föld átlag 7 forintot jövedelmezzen, az első-osztályu földnek 10, a másodosztályunak 7, a harmad-osztályunak 4 forint haszonbért kell jövedelmeznie holdanként. Azt hiszem, hogy annak igazságát a jelenlévők és a folyosón mulató sok gazda is el fogja ismerni, hogy Magyarországon ennél átalánosságban alig adnak nagyobb bért.

A rét jövedelmét veszem 6 forint 50 krra. Ez átlag, megengedem, kevés azoknak, kik dus rétek fölött rendelkeznek; de méltóztassanak meggondolni azt, hogy Magyarországban alig van rétség, mely iszapnak, áradásnak kitéve nem volna; hiszen rétségek leginkább ott terjednek el, a hol áradásoknak van a terület kitéve. Én tapasztalásból tudom azt, hogy átalánosságban az első-osztályu földet sokkal jobban szeretik, mint a réteket.

Magyarországnak van szántóföldben 17 millió 200 ezer holdja, ez 7 forintjával tesz 120 millió 400 ezer forintot; rétben van 6 millió 625.000, ez tesz 42 millió 630 ezer forintot; szőlője van 621 ezer hold. Az osztrák becslés szerint a szőlő jövedelme holdanként tesz 10 forintot. Én magam sem becsülöm többre: mert az országban igen sok elpusztult szőlő van. Hiszen a homok-szőlők, igaz, többet érnek; de ha ezeket arányba hozzuk a roszakkal, a szőlők átlag csakugyan nem hoznak többet holdanként 10 forintnál, sőt a szőlő jövedelme egyátalában nagyon bizonytalan. A szőlő jövedelme tehát 10 forintjával holdanként 16 millió 210 ezer forint. Erdőkben van az országnak 6 millió holdja; ebből tesznek az államerdőségek 4 millió holdat. E tekintetben, miután az állam erdei legjobbak az országban, mert legkedvezőbb fekvésüek, ezeket leginkább lehetne a jövedelem mérveiül venni; de miután tudjuk, hogy Magyarországon az állam-uradalmak régóta tápintézetet képeznek, tehát valamivel többet lehet az erdőségek jövedelmeiül fölvenni, például föl lehet venni egy forinttal többet holdanként, s igy az erdők jövedelme tesz 16 millió forintot. Legelőben van 7 millió 300 ezer hold, ez 50 krajczárjával 3 millió 650 ezer frt; nádas van 274 ezer hold, egy forintjával 274 ezer forint. A horvát-szlavon határőrvidék 18 millió 200 ezer; lesz az összeg 177 millió, kamatra fölvehetünk 30%-ot, marad 77%. Igaz, hogy ez a divó theoriával ellenkezik, hogy a föld jövedelméből levonjunk a kamatra; de én részemről nem vagyok ezen divó theoria barátja; mert habár én is megengedem azt, hogy a kamat meg ne adóztassék, de miután a kamat adót fizet, igazságtalannak tartom akkor a földet a kamatok levonása nélkül megadóztatni, mert ekkor az állam két terhet vesz egy czimen. Fizet pedig Magyarország ez után 20% adót; de ez nem 20% még, uraim! mert tekintetbe kell venni azon arányt is, melyben Magyarországon a többi adóhoz járul, mert először is a magyar földbirtokos osztály 1 millio 365 ezer családból áll, tehát teszi körülbelől a lakosságnak egyharmadát; másodszor lerovásba megy az is, hogy a földbirtokos az adót jövedelmeiből fizeti; tehát mindazon terheket tekintetbe kell venni, melyek a földbirtokosra nehezülnek. *(Fölkiáltások a szélső bal oldalról: Kérjük az elnök urat, tessék csendet csinálni!)*

Elnök: Kötelességemnek ismerem csendet eszközölni, hogy a tárgyalás lehetővé vájjék; de minden képviselő urat különösen figyelmeztetni képes nem vagyok.

Máriássy Béla: A szesz-, bor- és husadónak kétharmad részét veszem a földbirtokos osztály terhéül; veszem pedig kétharmad részét azért, mert fejenként is terheli már egyharmada, és másrészről mindazon termékek tőle vétetnek; körülbelől fizet tehát 9,666.000 forintot; a dohányadóhoz személyarányban járul 8,888.000 forinttal; a bélyeg- és lotto-illetékhez 6,944.000 forinttal; a sóhoz 4 millió 890 ezer forinttal; a papság és iskolák költségeihez 6 millió forinttal; a közmunkához kétharmad részben 4 millió forinttal; a községi adóhoz 1,700.000 forinttal; a földbirtok jövedelmi adója tesz — az utolsó rectificatio szerint — 1,700.000 forintot. Tehát tesz az összes földadó 80 millió forintot, vagy ezen összeget levonva a 180 millió forintból, a földadónak jelenlegi terhe 44%.

Azt tartom, hogy 44% teherrel megélni nem lehet; mert igaz ugyan, hogy az állam — mert hatalma van, — követelhet annyi adót, a mennyi neki tetszik; de nem jogosan veti azt ki, és utoljára az államnak sem szabad megtámadni magát a birtokot. Már pedig, ha rosz esztendő van, és egy százezer

forint értékü vagyonnal biró egyén csak nyolczezer forint adósságot kénytelen csinálni: akkor jövedelmeiből — minthogy 44% t kell adóra fizetni, — vagy a kamatot nem fizetheti, vagy az adót, és igy a jelenlegi adót Magyarországra nézve máris terhesnek tartom; tehát nem fogadhatom el ezen okból sem az adófölemelést.

Bocsánatot kérek uraim, hogy önöket untatom, hanem minden civilizált államban az elitéltet meghallgatják. (*Helyeslés a szélső bal oldalon.*) Ez a justitiának első követelménye. Nem felejthetem el továbbá, hogy nem magam, hanem választóim érdekében szólok, kiknek nagyobb része földbirtokos; tehát nem mulatságból, de kötelességből szólok. (*Helyeslés.*) Ha Magyarországban összehasonlitom a többi adózók tőkéjét és jövedelmét a földadó tőkéje jövedelmével: igen nagy az aránytalanság a kettő közt; mert mig a többi tőke 860 millió forint jövedelmet képvisel, a föld csak 180 milliót jövedelmez; a többi tőke 19 tételre osztható. Fölfogom olvasni, ámbár ezt nem igen mulatságos hallgatni. 500 millióra teszem Magyarországon a tőkét. Ennél körülbelől több a tőke. Ennek kamatjait fölveszem 30 millióban, ámbár fölvehetnék 40—50 milliót; de ily abnormis helyzetet nem lehet irányadóul venni; tehát csak 6%-ot veszek föl. 220 millióban veszem föl a regalét, ennek kamatja tiz millió 500.000 frt.

A regaléről ugyan különböző kimutatások közöltetnek. Mikor meg kell váltani, akkor 300 milliót érnek, mikor nem kell megváltani, csak 200 milliót. A mennyire a viszonyokat ismerem, elhiszem, hogy legalább felét eltagadják, mert 10 ember között egy van, ki a regalé jövedelmet nem tagadja el. Tehát 18 millió forint kamatot veszek föl.

Van 17 ezer község, melyekben lakik 20 ezer lelkész. Ezek közé van számitva a gazdag kath. clérus, melynek jövedelme ezer frton kezdődik és tiz ezren végződik. (*Egy hang: Vannak 40 frtosak is.*) Negyven forintos papot nem ismerek. Magam is voltam patronus az ország legszegényebb részében és ott is 700 frtja volt a papnak; fölveszem tehát 800 frtjával és ez ad 17 millió frtot; 50 ezer állami megyei és községi hivatalnok à 600 frtjával 30 millió frt. 10 ezer gazdatiszt 600 frtjával 6 millió frt, 12.571 iró és müvész 800 frtjával 7.542.000 frt, 10.600 orvos sebész, szülésznő, ügyvéd 1.500 frtjával 15,900.000 frt, 42.000 kereskedő 1.000 frtjával 42 millió frt 2.400 segéd 400 frtjával 9,600.000 frt, 227.000 gyáros, és iparos 500 frtjával 113,500.000 frt, 580.000 mesterlegény, iparos, szolga 300 frtjával 174.000.000 frt, 764.000 napszámos 200 frtjával 152,800.000 frt, 900.000 cseléd 250 frtjával 180,000.000 frt, 7.300 hajós, halász 200 frtjával 1,460.900 frt, 14.000 tanitó 200 frtjával 2,800.000 frt. Pest városának jövedelme, levonva a conservatióra 10%-ot marad 15 millió, 700.000 ház 50 forintjával 35 millió, gyárak 4,000.000 frt. Fizetnek pedig ezek 79,728.000 frt adót; nem fogadhatom el, csak ez irány constatálására hoztam ezt föl, de másrészt be kell vallani azt is, hogy czélszerünek nem tartom akkor, mikor az ország baja oly nagy, hogy épen a nagy tulterheltség miatt nagyon soknál nemcsak szemet hunynak, de még a törvényes követeléseket sem exequálják, vagy csak igen kevésnél, holott pedig Magyarországon igen sok tőketulajdonos van, ki a meghatározott 10% adót nem fizeti.

A harmadik indok az adó fölemelésénél, mint emlitém, a hiány födözete. Én nagyon szükségesnek tartom a deficit födözését; de én megvagyok győződve arról is, hogy ha mi financziánkat nem rendezzük, hogy ha mi a takarékosságot nem hozzuk be kezelésünkbe: hitelünk tökéletesen elvész, és az ország koldusbotra jut, és koldusbotra jutnak az egyesek is. A vagyoni állás Magyarországra nézve nagyon fontos. Méltóztassanak megfontolni azt, hogy mi épen azért kaptuk vissza alkotmányosságunkat mert a Lajthán tul a financziák rosszul állottak, mi akkor elfogadtuk a közösügyes törvényt, és kimondottuk, hogy az osztrákok financziájukat rendezzék, ezt ők tőlünk viszont követelhetik; a magunk érdeke hozza magával, hogy életképesek legyünk, mert ha válságok jönnek, azok nem fognak rajtunk segiteni. Szükségesnek tartom a deficit megszüntetését, azonban azt csak rögtön folyóvá tehető eszközökkel lehet eszközölni; de igy rögtön folyóvá tehető deficit megszüntetésére micsoda argumentumot hoznak föl, azt t. i. hogy azért, mert deficitünk van: emelni kell a földadót, ez nem argumentum, és kimondom nyiltan, hogy az ámitás; mert a földadóból emelkedett jövedelem csak 5 év mulva jöhet be, már pedig ha mi 5 évig mindig ily kölcsönöket fogunk csinálni: meglehetnek győződve, hogy a hatás mindegy, vagy legfölebb, ugyszólván, az lenne, hogy 12 után 20—20 után 30% következnének, és igy nagyon csekély lesz az 5 millió emelkedés, és akkor a jövedelmet is föl kellene emelni. Miután én meg akarom szüntetni a deficitet: akarom azt, hogy az ország a deficitet rögtön szüntettesse meg. Azt irják a lapok és azt beszélik az emberek mindenfelé, hogy a deficit régi bajok következménye, hogy rögtöni megszüntetése lehet; annyi igaz, hogy a betegség nem halálos, de a láz erős. Miután ez nem tartozik a tárgy keretéhez, nem foglalkozhatom vele; de annak idejében mikor előkerül, elő fogom véleményemet terjeszteni. Most csak annyit mondok, hogy államháztartásunk kezelésében ugy lehet 5—6 milliót átalában megkimélni, ha az állam jövedelmei helyesebben kezeltetnek, és igy az államjövedelmekben, néhány mil-

lió többletet lehet előállitani. Nézetem szerint itt találkozom azokkal, kikkel nem szoktam egy véleményben lenni, marad a deficit 8—10 millió; hogy pedig ez megszüntettessék, sokkal czélszerübbnek tartom, ha e hiány egyátalában a közvetett adók közt aránylag fölosztatik; mert ha a közvetlen adók közt osztatik föl; azonnal bejő, és ha abban a föld is részesül: akkor az egész ország aránylagosan fog részesülni a deficit szükségleteinek födözésében. Igy tehát, miután az adófölemelést veszélyesnek hiszem, sőt nyiltan és határozottan kimondom, hogy az adófölemelést valóságosan az ország jóléte ellen intézett attentatumnak tartom, mert azon osztályt támadja meg, mely ezen országnak alapját, sarkkövét képezi: ennélfogva én a törvényjavaslatot nem szavazom meg, mert én az adó leszállitását óhajtom, de miután tudom, hogy a jelenlegi viszonyok közt csak magam, vagy kevesed magammal maradnék, csatlakozom Péchy Tamás inditványához, mint a mely nézeteimhez legközelebb áll.

Bittó Béni előadó: Rövid észrevételt akarok tenni Máriássy képviselő urnak. Képviselő ur azt mondja, hogy a törvényjavaslatnak 2. és 3. §-át, hol a földadó összege 30 millióban állapittatik meg, el nem fogadja, mert ez adóemelés lenne, a mit pedig a mai viszonyok közt helyesnek nem tart. Azt mondja továbbá, hogy ő, ki legnagyobb részben földbirtokosokat képvisel, már ezen állásánál fogva is tartozik ezen véleményét kijelenteni.

Erre röviden azt felelhetem, a képviselő ur nem tagadta, hogy az állam jövedelmeit szaporitani kell, azt tehát, hogy e szaporitást okvetlen adóemeléssel kell létrehozni, implicite nem tagadta. Tehát ha ezt nem tagadta, és elismeri, akkor épen azért, mert a tisztelt képviselő ur nagyobbrészt földbirtokosok képviselője, mint nemkülönben mi is legnagyobb részben azokat képviseljük: ez egy okkal több, hogy a valószinüen bekövetkező átalános adóemelésből a földbirtokot sem hagyjuk ki. Kérem az illető szakasz elfogadását.

Elnök: Szólásra senki följegyezve nem lévén, szavazásra teszem föl a kérdést.

Péchy Tamás képviselő urnak van egy inditványa, mely a három első §-ra vonatkozik.

Minthogy azon, melyet az 1-ső §. végére inditványoz, semmi összefüggésben nincs a másik két §-hoz beadott módositványnyal, tehát az elsőre is méltóztassanak szavazni. Mindenekelőtt föl fog olvastatni az első szakaszhoz beadott módositvány.

Mihályi Péter jegyző (*olvassa Péchy Tamás módositványát.*)

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik az első §. végéhez inditványozott ezen hozzáadást elfogadják, méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik.)*

Tehát a hozzáadás elfogadtatott. Most föl fog olvastatni a másik két módositáshoz inditványozott módositás.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a 2-ik és 3-ik §-t, továbbá olvassa Péchy Tamás módositványát.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 2. és 3-ik § t a központi bizottság javaslata szerint fogadják el, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik. Fölkiáltások: Ellenpróbát!)*

Most fölhivom azon képviselő urakat, a kik nem fogadják el a központi bizottság javaslatát, méltóbtassanak fölállani. *(Megtörténik. Fölkiáltások: Többség!)*

Nem vagyok képes határozottan kivenni a többséget, tehát fölhivom még egyszer azon képviselő urakat, kik a 2. és 3. §-t a központi bizottság javaslata szerint fogadják el, méltóztassanak fölállani, és állva maradni, meg fognak számittatni. *(Megtörténik.)* Most kérem azon képviselő urakat, kik nem fogadják el a központi bizottság javaslatát méltóztassanak fölállani, és állva maradni. *(Megtörténik.)* Tehát 89 szavazat 78 ellenében nem fogadja el a központi bizottság javaslatát.

Az első alkalommal szavazásra kitüzetett, hogy a központi bizottság javaslata szerint elfogadtatik-é a 2. és 3. §. Ez elesett. Most hátra van Péchy Tamásnak a 2. és 3. §-ra vonatkozó módositványa. A kik ezt elfogadják, méltóztassanak fölkelni. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a 4., 5., 6. és 7. §§-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa a 8. §-t.)*

Nagy György: Nagyon sajnálom, hogy Korizmics képviselőtársam nincs jelen, mert meg vagyok győződve, hogy ha itt volna, szavazatával támogatná azon módositványt, melyet beadni szándékozom. Ő ugyanis azon kifogást tette ellenem, mintha én azt állitottam volna az átalános tárgyalásnál: azért nem volnék barátja ezen törvényjavaslatnak; mert nem a jövedelmet adóztatja meg, és kezdte bizonyitani, hogy mennyire a jövedelmet adóztatja meg. Méltóztassék tehát bebizonyitani azon tisztelt képviselő uraknak s tisztelt barátaink közül is azoknak, kik ellenem szólottak, ha vajon csakugyan a jövedelmet akarják-e megadóztatni, vagy pedig elvontan ettől egy képzelt valamit, és merem mondani önkényes tárgyat. Nagyon jól tudom, hogy módositványom más országok szokásait véve tekintetbe, a hozadéki adórendszer mellett igen nehezen illeszthető abba. De miután a tisztelt képviselő urak közül nem hallottam senkit a jövedelmi adórendszer ellen beszélni: azon meggyőződésben vagyok, hogy a tisztelt ház ezen adórendszert, csak mint egy átmeneti intézkedést fogadja el egy jobb, tökéletesebb készitéséig. Én tehát azt

akarom most inditványozni, hogy ezen szakasz utolsó szavai hagyassanak ki. Nevezetesen azon szavak helyett, a melyek azt mondják, hogy a földbirtokon lévő teher tekintetbe nem jő, tétessék: „a földbirtokon fekvő betáblázott adósság kamatai a tiszta jövedelemből leszámitandók.“ *(Derültség.)*

Valóban nagyon csodálkozom tisztelt ház, hogy a tisztelt képviselő ur, a ki már ezen szerintem komoly és foutos tárgyat másodszor tartja oly nevetésre méltónak, ezen oldaláról fogja föl a dolgot, s nem helyeselhetem azt sem, mit egy képviselő társam ma mondott, hogy ő választói érdekében, a földbirtokosok érdekében, vagy nem tudom kinek érdekében beszél; mert én senkinek és semminek, egyedül csak az igazságnak és erős meggyőződésemnek érdekében szólok. Én azt mondom, hogy ha igazságosak akarnak önök lenni, miként tudják megegyeztetni azon igazsággal azt, hogy egy és ugyanazon tárgytól két ember fizessen adót. Ha az én hitelezőm által földbirtokomnak fele adóssággal van terhelve feléig, nincs-e kétségtelen joga annak nem csak feléhez, hanem többhöz is? nincsen-e neki joga ha én mint adós nem fizetem a kamatot, elvenni és elárvereztetni egész földbirtokomat? Kétségtelen dolog tehát, hogy az én hitelezőm a földnek természetes társ tulajdonosa, mert ketten birjuk azt, fele az övé, és fele az enyém, a birtoknak pedig én vagyok névleges birtokosa.

Én tisztelt ház azt tartom, hogy nem áll azon veszély, hogy a tőke mobil lévén, ha arra nem illő terhet szabunk: a tőke felkel és elvándorol. Én a tőkét nem akarom jobban terhelni, mint a hogy az ma van. Méltóztatnak tudni, hogy a tőkebirtok kamat-jövedelme után a jövedelmi adó három osztályába van sorolva, a tőke pénzbeli jövedelem $7^0/_0$ állami és $3^0/_0$ földtehermentesitési összesen $10^0/_0$ adót fizet. A tőketulajdonos nem adómentes Magyar országon ma sem.

Én senkit sem akarok jobban megadóztatni; hanem akarom, hogy egy tárgytól ketten ne fizessenek adót, pedig mostan csakugyan ketten fizetnek. Tudom, hogy azon ellenvetést fogják ellenem fölhozni, hogy a föld tiszta jövedelmének 29—$76^0/_0$ s csaknem $30^0/_0$-a fizettetik adóképen, holott a tőkepénzes jövedelmének csak $10^0/_0$-át fizeti, és igy mennyivel kevesebbet fog az állam kapni.

Bocsánatot kérek, én nem vagyok képes föltenni azt, hogy legyen akármilyen tökéletlen ezen uj catasteri munkálat, mely végrehajtatni fog, hogy a kinyomozandó tiszta jövedelem, mely az adó alapjául szolgáland csak oly összeg legyen, mint a milyen eddig volt, hanem kétségtelenül magasabb lesz. Már most az én nagy megelégedésemre és örömömre nagyot változtat a dolgon, és igen elő fogja mozditani az én módositásom elfogadását azon körülmény, a mely szerint a törvényjavaslatban nincs előre meghatározva bizonyos összeg.

Én azt hiszem, hogy akár legyen előre összeg meghatározva, akár nem, ha Magyarország földbirtokosainak ezen állandó tiszta jövedelme magasabb lesz, mint volt eddig, ugy az adószázalék $10^0/_0$-nál magasabb semmi esetre sem lesz a földbirtok tiszta jövedelme után, tehát épen annyi, mint a mennyit a tőkepénzes jövedelmétől fizet.

A tisztelt képviselő uraknak csak egyet vagyok bátor becses figyelmébe ajánlani s ez az: méltóztassék visszaemlékezni azon időszakra, mely nemzetünket 1849. után az 50-es években érte; azon rendkivüli közgazdasági ugrás ugyan volt e kisérve egy jóakaró kormány oly intézkedése által, mely azon egyéneket, kiknek segitségére lett volna szükségük: segiteni lett volna kész? vajon nem az egész rendszer, elszegénységünkre volt-e alapitva? és ha ennek folytán egy eladósodott birtokos osztálylyal állanak szemben, vajon az ő hibájuknak, könnyelmüségüknek lehet-e azt betudni? Meglehet, hogy nem az egész birtokos osztályra áll ez; de egy részére bizonyosan áll, s ha már csak egy kis része is van, mely nem saját hibája miatt adósodott el: én nem tartom igazságosnak, hogy azok ellen, kik kiméletet igényelnek az államtól, hogy mondom épen azok ellen sulyosodjék ezen rendszer, és azok legyenek kétszeresen megadóztatva. Ajánlom módositásomat a tisztelt háznak becses figyelmébe. *(Olvassa:)* E helyett: „a földbirtokon lévő teher tekintetbe nem jön“, tétessék: „a földbirtokon fekvő betáblázott adósság kamatai a tiszta jövedelemből leszámitandók.“ *(Helyeslés balfelől.)*

Tavaszy Endre: Tisztelt ház! Midőn előttem szóló tisztelt képviselő ur ezen módositását beadta, sajnálkozását fejezte ki a fölött, hogy Korizmics képviselő ur nincsen jelen, hogy az ő nézete ellen érveit fejtse ki, és azon reményét fejezé ki, hogy ezt mások meg fogják tenni, a kik vele ellenkező nézetben vannak. Engedje meg tehát nekem, hogy én ellenkező nézetemet fejezzem ki; mert én azt hiszem, hogy mindenki, a ki csak czimét is olvasta ezen törvényjavaslatnak, nem teheti, hogy Nagy György képviselő ur módositását pártolhassa. Nem tudom, hogy mit gondolt a tisztelt képviselő ur, hogy ezen javaslat által mi czéloztatik. Megadóztatik-e a föld, vagy annak birtokosa? A tisztelt képviselő ur azt hiszi, hogy a földbirtokon fekvő tehernek kamatai vonattassanak be, és hogy a föld csak azon tul fizessen adót. Nem tudom, van-e tudomása arról a tisztelt képviselő urnak, hogy milyen terhek vannak valamely földeken. Nekem van tudomásom erről, és biztosithatom a tisztelt képviselő urat, hogy én igen sok birtokot ismerek a házában, a melyekre sokkal több van betáblázva, mint a mennyit azok érnek, és tudom azt is, hogy igen

sok birtokon az ily terhek 20% kamattal is be vannak táblázva. Szolgálhatnék e tekintetben adatokkal, és igy akár hány eset lenne arra, hogy még az állam lenne kénytelen a birtokosnak ráfizetni, *(Derültség.)* mert a földbirtokos sokkal több kamatot fizet, mint a mennyit elbirni képes, és igy igen sok birtok lenne, mely adómentessé válnék.

De csodálkozom azon is, hogy a tisztelt képviselő ur arra is hivatkozott, hogy ő nem választói érdekében beszél, hanem egyszerüen a tárgyhoz szól.

A mult évben, midőn a házbér-jövedelmi adónak emeléséről volt szó, nagyon csodálkozom, hogy nem emelt a tisztelt képviselő ur szót az iránt, hogy ezen házadónál is a házakon lévő teher kamatjai vonassanak le először, és csak azután adóztassék meg a ház. Ha pedig igy következtetünk: rá fogunk jönni a jövedelmi adóra is, hogy például az illetőnek van ennyi és ennyi jövedelme, de az illető tartozik ennyit meg ennyit, és igy ezt is le kellene vonni a jövedelemből.

Én azt hiszem, hogy a tisztelt képviselő ur akkor, midőn ezen javaslatát tevé, nem tudta, minő következtetésekre fog ez vezetni, hogy e szerint mindenki ki fogja mutathatni, hogy neki nincsen semmije, s igy a birtokosoknak is, de kivált a pesti házaknak legnagyobb része adómentes lesz; mert ha méltóztatik kiszámitani, hogy a pesti házakon menynyi teher van betáblázva, a pesti házadó czimén azon sok millió helyett vajmi kevés fog befolyni, *(Helyeslés.)* és, nézetem szerint, csak a ház, mint olyan, vehető adóalapul minden tekintet nélkül arra, hogy ki annak birtokosa és mennyi rajta a teher, mert, nézetem szerint, mindegy, akár A, akár B annak birtokosa, ha a ház ennyit jövedelmez: akkor az állam ennyi meg ennyi adóra tart igényt, és valamint a háznál, ugy van az a földbirtoknál, és ugy van az minden más adótárgynál is. Miért nem méltóztatott ezt a regalékra nézve mondani? Hiszen akárhány regale-birtokos lekötötte azt 3-ik-, 4-ik- és 5-diknek előre több évre, ugy, hogy neki nincs is abból jövedelme, hanem más huzza azt.

Én tehát a módositást nem tartom tekintetbe vehetőnek, miután az az egész adózási rendszert megbuktatná, és a mellett egyátalában semmiféle adó nem volna behozható. Pártolom a szöveget.

Nagy György: Szavaim félremagyarázása miatt kérek szót. Nagyon rövid leszek; nem akarok a tisztelt képviselő urnak csodálkozására hasonló csodálkozással felelni. Tessék csodálkozni módositványomon, a mint tetszik; hanem ő azt mondta, hogy én választóim érdekében beszéltem és pártoltam ezen elvet (*Közbeszólás: Ez nem félremagyarázás!*) Hogy akkor miért nem hoztam elő a dolgot a házban, annak oka igen egyszerü, miután a házbér-adó összegéből levonatik azon rész, mely a nem-lakott lakosztályra esik: mig a földbirtokosnak nincsen joga a pusztán maradt földjére eső adórészt levonni.

Tisza Kálmán: Miután módositást tevő barátom fölhivta azokat, kik a módositást nem pártolják, móndják meg indokaikat: én is hivatva érzem magamat röviden elmondani indokaimat. S arra, hogy ezt megmondhassam, nem tartom szükségesnek, hogy az országban az adózók különböző osztályait mintegy egymással szembe állitani igyekezzünk, mint azt egy előttem szóló tisztelt képviselő ur tette. Én igenis meg vagyok győződve, hogy az inditványttevő tisztelt barátom, a mit igazságosnak talál, azt ép ugy el fogja mondani a ház-, mint a földbirtokosoknál; de nem tartom elfogadhatónak a módositást azért, mert vegyük föl, hogy én megterhelem birtokaimat adóssággal, megterhelem talán azért, hogy gazdasági befektetéseket csináljak: akkor nem történik rajtam semmi méltatlanság, mert az ez által eszközölt javitás hasznát adófelemelés nélkül élvezem. Ez az egyik eset.

Egy másik eset az, hogy fölveszek adósságot, és mint könnyelmü ember, elköltöm. Már nem tudom, az én könnyelmüségem indokul szolgálhat-e arra, hogy az állam kevesebb adót kapjon azon földtől, mint kapna a nem-könnyelmütől? A harmadik eset az, hogy fölveszek birtokomra nagy kölcsönt, a birtok fele értékéig, és veszek azon állampapirokat, melyekért nem fizetek adót, és azáltal jövedelmemet tetemesen fokoztam és nem fizetek adót. Ez a bona fides esete. Nem is akarok kiterjeszkedni azon esetekre, midőn az emberek kölcsönösen egyforma összegekkel terhelnék meg birtokukat, és igy kijátszanák az állam jövedelmét in infinitum. Ezek azon indokok, miért nem fogadom el az inditványt. (*Helyeslés.*)

Eötvös Károly: Csak pár szóval akarom indokolni, az inditványttevő tisztelt képviselő urral szemben nem mosolygásomat, — mint ő értette — hanem véleményemet. *(Derültség.)*

Csak pár szóval akarom indokolni a tisztelt képviselő urnak különös rámtekintése következtében nem mosolygásomat, hanem véleményemet. Én a központi bizottság által előterjesztett szerkezetet pártolom. A tisztelt képviselő ur, ugy látszik, azon föltevésből indul ki, hogy valamely betáblázott adósság azon földbirtoknak jövedelmezési képességén változtatást tesz.

Én csak egyszerüen azt jegyzem meg, hogy nem tesz változtatást, és miután az ugynevezett tiszta hozadék-catastert akarja a törvényjavaslat behozni; s miután az adósság betáblázása nem olyan valami operatio a földre vonatkozólag, mintha a földet egy darab ponyvával takarnók le, mert a betáblázás a jövedelmet, — a termőképességet nem érinti, pártolom a tisztelt központi bizottság szövegezését.

Almásy Sándor: Tisztelt ház! Pártolom Nagy György barátom inditványát, melynél fogva

az adójövedelem alapjából a betáblázott adósságok számittassanak le, azon igazságos szempontból kiindulva tudniillik, hogy egy tárgyat kétfélekép megadóztatni nem lehet.

Ellenvetésül fölhozta Tisza Kálmán, hogy igen furcsa helyzetbe jutnánk, ha valaki kölcsönt venne birtokára, s azzal a pénzzel hasznosabb befektetéseket tenne, s igy birtokát is jövedelmezőbbé tenné, s mégis kevesebb adót fizetne, bár jövedelmezőbbé tette birtokát.

Az az egyének tetszésétől függ, hogy mit tegyen a kölcsönvett pénzzel. Ha például kölcsön vett a birtokra, a rajta fekvő adósságnak százalékát fizeti, s fizeti a jövedelmi adót is, s ha azt a kölcsönt elpazarolja vagy kamatozó papirokat vesz: az tökéletesen egyre megy, mert mindenkor a betáblázott birtok után fizeti a kamatokat. S bárhogy okoskodjék, ezen adónemet általában igazságosnak, méltányosnak nem tartom; sőt a helyzetet tekintve, midőn annyira vannak a megyei birtokosok, hogy legnagyobb része el van adósodva: azon okoskodás, hogy ezt ki lehet játszani, előttem nem bir sulylyal, mert ha állana az, a mit Tavaszy előadott: akkor helyesebb volna az összes tőkétől fizetni adót. Azt hiszem, elméletileg lehet okokat fölhozni, de az igazság szerint egy birtokot kétfélekép megadóztatni nem lehet; ennélfogva pártolom a beterjesztett inditványt.

Csiky Sándor: Nem szólottam volna a tárgyalás alatt levő szakaszhoz, ha nem hallottam volna oly ellenvetéseket Nagy György képviselőtársmas módositványa ellen, melyeket Radocza képviselő tett; *(Fölkiáltások: Tavaszy!)* tehát Tavaszy képviselő ur *(Nagy derültség.)* tett, ki csodálkozott, hogy adhatott be oly módositványt, mely a törvényjavaslat czimével ellenkezik. Csodálkozása igazolására indokul fölhozta, hogy ha a birtokról az adósság kamatai levonatnak, le kellene azon esetben vonni a pesti házakról s a regalékról is. Csodálkozik, hogy ha ott nem látta szükségesnek, a birtoknál pedig szükségesnek látja. Okoskodása fonalán azt is mondá, hogy ismer a hazában oly birtokokat, melyek annyira meg vannak terhelve, hogy a birtok értékét is fölülmulják 20%-al. Hogy volna tehát igazság, hogy e birtokoktól az adósság kamatait levonják.

Ha ez igy van, mint a képviselő ur mondá: maga szolgáltatta a legjobb alapot arra, hogy az adósság kamatai levonassanak, hacsak nem akarja azt, hogy egy birtok 2-szer, 3-szor adóztassék meg. Ha ez nem igazságos: azon esetben lehetetlen, hogy igazságosnak találja, hogy a mely birtok annyira meg van terhelve, hogy jövedelme a kamatokra sem elegendő, hogy ott még adót is követeljen az állam, mert akkor nem marad semmije, nincs birtoka, s ha ezt akarjuk: akkor superlativumát gyakoroljuk az igazságtalanságnak, a méltatlan terheltetésnek. A magyar birtoknak, azon boldogtalan helyzetnél fogva, melyben országunk sokszor elmondott okoknál fogva jutott: alig van 1/3 része tisztán a valódi földbirtokosok kezében, egyharmad része eladósodva, egyharmad része idegenek kezében van. A középosztály, mely a nemzet erejének zömét s Magyarország fönállóságának tényezőjét képezi, nagyobb részben tönkre van menve, s ha még azt a földet is igen nagy terheltetéssel rójuk meg, melyből keserves munkájával szerzi meg élelmét s egyéb szükségletét: akkor az egész középosztályt megsemmisitetik. Erre én segédkezet nem nyujthatok, annál is inkább, mert az által az állam jövedelme semmi csökkenést sem szenved, ha megadóztatjuk a tőkét, mely eddig terheltetés nélkül gazdagodik, s mely pótolni fogja, a mit talán az állam a föld kétszeres megadóztatásának mellőzésénél veszitene. Én, hogy példabeszéddel szóljak, egy rókáról két bőrt huzni nem akarok, s ily eljárás a törvényhozás részéről nemcsak igazságtalan, hanem méltánytalan eljárás is lenne. Én ennélfogva minden habozás nélkül elfogadom Nagy György képviselőtársamnak az igazságra épitett méltányos módositványát.

Kerkapoly Károly: Tisztelt képviselőház! Azt hiszem, azok, miket Debreczen városa érdemes képviselője elmondott, mindenkit meggyőzhettek arról, hogy a javaslatba hozott módositvány, ha akarnók is: teljesen lehetetlen; mert ellenkezik a reáladó természetével, azoknak megsemmisitésével tökéletesen egyértelmü; nem lehet mellette földadó nem lehet mellette házadó, mert csak az illető tetszésétől függ, ugy a mint, ő mondotta, hogy más uton hasznositsa vagyonát: annyi terhet vesz rá, annyit tábláztat rá, menynyit megbir, sőt többet mondok, többet, mint a mennyit megbir. Egy 100 ezer forintnyi földbirtokra 200 ezer frtnyi adósságot csinál, rátábláztat 200 ezer frtot. *(Sztanesku közbeszól: Többe kerül a költség!)* Engedelmet kérek, igen kevésbe kerül a költség; mert 100 ezer frtnak a fölveendő 200 ezer frtra többi födözeteül az azon vásárlandó adómentes értékpapirokat zálogba adja, a földnek ott lesz a táblázott 200 ezer frt fedezetül 100 ezer frt, plus 150.000 frt. Lemetéli 200 ezer forintnak couponját és eladja, a földet pedig adómentessé teszi. Ez tehát absurdum, lehetetlen, a realadó eszméjével teljesen ellenkezik. Csak annak nem tudásában, hogy mások előttem az idevonatkozó dolgokat megjegyzendik, voltam bátor föliratni magamat, és most azok után, mikre Debreczen város érdemes képviselője figyelmeztetett, csak azt akarom mondani, hogy tovább is lehetne menni a jogtalan nyerészkedés terén. Ehhez még azt adom, hogy az oly baj nem nagy baj, melyen az illető maga segithet. A földbirtokos nemcsak megszorultságánál fogva adós néha — ezen segithet annak idején részleges eladás által. Mert ha ugy sem övé a birtok, ne tartsa a tulajdon birtokát formailag, ne legyen annak fizetetlen ispánja; hanem

segitsen magán; de az állam nem segithet magán e theoria elfogadása folytán.

Tehát azon modust kell választani, a melyen, ha graválva van, az illető segithessen magán; nem pedig azt, a hol az állam tökéletesen védtelenül lesz odaállitva.

Ha pedig befektetés végett csinál valaki tetemes adósságot: ki van mondva a törvényben, hogy csak az után adózik, a mit a közönséges industria hoz létre; a kölcsön által létesitett nem közönséges industria ugyis adómentes.

Tökéletes megnyugvással vélem a szöveget elfogadhatónak és ajánlom azt elfogadás végett. *(Élénk helyeslés. Fölkiáltások: Szavazzunk.)*

Elnök: A szavazás előtt föl fog olvastatni a módositás.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a módositást.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, a kik a 8-ik §-t a központi bizottság szövegezése szerint fogadják el, méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik).* A többség tehát elfogadja, és igy a módositvány elesik.

Tisztelt ház! Tovább ma már nem folytathatjuk a tárgyalást, hanem a belügyminister ur, a házszabályok 121. §. értelmében, kiván szólni.

Szapáry Gyula gr. belügyminister: Tisztelt ház! A házszabályok 121. §. igy szól: „A napirendre kitüzött tárgy fölötti tanácskozás megkezdetvén, attól eltérve más tárgyról szólani a ház különös engedelme nélkül nem szabad.“

Az ülés elején, midőn Babes Vincze képviselő ur interpellatiot intézett hozzám, nem lévén jelen a házban, kérem a tisztelt házat: méltóztassék megengedni azt, hogy ezen hozzám intézett interpellatiora, a napirend tárgyától eltérve, a választ most megadhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az interpellatiora magára, melyet a tisztelt képviselő ur hozzám intézett, igen rövid lesz válaszom. Azon általa előterjesztett indokolást, illetőleg azon sulyos vádakat azonban, melyeket ő a kormány és különösen a belügyminister eljárása ellen emelt, nem lehet szó nélkül hagynom.

Mindazokra nézve, tisztelt ház, a miket a képviselő ur emlitett fel, mint a kormánypárti sajtóban felhozott tényeket és állitásokat, hogy nevezetesen a nép előtte letérdelt stb., mindezekre kiterjeszkedni, s azokért a felelősséget elvállalni nem érzem magam hivatva. De igenis elvállalom a felelőséget ma is mindazokért, a miket itt a mult alkalommal Huszár Imre tisztelt képviselő ur interpellatiojára válaszolólag kifejtettem. A mit akkor mondottam, nevezetesen az volt, hogy hivatalosan följelentetett, miszerint — és ezt, mint a multkor emlitém, sajnálattal jelentem be, — a ház egyik tagja császári küldöttnek adván ki magát, ezen minőségben járta be a falvakat és ezen minőségben izgatott a törvény és az állam fönállása ellen. *(Zaj.)* Ezen állitásomat szintugy kénytelen vagyok föntartani most is, valamint akkor is nem mint bebizonyitott tényt állitottam oda, hanem mint hivatalosan beterjesztett jelentést, mely iránt a vizsgálat folyamatban van, mely vizsgálat lesz hivatva kitüntetni, vajon alapos-e a vád vagy sem?

Én tisztelt ház, teljes készséggel fogom bármikor kötelességemnek ismerni, ha alaptalannak bizonyul, arról a tisztelt háznak jelentést tenni; bár, engedje meg a tisztelt képviselő ur, hogy sem akkor, sem most nem volt okom és jogom a hivatalos fölterjesztésen kételkedni, és még kevésbé kételkedhetem, miután azóta is jöttek hozzám hivatalos jelentések, hogy a megejtett vizsgálat a jelentéseket igazolja. Érkeztek hozzám még számos nem anonym, hanem személyek megnevezésével jelentések, melyek készek a tett előadásokért a felelősséget elvállalni. A vizsgálat föladata lesz egyébiránt — a mint mondám — a teljes bizonyosságot kideriteni, s én nem fogok késni, annak idején a tisztelt háznak a vizsgálat eredményét bejelenteni. *(Élénk hosszas helyeslés.)*

A tisztelt képviselő ur többi állitását kénytelen vagyok valótlannak nyilvánitani; nevezetesen azt, mintha részemről a tisztviselőknek oly utasitásokat adtam volna, hogy ne a törvényt, hanem csupán az általam kiadott utasitásokat és rendeleteket tartsák szem előtt. Biztosithatom a tisztelt képviselőházat és a képviselő urat is, hogy ily rendeletet sohasem adtam ki, és le fog kötelezni a képviselő ur, ha nekem oly rendeletet előmutat, melyben én a tisztviselőknek a törvénytől eltérő eljárást hagytam meg. *(Zajos tetszés.)*

Fölemlitette a képviselő ur azt is, hogy a kormány mint párt lépett föl, és nemcsak maga lépett föl mint ilyen, hanem kortes vezérekül fölhivta erre a vidéki papság tagjait. Tagadom, hogy ily intézkedés történt volna, és hogy ezen irányban bárminemü fölhivás vagy alkudozás történt volna.

De ha csakugyan történtek ily lépések: azok a tisztelt képviselő urra és az általa képviselt irányra nézve kevés befolyással lehettek; mert épen a lelkészek, mint a keresztes háboruban, keresztnek elővitele mellett vezették a népet s izgató egyházi szónoklatok által ingerültséget idéztek elő.

Mondotta a képviselő ur, hogy a kormány igért pénzt, földeket és réteket. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Nem mondta!)* A gyorsiró-jegyzetek előttem fekszenek. *(Fölkiáltások: De mondta!)* Ezen állitást határozottan tagadni vagyok kénytelen, és azt hiszem, hogy nem nehéz ezen állitást megerőtleniteni, minthogy sem föld, sem rét, melyet eligérhettem volna, nem áll rendelkezésemre. *(Élénk helyeslés.)* Mondott a képviselő ur olyanokat is, a

mik valóban megtörténtek. Hogy a választók egy része más utra irányoztatott, melyen a választási székhelyre juthattak, az való. Ezen intézkedés azonban azért történt, hogy a nagy ingerültség mellett a pártok közt összeütközés ne történjék. De egy választó sem akadályoztatott meg abban, hogy a választás szinhelyére eljuthasson és szavazási jogát gyakorolhassa. Történt azután az is, hogy a képviselő ur több alkalommal kiutasittatott a községekből. *(Helyeslés.)* De ez az általam mondottak folytán történt, hogy tudniillik részint a föntjelzett minőségben, részint a nép izgatására törvényellesen járt el. *(Helyeslés.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy a kormány 7 évi kormányzás alatt nem volt képes magának ott pártot szerezni. Ha már a kormány 7 évi müködése az országra sem alkalmazható : semmi esetre sem alkalmazható a határőrvidékre, hol a kormány befolyása csak nehány hónap óta áll fenn. *(Élénk helyeslés.)*

Azt mondotta a képviselő ur, hogy a nép nem gravitál kifelé, és csak a jelenlegi kormányzat iránti ellenszenv az, a mi a népet vezérli. Ezt azonban a megtörtént tények határozottan tagadják, mert a szerb fejedelem czimeivel ellátott zászló és az általam fölolvasott programm bizonyitják, hogy nemzetellenes törekvések és kifelé irányzott gravitatio forognak fönn. *(Több kiáltások: Ugy van!)* Áttérve magára az interpellatiora, melyben a képviselő ur azon kérdést intézi hozzám : vajon eddig is részrehajlatlanul történt-e a vizsgálat és szándékozom-e részrehajlatlanul megtétetni a vizsgálatot? Én ez irányban azt állitom, hogy nincs joga a képviselő urnak kétkedni abban, hogy részrehajlatlanul történik a vizsgálat : ha csak a részrehajlás iránt határozott adatokkal nem képes föllépni. Fölteszem minden alkalmazott tisztviselőről, hogy ismeri a törvényeket, és hogy törvényes uton fog eljárni, s általam az illetők csak erre lettek utasitva. Ha visszaélés történt valamely közigazgatási tisztviselő által, ez iránt a képviselő ur az illetékes helyen panaszt emelhet, és ha szükségesnek tartja, ellenem is vádinditását inditványozhatja. Szintugy szabadságában áll, a rendes törvényes uton jogorvoslatokat használni és bebizonyitani állitásait.

De ha ezt nem teheti : kétségbevonom azon jogát, miszerint itt részrehajlás vádjával illessen. Ezen intézkedéseket tettem azon izgatások ellen, és más intézkedéseket tenni jelenleg nem szándékozom. *(Élénk helyeslés :)*

Babes Vincze: A belügyminister ur nyilatkozatára csak azt akarom megjegyezni, hogy a tisztelt minister ur a vizsgálatra nézve tett kérdésemre, csak személyemre vonatkozólag felel; csak nekem ad utasitást, nekem ad jogot ; holott én nem számomra igényeltem olyast, hanem átalánosságban az egész lakosságra nézve; a minister ur nekem akarja az utat megszabni; nekem mondja, mi áll szabadságomban; de engedjen meg : én jogomról magam fogok gondoskodni. Részrehajlatlanságot méltóztatott emliteni, és biztositani a vizsgálat körül, s mondja, hogy nem lennék jogositva kételkedni az iránt, hogy tudniillik a vizsgálat részrehajlatlan lesz; pedig nem az a főkérdésem; hanem, hogy lesz-e az minden oldalu és nyilvános, hogy mindegyik pártbelire kiterjesztetik-e, a ki ellen netalán vádak emeltetnek; egy szóval, hogy a vizsgálat nemcsak egy párt, hanem mind a kettő ellen alkalmaztatik-e, s meg lettem volna elégedve, ha minister ur ez iránt megnyugtatott volna.

A mi a minister urnak többi czáfolatait illeti, nagyon nehéz rögtön mindenre megjegyzést tennem, hanem mégis bátor leszek egynéhányat fölhozni.

A tisztelt minister ur beszéde végefelé arra a zászlóra figyelmeztetett bennünket, a mely zászló a szerb fejedelem czimerével volt ellátva. Csodálom, hogy mért nem mondta a minister ur a teljes valóságot; pedig az nem ártott volna semmit, mert constatálta volna, hogy az 1000 zászló között, a mi az egyik és másik oldalon volt, a kormánypárt mindenféle zászlója közt még a sárga-fekete zászló is ott volt. *(Mozgás a jobb oldalon.)*

A szerb oldalon, — mint én a főispántól hallottam, — volt azon nap reggelén a többi közt egy a szerb fejedelem czimerével, és ő azt mondá nekem, hogy ez scandalum; én is azt mondtam; de a szerb bizalmi férfiak azt jegyzék meg, hogy az nem uj zászló, hanem régi, és valaki csak együgyüségből hozta elő; az meg a provisorium alatt készült, vagy még előbb, midőn, ugy látszik, hogy a kormány türelmesebb volt a mostaninál.

A minister ur oly rosz néven méltóztatott venni-e czimert; pedig az nemcsak külföldi czimer. Méltóztassanak csak jól megvizsgálni a történelmet, s ugy találandják, hogy az is historiai jogu dolog, hogy tudniillik a szerb patriarcha pásztori botján az szintén megvan. Nem mondom, hogy ez helyes; de azt állitom, hogy nem lehet ebből következtetni, hogy kifelé gravitál az ottani szerb lakosság, sőt azt sem, hogy ama zászló használata czélzatosan történt. Hibáztak az illetők, és a kormány-közegek jól tették, hogy confiscálták a zászlót; de ez megtörtént az első órában, és egy ily kis hibából lázadást, vagy honárulást csinálni belőle, nem lehet helyes.

A minister ur azokat, miket én czáfoltam, föntartja; de hogyan tartja fön? Bátor voltam megjegyezni, hogy mihelyt beléptem a kerületbe, fegyveresek vettek körül; *(Zaj; közbeszólás jobb felől: Mit is keresett ott?)* törvényes polgári szabadságomat nem korlátolhatja senki; mert hisz nem mentem oda rosz czélból. *(Jobb felől közbeszólások: Izgatni!)*

Izgatni igenis, törvényes módon. Mikor beléptem a kerületbe: már ott vártak fegyveresek; hogyan lett volna alkalmam valakinek besugni, hogy én a császár küldöttje vagyok, mikor, a mint leszálltam e szekérről már puskásak közt voltam. Azután azt tételezi föl azon népről, hogy oly együgyü lenne, s nem tudná, hogy én ellenzéki vagyok? A tisztviselők elhiszem, hogy mindezt jelenthették a minister urnak, mert tehetlenségüket akarták az által mentegetni, mert megigérték, hogy ők a kormánypárti jelöltet keresztülviszik, s főleg hogy a románok mind a kormánypárt táborában lesznek; és pedig nem ugy történt. Hogy engemet kiutasitottak volna mindenfelé: ez sem áll; az igazság az, hogy Pancsován lakásomba jött két commissárius, egyik tolvajcommisarius, másik a rendőrcommisarius, és kiutasitani akartak; de ők maguk sem mondtak semmi más okot, mint azt, hogy befolyást gyakorol jelenlétem a választásra. Hát ez a szabadság, ez az alkotmány, melyet minister ur védeni igér? Igy értelmezik a képviselői immunitást! Én kérem a tisztelt házat, ne csináljunk pártszenvedélytől vezetetve mindenből honárulást, ne használjunk ürügyül az illoyalis fogásokat. Én a mit tettem, mindent előre kijelentettem; már az Albinában nem titkoltam semmit; megmondtam hogy jogom van beszélni a törvény korlátai közt mindenütt, és ezen jogot tőlem senki meg nem tagadhatja. Elhiszem hogy egyoldalu, olyan spanyol inquisitio utján lehet rám nézve mindenfélét kideriteni, reám süthetni a vétkest; de nyilvános átalános és igazságos vizsgálat, biztositthatom a minister urat, ártatlannak fog találni.

A válaszszal nem vagyok megelégedve azért, mert az a valóságnak eltorzitása, s a főkérdések mellőzései; ugyanazért kérem interpellatiom és az erre adott választ tárgyalásra kitüzetni.

Elnök: Tudomásul veszi a ház a minister ur által adott választ. Igen vagy nem? A kik tudomásul veszik, méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

A mai ülést bezárom. Holnap 10 órakor ülés lesz.

(Az ülés végződik d. u. $2^1/_2$ órakor.)

---

193. országos ülés

1874. január 23-kán

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Doda Traján megbizólevele és kérvény bemutatása. A központi bizottság beterjeszti a katasteri felmérésről szóló törvényjavaslat módositott szakaszáról szóló jelentését. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost; utóbb gr. Szapáry Gyula.

(Az ülés kezdődik d. e. $10^1/_2$ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter képviselő ur fogja vezetni.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a január 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*

Elnök: Nem lévén észrevétel a jegyzőkönyv ellen, az hitelesittetik.

Doda Traján, karánsebesi kerületben megválasztott országos képviselő, beadja megbizó-levelét. Ki fog adatni az állandó igazolási bizottságnak.

Csanády Sándor: Van szerencsém Dobozy Menyhértnek, a biharmegyei nagy-váradi kőszéntelep-társulat elnökének folyamodását benyujtani, melyben a társulatra jogtalanul rótt jövedelmi adó elengedését kéri, miután az emlitett kőszénbánya jelenleg még csak kutatási állapotban van.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Mihályi Péter előadó: Van szerencsém a központi bizottság részéről beterjeszteni annak jelentését azon módositványok tárgyában, melyeket a főrendiház a catasteri fölmérésekről szóló törvényjavaslatra nézve tett. Kérem annak kinyomatását és annak idejében való tárgyalását elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni, és ha a tisztelt ház beleegyezik, a szőnyegen levő törvényjavaslat befejezése után napirendre fog tüzetni.

Következik a napirend, vagyis a földadó szabályozásáról szóló szőnyegen lévő törvényjavaslat 9. §-nak tárgyalása.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a törvényjavaslat 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15. §§-kot, melyek változatlanul elfogadtattak; olvassa a 16. §-t.*

Tarnóczy Gusztáv: Tisztelt ház! Tegnap a bizottság különvéleménye fogadtatván el, nem tudom mennyire tartja változottnak álláspontját a kormány, melyet ezen törvényjavaslattal szemben elfoglalt, és nem tartja-e szükségesnek, hogy az állam érdekének tekintetéből némi biztositások nyujtassanak-e? Ha ezt szükségesnek tartaná: részemről kijelentem, hogy én e tekintetben szivesen járulok hozzá; de másrészt az én álláspontomról azt tartom, hogy a földbirtok után adózóknak összege ehhez más viszonyban áll, mint eddig állott; mert eddig csak azon arányról lehetett szó, mely a földbirtokosokat egymás irányában érintette; ma azonban azon arányról is van szó, melylyel a földbirtokos-osztály az országnak egy és más czimen adózó osztályaihoz áll. Ezen törvényjavaslatnak egyik legfontosabb §-a, nézetem szerint, épen ezen 16-ik §., mely most fog tárgyaltatni, mert ebben fog a földnek tiszta jövedelme megállapittatni. Itt tehát különös gonddal kell lenni arra, hogy valamint egyrészről az állam ne károsittassék az által, hogy valamely jövedelem eltitkoltassék, ugy másrészről nagy figyelmet kell forditani arra, hogy csak azon jövedelmek adóztassanak meg, melyek tényleg léteznek, és erre valóságos, nem pedig valami fictiv alap vétessék föl.

Ezen 16. §. a) pontja alatt a szántóföldekről van szó. A ministeri előterjesztésben nem volt részletezve azon mód, miként számittassanak le a bruttojövedelem előállitására szükséges költségek, illetőleg miképen állapittassék meg a tiszta jövedelem. A bizottság szükségesnek tartotta e tekintetben részletekbe is bocsátkozni; körülirta azon módokat, meghatározta azon tényezőket, melyek itt számba veendők, ugy a jövedelem megállapitása, valamint a kiadásoknak leszámitására nézve.

Ezen tényezők közül azonban, nézetem szerint, kihagyott a bizottság egy igen fontos tényezőt, tudniillik a trágyázást. A ki gazdasággal foglalkozott, ezen tényezőnek fontosságát, különösen a rosz talajnál, el fogja ismerni, és én ugy tudom, hogy a központi bizottság épen, tekintve Magyarország földtalajának különféleségét, az éghajlati viszonyok különböző voltát, elfogadta azon elvet, hogy a kiadásokba egyuttal leszámittassék a trágya előállitására szükséges költség is, a mennyiben az a föld termőképességének föntartására szükséges; nézetem szerint ezen elvet igen helyesen állapitotta meg a központi bizottság; de midőn ezen §-t olvasom, ugy látom, hogy a fogalmazásnál nem forditatott elég figyelem és nem vitetett elég következetességgel keresztül ezen elvnek alkalmazása.

Én tehát a szöveget módositandónak vélem, és módositványom ekkép hangzik: „A 16. §. a) pontjához a 4. sorban azon szó után „fejében“ igtatandó „továbbá.“ Az egész szöveg pedig igy hangzanék:

a) Szántóföldek terméseül vétetik a szokásos gazdasági vetésforgások alatt termelt összes termények és hasznok értéke, a miből gazdálkodási költség fejében a föld termőerejének föntartására szükséges trágya előállitásának költsége, továbbá a fölügyeletre, trágyázásra, szántásra, kapálásra, boronálásra vagy hengerelésre, a termények le- és betakaritására, cséplésére szükséges kézi és igás napszám vagy ezek egyenértéke, s ott, hol az minden évben előfordul, a gyomirtás költsége, továbbá a vetésre és vetőmagra szükséges kiadás vonandó le.

Miután reménylem, hogy ezen módositványomhoz a központi bizottság tisztelt előadója is hozzá fog járulni, miután ez csak szabatosabb kifejezése azon elvnek, melyet a központi bizottság is elfogadott: ha a tisztelt ház ezen elvet vitatárgyává tenni nem kivánja, elállok a szótól; ha pedig valaki ezen elv ellen kivánna szólani, föntartom magamnak, hogy a — nézetem szerint, — helyes elv védelmére fölszólaljak. Ajánlom módositványom elfogadását.

Elnök: Föl fog olvastatni a beadott módositvány.

Mihályi Péter jegyző (*ujra fölolvassa Tarnóczy Gusztáv módositványát.*)

Bittó Béni előadó: Tisztelt ház! Leszek bátor a központi bizottságnak e kérdésben elfoglalt álláspontját jelezni. A központi bizottság elfogadta ezen elvet, hogy tudnillik azon visszaruházások, melyek a föld termőerejének föntartására szükségesek, nincsenek kellő tekintetbe véve a törvényjavaslat eredeti szerkezetében, miután az eredeti szerkezet szerint ez a szakma egyenértékébe vétetett volna, holott pedig az, mint hozadék, nem számittatott volna be. Azonban a központi bizottság azt látta és méltányolta, hogy különösen szegény hegyi vidékeken a szalmatermelés a maga csekélységével sohasem egyensulyozza azon visszaruházási költségeket, melyek a trágyázás czimén a gazdaságban visszaruházandók; ennélfogva a központi bizottság elfogadta, hogy a trágyázás a gazdasági költségek közt fölszámittassék; hanem ezen elvnek alkalmazása csakugyan helytelenül történt, a mennyiben a szerkezetben nem forditatik elég figyelem arra, hogy ez elv kifejeztessék; mert a szerkezet azt mondja: „A miből gazdálkodási költség fejében a fölügyeletre, trágyázásra stb. szükséges kézi és igás napszám, vagy ezek egyenértéke stb. rovandó le.“

E szerint tehát nem a trágya értéke, hanem csupán a kihordatás költsége vonatnék le a nyers haszonból.

Ennélfogva én, a központi bizottság álláspontjához képest, a módositást elfogadhatónak vélem.

Tisza Kálmán: Tisztelt képviselőház! Megvallom, ha a központi bizottság előadója nem tette volna magáévá a módositványt, nem szóltam volna; de igy nem tehetem, hogy a módositványnyal szemben el ne mondjam saját meggyőződésemet és nézetemet. *(Halljuk!)*

Azt, hogy vétessék be a gazdasági költségek közé magának a trágyázásnak költsége oly átalánosságban, mint a központi bizottság javasolja: még el tudom fogadni, bár nem tagadhatom, hogy ez is eshetnék kifogás alá, miután nem minden egyes ember egyéni birtokának jövedelme szerint állapittatnak meg a jövedelmi fokozatok, hanem a szokásos gazdasági átlag szerint állapittatnak meg. De a mennyiben, ha valaki trágyáztatja földjét, ez arra nézve lehet befolyással, hogy birtoka talán felsőbb osztályba soroztassék, magát a trágyázási költségeknek megtéritését el tudom fogadni; nem tudom azonban, hogy fogjuk megmagyarázni és megértetni, és hogyan fog értelmeztetni az, hogy a trágya előállitásának költsége számittassék le a tiszta jövedelemből? Hiszen, ha már a trágyázás levonatik, ha valaki igazolhatja, hogy mesterséges trágyát, fölteszem ásvány-trágyát használ, az magában is alája esik.

De igy átalánosságban kifejezve, hogy a trágya-előállitás költségei térittessenek meg: mit tesz ez? például, ha valakinek birkát kell tartani birtokán, és mint sokszor megesik Magyarországon, juhászata deficitben marad, mivel az illető a juhokat azért tartja, hogy trágyát kapjon, a juhászat deficitje a trágya előállitására forditott költségnek fog-e vétetni? ha igen: akkor nem tudom, hogy hol állhatunk meg ezen dologban.

Kérem tehát, méltóztassék elfogadni az a) pontot ugy, a mint a bizottság javasolja. *(Helyeslés.)*

Elnök: Fölkérem azon képviselő urakat, a kik a 16. §. a) pontját elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta. A b) ponthoz nincs följegyezve senki. Következik tehát a c) pont tárgyalása.

Nagy György: Azon nézetben vagyok, hogy azon képviselő urak, a kik gyakorlati gazdasággal foglalkoznak vagy foglalkoztak, igazat fognak nekem adni, midőn azt állitom, hogy a gazdaságban a rétek semmivel sem kevésbé fontosak, mint a szántóföldek. Sőt merem állitani, hogy azon devastationalis áramlattal szemben, melyet a rétek iránt már másfél évtized óta tapasztalunk, jó lenne, ha a rétek nemcsak egészen egyforma sorsban, hanem inkább még előnyben részesülnének. Én azonban ezt nem kivánom; hanem csak azt kivánom, hogy réteinknek ép oly mértékkel mérjünk, mint mérünk szántóföldeinknek, és ha szántóföldeinknél a tiszta haszonból nemcsak a mivelési költség, hanem a fölügyelet és gyomlás költsége is levonatik: nem tudom, hogy miért nem vonatik le a réteknél az ennek ápolására forditott költség, a hol még a téli legeltetés is a tiszta haszon közé számittatik. A törvényjavaslat c) pontja azt mondja, hogy a réteknél mivelési költség fejében a kaszálásra, gyüjtésre, behordásra és összerakásra szükségelt gyalog és igás napszámok költségei vonandók le. Ez azonban nem a rét mivelésének költsége, hanem a rét használata. De ha a rétet nem ápoljuk, nem miveljük, hanem csak annyit teszünk, hogy a mit termett, azt behordatjuk: az nem mivelés; midőn tehát ily szigoruan járunk el a rétek irányában, hogy nemcsak a szénát, de a téli legeltetést is fölvesszük mint hasznot: akkor kérem a tisztelt házat, méltóztassék elfogadni azon módositványt, mely szerint a rétek ápolására szolgáló költségek is levonandók; ilyenek volnának a boronálásra és a réthengerlésre, gyalulásra szolgáló költség. A pont a módositvány szerint igy hangzanék: Rétek terméséül vétetik az anyaszéna, esetleg a sarju-termés, és a legeltetési haszon, a miből mivelési költség fejében a rétek ápolására, a kaszálásra, gyüjtésre, behordásra és összerakásra szükségelt gyalog és igás napszámok költségei vonandók le. Módositványom igy hangzik: A c) pont azon szavai után „a rétek mivelési költsége fejében“ tétessenek e szavak: „a rétek ápolására“, s azután következnék az eredeti szöveg.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa Nagy György módositványát.)*

Bittó Béni előadó: Tisztelt képviselőház! Én a központi bizottság részéről nem járulhatok e módositványhoz, mert a központi bizottság már átalában nem szivesen részletezte a mivelési költségek több és több nemeit; különösen a rétek ápolására forditott költségeket olyanoknak tekintette a központi bizottság, melyek a fokozott ipar értelmével és jelentőségével birnak, s melyek viszont a szántóföldeknél sem jőnek tekintetbe, mint külön költségek. A módositványt tehát nem fogadom el.

Elnök: Méltóztassanak e pontra szavazni.

A *c)* pontra nézve Nagy György beadott és imént fölolvasott módositványát kivánják-e még egyszer felolvastatni?

Korizmics László: Én csak azt vagyok bátor a rétek ápolására vonatkozólag tett módositványra nézve megjegyezni, hogy ha bár elvileg helyeslem is a módositványt: gyakorlati alkalmazásában nem látom értékét. Miért? Mert az egész becslési főalap gondolata a közönséges gazdálkodás mellett a szokás. *(Helyeslés.)* Az ily esetet, a mire tisztelt barátom céloz, kivételnek kell tekinteni, és az ilyen kivétel nem is fog tekintetbe jőni. Az egész

községről lesz mindig szó, az ott lévő összes rétek állapotjáról; tehát ott sem Korizmics, sem Nagy György rétjéről nem fogunk szólni, hanem arról, hogy átalában szokták-e trágyázni, és átalában szoktak-e a réteknek különösebb ápolást adni. Ha igen: akkor reflectálnak majd ez állapotra; ha a község többsége nem fordit a rétekre különösebb ápolást: akkor nem fognak reflectálni sem én reám, sem másra; gyakorlati alkalmazásában elég fog tétetni tisztelt barátom kivánatának, mert a közönséges praxist fogják alapul venni, azaz azt fogják nézni, minő eljárást követ a gazdák többsége; az egyeseknek ettől eltérő gyakorlatát pedig nem lehet tekintetbe venni. Maradjon meg tehát a szöveg.

Elnök: Fölkérem azon képviselő urakat, kik a 16. szakasz c) pontját a központi bizottság szövegezése szerint elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* Tehát a beadott módositvány elesik.

Bothos Kálmán: Miután elhatározni méltóztatott, hogy a törvényben névszerint mindazon gazdasági kiadások megneveztessenek, melyek a tiszta jövedelem kiszámitásánál tekintetbe veendők: nagy fontosságot helyezek arra, hogy a termés előállitására mulhatlanul szükséges kiadások lehetőleg mind megnevezve legyenek; meg legyen nevezve az is, a mi, habár nem is az ország egész területén, de mégis az ország egyik vagy másik részében szükséges a termés előállitására. Ennek következtében bátor vagyok a tisztelt házat kérni, méltóztassék a *d)* pont alatt előforduló gazdasági kiadások közt még a szőlők elfödésére és kinyitására szükséges munkálatokat is bevenni; mert a szőlő elfödése az ország egy nagykiterjedésü részében annyira szükséges és fontos munka, hogy ennek elmellőzése szükségtelenné temné a többi munkát. Igy Erdélyben és átalában az ország hidegebb égalji részeiben az elfödetlen szőlők háromnégy évig semmit sem termelnek; de különben is a szőlők elfödése annyira fontos munka a szőlőmunkák közt, sőt még oly helyeken, hol az szalma segitségével jár, annyira költséges, hogy nem tartanám jogosnak és méltányosnak, ha a munka ezen neme a tiszta jövedelem kiszámitásánál tekintetbe nem vétetnék. Én tehát bátor vagyok a következő módositványt beadni:

A *d)* pontban előforduló e szavak után „a miből művelési költség fejében“, tétessenek a következő szavak „a födésre, kinyitásra, kapálásra“, s a többi. Kérem a tisztelt házat, méltóztassék ezen módositványomat elfogadni.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa a módositványt.)*

Bittó Béni: Tisztelt ház! Én megvallom igazán, nem látom szükségesnek ezen módositványt, mert ebben a kifejezésben „kapálás“ bennefoglaltatnak mindazon földmunkálatok, melyek a szőlőművelésre szükségesek, mint a födés és kinyitás.

Én tehát magam részéről nem tartom szükségesnek ezen módositványt.

Tavaszy Endre: Teljes készséggel hozzájárulok Bothos Kálmán képviselő urnak módositványához, annyival inkább, mert magam is az övével tökéletesen egyértelmü módositványt szándékoztam beadni. Meglehet, hogy némely vidékeken a kapálás értelmében benfoglaltatik a kinyitás és födés is; de igen sok helyen talán nem értik alatta azt; azért tehát szükségesnek tartom, hogy ez bevétessék. De ha nem fogadja is el a módositványt a tisztelt ház: igen jó, hogy ezen módositvány beadatott, mert legalább tudni fogják, hogy a tisztelt ház e kifejezés alatt: „kapálás“ érti egyszersmind a kinyitást és födést is. Azért, ha nem fogadná is el a tisztelt ház a módositványt: kérem méltóztassék kimondani, hogy e kifejezés alatt „kapálás“ érti egyszersmind „a kinyitást és födést is“.

Csiky Sándor: Sokat ezen tárgyhoz nem tudok szólni, hanem, hogy ha a szőlőművelésre forditandó kiadásokat a tisztelt ház levonatni kivánja a tiszta jövedelemből, s ezt a törvényben ki is akarja fejezni: akkor lehetetlen kihagyni a főmunkát, mert nyitás nélkül a szőlőt művelni sem lehet, és azt egyszersmind be is kell födni. A kik szőlőbirtokosok, azok tudják, hogy a nyitási költség a legnagyobb. Én tehát a Bothos Kálmán képviselőtársam által beadott módositványt alaposnak, helyesnek és elfogadhatónak tartom.

Elnök: Mielőtt szavazásra bocsátanám a kérdést, még egyszer föl fog olvastatni a beadott módositvány.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa Bothos Kálmán módositványát.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 16. szakasz *d)* pontját a központi bizottság szövegezése szerint fogadják el, méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik.)* A tisztelt ház a módositványt fogadja el, és a 16. szakasz *d)* pontja a szerint fog kiigazittatni.

Vidliczkay József: Tisztelt ház! Én csak azért szólalok föl, mert a szönyegen lévő szakasz *e)* pontját egy részében homályosnak tartom. Második részében ezen §. igy szól: „fekvésüknél és talajuknál fogva más művelési ágra nem alkalmas legelők az azokon eltartható lábas-jószág száma s a szokásos legelési érték szerint vétetnek föl“.

Én azt hiszem, hogy ezen szó „érték“ nem jól van választva. Ha tovább olvasom ezen *e)* pontot, nevezetesen következő szavait: „minek kiszámitásánál figyelembe veendő, hogy hány darabot s évenként mennyi ideig képesek eltartani“: ugy kénytelen vagyok azt következtetni, hogy a szer-

kezet e helyett, hogy „legelési érték“, azt akarja talán mondani, hogy „legelési bérek“; mert ha az „érték szerint“ szavak helyett „bérek“-et teszünk, ugy mindjárt világos az egész szöveg; ugyanis „fekvésüknél és talajuknál fogva más művelési ágra nem alkalmas legelők az azokon eltartható lábasjószág száma, s a szokásos legelési bérek szerint vétetnek föl“, világos tehát, hogy ha igy marad a szerkezet, a mint most van, hogy tudnillik szokásos érték mondatik: e kifejezés „szokásos érték“ nem helyes.

Én tehát azt hiszem, hogy ezen §. jobban lesz szövegezve, ha „érték“ helyett azt teszszük, hogy „bérek“. Ennélfogva bátor vagyok ezen módositványt minden további indokolás nélkül inditványba hozni.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Vidliczkay József módositványát: a 16. §. e) pontjának 6-ik sorában e helyett: „érték“ tétessék „bérek“.*)

Paczolay János: Tisztelt ház! Az előadott módositvány ellenében én a §-nak szövegezését föntartani kivánom; föntartani kivánom azért, mert azon módositás, melyet előttem szólott tisztelt képviselőtársam beterjesztett, sokkal szükebb értelmet ad a legelési értéknek, mint a minőt a bizottság és az osztályok ki akartak fejezni.

A legelésnek értéke bérek szerint csak ott vehető föl, hol szokásban van a legelőket bérbe adni; de minthogy vannak sok helyek, hol a legelők bérbe nem adatnak, és igy a bér értékét nem lehet kiszámitani: kérdést nem szenved, hogy azt kell kitudni, hogy mennyit ér azon legelőnek haszna, melyet semmi más módon nem lehet megadóztatni, mint egyedül azon marha-szám szerint, mely azon legelőn legeltetni szokott. És ezen oknál fogva kérem a tisztelt házat, miszerint, minden többoldalu magyarázat mellőzése tekintetéből, méltóztassék megtartani a „bér“ szó helyett az „érték“ szót. Mert e szóból „érték“ ott is meg lehet tudni a legelőnek jövedelmét, a hol bérbe vannak adva a legelők, tudniillik a bérösszeget számitva; de ott is meg lehet tudni, a hol nincsenek bérbe adva, tudniillik megbecsülve a hasznot, melyet azon legelő nyujt az által, hogy évenként hány darab marha és mennyi ideig legeltethetik. Ezen oknál fogva én a szöveget kivánom megtartani.

Elnök: Méltóztassanak tehát szavazni az *e)* pont fölött. Vidliczkay képviselő ur az *e)* pontban „legeltetési érték“ helyett „legeltetési bér“ szavakat kiván tétetni. Fölhivom tehát azon képviselő urakat, kik az *e)* pontot a központi bizottság szövegezése szerint elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség megtartja a központi bizottság szövegezését.

Tarnóczy Gusztáv: Méltóztassanak megbocsátani, hogy bátor vagyok ismét figyelmüket igénybe venni, de ugy vagyok meggyőződve, hogy igázságos az, a mit kérek. Tudom ugyan, tisztelt ház, hogy átalában igazságos adót eddig még nem találtak föl; tudom, hogy azon országokban, hol a cultura előbbre haladt: az igazság megközelitése végett eltérnek az objectiv adóztatás rendszerétől, és a subjectivet fogadják el. Ezt én nálunk még most nem tartanám helyesnek; de ha az objectiv-rendszernél maradunk: szükségesnek tartom, hogy az következetesen keresztülvitessék, s ne adóztassanak meg oly jövedelmek, melyek nem léteznek. Ez eset, nézetem szerint, valamint amott a szántóföldeknél előfordult, ugy itt az erdőknél is előfordul.

Az *f)* pont igy szól:

f) Erdők használul vétetnek a fatermés (a tőárt számitva) és az erdei mellék-haszonvételek, ugymint a legeltetés, a mag, a kéreg és a gubacs, a miből müvelési költség fejében az erdőtenyésztésre, ápolásra s az erdészeti személyzet fizetésére szükségelt évi kiadások vonandók le.

Módositványom szerint pedig ekként szólana: Az erdők használul vétetnek föl, a fatermés a tőárt számitva, tekintettel nemcsak a termelhető, de a helybeli viszonyok szerint ténylegesen értékesithető famennyiségre is. Méltóztassanak a módositványt figyelembe venni és elfogadni.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa a módositványt.)*

Elnök: Azok, a kik a központi szerkezetet fogadják el, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el. E szerint a beadott módositvány fogadtatik el.

Tavaszy Endre: Hogy a tisztelt ház a Tarnóczy által beadott módositványt elfogadta: azt én igen helyesnek tartom, mert, a mit értékesiteni nem lehet, azt nem lehet kivánni, hogy jövedelmenek vétessék. De, bocsánatot kérek, hogy visszatérjek az előbbeni pontra. *(Nem lehet!)* Nem akarok inditványt tenni, csak figyelmeztetni akarom a tisztelt házat, hogy e két pont ellenkezésben van. Mert tökéletes igazsága van Tarnóczy képviselőtársunknak abban, hogy vannak erdők, a hol a fát eladni nem lehet; de vannak legelők is, melyeket értékesiteni nem lehet, mert ott tekintettel kell lenni arra, hogy a legelőkre kap-e az illető jószágot, hogy legeltethessen? Hogy az előbbi pontra visszamenjünk, én azt annál inkább szükségesnek tartom, mert a Tarnóczy képviselőtársam által beadott módositvány elfogadtatott; mert ha ez nem történik: akkor az én nézetem szerint az illető biztosok és tagok azt mondották volna, hogy ugy sem lehet tekintetbe venni. De már most világos határozat van az erdőkre nézve, és akkor az ille-

tők azt fogják mondani, hogy ha a törvényhozás ki akarta volna terjeszteni figyelmét azon legelőkre is, hol nem lehet jószágot legeltetni: akkor ezt kimondotta volna, mint az erdőknél, világosan. Én tehát igen kérem a tisztelt képviselőházat, méltóztassék erre figyelemmel lenni, és hogy a házszabályoktól el ne térjünk, ezen *e)* pontot összhangzásbahozatal végett a módositott *f)* ponttal a központi bizottsághoz kellene utasitani. Ezt tartottam kötelességemnek megjegyezni.

Elnök: Tisztelt ház! Azon figyelmeztetés, illetőleg inditvány, melyet Tavaszy Endre tisztelt képviselő ur tett, vonatkozik az *e)* pontra, mely már meg van haladva. Ha a tisztelt ház el akar térni a megtörtént szavazástól, szabadságában áll; de én magam nem tüzhetem ki szavazás alá e kérdést, miután már a szavazáson tulvagyunk.

Következik a 17. §.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a 17. §-t.)*

Nagy György: Tisztelt ház! Én azon nézetben vagyok, hogy az évi termésátlagból a tiszta jövedelem kiszámitását megneheziteni nem akarja a tisztelt ház, itt pedig van egy megkülönböztetés a szőlőkre nézve, mely a 15 évi átlagra van alapitva. Én azt a tiszta jövedelem kiszámitása megnehezitésének tartom, és azért bátor vagyok a következő módositványt inditványozni. *(Olvassa a módositványt:)*

Módositvány a 17. §-hoz: ezen §. következő szavai „szőlőknél az utolsó év átlaga“ hagyassanak ki, és azok helyébe ezen szavak tétessenek: „minden művelési ágnál az utolsó 10 év eredményéből számittatik ki“. Ajánlom inditványomat a tisztelt háznak.

Elnök: Méltóztassanak még egyszer meghallgatni a módositványt.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa Nagy György módositványát.)*

Elnök: Senki sem kiván szólani? Fölteszem tehát szavazásra a kérdést. Méltóztassanak azok, kik a 17. szakaszt a központi bizottság szövege szerint fogadják el, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja a központi bizottság szövegezését.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a 18. szakaszt.)*

Elnök: Kiván valaki szólani a 18. szakaszhoz? Elfogadja a tisztelt ház? *(Él!)* Ennélfogva elfogadtatott.

Kovách László: Tisztelt ház! A 18. szakaszba vélekedésem szerint, egy hiba csuszott be, az nevezetesen . . . . . *(Zaj.)*

Elnök: Ezen szakasznál bátor voltam azt a kérdést intézni a tisztelt házhoz, hogy kivánja-e a 18-ik szakaszt, ugy a mint van, elfogadni, vagy nem? Miután azonban szólásra senki sem jelentkezett, én kimondottam a határozatot, és igy hozzászólani nem lehet.

Kovách László: Bocsánatot kérek, tisztelt ház, csak egy szóból áll azon észrevétel, a mely iránt nyilatkozni kivánok.

E szakaszban ugyanis az mondatik: „A gazdálkodási költségek kiszámitásánál a napszám és anyagértékének átlaga a jelen törvény hatálybeléptét megelőző hat év középáraiból számittatik ki.“

Én nem vagyok tisztában az iránt, hogy mit értsünk ezen kifejezés alatt: „A jelen törvény hatálybelépte“ alatt, mert ez különböző magyarázat folytán különböző véleményre adhat alkalmat; azt-e, a mikor e törvény szentesittetik? azt-e, a mikor bevégeztetik a catasteri munkálat? és igy bátor vagyok a tisztelt házat arra kérni, hogy méltóztassék azon kifejezés helyett a következő szavakat tenni: „Ezen törvénynek szentesitése utáni hat év középáraiból számittatik ki.“

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Én a tisztelt előttem szólott képviselő ur scrupulusát nem értem; mert most arról van szó, hogy miként kelljen eljárni, mielőtt befejeztetnék a dolog. Tehát nem lehet a 6 évet onnan számitani; midőn a catasteri becsü befejeztetett, mert épen e kataszteri törvény alapjáni eljárásról van szó. Megvallom, én azon nézetben vagyok, hogy ha a tisztelt képviselő ur meggondolja: maga is fölöslegesnek fogja találni azt, a mit mondott; mert ennek azt az értelmet adni, a mitől a tisztelt képviselő ur fél, teljes lehetetlen.

Vállyi János: Tisztelt ház! Ha már a 18. szakaszra méltóztattak visszamenni, én is bátorságot veszek magamnak hozzászólani. Én nem abban látom a nehézséget, a mit előttem szólott tisztelt képviselő ur kivánt megemliteni, hanem abban, hogy az előbbi szakaszszal nincs öszhangban a munkabér kiszámitása, idő tekintetében. Az előbbeni szakaszban tiz év van fölvéve a magtermés mennyiségének kiszámitására, és, nézetem szerint, az osztó igazság azt kivánja, hogy itt is tiz év vétessék föl; mert, ha ezt nem teszszük: akkor, mit a törvényvényhozásnak akarni nem lehet és nem szabad, oda jutunk, hogy sokkal drágábban fog számittatni a munka és sokkal nagyobb mennyiségben fog számittatni a magtermés, következőleg ez a mi czélunk nem lehet.

Igy tehát szükséges az igazság kipuhatolására és a helyes arány fölállitására, hogy hat év helyett itt is 10 év tétesék.

Kajuch József: Én tökéletesen meg vagyok győződve, tisztelt ház, hogy Tarnóczy Gusztáv képviselőtársam inditványa főképen a silányabb természetü vidékekre nézve méltányos volt, a mikor azt ajánlotta, hogy a trágyázás, értem a közönséges trágyázás költségeit, az évenkénti termésből vo-

nassanak le, minthogy pedig ezen inditvány elvettetett, bátor vagyok a 18-ik szakasz 3-ik bekezdésében azt inditványozni, hogy: „költségeket igényel“ szó után tétessék: „évenkénti trágyázás“.

Tisztelt ház! Vannak vidékek, főleg a hegyes tájékokon, hol, ha a földművelők a trágyát hátukon nem viszik föl, azon évben földjükön nem terem semmi, s ezért ajánlom a tisztelt háznak módositványomat elfogadásra, mely a legszegényebb vidékekre nézve tartalmaz némi kedvezést.

Elnök: Tisztelt ház! A 18-ik szakasz első bekezdéséhez két inditvány tétetett; az egyik: Kovách László inditványa, melyet, ugy hiszem, a tisztelt ház nem fogad el; a másik az, melyet Vállyi képviselő ur adott be, mely szerint az átlag hat év helyett tiz évre vétessék föl.

Péchy Tamás: Ezen módositásra nézve bátor vagyok szót kérni. Tisztelt barátom Vállyi inditványa, nézetem szerint, egy kis tévedésen alapszik. A 17-ik szakaszban, az igaz, a termési átlag tiz évi számitás után állapittatik meg. Véleményem szerint a munka nem az átlaghoz, hanem annak árához arányositandó. Ha Vállyi képviselő ur inditványa elfogadtatik: akkor a 19-ik szakasz, melyben az mondatik, hogy „a becslésnél a termények árául az utolsó hat év alatt fönnállott középárak átlaga veendő“: lesz módositandó. Tehát, ha méltóztatik elfogadni a módositványt: akkor a 19-ik szakasz is a szerint módosulna. A bizottságot azonban azon körülmény vezette, hogy az utóbbi hat év alatt Magyarországon igen sok vasut épült, és ezen közlekedési eszközök igen nagy befolyással voltak mind a terményekre, mind pedig a munka árára nézve, és a bizottság azon véleményben volt, hogy ezentul is ugyanazon viszonyok állván fön, legigazságosabb dolog lesz, ha a legközelebbi hat év átlaga vétetik föl, melyre nézve csakugyan ezen hat évnek, hogy ugy mondjam, — mint a jobb oldal szokta mondani — vivmányai befolyással vannak; mig ellenben a termésre nézve azoknak lényeges befolyása nem lehet. Azért a bizottság czélszerünek tartotta, hogy az utóbbi hat év befolyása vétessék föl mind az árakra, mind a munkabérekre nézve, mig ellenben a termények kiszámitásánál, midőn bizonyos nagyobb időköz szükséges, czélszerünek vélte a tiz év megtartását. Én tehát, megvallom, Vállyi képviselő ur módositványát nem fogadhatom el.

Máriássy Béla: Én sajátlag a 19-ik szakasznál akartam fölszólalni; de miután ez a két szakasz most összeköttetett, fölszólalok ezen 18-ik szakaszhoz. Én egyátalán nem tartom helyesnek, hogy, miután a termési árak kitudása tiz évre határoztatik: akkor a napszámnál hat esztendői átlag vétetik föl. Ez igen nagy különbséget tesz a gazdaságban. Én a terményárakat kijegyeztem, és meg fogom röviden érinteni, mily különbség van a hat évi és a tiz évi átlag közt.

Az 1860—1870-ik terményárakat véve, egy mérő buza ára 4 frt 58 kr, a hat esztendei átlagot véve pedig 4 frt 66 kr; itt tehát már 8 krnyi különbözet mutatkozik, ez ugyan nem tetszik nagynak igy kimondva; de ha veszszük számszerint, esztendőnkint, igen nagy összeget képvisel, mert középtermésü esztendőt véve föl, például az 1869-ikit: akkor volt 30 millió mérő buzatermés, és 90 millió mérőnyi tavaszi termés; ha ennél a 120 milliónál a különbözetet veszszük, ez tesz 9 milliót, ennek 20%-ja tesz körülbelül 1,800.000 frtot. Azért nem tartom czélszerünek az utolsó hat évi átlag fölvételét, mert, ha most az utolsó hat esztendőt méltóztatik fölvenni: egyedül egy rosz esztendő vétetik számitásba; pedig a gazdasági tapasztalás szerint körülbelől 2—3 rosz esztendő esik minden évtizedben.

A méltányosság megkivánja tehát, hogy a földbirtok ne nyomassék, s a lehető legigazságosabb arány vétessék föl. Én tehát elfogadom itt a 18. szakasznál a hat esztendői átlagot, a 19-ik szakasznál pedig a tiz esztendői átlag helyett ugyancsak hat évi átlagot kérek fölvétetni.

Pulszky Ágost: Tisztelt ház! Részemről csak azon megjegyzést kivánom tenni, hogy Kajuch tisztelt képviselő ur módositványa, ugy látszik, félreértésen alapszik, mert hiszen a trágyázás a szántóföldek művelési költségeiben benne van, bár nem azon formulázás szerint, melyet Tarnóczy tisztelt képviselő ur előterjesztett, mely szerint nemcsak a rendes, hanem a rendkivüli trágyázás is a rendes költségekbe fölvétetett volna, s igy nincs semmi ok a 18. és 19. szakaszokban ujra a trágyázást fölvenni.

A mi Máriássy képviselő ur módositványát illeti, én részemről nem látom át, hogy mennyiben nyomatnék többé vagy kevésbé a földbirtok: ha akár hat, akár tiz évet veszünk föl átlagul. Hisz itt nem a földbirtok adóztatása arányáról van szó a többi adónemekkel szemben; hanem igenis a földbirtok aránylagos megadóztatásáról ez átlagos összeg keretén belől, a mely adó gyanánt a földbirtokra esni fog. Tehát akár hat vagy tiz évet veszünk föl, mihelyt ezt az egész országra fölveszszük: e tekintetben tökéletesen mindegy lesz. De különbséget tesz, melyet Péchy képviselő ur kiemelt, az, hogy épen azon időre terjedjünk ki, a mely alatt a földbirtokok értéke közt az országos beruházások folytán különbségek állottak be, minthogy némelyek értéke a vasuti és más nagyobb mérvü épitkezések által jelentékenyen emelkedett, s ezért támogatom Péchy Tamás képviselő ur fölszólalását, s elfogadom a központi bizottmány szövegezését.

Elnök: A 18. szakasz első kikezdésére vonatkozólag Vállyi János képviselő oly módositványt tett, hogy hat év helyett tiz év tétessék. Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 18. szakasz első bekezdését a központi bizottság szövegezése szerint, vagyis a hat év megtartása mellett terjed el, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség a központi bizottság szövegezését fogadja el.

Következik Kajuch képviselő ur módositványa, mely a 18. szakasz utolsó alineájára vonatkozik.

Zichy Antal: Én átalában, tisztelt ház, igen czélszerünek tartanám azon eljárást, ha oly bonyolódott törvénynél, hol oly sok fölszólalás fordul elő, méltóztatnék a tisztelt háznak a tárgyalás befejezése után az illető törvényjavaslatot a központi bizottsághoz ujabb szövegezés vagy legalább a szöveg átnézése végett visszautasitani; de miután nem vagyok biztos, hogy ez most követtetni fog, miután épen az imént Tavaszy Endre képviselőtársamnak inditványát elvetni méltóztatott, tehát méltóztassanak megbocsátani, hogy most teszek egy igen csekély stylaris észrevételt, mely, — szerintem, — hogy ha nem tétetik meg, könnyen valami hiba támadhatna a szövegben.

A 3. bekezdésre vagyok bátor a tisztelt ház figyelmét fölhivni, mert ez ugy, a mint most szövegezve van, az én nézetem szerint érthetetlen; ez ugyanis következőkép hangzik: „oly vidékeken, hol a napszám egészben vagy részben természetben szolgáltatik ki.“ *(Fölkiáltások: Nem az a szöveg van tárgyalás alatt! Derültség.)*

Elnök: Kajuch képviselő urnak a 18. szakasz harmadik bekezdésére vonatkozó módositványa még egyszer föl fog olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa Kajuch módositványát.)*

Elnök: Méltóztassanak azon képviselők, kik a 18. szakasz harmadik bekezdését a központi bizottság szövegezése szerint fogadják el, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség a szöveget tartja meg.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a 19-ik szakaszt.)*

Solymossy Bálint: Tisztelt ház! *(Nyugtalanság.)* Ezen szakaszhoz módositványt kivánok benyujtani. Módositványom igy szól: A 19. szakasz második sorában hat helyett tétessék tiz. *(Zaj.)*

Véleményem szerint, tisztelt ház, ha tiz évi átlag vétetik alapul: ez sokkal inkább megfelel az osztó igazságnak, mintha hat év vétetik föl, mert méltóztatnak emlékezni, hogy az utolsó hat évben nem a jó, hanem épen a rosz termés miatt oly magasak voltak az árak, hogy ha azok vétetnek alapul: azt kell mondani, hogy e javaslatnak czélja nem egyéb, mint a földnek, vagyis a látható vagyonnak aránytalan megadóztatása. Ezt igazságosnak nem tartom, mert méltóztatnak tudni, hogy a jelenlegi adó mennyisége is oly magas, hogy azt, a mint az eredmény mutatja, — a kormány behajtani nem képes.

Ajánlom a tisztelt háznak módositványomat elfogadásra. *(Helyeslések.)*

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a módositványt.)* Módositvány. Beadja Solymossy Bálint. „A 18. szakasz második sorában a hat helyett tétessék tiz.“

Máriássy Béla: Tisztelt ház! Előbb már körülbelől megmondottam véleményemet e tárgyban; miután azonban Pulszky képviselőtársam szives volt álláspontomat elferditeni, bátor leszek még néhány megjegyzést az előbbiekhez hozzáadni.

Itt nem arról van szó, hogy a földbirtok különös figyelembe vétessék. Én ezt nem akartam, és nem akarom. Én kivántam a tiz év megállapitását azért, mert minden gazda, a ki csak némileg foglalkozott is földbirtokokkal: tudni fogja, hogy a föld jövedelme s a termékek értéke nagyon változik. Engem meg nem czáfolt Pulszky képviselőtársunk, különösen azért, mert nem hozta elő az értékeket. Én hozhatnék föl éveket, melyekben például az utolsó 5—6 év alatt is igen nagy különbözetek mutatkoztak, mert például 1861-ben 4 forint 50 kr, 1870-ben 5 frt 80 kr, ma pedig 8 forint a gabona mérője. Tehát a méltányosság azt hozza magával, hogy ne épen azon egy pár évet, a mely talán kedvezőbb volt, vegyük alapul; hanem vegyünk több évet. Igy volt ez Austriában, és igy volt mindenütt a világon, a hol a földadót behozták.

Ennélfogva miután a jelenlegi körülményeket tekintve, átalában hat évet helyes mértéknek nem tartok, pártolom a beadott módositványt, és tiz évet kivánok megállapitani.

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Én magam részéről is igen méltányosnak és igazságosnak tartom a Solymossy képviselőtársam által beadott módositványt, elannyira, hogy meg vagyok győződve arról, hogy ha a törvényjavaslatot készitő minister ur időt vett volna magának megismerkedni az inséggel, a nyomorral, a mely jelenleg létezik a haza polgárai között, ha tudná, hogy még a féltelkes gazdától is elveszik utolsó véka élelmiszerét, gabonáját a finánczok azért, mert a magas adót fizetni e haza polgárai nem képesek: maga sem kivánta volna az utóbbi két évi szerint mérlegelni a föld jövedelmét; miután tudjuk, hogy e két évben oly magas ára volt a terményeknek, minő 10—15 év óta sem volt e hazában.

Én tehát azon oknál fogva, hogy igazságosak legyünk az adó meghatározásánál, a Solymossy képviselőtársam által beadott módositványt pártolván, az utóbbi 10 év jövedelmét kivánom zsinórmértékül fölvétetni.

Kerkapoly Károly: Tisztelt ház! A fönforgó kérdésnek véleményem szerint czélja nem lehet más, mint az, hogy a multból kiindulva ugyan — mivel a jövöt nem ismerjük — de mégis akkép iparkodjunk intézkedni, hogy azon ár állapittassék meg, mely hihetőleg a jövőben is átlagosan mutatkozni fog.

Ott, hol a viszonyok időközben igen tetemes változásokon mentek keresztül, nem a dolgok rendes folytában, hanem azon kivül létező okokból: igen természetesen nem lehet várni, hogy azon okok hatása előtti időkből vett analogia majd kihat a jövőre nézve is.

Azt hiszem, hogy e házban mindenki készségesen belenyugodnék abba, hogy ha valami emberfölötti hatalomtól megtudhatnók, mik lesznek a jövő árak azon egész idő alatt, melynek tartama alatt, ezen törvény majd hatályban álland: azt igtassuk a törvénybe, mert az felel meg az igazságnak; ámde ezt tudni nem lehet, a multból vett okoskodás segitségével kell tehát azt megközeliteni akarna. Kérdem már most, hogy ha a multból vett érvekkel, analogiával akarjuk a czélt elérni: helyesen tesszük-e, ha oly időkbe nyulunk vissza, melyek egészen más viszonyok, egészen más körülmények közt folytak le, melyeknek tehát árai is egészen más tényezőktől függve alakultak? Azt hiszem, hogy szándékosan hunynánk szemet az igazság előtt, a mi pedig czélunk nem lehet.

Ugyanazért én arra kérem a tisztelt házat, hogy semmi esetre se nyuljon vissza azon időn tulra, mely idő alatt mindnyájunk tudomására viszonyaink — jóra-e vagy roszra, nem vitatom, — egészen megváltoztak.

Az árak megállapitásánál nemcsak a föld terményeinél; de egyébb czikkeknél is, minő a lakbér házak ára stb. a mit mind figyelembe kell venni egy adórendszer megállapitásánál, tehát az adórendszer minden egyes izének megállapitásánál is, nem lehet előbbre mennünk az 1867. évnél.

Ez az oka annak, hogy a törvény alkotásakor azon évből indultunk ki, melyben azon közjogi változás bekövetkezett, melynek nyomait — ismétlem — az áraknál átalában, tehát nemcsak a föld terményeinek áránál lehet észlelni, melyeknek ezen gyökeres változását mindenütt, tehát nemcsak itt, hanem a fokozatos adók mindegyikénél értékesiteni kell, s melyet figyelmen kivül hagyni nagy igazságtalanság lenne; egy helyen figyelembe venni: ez meg, ha lehet még nagyobb igazságtalanság lenne.

Ezen indokból kérem e §-nak változatlan megtartását, a mit egyébiránt a 18. §-ban már elfogadott tétel analogiájánál fogva máskép tenni alig lehet. *(Élénk helyeslés.)*

Almássy Sándor: Tisztelt ház! Én azon oknál fogva, hogy minden körülményeket figyelembe kell venni, Solymossy Bálint képviselőtársam inditványát, mely a 10 évet akarja fölvenni pártolom; mert ha azon körülményeket figyelembe veszszük is, melyeket a központi bizottság figyelembe vesz, hogy azóta a vasutak elterjedtek és a viszonyok változtak: szerintem a buza árának meghatározásában legfőbb tényező a termésnek minémüsége. Máskor is volt drága a buza minden vasut nélkül, és 1847-ben drágább volt a buza, mint bármikor, miután rendkivüli rosz termés volt; és ha figyelembe veszszük a változott viszonyokat, azt hiszem: nem hagyhatjuk figyelmen kivül épen a legközelebbi 3—4 rosz termésü esztendőt, melyek okvetlenül nagy tényezők voltak arra, hogy az árak magasabbak legyenek, és ha igazságosak és méltányosak akarunk lenni, ha a viszonyokat a rosz terméseknek bekövetkezett árával egyensulyozni akarjuk: ezt ugy közelitjük meg inkább, ha több évet veszünk föl; mert ha hat évet veszünk csak föl, ép a legrosszabb termésü évek esnek bele.

Igy tehát hangsulyozva azt, hogy minden körülményeket figyelembe kell venni, és tekintettel kell lennünk e 3—4 rosz évi termésre: terjeszszük ki az időt 10 évre. *(Helyeslés a szélső bal oldalról.)*

Paczolay János: Tisztelt ház! Az előttem fölszólalt képviselőtársam előadására kénytelen vagyok megjegyezni azt, miszerint az adó igazságos kivetésére nézve átalánosan véve különbözetet nem tesz az: vajon hat évi termés vétetik-e föl, vagy sem; mert, ha minden egyes emberre hat évet alkalmazunk: akkor ez minden egyes birtokost egyformán terhelvén, különbözetet nem eredményezhet; de a jelen viszonyok közt, ha 10 évre visszamegyünk, az, amint ő kivánja és a mint inditványozva van: akkor az ország egyes birtokosai iránt igen igazságtalanok leszünk. Miért? Azért, mert, a mint Péchy Tamás tisztelt képviselőtársam előadta, a Magyarországban időközben fölépitett vasutak a piaczi árakra roppant hatást gyakoroltak és azokat egészen megváltoztatták. Igy vannak az országban vidékek, melyeken a gabona azelőtt, mig vasut nem létezett, sokkal magasabb áron állott, és jelenleg a vasutak, a jobb közlekedési eszközök behozása után a piaczi árak alábbszállottak, és igy minél inkább visszamegyünk azon évekre, melyekben a közlekedési eszközök még fönn nem állottak, annál igazságtalanabbá teszszük azon vidékek állását, melyek most is igen sulyosan érzik az országban azóta történt vasut-épitéseket, a nélkül, hogy azoknak javát tapasztalnák.

Ez indokból én egyátalában el nem fogadhatom a módositványt, és bátran ki merem mondani azt, hogy mindazoknak, kik 10 esztendőre akarnak visszamenni: nincs más czéljuk, mint a beruházásokat a maguk javára fölhasználni; de a terhekben részt

venni nem akarnak. Ezt a hazafiui kötelességgel megegyezőnek nem tartom.

Ha az ország állitott módokat és eszközöket, hogy gabnájukat jobban eladhassák, oly eszközöket, melyek többé egy különös szerencsétlen eseten kivül meg nem semmisülhetnek: ez rendszeres állásnak tekinthető, és ennélfogva a 10 esztendei középár fölszámitása nem tekinthető másnak, mint kibuvó ajtónak a közterhek viselése elől. (*Helyeslés.*) Ennélfogva elfogadom a törvényjavaslat eredeti szövegét. (*Helyeslés.*)

Majoros István: Azt tartom, hogy nincs köztünk senki sem, ki azt kivánná, hogy az adót, különösen pedig a földadót, minél magasabbra emeljük. A föld volt eddig is a legnagyobb adóval terhelve; mert bármelyik adó emeltetett az országban, mindég a földadón kezdték. Ha igazságosak akarunk lenni, ne beszéljünk ugy, mint Paczolay képviselő ur beszél, ki azt hiszi, hogy némelyek közülünk ezen oldalon azért szólalnak föl a 10 év mellett, mivel ki akarják játszani valamely vidék megadóztatását. Tudja mindenki, hogy a talaj különböző, s egyik helyen a föld termőereje kisebb, mint a másikon. Szükséges tehát, hogy a valósághoz minél közelebb jussunk, s igy nagyon hibáz a képviselő ur, ha azt hiszi, hogy részünkről személyes érdek forog fön; mert Paczolay képviselőtársam sohasem előzött meg bennünket az áldozatképességben, és nem adta jelét annak, hogy e tekintetben bennünket bármikor tölülmult volna.

Én azt is ajáulom a tisztelt ház figyelmébe, hogy, midőn az utóbbi évek alatt a hazában rosz termés volt, Magyarország áldott Kánaánjában, a Bácskában, épen ezen évek alatt határozottan rosz termés volt, mert alacsonyabb lévén a föld fekvése, az ugynevezett földárja elöntötte a vidékeket, és a már kész dus vetéseket még a téli időszakban elöntötte. Buzatermés tehát nem volt, sőt még a tavasziak is hiányosak valának. Hat év szerint tehát nem lehet kitudni a valóságot, és a 10 év inkább megközeliti azt. Bátor vagyok tehát Solymossy tisztelt képviselőtársam módositványát a tisztelt ház figyelmébe ajánlani.

Madarász József: Paczolay képviselő ur, néhány tisztelt barátom nyilatkozván a 10 év kipuhatolása mellett, szives volt megemliteni azt is, mintha azon képviselők, kik a 10 évet óhajtják, az által kimutatni óhajtanák azt, hogy nincs áldozatkészségük a haza oltárára netán önérdekeik koczkáztatásával is járulni. Nem tudom, tisztelt barátaim, kik eddigelé nyilatkoztak, minő véleményben vannak; én azonban kötelességemnek tartom nyilvánitani, miként ezen osztrák-magyar közösügyes országban a pénzügyi állapot javitását Magyarország földadójának emelésével elérni akarni helyes áldozatkészségnek nem tartom; sőt kötelességemnek tartom nyilvánitani, hogy kivánom, hogy azon földnek, a melyet senki magával el nem vihet, minél kevésbbé vétessék ki adózó ereje és tartassék fön azon időre, melyre, ugy hiszem, hogy mindnyájan igyekezünk, és mely reménylem, el fog érkezni, a midőn ezen föld, a melyet el nem vihet senki, mert itt kell hagyni utódaink számára: egyedül Magyarország önálló államérdekeire fogja azon terheket fordithatni, melyeket most részére megmenteni kivánunk. E tekintetben pártolom én a 10 évi kivetést, mert meg vagyok győződve, hogy, habár a vasutak fölállitása, az igaz, nagy különbséget okozott az árak és jövedelmek: kipuhatolására nézve: meg fogják engedni a tisztelt képviselők, kik ellenvéleményben vannak, miként az utolsó 6 év alatt nem annyira a vasutak, mint inkább az inséges évek, melyek e hazában voltak, magasitották és fokozták az árakat annyira, hogy ha a legutolsó 6 év árát veszszük ezen föld jövedelméül, nem a 10 évét: igazságtalanul sujtjuk azon föld jövedelmét, a mely földet az igazságos megadóztatás alól soha kivenni nem akartunk; de nem kivánunk hozzájárulni azon igazságtalan megadóztatáshoz, hogy azon föld erejéből kifogyva, a jövőre nézve, midőn hiszszük, hogy Magyarország önmaga részére adhatja, meg ne adhassa azt, a mi föntartására szükséges lesz.

Azért pártolom Solymossy Bálint tisztelt képviselőtársam, inditványát.

Elnök: A 19. bekezdéshez Solymossy azt a módositványt adta be, hogy 6 év helyett 10 év tétessék. Fölhivom azon képviselőket, kik a 19. szakasz első bekezdését a központi bizottság szövegezése szerint elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadta.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a 20., 21., 22., 23., 24. szakaszokat, melyek változtatás nélkül elfogadtattak; olvassa tovább a 25. §.-t.*)

Stoll Károly: Tisztelt ház! Szerintem itt csak tisztán a föld becsléséről lévén szó, igen kivánatos, hogy az egyes birtokosok közt ugy, mint az egyes községek és kerületek közt a legigazságosabb arány létezzék. Elejtetvén tegnap a garantiának tekintett 30 millió: igen szükségesnek látom, hogy a kormány közegei némileg több befolyással birjanak, mint eddig czélozva volt. Azért inditványozom, hogy az utolsó sorban e szó „nem“ hagyassék ki, és akkor hangzanék a §. igy:

„A becslőjárási bizottság az elnökön kivül rendesen tizenöt tagból áll. Előadó a becslőbiztos, illetőleg az erdőbecslő, kik a bizottságban szavazattal birnak.“

Itt nem veszit a bizottság erejéből ez által épen semmit, mert egy szavazat áll 15 ellenébe, de mindenesetre viszonyainkat tekintve, ha azt mondják a becslőbiztosról, „hadd beszéljen, szavazattal ugy

sem bir!“ már morális tekintélye is csorbát szenved; annálfogva kérem inditványom elfogadását.

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Ha csak erről a §-ról lenne szó: akkor nekem az inditvány ellen kifogásom nem igen volna; hanem én megvallom, én azon nézetben vagyok, hogy egy törvénybe mindig logikának kell lenni, és egy törvénynek szükséges az analog esetekben hasonlóképen eljárni. Ha már most a járásbizottságokban megadjuk a becslőbiztosoknak a szavazatot: akkor a logika követelménye azt hozza magával, hogy ott, a hol ezután nem lesz egy 15 ellenében, hanem 15, 15 ellenében, hogy ott is megadjuk a szavazatot. Már pedig ezt, nézetem szerint, elfogadhatónak nem tartom: tehát arra kérem a tisztelt házat, hogy ezen szempontból méltóztassék ezen kérdést megitélni, és ámbár itt csekélységnek tetszik, nem fogadni el az inditványt azért, mert az egy nagyobb dologban igen nagy horderővel bir. Kérem tehát megtartani a szövegezést.

Pulszky Ágoston: Péchy Tamás képviselő ur a logika követelményének vélte azt, hogy ha a járási bizottságokban, a hol 1 áll 15 ellenében, megadjuk a becslőbiztosnak a szavazatot, meg kell adnunk szintén a kerületi bizottságokban is, a hol ugyanannyi áll ugyanannyi ellenében, vagy tizenöt tizenöt ellenében. A logika szabályaiból ez nem következik; mert azt nem látom be, hogy szükségképen ugyanazon becslőnek a járási bizottságban és a kerületi bizottságban szavazatot kell adni, mert a kerületi bizottságokban a kerületi biztosok vesznek részt, és inkább csak véleményező szerepet visznek, nem olyan szerepet, mint a járási bizottságban a járási becslő; mert ez a bizottság alküldöttségeibe is elmegy, és ott szavazattal is bir. Egyébiránt abban sem látnék akadályt, ha a kerületi biztosoknak szavazatot is adunk; sőt én részemről megvallom, miután a 30 millió megállapitása, mi a kormányt egészen részrehajlatlan állásba helyezte volna, elvettetett: helyesnek is tartom, hogy most a kormánynak kissé nagyobb befolyás adassék. Megjegyzendő, hogy ezen befolyás azért még nem lesz olyan, miszerint kizárja a kerületi tagok befolyását, nem lesz pedig azért, mert a kerületi bizottság annyi tagból állván, a hány járásból a kerület alakittatik, egyenlő számu lesz a biztosok és a tagok száma, és igy kellő arányban lesz ott azon két elem képviselve, melynek a munkálat keresztülvitelénél az érdekek ellensulyozására kell közreműködni. Részemről tehát ezen consequentiát, ámbár nem látom teljes szükségszerüségét az összefüggésben, kész vagyok elfogadni; azonban erről bővebben szólhatunk a 37. §-nál; jelenleg csupán a járási bizottságról van szó, és itt nem látok semmi okot arra, hogy Stoll Károly tisztelt képviselő inditványa el ne fogadtassék.

Iványka Imre: Ugy látom, hogy megmarad a szerkezet, és igy nem szólok; *(Fölkiáltások jobb felől: Dehogy marad!)* ha nem marad meg: akkor szót kérek.

Tisztelt ház! Én nem pártolom Stoll képviselő ur módositványát; nem pártolom pedig épen azon szempontból, mely végett ő ezen modositványt tette. Én abban, hogy ezen bizottságban az egyes szakértő szavazati joggal ruháztassék föl, mely szakértő véleményével bizonyos körülmények között mégis messze tulnyomó kisebbségben maradhat: semmi erőt nem találok. Az ő adott szakértői véleménye az, mely nyomatékkal bir, ennek jegyzőkönyvbe vételét mindig követelheti, s a többi tagok bizonyosan csak annak megfontolásával, illetőleg figyelembevételével fognak szavazni. Miután továbbá, ezen szakértők a második forumban már szavazati joggal ugy is birnak: két helyen pedig ugyanegy egyént szavazati joggal fölruházni nem akarok, Stoll képviselő társunk módositványa ellen szavazok.

Kerkapoly Károly: Tisztelt ház! Én csak egy körülményt vagyok bátor a tisztelt ház figyelmébe ajánlani.

Tökéletesen osztozom előttem szóló tisztelt képviselőtársam azon nézetében, hogy a szakértő, mint olyan, saját véleményének jegyzőkönyvbe vételét mindég követelheti; hanem annak véleménye ott a jegyzőkönyvben elmeritve a többi sok minden között, nem vonja magára annyi biztossággal a figyelmet, mint ha esetleg ott, a hol az eltérő megállapodást károsnak látja, szavazattal birván, separat votumot is adhat be.

Ez tehát nem lesz egyéb, mint a felsőbb forum figyelmének e különvéleményre való irányzása, mert magam is tökéletesen meg vagyok győződve, hogy egy szavazat 15 ellen nem juthat érvényre; de miután meg vagyok arról is győződve, hogy ezen különszavazat igen alkalmas arra, hogy a szakértői véleményre felébressze a magasabb forum figyelmét, és éppen mivel egy szavazat áll 15 ellen és igy analogiától félni nem lehet: én tartozkodás nélkül kimondom, hogy a magam szempontjából semmit sem látok praejudicálva a 37. §-ra nézve ezen módositvány elfogadása által, s épen azért kérem annak elfogadását. Hiszen arra kell törekednünk, hogy a jogosultsággal biró vélemények a magasabb forum figyelmét ki ne kerüljék, és megvallom, hogy ha ez annak idejében eszembe jutott volna: már az eredeti szövegbe fölvettem volna, mert minden figyelmeztetés csak jó lehet, csak használhat az ügy érdekében.

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Igazán fájdalmasan kell szólanom ezen kérdéshez, mely most szőnyegen forog.

Fájdalmas érzetemet fölköltötték az inditványozó Stoll és Pulszky képviselőtársaim azon nyilatkozatai, melyekből azt látom, hogy itt a magyar kor-

mány érdeke, a magyar haza népének érdekével homlokegyenest ellentétben áll, s igy a kormány és pártja a nemzettel egy ellentétes tábort képez.

Itt nincs öszhang, itt ellenségeskedés van napi renden; ez emelte föl szörnyű hydra fejét, melyből a nemzetnek vészes romlása, s azon szomoru helyzete foly, melyben jelenleg sinylünk.

Tisztelt ház! Mikor a nemzet érdeke, a kormány érdekével összeütközésbe jő: akkor a kormány érdekének elkerülhetlenül alá kell szállani, mert nem azért tartatik a kormány a nemzet által, hogy a nemzet elnyomására, a nemzet fölötti kényuralom gyakorlására és a nemzet romlására működhessék. A nép tartja, a nép fizeti s viseli a haza minden terheit, nem a kormány érdekét kell tehát irányadónak tekinteni, hanem a nemzet kivánatát és javát. A dolgok ily helyzetében nem fogadhatom el azon okoskodást, melylyel tisztelt képviselőtársaim a tett inditványt támogatták. Ők azt mondották, hogy mivel leszavaztatott a 30 milliónak 20 évre változatlan föntartása: tehát most a kormánynak nagyobb befolyást kell adni, hogy a mit a ház elvetett, azt befolyása folytán helyreüthesse. Ez oda van irányozva, hogy a nemzet terheit, a nép szörnyü igáját, a kormány, bár már egyszer leszavaztatott a 30 milliónak 20 évig föntartása: más oldalon megint helyreüthesse nagy befolyása folytán, sőt még talán magasabbra is emelhesse. Én, tisztelt ház, ezt nem óhajtom, mert nem a nemzet van a kormányért, hanem a kormány a nemzetért. A kormánynak eddig is iszonyu befolyása idézte elő azon állapotot, melyben hazánk nyög. Ott van az igazságszolgáltatás, a közigazgatás, a nemzet vagyonának kezelése, s igy sokkal több hatalom van kezében, mint kellene.

Én tehát e hatalmat nem növelni, de csonkitani kivánom, mert oly szerencsétlen helyzetben vagyunk, hogy a kormány érdeke a nemzetével ellentétben van. Én tehát a nemzettel ellentétes érdekü testület hatalmát nem tágitani, hanem összeszoritani törekszem, és ezen szempontból indulva ki, azokat, a miket mondottam, a hallottak után el kellett mondanom; most pedig a szöveg megtartására szavazok.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Nem fárasztottam eddig a tisztelt ház türelmét fölszólalásommal; de még sem mellőzhetem hallgatással azokat, a miket az előttem szólott képviselő ur mondott, nehogy folytonos hallgatásommal beleegyezésemet látszassam adni azokba, a miket a legszélsőbb baloldalról hallani gyakran szerencsések vagyunk.

A tisztelt képviselő ur a kormányt, szokása szerint, a nemzettel ellentétbe teszi, és azt mondja, hogy ott, hol a kormány és a nemzet egymással ellentétben áll: nem a kormány hatalmát akarja nevelni, hanem inkább a nemzet jogainak védelmére kel.

Nagy tévedésben méltóztatik lenni a tisztelt képviselő ur, ha egyrészről a kormányt ellentétbe állitva azon 15 emberrel, a kik a szóban lévő bizottságot képezik, ezen tizenöt embert hagyja a nemzet nevében szólani.

Méltóztassék elhinni, — s ily esetekben nem a mostani kormányról lehet a szó, mert hisz ezen törvény nem a kormány számára hozatik, hanem az ország számára, — méltóztassék elhinni, hogy ott, a hol ellentét fejlődik ki a járási bizottság és a kormánytól kinevezett járásbiztos közt: nem a kormány érdeke áll az egyik részen, és a másikon a nemzet érdeke; hanem áll az egyik részen az illető járásnak vagy kerületnek érdeke, és áll a másik részen az országnak érdeke, *(Tetszés jobb felől.)* és épen a kormány az, a mely ilyenkor a nemzetnek érdekeit képviseli azon szükkeblüség ellenében, mely imitt-amott nyilvánulhat. *(Helyeslés jobb felől.)*

Hogy pedig ilyen szükkeblüség nyilvánulásának lehetőségével számolnunk kell, bizonyitja Madarász József képviselőtársunk fölszólalása, a ki nem átalotta határozottan kimondani, hogy ő kötelességének tartja ezen munkálatnál mindenképen oda törekedni, hogy a földnek becse, értéke mennél alantabban vétessék föl; kötelességének tartja, természetesen hazafiságból, azon okból, hogy minden kormányzást lehetetlenné tegyen, föntartva — mint mondá — a föld adóerejét egy későbbi időre, a mely alatt, hogy mit értett, nem tudom. Mi azonban, tisztelt ház, kik az országot föntartani akarjuk, kik azt akarjuk, hogy a kormányzás lehető legyen: mi kénytelenek vagyunk, nem ugyan az egyik vagy a másik adónemet a kelleténél tul fölebb emelni vagy lejebbszállitani, hanem megtalálni az adónemek közt a kellő arányt, és valamint nagy hibának tartanám a földnek becsét és adóját tulságosan magasra csigázni: szintugy megbocsáthatlan bünnek tartanám a földnek becsét kevesebbre szabni, mint a milyen valóban és ehhez képest a földnek adóját más adók rovására lejebbszállitani.

Midőn még e házban is nyilvánulnak oly nézetek, hogy a földnek becsét, a földnek jövedelmét mennél alantabb összegben kell megállapitani: akkor azt, hogy a kormány kötelességének tartja némi befolyást gyakorolni arra, hogy a becslések a valóságos értéknek megfelelők legyenek, mindenki méltányosnak fogja tartani.

A törvény lényege egyébiránt nagyon tetemesen változott az által, hogy az eredeti javaslatban kitett 30 milliót a képviselőház elejtette. Akkor, midőn az előbbeni pénzügyminister ezen törvényjavaslatot készitette és a tisztelt ház elé terjesztette, kifejezve mindjárt első §-ában az összeget, mely mint adó a földre ki fog vettetni, és ezt követke-

zetesen keresztülvive az egész javaslaton: a kormánynak vajmi kevés, mondhatni semmi befolyása nem lett volna a becslésre, hanem ezt egészen az illetőkre hagyta volna.

Miért? Azért, mert meglévén előre határozva az adó egész összege: kevésbé lett volna a kormány, illetőleg az ország érdekelve abban, hogy a földnek értékét, vagy jövedelmét akár kelleténél magasabbra, akár alacsonyabbra becsülik-e?

Nagyon megváltozott azonban a dolog, tisztelt ház, akkor, midőn a 30 milliónyi összeg a törvényjavaslatból kihagyatott. Most nem lehet, ugy hiszem, — s itt ne a kormányról beszéljünk — nem lehet közömbös az országra nézve, s mert vannak az országban a földbirtokosokon kivül más adófizetők is, nem lehet közömbös ezen más adófizetőkre nézve, ha a föld jövedelme tulságosan alacsonyra becsültetik. Nem a kormánynak, hanem az országnak, az ország adófizetőinek érdeke követeli azt, hogy valamiképen tulsulyra ne vergődjék a föld jövedelmének, és igy adójának tulságosan lejebbszállitására irányzott törekvés.

Bátor vagyok a tisztelt házat figyelmeztetni a ház-adó-törvényre, a hol a ház jövedelmének megállapitására vonatkozó eljárásra nézve kimondatott, hogy az illetőknek, kik a becslés megtételére választatnak, olyanoknak kell lenniök, a kik adójuknak legnagyobb részét nem házuk jövedelméből fizetik, azaz befolyás engedtetett főleg olyanoknak, a kik a házadón kivül egyéb adónemeket is fizetnek.

A jelen munkálatban a föld jövedelmének megbecslése egyenesen a földbirtokosokra bizatik.

Ha már most a kormány által kinevezett közegnek hatásköre némileg tágittatik, még pedig nem a kormány érdekében, hanem a többi adó-fizetők érdekében: ez nem a kormány hatalmának terjesztését foglalja magában, hanem egyszerüen lehetővé teszi, hogy a kormány kötelességét teljesithesse, a mely kötelessége oda irányul, hogy az egyes adózók közt a kellő arány föntartassék és helyreállittassék. (*Helyeslés jobb felől.*)

Az előadottaknál fogva elfogadom Stoll Károly ur inditványát.

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Nem volt szándékomban e kérdést illetőleg fölszólalni, és nem is vettem volna igénybe a tisztelt ház becses figyelmét ez alkalommal, ha az előttem szóló ministerelnök ur gyanusitólag nem nyilatkozott volna ez oldalt illetőleg, a mely oldalon helyet foglalok én; ha félre nem magyarázta volna Madarász tisztelt képviselőtársam és barátom nyilatkozatát, ki csak azt mondotta: hogy nem kivánja, nem óhajtja azt, hogy a föld aránytalanul terheltessék, s több adóval rovassék meg, mint a mennyi jogosan a földet magát illeti. Igenis ministerelnök ur, ezt mondotta Madarász képviselőtársam; nem pedig mit ön állitott, ön mondott.

A mi magát a becslő-biztosi kérdést illeti, ha nem ismerném a jelenlegi kormány előbbi működését, s ha nem tudnám azt, miszerint a jelenlegi kormány gondatlan pazarlásai, pocséklása következtében jött e haza, e nemzet oly anyagi körülmények közé, a melyek a nemzetet a megsemmisülés szélére taszitották: akkor én is elnézném azt, hogy a becslő-biztos befolyással legyen a föld jövedelmének meghatározására. De midőn arról győződtem meg, hogy a jelenlegi kormánynak nincs más szándéka, minthogy nagy adót szavaztasson meg a maga rendelkezése alá, hogy azon adókat az általam elmondott czélokra fölhasználhassa: nekem, mint népképviselőnek, igenis kötelességem ellensulyozni a kormány e működését; nekem, mint népképviselőnek, kötelességem nem oda működni, hogy az adók, melyek mai napig is elviselhetlenekké váltak, még magasabbra emeltessenek; hanem oda működni, hogy leszállittassanak. A kormány irányozza a maga kiadásait a jövedelemhez, nem pedig megforditva.

Ha állana az, a mit Kerkapoly képviselő ur mondott, hogy ő a becslő-biztosoknak csakis separat votumot akar adni: semmi szavam nem volna e separat votum megadását illetőleg; de mert tudom, hogy azon separat votum döntő votummá válhatik igen sok körülmények közt a földjövedelemnek meghatározásánál is, mert nem akarom, hogy a kormány befolyást gyakorolhasson az adó fölemelésére vagy annak meghatározására: én a becslő-biztosoknak semmiféle befolyást nem engednék az adómennyiségnek, illetőleg a földjövedelmének megállapitásában.

Stoll képviselő ur inditványa arról győzött meg engem, hogy elérkezett az idő az incompatibilitási elvnek mielőbbi kimondására. Ugyanis látjuk, hogy miután a kormány azon kivánata, hogy a 30 milliónyi adóösszeg vétessék föl a föld jövedelmeként, a többség szavazata által elejtetett, a kormány hivatalnokát és alárendeltjét kivánja most fölhasználni arra, hogy ezt a 30 milliónyi összegben való megállapitást ismét behozza; én tehát ragaszkodom a szerkezethez, és nem fogadom el az inditványt, hogy a becslő-biztos szavazattal birjon annak elhatározására, mennyi adó rovassék egyik vagy másik birtokosra.

Különben nem az az óhajtásunk, hogy az adókivetés aránytalanul történjék; hanem, hogy igazságos, méltányos legyen, ne pedig mindenek fölött csak a föld terheltessék oly magas adókkal, melyek már mai napig is elviselhetlenekké váltak.

Stoll Károly: Személyes kérdésben kérek szót. A tegnapi határozat alkalmával, minthogy én azon 30 millióban, melyben a kormány

garantiát vél nyerni, nem találok garantiát, kimentem a házból, és nem szavaztam; jelenleg pedig ezen inditványomat beadtam a nélkül, hogy a kormány részéről fölszólitást vettem volna, a nélkül, hogy a kormány bármely tagjával csak közöltem volna is; hanem igenis közöltem egyes-egyedül a központi bizottság előadójával. Tettem pedig ezt azért, nemhogy a kormányon segitsek, hanem, hogy segitsek épen azon a népen, melyet azon tisztelt oldal minden alkalommal a zászlajára tüz; épen annak érdekében ajánlom azt, a mit ajánlottam előbb; — mert meg vagyok győződve, hogy a nagyok és gazdagok az aránytalanságot ép ugy fogják folytatni, mint a hogy az most életben van, és épen azon becslő-biztos lesz hivatva a szegény nép érdekeit képviselni, és épen az fogja lehetőleg helyreállitani a szegény nép érdekében az arányosságot. Igaz, hogy hivatalnok voltam, mert nem születtem oly szerencsés helyzetben, hogy ezt nélkülözhessem; de soha a kormány nézetének magamat alá nem rendeltem, és épen talán a tisztelt képviselő ur lenne azon szerencsés helyzetben, ha visszaemlékezik az 1868-ik évi tárgyalásokra, hol bizonyosan sok összeütközés volt köztem és a kormány között. Tehát tagadom, mintha ezt a kormány érdekében tettem volna; hanem tettem a népnek érdekében, melynek érdeke szivemen fekszik. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Kénytelen vagyok egy pár perczre igénybe venni a tisztelt ház figyelmét azért, mert a tisztelt ministerelnök ur okoskodásának legalább is egyik részét, s épen a jelen kérdésre vonatkozó részét a magam szempontjából nem fogadhatom el.

Előlegesen megjegyzem, hogy én nem fogom a kormányt szembeállitani a nemzettel, és a nemzetet a kormánynyal; de nem fogom azt sem tenni, hogy itt e házból hirdessem az osztályok közötti háborut; hivatkozván arra, hogy a szegényeket védeni kell a vagyonosok ellenében a kormánynak, mert különben a vagyonosok megrabolják a szegényeket.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Ezt nem mondottam!

Tisza Kálmán: Nem a tisztelt ministerelnök urnak, hanem az előttem szólott tisztelt képviselő urnak mondom ezt válaszolólag.

A mi már a tisztelt ministerelnök urnak ama mondását illeti, meg kell lenni ezen munkálatra kellő befolyásának és ellenőrködésének a kormánynak: ezt részemről is szükségesnek tartom; szükségesnek tartottam volna és tartottam, mig a 30 millió földadó benn volt a törvényjavaslatban; szükségesnek tartom most is, midőn az összeg előzetes meghatározása kitöröltetett; de hogy miképen tehessen az, hogy e 30 millió előlegesen meg nem határoztatik, különbséget: ezt nem értem, és a tisztelt ministerelnök urnak e részbeni okoskodására vonatkozik, a mit mondtam, hogy nem fogadhatom el.

Én egyikért — mondom egyikért — épen azért óhajtottam kitöröltetni a 30 milliót, mert hallottam azt az okoskodást: „meg kell határozni az összeget, mert akkor az állam nincs többé érdekelve az iránt, helyesen történnek-e a becslések, hanem azt mondhatja: hadd csinálják, a hogyan nekik tetszik.“ Én azt kormánypárti és alkotmányos szempontból hibás, eltévesztett, rosz fölfogásnak tartom; *(Felkiáltások bal felől: Igaz!)* mert a kormánynak föladata nem az, hogy: „nem bánom, ha megkapja az ország a 30 milliót, akár igazságosan vettetik ez ki, akár nem;“ hanem föladata az, akár van előre meghatározva az összeg, akár nincs: fölügyelni arra, oda hatni, hogy az összeg, — akár előbb határoztatik az meg, akár utóbb fog meghatároztatni, — igazságos arányban osztassék föl. Ez az, a miért kötelességemnek tartottam fölszólalni, hogy azon fölfogást, mintha most már, midőn az összeg nincs meghatározva: volna szükséges a kormány fölügyelete, a magam részéről visszautasitsam, és mert elégnek tartottam a kormány befolyását, ugy, a mint itt szabályozva van, a 30 millió mellett, elégnek tartom most is. Ott van a jelenlehetése a biztosoknak a járásbizottságokban, kik aztán ott vannak a kerületi bizottságoknál, melyek a járások munkálatait revideálják, mint annak szavazattal biró tagjai. Ez elég befolyás volt akkor, midőn a 30 millió benn volt; elég befolyás most, ha a kormány ezt arra akarja fölhasználni, hogy az arányosság megtartására fölügyeljen.

Pártolom az eredeti szerkezetet.

Szlávy József ministerelnök s pénzügyminister: Tisztelt ház! Ha talán nincs is rendjén visszatérni a már eldöntött kérdésre, arra tudniillik, vajon helyesen történt-e a 30 millió kihagyása vagy nem: engedelmet kell kérnem a tisztelt háztól arra, hogy néhány szóval válaszoljak tisztelt barátomnak, Tisza Kálmánnak előadására. *(Halljuk!)*

Az én tisztelt barátom szükségesnek tartja a kormány fölügyeletét az aránytalanságok kikerülése végett. Ebben igaza van; csakhogy én azt hiszem, hogy kétféle az, a mire itt fölügyelni kell. Az egyik az, hogy a különböző vidékek közt aránytalanságok ne álljanak elő. Ez a kötelessége fönnmarad a kormánynak, akár meghatároztatik előre a kivetendő összeg, akár nem. De ezen kötelesség teljesitése nem nagyon nehéz, mert az itt fölállitott egyes bizottságok már a maguk érdekénél fogva is ebbeli kötelességüket nagyon is fogják teljesiteni; azaz ügyelni fognak arra, hogy az arányosság vidékek és vidékek, osztályok és osztályok közt meglegyen.

A másik, a mire fölügyelni kell, az, hogy átalában az országban a földjövedelem nagyon magasan vagy tulságosan alacsonyan ne becsültessék. Ez a másik kötelesség; és én nem mondom, hogy a kormányra nézve egyátalán közömbös, ha átalában magasan becsültetik a jövedelem, mert hiszen ez szolgál alapul és fog alapul szolgálni a többi adó kivetésénél is; de mégis azt hiszem, hogy a kormánynak, vagyis inkább az országnak nem oly első sorban álló föladata lett volna, — ha kimondatik az összeg, — vajon tulságosan alacsonyan vagy kelleténél magasabban becsültetik-e a föld jövedelme?

Méltóztassék megengedni az én tisztelt barátom, ha visszatérek arra, a mit előbb állitottam, és a mit, daczára Csanády képviselő ur ellenkező állitásának, fön kell tartanom, mert világosan kimondotta Madarász képviselő ur, hogy kötelességének tartja a föld jövedelmének mennél alantibb becslésére működni, ha ez áramlat sokfelé fog nyilatkozni: akkor meglehet ugyan, hogy az egyes bizottságok segiteni fognak az aránytalanságon, mely a különböző vidékek közt előáll; de meglehet, hogy az országban átalában a föld jövedelmének oly alacsony becsüje fog kikerülni, mely nem lészen az ország érdekében de utoljára maguknak a földbirtokosoknak sem lészen érdekében, mert ez által az ország hitele fog csökkenni.

Elnök: Nem lévén többé senki szólásra fölirva, méltóztassanak szavazni.

Stoll Károly képviselő ur a 25. §-hoz azon módositványt adta be, hogy a becslő-biztos, illetőleg az erdő-becslő a bizottságban szavazattal birjanak. Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 25. §-t a központi bizottság szövegezése szerint, — tehát annak megtartásával, hogy „szavazattal nem birnak" — elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* Most föllhivom azon képviselő urakat, kik a központi bizottság szövegezésének mellőzésével Stoll képviselő ur módositványát fogadják el: méltóztassanak felállani. *(Megtörténik).* Tehát a központi bizottság szövegezése mellőzésével Stoll képviselő ur módositványa fogadtatik el.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a 26. §-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa a 27. §-t.)*

Pulszky Ágost: Én, a különvéleménynyel szemben, a központi bizottság többsége véleményének védelmezésére irattam föl magamat, előbb tehát a különvélemény indokolását kell bevárnom.

Kajuch József: Mindenekelőtt méltóztassék figyelembe venni a tisztelt ház, hogy a földbirtokosok osztályozása, mely a törvényjavaslatban inditványoztatik, az érdekképviseletet épen nem bizonyitja; én részemről legalább nem tudom elképzelni, hogy ezen osztályozás a birtokosok érdekében, hogyan biztosithatná az érdekképviseletet, ha annak előnyt adunk, ki néhány krajczárral több adót fizet, mint a másik.

Ha most azt veszszük föl például, hogy egy 10—15 mértföldnyi területen például 10 ezer birtokos közül kellene választani, és a 30-dik §. értelme szerint azok névjegyzékét minden községben kihirdetni, ez annyi munkába kerülne, a nélkül, hogy az érdekképviselet biztositva lenne; különben is akár osztályoztassék a földbirtok, akár nem: azt hiszem, minden kerületnek lesz annyi belátása, hogy azokat választja meg, kik az ügyhez legjobban értenek, és ha valahol nem, itt nem látom szükségét annak, hogy akképen osztályoztassanak a választandók, a mint valakinek nagyobb vagy kisebb birtoka van. Ajánlom a különvélemény elfogadását.

Pulszky Ágost: Nem tudom szólhatok-e, azon tévedés után, melyet a tisztelt jegyzői kar elkövetett. *(Halljuk!)*

Elnök: A képviselő ur a 27—33. §§-ra vonatkozó különvélemény kérdésében iratta fel magát, méltóztassék szólani.

Pulszky Ágost: Mindenekelőtt arra vagyok bátor figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy azon esetre, ha elfogadtatnék a különvélemény: sem kevesebb bonyodalom nem idéztetnék elő a választás megejtésében, sem pedig helyesebben nem osztályoztatnék azon befolyás, melyet a választásoknál a különféle érdekeknek juttatni kell; sőt ellenkezőleg azt hiszem, hogy mig az eredeti ministeri beadvány, mely a központi bizottság által módosittatott, abban hibázott, hogy a legtöbb adótfizetőknek igen nagy befolyást engedett: a különvélemény épen az ellenkező tulságba esik, mert ha elfogadtatnék, a nagyobb adófizetőket teljesen kizárná minden befolyásból. Mert mi a különvélemény lényege? az, hogy mindenki, a ki földadót fizet, a választásra teljesen egyenlő befolyással birjon. Azon módszer, melyhez a különvélemény folyamodik, hogy a választás kétfoku legyen: itten nem segit; mert, miután az első választásnál mindenki egyenlő joggal bir a választásra nézve, és minthogy itt természetesen a legnagyobb számmal vannak a legkisebb földadótfizetők, és igy ezek gyakorolnak kizárólagos befolyást a bizottság alakitására, a másodfoku választásnál csakis ezek küldöttei vevén részt: a dolgon egyátalán segitve nincsen, és a járási bizottság csupán a legkisebb adótfizetőnek küldötteiből fog alakulni.

Azt hiszem, hogy ez nem lehet a tisztelt ház szándéka; azt hiszem, hogy itt, a hol mindenesetre érdekképviseletről van szó, a méltányosság tekintetéből kiván a tisztelt ház eljárni, s akkép, hogy mindenkinek azon arányban legyen befolyása a küldöttség megalakitására, melyben maga a terhek födözéséhez járul, illetőleg érdekelve van a földadó aránylagos kiosztásában, a nélkül, hogy ez által az

egyes birtokosnak kizárólagos vagy tulnyomó befolyás engedtessék.

E tekintetben azt hiszem, hogy a központi bizottság, a helyes középutat helyesen elfoglalta, a 6. osztály különvéleménye pedig csupán az ellenkező tulság érvényesitése mellett tett módositást, melyet épen kikerülni kivánunk. *(Helyeslés).*

Elnök: A 27-ik §-tól kezdve a 33-ik §-ig, melyek magukban foglalják a járási földadó-bizottság alakitásának módját, a 6. osztály részéről egy különvélemény adatott be. Méltóztassék a tisztelt ház első sorban azon kérdés fölött határozni, hogy e hat szakaszt a központi bizottság szövegezése alapján kivánja-e tárgyalni, vagy a különvélemény alapján. Fölhivom azon képviselő urakat, kik a központi bizottság szövegezése alapján kivánják tárgyalni, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Elfogadja-e a tisztelt ház a 27-ik §-t? *(Elfogadjuk.)*

Elfogadtatott.

Szeniczey Ödön jegyző *(Olvassa a 28-, 29-, 30-, 31-, 32-, 33-, 34-, 35- és 36-ik §§-t, melyek változatlanul elfogadtatnak.) (Olvassa továbbá a 37-ik §-t.)*

Stoll Károly: Nem akarok osztály és osztály között egyenetlenségeket létrehozni; csak annyiban hoztam föl a népet, a mennyiben a gazdagabbak jobban tudnak fölügyelni érdekeikre, mint a nép. Azért hoztam föl azt, hogy a becslő-biztos szavazattal birjon. Nem a kormány érdekében tettem azt, mert a kormány érdeke itt nem más, mint az, hogy igazságos arány jöjön létre, és igy itt a kormány érdeke csakis az, a mi az államé. Tehát előbbi módositványommal öszhangzásban bátor vagyok itt is javasolni, hogy a fölügyelő, valamint a járási biztos is, szavazattal ruháztassék föl.

Szeniczey Ödön jegyző *(ujra fölolvassa a módositványt.)* A 37-ik §. második kikezdésének ezen szavai helyett „szavazat nélkül“ tétessék „szavazattal“.

Elnök: A kik elfogadják a 37-ik §-t a központi bizottság szövegezése szerint, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)*

Méltóztassanak most fölállani azok, kik nem fogadják el az eredeti szövegezést, hanem Stoll képviselő ur módositványát. *(Megtörténik.)*

A többség az eredeti szövegezést elvetette, s e szerint Stoll képviselő ur inditványa elfogadtatott. Következik a 38-ik §.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a 38-ik §-t.)*

Paczolay János: A 38. §-hoz van szerencsém módositványt benyujtani, és annak kapcsában elmondani némelyeket annak ellenében, a mit Tisza Kálmán tisztelt képviselőtársunk kijelentett, hogy a kormány kötelessége fölügyelni, akár meg van állapitva a 30 millió, akár nincs. Én is ugy fogom föl a dolgot, hogy a kormánynak kötelessége fölügyelni a catasteri munkálatok tökéletes elkészitésére, akár meg legyen állapitva az adótétel, akár pedig nem; de most már nemcsak azon szempontból köteles fölügyelni, hogy a becslések és jövedelmek kiszámitása az egész országra nézve arányosan történjék; hanem kötelessége, — mint a ministerelnök ur kijelentette, — felügyelni arra is hogy a becslések nagyon alant ne maradjanak, s hogy a 29.75-ben kifejezett adószázalék is veszélyeztetve ne legyen. De nem áll az, a mit Tisza Kálmán képviselő ur előterjesztett, mert ha a 30 milliónyi adótétel megállapitását meghatározó intézkedés benne maradt volna a törvényjavaslatban: akkor meg lett volna állapitva egyszersmind azon adóösszeg is, melyhez Magyarország minden lakosának más czimen is aránylagosan hozzájárulnia kell, mert Magyarországon még igen soká lesz szükséges a földadókhoz mérni a többi adókat; igen sok ideig mondom még a földadó fogja képezni, és miután a földadó képezi minden más adóalap kiszabásának alapját: épen azért kötelessége a kormánynak ebből a szempontból fölügyelni, hogy a becslés valahogy rendkivül alá ne szálljon, vagy föl ne menjen, és igy, hogy az országban divatozó adókra nézve az arány megváltoztatást ne szenvedjen és épen azért, mert a 30 millió adótételnek kimaradása ilyetén változást okoz az egész munkálatra nézve, ezen tekintetnél fogva lehetetlen, hogy a kormány már most oly csekély befolyást gyakorolhasson a földadó alap megállapitására mint gyakorolt volna, ha az emlitett tétel a törvényben meg lett volna; sőt a mit a ministerelnök ur helyesen méltóztatott felemliteni, hogy ha csak némileg igazságosak akarunk lenni és nem akarjuk minden más adófizető lakosnak szemrehányását, méltó szemrehányását magunkra vonni, hogy akkor midőn minden más direct adófizetésnek arányát az ország más adófizető polgárai állapitják meg, mondom hogy, akkor a legnagyobb adót képező adónak kulcsát tudniillik a catastert, legnagyobb részben és majd nem a kormánynak tényleges befolyása nélkül egyedül maguk a földmivelők állapithassák meg, a mi most a törvényjavaslatnak változatlanul maradása esetében mulhatatlanul bekövetkeznék.

Épen azért tehát, mert az osztályokat nem akarom az osztályok ellen izgatni, és most nem akarok más osztályoknak okot szolgáltatni azon szemrehányásra, hogy Magyarország földbirtokos osztálya minden más befolyás kizárásával maga akarja az adó alapját megállapitani egyenarányban: szeretném a törvényben megállapittatni, hogy a földadót megállapitó bizottság tagjainak felerészét

a kormány nevezi ki, felerészét pedig az ország polgárai választják. Hogy tehát ez legalább megközelitőleg megtörténhessék a catastralis megállapitásnál: bátor vagyok a tisztelt ház elébe terjeszteni, hogy tudniillik a 38-ik szakasz első bekezdésébe az országos földadóbizottság elnökén kivül három annyi tagból álljon, mint a mennyiből a kerületi földadó-bizottság alakittatik; erre a szakaszra nézve javaslatom tehát az, hogy ezen szavak helyett „három annyi“ azt mondjuk „két annyi“. Az eredeti szöveg szerint ugyanis kettőt választ a kerület és kettőt a minister, és igy kellett volna három annyit választani, nehogy törtszám jöjön ki, mindezeknél fogva e kikezdésre vonatkozólag azon módositványt inditványozom, hogy az országos földadó bizottság tagjai felerészben a pénzügyminister által neveztessenek ki, fele részben pedig a kerületi földadó-bizottság választott tagjai által választassanak.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Megvallom, tévesnek tartom azt a fölfogást, mely hangsulyoztatott egyik és a másik szónok által, mintha a kormánynak különös érdekében feküdnék az, vajon a földadó magasan vagy alant becsültetik-e. A kormányra nézve ez tökéletesen mindegy. Igen helyes az, mit Tisza Kálmán képviselő ur mondott, hogy akár meg legyen határozva az adómennyiség, akár nem: a kormánynak az a kötelessége, felügyelni arra, hogy az eljárás igazságos legyen, és tiszte a kormánynak fölügyelni mindenhol. De már az, hogy vajon azután magasan vagy alant vettetik ki az adó: ez — nem tudom — fölfogni, hogyan áll a kormány érdekében.

A kormány előterjeszti az országgyülésnek a költségvetést, azt mondja: ennyi a költsége az országnak, erre okvetetlenül szüksége van, ti, az ország képviselői, gondoskodjatok arról, hogy hogyan jöjön be a pénz. Ha tehát a földadó alant lesz becsülve és azon $^0/_0$ szerint nem üti ki azon összeget, melyet szükségesnek tartottak az ország költségeire: akkor a $^0/_0$-et kell fölemelni. Tehát a kormánynak tökéletesen mindegy, akár honnan vétetik a pénz, csakhogy meglegyen a kormányzat vitelére szükséges pénz. Tehát nem látom szükségét annak, hogy a kormánynak befolyása legyen abba, hogy a kivetési kulcs magasabb vagy kisebb legyen; de különben is a kormány ez által nem befolyást nyerne, hanem inkább odiumot vonna magára az által, hogy egyik másik vidéken ezen arányt kisebbre vagy magasabbra szabja. Ha látnám hogy a kormánynak valami haszna lenne abból, hogy több befolyás engedtessék neki: megszavaznám; de miután ezt nem látom, a szöveget kivánom megtartani.

Kerkapoly Károly: Nem osztozom abban, a mit előttem szóló képviselő mondott, mintha a kormányra vagy az országra nézve átalában közönyös volna, minő magasságban mutattatik ki a föld jövedelme, tehát a földadónak alapja; mert az ugyan igaz, hogy ha ezen alap alacsonyabban fog kimutatva lenni: az országgyülés kénytelenitve lesz majd igazságérzetében megfelelőleg emelni az adókulcsot. De azt állitom, hogy ezen kénytelenségben nagy baj rejlenék több irányban. Az egyik irányban a tekintetben, hogy nem fogja a képviselő ur sem tagadhatni, hogy itt is áll az: sunt certi denique fines, melyeken tul az adókulcsot emelni mégis furcsa dolog. Posito sed non concesso, hogy körülbelől ki jő a mostani földjövedelem: 100—120 millió frtra és az ország szükségesnek tartja körülbelöl azon összeget, mely itt eredetileg föl lett véve 30 milliót és a földtehermentesitési pótlékra még 10 millio, tehát összesen 40 millió frttal fogja róni. Mi lenne eből? az, hogy annak tudatában, hogy nem 120 millió a föld tiszta jövedelme, és hogy az egész országban aránylag alacsony niveaun van tartva, a mihez 50—100 percentet tuta conscientia hozzá lehetne adni; tehát a helyett, hogy $16^0/_0$ lenne az adó kulcsa, 100 percenttel kellene emelni, s igy $32^0/_0$-re kétszerezni. Ennek nagy kihatása lenne a hitelkeresőkre, a kik ezen meg nem gondolt lépésnek megadnák az árát. A hazai tőkebirtokosok és hitelintézetek, látván a dolog ily állását; nem igen hagynák magukat különben elfogadható esetekben hitelnyujtástól elriasztatni. De nem igy állana ez világszerte; és ha világszerte meg akarnók az embereket győzni, hogy mikép áll az eset, arról győznők meg a világot, hogy sok millióval sok éven át egy nagyszerü hazugságot producáltunk. (*Helyeslés.*)

Másodszor meg fogja engedni a tisztelt képviselő ur, hogy mégis furcsa dolog lenne az, hogy ha teszem 120 millióban állapittatnék meg az ország földének tiszta jövedelme, a szükségre való tekintettel rá kellene dictálni a $33^0/_0$ adót, hogy akkor aligha értenék az emberek, hogyan fizessen a debreczeni és miskolczi ház meg $16^0/_0$-ot, csak azért, mert a földnek jövedelme a tiszta igazságtól eltérőleg nagyon alacsonyan állapittatott meg, mig a föld tiszta jövedelme után két akkora percent fizettetik. Pedig egy bizonyos arányosságot az egyes reáladók közt szem előtt kell tartania a törvényhozásnak.

Azon szempontoknak, a melyeket a tisztelt képviselő ur kiemelt: egyike helyes, de csak egyike. Ha méltóztatik reflectálni a többi szempontokra, meg kell győződni, hogy, mint mindenütt, e téren is haszonnal jár, ha az igazság kiderittetik; épen mert arra törekedünk, és mert az eszmék concatenatioja, mely átalában az egész törvényjavaslaton áthuzódik, lehetetlenné teszi meg nem engedni azon tényt, hogy az alapgondolat, melyre épitve lett, az

egész végig meg legyen tartva. A tisztelt ház többsége ugy akarta, én tartózkodtam az ellen fölszólalni, hogy a 30 millió elejtessék; de akkor kérem azokat, a kik ezt akarták, ne tartsák fön azon épületet, a mely alól maguk vették el az alapot, és kérem méltóztassanak a módositványt elfogadni.

Szlávy József ministerelnök: Azok után, miket Paczolay és Kerkapoly tisztelt képviselő urak mondtak az inditvány támogatására, részemről alig van valami hozzáadni való, csak kinyilatkoztatom, hogy elfogadom Paczolay képviselő ur inditványát.

Elnök: A 38. §-t illetőleg Paczolay képviselő ur egy módositványt adott be, melynél fogva ezen §. első bekezdésében „három annyi“ helyett tétessék „két annyi“; a 3-ik bekezdésbe pedig „harmadrészben“ helyett „felerészben“ és „$^2/_3$ részében“ helyett „felerészében“.

Fölhivom azon képviselő urakat, kik a központi bizottság szövegezését tartják meg a 38-ik §-nál: méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség nem fogadja el a központi bizottság szövegezését; e szerint a módositvány elfogadtatik.

Stoll Károly: Tisztelt ház! Itt ismét szavazatról van szó, s minthogy itt a kinevezettek és választottak egyforma számban vannak, én a tisztelt ház figyelmét erre kivántam vezetni, de inditványt nem teszek. (*Helyeslés.*)

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a 39. §-t.*)

Várady Gábor: Tisztelt ház! Én a 39. §. első bekezdésére akarom a tisztelt ház figyelmét fölhivni. Itt az áll: „hogy a földadó-bizottságok tagjai működésök megkezdése előtt következő ünnepélyes fogadalmat tartoznak letenni“.

Én tudom ugyan, hogy az alatt „földadó-bizottságok“ ugy a járási és kerületi, mint a magasabb bizottságok értetnek; azonban óhajtom, hogy ezen kikezdésnek világosabb szövegezés adassék. Ez az egyik észrevételem; a másik az, hogy ezen §-ban az áll, hogy „működésük megkezdése előtt“, de nem mondatik, hogy mikor.

Én szükségesnek tartom, hogy kifejeztessék ezen §-ban, hogy „az 1-ső ülésben“. Azután van egy kifejezés: „tartoznak“, melyet hasonlag módositani kivánok. Ugyanazért fölolvasom inditványomat és ajánlom a tisztelt háznak elfogadás végett. (*Olvassa.*) Az első bekezdés helyett ez tétessék: „ugy a járási, mint kerületi, mint az országos földadóbizottság tagjai az első ülésben, s a mennyiben ezen meg nem jelentek volna, mindenesetre működésük megkezdése előtt, következő ünnepélyes fogadást kötelesek letenni.“

Forma dolga csak, de lényeges, mert világosabbá teszi a szerkezetet.

Elnök: Méltóztatnak a beadott módositványt elfogadni? (*Elfogadjuk!*) Tehát elfogadtatik.

Szeniczey Ödön jegyző *olvassa a 40. 41. 42. 43 §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa a 44. szakaszt.)*

Pulszky Ágost: E szakasznál, tisztelt ház, az első osztály részéről különvélemény jelentetik be. Az első osztály ugyanis azon vélekedésben van, hogy e művelet fölötte fontos, mert a földkönyvek kiigazitását tetemesen megkönnyiti, s ugy szólván nélkülözhetlen a későbbi eljárások helyes keresztülvitelére.

A becslés, osztályozás természetesen csak azon föltétel mellett eszközöltethetik helyesen, ha ugy a mennyiségek mérései, valamint az egyes birtokosok nevei helyesen vannak a földkönyvekbe vezetve. Ezen szakasz szerint a létező igen tökéletlen földkönyvek kiigazitása, illetőleg ujak készitése aztán a véletlenre bizatik, mert a reclamatiora, az érdeklődésre van az egész eljárás fektetve. Az első osztály különvéleménye szerint bizottság alkottatnék, melynek kötelessége volna, a nélkül, hogy az egyéni érdeklődés, a reclamatio kizáratnék, az ügyet kezelni s abban fölügyeletet s ellenőrzést gyakorolni.

Ezen közeg a községek által alakitandó bizottság volna, a mely időhaladékot nem eredményezne, minthogy a törvény kihirdetése alkalmával, rögtön elrendelheti a szolgabiró annakmegválasztását, ugy, hogy mire a művelet keresztülvitelének szüksége bekövetkezik, ezen bizottság már meg van alakitva; másrészt pedig a művelet tartamára sem fog haladékot eredményezni, mert a bizottság ugyanazon idő alatt fog eljárni, a melyen a reclamatiokra van kitüzve. Igy mintegy centrumul fog szolgálni, a melynek a reclamatiokat be kell szolgáltatni, a mi előlegesen rövid uton lévén eszközlendő, a pénzügyi közegek utólagos eljárását jelentékenyen könnyitené. Ezen indokoknál fogva bátor vagyok a különvéleményt a tisztelt ház figyelmébe ajánlani.

Elnök: Kiván még valaki szólani a kérdéshez? (*Nem!*) Méltóztatnak tudni, hogy a 44-ik szakaszhoz a központi bizottság véleménye ellenében az első osztály különvéleménye áll. Fölhivom tehát azokat, a kik ezen szakaszt a központi bizottság szövegezése szerint elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) Ezen §. tehát a központi bizottság szövegezése szerint nem fogadtatik el, s igy elfogadtatik az I. osztály különvéleménye.

Mihályi Péter jegyző: (*olvassa a 45., 46., 47. és 48. §§-kat.*)

Elnök: Nem lévén módositvány, ezen szakaszok elfogadtatnak.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a 49., 50., 51. §§-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa az 52. §-t.*)

Pulszky Ágost, I. oszt. előadója: Tisztelt ház! Az 52—70-ik szakaszokban azon eljárásról van szó, mely a fokozatok megállapitásában az osztályozásban s a fokozatok egyenlősitésében a földadó helyes alapjának megteremtése végett követendő. Ezen §§-ok tartalmazzák tehát, ugyszólván, az eljárási rendszabályokat. Nem az 52. §-hoz magához, hanem az ezen szakaszokban megállapitott eljáráshoz, illetőleg azon elvekhez kivánok szólani, a különvélemény alapján, melyet az I-ső osztály benyujtott. Ezen eljárás más alapelvekre van fektetve.

Azon eljárás szerint, melyet a tisztelt ház központi bizottsága megállapitott, két tagolat volna követendő az osztályozásban. Először: a fokozatok megállapitása. Ez ellen a reclamationak van helye, s a reclamatioval együtt az ilyen ügyek fölkerülnek a legfőbb országos bizottság elé. Másodszor: az osztályozás megállapittatik a fokozathoz képest. Az osztályozás ellen ismét reclamationak van helye, és itt az országos bizottsághoz ismét kétizben kerül föl az egész ügy; első izben, midőn osztályozás megállapitásáról van szó, az egész országból valamennyi osztályozás, azután, midőn az osztályozás elleni reclamatio eszközöltetik, azon osztályozási esetekre vonatkozólag, melyekre reclamatiot emeltek.

A mint látni méltóztatik, ez igen bonyolult, s kivált az országos bizottságot igen sok tekintetben elfoglaló eljárás.

Számtalan azon esetek száma, melyekben az osztályozás elleni reclamatiok az országos bizottsághoz föl fognak kerülni. De ha ezektől eltekintünk, maga az osztályozás egyénenkénti, parcellánkénti teljes átnézése kétségkivül oly munka, mely az országos bizottság figyelmét és idejét igen hosszu időre fogja igénybe venni. A mellett oly munka, a melynél kétes: vajon helyesen végezhető-e egyátalában az országos bizottság által, mely fölügyelhet nagyban átalában az arányokra, mik az ország egyes vidékei közt fennállanak, de minden egyes parcellára, minden egyes esetre nem mondhatja meg: vajon az osztályozás fokozatos mérvben eszközöltetett-e vagy sem.

De különben is ezen eljárás számos hátránynyal jár. A fokozatok elleni reclamatiók, maga ugyszólván lehetetlen, midőn a fokozatot nem minden egyes concret adótárgygyal együtt állitja szem elé; hanem csupán egyes minta terek által van képviselve, midőn a küzönség azt sem tudja ngyszólván, mi ellen reclamál, midőn a fokozatok elleni fölszólalásról van szó, ezzel szemközt lényegesen különböző s más eljárást kiván megállapittatni az I-ső osztály. Megállapittatni kivánja először a fokozatokat, a mintatereket, az utóbbiakat természetesen véglegesen, a fokozatokat azonban ezekhez képest ideiglenesen, és ezen eljárás a fokozatok tarifirozása volna, mely egyszerüen minden reclamatio nélkül elvégeztetnék. Ennek befejezése után volna eszközlendő az osztályozás a járás-bizottságok által, mely reclamatio először a járás-bizottság, illetőleg az osztályozás eszközlésére a járás-bizottságnak küldöttjei által, s a végleg megállapitandó járás-bizottság által, mely igy a föllebbezés ellen dönt, mig a föllebbezés a végső esetekben a kerületi bizottság elé kerül. Igy az országos bizottság tul nem terheltetik az egyes parcellák osztályozása elleni fölszólalások által.

Végre ezután következnék a fokozatok végleges megállapitása, tekintettel az eszközölt osztályozásra, midőn minden fokozatnak tartalma teljesen ismeretes, s az országos bizottság az ügy teljes ismeretével az eredményekről az egész országra nézve bir áttekintéssel, s az arányokat ezekhez képest leghelyesebben eszközölheti. Ennek folytán ezen eljárás alapján minden eljárási fokozatnak meg van az ahhoz mért orvoslat. Első izben a fokozatok ideiglenes megállapitása, a mintaterek tarifirozása, mely közvetlenül senkinek sem sérti meg érdekét, ez ellen tehát fölszólalásnak helye nincsen; azután az osztályozás, mely az egyéni érdekeket legközelebbről illeti, ez a járásbiróság elé kerül, mely azt legjobban képes áttekinteni, innen pedig a fölszólamlás a kerületi bizottsághoz történik.

Végre azon kérdésben, mely már az egész ország egyes vidékeit egymással szemben érdekli, tudniillik a fokozatok végleges megállapitásának kérdésében, fölszólalásnak van helye az országos bizottsághoz, mely annál jobban, annál helyesebben végezheti teendőit, mivel másnemü aprólékos végzendőkkel tulterhelve nincsen. A részleteket, melyek még ezen állitásomat, illetőleg ezen érvelésemet illetik az első osztály különvéleményében szerencsém volt még részletesebben is ismertetni, azzal tehát a tisztelt ház figyelmét fárasztani nem akarom.

Csak két szempontot kivánok még kiemelni, a melyek még nem léteztek akkor, midőn ezen különvélemény szerkesztetett, s a melyek, azt hiszem, igen hatályosan szólnak a különvélemény mellett.

Az egyik az, hogy most a 30 milliónyi adó állandó összege, mely mindenesetre bizonyos mérvben kézzelfogható mértékül szolgál, a melyhez az adó $^0/_0$-ka arányositandó volt, eltöröltett. Ennek folytán szükséges, hogy más mérték hozassék be, illetőleg, hogy a kormánynak bizonyos hatalom adassék kezébe, melyek azon törekvéseknek ellensulyozására szolgáljanak, melyek a földadó leszállitására irányozvák, a mit, tisztelt ház, puszta reclamationalis eljárás által még elérni képesek nem vagyunk. A reclamatio fog szolgálni azon esetekben, hol tulságosan meg van róva bizonyos részlet, tulságos magas fokozatban van osztályozva bizonyos egyének birtoka; de reclamatio, mihelyt a kölcsönös ellenőrködés érdekét a 30 millió eltörlésével tetemesen gyöngitettük, nem szolgálhat arra, hogy másoknak tul-

ságos alacsony fokozatba besorozása ellen biztositékot találjon; biztositékát csakis az országos bizottság kiegyenlitő hatalmában találhatja.

Másrészt mindig szeretünk szólani az autonomiáról, szeretünk szólni arról, hogy mennyivel inkább kell az egyéni érdeket a közügyek elintézésénél bevonni. Kérdem, tisztelt ház, minő eljárás által fogjuk ezt inkább elérni? akkor-e, ha nem tesszük valakinek érdekévé, hogy fölszólaljon, ha fölszólalását csupán egyes esetekre szoritjuk, a melyek következtében csupán ezen egyes kisebb egyenetlenségek, de az ország érdeke egyátalában nem érintetik? vagy akkor, ha fölszólalásának oly hatást is adunk, a mely által egy vidék más vidékekkel való arányba-hozatala is eszközölhető, melynek folytán ezen nagyobb fontosságu érdeket is el lehetne érni? Az igazságtalanságokat természetesen, minthogy e tekintetben kiviteli eszközeink tökéletlenek, teljesen elérni nem fogjuk soha. A kérdés csak az, hogy mi ellen kell nagyobb óvatossággal, több ellensulyozó eszközzel élni: az apróbb igazságtalanságok ellen-e, melyek inkább éreztetvén, helyileg inkább fognak reclamatiora okot szolgáltatni, és a melyek ugyis könnyen elintézhetők? vagy inkább őrködni kell a nagyobb igazságtalanság elkerülése végett, a mely a különböző vidékeket különböző arányban sujtja, a mely folytán ismét csak panaszok támadnának, melyek ma is fönállanak; azon panaszok, hogy a földadó nem vehető föl adó alapjául az igen tetemes egyenetlenségek miatt?

De bátor vagyok a tisztelt házat más országok példájára is figyelmeztetni nevezetesen Poroszországéra, mely az itt megállapitott műveleteket már kétizben vitte keresztül.

Legelőször 1861- és 1863-ban, másodszor 1866. után, midőn Hannoverát és Schleswig-Holsteint annectálta. Poroszországban ez elv ellen ugyanazon kifogások tétettek; a többség azonban azon elveket fogadta el, melyek itt a különvéleményben rakvák le. Azután a kivitel alkalmával kitünt, hogy 16 ezer eset ben volt reclamatio. Ezen 16 ezer eset közül 1850 reclamatio következménye az volt, hogy tulságosan alacsonynak találtatván aránylag a többi vidékekhez: az egyes vidékekben a megadóztatás, az illető fokozat fölemeltetett, 550-ben azonban leszállittatott, meg kell jegyeznem, hogy azon vidékek, melyekre nézve a fokozat följebb emeltetett, épen nem azok, melyekről azt lehetne mondani, miszerint a kormánynak, vagy az ország nagy részének érdekében lett volna a fokozatos emelés, mert épen Pomerania volt az, melyben a fokozatok ily emelése történt ugy, hogy nem mondhatni, miszerint a vidékek érdeke indokolhatta volna ezen eljárást. Másodizben ugyanezen eljárás követtetett, midőn a föladó Hannoverra és Schleswig-Holsteinra is kiterjesztetett.

Igy tehát gyakorlatilag kitünt nemcsak az eljárás szüksége, hanem annak egyszersmind haszna is. Az eredmény megmutatta, hogy az, a mire az okoskodás, az érvelés alapitva lett, tökéletesen megfelel a valóságnak és kétségkivül szükséges. Ezen indokok alapján én az első osztály különvéleményét elfogadás végett bátor vagyok ajánlani a tisztelt háznak, a mi, ha megtörténnék, természetesen az egyes §-sok ezen szövegezés szerint lennének tárgyalás alá veendők.

Elnök: Ha senki szólni nem kiván, bátor vagyok figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy az 52-ik §-tól fogva egészen a 72-kig a különvélemény a becslési eljárásra nézve más módozatot foglal magában; igy tehát előlegesen azon kérdés lesz szavazás által eldöntendő: vajon ezen §-usok a központi bizottság alapján vagy a különvélemény alapján tárgyaltassanak-e.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Tisztelt ház! Csak annyit akarok kijelenteni, hogy Pulszky képviselőtársam által benyujtott módositvány némileg helyreállitaná az eredeti törvényjavaslatban foglalt módot.

Már az eredeti törvényjavaslattal együtt előterjesztett indokolásban bővebben ki vannak fejtve az okok, miért kivánta a törvényjavaslat benyujtója, tisztelt elődöm ezen módot követni; szintugy elsorolvák azok az első osztály különvéleményében, melyet Pulszky képviselőtársunk bővebben indokolt.

Nem akarván tehát a tisztelt ház figyelmét tovább fárasztani, részemről egyszerüen kijelentem, hogy elfogadom az első osztály különvéleményét. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Ez tagadhatlanul ezen törvényjavaslatnak legfontosabb elvi kérdése, s azért bővebb megfontolást és megvitatást érdemel. Én tehát arra kérném a tisztelt házat, hogy méltóztassék ennek tárgyalását a holnapi napra hagyni. (*Általános helyeslés.*)

Elnök: Holnap tehát első sorban, a fönálló gyakorlat értelmében, a kérvények fognak tárgyaltatni, s azután folytatjuk ezen törvényjavaslat tárgyalását.

(*Az ülés végződik délután 2 órakor.*)

194. országos ülés

1874. január 24-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Irányi Dániel 1-ör a felnőttek oktatása ügyében, 2-or az Ausztria és Magyarország közti vámszövetség tárgyában interpellálja a kormányt. Simonyi Ernő a törvényhatóságok uj felosztása tervezetét felmutató földabrosz német főirata iránt intéz kérdést a ház elnökéhez, erre válasz. Majoros István az egyetemi épületek épitési árverések tárgyában tett interpellátiójára választ sürget. Brosz Móricz, Sramm Lipót, Vrbansich Eduárd, Sztekovich János és Gersich Pál végleg Szederkényi Nándor és b. Pionay Dezső föntartással igazoltatnak, és beosztatnak. A kérvények XXXII. sorjegyzéke elintéztetik. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása befejeztetik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, gr. Zichy József.

(Az ülés kezdődik d. e. 10¼ órakor.)

Elnök: Megnyitom az ülést. Az utolsó ülés jegyzőkönyve fog fölolvastatni.

Patay István: Hisz alig vagyunk százan. Méltóztassék az elnök urnak buzditó szózatot intézni a képviselőkhöz, hogy idején jelenjenek meg.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a január 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ellen, hitelesittetik.

A mai ülés kezdetén Patay képviselő ur figyelmeztetett a megjelent képviselők csekély számára, és én valóban fájdalommal vagyok kénytelen constatálni, hogy noha minden nap fölhivom a képviselő urakat, méltóztassanak a következő ülésre 10 órakor megjelenni: mégis a képviselő urak kellő számmal meg nem jelenése miatt majdnem naponként ¼11 órakor, sőt néha még később nyithatom csak meg az ülést. Kérem tehát a képviselő urakat, méltóztassék ezentul pontosan az ülés elején, 10 órakor, megjelenni. *(Helyeslés.)*

Széll Kálmán: Tisztelt ház! Németh István, hódmező-vásárhelyi lakos, kérvényt küldött be hozzám azon fölhivással, hogy azt a tisztelt háznak bemutassam, melyben magán-ügyében egy rajta elkövetett sérelem orvoslásáért folyamodik. Van szerencsém ezen kérvényt ezennel a tisztelt ház asztalára letenni.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Kemény Mihály: A békés-csabai tanitóegylet kérvényét van szerencsém beadni, melyben Rill József, képezdei tanár, hivatalos állomásáról minden oknélkül való elbocsátása tárgyában részrehajlatlan vizsgálat eszközlését kéri.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Csáky Gyula gróf: A dettai orthodox izraelita község kérvényét van szerencsém beadni, melyben a vallás- és közoktatási ministerium által czélbavett rabbi-seminariumnak az országos izraelita iskola-alapból leendő fölépitése ellen tiltakozik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Két interpellatiora vagyok bátor a tisztelt ház figyelmét kikérni.

Az első a vallás- és közoktatási ministerhez van intézve.

Megütközéssel értesültem, és értesült, ugy hiszem a népnevelés minden barátja, a minister ur azon körrendeletéről, melyet a tanfölügyelőkhez legközelebb intézett, mely szerint a fölnőttek oktatása a jelen évre fölfüggesztetett, a mennyiben a felnőttek oktatásáért járó dijak, melyek a tanitóknak fizettetni szoktak, az idén kifizettetni nem rendeltettek.

Ezen rendelkezés azonkivül, hogy a költségvetés törvényébe ütközik, ugyhiszem, törvényhozásunk szándokával is merően ellenkezik, a mennyiben a költségvetés tárgyalása alkalmával, bármennyire lett legyen is áthatva minden szónok a megtakaritás szükségéről, mindenki azt hangoztatta, hogy a valóban eszközlötteknél nagyobb megtakaritásokat a közoktatásnál és népnevelésnél tétetni nem óhajt. Annálfogva kérdem a tisztelt minister urat, miként

igazolhatja emlitett rendeletét? miként felelhet azért a törvényhozásnak?

A másik interpellatiomat a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister urhoz intézem. Még a mult ülésszak alatt, ha jól emlékszem, junius elején tettem inditványt az iránt, hogy a képviselőház a maga kebeléből küldjön ki bizottságot, mely szakértők meghallgatása mellett megvizsgálja, milyen hatása volt eddig az Ausztria és Magyarország között fönnálló vám- és kereskedelmi szövetségnek. Ezen inditványt Deák Ferencz képviselő ur oda módositotta, hogy ne a ház küldjön ki ily szakbizottságot, hanem maga a minister ur vizsgáltassa meg szakértőkkel ezen vámszövetség hatását, s a tisztelt ház ezen értelemben mondotta ki határozatát. Azóta 7—8 hónap telt el, s megvallom, én legalább nem tudom, mily eredménye lett ezen határozatnak. Annálfogva idején látom, hogy kérdést intézzek a tisztelt minister urhoz: mennyire felelt meg a ház ezen utasitásának, s mikor kész az eredményről jelentést tenni. Kérem, méltóztassék ezen kétrendbeli interpellatiomat az illető ministerekkel közölni.

Elnök: Az interpellatiok közöltetni fognak az illető minister urakkal.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Én a ház tisztelt elnökéhez vagyok bátor egy kérdést intézni. Nem kételkedem, a tisztelt ház valamennyi tagja észrevette az utóbbi napokban azon nagy czifra térképet, mely a ház folyósóján diszlik. Én, figyelmeztetve más képviselőtársaim által, megnéztem ezen térképet közelebbről, s azt találtam, hogy annak fölirása a következő: Politische Eintheilung und statistische Uebersicht des Kronlandes Ungarn.“ Miután azt hiszem tisztelt ház, hogy némi tekintetben legalább mindannyian érdekelve vagyunk tudni azt? hogy vajon Magyarország államiságának ezen qualificatioja ugy tekintendő-e, mint a közös-ügyes boldogság egyik ujabb vivmánya? vagy pedig tévedésből, vagy azon könnyelmü hanyagságból, mely gyakran egyes ministeriumok eljárását jellemzi: történhetett-e az, hogy a magyar képviselőházban ily föliratu térkép függesztetett ki? Kérem a ház tisztelt elnökét, méltóztassék megmondani, hogy honnan jő ezen térkép, vagy kinek a megbizásából függesztetett ki.

Elnök: A hozzám intézett kérdésre, tisztelt ház, röviden annyit felelhetek: hogy én a kérdéses térképet a belügyministernek átirata kiséretében vettem, melyben arra szólittattam föl, hogy ezen térképet a képviselő urak által leendő megtekinthetés végett a ház egy alkalmas helyiségében függesztessem föl. Ezen fölszólitás következtében megrendeltem a térkép fölfüggesztését, megvallom, még mielőtt láttam volna.

A mi a térkép fölirását illeti, erre vonatkozó kérdésével méltóztassék az illető helyre fordulni.

Majoros István: Tisztelt ház! A milyen megelégedéssel fogadtam az ülés megnyiltával az elnök urnak a képviselőház meg nem jelent tagjaihoz intézett ama fölszólitást, hogy ezentul szorgalmasabbak legyenek, különösen mikor oly nagyfontosságu kérdések tárgyaltatnak, milyen a jelenleg szőnyegen lévő, és a milyen helyesnek és rendjén lévőnek találtam e fölhivást: ép ugy helyesnek tartom a tisztelt elnök urat arra fölkérni, hogy egyuttal necsak a képviselőház tagjait, a mennyiben csak képviselők, hanem a minister urakat is méltóztassék figyelmeztetni a pontos megjelenésre, és ha jelen nincsenek: irásban tudassa velük az elnök az ülések megnyitásának óráját, s tegyék ezt különösen azon minister urak, kikhez interpellatiok intéztetnek. *(Zaj jobb felől.)*

Ismétlem, nagyon is helyén lenne, ha az elnök ur fölhivná a minister urakat, hogy jövőre szorgalmasabbak legyenek, s mielőbb adjanak választ a hozzájuk intézett interpellatiokra.

De még egy bejelenteni valóm van. A ma egy heti ülésben a vallás- és közoktatásügyi ministerhez interpellatiot intéztem; *(Trefort Ágoston minister megjelenik a házban és elfoglalja helyét)* s miután épen megjelent a tisztelt minister ur, kérem, hogy arra mielőbb választ adni sziveskedjék, miután az ügy fontosságánál fogva érdemes a válaszra.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister: Ha irásban megkapom az interpellátiot, adatokkal fogok szolgálni, melyek az interpellátio tartalmát megfogják hazudtolni. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Bocsánatot kérek, ha félbeszakitottam beszédjében a képviselő urat; de azt hittem, hogy már befejezte előadását.

Majoros István: Én ugy hiszem, jogosan és méltányosan szólaltam föl akkor, a midőn a tisztelt elnök urat fölkértem volt arra, hogy necsak a képviselőket, hanem a minister urakat is hivja föl pontosságra. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Másik része volt megjegyzésemnek az, hogy hivja föl a minister urat, hogy ma egy heti interpellatiomra feleljen, melyet irásban adtam be. S el is várnám, hogy ily fontos tárgyban választ adjon és kikérem magamnak, *(Óriási zaj a jobb oldalon. Helyeslés a szélső bal oldalon,)* s kikérem magamnak, hogy oly feleletet ne adjon, minőt most hallottunk. *(Nagy zaj a jobb oldalon. Szónok szavait nem lehet érteni.)* A rágalom és fenyegetés és ijesztgetés visszaszáll majd épen a ministerre, az osztálytanácsosra, a ki elkövette a csint, melyet államcsinnek kell mondani. *(Derültség a jobb oldalon.)*

Elnök: A képviselő urnak hozzám intézett kétrendbeli fölszólitására röviden felelek. Már az ülés elején föllhivtam a tisztelt képviselő urakat

arra, méltóztassanak ezentul pontosan megjelenni, hogy az ülést 10 órakor megnyithassuk. Ezzel, ugy hiszem, eleget tettem kivánságának.

A mi a képviselő ur másik fölszólitását illeti, erre nézve fölvilágositásul bátor vagyok megjegyezni, hogy, miután hosszabb idő óta csak tegnap tartatott ülés, *(Egy hang: csütörtökön volt ülés!)* az ülés jegyzőkönyveinek hitelesitése előtt pedig nem közölhetők az interpellatiók a ministerekkel: ez az oka, miért nem küldethetett át a minister urhoz az interpellatio; de intézkedni fogok, hogy rögtön átküldessék.

Az igazoló bizottság előadója fog jelentést tenni.

Szögyényi László, az igazoló bizottság előadója: Tisztelt ház! Az állandó igazoló bizottság Brosz Móricz, Sramm Lipót, Vrbáncic Eduárd, Sztekovich János és Gersic horvát-szlavon képviselők megbizó-leveleit tárgyalta és azokat kifogástalanoknak találván, a nevezett képviselőket végleg igazolandóknak véli.

Elnök: Ennélfogva Brosz, Vrbáncic, Sztekovic, Sramm és Gersic horvát-szlavon képviselő urak végleg igazolt képviselőknek nyilvánittatnak.

Szögyényi László előadó: Továbbá tárgyalás alá vette az igazoló bizottság Szederkényi Nándor dunapataj-kerületi képviselőnek, Kézsmárky Károly vágvecsei és Prónay Dezső b. verbói képviselőnek megbizó-levelét, s e megbizó-leveleket ugy tartalmukra, mint kiállitásukra nézve kifogástalanoknak találván, a nevezett képviselőket a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazolandóknak véli.

Elnök: Ennélfogva Szederkényi Nándor, Kézsmárky Károly és Prónay Dezső b., a szabályszerü 30 nap fönntartása mellett igazolt képviselőknek nyilvánittatnak.

Következik most a nevezett képviselő uraknak az osztályokba való sorozása. A horvát képviselő urak a 3., 4., 5., 6., 7. osztályokba lesznek sorozandók, ugy a mint a sors megszabja. (*A sorsolás megtörténik.)* A harmadik osztályba jő Sztekovic János, a 4-ikbe Sram Lipót, az 5-ikbe Vrbáncic Eduárd, a 6-ikba Gersic Pál, a 7-ikbe Brosz Móricz. A magyarországi képviselő urak közül kettő a 9-ikbe és egy a 3-ik osztályba fog soroztatni, és pedig a kihuzott sors szerint a 9-ik osztályba soroztatik Szederkényi és Kézsmárky a 3-ik osztályba Prónay Dezső b., képviselő ur.

Következik a napirend első tárgya, vagyis a kérvényi bizottságnak a 32-ik sorjegyzékben foglalt kérvényekre vonatkozó jelentése.

Dániel Ernő előadó *(olvassa a kérvényi bizottság jelentését a XXXII-ik sorjegyzékben foglalt kérvényekre vonatkozólag, mely észrevétel nélkül elfogadtatik.)*

Elnök: A napirend első tárgya be lévén fejezve, következik a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

Bittó Béni előadó: Tisztelt ház! A földadó törvényjavaslatnak 52. és további szakaszaira vonatkozó modósitványnyal szemben méltóztassanak megengedni, hogy a központi bizottság álláspontját előadjam. *(Halljuk!)*

Ezen módositvány lényege az, hogy a jövedelmi fokozatok megállapitása ne legyen végleges addig, mig az osztályba-sorozások megtörténve és megállapitva nincsenek. Mikor az osztályba való sorozások megállapittattak: akkor következzék be részint a községek reclamatiója, részint pedig az állami közegek reclamatioja folytán a jövedelmi fokozatok átvizsgálása és ujbóli megállapitása.

A központi bizottság elfogadja mindazon okokat, melyeket a ház szakbizottsága ez ellen fölhozott, jelesül elfogadta azt, hogy e szerint az osztályba sorozási műveletnek nincs biztos támpontja, mert nincs végleges jövedelmi fokozat. De van más oka is annak, hogy a központi bizottság mért nem járult ehhez: jelesül az osztálybasorozásnak akár a maguk egészbeni megbirálása és megitélése, akár az egyszeri fölszólalásnak megbirálása mindenesetre nehéz volna.

De e nehézség nincs elkerülve a jövedelmi fokozatok utólagos átvizsgálásával; mert szükséges hogy ez az eredményre való tekintettel történjék: tehát szükséges, hogy megtudja birálni és föl tudja ismerni az osztályba sorozás eredményét. Ennélfogva ajánlom az eredeti szöveget, mely szerint a jövedelmi fokozatok megállapitása végleges legyen, és ezek után történjék az osztályba-sorozás, és pedig a maga egészében 3 forumon a fokozatok megállapitása, a fölszólalások pedig két forumon. *(Helyeslés.)*

Péchy Tamás: A kérdés, melyet a különvélemény a ház elé terjeszt, hosszas vitatkozás tárgya volt ugy a szakbizottságban, mint a központi bizottságban.

Lényeges eltérés foglaltatik ennek folytán a képviselőház előtt fekvő szövegezésben. Kimondatott ugyanis, hogy akkor történjék a fokozatok megállapitása, mikor még senki sem tudja, az ő egyéniségére nézve, hogy ugy mondjam a zsebére nézve minő befolyással lesz a dolog, vagyis akkor történjék a megállapitás, midőn részrehajlatlanul jár el mindenki. Ezt tartotta a szakbizottság és a központi bizottság is helyesnek, hogy tudniillik a fokozatok megállapitása akkor történjék, a midőn ez által még senki sincs érdekelve, mert csak akkor gondolta lehetségesnek, hogy a megállapitás igazságosan és méltányosan történjék. Ennek ellenében az első osztály előadója azon eljárást kivánja létesittetni, hogy a fokozatok megállapitása végleges

ne legyen, hanem hogy akkor, mikor már tudva van, hogy hányan és kik vannak érdekelve azon fokozatok által: akkor történjék meg, ha az eljáró bizottság szükségesnek tartja, az ujbóli megállapitást.

Ehhez én nem járulhatok két okból. Először mert nem képzelhetek részrehajlatlan eljárást, én pedig a földadó megállapitásának keresztülvitelénél legfőbb momentumnak tartom, hogy teljes megnyugtatás legyen az eljárás iránt az egész országban. De más részt igen különösnek találom hogy akkor, midőn az első fokozat megállapitása helyes, midőn senkinek, ki később beosztatik, kifogása nem lehet ellene, hogy akkor elmulasztatván ennek következtében az illetők által a fölfolyamodás: ez esetben ki legyen téve annak, hogy a fölfolyamodás elmulasztása következtében adójának alapja fölebb emeltessék. Ezen módositványnak következése az lenne, hogy mindenkinek kötelességévé válnék, hogy akár minő fokozatok alapján lett adója megállapitva: azon vidéken, azon határon a melyen birtoka van, már előre folyamodjék a fokozat ellen, még ha helyes is, nehogy ki legyen téve annak, hogy a folyamodás elmulasztása következtében későbbi alkalommal a sorozás folytán bármi mellékes körülmények miatt — miután az összeget itt nehéz lesz megitélni — nagyobb sérelmet szenvedjen.

Én ennélfogva tisztelt képviselő ház e módositványt el nem fogadhatom és kérem a tisztelt képviselőházat: méltóztassanak az eredeti szöveget megtartani.

Én azt, hogy az eredeti szöveg keresztül vihető nem volna, a mit az előadó ur fölemliteni méltóztatott: fölfogni képes nem vagyok; mert ha épen oly nagy sérelmet lát benne, hogy mindkét eljárás 3 forumon menjen keresztül, nem is szükséges a különvéleményü módositvány; hiszen ha az eredeti szöveg az ő meggyőződése szerint lehetetlen, vagy az kivihetetlen: igen egyszerüen módositványt adhat be, azon esetekre tudniillik midőn két egyforma eljárás meg van állapitva, az eljárás a harmadik forumban is marad. E tekintetben is a szöveghez ragaszkodom.

Tisza Kálmán: Tisztelt képviselőház! Őszintén megvallom, azt hittem, hogy ezen kisebbségi vélemény nagyobb és melegebb pártolásra fog találni, azok részéről, kik ugyanazon egy eszmét most a 4-ik alakban hozzák elő; s azt is őszintén megmondom, óhajtottam volna, hogy megtanuljam azon uj érveket, melyek indokul szolgáltak arra, hogy a szakbizottság által épen ugy, mint az osztályok többsége által elvetett eszme itt ujra fölmelegittessék. Azonban, minthogy az nem történt meg: csak igen röviden, pártolva azokat, a miket Péchy Tamás tisztelt képviselőtársam elmondott, elfogom mondani legfőbbjeit azon észrevételeknek, melyek alapján elfogadhatlannak tartom a kisebbségi véleményt.

A kisebbségi vélemény tisztelt előadója — ezt előlegesen megjegyzem, — azt mondotta, hogy van egy körülmény, a melynél fogva az ma már szükségesebb, mint lett volna ezelőtt, s ezen körülmény az, hogy a 30 milliónyi adómennyiség meghatározása kitöröltetett.

Nem akarom ismételni, a mit a tegnapi napon röviden elmondtam e tárgyban, hogy a különbséget részemről nem ismerem el, nem ismerem el pedig azért, mert a helyes arány megállapitása fölött őrködni a kormánynak minden viszonyok között kötelessége, kötelessége volt akkor, és kötelessége most is. Mert akár van meghatározva a 30 milliónyi adó, akár nincs: az egyes érdekeltek kölcsönös ellenőrzése befolyással nem bir; akár van az adóösszeg előre meghatározva, akár uem. Minden egyes vidék, minden egyes birtokos igen jól tudja, hogy aránylag annál kevesebb adót fog a maga személyében fizetni, a mennyivel lejebb becsültetik az ő birtoka; és annálfogva a kettős arányzat, mely elő állott volna a 30 milliónyi összeg megállapitásánál, meg lesz igy is. Egyesek fognak valószinüleg igyekezni jövedelmök alacsonyabb becslésére, mig mások az ellenkező érdeknél fogva igyekezni fognak ügyelni rá, hogy ne sikerüljön másnak a maguk vidékén saját jövedelmét tul alacsonynak számittattni, mert mindenki tudja és érzi, hogy az adóra az államnak szüksége lesz, és tudja s érzi, hogy a mint mások jövedelme alacsonyabbnak állapittatik meg, annak hatása az lesz, hogy annál több adót fog fizetni ő maga; mig megforditva, ha az ő jövedelme lesz alacsonyan kiszámitva: ennek az eredménye az lesz, hogy azon adót, melyet neki kellene fizetni, mások fogják fizetni. Ez irányban tehát semmi különbséget sem látok. De a tegnapi napon tétetett egy módositvány, melynek a jelen kérdésre szerintem igen nagy befolyása van. Ezen módositás az, hogy a tisztelt ház elhatározta, hogy az országos bizottságban felét a tagoknak a minister nevezi ki és igy biztositva lenne az országos bizottságban a kormány számára a többség.

Már kérem, miután ezt a ház elhatározta, mindazon indok, mely különben is ellene szólt a kisebbségi véleménynek, még sokkal erősebbé vált.

Én ugyanis a kisebbségi vélemény szerinti eljárásban először látok az eljárás logikája ellen hibát; másodszor látom veszélyeztetve azt, hogy az adóalap igazságosan állapittassék meg, és harmadszor látom a teendő munka roppant megszaporitását.

Én ugy látom, hogy a catasteri eljárásnak helyes fokozatai ezek: meghatározni a járási osztályokat; meghatározni ennek alapján minden községben a járási osztályok közül hány és melyek léteznek; kitüzni a mintatereket; kiszámitani a

tiszta jövedelmi fokozatokat; és mikor mindez megtörtént: akkor minden irányban megengedni az érdekletteknek reclamatioját; és csak ha ezek meg vannak állapitva, következhetik az egyéni osztályozás, vagy az eszmezavar elkerülése végett, hogy ugy nevezzem, a mint nevezni kell: következik a sorozás. Sorozni addig, mig maguk az osztályok, melyekbe sorozni kell, kérdésesek: én legalább nem tartom helyes, logikus eljárásnak. De veszélyezteti, mint mondom, a sikert és a catasteri munkálat igazságos voltát. Mert mi történhetik ezen kisebbségi vélemény szerint? Megállapittatnának, mint elmondva volt, az osztályok, a mintaterek, a tarifirozás ideiglenesen, akkor következik az egyéni sorozás, és midőn ez is befejeztetett: akkor lehetővé van téve — még pedig most már az országos bizottságban biztositva lévén a kormány számára a többség — lehetővé van téve egyenesen a kormány tetszése szerint valamely vidékre, községre nézve az összes alapot az utolsó perczben megváltoztatni. Pedig, hogy ez miként lehessen az utolsó percznek föladata: én részemről az igazsággal megegyeztetni nem tudom; mert az osztályok megállapitásánál van helye az egyes vidékek, az egyes községek közti öszhang megállapitásának. Ha pedig már az egyéni sorozásnál történtek hibák, ha fölteszem előfordult azon eset, hogy egyik vagy másik községben, a helyesen megállapitott osztályok közül, némely birtokok nem jó osztályba soroztatnak: ezeken ha kell segiteni, szerintem, csak ugy lehet, hogy a hibásan fölvett sorozat kijavittatik; nem pedig ugy, hogy az egész községre s járásra nézve helyesen megállapitott tiszta jövedelmi fokozatok változtassanak meg. És mondom, előállhat azon eset, — és sem pro, sem contra nem lehet személyes okoskodásnak mondani, a mit mondandó vagyok, — előállhat azon eset, hogy midőn a munkálat készen van, midőn a sorozat ellen talán egyes vidékek nem is reclamáltak, mert meg voltak elégedve az osztályozás alapján: akkor az utolsó perczben a legfőbb hatóság, melyben most már a kormánynak többsége van, kegyelmeket osztogattat a szerint, a mint egyesek saját egyéni érdekeikben magukat sértettnek érzett hatalmas emberek vagy vidékek nagy lármát csapnak, leszállittatnak a tiszta jövedelmi fokozatok, tudván, hogy az államkincstár kárt nem szenved; mert ha ezeknek leszállittatik: az csak annyit tesz, hogy helyette mások többet fognak fizetni. *(Helyeslés.)*

Furcsának találom azon okoskodást, melyet többizben hallottam, és a kisebbség előadója is mondta, hogy ez azért szükséges, mert az egyéni sorozás egy oly tömeges munkát állit elő, melylyel a központi országos bizottságot obruálni nem lehet, mely iránt az országos bizottság nem ismerné kellőleg a helyi viszonyokat, — helyesen nem is itélhet. De hiszen nem a bizottságnak javaslata halmozza el ezekkel az országos bizottságot, hanem, ha egyátalában van valami értelme ezen kisebbségi véleménynek: épen az által terheltetik vele az országos bizottság, mert mit mond a központi bizottság véleménye? Azt mondja: megállapitandók az osztályzatok a mintaterek alapján, és azután megállapittatna a tiszta jövedelmi fokozatok. Ezek fölött, — tehát nem a részletes sorozás fölött, nem a fölött, hogy az egyes község, kinek hogy van besorozva a birtoka, hanem épen a fölött, — a mi az átalános alapját képezi a munkálatnak, lesz hivatva a kerület és országos bizottság határozni. Ezek megállapitatván, jő az egyéni sorozás, melyre nézve azt mondja a központi bizottság együtt a szakbizottsággal, hogy legyen fölebbezés a kerületi bizottságnál a járási bizottságon keresztül, és ha e két bizottság egyformán határoz: az országos bizottság elé nem jő az ügy. Ez a központi bizottság nézete.

Mit mond a kisebbségi vélemény? Azt mondja: azért kell ideiglenesnek hagyni a mintatereket, osztályokat és tarifirozást, mert majd, hogy ezek helyesek-e, az országos bizottság jobban fogja megitélhetni, ha az egyéni beosztás, vagyis sorozás is megtörtént.

Már most az vagy nem komolyan vett indok, vagy ha komolyan van véve: akkor okvetlenül szükséges, hogy ezen országos bizottság az egyéni sorozást vegye tekintetbe. Mert az mondatik, hogy annak figyelembevétele, annak ismerete teszi neki lehetővé az átalános osztályzás helyes vagy helytelen voltát megitélni, tehát épen azon argumentum, mely a központi bizottság véleménye ellen fölhozatik: határozottan a többségi vélemény ellen szól.

Azt mondottam továbbá, hogy tömérdek munkát fog okozni haszon nélkül. És ezt, meggyőződésem szerint, meg fogja tenni az által, a mit Péchy Tamás mondott, ugyanis, ha minden ember, midőn az egyéni sorozás történik, tudja, hogy azon egyéni sorozás legyen jó vagy rosz, még magát a tiszta jövedelmi fokozatot meg lehet az utolsó stádiumba változtatni: nem lehet ez eljárás magában oly jó, hogy megnyugvást szüljön. Ha egy község vagy vidéken meg vannak állapitva a tiszta jövedelmi fokozatok és az osztályzatok, ha azon község vagy vidék látja, hogy ezen már megállapitott osztályokba a sorozás helyesen történt: megnyugodhatik s elállhat minden reclamátiótól. De ha az ideiglenesen megállapitott osztályokat jóknak tartja, és ha magát az egyéni sorozást megfelelőnek tartja is: önföntartási kötelessége lesz reclamálni valamennyinek; mert nem állandó még azon fokozat, tudja, hogy mások reclamálni fognak, saját reclamátiója által kell hogy védekezzék mások reclamátiójának befolyása ellen, melyet ellenében gyakorolhatnak, ha ő hallgatván, megelégedni látszik.

Én legalább nyiltan megmondtam az osztályokban, nyiltan megmondtam itt is, hogy a mi engem egyénileg illet, a mi kevés befolyásom egy és más vidéken van: bizonyosan arra fogom használni, hogy a becslési munkálat az igazságnak mentől megfelelőbben történjék. Arra fogom használni másfelől, hogy ha helyes lesz az eljárás: ok nélküli, haszontalan reclamátiókkal idő és költség ne pazaroltassék.

De kénytelen vagyok bevallani őszintén azt is, hogy ha azon eljárási módozat fogadtatik el, mely szerint az utolsó fokon meg lehessen forditani az egészet, és azon munkálattal szemben, melyet helyesnek tartottam, melybe bele nyugodtam: az utolsó forumon föl lehetne talán mutatni azon vidék tiszta jövedelmét, s igy adóját is 30—40—50%-el; ily eljárással szemben megmondom őszintén és egyenesen, hogy a hol befolyásom van, azt fogom mondani mindenkinek: reclamáljatok, ha a munka legjobb is; mert máskép a másokreclamátiója folytán agyonsujtatik a ti érdektek. Mindezen indoknál fogva, — de még igen sokat lehetne ez ügyben fölhozni, napokat és napokat lehetne vitatkozni, — én egyszerüen kimondom, hogy a kisebbségi véleményt el nem fogadom, s arra kérem a tisztelt házat, hogy ha a szándék az, hogy az ország adófizetőire nézve megnyugtató munkálat jöjön létre: ne méltóztassanak oly eljárást fogadni el, mely annyi tért nyit az utolsó perczben elkövethető igazságtalanságoknak, hogy ha azok szinte nem fognának is elkövettetni, de azon lehetőség, mely elkövetésükre adatik: lehetetlenné fogja tenni a megnyugvást. (*Helyeslés bal felől.*)

Kerkapoly Károly: Tisztelt ház! Az épen előttem szólott némileg meglepetésének adott kifejezést a fölött, hogy azok, kik okozói voltak, hogy ime ezen épen vita alatt lévő nézet, különböző stádiumokon keresztül áthatolni szerencsés nem lévén, ide a tisztelt ház megitélése elé is hozassék, hogy azok a maguk véleményének, indokainak kifejezést miért nem adnak: részben ezen nyilatkozat által is indittatva, engedjen meg nekem a tisztelt képviselőház, hogy én, a ki korábbi hivatalos minőségemben ezen módozatot javaslatba hoztam, és később az első osztályban szintén inditványoztam, szánot adjak azon okokról, melyek engem arra birtak, hogy tegyem. Midőn ezt tenném, engedjék meg egyuttal, hogy kövessem a támasztott észrevételek sorrendjét, és igy mindkét irányban eleget tehessek annak, mit az ügy fölvilágositása iránti törekvésem e tekintetben parancsol.

A központi bizottság tisztelt előadója azt mondja, hogy a központi bizottság a maga részéről azért sem vélte a különvéleményt elfogadhatónak, mert elfogadtatása esetére az osztályba-sorozásnak nem lenne biztos támpontja; mert azon osztály, melybe ezen földrészek belesoroztatnának, még maga sem definitive megállapitott, maga is kérdéses lenne. Nem fogadhatom el tehát ezen ellenvetést, mert az osztályba-sorozásnál csakis egyetlenegy kérdés foroghat fön, és minél inkább vetünk oldal-pillantást más kérdésekre, annál kevésbé helyesen járunk el az osztályba sorozásnál. Itten csak egy kérdés lehet, az tudniillik, hogy ha ezen vagy ama földrészlet olyan, mint a mintatér: oda kell azt sorozni; ha pedig nem olyan: nem oda: Az, hogy azon kérdéses mintatérnek 14 frtra van fölvéve tiszta jövedelme, vagy 8 frtra, azon kérdésen, hogy a szóban levő valamely parcella hasonló-e, egyenlő-e azzal: nem változtat a dolgon. Ha nem olyan a kérdéses parcella, nem olyan akkor sem, ha 6 forintra van fölvéve tiszta jövedelme; ha olyan: akkor olyan akkor is, ha 16 frtra van fölvéve. Itt egy kérdés forog fön az igazság kideritése szempontjából, mert parificálunk egyenlőket egyenlővel, oda állitjuk a mintatért és azt keressük, mi a község határában az, a mi vele tökéletesen egyenlő. Semmi másra nincs szükség, akár az egyik, akár a másik módozatot kövessük, hibába nem esünk. Egy másik, szintén rokon ellenvetés, a mit legkésőbben az előttem szóló képviselő ur beszédének utolsó részében mondott: az, hogy ha a kisebbségi vélemény fogadtatnék el: akkor az osztályba-sorozás alkalmával mindenkinek reclamálnia kellene; mert ha megnyugodnék azon, hogy az ő kérdéses 5 föld részlete egyenlőnek mondassék a megfelelő mintatérrel, melynek tiszta jövedelme 10 forint, mondhatván magának, csakugyan az én földemnek van tiszta jövedelme 10 forint, nem bánom, hát parificálják azzal, a minek jövedelme 10 forintra van fölvéve. Igy nem nyugtathatja meg magát azon esetre, ha nem tudja, hogy azon kérdéses mintatérnek tiszta jövedelme utóbb nem fog-e 12 forintra megállapittatni? tehát mindenesetre reclamáljon. Nem látom át, hogy miért kellene ezen körülménynél fogva reclamálni; mert hiszen, ismétlem, talán még jobb lenne, ha nem is neveznénk összeget, ha ugyan az más okból elkerülhetlen nem volna; tehát még jobb volna, ha a kérdés tisztán ugy lenne fölállitható, a mint valóban áll; tudniillik: egyenlő-e a két kérdéses földrészlet, avagy nem? Erre minden körülmények közt bizton és megnyugvással lehetne felelni.

De engedje meg a tisztelt képvisèlő ur, hogy a tételt megforditsam. Én azt állitom, hogy épen az első osztály által ajánlott külön-vélemény elfogadása esetére nincs oka annak az osztályba-sorozás ellen fölszólalni, a ki tudja, hogy csak oly földdel akarják qua mintaföldde egyenlőnek mondani a kérdéses földrészletét, melylyel valóban egyenlő. Mert ha ki tudná erőszakolni azt utánjárás által, hogy ne olyannal parificáltassék a kérdéses földrészlet, a melylyel egyenlő, hanem olyannal, a mely az övé-

nél roszabb, tehát, hogy alább soroztassék az őt illető fokozatnál: mit nyerne vele? Csak azt, hogy a legutolsó stádiumban okául szolgálna az ő sikere annak, hogy az egész osztály tarifa-tétele fölemeltessék. Például egy kérdéses táblánál, a melynek tiszta jövedelme holdankint, mondjuk, hogy 10 forint, nekem sikerülne az a manöver, hogy fölszólamlás, utánjárás folytán, nem egy szintén 10 forintot jövedelmező mintatérrel mondatnék egyenlőnek, hanem csak egy 8 forintot jövedelmezővel: mit nyertem végre az által, hogy sikerült ezen manöver? Azt, hogy az sikerülni fog többeknek, s hogy az utolsó stádiumban azt fogják látni: oh! ez a mintatér csakugyan 8 forintot jövedelmező, de az, a mit vele parificáltak, 10 forintot jövedelmez: tehát ezen osztályt 8 forintosnál meghagyni nem lehet

Tehát az, a mit sikerült az osztályba-sorozásnál elérni: nem egyéb, mint ok arra, hogy az egész osztály tarifája az utolsó stádiumban fölemeltessék, s a keservesen kivivott eredményt koczkáztatva semmiért küzdöttem volna ki, semmiért értem volna azt el.

E tekintetben legyen szabad a tisztelt házat figyelmeztetnem egyre, a mi az első osztály különvéleménye mellett harczoló okok közül egyike a legnagyobbaknak. Ugyanis az osztályba-sorozásnál minő fölszólamlásokra lehet biztosan várni? Olyanokra, a melyek az alsóbb osztályba való sorozást fogják kívánni; mindenkinek érdekében lévén, földjét inkább egy kissé alacsonyabb osztályba soroztatni, mint valamivel fölebb. Az, hogy egy második, harmadik, vagy negyedik személy az ellen szólalna föl, hogy egy harmadik parcellái helytelenül, mert nagyon alacsony osztályba soroztattak, s kívánja azokat magasabbra soroztatni: kevésbé fog megtörténni. De az első osztály különvéleménye szerint igenis elő fog fordulni, mert mindenkinek azt kell mondani önmagához, ha én megtüröm azt, hogy ebbe az osztályba illetéktelenül egy magasabb osztályhoz tartozó földrészletek soroztassanak: akkor ezeknek ide lett soroztatására való tekintettel föl fogják emelni az egész osztály tarrifáját, és igy az enyémet is, kinek földrészlete épen találkozván a mintatérrel, helyesen van itt. A potiori fit denominatio, s a szerint fogják az egész osztályt tarifirozni, a milyen tarifát megilletőnek vélnek, az osztályban talált földek többségét tekintve. Ha hát türi azon ember, a kinek földje helyesen van az osztályba besorozva, hogy helytelen besorozások utján többetérő földek jussanak be: ez által koczkáztatja, hogy, ezekre való tekintettel, az ő földjének tiszta jövedelme is, mivel hogy az egész osztályé elvégre emelve lesz, emeltetni fog. Ez a magánérdeket tehát óvakodásra fogja inteni; arra, hogy nemcsak azon ne nyugodjék meg, hogy földje kelletén tulmagasra soroztatott; de ne nyugodjék meg azon sem, hogy más földje kelletén tulalacsonyra soroztatván, az átalános egyenlőséget megzavarja, mert ez rá káros befolyással lehet.

Ezen polemikus érvelés után engedje meg a tisztelt ház, hogy egy körülményre hivjam föl becses figyelmét e tekintetben.

A központi bizottság szövegezése szerint az 52. §-ban meg van mondva, hogy: „A járási bizottságok a megállapitott fokozatokat s a mintatérek jegyzékét a községeknek oly fölhivással küldik meg, hogy a fölállitott minőségi osztályok száma, valamint a fokozattételek helyessége iránt netaláni kifogásaikat 25 nap alatt a járási bizottságnak irásban adják be.“

Mikor történik ez? Akkor, mikor a fokozatok épen képeztetnek, s ha méltóztatnak az 51-ik szakaszt átnézni, s az 52-ik szakasz első bekezdését: egyuttal meggyőződést fognak a tisztelt képviselő urak szerezni maguknak az iránt, hogy a tiszta fokozatok ezen megállapitása elég gonddal történt. A kerületi bizottságok helyszini utazásokat csinálnak a végett, hogy az egyes mintatereket ezen járásban, amabban is, magában az egész kerületen belől összehasonlitsák egymás közt, hogy nemcsak az iránt itélhessenek, hogy egy kérdéses mintatér, tekintve jövedelmezőségének magasságát, helyesen lett-e megállapitva; hanem, hogy a többi közt megvan-e a kellő arány? a mi itt a fődolog. És most mi történik? Miután ezt elvégezték, a midőn a kerületi és az országos bizottság ezt teljesitették: egyuttal fölszólitják a községeket, hogy ha netalán észrevételeik és kifogásaik volnának, azokat 25 nap alatt tegyék meg. Már kérdem, azon községek vannak-e azon helyzetben, hogy necsak a járásbeli mintaterek egymás közti viszonyát, hanem az ugyanazon járásban létező, s az ő községökben esetleg reproducált mintaterek több járásokban, sőt több kerületekben felvett mintákkal egyenlőségét, megfelelő voltát, egy szóval, arányosságát maguknak tudomásukra vigyék, és ha azt meg nem felelőnek, fön nem forgónak találják, az ellen 25 nap alatt reclamálhassanak? Ne méltóztassanak a dolgot ezen ponton figyelmük elől téveszteni. Az ország $^1/_{16}$-od része van gondolva körülbelől egy kerületben. Nem is megyek ki a kerületből. Megelégszem azzal, hogy a községek csak a kerületen belől vigyázzanak az aránylagosságra, megengedve, hogy az országosan alkalmazott közegeknek lesz dolguk a kerületek arányára vigyázni. Tehát ezen ország $^1/_{16}$-od részében 300 mértföldön kell a községnek 25 nap alatt meggyőződést szerezni magának az iránt, hogy az ő járásukban kitüzött és a községekben reproducált egyes mintaterek a többi járásokban, azon 300 mértföldnyi területen a többi kitüzött mintaterekkel egyenlők-e?

Ha azt hiszi valaki, hogy ez a községekre nézve lehetséges: az meg lehet győződve arról, hogy a szak- és központi bizottság tervezete helyes. De kénytelen lesz nekem megengedni, hogy az egyes községre nézve az absolute lehetetlen, hogy a 300 mértföldnyi területen kitüzött minden egyes községben a körülmények szerint reproducált mintaterek arányos vagy aránytatan voltáról magának 25 nap alatt meggyőződést szerezzen. Ha ez ellen szükség volna reclamálni: azt nem teheti már az idő rövidsége miatt is. Tehát mi történik itt? Erre csak két válasz van: Vagy nagyon hosszu időt adni a 25 nap helyett, a mi ismét megakasztásával járna az egész munkálatnak; vagy pedig megengedni, hogy több munkálat mellesleg folyjon, s azoknak tartama alatt, az első osztály véleménye szerint, mintegy két esztendőre terjedhető időszak alatt folytonos studium utján meggyőződést lehessen szerezni arról, a mi iránt 25 nap alatt vagy épen nem, vagy alig lehet meggyőződni. Ez a körülmény az egyik, a mi engem arra bir, hogy ezen másik módozatot eléje tegyem az elsőnek; bár az igazság ellen vétenék, ha el nem akarnám ismerni, hogy, mint az emberi dolgokban majdnem mindig, az egyik módnak ez a hibája van, a másiknak ismét más. Nem mondom, hogy ennek nincsen hibája. Van oly hibája, a mitől a másik talán ment; hanem a két rosz közül, melyeknek mindegyike nem háritható, nem kerülhető el; a kisebb választandó. Ez a megitélés, megbirálás dolga.

Én nagyon rosznak tartom, ha a községeknek a reclamatióra annyi időt adunk, a mennyi absolute nem elégséges. Másodszor, akármiként beszéljünk is, akármit csináljunk, mi theoretice és logice a dolgot tökéletesen elvégezni nem fogjuk, s azért az emberi munkánál mégis be fog következni, hogy a legtökéletesebb systemával bevégzett munkába is hibák csusznak be, és ha a reparatióra mód s alkalom nem nyujtatik; a hibák megörökitettnek. Emberi munka tökéletesen nem készül, és ha kijavitásra egyetlenegy alkalom nem nyujtatik: akkor azután az emberileg el nem kerülhető hibákat jóvá sem tehetjük. Én mindig jobban szeretem azon methodust, a mely mellett a mindig elkövethető hibák ki is javithatók: mint a mely mellett, ha azok egyszer elkövettettek, még az észrevétetés esetében sem javithatók ki. De legyen akármiként, tisztelt ház! a két methodusnak egymás ellenébeni hiányait és hátrányait megvilágitani kötelességemnek tartottam.

Ne méltóztassanak tehát quasi erőszakolásra irányzott törekvésnek tekinteni azt, ha én ezen másik módozatot eredetileg hivatalos állásomban akkor javaslatba hozván, s más egyéb hivatali elfoglaltságom miatt a szakbizottságban repraesentálni nem birván; tettem azt az első osztályban, hová tartozom, s tettem ma a házban, nem lévén meggyőződve a szakbizottság véleményének helyessége felől; nem lévén meggyőződve, hogy azon okok, melyek őt vezették, e tekintetben döntsenek. Kötelességet véltem volna mulasztani az által, ha a házban számot nem adok az ellenvélemény föntartására biró okokról akkor, midőn itt egy munka készitéséről van szó, mely azonkivül, hogy évek hosszu során át alapja lesz a földadó kirovásának: egyszersmind egy oly alkalom is, a mely csak ritkán nyilik egy nemzet életében, hogy tudniillik a nemzet fiai nagy sokaságukban alkalmazva hazánkra, hazánk földbirtokos osztályának egyeteme egy munkálatot állitson elé, melybe jóakaratának és belátásának hosszu időkre szóló bizonyitványát adja. A porosz földadó-munkálat, a porosz catastrálás egy sok időre szóló bizonyitéka annak, mit tudott tenni az a nép.

Én nagyon félnék minden oly lépéstől, és nagyon félnék minden oly rendszertől, a mely kevés biztositékot látszanék nekem nyujtani arra, hogy azon munka, a melyben Magyarország földbirtokos osztályának nagy zöme szintén hivatva lesz közremunkálni, hogy a kritikát netalán meg ne állhassa. Ez oly szomoru bizonyiték lenne, a mit én minden kürülmények között kikerülendőnek tartok, és a minek tökélye, hogy lehetőleg biztosittassék: méltónak tartom, hogy itt az országházban, ha egy vagy más árával több fordittatik is arra, hogy az ut, a mely a legbiztosabb eredményt igéri, gondos körültekintéssel egyik oldalról ép ugy, mint a másikról meggondolva választassék meg, mint sem a másik. Ez mentse, tisztelt ház, ha ismételten nem találván ezen methodus kedvező fogadtatásra, különösen azután, a midőn a szakbizottságban személyesen jelen lenni módom és alkalmam nem volt, megengedtem magamnak, hogy azt az első osztályban szóba hozván és elfogadtatni szerencsés lévén, itt a házban ujabb discussio alá hozassék.

Zsedényi Ede: Előttem szóló indokaira kimeritőleg válaszolt a szakbizottság jelentése, és igy most csak a két javaslat közti főkülönbséget kivánom constatálni. Ugyanis: az első osztály különvéleménye vissza akarná állitani a miniszterium eredeti javaslatát, mely szerint a jövedelmi becslés első része, melyben a mintaterek és jövedelmi fokozatok megállapitása történt, csak ideiglenes lévén: ez véglegesen csak akkor állapittatnék meg, midőn már az osztályba-sorozás megtörtént és az egyéni fölszólalások is elintéztettek. Ennek ellenében az osztályok által elfogadott bizottsági javaslat szerint az egyéni fölszólalások a becslési művelet zárkövét képezik, és ennek nyomán az osztályok megállapitása után a tiszta jövedelmi fokozatok, melyeken az osztályba-sorozások alapulnak: ujból változás alá nem vétethetnek. *(Helyeslés bal felől.)*

Részemről ezen, a központi bizottmány által is elfogadott javaslatot pártolom, mert, eltekintve attól,

hogy a jövedelmi becslés végleges megállapitása előtt az egyes földrészleteket sem lehet az illető osztályokba besorozni, de a sorozási műveletnek sem lehetne biztos alapja: nagy sulyt fektetek arra, hogy a számszerüleg kifejezett évi jövedelem akkor állapittassék meg, midőn a minőségi osztályok kerete betöltve nem lévén, az illető birtokosok a jövedelmi fokozatok horderejét saját még be nem sorozott földjeikre nézve nem ismerik, azaz földjeik egyenként még be nem soroztattak. A földjövedelem első becslésénél 1850-ben az első osztály különvéleménye szerint jártak el, és ezen eljárás mellett azon megvesztegetéseket idézték elő, melyek kutforrásai voltak ugyanazon egy minőségü földek különböző megadóztatásának és a földadó aránytalan vetésének ki,

Ezeken a bajokon most segiteni akarunk, és igy más utat kell követnünk. (*Helyeslés bal felől.*)

Továbbá a tegnapi ülésben a jelen törvényjavaslat 38-ik §-át a tisztelt ház oda módositotta, hogy az országos földadó-bizottság személyzetének többsége mindig a pénzügyminister által neveztessék ki, mihez én is szavazatommal járultam; szükségesnek tartván, hogy az adószázalék 20 évre állandó megállapitásának el nem fogadása után az állami kincstár érdekei az országos földadó-bizottságban kellőleg képviselve legyenek. Épen azért azonban nem fogadhatom el az első osztály különvéleményét, mely szerint az országos bizottság a járási fokozatokat az állam egész területére nézve megállapitván, az összes becslés eredményét az egész országban mintegy rectificálja, hogy a szándékolt arány helyreállittassék. Már ily nagy horderejü fölhatalmazást nem akarok egy bizottságnak adni, mely voltaképen a pénzügyminister képviselői által vezéreltetik. — A rosz sorozatot csakis uj, jobb sorozat által lehet kiigazitani. A központi bizottmány javaslatának elfogadását ajánlom. (*Élénk helyeslés.*)

Móricz Pál: Tisztelt ház! Azok után, miket tisztelt barátom Tisza Kálmán elmondott, nekem kevés mondani valóm van. Csakis arra reflectálok, a mit Kerkapoly Károly tisztelt képviselő ur méltóztatott röviden mondani. Nevezetesen mint főérvet hozta föl, hogy ha ugy marad a szerkezet, a mint azt a központi bizottság előadója javasolja: akkor nem volna elegendő idő kijavitására a becsuszható hibáknak, mert — ugy méltóztatott mondani, — mert a 25 nap nem elégséges, hogy a mintaterek összehasonlittassanak. Méltóztassék visszaemlékezni, hogy a járási reclamatiora adott 50 nap megelőzi a kerületi reclamatiokat, a melyekre szintén 25 nap van adva, és igy összesen 75 nap, a mely alatt kivihető a hibák kijavitása. Egyébiránt, ha a tisztelt képviselő ur oly javaslatot ad, melyet nem lehet javitani az utolsó fokig: akkor a javaslat semmit sem ér. Oly befolyást adni a kormánynak, melyet ő akar, én nem akarok; nem azért, mintha a mostani kormánytól félnék, — mert hisz, ki tudja, hol lesznek önök hat év mulva; — de ha mi volnánk is a kormányon, sem magunknak, sem a szélső balnak, sem a szélső jobbnak nem szeretnék oly befolyást adni, hogy az utolsó perczben földöntse az egész munkálatot, és a maga czéljai elérhetése tekintetéből egyes vidékeket, vagy egyeseket tulságosan megterhelhessen.

És méltóztassék megengedni, az volt az egész javaslat baja, hogy a tisztelt képviselő ur saját eszméje szerint a kormánynak tulságos befolyást akart adni, hogy czéljait elérhesse. Ilyen volt a 30 millió maximum. Nem tudni, hogy mit hoz ki az adókataster, és mégis már előre megszabni, hogy enynyinek ki kell jőni: ez képtelenség. Mivel a képviselő ur megbukott saját eszméjével, ujra meg ujra megpróbálja annak keresztülvitelét, a mihez én azonban nem járulhatván, a központi bizottság véleményét pártolom. (*Élénk helyeslés bal felől.*)

Eötvös Károly: Tisztelt ház! Nem akarok ugyan e kérdésben polemizálni, de oly fontosnak tartom a törvényjavaslatnak épen eme részletét, hogy részemről szintén kötelességemnek hiszem véleményemet lehető röviden elmondani.

Megvallom, az az érvelés, melyet Tisza Kálmán képviselő urtól volt szerencsém hallani, igen sok tekintetben oly előnyösnek tünteti föl a központi bizottság javaslatát, hogy szinte némi tulbátorságnak látszik annak ellenében, ugyanazon szövegezésben mégis némi hátrányt keresni és fölfödözni akarni. Látok azonban a központi bizottság javaslatában hibákat, olyakat, melyeket nem hallottam, hogy az előttem szólottak fölemlitettek volna, és én azokra akarom a tisztelt ház figyelmét irányozni.

A központi bizottság javaslata szerént a kerületi bizottságok a járásoknak azon utasitással adják ki a már megállapitott jövedelmi fokozatokat, hogy 50 nap alatt adjanak azokról véleményt. A járási bizottságok, hogy maguknak a kiigazitott jövedelmi fokozatokról véleményt szerezhessenek: szükséges maguknak is utána járni, hogy a történt változások megvizsgáltassanak; de szükséges, hogy a megállapitott fokozatokra nézve a község véleménye is meghallgattassék. Ezért adatik a községnek 25 napi határidő a netaláni reclamatiok érvényesitésére.

Én a hiányt, — a mely, mint igen jól volt itt hangsulyozva, minden emberi munkálatnál előfordulhat, és különösen a katasteri munkálat természetében rejlik, hogy végtelen sok specialitással lévén összekötve, a hibáktól alig lehet ment, — a legnagyobb hiányt ott látom, hogy a községek, véleményem szerint, akár 25 nap alatt, de akár mennyi idő alatt is, mint községek ezen itt rájok ruházott föladatnak alig felelhetnek meg.

Kétkedem pedig ebben azért, mert a községek mint ilyenek alig, vagy nagyon kevéssé vannak e kérdésben érdekelve; érdekelve vannak igenis az egyesek, érdekelve vannak az egyes földbirtokosok és a reclamatiok, az alapos reclamatiok érvényesitését épen azon egyes földbirtokosoktól lehet várni, kik különösen vannak érdekelve; de nem lehet azon községektől, melyekben nemcsak a földbirtokosoknak, hanem másoknak is van befolyásuk. De az egyesek reclamatioja épen a mintaterek és a tarifatételek megállapitása ellen ki van zárva, a mennyiben a központi bizottság szövegezése szerint, az az egyeseknek megengedve nincs.

Ezen ellenvetést én azon osztályban is, melyben szerencsés vagyok lenni, fölemlitettem, és azon észrevétel tétetett reá, hogy az egyesek érvényesithetik a maguk nézeteit azon községben, melyhez tartoznak.

Én elismerem, hogy igen sok, a legtöbb esetben az egyesek érvényesithetik a befolyást; de vannak esetek, és épen a katasteri operátiónál jöhetnek s jönek elő gyakran esetek, midőn a nagybirtokos a községgel vagy a kisbirtokosok egyetemével nem egy és ugyanazon érdeket fogja képviselni; jöhetnek elő oly esetek, midőn azon egyesek a maguk befolyását az egyes tariffa-tételekre vonatkozó észrevételeiket a községekben érvényesiteni képtelenek. Én, — igaz — megnyugodnám ezen nehézséggel szemben abban, ha az 52. §-ban, a melyhez e kisebbség véleményének elvetése esetében bátor leszek módositványt beadni, — megnyugodnám; mondom, — ha nemcsak a községeknek, de az egyeseknek is megadatnék azon jog, hogy a minőségi osztályok mintaterek és tariffa-tételek megállapitása ellen reclamálhassanak; azonban, ha ez meg nem engedtetik, már csak ezen oknál fogva is itt látván egyik sarkpontját az egész operatio helyességének vagy helytelenségének: a kisebbségi véleményt fogadom el.

Csak pár szóval akarok még felelni Móricz Pál igen tisztelt képviselő urnak azon észrevételére, hogy ő sem ezen kormánynak, sem semmiféle kormánynak azon hatalmat adni nem akarja, hogy az operátió végeztével fölforgassa az egész munkálatot, mely nagyon sok időbe és költségbe kerül, s melyen azonkivül még az ország földbirtokos osztályának adófizetési érdeke nyugszik.

Én ezen észrevételt nem értem. Először a kormány, mint olyan, ebben maga nem is intézkedik; hanem intézkedik oly bizottság, a melynél elismerem, hogy a kormánynak megfelelő befolyása van; de azért mégis különbség van e bizottság és a kormány között.

Én részemről legalább nagyon szomorunak tartanám azon állapotot, ha ily tekintélyes és ily elemekből álló bizottság, és akármely kormány tökéletesen unum et idem lenne.

De másrészről a bizottságnak nincs is jogában az egész operátiót fölforgatni; hanem igenis jogában áll az egyesek által érvényesitett reclamatiok következtében meggyőződést szerezni arról, hogy a reclamatio alapos-e? és másodszor, hogy a tények, melyekre a reclamatio vonatkozik, valók-e vagy nem? Ezt a bizottságtól megvonni, és ebben, — mi pedig a catasteri operátióban a legfontosabb, mert nem a sorozás, hanem az osztályozás, a mintaterek és tariffatételek megállapitása a fődolog, — az egyesek befolyását kizárni, érdekeik érvényesithetését lehetetlenné tenni, az egész munkálat folyamában sehol nem adni alkalmat a fölszólalásra: ez az, a mit én nem értek és nem helyeselvén, nem fogadhatok el; pártolom a kisebbség véleményét.

Elnök: A szólásra senki sem lévén fölirva, a vitát befejezettnek nyilvánitom. Szó illeti még a központi bizottság és a kisebbség véleményének előadóját.

Pulszky Ágost: Szót kérek! A hosszu tárgyalás által a ház kimerült ugyan, (*Zaj!*) de kötelességem és meggyőződésem tiltja, hogy szó nélkül hagyjak néhány észrevételt, mely a kisebbség véleménye ellen tétetett. Engedje meg tehát a tisztelt ház, hogy kellő rövidséggel, reménylem, az észrevetelekre megfelelhessek.

Mindenekelőtt észrevételt kell tennem Zsedényi igen tisztelt képviselő ur szavaira, ki némileg ad captandam benevolentiam szólt, midőn a jelenlegi odiosus és általán rosznak elismert catastert ugyanazon eljárás által állitotta előidézettnek, mely a kisebbségi javaslatban ajánltatik. Bocsánatot kérek, ha ezen állitás tökéletesen alapos volna is: még akkor sem bizonyitana a kisebbségi vélemény ellen; mert ha más része az eljárásnak helytelen volt, a helyest is vitiálhatta. Hanem, ha a dolgokat közelebbről megtekintjük: azt találjuk, hogy épen azon elv, mely a kisebbségi véleményben kiemeltetik, nem követtetett a jelenlegi cataster megállapitásánál. Ennél azon eljárás követtetett, hogy az utolsó reclamatio épen az osztályozás ellen eszközöltetett, és miután további reclamationak helye nem volt: ez okozta azt, hogy oly egyenetlenségek léptek közbe, melyek ellenkező esetben, ha tudniillik a porosz rendszer elfogadtatott volna, mely ezzel ellentétes, nem állott volna be.

De ez csak történeti indok volt, s erre történeti rectificatioval lehet felelni. Inkább tisztán az elveket illeti azon észrevétel, miszerint a kisebbségi javaslat által a kormánynak mód nyujtatik, hogy egyéneknek kedvezzen a fokozatok kiegyenlitése alkalmával. Megvallom, a két javaslatot összehason-

litva, ez ellenvetés hordrejét nem vagyok képes fölfogni.

Igaz, hogy a földadó fokozatok megállapitásakor az országos bizottság, mely e munkával megbizatik, tudja, hogy a fokozathoz ki tartozik, hogy mely birtok melyik fokozatba esik. De kérdem, hogy ha a helyesbités nem a fokozatok kiegyenlitésében, hanem az osztályozás elleni reclamationak elintézében áll, és itt az egyesek reclamatioi intéztetnek el: nem tudja-e a központi bizottság, kinek nyujt kedvezményt, kit sujt könnyelmüen; sőt ha a fokozatok elintézésénél nagy befolyást gyakorol a bizottságra a körülmény, hogy midőn külön kedvezményt nyujt, nemcsak az egyesnek, hanem másoknak is nyujtja, kik ugyanabba a sorozatba vannak sorozva: e kedvezmény kiterjesztésénél bizonyára lelkiismeretesebben fogja eszközölni, mint azon másik eljárás mellett, a mikor csupán az egyes egyének viszonyainak elintézésével, egyes egyéneknek nyujtandó előnyről, vagy az egyes egyének rovására lehető hátrányról van szó. Itt tehát, ha részrehajlást az országos bizottságról egyátalában föltenni lehet, a kedvezésnek sokkal bővebb, sokkal nagyobb tér nyittatik.

Kerkapoly Károly képviselő ur fölemlitett egy indokot, mely hathatósan szól az első osztály véleménye mellett, az tudniillk, hogy az első osztály különvéleménye mellett érdekévé tétetik mindenkinek, nemcsak hogy saját birtokának alacsonyabb osztályba sorozása mellett fölszólaljon, hanem egyszersmind az is, hogy mások birtokának tulalacsony becslését meg ne engedje. Ezen következtetést bátor vagyok tovább kiterjeszteni, és azt állitani az első osztály külön véleményezéséről, hogy mindenkinek érdekében van óvakodni, nemcsak hogy mások birtoka tulmagas osztályba ne soroztassék, hanem teljesen megállapitva látom azt, hogy a különvélemény esetében egy hathatós indok el van véve a tekintetben, hogy a maga birtokának is tulalacsony osztályozását ne eszközölje, mert a fokozat megállapitása csak azután következik be; hiszen mindenki tudja, hogy ha saját birtokát tulalacsony fokozatba erőszakolta: azon veszélybe juttatta magát és azokat, kik vele ugyan e sorozatba soroztattak, hogy a fokozat fölemelése folytán elesik kedvezménye, hogy az e tekintetben gyakorolt illetéktelen befolyás utólag ugyancsak magán meg fogja magát boszulni.

Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur azt állitotta, hogy az országos bizottságnak a különvélemény oly rendkivüli hatalmat ad kezébe, melylyel az egész előleges munkát fölfordithatja. Bocsánatot kérek, mit tehet a különvélemény, az országos bizottság egy és más esetben? Egy és más fokozatnál valamennyi birtokkal együtt, mely azon fokozatba osztályozva van, fölemelheti vagy alacsonyabbá leszállithatja. Mit tehet az országos bizottság a központi bizottság véleménye szerint? Azt, hogy számos esetben és nemcsak valamennyi, hanem még számosabb esetekben is — mert természetesen a parcellákra nézve történendő fölszólalások mindenesetre sokkal számosabbak lesznek, mint a legnagyobb számot fölvéve is a fokozatok elleni reclamatiók, — az egyes parcellákat egy vagy más fokozatból kivéve, ez által az egész fokozatot megzavarhatja, fölfordithatja. Tehát a központi bizottság véleménye az országos bizottságnak semmivel sem ad több hatalmat, ellenben sokkal több zavarra adhat alkalmat.

Továbbá az emlittetik föl a kisebbségi vélemény ellen, hogy, miután a tegnapi szavazás alkalmával az országos bizottságba a kormánynak nagyobb befolyás adatott, ez által illetéktelen hatalmat fog a kormány gyakorolni a fokozatok megállapitásánál; sőt Móricz Pál képviselő ur az országos bizottságot egy canditationalis bizottsághoz hasonlitotta össze. A hasonlat egyátalában nem áll.

A candidationalis bizottság rövid időre, ugyszólván, esetről-esetre választatik meg, az országos bizottság pedig már eleve megállapittatik a munka egész folyamára. Ki nevezi ki? nem azon kormány, mely akkor lesz az ügyek élén, midőn ez országos bizottság végműködését foganatositja, hanem jelenleg az ország administratioja, politikája, stabilitása érdekében a fölött mindenesetre örvendenék, ha reményem lehetne, hogy hat év mulva ugyane kormány fogna kormányozni, de — ugy hiszem — Tisza Kálmán képyiselőtársam nem tartja valószinünek azt, hogy azon kormány, mely ezen bizottságot kinevezi, — mert ezen országos bizottság most lesz kinevezve, — fog 6 év mulva is az ország élén állani, midőn a fokozatok megállapitása megtörténhetik, és épen Móricz Pál képviselő urhoz, ki bizonyosan nem osztozik a bal oldal kormányképtelenségének tanában, illik legkevésbé ezen fölfogás. (*Mozgás balról. Jobbról helyeslés. Derültség.*)

Továbbá Tisza Kálmán képviselő ur azt állitotta, hogy, a kisebbségi vélemény nyomán haladva, az egyes vidékek megnyugvása nem fog eléretni.

Meglehet lesznek vidékek, melyekre nagyobb teher esvén, nem fognak megnyugvást találni; de nem az egyes vidék kizárólagos megnyugvása kell, hogy a törvényhozás szeme előtt lebegjen, mert első sorban arra kell néznie, hogy mindenekelőtt az egész ország megnyugodjék az iránt, hogy minden kerületre aránylagosan egyenlően történt a kirovás, és nem arra, hogy egyes vidékek, melyekre tulalacsonyan történt a kirovás, megnyugodjanak más vidékekkel szemközt, melyek mint most sulyosabb kirovások nehezednek, s annak folytán jövőben sem nyugodhatnak meg.

Egyébiránt a tisztelt ház hatalmában áll, a kérdés fölött szavazata által dönteni, és a dolgok logi-

káját, az ellensulyozó eszközöket teljesen mellőzni; de ennek sulyát majd akkor érezzük, mikor a baj be fog következni, s többé mód a segitségre nem lesz. Öt évre előre egy eljárást megállapitani, és az utólagos javitás eszközeit mellőzni: bizonyára helytelen, — és hogy be fog következni a baj, azt az idegen országok példájából láthatjuk, — akkor pedig fegyvertelenül minden eszköz nélkül fogunk vele szemben állani, akkor nem lesz többé módunk, azt helyrehozni.

Ha a tisztelt ház meg volna győződve arról, hogy semmiféle hiba nem fog a munka keresztülvitelénél történni, másodszor, hogy tökéletesebb erők, sokkal megfelelőbb eszközök fognak rendelkezésünkre állani, mint állottak például Poroszország rendelkezésére: akkor nem csodálkoznám, hogy az utólagos kisegitő-eszközöket a tisztelt ház mellőzni kivánja.

Ámde azt hiszem, mi nem számithatunk arra, hogy jobb végrehajtó organumunk legyen; nem számithatunk arra, hogy a vidéki különérdekek itt kevésbé állnak szemközt, mint állottak ott. Mégis ott 50 évig jó következetes közigazgatás daczára kitünt azon számok szerint, melyeket tegnap voltam szerencsés a tisztelt ház előtt idézni, hogy ilyen ellensulyozó eszközre szükség volt, s ha mondom, ily tökéletes eljárásu országban ezt nélkülözhetlennek tartották: kérdem, vajon teljes megnyugvással mellőzhető-e azon föltétel itt, s hogy jó eredményt e nélkül merne-e várni valaki közülünk?

Ismételve ajánlom a különvéleményt a tisztelt ház figyelmébe.

Elnök: Miután az I. osztály különvéleménye az 52—70-ig terjedő §§-ra vonatkozik, mely a becslési eljárásnak egészen más módozatát hozza javaslatba, azt hiszem, leghelyesebben teszem föl a kérdést, hogy vajon az 52—70-ig terjedő §§-kat a központi bizottság javaslata alapján kivánja-e a tisztelt ház tárgyalni, vagy az első osztály által ajánlott szövegezés szerint? *(Helyeslés.)* Tehát fölhivom azon képviselő urakat, kik az 52—70-ig terjedő §§-kat a központi bizottság javaslata alapján kivánják tárgyalni, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség a központi bizottság javaslata szerint kivánja tárgyalni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az 52. §-t.)*

Eötvös Károly: Tisztelt ház! Azon indokok alapján, melyeket előbb volt szerencsém elmondani, — nem akarom azokat ismételni, csak hivatkozom rájuk — bátor vagyok az 52. §. második bekezdéséhez egy pótlást inditványozni. Módositványom igy hangzik: „Valamint a fokozat-tételek helyessége iránt netaláni kifogások, e szavak: „netaláni kifogások“ töröltessenek, és helyébe jöjön: „az állami közegek, mint netalán egyesek által beadott kifogásokat“.

Az idő, mely az operatió befejezésére van szánva, ez által nem hosszabbittatnék; de a hol legalább egyeseknek, kiknek érdeke azt kivánja, nem tétetnék lehetetlenné a kiigazitás, illetőleg a fölszólalás.

Bátor vagyok inditványomat a tisztelt háznak elfogadás végett ajánlani.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a beadott módositványt.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a beadott módositványt? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadtatott.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az 53., 54., 55. §§-at, mely észrevétel nélkül elfogadtatván. Olvassa az 56. §-t.)*

Péchy Tamás: Bátor vagyok a tisztelt ház engedelmével egy tollhibára figyelmeztetni. Ugyanis az előbbeni §-ban ez van: a becslőjárás ugyanannyi járásra osztatik. E szövegben hiba van, mert itt aljárásnak kell lenni. Méltóztassanak ugy igazitni ki, hogy a becslőjárás ugyanannyi aljárásra osztatik. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint fog kiigazittatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az 57., 58., 65. §-okat.)*

Elnök: Miután nincs észrevétel, ezek is elfogadtatnak.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a 66. §-t.)*

Nagy György: Tisztelt ház! Én azon nézetben vagyok, hogy a fölszólamlás módozatait nem méltóztatnak akarni, senkire nézve sem megneheziteni, annyival kevésbbé pedig lehetetlenné tenni.

De ha ugy méltóztatik a szövegezést elfogadni, amint van, akkor azon községek lakóira nézve, akik a körjegyzőségekhez tartoznak, a fölszólamlás nemcsak hogy megnehezittetik, hanem egyenesen lehetetlenné tétetik. Méltóztatnak tudni, hogy a törvényjavaslat első szakasza azt rendeli, hogy a fölszólamlás azon községi előljáróságoknál jelentetik be, amely községnek helyén az illető föld fekszik, a 3-ik §. pedig azt rendeli, hogy az előljáró a szóval történt jelentésről jegyzőkönyvet vesz föl.

Méltóztatnak tudni, hogy a reclamatiókhoz szükségesek oly okmányok is, mint például a birtokiv, telekkönyv, a melyek a körjegyzőknél, mindig csak a körjegyzőség székhelyén vannak. Ha most a fölszólamlás el lesz tiltva más községek előljáróságánál, mint amelyen az illető birtok fekszik, ugyan hogy fogja azon községben a községi előljáróság jegyzőkönyvbe iktatni a reclamatiot, a hol a községi előljáró sem irni, sem olvasni nem tud. Szomoru, de kénytelen vagyok ezt megmondani, hogy a kör-

jegyzőséghez tartozó községek előljárói legnagyobb részt ilyenek.

Én tehát, tisztelt ház, azon czéltól vezéreltetve, hogy azon garantiát, melyet ezen törvény a fölszólamlás által nyujt, semmivé ne tegyük, vagy meg ne nehezitsük, a következő módositást vagyok bátor e szakasz első bekekezdéséhez ajánlani. *(Olvassa :)*

„A körjegyzőséghez tartozó községekben a fölszólamlás a körjegyzőség székhelyén is történik.“ *(Helyeslés bal felől.)*

Bittó Béni előadó: Tisztelt ház! Én a módositványt szükségesnek nem tartom, és pedig azért, mert a 64. §. világosan kimondja, hogy a birtokivek és telekkönyvek mindenütt a községekben a biró házánál lesznek közhirré téve, tehát nem a körjegyzőségek székhelyén, hanem minden egyes községnél. A mi pedig a tisztelt képviselő urnak második motivumát illeti, hogy vannak oly községek, a hol az előljárók nem képesek fölvenni a bejelentéseket: azt hiszem, hogy a „mundus se expediet“ ott is érvényesül majd. Ha az előljáró nem tudja, megteszi azt más.

Én tehát nem látom szükségesnek a módositványt, és azért kérem a szöveget megtartatni.

Stoll Károly: A kisebbségi vélemény szerint a 44. §. elfogadtatván, minden községben egy választmány van, s annak élén áll egy ugynevezett ügyvezető, annak kezelése alatt állanak azon okmányok, melyek a pénzügyi igazgatóság által kitétettek. Már hogy lehessen ezeket mind onnan elvinni, és a körjegyzőhöz vinni? Ezen választmány lesz a dolog lelke, s épen az elé fognak kerülni a reclamatiok. Ez lévén a legegyszerübb ; elfogadom a központi bizottság véleményét.

Huszár Imre: A módositvány a 66-dik §-hoz tétetett, mely akkor, mikor készült, bizonyosan öszhangzásba hozatott mind a módositó bizottság, mind pedig a benyujtó kormány által.

Ha tehát a tisztelt előttem szóló érvelése állana: akkor itt a 66. §. első alineájára nézve egyátalában nem is volna szükség.

Miután a módositvány a 66. §-hoz tétetett, még pedig oly czélból, hogy a fölszólalások minden egyesre nézve megkönnyittessenek, de azonfölül, hogy a fölszólalás az elintézések ellen a legczélszerübben megtörténhessék, a mi pedig nem történik másként, mint hogy ha ott megy véghez, a hol a szükséges birtokivek, kimutatások vannak, s hol a mellett az előljárósághoz tartozó emberekben az irás, olvasás képessége is megvan, pedig tudjuk, hogy az esküdtek és birák közt, különösen a kis községekben, melyek épen e miatt körjegyzőségekbe vétetnek be, van nagyon sok ember az előljárók közt, a birótól kezdve a kisbiró és esküdtig, kik irni-olvasni nem tudnak : — Nagy György képviselő ur módositását pártolom. *(Helyeslés.)*

Péchy Tamás: Én előttem is igen nagy fontossággal bir az, hogy mindenkinek meg legyen könnyitve panaszának beadhatása; hanem azt hiszem, hogy ha igen tisztelt barátom, Nagy György, inditványa ugy fogadtatnék el, mint az be van adva, némely esetekben nehezitést foglalna magában, azért is azt a módositást ajánlom hozzá: „a körjegyzői székhelyen *is*.“ *(Nayy György közbeszól: Benne van!)* akkor azt hiszem, alapos kifogás az ellen nem is tehető, és kérem azt elfogadni. *(Elfogadjuk!)*

Elnök: Méltóztassanak azok, kik a központi bizottság szövegét elfogadják, fölállani. *(Megtörténik.)* Nem fogadtatott el ; tehát a Nagy György képviselő ur által beadott módositványnyal fogadtatik el.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 67., 68., 69., 70. és 71. §§-okat, melyek változatlanul elfogadtattak. Olvassa a 72. §-t.)*

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Ezen szakasz első bekezdése igy, a mint van, nem maradhat meg, hanem ugyazon szövegezés szerint kell átalakittatnia, mint a hogy átalakittatott a 2-ik §., vagy pedig ezen szakaszra hivatkozni kellene.

Bittó Béni előadó: Hozzájárulok előttem szóló fölszólalásához, mert csakugyan e szakasznak a 2-ik szakasz szelleme szerint kell átalakittatni ; leghelyesebb lesz, ha egyszerüen hivatkozunk a második szakaszra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tehát a 72-ik szakasz első bekezdésének szövegezése, miután a 20 év elejtetett, hivatkozással a 2-ik szakaszra, fog módosittatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a 73—82-ik §§-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: E szerint tehát a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat ugy átalánosságban, mint részleteiben elfogadtatván, a legközelebbi ülésben harmadszorszor fog fölolvastatni.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve.

Tisztelt ház ! A jövő hétfőn tartandó ülés napirendjére tüzhetnők e törvényjavaslatnak harmadszori fölolvasását ; továbbá a főrendiház által a catasteri fölmérésről szóló törvényjavaslatra nézve tett módositásokra vonatkozó jelentését a központi bizottságnak, és végre a mentelmi bizottságnak kétrendbeli jelentését Lázár Ádám és Babes Vincze képviselő urakra vonatkozólag.

Ezzel a mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 órakor.)

195. országos ülés

1874. január 26-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Irányi Dániel a birósági és más hivatalnokok fizetéseiknek letiltása tárgyában interpellálja a kormányt. A kormány beadja 1) a méter-mérték behozataláról, 2) a keleti marhavész elleni intézkedésekről, 3) a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról, 4) a bánya-törvényről, 5) az országos statistikának szervezéséről, 6) az osztrák-magyar monarchia és Poroszország közt kötött posta-szerződés beczikkelyezéséről, 7) a Portngáliával kötött consuláris szerződésről, 8) a Svéd- és Norvég királysággal kötött hajózási és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről szóló, s végre 9) a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatokat. A kérvényi bizottság bemutatja a XXXIII. sorjegyzéket. A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat végleg elfogadtatik. A catasteri felmérésről szóló törvényjavaslaton tett módositások tárgyaltatván, az előbbi szövegezés elfogadtatik. A mentelmi bizottság jelentése Lázár Ádám és Babesiu Vincze kiadatása tárgyában tárgyaltatván, a bizottság véleménye elfogadtatik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, gr. Zichy József; utóbb gr. Szapáry Gyula.

(Az ülés kezdődik d. e. 10½ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter jegyző fogja vezetni. Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a folyó évi január 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesitve van.

Tisztelt ház! Van szerencsém Budapest kérvényét bemutatni, melyben az országos magyar iparegyesületnek az országgyüléshez a hadifölszereléseknek a hazai ipar általi szállitása érdekében tett fölterjesztését pártoltatni kéri.

Ezen kérvény ki fog adatni a kérvényi bizottságnak. Egyéb elnöki előterjesztésem nincs.

Boér Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Csikszék 10 községének kérvényét, a melyben kérik a területi uj fölosztásról bejelentett törvényjavaslatnak el nem fogadását, s bármely más törvényhatóságba leendő beolvasztása ellen tiltakoznak. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

László Imre: Van szerencsém a tisztelt háznak bemutatni 166 Balatonfüred vidéki polgárnak kérvényét, melyben egy önálló független magyar nemzeti bank fölállitását kérelmezik. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Kállay Ákos: Tisztelt ház! Van szerencsém Szabolcsmegyében fekvő Nagy-Kálló mezőváros közönségének kérvényét benyujtani, melyben, a törvényhatósági területek uj fölosztását tárgyazó törvényjavaslattal szemben, Nagy-Kálló mezővárosát Szabolcsmegye székhelyéül kéri megtartatni. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Trifunácz Sándor: Van szerencsém a tisztelt háznak Resicza község több polgárának kérvényét benyujtani, a melyben a községi költségek kivetését megsemmisittetni, és az e tekintetben fönálló törvényt szigoruan alkalmaztatni kérik. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Perczel Béla: Van szerencsém benyujtani a magyar keleti vasut részvénytársaság igazgató-tanácsának előterjesztését, illetőleg kérvényét a magyar keleti vasut viszonyainak rendezése ügyében.

Kérem ezen kérvényt az ezen ügygyel máris foglalkozó vasuti és pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ezen előterjesztés az ezen tárgyban együttesen működő pénz- és vasutügyi bizottságnak fog átadatni.

Bobory Károly: Van szerencsém Verner Dániel szegszárdi lakosnak kérvényét benyujtani, melyben, a magyar királyi távirdai kincstárnak tett szolgálatára való tekintettel, némi anyagi segélyért esedezik.

Továbbá: báró Borovszky Julia kérvényét, a melyben 80 keleti vasuti részvényének beváltását kéri. Kérem ezen kérvényeket a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Irányi Dániel: A ministerelnök urhoz vagyok bátor egy interpellatiot intézni. Elegendően lévén indokolva magában a szövegben, azt egyszerüen fölolvasom. (*Olvassa az interpellatiot.*)

Interpellatio a ministerelnök urhoz.

Miután részint birósági, részint más közhivatalnokok fizetése egész a 300 frtban megállapitott minimum határaig naponként lefoglaltatik, ezen összeg pedig, még ha a zár alá nem eső házbért hozzáadjuk is, azoknak tisztességes megélhetésére távolról sem elegendő.

Miután e miatt az ily hivatalnokok és tisztviselők, különösen pedig birák iránt, de maguk azon testületek iránt is, a melyeknek ezek tagjai, a közönség bizalommal nem viseltetik, a bizalomhiány pedig maga az igazságszolgáltatás és közigazgatás hitelét ugy az ország lakosai, mint a külföld előtt aláássa:

Kérdem a tisztelt ministerelnök urtól:

Szándékozik-e a kormány mielőbb oly intézkedésre hivni föl a törvényhozó-hatalmat, mely a jelzett bajt orvosolni legyen képes, tekintettel nem csupán az állami szolgálatra, hanem a közszolgálat egyéb ágaira is?

Méltóztassék ezen interpellatiot a ministerelnökkel közölni.

Elnök: Közöltetni fog a ministerelnök urral.

Zichy József gróf kereskedelmi minister: Van szerencsém a tisztelt háznak többrendbeli törvényjavaslatot azon kéréssel bemutatni, hogy azoknak kinyomatását és szétosztását elrendelni, és annak idejében az osztályokhoz utasitani méltóztassék. A törvényjavaslatok a következők:

1. A méter-mérték behozataláról. (*Helyeslés.*)
2. A keleti marhavész elleni intézkedésekről.
3. A tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról.
4. A bánya-törvényjavaslat. (*Helyeslés.*)
5. Az országos statistikának szervezéséről. (*Helyeslés.*)
6. Az osztrák-magyar monarchia és Poroszország közt kötött posta-szerződés beczikkelyezéséről.
7. Az osztrák-magyar monarchia és a Portugal királyság közt kötött consularis egyezmény beczikkelyezéséről.
8. Az osztrák-magyar monarchia és a Svéd- és Norvég királyság közt kötött hajózási és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről.

Végre jelenthetem, hogy az erdőtörvényjavaslat is az előkészitési stadiumok legutóbbikában, t. i. a ministertanács tárgyalása alatt van, ugy, hogy azt is a legközelebbi napokban lesz szerencsém bemutatni. (*Helyeslés.*)

Elnök: A benyujtott előterjesztések ki fognak nyomatni és szétosztatni, és a mennyiben az osztályok tárgyalása alá tartoznak, tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatni.

Szlávy József ministerelnök: Van szerencsém a tisztelt háznak bemutatni egy törvényjavaslatot a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről. Kérem, méltóztassék azt kapcsolatban az erre vonatkozó többi előterjesztésekkel az egyesitett pénzügyi és vasuti bizottságokhoz utasitani, hogy az, az ügy sürgősségénél fogva, mielőbb tárgyalás alá vegye és az erről szóló jelentést a tisztelt háznak bemutassa.

Elnök: A beterjesztett törvényjavaslat előzetes tárgyalás végett a vasuti és pénzügyi bizottságoknak fog kiadatni azon utasitással, hogy azt mielőbb tárgyalás alá vegyék.

Zsedényi Ede: Talán jó volna a törvényjavaslatot előbb fölolvasni, igen rövid a tartalma. (*Helyeslés.*)

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Várady Gábor: Tisztelt ház! Csupán azt kivánom megjegyezni a jövőre nézve, hogy ezen fölolvasás a házszabályokba ütközik. A házszabályok csak háromszori fölolvasást ismernek és nem négyszerit. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ezen törvényjavaslat előzetes tárgyalás végett a pénz- és vasuti bizottságokhoz utasittatik.

A kérvényi bizottság kiván jelentést tenni.

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság nevében az általa tárgyalt XXXIII. sorjegyzéket benyujtani. Kérem kinyomatását és napirendre tüzé ét elrendelni.

Elnök: Kinyomatik és a fönálló gyakorlat szerint, a szombati ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a napirend, vagyis a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat harmadszori fölolvasása.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a földadó szabályozására vonatkozó s az imént harmadszor

fölolvasott törvényjavaslatot, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)*

Elfogadtatott s tárgyalás végett a főrendiházhoz fog átküldetni.

Következik a napirend második tárgya, vagyis a központi bizottság jelentése a főrendiház által a katasteri fölmérésekről szóló törvényjavaslatban tett módositványok iránt.

Mihályi Péter előadó *(olvassa a központi bizottságnak ez iránti jelentését.)*

Tisztelt ház! A katasteri fölmérésről szóló törvényjavaslatban a főrendiház által tett módositványok egyikét sem fogadta el a központi bizottság. Az egyik módositvány vonatkozik nevezetesen a fölmérés alkalmával történő károk megtérítésére. A mennyiben azonban a képviselőház által elfogadott szövegezés 10. §-ában különösen a vonalvágásoknál, fölmerülő károk pótlására nézve a kellő intézkedés megtétetett: ezen ujabb intézkedés szükségét a központi bizottság nem ismerheti el, és igy a módositvány elfogadását nem ajánlhatja.

Elnök: A főrendiház módositványai három szakaszra vonatkoznak. Ugyanis az első módositvány a 14. §-ra nézve csekély irályi módositást tartalmaz; a 20-ik §. után a kártérítésekre nézve egy uj §. fölvétele javasoltatik a 21. §. száma alatt; s végre a 37. §-t egy uj harmadik bekezdéssel kivánja megtoldatni. Méltóztatnak elfogadni a központi bizottság véleményét? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott, és igy a törvényjavaslat változatlanul föntartatik. A képviselőház ezen határozata a főrendiházzal közöltetni fog.

Következik a napirend harmadik tárgya, vagyis a mentelmi bizottság jelentése.

Eötvös Károly előadó *(olvassa:)* A segesvári kir. járásbiróság kéri, hogy, miután Haller Ferencz magán-vádló által Lázár Ádám képviselő ellen kihágás miatt bünvádi följelentés tétetett: adjon a képviselőház engedélyt arra, hogy nevezett képviselő az ellene megindítandó eljárás végett a kérvényező járásbiróság elé idéztethessék.

Miután a segesvári kir. járásbiróság kérvénye mellett az állitólagos vádra vonatkozó ügyiratok föl nem terjesztettek, s miután ennélfogva sem a vád természete, sem annak a váddal illetett képviselő személyére vonatkozása meg nem birálható: ennélfogva alólirott bizottság a kérvényt elutasittatni véleményezi. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Fölkiáltások: Elfogadjuk!)* Tehát a mentelmi bizottság véleménye elfogadtatott.

Eötvös Károly előadó *(olvassa:)* A budapesti királyi főügyész kérvénye mellé kapcsolt ügyiratok alapján előadja, hogy a Budapesten román nyelven megjelenő „Albina“ nevü politikai lap folyó évi szeptember 4-iki (augusztus 23-iki) 64-ik számában „a katonai végvidéki románokhoz“ fölirattal s „Patitulu“ álnévvel egy czikk közöltetett, mely egyrészt a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázit, másrészről a magyar kir. kormányt, mint törvény által alkotott testületet, rágalmakkal illeti, melylyel tehát az 1848: XVIII. törvényczikk 9. és 10. §§-aiba ütköző sajtóvétségek követtettek el, melyeknek megtorlására részint a törvény által kötelezve, részint az idézett törvény 19. §-a értelmében a magyar kir. kormány határozata alapján utasitva van. Azonban az általa a törvényes eljárás teljesitésére megkeresett pesti esküdtszéki kerület sajtóügyi birósága Babesiu Vincze budapesti lakost, mint a nevezett lap felelős szerkesztőjét, a kérdéses czikk szerzőjének fölfödözésére fölszólitván: ezt a nevezett szerkesztő erkölcsi kötelességébe ütközőnek nyilvánitá, de egyuttal kijelenté, hogy az incriminált czikkért a felelősséget elvállalja; de miután időközben a fehértemplomi kerület országgyülési képviselőjévé megválasztatott, mentelmi jogánál fogva a képviselőház határozatáig magát a birói eljárásnak alá nem vetheti. Kéri ennélfogva nevezett főügyész, hogy a képviselőház Babesiu Vincze képviselő ellen a fönforgó kérdésben a birói eljárás alkalmazását engedje meg.

Miután a bizottság ugy a kérvényből, mint az a mellé kapcsolt iratokból meggyőződött arról, hogy a szándékolt birói eljárás a törvények alapján törvényes biróság által alkalmaztatik; továbbá, hogy a vád tárgyát képező hirlapi czikk s a vádlott képviselő személye közt a ténybeli összefüggés azon okoknál fogva, mert a czikk szerzője nem tudatik, s mert azért a felelősséget a vádlott képviselő, mint felelős szerkesztő, egyenesen elvállalta: törvényesen fönforog, s végre meggyőződött, hogy ez ügyben illetéktelen zaklatás esete nem forog fönn: ezen okoknál fogva tisztelettel véleményezi, hogy a képviselőház Babesiu Vincze képviselő ellen a további birói eljárásnak alkalmazását megengedni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Trifunácz Sándor: Tisztelt képviselőház! Midőn a mentelmi bizottság az imént fölolvasott inditványa ellen szót emelnék, szükségesnek tartom azt a megjegyzést előrebocsátani, hogy, eltekintve azon szemponttól, melyet az ilynemü kérdések megbirálásánál saját nézetem szerint, helyesnek tartok, csakis azon álláspontból szándékozom kiindulni, melyet a tisztelt mentelmi bizottság ugy ezen kérdésben, valamint már több más esetben is eddig elfoglalni méltóztatott, és mely az által, hogy a tisztelt ház többsége azt már egynéhányszor magáévá tette, némileg előzménynyé vált. A tisztelt mentelmi bizottság a királyi főügyész kérvényének, melyben Babes Vincze képviselő ur ellen egy, ez utóbbi által kiadott „Albina“ nevezetü hirlapban megjelent czikkért bünvádi eljárás megindításának

megengedhetését kéri, helyt adni inditványoz, és pedig a következő okokból: először, mert meggyőződött arról, hogy a szándékolt birói eljárás a törvények alapján törvényes bíróság által alkalmaztatik; továbbá, hogy a vád tárgyát képező hirlapi czikk s a vádlott képviselő személye közt, a ténybeli összefüggés azon oknál fogva, mert a czikk szerzője nem tudatik s mert azért a felelősséget a vádlott képviselő, mint felelős szerkesztő, egyenesen elvállalta: törvényesen fönforog, s végre meggyőződött, hogy ez ügyben illetéktelen zaklatás esete nem forog fön.

A mi az első indokot illeti, a jelenleg fönálló törvények szerint annak formaszerü helyességét tagadásba ugyan nem vehetem; de nem mulasztom el ezen alkalmat, hogy a tisztelt ház becses figyelmét azon anomáliára föl ne hivjam, mely a sajtóbíróságok korlátolt száma következtében, minden oly esetben előáll, midőn az esküdtszéki intézménynek valódi természete és czélja ellenében egy sajtóügy fölött oly esküdtek hivatvák itéletet kimondani, a kik azon nemzetiségnek, melyből a szerkesztő származik, s melynek számára a czikk iratott, sem nyelvét, sem szokásait, sem egyátalában gondolkodási és érzési módját nem ismerik.

Ha már minden illő és nem illő alkalommal mintegy szokásossá vált Angliára, mint az alkotmányos és szabadelvü intézmények mintaországára hivatkozni: akkor, szerény nézetem szerint, az esküdtszékek szervezésénél is tekintettel kellett volna lenni azon messzire menő méltányosságra, mely által az angolok esküdtszékeik alakitásánál vezéreltetnek, oly annyira, hogy például: ha a vádlott idegen, akkor megengedik, hogy az esküdtek, a kik elé állitandó, felerészben ugyanazon nemzetiségből vétessenek, melyhez a vádlott maga is tartozik. Midőn ezt megemliteném, nem volt ugyan szándékom egyenesen ezen . . . (*Csernátony közbeszól: Ez csak külföldiekre vonatkozik!*) Az efféle esküdtszékek megnevezése: jury per medietatem linguae arra mutat, hogy a nyelvre, nem pedig származásra történik a figyelembevétel.

Mondom, nem akartam egyenesen ezen intézmény utánzását ajánlani, hanem csak a tisztelt háznak figyelmét akartam arra forditani, hogy talán nálunk is egyszer ideje volna, kivált most, midőn a birószágok mind államiak, — tehát az esküdtszékek eddigi korlátolt számának értelme többé nincs, — hogy az ország minden részében, például minden első-folyamodásu királyi törvényszékeknél a sajtóvétségek megbirálására esküdtszékek állittassanak föl; mert csakis akkor mondhatni, hogy az ilyen birószágok, valóban népszerü birószágok, és hogy az általok kimondott itélet a társaság lélkiismeretének valódi nyilatkozata.

Szembetünőbb módon sohasem mutatkozott az esküdtszékek alakitása ily különbségének hatása, mint a legközelebb elmult időben Trans-Lajthániában, hol mindaddig, mig a cseh lapok vagy megjelenési helyükön, vagy pedig a szerkesztő születési helyén alakitott esküdtszékek elé idéztettek, majdnem mindig fölmentettek a vád alól az illető vádlottak; holott midőn az osztrák igazságügyminister önhatalmilag egy, — bár szinte cseh, — de mégis németek által lakott vidéken összeállitott esküdtszéket delegált: majdnem mindig elitéltettek. Különben mindezt csak mellékesen hozván föl, ismétlem, hogy a tisztelt mentelmi bizottság első, valamint második indoka ellen a jelenleg fönálló törvények és rendeletek alapján kifogást tenni nem lehet; de annál kevésbé szilárd alappal bir a mentelmi bizottság érvelésének harmadik pontja.

Sajnálom, hogy az igen tisztelt előadó ur, mielőtt inditványát előadta volna, föl nem olvasta azon czikket, mely ellen ily nehéz vádak emeltetnek, különben a tisztelt ház is meggyőződhetett volna arról, hogy az egész nem egyéb, egy közönséges, — bár nem épen szerencsésen választott kifejezésekben irt, — választási fölhivásnál; egy szót sem találhatni benne, mely oda lenne irányozva, hogy, mint a királyi főügyész állitja, a közbéke és csend erőszakos zavarására lázitson, sőt a czikk végefelé határozottan fölszólitja czikkirója a határőrvidék értelmiséget, hogy a választás sikeres keresztülvitelére csakis a törvényben megengedett eszközöket használja.

Igaz ugyan, hogy, mint már mondám, nem elég higgadtsággal iratott azon czikk; valamint az is igaz, hogy a loyalitás kissé nagyon is szigoru, hogy ugy mondjam, katonai értelemben vétetik; valamint végre az is igaz, hogy az iró a jelen kormány és annak iránya iránt épen nem nagy bizalommal viseltetik.

De mindez nem bün, és nagyon könnyen megmagyarázható, ha tekintetbe veszszük, mi különben az egész czikk irmodorából kitünik, hogy annak szerzője alkalmasint egy volt határőrvidéki katona, ki hogy ha ezért egy az ő vidékén alakuló esküdtszék elé állittatnék: a vád alól bizonyosan fölmentetnék; holott jelenleg, midőn a budapesti esküdtszék elé állittatik, majdnem ugyanazon bizonyossággal épen az ellenkezőtől kell tartania.

Mindezeknél fogva meggyőződésem az, hogy itt csakugyan politikai zaklatás esete forog fön, mely arra van irányozva, hogy miután mindazon visszaélések, melyek a megyei hatóság s a választási bizottság által a fehértemplomi választás alkalmával elkövettettek: Babes megválasztatását meghiusitani képesek nem valának, nevezett képviselő most ez uton a már megnyert mandatum gyakorlatában meggátoltassék.

Minthogy azonban nekem a királyi főügyészség, valamint az esküdtszéki intézményről és hivatásáról sokkal magasabb fogalmam van, semhogy őket oda leláztatni engedhetném, hogy mintegy eszközökül szolgáljanak arra, hogy a kormányra bármi tekintetben alkalmatlan népképviselők megbizatásuk gyakorlásától megfosztassanak: ugyanazért nem helyeslem a mentelmi bizottság nézetét, hanem bátor vagyok a tisztelt háznak egy ellen-inditványt előterjeszteni, mely oda van irányozva, hogy a királyi ügyész kérvényének hely ne adassék.

Inditvány, a budapesti királyi főügyész kérvénye tárgyában beadott 435. számu inditványa ellen:

„Határozza el a ház, hogy a királyi főügyész kérvényének, melyben Babes Vincze képviselő ur ellen bünvádi kereset megindítására engedélyt kér, hely nem adatik.“

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Arra, hogy a fönforgó kérdésben igazságos határozatot mondhassunk, véleményem szerint elkerülhetlenül szükséges, hogy a czikket, mely a vád alapjául szolgál, ismerjük. Én csak azért szólaltam föl, hogy arra kérjem a tisztelt házat, méltóztassék elrendelni, hogy mindenekelőtt maga a czikk olvastassék föl.

Paczolay János: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Az előttem szólott képviselőtársam előadását nem pártolom; nem pártolhatom pedig azért, *(Halljuk!)* mert a tisztelt képviselőház nem arra van hivatva, hogy ő itéljen afölött, hogy a czikk tartalmaz-e olyat, a melyért bünügyi eljárás lesz elhatározandó és a czikkiró megbüntetendő.

Ha a képviselőház ebben határozatot vagy véleményt mondana: akkor magát a birói hatalmat ragadná magához, maga gyakorolná a birói hatalmat. Ez pedig, tisztelt ház, igen veszélyes előzmény és praecedens lenne mindnyájunkra nézve, melynek megállapittatni egyátalában nem szabad. Miután pedig a mentelmi bizottság előadásából constatálhatni először azt: hogy az ország törvényei által fölállitott királyi ügyészség e czikket olyannak találja, amely fölött a birónak kell kimondani: vajon foglaltatik-e benne büntény vagy sem; másodszor constatálhatni azt: hogy a királyi ügyész ezen dolognak, ezen kérdésnek elitélését a törvény által fölállitott illetékes biróra akarja bizni; s harmadszor, miután, ha a képviselőház bocsátkoznék annak megitélésébe, foglaltatik-e azon czikkben büntény vagy sem, már előzetes itéletet mondana, mely a birónak utasitásul szolgálhatna, miáltal a birói függetlenség lenne megtámadva: ennélfogva Irányi Dániel képviselő ur inditványát elvetendőnek vélem. *(Helyeslés jobb felől.)*

Huszár Imre: Tisztelt ház! Én azt vélem, hogy most egy előzetes kérdésről van szó s én constatálni óhajtom ezt azért, mert szeretném a jogot föntartani magamnak, hogy esetleg a dolog érdeméhez is szólhassak. Az előzetes kérdésre nézve tudniillik arra, melyet Irányi Dániel képviselő ur fölvetett, tökéletesen egy véleményben vagyok vele és nem osztozom előttem szólott tisztelt képviselő urnak véleményében. A tisztelt képviselő urnak igaza van abban, hogy a törvényhozásnak nem az a hivatása e perczben, hogy megitélje azt, vajon foglal-e azon czikk magában oly kifejezéseket, melyek a sajtó-törvénybe ütköznek, vagy esetleg melyek a büntető eljárás utján torlandók meg, hanem a képviselőháznak hivatása: megbirálni, hogy forog-e fön politikai zaklatás, vagy nem? *(Helyeslés bal felől.)* Ha a képviselőház nem volna följogositva megbirálni ezt: akkor nem volna értelme annak, hogy mi mentelmi bizottság jelentését tárgyaljuk; hanem akkor mi nekünk el kellene egyszerüen fogadni és registrálni az ő véleményét. Én meg akarom itélni: vajon forog-e ezen esetben zaklatás esete fön, vagy sem? mit nem tehetek, ha az irományok nem olvastatnak föl, s ezért pártolom Irányi Dániel képviselő ur inditványát. *(Helyeslés bal felől.)*

Babes Vincze: Tisztelt ház! *(Nagy mozgás. Fölkiáltások: Nem szólhat saját ügyében! Az elnök csenget.)*

Elnök: A házszabályok 158. §-ának második bekezdése azt mondja:

Ha a ház valamely tagja ellen adatott be kérvény, az iratok vele előlegesen közöltetnek, s védelmét mind a bizottságban, mind a ház előtt szóval vagy irásban előzőleg előadhatja; azonban a bekövetkező tanácskozásban és szavazásban részt nem vehet.

Én nagyon sajnálom, hogy a képviselő ur akkor, midőn kijelentettem, hogy most ezen tárgy következik, nem élt azon joggal, melyet a házszabályok neki adnak. Most a vitatkozás megindult; Trifunácz képviselő ur fölszólalt ez ügyben: ennélfogva, a házszabályok világos szavai szerint a képviselő urnak többé szólásra joga nincs. *(Általános helyeslés.)*

Csiky Sándor: Tisztelt ház!

Elnök: Kérem a tisztelt képviselő urat, méltóztassék az előzetes kérdéshez szólani.

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Valamint az előttem szólott Huszár Imre tisztelt képviselő ur, ugy én is azon véleményben vagyok, miként azt megbirálni, hogy zaklatás forog-e fön e kérdésben, vagy sem? épen a ház föladatához tartozik; mert ha ez nem tartoznék a ház föladatához: ugy mire való volna a mentelmi bizottságnak ezen ház által történt kiküldetése? Mi föladata volna a képviselőháznak a képviselők ki- vagy ki nem adatása kérdésében, mint határozatot hozni aziránt, hogy kiadja, vagy sem. Ez mindennapi dolog; a tisztelt ház épen most gyakorolta ezt Lázár Ádám tisztelt képviselőtársammal szemben, midőn elhatározta, hogy nem adja ki.

Hogy tehát a tisztelt ház tudhassa az ügy állásának miben való lételét, szükséges, hogy az ira-

tok fölolvastassanak annak megbirálása végett, hogy a mentelmi bizottság oly véleményt adott-e be, melyet a ház magáévá tehet; vagy olyat-e, melyet elvet. Tehát ismétlem, okvetlenül szükségesnek tartom, legelőször is azon emlitett czikk fölolvasását s másodszor azon hatósági határozat fölolvasását is, mely az 1848-iki XVIII. törvényczikk 19-ik §-a szerint meghozandó volt arra nézve, hogy a királyi ügyész a képviselőnek vád alá való helyeztetését követelje. Én tehát azon hatósági határozatnak fölolvasását is kérem, melynek szintén itt az iratok között lennie kell. (*Halljuk!*)

Justh József: Tisztelt ház! (*Zaj. Halljuk!*) Az eddigi gyakorlat az volt, hogy ha valamely nyomtatványnak vagy iratnak fölolvasása itt a házban kéretett: az fölolvastatott; én tehát nem látom át, miért térjünk el ez esetben az eddigi gyakorlattól. (*Általános helyeslés.*)

Elnök: Ha tehát a tisztelt ház kivánja, a kérdéses czikk föl fog olvastatni. (*Halljuk!*)

Eötvös Károly előadó (*olvas*) Hiteles fordítás románból az „Albina“ augusztus 29. (szeptember 4-iki) 64. számából:

Fölirat: A katonai végvidéki románokhoz.

1. Gyors léptekkel közelg az óra testvéreim, melyben hivatva vagytok nyilatkozni (véleményt mondani) azon állástok tekintetében, melybe mai gazdauraink juttattak titeket, anélkül, hogy megkérdeztek volna. Ez óra egy ünnepélyes és nagyjelentőségű pillanat éltetökben, sőt épen határozó jövőtökre nézve. Mert ez órában kell nyilatkoznotok (felelnetek), hogy meg akartok-e ti hajolni a mai magyar kormány előtt, s őt czéljainak elérésében segiteni az ország megmagyarositásában, s ekként leakartok-e ti mondani jogaitok és saját érdekeitek védelméről? vagy meg akarjátok menteni a nemzeti becsületet s az emberi méltóságot, erélyesen tiltakozván a magyar erőszak ellen s küzdvén jövőtökért, emberi jogaitokért, melyeket Isten adott nektek; polgári jogaitokért, melyeket ami legfelségesebb császárunk s az ő dicső elődei adtak nektek? (*Élénk általános mozgás.*)

2. Nem mindennapi dolog, testvérek, a képviselő-választás, mely előttetek áll; e választás egy korszaki tény (cselekvény); s az egész ország rátok tekint.

3. Lehet különböző veleménytök egy vagy más ügyben; de egy tekintetben minden végvidéki románnak ugyanazon hite és meggyőződése leend; azon tekintetben tudniillik, hogy soha és semmikép azon nép, mely a trónnak és császárnak hive s hódolója: nem teheti, nem szabad, hogy az 1848-iki lázangókkal szövetkezzék; (*Nagy mozgás.*) soha és semmikép sem fogjátok bizalmatokat adni a magyarositó párt valamely hivének, mely ellensége minden nem-magyar nép, különösen pedig a románnak, s ellensége még a legfelségesebb uralkodónak is. (*Hosszasan tartó mozgás.*)

4. A magyarok pártja, kiválóan a deákistáké semmit el nem fog mulasztani, semmi ármányt, semmi megvesztegetést és ámitást, legyen az pénzzel vagy igéretekkel, hogy titeket, honfiakat, az uralkodó hiveit legnagyobb részt lázangók-, pokoliak- és renegátokból alkotott (összetákolt) pártjukba vonjanak, s a kiknek czéljok titeket eszközül fölhasználni saját czéljaik elérésére, megfosztani titeket nyelvetektől, mit Isten adott s melyet őseinktől örököltünk, egy szóval, titeket anyagilag és szellemileg tönkretenni. (*Mozgás.*)

5. Egy bármelyik magyar pártbeli embernek megválasztása által elismernétek a magyarok minden áron magyarositó, megölő rendszerét, s alávetnétek magatok egy ellenséges s az emberi jogokat lábbal taposó szövetségnek (coalitio). (*Élénk mozgás.*)

6. Ne higyjétek, hogy azok, kik ezelőtt csak kevéssel föllázadtak a trón ellen s megsértették az uralkodó legfőbb személyét, hogy most annak őszinte jóakarói volnának, és ha ők most aljas önzésből hizelkednek neki s ravaszságukkal elámithatják: mi sohasem hiendünk nekik, mert a farkas változtatja szőrét, de természetét nem. (*Hosszasan tartó általános élénk mozgás.*)

7. Mennyi nemes büszkeséggel tekinthettek ti erkölcsiségtök s a trón és legfelségesebb császárunk iránti hűségtök magaslatáról ezen erkölcstelen s a császár és haza iránt hitszegő (hűtlen) emberekre, (*Nayy mozgás.*) ez emberekre, kik — miként nemzeti vakdühükben maguk mondják, — még a hazát is alárendelik saját magyar érdekeiknek, (*Nevetés.*) kik tehát előbb becsülik saját létüket az állam, a haza és az összesnek léténél, mig ti annyiszor védtétek s mentettétek meg a hazát és császárt halálos veszélyekben a törökök, tatárok s ép maguk a hazafiatlan magyarok ellen, kik forradalmárokká lettek. És e lázangó magyarok akarnak titeket megfosztani Isten s törvénytől birt jogaitoktól, kapczájok s eszközeikké akarnak tenni titeket a roppant havasoktól a román Dunáig lévő legderekabb s legkitünőbb hősöket. Titeket akarnak gunyolni és kinozni épen mint Bánság, Körösország (Biharmegye) és a jogaitól megfosztott szerencsétlen erdélyi testvéreiteket.

8. Fivéreim, közeledik az óra, midőn kényuraink arczába egy hatalmas vetót kell csapnotok. Mert kinek az isten és törvény jogot adott: adott annak erőt is, hogy azt megvédhesse.

9. Ismerjétek meg magatokat, fivéreim; ismerjétek föl erőtöket és érvénytöket, különösen most az országgyülési képviselő-választásnál, és jogaitok és erőtök ismeretében, válaszszatok képviselőnek tiszta román vérből való férfiut, román szivből való szivet, román lélekből való lelket; egy oly férfiut tehát, ki a nemzeti

párthoz tartozik, és a császárnak és a nép ügyének hive·

10. A magyar kormány minden magyarral egyetemben azon igyekszik, hogy megcsaljon édes és szép szavakkal, mint a paradicsombeli kigyóé, és képmutatása által meg akar benneteket semmisiteni. Mi tapasztaltak, gyötrödtek és mindentől megfosztottak (rászedettek), mi tanácsoljuk, hogy idejében ébredjetek, és hogy ne higyjetek igéreteiknek és szavaiknak, mert vámosok, farizeusok és kényurak ők. Tetteik bizonyitják őket ilyeneknek minden nap.

11. Ők, a magyarok és leginkább a kormány a deákistákkal azt fogják mondani, hogy javatokat akarják, pedig ők nem is türhetnek beneteket. *(Nevetés.)* Nem; nem fivérim, ők gunyt üznek belőletek és gyülölnek titeket, miként gyülölik és gunyolják az egész nemzetet és mindent, ami román, ők, a nyomorultak, az Isten legostobább és leggyávább teremtményének nyilvánitanak bennünket, állatoknak és tellhetetlenek és barbarok lévén ők, elveszik minden művelődési és nemzeti fejlődési eszközeinket és ők fölékesitik, fölpöffeszkednek és elkényesztetik magukat, emelnek iskolákat és egyetemeket és még magyar szinházakat is, a mi erszényünk- és verejtékünkből, *(Nevetés.)* És aztán ők, a modern barbarok, azt mondják, hogy ők hivatva vannak a „sötét keleten“ a fölvilágosodást és műveltséget terjeszteni.

12. Ha egy magyart, vagy renegát, vagy eltévedt románt valasztanátok, ki tudniillik részesükké, aki a nemzet árulójává lett, nem ragaszkodván a nemzeti programmhoz: akkor ők azt mondanák, hogy joguk van titeket csalni és tyranisalni, mert ti engeditek, hogy csaljanak és tyranisáljanak. És ha a kényurak nyomorultak, még nyomorultabbak azok, kik magukat tyranisálni engedik.

Ti azonban, Trajánnak unokái, *(Nevetés.)* kiknek őseik megrenditették a világot, *(Nagy nevetés.)* ti nem fogjátok e szégyent eltürni.

14. Keressetek tehát jól érdemesült férfiaitok hosszu sorában, keressétek és válaszszátok a legjobbat, legügyesebbet és leghivebbet. Vannak nagy számmal férfiaitok, kik a császár zászlója alatt harczoltak, mint valódi hősök; válaszszátok tehát, hű fiai a román nemzetnek, azt, ki bizalmatokat és tiszteleteket megérdemli, tanácskozzatok és válaszszátok azt a férfit, kit legerősebbnek és legelhatározottabbnak tartotok jogaitok, és becsületetek megvédésére; egyesitsétek minden erőtöket, és vigyázzatok, hogy egyenetlenség vagy érdekhiány miatt szégyenben ne maradjatok.

15. Értelmiségünket pedig kérjük, különbség nélkül a lelkészeket és tanitókat ép ugy mint a katonákat és más tisztviselőket, hogy segitsenek az ügynek minden megengedett és törvényes eszközzel, vezessék a népet a választási urnához, védjék és őrizzék a megvesztegetéstől, megcsalódástól és árulástól, és tanácskozván a szerb testvérekkel, velük egyetértve és egyesült erőkkel működjenek, mert érdekeink velük közösek.

16. Mi, a ti bánáti, körösmenti és erdélyi tapasztalt testvéreitek szóltunk hozzátok testvéri szivből és tiszta lélekből. Az idő itt van, az másodszor nem jön meg, és keserü bánkódás lenne büntetéstek, ha testvéri tanácsunkra nem hallgatnátok; ez akkor már késő lenne, és bánkódástok mit sem érne.

17. Menjetek tehát mindnyájan az urnához, fivérek, menjetek és válaszszatok tiszta szivvel és istenfélelemmel, az urak és mesterkedéseiktől való félelemtől és tartózkodástól menten, mert az igazság és az Isten veletek van.

Csernátony Lajos: Tisztelt ház! Én már jóval azelőtt fölirattam magamat, hogy a czikk fölolvastatását kérjem részemről is, mert én sem értettem egyet Paczolay tisztelt képviselő urral; hanem egyetértettem Irányi Dániel tisztelt barátommal, hogy ezen és ehhez hasonló iratokat, egyátalában minden iratot, melyet valamely képviselő fölolvastatni kér, föl kell olvastatni. Ilyen esetben pedig előttünk azon kérdés lévén: vajon forog-e fönn zaklatás, — mert ha nem ezen kérdés fekszik előttünk, akkor nem látom át, miért kellene fölolvastatni magának a mentelmi bizottságnak jelentését is, és mert más kérdésben nem biráskodunk, de ezen kérdésben igenis határozunk, — ez a kérdés lévén előttünk, okvetlenül szükséges valami, amiből ezt megitélhessük. Fölolvastatván a czikk, én, ki nem szoktam a kiadatásra szavazni oly esetben, ahol legtávolabbról is csak árnyékát is látom a zaklatásnak: ez esetben legnyugodtabb lelkiismerettel fogok szavazni a mentelmi bizottság javaslatára. *(Általános helyeslés.)*

Én nem is mondok egyebet, mert nem tartom magamat följogositva további itéletmondásra. Csak azt jelentem ki, hogy itt zaklatást nem látok, s ennélfogva a mentelmi bizottság javaslatára szavazok. *(Általános helyeslés.)*

Cozma Parthén: Tisztelt ház! Én is csak röviden akarom jelezni, hogy már előbb föl akartam szólalni. Ugyancsak kivántam volna én is, a mit Paczolay képviselő ur előadott, tudniillik kérni, hogy ezen okmány ne olvastassék föl, (*Derültség*) mert, megvallom, semmi tekintetbe sem szeretek ingerültséget előidézni, és meg voltam győződve, hogy ezen czikk fölolvasása olaj lesz a tüzre, és még sem használ semmit. Hanem, miután a dolog megtörtént, s a czikk föolvastatott: kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy én jelen voltam, mikor e lap szerkesztősége a vádlott képviselő ur Nagy-Szebenben, hol mindketten az egyházi congressuson voltunk, roszalólag nyilatkozott ezen czikkről, mihelyest azt elolvasta.

A mentelmi bizottság jelentéséből is kitünik, hogy a képviselő ur nem szerzője a czikknek, és

hogy roszalja annak tulsó kifejezéseit. Ez iránti nyilatkozata az iratok közt van, kérném azt a hangulat némi kijavitása végett, és hogy a másik fél is meghallgattassék: fölolvastatni. *(Halljuk!)*

Eötvös Károly előadó: Legutóbbi nyilatkozata 1873. november 11-én kelt, és igy szól. *(Olvas)*:

Tekintetes vizsgáló-biró ur!

Folyó évi október hó 30-ról $\frac{138}{\text{e. v. b.}}$ sz. a. kelt igen tisztelt fölszólitására, illetőleg a mai nap délutáni 4 órára kitüzött kihallgatás végetti idéztetésemre, — miután egy előbb vállalt elhalaszthatlan kötelezettség teljesitése épen a mai napon személyes megjelenésemet lehetetlenné teszi; de én mindamellett az ellenem inditani szándékolt sajtópert akadályozni egy nappal sem óhajtanám, a kérdéses „Albina“ lapom 64. számában foglalt, s „Patitulu“ azaz „Tapasztalt“ nem „rászedett“, a mint a sajtóhivatal által hibásan fordittatott magyarra álnévvel aláirt czikkre, s személyemre minden, véleményem szerint, szükséges fölvilágositást, ime itt irásilag előterjeszteni bátorkodom, oly kijelentés mellett, miszerint nekem nincs kifogásom, hogy bárcsak ezek alapján ellenem a vád, és illetőleg az esküdtszéki tárgyalás elrendeltessék, ha a tekintetes sajtóügyi vizsgáló-bíróság jónak találni fogja.

Alólirott, 52 éves, temesmegyei, Hodony községben született, „Albina“ román oppositionalis lap szerkesztője, eddig semmi bünvád alatt nem állt.

A kérdéses czikk, illetőleg szózat a Határőrvidékhez, azon időben jelent meg, midőn alólirott, mint egyháznemzeti congressusi képviselő, nagyszebeni utazásában volt, érsek-metropolita megválasztása végett, tehát tudtom, és egyenes beleegyezésem nélkül. Ezen czikket én Nagy-Szebenben, mint jól emlékszem, september 8-án olvastam, tekintve többrendü kifejezéseire, tulzónak, helytelennek kijelentettem mások előtt is.

Én munkatársaimnak távozásomkor tüzetesen mérsékletet ajánlottam s a kérdéses czikk tulzóságai kikerülték figyelmüket.

A czikk szerzőit — állásuknál fogva — meg nem nevezhettem, és most sem nevezhetem meg. A mint már érintettem, a czikknek többrendü kifakadásait, kifejezéseikben nem helyeselve, kifejezéseit nem is fogom védelmezni, sőt azokat sajnálom, védelmemet képezendi a magas kormány hibás politikája, s közegeinek borzasztó visszaélései által minden becsületes hazafi kedélyének annyira felizgattatása, hogy még rosszabbtól is, mint az incriminált kifakadásoktól tartani lehet. Meggyőződésem szerint, a szenvedélyes és kiméletlen hirlapi kifejezéseknek oka maga a kormány, a mint azt majd valamennyi, nemcsak román és szerb, de magyar és német lapok is naponkint bebizonyitják.

Végre nem találom fölöslegesnek kijelenteni, miszerint sem szándékom, sem vágyam nincsen a martyrságra, s a fönnálló politikai körülmények közt nagy bölcseségnek tartanám, s köszönettel venném, ha a magas kormány megelégedve fön kifejezett sajnálatomat, e pertől elállana, a minek semmi tekintetben hasznos eredménye nem lehet.

Mély tisztelettel

Pest, 1873. évi november hó 11-én.

A tekintetes vizsgáló-biró urnak alázatos szolgája Babesiu Vincze, „Albina“ szerkesztője.

Stanescu Imre: A mint, mind a fölolvasott vádlott czikkből, mind pedig a vádlott képviselőnek, egyuttal szerkesztőnek, nyilatkozatóból kitünt, — én legalább azt veszem ki, — hogy ez esetben a zaklatás egyik neme forog fön.

A vádlott czikk választás előtt iratott, tehát a legrosszabb esetben kortesfogásnak vehető, és igy, a mennyiben a kormány sértve érezte magát rendeletei, avagy eljárásának ekként lett megbirálása által: volt azon helyzetben, hogy ugyancsak hasonló fegyverekkel, tehát igazságos védelemre keljen az általa fönntartott sajtó utján magát igazolni, mert, nézetem szerint, az a legigazságosabb harcz, midőn irást-irással, szavakat-szavakkal vágunk vissza, a sajtóban megjelent czikkeket ugyancsak a sajtóban czáfolhatta meg, annyival is inkább, mert semmi rosz utóhatása nem volt a vádlott czikkeknek. Én zaklatásnak helyét egyedül ott nem látom, a hol vádlott czikknek valamely káros, az államegységére, a közbékére veszélyeztető utóhatása lett volna. Ezen czikknek azonban nem volt ez a hatása, s remélem, hogy a tisztelt háznak egyik tagja sem mutathat föl példát arra, hogy ezen vádlott-czikk miatt, a kormány vagy az ország integritása, vagy pedig a fönnálló közbéke ellenében bármely csoportozat vagy egyén az illető kerületből tüntetett és conspirált volna.

Ha tehát utóhatása nem volt, ugy, mint olyan, mely valami politikailag bünös cselekményt magában nem foglal: talán megbüntethető sem lehetne, és ha mégis megbüntettetni czéloztatik, akkor én csak zaklatást látok abban. Máskülönben, tisztelt ház, ha nem veszszük zaklatásnak, ha azt mondanók, hogy igenis, a vádlott-czikkben bünös cselekmény van, mely az irót, és illetőleg, miután a szerkesztő a felelősséget magára vállalta, a szerkesztőt terheli: még azon esetben is, a mentelmi bizottság javaslata ellen lennék kénytelen szólni és szavazni. Mert jogilag véve, minden büntető igazságszolgáltatásnak, tehát még a sajtó eljárásának is végczélja egyedül a javitás lehet, és más nem, nem; sem erkölcsileg, sem társadalmilag.

Babes képviselő ur előttünk fölolvasott nyilatkozatában előadja, hogy távollétében irták a kérdéses czikket, előadja, hogy ő maga is kárhoztatja

némely tulzó kifejezéseit, melyek azonban utóhatás nélkül maradtak, — mint előbb is emlitém, — és igy mintegy bánja a használt irálymodort, és igéretet tesz, hogy a mennyire tőle kitelik, jövőre jobban óvakodni, és nagyobb mérsékletet fog tanusitani, és ily indulatosabb czikkek közlésétől lapját megkimélni fogja. *(Általános derültség.)*

Ez magában véve, tisztelt ház, bármily tekintetek alá veszszük is a dolgot: az illető vádlott egyénnek javulását mutatja. (*Derültség.*) Már most, tisztelt ház! ha ő önként, jó szántából javulást igér: *(Általános derültség)* miért lenne szükség akkor törvényileg is jobbá tenni azt, a ki önkényt is javulást igér. *(Derültség.)* Ha pedig a bünvádi eljárás mindamellett megindittatik: akkor, szerintem, a büntető eljárás, illetőleg a megindittatott sajtó eljárás nem javitást, hanem csakis megtorlást és üldözést czéloz, mely pedig nem a műveltség, nem az emberiség, nem a XIX. századnak intentiójához illik.

Ezek után átalánosságban egyre vagyok bátor a tisztelt kormányt figyelmeztetni, hogy mint Macaulay mondta: „A nép higgadt ott, hol a kormány szabadelvü!“ . . . . Kegyeskedjék tehát a kormány minden tekintetben szabadelvübben eljárni, és reménylem, hogy mindennemü nemzetiség ezen hazában higgadtabban fog gondolkodni, és érezni; higgadtan fogja méltányolni a kormány intentióit és eljárását, és azon ragaszkodással lesz ezen országhoz, mint saját hazájukhoz is, és ez esetben akkor ilyen, a szerkesztő által roszalt czikkek, többé még egy ellenzéki lapban sem fognak előfordulni. Mondám!

Huszár Imre: Tisztelt ház! Az előbb óhajtottam elállni a szótól, mert, megvallom, azon reményben voltam, hogy miután fölolvastatott az incriminalt czikk: Magyarország képviselőházában nem fog emelkedni egy hang, mely a tisztelt képviselő urnak kiadatását ellenezné. *(Helyeslés.)* Nagyon sajnálom, hogy az megtörtént, és nagyon sajnálom, hogy épen azon részről történt, a mely részről ezt legkevésbé voltunk följogositva várni. *(Helyeslés.)* Mert higyje el, az előttem szóló tisztelt képviselő ur, hogy az ő érdekükben, és azon nemzetiség érdekében, melyhez tartozónak magukat valják, bizonyosan jobb lett volna e tekintetben nem szólalni föl, hallgatni és csatlakozni a képviselőház többségének véleményéhez, és csatlakozni azon indignatiohoz, melylyel az imént azon czikk fölolvasása fogadtatott. *(Helyeslés.)*

Egy igen tisztelt képviselő ur, tudniillik Trifunácz képviselő ur maga is elismeri, midőn fölszólalt, hogy azon czikk nem eléggé higadtsággal volt irva. Ez nagyon szép elismerés, habár nem követtetik mindenki által; mert nem csupán Babes ur lapja az, mely ilyen közleményeket foglal magában, vannak akár hány, és nagyon félek, hogy a maihoz hasonló nagyon kellemetlen jelenetek a legközelebbi időben gyakran fognak e házban előfordulni.

Az előttem közvetlenül fölszólalt tisztelt képviselő ur azt mondta, hogy Babes ur ezen czikkének nem volt utóhatása. Ha szorossan veszszük közvetlen utóhatása meglehet, hogy nem volt; de minthogy ezen czikk is járult hozzá, hogy a tisztelt képviselő ur Fehértemplomon képviselőnek meglett választva, és akkor a sajtótörvénynek 4-ik szakasza alkalmazható, mely azt mondja: A ki valemely bün vagy vétség elkövetésére egyenes és határozott fölhivást tesz közzé sajtó utján; de annak nem lőn semmi következménye, mint büni kisérlő tekintetvén, a köztörvények sulya szerint fog büntettetni. Nagyon nehéz volna bebizonyitani a tisztelt háznak azt, hogy ez nem volt bünre fölizgatás, és fölizgatás az ország fönálló törvényei elleni fölázitásra. *(Paczolay János közbeszól: Hogy tartozik ez ide!?)* Meglehet, hogy nem ide való; de méltóztassanak megengedni, hogy ily dolgokkal szemben nem lehet megőrizni azon hidegvért, melyet az épen most fölszólalt tisztelt képviselő ur szokott ajánlani: de maga legkevésbé tartja meg. *(Derültség.)* A mi pedig az utóhatást, a következményeket illeti, az incriminalt czikknek meg volt következménye. Ott vannak, ujjal lehet rá mutatni, nemcsak a pancsovai eseményekre, hanem azon eseményekre, melyek a legutóbbi időben a határőrvidéken napirenden voltak *(Ugy van!)* A mi a zaklatás kérdését illeti, engedje meg a tisztelt ház, hogy erre nagyon röviden nyilatkozhassam. Hogy itt zaklatás legkevésbé sem volt czélozva, azt legflagransabban bizonyitja az, hogy a sajtóper megindittatott akkor, midőn Babes ur még nem volt országos képviselő, és hogy csak akkor, a mikor e per megindittatott, és midőn Babes urnak megkellett volna jelenni a vizsgáló-biró előtt: akkor jelentette ki, hogy ő időközben képviselőnek lévén megválasztva, immunitási jogának föntartása mellett magát a sajtó-birósági eljárásnak alá nem veti addig, mig ez iránt a képviselőház nem határozott. Ellenében előbb lévén meginditva tehát a sajtóper: igen természetes, hogy e tekintetben zaklatásról szó sem lehet.

Miután e körülmények összejátszanak, s összejátszik az, mi a czikkben foglaltatik, és a mi kétségkivül Magyarország törvényeinek olyan megsértését foglalja megában, melyet Magyarország képviselőháza hallgatással el nem türhet; és másodszor, mivel azon körülményekből, hogy a képviselő ur még nem volt képviselő akkor, mikor a sajtóper ellene megindittatott, kiviláglik, hogy itt zaklatás nem forog fön, én részemről a kiadatásra szavazok. *(Helyeslés.)*

Helfy Ignácz: A dolog lényegére nézve én tökéletesen osztozom előttem szólott nyilatkozatában. Csak egyre nézve nem értek vele egyet.

Ő tudniillik sajnálatát fejezte ki a fölött, mit Stanesku képviselőtársam mondott. Én ellenkezőleg Staneskut őszinte örömmel hallgattam, mert az ő szavaiból világosan kivettem, hogy csakugyan teljesedett reményünk, s nincs a házban egyetlen képviselő sem, kiben a fölolvasott czikk a legmélyebb indignatiot ne ébresztette volna. Igenis, indignatiot ébresztett az Stanesku képviselő urban is, s ő csak egy mentséget talált rá, s azt mondta, hogy tekintsük Babest mint bünbánót. Örömmel hallottam ezt, s reménylem, hogy e bünbánás a bíróság előtt talán némikép enyhiteni fogja a tényt. Mi azonban nem vagyunk birák, nekünk nem kell a ölött itélni, mi történjék a bünbánóval.

A magyar nemzet méltósága megköveteli, s én bizvást adok kifejezést azon reményemnek, hogy a ház egyhangulag, beleértve román-ajku testvéreinket is, a kiadatás mellett fog szavazni. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Román Sándor: Tisztelt ház! Igen jól tudom, hogy a mentelmi bizottság eljárása tekintetében a tisztelt ház már évek óta bizonyos elveket állitott föl, én ismerem azokat, és most semmikép sem akarom megtámadni. Nem is keresek zaklatást a mentelmi bizottság véleményében. A zaklatás más körülményekben keresendő, s e körülményt bátor vagyok a tisztelt ház becses figyelmébe ajánlani. Ily tartalmu czikkek jelennek meg gyakran a magyar lapokban is. *(Helyeslés a horvát képviselők részéről.)*

Hogy egyebet ne emlitsek, a „Reform“ naponként izgat Horvátország ellen, *(Egy hang: Igen!)* s még sincs rá eset, hogy valaki perbe fogná, hanem megvetéssel felelnek rá.

Ugy hiszem, hogy a politikai véleményeket nem elitéléssel és bebörtönzéssel lehet megtorolni, hanem csak capacitatioval, ismét csak sajtó utján. Igen sajnálom Huszár képviselőtársam nyilatkozatát annál is inkább, mert ő egy lap szerkesztője, mely szintén folyton izgat a nemzetiségek ellen.

Továbbá bátorkodom hozzátenni, hogy én a sajtópereket valósággal nem tartom egyebeknek, mint a mik voltak a középkorban a boszorkányperek, s melyek e szerint czéljukat is tévesztik. Ne méltóztassék hinni, hogy ilyen megtorlások valakit megtéritenek; mert, valamint a pártok, ugy az egyesek is elveikhez hivek szoktak maradni, és igy az ilyen megtorlással épen az ellenkező éretik el, mint a mi czéloztatik: mert nem bir mindenki azon természettel, hogy mindjárt más nézethez csatlakozzék, és más táborba megy át.

Én azért azt hiszem, hogy legczélszerübb lenne az engesztelékeny eljárás s én ilyen értelemben nem mintha a czikket magam is helyeselném: a kiadatás ellen szavazok.

Paczolay János: Tisztelt képviselőház! Huszár Imre tisztelt képviselő urnak előadására csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy nekem korántsem volt szándékom őt higgadtságra figyelmeztetni, mert én Huszár Imre képviselő urat sokkal számitóbb férfiunak tartom, semhogy szükségesnek tartanám őt bármikor és bárminő tárgyban higgadtságra figyelmeztetni. A hozzá intézett szavaim csak abból állottak: vajon a fölszólalásokkal nem gyakoroltunk-e már a biróra hatást; vajon ilyenkor lehet-e az előadásban odáig kiterjeszkedni, a meddig a tisztelt képviselő ur kiterjeszkedett, ha mi a birói itéletet nem akarjuk megelőzni, és épen azért, mert tudtam hogy ha azon czikkek, melyek a kereset megindítására okot adnak, fölolvastatnak: lehetetlen a tárgyat azon tárgyilagos szempontból vitatni, melyből azt tárgyalni kell, s lehetetlen a subjectivitást mellőzni: épen azért kértem a tisztelt házat, hogy a czikk fölolvasása nélkül, a nélkül, hogy belebocsátkoznánk abba, foglaltatik-e azon kérdéses czikkben büntetésre vagy megrovásra méltó cselekmény, miután kiviláglott a mentelmi bizottságnak jelentéséből, hogy igenis a perbe vonatni kivánt czikk és a tisztelt képviselő ur között van vonatkozás, és ennélfogva a zaklatás esete fönn nem forog, elég ha a kiadatás egyszerüen elrendeltetik azon erős kifejezések nélkül, melyek már használtattak és a bíróságnak mintegy utmutatásul szolgálhatnak arra nézve, miként kell eljárnia.

Tombor Iván: Tisztelt képviselőház! A mentelmi bizottság azon inditványára nézve, hogy Babes Vincze kiadassék, sem nekem nincs kifogásom, sem társaimnak, — a mint én ismerem nézetüket — nincs kifogásuk, és mi a mellett fogunk szavazni. Legyen szabad azonban csodálkozásomat kifejezni a fölött, hogy a mig egy román lap ellenében az állam ügyésze oly készséggel és erélylyel lép föl: addig a Budapesten megjelenő „Reform“ naponként hozhat czikkeket a horvát nemzet és kormány ellen, vádolván őket árulással, forradalmi tendentiákkal stb. *(Fölkiáltások: Igaz! Igaz!)*

Meglátjuk majd, fog-e az államügyész e czikkek ellen oly erélylyel föllépni, mint föllépett ama román lap ellen.

Addig pedig az ilyen czikkeket, a melyek a két nemzet közt nehezen létrejött jó viszonyt és bizodalmat ugyszólván mindjárt csirájában tönkreteszik: csak megvetéssel fogadhatjuk.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Csak néhány szót kivánok e tárgyhoz szólani, s biztosithatom mindenekelőtt Román Sándor képviselő urat, hogy elég higgadtságot érzek magamban, teljesen hidegvérrel szólni e tárgyhoz, habár nem tagadom, hogy némely irányban igyekeznek is azt az embernek nehézzé tenni. *(Halljuk!)*

Legelőször is az előttem szólott tisztelt képviselő ur előadására van egy megjegyzésem, s ez az, hogy követtetett-e el vagy sem a horvát nemzet irányában valamely pesti lapban sérelem: azt nem tudom; mert nem szoktam minden pesti lapot olvasni; de ha követtetett el, meggyőződésem szerint nem itt van helye, az ellen vádat emelni. (*Ugy van!*) Méltóztassanak intézkedni, hogy ha követtetett el: tétessék meg a vád a maga helyén, és legyenek meggyőződve, hogy az, hogy magyar lap ir, vagy román lap, vagy bárminemü lap, a magyar állam ellen, mely állam keretébe Horvátország is, mint annak egyik társrésze, tartozik: egyformán fog-e a képviselőház eljárni, és sohasem fogja tekinteni azt, hogy minő lapban iratik; hanem azt, hogy a magyar állam eszméje és léte támadtatik-e meg, és igy ily alapon kéretik-e a kiadatás vagy sem. (*Helyeslés.*)

Különben a szóban forgó ügyre nézve kénytelen vagyok először megjegyezni, hogy az, hogy valaki képviselő: nem adhat arra okot, hogy más valaki, ki lapjába a czikket irta, ezen képviselői immunitás köpenyével betakarni akarja; vagy ha akarja: akkor jól van, de azon köpenyt le kell venni, hogy ne legyen se a másikon se ő rajta. (*Tetszés.*) Ez az egyik, mit megjegyezni kivántam.

A másik, a mit meg kivánok jegyezni: az, hogy egy nyiltan megjelent czikket, — nem akarok annak érdeméről szólni, de nyiltan megjelent czikket sikeresen desavouealni, és az azzal egyetnemértést sikeresen és őszintén kifejteni csakugy lehet, hogy annak ellenébe fölszólal nyiltan valaki, a szerkesztőnek pedig ez épen kötelessége is; vagy pedig azonositja vele magát. (*Igaz!*)

Furcsa dolog volna, ha valaki mondhatna nyiltan akármit, arról egy levélben, a birósághoz, vagy az államügyészhez azt mondaná, mi nem jő a nyilvánosság elé, természetesen a dolog rendje szerint a legtöbb esetben, hogy sajnálja azokat, a mik benne vannak s ez elég volna arra, hogy a felelősség alul kibujhasson: akkor nagyon könnyü szerepe volna Magyarországban minden bujtogatónak és lázitónak. (*Helyeslés.*)

Én, tisztelt ház, azon meggyőződésben vagyok, hogy itt zaklatásnak esete nem forog fönn. Hogy minő kihágást, bünténYt, vagy vétséget foglal magában az incriminált czikk, arról szólni nem akarok. Egyetlen megjegyzésem csak azoknak szól, a kik védő szavukat emelték föl, és fölhozták, hogy nem lehet abból sajtóvétséget vagy pertárgyat csinálni, ha valaki a kormányt megtámadja; erre egyetlen válaszom az, hogy még ez a megtámadás módozatától, irányától és fokától függ. (*Helyeslés.*)

De még ezenkivül nagy különbség, ha valaki egy fönálló kormányt támad meg, vagy pedig, hogy egyebet ne emlitsek, egy ország alkotmányos királyának, még csak létezését is agyonhallgatja, és mindig másról beszél, mint arról, a ki a házában uralkodik. (*Élénk helyeslés.*)

És végül megjegyzem még azt az egyet: igenis sajtó utján intézett megtámadásokra, leghelyesebb ugyanazon uton a visszatorlást adni meg; de van egy határa ennek is, s ezen határ ott van, nemcsak minálunk, de elkezdve az amerikai szabad államoktól mindenütt a világon, — a hol az a sajtó az ország, az állam létele ellen izgat, a mely perczben ezen határ elérkezett: senki sem fog ott tollal, hanem törvények szigorával felelni. (*Élénk helyeslés.*) Elfogadom a mentelmi bizottság véleményét.

Ürményi Miksa: Csak néhány szóval kivánom indokolni szavazatomat. Én ugyan szükségesnek tartom megjegyezni, hogy azon indignatioban, melyet igen tisztelt barátom Huszár Imre kifejezett, részemről nem osztozom. Én előttem magasabban és biztosabban áll a magyar állam fogalma, mintsem hogy nem tartanám, — még irányát sem tekintve a hallott czikknek — sokkal apróbbnak ezen támadást, hogy bennem indignatiot kelthessen; sőt én részemről még azt a fölfogást is jogosultnak tartottam volna, hogy nem-e jobb az ilyen apró támadásokat ignorálni. De ezen nézettől szivesen eltérek, sajnosan tudva magam is, hogy azon vidéken, ha nem is csupán ezen, az előbb jelzett oknál fogva előttem ártatlan támadás divatozik; hanem a mint tudom, hogy ott más és veszedelmesebb irányu ilyetén merényletek a magyar állam ellen némelykor megkisértetnek; s igy talán nem árt, hogy ha az illetők észreveszik, hogy őrködés létezik, mely nem fogja megengedni bizonyos határ tullépését.

Én azonban, tisztelt ház, ezen okból is, és még egy okból, melyet alkalmat veszek magamnak most kimondani, szivesen rászavazok a mentelmi bizottság inditványára. Én ugyanis azt hiszem, hogy ezen mentelmi jog valami elavult dolog, a csillag-kamarák ideje már letünt. Tudom én, és helyesnek tartom, hogy a parlamentek azon jogot bizonyos szélső váratlan és nem valószinü esetekre föntartják; de nem tartom czélszerünek, hogy e jogot igen sokszor alkalmazzák. Fön kell azt tartani bizonyos váratlan esetekre; de én részemről egy ilyen nem várt, nem valószinü esetet kivéve, mindég és mindenkor meg fogom szavazni akármelyik képviselő kiadatását egy törvényszéki biróság elé, s azért megszavazom most is. (*Helyeslés.*)

Cozma Parthén: Igen sajnálom, hogy előbb nem jutottam szóhoz, (*Nagy zaj.*) mert akkor fölösleges lett volna ezen vita meritumába bocsátkozni.

Föl vagyok hatalmazva a tisztelt képviselő ur nevében kijelenteni, hogy ő sem lát zaklatást a dologban; nem lát pedig zaklatást azért, mert akkor,

midőn e perrel üldöztetett: még képviselő sem volt, s akkor is, mint kijelenté, egy órával sem akarja késleltetni a dolgot. Hanem mint képviselő azt hitte, hogy az immunitási jogról a képviselőház beleegyezése nélkül le nem mondhat. *(Zaj.)*

Elnök: Senki többé szólásra följegyezve nem lévén, mielőtt tehát szavazásra föltenném a kérdést, méltóztassanak még egyszer meghallgatni az ellen-inditványt.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa az ellen-inditványt.)*

Elnök: Méltóztassanak azok, kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja. *(Fölkiáltások: Mindnyájan!)*

Nem lévén semmi oly kész tárgy, a melyet a tisztelt ház nyilt ülésben tanácskozás alá vehetne: igy tehát a legközelebbi ülést meghatározni képes nem vagyok, a tisztelt háztól azon fölhatalmazást kérem, hogy a legközelebbi ülést szokott módon közhirré tehessem.

(Az ülés végződik délután 12½ órakor.)

---

196. országos ülés

1874. január 28-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Simonyi Ernő a keleti vasutra vonatkozó iratok iránt a vasut egyes szakaszainak forgalma és jövedelmei tárgyában interpellálja a kormányt. Az incompatibilitási bizottság működésének elhalasztása elhatároztatik. A pénzügyi és vasuti bizottság bemutatja jelentését a keleti vasut ügyről szóló törvényjavaslatról a különvéleményekkel együtt.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szlávy József.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak a jegyzőkönyv fölolvasását meghallgatni.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a január 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesittetik.

Tisztelt ház! Két kérvényt van szerencsém benyujtani. A szepesi 16 városok kérvényét, Szepes megyébe bekebeleztetésük ellen és Szatmármegye kérvényét, a csekélyebb perek és rendőri ügyek és hagyatékok elintézésének a királyi törvényszékektől és járásbiróságoktól elvétele és a köztörvényhatóságokra leendő átruházása tárgyában.

E két kérvény a kérvényi bizottságnak adatik ki.

Simonyi Ernő: Van szerencsém benyujtani Baranyamegye Szalonka kerület több községnek Basas községben még november elsején tartott népgyülésből kelt kérvényét, melyben egy önálló magyar jegybank fölállitását kérelmezi. Kérem a tisztelt házat, méltóztassék a kérvényt a kérvényi bizottsághoz kiadatni.

Elnök: Kiadatik a kérvényi bizottságnak

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! A minister elnök ur tegnapelőtt vagyis e hó 26-án beterjesztvén a keleti vasut részvénytársaság függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatot, bátor vagyok, mielőtt ezen törvényjavaslat tárgyalás alá kerülne, a közmunka- s pénzügyminister urakhoz, s illetőleg az igazságügyminister urhoz néhány kérdést intézni. Minden további indokolás nélkül bátor leszek fölolvasni az interpellatiokat:

Kérdvény a közmunka- és pénzügyminister urakhoz és illetőleg az igazságügyminister urhoz.

A magyar keleti vasut függő adóságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat e hó 26-án a miniszterelnök ur által benyujtatván, mielőtt az tárgyalás alá kerülne: a kellő tájékozás végett kérem a közmunka-, közlekedési- és pénzügyminister urakat a következő kérdésekre adandó fölvilágositás, illetőleg okmányok közlésére:

Miért nem czikkelyeztetett be a mai napig a magyar keleti vasut engedély-okmánya, mint ezt az 1868. XLV. törvényczikk 11. szakasza rendeli?

Ki által s mi indokból, mely törvény vagy törvényes előzmény s szokás alapján terjesztettek ezen okmányok király ő fölsége szentesitése alá, mielőtt az országgyülésileg tárgyaltatott volna?

A ministeri tanács, vagy egyes s melyik minister határozata folytán történt ezen fölterjesztés?

Kérem a tisztelt minister urakat a szentesitést kérő okmányt, ugy mint az arra adott királyi leiratot a ház asztalára letenni.

Mi okból, melyik minister vagy ministerek által, és mely törvény vagy törvényes előzmény s szokás alapján terjesztettek a magyar keleti vasuttársaság alapszabályai királyi szentesités alá.

Kérem az alapszabályokat szentesités alá terjesztő okmány másolatát, és az erre kelt királyi leiratot a ház asztalára tétetni.

Volt és ki által utasitva a pesti királyi első birószágu váltó-törvényszék, hogy az 1840. XV. s XVIII. törvényczikkek világos rendeletét mellőzve, a királyi szentesitést nyert, s a közmunka- és közlekedésügyi minister által helyben hagyott alapszabályok alapján, a magyar keleti vasuttársaság czégét a czégkönyvbe bejegyezze?

Szolgálhatott-e ezen bejegyzés törvényes alapjául 1869 február 15-én az Európa szállodában néhány uri ember által, — kik magokat az alapitandó magyar keleti vasuttársaság „első igazgató tanácsa *leendő* tagjainak“ nevezték, — tartott ülésről szóló jegyzőkönyv?

Történtek-e ezt megelőzőleg, vagy ezt követőleg ilyen vagy ehhez hasonló alapokon a pesti királyi első birószágu váltó-törvényszéknél, más üzleti vagy kereskedelmi s részvénytársulati czégbejegyzések?

(*Az interpellatio felolvasása után.*)

Kérem a házat, méltóztassék ezen interpellatioknak az illető minister urakkal leendő közlését elrendelni.

A közlekedési minister urhoz még egy más külön interpellatiom van, ugyanezen vasutat illetőleg. *(olvassa az interpellatiot.)*

A közmunka- és közlekedési minister urhoz.

A magyar keleti vasuthálózat egyes szakaszai időről időre átadatván a forgalomnak, és pedig:

A nagy-várad-kolozsvári 20.10 mértföld 1870. szeptember hóban.

Gyulafehérvár-.m-vásárhelyi 14.73 mértföld 1871. novemb. 20-án.

Tövis-medgyes-segesvári 13.08 mértföld 1872. május és juliusban.

Kapus-szebeni 5.99 mértföl 1872. oktober elsején.

Segesvár-brassói 17.00 mrtfld 1873. junius 1-én.

Kolozsvár-kocsárdi 9.00 mértföld 1873. junius és juliusban.

Kérem a tisztelt közmunka- s közlekedésiminister urat, adjon a háznak kimutatást az iránt: mi volt azon szakaszoknak külön-külön évenkinti forgalma és jövedelme?

Fizetett-e s mennyit a kormány azon vasutért kamatbiztositás fejében, és hová fordittattott az állam által ily módon fizetett pénz?

Reménylem, hogy a tisztelt minister urak fölvilágositásokat fognak adni ezen kérdésekre addig is, mielőtt a tárgyalásra ugyan még ki nem tüzött, de a ministerelnök ur által beadott törvényjavaslat tanácskozás alá kerülne.

Elnök: A beadott interpellatiok közöltetni fognak az illető minister urakkal.

Gorove István: Tisztelt ház! Az incompatibilitási bizottság a legközelebbi napokban tanácskozásait meginditani akarván, azt találta, hogy némely tagjai más, s jelesül oly bizottságokban vannak elfoglalva, melyeknek tárgyalásai, mint a tisztelt ház által tudva van, semmi féle halasztást nem szenvedhetnek, s ennek következtében az incompatibilitási bizottság tapasztalni kényszerült azt, hogy tárgyalásait ez idő szerint kellően folytatni nem képes.

Ennélfogva én meg vagyok bizva a bizottság részéről azon kérdést intézni a tisztelt házhoz, méltóztassék kifejezést adni akaratának arra nézve: vajon kivánja-e, hogy a bizottság működését most haladéktalanul folytassa; vagy pedig beleegyezni méltóztatik abba, hogy működése azon ideig függesztessék föl, mig amaz igen fontos más bizottsági tárgyalások az incompatibilitási bizottsági tagoknak időt engednek arra nézve, hogy ebbeli megbizásuknak is kellőleg megfeleljenek? Azon esetre, ha a tisztelt ház a haladéktalan tárgyalást fogja kivánni: a bizottság tagjai tudni fogják kötelességüket mérlegelni és ugy fognak eljárni, hogy a ház akarata teljesedésbe menjen. Felkérem tehát a tisztelt házat, méltóztassék akaratát kijelenteni, hogy ehhez alkalmazkodhassunk.

Elnök: Kivánja-e tisztelt ház, hogy a bizottság haladéktalanul folytassa működését?

Bobory Károly: Egyetlen tárgy sincs, mely oly régen került volna a tisztelt ház asztalára, mint az incompatibilitási kérdésről szóló törvényjavaslat. Már 1860-ban letette a ház asztalára a bal oldalnak ezen egyik része az incompatibilitásról szóló törvényjavaslatot.

Én ezen törvényjavaslatot nem egyszer, nem kétszer, de számtalanszor sürgettem különféle alkalommal; sőt ezen törvényjavaslat 1868-ban már tárgyaltatott is; akkor azonban határozat nem hozatván: azt hiszem itt az ideje, hogy tovább ne halasztassék, hanem az incompatibilitási bizottságnak megadassék lehetősége annak, hogy e kérdésre vonatkozó jelentését beadhassa.

Ennélfogva kérem a tisztelt házat, méltóztassék a hiányzó tagokat, a mennyiben ez a bizottság müködésére szükséges, megválasztani.

Zsedényi Ede: A Gorove István tisztelt

képviselő ur által tett inditvány nyomán csak arra kivánom figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy miután az incompatibilitási bizottság tagjai egyszersmind más bizottságokban is el vannak foglalva: vagy az egyik, vagy a másik bizottsági tagságról le kell mondaniok.

Az a kérdés most, kivánja-e a ház, hogy az illetők kijelentsék, melyik bizottságban akarnak maradni. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* és akkor választani kell. (*Fölkiáltások a jobb oldalon*: *maradjanak!)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Én is egyike vagyok azoknak, kik óhajtották azon kérdés föltevését, melyet Gorove tisztelt képviselőtársam a házhoz intézett. Óhajtották ezt pedig azért, mert a tisztelt ház által a bizottságba megválasztatván, nem tartottuk volna helyesnek, hogy anélkül, hogy ki tünjék annak szüksége, a megválasztás által reánk háramlott terheket magunkról elháritani akarjuk. Most azonban a kérdés itt fölhozatván, részemről nem tartom szükségesnek, hogy e fölött a ház formális határozatot hozzon; a hangulatról, gondolom, értesültünk, s én mindjárt legelől kérem, méltóztassék helyettem az incompatibilitási bizottságba mást választani. *(Helyeslés a szélső bal oldalon. Ellenmondások jobb felől.)*

Ürményi Miksa: Én velem is méltóztatott parancsolni a tisztelt ház, midőn e bizottságba beválasztott; de én nem esem itt kérdés alá, mert nem tartozom azok közé, kik más bizottságban is működnek és csak azt vagyok bátor megemliteni, hogy az imcompatibilitási bizottságnak öt tagja van itt kérdés alatt, és talán köztük olyan, kit a tisztelt ház épen személyesen kivánt kijelölni arra, hogy benne legyen. (*Helyeslés.*)

Bátor vagyok továbbá arra figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy a főakadály itt a 21-es bizottság működése; már pedig én azt hiszem, hogy mig ezen működés végét nem érte: az incompatibilitási törvényt a házban semmi esetre sem fogjuk tárgyalhatni, de rögtön ezen bizottság működésének bevégzése után sem: mert hisz akor ezen működés eredménye fogja képezni a ház akkori tanácskozásainak tárgyát. Én tehát azt hiszem, hogy uj választás nem épen szükséges. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon.)*

Paczolay János: Tisztelt ház! Én is a tisztelt ház bizalmából szerencsés voltam megválasztatni az incompatibilitási bizottságba; de miután más bizottságban is igen el vagyok foglalva és mindkét bizottságban részt nem vehetek: követem tisztelt képviselőtársaimnak példáját és ezennel kijelentem, hogy miután mindkét kötelességemnek eleget nem tehetek, az incompatibilitási bizottság tagságáról ezennel le mondok. (*Helyeslés bal felől.*)

Horváth Lajos: Tisztelt ház! Én is azon helyzetben vagyok, hogy az incompatibilitási bizottság tárgyalásaiban ez idő szerint másnemü elfoglaltságom miatt részt nem vehetek és igy én is csatlakozom Tisza Kálmán tisztelt képviselő társam kijelentéséhez és kérem a tisztelt házat, méltóztassék engem ezen kötelezettség alól ezuttal fölmenteni.

Elnök: Tisztelt ház! Én kötelességemnek tartom constatálni, hogy a tisztelt ház óhajtja, hogy az incompatibilitási bizottság folytassa működését. (*Helyeslés a szélső baloldalon, ellenmondások a jobb oldalon.*)

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Én is ugy az incompatibilitási, mint a 21-es bizottság tagja vagyok; azonban nem lévén a 21-es bizottság albizottságába beválasztva, én részemről, ha az incompatibilitási bizottság most folyvást tartana is ülést, abban részt vehetnék; azonban nem akarva társaimtól különválni, én természetesen szintén a tisztelt ház rendelkezésére bocsátom a helyet, melylyel megtisztelni méltóztatott. *(Helyeslés a szélső bal oldalon. Fölkiáltások jobbfelől: Nem fogadjuk el a lemondást!)*

Várady Gábor: Tisztelt ház! Én is ép ugy óhajtom, mint bárki a házban, hogy az incompatibilitás iránti törvényjavaslat minél előbb előterjesztessék; azonban másrészről nem tartom czélszerünek, hogy a ház uj választásokba bocsátkozzék. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Legkevésbbé tartom pedig czélszerünek azt, hogy azon tagok kik itt most leköszönésüket beterjesztették: az incompatibilitási bizottságból kimaradjanak. (*Helyeslés jobb felől.*) Ugyanazért én, tekintettel arra, hogy a 21-es bizottság fölfogásom szerint, — lehet hogy csalódom, — hogy legfeljebb néhány hét alatt be fogja végezni munkálatát: kérem, méltóztassék a tisztelt háznak elhatározni, hogy az incompatibilitási bizottság fölfüggeszthesse munkálatát mindaddig, mig a 21-es bizottság jelentését előterjesztheti. (*Helyeslés jobb felől.*)

Gorove István: Tisztelt ház! Én a magam részéről a nyilatkozatot arra nézve: vajon működésemet ezen bizottságban, melyet a tisztelt ház megbizásából szerencsés voltam nyerni, folytathatom-e? addig akartam elhalasztani, mig a tisztelt ház az iránt nyilatkozni méltóztatik: vajon kivánja-e, hogy ezen bizottság szakadatlanul folytassa működését, vagy nem. Ennélfogva bátor vagyok még egyszer kérni a tisztelt házat s a tisztelt elnök urat, hogy azon nyilatkozatok folytán, melyek itt tétettek, méltóztassék a kérdést szavazás alá bocsátani. *(Helyeslés.)*

Simonyi Ernő: Én az incompatibilitás kérdésének mielőbbi elintézését nemcsak sürgősnek tartom, de egyszersmind olyannak, melynek megoldását az ország már évek óta kivánja. Igen fontos kérdés ez, mert a képviselőház függetlenségét föltételezi. De mind a mellett, hogy nagy

fontosságu, elintézése igen egyszerü. Egy-két ülésben megállapodhatik a bizottság azon elvek iránt, melyekből kiindul és néhány sorba foglalva az illető törvényjavaslatot, beterjesztheti jelentését a képviselőháznak, s a képviselőház azon hosszu szünetelések közben, melyeket kénytelenek vagyunk most azért tartani, mert nincs tárgy, melyet elővehetnénk, akármelyik napon fölveheti a törvényjavaslatot s letárgyalhatja. Várni addig, mig, a 21-es bizottság befejezi működését : helytelen volna, miután a két ügy közt semmi összefüggés nincs, s meglehet hogy a 21-es bizottság működése hónapokra fog terjedni.

Átalában méltóztassanak elhinni, hogy a tisztelt ház bölcsesége nincs néhány egyénben öszpontosulva. Van itt elegendő számu képviselő, a ki akár az egyik, akár a másik bizottságban képes helyet foglalni és a tárgyat érdeméhez képest megvitatni. Ne méltóztassanak tehát mindenkor a bizottságokba egy s ugyanazon egyéneket választani. Ez okozza, hogy egyik bizottság sem ér rá dolgozni.

Minthogy már a bizottságoknál vagyunk, én magam is, mint a naszódvidéki bizottság tagja fölkérem e bizottság elnökét: méltóztassék ezen bizottságot már egyszer összehivni.

Elnök: Miután az incompatibilitási bizottság három tagja azon föltétel alatt, hogy a tisztelt ház ezen bizottság működésének szakadatlan folytatását kivánja, lemondását jelentette be: fölkérem a tisztelt házat, méltóztassék szavazással nyilatkozni az iránt, kivánja-e, hogy az incompatibilitási bizottság haladéktalanul folytassa működését. *(Ellenmondás a szélső bal oldalon. Helyeslés jobb felől.)* Méltóztassanak azon képviselő urak, kik kivánják, hogy az incompatibilitási bizottság szakadatlanul folytassa működését, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség nem kivánja.

Következik az egyesült pénzügyi és vasuti bizottság jelentésének előadása.

Szentpály Jenő előadó: Van szerencsém az egyesült pénzügyi- s vasuti bizottság jelentését a keleti vasut függő adóságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában bemutatni. Egyszersmind van szerencsém jelenteni, hogy Zsedényi Ede és Bánó József bizottsági tagok különvéleményt jelentettek be. Kérem a tisztelt házat méltóztassék a jelentést és a külön véleményt kinyomatni s szétosztatni.

Elnök: Ugy a jelentés, mint a különvélemény ki fog nyomatni, szét fog osztatni, s tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatik.

Ha jónak látja a tisztelt ház, az osztályok holnap reggel összeülhetnének és holnap délután 5 órakor a ház talán ülést tarthatna a központi bizottság jelentésének átvétele végett. *(Ellenmondás és zaj a szélső bal oldalon. Helyeslés jobb felől.)*

Nem tárgyalás végett, de azon esetre, ha netán az osztályok bevégeznék munkájukat, és a központi bizottság is elkészülne jelentésével, hogy ez beadathassék.

A mai ülés napirendje ki lévén meritve, az ülést eloszlatom. Kérem az osztályokat, méltóztassék holnap 10 órakor összejőni, a vasuti- és pénzügyi bizottság jelentésének tárgyalása végett.

(Az ülés végződik d. e. 11 órakor.)

197. országos ülés

1874. évi január 29-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Gr. Khuen szabadsági időt kap. Kérvény bemutatása. Doda Trajáu föntartással igazoltatik, és beosztatik. A jogügyi bizottság bemutatja a kir. közjegyzőségekről szóló törvényjavaslatról jelentését a külön véleményekkel együtt. A központi bizottság bemutatja jelentését a keleti vasut függő adóságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatról.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla.

(Az ülés kezdődik d.u. 5¼ órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a január 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Nem lévén észrevétel a jegyzőkönyv ellen, hitelesitve van.

Gr. Khuen Henrik horvátországi képviselő megrongált egészsége helyreállitása végett két heti szabadságidőt kér a tisztelt háztól *(Megadjuk!)* Tehát megadatik.

Több elnöki előterjesztésem nincs.

Becze Antal: Tisztelt ház! Csikszék 16 községének kérvényét van szerencsém benyujtani, névszerint: Csik-Szt.-Simon, Szt.-Márton, Szt.-Imre, Szt.-Lélek, Mindszent, Ménaság, Bánkfalva, Szent-György, Csatószeg, Tusnád, Verebes, Kozmás, Lázárfalva, Csekefalva, Szt.-Király és Zsögöd községeknek kérvényét, melyben a czélbavett területi fölosztás ellen tiltakoznak.

Elnök: A kérvényi bizottságnak adatik ki.

Az állandó igazoló bizottság előadója jelentést kiván tenni.

Szögyényi László előadó: Tisztelt ház! Az állandó igazoló bizottság tárgyalás alá vette a karánsebesi választó-kerület által folyó évi január hó 10-én megválasztott országos képviselőnek Doda Trajánnak választási jegyzőkönyvét, és azt ugy kiállitására, mind tartalmára nézve kifogástalannak találván, a 30 nap föntartása mellett igazolta.

Elnök: Doda Traján igazolt képviselőnek jelentetvén ki, a sorrend szerint a 7-ik osztályba soroztatik.

Toszt Gyula előadó: Tisztelt ház! A jogügyi bizottság a hozzá utasitott több rendbeli törvényjavaslatok közül a k. közjegyzőségről szóló törvényjavaslatot letárgyalta, és miután az eredeti törvényjavaslaton többrendbeli lényeges és számos irálybeli módositást eszközölt, a törvényjavaslatot ujból szövegezte. Van szerencsém e tárgyra vonatkozó jelentést az ujonnan szövegezett törvényjavaslattal, nemkülönben többrendbeli különvéleménynyel együtt a tisztelt háznak azon kérelemmel bemutatni, hogy méltóztassék annak kinyomatását és szétosztását elrendelni, és tárgyalás végett az osztályokhoz utasitani.

Elnök: A jogügyi bizottságnak ujonnan szövegezett törvényjavaslata és különvéleménye ki fog nyomatni, szétosztatni és tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatni.

Még a központi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Eötvös Károly előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatot tárgyalván, jelentését van szerencsém benyujtani, kérvén annak kiosztását és napirendre tüzését elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni és szétosztatni.

Fölhivom a tisztelt házat, méltóztassék az iránt intézkedni, mikor tüzessék ki e jelentés tárgyalásra. *(Fölkiáltások jobb felől: Holnap! bal felől: Szombaton Zaj.)*

Fölkérem azon tisztelt képviselő urakat, kik holnap kivánják a törvényjavaslatot tárgyalni, méltóztassanak fölállani. *(Nagy zaj. Nem lehet föltenni!)*

Patay István: Tisztelt ház! A házszabályok értelmében minden jelentés benyujtása után

harmadnapra tüzendő ki napirendre. Kérem tehát itt is a házszabályokat megtartani.

Elnök: Bocsánatot kérek, de a házszabályok szerint, beadatván a jelentés, rendesen harmadnapra tüzendő ugyan ki tárgyalásra, de rendkivüli esetben előbb is. (*Zaj a szélső bal oldalon. Fölkiáltások: Szombaton!*)

Tehát határozatképen kimondom, hogy a jelentés a szombati ülés napirendjére tüzetik ki.

Ezzel az ülés napirendje ki lévén meritve, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. $5^3/_4$ órakor.)

---

198. országos ülés

1874. január 31-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Levéltári nyugták bemutatása. Szederkényi Nándor végleg igazoltatik, Horánszky Nándor megbizó levele bemuttatik. Kérvények bemutatása. Helfy Ignácz az egyetemi oktatás elleni panaszok tárgyában interpellálja a kormányt. A kormány részéről válasz adatik Simonyi Ernőnek a keleti vasutügyre vonatkozott interpellátiójára, továbbá Majoros Istvánnak az egyetemi épületeknél tartott árverési módok tárgyában tett interpellátiójára. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalasa megkezdetik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gróf Szapáry Gyula, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágoston. gr. Zichy József.

(Az ülés kezdődik d. e. $10^1/_4$ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter fogja vezetni. A szólni kivánókat Szeniczey Ödön és Beőthy Algernon jegyzők fogják jegyezni.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a január 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Tisztelt ház! A főrendiház elnöke megküldi az 1873. évi deczember 30- és 31-ikén kihirdetett hat rendbeli törvény eredeti példányainak az országos levéltárba lett elhelyezését igazoló elismervényt.

A képviselőház irattárában helyeztetik el.

Szederkényi Nándor dunapataji képviselő, ki a 30 nap föntartása mellett igazoltatott, e 30 nap elmulván, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki. (*Éljenzés a szélső bal oldalon.*)

Horánszky Nándor, szolnokkerületi képviselő bemutatja megbizó-levelét. Kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

Egyéb elnöki előterjesztés nincs.

Halasy Gyula: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Beszterczebánya szabad királyi- és bányaváros közönségének fölterjesztését, melyben e szabad királyi- és bányaváros törvényhatósági önállóságának s önkormányzatának föntartását kéri.

Kérem, a házszabályok értelmében, e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottságnak adatik ki.

Mednyánszky Sándor: Tisztelt ház! Van szerencsém Somogymegyében kebelezett Kis-Iharos helysége 22 lakosának kérvényét benyujtani, melyben a volt földesurakhozi urbéri viszonyaiknak végleges elintézéseért esedeznek.

Kérem e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottságnak kiadatik.

P. Szathmáry Károly: Tisztelt ház! Az arad-vidéki tanitó-egylet kérvényét vagyok bátor a tisztelt háznak benyujtani, a tanitói állás biztonságának tárgyában. Miután a tanügyi bizottságot jelenleg épen ezen czélt tárgyazó törvényjavaslat foglalkoztatja: kérem e kérvényt a tanügyi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Galgóczy Sándor: Tisztelt ház! Van szerencsém Kraszna Béltek községének, ugy továbbá Dobra, Felső-Boldád és Alsó-Boldád községek kérvényét benyujtani, melyben az iránt esedeznek a tisztelt képviselőházhoz, hogy a törvényhatóságok területének szabályozásáról szóló törvényjavaslatban ezen községekre nézve foglalt átkeblezés mellőztetvén, a nevezett községek Szatmármegye kebelében meghagyassanak.

Kérem e kérvényeket a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottságnak kiadatnak.

Hajdu Ignácz: Tisztelt ház! Van szerencsém Berczel közbirtokosságának kérvényét benyujtani, melyben a szabolcsi tiszaszabályozási társulat részéről az ártéri költségek tekintetében szenvedett sérelmeik orvoslására kérik a pénzügyminister urat utasittatni.

Kérem e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! A tisztelt közoktatási minister urhoz vagyok bátor egy interpellatiot intézni.

Valamint a magány-életben a szülő, midőn az anyagi gondok és küzdelmek sulya alatt összeroskad, gyermekeire veti tekintetét, és azokból merit vigaszt és uj erőt az élet küzdelmeinek folytatására: ugy nemzeteknél is sanyaru napokban, midőn a jelen nem nyujt vigaszt, a hazafi a jövő nemzedékre forditja pillanatát, az ifjuságra, abban keresvén vigaszt a jelenre, reményt a jövőre, és igy erőt a tusa folytatására. Mert ez igy van, és mert mi nálunk ez idó szerint, fájdalom, nagyon is szükségünk van ezen vigaszra, annál nagyobb fájdalommal kell hogy érintsenek mindenkit azon panaszok, melyek különösen az utolsó időben egyetemi oktatásunk ellen fölmerülnek, vagyis azon hanyagság ellen, melyel egyrészt a hallgatók, másrészt maguk a tanárok kötelességeiket teljesitik.

Minapában olvastuk a hirlapokban, hogy 1200—1300 hallgató közül alig jelenik meg egy pár száz. Hallottam, hogy a közoktatási minister ur e tekintetben már tett némi intézkedéseket, illetőleg elrendelte a félévenkénti vizsgákat, mit, szerintem is, igen helyesen cselekedett; szigort ajánlott a rectoroknak a hallgatók ellen, ezt is helyesen cselekedte; reménylem, hogy előbb utóbb azok is, kikre leginkább nehezedik a kötelesség; a szülők magok segédkezet fognak nyujtani a minister urnak, hogy e bajon segithessen. De ezzel nincs elégtéve. Nem elég szigorral járni el a hallgatók irányában, másfelé kell forditani a figyelmet. Fájdalommal constatálom, hogy csak igen kivételesek azon tanárok, kik hivatalbeli kötelességeiket teljesitik.

Tisztelt ház! Arra, hogy ezen fontos czélt elérjük, két dolog kell főképen: először, hogy a tanidő ne nyirbáltassék meg annyira, mint tényleg megnyirbáltatik; másodszor: hogy a tanárok buzgón, pontosan és lelkiismeretesen teljesitsék kötelességeiket. Ámde mit látunk? Én figyelemmel kisértem az egyetemi tanitási rendszert a mióta hon vagyok, és azt tapasztaltam, hogy a tanév névleg októberben kezdődik, tényleg pedig az előadások csak november végefelé, sőt némelykor deczember elején jőnek a rendes kerékvágásba; akkor folytattatnak vagy két hétig; beállanak a karácsonyi ünnepek s azokkal tizennyolcz napi szünet, melyet aztán a tanulók néhány napot előlegezve, néhány nappal megtoldva, körülbelől egy hónapra egészitenek ki. Visszajőnek a fővárosba, virágjában találják a farsangot, az pedig köztudomásu dolog, hogy ilyenkor legkevesebbet tanul az ifjuság. Tehát mi marad a tanulásra? Azon néhány hét, mely a farsang és a pünkösdi szünnapok közé esik és a tavasz néhány hete, midőn nyakra-főre készülnek a vizsgákra. Csakhogy a tudomány nem olyan ital, melyet itcze számra mérnek; a tudományt csak cseppenként lehet beszivárogtatni az ifjakba, és épen azért szükséges, hogy ez folytonosan történjék, hogy idejök legyen az ifjaknak megemészthetni és megérlelvén előkészithetni elméjöket a magasabb tanok fölfogására. De ez csak átalános baj, melyen reménylem, hogy a minister ur segiteni fog az által, hogy megszabja, mikor kezdődjenek a rendes előadások, s nemcsak a beiratások idejét határozza meg.

De még egy nagyobb baj is van; az tudniillik, hogy a tanárok nem teljesitik kötelességüket. Tudok példát arra, hogy egy tanár nemhogy egy-két előadásra nem jelenik meg, de némelykor 8—10 előadásra sem, a nélkül, hogy az ifjak arról előre értesitve lennének. Mi a következése ennek? Az, hogy a jó és szorgalmas ifju megkisérli néhányszor, de midőn látja, hogy messziről jöve háromszor-négyszer hiába jött, végre ötödik nap el sem jő. Ha pedig az előadások közben, napközben történik, hogy a tanár nincs ott: az ifju elmegy és befordul egy kávéházba, ott feledi magát és a közelebbi előadást sem hallja.

A Budapesten lévő két egyetem, tudniillik a tudomány-egyetem és műegyetem nagyon különösen egészitik ki egymást; tudniillik vannak ifjak, a kik szivesen eljárnak az előadásokra, és vannak tanárok, a kik buzgón tanitanak; de e két egyetem ugy egészitik ki egymást, hogy az egyik egyetemen a tanárok szorgalmasan tanitanak, és oda nem járnak a hallgatók, a másikon pedig szorgalmasan eljárnak a tanulók, de nincsenek ott a tanárok.

Ily tényekkel szemben nem elég szigoruan kiszabni a hallgatók irányában, hogy pontosan megjelenjenek, és nem elég, hogy gyakran olvasson a tanár catalogust. Ez az eljárás hasonlit ahhoz, melyet a tisztelt elnök ur velünk képviselőkkel szemben követ; itt vagyunk havak óta tétlenül, mert professor uraink, a minister urak, nem tudnak nekünk föladatot, tárgyalandót adni, s egyszer kapja magát az elnök ur, s catalogus olvasással fenyeget, ha meg nem jelenünk pontosan; teljesitsék kötelességüket előbb a mi professor uraink s azután lesz joga a rector urnak minket catalogussal fenyegetni.

Tán ezen analogiánál fogva követelték a kolozsvári egyetemi tanár urak, hogy őket is nagyságosnak czimezzék. *(Nagy nyugtalanság.)* Sajnálom, hogy a tisztelt ház e fontos tárgyat oly csekély figyelemmel kiséri; méltóztassanak elhinni, hogy e baj sokkal komolyabb term zetü, mint most hiszik; de különösen a tuloldalon csodálkozom, hogy oly kevéssé hordja szivén e nagyfontosságu tárgyat.

A nemzet három dologból él: multból, jelenből és jövőből; multját homályba boritották önök, jelenét tönkre tették, mentsék meg legalább jövőjét, gondoskodjanak a jövő nemzedékről.

A közoktatási minister urhoz intézendő interpellatióm következőleg hangzik:

„Bir-e tudomással a tisztelt minister ur azon átalános panaszról, mely ugy a közönségben, mint a sajtóban, egyetemi oktatásunk ellen emelkedik, — vagyis azon hanyagság ellen, melylyel részint a hallgatók, részint maguk a tanárok kötelességeiket teljesitik?“

S vajon szándékozik-e ezen, a nemzet jövőjére oly kártékonyan kiható bajon gyökeres intézkedések által mentől előbb segiteni?

Elnök: Közöltetni fog a közoktatási minister urral.

A közlekedési minister ur kiván szólani.

Zichy József gróf kereskedelmi-, közmunka- és közlekedési minister: Tisztelt ház! A folyó hó 28-án tartott ülésben Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur a kormányhoz többrendbeli kérdést intézett; egyszersmind azon óhajtását fejezvén ki, hogy ezen kérdésekre a feleletet még a mai napirendre kitüzött törvényjavaslatnak tárgyalása előtt kapja meg.

A mennyiben ezen kérdéseknek egy része engem is illet, ki ez idő szerint a közlekedési ministeriumnak ideiglenes vezetésével vagyok megbizva, nem késtem a ministeriumban lévő aktákat megvizsgálni, és azon fölvilágositásokat, melyeket ezekből nyertem, a legnagyobb készséggel a következőkben vagyok bátor a tisztelt képviselő urnak megadni. *(Halljuk!)*

A tisztelt képviselő ur első kérdése igy hangzik: „Miért nem czikkelyeztetett be mai napig a magyar keleti vasut engedély-okmánya, mint ezt az 1868: XLV. törvényczikk 11. §. rendeli.“

Midőn 1868. deczember 1-én tárgyaltatott e házban azon törvényjavaslat, mely a keleti vasutra vonatkozik — melyben, mellesleg legyen mondva, az engedély-okmánynak több pontjai is bennfoglaltattak, — akkor az engedély-okmány is ezen törvényjavaslat mellékletekép a ház asztalára le volt téve, tehát érvényileg átvizsgáltatott; továbbá az engedély-okmánynak az országos levéltárba való letevésére vonatkozó rendelet végre is hajtatott. Fönnmarad tehát a tulajdonképeni beczikkelyezés formaszerü cselekménye, a melynek elhalasztása a keleti vasutnál ép ugy, mint ez az alföldi, az északkeleti és az arad-temesvári vasutnál történt, az ügyrend érdemére semmiféle befolyással nem volt, senkit nem kárositott, és tisztán és pusztán az akkor még teljesen ki nem fejlett és teljesen meg nem állapitott praxis kifolyásakép tekinthető. Ennyit az első kérdésre.

A tisztelt képviselő ur továbbá kérdi: „Ki által és mi indokból, mely törvény vagy törvényes előzmény és szokás alapján terjesztettek ezen okmányok a király ő felségének szentesitése alá, mielőtt az országgyülésen tárgyaltatott volna.“

Ezen kérdésre nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy az engedély-okmány kétszer feküdt ő felsége előtt. Először akkor, a midőn a törvényjavaslatnak mellékleteképen terjesztetett föl ő felségének azon időben, midőn a minister-tanács azon — azt hiszem, a képviselő ur által is helyeselt — alkotmányos elv alapján, hogy minden törvényjavaslat, mielőtt a háznak beterjesztetik, ő felségének bemutatandó: ez alkalommal a törvényjavaslatot az engedély-okmánynyal együtt ő felségének fölterjesztette.

Másodszor volt az engedély-okmány ő felsége előtt, midőn a diszpéldány aláirása forgott szóban.

Ez pedig történt szintén az 1868. április 2-án kibocsátott átalános vasutengedélyezési rendelet 2. §-a alapján, mely világosan és határozottan azt rendeli, hogy minden gőzmozdonyú vasutra vonatkozó engedélynek kiadása megelőző alkotmányos tárgyalás után ő felsége által adatik ki.

A tisztelt képviselő ur továbbá azt kérdi: „hogy a minister-tanács, vagy egyes és melyik minister határozata folytán történt ez a fölterjesztés?“

Az első fölterjesztés, mint bátor voltam említeni, természetesen a minister-tanács határozata alapján történt 1868-ban az akkori közlekedési minister által. A másik fölterjesztés történt 1870-ben az akkori közlekedési minister által.

A negyedik kérdésben kéri a képviselő ur, hogy a szentesitést kérő okmány, valamint az erre kiadott királyi leirat a ház asztalára tétessék le.

Bátor vagyok mindkét rendbeli okmányt bemutatni azon kijelentéssel, hogy azokat a ház irodájában leszek bátor letenni, s ha a tisztelt képviselő urat érdekli, teljes szabadságában álland ezekbe betekinteni.

Kérdi továbbá a képviselő ur, hogy mi okból, melyik minister vagy ministerek által, és mely előzmények alapján terjesztettek az alapszabályok ő felsége szentesitése alá.

Az alapszabályokra vonatkozólag csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy azok egy, még 1867-ben az akkori minister-tanács által megállapitott szabványnak 20. §-a alapján terjesztetnek ő felsége elé, a mely szerint tudniillik az ily alapszabályok ő felségének bemutatandók. Az illető alapszabályokra

vonatkozó legalázatosabb fölterjesztést, valamint az erre kelt legfelsőbb elhatározást szintén bátor leszek a ház irodájában letenni, s ott a képviselő ur betekinthet ezen okmányokba.

A képviselő ur interpellatioja folytán továbbá bátor vagyok a keleti vasut forgalmának jövedelmét, valamint a kamatbiztositás alapján az állam által eddig nyujtott előlegekről a részletes táblás kimutatást a tisztelt háznak bemutatni.

A mi az összegeknek hovafordítását illeti, a tisztelt képviselő ur természetesnek fogja találni, hogy tüzetes fölvilágositást csak akkor leszek képes adni, midőn a számadásoknak jelenleg folyamatban lévő fölülvizsgálata be lesz fejezve.

A többi kérdések az igazságügyminister urhoz intéztettek.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Simonyi Ernő képviselő ur azon kérdéseken felül, melyeket a közlekedési és a pénzügyi minister urakhoz intézett, néhány kérdést hozzám is tett az első-birósági pesti váltótörvényszék eljárására vonatkozólag, a mely kérdésekre tőlem kivánta a fölvilágositást.

Az ő kérdései a következők voltak: Hogy lett-e, és ki által lett utasitva a pesti első folyamodásu váltótörvényszék, hogy az 1840. évi XV. és XVIII. törvényczikkek rendeleteinek mellőzésével a keleti vasut részvénytársaság czégét jegyezze be, s szolgálhatott-e ezen bejegyzés alapjául azon jegyzőkönyv, melyet némely urak 1869. február 15-én az „Európá"-ban fölvettek, és végre, hogy ily és hasonló alapokon történt-e más üzleti, kereskedelmi vagy részvénytársulatok czégeinek bejegyzése az első folyamodásu váltótörvényszéknél.

E három kérdésre, miután a szükséges fölvilágositásokat megszereztem magamnak a váltótörvényszéki irattárból, következőleg válaszolok:

A pesti váltótörvényszék e tekintetben senkitől semminemü utasitást nem nyert, hanem eljárt az 1840: XVIII. törvényczikk értelmében, annyiban, a mennyiben a benyujtott kérvény, melyet báró Vay Miklós, mint az igazgató-tanács elnöke, irt alá, mindazon föltételeknek megfelelt, melyeket az idézett törvényczikk 55. §-a követel. Tudniillik a kérvényhez csatolva voltak az alapszabályok, melyek felsőbb helyen meg voltak erősitve. Az igazgató-tanács továbbá az alapszabályoknak megfelelő módon, tudniillik azoknak 51-, 52-, 54-ik §-a értelmében volt alakitva. Egyik tagját ugyanis a pénzügyminister nevezte ki, a másik tagját a közmunka- és közlekedési minister, a többieket pedig az alapszabályoknak 54-ik §-a szerint Warring Károly, ki ezen vasutnak engedélyese volt, hozta javaslatba, a közlekedési minister pedig ezeket megerősitette. A bejegyzés a váltótörvényszéknél 1869. márczius 8-án, és azon igazgató-tanácsosokra nézve, kik akkor meg nem jelenhettek, április 15-én történt. Történt pedig azon módon, azon formaszerüségek megtartásával, melyeket a törvény kiszab, és annak rendje-módja szerint az ujságokban is közhirré tétetett. Történt pedig ezen bejegyzés a közgyülés megtartása előtt, mert az alapszabályok 34-ik §-ában világosan ki van mondva, hogy „az első rendes közgyülés az épités befejezését és a vonatok megnyitását követő első évben tartassék meg." Ezen bejegyzésnek alapjául nem szolgált az érintett jegyzőkönyv, mert abban a jegzőkönyvben csakis az elnök és alelnök választása foglaltatik; de szolgáltak alapjául a felsőbb helyen megerősitett alapszabályok, és az igazgató-tanácsnak megerősitésére, illetőleg kiegészitésére vonatkozó kormányrendeletek és leiratok.

A képviselő ur azon kérdésére, hogy hasonló vagy ilynemü alapokon történtek-e czégbejegyzések, azt válaszolhatom, hogy történtek, különösen pedig a magyar észak-keleti vaspályának bejegyzése ugyanazon módon és hasonló alapokon történt, tudniillik az illető vasut-részvény-társulatnak alapitói, vagy inkább engedélyesei, Sennyey Pál báró, Schönborn gróf, Debreczen város és Mármaros vidéke képviselői stb. által kinevezett, vagyis inkább kijelölt, a kormány által megerősittetett, részben kinevezett igazgató-tanácsnak szorgalmazására eszközöltetett a bejegyzés, a mint azt a bejegyzési jegyzőkönyv, a kérvények és a kérvényhez csatolt ministeri rendelet, és a társulat alapszabályai világosan kitüntetik.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! A mily köszönettel veszem a tisztelt minister uraknak készséges, udvariassággal adott fölvilágositó válaszaikat, ugy nem titkolhatom el, alkotmányos és törvényes szempontból, aggodalmamat, melyet épen ezen válaszok ébresztettek bennem.

A tisztelt közmunka- és közlekedési minister ur válaszolván az általam tett kérdések elsejére, tudniillik miért nem czikkelyeztetett be az engedély-okmány? azt adja fölvilágositásul, hogy az a törvényjavaslat tárgyalásakor a képviselőház asztalára letétetvén, köztudomásu volt, mindenki ismerhette, mindenki elolvashatta.

Én, tisztelt ház, nem azt állitom, hogy ezen engedély-okmány titkoltatott volna; hanem azt kérdeztem, mért nem tétetett elég a törvény világos rendeletének, mely az 1868: XLV-ik törvényczikk 11-ik §-ában azt mondja, mielőtt ezen törvényben engedélyezett vasut épitésére az ő felsége által szentesitett és az országgyülés által beczikkelyezett engedély-okmány stb. Itt tehát egyenesen ezen engedély-okmánynak beczikkelyezése rendeltetik el, ez a beczikkelyezés pedig elmaradt. Ennélfogva azok, a kik a törvény végrehajtásával voltak megbizva: ezen mulasztásért mindenesetre felelősek.

Tudom én, hogy van még egy másik eset, melyet éppen az igazságügyminister ur emlitett föl

tudniillik az észak-keleti vasutnak engedély-okmánya szintén nincs beczikkelyezve; de tudtomra legalább a többi vasutak engedélyokmányai mind be vannak czikkelyezve. Épen ez ébresztette föl bennem azon kérdést, mi oknál fogva tartatott vissza ezen engedély-okmány beczikkelyezése, midőn, legalább az én felfogásom, az én eszem járása szerint, nem látom annak semmi okát. Annál csodálatosabb pedig ez, mert ezen engedély-okmány a tisztelt ház előtt ismételve tárgyalás alá került. Tárgyalás alá került még 1869-ben, mikor az abba belecsuszott sajtó- vagy forditási hiba kiigazitásáról volt szó; tárgyalás alá került 1870-ben két izben, midőn annak egyes §-ai a kiépitendő vasuti hálózat irányát illetőleg módosittattak. Minthogy tehát tulajdonképen négyszer volt ezen okmány a tisztelt ház előtt: nem foghatom meg, miért nem tétetett elég a törvény abbeli rendeletének, mely beczikkelyezését egyenesen követeli.

Én, tisztelt ház, már jogi szempontból is nagyfontosságu következményeket maga után vonhatónak tartom azt, hogy az engedély-okmány be van-e czikkelyezve vagy nincs. Azért vetettem föl ezen kérdést, mert ha méltóztatnak nézni az 1868 XLV. törvényczikk XII. szakaszát, abban az áll, hogy minden más jog, — tudniillik minden más, a mi az előbbeni §§-okban fölsorolva nincs, — és kötelesség tekintetében ugy az államra, mint az engedélyesekre nézve a fönálló és alkotandó törvények és kormányrendeletek, valamint az engedélyokmány föltételei lesznek irányadók és kötelezők. Azon intézkedések tehát, melyek az engedély-okmányban foglaltatnak, törvényerővel birnak és az előbbi törvényeknek talán ellenkező rendeleteit megszüntetik. De törvényeket megszüntetni csak uj törvény által lehet, törvény pedig csak az, a mi be van czikkelyezve. Kérdés támadhat már most, hogy az engedély-okmány azon intézkedései, melyek a már fönállott törvényekkel ellenkezésbe jőnek, miután ezen okmány beczikkelyezve, és igy törvényes erőre emelve nem volt: érvényesek-e vagy nem? Csak egyet emlitek még.

Törvényeink világosan kimondják azt, hogy részvényeket előmutatóra, — au porteur, — kiadni nem szabad. Igen; de a vasutak épitésénél belátták azt, hogy ezen gyakorlat nem tartható fönn, és ennélfogva az egyes engedély-okmányok ez iránt följogositották az engedélyeseket, és igy történt, hogy ezen engedélyokmányban is egyenesen ki van mondva, hogy részvény társaságokat alakithatnak, kiadhatnak előmutatóra, — au porteur, — szóló részvényeket. Már most, minthogy az előbbi törvény sértetlenül fenáll, más törvény pedig nincs, mely ez iránt rendelkeznék: kérdés támad, ha vajon ezen ekként kibocsátotott részvények jogérvényeseknek tekinthetők-e vagy nem. Igy az engedélyokmánynak több intézkedése van, melyek összeütközésbe jönek az 1840: XV. és XVIII. törvényczikkek rendeleteivel, melyek a részvény-társulatok alakitásáról szólanak, és ha ezen engedély-okmány törvényerőre nem emeltetik, a mi csak beczikkelyezés és kihirdetés utján történhetik: akkor igen természetesen ezen intézkedések törvényerővel nem birnak.

Ez volt az ok, a miért én ez iránt kérdést intéztem a ministeriumhoz.

Egyébiránt ezen engedély-okmánynyal igen különös dolgok történtek.

A tisztelt közlekedési minister ur azt mondja, hogy elég van téve a törvény azon rendeletének, mely 13. §-ában azt mondja, hogy ezen okmány egy példánya az országos levéltárba teendő le. Azon különös eset adta erre nézve magát elő, hogy mikor az első alkalommal 1869 deczember 17-én ezen engedély-okmánynak egyik hibája volt kijavitandó: az engedély-okmány az országos levéltárban nem találtatott.

A mint méltóztatnak látni, az akkori napló szerint Majláth István előadó, — csak röviden adom elő, — elmondotta azon körülményt, hogy a keleti vasut engedély okmánya az országos irattárban föl nem található. Nyáry Pál képviselőnek inditványára a tisztelt ház megbizta a ház akkori elnökét, hogy ezen engedély-okmányt kikerestesse, és az országos levéltárba pótlólag elhelyeztesse. Miután erre nézve soha többé e házban jelentés nem tétetett: nem tudom, hogy ezen okmány megvan-e már most az országos levéltárban, vagy nem. Hogy letétetett a levéltárba, ezt a minister ur bizonyitja; de hogy onnét hova lett, ez oly körülmény, mely a törvényhozás előtt még nem lett földeritve.

Azután azt mondja a minister ur, hogy az engedély-okmány ő felségének szentesitése alá terjesztetett, mert az volt szokásban, hogy a vasuti engedélyokmányok ő felsége által adattak ki, és ez helyes lehet, ez ellen nem lehet senkinek kifogása; hanem alkotmányos szempontból kifogás lehet és van az ellen, hogy bárminemü okmány bocsáttassék királyi szentesités alá, a nélkül, hogy a törvényhozás által elfogadtatott volna. Mert nem szükség magyaráznom azt, hogy minden okmány csak ugy kötelező, csak ugy válhatik törvénynyé, ha a törvényhozás minden factora által elfogadtatott, azaz elfogadtatott a képviselőház által, a főrendiház által és azután megnyerte a király szentesitését; de hogy a törvényhozás mellőzésével királyi szentesités adassék, s ez által váljék valamely okmány kötelezővé és törvényerejüvé, ez — méltóztatnak belátni — az alkotmányosság minden alapját ledöntené.

A mi a beterjesztett irományokat illeti, én azért kértem a minister urakat azoknak előterjesztésére, mert óhajtottam ismerni azon indokokat, melyeknél fogva a minister-tanács ezen fölterjesztést

szükségesnek tartotta. Hogy mi legyen azok érdeme, ahhoz nem szólhatok, mert, miután a tisztelt minister ur most terjesztette elő: nem volt alkalmam azokat megvizsgálni; de más alkalommal, miután az irományokat átnéztem, megteszem észrevételemet.

A mi az alapszabályokat illeti, megvallom soha egy országban sem hallottam azt, hogy egy üzletre alakitott társulat alapszabályai királyi szentesités alá bocsáttassanak. Ennek sem czélja, sem szüksége nincs.

Mi az alapszabályokat illeti, azok oly módon jöttek létre, mely a törvény rendeletével egyenesen ellenkezik; de ellenkezik nemcsak positiv törvényeink rendeletével, hanem magával az észjoggal és a dolog természetével is.

Én e kérést tanulmányoztam, és az alapszabályoknak ily módon létrejöttét én nem vagyok képes magamnak másként kimagyarázni, minthogy a czél az alapszabályok ily módon létrehozatalában az volt, hogy lehetségessé tétessék a részvényeseknek több millió erejéig való kijátszása.

Nagy gond fordittatott arra, mi módon lehessen, bizonyos látszólagos külszin megadása mellett a törvényeket kijátszani, s lehetségessé tenni, hogy a részvényesek által jóhiszemüleg összetett sok millió pénzt el lehessen azon czéltól forditani, melyre szánva volt, és másra adni.

E vád a jelenlegi közlekedési minister urat természetesen nem illeti, mert ő ebbe semmi tekintetben be nem folyt; ez a multnak dolga. *(Zaj.)*

Ez, tisztelt ház igen fontos kérdés és, nézetem szerint, azon nagyfontosságu törvényjavaslatra, mely a tisztelt ház előtt fekszik és ma lesz tárgyalandó, igen nagy, sőt döntő befolyással van. Mert azon egész törvényjavaslatnak s azon okmányoknak, melyekre az alapitva van, jogérvényessége el- vagy el nem fogadhatása fölött határoz.

Az alapszabályok törvény szerint — mert azt hiszem, nincs a házban senki, ki az 1870-iki törvényeknek, melyek azóta alkotott törvények által nem módosittattak, érvényességét kétségbevonná, — az alapszabályok az 1840-ik XVIII. törvényczikk szerint az engedélyesek vagy alapitók által terveztetnek. Azon engedély-okmány szerint pedig, mely a keleti vasutat alapitja meg, a 21. §. szerint, terveztetnek a társulat által.

A 21. §., mely a részvény-társaság alakitásáról szól, azt mondja: „A társaság az engedélyesek minden jogait és kötelességeit örökli, alapszabályait tervezi, melyeknek helybenhagyása, s az ország érdekében szem előtt tartását, a társaság érdekében eszközlendő kiegészitését a kormány magának föntartja.

Ez nagyon lényeges dolog; mert ezen engedély-okmány a törvény rendelete szerint is a társaság létezését tételezi föl, mielőtt az alapszabályok végérvényesen elhatároztatnának. Itt pedig a dolog ugy áll, hogy először állapittattak meg az alapszabályok s csak azután következett a társaság megalakulása, mint a mely már mellékes volt, miután csak a pénzt akarták más czélra fordittatni.

Ez nagyon lényeges dolog. Hogy a kormány akkor ezen alapszabályoknak nagyobb érvényességet kivánt adni az által, hogy azokat minden alkotmányos gyakorlat ellenére királyi szentesités alá terjesztette, ez, nézetem szerint, csak növeli a vád azon sulyát, a felelősség azon terhét, mely azon kormányférfiakat éri, kik azt cselekedték; mert ez által ő felségét a királyt tették részesévé annak, hogy a részvényesek vagyonukból kifoszthatók legyenek; mert ha ezen alapszabályok nem ilyen módon keletkeznek, a törvény előtt sohasem lehetnek érvényesek. Pedig ezeken alapult azon egész ügy, mely már eddig is azon 30 millió forint követelésben culminál, mely ma a tisztelt ház asztalán fekszik.

Egyébiránt ezen átalános megjegyzések után föntartom magamnak a további megjegyzéseket a fölterjesztésre és annak indokaira nézve akkorra, ha azon okmányt, melyet a tisztelt közlekedési minister ur szives volt a ház asztalára letenni, alkalmam lesz elolvasni.

A mi a váltótörvényszéki bejegyzést illeti, meg kell vallanom, hogy a milyen világos volt az igazságügyminister urnak válasza, miután tudtommal nem hallgatott el semmi körülményt, ugy másrészt én épen olyan sajnálattal, mint a milyen nagy aggodalommal vettem azt, hogy a minister ur ministeri székében ugy nyilatkozott, hogy helyes és törvényes eljárás volt, s hogy az az 1840. évi XVIII. törvényczikkel megegyez. Annál nagyobb aggodalommal hallottam minister urnak ezen nyilatkozatát, miután ezen kérdés elintézése okvetlenül a biróság előtt fog megtörténni, s a minister ur, különösen mint igazságügyminister, hivatalos állásában itt az országgyülés előtt oly véleményt nyilvánitott, mely a birságoknak véleményére befolyással legyen. *(Helyeslés a szélsőbal oldalon.)*

Én igen nagy köszönettel vettem volna a tisztelt minister urnak fölvilágositó válaszát; de igen sajnáltam, hogy a minister ur ezen eljárást helyeselte, azt törvényesnek declarálta.

Én, tisztelt ház, csak egy utmutatót ismerek a helyes eljárás megitélésére, s ez a törvény. A váltótörvényszéki bejegyzésre nézve az 1840. évi XVIII. törvényczikk 3. fejezetének 61. §-a azt mondja: A választmány (vagy az igazgató-tanács, az mindegy) a gyülésben szótöbbséggel elfogadott és a választmány által aláirt társasági alapszabályokat a kereskedési czimmel együtt a váltótörvényszéknél a váltótörvénykönyv II. rész 3-dik fejezete értelmében a társaság nevében befejezteti.

Tehát nem ő felsége által szentesitett, nem a minister által helybenhagyott, hanem a gyülés által szótöbbséggel elfogadott alapszabályokat jegyezteti be. A váltótörvénykönyv 2-ik részének 3-ik fejezete ezeket mondja: „A részvény-társulatoknál csak a választmány jelenend meg, — tudniillik a váltótörvényszék előtt, — mely a társaság üléséből kiadott bejegyzési fölhatalmazást előmutatandja.“ *(Halljuk!)* Arra tehát, hogy a váltótörvényszéknél a bejegyzés megtörténhessék, szükséges, hogy az igazgatótanács a részvényesek gyüléséből kelt bejegyzési fölhatalmazást a váltótörvényszéknek bemutassa. *(Ugy van! szélső bal felől.)* Ez, az én meggyőződésem szerint nem történt meg.

A minister ur nagy sajnálatomra azt mondja, hogy b. Vay Miklós ur által a váltótörvényszékhez beadott kérvény a törvényes kellékekkel el volt látva. Én azonban azt nem látom át, hogy az a törvényes kellékekkel lenne fölruházva. A tisztelt minister ur fölemlitette, hogy ő expediáltatta magának a váltótörvényszéktől ezen okmányt; én is expediáltattam, s azt látom, hogy a váltótörvényszék a törvények ellenére járt el, és magát eszközévé tette mindazon kárositásoknak, melyek a keleti vasut részvényesein elkövettettek. *(Ugy van! szélső bal felől. Halljuk!)* Ezért törvényes felelősségre vonhatók és nézetem szerint, a váltótörvényszéknek azon birói, kik ebben eljártak, vonandók is. Ezen kérelem a helyett, hogy a törvény rendelete szerint megkivánt részvényesek gyüléséből kelt fölhatalmazást mutatná be: a hozzá csatolt irományban bemutatja Pesten 1869. február 15-én a magyar királyi szabadalmazott keleti vasut első igazgató-tanácsosa leendő tagjainak, saját ideiglenes irodájukban az „Európá“-hoz czimzett szállodában 45. szám alatt tartott ülésében fölvett jegyzőkönyvnek kivonatát. *(Derültség.)*

Ha tisztelt ház *(Halljuk!)* néhány uri ember egy vendéglőben összejő valakit persvadeálni azzal, hogy ő egy nagy társulatnak, mely több mint 50 millió forint készpénzzel rendelkezik, igazgató-tanácsosa lesz, és mint olyan gyülést tart és azután belebocsátkozik oly lépések megtételébe, melyek kezébe szolgáltatják azon 50 s néhány millió fölötti rendelkezést: ez oly eljárás, tisztelt ház, mihez hasonlót nehezen hiszem, hogy a jelen szédelgési korban Európa bármely országának vasuti épitkezési krónikájából bárki is fölhozhatna. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Hol van ezen jegyzőkönyvben a felhatalmazás a bejegyzésre, a melyben a világon nincsen más, minthogy báró Vay Miklós ur ő nagyméltósága, mint korelnök, az ülést megnyitván — megjegyzem, tisztelt ház, s ezt valóban csodálom, hogy az ülés délelőtt tartatott meg, — Bocskay Ignácz ur inditványára báró Vay Miklós elnöknek és báró Bánffy Albert a leendő igazgató-tanács alelnökének véglegesen megválasztattak. *(Derültség.)* Az inditvány elfogadtatván, báró Vay Miklós elnöki székét elfoglalta. Ez van, tisztelt ház, a jegyzőkönyvben, és egy szóval sem több, és ezen jegyzőkönyv pótolja azt, melynek az 1840: XVIII. törvényczikk rendelete szerint a társaság választmányi gyüléséből kelt fölhatalmazásnak kellene lenni.

És ezen okmányt nevezi azután az igazságügyminister ur elégségesnek arra, hogy a váltótörvényszék törvényesen eljárhasson, és helyesli ezen váltótörvényszék eljárását. *(Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyönyörü dolog!)*

A minister ur az egész ügyben, mint minden más ember is, a ki ezen ügyet a nyilvánosság vagy a törvényhozás elé hozta, minden okoskodását az alapszabályokra alapitja. Igen; de ezen alap törvényellenes, érvénytelen, semmis; *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* tehát mindaz, a mit reá épit: semmis és törvényellenes.

Azt mondja: ezen alapszabályok 54. szakasza szerint az első közgyülés csak a vasut épitése után megtartatni rendeltetett. Igaz, az alapszabályok szerint igenis; de kérdem az igazságügyminister urat: szabad-e egy társaságnak oly alapszabályokat alkotni, vagy a kormánynak a társaság részére oly alapszabályokat octroyálni, — mert ez octroyálása az alapszabályoknak — melyek a fönálló törvények rendeleteivel egyenesen ellenkeznek? De mi czélja volt és lehet az alapszabályok azon intézkedésének, hol azt mondja, hogy a közgyülés csak a vaspálya kiépitése után tartassék? Tehát akkor lépjenek a részvényesek azon lehetőségbe, hogy vagyonuk fölött rendelkezhessenek és az eljárást ellenőrizhessék, midőn a vagyon már leköttetett. *(Derültség a szélső bal oldalon.)*

Tisztelt ház! Nem akarok elébe vágni a mai vitának, mely épen ezen intézkedések érvényessége fölött kell hogy nagyrészben meginduljon; hanem csak egyátaljában mondhatom, hogy a mily köszönettel vettem a tisztelt minister urak azon készségét, hogy válaszoltak: ép oly aggodalommal tölt el azon módja a válasznak, melyben azt előadták. — Ennélfogva én a minister urnak válaszát helyesléssel és megnyugvással nem fogadhatom el, hanem kérem a tisztelt házat, annak napirendre tüzését elrendelni. *(Helyeslés bal felől.)*

Pauler Tivadar igazságügyminister: Röviden kivánok a tisztelt képviselő urnak felelni. Constatiroztam a tényeket, constatiroztam ugy, mint azok a váltótörvényszéki iratokból földerithetők és általam észlelhetők voltak. Azt mondtam, a kérvény megfelelt a XVIII. törvényczikk 55. §· minden kellékének, és annak alapján járt el a váltótörvényszék. Második kérdésére adott feleletemben pedig világosan megérintettem azt, hogy a bejegyzés nem azon jegyzőkönyv alapján történt, hanem történt a megerősitett alapszabályok és az

igazgató-tanácsnak a kijelölést helybenhagyó kormányrendelet alapján; tehát hogy nem azon jegyzőkönyv alapján történt, azt világosan megérintettem.

Ezt csak adott válaszom fölvilágositásául jegyzem meg. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztassanak azok, kik a minister ur válaszát tudomásul veszik, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister: Tisztelt ház! Majoros képviselő ur a multkor interpellatiot intézett hozzám az egyetemi épitkezésre vonatkozólag, melyekre nézve én, az ő állitása szerint, államcsinyt követtem el. Ezen interpellatio lényegére nézve akként szól:

Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy m. k. nagy épület meghosszabbitási uj épitkezésnél, ugy az öt-pacsirta-utczai épitkezéshez is szükségelt asztalos-munkákra minden előleges meghirdetés nélkül tartatott meg az árlejtés? továbbá:

hogy a mondott árlejtésnél megjelentek által egy biztos hitelességü társas vállalkozók ajánlati levele fölbontatlanul visszaadatott, — holott ezek épen tetemes árelengedés mellett vállalkozni igérkeztek, — sőt a ministerhez beadott ebbeli folyamodványuk elutasitó hátiratával, eme szándékolt vállalattól végkép elutasittattak, stb.

Kénytelen vagyok tisztelt képviselő urat kérni, hogy máskor, ha hozzám interpellatiot intéz: legyen szives, a tényállást tisztán földeriteni, mert akkor, januárban, ezen épitkezéseknél semmi munkálatok nem adattak ki, és azon consortium, melyet emliteni méltóztatott: akkor semmiféle ajánlattal sem lépett föl; de igenis január 3-dikán az egyetemi könyvtárnál kiadattak az asztalos-munkák. Méltóztassanak megengedni, hogy én azt, hogy miképen járt el a közoktatási ministerium az ily munkálatok kiadásában és miképen járt el a szóban lévő kérdésnél, fölolvassam, mert ez egy correct válasz lesz az interpellatiora, s az iránt, hogy miként jár el általában a ministerium az ily kérdéseknél. (*Halljuk! Olvassa:*)

„Az egyetemi s általában az iskolai épitkezések megkezdése előtt több szakértő, különösen pedig az épitéssel megbizott felelősséggel tartozó épitészek, s a fölügyeletet teljesitő állam-mérnökök az épitkezési munkálatok kiadásának módja iránt meghallgattatván, — egyhangulag oda nyilatkoztak: miszerint az általános árlejtés kizárásával az ajánlati (Offert) tárgyalás és eljárás alkalmaztassék, mely szerint több, teljesen megbizható, hitelt érdemlő vállalkozó fölszólittatik, a föltételek közlése mellett, ajánlatának beadására, s ezek között a legjutányosabban vállalkozónak adatik ki a munka.

A ministerium ezen módot alkalmazta eddig mindennemü épitkezési munkálatok kiadásánál nemcsak azért: mert alkalmazta; hanem főkép azért, mert ez által a nyilvános előterjesztéseknél előforduló viszszaélések elkerültetnek, melyeknél, ritka kivétellel, összebeszélés és összejátszás folytán vagy drágábban adatik ki a munka, mint egyébként; vagy pedig, mivel ezen eljárásnál, minden egyéb tekintet mellőzésével, csak ez által látta magát biztositva, hogy teljesen megbizható ismeretes vállalkozók kezébe adja a munkálatot, a kik, tapasztalás szerint, nyilvános átalános árlejtéseknél ritkán szoktak résztvenni, hanem, támaszkodva hirnevükre, különös fölhivást várnak; — de az olcsóbb ajánlat dönt, — a munka ismeretlen, meg nem bizható egyén kezébe kerülvén, oly roszul teljesittetik, hogy az államnak kára van belőle, mely eshetőségnek azonban nyilvános, kivált pedig oly épületeket kitenni nem szabad, melynek fölállitásánál és czélszerü berendezésénél különös jártasság is kivántatik, melyet, a mindennapi tapasztalás szerint, mindenkinél föltenni nem lehet. Ez volt oka annak, hogy a pénzügyministerium az uj vámház, s a kereskedelmi ministerium a postaház fölállitásánál is ezen eljárást követte.

Ezen eljárás lett alkalmazva a folyó hó 3-án tartott árlejtésnél is, mely alkalommal az egyetemi könyvtári épületben szükségelt asztalos-munkák adattak ki. Alkalmaztatott pedig ezen eljárás főkép itt a famunkálatok kiadásánál azért, mert ezek körül kivántatik a legnagyobb óvatosság, minthogy arra nézve, hogy valóban jó száraz fa alkalmaztatik, leginkább csak a vállalkozó ismert becsületessége és soliditása szolgál biztositékul.

Ajánlatok kiadására, az épitéssel megbizott felelős épitész ajánlatára, fölszólittattak: Schütz Ede asztalos, Wanner és Dolánszky asztalosok, Gregersen G. fagyártulajdonos, Neuschlosz J. fiai fagyártulajdonosok, a sugáruti épitőtársaság és Paulik Frigyes asztalos, kik, az utolsónak kivételével, mindnyájan adtak be ajánlatokat.

Az ezen ajánlatok tárgyalására kitüzött napon, folyó évi január 3-án, a nevezetteken kivül megjelent a pesti faipar-társulatnak (magán-uton vett értesités szerint áll 4 speculansból és egy asztalosból) két megbizottja is, és szintén adott be ajánlatot, melyet azonban az ajánlatok fölbontására kiküldött bizottság föl nem bontott; mert e társulat nem volt ajánlat beadására fölszólitva, hanem az ajánlati tárgyalás egyébkénti eredményével elémbe terjesztett elhatározás végett azon véleménynyel, hogy, miután az épités vezetésével megbizott épitésznek s az állammérnöknek ezen társulat fönállásáról tudomása nincsen s az előttünk teljesen ismeretlen, a miért is, kivált a famunkálatok körüli legkényesebb kérdésben, e társulat irányában a felelősséget el nem vállalhatják, mely oknál fogva föl sem is vették azok közé, kik ajánlat beadására fölhivandóknak jeleztettek; miután továbbá a ministerium kebelében fönálló nagy épitési bizottmány, melynek a főváros

legtekintélyesebb épitészei is tagjai, szabályul mondta ki azt, s eddigelé ezen eljárásnál másutt is szorosan megtartatott, hogy azoknak ajánlatai, kik a tárgyalásra föl nem hivattak: figyelembe nem vétethetnek; mert ez által ezen eljárás épen főjellegét veszitené, előnyei koczkáztatnának, s előállanának mindazon veszélyek, melyek az átalános árlejtéssel szoktak járni; — az ismeretlen faipar-társulatnak ajánlata ne vétessék figyelembe, hanem az egyetemi könyvtár körüli asztalos-munkák Gregersen G. fafagyártulajdonosnak, mint a többi ajánlatra fölszólitottak közül legolcsóbban vállalkozónak — ki a költségvetésileg megállapitott összegből $17^1/_4{}^0/_0$ engedett le — adassanak át. Ezen véleményt én határozattá emeltem, miután még privatim magamnak értesitést szereztem, hogy Gregersen ajánlata jutányos, s hogy az uj ajánlattevő társulat a munka soliditása iránt sem nyujt annyi garantiát, mint Gregersen.

Az előadottak szerint az eljárás teljesen szabályszerü lévén: nincs ok, hogy Majoros képviselő ur kivánságára uj árlejtés tartassék.“

Ez a tényállás, és kérem a tisztelt házat, — nem elnézést, vagy kegyességet kérek, hanem egyszerüen azt, hogy méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Fölkiáltások: Tudomásul veszszük.)*

Majoros István: Tisztelt ház! Megvallom, azt hittem, hogy a minister ur hozzá intézett kérdezvényemre adott válaszát mentegetőzéssel fogja kezdeni, tekintettel a ma 8 napja oly hirtelenül és meggondolatlanul kimondott szavaira, hogy meg fog hazudtolni, és igy, hogy ennélfogva annak rendje módja szerint először is tisztázni fogja magát azon szavaiért, vagyis meg fogja bánni és azokért a szokott módon bocsánatot kér. Ezt nem tette, sőt nem tette még azt sem, hogy valójában meghazudtolt volna.

Tisztelt ház! ha azon, a minister u által fölolvasott válasznak hitelt adna is: én a magam részéről nem mondhatnám, hogy tökéletesen meg vagyok vele elégedve; először azért nem, mert oly gyorsan és oly zajban olvasta föl, hogy jóformán nem is hallottam, tehát tételenként nem is felelhetek rá. Én attól eltérve, mit a minister ur felolvasott, a kérdést megvilágitva és tisztán fogom előadni.

Tisztelt ház! méltóztassék elhinni, annyi adatom van...

Trefort Ágoston minister: (*Közbeszól.*) Tessék közölni. *(Halljuk!)*

Majoros István: Annyi adatom van, hogy az egész bünkrónikát képez, mindannyi épitkezési vállalatokról; levelek, adatok, magánosok vallomásai, hogyha mindnyáját fölolvasnám, legalább egy pár óráját fogná igénybe venni a tisztelt háznak. És becses drága idejét rabolni nem kivánom; mindamellett szükségesnek látom egy pár főbb adat előrolását.

Mindenekelőtt azt mondotta a tisztelt minister ur, hogy interpellatióm nem vonatkozik a kérdéses épületre, melyet megjelöltem, s ebben igaza van a tisztelt minister urnak; de azért nem hazudtolt meg, mert mindazon épületeknél hasonló visszaélés követtetett el ahoz, melyet válaszul a minister ur irásból fölolvasott, azért előrolom mindazon dolgokat, melyek ily természetüek, de egy kis figyelmet és csendet kérek a háztól. *(Elnök: Csenget.)*

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy sehol és soha nyilvános lapokban a szokott módon kiirva egyetlen árlejtést sem eszközöltetett a ministerium; hanem vannak megbizottjai, kik közül van egy bizonyos Skalnitzky nevü, ki annyira ismeri a minister ur embereit *(Derültség a szélső bal oldalon.)* azon örökös Gregerseneket és Neuschlossokat, hogy azok nélkül nem is képzelheti, hogy az asztalos tudomány vagy iparmüvészet, ezeken tul terjeszkedhetnék.

Tisztelt ház! hogy ne mondathassék az, hogy én ezen épületekre nézve is hazugságban maradok, szükségesnek vélem megemliteni, hogy deczember 20-ikán tartatott azon árlejtés, melyről interpellatiómban szó van, tehát a ministernek nincs igaza. És azok, a kiket a minister ur kedves Skalnitzkya oda meghivott: már előre kicsinálták egymásközt, hogy hány százalékot fognak engedni az offertből; és ez világosan kitünik abból, hogy az illető szakemberek, a kik ezen meghivottakon kivül offertokat nyujtottak be, visszautasittattak.

Később erre nézve a lapokban nyilatkozat is történt, bizonyos Nagy István mint tudva van a két rendbeli épületre tizenhat és egy negyed$^0/_0$ leengedésével kész lett volna vállalkozni.

Tehát a kérdéses épületre, melyre nézve engem a minister ur meghazudtolni akart, Neuschloss $13^1/_2{}^0/_0$-al olcsóbban igért vállalkozni az egyik épületre; a másikra $16^2/_4{}^0/_0$-al olcsóbban.

De e két épületre beadatott Nagy István ajánlata, mely $16^1/_4{}^0/_0$-al igérte olcsobban végezni a munkát: és ez ajánlat mellöztetett, pedig Nagy István által tett ajánlattal az államnak több ezerekre menő pénze takarittatott volna meg.

Ez történt azon két épületnél, melyről interpellatiomban szóltam.

Most közbevetőleg szólok a nagy postaépületről, melynél Gregersen kapta a munkát, mivel csakis a két emlitett egyén az, ki elegendőleg megbizható, és jó száraz fát ad. *(Derültség.)*

A mi interpellátiómat illeti, annak alaposssága az egy, eredetileg birtokomban levő ajánlati levélből tünik ki, mely igy szól:

„Pest, 1874. január 3-án.

Nagyméltóságu közoktatási Magyar ministerium! Alólirottak a budapesti könyvtárépületnél hirdetett

asztalosmunkára ajánlatot bátorkodnak tenni és az egyes árakból 18% tizennyolcz százalék engedést ajánlanak és az előirt kötelezettségeknek magukat alávetik. A szükségeltető bánatpénzt 2000 frtot, kétezer frtot készpénzben leteszik. Kik egyébiránt tisztelettel maradtunk alázatos szolgái pesti faipartársulat, Herzog Kolm s. k., Lipárdy István s. k., asztalosmester."

Külről: „Ezen zárt ajánlati tárgyalásra e czég föllhiva nem lévén, ajánlata föl nem bontathatott. A bizottmány."

E munka kiadatott $17^1/_4$%-al olcsóbban, pedig ezek még ennél is $^3/_4$%-al olcsóbban igérték. Ezek mindketteje jóhiszemü épitész. A ministeri megbizott, bizonyos Staudinger osztálytanácsos ezen bepecsételt okmányt átvette az illetőktől, és megigérte az illető beadóknak, hogy figyelembe fog vétetni. De midőn at árgyalás órája megérkezett: a kérdéses okmány mely a 2000 frttal ellátva beadatott, fölbontatlanul hagyatott, mert már akkor elrendeltetett, hogy a három iparosczég közül Gregerssen és Neuschloss kapják meg. (*Zaj.*) Most következik tulajdonkép interpellácziómnak azon része, mely annak sarkpontja. Az ajánlati okmány, melyet fölmutatni bátor voltam, a következő hátirattal láttatott el, mely hitelesen tanusitja, hogy nem szoktak a ministeriumok nyilvános árverést tartani, és a concurrentiát igénybe venni. A hátirat igy szól:

„Ezen zárt ajánlati tárgyalásra a czég fölhiva nem lévén, ajánlata föl nem bontathatott." Aláirva a bizottság. Kérdem már most a minister urtól és a tisztelt háztól: vajon ha az állam számára takarékoskodni akarunk, ha tökéletes munkát akarunk kiállitani és kivánjuk, hogy a deficit ne szaporodjék, mihez nagyon értenek a minister urak, ugy az egyik mint a másik: ekként kell-e eljárni az állami munkák kiadásánál?

De ha már megtörtént a dolog: módjában állt a minister urnak az elkövetett hibát helyre hozni, mert akkor még nem volt ratifikálva a szerződés, és eljárhatott volna ugy, mint egy izben Deáki Lajos interpellácziója folytán történt, hogy tudniillik a visszaélés utólagosan azáltal orvosoltatott, hogy uj árverés rendeltetett el, és az államnak a concurenczia folytán nem volt kára. Én mint előre is emlitettem egész sorozatát ismerem a visszaéléseknek, melyek a ministeriumok egyik másik osztályában az állam kárára elkövettetnek, s melyekre nézve ugy látszik, a ház többsége nem kiván okulni, hogy a jövőre nézve miként alkalmazza magát a deficit apasztására nézve. Nem akarom most ezeket itt elő sorolni, lesz még idő, hogy előfogom sorolni; hanem csak röviden jegyzem még meg, hogy a Neuschlos és Gregersen-féle megszokott vállalkozókra nézve tegnapelőtti napon kaptam egy nyilt levelet, melynek tartalmát lehetetlen, hogy föl ne olvassam, hogy legyen a diskuráló képviselő uraknak egy kis mulatsága is. (*Nagy zaj.*) A levelezési lap németül van, mert Bécsből érkezett és pedig Sechshausból. Csodálatos dolog, hogy az aláirás alig olvasható, hanem vagy Janett vagy Lamott lehet. Ha Janette, akkor bizonyosan érdekeltje a ministernek, ki sajnálja, hogy a mult szombati interpellátióm által megbotránkozást keltettem, bár inkább én lehettem volna megbotránkozva, de ilyenhez már hozzá vagyunk szokva, mert nem látják be a minister urak, hogy a fölvilágositással segiteni kell a bajon. *(Olvas.)* Herrn Stefan Majoros Landtags-Deputirten. Herr Majoros! Es gehört eine Portion Unverschämtheit dazu, einem Minister so etwas zu sagen, wie Sie es dem 24-ten Jänner gethan haben, *(Jobb felől egy hang: Igaz! Fölkiáltások a szélső bal felől: Meg van a levél irója!)* wo der Minister noch dazu im Rechte ist, ja die ungarische linke Parthei zeichnet sich im Grobheiten, Unwissenheit und Unverschämtheit aus. Ob sie ausgelacht wird oder nicht, darum kümmert sie sich nicht. Diese Parthei hat auch den Credit von Ungarn untergraben und das ganze Land muss büssen. (*Zaj: fölkiáltások: Lehet itt ilyest olvasni?*)

Elnök: A tisztelt képviselő ur már hosszasan igénybe veszi a képviselőház figyelmét; azon kérést intézem hozzá, szoritkozzék tisztán magára a dologra.

Majoros István: Én csak fölvilágositást adtam a minister urnak. Egyébiránt a minister ur által fölolvasottakat nem értettem meg teljesen, arra bővebben nem válaszalhatok, ha a minister irásban akart felelni — pedig tagadom, hogy azt olvasni lehessen; — ezt megtehette volna a 15 napok elforgása alatt előbb is s csak annyit jegyzek meg, hogy az ő válasza az általam fölhozott adatok ellenében, legkevésbbé sem tekinthető czáfolatnak és engem ki nem elégit. Azért én, miután a rosz kormányzat és lelkiismeretlen rosz kezelés következtében az állam pénztára már teljesen ki van meritve, s deficittel dolgozik: arra kérem a tisztelt házat, hogy vegye figyelembe a birtokomban levő adatokat, melyek a folytatott rosz gazdálkodás föltüntetésére szolgálnak, a miért is kérem a tisztelt házat, méltóztassék a minister ur válaszának tárgyalására határnapot kitüzni, a mikor is én a helytelen gazdálkodás bebizonyitására okmányokat fogok fölhozni. A válasszal nem vagyok megelégedve, és kérem ezen botrányos eljárását a közoktatási ministernek tárgyalásra kitüzni, a midőn is adataimat és okmányaimat használatul fölajánlom.

Elnök: Fölhivom a tisztelt házat, nyilatkozzék aziránt, hogy tudomásul veszi-e a minister urnak Majoros képviselő ur interpellátiójára adott válaszát? Igen vagy nem? A kik tudomásul veszik, méltóztassanak fölállni. (*Megtörténik.*) A válasz tudomásul

vétetik. Most következik a napirend. Mielőtt a napi rendre térnénk, ministerelnök ur kiván szólni.

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! Az eddigi gyakorlat szerint szombaton mindig a kérvények szoktak tárgyaltatni, a tisztelt ház előtt ismeretes, hogy a szintén mai napi renden lévő törvényjavaslat tárgyalása mennyire sürgős. Azért kérem a tisztelt házat, hogy ez alkalommal az eddigi szokástól eltérve az emlitett sürgős törvényjavaslatot méltóztassék először tárgyalni és csak ennek bevégzése után venni föl a kérvények tárgyalását. *(Helyeslés.)*

Kemény Mihály: Tisztelt ház! Én is elismerem az előttünk fekvő törvényjavaslat sürgősségét, és nem kivánom annak tárgyalását halasztani, de arra kérem a tisztelt házat, hogy a napi renden lévő kérvények tárgyalását rögtön ezen törvényjavaslat tárgyalásának bevégzése után méltóztassék eszközölni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tehát a kérvények az emlitett törvényjavaslat tárgyalása után azonnal fognak tárgyaltatni.

Eötvös Károly előadó *(olvassa a központi bizottság jelentését.)*

Elnök: A képviselőház 8-dik osztályának különvéleménye, miután ugyis a részletekre vonatkozik, talán később lesz fölolvasandó. *(Helyeslés.)*

Eötvös Károly előadó: Tisztelt ház! Midőn az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadás végett ajánlom, bátor vagyok ugy, mint a központi bizottság jelentésében, hivatkozni azon érvekre, melyek egy részről a ministeri indokolásban, másrészről az együttes vasuti és pénzügyibizottság jelentésében előterjesztettek. Ezekhez és ezeken kivül én ujat alig hozhatok föl.

Én is érzem tisztelt ház! ugy, mint velem együtt igen sokan, hogy ezen előttünk fekvő kérdés megoldásánál nagyon nehéz hallgatni, nagyon nehéz elfeledkezni mindazokról, melyek a keleti vasut szomoru történetében előfordulnak, és melyek még sulyosabbaknak tetszenek azért, mert azokat és azoknak részleteit világosan maig sem ismerjük még. De azt hiszem, hogy azt, hogy azokról elfeledkezzünk, nem akarhatja és nem akarja senki, ki a közügyek vezetésében a kötelesség teljesitését szigoruan követeli meg; nem akarhatja senki, ki bár kétszeresen elnéző legyen a magánéletben előforduló mulasztások iránt; de kétszeres szigort követel ott, hol a közügyek iránti kötelességek ellen követtetik el mulasztás.

Most azonban, tisztelt ház, előttünk nem az a kérdés. Egy vállalat van sulyos körülmények között, melyhez az államnak igen nagy érdekei kötvék, egy vállalat, melytől az állam hitele okkal vagy oknélkül alig elválasztható, melynek bukása épen azért államhitelünkre is nagymértékben foly be.

Meg nem bocsáthatók azon tények, melyek ezen helyzetet előidézték, de nekünk mindamellett, most ezektől elvontan, a helyzeten kell segiteni. Ha nem segitünk, a megtörtént tényeket meg nem történttekké nem tehetjük; de azt igenis előidézhetnők, hogy azok következményei még sulyosabbakká fajuljanak el.

Állittatik tisztelt ház, hogy nekünk nem állhat érdekünkben azon vitába bele keveredni, mely egy részről a vállalat, és más részről annak igazgatósága között fönforog; állittatik, hogy a törvényhozásnak nem lehet feladata, hogy sanctionálja azon eljárást, melynek végeredménye voltaképen a törvényjavaslatban érintett adósságok igen nagy halmaza; állittatik, hogy ezen törvényhozási intézkedéssel a részvényesek magánjogi érdekei lennének veszélyeztetve; sőt a kissebbségi különvéleményben állittatik az, hogy a másodsorozatu prioritások alakilag még jogszerüeknek eddigelé nem is tekinthetők.

Tisztelt ház! Én a juridicai finom distinctiók tömkelegébe itt, ezuttal, belebocsátkozni nem akarok.

Előttem, s — azt hiszem — mindenki előtt tisztán áll azon tény, hogy ezen prioritásokban fekvő adósságok fölvétele nélkül a keleti vasut annyira sem lett volna kiépithető, hogy a forgalomnak átadott vonalrészek után eső kamat garantia csak az első prioritásokat is födözhette volna. Ez esetben okvetlenül, elvesztek volna a részvények, vesztettek volna az első prioritások, s igen sulyosan lett volna érintve az állam hitele is.

Ma tisztelt ház! A pálya meg van nyitva, ma az elsőrendü prioritások biztositvák, ma az állam hitele megmenthető, s idővel, évek mulva, szerencsés körülmények közt a részvények is visszanyerendik előbbi értéköket, legalább visszanyerhetik. De csak akkor, s ez nekem igen erős meggyőződésem, csak akkor, ha ezen törvényjavaslat elfogadtatik: idő, alkalom és lehetség nyujtatik az ügyek rendezésére.

Meglehet, hogy a törvényjavaslat által a részvényesek vesztenek, ez lehetőség; de az előttem legalább teljesen bizonyos, hogy e nélkül azok elvesztik mindenüket, még jövőjük reményét is.

Bár ezt én ugy hiszem, mindamellett kötelességem megjegyezni, hogy ezen törvényjavaslat elfogadásánál, ugy engem, mint az általam képviselt központi bizottságot ezen kérdéssel összefüggő politikai tekintetek is, sőt talán ezek még inkább inditottak. *(Halljuk!)* Ezekre bővebben kiterjeszkedni most nem akarok. Legyen elég e momentumot egyszerüen megérinteni; legyen elég egyszerüen megjegyezni azt, hogy a központi bizottság igen nagy sulyt fektet azon körülményre, hogy a keleti vasuttal összefüggő minden kérdés mielőbb tisztába legyen hozható; de azt hiszi, hogy erre nemcsak idő, hanem a nyugalomnak bizonyos mértéke, s az

állapotok bizonyos szilárdsága is szükséges; de ezen törvényjavaslat elvetésével e nyugalmat és szilárdságot nem véli elérhetőnek.

Ajánlom a törvényjavaslat elfogadását.

Zsedényi Ede: Tisztelt ház! Ismét egy oly kérdés előtt állunk, melynek az állam hitelére nézve, roppant fontosságáról, egy év óta sokat mesélnek; bár tulajdonkép csak a vállalkozók hamis hitü eljárásait, az igazgató-tanács könnyelmüségét, és a vasuti társulat hanyagságát illustrálja; de magát az állam hitelét egyátalában nem érinti, és azt csak akkor csökkentené, ha a ministerium jelen törvényjavaslatát elfogadná; mindenekelőtt a jelen kérdésre vonatkozó tényállást röviden elő kivánom adni.

Ugyanis 1868-ban, a közlekedési ministerium előterjesztésére, a keleti vasut deczember 6-án engedélyeztetett Waring testvéreknek, kik az engedélyt azonnal, deczember 16-án, az angol-osztrák bankra átruházván; egyszersmind azzal, mint vállalkozók, szerződésre léptek, mely kettős szerződés mindennemü hasznot és kedvezményt e banknak és Waringnak — az akkor még nem is alakult részvénytársulat rovására és roppant terhére biztositott, és hogy e szerződések később meg ne változtassanak: a jövendő igazgató-tanács tagjait is azon kikötéssel jelölték ki, hogy csak e szerződéseknek előleges helybenhagyása után fognak véglegesen kineveztetni, — a mint is ezen praesumptiv, vagy, mint maguk mondják, leendő igazgató-tanács, az alapszabályoknak megerősitése előtt, már 1869. február 15., 16. és 23-án előzetes üléseket tartott, és azokban változatlanul elfogadta és kötelezőnek ismerte el az angol-osztrák bankkal kötött szerződést és annak tartozékát képező fizetési szabályzatot, mely határozatok az első rendszeres, márczius 8-án tartott igazgató-tanácsi ülésben megerősitettek. Ezen eljárásnak az volt a következménye, hogy a társulati értékeknek, ugy mint 45 millió frtnyi elsőbbségi kötvényeknek és 30 millió frtnyi részvényeknek, összesen 75 ezüst millió frtnyi nominalis érték eladásából, papiros pénzben csak 52 millió frt folyt be, mi, a vasuti papiroknak akkori árához képest, szokatlan kártékony művelet volt. Kizsákmányolván ekkép a részvénytársulatot, attól nemsokára mind az angol-osztrák bank, mind Waring elváltak, ugy, hogy 1871-ik év végefelé az épitési alap már csak két millió forint lévén: az igazgató-tanács a pénzügyi ministerhez pénzért folyamodott, hogy a vasut épitését folytathassa; nyertek is tőle előlegezéseket, de midőn az állam kincstára ezeket többé nem győzte, az igazgató-tanács a részvényeseket rendkivüli közgyülésre hivta meg a végett, hogy az épitési költségekről gondoskodjék. Az első közgyülés határozatképes nem lévén; a második 1872. junius 3-án tartott közgyülésen határoztatott, hogy az eddig kibocsátott 39 millió forintnyi részvények kamatozására az állam által biztositott jövedelemből az alapszabályok által rendelt 1,500.000 forint ezektől elvétessék, és másod-kibocsátásu 30 millió forintnyi kötvények kamatozására fordittassék, melyeket másodrendü elsőbbségi kötvényeknek kereszteltek. — Erre följajdultak az első részvényesek, kártalanitást követeltek a kormánytól, melynek fölügyelete alatt ily dolgok történhettek, és igy a tisztelt ház azon év február 12-én küldötte ki a pénzügyi és vasuti bizottságot, hogy ezen keleti vasut egész ügyét vizsgálat alá vevén, részletes és okadolt jelentést terjesszen a ház elé, mihelyt ezen ügy iránt a ministerium előterjesztését benyujtja. — Ezen előterjesztést azonban a ministerium csak junius végével nyujtotta be ugy, hogy az a tisztelt ház tagjai közt csak az országgyülés elnapolása után osztatott szét.

Időközben a keleti vasut igazgató-tanácsa az emlitett másodrendü kötvényekből 20 milliót először 1872. junius 27-én, azután másodszor folyó év április 1-én egy bank-consortiumnak, melynek élén a franco-magyar és a franco-osztrák bankok állanak, 15,200.000 forintban három hóra elzálogositotta, ugy, hogy ha addig be nem váltják, a részvényeket el is árusithatják. A határidő eltelte után azonban a bank-consortium el nem árusitá, hanem a volt pénzügyministernek a zálog prolongotioját javaslatba hozta, ugy, hogy azt még 10 millió forintnyi részvénynyel szaporitván, abból az osztrák nemzeti bank 20 milliót zálogba vegyen 9,380.000 forint fizetése mellett, a többi 10 millió a bank-consortiumnál 7,000.000 forintban zálogban maradjon, mely lombard-üzlet eszközlésénél azonban a pénzügy- és közlekedési ministertől oly nyilatkozat követeltetett, hogy a magyar kormány a keleti vasutnak minden mértföldje után biztositott összeget föltétlenül kifizetendi, hogy a magyar államnak a keleti vasuttársulat ellen fönálló bárminemü követelései ezt a fizetést nem gátolhatják, és hogy a zálog beváltási idejének hat hónap utáni eltelte után ezen előlegezésnek a keleti vasuttársulat általi visszafizetésére a kormány is hatni fog az okmány nyelve szerint.

Ezen hat hó lefolyta előtt a pénzügyministerium mult évi deczember havában egy pótjelentést terjesztett a ház elé, a melyben előadván, hogy a vasuti társulat az elzálogositott kötvényeket vissza nem válthatja, föllhatalmazást kért, hogy az állam nevében rendeztesse el e zálogkölcsönt. Mely jelentés a közös bizottsághoz véleményadás végett utasittatott, s annak többsége azt ajánlotta a tisztelt háznak, hogy a pénzügyminister föllhatalmaztsssék, miszerint a keleti vasuti társulatot ezen előlegezési üzlete rendezésében az állami kincstár ujabb terheltetése nélkül támogathassa. A bizottságnak ezen jelentése a házban nem tárgyaltatott; a ministerium azonban a kérdéses zálog meghosszabbitását január 31-ig kieszközölvén, most a jelen törvényjavaslatot

nyujtja be a végett, hogy ezen zálogot az állam pénzén kiválthassa.

Ezen tényállásból láthatja a tisztelt ház, hogy a keleti vasut ügye mindjárt kezdeténél a Waring és az anglo-osztrák bank közti szerződések által a részvényesek rontására, később a részvénytársulat egy része által a másik rész kárositására használtatott föl, minek nyomán mély sajnálatomat kell kijelentenem, hogy hazánk törvényhozása a ministerium által ezen gonosz, homályfoltos ügy támogatására szólittatott föl, mielőtt a tisztelt ház által elrendelt vizsgálat befejeztetett, és igy az ügy állása tisztáztatott volna. Részemről e támogatást visszautasitani kénytelen vagyok; mert, hogy ha a tisztelt ház minden vizsgálat nélkül bizná meg a ministeriumot a kérdéses zálog visszaváltására: tettleg elismerné a szükséges tájékozás nélkül a követelés jogosultságát, mi annyival veszélyesebb, menynyivel bizonyosabb, hogy a beadott törvényjavaslat szabályosnak ismeri el, megint minden vizsgálat nélkül — a részvényesek nem szabályszerüleg összehivott közgyülésének azon végzését, melylyel a részvények kamatainak kifizetésére az engedély-okmány és szabályok szerint rendelt pénzt a másodrendü prioritások kamatozására forditandónak határozta el, miután pedig a prioritások csak azon összeg erejéig bocsáttathatnak ki melynek kamatozására az állam által biztositott jövedelem $^3/_5$ elengedő, és igy előbb az engedély-okmányt és alapszabályokat megváltoztatni, mindenesetre az alapszabályok 33. és 48. szakaszai szerint azt, hogy a prioritásokat szaporitani akarják, a közgyülést kihirdető napirendben különösen msgemliteni kelletett volna, azon eshetőségnek teszi ki az állam kincstárát, hogy a 17 millión kivül még maguknak a részvényeknek kamatozásához járulni kellene. Mily szomoru következései lehetnek egyébiránt ezen hirtelenkedésnek a többi vasuti társulatok által máris előterjesztett követelések megbirálására is: azt a ház bölcs belátására bizom. *(Helyeslés bal felől és a jobb közép több padjáról.)*

Továbbá a kérdéses 30 millió forintnyi kötvények már harmadizben zálogositattak el, két első esetben a kormánynak minden biztositása nélkül azon kikötéssel, hogy ha a társulat által junius 30-án ki nem váltatnak: a franco-magyar bank-consortium azokat elárusithatja; — harmadszor a kormánynak azon biztositásával, hogy a törvény által biztositott jövedelem föltétlenül ki fog fizettetni, és hogy a kormány oda fog hatni, miszerint deczember utolsó napján a társulat által kiváltassék. — Mind a két esetben nem követeltetett az állam közbenjárása, és maga a ministerium jelentésében ünnepélyesen oda nyilatkozott, hogy az állam jogilag lekötelezve nincsen. A ministerium azonban azt hiszi, hogy, miután a kormány erkölcsileg tettleges közbenjárásra lekötelezve van, a méltányosság, az állam hitele, és a már előlegezett állam pénzek biztositása követelik a tettleges segélyt. — Tisztelt ház! Mindennek ki van mérve a maga szabott határa, és igy a méltányosságnak is. A méltányosság ürügye alatt lehet-e azt követelni, hogy mivel Waring és az angol-osztrák bank 15 millióval kárositották a társulatot: ezt a veszteséget az állam pótolja. *(Helyeslés bal felől és a jobb közép több padjáról)* Vagy mivel a kölcsönöző franco bank-consortiumnak szüksége van a pénzre; a magyar állam a legujabb kölcsönből, melyet a folyó évre pénzügyi életét biztositotta, a kivánt milliót födözze, és igy október havában fizetési képtelenségnek tegye ki magát. *(Ugy van! bal felől.)* Hiszen a ministerium pénzügyi eljárása iránti engedékenységünk folytán, már tavaly a közterheket szaporitani kénytelenek voltunk: hiszi-e a tisztelt ház, hogy ha épen most, midőn a kedvezőtlen időjárás folytán hazánk egy végzetes jövendő előtt áll, népünknél áldozatkészséget találni fogunk, ha azt tapasztalja, hogy mi 17 milliót megszavazunk, a franco bankok által nem az államnak kölcsönzött pénzek visszafizetésére? *(Ugy van! bal felől.)* Mondják, ezt az állam hitelének föntartása követeli. Fájdalom, hogy épen az állam hitele iránt táplált helytelen fogalmak miatt oda jutottunk, hol vagyunk. *(Helyeslés bal felől.)* Mindenütt segiteni akartunk, hol Fiumében a stabilamento technico-n, hol az itteni bankokon, hol a sugárutakon, és szeptember havában alig tudtunk kimenekülni a fizetési képtelenségből: mert az előlegezett állampénzeket mai napig vissza nem fizették. Az állam hitele azt követeli, hogy a törvény által kiszabott fizetéseket pontosan teljesitsük, a vasutnak biztositott jövedelmet fizessük; de azt magunk lehetetlenné teszszük, a megrenditett hitelünket magunk véglegesen rontjuk le, ha oly valamit kisértünk meg, mit széles e világon a legnagyobb állam megkisérteni sohasem merészelt; ha tudniillik a vasuti társulatokat oly károk ellen biztositani akarjuk, melyeket akár a vállalkozók hamis hitü eljárása, akár a részvényesek hanyagsága, akár az igazgató-tanács könnyelmüsége által szenvedtek. *(Helyeslés bal felől.)* Ne tessék azon zajnak engedni, melyet a bankok és társai az ujságokban ütnek, a vasuti részvények vagy elsőbbségi kötvényeknek árfolyama semmi összeköttetésben nincsen az állam hitelével; a keleti vasut valódi prioritásai 65-ön állanak, a kassa-oderbergi és alföldiek 84-en, az osztrák állampálya 112-en, és mindnyájan ugyanazon egy magyar állam által vannak biztositva. Az árfolyam attól függ: vajon a pénzemberei bizodalommal viseltetnek az illető pálya igazgatása és gyümölcsöző jövendője iránt. *(Helyeslés bal felől és a jobb közép több padjáról.)* Önámitás továbbá azt hinni, hogy az érintett kötvényeknek olcsó elárusitásával a kormány által a keleti vasutnak nyujtott előlegezések minden födözettől

megfosztatnának. Hiszen ezek semmi időben másban födözetet nem találtak, mint a kormány jó akaratában és vérmes reményeiben.

Számitsunk egy kissé, ha ugy tetszik. Tettleg a valóságos prioritások a tőzsdén 65-ön kelnek, a részvények 50-en, és miután a kérdéses kötvények, melyek a pesti tőzsdén kivül sehol sem jegyeztetnek, legjobb esetben többet nem érnek: ily áron ez eladásból 15 millió, és föltéve, mihez most legkisebb kilátás nincsen, hogy fél év alatt 60-ig emelkednek, akkor 18 millió folyna be, és igy egy krajczár sem maradna az állami előlegezések viszszafizetésére. Az uj kölcsön-consortium, mely 50% erejéig ezen kötvényekre az államnak előlegezéseket nyujt, a ministerelnök azon fölszólitására, hogy optionalis ajánlatában, mely szerint választhat, vagy a kötvények megtartása vagy az előlegezett összeg kifizetése közt: az optionalis árfolyamot $11^1/_2$ százalékkal javitva, ezt $61^1/_2$%-ra aranyban föl is emelte vagy osztrák értékben 70%-ra; miután azonban ugyanazon consortium arra legnagyobb sulyt fektet, hogy az előlegezett összegért az állam legyen a kezes és fizető: kétségtelen, hogy a készfizetést választani, és ezen 17 milliót az uj kölcsönből le fogja vonni, azért is a kötvények optionalis árfolyamára nézve engedékenyebb volt. Azonban még ezen 70% árfolyam mellett az állam előlegezéseit födözni bajos volna, miután a keleti vasut kisajátitásokért, üzleti eszközökért, és az épitések kormányzati megvizsgálása nyomán még tetemes sommákkal tartozik. Átalában addig, mig az elrendelt vizsgálat be nem fejeztetik: a keleti vasut pénzügyi helyzetét számszerüleg megállapitani nem lehet; maga az igazgató-tanács e tekintetben valódilag nincsen tájékozva. Midőn a kormánytól az első előlegezéseket kérte, az épités befejezésére szükséges költségeket 8 millióban határozta meg, miből később 15, már most 22 millió lett. Komoly figyelmeztetés, hogy az állam-kincstár a jelen törvényjavaslat nyomán még Waring idejéből fönmaradt függő adósságokat rendezni, és oly terheket elvállalni kénytelen leend, melyekről most még sejtelmünk nincs, és azért a hirtelenkedés vádja fogja érni a törvényhozást, ha be nem várva a vizsgálat eredményét: a kérdéses követelés jogosultságát tettleg ismerné el.

A ministerium végtére a keleti vaspályát a teljes tönkrejutástól meg akarná óvni. Erre azt jegyzem meg, hogy magát a pályát, mely kiépittetett, és annak forgalmát semmi veszély nem fenyegeti, ha birói zár vagy csőd alá kerül is. A pályatest maga, — melynek jövedelme az állam által biztositva van: az üzlet minden tartozékaival, az állam örökös tulajdona, és csak azoknak használata illeti a részvényeseket vagy hitelezőit a törvényben és engedély-okmányban kifejtett föltételek alatt. (*Helyeslés bal felől és a jobb közép több padjáról.*) Az 1868: XLV. törvényczikk 9. §. erről világosan rendelkezik. A keleti vasut-részvénytársulat már alig menthető, miután azon rész, melyet a részvényesek az állam által biztositott jövedelemből igénybe vehetnek: a tett adósságokat alig födözendi, és igy ezek csak a még messze kilátásban lévő nagyobb jövedelemre, mely az állami biztositást fölöslegessé tenné, vannak utalva. Három év előtt lehetett volna a társulaton segiteni, midőn az igazgató-tanács a társulat fizetési képtelenségét bejelentvén: akkor ugy járt volna el a ministerium, mint az osztrák kormány a lemberg-csernoviczi vasuti társulattal, és az engedélyeseket és a vállalkozókat a társulati értékek eladásánál jogtalanul levont pénzek visszatérítésére szoritotta volna. Miért nem tette? azt az elrendelt vizsgálat ki fogja deriteni; most azonban minden alapos részletes tájékozás nélkül, az államot 17 millió költséggel terhelni, hol sem a hozott áldozat eredményét, sem a további áldozatok sorát előre nem láthatjuk: annyi volna, mint fejünkre, egy és más torlódott pénzügyi bajok halmazát saját kezeinkkel tetőzni. (*Igaz! Ugy van! bal felől.*) Ehhez, hazám iránti kötelesség érzetem öntudatában, nem járulhatok, és igy a benyujtott törvényjavaslatot részletes tárgyalás alapjául el nem fogadhatom. (*Hosszas élénk helyeslés bal felől és a jobb közép több padjáról.*)

Ghyczy Kálmán: A beterjesztett törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául én sem fogadom el, habár nem mindenben azon szempontokból kiindulva, melyekből az előttem szólott igen tisztelt képviselő ur kiindulni méltóztatott.

Rövid előadásomban csak oly érveket szándékozom fölhasználni, melyek magával a tárgygyal összeköttetésben vannak, s óhajtásom az, hogy beterjesztendő javaslatomban nemcsak egy irányban, hanem minden irányban, a mennyire lehet, igazságos legyek.

Két okom van, a melynél fogva a beterjesztett törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom.

A kormány minden eddigi nyilatkozatai után is a másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeket illetőleg csak arra van kötelezve, hogy a vasut részére engedélyezett biztositéki összegből az első-sorozatu elsőbbségi kötvények kamatainak és törlesztési járulékainak kielégitése után fönmaradó részt ezen másod-sorozatu elsőbbségi kötvények kamatainak és törlesztésének födözésére forditsa. A beterjesztett törvényjavaslat elfogadásának esetére ezen viszony megváltoznék. Az állam nemcsak kezes; hanem készfizető, egyenes adós lenne azon 10 millió tallér erejéig, melyet a hitelező consortium a kérdéses másod-sorozatu elsőbbségi kötvények kiváltására az államnak előlegezni kész, s a mely 10 millió tallér augusztus végétől kezdve 6 hónap alatt, és igy egy

rövid év lefolyása alatt visszakövetelhető, és ha visszakövetteltetik, megfizetendő lesz. A mint a dolog most áll, ha a keleti vasuttársulat nem képes megfizetni azon előleget, melyet másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeire fölvett: fizetésképtelen a társulat lesz; ezen törvényjavaslat által a vasuttársulat és igazgató-tanácsának lábából kiveszszük a szálkát és a magunkéba teszszük: mert az esetre, ha egy rövid év lefolyása alatt, a midőn kivántatni fog, az emlitett összeget az állam le nem fizetheti: az állam lesz fizetésképtelen, és én azt gondolom, hogy ez a magyar állam hitelére igen nagyon sujtó csapás lenne. (*Élénk helyeslés a bal oldalon és a középpárton.*)

Mondják, hiszen remélni lehet, hogy az illető hitelező consortium a fizetési határidőket meg fogja hosszabbitani, prolongatiot fog engedélyezni. Legyen szabad erre megjegyeznem, tisztelt ház, hogy ily prolongationak kérése egy állam részéről, ha nem több, már egy bizonyos időszerinti fizetésképtelenségnek elismerése, már magában mintegy fél fizetésképtelenség.

Mondják, hisz remélni lehet, hogy a hitelező consortium fog élni azon optioval, melyet magának föntartott, és a kérdéses másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeket végleg általveendi. Igen tekintélyesek azon czégek, Európa szerte, mondhatni világszerte ismeretesek és nagy tiszteletben állók, melyekkel a tisztelt minister ur szerződni méltóztatott. Én föltteszem, hogy a legloyalisabb módon fognak eljárni; de utóvégre veszteni a magyar állam kedvéért ők sem akarnak. Az európai conjuncturákat előre ők sem ismerhetik, és igen könnyen megleliet, hogy saját szempontjukból annak idején nem fogják conveniensnek tartani, hogy éljenek az optioval, és megtartsák a kérdéses kötvényeket, hanem készfizetést fognak az államtól követelni. És hogy az lehetséges, tisztelt ház, azt azzal vagyok bátor bizonyitani, hogy az épen most is történik. Nem lehet arról szó, hogy a hitelező consortium ezen kötvényeket a beterjesztett törvényjavaslat elfogadása és szentesitése előtt vegye meg; hanem arról lehetne csak szó, hogy azokat vegye át a beterjesztett törvény szentesitése után. Ha pedig a ház asztalán fekvő törvényjavaslat egyszer szentesitve lesz: két hónap mulva a kérdéses kötvények soliditása semmivel sem fog biztosabb alapon nyugodni, mint azon napon, melyen a törvény szentesitve lesz.

Ha tehát már most történik, hogy a másod-sorozatu elsőbbségi kötvények az illető consortium által végleg át nem vétetnek: megtörténhetik később is, és akkor beálland a magyar állam készfizetési kötelezettsége, melyet, hogy miként fog teljesithetni: ezt e pillanatban részemről megmondani nem tudom, s azért én ezen esetben is állhatatosan kivánom követni azon elvet, melyet sértetlenül óhajtanék föntartatni minden állami kiadásainknál, hogy semminemü állami kiadás ne rendeltessék el addig: mig födözése tökéletesen biztositva nincs. (*Helyeslés a bal oldal és a középpárt részéről.*)

A másik ok, melynél fogva a szőnyegen lévő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadhatom, a következő:

Én azt hiszem, hogy a keleti vasutat illetőleg a törvényhozásnak főczélja csak egy lehet, s ez az, hogy ezen bonyodalmas ügy minden irányban minél előbb véglegesen rendeztessék.

E czélra a beterjesztett törvényjavaslat nem vezet, sőt annak elfogadása az államot ujabb bonyodalmakba viheti.

Hogy az igazgató-tanács bajain segithessünk, ez a törvényhozás föladata nem lehet. Ezen igazgató-tanács viselt dolgairól majd fölvilágositást ad azon jelentés, melyet a vizsgálatra kiküldött bizottságoktól várunk. Én részemről ez alkalommal csak az iránti csodálkozásomat nem hallgathatom el, hogy a tisztelt pénzügyminister ur azon szerződésben, melyet legközelebb az igazgatótanácscsal kötött, komolyan figyelembe vette azon eshetőséget is, hogy azon esetben, ha az emlitett 10 millió tallért az állam nem fizethetné le, azt a vasuttársulat igazgatósága fogja lefizetni. (*Derültség.*)

A mi a másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek jogi tekintetbeni érvényességét illeti, e részben nem követhetem tiszlelt képviselőtársamat, Zsedényi Ede urat azon térre, melyre ő lépett. Ő tagja a vizsgálatra kiküldött bizottságoknak. Mindamellett merem állitani, hogy valóságos tudomást az ügy mibenállásáról nem a bizottság egyes tagjának előadásából, hanem csak a bizottságoknak majdan beadandó összes jelentéséből fog a ház magának merithetni. S e részben sajnálatomat kell kifejezni az iránt, hogy a tisztelt bizottsági tag, bár oly igen eleven érdekeltséggel foglalkozik e tárgygyal: ez alkalommal már nem tehet a háznak arról jelentést, — a mi oly annyira kivánatos volna — hogy a vizsgálat már befejeztetett, hanem folyvást bizonytalan időre helyezi kilátásba a jelentés beterjesztését; (*Tetszés.*) pedig, ha valami szükséges volna: épen ezen jelentés minél előbbi beterjesztése volna az. (*Helyeslés.*)

Én a másod-sorozatu kötvények érvényességéről, vagy érvénytelenségéről nem kivánok ez alkalommal szólni. E kérdés előbb-utóbb birói itélet tárgya lehet, s akkor törvényes uton fog eldöntetni. Én részemről ez alkalommal elégnek tartom azt constatálni, hogy ezen másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek jogérvényessége kérdésbe vétetik. Azon esetre, tisztelt ház, ha a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat elfogadtatik, a keleti vasut másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeinek birtokosaira nézve,

egészen közömbösök lesznek mindazon kérdések, melyek ezen másod-sorozatu elsőbbségi kötvények jogérvényessége iránt támaszthatók. Ezen kötvények jövendő birtokosai a beterjesztett törvényjavaslat elfogadása után minden veszélyen kivül állandanak, mert ő nekik mindazt, mi ezen kötvényekben kötelezve van; kamatokat, törlesztési járulékokat, a magyar állam az elfogadott törvényjavaslat alapján megfizetni köteles lesz. Ha merülhet föl kérdés ezen másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek jogérvényessége iránt: e kérdés a törvényjavaslat elfogadása után az állam és a részvényesek közt támadhat csak; és ha ezen másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek jogérvényessége ellen csakugyan tétethetik alapos kifogás, — miről én e pillanatban határozottan szólni nem merek, — ha mondom, — tétethetik ily alapos kifogás: akkor a magyar állam jöhet azon helyzetbe, hogy ha érdekeit védeni kivánja, másrészről törvénytelenséget kell a bíróság előtt védelmeztetnie.

Én, tisztelt ház, egyenesen kimondom meggyőződésemet, hogy ezen bonyolult ügynél, a keleti vasut bonyolult ügye elintézésénél, annak csak egy módja van, (*Halljuk!*) és ez a részvényesek ezen pálya irányábani viszonyainak végleges rendezése. (*Helyeslés.*) Mi joguk van akár a társulat, akár az igazgató-tanács, akár mások, akár az állam irányában ezen keleti vasut részvényeseinek? mit követelhetnek, akár a párisi szerződés, akár az engedélyokmány, akár az alapszabályok hiányai folytán: e kérdéseket fejtegetni ez alkalommal hasonlóképen nem kivánom; ez iránt a tisztelt ház annak idejében előleges tudomást a beterjesztendő bizottsági jelentésből fog merithetni, s én meg vagyok győződve, hogy ezen kérdés előbb-utóbb a kormány és a részvényesek közti értekezéseknek tárgya lehet, s azért én azt megelőzni nem akarom.

Én elégnek tartom itt azon egyéni meggyőződésemet kijelenteni, — s ennél többet jelenleg a háznak egyik tagja sem mondhat, — hogy az én véleményem az: miszerint senki, ki tanulmányozta ezen ügyet, nem fogja tagadhatni, hogy a keleti vasut részvényeseinek ügyök mielőbbi végleges rendezéséhez csakugyan valóságos joguk van.

Ha a részvényesek ügye tisztába hozatik: megszünik minden kérdés a másod-sorozatu elsőbbségi kötvények érvényessége iránt, mert ezt csak a részvényesek vehetik kérdésbe. Ezen rendezése a részvényesek ügyének hatalmas tényező lehet az állam hitelének helyreállitásában; mert ha valami megrontotta államhitelünket: azt épen ezen, a világ minden részeiben elszórt részvényeseknek hangosan följajduló panaszai rontották meg. Az ily értekezés és tárgyalás alapján lehető lenne talán az is, hogy minden erőszakolás, bármely jogos igényeknek sérelme nélkül, az állam vagy maga vehetné át a kérdéses vasutat méltányos föltételek alatt; vagy pedig eszközölhetné annak egy más pályához leendő csatolását. Meglehet, hogy tévedek; de én azt hiszem, hogy ilyféle elintézés nélkül ezen keleti vasut ügye örökös bajoknak forrása lesz.

Ismétlem tehát, hogy én a részvényesek ügyének, viszonyainak rendezése nélkül bármely más eljárást tökéletlennek, czélra nem vezetőnek tartok.

Az igen tisztelt előadó ur azt méltóztatott mondani, hogy ezen törvényjavaslat elfogadása által s már előmozdittatik a részvényesek ügyének rendezése, mert a pálya részükre megtartatik. Ha ezen törvényjavaslatban a kérdéses kötvényeknek végleges átadásáról lenne szó, s egyszersmind egyidejüleg kellő érintkezések történtek volna már a részvényesekkel is: akkor elfogadnám az ő nézetét. Igy maga ezen törvényjavaslat, mint minden félszabály, csak ujabb és ujabb bonyodalmaknak lehet kutforrása. (*Igaz! ugy van! a bal oldalról és a középpárt tagjai részéről.*)

Sokszor mondatott az tisztelt ház-, az osztályokban is meg volt emlitve, hogy azon másod-sorozatu elsőbbségi kötvények, melyek most Bécsben vannak elzálogositva: ha idejében ki nem váltatnak, el fognak árvereztetni, és ezen árverelés nagy kárára lesz a magyar állam hitelének.

Én nem fektetek sulyt bizonytalan reményekre, és azért nem mint érvet hozom föl, hanem csak megemlitem azon véleményemet, hogy ha a magyar törvényhozás komoly szándékot nyilvánit az iránt, hogy a keleti vasutnak ügyét minden tekintetben, és igy a részvényesek irányában is, mielőbb véglegesen rendezni kész: akkor ezen árverelés, melylyel annyiszor rémitenek, nem fog bekövetkezni.

Az osztályokban illetékes helyről hallottam ugyanis: hogy a másod-sorozatu elsőbbségi kötvények már 19 hónap óta föntartják magukat az európai pénzpiaczokon; el voltak zálogositva Londonban, Párisban, Frankfurtban és a nemzeti bank is 20 millió értékü ilynemü kötvényeket zálogalapul elfogadott.

Én, tisztelt ház, föl nem tehetem, hogy az osztrák nemzeti bank azon ellenséges indulatját, melyet Magyarország irányában már annyiszor tanusitott, most még azzal is fokozni akarná, hogy ezen másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek a piaczradobásával meghiusitani akarná a magyar törvényhozásnak azon üdvös szándékát, mely szerint a keleti vasut ügyeit minden irányban véglegesen rendezni kész.

Mondották az osztályokban azt is, hogy ha elegendő összeg a kötvények árvereléséből nem fog bejőni: akkor az illető mostani zálogbirtokosok meg fogják a vasutat támadni, és csőd és más ilyféle veszélyek következhetnek be.

Én azt hiszem, tisztelt ház! ezen mostani zálogbirtokosok nem fogják a vasutat maguk erejével lefoglalni, nem fogják maguktól decretálni a csődöt, hanem a törvény elejébe lesznek kénytelenek járulni, és a törvényes eljárás alkalmával oly ellenérvekkel fognak találni, melyeknek előleges megfontolása bizonyára arra birandja őket, hogy inkább, mint sem ezen végleges eszközhöz nyulnának: várják be a keleti vasut ügyének minden tekintetben végleges rendezését. *(Élénk helyeslés több oldalról.)*

Egyébiránt a baj még a várt rosz esetben is csak a vasuttársulatot illetné, a vasut azért maga nem szünhetnék meg; mert a csőd esetében is a vasutat forgalomban kell tartani, — s ennek elmulasztása maga után vonná az engedély elvesztését és annak minden egyéb következéseit. *(Helyeslés több oldalról.)*

Egyébiránt, ha azon nehéz körülmények bekövetkeznének is, melyektől én is kivánom, hogy mentessünk meg: az esetben is csak azon véleményben vagyok, hogy meg kell tenni a magyar államnak mindent, a mit megtenni tehetségében van a keleti vasut ügyének megmentésére; de lehetetlent tőle kivánni nem lehet. Az pedig lehetetlen, az én fölfogásom szerint legalább, hogy a magyar állam egy oly összegnek lefizetésére, határozott időkben leendő lefizetésére kötelezze magát, a mely elvállalandó kötelezettségének mikénti teljesitéséről, ez idő szerint, egyátalában biztositva nincs. (*Helyeslés több oldalról.*)

Volna még észrevételem a VIII. osztály különvéleményére, de annak tárgya inkább a részletek tárgyalására tartozik. Azonban röviden megemlitem ez alkalommal, hogy akkor esetleg fölszólalnom ne kelljen: azt, hogy ezen különvéleményt sem fogadhatom el; mert először a zárlat, melyet elrendeltetni kiván a különvélemény, magát például a csődöt épen nem gátolhatná meg; másodszor nem fogadhatom el ezen különvéleményt, mert azt hiszem, hogy legalább civilisált országban oly ügyekben, melyek, mint magánügyek, biró elé tartoznak: a törvényhozás magának jogokat nem decretálhat, törvénynyel nem mondhatja ki, hogy ezen és ezen vasutat, ezen és ezen föltételek alatt, eddig vagy addig jogom van megtartani. Végre pedig a különvélemény kivánságának teljesitése lehetetlen föltételhez is van kötve: mert azt kivánja, hogy a másod-sorozatu elsőbbségi kötvények kamatainak fizetése és maga azoknak törlesztése a keleti vasutnak tiszta jövedelméből történjék; a keleti vasutnak tiszta jövedelme pedig, annyi legalább, hogy az első-sorozatu prioritások kamatainak s törlesztéseinek kielégitése után abból valami még fönmaradjon: én részemről nem hiszem; és nem is lesz annak egyhamar jövedelme, mindaddig legalább: mig ezen keleti vasutnak ügye átalában, véglegesen, kellően rendezve nem lesz. *(Helyeslés bal felől és a középpárt részéről.)*

Én ezeknél fogva a következő határozati javaslatot vagyok bátor beterjeszteni. (*Olvassa:*)

Határozati javaslat.

Tekintettel arra: hogy a keleti vasut másodsorozatu elsőbbségi kötvényeit illetőleg a kormány eddigelé csak azon kötelezettséget vállalta föl, hogy az e vasut részére engedélyezett biztositéki összegnek azon részét, a mely az első-sorozatu elsőbbségi kötvények kamatainak és törlesztési járulékának kielégitése után fönmarad: a mennyiben megkivántatik, a másod-sorozatu elsőbbségi kötvények kamatainak és törlesztésének födözésére forditandja.

Tekintettel arra, hogy a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak azt elfogadása által az állam az emlitett másodsorozatu elsőbbségi kötvényeket illetőleg, ezek zálogbirtokosainak irányában, más uj, sokkal terhesebb kötelezettségi viszonyba lépne, jelesül nem csak kezes, hanem készfizető lenne azon 10 millió tallér erejéig, melyet a hitelező consortium az emlitett másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek mostani zálogbirtokosaiktól leendő kiváltására az államnak előlegezni kész; egyenes adós lenne e szerint a keleti vasuttársulat helyett ezen 10 millió tallérért, a nélkül, hogy ezen adósság innentul egy év lejárata alatt követelhető visszafizetésének lehetősége iránt biztositva volna. Tekintettel végre arra, hogy az állam érdeke a keleti vasut ügyének minden iránybani végleges rendezését kivánja meg: e czél azonban a kérdéses másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeknek ujabb elzálogositása által nem éretik el; hanem e végre a részvényesek ezen vasut irányábani viszonyainak rendezése is kivánatos. Határozza el a ház, hogy:

„A beterjesztett törvényjavaslatot részletes tárgyalás alapjául nem fogadja el; de a ministeriumnak oly javaslatait, melyek a keleti vasut ügyének, minden iránybani végleges rendezését lehetővé teendik: — vizsgálatra kiküldött bizottságok jelentése által földeritendő minden jogoknak, követeléseknek, s az illetők feleletre vonásának föntartásával — készséggel tárgyalás alá veendi.“ (*Élénk helyeslés a középpárt tagjai részéről.*)

Mátyus Árisztid: Tisztelt ház! Azok után, miket Ghyczy tisztelt képviselőtársam imént elmondott, nem venném igénybe a tisztelt ház figyelmét, ha, mint a 9-ik osztálynak, mely e törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául nem fogadta el, a központban képviselője: éltem volna az osztály részéről azon joggal, hogy különvéleményt adjak be. Ezt nem tevém: méltóztassék megengedni a a tisztelt ház, hogy itt mondjam el véleményemet, s iparkodjam előadni a 9-ik osztálynak e tárgybani nézeteit.

Mielőtt néhányat azon indokokból, melyekre legtöbb sulyt fektetek, elsorolnék, hogy e törvényjavaslattal szemben elfoglalt álláspontomat igazoljam: méltóztassanak megengedni, hogy bonczkés alá vegyem a pénzügyi és vasuti bizottságoknak e kérdésben követett eljárását.

Tartok tőle, tisztelt ház! hogy ha az egyesült bizottságoknak eljárását, illetőleg a bizottságok többségének javaslatait, melyeket e tárgyra vonatkozólag a ház elé terjesztettek, kissé komoly, beható figyelemre méltatjuk: nem fog megerősödhetni a tisztelt ház bizodalma ezen bizottságok javaslatainak helyessége iránt. Több következetlenséget és kevesebb összefüggést és egyöntetüséget, mint a mennyi a mult év deczember havában, s a jelen napokban benyujtott két javaslat közt szemlélni lehet: igazán keresve sem lehetett volna azokba belevinni. És ez, tisztelt ház! előttem igen fontos körülmény, mert illustratiojára szolgál annak, hogy egyes bizottságok a házban akkor, midőn ott valamely irányu hangulat nem létezik: mesterségesen miként szeretnek olyant teremteni; illustratiójául szolgál annak, hogy a ház legfontosabb két bizottsága kész a legnagyobb inconsequentiába esni két hét leforgása alatt ugyanazon tárgyban s a nélkül, hogy a situatio megváltozott volna csak azért: hogy, bizonyos politikai indokoknak hódolva, lehető legyen megmenteni a multnak hibáiból azt, a mi talán ezen eljárás nélkül az osztó igazság elvének megfelelő szigoru eljárás által megmenthető nem lenne.

Avagy nem következetlenség-e az, tisztelt ház, hogy mig az egyesült vasuti és pénzügyi bizottságok mult év deczember havában a kormánynak a keleti vasut ügyében beterjesztett pótjelentésére vonatkozólag minden anyagi áldozatot visszautasitani javasoltak, mely akkor javasolva volt, és javaslataik nem mentek tovább, mint odáig, hogy egyes egyedül erkölcsi támogatást akartak adatni a képviselőház által a kormánynak azon bizonyos előlegezési pénzműveletre nézve, a mely, szerintem, máris hiba volt, mert jóváhagyást akart indirect uton a képviselőháztól adatni a kormánynak a bankokkal szemben háromszor ismételt nyilatkozatára, amely fölött pedig a képviselőház jóváhagyólag intézkedni csak akkor lesz hivatva, ha már a vizsgálat megejtetett. Mondom, ez is hiba volt; de most, midőn a helyzet nem változott, négy héttel később már oly javaslatot terjeszteni ismét a ház elé, mely nagy anyagi áldozattal jár, és mely oly törvényhozási intézkedést kiván, minőt a tisztelt kormány a mult hóban maga sem mert volna kérni: ez, tisztelt ház, mindenesetre igen föltünő és méltóztassanak nekem az illető bizottságok és azoknak tagjai megbocsátani, ha én magamat jövőre erkölcsileg föloldottnak fogom tartani az alól, hogy ő bennük lássam az országnak, pénzügyi dolgokban a legbölcsebb tanácsadóit. *(Helyeslés bal felől.)*

De igen hibás lépést követett el az egyesült pénzügyi bizottság azzal is, hogy ezen javaslatot ide terjesztette; mert akkor, midőn a keleti vasuttársaság másod-sorozatu elsőbbségi kötvényeinek törvényszerüségéről van szó, oly értelemben, hogy az állam azok részére kamatot és törlesztést biztosit: akkor legalább a pénzügyi és vasuti egyesült bizottságok kellene, hogy ezen kötvények törvényszerüségéről meggyőződve legyenek; mert ha nincsenek meggyőződve: akkor azok számára a kamatot és azoknak törlesztési hányadát a képviselőháztól nem kérhetik. Méltóztassék meggondolni, hogy a vasuti és pénzügyi bizottság ma vizsgálja ugyan a keleti vasut ügyét, hogy ezen vizsgálat folyamatban van, és hogy — fölteszem — nem fogja kikerülni figyelmét a vizsgálat menetében a másodprioritások kérdése sem; de hogy az, a ki nekünk csak a jövőben tartozik jelentését beadni, a melyben kell, hogy bennfoglaltassék nézete a másodprioritások törvényszerüségére vonatkozólag is: időközben pártol egy törvényjavaslatot, a mely a másodprioritások számára a törvény által a részvényeseknek biztositott kamatot vindikálja: ez, — s azt hiszem, tisztelt ház, hogy teljes jogom van azt kimondani, — következetlen, meggondolatlan és illogikátlan eljárás, és sajnálattal constatálhatom, hogy ily ténynyel áll ma szemben a képviselőház. *(Helyeslés bal felől.)*

Eltekintve attól, tisztelt ház, én két szempontból tartom elfogadhatatlannak a beterjesztett törvényjavaslatot, és pedig először pénzügyi szempontból és másodszor a politikai morál, vagy, ha ugy tetszik, a törvényhozási erkölcstan szempontjából. *(Halljuk!)* Szeretem hinni, hogy a ház minden tagja ez iránt kényes érzékkel bir; törekedjünk tehát arra, hogy véleményünk és fölfogásaink e tekintetben szoros egy lehessen a politikai czél s a törvényhozási morál fogalmaival. „Sunt certi denique fines“ mondá egy képviselőtársam a IX. osztályban, a melyet más alakban Zsedényi képviselőtársam is ismételt, és én ezt alkalmazom a jelen törvényjavaslatra is. Az én fogalmaim szerint a magyar törvényhozás, ha saját tekintélyét nem kivánja leromlani, és ha a külföld előtt magát a legélesebb kritikának kitenni nem akarja: e törvényjavaslatot e perczben el nem fogadhatja. Bármi véleményben legyen is a tisztelt ház a keleti vasut viselt dolgaira nézve, — mert tudom, hogy véleménykülönbségek léteznek, és ma már constatálható az is, hogy a véleményárnyalatok közt a legszelidebb, legengedékenyebb és legtakargatóbb fölfogást eddigelé a kormány tolmácsolta, — bármi véleménynyel legyen is valaki, — ismétlem, a keleti vasut viselt dolgaira nézve: annyi bizonyos, hogy ennek ügye egy nagy botrány, *(Helyeslés bal felől.)* és az is bizonyos, hogy

e botrány oly dolgok folytán állott elő, melyeknek okozói bár a sulyos felelősség terhe alól egy vagy más kérdésben fölmenthetők: a botrány azonban nem lesz csekélyebb azért, mert ha nem is forog fön roszakarat, de az együgyüség és értelmetlenség pénzügyi és ily fontos vasuti dolgokban épen annyi kárt tehet, mint a roszakarat. A botrány előttünk áll, s ezen borány egyszerüen az . . . . . (*Nyugtalanság a jobboldalon.*) Igen, kérem a képviselő urak közt azokat, kik hivatva fogják érezni magukat e tárgyban a törvényjavaslat védelmére fölszólalni: méltóztassanak kegyes figyelmükre méltatni néhány szavamat, s ha lehet, ez állitásomat megczáfolni; mert én nagyon óhajtanám, hogy megczáfolva legyen azon állitás tudni illik, hogy a botrány, az európai pénzügyi botrány tisztán, szárazon egy tényből áll, s e tény az, hogy lehető — s a gyakorlat szomoru tapasztalata igazolta, — hogy Magyarországban állambiztositék mellett egy vasut épittetik, és mire megépül, a jóhiszemü külföldi pénzember, a ki biztos, mert szerény kamatra akarja vagyonát magyar vasuti papirokra elhelyezni: azon veszi magát észre, hogy ő ki van fosztva akárkinek hibája folytán.

Ez a financziális botrány s ez a tény egyedül az, mely Magyarország államhitelét rongálja, s nem az előlegezési üzletek, nem az: vajon kiváltatnak-e a másodprioritások; vajon dobra kerülnek-e azok, és csődre kerül-e a vasut; nem azzal gondol Európa; hanem azzal, hogy oly dolog fordulhat elő, hogy a legjobb hiszemü külföldi hitelezőnek joga a törvény ellenére, mely szerint államilag biztositott papirok kamatozása, a legrendkivülibb eseteket kivéve, soha kétség alá nem jöhet, — s ez épen azok hitele megszilárdulásának alapja — Magyarországban a véletlennek van kitéve, megsemmisül, a nélkül hogy csak törekedjünk, a törvényhozás vagy a kormány, hogy ily bajt a hitelezőktől elháritsunk. És ha ez igy van: akkor méltóztassék ez iránt megnyugtatni, hogy ezen törvényjavaslat elháritja a botrányt, hogy ezen törvényjavaslat a megrongált hitel orvoslására szolgál; én majd törekszem önöket arról megnyugtatni, hogy ennek el nem fogadásából botrány nem származik, s törekszem kimutatni, hogy ennek el nem fogadása sem a vasuttársaság, sem senkire káros következtetéssel nem bir.

Azt mondják, ha ezen törvényjavaslat nem fogadtatik el: megbukik a vasuttársulat, oda van az ország hitele. Fölkérem a tisztelt képviselő urakat, fontolják meg ezen szavaknak horderejét. Magyarország hitele nem fog bukni, ha ezen törvényjavaslat el nem fogadtatik; de mélyebben fog sülyedni a törvényjavaslat elfogadásával, ha ugyanis sanctionáljuk tényleg, — ha nem is erkölcsileg és jogilag — azon állapotot, melynek szomoru kifolyása volt a vasuttársaságnak 17 millióra fölhalmozott adóssága. Ehhez addig, mig bennünket tisztán az ország anyagi és erkölcsi érdekei iránti érzékek, melyek helyesen vannak kifejlődve, vezetnek: ehhez azt hiszem, Magyarország törvényhozásában képviselő hozzájárulását nem adhatja. *(Helyeslés bal felől.)*

Tisztelt ház! Tudom én azt, hogy alkotmányos elvek szerint az államnak a kormány tettei legnagyobb részét, ugyszólván, magáénak kell vallania; tudom azt, hogy ezen alkotmányos elv gyakran sulyosan boszúlja meg magát azon bizalmon, melyet egy parlamenti többség kormánya iránt viseltetik; de ha ez igy van: akkor a parlamentalis kormány eljárásának, tettének solid alapja kell, hogy abban álljon, hogy mögötte létezzék a parlamentalis többség jóváhagyása, vagyis hogy ez uton a solidalitás helyreállitassék, a mely nélkül bizalmat, különösen a külföldi intézkedésekkel szemben, egy kormány sem képes fölkölteni. De ennek is megvan a maga határa tisztelt ház. A határ az anyagi határ.

Megengedem, az államnak, ha hitelét fön akarja tartani: a kormány tetteit, illetőleg azon következményeket, melyek abból az államra háramolnak, magáévá kell tennie és a legtöbb esetben el fogadni; de tagadom, hogy ehhez kényszerülve legyen erkölcsi tekintetben. S épen azért, mert attól tartok, hogy a tisztelt ház ezen határt tullépi, hogy most, mielőtt a keleti vasut ügye egészen földeritve állana előttünk: a törvényjavaslat elfogadásával sanctionálná egész sorozatát azon tényeknek: a melyekben kormányunk 1869. óta a keleti vasut ügyére vonatkozólag tündöklött; ha mondom, sanctionálná .egész sorozatát azon tényeknek, félek, hogy átlépi azon határt, melyet bátor voltam az előbb kijelölni, a határt, melynél a solidalitás már megszünik a törvényhozás, a kormány között, és hol a külföldhöz való viszonyok az állam anyagi és erkölcsi hitele érdekében nem kivánja többé, hogy jóváhágyja azon tetteket, melyek iránt legalább is igen alapos aggodalmak léteznek, s ha most a törvényjavaslat elfogadtatik: akkor a tisztelt kormány eljárása ezen vasut ügyére nézve jóvá van hagyva. Önámitás az ellenkezőt hinni. Önámitás föltételezni azt, hogy ha egyszer a legnehezebb kérdés, a részvényeseknek — bocsássanak meg a kifejezésért — teljesen megkoppasztása akként van elintézve: hogy akkor a másodsorozatu kötvények, mint quintessentiája azon sok visszaéléseknek, a törvényhozás utján kamattal és törlesztési járadékkal, hányaddal ellátassanak. Önámitás föltételezni, hogy akkor a törvényhozásnak legyen akarata és erélye jövőre nézve s majd a vizsgálat eredményéhez képest az osztó igazság szerint szigoruan eljárni. Kik ezt hiszik: azoknak jóhiszemüsége előtt meghajlok; de őket az életben gyakorlati embereknek ily dolgokban legalább nem tarthatom. Épen azért, mert a magyar törvényhozás előtt áll azon kötelesség, hogy az osztó igazság

érdekében intézze el a keleti vasut ügyét, és hogy a magyar állam hitelének, mely e kérdésben megcsorbul: helyreállitását csak a szigoru igazságos törvény osztó igazság által törekedjék elérni; épen azért elfogadhatlan ezen törvényjavaslat, mely most nem a sértettnek érdekeit, hanem az uzsorás hitelezőknek érdekeit van hivatva orvosolni. *(Helyeslés a bal oldalon.)*

Tisztelt ház! Én részemről azt sem vagyok hajlandó elhinni, hogy ezen törvényjavaslat el nem fogadása oly sulyos következményeket vonna maga után, mint a mikre figyelmét a tisztelt háznak a törvényjavaslat indokolása, valamint az egyetemes bizottság javaslata vonja.

Először is én épen azért nem hihetem el azt, hogy ha az ugynevezett zálogüzlet meg nem hosszabbittatik, ha másodsorozatu kötvények ki nem váltatnak: hogy azok el fognak fecséreltetni; nem hihetem el azért: mert azt egyszerüen lehetetlennek tartom; és lehetetlennek tartom azért, mert nincs oly pénzpiacz, melyet ily kétes papirokkal a törvényhozásnak azon határozata mellett, hogy a javaslatot elutasitja, megkinálni lehetne.

A börzén sokat fölemésztenek, de ily portékához nem nyulnak; ezen papirok a fiókban fognak heverni midaddig, mig az ügy gyökeresen meg nem oldatik, vagy ha nem igy fognak az intézetek eljárni, ha saját számlájukra fognak vásárolni és e tekintetben egész odáig mennek, hogy ál-üzleteket is kötnek, csakhogy pressiot gyakoroljanak a törvényhozásra, vagy a kormányra, hogy az ügy gyökeres megoldását siettessék. Ily természetü vásárlás ellen van biró és van törvény, ha a társaság csődbe jutna: megtalálja biróját és fölkeresi azon törvényt, melyben ily eljárás ellen orvoslás foglaltatik. De a társaság nem is fog csődbe esni, mert a hitelező consortiumoknak nem az az érdekük, hogy csődbe essék a társulat; hanem, hogy ők kifizettessenek.

A hitelező consortiumnak érdeke az, hogy minél hamarább oly végleges szabályozást nyerjen e szomoru ügy, hogy előlegezett pénzeiket visszanyerhessék, s ezért nem fogják a társaságot csődbe ejteni.

Különben is a csőd nem veszélyezteti a társaságot. Én, megvallom, nagyon csodálkozom azok fölött, a kik azt mondják, hogy ezen vasutnak csődbe jutása az ország hitelét rontja meg.

Többször tapasztaltam, hogy egyátalában sajátságos fogalmak uralkodnak a mi törvényhozásunkban a csőd jogi természete fölött. Hanem a fogalom, a mely ezen föltevéshez van kötve, az mindenesetre a legfurcsább. A magyar államnak kötelessége a törvényesen elvállalt teher teljesitése; Magyarország kormányának kötelessége pedig az, hogy a törvényes szabályokat, melyek értelmében egy társutat alakul vagy fönáll: szigoruan ellenőrizze, és elháritani törekedjék azon lehetőséget, hogy ezen törvényes szabályok megsértessenek. E kettő között forog az állam és kormány kötelessége, a mi ezen kivül van: nem tartozik sem egyik, sem a másik kötelességéhez. És hogy ha egy társulat csődbe jut és a törvényhozás a kamatot fizeti a csődtömeg javára: ezzel elég van téve az állami kötelezettségnek. E mellett a végleges megoldást a kormány előmozdithatná és el is érhetné átalában, és ha igazságot akar szolgáltatni minden sértett félnek: akkor nem látom be, mivel lesz az állam hitele megcsonkitva? azzal talán, hogy az első prioritások talán egy fél évig nem fognak kamatot hozni? Ez baj, tisztelt ház; hanem azért azok, kiknek a kamatokhoz joguk van, a prioritásoknak birtokosai tudni fogják, hogy amaz elsőbbségek nem azért nem hoznak kamatokat, hogy a magyar állam fizetésképtelen; hanem, mert oly jogi viszony állott be, mely, habár a vagyon megvan és biztositva van: egyelőre az érték hovafordităsát lehetetlenné teszik. És ez nem fogja annyira az ország hitelét csökkenteni, mintha majd a villany-sodrony elviszi Európa minden vidékére a hirt, hogy a törvényhozás intézkedésének eredménye az, hogy a részvényesek ma már teljesen kifosztva állanak előttünk. Ma mondom, mert azon bajt, melyet ma előidéz: később kénytelen lesz orvosolni. Én azt hiszem, hogy ezekkel szemben az államnak kötelessége lesz nagyon megfontolni, mily módon lehet az egész vasut-ügyet rendezni. Én sem akarom mondani, hogy a részvényeseknek föltétlen joguk lesz az államtól kárpótlást kérni; de azt állitom, hogy az állam hozzájárulásával kell kitünnie annak, hogy mi oka a részvények elértéktelenülésének, mi oka a számukra biztositott kamatok elvesztésének? és az állam segélye utján kell a részvényeseknek ahhoz jutniok, hogy sérelmeik orvosoltassanak.

Tisztelt ház! Sok oldalról lehetne e kérdéshez szólni, különösen a mi nem lenne egész időszerütlen, mert hiszen a hivatalos adatok kezünkben vannak és azokkal éltünk, midőn véleményünket a törvényjavaslattal szemben megalkottuk; nem lenne tán időszerütlen egyetmást már most is megvitatni, hogy azon bizonyos értelemnek, melynek semmi érdeket föl nem áldozok, eleget tegyünk a magyar parlamentben, adatokkal igazolva előtüntetni némelyeket a keleti vasut történetéből illustratiojául annak, mennyire lehetetlen az, hogy a ház e törvényjavaslatot elfogadja.

De én, tisztelt ház, ha tudnám is tenni, és mert hivatalos adatokra fektetem itéletemet, szembe állitva más itélettel: tartózkodom ettől még most; mert nem akarom a különben is keserü vitát még jobban elkeseriteni, és óhajtom, hogy ettől más is tartózkodjék; elég, ha rámutatunk a tények egész sorozatára; ne szellőztessük ezt most, mikor még a

ház véleménye erre kellőleg előkészitve nincs. De ha ettől tartózkodom is: engedje meg a tisztelt ház, hogy néhány megjegyzést tegyek a tárgyalás alatt lévő pénzügyi müvelet pénzügyi oldalára vonatkozólag, hogy az ismét az ország hitelét lealázó pénzügyi müvelet, azt kétségbevonni nem lehet. Mert ha már a vasut-társulat rovására köttetnék is az üzlet, és a terhes kamatokat a vasut-társulat fogja is fizetni: miután a magyar állam kezes-, és készfizető, a kamatok magassága és az ezekben kifejezett hitelveszteség egyenesen a magyar államot éri. Hogy ma, midőn a pénzügyi viszonyok javulnak, 9%-ra kelljen pénzt fölvenni, ezen csodálkozom; erre meg azt mondják, hogy a kormány kényszerhelyzetben van, mert máskép nem kap; meggyőződésem szerint ez a kormányra nézve és Magyarország hitelére nézve igen szomoru jelenség. De hogy a kormány kiteszi Magyarországot annak, hogy ezen 9% szaporodjék: azon még jobban csodálkozom. Szaporodni fog pedig ez akkor, ha az állam nem fogja fizethetni annak idejében a havi részleteket, ha majd prolongatióról lesz szó, és pedig meg lehetünk győződve arról, hogy szivesen fog prolongálni a consortium: akkor majd magasabb lesz a prolongatio ára, mint volt az egész összeg ára, és ujabb meg ujabb terhek halmoztatnak az országra, a nélkül, hogy — a mi többszörösen kifejezést nyert itt a házban, — akár az ország hitelének, akár a vasut-társulatnak, akár a bank-consortiumnak használnánk, és be fog következni a hiba bizonyosan azzal, hogy a bank-consortium az optiot elfogadja, és azt hiszem, a consortium a papirokat magasabban fogja venni, az természetes, azon esetre tudniillik, ha nem következnék be azoknak birói uton leendő megsemmisitése; de mielőtt a papirokat magához váltaná: még egy párszor szivesen prolongálni lesz hajlandó, és ezért majd 9%-nál magasabb kamatot fog venni akarni. Ennek föltevéséhez azok után, a miket tapasztaltam, nem kell hogy a pénzügyi bizottság tagja legyen az ember; hanem egész egyszerü nem financialis észszel lehet a jövő ezen esélyeit föltételezni; ezekkel szemben kellett volna egész egyszerü és nem financialis észszel az óvrendszabályokat a javaslat elutasitását ajánló előterjesztésben keresni és megtalálni.

Tisztelt ház! Eléggé vettem igénybe a ház becses türelmét; tartózkodom a további előterjesztéstől és csatlakozom Ghyczy Kálmán tisztelt képviselőtársam határozati javaslatához. Azt hiszem, hogy azon határozati javaslat által meg van adva lehetősége az ügy helyes lebonyolitásának, ugy, a mint azt az ország anyagi és erkölcsi érdeke kivánja, és azt hiszem, hogy ezen határozati javaslatnak elfogadása által van mód nyujtva arra is, hogy megszüntettessék Európa pénzügyi véleményében azon föltevés, hogy a magyar állam és kormány a keleti vasut részvényeseinek kifosztását elősegiti; mód lesz nyujtva akkor oly gyökeres megoldást létesiteni, melyben, az igazság szerint, az érdekelt felek megelégedésüket fogják találni; és ez nem ellenkezik azon határozattal sem, mely a bizottsághoz utasitotta ez ügy megvizsgálását; mert azt hiszem, hogy azok után, mik e kérdésben eddig előfordultak: a bizottság kétszeres kötelességének fogja tartani sietni, és szoritkozni fog, — habár alapos tárgyalás mellett — a legszükségesebbekre és oly részletekre nem terjeszkedik ki, melyek talán az egész kikerekitésére tanuságos adatok ugyan, az ügy gyökeres megoldására azonban nem lesznek alkalmasak befolyni.

Azt hiszem, ha a bizottság siet, a kormánynyal egyetértve, néhány hét alatt előterjesztheti azon javaslatot, mely végleges megoldása lesz az ügynek, és melyre rá fogunk szavazhatni megnyugvással és azon meggyőződésben, hogy Magyarország erkölcsi hi[illegible]t meg fogjuk óvni. *(Helyeslés a középpárton és a bal oldalon.)*

Szeniczey Ödön: Tisztelt ház! A tárgy, melynek elintézése fölött, — vagy talán jobban mondom, a baj, melynek elháritása fölött — tanácskozunk, oly természetü, hogy a megoldás módozatainak egyik iránya, tudniillik a törvényjavaslat elfogadása mellett hatásos szónoklatot tartani alig lehet. Már maga a keleti vasut neve, a vele kapcsolatos mindennemü esemény, mely a keleti vasut tárgyát, mint egy „cause celèbre“-é teszi, bizonyitja a törvényjavaslat ellen szólók számára a közönség figyelmét és sympathiáját. Ezenkivül, tisztelt ház, még a hatásos frázisok, a „multnak bünei“, az ország szomoru helyzete és e divatos szó „takarékosság“: ezek mind az ellenvéleményüek szótárában vannak megirva. Ők használják és használhatják is azokat a helyzetnek teljes felismerésével és a hatás alapos kiszámitásával; azért, mig őket a nagy közönség, de talán — ha szabad magamat ugy kifejeznem — a kevésbé beavatottak tetszése kiséri: addig minket, tisztelt ház, a törvényjavaslat elfogadóit csakis a terhek elvállalásának sulyos gondja nyom, és reánk az azzal járó felelősség terhe nehezedik.

S ha, tisztelt ház, mindennek daczára én nem tartok azokkal, kik a Zsedényi tisztelt képviselőtársam által beadott különvéleményt pártolják; vagy a törvényjavaslat elvetése mellett szólanak: teszem ezt azért, mert az általuk czélzott intézkedésekben az ország hitelére s igy az ország jövőjére nézve oly veszélyeket látok, melyeknek fölidézése által és egy bizonytalan s következményeiben kiszámithatlan horderejü állapot teremtése előidézése iránt a felelősséget elvállalni sem nem akarom, sem nem merem.

Ha ily körülmények közt s oly tüzes és támadó fölszólalások után, milyen Máttyus képviselő uré volt, én, ki oly ritkán szoktam visszaélni a tisztelt

ház türelmével, ezuttal szót kérek szavazatom indokolására, a tisztelt ház ezt nekem tán meg fogja bocsátani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egyik főérv, melyet az ellenvéleményüek részéről fölemlittetni hallottam, de a melyet különben már Zsedényi képviselő ur beadott és emlitett, s a különvéleményben is, mint indokot fölhozva találok: az, hogy az ország jelen szomoru pénzügyi viszonyai közt, nem tanácsos 20 millió, vagy tán még nagyobb összegnek ujabb elvállalása által az államkincstárt terhelni. Ezen észrevétel ellen, tisztelt ház, azon megjegyzést teszem, miszerint ezen teher talán nem is egészen oly nagy, milyennek azt Zsedényi tisztelt képviselőtársam s mások is lenni állitják; *(Ellenmondás bal felől.)* és talán nem is egészen olyan, mint a milyennek azt a különvélemény föltüntetni igyekszik. Nem egészen oly uj; mert hiszen némikép kifolyása az korább tett előlegezéseknek s a kormány adott szavának.

Tagadhatatlan, tisztelt ház, hogy e kötelezettség elvállalására az állam, mint testület, kötelezve nincs. Van azonban, nézetem szerint, a kötelezettséggel szemben az államnak egy másik, majdnem ép oly nagy kötelezettsége: az erkölcsi kötelezettség. *(Ellenmondás bal felől.)* Ez azon kötelezettség, tisztelt képviselő urak, melyért a felelősséget a kormánynyal szemben, legyen a kormány bármely pártárnyalathoz tartozó, a képviselőháznak elvállalnia nézetem szerint, kötelessége. Azért, tisztelt ház, nézetem szerint téves azon fölfogás, hogy a kormány tagjai ezen kérdésben csak mint közvetitők szerepelvén: az általuk tett igéretek minket nem kötelesznek.

A közjog fogalmai szerint, tisztelt ház, az államot a kormány képviseli, s valamint a kormány egészben, ugy annak minden egyes tagja is minden cselekményért, kimondott szaváért s tett igéreteért az államnal szemben felelős, vagy a kormány adott szavát az államnak, a képviselőháznak, nézetem szerint, a lehetőségig beváltania erkölcsi kötelessége. *(Ellenmondás és zaj a bal oldalon.)* Biztositékot ezen theoria ellenében az államnak a kormányzat felelőssége nyujt. Az ellenkező nézet hitem és felfogásom szerint, nemcsak téves, de veszélyes is; veszélyes pedig azért, mert ha Magyarország képviselőházában azon nézet menne keresztül, hogy például a kormánynak visszalépett tagjai által tett igéretek érvényüket vesztik: akkor alig hiszem, hogy valaha komoly, szolid vállalkozó a magyar kormánynyal, a magyar állammal szerződésszerü viszonyba lépni hajlandó legyen. *(Ellenmondás bal felől.)*

Most rátérek állitásom másik részére, arra tudniillik, hogy azon kifejezéseket, melyek az ország tulterheltetésére vonatkoznak: kellő értékükre reducáljam. Szabad legyen nekem e czélból a törvényjavaslat indokolásának egyik passusára rámutatnom, hol világosan ki van tüntetve, miszerint az elzálogositandó kötvények után befolyó 16 millió kilencz száz ezer forintra a zálogváltási összeg kiegészitésekép nem több, mint 300.000 forintig szükséges az állam pénzerejét igénybe venni. Tehát tettlegesen jelenleg csak ezen összeg erejéig vétetik igénybe.

Ebből látható, tisztelt ház, miszerint a teher nem oly irtóztató, s az áldozat, mely hozatni javasoltatik, nem oly óriási, hogy azt egy, az ország egy részét oly közel érdeklő vállalatnak a kormány által tett igéretnek és Magyarország hitelének érdekében meghozni ne lehetne. Erre természetesen azon, nézetem szerint is legfontosabb, és a különs véleményben is olvasható azon fontos ellenvetéhozható föl, hogy a kérdés alatti másodrendü kötvények jogi értéke ma még egy birói itélettől vagy határozatától föltételeztetik.

El kell ismernem ezen körülmény nagy fontosságát és nagy horderejét, és őszintén be kell vallanom azt is, hogy önön magamat a törvényjavaslat megszavazására addig elhatározni nem tudtam, mig a kötvények érvényessége iránt meggyőződést nem szereztem. Ma azonban, tisztelt képviselőház, midőn tudom, hogy a kérdés alatti kötvények a társulat közgyülése által, a vállalat érdekében, a vasut végkiegészitése czéljából bocsáttattak ki; ma, midőn tudom, hogy ugy ezen eljárás, valamint a kötvények értékesitése is a társulat egy későbbi közgyülése által jóváhagyatott, és igy ezen papirok értéke iránt kétség fön nem forog: azon véleményben vagyok, hogy a kérdéses 30,000.000 értékü kötvények a zálogváltási összeg teljes biztositékát fogják képezni. Elégséges biztositékát pedig még akkor is, ha a jövőben alig várható kedvezőtlenebb pénzviszonyok esetében, a kötvények elárusitása esetében a váltsági összeg kényszer-elárusitás utján is beszerezhető nem volna. *(Ellenmonoás bal felől).* Elégséges biztositékát, mondom, tisztelt képviselőház azért, mert a különbözetre nézve, melyre én részemről alig mernék számolni: kellő biztositékot nyujt a vasut maga; a vasut részére az állam által garantirozott összegnek az állam által leendő visszatartása; vagy a vasut tisztajövedelmének emelkedése esetében, a nyolczadik osztály javasolt különvéleménye szerint elfogadandó módozat, tudniillik a pálya jövedelmeinek lezárolása és házi kezelése.

Ebből, tisztelt ház, látni méltóztatik azt, hogy az áldozat, melyet a keleti vasut függő adósságainak rendezése érdekében az állam hoz, a terheltetés, mely e törvényjavaslat által javasoltatik: nem oly nagy, minőnek azt tisztelt képviselőtársaim Zsedényi, Máttyus és mások állitják. De különben, tisztelt ház, nem is ez az egyedüli ok, mely engem a törvényjavaslat elfogadására ösztönöz. A keleti vasut jövője, a részvényeseknek sorsa, — már magában elegendő körülmény arra, hogy ezen törvény-

javaslatot legalább komoly fontolóra vegyük. Ezen nyilatkozattal, gondolom, felelek Máttyus Árisztid képviselő urnak is, ki a részvényesek megkoppasztásáról is beszélt. Azt gondolom, tisztelt ház, nem lehet közönyös Magyarországra nézve az, hogy az ország egy részének iparát, kereskedelmét életre ébresztő, a közlekedést föntartó és végkiépitésével Magyarországot a kelettel összekötő vasut csőd alá kerüljön. Azt hiszem, nem lehet közönyös a nemzetre nézve az, hogy az idegenek, kik jóhiszemüleg pénzüket hazai vállalatba fektették: vállalkozásaikért tőkéjük elvesztésével jutalmaztassanak. (*Zaj bal felől.*)

Én, tisztelt ház, tisztelem az ellenvéleményüek takarékossági hajlamát, tisztelem azoknak aggodalmait; de kérdem azon hangzatos szavakkal szemben, melyekkel ők az általam pártolt törvényjavaslatnak árnyoldalait mutogatják: vajon meggondolták-e az általuk javasolt intézkedéseknek horderejét végkövetkezéseikben? (*Bal felől fölkiáltás: Meg!*) Vajon kiszámitották-e és ki tudják-e mutatni azon végpontot, a hol a javaslatuk által előidézett zavar pangás és hiteltelenség végső határát eléri? Vajon kiszámitották-e azon tisztelt képviselő urak, kik ellenvéleményben vannak, azon károkat, melyek a másod-sorozatu kötvények kényszer-eladásából a keleti vasutra háramolnak? Vajon kiszámitották-e azt, hogy csőd esetében a több, mint 100 millió érték, melynek alapját és biztositékát ma még a magyar állam hitele, Magyarország állami biztositéka képezi: akkor mint értéktelen rongy fog a pénzpiaczra dobatni? Meggondolták-e azt, hogy ezen értéktelen papirok és azoknak csalódott tulajdonosai, bár nem tagadom jogosulatlanul, de mind megannyi hirdetői lesznek a Magyarország által nyujtott biztositék értéktelenségének? Vajon kiszámitották-e a tisztelt urak azon hátrányokat, melyek a bizalomtalanság ilynemü fölkeltéséből Magyarország hitelére és annak iparára háramolnak? (*Bal felől mozgás.*) Hiába mondja Zsedényi tisztelt képviselőtársam gunyolódva, hogy mi mindenen akarunk segiteni, a stabilimento technico-n, a vaggongyáron, — sugárutat épitünk. Egy dolog van, tisztelt ház, a mit tagadni sem nem szabad, sem nem lehet; az tudniillik, hogy mi az ipar és kereskedelem fejlődésének, ugyszólván, gyermekéveit éljük; nekünk tehát minden takarékosság daczára, a jövőben investitiokra, tehát idegen pénzre, idegen tőkére, hitelre van szükségünk. (*Bal felől mozgás. Jobb felől: Halljuk!*) Azért, nézetem szerint, tisztelt ház, nekünk nem lehet, nem szabad az idegen pénzemberek jóhiszemüségével, bizalmával oly könnyen játszani.

Hallottam, tisztelt ház! és különösön igen tisztelt képviselőtársam Ghyczy Kálmán emlitette föl azon körülményt, miszerint sokkal czélszerübb volna a keleti vasut függő adósságainak rendezését, az ugynevezett keleti vasuti ügygyel együtt legombolyitani. Magam is szivesen járulnék az ellenvélemény ezen árnyalatához, ha nem tudnám, — és azt tudni kell mindnyájunknak — miszerint előttünk áll a lejárati határnap kényszerüsége. (*Fölkiáltások bal felől: Nem tudjuk!*)

Hallottam, tisztelt ház, azt is fölemliteni, miszerint a törvényjavaslat elfogadása és a keleti vasut függő adósságainak rendezése által mindazon többi, annyi találgatásra és aggodalomra okot szolgáltatott keleti vasut ügyét is be fogja takarni a szél, mindezen kérdések el fognak aludni.

Tagadom, tisztelt ház, ezen föltevést; sőt ellenkezőleg meg vagyok győződve arról, hogy azon egyének, kik ezen kérdéses ügynek megvizsgálására, esetleg a létező mulasztások és tiltott dolgok és események földeritésére megbizva vannak: ezek a mostani előzmény után csak kétszeresen fogják érezni egy szigoru vizsgálat teljesitésének egész sulyát és fontosságát. És meg fog ezen vizsgálat történni, és meg kell annak történnie, tisztelt ház; mert könnyü vagy felületes eljárás esetén elfordul tőlünk az embereknek bennünk helyezett bizalma.

De eltekintve ettől, meg nem szabad, nem lehet türni azt, hogy Magyarország és Magyarországnak állami vállalatai egyes tág lelkiismeretü üzéreknek könnyü prédája legyen.

Hallottam, de ezt leginkább magán-körben hallottam, azonban mégis fölhozom, mert az emberek véleménye és meggyőződése többször a magánkörben hallott véleményen és meggyőződésen alapszik, mint a parlamenti discussio által irányoztatik, és azért fölemlitem azt, és ez az: hogy legjobb volna az egész keleti vasut megváltásával kettévágni az egész dolgot.

Ezekkel szemben a sok ok közül csak azon egyet emlitem föl, hogy ehhez talán legelőször is pénz kellene. (*Fölkiáltások bal felől: Hát ehhez nem kell pénz?*) Különben mellesleg erre vonatkozólag megjegyzem azt, miszerint, fölfogásom szerint, a beterjesztett és általam elfogadandónak tartott törvényjavaslatnak a legroszabb esetben ez lesz még következménye.

Én, mint már előbb többször jelezni szerencsém volt, mert a beterjesztett törvényjavaslatnak árnyoldalait, hátrányait, de egyszersmind a helyzettel szemben előnyeit is ismerem vagy legalább ismerni vélem, és mert viszont az ellenvélemény és a törvényjavaslat elvetése által előidézett bajnak határát kiszámitani nem tudom: én a két baj között a kisebbet választom, és elfogadom a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául. (*Helyeslés jobb felől.*)

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! (*Halljuk!*) A keleti vasut története, ugy hiszem, részint a kormány által tett előterjesztések, részint hirlapi czikkek- és röpiratokból a tisztelt

ház előtt ismeretes; de fölmentett Zsedényi tisztelt képviselő ur is előadásával az alól, hogy a keleti vasutügy különböző phasisait fölemlitsem. Ezen, Zsedényi Ede tisztelt képviselőtársam által előadott phasisokból kiderül, hogy a keleti vasut pénzügyi bonyodalmai és nehézségei már ezelőtt harmadfél évvel vették kezdetüket, és folyton fokozódtak oly mérvben, hogy szükségessé tették a tisztelt ház beavatkozását, s az előbbi pénz- és közlekedési minister urak két előterjesztést tettek ez irányban a háznak. A tisztelt ház kiküldötte a pénzügyi és vasuti bizottságokat ez ügy megvizsgálására s kideritésére. Ennek eredményét be kell várnunk, s ahhoz képest fog a tisztelt ház bölcsessége határozni. Előrebocsátom, hogy e vizsgálatok eredményének elébe vágni, praejudicálni egyátalán nem szándékom, s a szerint, mint a vizsgáló bizottság ki fogja deriteni a tényállást, s mint a tisztelt ház bölcsessége el fogja határozni az ezentul teendő lépéseket: részemről abba bele fogok nyugodni.

De időközben e bajok s pénzügyi zavarok oda fejlődtek, hogy ma, január 31-én, előttünk áll az eshetőség, hogy a keleti vasuttársulat fizetésképtelen lesz, a mennyiben pénzügyi bonyodalmai következtében szemben áll a keleti vasuttársaság egy 17 milliónál többre menő lebegő adóssággal, melyet az illető consortium, mely ez összeget a vasutnak kölcsönözte, tovább prolongálni nem akar, de meglehet, hogy prolongálni nem is bir.

Ezen kérdés az, mely a tisztelt házat ma foglalkoztatja. Ha a tisztelt ház azon meggyőződésre jut, hogy azon eshetőség, ha tudniillik az előleget nyujtott consortium a prolongatiot megadni nem akarja vagy nem birja, a keleti vasuttársaságra kárt nem von, s a magyar állam érdekeit nem sérti: akkor természetesnek találom, hogy a tisztelt ház, félredobván a kormány előterjesztését, egész lelki nyugalommal és meggyőződéssel fog szavazni Ghyczy Kálmán határozati javaslatára, a mely ellen részemről szintén nincs semmi kifogásom, s mely határozatot a kormány már régóta teljesiteni akarta, s teljesitené már ma, ha ennek oly akadályok nem állnának utjába, melyek teljesitését épen lehetetlenné teszik.

Ghyczy Kálmán tisztelt képviselőtársam ugyan azt mondja, — ha jól fogtam föl egyszeri hallásra, — határozati javaslatában: hogy utasittassék a kormány, miszerint a keleti vasut ügyének átalános rendezése iránt adjon be törvényjavaslatot, melyet a tisztelt ház készséggel tárgyalni s esetleg megszavazni fog.

Én ez ellen részemről semmi kifogást nem teszek, és ha — ismétlem — a tisztelt ház azon meggyőződésben van, hogy a társaságnak ma beálló fizetésképtelensége e határozati javaslatnak hetek mulva tárgyalását nem fogja akadályozni: akkor részemről igen megérthetőnek tartom, ha a tisztelt ház ezt fogadja el.

De a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat ennek, ugy hiszem, egyátalán nem praejudicál. Lehetővé teszi, hogy a keleti vasut ügye egészben rendeztessék; biztositja, hogy rendeztethessék. Én nem osztozom azon optimismusban, melyet különben igen ritkán van szerencsénk Ghyczy képviselőtársunknál tapasztalni, mely szerint ő azt mondja, hogy hiszen a keleti vasuttársaságnak elzálogositott másodrendü prioritásait nem fogják az illető bankok vásárra dobni; nem kell attól félni, fognak ők várakozni továbbra is. Én ezen optimismust nem tudom táplálni. De ő csak az osztrák nemzeti bankról beszél; az osztrák nemzeti bank azonban csak másodkézből birja ezen prioritásokat; első sorban egy consortium az, melynek kezei közt vannak, és mely consortium nemcsak azon 9 millió s néhány százezer frtot előlegezte, melyet ő viszont a nemzeti banktól kapott; hanem előlegezett ezenfölül oly pénzeket is, melyeket sajátjából adott. Nagy kérdés, hogy ezen pénzintézetek oly helyzetben vannak-e ma, hogy ezen összegekre várjanak talán hetekig, de valószinüleg hónapokig.

És mi történik akkor, ha ezen pénzintézetek a prolongatiot a legjobb akarat mellett sem képesek megadni? Ezen eshetőség az, a mi engemet és a kormányt arra birta, hogy ezen törvényjavaslatot adjam be, mely a társulatot megmenté ezen veszélytől is, mely lehetővé teszi a rendezést. A másik ok, melyet tisztelt barátom Ghyczy Kálmán méltóztatott fölhozni, hogy ő együtt szeretné a vasut kérdéseit rendezni, de a másik ok volt azon aggodalom, hogy augusztus 31-én az ország szemben fog állani azon lehetőséggel, sőt azon valószinüséggel, hogy azon összeget, melyet most egy másik consortium fog ezen prioritásokra előlegezni, az ország kénytelen lesz készpénzzel beváltani. Ez kétségtelenül igen sulyos érv, és e tekintetben én is helyeslem Zsedényi barátom azon nézetét, hogy az ország alig lesz azon helyzetben, hogy azon esetben a maga jövedelmeiből, vagy a contrahált kölcsönösszegekből fizethesse.

De ennek ellenében bátor vagyok, — nem mondhatom, hogy meggyőződésemet, mert nem állhatok érte jót, de azon erős hitemet nyilvánitani, (*Zaj bal felől.*) hogy ezen eshetőség bekövetkezni nem fog.

Méltóztassék megengedni, ha egy consortium, a mely aranyban 50%-et ad előlegül egy bizonyos papirra, ha tehát azon consortium azt oly jónak tartja, hogy most arra annyit ad: akkor hét hónap mulva bizonyosan fogja annak értékét $61^1/_2$%-re becsülni. Nem mondok ujságot, mindnyájunk előtt ismeretes, hogy a bankintézetek hitelpapirokra nemcsak az egész nominalis értéket nem adják, de még

a napi cursus szerinti értéket sem szokták megadni, hanem a kölcsönt mindég azon alól adják. Ha tehát az előlegező consortium ma ötvenet előlegez: azt hiszem, két hónap mulva 61½-ért megtartja majd ő, vagy ha az nem fogná megtartani, lesz bizonyosan más consortium, mely azt megtartja. Erős hitem és meggyőződésem ez azért is, mert az a consortium, mely viszonyba lépett a magyar állammal, a melylyel contraháltuk az utolsó kölcsönt, a magyar állam-hitelben némileg érdekelve is van. Másodsorban épen ugy érdekében fekszik a consortiumnak Magyarország hitelének föntartása, mint első sorban magának az országnak. Ezen nehézség, ezen aggodalom tehát engem nem bánt, s bátran fejezem ki azon hitemet és meggyőződésemet, hogy a consortium vagy maga fogja azon áron ezen részvényeket azon időben megtartani; vagy ha maga nem tartja meg, kötségen kivül elő fog állni annak lehetősége, hogy azt a magyar állam vagy a consortium prolongáltassa, vagy máskép elárusitsa. Ezt annál inkább hiszem, mert nem egyszerre lesz szükséges az egész összeg, hanem hat hónapi részletekben, mi az egész üzletet könnyebbé teszi.

Azt mondja Mátyus Árisztid képviselő ur, hogy ez ismét oly üzlet, a mely — bocsánatot kérek, nem emlékszem vissza szavaira — sulyos, lealázó a magyar hitelre, mert az 9%-es üzlet. Erre azt válaszolom a tisztelt képviselő urnak, hogy az ilyen előlegeknél a kamatláb nem szokott alacsony lenni, és ez megfelel azon kamatlábnak, a melyen a keleti vasuttársulat birja az előleget most a másik consortiumtól.

Volnának még több megjegyzéseim azokra nézve, miket részint Zsedényi Ede, részint Mátyus Árisztid képviselő ur mondott, s miket nem lehet szó nélkül hagyni. *(Fölkiáltások: Halljuk!)* Nem fogom a tisztelt ház figyelmét sokáig igénybe venni s fárasztani. Mátyus Árisztid tisztelt képviselő ur azt mondja, hogy a legnagyobb botrány a keleti vusutnál az, hogy a jóhiszemü hitelezők, illetőleg jóhiszemü részvényesek, a kik pénzüket nem valami nagy, hanem csekély s általuk biztosnak hitt kamatra helyezték el Magyarországban: azon vették magukat észre, hogy részvényeik érvénytelenek, hogy nem kapnak utánuk semmit. Ebben találja Mátyus Árisztid tisztelt képviselő ur a legnagyobb botrányt. *(Mátyus Árisztid közbeszól: Igenis ebben találom!)* Kétségtelen tisztelt ház, hogy botrány ez s mindenekelőtt a legbotrányosabb és legszomoritóbb ez magukra a részvényesekre nézve. Hogy mennyiben oka ennek a magyar állam, s hogy van-e ebben része a magyar kormánynak vagy sem: ki fog derülni annak idejében a vizsgáló bizottság előterjesztéséből. De hogy tisztelt barátom azt hiszi, hogy ezen botrány nem fogna még inkább tetéztetni az által, ha most a magyar törvényhozás módot nyujt arra, hogy azon bank-consortium, a mely szintén a legjobb hiszemben adta kölcsön a milliókat a magyar keleti vasuti társulatnak, ezen pénzét visszakapja: ezt a logikát, megvallom, átalában nem látom át, daczára annak, hogy Mátyus Árisztid tisztelt képviselő ur oly sokat vesződött a logikával, és hogy oly illogikátlannak mondta a pénzügyi bizottság jelentését. Én ezt a logikát, őszintén megvallva, nem értem; sőt ennek ellenében azt merem állitani, hogy azon törvényjavaslat elfogadása, melyet a kormány beterjesztett; nemcsak hogy nem áll utjában annak, hogy a Mátyus Árisztid által jelzett botrány reparáltassék; sőt inkább módot nyujt arra, hogy az lehetőleg reparáltassék; mert, ismétlem, teljesen osztozom Mátyus képviselő ur azon nézetében, hogy itt nem fogunk megállani, hogy előbb-utóbb módot kellend találni arra, hogy ezen botrány némileg reparáltassék, hogy azon jóhiszemü hitelezők, a részvényesek pénzükhöz jussanak, ha nem is az egész összeghez, legalább egy részéhez. Arra be kell várni a kiküldött bizottságok jelentését, abból fog kiderülni, — ha ki fog derülni: — vajon vannak-e olyanok, kiket ez ügyben mulasztás, vigyázatlanság vagy roszhiszemüség terhel; vannak-e olyanok, kik a történt kárnak megtéritésére kötelezhetők? van-e vagyonuk, melyből az történhetik. Mindez — mondom — ki fog derülni. Ki fog végre derülni az is, hogy a magyar állam bizonyos méltányossági tekintetekből bizonyos összegig szintén fog-e ezen kár megtéritéséhez járulni. De ezen lehetőség, tisztelt ház, egyátalában nem mozdittatik elő az által, ha most ezen törvényjavaslatot el méltóztatik vetni. Mert ha el méltóztatik vetni: én nem vagyok oly optimista, mint azon tisztelt képviselő urak, kik ettől bajt nem várnak én félek azon eshetőségtől, hogy azon intézetek, melyek ezen előleget adták a keleti vasutnak, s a melyet — meglehet a legjobb szándékkal sem hosszabbithatják meg — kénytelenek lesznek megtenni a legvégső lépést; és megtörténhetik, hogy mikorra a vasuti és pénzügyi bizottság jelentését a tisztelt képviselőház elé fogja terjeszteni, s a mikorra a tisztelt ház a fölött tanácskozni fog: a 30 millió másod-kihocsátásu prioritás a keleti vasuti társaságnak egyetlen vagyona el fog tünni, s a keleti vasuttársaság még mindig 10—15 millió frttal marad adós. Méltóztassék aztán az országgyülést azon helyzetben gondolni, hogy ha tárgyalván ezen, Ghyczy képviselő ur által beadott határozati javaslatot, a tisztelt ház szemben fog állani azzal, hogy elfogyva a másod-kibocsátásu prioritások is, szemben fog állani a társaság 15 millió frtnyi lebegő adóssággal, és hogy mindazon összegek, melyek netalán az illető bünösökön vagy vétkeseken *(Több hang a szélsőbal oldalról: De igenis bünösökön!)* megve-

hetők, mindazon összegek, melyeket netalán jogi s netalán méltányossági szempontból az országgyülés hajlandó lenne a részvényesek számára megadni: nem lennének elégségesek arra, hogy a társaságnak lebegő adósságát födözzék. Mert, tisztelt ház, hiába állanak nekem elő akármily finom jogi okokkal és distinctiókkal, melyekkel demonstrálni kivánják, hogy kétes a másod-kibocsátásu prioritások jogi természete, kétes azoknak érvénye. Nem kétes az, tisztelt ház, hogy a keleti vasuttársaság 17 millió adóssággal bir; nem kétes az, hogy azon consortium, mely ezen összeget kölcsön adta, a legjobb hiszemben adta, adta a kormány biztatására; *(Zaj bal felől. Fölkiáltások bal felől: Hát azért?! Hát fizesse meg a kormány!)* igenis azért adta, *(Zaj.)* igenis azért, én annak idejében meg fogok felelni arról, hogy helyesen járt el a kormány; *(Zaj.)* nem félek; igenis adta azért; adta, hogy segitsen a keleti vasut ügyén. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Tény az, hogy midőn ezen 80 mértföldnyi vasutnak 36 mérföldje volt kiépitve, pénze elfogyott: akkor ezen consortium volt az, a mely lehetővé tette, hogy ezen vasut kiépüljön, mely lehetővé tette, hogy Erdély legszélsőbb részéről ide a központig vasuton jöhessünk. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* És méltóztassanak elhinni, hogy ha akkor magára hagyta volna a kormány a keleti vasuttársaságot: most bizonyosan szintugy roszalták volna ugyazon képviselő urak a kormány tettét, kik most szemrehányást csinálnak a kormánynak az ellenkezőért. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon.)*

Az a kérdés, tisztelt ház, honnan ered az a 17 millió forint deficit: az a kérdés ide nem tartozik, és még kevésbé tartozik azon consortium megitélésére, a mely az összeget kölcsön adta. Az a kérdés meg fog vitattatni annak idejében a házban, meg fog vitatattni talán a biró előtt is. De ennek a kérdésnek eldöntése semmi esetre sem folyhat be azon kérdés megitélésére: tartozik-e a keleti vasuttársaság ezen consortiumnak, igen vagy nem? És én, akármily jogi subtilitásokkal méltóztassanak előállani, nem képzelek birót a világon, a ki azt fogná itélni, hogy a keleti vasuttársaság ezen 17 milliót, a melyet a legjobb hiszemben adott kölcsön egy consortium, és a melyről be lehet bizonyitani, hogy az utolsó garasig a vasutba beleépittetett, azért, mert ez által a részvényesek jogaiktól megfosztattak: visszafizetni nem tartozik. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Akármi lenne az eredmény, a részvényeseknek akár igy, akár ugy, nincs mindaddig, teljes meggyőződésem szerint, reményük bármi kárpótlásra: mig a keleti vasutat ily lebegő adósság fogja terhelni.

Ezen lebegő adósság teljes megszüntetését vagy a lehető legkisebb mérvre leszállitását tervezi a jelen törvényjavaslat.

Azt mondja Máttyus képviselő ur, hogy hiába fognak a bankok vagy az illető consortium ezen papirokat a vásárra dobni: mert hiszen nincs, a ki megvegye, kétes természetüek, és ennélfogva nem fogják megvenni. Annál sajnosabb, ha nem fogják megvenni, és ha egyátalában nem lesz keletük; s ha ennek következtében a consortium, mely a kölcsönt adta, netalán a bukás széléhez vezéreltetik; mert ez által bizonyosan szaporittatni fognak a botrányok, melyek ezen vasut körül máris előfordultak, szaporittatni fogja, félek, egy másikkal, majd tudniillik azt fogják mondani, hogy Magyarországon pénzt sem lehet kölcsön kiadni, mert az nagyon kétes, hogy vissza lehet-e kapni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Volnának még több észrevételeim. *(Halljuk!)* Zsedényi képviselő ur például ezen másod sorozatu prioritások jogi természete ellen fölhozta, hogy ezeknek kibocsátása az alapszabályokba ütközik, mert az alapszabályok szerint csak $^3/_5$ részben szabad prioritásokat kibocsátani, $^2/_5$ részben pedig részvényeket; ez pedig már azon tul megy, mert az egész épitési tőkére terjed ki.

Ily okoskodások után természetesen lehet mindenféle jogi kételyeket támasztani; mert tisztelt barátom épiti ezen okoskodást az alapszabályok egyik §-ra, mely mit mond? Azt mondja, hogy ha a keleti vasuttársaság, engedélyezett vonalain kivül még többeket épitene, melyek ha jól emlékszem, a második pontban vannak elősorolva, tudniillik Brassótól tovább, Marosvásárhelytől tovább. Egy szóval, ha hálózatát kiterjesztené, azon esetben szabad az épitési tőkét növelni és ezen növelendő épitési tőkét szabad és kell, csak azon módon beszerezni, mint az eredetit, tudniillik $^3/_5$ részben prioritásokban, és $^2/_5$-öd részben részvényekben. Erről szól az a paragrafus. Ez a paragrafus a jelen esetre, azt hiszem, egyátalán nem alkalmazható. *(Ellenmondás a szélső bal felől. Halljuk!)* Arról, hogy mi módon és mikép szabad a társaságnak kölcsönöket fölvenni üzleti vagy egyéb költségei födözésére; arról az alapszabályokban határozat tudtomra nincs. És szabad tudtomra, nemcsak ennek, hanem szabad természet szerint, minden társulatnak kölcsönöket kötni, a mennyiben ilyenekre egyik, vagy másik oknál fogva szüksége van.

És én kérdem a tisztelt házat: vajon nem minden kölcsön, melyet egy részvény-társulat köt, elsőbbségi kölcsön-e? *(Helyeslés jobb felől.)* Vajon nem minden adósság előzi-e meg a részvényeket? Igen természetesen (*Ugy van! jobb felől.*) mert hiszen különben senki sem adna a részvény-társulatoknak kölcsönt; tehát a maga természeténél fogva elsőbbségi kötvény minden ily kölcsön.

De többet mondok: vajon, ha a keleti vasuttársulat nem ezen módhoz nyult volna, hanem ily kötvények helyett például váltókra fogott volna köl-

csönt venni: nem lett volna-e az elsőbbségi kölcsön? Sőt nagyon nagy mértékben, mert nemcsak a részvényeket előzte volna meg, hanem megelőzte volna még az első-kibocsátásu prioritásokat is, a mennyiben ma még betáblázva nincsenek. Ezen ellenvetés tehát, nézetem szerint, alig szólhat a törvényjavaslat ellen.

Azt mondja Zsedényi képviselő ur, hogy a méltányosságnak is meg vannak a maga határai, és kérdi: méltányos-e, hogy a magyar állam, Waringék helyett fizette a keleti vasuttársulatnak adósságát a franco banknak?

Én, tisztelt ház, ezen ügy tárgyalásánál egyik főbajnak tartom azt, hogy a tisztelt képviselő urakban, tán tudtokon és akaratokon kivül, ezen ügynél nincs meg a kellő objectivitás. *(Helyeslések jobb felől. Ellenmondás bal felől.)* Mikor a keleti vasut ügye emlittetik: a tisztelt képviselők egyikének a kifosztott részvényes lebeg szeme előtt; a másiknak Waringék, a kik állitólag, vagy valóban, — nem akarok praejudicálni, — megcsalták a társaságot; az angol-osztrák bank, mely igy vagy amugy járt el; egy harmadik előtt a franco bankok, melyek iránt mi talán ellenszenvvel viseltetünk, egy negyedik előtt pedig a végleges rendezés, mely talán ugy történhetnék, hogy ezen vasut összekapcsoltassék egy másikkal; (*Helyeslések, derültség jobb felől.*) egy szóval nem a kellő objectivitással szólnak az ügyhez. (*Ellenmondás bal felől.*) Nem arról van szó tisztelt képviselőház, hogy Waring helyett az állam fizetné meg a franco bankoknak az adósságot; sem nem Waring helyett. sem nem az állam. Méltóztassék megnézni a törvényjavaslatot: az állam fizeti ugyan, hanem a keleti vasuttársaság rovására és annak contojára. *(Zaj bal felől.)*

Igenis, nem az állam maga, hanem a társaság rovására. Igenis. lehet kételye valakinek az iránt, hogy azon törvény ugy, a mint van, végrehajtható lesz-e? Kételye lehet az iránt, — mint Ghyczy tisztelt képviselő ur mondotta, — hogy vajon augusztus 30-ikán fog-e tudni fizetni a társaság; de ha akkor nem: valamikor kétségkivül meg lesz azon lehetőség, hogy az állam a keleti vasuttársaságon megvegye azon összeget, ha másképen nem, ugy, hogy ezen másod-prioritásokat az állam akár maga megtartja, akár másféle pénzügyi művelet által értékesiti, mert mindig biztositva lesz az állam azon másfél millió-nyi összeggel, mely azok után jár.

Azt mondta még Zsedényi tisztelt képviselő ur némi gunynyal, hogy nem hiszi, hogy azon consortium, mely az államnak ezen összeget előlegezte: ajánlatát komolyan vegye; mert a mint ő állitja, legelőször $50^0/_0$-et igért, s azután fölszólitásomra, egyszerre fölugrott $61^1/_2{}^0/_0$-ra, oly consortiumnak pedig, a mely egyszerre 11 és $^1/_2{}^0/_0$-al megy föl, komoly szándéka nem lehet.

A tisztelt képviselő ur nagyon szigoruan szokta mások tetteit birálni és nagyon szigoruan és lelkiismeretesen szokott buvárkodni az actákban; de ez alkalommal mégis elkerülte figyelmét az, hogy nem $50^0/_0$-et, hanem eredetileg $60^0/_0$-ot igért a consortium és fölszólitásomra fölment 61 és $^1/_2{}^0/_0$-ra, a miből ugy látszik, hogy a consortium mégis nem olyan nagyon könnyedén veszi a dolgot, mert ismételt szóbeli és irásbeli- fölszólitásom után is, csak más fél százalékkal ment fölebb.

Azt mondja továbbá Zsedényi képviselő ur, hogy abból nem lehet semmi baj; mert még ezen esetben sem lesz baj, mert az állam örököse lesz a vasutnak és az állam egyszerüen confiscálja a vasutat.

Tisztelt ház! Én igen jól tudom, hogy van egy §-a az engedély-okmánynak, mely intézkedik azon esetről, mikor az engedély megszünik, és mikor a vasut az állam tulajdonába megy át; de bár mily szegény legyen is jelenleg a magyar állam, bármily nehezek pénzviszonyai: engedje meg, hogy ne kivánjam, hogy a magyar állam fölhasználja azon alkalmat, hogy mikor egy társaság fizetés képtelenné lesz, annak örökségét confiscálja. *(Zaj bal felől.)*

Csernátony Lajos: Inkább, mint sem tönkremenjen az ország!

Csanády Sándor: A haza az első! (*Derültség.*)

Szlávy József ministerelnök: Legyen hát! s ezzel végzem szakadozott előadásomat; legyen, a mit Csanády tisztelt képviselő ur mondott, igen a haza legyen az első; de a mellett legyen az olyan, hogy annak neve folt nélkül tündököljék kifelé. *(Helyeslés.)*

Elnök: Zsedényi képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani.

Zsedényi Ede: (*Fölkiáltások: Nem lehet szólani. Nem lehet szólani.*) Személyes kérdésben szavaim félre magyaráztatása miatt kivánok szólani. *(Halljuk.)* Ugy látszik, hogy a ministerelnök ur nem olvasta az engedély-okmányt, 21-ik §-a igy szól: „Az elsőbbségi kötvények mindazáltal csak oly összeg erejéig lesznek kibocsáthatók. melynek kamatai a biztositott tiszta jövedelemnek, legfölebb $^3/_5$-ét igénylik.

Méltóztassék a 21-ik §-t elolvasni.

A második állitásra nézve itt a következőt olvasom a mellékletek közt: „ellenben nagyméltóságodnak rövid uton hozzánk jutott, és az e tárgyban folyt tanácskozások alkalmával is nyilvánitott kivánatához képest, van szerencsém nagyméltóságodat tisztelettel értesiteni, miszerint a consortium összes tagjai — előterjesztéseink folytán — beleegyeznek abba, hogy a fönt idézett ajánlatt 4-ik pontjában foglalt és a zálogbavételi árfolyamon fölül $10^0/_0$-al kifejezett optionális árfolyam $11^1/_2{}^0/_0$-ra javittassék,

és igy az optio árfolyama 61 és $^1/_2{}^0/_0$ arányban fejeztessék ki.“

Tehát az előlegezési árfolyam $50^0/_0$ volt és a mostani $61^1/_2{}^0/_0$.

Igy tehát igazam volt és figyelmemet a körülmény nem kerülte el. *(Mozgás és derültség.)*

Mátyus Árisztid: Tisztelt ház! *(Nagy zaj. Fölkiáltások: Holnap.)* Ha a tisztelt ház türelme ki van fáradna: szivesen elmondom észrevételeimet holnap. *(Zaj. Halljuk! mi alapon akar szólni?)*

Tisztelt ház! Szót kérek a házszabályok értelmében, mely jogot ad félremagyarázott szavaimnak helyreigazitására.

Én azt hiszem, hogy a tisztelt minister ur az én és több fölszólalt társaimnak egész beszédét is félremagyarázta, és nemcsak egyes tételeit, mert különben megvallom, hogy azon tapintatosság mellett, mely őt fölszólalásaiban mindig jellemzi, csodálnám, hogy odáig ment, hogy objectivitásunkat, a melylyel e kérdésben föllépünk, gondolja veszélyeztetve lenni oly indokok által, melyekre méltóztatott czélozni. Méltóztassék megbocsátani, én e czélzást, akárminő alakban van az előterjesztve, viszautasitom; *(Helyeslés bal felől.)* és arra vagyok bátor figyelmeztetni, hogy ha van oka és joga valakinek a házban azt állitani, hogy az objectivitást nélkülözi, ez ügy fölemlitésénél, akkor mi képviselők mondhatjuk ezt a kormányról, *(Helyeslés bal felől.)* mert az ő tettének birálatáról van szó. *(Helyeslés bal felől; zaj jobb felől. Fölkiáltások: Dologra! Az elnök csenget.)*

Elnök: Tisztelt ház! Engedje meg, hogy részemről egy észrevételt tehessek. *(Halljuk!)* Ha a képviselő urak fölszólalnak, hivatkozással a házszabályokra félremagyarázott szavaik helyreigazitása végett: méltóztassanak magukat ezen §. értelméhez tartani és nem bocsátkozni polemiába. *(Élénk helyeslés jobb felől.)* Én nem tagadhatom meg a szót, de kérném, méltóztassanak a házszabályokat föntartani. *(Ellenmondás a szélső bal oldalról: Személyes kérdés volt.)*

Szlávy József ministerelnök: Engedje meg a tisztelt ház, hogy pár perczre még igénybe vegyem figyelmét; de nem szeretném, ha a tisztelt képviselő urak azon véleménynyel távoznának, mintha az objectivitást ugy értettem volna, a mint azt Mátyus képviselő ur emlitette. Méltóztassanak elhinni, hogy én nem az indokokról szóltam, hanem csak azt mondtam, hogy nincs meg a kellő nyugalam s objectivitás, mert szemeink előtt lebeg ez vagy amaz. E közt s az érdekeltség közt nagy a különbség.

A mi azt illeti, hogy a kormány tetteiről lesz szó: erre azt felelem, hogy az én tetteimről a jelen esetben lehetőleg kevés szó lesz, mert, a miről most szó van, azt nem én tettem. Egyébiránt teljes lelki nyugalommal és bátorsággal nézek elébe annak, a mit a tisztelt képviselő urak az én tetteimről, mondani fognak. *(Élénk éljenzés jobb felől.)*

Egy kérésem van a tisztelt házhoz. Méltóztatnak tudni, hogy ez ügy eldöntése sürgős. Holnap ugyan vasárnap van, de ha a tisztelt ház megengedné, kérném méltóztatnak holnap is ülést tartani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Tehát a ház holnap délelőtt 10 órakor ülést tart.

(Az ülés végződik d. u. $2^3/_4$ órakor.)

199. országos ülés

1874. évi február 1-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: A január havi interpellátiók, törvényjavaslatok sorjegyzékének és kérvény bemutatása. A m. keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gróf Szapáry Gyula, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, gróf Zichy József.

(Az ülés kezdődik d. e. $10^1/_4$ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvet Mihályi Péter fogja vezetni; a szólni kivánókat Szeniczey Ödön és Betőhy Algernon fogják jegyezni. Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Széll Kálmán jegyző *(olvassa a mult hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha senkinek sincs észrevétele: a jegyzőkönyv ezennel hitelesitve van.

A házszabályok 15. §-a értelmében van szerencsém benyujtani az előterjesztést az interpellatiok, törvényjavaslatok, valamint egyéb előterjesztésekről, melyek a folyó országgyülés kezdetétől január 31-ig beadattak, és még függőben vannak. Ki fog nyomatni és szét fog osztatni.

Továbbá bemutatom Esztergommegye kérvényét, a megyék ujjáalakitása tárgyában.

Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Hedry Ernő: Van szerencsém bemutatni Bártfa szabad. királyi város kérvényét, melyben kéri, hogy a kisebb szabad. királyi városok továbbra is mint törvényhatóságok föntartassanak.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Következik a napirend, vagyis a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása.

Simonyi Ernő: Tisztelt képviselőház! Mindenekelőtt kijelentem, hogy én ezen keleti vasutnál semmiképen érdekelve nem vagyok. Ezt azért tartottam szükségesnek kijelenteni, mert a részvényeseknek két évvel ezelőtt tartott közgyülésében magam is, mint részvényes, résztvettem.

Most a jelen pillanatban egyetlenegy részvénynyel sem birok, sem más tekintetben nem vagyok érdekelve e vállalatnál; ámbár nem tartanám helytelennek, ha részvényekkel érdekelve lennék is, fölszólalni ez ügyben, mert hiszen kinek van joga panaszt emelni, ha nem annak, kinek vagyonáról van szó. Ha tehát ugy volna is, hogy részvénytulajdonos volnék: az engem a fölszólalásban gátolni nem fogna, ezt rosz néven venni, vagy bünül fölróni nekem senki sem fogná. De nehogy talán azt higyje valaki, miszerint azon körülmény, hogy vagyonom veszélyben forog, befolyással lehet reám s fölszólalásomra: szükségesnek tartottam kijelenteni, hogy egyetlenegy részvénynyel sem vagyok érdekelve e vállalatnál.

A kérdést, mely előttünk fekszik, igen nagy fontosságunak tartom; sokkal nagyobb fontosságunak mint a milyennek azt némelyek hiszik Midőn e tárgyban fölszólalok, ugy érzem magamat, mintha ma hazánk jövője fölött határoznánk. Mert következményeiben a tisztelt ház mai határozata valósággal az ország jövőjére a legnagyobb befolyással lesz.

A kérdések, melyek fölött a tisztelt ház dönteni fog, ugy erkölcsileg, mint politikailag, mint jogilag és közgazdaságilag a legnagyobb horderővel birnak. Ily kérdésnél mindenre gondolhatnék inkább, mint arra, hogy pártszempontból szóljak. Én itt más szempontot, mint az igazság, mind az ország érdekének szempontját nem ismerek. Én tisztán e szempontból tárgyilagosan, és a mennyire csak lehetséges, higgadtan, minden szenvedélyesség nélkül akarok a kérdéshez hozzászólani. De midőn

kijelentem, hogy higgadtan, szenvedélyesség nélkül tárgyilagosan akarok szólani; kijelentem szintén azt is, hogy nézetem szerint a himezés, hámozás ideje lejárt; *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* mert az ország nincs azon állapotban, mert a mi népünk nincs azon hangulatban, hogy leplezgessük és takargassuk a hibákat, a bünöket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Tisztán, nyiltan ki kell mondani mindent. Tisztán, nyiltan fogok tehát szólani a kérdéshez; fogok szólani szigorun és ha kell kiméletlenül; igyekezni fogok azonban mindig igazságosan, tárgyilagosan és a mennyire lehetséges, higgadtan szólani.

Tisztelt ház! A mult év elején a tisztelt háznak pénzügyi bizottsága beterjesztvén a haza pénzügyeinek állapotáról szóló jelentését, először hivta föl a ház figyelmét arra, a mit különben a ház ez oldaláról már sokkal előbb is gyakran hallott, hogy az ország pénzügyi állapota olyan, mely a legnagyobb bonyodalmakkal, mely a legnagyobb veszélylyel fenyeget. Ámde mi volt a következmény? Az első meglepetés, az első — ugyszólván — ijedelem csakhamar megszünt, és a gazdálkodás tovább ment egy éven keresztül, épen ugy, mint előbb; sót továbbmentünk, mint más években. Nem is kivántuk a ministeriumtól, hogy rendes költségvetést terjeszszen elő, hanem ez csonkán, hiányosan előterjesztetvén, ráerőszakolta a többség a házra a tárgyalást, és megszavazta a kiadásokat, melyek nemcsak hogy kisebbek nem voltak, mint az előző években; hanem azoknál még nagyobbak voltak. Végre oda jutottunk, hogy a mult év végével a tisztelt háznak pénzügyi bizottsága azon inditványt volt kénytelen előterjeszteni, hogy küldjön ki egy 21-tagu bizottságot, mely tanácskozzék a fölött, hogy az ország pénzügyeit valami uton-módon rendbe lehessen hozni, hogy az országról a fenyegető fizetés-képtelenséget el lehessen háritani.

Igen természetes, hogy ezen inditványnak megtételével a pénzügyi bizottság azon vallomást is tette a tisztelt ház előtt, hogy ő arra módot találni nem tud, hogy ő azt eszközölni nem képes. A tisztelt ház megválasztotta ezen bizottságot. Ha vajon a választás helyes volt-e vagy nem? a fölött itéljen az ország akár most, akár akkor, midőn az eredmény előttünk lesz. Hogy azonban a tisztelt ház épen a pénzügyi bizottság tagjainak nagy részét választotta be ama bizottságba, kik kijelentették, hogy ők segiteni nem képesek: én ebben logikát nem látok; de ha a ház ugy méltóztatott rendelkezni: én kénytelen vagyok belenyugodni. Az eredmény fogja megmutatni, hogy a választás helyes, tapintatos volt-e.

De mig e bizottság működését folytatja, és a mint látjuk, halljuk, naponként üléseket tart, vizsgálja és keresi a módokat, melyekkel hazánk zilált pénzügyi állapotát rendezni lehessen: addig a kormány bennünket meglep egy törvényjavaslattal, melyben fölhivja az országot, hogy egy 30 millionyi terhet vállaljon magára azért, hogy a multban szolgált kormány-férfiak büneit, hanyagságát, mulasztásait és tudatlanságát palástolja. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Ez tehát az első lépés a gazdálkodás felé.

Ez bizonyitja szándékunk őszinteségét a takarékosság politikája iránt.

Már most, tisztelt ház, constatáljuk, miről van szó e törvényjavaslatban? E törvényjavaslatban, melyet nekünk a kormány, a vasuti és pénzügyi-bizottságok, egyet kivéve, mindnyájan, s végre a központi bizottság elfogadás végett ajánl, mi kivántatik? Az, hogy az ország a maga terhére vállaljon el 30 millió forintot? Nem. Hanem inditványoztatik az, hogy az országgyülés szavazza meg, hogy azon 30 millió frtot, melylyel az ország egy alkotott törvény által a keleti vasut részvényeseinek tartozik, vagyis az ezen 30 millió után járó kamatokat már most egy uj törvény által a részvényesektől vegye el, s adja át azon bank-consortiumnak, melynél a kormány néhány férfia, néhány minister jótállott azért, hogy azon kölcsön, melyet ők a keleti vasut kiépitésére adnak, ebből az alapból fog megfizettetni.

Ha arról volna szó, hogy az ország fölhivatnék arra, hogy a jelen pillanatban a keleti vasut rendezésére szükséges 30 millió frtnyi adósságot csináljon: a dolog legalább egyszerüen állna előttünk, és megvitathatnók: ha vajon kell-e, helyes-e, szükséges-e, hogy az ország ezen uj terhet magára vállalja? De itt nem arról van szó, hanem arról, hogy a kormány jótállása következtében, melyre azonban illetéktelen volt, egy társulat, mely 15 millió frtot előlegezett, fizettessék ki azon pénzből, melyet a magyar törvényhozás egy más társulatnak, mely szinte készpénzben osztrák értékben számitva, körülbelől 24 millió frtot fizetett, biztositott. Azaz, hogy ezen társulatnak 24 millió frtja elkoboztassék a másik javára. Ez a tényállás, mely előttünk van. Ez az, mire a képviselőház sanctioja hozzájárulása kivántatik.

A részvényesek befizettek nem egészen 20 millió frtot ezüstben, a mi az akkori árkülönbözet szerint 20, 21—22%-nyi agioval körülbelől 24 millió frtot tesz osztrák értékü papirpénzben. Fölhatalmaztattak azonkivül a törvény által 45 milliónyi adósság csinálására, s ugy ezen adósság, mint az általuk összetett pénz, legalább annak évenként fizetendő kamatja és törlesztése az ország által összesen 75 millió forint erejéig törvényileg biztositva volt.

Mint ki fogom mutatni, a kormány hanyagsága, a kormány bünös részvéte által azon pénz, mely ily módon beszereztetett, nem volt elegendő azon vállalat

létesitésére, a melyre szánva volt. A vállalat tehát megkárositтatott a kormánynak hibája és büne által. Nem lévén elegendő a vasut kiépitésére a pénz, egy bank-consortiumtól a kormány jótállása mellett pénz vétetett föl.

Igen; de a kormány ezen jótállásra semmi törvény, semmi szükség által sem kényszeritve, sem jogositva nem volt. A kormánynak akkor, midőn ezen szükség előállott, a törvényhozás elé kellett volna hozni a dolgot, s akkor a törvényhozás azonnal intézkedett volna; intézkedett volna másfél évvel ezelőtt az 1872. év közepe táján, midőn egészen mások voltak a pénzviszonyok és a mikor másképen lehetett volna ezen ügyet rendezni. Igen; de a kormány jótállott a bankoknál, hogy azon ugynevezett másod sorozatu elsőbbségi kötvények, a melyekre ők kölcsönt adtak, jogérvényesek, és hogy azok az ország által fizetett kamatok födözve vannak.

Uraim! Ez nézetem szerint, rászedése volt ezen bankoknak, mert a tényállás nem az. És ha most, miután a crisis bekövetkezett s prolongálni többé nem lehet, a kormány a képviselőház elé jő, s fölszólitja, hogy ezen műveletet hagyja jóvá, tegye magáévá, s sanctionálja azt, hogy a jóhiszemü, a törvény által biztositott részvények birtokosai jogos és törvényes vagyonuktól megfosztatván, a kölcsönt adó bank-consortium kielégittessék azért, mert ezekért néhány minister jótállott: a kérdés ugy állittatik a képviselőház elé, hogy annak ily módon való megoldására a törvényhozás jogositva nincs.

A tisztelt ministerelnök ur tegnapi beszédében azt mondotta, hogy ő kész magára vállalni a felelősséget azért, a mit ő ezen keleti vasut ügyében tett. Én azt szivesen megengedem, hogy a ministerelnök urnak ezen vasut bonyodalmainak előidézésében része nem volt ugy, a mint nem volt a jelenlegi közlekedési minister urnak sem. A bonyodalmak keletkezése és fölidézése sokkal régibb időből származik. Hanem, tisztelt ház, azért nem mondhatom azt, hogy a mostani kormányférfiakat a felelősség alól egészen fölmenthetőnek vélném. Nem mondhatom pedig azért, mert nekik kötelességük lett volna az első pillanatban, midőn ezen ügynek állása tudomásukra jutott: azonnal intézkedni, hogy a törvénytelenségek megszüntetésével s az elkövetett bünök megtorlásával a törvényes állapot helyreállittassék. Azonban a ministerium mit tett, mit tesz? és mire kéri ki mostan a képviselőház közreműködését? Födözgette és födözi most is a volt ministeriumnak hibáit és büneit. (*Igaz! szélső bal felől.*) Igaz ugyan, a volt közlekedési minister ur nekem nemrég igen nagy hangon azt mondotta itt a házban, hogy nincs mit födözgetni. Kérem tehát a volt minister urat, lépjen most föl és mutassa ki, hogy nincsenek bünök, nincsenek botrányok, nincsenek a legnagyobb visszaélések, éveken keresztül ezen keleti vasut ügyében. (*Igaz!*)

A kormány nem fordult azonnal az országgyüléshez, mihelyt ezen botrányos állapotnak tudomására jutott, s azért osztozik azon felelősségben, mely felelősség illeti azokat, kik ezen botrányt fölidézték, és a kik okozói és segédjei voltak.

Uraim! Hisz a kormány most sem fordult volna az országgyüléshez, hogy ha máskép segithetett volna magán, ha talált volna Európaszerte egy bank-consortiumot, a mely az ő jótállása mellett kölcsönt adott volna: akkor ma ezen törvényjavaslat a képviselőház asztalán nem volna; hanem miután nem talált egész Európában, bejáratta Európa minden pénzpiaczát, de nem talált senkit, a ki hitelezni akart az ő jótállására: kénytelen volt ezen törvényjavaslattal végre a képviselőház elé jönni.

Azt mondják, hogy ha mi ezen törvényjavaslatot el nem fogadjuk: akkor a magyar kormánynak nem lesz hitele. Ugyan kérem, hát van-e most a magyar kormánynak hitele? Hát nem-e azért jöttek-e a képviselőház elé: mert semmiféle bankár nem akart már önökkel trafikálni? Hiszen, a mig azt tehették, mig egy garast voltak képesek kapni a törvényhozás nélkül: mindenütt fölszedték azt. Hiszen ezen keleti vasut-üzlet másfél esztendeig prolongáltatott hat-hat hónapra, sőt az utolsó időben már hetekre és napokra.

A mig tehát lehetett, a mig volt hitel: addig nem jött a kormány törvényhozás elé. S ime most, midőn odáig jutott: azt mondja, hogy akkor fog lerontatni az ő hitele, ha a képviselőház e törvényjavaslatot nem szavazza meg.

Tisztelt ház! A kormánynak eljárása ezen egész ügyben elejétől fogva végig sanctionálása volt minden törvényellenességnek. Segédkezet nyujtott arra, hogy jóhiszemü részvényesek kizsebeltessenek és megkárositтassanak. Egyenes hozzájárulással vádolható arról, hogy ezen megkárositás lehetséges volt. Én, tisztelt ház, mint mondám, tárgyilagosan, de kiméletlenül vagyok kénytelen fölidézni a mult büneit; mert én azokból, melyek most a képviselőház előtt tisztán állanak, azon következtetést vonom, hogy bármi legyen is azon kölcsönnek sorsa, melynek visszatérítéséről most szó van, bármi történjék is a kölcsöntadó bank-consortiummal: nekünk kötelességünk végre oly határozatot hozni, mely felelősségre fogja vonni azokat, kik ezen bünöket elkövették, kik ezen bünök elkövetésében segédkezet nyujtottak. És én, meg elvtársaim oly határozatot fogunk a tisztelt ház elé terjeszteni, a mely erre fogja a képviselőházat fölhivni.

Nekem tehát kötelességem, midőn ezt teszem, világosan kimutatni, hogy az általunk javasolt intézkedésre szükség van.

Hiszen hogyan járt el a kormány ezen ügyben ?

Először, mint be fogom bizonyitani, minden módon segédkezet nyujtott, hogy a törvények mellőzésével, hogy a törvényeknek ellenére lehetségessé tétessék néhány idegen külföldi vállalkozónak a jóhiszemü részvényesek kifosztása, a mi lehetetlen lett volna, ha a kormány segédkezet nem nyujt hozzá. És mit tett azután? Midőn már a bün el volt követve, midőn már a botrány nagy volt, midőn már világszerte, — nem mondom országszerte, hanem mondom világszerte, — beszéltek róla, mert ez legalább is európai botrány, mely előttünk van: akkor azon férfiak, kik előidézésében résztvettek akár bünösség, akár tudatlanság, vagy bármi módon legnagyobb részben hozzájárultak ezen bünök elkövetéséhez, azon férfiakat a ministerek ő felségének nagy kitüntetés végett ajánlották. És mit láttunk, tisztelt ház, csak tegnap? A legnagyobb törvénytelenséget itt a ház szine előtt az igazságügyminister székéből helyeseknek hallottuk kijelentetni, és védelem alá láttuk vétetni a bünt, a viszszaélést, a törvénytelenséget. (*Fölkiáltások szélső bal felől*: *Igaz!*) E szerint oda jutottunk, hogy nálunk fölemelt fővel jár a bün, nálunk senkinek a vagyona többé nem biztos: mert törvény nincsen, mert igazságszolgáltatás nincs, (*Fölkiáltások a szélsőbalon*: *Igaz!*) mert az igazságszolgáltatásra fölügyelő kormányférfiak maguk hivatalos minőségükben az ország törvényhozása előtt védik a törvénytelenséget, a visszaéléseken a törvények egyenes megsértését.

Most is, uraim, egy törvényjavaslat terjesztetett a képviselőház elé, melyben az javasoltatik, hogy a törvényes és jóhiszemü birtokosok jogos vagyonuktól fosztassanak meg.

Ezen állapot nem tartható! Meg kell azt szüntetni minden módon, mert ott, a hol már senki vagyona nem biztos, hol a világos törvény elferdittetik, és hol azok, kik a törvény ellenére működnek, pártfogásra találnak a kormánynál: ott, tisztelt ház, a legszomorubb következményektől lehet tartani. Én kész vagyok közreműködni arra, hogy azon bank-consortium, a mely a kölcsönt jóhiszemüleg adta, a mely valósággal milliókat adott egy oly vállalat létesitésére és befejezésére, a mely közhasznu, s a mely az ország javára válik: hogy ezen consortium ne károsodjék. Én kész vagyok a fölött tanácskozni, hogy mi módon lehessen ezen consortiumot kárpótolni, mi módon lehessen őt a jelen pillanatnyi bajaiban segiteni.

De oly módon, hogy én a jogos, a törvény által biztositott tulajdonosoktól elvegyem a vagyont, és másoknak adjam, ahhoz hozzájárulni soha nem fogok, s azért ezen törvényjavaslatot én el nem fogadhatom. El nem fogadhatom továbbá azért; mert oly pénzügyi műveletet hoz javaslatba, a mely a máris nagyon megingatott hitelt még jobban fogná megrontani. Hisz ez nem egy államhoz illő, nem egy országhoz való eljárás, hogy mi zálogra rövid időre kölcsön vegyünk pénzt. Hisz ez az, a mit most farsang idején a fiatal emberek tesznek, a kik zavarba jönnek. Ezeknek meg lehet azt bocsátani. De oda jutott-e már Magyarország az önök 6 évi kormányzása alatt, hogy már mi is, mint a fiatal emberek, mikor meg nem hivatnak estélyre, frakkunkat adjuk zálogba, hogy holnap ismét kicseréljük azt az attillával. Ily eljárás nem méltó egy államhoz. Ily törvényjavaslat előterjesztése már maga megsértése a törvényhozás méltóságának. De én nem fogadhatom el azért sem, mert ez egyátalában nem megoldása, hanem elodázása a keleti vasut ügyének, és pedig csak 6 hónapra. Én ily juratusos prolongatiokba bocsátkozni részemről sohasem fogok.

De nem fogadhatom el a törvényjavaslatot azért sem, mert erkölcstelen, mert ez a jóhiszemü birtokostól elveszi azt, a mi őt megilleti, és odaadja egy másiknak, kinek nem tartozik; de ha tartoznék is az állam: meg kellene tartozását fizetnie sajátjából, és nem máséból.

Azt mondja az egész törvényjavaslat és a szerződés, hogy ezen kérdést a keleti vasuttársasággal kell kiegyenliteni. Engedelmet kérek, Magyarországban keleti vasut-társaság törvényesen nem létezik. Léteznek igenis részvényesek, nagyszámu részvényesek léteznek, mert 150.000 és 67 részvény bocsáttatott ki. Ezeknek hasonlithatlanul nagyobb része a külföldön van, azoknál, kik jóhiszemüleg fektették pénzüket a törvény oltalma, az állam biztositása, és a kormány fölügyelete mellett egy közhasznu vállalatba. De ezek társasággá soha nem alakultak. De igenis történt itten egy alakulás, melyről még bővebben fogok szólani. Ez az igazgatótanács alakulása, és ez nem is igazgatótanácsnak nevezi magát, hanem nevezi magát a keleti vasuttársaságnak. Ugy tesz, mint Pompejus szakácsa, a ki magára vette ura köpenyét, és el akarta hitetni a néppel, hogy ő a császár. De hiába takargatják magukat a köpenynyel, mert nagyon kilátszik nem ugyan a lóláb, hanem a főzőkanál, és látjuk, hogy nem a császárral van dolgunk, hanem a szakácscsal. És most ezt kivánja a kormány, hogy ismerjük el a törvényes társaságnak ezen igazgató-tanácsosokat, kiknek egytől egyig a fenyitőtörvényszék előtt kellene állaniok. (*Igaz! a szélső bal felől.*) Ebbe, tisztelt ház, beleegyezésemet nem fogom adni soha.

Én nem fogom adni beleegyezésemet abba, hogy mi ezen törvényjavaslatot megszavazzuk. Mert ámbár a törvényhozásnak nagy hatalma van, mert ámbár a törvényhozásnak meg van azon hatalma is, hogy elszavazhatná a nemzetnek minden vagyonát, de az egyes magános embernek egyetlenegy fillérje fölött sincsen hatósága. (*Igaz! a szélső balról.*)

Önöknek szabad a nemzet rovására milliókat milliókra halmozni, száz milliókra menő adósságot csinálni; de nincsenek jogositva törvényt hozni, mely szerint törvényes birtokosnak jogos tulajdona csak egy krajczárig is megcsorbittassék.

Én, tisztelt ház, nem állitom azt, hogy akár az állam, akár a kormány kötelezve legyen biztositani a részvényeseket, hogy azon vállalatban, melybe pénzüket fektették, veszíteni nem fognak. Ezt az állam egyátalában nem vállalhatja magára. A részvényes társulatoknak, a részvényes vállalatoknak az a természete, hogy azoknál nyerni, veszíteni lehet. Azért, kiki válaszsza meg jól, midőn részvényeket vásárol; tájékozza magát a vállalat természete iránt, és azután lássa: ha nyer, vagy pedig veszit. Az ilyen veszteség ellen sem az állam, sem a kormány nem biztosithat egy részvényest sem, legyen az bel- vagy külföldi. De igenis köteles a kormány fölügyelni arra, hogy akár bel-, akár külföldi a részvényes, az vagyonában törvény-ellenesen ne károsittassék. Midőn pedig világosan áll előttünk az, hogy a keleti vasut részvényesei azért károsodtak, hogy az egész vállalat azért nem jött létre azon pénzből, mely elegendő mennyiségben tétetett össze, mert törvénytelen visszaélések követtettek el, mert a pénz illetéktelen kezek által elsikkasztatott: *(Igaz! Ugy van! a szélső bal felől.)* akkor, tisztelt ház, ezen részvényeseknek joguk van azt követelni, hogy ezen törvénytelen eljárás az ő rovásukra ne szentesittessék. Ha a tisztelt ház megszavazná azon törvényt, mely ezen törvényes birtokosoktól elveszi a részvények után törvényesen járó kamatokat: erőszakot fogna elkövetni magokon a tulajdonosokon.

Nem mondom azt, hogy ha a törvényhozás ezt elhatározza, hogy az ezen pillanatban végrehajtható nem lesz. Lehet végrehajtható. De, uraim, gondolják meg, hogy ily eljárásoknak szomoru következményei vannak, hogy a nemzet sülyed erkölcsiségben, kizárja magát a civilisált népek sorából, mintegy törvényen kivül helyezi magát, mint olyant, kit megtámadni, megsemmisiteni a civilisatio érdekében joga és kötelessége mindenkinek.

Uraim! Körülbelől ilyen eljárást követett néhány év előtt Görögország, midőn a törvényhozás, a kormány megtagadta egy jóhiszemü hitelező vagyonának kiadását, követelésének kielégitését. És mi volt következése? A kárositott angol alattvaló volt, s az angol kormány hajóhadat küldött oda, kijelentvén, hogy ha ama hitelezőnek, Don Pacificonak, igazságos követelését a kormány meg nem fizeti: bombardiroztatni fogja az ország fővárosát, és Görögország az angol ágyuk parancsszavára kénytelen volt fizetni. Rájuk jött az executio és igen helyesen és jogosan. És fizetni voltak kénytelenek.

Mi történt, uraim, még valamivel később ben Mexikóban? A kormány meg volt szorulva, mint a hogy meg van szorulva a mi kormányunk. Pénzre volt szüksége, nem tudott honnan előteremteni. Volt ott a raktárokban a mexikói ezüstbányákból kiaknázott több millió ezüstrudakban. Ezt a kormány elkobozta. Eleintén azt mondták az illető tulajdonosoknak, hogy törvényhozásilag fognak kárpótoltatni. De végre is a törvényhozás hozzájárulásával kijelentetett, hogy az állam szüksége kivánta az elkobzást, s az ő követelésük ki nem elégithető. Mi lett a következés? Az ezüst tulajdonosai angolok, francziák, spanyolok lévén, ezen országok hadseregei bementek Mexikóba, elfoglalták az országot, kárpótoltak a kifosztottakat és megvették a háboru költségeit. Ezek a következményei az erőszakos eljárásnak. Meglehet, hogy egy ily executio nem fog mindjárt végrehajtatni rajtunk; de mi érdemeseknek tettük arra magunkat, hogy ily executio utján hajtassék be azon pénz, melyet mi igazságtalanul elkoboztunk.

Uraim! A vállalatok természete olyan, hogy abban nyerni, abban veszteni lehet. Mindenki látta következését, saját jószándéku, jóakaratu cselekedetének. A kormány ügyeljen föl arra, hogy törvénytelenül, törvényellenesen meg ne károsittassék senki. Ezen kérdésben például a törvényhozás megadta az engedélyt Waring Károlynak Londonból és az általa megnevezendő társuknak, megadta a törvényhozás az engedélyt, mert ő azt kérte. Nem kényszeritettük ezt reá törvény utján; hanem az ő kérése nyomán megadta a törvényhozás. Ha most nyer vagy veszit rajta: azért a törvényhozás semmi tekintetben nem felelős. Mi történt tovább? Waring testvérek, már nem törvényesen átruházták ezen engedélyt az anglo-osztrák bankra. Az angolosztrák bank habár nem törvényes módon jutott hozzá, de mégis saját szabad akaratából vállalta el, és ha veszitett rajta, tulajdonitsa magának a veszteséget. Mert arra, hogy ezen vállalatba bocsátkozzék: senki által kényszeritve, erőszakolva nem volt. De az anglo-osztrák bank az engedély-okmányt már nem a maga eredeti tisztaságában, a mint volt, hanem az ugynevezett párisi szerződéssel megbővitve, átruházta a részvényesekre; de már nem beleegyezésükkel, sőt tudomásukkal sem, hanem titokban, a nélkül, hogy ők arról tudtak volna valamit, anélkül, hogy törvény szerint beleegyezésük, hozzájárulásuk kikéretett volna.

Ez már egészen más természetü dolog. Azért, hogy Waring károsodik, vagy az anglo-osztrák bank károsodik: azért mi felelősök nem vagyunk; de hogy ha a részvényesek megkárosittatnak, azért már felelősök vagyunk; ha megengedtük azt hogy a szerződések az engedély-okmány ily káros szerződések kapcsában az ő tudtok, beleegyezésük

nélkül, törvényellenesen rájuk kényszerittetett. És miután ez nem történhetett volna, ha a kormány hozzá segédkezet nem nyujt: a kormány felelős a törvényhozásnak, a törvényhozás felelős a részvényeseknek, mert a részvényesek vagyona a törvény által biztosittatott. Ha a kormány segédkezet nem nyujt vala: ezt nem lehetett volna végrehajtani. Ha a kormány már most a törvényellenes eljárást megengedte a részvényesek ellenében, ezért ő az országgyülésnek felelős ; de a részvényesek irányában tartozik azzal, hogy őket kármentesen tartsa. Ha megengedte hogy vagyonuk illetéktelen kéz által törvényellenesen kezeltessék: kötelessége arra fölügyelni, hogy ők ne károsittassanak. A mi a technikai oldalát illeti a kérdésnek erre nézve nem a részvényeseknek, hanem a törvényhozásnak tartozik felelősséggel.

Uraim! Ezen ügyben eleitől fogva végig — kivéve az engedélyezést, ha az beczikelyeztetett volna, — a mai napig semmi sem történt törvényesen. Visszaélés és törvénytelenség volt minden.

Uraim! E dolog már a harmadik ministerelnök kezében van. Három pénzügyminister folyt be a dologba, most a negyedik közlekedési minister kezében van az ügy, mely mindjárt elejétől fogva el volt ugyan rontva, de ezen sok minister közül egyiknek sem jutott eszébe, hogy azt a rendes kerékvágásba visszavezesse, hogy azt törvényes alapjára fektettesse. Ellenkezőleg födözgetve elődeik visszaéléseit és büneit, növelték és szaporitották a bajokat, mig azok oly nagyra nőttek, a minők most. És mert ezt tették, osztoznak a felelősségben azokkal, kik e botránynak előidézői voltak.

Tisztelt ház! Annak megitélésére, hogy milyen járás követtetett ezen vasutnál: szükséges, hogy egy kis visszapillantást tegyünk e vasut keletkezésére.

Méltóztatnak talán sokan a képviselő urak közül emlékezni, hogy az 1868-iki országgyülés végén, az utolsó napokban, a házban tárgyalás alá került az ugynevezett keleti vasut ügye. Ez az ügy, mielőtt az engedélyezés kiadatott és a törvény megalkottatott volna : a lehető legnagyobb gyorsasággal és fölületességgel tárgyaltatott. Ezen 80 mértföldnyi hosszaságu vasut tervezete és költségvetése beadatott a kormánynak november 1-jén, november 3-ikán tárgyalás alá vétetett, és november 4-kén a 80 mértföldnyi vasutról szóló engedély-okmány már kész volt, és elfogadtatott. Tehát két nap alatt végeztetett el e fontos ügy a közlekedési ministerium által. Hogy ez rendkivüli gyorsaság, azt mindenki be fogja látni. November 4-kén állapittatott meg az engedély-okmány és már deczember 1-jén a ház által tárgyaltatott és a tárgyalás két óra alatt bevégeztetett.

Én azon időben tértem vissza a külföldről, — 4—5 nappal azelőtt — és nem voltam tájékozva a körülményekről; de látva azon fölületességet, melylyel ily nagyfontosságu törvényjavaslat tárgyaltőtik: kötelességemnek tartottam fölszólalni és figyelmeztetni a házat, hogy tervek előleges megvizsgálása, pontos és rendes költségvetés nélkül a ház ily nagy vállalatot meg ne szavazzon. De a tisztelt ház megszavazta a törvényjavaslatot; mert az akkori államtitkár megnyugtatólag nyilatkozott e vállalat fölött, és a törvény deczember 7-kén már szentesitve és kihirdetve volt.

A mily gyorsasággal járt el a kormány és a törvényhozás a törvény megalkotásában és az engedély megadásában ; ép oly mérvben az ezután követett eljárásban a legnagyobb fölületességgel, hanyagsággal és mulasztással találkozunk. A kormány ezen hanyag eljárása és mulasztása igen sok kárt okozott a vállalatnak és kitett bennünket azon követeléseknek, melyekről még ma szó nincsen, de melyeket az ugynevezett igazgatótanács legközelebb kiadott memorandumában 9 millióra becsült. A számla erről még csak később fog nekünk kézbesittetni.

Hogy mily módon adatott ki ezen engedély-okmány, azt meg lehet itélni abból, hogy a vállalkozók néhány nappal előbb beadtak a kormánynak egy ajánlatot, mely szerint a vasutnak első szakaszát, $^1/_4$-ét a nagyvárad-kolozsvári vonalat 4 millió forintért akarták kiépiteni. A kormány ezen ajánlatot elfogadta s szerződött velük; de a szerződést megváltoztatta, s jobbnak találta az egész hálózatot kiadni, azonban nem oly áron, mely megfelelt volna a 4 milliónak, hanem 46.750 frt tiszta jövedelem biztosittatott mértföldenként, a mi a nevezett vonalra nézve megfelel 18 milliónak. A kormány ezen vasut engedélyezésénél ugy járt el Waring irányában, hogy azt, a mit ugyanazon vállalkozók, tudniillik Waring és Eckersley 42 krért akartak kiépiteni, másodizben kamat-biztositás mellett 1 frtért épitették volna ki; végre pedig az utolsó szerződés és az engedély-okmány szerint 1 frt 17 krért adatott ki az épités. A mire tehát ajánlat tétetett 42 krral: azért az állam 1 frt 17 krt fizet. Ez az arány, mely a Warring és Eckersley által tett első ajánlat és azon engedély-okmány közül van, melyet a törvényhozás nekik megszavazott. Mikor azután megszavaztatott az engedély-okmány : mint minden vállalatnál, itt is megfelelő biztositékot kellett volna letenni. Ezen biztositék minden országban követeltetik minden vállalkozótól s rendesen a befizetendő tőkének $10^0/_0$-kát képezi. Nálunk azonban azt mondták: nekünk vigyáznunk kell, mert ha nagy cautiot kérünk, a külföldről nem fognak jönni ajánlkozók; szállitsuk le tehát a cautiot. Megállapittatott ennélfogva $5^0/_0$-nyi biztositék. Minthogy itt

a tőke 75 millió frtra ment, igen természetes, hogy 5%-nyi cautionak megfelelt volna 3,750.000 frt. E helyett azonban a magyar kormány elfogadott 1 millió frt cautiót: tehát épen annyit a 80 mértföldnyi vasutra, a mennyit előbb megkivánt a nagyvárad-kolozsvári 20 mértföldnyi hosszuságu vasutra. Hogy min alapult azon rendkivüli bizalom Waring Károly és társai irányában, azt a kormány eddig még nem mutatta ki. Annyi azonban bizonyos, hogy, a mint itt az akkori pénzügyminister Lónyay Menyhért gr. előadta, a kassa-oderbergi vasutnál 5%-nyi cautio sem bizonyult elégségesnek. Ha tehát egy egészen idegen embernek, kit senki sem ismert, odaadtunk egy nagy vállalatot: legalább 5%-nyi biztositékot kellett volna követelni. De minthogy ez a kassa-oderbergi vasutnál elégtelennek bizonyult, még többet kellett volna kivánni. Hanem hogy azután a helyett, hogy 5%-ot kértünk volna, valamivel többet, mint 1% kértünk; ez, megvallom, előttem megfoghatatlan.

Különben, tisztelt ház, az engedély megadatott, a keleti vasut kiépitése elhatároztatott, és ezen keleti vasutnak jogalapját képezi az 1868: XLV-ik törvényczikk és azon törvényczikknek 12-ik szakasza szerint a fönálló és alkotandó törvények és kormányrendeletek és az engedély-okmány föltételei. Ezek képezik a törvény szerint e vasutak jogi alapját. Ezekre lehet hivatkozni; de minden más okmányra való hivatkozás törvénytelenség. Önök, uraim hivatkozhatnak a fönálló törvényekre, önök hivatkozhatnak a törvények alapján kiadott kormány rendeletekre, és önök hivatkozhatnak az engedély-okmány föltételeire; de ezenkivül, ezeken tul önök nem hivatkozhatnak semmire; mert az önök által alkotott törvény 12 ik szakaszában világosan azt mondja, hogy minden jog és kötelesség tekintetében ugy a kormányra, mint az engedményesekre nézve csupán a fönálló és alkotandó törvények és kormány-rendeletek, valamint az engedélyokmány föltételei lesznek irányadók és kötelezők. Itt másról szó nincs. Semmi más okmány, melyre önök hivatkoznak és hivatkozhatnak, törvényes erővel nem birhat.

Lássuk, tisztelt ház, ezen a vasut jogalapját képező okmányokat. Az első és főokmány az 1868: XLV-ik törvényczikk. Ez törvény; a mi ezen törvényben foglaltatik: az igen természetesen mind a két félre nézve kötelező, kötelező az államra, és kötelező a vállalkozókra. Az engedély-okmány a mint tegnap volt szerencsém megjegyezni, menthetetlen hanyagság következtében, vagy valamely más okból, mely előttem rejtély, a törvény rendelete szerint be nem czikkelyeztetett, hanem alkotmányellenesen a törvényhozás elkerülésével ő felségének szentesitése alá terjesztetett. Azután, a mint szerencsém volt itt szintén tegnap a képviselőház naplójából fölolvasni, az országos levéltárból, hová letétetni rendeltetett: eltünt. Hogy azután kipótoltatott-e ezen hiány, vagy nem? arról jelentést tenni a képviselőház elnöke volt megbizva; mindeddig azonban ez iránt a képviselőháznak jelentést nem tett.

Ezen engedélyokmányt, a mennyiben az 1868: XLV-ik törvényczikk 12-ik szakaszában törvényerőre emeltetik, bármit rendeljen is, ugy kell tekinteni, mint törvényt; annak ellenére cselekedni épen ugy, mint bármely más törvénykönyvünkben foglalt világos törvény ellenére, nem szabad.

Ezen engedély-okmány tisztelt ház, Waring Károlynak Londonból és az általa megnevezendő társainak adta az engedélyt a keleti vasut kiépitésére. A törvény, mint előbb mondám, deczember 7-én 1868-ban hirdettetett itt ki, és 9 nap mulva, vagyis deczember 16-án, ugyanazon Waring, ki iránt a kormány oly megfoghatlan bizalommal viseltetett, ezen engedély-okmányt titokban, a kormány tudta és beleegyezése nélkül törvénytelenül átruházta az anglo-austriai bankra; törvénytelenül, mondom, mert a törvényben erre jogositva nem volt. Jogositva volt társak fölvételére; de az engedély-okmány átruházására egy második vagy harmadik egyénre, jogositva nem volt. Átadta pedig ezen engedély-okmányt az ugynevezett „párisi szerződések“ által. Ezen párisi szerződések, tisztelt ház, melyekről sokat hallottunk, sokat irtak, és már sokat beszéltek az emberek, példátlanok még a vasutak történelmében is, mely pedig igen furcsa történet, Ezen szerződések két idegen ember között köttettek, és ez még becsületére válik a magyar nemzetnek, illetőleg válnék, ha ezt következményeiben egy szépséges clausula le nem rontotta volna. E szerződések köttettek két idegen ember által egyenesen azon czélból és azon szándékkal, hogy a jóhiszemü részvényesek meglopassanak. (*Zaj. Elnök csenget.*)

Aki ezen szerződéseknek tartalmát olvasta és ismeri: lehetetlen, hogy ezt másra magyarázza, minthogy itt a szándék az volt, hogy meg lehessen csalni a részvényeseket, hogy azon pénzeket, melyeket a részvényesek összeadtak, törvénytelenül nagyrészben elsikkaszthassák. Ezen czélból a két szerződő fél testvériesen megosztozott. Az anglo-austriai bank nyereséget volt csinálandó a részvények kibocsátásánál és az agio bezsebelésénél; a Waring testvérek pedig nyereséget akartak csinálni a kiépitésnél. Ezen szerződést épen, mert a czél világos volt, eleinte legalább és több hónapokon keresztül titokban tartották a szerződő felek ugy a kormány előtt, mint azután hosszu ideig a részvényesek előtt. Hogy titokban tartották a kormány előtt, azt mutatja az, hogy, ámbár ezen szerződések már deczember 16-án 17-én köttettek, a kormánynak február 2-án a Waring által előterjesztett alapszabály-tervezet még ugy terjesztetett be általa, mint a keleti vasut en-

gedélyese által, mint ez az együttes jelentésben foglalt ministeri rendeletből kitünik, hol az mondatik: hogy: „Waringnak, mint a keleti vasut engedélyesének hozzám folyó évi február 2-án beadott folyamodványa". Tehát Waring február 2-án a kormánynak még oly módon tett előterjesztéseket, mint a magyar keleti vasut engedélyese, holott az engedélyt már deczember 16-án átruházta az anglo-austriai bankra. Hogy ezt a részvényesek előtt is titokban tartották a részvények aláirásánál, — ami lényeges dolog, — az kitetszik azon kibocsátványból, mellyel fölhivják a nagy közönséget a részvények aláirására, és amely kiadatott: „A szabadalmazott királyi magyar keleti vasut engedélyesei nevében, az anglo-osztrák bank"; tehát nem a maga nevében adta ki az anglo-osztrák bank e hirdetést, mint engedélyes, holott a párisi szerződés szerint már deczember 17-ik óta ő volt az engedélyes; hanem kiadta azt az engedélyesek nevében. Hogy titokban tartották ezen dolgot a részvényesek előtt, nemcsak ekkor, hanem még sokkal később is: az kitünik abból, hogy midőn magam is részt vettem az ugynevezett részvényesek első közgyülésében, és midőn ott kértem a párisi szerződések előmutatását: e kérésemet az igazgatótanács egyenesen megtagadta, támogattatva ezen megtagadásában az ott jelen lévő kormánybiztos által. (*Mozgás balról.*) Igen, s az ott jelenlévő kormánybiztos támogatta ezen igazgatótanácsnak törvénytelen eljárását, és igy segédkezet nyujtott arra, hogy ezen átruházás titokban tartassék és elvonassék a részvényesek szemei elől, a kik egyedül voltak hivatva azon okmány fölött itéletet mondani, mely az ő kizsákmányolásukra megrövidítésükre és megkárositásukra volt szerkesztve.

Ezen párisi szerződésnek lényege abban áll, hogy az egész engedélyt átveszi az anglo-austriai bank. De nem a maga részére, ó nem! ő sokkal önzetlenebb volt, hanem átvette azon társaság részére, mely még csak ezentul fog alakittatni; hanem átvette oly föltétel alatt, hogy minden nyeremény, melyet ő és Waring testvérek maguk részére biztositottak: okvetlenül szent és sérthetlenül maradjon. Biztositotta pedig magának azt, hogy ő fogja a részvényeket kibocsátani és a pénzt kezelni, hogy azt, amit a részvényesek ezüstben befizetnek, — akkor 20—22% volt az agio — ő osztrák papirban fogja a társaságnak befizetni. Miután a befizetett pénz 52 millió forintnál több volt és az agio 20%-nál több volt: ezen különbözet maga $10^1/_2$ millió forintot tesz; igy tehát mindjárt $10^1/_2$ millió forint zsebeltetett csupán csak ezen árkülönbözet által a két osztoszkodó fél által. (*Mozgás balról.*)

Biztositották maguknak azután, hogy a kiépitést az egész pályára nézve Waring testvérek fogják eszközölni, ők tehát megszünnek engedélyesek lenni, hanem lesznek átalános vállalkozók, s kiépitik a pályát olcsó pénzen; azaz a részvényesek által összeadott egész tőke árán, vagyis biztositották maguknak azt, hogy ezen egész tőke nekik fog kiadatni a kiépitésért. Igen, de nekik nem volt szándékuk az egész vonalat kiépiteni, hanem maguknak ezen részvény-tőkéből egy nagy részt kivántak biztositani, anélkül, hogy megfelelő munkát végeztek volna, és épen azért oly intézkedéseket tettek ezen párisi szerződésben, melyek ezt az eljárást lehetségessé teszik.

Fölosztották ugyanis az egész 80 mértföld pályavonalat 4 szakaszra, és ezen 4 szakaszra egyenlően annak hosszaságához mérve fölosztották az egész alaptőkét, és azt mondták, ennyi százezer frt jön egy mértföldre, és a hány mértföld fog kiépittetni: annyiszor fog ezen összeg nekik fizettetni; azonban tekintetbe nem vették, hogy az egyik vonalrész hegyen megy, és háromszor vagy még többször annyiba kerül, mint a másik, a mely lapályon megy, ahol akadályok nincsenek; szóval, hogy van olyan 20 mértföld, amit 300.000 forintjával lehet kiépiteni, és van olyan vonalrész, amely 1,000.000 forintba kerül mértföldenként. Jogositva voltak tehát a pénzből az akkép teljesitett munkának nem minősége, nagy mennyisége, hanem a pálya hosszaságához képest annyit kivenni, amennyi ennek megfelelt. Ily módon természetesen lehetségessé tétetett nekik, hogy midőn egy millió forint áru munkát teljesittettek, három millió forintot vehettek ki; és hogy erre nézve még jobban biztositsák magukat, elhatározták ezen szerződésekben azt, hogy a társaság főmérnökét, ki egyedül lesz hivatva az épitkezést ellenőrizni, és kinek hitelesitése után köteles az igazgató-tanács a teljesitett munka után járó pénzt utalványozni: ők hozzák javaslatba. Emellett elhatároztatott az is, hogy azon testületnek, mely az igazgató-tnnácsot volt képezendő, 16 tagja közül 10-et a vállalkozók fognak kinevezni, 4-et az angol-osztrák bank és kettőt a kormány. Tehát azok, kiket ellenőrizni volt e testület hivatva, nevezték ki e testületet. Mirevaló volt az igazgatótanács másra, minthogy ellenőrizze az angol-osztrák bankot, hogy a pénz kibocsátásánál, kezelésnél viszszaélést ne kövessen el? Mirevalók másra, minthogy ellenőrizzék Waring testvéreket, a vállalkozókat, hogy az épitkezésnél a részvényeseket meg ne csalják? S ezen embereket $^{10}/_{16}$-od részben a vállalkozók, $^4/_{16}$ részben a pénzbeszedők, s $^2/_{16}$ részben a magyar kormány nezezte ki.

Meg kell itten még jegyeznem, hogy ezen szerződésnek utolsó szakaszában kijelenti Waring Károly s angló-osztrák bank meghatalmazottja, Mayer Károly azt, hogy ők Párisban csak esetleg találkoztak. Az ember azt gondolná, hogy ennek semmi jelentősége nincs. Furcsának tünhetnék föl, hogy ők ezt beletették, mert hiszen, mi köze ahhoz valakinek, hogyan találkoztak ők? De nem igy áll a dolog:

ennek is van értelme. A franczia törvény szerint ugyanis senkit felelősségre vonni nem lehet franczia törvényszék előtt oly szerződésért, mely oly valaki által követtetett el, ki nem ott lakik, vagy ki nem jelenti, hogy ott lakása van, hanem azt mondja, hogy ő csak esetleg jött oda. Tehát a szerződés az utolsó pontja biztositja őket, hogy ezen szerződésért, bármik legyenek is adnak következményei, ők a franczia törvényszék előtt felelősségre nem vonhatók. Igen; de az is nagy kérdés, hogy egy angol és egy osztrák ember azért, amit ők Párisban tettek, a magyar törvényszék előtt felelősségre vonattathassanak. Párisban nem vonhatók felelősségre, mert ott a clausula megmenti őket, és Magyarországban is miként lehessen törvényszék elé idézni valakit azért, mit az Párisban követett el? Ezen clausula, mely magában igen ártatlannak látszik: arra volt tehát számitva, hogy az ő megidéztetésüket lehetetlenné vagy legalább nehézzé tegye. Arra, hogy az angol bank és Waring Károly a szerződésnek maguk számára biztositott gyümölcseit élvezhessék, szükségük volt segédekre, hiszen magukban nem lettek volna képesek czéljokat elérni. Ezen segédeket föltalálták részben az ugynevezett igazgató-tanácsban, melynek tagjai a magyar főrendiházból, a magyar képviselőházból, *(Halljuk!)* és az ipar és kereskedelem köréből kerültek ki; találták ezen segédeket a magyar ministeriumban, találták a magyar ministerekben. Csak ezeknek hozzájárulása, ezeknek segitsége képesitette őket arra, hogy a párisi szerződés által részökre biztositott csalást csakugyan végre is hajtották. *(Igaz! a szélső bal oldalon.)*

Lássuk, tisztelt ház, hogy ezen nagy és sulyos vádak miáltal igazoltatnak? *(Halljuk!)*

A párisi szerződés megkötése után első gondjok volt ezen uraknak, a kikről itt az hireszteltetett, hogy külföldi tőkéket hoznak be, hogy nagy szerencsének tarthatjuk, hogy ily emberek versenyeznek magyar vállalatokra; első gondjuk volt, hogy pénzt szerezzenek és megkötvén a szerződéseket deczember 16 és 17-én, már deczember 23-án kibocsátották a részvényekre szóló aláirási fölhivást, és deczember 29 és 30-án megtörténtek az első befizetések, a midőn minden részvény után 80 ezüst-forint befizettetett. *(Zaj. Halljuk!)*

Ezen kibocsátás már maga is a törvénybe ütköző volt, mert a törvény, tudniillik az 1840. évi XVIII. törvényczikk egyenesen azt rendeli, hogy ilyen kibocsátásnak nyilvánosan, a közhatóság fölügyelete alatt kell történnie, s hogy az aláirásnál legalább három napig nyitva kell maradnia. Itt annak, hogy az aláirás közhatóság fölügyelete alatt történt volna, nyoma sincsen, s csak két napig volt nyitva, nem pedig, mint a törvény egyenesen rendeli, legalább három napig. Maga tehát már a kibocsátás törvénytelen formában teljesittetett, és a kormány ezt elnézte. Deczember végén megtörténvén a befizetés; a januárhó arra fordittatott, hogy azon segédek megszerezztessenek, a kik szükségesek voltak a szándékolt czél elérésére és végrehajtására. Január hóban tehát toboroztattak az igazgató-tanácsosok. Azt mondják, hogy a frequentia igen nagy volt. *(Derültség a szélső bal oldalon.)*

Én nem tudom, de azt mondják, hogy 50—60-an jelentkeztek, kik részt akartak venni ezen igazgató-tanácsban. Ezt egyébiránt nem lehet senkinek bünül fölróni, mert hisz annak, ki akkor igazgató-tanácsosnak ajánlkozott: fogalma sem lehetett arról, hogy tőle mi fog kivántatni.

Az igazgató-tanács tehát január hóban s februárius hó elején összegyüjtetvén, februárius 2-án Waring még mindig mint engedélyes terjesztette be az alakitandó részvény-társulat alapszabályait. *(Halljuk!)* Ezen beterjesztés helyesen történt, mert a törvény a zt rendeli, hogy mielőtt a társaság alakittatnék, az alapszabályok tétessenek le e váltótörvényszéknél; de ha oly természetü vállalat, mint a minő a vasuti társulat, szándékoltatnék létrehozatni: akkor az alapszabályok előbb terjesztessenek a kormány elé. Tehát ez helyesen történt, ezt nem lehet kifogásolni, és az ember örömmel constatálhatná azt, hogy legalább ezen tény volt az engedély-okmány után a második, a mely törvényes. Azonban ez sem volt törvényes, mert csalást foglalt magában, a mennyiben Waring Károly az alapszabályokat mint engedélyes, terjesztette be, holott titokban az engedélyokmányt már akkor az angol-ausztriai bankra ruházta volt.

Ezen alapszabályok, tisztelt ház! oly okmányát képezik ezen ügynek, mely, — a mint imént volt szerencsém kimutatni, — törvényes erővel nem bir. Törvényes erővel csak az 1868: XLV-ik törvényczikkben megnevezett és kijelölt fönnálló törvények, a törvényes kormány rendeletek és az engedély okmány föltételei birnak. Az alapszabályok tehát csak annyiban és csak akkor lehetnek érvényesek, mikor azok a törvény rendelete szerint keletkeznek, és mikor azok semmi oly intézkedést nem foglalnak magukban, mely akár a fennálló törvényekkel, akár az engedély-okmány föltételeivel és rendeleteivel ellenkezésbe jő. Ámde, tisztelt ház, ezen alapszabályok nem keletkeztek és nem léptek életbe a törvények által rendelt módon.

Ezen alapszabályoknak a társulat alakulása és a részvényeknek kibocsátása előtt kellett volna bemutattatni a kormánynál és letétetni a váltótörvényszéknél, hogy igy a váltótörvényszék által azok másolatban minden más váltótörvényszékkel közöltessenek, hogy azok mindenki által megtekinthetők legyenek. Ezt az 1840: XVIII. törvényczikk 55. §. azért rendeli, hogy mindenki, a ki részvényt akar aláirni, tájékozhassa magát, s hogy módja le-

gyen megtudni és megismerni ezen társulatnak alapszabályait, melyben pénzével résztvenni akar. Itten azonban, mint mondám, a pénz már nagyrészben deczember 29-én és 30-án befizettetett, az alapszabályok pedig csak a rá következő február 2-án terjesztettek be a kormánynak. Hogy azok érvényesek legyenek, azoknak ismét a törvény szerint el kellett volna fogadtatniok a részvényesek gyülése által.

Az 1840-ik XVIII-ik törvényczikk 58. §-a ezeket mondja:

„Mihelyt a részvények azon része, mely az 55-ik §-nak *c)* alatti rendelkezése szerint a közönségnek lészen átengedendő, nyilvános és a közhatóság fölügyelése alatt véghez viendő aláirás utján, — mely aláirásnak legalább is 3 napig nyitva kell maradni — elkelt, a részvényesek közgyülésre összehivatnak. Ezen közgyülésben a társaság alakitja magát (constituirt sich), az előleges alapszabályok fölolvastatnak, a végképeni alapszabályok elhatároztatnak, a pénztár megnyitására, kezelésére választmány rendeltetik, ha a társaság szükségesnek tartja, aláirási czimvezető (Firmaführer) választatik, s a választmány különösen fölhatalmaztatik, hogy az alapszerződést és aláirási czimét bejegyeztesse. Mindezek a jelenlévők szótöbbsége által elhatároztatnak.“

Ebből méltóztatnak látni, hogy addig, mig az alapszabályok a közgyülés által helyben nem hagyattak, el nem fogadtattak: addig azok csak előleges szabályok, addig nem köteleznek senkit, különösen nem a részvényeket; hatályba csak akkor lépnek, mikor azon alakuló közgyülés által szavazat többséggel elfogadtattak. Ez azonban nem történt, ezen alapszabályok a Waringek által voltak tervezve, a kormánynak voltak benyujtva, és itt kezdődik a kormánynak első nagy büne, *(Halljuk!)* hogy ezen alapszabályokban oly intézkedéseket szentesitett, melyek ismét oda czéloznak, hogy a vállalatra összetett pénz illetéktelen módon elsikkasztassék; mert ha ez nem történik, ezen elsikkasztás lehetetlen lett volna. És mert tudta, mert látta a kormány, hogy ezen alapszabályokat ugy, a mint vannak, semmiféle részvénytársulat elfogadni nem fogná: ugy intézkedett, hogy ezen társaság elé ne is kerüljenek soha, hanem azokat rendkivüli módon királyi szentesités alá terjesztette, a mi szokatlan alkotmányellenes eljárás, a mi vasuti részvénytársaságoknál soha sehol szokásban nem volt.

Tisztelt ház! Már maga ezen eljárás, az alapszabályokat ily módon a részvényesek tudtán kivül megerősiteni, és azokat reájuk kényszeriteni törvényellenes és bünös eljárás; de még bünösebbé lesz azon czél által, mely ezen törvényellenesség utján eléretni czéloztatott. Az alapszabályok, tisztelt ház, bármikép legyenek is azok megalkotva, semmi olyat nem foglalhatnak magukban, a mi a fönálló törvényekkel ellenkezik. Ezen alapszabályok kötelezik a társaság tagjait, meghatározzák azok egymáshozi viszonyait; de olyasmit, a mi fönálló törvényekbe ütközik: soha nem rendelhetnek el, mert ezek nem törvények, még akkor sem, ha azok a maga rendje és módja szerint a törvény által megkivántató módon a részvényesek által elfogadtatnak. Mindazon alapszabályok tehát, melyek a törvénynyel ellenkeznek: már magukban érvénytelenek semmisek. De ezen alapszabályokban tisztelt ház, igen sok oly intézkedés van, a mi a törvénybe ütközik. Nem fogom mindazon §§-okat elszámitani, melyek ellen ezt a kifogást tenni lehetne; elég egy-kettőt fölhozni, mert a törvényellenesség nem lesz nagyobbá az által, hogy ha több esetben történt, a bün fokozatot tán az határozza meg, hanem a tényálladékot eléggé constatálja az is, hogy ha a törvénysértés egyszer történt.

Ilyen a 34. §. Épen az imént fölolvasott törvény rendelete ellenére, mely szerint mihelyt a részvények elkeltek, a részvényesek közgyülése azonnal összehivandó. — Ennek ellenében azt mondja a 34. §.: „az első rendes közgyülés azon évben tartatik meg, mely az épitésnek befejezését és az engedélyezett vonal megnyitásának évét követi.“ Tehát nem akkor, mikor a pénz beszereztetett, kell arról határozni, hogy az kinek a kezelésére bizassék, és hová fordittassék; hanem akkor, midőn már a pénz elkelt. Igen természetes, hogy ezen §. beleigtatása nélkül az alapszabályokba lehetetlen lett volna Waringnek és az angol-osztrák banknak kizsebelni a részvényeseket. Ezen §-t a kormány beleegyezésével sőt a kormány fölterjesztése következtében ő felsége szentesitésével igtatták bele az alapszabályokba.

Ilyen tisztelt ház, az alapszabályok 40-ik szakasza, mely azt mondja: „A részvényesek szavazati jogát határozván meg, hogy minden 10 részvény egy szavazatra jogosit; azonban egy részvényes sem képviselhet 50 szavazatnál többet, sem saját sem más nevében.“ A törvény pedig azt mondja „A társaság gyülésénél a tagok minden egész részvény után egy voxsal bir; 10-nél azonban több voxot, bár mennyi legyen is részvényeinek számá, semmi esetre sem nyerhet.“ A törvény tehát minden egyes részvény birtokosának ad egy szavazatot; de 10 szavazatnál többet senkinek; ellenben az alapszabály attól is, a kinek 9 részvénye van, elveszi a szavazatot, hanem ad a helyett egynek 50 szavazatot is.

Hogy az ily módon történt szavazás által hozott határozatok kötelezők legyenek a törvény előtt valakire nézve: annak megitélését a tisztelt házra bizom.

A minister urak ugyan azt mondják, hogy igenis jogositva volt az ugynevezett igazgató-tanács

a 15 milliós kölcsön megkötésére, mert arra fölhatalmaztatott a közgyülés által. Igen, uraim; de azon a közgyülésen a részvényesek $^9/_{10}$ része megvolt a törvény által neki biztositott jogtól fosztva.

Az 5-ik §. az igazgató-tanács alakitásáról szól, még pedig a törvény rendeletét hiven megtartja; hanem az 54-ik §. azt mondja, hogy „az első igazgató-tanács 5 évre kivételesen az engedélyesek kijelölése alapján, kormány jóváhagyásával alakittatik össze.

A törvény azon 58-ik §-a, melyet az imént részben fölolvastam, azt mondja, hogy mihelyt a részvények azon része, mely nyilvános aláirásra bocsáttatott, elkelt: a részvényesek közgyülése összehivandó, és „ezen közgyülésben a társaság alakitja magát, az előleges szabályok fölolvastatnak, a végleges alapszabályok elhatároztatnak, a pénztár megnyitására, kezelésére választmány — azaz igazgató-tanács — rendeltetik.“ „Mindezek a jelen levők szótöbbsége által elhatároztatnak.“ Mig tehát természet szerint, sőt az észjog szerint is a törvény azoknak adja a jogot, hogy a vagyont kezeljék, kik iránt azon vagyont összerakó részvényesek vannak bizalommal: addig a kormány által helybenhagyott alapszabályok azon egész időre, mig pénz van, oly emberek kezelésére bizzák a pénzt, kik azok által neveztetnek ki, kik ezen pénz elköltésére vállalkoztak; és épen azok nevezik ki az ellenőröket, kik ezen ellenőrködés által veszélyezve lehetnek. És ezen intézkedés történik az első öt évre, addig tudniillik, mig minden pénz elkel, mig a vasut kiépittetik és az üzletnek átadatik. Ha ez nem történik: bizonyos vagy legalább valószinü, az, hogy azon urak vagy legalább többen közülük, kiket most a minister urak a magyar keleti vasut részvénytársaságnak akarnak elnevezni, nem lettek volna az igazgató-tanácsban; valamint bizonyos az is, hogy a részvénytársaság nem károsittatott volna meg oly mérvben, és ezen egész botrány nem jött volna létre soha.

Elég lesz, tisztelt ház! az alapszabályok ezen pontjaira hivatkozni, mint olyanokra, melyek egyenesen a törvénybe ütköznek, mert azok tették lehetővé, ezen visszaélések elkövetését.

De tisztelt ház! magok ezen alapitók, s az alapszabályok tervezői még ezekkel sem érték be, ez sem volt nekik elég, még ezen alapszabályokat is számos esetben megsértették. Több ily esetet lehetne fölhoznom, hanem elég lesz talán, ha csak azt mondom, hogy mielőtt még ezen alapszabályok a kormány által helybenhagyattak volna, mielőtt még az ugynevezett igazgató-tanács meg lett volna alakitva, vagy a kormány által meg lett volna erősitve: már ülést tartott, melyben a leendő igazgató-tanács tagjai, Waring Károlynak, — kinek időközben az aprópénze elfogyott, és ki kénytelen volt igen sürgősen Londonba menni, és igy nem várhatott addig, mig a kormány az alapszabályokat helybenhagyja, s az igazgató-tanácsot kinevezi, megerősiti, kinek okvetlenül kellett pénz, — utalványoztak 3 izben, először: 860,000 frtot, azután 1,588.000 frtot, és harmadszor 1,943.000 frtot összesen 4,391.000 frtot az „Európa“ szállodában február 23-án 1869-ben.

Én tisztelt ház! azért tartottam szükségesnek az alapszabályokról részletesebben szólni, mert az ugynevezett igazgató-tanács és a kormány minden intézkedését, minden lépését ezen alapszabályokkal igazolja. Nem mondják ők előterjesztéseikben, melyek a képviselőház asztalán feküsznek, hogy törvényszerüleg tették, a mit tettek; hanem azt mondják, alapszabály szerüleg tették. Igen; de ezen bünös csalásra és lopásra számitott alapszabályokat a ministerek hagyták helybe, a ministerek erősitették meg. *(Igaz! Ugyvan! bal felől.)*

Van még egy másik okmány, mely a társulatnak lehetségessé tette, hogy a részvényeseket megkárosithassa. Szükség volt tudniillik arra, hogy a vállalat a váltó-törvényszéknél bejegyeztessék. Ha a váltó-törvényszéknél bejegyezve nincs, a világon senki előtt hitele nem lesz; de ha be van jegyezve: akkor minden külföldi ember jóhiszemüleg hitelez neki, mert azt mondja, hiszen ez egy törvényszékileg bejegyzett czég, ennek lehet hitelezni. Hogy azután az ily bejegyzések törvénytelenül is történhetnek egy országban, hogy egy törvényszék oda aljasulhat, hogy törvénytelen módon jegyezzen be oly társulatot, mely egyenesen lopási és csalási szándékból alakult: az hallatlan, az oly eljárás, melyről egy külföldi kereskedőnek, bankárnak fogalma sincs. Innen van az, hogy a most hitelező bank-consortium is kölcsön adott e társulatnak, azt mondván, hogy annak hitelét kétségbevonni nem lehet, mert hiszen be van jegyezve. Ámde ezen bejegyzés nem történt törvényesen, annálfogva nem kötelező; nem kötelező ép ugy, mint nem lehetne például kötelező ellenemben az, ha valaki nevemben hamis váltót adott ki, és én be tudom bizonyitani, hogy az hamis; valamint nem lenne kötelező reám nézve az: ha valaki az én vagyonomra telekkönyvileg betábláztatja magát, és én kimutatom, hogy ezen betáblázás hamis. (*Ugy van! bal felől.*) Igy nem lehet érvényes a váltó-törvényszéknél eszközlött bejegyzés sem, ha bebizonyitható, hogy a bejegyzés törvényellenesen történt; hanem igenis constatálja a bün lételét és nem marad egyéb hátra, mint hogy kerestessenek a bünösök. *(Élénk helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Ez volt föladata a kormánynak évek óta, és megfoghatatlan, hogy a midőn ily bünök elkövettettek, és ily büntények éveken át folytattatak: a kormánynak soha eszébe nem jutott valakit azért felelőségre vonni. Hogy van az, hogy Waring

Károly megszökött, megkárositván a vállalatott, melyet neki a törvényhozás adott, és önöknek soha sem jutott eszükbe perbe fogni Waringet. Pedig legyenek meggyőződve önök, Waring oly országban lakik, hol törvény és igazság fog adatni önöknek bárki ellenében, ha ott perbe fogják, és legyenek meggyőződve, hogy az oly eljárások, milyenek itt szóban vannak, büntetésre fognak ott találni.

Miért nem jutott eszükbe önöknek az anglo-osztrák bankot perbe fogni? azért tán, mert nem lehetett volna kimenteni elődeiket, mert elődeiknek részvéte világos volt abban? — már akár rosz szándékból, vagy tudatlanságból, elnézésből, vagy mulasztásból történt legyen a dolog: mindegy, azt specificálni nem akarom, én nem tudom a szándékot meghatározni, de a tényeket constatálom; constatálom, hogy a kormány visszaélése, törvénytelen eljárása tette lehetségessé azon csalásokat, melyek végrehajtattak, és arra hivom föl a minister urakat, méltóztassanak fölvilágositást, helyes okot adni arra nézve: miért nem inditották meg a pert akár az anglo-osztrák bank, akár Waring, akár azon urak ellen, kik „igazgató-tanácsosok“ név alatt magukat „keleti vasuttársulatnak“ nevezvén, bele merészeltek bocsátkozni a részvényesek által jóhiszemüleg, a törvény oltalma alatt összetett pénz kezelésébe. (*Élénk helyeslés bal felől. Fölkiáltások: Kérjük az elnök urat, függeszsze föl az ülést* 5 *perczre.*)

Elnök: Tisztelt ház! Szóló ur kéri a házat, méltóztassék megengedni, hogy 5 perczre fölfüggeszszem az ülést. (*Helyeslés.*) Tehát 5 perczre fölfüggesztem az ülést.

(*Szünet után.*)

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Elérkeztem tehát azon pontig, midőn a keleti vasut engedményese az alapszabályokat a kormánynak fölterjesztette. Időközben, mig a kormány az alapszabályok megvizsgálásával s az igazgató tanácsosokul kijelölt egyének ezen minőségben való helybenhagyásával volt elfoglalva: addig Waring Károly és Párisban szerzett társa az anglo-osztrák bank és az általok igazgató-tanácsosoknak kijelölt urak némelyikével itt Pesten az „Európa“ szállodában gyülést tartottak február 15-én. Ezen gyülésben azt mondotta az anglo-osztrák bank képviselője, valami dr. Schwingenschlögel, hogy ők szándékoznak a jelenlévő és némely más urakat a kormánynak fölterjeszteni a keleti vasut igazgató-tanácsosaiul, hogy az elnöknek 6.000 frt, a többi tagoknak 3.000 frt évi fizetése lesz, hogy ezenkivül minden jelenléti jegy után 20 frtot fognak kapni, hogy minden utazásért 50 frt napidijban fognak részesülni; kérdi tehát: vajon a jelenlévő urak elfogadják-e ezen ajánlatot? (*Derültség.*) Erre egyhangulag az válaszoltatott, hogy igenis elfogadják. (*Derültség.*)

Igen; de azt mondja az anglo-austriai bank meghatalmazottja: Hja, uraim, hanem lássák, mi Waringgal Párisban egy szerződést kötöttünk, mely ime itt van, és a mint önök látják, a szerződésnek 15. szakaszában mi köteleztük magunkat arra, hogy ezen szerződést változatlanul elfogadtatjuk az alakitandó keleti vasut társaság igazgató-tanácsosaival és első részvényeseivel, vagyis magával az alakulandó társulattal. Ha tehát önök ezen szerződéseket el nem fogadják: mi természetesen a párisi szerződés ezen pontjánál fogva már nem volnánk képesek önöket kinevezés végett a kormánynak ajánlani. Elfogadják-e tehát azon esetre, ha kineveztetnek, ezen szerződéseket? A mint természetesnek találta mindenki, hogy az első kérdésre igen-t mondtak: ugy csodálkozhatik mindenki, legalább a becsületes ember csodálkozhatik, hogy ezen második kérdésre is azt mondták, hogy: igen. (*Mozgás a szélső bal oldalon.*)

Elfogadták nemcsak, hanem kötelezték magukat, és a mi több, kötelezték azon társaságot, mely még nem is létezett, melynek ők senki által nem jogositott képviselői voltak; kötelezték azon társaságot is oly föltételek elvállalására, melyek annak egyenes kárositására, sőt tönkretételére voltak számitva, de melyekről ezen társaságnak egyetlenegy tagja sem tudott semmit. (*Mozgás a szélső bal oldalon.*)

Nincs a vasutak történetében valami rendkivüliebb és, mondhatni, curiosumabb, mint azon jegyzőkönyv, mely ezen gyülésről fölvétetett. Mert ha méltóztatnak figyelembe venni, hogy azon urak, mikor ugy magán-beszélgetés utján egyezségre léptek, akkor azt mondták: hát vegyünk föl ezen dologról jegyzőkönyvet, és akkor Vay Miklós báró, mint korelnök, elfoglalván az elnöki széket, Bocskay Ignácz egyik tag ajánlatára ő véglegesen elnöknek, és Bánffy Albert báró szintén véglegesen alelnöknek proponáltatván: ez egyhangulag elfogadtatott, mire ő megköszönvén a bizalmat, (*Derültség.*) elfoglalta az elnöki széket. Ekkor azután hozzáláttak azonnal a teendőkhöz, és elővették a párisi szerződéseket, és miután, mint mondják, azokat felolvasták volna, elfogadását elhatározták, és azt jegyzőkönyvbe foglalták, és nem elégedvén meg azzal, hogy azt magyarul fogalmazták, még egy külön német jegyzőkönyvet is vettek föl, melyben az a különösség van, hogy a német sokkal jobban megmagyarázza a valódi tényállást, mintsem a magyar.

Ebből a jegyzőkönyvből bátor vagyok csak néhány rövid tételt fölolvasni. Azt mondja:

„Im Artikel 15 des Vertrages vom 16. Dezember 1868. hat sich die anglo-österreichische Bank verpflichtet, die künftige Aktiengesellschaft

der kön. priv. ung. Ostbahn von dem mit den Herren Gebrüder Waring abgeschlossenen Vertrage in Kenntniss zu setzen und die Einwilligung dieser Gesellschaft zu dem Inhalte dieses Vertrages zu erlangen, ohne dass jedoch der zukünftige Verwaltungsrath und die ersten Aktionäre der Gesellschaft irgend eine Aenderung an dem zwischen der anglo-österreichischen Bank und den Herren Gebrüder Waring abgeschlossenen Vertrage vorzunehmen berechtigt sind. . . . továbbá: die erwähnte Aktien-Gesellschaft ist daher verpflichtet, diesen Vertrag ohne irgend eine Einwendung anzunehmen und die anglo-österreichische Bank von allen in dem erwähnten Vertrage übernommenen Verpflichtungen zu entlasten . . . és mindez miért? mert, ugy mond a jegyzőkönyv: indem die anglo-österreichische Bank nur im Namen und für die zu bildende Aktiengesellschaft der kais. priv. ung. Ostbahn die bezüglichen Stipulationen festgesetzt hat. És ezzel az anglo-osztrák bank meghatalmazottja, dr. Schwingenschlögel bringt zur Kenntniss des Verwaltungsrathes, beziehungsweise der dem hohen ungarischen Ministerium vorzuschlagenden Mitglieder des ersten Verwaltungsrathes a párisi szerződéseket.

A leendő, s mint láttuk, a kormánynak még csak fölterjesztendő igazgató-tanácsnak tagjai ezen szerződéseket nemcsak elfogadták, minek a jegyzőkönyv következő szavakban ad kifejezést: „Die unterzeichneten präsumptiven Mitglieder des ersten Verwaltungsrathes der erwähnten Bahn nehmen von den erwähnten Verträgen im Namen des küuftigen Verwaltungsrathes und beziehungsweise der Aktiengesellschaft Kenntniss, erklären sich mit allen Stipulationen der beiden Verträge vollkommen einverstanden, erwerben im Namen der Aktiengesellschaft sämmtliche von der anglo-österreichischen Bank im Namen dieser Aktiengesellschaft in den erwähnten beiden Verträgen erworbenen Rechte und übernehmen im Namen der künftigen Aktiengesellschaft auch alle der anglo-österreichischen Bank zufolge der beiden Verträge obliegenden Verpflichtungen.“

Kötelezték magukat továbbá ezen jegyzőkönyv szerint, hogy az anglo-osztrák bankot Bécsben minden, a többször emlitett szerződés szerint rá háramló kötelezettségtől föltétlenül fölmentik, tehát az egész felelősséget az alakitandó magyar-keleti vasuttársaságra háritották. Az utolsó pontban mondják, hogy ők a társulatnak még csak praesumptiv tagjai lévén, tehát személyes kötelezettséget és kezességet vállaltak az iránt, hogy ezt a leendő igazgató-tanács meg fogja erősiteni és el fogja fogadni.

Ily módon fogadtattak el ezen párisi szerződések a leendő igazgató-tanács praesumptiv és — mint dr. Schwingenschlögel mondta, — a kormánynak még csak fölterjesztendő tagjainak 1869. február 15-dikén tartott ülésében.

Erre azt mondhatja mindenki, hogy hiszen az ellen, hogy néhány uri ember összejő egy vendéglőben, és ott ily tárgyalásokat tart, miután azok semmi törvényes erővel nem birnak: hisz ez ellen nem lehet senkinek több kifogása, mintha egy magán-mulatságban szini előadást tartanak. Hisz ezt komoly eljárásnak senki sem vehetné; inkább csak próba-előadásnak arra nézve, mit fognának ezen urak tenni, ha ők lennének a vasuttársaság. Azonban nagy következtetést épitettek erre a Warring testvérek és az angol-osztrák bank; de nem épithettek volna ismét semmit: ha az akkori kormánynak bünös beleegyezése ezen eljáráshoz hozzá nem járul.

De menjünk tovább. Miután ezt igy megtették volna, második nap, február 16-kán, ismét tartottak gyülést; és miután már az előbbi napon gondoskodtak az angol-osztrák bankról és gondoskodtak Waring testvérekről: már most gondoskodtak magukról is; hát hiszen illő volt, hogy magukról is gondoskodjanak, *(Derültség a szélső bal oldalon.)* és megszavaztak maguk maguknak, az elnöknek 6.000 forintot, a többi tanácsosoknak pedig 3—3.000 forintot évi dijul; holott azon alapszabályok, melyeket ők már ismertek ugyan, de melyek akkor megerősitve még nem voltak: azon alapszabályok azt mondják, hogy az évi tiszteletdijak majd az öt év mulva tartandó első közgyülésen fognak megszavaztatni; de ők annak daczára azt határozták, hogy az igazgató-tanács tagjainak tiszteletdija, különös tekintettel a tagok tartózkodási helyének távolságára és az általok teljesitendő szolgálat fontosságára, évenként 3.000 forint, az elnöknek külön 6.000 forint állapittatott meg. Ugyanazoknak az alapszabályoknak 66. §-ában körülirt jelenléti dij fejében 15 ezer forintot vettek előirányzatba. Az alapszabályok 60. §-a azt mondja, hogy 20 forint jelenléti dij és 50 forint utazási dij állapittatik meg; ha minden tanácsos, mind a 16, minden gyülésen résztvett volna, az följöhetett körülbelől 3—4.000 forintra; azonban ők utalványoztak maguknak előre 15 ezer forintot.

Az első ülésben előfordult még azon nevezetesség is, hogy bemutatták a párisi szerződésnek azon czikkét, mely az ellenőrző mérnökre vonatkozik.

Waring magát a mérnököt bemutatta. A leendő igazgató-tanács ebbe belenyugodott, az erre vonatkozó szerződés megkötését mindazáltal a véglegesen megalakult társaság igazgató-tanácsa részére tartottak fön.

Már előbb emlitettem, hogy időközben egy kis körülmény adta elő magát: az, hogy Waringnak elfogyott a pénze. Tudta, hogy eltart 14 napig, mig a kormány az alapszabályokat megerősiti, 14 napig tehát nem kaphat pénzt. Mi történt? Az igazgató-tanácsosok, kik eddig szindarabot játszottak az „Európa“ szállodában, most komoly gyü-

lésre ültek össze február 23-án, és habár még mindég csak mint leendő tanácsosok szerepeltek, mégis már itt igen komoly dolgokat miveltek. Először ugyanis előbbi határozatuk ellenére Lehmann Henrik urat a társaság vezérmérnökeül szerződésileg véglegesen elfogadták, ki hivatalos buzgalmának előjelét adandó azonnal zsebébe nyult, és abból három jegyzéket vont elő, melyek elseje szerint a párisi egyezmény értelmében 860.000 frt, a második szerint teljesitett munka fejében, mely munkakimutatás azonban, mint a jegyzőkönyv csatolmánya maga elismeri, még megvizsgálva és hitelesitve nem is volt, 1,588.000 frt, a harmadik szerint 1,943.000 frtot utalványoztak, és az angol-osztrák bank által kifizettetni rendeltek. Meg kell itt emlitenem az igazság kedveért, hogy Waring az utolsó összeget föl nem vette, hanem a nagy-várad-kolozsvári vonalon teljesitett munka fejében az állam részére viszszahagyta.

Ezután márczius 3-án leérkezvén a kormánytól az alapszabályok megerősitése és az igazgatótanács tagjainak helybenhagyása; márczius 8-án alakuló gyülést tartottak, a melyről, mint a jegyzőkönyv mondja, ugy a kormány, mint az igazgatótanács minden tagja jó eleve értesitve lettek. Az elnök, báró Vay Miklós ez ülésben kijelentvén, hogy a társaság életbeléptetésének alapszabályszerüleg megkivántató kellékeknek meg lévén felelve, ugyanis a részvénytőke 30%-a le van fizetve, mint azt a fölmutatott nyugta mutatja, a váltótörvényszéki bejegyzés ugyanaz napon eszközöltetvén, kijelentetett, hogy most semmi sem áll a megalakulásnak utjában. Meg is alakultak, igazgató-tanácsnak kijelentvén, hogy már ez által a még nem létező keleti vasut-társaság életbelépett; ők tehát megalakultak, egyszersmind megalakultnak jelentvén ki azon részvénytársaságot is, melyre egy részvényesének beleegyezését sem birták. Mindez az alapszabályok, de nem a törvény szerint történt. Hogy mi értéke van az alapszabályoknak? már előbb volt szerencsém elmondani. Megemlitendő itten, hogy ezen ülésben jelen volt a kormány által kinevezett két igazgatótanácsos is, ugymint gróf Bethlen Farkas, kit a közlekedési minister és Falk Miksa, kit a pénzügyminister nevezett ki; mindketten, a kinevezési okmány szerint, utasitást kapván, hogy az állam érdekeire fölügyeljenek. Második tettük az volt, hogy az igazgató-tanács által az igazgató-tanácsnak még csak reménybeli tagjai által február 15., 16. és 23-án hozott határozatai egész terjedelmökben és változatlanul elfogadtatták. Elfogadtattak tehát a párisi szerződések, elfogadtattak az igazgató-tanács dijazásai, elfogadtatott a főmérnök kinevezése, és a négy milliónak február 23-án történt kiutalványozása is.

Mindezek márczius 8-án történtek, és a mint mondám, a kormánynak két képviselője jelen volt, sőt nemcsak jelen volt, hanem tettleges részt is vett; mert az ő részvétök nélkül még ezen alapszabályok mellett sem alakulhatott volna meg az igazgató-tanács; ámbár ez alapszabályok is arra, hogy a gyülés határozatképes legyen, csak öt tag jelenlétét kivánják. Miután pedig a társulat részéről csak három tag volt jelen, tudniillik báró Vay Miklós elnök, Bocskay Ignácz és Lónyay Albert: mindez nem történhetett volna meg, ha a kormány két képviselője bele nem egyez. Azonban van ezen urak részére egy mentség, hogy mennyit ér ez, azt itélje meg a tisztelt ház. Ők ugyanis bizonyos előérzettel birtak az iránt, hogy bajuk is lehet, hogy ők oly turpisságot követtek el, melyet elkövetni joguk nem volt. Ez alól szerettek volna kibujni, a nélkül, hogy a 3—6000 forint fizetést hátrahagyják. (*Halljuk!*) Ők az ezen gyülésekről vezetett jegyzőkönyveket, hozzácsatolva a párisi szerződésekhez, fölterjesztették a kormányhoz azon reményben, hogy a kormány azokat nem fogja elfogadni; fölismervén, hogy ezek károsak mind az államra, mind a részvényesekre, mind magára a társulatra és a vállalkozókra, azokat azonnal be fogja szüntettetni, vagy legalább olykép módositani, hogy azok károsak ne legyenek. Én részemről a kormánytól többet reméltem, és pedig reméltem, hogy ezen embereket eltiltja ezen a részvényesek által összerakott pénz kezelésétől, s hogy azonnal sequestrum alá veszi vagyonukat azon kiutalványozott pénz erejéig, a részvényesek által összerakott egész pénzt pedig azonnal a kormány fölügyelete alá vette volna azért; mert be volt bizonyitva, hogy ezen pénzzel törvénytelen és illetéktelen gazdálkodás folytattatott, és azonnal intézkedett volna az iránt, hogy a keleti vasut részvényesei törvényszerü közgyülésre összehivatván, társulattá alakuljanak, és az általuk összetett pénz kezelése fölött intézkedjenek. Azonban lássuk, hogy mikép viselte magát a kormány ezen czégéres jegyzőkönyvekkel és a hirhedt párisi szerződésekkel szemben? (*Halljuk!*)

A kormány azt mondja az általa beterjesztett együttes jelentésében, hogy ezen szerződések, a jegyzőkönyvekkel együtt, 1869. márczius 20-án mutattattak be az igazgató-tanács által neki, és miután kormánybiztos az ülésben nem volt jelen: az csak azon év augusztus havában neveztetvén ki, a kormány csak akkor jött tudomására az engedélyesek és az angol-osztrák bank között kötött párisi szerződéseknek. E szerint, tisztelt ház, a kormány, mert nem látta szükségesnek augusztus előtt egy ily fontos vállalathoz kormánybiztost nevezni ki: augusztus után jött volna csak tudomására annak, a mi márczius 8-án történt, és a mi márczius 20-án hozzá fölterjesztetett. Az igazgató-tanács azt mondja, hogy

ő azokat azonnal fölterjesztette. Hogy ezen „azonnal“ szó alatt azon 12 nap is benn értetik-e, a mely idő alatt az irományok utban voltak? azt kutatni nem akarom; hanem a közlekedési és pénzügyminister urak által benyujtott ezen együttes jelentésnek azon állitása, hogy a kormány a dolgoknak csak augusztus havában jött tudomására: egyenesen nem igaz; (*Halljuk!*) és pedig azért nem igaz, mert a közlekedési minister által a ház irodájába letett irományok közt föltalálható egy levelezés, mely szerint május 25-én ezen szerződéseket a közlekedési ministerium a vasut-épitészeti igazgatósághoz tette át véleményadás végett, és ugyanazon időben áttette azokat a vele együttesen a törvény végrehajtásával megbizott pénzügyministerhez.

Különben ez magában a jelentésben is benn van, s e jelentés továbbá azt is mondja, hogy a keleti vasut-társaság alakulására vonatkozó ezen ügyiratokat a közlekedési ministerium ugyanazon évi márczius 25-én kelt átiratával a pénzügyministeriumnak megküldte és megküldte szakközegeinek, tudniillik a vasut-épitészeti igazgatóságnak is. Itt tehát azt mondja márczius 25-kén, és ez sokkal helyesebb eljárás lett volna, de ezen datum megint anticipálva van, mert nem márczius, hanem május 25-én történt, legalább a képviselőházban letett okmány szerint.

Mindegy azonban, akár márczius, akár május 25-kén történt, a kormánynak mindenesetre ekkor már tudomása volt ezen szerződésekről, sőt azokat megvizsgálás végett szakközegéhez utasitani jónak látta, mi eléggé mutatja, hogy azokat fontosaknak és tartalmuknál fogva elfogadtatásukat legalább is kétesnek tartotta. Azonban, ha e fölterjesztéstől egészen a figyelembevételéig két hónap mult el, tudniillik márczius 25-től május 25-ig: a vasut-épitészeti igazgatóság nem kevesebb, mint hat hónapot vett igénybe arra, hogy ezekre véleményt adjon. Hat hónap mulva, azaz november 23-kán beterjeszti a vasut-épitészeti igazgatóság ezen szerződésre vonatkozó véleményét. Ezen vélemény fölött én most kritikát mondani nem akarok, hanem idézem csak annak egyes részeit, melyek kimutatják azt, mi volt a ministerium szakközegének véleménye és nézete ezen szerződésekről, mire volt a kormány figyelmeztetve, kimutatja egyszersmind a további eljárás azt, hogy miként fogta föl a szakközegének ezen véleményét maga a minister.

Itt az mondatik: „Das hohe Ministerium hat in Hinsicht auf die Herstellung der Ostbahn nur die Gesellschaft selbst und allein, für diejenige Partei ansehen und anerkennen, welche den Bau und die Ausrüstung der Bahn hochdemselben gegenüber auszuführen hat.“

Ez által azt akarja mondani, hogy a szerződésekre nézve a kormány ne gondoljan azzal, hogy Waring- vagy az angol-banknak micsoda része van benne, hanem csupán a keleti vasut-társaságot, mely tulajdonkép nem létezett, tartsa a kormány felelősnek.

Hanem továbbá azt mondja ezen vélemény: „In dem wir aber einerseits an diesem Standpunkt festhalten: so halten wir anderseits dafür, dass die hohe Regierung zufolge der ihr in der Concessions-Urkunde §. 28 und in den Statuten §. 79 zustehenden Aufsichts und Überwachungsrechtes berechtigt, ja im Interesse des Staates und des Puklikums, welches sich eben nur im Bewusstsein der Controle der Regierung an dem Unternehmen betheiligt, auch verplichtet ist, gegen jene Gebahrungen der Gesellschaft Einsprache zu erheben, welche die öffentliche Sicherheit die aus der übernommenen Garantie entspringenden Staats- und Verkehrsinteressen, so auch das Vermögen des dem Unternehmen beigetretenen Publikums zu gefährden geeignet sind und deren Existenz der hohen Regierung auf irgend welche Weise zur Kenntnis gelangt.“

Itt tehát a vasutépitészeti igazgatóság egyenesen kimondja a kormánynak, hogy nemcsak joga van, de kötelessége is fölügyelni arra, hogy sem a közérdek, sem a részvényesek érdeke meg ne sértessék; mert a nagy közönség csakis annak tudatában vett részt a vállalatban, hogy a kormány fölügyelete alatt áll. Erre figyelmeztetvén a kormányt, kijelöl több oly helyeket ezen szerződésben, melyeket hátrányosoknak és károsoknak talált és azt mondja: „Es kann nicht stillschweigend geduldet werden, dass die Bauvergebung die Bestimmungen der Concession annulirt und die Interessen des Staates und der, unter der Control desselben stehenden Gesellschaft geschädigt werde. Leider ist das gegenwärtig vorliegende Übereinkommen eben von diesem Standpunkte aus verfasst worden; indem man darin sichtlich bemüht war, dem Bauunternehmen auf Kosten der Gesellschaft jedweden, aus der Concession für die Durchführung des Baues abzuleitenden Vortheil und Genuss zu gewähren; ja in manchen Punkten sogar darüber hinaus zu gehen, um der Generalunternehmung Begünstigungen zuzusichern, welche aus der Concessionsurkunde nicht entspringen, sondern dem Geiste derselben widersprechen. Aus dem eben gesagten ist es wohl klar, dass nunmehr zwischen der Ostbahn-Gesellschaft und den Bauunternehmern Gebr. Waring bestehende Vertragsverhältniss den Interessen der Gesellschaft nicht zuträglich, sondern schädlich ist. Theilweise wird sogar das Interesse der Staatsverwaltung als garantieleistender Factor beschädigt.“

Tehát itt a vasut-épitészeti igazgatóság egyenesen megmondja azt, hogy ezen szerződések azon czélból voltak szerkesztve, hogy az államnak és társulatnak kár okoztassék. Erre tehát a ministerium

figyelmeztetve lévén, hogy mi volt kötelessége ilyen körülmények között: azt a tisztelt háznak megbirálására bizom. Az épitészeti igazgatóság a főmérnök állását illetőleg indokolt véleményét elmondván, azzal végzi: „Wir glauben dem hohen Ministerium beantragen zu müssen die sogleiche Aufhebung dieser, den gesellschaftlichen Interessen ungemein schädlichen Verfügung, über die Stellung des Ingenieurs en Chef anzuordnen.“

Azután az épitészeti igazgatóság igy folytatja: „Wir können unseren vorgelegten Vortrag nicht schliessen ohne ein Wort über die Nachtheile zu sagen, die derartige Verträge herbeiführen.

In allen Fällen verkümmern sie das Aufkommen und die Entwickelung der Unternehmung dessen Schaffung sie bezwecken sollten, den nicht das Gedeihen und die gesunde Entwickelung derselben streben sie an, sondern seinen Ruin.

Die Generalunternehmung sucht ja eben in vertragsmässiger Form an den Herstellungskosten des Unternehmens zu reduziren und zu sparen.

Dass dies nur auf Kosten des Unternehmens stattfinden kann ist klar, und somit kommt das Unternehmen da auf sein eigenes Interesse gar keine Rücksicht genommen wurde, ihm alles Blut und Marck ausgesogen worden krank und ausgezogen zur Welt . . . . . .

Wir können daher dem hohen Ministerium die Genehmigung oder auch nur die stillschweigende Gutheissung des abgeschlossenen Vertrages nicht anempfehlen.

A kormány tehát figyelmeztetve volt arra, hogy, fölügyeleti jogánál fogva, beavatkozni tartozik, ha kárt lát; figyelmeztetve volt arra, hogy kár czéloztatik, hogy ezen szerződések egyenesen ezen szándékból köttettek, és mit tett mégis azokra nézve?

Egyébiránt még ezen fölül is mond a vasutépitészeti igazgatóság ezen szerződésről épületes dolgokat; de nem akarom a tisztelt házat hosszasan fárasztani annak fölolvasásával. Elég, hogy ezen vélemény a ministeriumnak 1869. november 23-án, azaz hat hónappal az átadás után benyujtatott; a közlekedési ministeriumban elfogadtatott és helyeseltetett, s ennek alapján szerkesztetett egy ministeri rendelet, a mely az ugynevezett igazgató-tanácshoz volt intézendő. Ezen ministeri rendelet tervezetében azt mondja a többi között a közlekedési minister: „Az állam fölügyeleti jogának gyakorlatával lévén megbizva, elodázhatlan kötelességemnek ismerem minden irányban őrködni a fölött, hogy a társulat és az épitészeti vállalkozók között létrejött oly megállapodások, melyek vagy a közérdek, vagy a kincstár és a társulat érdekeire hátrányos vagy az átalános törvények és engedélyokmány határozmányaival össze nem egyeztethetők: érvényre ne juthassanak, esetleg megfelelően módosittassanak.“ Tehát ezzel elismerte a minister, hogy elodázhatlan kötelessége, fölügyeleti jogánál fogva, őrködni a fölött, hogy a társaság, azaz a részvényesek, a közérdek és az állam ne károsodjanak.

Továbbá azt mondja: nem lett volna szükség beavatkozni, ha „oly föltételek és határozmányok nem lettek volna megállapitva ezen szerződésekben, melyek az engedélyokmány határozmányaival egyenesen ellentétben állanak, és egyszersmind az állam és társulat érdekeit érzékenyen sértik.“

Itt tehát constatálja a minister azt, hogy ezen szerződés az engedélyokmánynyal, mely törvényerővel bir: ellenkezik, és érzékenyen sérti a társaság, azaz a részvényesek és a kormány érdekeit. Azután előadja mindazokat, miket a szakközegek, tudniillik a vasut-épitészeti igazgatóság véleményében elősorolt, mint kifogásoltakat, és ezen pontoknak vagy megszüntetését, vagy megváltoztatását kivánja.

Mondom, nem bocsátkozom abba, mennyire volt a vasutépitészeti igazgatóságnak véleménye kielégitő vagy kimeritő; elég az, hogy olyan, a milyen volt; elitélte a párisi szerződéseket, és figyelmeztette a kormányt, hogy fölügyelti jogánál fogva, kötelessége azoknak megváltoztatására, ha nem megszüntetésére müködni. Sőt azt is mondja, hogy még hallgatólag helybenhagynia sem szabad. A kormány ezt elismeri, és a pénzügyministerhez intézett átiratában azt mondja: „Szakközegeim idevágó és átalam helyeselt véleménye.“ Tehát egyenesen kijelenti, hogy ezen véleményt helyeselte. Ezen ministeri rendelet tervezete pedig, fogalmazva volt Cseörgő által, láttamozva volt Nyiry osztálytanácsos által, fölülvizsgálva Fakk ministeri tanácsos által, és ismét volt láttamozva és helyben hagyva gr. Mikó Imre minister által; tehát nem valami könnyelmü conceptus ez, mert ritkán lévén irva, és több ivre terjedvén, ezen láttamozások minden egyes külön iven föl vannak jegyezve. A pénzügyministerhez azonban átirt a közlekedési minister azért, mert mint mondja, ő a pénzügyministerrel együttesen volt a törvény végrehajtásával megbizva: tehát az ő hozzájárulását is kivánja ezen rendeleti tervezethez. (*Zaj jobb felől.*)

Ezen rendelet a jelentés tétele után vagy hat héttel később expediáltatott a közlekedési ministeriumból t. i. január 13-án 1870-ben. Utban volt a pénzügyministeriumhoz négy hétig, azaz expediáltatott január 13-án és a pénzügyministeriumhoz megérkezett február 10-én. No ez a közlekedési eszközöknek nem nagy dicsőségére válik. (*Derültség.*) Azonban, ha eddig lassuság követettett és a Párisban 1868. deczember 16—17-kén kötött szorződésekre nézve csak egy év eltelte után, 13 hónap mulva, értekeztek egymás közt a közlekedési- és pénzügyi ministerek; ha a vasut épitési bizottságnak hat hónapi időt kellett véleményadásra: a pénzügyministernek nem kevesebb, mint egy egész esztendő kel-

lett arra, hogy ezen hozzá 4 hétig utazott átiratra válaszoljon. *(Derültség.)* A pénzügyminister válasza ugyanis 1871. február 12-éről kelt a mikor a tervezett intézkedések legtöbbje már fölöslegessé vált, mikor már kiütött a társulat ügyeiben a pénzválság, és a legnagyobb bonyodalom állott elő. És ezen rendelettervezetre adott pénzügyministeri válasznak lényege ugyszólván azon két sorban fogható össze, melyekben a minister mondja: „mindezen intézkedések tehát vagy külön rendeletek tárgyát képezhetik, vagy már nem is szükségesek.“ *(Derültség.)* Természetesen, mert akkor már alig volt, mit ellenőrizni.

Ez volt a kormány eljárása, tisztelt ház, ezen szerződésre és ezen alakulásra nézve, mely szerződésre nézve most már elismeri mindenki ugy a kormány, mint azon igazgatótanácsosok, valamint mindenki, a ki ismeri, hogy azok méhükben hordották a társulat megrontását, hogy ezek következtében ehetetlen volt a vállalatot jól kormányozni, lehetetlen volt a részvényesek által adott pénzt kellőleg ellenőrizni.

A kormány azonban semmi intézkedést nem tett e szerződésekre nézve. Nem tett semmi észrevételt azon ülések ellen, mely, a törvények mellőzésével, a törvényeknek, mondhatni, mesterséges kijátszásával az „Európa“ szállodában február 15., 16. és 23-ikán tartattak; valamint azon alakulás ellen sem, mely márczius 8-ikán történt. Nem semmisitette meg azt, hanem elfogadta és pedig nem hallgatag, hanem tettleg, mert azokkal, a kik itt alakultak viszonyba lépett s a viszonyt, mint a keleti vasut igazgató tanácsával nemcsak, de sőt mint a keleti vasuttársulattal folytatta.

Mint imént fölolvasám, a vasut-épitészeti igazgatóság véleménye szerint, már itt is ugy állittatik elő ezen igazgató-tanács, mint vasuttársulat; holott pedig, a társulat oly módon alakulása nem volt érvényes, mert törvényeinkkel egyenes ellentétben van. Már hogy a kormány ily társulattal viszonyba állott, hogy elismerte a társulatnak ily módon való létrejöttét: ez oly bünrészesség, hogy osztályosává lett ez által mindazon bünöknek és botrányoknak, melyek ezen alapok következtében elkövettettek. Megmutattam a tisztelt háznak azt, hogy mi volt a kormány nézete a közlekedési ministeriumban tervezett azon ministeri rendeletre nézve és mi volt 1869. végén és 1870. elején. De lássuk, mi volt az később, midőn már a viszonyok megváltoztak, mikor a nagy baj már többé titkolható nem volt, a midőn ennek orvoslását holmi háziszerek által eszközölni többé nem lehetett, midőn beismertetett, hogy a párisi szerződés volt oka a vállalat tönkretételének; midőn az igazgató-tanács a kormánynak szemrehányásokat tett és fölterjesztésében egyenesen szemére lobbantja: **miért hagytad** helyben ezen szerződéseket, ha láttad, hogy ezek hiányosak; hisz, ha neked nem volt észrevételed, nekünk sem lehetett, mert mi bizalommal voltunk azon ember irányában, kit te, mint jó hirnevü és biztos czéget, állitottál elénkbe, s kit a törvényhozásnak ajánlottál, hogy neki 80 mértföldnyi vasut-concessiót adjon.“

Hogy mennyit ér az igazgató-tanács ezen mentsége: azt itt eldönteni nem akarom. A fölött itéljen a maga helyén a biró. De annyi bizonyos, hogy a kormánynak törvény által reáparancsolt kötelessége volt beavatkozni és nem szentesiteni a törvénytelenségeket akkor, midőn saját szakközegei által világosan fölismerte, hogy ezen szerződés egyenesen roszhiszemü szándékból köttetett. *(Helyeslés bal felől.)*

Mit tett a kormány? Az ő biztosa kijelentette az igazgató-tanács ülésében, hogy ez oly magántermészetü ügy, melybe a kormány be nem avatkozhatik, és ezen szempontból indul ki a pénzügyi- és közlekedési ministereknek a tisztelt ház elé terjesztett együttes jelentése is, mely azt mondja, hogy az csak „azon szempontból vétetett vizsgálat alá, hogy a szerződésekben fölvett megállapodások nem ellenkeznek-e a vállalat jogalapját képező engedélyokmány határozatával.“ Pedig hogy igenis ellenkeznek: azt kimutatta a vasut-épitészeti igazgatóság, kimutatta a közlekedési ministerium. És még sem történt semmi. — „Ellenben az épitési szerződések határozatainak a részvény-társulat érdekeinek szempontjából való átvizsgálását mellőzendőnek tartotta azon alapelv folytán, melyre az állam kamatbiztositása a keleti vasut-vállalatnál is fektetett.“

Hogy mi ezen alapelv: azt, megvallom, nem értem és nem tudom fölfogni; hanem ebből világosan látszik az, hogy midőn a közlekedési minister által tervezett rendeletben beismerte a minister, hogy joga és kötelessége beavatkozni, akkor, midőn a részvényesek érdekei veszélyeztetve vannak: kifogásul használta azt, hogy a részvényesek érdekeinek szempontjából nem tartotta hivatásának a beavatkozást; a ministeri biztos pedig — mondom — azt jelentette ki, hogy ez a társulatnak belügye, melybe a kormánynak semmi beszólása nincs.

A mi a kormánynak fölügyeleti jogát illeti tisztelt ház: ez igen világosan meg van állapitva azon átalános törvényekben, melyek fölhatalmazzák a kormányt, sőt annak kötelességévé teszik őrködni a fölött, a mennyire tehetségében áll, hogy zsebeim zsebmetszők által ki ne ürittessenek; ezen törvény teszi kötelességévé azt, hogy fölügyeljen arra, mikép a részvényesek, törvénytelenségek elkövetése által vagyonuktól meg ne fosztassanak: ha ezen törvénytelenségekről tudomása van; mert ha nincs tudomása: semmi lépést nem tehet.

A kormány fölügyeleti joga egyenesen meg van határozva, ki van mondva az 1840: XVIII. törvényczikkben, hogy az aláirások a közhatóságok fölügyelete alatt történjenek, hogy a kormánynak az alapszabályok előre beterjesztessenek és hogy a váltótörvényszéknél a beczikkelyezés megtörténjék. Ez által a törvény meg akarta óvni a részvényeseket azon lehetőségtől, hogy lelkiismeretlen emberek által kifosztassanak. Azonban a kormány fölügyeleti joga positive is meg van határozva az engedély-okmány 28. §-ában. Ebben többek közt az mondatik, hogy „a kormánynak joga van a részéről kiküldött közeg által az ügyvitelt megvizsgálni.“ A §. azon részét, mely az állam érdekeinek fölügyeletére vonatkozik, nem olvasom föl, mert azt ugyis elismeri a kormány.

Továbbá mondatik a 4-ik kikezdésben: „a kormány gondoskodni fog, hogy az ügyvitel fölügyelete gazdasági tekintetben oly módon gyakoroltassék, hogy az évi számadás előterjesztésénél rendszerint csakis a számtételek fölülvizsgálata szükségeltessék.“

A kormány tehát fölügyel arra, hogy az ügyvitel számadásai megvizsgáltassanak, és a részvényesek számára ne maradjon egyéb hátra, mint a számtételek fölülvizsgálata. Azonfölül a kormány fölügyeleti joga még azon alapszabályokban is, melyeket én különben érvényteleneknek és a fönálló törvényekkel szemben semmit sem érőknek tekintek, meg van állapitva. És itt azon különös körülményre vagyok bátor a tisztelt ház figyelmét fölhivni, hogy az alapszabályokat tervező s a kormánynak beterjesztő Waring Károly vállalkozó igenis csak oda kivánta szoritani a kormány fölügyeletét alapszabályilag, a mennyiben az állam érdekei és a törvény átalános rendelkezései azt kötelességévé teszik; hanem a kormány maga szükségesnek látta ezt a 79. §-ban sokkal világosabban körülirni. S ha méltóztatnak a tisztelt képviselő urak a képviselőház irodájában letett okmányok közt megtekinteni azon alapszabály-tervezetet, mely Waring Károly által beterjesztetett: azt fogják találni, hogy ezen 79. §. eredetileg csak az első alineából állott, többi részei pedig a ministeriumban vörös tintával hozzáirattak, mint a kormány által tett módositványok.

A kormány tehát, mikor ezen alapszabályokat átvizsgálta, azon meggyőződésben volt, hogy a társaság szempontjából is tartozik az ellenőrzést gyakorolni. Arra nézve tehát, hogy a kormánynak nemcsak joga, de kötelessége is volt az ellenőrzést gyakorolni: kétség nem lehet. Azonban a kormány elmulasztotta ezen jogának gyakorlását és hogy egész eljárásának, melyet eddig gyengén festettem, mily gyümölcse lett, azt elképzelhetni. A pénz elkelt, elköltetett, mielőtt a pályának még fele is ki lett volna épitve. A vállalkozók, midőn a pénz már fogyatékán volt, és midőn a mint a jelentésekből kitetszik, már tökéletesen világos volt mindenki előtt az, hogy a meglévő pénzből a pályának hátralévő részét kiépiteni semmiképen nem lehet: mindenféle ürügyeket, többé vagy kevésbé alapos okot keresve, összevesztek a társasággal, összevesztek az igazgató-tanáccsal, és végre megszavaztattak maguknak még 800.000 frt kárpótlást azért, hogy jól megcsalták a társaságot és azután — elmentek... Abiit, evasit, erupit. Most tudja Isten, hol vannak. A kormány pedig ebbe is beleegyezett, a kormány ebbe is belenyugodott, noha jól tudta, hogy azon emberek csaltak, hogy csalási szándékkal szerződtek. Hogy ilyen emberek azután szabadon elmenjenek, sőt még kárpótlást is kapjanak: az hallatlan. A pénz — mondom — elköltetett. Nem fogom most az ügy különféle részleteit fölsorolni, nem fogom taglalni egyes fázisait, melyeken e vasut-vállalat keresztülment. Annyi bizonyos, hogy a ki ezen okmányokat áttanulmányozza: azt fogja találni, hogy a kormány igen sok tekintetben mulasztást követett el. *(Zaj. Az elnök csönget.)*

Nem akarom a kormány mulasztásait egyenkint elősorolni, mert az igen hosszura fogna terjedni. Bizonyos az, hogy a kormány különösen a technikai részt illetőleg igen sulyos mulasztásokkal terheltetik ugy a volt vállalkozók, mint azoknak helyébe lépett ugynevezett igazgató-tanács memorandumában. A vállalkozók körül-belől 6 millió forint kárpótlást kivánnak a kormánytól azon hibákért, melyeket a kormány elkövetett, vagy melyeket rendeleteivel a vállalkozóknak okozott. Most ugyanezen követelések ugyanazon igazgató-tanács memorandumában, mely a napokban a képviselőház elé terjesztetett, 9 millió forintra vannak becsülve. Az igaz, hogy oly mulasztások észlelhetők itt, melyek valóban megfoghatatlanok; *(Nagy zaj.)* épen annyira megfoghatatlanok, mint a milyen megfoghatatlan az, hogy midőn egy ország kormányférfiai ellenében a legsulyosabb vádak emeltetnek egy parlamentben: akkor a szóló nem képes magának öt percznyi csendet eszközölni. *(Nagy zaj. Fölkiáltások: Ez már visszaélés! Ezt nem türjük! Tessék ezt saját lapjában elmondani. Mozgás a szélső bal oldalon.)*

Elnök: Engedje meg a tisztelt képviselő ur kijelentenem azt, hogy valahányszor a házban oly zajt hallok, mely lehetetlenné teszi azt, hogy a ki a szónokot kész meghallgatni, azt hallhassa: akkor mindig fölszólalok, hogy az lehetővé tétessék. *(Helyeslés.)* De bocsásson meg a képviselő ur, ha valaki 4 óráig veszi igénybe a ház türelmét.... *(Zajos helyeslések. Mozgás a szélső bal oldalon.)* akkor én nem tudok rá esetet, hogy a ház valaha még annyi figyelmet tanusitott volna szónok iránt, mint épen most.

Simonyi Ernő: Engedelmet kérek, tisztelt ház, én senkinek türelmét kinpadra vonni nem akarom. *(Fölkiáltások: Látszik! a jobboldalon)* Én igen örvendenék, ha a kormány eljárása nem adott volna kezembe

oly hoszszu bünlajstromot, melynek csak rövid vonásokban megérintése is órákat vesz igénybe. Én nem kivánom, nem igénylem azt senkitől, hogy ha béketürése kifáradt: engem hallgatni kénytelen legyen; hanem arra kérem, hogy ha tetszik itt maradni: ne méltóztassék engem akadályozni beszédemben, mert nekem a szólás nem öröm, hanem kötelesség teljesitése. *(Zaj. Fölkiáltások: A tárgyhoz!)* Engedelmet kérek, áttérek a tárgyra, hanem mikor engem aposztrofálnak ily módon: engedje meg a tisztelt ház, hogy én is megtegyem észrevételeimet. Hogy valaki 4 óráig beszéljen, az meglehet, hogy a magyar parlamentben nem történt. Más parlamentekben, mikor az ügy fontossága megkivánta, napokig is beszéltek, és a figyelem ki nem fáradt; ha pedig valakinek türelme kifáradt: az kiment, de nem zavarta a szónokot.

Tisztelt ház! Midőn az ugynevezett igazgató-tanács zavarba jött, és a kormánynak ezen zavarokról tudomása lett, nemhogy akkor a kormány legalább föllépett és az igazgató tanácsot azonnal visszalépni kényszerittette és törvényes alapra fektette volna az egész vállalatot, összehivta volna a részvényesek közgyülését, intézkedett volna a szerint, hogy a társaság a törvényszabta módon megalakuljon és az elköltött pénzre nézve inditotta volna meg a keresetet biró előtt kárpotlásért, mert ekkor talán a dolgon még könnyen lehetett volna segiteni. Nem tett semmit. Hiszen csak az imént mondtam, hogy egészen törvénytelenül, minden alap nélkül, csupán a párisi szerződés alapján az illetők $10^1/_2$ millió forintot tettek zsebre. Ha csak ezt megkapja a társaság: már azzal nagyon messzire mentek volna a kiépitéssel. Hiszen az első deficit csak 8 millióra becsültetett. Nem mondom, hogy ez elegendő lett volna, de mindenesetre nagyot könnyitett volna. Hogy mennyit lehetett volna Waringtól és az angol-osztrák banktól más kárpótlások fejében visszakapni: ez a biró dolga. E fölött annak kellett volna határozni, és a kormány felelösségének legalább egy részétől ment lenne; bár nem lennének mentve azok, a kik résztvettek azon alapszabályok faragásában, melyek kizsebelés tekintetéből alkottattak, nem lennének mentve azok, kik beleegyeztek és elfogadták ezen párisi szerződéseket és az igazgató-tanács oly módoni alakulását mint az tényleg történt. De mondom, föl volnának mentve a következéseknek egy nagy részétől.

Midőn azonban máskép már a dolog nem ment többé, még akkor sem tartotta helyén a kormány azt, hogy a törvényhozás elé hozza a rendezést, — ámbár — s ezt különösen tekintetbe kell venni, ezen társulatnak ügyeit törvénytelenül kezelő igazgató-tanács már 1871-ben fenyegetődzött azzal a kormánynak, hogy ő fogja a vizsgálatot kérni a képviselőháztól. A kormány azonban csillapitotta őket, pénzt adott neki a munkálatok folytatására, csak hogy ebbeli szándékától elálljon. Az igazgató-tanácsosok ugyanis azt mondták a részvényesekhez tett jelentésükben, hogy azon esetre, ha a magas kormány legrövidebb idő alatt döntő lépéseket nem tesz: az igazgató-tanács a részvényesekkel szemben őt terhelő felelősség teljes tudatában kénytelenitve látandja magát az országgyüléshez kérvényt intézni a végből, hogy az egész keleti vasut megvizsgálására és megfelelő inditvány tételére országos bizottságot küldjön ki. Ez 1871. deczember 15-kén volt. De hát mért nem folyamodtak? Erre azt mondják, miután a beadvány átadására kiküldött bizottság mind a ministerelnök ur ő excellentiája, mind a közlekedési és pénzügyi minister urak részéről ez alkalommal is, mint minden szóbeli értekezleten, megnyugtató nyilatkozatot vőn az iránt, hogy az igazgató-tanácsnak az ügyek végleges rendezésére irányuló törekvései támogattatni fognak, sőt ezután még 1,500.000 forint előleget is kaptak a kormánytól a munkák folytatására: ezért az igazgató-tanács fölhagyott ezzel, és csak akkor állt elő uj fenyegetéssel, mikor már ismét nem volt pénze. Ezen igazgató-tanács a közgyülést előbb akarta összehivni; hanem az akkori pénzügyminister lebeszélte őket, azt mondván, halaszszák ezt későbbre, mikor egy uj szakasz fog megnyittatni, mert akkor jobb lesz az impressio. Végre azonban nem volt elkerülhető a dolog, miután adósságot csinálni kellett, bár a kormány késznek nyilatkozott előlegezni, sőt előlegezett is; csakhogy annyit, mennyit ezen vasutnak kellett volna előlegezni, nem volt képes. Tehát adósságot kellett csinálni. De miután a részvénytársaság törvény szerint nem alakult, de a részvényeseknek pénze el volt költve: már most hogy teremtsenek pénzt a részvény-társulat terhére? Hittak össze egy rendkivüli közgyülést, a melyben megjelent több részvényes, de mely közgyülésen, hogy milyen részvény-tulajdonosok voltak képviselve: azt talán egy vizsgálat, egy nyomozás ki fogja deriteni.

Ezen gyülés kiindult az alapszabályokból, és azt mondták, hogy most ne menjünk a törvény szerint, hanem az alapszabályok szerint; tehát előre kimondták, hogy ezen közgyülésen tenni semmit nem szabad, csak azt, a mit az alapszabályok megengednek.

E gyülésben másról szó sem lehetett, mint a mit az igazgató-tanács akart. Ez pedig azt akarta, hogy küldessék ki egy comité, mely föl legyen hatalmazva a társulat nevében pénzt venni föl. Ezen pénz fölvételére a comité ki is küldetett, s vele együtt az igazgató-tanács meghatalmaztatott. Ezek fölvettek egy 15 millió 200 ezer forintnyi kölcsönt. Ezen kölcsön vétetett föl ama hires másodrendü prioritásokra, melyek értéke most van kérdésben.

Azt mondják ugyanis, ezeknek kibocsátására föl volt hatalmazva az igazgató-tanács a részvényesek közgyülése által, tehát ez a részvényesekre kötelező. Azonban, tisztelt ház, miután részvény-társulat soha nem alakult, alakuló közgyülés az 1840-iki törvényczikk értelmében soha nem tartatott, részvény-társulat soha nem is alakulhatott, ezen részvénytársulatnak igazgató-tanácsa sem lehetett, következőleg oly intézkedéseket sem tehetett sem az igazgató-tanács, sem azon gyülés, mely a részvényesekre, kik magukat önként ennek alávetni nem akarják, kötelező erővel birnak.

E gyülésnek nem lehet érvénye már azért sem, mert benne minden az alapszabályok szerint tárgyaltatott, alapszabályok pedig nem létezhettek, mielőtt azokat a részvényesek közgyülése el nem fogadta.

E gyülés határozatai kötelezők nem lehetnek, mert e gyülésen a szavazás törvényellenesen történt, és ha a társaság formaszerint törvényesen lett volna is alakulva: a társaságnak ilyen gyülésen, ily módon hozott határozatai soha a részvényeseket nem kötelezhetik, mert ottan mindenki, kinek nem volt tiz részvénye, szavazati jogától megfosztatott; holott a törvény minden egyes részvényesnek jogot ad egy szavazatra, tiznél többre pedig senkinek. Azon közgyülésen ellenben egyes részvényesek ötven szavazatot is adtak. Ha minden más intézkedés rendben lett volna is: ez maga törvénytelenné, semmissé tenné ezen gyülés minden határozatait.

Igy történt, tisztelt ház! a mint mondom, hogy ezen prioritások kibocsáttattak s elzálogosittattak. Miért nem árusittattak el azon időben, mikor a pénzviszonyok olyanok voltak, hogy a kormány jótállása mellett azok jobban lettek volna értékesithetők, mint a hogy eladattak az eredeti prioritások? Hiszen ezen prioritások $77^0/_0$ értékben voltak elzálagositva, holott az eredeti elsőbbségi kötvények, melyek minden tekintetben biztositva vannak törvény által, s melyeknek érvényességét senki kétségbe nem vonta: $74^0/_0$-on bocsáttattak ki; miért nem adták el legalább akkor? Ez egyedül azon gschäftelési hajlamnak tulajdonitható, mely akkor különösön a pénzügyministeriumot jellemezte. Zálogba tették azon jog föntartásával, hogy majd $82^0/_0$-on visszaválthassák. Mi jogositotta őket arra, hogy várják, hogy $82^0/_0$-nál drágábban kelljenek el? Nem lehetvén őket drágábban eladni, vagyis nem lehetvén rajta semmi Gschäftet csinálni: vártak, vártak mindaddig, mig beütött a Krach és azokat többé semmiért sem lehetett eladni. Igy történt azután, hogy a kormány közbenjárására az osztrák nemzeti bank előlegezett tiz millió forintot többé már nem $77^0/_0$ értékig, hanem sokkal kevesebbet előlegezett, közel tiz millió forintot a majdnem husz milliónyi másodkibocsátásu elsőbbségi kötvényekre. De nem tette volna ezt sem az osztrák nemzeti bank, mert tudta, hogy azoknak a papiroknak nincsen semmi értékük; hanem tette azt a kormány által elvállalt bizonyos kezesség következtében.

Már most, tisztelt ház, az idő, a midőn ezeket ki kellett volna váltani; lejárt, a visszafizetés ideje elérkezett; *(Halljuk!)* de sem a kormány, igen természetesen, sem a társaság nem volt képes azt visszafizetni. Tehát prolongatiora volt szükség. Prolongáltak is azok, a kik adták a kölcsönt, mindaddig, mig képesek voltak prolongálni; de most azok is azon helyzetben vannak, hogy saját maguk megbuktatása nélkül prolongálni nem képesek. Legalább az tünik ki a ministerelnök ur beszédéből. Igaz, hogy ez szomoru; de ez a dolog jogi alapján, a dolog lényegén nem változtat semmit. Jogi alapját nem változtatja meg azon körülmény sem, mely azon bankok netaláni megbukásából következnék. Ez a törvényességen és jogi alapon, mondom, nem változtat semmit, és az nem hatalmazza föl a törvényhozást arra, hogy bárkit is jogosan szerzett vagyonától csak egy krajczárig is megfoszszon.

A kérdés tehát most csak az, tisztelt ház, hogy mi történjék ezen kölcsön irányában? Erre nézve én részemről, mint eleinte is kimondottam, oly módon, mint ez a képviselőház elé hozva van, semmiképen bele nem bocsátkozhatom. Én a beterjesztett törvényjavaslatot a részletes vita alapjául el nem fogadhatom; hanem igenis kész vagyok tanácskozni a fölött, hogy nem lehetne-e találni módot, mely a nélkül, hogy más személy jogát sértsük: kártalanitsuk valami módon azokat, — és pedig az állam tulterheltetése nélkül, — kik belefektették pénzüket azon vállalatba, mely csakugyan közhasznu vállalat. Nem mondom én azt, hogy az ország fizesse ezt meg. Az ország nem teheti, mert pénzügyi állapota nem olyan, hogy okszerüleg tehetné. De nincs is rá szükség; mert én ellenkező nézetben vagyok a pénzügyminister urral, s azt hiszem, hogy azok, a kik ezen kárpótlásra szorithatók: elegendő, sőt fölösleges vagyonnal birnak arra is, hogy abból ezen sok millió kiteljék, és én csak azt kivánnám, hogy a kárpótlás iránti kereset minél előbb megindittassék.

Én ugy a jelen, mint a mult kormányok legnagyobb hibájának tartom, hogy ezen kárpótlási keresetet mindeddig elmulasztották megindítani.

Tisztelt ház! Elmondtam nézeteimet ezen törvényjavaslat fölött is, de különösön kiemelem a kormány által elkövetett mulasztásokat, bünöket és hibákat, melyeknek egy nagy halmaza oly világosan fekszik a képviselőház elé terjesztett irományokban, hogy azokat ignorálni vagy kétségbevonni nem lehet. Beismertetett egyébiránt ez a központi bizottság előadója által is; beismertetett maga a ministerelnök és mindazok által, a kik eddig szólottak vagy irtak ezen tárgyról, hogy itt bünök és botrányok

követtettek el, és hogy mi sem gátolja azt, hogy az illetők feleletre vonassanak. És ha igy van, tisztelt ház, én nem ugy fogom föl képviselői kötelességemet, hogy én azt tegyem, mire a minister ur utal, hogy várjam be a bizottság működését, a mely egészen más szempontból van kiküldve, hogy várjam be az egyesült vasuti és pénzügyi bizottságoknak együttes jelentését, melyet ezen keleti vasut ügyében teend. Ezt, tisztelt ház, én nem várom be; nem pedig először azért; mert ezen bizottság nem azon czélból küldetett ki, hogy ez ügyet azon szempontból deritse föl, a melyből én ezt földeriteni óhajtom; másodszor azért, mert én nyiltan és őszintén kimondom, hogy nekem a vasuti és pénzügyi bizottsághoz bizodalmam nincs. *(Helyeslés szélső bal felől!)* Nincsen pedig bizalmam azért, mert ezen tárgyban már egy esztendeje jár el, és alig egy pár hete annak, hogy működését megkezdette. Jelen voltam az albizottságnak egynéhány ülésében, és mondhatom, hogy nagyon szorgalmasan jár el, és igyekszik részrehajlatlanul kitüntetni a dolog mibenlétét. Igen uraim, de egy év óta sokkal tovább haladhattak volna. Nekem nincs bizodalmam azon kérdések megvizsgálása iránt, midőn azok e bizottságokhoz utasittatnak; mert én magam hoztam föl itt egy kérdést, mely nem kevésbé fontos, mint ez, s ez a déli vaspályának egy időben sokat emlegetett szerződése, a mely érvénytelen és törvénytelen minden tekintetben a magyar államra nézve. Ezen szerződés átvizsgálása legalább is három év előtt utasittatott a pénzügyi bizottsághoz, s az azóta mindig ott van, a nélkül, hogy arról a pénzügyi bizottság valaha jelentést tett volna. Bajban vagyunk. A népneveléstől és utak csinálásából ezreket vonunk el, mert nincsen pénzünk, és itt van egy hatalmas vasuti társulat, a mely évek óta adómentes és százezerek vesznek el a jogosan megkövetelhető adóból: mert ezen kérdés a pénzügyi bizottságnál elintézetlenül tartatik évek óta. Nincs bizodalmam egy oly bizottság irányában, a mely a dunagőzhajózási társulattal kötött szerződés tárgyában egyhangulag adott véleményét később egyhangulag megtagadta, és annak ellenkezőjét ajánlotta. (*Ugy van! szélső bal felől.*) Nekem tehát — ismétlem — a pénzügyi és vasuti bizottságok eljárásához egyátalában nincs bizodalmam. Hanem ezen alkalomból, midőn képviselői kötelességemnek tartom kijelenteni azt, hogy azon eddig is fölismert és a kormány által elkövetett törvénytelen eljárásnál fogva, inditványozni akarom a kormányférfiaknak perbefogatását az 1848: III. törvényczikk alapján: arra kérem a tisztelt házat, hogy egyenesen ezen szempontból, a netán bünösöknek és vétkeseknek bizonyulandó ministerek irányában meginditandó vádkereset szempontjából küldjön ki a ház egy külön bizottságot, mely ezen ügyet megvizsgálván, constatálja a tényálladékot, és kijelölje azt, hogy melyik minister mennyiben terheltetik ezen eljárásban; mert itt, mint már előbb mondtam, három pénzügyminister, négy közlekedési minister és sokszor három ministerelnök is beleelegyedett. Ennyi minister járván el ez ügyben, ezen irományokból az, hogy egyenesen melyik ministernek mennyi része volt, melyik törvénytelenség elkövetésében, megmondani nem lehet; hanem ezen bizottságnak lesz föladata azt constatálni.

Ennélfogva, midőn ujra is kijelenteném, hogy ezen törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom, bátor vagyok a tisztelt házat ezen általam és több társaim által aláirt határozati javaslatnak elfogadására fölkérni. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Mihályi Péter jegyző (*olvassa a határozati javaslatot:*)

Inditvány, beadják Simonyi Ernő, Helfy Ignácz, Csanády Sándor, Vállyi János, László Imre, Patay István, Madarász József, Sréter Lajos, Mednyánszky Sándor, Rátonyi János, Deáky Lajos, Kállay Ödön, Szederkényi Nándor, Németh Albert, Kállay Ákos, Csávolszky Lajos, Lázár Ádám, Majoros István, Bobory Károly, Csiky Sándor, Orbán Balázs, Almásy Sándor, Solymosy Bálint, Gubody Sándor, Ugron Gábor, Péchy Jenő, Máriássy Andor.

Tekintve, hogy a kormány által a keleti vasut ügyében beterjesztetett és a képviselőház irodájában letett irományokból világosan kiderül az, mikép a keleti vasut-hálózat kiépitésénél és a részvényesek által összetett pénz kezelésénél oly eljárás követtetett, mely fönálló törvényeinkkel egyenes ellentétben áll;

tekintve, hogy e törvénytelenségek a kormány beleegyezése és hozzájárulása, hanyagsága és mulasztása vagy tudatlansága által követtetett el;

tekintve, hogy ennek következtében ugy az állam, mint egyesek és különösen a részvényesek, — kik a törvény oltalma, a kormány fölügyelete és az állam biztositása mellett fektették pénzüket egy közhasznu vállalatba — sok milliókra menő kárt szenvedtek;

tekintve hogy a kormánynak ezen törvénytelen eljárása és mulasztásai következtében a nagy káron fölül az országon a közerkölcsiség is mélyen sülyed, az állam hitele pedig — ugy anyagilag, mint erkölcsileg — a legérzékenyebb csorbát szenvedte;

tekintve, hogy az 1848-iki III. törvényczikk 32. §-a szerint „a ministerek feleletre vonathatnak minden oly tettért vagy rendeletért, mely a fönálló törvények rendeletét vagy tulajdon szentségét sérti, s általok hivatalos minőségükben követtetik el, vagy illetőleg adatik ki“; továbbá „a törvények végrehajtásában elkövetett mulasztásokért, a mennyiben ezek a törvény által rendelkezésükre bizott végrehajtási eszközökkel elháritható valának.“ Mindezek-

nél fogva népképviselői kötelességünknek tartjuk s hivatásunknak ismerjük, — azon tényleges, vagy volt ministereknek, kiknek részvéte az elkövetett törvénytelenségekben s mulasztásokban — megállapitható, az 1848: III. törvényczikk értelmében, vád alá helyezését inditványozni.

Miután pedig a keleti mozdony vasut kiépitését elrendelő 1868: XLV. törvényczikk 14. §. a közmunka- s közlekedési- és pénzügyministereket — együttesen — bizta meg ezen törvény végrehajtásával, és miután ezen két ministeriumnál a föntebbi törvény alkotása óta ismételten változtak a ministerek, de esetleg azon ügyben azokon kivül más ministerek is befolytak annak meghatározására, hogy névszerint melyik ministert s mennyiben terheli a felelősség sulya, inditványozzuk:

Hogy a tényálladék megállapitására, az egyes ministeriumok külön-külön részvétele s az ezzel járó személyes felelősség fokozatainak — illetőleg a ministereket egyénileg terhelő vád meghatározására küldjön ki a képviselőház egy 7 tagból álló bizottságot, mely fölhatalmaztatván az illető ministerek, ministeri hivatalnokok s mindazok — kik e vasuthálózat kiépitésénél vagy a reá forditott pénzkezelésnél — bármi tekintetben részesültek, — továbbá bel- és külföldi tanuk s szakférfiak eskü alatti kihallgatására, a netán szükséges helyszini vizsgálatok teljesitésére, szóval mindarra, a mi ezen ügy kideritésére s megvilágitására szükségeltetik, ugy, hogy az 1848: III. törvényczikk 33. §-a értelmében a ministerek vád alá helyezése s a vád kezeléséhez szükséges adatok előkészitve legyenek.

A bizottság tagjai — pártkülönbség nélkül — oly képviselőkből állittassanak össze, kik sem vasuti igazgatóságoknak, sem a pénzügyi vagy a vasuti bizottságoknak tagjai nem voltak.

Kelt Budapesten, 1874. évi január 31-én.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt képviselőház! Az előttem szólott képviselő ur mind tegnapi válaszában, mind mai beszédében a pesti első-folyamodásu törvényszéket törvényellenes eljárásról vádolta, és abból, hogy én véleményéhez nem csatlakozván, tegnapi feleletemben a tényállást ugy deritettem föl, mint valósággal van: azon következtetést vonja le, hogy Magyarországban nincs igazságszolgáltatás, Magyarországnak e tekintetben nincs többé törvényes állása, az illetőknek törvényes oltalma nem létezik.

A pesti első-folyamodásu váltó-törvényszék törvényes körében birói functioját teljesitette. *(Zaj a szélső balon. Halljuk! Halljuk!)* Törvényesen vagy nem törvényesen járt-e el: azt sem én, sem a képviselő ur nem fogja megbirálni; *(Nyugtalanság a szélső bal oldalon. Helyeslés jobb felől. Halljuk!)* arra mi hivatva nem vagyunk.

Minden országnak alaptörvénye, és ezen ország 1791: XII. t. czikke a bíróságokat minden politikai befolyástól menteknek nyilvánitotta, *(Helyeslés jobb felől.)* s ennek igy kell lenni; mert ha ez nem ugy van, ha azok függetlensége megingattatik: meg van ingatva a társadalmi rend és a közerkölcsiség, amely minden haza és ország egyetlen védpaizsa. Tehát ezt sem én, sem a képviselő ur eldönteni nem fogjuk.

Ha a képviselő urnak van véleménye, nekem is van, s lehet véleményem *(Helyeslés jobb felől.)* s ha neki van joga véleményét nyilvánitani: nekem is van hozzá jogom. *(Élénk tetszés a jobb oldalon.)*

Hogy én magamat objective tartottam, hogy azt ki akartam kerülni, a mit ki kell kerülni, hogy tudniillik itt itélet mondassék akár egy, akár más részről: ezt e feleletem igazolja.

Nem is azért szólaltam föl; hanem leginkább azért, mert a tisztelt képviselő ur abból, hogy én, véleménye szerint itt nézetemet nyilvánitottam: azt következtezteti, hogy itt nincs részrehajlatlan igazságszolgáltatás.

Méltóztassék akármiként kutatni, és ha egyetlen egy esetet tud nekem fölhozni, a hol én csak megkiséreltem volna akármelyik törvényszéket influencirozni: én megadom magamat. Én ezt soha nem tettem, tenni soha nem fogom; de ha tenni akarnám: nem volna, meggyőződésem szerint, a legkisebb hatása sem; mert ezen országnak törvényszékei a törvény, a törvényes gyakorlat szerint, esküjükhöz hiven járnának el. *(Ellenmondás a szélső bal oldalon. Élénk helyeslés a jobb oldalon. Halljuk! Halljuk!)*

E bíróságok nem egyszer, hanem száz esetben mondottak itéletet a kormány, a kincstár érdekei ellen. A képviselő ur ezen insinuatioját tehát *(Zajos helyeslés a jobb oldalon. Nagy zaj a szélső bal felől.)* ezen insinuatiot tehát, a mely a mi törvényes bíróságainkat függőknek állitja az igazságügyminister nézetétől, mely az ő erkölcsi hitelüket megrenditeni alkalmas volna, ha hitelre találna: határozottan visszautasitom; *(Élénk helyeslés a jobb oldalon.)* visszautasitom a bíróságok becsülete, a társadalmi rend és a közerkölcsiség nevében. *(Zajos helyeslés jobb felől. Nagy zaj szélső bal felől.)*

Igenis, megingatva és nagyon alásülyedt állapotban volnának azok, ha az igazságügyminister azon nézete, melyet valamely tárgyban az országgyülésen nyilvánit: a törvényszékekre irányadó lenne. Ezt én el nem fogadhatom. E nyilatkozattal tartoztam a bíróságok becsületének, ezzel országunk igazságszolgáltatása hirnevének. *(Élénk tetszés és éljenzés a jobb oldalon. Nagy zaj a szélső balon.)*

Simonyi Ernő: A házszabályokra hivatkozva személyes kérdésben kivánok szólani. *(Zaj.)*

Én a minister ur előadására csak pár szóval azt felelem, hogy reménylem, azon nézetből indulva ki, melyet előadott: nem fogja ellenezni az általam beadott inditvány elfogadását, s akkor ki fog derülni az igazság. *(Helyeslés szélső bal felől. Nagy zaj jobb felől.)*

Beőthy Algernon: Tisza Kálmán! (*Holnap!*)

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Tisztelt ház! Ugy hiszem, a tisztelt képviselők között nincs egy sem, bár ehhez vagy ahhoz a véleményhez csatlakozzék, a ki ne volna meggyőződve arról, hogy ezen törvényjavaslat sorsának eldöntése fölötte sürgetős a ki el ne ismerné, hogy érdekében van magának a parlamentnek, érdekében a kormánynak, érdekében a keleti vasuttársaságnak, érdekében azon consortiumoknak, melyek szóban állanak, hogy ezen dolog a végtelenig el ne huzassék.

Az idő máris eltelt és csak napokról lehet szó, a meddig a kérdést a mostani bizonytalan állapotban tartani lehet. Ha már most még több oly beszédekhez lesz szerencsénk, mint a milyent hallottunk: meglehet, kifogyunk az időből, *(Fölkiáltások szélső bal felől: Annál jobb!)* és talán fölösleges is lesz ezen törvényjavaslat sorsa fölött a háznak intézkednie. *(Nagy zaj és közbeszólások szélső bal felől.)*

Ugyan miért haragszik a közbekiáltó képviselő ur? Csakugyan ugy van, hogy ha még tizenöt képviselő ur mindenik egy egész ülést fog kihuzni elő adásával. *(Csiky Sándor fölugrik és szólani akar. Zajos fölkiáltások jobb felől: Rendre! Rendre!)*

Elnök: Fölhivom a képviselő urat, szíveskedjék csendben lenni! A házszabályokban seholsem áll az, hogy az ülések 2 óráig tartatnak; hanem igenis az áll, hogy a ház határozza el, mikor zárja be az ülést. (*Élénk helyeslés jobb felől. Nagy zaj szélső bal felől. Csiky Sándor szólani akar. Hosszas zajos fölkiáltások: Rendre! Rendre!*)

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Én azt hiszem, hogy a tisztelt ház nem fogja magát egyes képviselőktől terrorizáltatni engedni. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon. Nagy zaj szélső bal felől.)*

Ismétlem, amit pedig nem szoktam, ismétlem, ha csakugyan akad még 15 képviselő, kiknek mindegyike egy egész napot igénybevevő beszédet mond: akkor fölösleges lesz ezen törvényjavaslat sorsa fölött tovább tanácskozni. *(A szélső bal felé fordulva.)* Hiába méltóztatik actiokkal és szavakkal ezen nyilatkozatom fölötti haragját kifejezni: mert ez igenis igy van. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezt egyébiránt csak mellékesen mondtam, felelve a közbeszóló képviselő uraknak. Most csak arra akarom kérni a tisztelt házat, ne méltóztassék akadályozni azt, hogy ezen kérdés akár jobbra, akár balra minél előbb eldőljön. Most már kettő az óra és a tisztelt képviselő urak tán nem is tudták, hogy tovább fog tartani az ülés; tehát kérésem nem a mai napra vonatkozik, hanem méltóztassanak holnap délelőtt 10 órakor az ülést megkezdeni.... (*Patay István fölugrik, szólani akar. Hosszas zajos fölkiáltások: Rendre! Rendre!*) Ugy látszik, a képviselő urak elégedetlensége nem arra vonatkozik, a mit most kértem; hanem arra, a mi ezután következik: hogy tudniillik méltóztassanak holnap 10 órakor ülést tartani és folytatni addig, mig a törvényjavaslat tárgyalása be nem fejeztetik. *(Helyeslés jobb felől. Élénk ellenmondások szélső bal felől.)*

Helfy Ignácz: Én szintén beleegyezem abba, hogy holnap 10 órakor ülést tartsunk és ha szükséges, ha a ház ugy kivánja, délután is, s ha kell, holnapután is folytassuk a tanácskozást, amig be nem fejeztetik; de határozottan tiltakozom a ministerelnök urnak azon inditványa ellen, hogy holnaptól kezdve addig folytatjuk a vitát, mig vége nem lesz. *(Egy hang a szélső bal oldalról: Ez nem conclave! Nem pápaválasztás!)* Ez olyan conclave-féle eljárás lenne, mely házszabályainkon nem alapszik, sőt azokba ütközik. *(Élénk helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak megnyugodni abban, hogy holnap délelőtt 10 órától 2-ig tartassék és délután folytattassék az ülés? *(Helyeslés.)*

Péchy Tamás: Én tökéletesen beleegyezem abba, a mit az elnök ur előadott; csak azt az egyet akarom megjegyezni, hogy igenis a háznak jogában áll üléseit a meghatározott időn tul is folytatni; azonban ezen rendszabály csak rendkivüli esetekben alkalmazható, (*Fölkiáltások jobb felől: Hiszen rendkivüli esetben vagyunk!*) és az minden képviselőnek magán-ügyeire is befolyással van. Arra kérem tehát a tisztelt házat, méltóztassék meghatározni az ülések tartamát; de tekintettel lenni arra is, hogy családaink körébe visszamehessünk. Méltóztassék például meghatározni, hogy délelőtt 10 órától délután 2-ig, és délután 5 órától 8-ig; de méltóztassék mindenesetre határozottan kimondani, hogy meddig tartsanak az ülések. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ennélfogva holnap délelőtt 10 órától délutáni 2 óráig, és ha szükséges lesz, délután 5 órától 8-ig fog tartani az ülés. A mostani ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután $2^1/_4$ órakor.)

200. országos ülés

1874. február 2-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A kormány válaszol Máriássy Bélának a Sebes vize szabályozása tárgyában tett interpellátiójára. Horánszky Nándor föntartással igazoltatik. A kérvények XXXIV. sorjegyzéke bemuttatatik. A keleti vasut függő adosságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása tovább foly.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágoston, br. Wenckheim Béla, gr. Zichy József, utóbb gr. Szapáry Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10¼ órakor.)

Elnök: A mult ülés jegyzőkönyve fölolvastatik. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter jegyző fogja vezetni.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a február 1-én 1874. tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A következő iratokat van szerencsém bemutatni:

Csanádmegye kéri, hogy a területek uj fölosztását tárgyazó törvényjavaslat módositásával Csanádmegye föntartassék.

Továbbá van szerencsém bemutatni Szabolcsmegye kérvényét, területi épségének föntartása s a közigazgatás és kir. törvényszék székhelyének Nagy-Kállóban egyesitése iránt.

Bazin város kérvényét, a kisebb királyi városok törvényhatósági jogának föntartása iránt;

Bács-Bodrogmegye közönségének föliratát Bács-Bodrogmegyének a belügyministeri törvényjavaslattal szándékolt fölosztása ellen.

Pissuth István: Esztergom város közönségének kétrendbeli kérvényét van szerencsém benyujtani a jegybanküg rendezése, — továbbá Esztergom szabad királyi város és Esztergom vármegye törvényhatósági önállóságának és különállásának föntartása, és Esztergom szabad kir. városnak a közigazgatási hatóság és királyi törvényszék székhelyéül leendő meghagyása iránt.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Paczolay János: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Esztergommegye Muzsla község lakosainak kérvényét, mely szerint a kir. járásbiróságot jelen székhelyén Muzslán, miután ott a szükséges hivatali épületek megvannak, s ennélfogva az államnak további költségeskedésre szüksége nem lesz: továbbra is meghagyatni kérik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Decany Gusztáv: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Müller Adolf, volt Dées városi főhadnagy kérvényét, melyben a pénzügyministeriumnak 1873, deczember 13-án 44.041. szám alatt a déési adókárügyben hozott határozat megsemmitését kéri.

Gorove István: Van szerencsém benyujtani Fehértemplom közönségének, valamint Szászkabánya város több lakosának kérvényét az iránt, hogy Kevemegye székhelyévé Versecz helyett Fehértemplom emeltessék.

Elnök: Ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Zichy József kereskedelmi-, közmunka és közlekedési minister: Tisztelt ház! Máriássy Béla képviselő ur azon kérdést intézte hozzám: van-e tudomásom, hogy a Sebes vize Lámkerék község határát már huzamos idő óta rongálja, hogy e tekintetben működő bizottsági jelentés, mely hónapok előtt adatott be, a közlekedési ministerium által el nem intéztetett, és vajon ez ügyben mit szándékozom tenni?

A tényállás, tisztelt ház röviden a következő: Még 1871-ben Alsó-Fehérmegye hatósága részéről

Marosváradja közönség érdekében panaszt terjesztett föl a ministeriumhoz, melyben a hatóság azzal vádolja Szász-Sebesszék hatóságát, hogy a Sebes vize partjait nem szabályozza, elhanyagolja, s ennek következtében számtalan rongálási eset fordul elő. Ezzel egyidőben Szász-Sebesszék hatósága azzal vádolja az előbb nevezett megye hatóságát, hogy az ugynevezett Lázárbolcza malom szabályellenes gátját türi, mi által Lámkerék község határa folytonosan veszélyeztetve van. A ministerium ezen kölcsönös panaszok következtében még 1871-ben elrendelte, hogy a két hatóság szakértők közbejöttével az ügyet megvizsgálja és jelentést tegyen.

A bizottságok működésöket megkezdették; de ugy látszik, hogy munkálkodásukkal nem nagyon siettek, mert 1871-ben fogván a munkához, az csak 1873-ban készült el.

Meg kell jegyeznem, hogy időközben ugyan csak Alsó-Fehérmegye Alvincz község érdekében ujra panaszt nyujtott be a ministeriumnál, melyben az illető község az első erdélyi vasutat azzal vádolja, hogy töltése következtében bizonyos vizek lefolyása gátolva van, és annak következtében a határában fekvő országut rongáltatik.

Természetesen, hogy a ministerium az elébb emlitett bizottságot bizta meg ezen ügynek megvizsgálásával. Az első két pontra nézve a jelentés 1873-ban, nem márcziusban, — mint a képviselő ur emlitette, — hanem májusban érkezett meg, a harmadik pontra nézve csak novemberben; a kétrendbeli jelentésből kitünik, hogy nemcsak a Lázár-Bolcza malom szabályellenes gátja okozója a rongálásnak, hanem sokkal inkább a Sebes folyónak Lámkeréktől egész a Marosig terjedő részének szabálytalan és helytelen állapota.

Igy találtam részemről ez ügyet, midőn a tisztelt képviselő urnak interpellatioja folytán ezen tényállást constatáltam. Részemről rögtön fölszólitottam az illető két törvényhatóságot arra, hogy először tüzetesen megvizsgálván az ügyet, hozzanak első hatósági végzést mind a gátra nézve, mind a partozásokra nézve, és egyidejüleg meghagytam a nagy-szebeni királyi mérnöki hivatalnak, hogy a Sebes-folyónak Lámkeréktől egész a Marosig terjedő részének szabályozására vonatkozó tervrajzát és költségvetését elkészitse, és ezt az illető érdekelteknek mutassa be.

Ugy hiszem, hogy ennek következtében az ügy nemsokára meg fog oldatni.

Máriássy Béla: Tisztelt ház! A minister ur nyilatkozatával meg vagyok elégedve; köszönöm erélyes eljárását, éz ezután is becses figyelmébe ajánlom ez ügyet.

Elnök: Tudomásul veszi a tisztelt ház a minister ur válaszát? *(Tudomásul!)* Tehát tudomásul vétetik.

Szögyényi László előadó: Tisztelt ház! Az állandó igazoló bizottság tárgyalás alá vette Horánszky Nándornak a szolnoki választó-kerület folyó évi január 25-én megválasztott országos képviselőjének jegyzőkönyvét, és azt ugy kiállitására, mint tartalmára nézve kifogástalannak találta. Ennek folytán Horánszky Nándor a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazolandó.

Elnök: E szerint tehát Horánszky Nándor a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazoltatik, és a sorrend szerint az I. osztályba soroztatik.

Szögyényi László előadó: Továbbá a kérvényi bizottság nevében van szerencsém a tisztelt háznak bemutatni a bizottság által tárgyalt kérvények XXXIV. sorjegyzékét.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni, és a szombati ülés napirendjére tüzetni.

Következik a napirend, vagyis a keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása.

Szentimrey Elek: Ritkán veszem a tisztelt ház figyelmét igénybe, de ma teszem azt az ügy fontosságánál fogva, a mennyiben a törvényjavaslat elfogadását hazámra nézve veszedelmesnek látom. Igérem, hogy rövid előadásomban tárgyilagos leszek, a mit, azt hiszem, ha valahol: pénzügyi dolgokban különösen figyelembe kell venni, és nem fogom követni a tegnap előttem szólt szónok urat, bár pártállásomnál fogva önmegtagadásba került, a dolog politikai részéhez hozzá nem szólni. Én azonban tisztán a pénzügyi részhez szólok. De midőn objective szólok a tárgyhoz: nagyon óhajtanám, ha a tisztelt tulsó oldal is objective tekintené a kérdést nemcsak a fölszólalások alkalmával, hanem a szavazásnál is, s akkor meg vagyok győződve, hogy a törvényjavaslat elfogadva nem lesz. Miről szól ezen törvényjavaslat? Röviden előadandom a tényállást. *(Nyugtalanság.)* Magyarország jelenleg azon kötelezettséggel tartozik, hogy bizonyos ideig évenkinti subventiot biztositott a keleti vasutnak, melyet idővel kamatostól visszakap.

A magyar kormány, mint az állam képviselője, az illető törvényben megszabott korlátokon némileg tulment, és beleegyezett, hogy a keleti vasuttársaság igazgató-tanácsa másodprioritások kibocsájtása neve alatt adósságot csináljon. Befolyt ezen kötvények elzálogositásába és prolongatiojába.

A mult esztendő végén fölhatalmazást kért a társaság ügyeinek rendezésébe befolyni. Ma pedig mit kér a kormány? Ma elénkbe terjeszt egy javaslatot, mely az előbbeni viszonyt teljesen megváltoztatja, és az államot, mint egyenes adóst és fizetőt, állitja elő.

E változtatás hasonlit oly pénzügyi mivelethez, mint ha egy birtokos például örök időre föl-

vett fölmondhatlan tartozását rövid időre szóló váltóval cseréli föl. Ha ezen váltótartozás oly csekély, oly csekély összegre szoritkozik, hogy azt az illető birtokos bármikor veszély nélkül kifizethetni: akkor legkevésbé sem veszélyes reá nézve. De ha ezen összeg oly nagy, hogy a birtokos azt időre kifizetni nem képes és előre tudja, hogy prolongatiora lesz szüksége: akkor mindenesetre igen veszélyes játékot üz. S mi lehet annak oka, hogy Magyarország ministere az államot ennyire megterhelő és veszélyessé válható javaslattal lép az országgyülés elé? Bizonyosan igen fontos okok lehetnek azok, melyek a tisztelt minister urat erre birják. Én a javaslatot pártolók fölhozott okait nagyon figyelmesen meghallgattam, és azok közt kettő van, mely figyelemre méltó. Az első a keleti vasut fönmaradhatása, és a másik, mely már fontosabb: az ország hitelének megőrzése.

Én nem hiszem azt, hogy a társulat a javaslat el nem fogadása esetében tönkremenjen.

De ha tönkremenne is: azt még akkor sem tartanám helyesnek, hogy Magyarország képviselői elfogadják a javaslatot, mely az országot rövid idő alatt veszélybe és fizetésképtelenségbe sodorhatná.

A másik indok lényegesebb; ez az, hogy Magyarország hitelének megőrzése végett kell ezen javaslatot elfogadnunk. A kérdés tehát az, hogy valóban megőrizzük-e Magyarország hitelét ezen törvényjavaslat elfogdása által? Mindenekelőtt meg kell jegyeznem azt, hogy hitelt megőrizni csak ott lehet, hol az van. Már tegnap egy szónok helyesen jegyezte meg, hogy személyes hitelünk nincs, mert az utóbbi adósságunknál is magas kamat mellett még jelzálogi biztositékot is kellett adnunk. Hogy ezen másod-prioritásoknak hitele minél kevesebb: azt mutatja eléggé azon körülmény, hogy a kérdéses consortium azt megvenni nem hajlandó, sőt záloghypothékául sem hajlandó azt továbbra megtartani, ha csak a kormány ki nem eszközli azt, hogy az ország legyen fizetője, esetleg tulajdonosa ezen másod-sorozatu prioritásoknak. Vajon Magyarország hitelét megmentjük-e a művelettel, ha birtokunkba veszünk oly prioritásokat, melyeket a zálogban tartó pénzintézet sem tekint értékeseknek, a mennyiben az államot kivánja egyenes adóssául a társulat helyett. Lehet-e remény, hogy a határidő elteltével egy más társaság e prioritásokra uj hitelt nyit. Én azt hiszem, hogy ehhez nagy optimismus kivántatik, mert az eredmény valószinüleg az lesz, hogy a 6 hónapnak leteltével minden áron prolongatiora lesz szükség, vagyis azon nagy pénztársulat, mely Magyarországot már most is dominálja az által, hogy összes fekvő birtokára a 150 millió forint betábláztatott, hogy ha ehez még a rövid lejáratu 10 millió tallér is hozzájárul, hogy akkor Magyarországnak ezen társulaton kivül valaki hitelezzen, azt én föltenni sem merem. De vizsgáljuk: vajon a keleti vasuttársulatra is oly veszélye sazon törvényjavaslat elvetése? ehhez szükséges, hogy meghatározzuk mindenekelőtt, hogy kiket értünk a keleti vasuttársulat tulajdonosai alatt. Az elsőrendü prioritások tulajdonosait sem a törvényjavaslat elfogadásával, sem annak elvetésével veszély nem fenyegeti. Azok teljesen biztositva vannak; a részvények tulajdonosai pedig ezen törvényjavaslat által törvényesen fosztatnak meg vagyonuktól, részvényeik után csak akkor reménylhetnek jövedelmet, ha az országgyülés méltányosságból fölemelvén az évi kamatbiztositási összeget, igy juttat nekik valamit; ők tehát e művelet által semmit sem veszthetnek; sőt azt hiszem, hogy elvetése rájuk nézve még előny, de nem előny az országra nézve. E javaslat elvetése veszélyes legfőlebb a papiroknak egy csekély részét zálogban biró bankokra nézve, melyeknél a prolongatio nem lehetséges; az ezen papirok legfőbb részét biró főbankok a törvényjavaslat elfogadásával legfölebb unszolni fogják a kormányt, hogy a keleti vasut dolgának teljes rendezését czélzó törvényjavaslatot nyujtson mielőbb a képviselőház elé. Hogyan lehetne föltenni azt, hogy e bankok önérdeküket ellen a piaczra lökjék ezen papirokat, vagy hogy hamis adás-vevést csináljanak, a mit könnyü volna biróilag megsemmisiteni. Veszélyes a dolog tehát csak azon kis consortiumra nézve, mely prolongáltatni képtelen lévén, eladná ezen papirokat. És akkor bizonyára az fog történni, a mi történni szokott akkor, midőn kis városban valamely gabnakereskedő szorult állapotba jövén, kénytelen elprédálni készletét, a többi nagyobb kereskedők el nem nézhetvén, hogy nagyobb mennyiségü árunemüjök értékének csökkenése által pénzüket elveszitsék: magukhoz váltják azt, ugy itt is, meggyőződésem szerint, ez lenne az eredmény. Én azt hiszem, hogy ily müveletek hazánk jelen pénzügyi állapotában elfogadva, egyenlő Magyarország hitelének teljes megrontásával. Azért én arra szavazni nem fogok. *(Helyeslés a balközépen.)*

De nem pártolom a kisebbség véleményét sem, mert annak legalább külszine a távol jövőbe tolván el a keleti vasut ügyének rendezését: lehet, hogy nagyobb zavarokat idézne elő. A Ghyczy Kálmán tisztelt képviselőtársam által beterjesztett határozati javaslat mindezen eshetőségeket is eltávolitja. Ugyanazért én azt elfogadom.

Tisztelt ház! Legyen szabad még egy pár szót mondanom. Többször mondatott az, hogy mi keleti nép vagyunk, heves vérüek és különösen a szónoklat varázsa alatt hevülünk. És ha ez áll népünkre átalában: akkor áll ez kétszeresen a tisztelt tuloldalra. Tudjuk azt, hogy a mult év végén egy törvényjavaslat állott a ház előtt, mely az országra nagyon terhes kölcsön fölvételéről szólt; e kölcsön sorsa nagyon kétes volt; az ellenzék minden árnya-

lata ellenzé azt, a többségben levő kormánypártnak pedig nagy része szintén nem helyeslé. A tanácskozások elején csakugyan alapos remény volt a javaslat elvetésére; azonban a discussio vége felé a pénzügyminister ur, kit a tisztelt tuloldal már féligmeddig számüzött ministeri székéből: nagyszerü, monumentalis beszédet tartott e házban, és ezen szivből eredt monumentalis beszéd erőt vett a többségen, annyira elragadta azt, hogy megszavazta a többség a törvényjavaslatot.

Én megvallom, nem szeretném, ha a tisztelt többség ismét egy monumentalis beszéd által ragadtatná magát a törvényjavaslat megszavazására. A tisztelt ministerelnök ur már tartott egy jeles beszédet e tárgyban; de engedje meg a tisztelt ministerelnök ur, ha azt mondom, hogy ezen beszéd nem tehette meg a kellő hatást, mert kissé időelőtt tartatott. Ugy járt vele a tisztelt ministerelnök ur, mint azon hadvezér, ki a várat ostromolni jövők elébe kitünő lövegét bár jól czélozva sütteti el: de a távolságot elhibázva, nem talál.

Attól tartok, hogy, mint a mult alkalommal, most is lesz valaki, ki elragadó szónoklattal meg fogja a törvényjavaslatnak hazánk érdeke ellen a többséget csinálni.

Az elmondottak után a beterjesztett törvényjavaslatot nem pártolván, Ghyczy Kálmán határozati javaslatának elfogadását ajánlom. *(Helyeslés bal felől.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Némileg furcsa helyzetben érzem magamat, midőn azon széles mederből, melybe a vita eddigi folyama a kérdést vitte, legalább magamra nézve ezt kiragadni akarom és szólani szándékozom ez alkalommal egyes-egyedül arról, a mi fölfogásom szerint a mostani tanácskozásoknak valódi tárgyát képezi, azaz midőn nem terjeszkedve ki a keleti vasutnak összes ügyeire: nézetemet csakis azon szempontból akarom elmondani, hogy a most előttünk fekvő törvényjavaslatot miért nem fogadhatom el.

Mielőtt ezt tenném, legelsőbbön is indokolni tartozom, miért hiszem én ezen kérdést a keleti vasut összes kérdéseitől elválaszthatónak, sőt a mint ma a helyzet áll, elválasztandónak. *(Halljuk!)*

Elválaszthatónak hiszem azért, mert legjobb meggyőződésem szerint ez annak, hogy a keleti vasut ügyeiben szigoru vizsgálat tartassék és szigoru eljárás követtessék: egyátalában semmi szempontból nem praejudicál. *(Helyeslés.)*

Én részemről minden körülmények között tiltakoznám az ellen, hogy valaki ezen törvényjavaslatnak esetleges elfogadásából azt akarja következtetni, hogy ez által a keleti vasut összes ügyei szigoru vizsgálatának, vagy ha netalán szükséges volna, a szigoru eljárásnak utja el van vágva. *(Élénk helyeslés.)* Ezt nem fogadhatom el ma, nem fogadnám el a jövendőben. *(Helyeslés a balközéppárt és jobb felől.)*

A másik, a miért hiszem, hogy külön tárgyalható az: mert én legalább ugy fogom föl a dolgot, hogy még maguknak ezen kölcsönt képező másod-prioritásoknak jogi állására nézve is ezen törvény sorsa nem praejudicál. Mert én legalább figyelemmel főleg azokra is, de nem vitázva ez alkalommal legalább azok ellen, a miket Simonyi Ernő képviselő ur elmondott, ugy fogom föl a helyzetet, hogy vagy törvényes, jogos volt az igazgató-tanács azon intézkedése, és e szerint kötelező a részvényesekre nézve, a melynél fogva ezen másod-prioritásoknak czimén kölcsönt kötött; vagy nem volt törvényes, nem volt jogos.

Ha jogos volt, bármi legyen sorsa ezen törvényjavaslatnak: kötelező marad azon kölcsönkötés minden következményeivel a részvényesekre; ha nem volt jogos: akkor, bármit mondjon is ezen törvény, ama kölcsönt jogossá nem teheti, mert a felett utoljára is végérvenyesen csakis a rendes biroságok fognak határozni. *(Helyeslés.)*

A részvényesekre nézve tehát e szempontból, meggyőződésem szerint, különbség nem forog fön. De ha csak ezt a szempontot veszem, — mert a többire nézve el fogom mondani nézetemet azután, — még az államra nézve sincs különbség. Mert ha áll az, a mit a tisztelt képviselő ur mondott, hogy igen is, azok a hitelezők jóhiszemüleg adták a pénzt, adták a magyar kormánynak biztositására, és igy, miként ő is mondá, a részvényesekre nem háromolhat ebből baj, hanem háromolhat inkább az államra, ha ez áll: akkor ez esetben és e szempontból is ezen törvénynek sorsa az államra nézve befolyással nem lesz. Hogy mely szempontból bir befolyással: azt el fogom mondani akkor, midőn magára a javaslatra térek.

De külön tárgyalandónak is tartom, külön tárgyalandónak pedig azért; mert nem hiszem, hogy helyes legyen a megrendelt, s elismerem, megsürgetendő vizsgálat lefolyása előtt, — mielőtt a ház minden tagja azon helyzetben lesz, hogy tisztán itélhessen, — az összes vasuti eljárások jogosultságát kétségbevonni, mert ezen kétségbevonás által, ha talán kellő alap nélkül is, de egy közvélemény támad, mely azoknak jogosultságát s igy a részvényesekre nézve kötelező voltát megtámadja: ez lehet igen nagy előnye a részvényeseknek; de kiszámithatatlan terheket róhat az országra. *(Helyeslés.)*

Én tehát kivánom, hogy ezen kérdés mentől előbb tüzetesen, kellő alapossággal és szigorral megvitattassék; — de mindaddig, mig a vizsgálat meg nem ejtetett, praeoccupálni ily kérdést, melynek, ismétlem, az államkincstár roppant károsodása lehetne következése: nem tartom czélravezetőnek. *(Élénk helyeslés.)*

Most, mielőtt a beadott inditványokról egy pár szót szólanék, — mint a mely az én okoskodásomnak és az eljárás iránti meggyőződésemnek egyik alapját képezi, — csak arra nézve kivánok egy megjegyzést tenni, mi itt fölhozatott az iránt, hogy egy állam kormányának intézkedései mennyiben lehetnek kötelezők; vagy mennyiben nem kötelezők az országra és országos kincstárra nézve. *(Halljuk!)*

Két nézet vettetett itt föl. Az egyik a kisebbségi vélemény egyik tisztelt aláirója részéről, ki azt mondta, hogy a kormány tényei az országot nem kötelezik. A másik a tuloldal tisztelt szónoka részéről, ki ismét azt mondta, hogy az államkormány tényei az államot minden viszonyok közt kötelezik.

Meggyőződésem szerint egyik fölfogás épen oly téves és épen oly vészes, mint a másik. *(Helyeslés.)* Mert ha valamely állam kimondja, hogy kormányának megszabott jogkörében tett lépései sem kötelezik őt: azon állammal természetesen soha senki szóba nem állhat szerződés végett. *(Helyeslés.)* De viszont, a mely állam azt mondaná, hogy őt kormányának minden tényei kötelezik, ha szabályszerü jogkörén tulment is: azon állam nagyon megérdemlené és el is nyerné, hogy egy szép reggelen arra ébredjen, hogy kormánya eladta lába alól a földet. *(Élénk helyeslés.)* Akkor aztán lehetne felelősségre vonni a kormányt; de ezen theoria szerint azt, hogy eladott bennünket, respectálni kellene. *(Tetszés.)*

Nézetem tehát az, hogy a kormánynak saját jogos hatáskörében tett intézkedései igenis kötelezzék az államot; ha pedig azon tul intézkedett: azon intézkedések az államra nézve kötelező erővel nem birhatnak.

Ezeknek előrebocsátása után legelsőbben is csak azon meggyőződésemet fejezem ki, hogy a beadott kisebbségi véleményt elfogadnom nem lehet. Nem fogadom azt el két okból. Először nem fogadom el azért: mert annak indokolása már előzetesen az intézkedések jogosultságának megtámadására fekteti véleményét; vagyis azon térre lép, melyen ha már igy kellő vizsgálat nélkül kimondjuk, hogy minden eljárás azon vasutnál, szemben a részvényesekkel, jogtalan volt, roppant veszélyt hozhatunk az államkincstárra. De nem fogadom el magáért azért sem, mit a határozat mond.

Mit mond a határozati javaslat? Nem azt mondja, hogy nem fogadja el ezen javaslatot, mint roszat; hanem azt, hogy annak tárgyalását el kivánja halasztani addig, mig a vizsgálat befejeztetvén, az egész ügy fölött intézkedni lehet. Én, tisztelt ház, megvallom, ezen eljárást helyesnek nem tartom. Nekünk meg kell egyenesen őszintén mondani, kinekkinek lelke legjobb meggyőződése szerint: elfogadja-e a javaslatot vagy nem. Én nem fogadom el; de nem akarom ezt a czélt ugy elérni, hogy oly föltételekhez kössem a tárgyalást, mely föltétel megtarthatatlan; mert az inditványozók maguk is bizonyosan tudják, hogy mire azon vizsgálat befejeztetnék, ezen törvényjavaslatról többé szó sem lehetne. A kisebbségi véleményt tehát nem fogadom el.

A mi Ghyczy Kálmán tisztelt barátom inditványát illeti, az legnagyobb részben megfelel saját nézetemnek, és csakis végpontja iránt van némi aggályom; azon aggályom ugyanis, hogy bár igen óvatosan, de mégis bizonyos igérettétel foglaltatik abban a további eljárásra nézve. Én pedig őszintén megvallom, hogy midőn ezen törvényjavaslatot el nem fogadom, és midőn kivánom, hogy a ház se fogadja azt el: azt óhajtanám, hogy semmi néven nevezendő oly igérettétel ne történjék, mely a jövendőbeli szabad elhatározásnak némileg praejudicálhat.

Ne fogadjuk el a törvényjavaslatot, tisztelt ház! hanem sürgessük a vizsgálat befejezését, és minden további megállapodást tegyünk függővé ezen mennél előbb befejezendő vizsgálat eredményétől. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

A mi azon nagyfontosságu határozati javaslatot illeti, melyet Simonyi Ernő tisztelt barátom beterjesztett: az én nézetem szerint, azt a mostani törvényjavaslattal együtt tárgyalni nem is volna helyén. Megmondom miért. *(Halljuk!)* Azokon kivül, miket beszédem elején már jeleztem: nem volna helyén azért, mert én azt tartom helyesnek és szükségesnek, hogy, szemben a jelen törvényjavaslattal, mindenki függetlenül a további kérdésektől mondhassa meg nézetét, állapithassa meg szavazatát; pedig nem hiszem, hogy ha a törvényjavaslatnak sorsa e kérdéssel hozatik kapcsolatba, ha határozott bizalmatlansági szavazat, sőt vád alá helyezés tétetik tőle függővé: e ház tagjainak szavazatai oly függetlenek, oly minden más befolyástól menten lehessenek; mintha a kérdés elkülönittetik. *(Helyeslés bal felől.)*

De különben, tisztelt ház, — mert nem tartván ezen kérdést most tárgyalandónak és tárgyalhatónak, tárgyalásába nem is bocsátkozom: — csak félreértések elkerülése végett jegyzem meg azt, hogy, megvallom őszintén, nem tartom helyesnek, hogy constatáltassék a bünök, a vétségek, a botrányok léte akkor és ugyanazon inditványban, a mely maga is vizsgálatot tart szükségesnek.

De továbbá, ha áll az, a mit szivesen elhiszek, és a mit a tisztelt képviselő ur is mond, hogy az együttes pénz- és vasutügyi bizottság késedelmes volt eddigi eljárásában; de, mint a képviselő ur mondá, maga is meggyőződött, hogy most már szorgalmasan, részrehajlatlanul és lelkiismeretesen folytatja a vizsgálatot: akkor mit nyerünk vele, ha

kezéből a vizsgálatot kiveszszük? Azt hiszem, időt vesztünk; mert az uj vizsgáló-bizottságnak elejétől ujra kell kezdeni ezen ügy vizsgálatát. *(Helyeslés.)* És a mit még meg kivánok jegyezni: az, hogy midőn majd a pénzügyi és központi bizottság által ajánlott határozati javaslatról lesz szó, ott igenis helyén lévőnek fogom tartani, hogy azon határozati javaslat megtoldassék azzal, hogy ezen pénzügyi és vasuti bizottság a vizsgálat folytatására annak mentől előbbi, haladéktalan befejezésére utasittassék; mert azt hiszem, mindnyájan szükségesnek tartjuk, én legalább az ország érdekében okvetetlenül szükségesnek tartom, hogy ezen ügy mentől előbb véglegesen tisztázva legyen; mert bármi legyen is eredménye a vizsgálatnak és tisztázásnak, legyen az bármi szomoruan jellemző, — adja Isten ne legyen olyan, — hazai állapotainkra nézve, de semmi sem tehet annyi kárt: mint az, ha az ily kérdések sokáig tartatnak függőben. *(Ugy van!)*

A mi már magát a törvényjavaslatot illeti, én részemről nem mondhatom, mert őszinteséggel tartozom a tisztelt háznak, hogy aziránt, hogy annak megtagadása nem fog semmi bajt és nehézséget szülni: oly egészen nyugodt lehetnék, mint némelyek, a kik e tárgyhoz szólottak. És épen azért, ha két eset közül, melyet emlitendő leszek, az egyiket eredményezné ezen törvényjavaslat: kész lettem volna azt el is fogadni; jelesen, ha eredményezte volna vagy a status quo egyszerü föntartását addig, mig a vizsgálat lefoly; vagy eredményezte volna azt, hogy ha most már megnyerhető hitel érdekében az állam törvényhozásának tekintélye is igénybevétetik: legalább az által biztossá lenne téve ezen kérdés pénzügyi részének végleges megoldása.

De, tisztelt ház, e javaslat az egyik kelléknek sem felel meg. Nem hagyja meg a status quo-t; mert már ezen másod-kibocsátásu kötvényeket, rájuk vezettetvén e törvényjavaslat szerint, hogy az állam készfizető kezes lesz: természetükben megváltoztatja, alkot valóságos egyenes állampapirokat, és ha ez, meglehet, jogilag nem változtatná az állam helyzetét, ha ugyan állana, a mi reménylem, nem áll, a mi tegnap mondatott, s a mi, mint beszédem elején mondottam, végeredményében azon eshetőség bekövetkeztével is nem változtatna a dolgon; de változtatna mindenesetre igen nagy mértékben azon esetre is annyiban, hogy másnap ezen papirosok sorsával az állam összes hitele lehet compromittálva.

A status quo-t tehát e törvényjavaslat nem tartja fön; de nyujt-e biztositékot arra nézve, hogy ha már az állam föllép mint készfizető kezes, legalább e kérdés ezen része megoldassék? Én, tisztelt ház, nem fogom hosszasan indokolni; de azt tartom, hogy ez iránt semmi biztositékot sem nyujt; mert méltóztatnak tudni, megengedi, hogy a bankár-consortium $61^1/_2$ arany százalékon megvegye a papirokat, de nem biztositja, hogy meg is fogja venni, és igy részemről attól félek, hogy néhány hónap lefolyása mulva mindazon bajok, a melyek ma fenyegethetnek: előállanak, és pedig előállanak ugy, hogy már akkor az állam egyenesen compromittálva lenne; előállanak ugy, hogy az állam a papirok netaláni eladása miatt, most már directe függetlenül minden egyéb kérdéstől, kötelezettségbe jő.

Az igen tisztelt ministerelnök ur ennek szellemében, elismerem férfias nyiltsággal és őszinteséggel, kifejezte azt, hogy biztositékot erre nézve nem nyujthat; de ő meg van győződve, hogy ezen eset nem fog előkerülni; hanem hogy ezen uton a végleges megoldás el fog éretni, és indokolta ezt azzal, hogy $50^0/_0$-ig adnak kölcsönt ezen papirokra, midőn pedig $50^0/_0$ adnak, azt kell hogy higyjék a szokott börzei eljárás szerint, hogy azok igazában nem is 61-et, hanem 75-öt érnek.

Megvallom, tisztelt ház, én ebben részemről semmi megnyugvást nem találok; mert ha biztosak lennének azon bankházak az iránt, hogy a papirok 75-et megérnek: bizonynyal nem kételkednének a $61^1/_2{}^0/_0$ mellett való átvételre magukat kötelezni. Nem téve föl senkiről semmi roszat, a legjobb esetben is csak annyi áll, hogy reménylik, hogy ezen papirok el fogják érni azon értéket, a mikor ők azon papirokat $61^1/_2$-en a maguk kára nélkül vagy haszonnal átvehetik.

De, uraim, a remények nagyon sokszor csalatkoznak, és nem tagadhatni, a mi kormányunk reményei is nagyon sokszor csalatkozásra vezettek. *(Igaz! bal felől.)* S mi fog történni, ha e remények is alaptalanoknak bizonyulnak? Hat hónap mulva a legnagyobb jóhiszemüséggel azt fogja mondhatni azon bank-consortium: „a pénzpiacz nem javult annyit, mennyit én gondoltam, $65^1/_2$-ért nem vehetem meg a papirokat, adhatok talán értük 50-et; ezen áron nem vagytok kötelesek azokat nekem odaadni: próbáljátok tehát meg, többet kaptok-e másutt“. Másutt természetesen annyit sem fognak érni és a bank-consortium még jót téve velünk, fogja a papirokat megvenni ugy, hogy még néhány milliót kell majd ráfizetnünk. *(Helyeslés bal felől.)*

Ez az, mi ellen biztositékot nem látok, a mitől félek, és a miért részemről ezen törvényjavaslatot, mely a nehézséget nem oldja meg, de elodázza azon kilátással, hogy akkor fokozódott mérvben fog a teher az állam vállaira nehezedni: el nem fogadom.

Most röviden összevonva beszédem lényegét, csak azt jegyzem meg: hogy én kötelességemnek tartom, mint kifejeztem, ezen törvényjavaslatot el nem fogadni; kötelességemnek tartom odahatni, — és ez iránt majd, midőn az emlitettem határozati

javaslat tárgyaltatni fog, talán el is mondandom nézetemet — hogy a részrehajlatlan, szigoru vizsgálat minél előbb befejeztessék, s nem kérem másra a tisztelt ház egyik tagját sem, mint arra, hogy mindnyájan, kormány és képviselők legyünk azon, hogy ezen ügy valahára befejeztessék. Mert ha kellemetlen ennek tárgyalása : méltóztassék elhinni, mindennap kellemetlenebb, és mi több, az országra nézve károsabbá lesz. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Szilágyi Dezső: Tisztelt ház! Én mindazon előzményekkel, melyeket az előttem szóló tisztelt képviselő ur előadott: ezen kérdésre nézve egyetértek, azon egyetlen egy előzmény kivitelével, a melyből e törvényjavaslat elvetésére következtetést von; és beszédem folyamában igyekezni fogom okaimat arra nézve kifejteni, hogy ha mindazon előzmények állanának, melyeket a tisztelt képviselő ur előadott: azon egyetlenegy ok, azon egyetlen egy kétely, a melyet kifejtett, nem elegendő arra, hogy ezen törvényjavaslat elvetése által nagy horderejü következményeket idézzünk elő.

Én tisztelt ház! nem csodálkozom azon, ha ezen kérdés megvitatása alkalmával a tisztelt ház tagjai nem tartják magukat a kérdésnek azon határai között; melyet a törvényjavaslat maga megszabott; nem csodálkozom, ha a törvényjavaslat tárgyalásával, mely egyedül a 17 milliónyi függő adósság elintézésére vonatkozik, egyszersmind összekapcsoltatik mindaz, a mi ezen vasut ügyének eddigi folyamában történt; ha fölhozatnak ezen vasut részvénytársulat alakitásánál történt dolgok; ha fölemlittetnek a kormánynak eljárása, és a jövő megoldás kérdései ; de én azt tartom, ha mi lehetőleg tárgyilagossággal akarunk itélni a szőnyegen levő kérdésről: akkor igyekeznünk kell eltávolitani a jelen vitából mindazt, mi ezen 17 millió frtnyi függő adósság rendezésének, ily módon való rendezésének, mint azt a törvényjavaslat ajánlja, szükségképi elő föltételét nem képezi.

A törvényjavaslat, és ezt én előnyének tekintem, szigoruan külön választja a függő adósság ügyét a keleti vasut többi viszonyaitól, és e külön kérdés elintézésének oly módját javasolja, a mely legkevésbé sem vág elébe azon kérdéseknek és viszonyoknak, melyek a vasut társasággal összefüggnek, de a melyek fölött a tisztelt ház nem határozhat, mig az egyesült bizottságok jelentésüket be nem terjesztették ; különösen érintetlenül hagyja, hogy és kik és mennyiben felelősek a befektetési tőke azon leapasztásaért, mely a vasuttársulat kezdetén már bekövetkezett; érintetlenül hagyja az állam és a részvényesek között fönálló jogi viszonyt, mely az engedély-okmányban leli a maga forrását és érintetlenül hagyja, — s erre különösen a tulsó oldal szélén ülő urak nagy sulyt helyeznek, — teljesen érintetlenül hagyja mindazon magyar államférfiak jogi és politikai felelőségét, a kik a keleti vasut ügyének intézésébe befolytak. Miért teszi ezt a törvényjavaslat? Azért, mert teljesen óvni és föntartani akarja a ház cselekvési szabadságát azon időre, midőn minden megkivántató értesülésnek teljes birtokába lesz. Hamár most tisztelt ház mindezt érintetlenül hagyja: egyet azonban fölkarol, egyet lehetővé tesz és ez az, hogy a végleges elintézés bekövetkeztéig meggátolja, azt hogy a társulat ügyei egy ujabb baljós fordulat által még végzetszerübben bebonyolódjanak, s meggátolja, hogy az állam érdeke ezen bonyolódás által még érzékenyebben megsértessék; hogy a részvényesek ügyei a melyeknek védelme és megóvása bizonyos fokig szintén az állam érdeke, hogy mondom, a részvényesek érdekei még érzékenyebb megkárosodást szenvedjenek. Helyes-e, hogy ezen kérdés kiragadtatott a keleti vasut tömkelegéből és külön megoldás alakjában hozatott tárgyalás alá? annak igazolását röviden megkisértem. Itt csak azt emelem ki, hogy ha azok, kik netalán ezen törvényjavaslattól azért idegenkednek, mert bármi tekintetben a háznak cselekvését, szabadságát és itéletét preocupálja, akár a keleti vasut ügyére, akár az államférfiak felelősségére nézve: azok bizton és nyugodtan szavazhatnak ezen törvényjavaslatra; *(Zaj a szélső bal felől)* mert a mint az előttem szóló tisztelt képviselő ur helyesen kifejtette: annak elfogadása az érintett viszonyokra nézve a ház cselekvési szabadságát nem csorbitja.

Elválasztatott a 17 millió adósság ügye a keleti vasuttársaság ügyétől. Hogy miért? arra, tisztelt ház a tények feleljenek. Tény az, hogy ezen 17 millió függő adósság most már harmad izben lett a társulat által meghosszabbitva; tény az, hogy e három izben megbosszabbitott határidő mult hó utolsó napján lejárt, És kimondom azt is, mit orszag-világ régóta tud, hogy ezen társulatnak semmi nemü hitele nincs; hogy ezen társulat semmi halasztást sem eszközölhet; hogy ezen társulat semmi nemü kölcsönt nem kaphat, melylyel ezen függő adósságot rendezhetné; de ezen társaság még azon helyzetben sincs, hogy a részvénytársulat meglévő ntósó vagyonát ezen követelés biztositására lekötött elzálogositott 30 millió másodprioritásokat tisztességes áron elidegenithesse; és nincs ezen helyzetben azért: mert az európai pénzpiaczon senki a keleti vasuti papirok vásárlásába bocsátkozni nem fog, annál kevésbé van kilátás az elhelyezésre, ha ilynemü uj papiros kibocsáttatik.

A társulat teljes hitelképtelenségével szemközt azon komoly kötelesség hárult a kormányra, hogy egy alternativa eshetőségei közt válasszon: vagy gondoskodjék utak- és módokról arra, hogy ha az állam érdekeinek megóvására szükséges, ezen függő adósság ügye addig is rendeztessék, mig a keleti

vasutügy egészben elintézhető leend s igy a társulat és az állam érdekei minden roszabbulástól megóvassanak; vagy ha az állam érdekében nem áll ezen ügynek rendezése: akkor saját sorsára bizza e szerencsétlen társulatot. A törvényjavaslat tisztelt ház, kiindulási pontul véve azon tényt, hogy a jelen hitelező consortium ismételve s határozottan kijelentette, hogy nem akaratán mulik, de visszonyai nem engedik meg, hogy ezen adósság visszafizetésének határnapját a végleges rendezésig meghosszabbitsa: az első ut követését választotta.

Tudom én, tisztelt ház, hogy csak is erős állam érdekekkel lehet igazolni azt, hogy az állam egy pénzügyileg ily nagy mérvben compromitált társaság kisegitésére ma vállalkozzék.

Ez érdekeknek fenyegetve kell lenniök azon eshetőségek által, melyek ezen adósság rendezetlensége folytán ugy az államra, mint a társulatra bekövetkezhetnének.

Én ugy fogom föl, tisztelt ház, a helyzetet, hogy a magyar államnak nem áll érdekében az, hogy megengedje, hogy a magyar állam nevével válhatlan összeköttetésben álló papirok, mint értéktelen zsibárus holmik az európai piaczra kerüljenek; nem áll érdekében, hogy a külföldi tőkepénzesek bizalma a Magyarországon befektetendő beruházásokhoz egy ily példa által hosszu időre megrenditessék, vagy megsemmisittessék. Azt mondják, nem abban áll az állam érdekének igazi veszélyeztetése, hogy ezen prioritások csekély áron elvesztegettetnek, a mi már valóban megis történt, hogy 30 millió értékü részvény nem kapja kamatját, oly vasuttól, melynek tiszta jövedelme az állam által biztosittatott. Az igaz, tisztelt ház, ez sebet ütött az állam hitelén, az állam érdekein; de azt kérdem: vajjon be fog-e gyógyulni azon seb, ha most már nemcsak a részvényesek nem fogják kamatjaikat kapni, de a társulat utolsó vagyona olcsó áron, semmi áron elfecséreltetik? Mióta vált a bajnak nagyobbitása azon baj gyógyitásává?

Vannak, a kik azon illusióban élnek, hogy ezen másod-prioritások sorsa a részvényeseket csak ugy érdekli, hogy ha ezen másod-prioritások tönkre mennek, a részvényesek egy tehertől menekülnek ez által. Ezek, tisztelt ház! igen nagy tévedésbe vannak. Az én meggyőződésem, tisztelt ház, az, és azért helyezek sulyt e törvényjavaslat elfogadására, hogy ezen másod-prioritások utolsó vagyonát képezik a részvénytársulatnak; és ha ezek olcsó áron, semmi áron elvesztegettetnek, ha az ebből befolyó összeggel a társulat adósságából kevesebb fog födöztetni: akkor ezzel el fog enyészni a részvényesek utolsó kilátása is arra, hogy ők a vasut ügyeinek rendezése következtében vagyonuknak legalább romjait megmenthessék. Mert mindazt, a mit akár méltányosságból, akár kárpótlás, akár concession fölüli épitkezés czimén a részvényesek nyerhetnének: mindenekelőtt a vasut kétségtelen függő adósságai fogják fölemészteni.

Ne méltóztassék azt képzelni, tisztelt ház, hogy akármely birói eljárás, akármely perlekedés vagy bonyolitás folytán a vasutnak valósággal kölcsön adott 21 millióra menő s a vasut kiépitésére forditott függő adósságból valaha a részvényesek kimenekedhetnének. Ezen adósságoknak azon javadalmakból kell pótoltatniok, melyek a részvényeseket az államtörvény biztositása folytán illetik; ezen javadalmak az állam-garantiában vannak kifejezve, tehát a részvényeseknek nagyon is érdekükben van, hogy, miután ezen állam-garantia jelenleg e másod-prioritásokra van ruházva: azokból mentől nagyobb összeg folyjék be; mert annál nagyobb kilátásuk lesz a részvényeseknek arra, hogy, a mit ők még egyéb czimen kaphatnak: mit a jövő kedvező alakulásától várhatnak, ez az ő kártalanitásukra fog fordittatni.

Jól tudom, tisztelt ház, hogy vannak részvényesek, a kik el vannak keseredve, s azt mondják: jobb volna, ha az állam nem avatkoznék e másod-prioritások ügyébe; jobb volna, ha az állam sorsára hagyná e függő adósságot; sőt vannak köztük olyanok is, kik a csődbejutás esélyétől sem rettennek vissza. De méltóztassék elhinni, hogy ha ez megtörténnék: náluk igen hamar bekövetkeznék a kiábrándulás, és mihelyt beállana azon esély, ők jajdulnának föl leghangosabban, ők mondanák: hogy a botrányok egy ujabb, még sötétebb botránynyal tetéztettek. A társulat történetében, melyről Zsedényi tisztelt barátom azt mondotta, hogy homály-foltokkal van telve: beillesztetett egy uj fejezet, mely hirdetné azt, hogy mentek tönkre a társulat részvényeseinek utolsó vagyonát, azok utolsó reményeit képező virtualitások; történt pedig ez nem homályban, nem alattomban szőtt cselszövény következtében, hanem történt fényes napvilágon, történt a kormány szeme előtt, a törvényhozás tanácskozása folytán, a magyar törvényhozás passiv magatartása és belenyugvása mellett. Ne méltóztassék azt hinni, hogy azon embereket, és az európai pénzvilágnak ezekre hallgató embereit azon ellenvetéssel ki lehet elégiteni, hogy a társulat ügye nem az állam ügye; hogy ha egy társulat fizetésképtelenné válik: az az állam hitelét nem érinti. Mert azok azt mondják, hogy egy oly ország, melyben idegen tőkék beruházása folytán ily kevés biztositék van arra, hogy annak gyümölcsei megóvattassanak, és a hol, midőn e beruházások veszélyben forognak, semmit, a lehetőt sem teszi meg a törvényhozás azok megmentésére és kisegitésére: oly országban pénzünket beruházni nem fogjuk. *(Csvrnátony Lajos közbeszól: Ki veszt legtöbbet? Nem az ország?)* Sajnálom, hogy a tisz-

telt képviselő ur ellenvetését nem értettem, mert szerettem volna reá felelni.

Csernátony Lajos: Azt kérdeztem, hogy ki veszt legtöbbet? Nem-e az ország?

Szilágyi Dezső: Igenis, uraim; de az ország kétszeresen fog veszteni; először veszteni fog azon előlegekben, melyet maga nyujtott e társulatnak; *(Fölkiáltások bal felől: Minek előlegezett hát?)* és másodszor még jobban veszteni fog azon bizalom megcsökkenése folytán, mely az ilyes eljárást válhatlanul kisérni szokta. Ezért nem jár el a részvényesek, a magyar állam érdekeinek megfelelőleg az, a ki, megengedem, jóhiszemüleg, a másod-prioritások értékesitésére nyujtott segédkezet, mely e javaslatban foglaltatik: visszautasitja, vagy e lépést a részvényesek iránti ellenséges szinben tünteti föl.

Egyébiránt én nemcsak e tekintetben látom a magyar államot érdekelve. Mindazon állami előlegek, melyek jól vagy roszul, helyesen vagy helytelenül, de ezen vasuttársulatnak adattak: a társulatnak ezen másod-prioritásaiban találják főfödözetüket. Már azt, tisztelt ház! senki sem tagadhatja meg, hogy a magyar államnak milliókban kifejezhető érdeke nem forog fön meggátolni, hogy ezen főfödözet olcsó áron elfecséreltessék. (*Máttyus Árisztid közbeszól: Nem fog elfecséreltetni!*) Ezen ellenvetésre bátor vagyok azt felelni, hogy ki áll jót az esetben, ha valamely nyerkedni kivánó vállalkozó vagy azon bank-consortium, melynél ezen papirok el vannak zálogositva, a mely papirokért, — a mint tisztelt barátom meg fogja engedni, csaknem az értéktelenséggel határos csekély árfolyam adhatók el jelenleg, azt fogja mondani: „Nekünk, miután fizetésünket meg nem kapjuk, érdekünkben áll ezen zálogokat tulajdonul igen olcsón megszerezni; mert vagy jóval nagyobb összeget fog ez érni a társulat rendezése folytán, és ez esetben meg fogjuk nyerni a két ár közötti tetemes különbséget, s azonfölül még a vasuttársulat egyéb kerülhető vagyonából kielégitjük, a mi követelésünkből a csekély vételár által le nem rovatott; vagy nem ér többet, vagy épen semmit sem ér, ez esetben keveset vesztünk, s még azt is eshetőleg visszakapjuk, ha lármázunk és följajdulunk.“ Mit fog tisztelt barátom mondani ez esetben? Meglehet, hogy a jogérvényesség iránti véleményemben nem osztozik; de ha annak tartja: mit mondana, ha kilátás volna arra, hogy azok 10—20—30 $^0/_0$-kal fognak spekulánsok tulajdonává válni, ha spekuláló pénzemberek, spekuláló bankok a magyar állam által biztositott vasut 100 forintos kötvényeit 10—20 frtért fogják megvenni? *(Helyeslés jobb felől. Zajos ellenmondás bal felől.)* Jól tudom, hogy a tisztelt képviselő urak azt mondják, hisz nem ezen kötvények után van kamat biztositva, hanem a vasut mértföldei szerint van a biztositás. Igen, ezt én is tudom. De ha érvényesek ezen kötvények, s a tisztelt háznak csak a tulsó oldalról nyilvánitott véleménye iránti tekintetből tettem hozzá: ha; mert, saját meggyőződésem szerint, azok iránt kétely nem foroghat fön. De méltóztassanak egy perczig ezen álláspontra helyezkedni, ha érvényesek ezen kötvények: akkor áll az, hogy a részvények után járó kamatbiztositék ezen kötvényekre van lekötve. S akkor, minthogy a kamat-garantia kétségtelenül 1,500.000 frtot tesz, és minthogy annak kifizetésére a magyar állam minden kétségkivül le van kötelezve, be fogják ismerni a tisztelt képviselő urak, hogy ezen kötvények 100 frt névleges után csakugyan $5^0/_0$ ezüstkamat van biztositva. *(Helyeslés jobb felől.)* Nem akarom állitani, hogy én azt hiszem, hogy a tisztelt képviselő urak minden kételye és minden habozása ezen indokokkal meg volna szüntetve, sokkal több tisztelettel vagyok irányukban, mint sem hogy ne tenném föl, hogy a dolgot jól megfontolták. De engedjék meg, hogy komoly figyelmükbe ajánljam azon érveket, melyek a mi elhatározásunkra szintén befolyást gyakorolnak. *(Halljuk!)* Én az állam érdekeit erősen érintve látom azon eshetőségre, melyet Komárom városának tisztelt képviselője szintén sulyos eshetőségnek nevezett; de a melynek bekövetkezését oly valószinünek nem tartottam, t. i. hogy a vasuttársulat csődbe jut. Tudom én azt, tisztelt ház, hogy a vasut tulajdona nincs veszélyeztetve. Azon vasut tulajdona a csőd utján el nem vehető attól, kit az az engedély-okmány értelmében és az engedélyt megerősitő törvény szerint megillet: a magyar államtól. Hanem, tisztelt ház, a magyar állam érdekeinek szintén sérelmével járna: ha előállna — habár, mint igen tisztelt barátom mondotta, csak ideiglenesen, — hogy bár nemcsak a 30 millió frtnyi részvény, hanem a keleti vasuttal összeköttetésben álló, összesen 105 millió frtnyi, a magyar állam nevével összefüzött papirok, habár ideiglenesen is, sem kamatot nem hoznának, sem utánuk törlesztés nem fizettetnék. Sokan ezen eshetőség horderejét kicsinylik, vagy legalább nem tulajdonitanak annak oly nagy sulyt, mint én. De azt az egyet mindenesetre meg fogják nekem engedni, hogy az azon bajhoz, melyben a társulat benne van, azon factorokhoz, melyek közreműködése mellett a társulat vagyonának romjai is tönkremenőben vannak: tetemesen hozzájárulna. Mindezt és több más eshetőséget, mely ezen és a tuloldalon fölhozatott, még akkor is kötelességünk volna elkerülni: ha az államra annak elháritása némi, de mindenesetre jelen körülményeink közt megbirható áldozatot rónna. Pedig azon javaslat, melynek elfogadása a tisztelt háznak ajánltatik: nézetem szerint, ily áldozatot a háztól nem kiván. Nyiltsággal beismeri a törvényjavaslat indokolása, hogy az állam ezen törvényjavaslat elfogadása folytán uj, eddig sem létező kötelezettségeket vesz

magára; mert az állam azon kötvényeken, melyeken eddig, mint egyenesen lekötelezett, nem jelentkezett: most már mint készfizető kezes fog előfordulni, és ezenfelül a magyar államnak előlegezné a keleti vasut terhére és számlájára azon 17,200.000 frttot, mely e kötvények kiváltására szükséges. Bátor vagyok, tisztelt ház, azon számokra hivatkozni, a melyek a kormány indokolásában a tisztelt ház elé terjesztettek, melyekből kitünik, hogy mindezen jogviszonyokból az államra semmiféle teher nem háramlik; mert azon esetben, ha hetven forint árfolyamon ezen kötvények eladhatók lesznek: (*Fölkiáltások bal felől*: *Ha!*) nemcsak minden az állam által ezen ügy lebonyolitására tett kiadások vissza fognak térülni, hanem ezenkivül megtérül azon előlegek legnagyobb része is, melyet a vasuttársulatnak az állam épitési czélokra már eddig adott.

Jól tudom én, tisztelt ház, hogy ezen combinatiók és tervek egy föltételhez vannak kötve, — azon föltételhez: ha 70% árfolyamon eladatnak a kötvények. *(Balfelől fölkiáltások: Ha!)* Ezen föltétel egyik fő ellenvetést képezi, mely ellenvetés ezen törvényjavaslat ellen fölhozatik; azonban ennek birálatába itt bele nem bocsátkozom, és méltóztassanak megbocsátani, ha a közbeszólás daczára beszédem föltett rendjétől el nem térek. Bátor vagyok a tisztelt ház figyelmét arra hivni föl, hogy vegyük vizsgálat alá nemcsak ezen, de mindazon ellenvetéseket, melyek e ház oly sok tagjának becsületes meggyőződését nehéz kételylyel nyomják s habozással töltik meg lelköket az iránt: vajon az állam érdekében ezen törvényjavaslat elfogadása ajánlatos volna-e, vagy sem. Én három főbb ellenvetést hallottam. Az egyik fő ellenvetés abban áll, hogy ezen kötvények jogi érvényessége iránt kétely létezik, és azon esetben, hogy ha a magyar állam ily kétes jogérvényü kötvényeket maga készfizetési kezességgel ellát: előállhat azon eshetőség, hogy azon kötvényekért kötelezett kamatokat és törlesztési járulékokat köteles lesz, mint kezes megfizetni, azon kötvények biztositására adott kamat garantiát pedig köteles a részvényeseknek azért megfizetni; mert a biztositott tiszta jövedelemnek a részvényekről ezen kötvényekre való átruházása nem érvényes.

Tisztelt ház! én azon nézetben vagyok, mint Debreczen város első kerületének képviselője. Jól tudom, a jogérvényesség kérdése eldöntés alá itt nem kerülhet. A tisztelt ház ennélfogva bár miféle véleményeket fog hallani a jogérvénytelenség, vagy érvényesség iránt: megengedem, e kérdés birói uton lesz végleg megoldható. De én nem osztozom azok véleményében, kik ezért e kérdést a viták köréből kirekeszteni akarják; ellenkezőleg én azon véleményben vagyok, hogy miután a jogérvényesség iránti kétely a törvényjavaslatnál érvül használtatik, mielőtt a ház a törvényjavaslat iránt megállapodásra jutna, méltán figyelembe fogja venni, hogy mit érnek az érvényesség ellen fölhozott ellenvetések, azokban mennyi okszerüség és alaposság rejlik.

A legnyomatékosabban formulázta ezen jogérvényesség elleni kifogásokat, azon az oldalon ülő igen tisztelt képviselő ur, ki e tárgyban legelőször fölszólalt. Ő azt mondotta, hogy kétely van a kötvények jogérvényessége iránt azért, mert azok az engedélyokmány 21-ik szakaszába ütköznek, mely engedélyokmány világosan mondja azt, hogy a társulat befektetési tőkéje elhelyezésénél bizonyos aránynak megtartására van kötelezve; a concessionáriusok kötelezve vannak arra, hogy a befektetési tőkének legfölebb $^3/_5$ része erejéig részvényeket kell kibocsátani. Ebből az igen tisztelt képviselő ur nézete szerint nem következik, hogy tehát megvizsgálandó az: vajon az engedélyokmány kibocsátásánál alapul vett befektetési tőkénél 75 millió forinttal ezen szabály megtartatott-e; hanem a tisztelt képviselő ur megtoldja, legalább magyarázatban, megtoldja ezen §-t egy ujabb bekezdéssel, mely végeredményében oda menne ki, hogy jövőre ezen részvénytársulat, mely ezen vasutat üzemben fogja tartani, ha adósságot fog csinálni azon czélra, hogy azt befektesse ezen vasut épitésébe: ezen pénzt $^2/_5$ részben csak uj részvények kibocsátásával szerezheti be. Pedig erről, tisztelt ház! az engedélokmány erre egyetlenegy betűt sem tartalmaz. Az engedélyokmány 21. szakasza világosan és félreérthetlenül, mint azt a szakasz czime is mutatja, a társulat alapitásánál közbenjövő kibocsátásokról, azon 75 millió befektetési tőkének elhelyezéséről szól, a mely 75 millió az engedély megadásakor tekintetbe vétetett. De nem szól semmit, és nem is szólhat semmit arról, hogy azon részvénytársulat, azon jogi személy, mely ezen engedélyokmány folytán fog alakulni: minő formában, minő korlátok megtartása mellett csinálhat adósságot a pályába való további befektetésekre. Erre nézve, tisztelt ház, irányadók a társulatnak alapszabályai, melyek megszabják azt, hogy a társulatnak jogszerü akarata minő formák megtartása mellett jön létre, és irányadók azon magánjogi és kereskedelmi törvények, melyek a részvénytársulatok jogviszonyait hazánkban szabályozzák.

Ha tehát sikerült, tisztelt ház! kimutatnom azt, hogy sem az alapszabály, sem a magánjogban ilynemü megszoritás és kötelezettség a részvénytársulatnak adósságcsinálására nem foglaltatik: akkor a tisztelt ház azon helyzetben lesz, megitélni, vajon a tisztelt képviselőtársam által kifejezett kételynek szabad-e döntő befolyást engedni azon elhatározásra, melytől ezen törvényjavaslat sorsa függ? Mellőzöm az alapszabályok 20. §-ának a befektetési tőke szaporitására vonatkozó elhatározásából vont érvelést.

A ministerelnök ur tegnapelőtt tartott beszédében kimutatta, hogy e szakasz rendelkezése a fönforgó esetre nem alkalmazható; hanem vonatkozik egy más eshetőségre, arra tudniillik, ha a társulat az engedélyokmányban nem emlitett vonalokra a 2. szakasz értelmében engedélyt nyerne. Ez esetben a vonalok épitésére szükséges befektetési tőke megszerzesénél a társulat ugyanazon szabályokhoz lenne kötve, melyek az engedélyokmányban foglalt vonalak kiépitésére szükséges tőke megszerzésére állittatnak fel

Én ez alkalommal felelni óhajtok a tisztelt képviselő ur azon érvelésére, melyet a jogérvényesség ellen fölhozott. Ezen érvelés abban áll, hogy a kötvények kiállitását elrendelő határozat nem keletkezett az alapszabályoknak megfelelőleg. A társulat határozathozatalában kötve van az alapszabályokhoz; az alapszabályok 36. §-a pedig ezt rendeli, hogy minden közgyülésen, a rendeseken ugy, mint a rendkivülieken, melyek uj kölcsön fölvételét akarják elrendelni: a tanácskozás tárgya a közzétett meghivásban megemlitve legyen. A 33. §. viszont azt szabja meg, hogy a közgyülés csak oly kérdéseket tárgyalhat, melyek az összehivó hirdetményben napirendre kitüzettek.

Az, hogy az alapszabályok igy rendelkeznek, tisztelt ház! tökéletesen igaz; de én megnyugtathatom a tisztelt képviselő urat, megnyugtathatom jelesül az iránt, hogy az 1873. évi julius 28-iki közgyülés, melynek határozatában tulajdonképen ezen kötvények jogérvénye gyökerezik: egy oly napirend mellett volt kihirdetve, a mely az alapszabályok 36. §-ának nemcsak hogy megfelelt, de ezen szakaszra világosan hivatkozik is. — Ezen napirend 3. pontjában ez áll: „3-szor, az igazgató-tanácsnak és működő bizottságnak együttes jelentése a vállalatnak pénzügyi helyzetéről, nevezetesen a) előterjesztése a végleges rendezés tárgyában tett lépéseknek és b) az e tárgyban — tudniillik a végleges rendezés tárgyában — javaslat az alapszabályok 36. §-ának 2., 5. és 7. pontja értelmében, és ama jegyzetben idézve vannak az alapszabályok 2., 5., 7. pontjai, és ezek között a 2. pont igy hangzik: „A társulat alaptőkéjének szaporitása vagy uj részvények kibocsátása, vagy a társulati hitelpapirok alapján fölveendő kölcsön (elsőbbségi kölcsön) által.“

Méltóztatnak tehát látni, hogy az 1873-iki julius 28-diki közgyülés kihirdetésében hiba sem történt és a kötvények jogérvényessége iránt azon kétely, hogy azok kiállitása az alapszabályok 36 ik §-ának megfelelőleg napirendre tüzve nem volt: ezen kihirdetés által el van oszlatva.

Zsedényi Ede *(közbeszól)*: Nem erről van szó, hanem az 1872-iki évi juliusi közgyülésről.

Szilágyi Dezső: Köszönettel tartozom a tisztelt képviselő urnak, hogy ezen érvelés ellen kételyét nyilvánitani szives volt. Azt mondja tudniillik, nem az 1873. julius 28-iki közgyülés jogérvényességének igazolásáról van szó; hanem az 1872. juliusi közgyülésről.

Bocsánatot kérek, arra nézve talán a tisztelt képviselő ur tévedésben van, hogy e kötvények jogérvényére nézve azt, hogy az 1872. julius 3-iki közgyülés körül minden formaszerüség, minden félreértésen felül követtetett, azt kimutatni szükséges.

Igaz, ezen közgyülés hatalmazta fel az igazgató-tanácsot és a működő bizottságot arra, hogy a vonalok kiépitésére szükséges tizenötmilliókétszázezret a részvények után folyó jövedelmet terhelő pénzügyi művelet, esetleg elsőbbségi kölcsön utján szerezze meg.

Igaz; ennek alapján köttetett a függő-adósság és fedezetül nem elsőbbségi részletkötvények, hanem nagy összegekről — milliókról szóló kötelezvények adattak; de az is igaz, — és méltóztassék ez irányban előadásomat ellenőrizni, — hogy midőn mindezen intézkedések az igazgató-tanács és működő bizottság által jelentésbe foglaltattak: e jelentések napirendre kellőleg kitüzettek s a további intézkedések iránt határozatok javasoltattak; mindezt az 1873. julius 28-iki közgyülés, mely ellen a képviselő ur sem tesz kifogást, világosan jóváhagyta és még az igazgató-tanácsnak az előbbinél nagyobb fölhatalmazást adott. És már ezen közgyülés határozata alapján történt, hogy ama nagy kötvények részletkötvényekkel, tehát azon kötvényekkel, melyek jogérvényéről jelenleg szó van, kicseréltettek.

És igy, ha azon mérvadó szempontokról van szó, melyek e kötvények megitélésénél döntők, teljesen elegendő, teljesen megnyugtató: ha az 1873-ki közgyülésnek kifogástalan volta kételyen felül áll. Talán nem tévedek, ha azt tartom, hogyha más erősebb okot a jogérvényesség ellen nem hoznak föl a napirend körül történtekből, a kötvények ellen támasztott kételyt döntő fontosságunak nem tartom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Méltóztassék megengedni tisztelt ház, hogy annak fölemlitése mellett, hogy én meggyőződésem szerint ezen kötvényeket érvényeseknek tartom: vizsgálat alá vegyem azt az eshetőséget, mely okul hozatott föl arra, hogy Komárom tisztelt képviselőjének határozati javaslata elfogadtassék.

Ha igen tisztelt képviselő ur óvatosan, a nélkül, hogy egyik vagy másik irányban véleményét nyilvánitná, fölemlitené azt a tényt, hogy azon kötvények jogérvénye iránt kétely létezik, és hogy e kétely már magában szintén ok lehet arra, hogy azon határozati javaslat, mely ezen függő adósság ügyét rendezetlenül hagyja, elfogadtassék; meglehet, hogy én tévedek, de miután igen meggondoltam a

dolgot, és csakis saját fölfogásomban levő hibának kell tulajdonitanom, ha rám azon jogigérvény iránti kétely egészen ellenkező irányban hat: én abból a jelen ügyben a követendő eljárásra nézve egészen ellenkező eredményre jövök, mint a tisztelt képviselő ur. Ez nem szolgál okul arra, hogy ezen kétes érvényü kötvények által födözött függő adósság ügyét rendezetlenül hagyjam; hanem arra, hogyha kétes e papirok érvénye, miután azok a magyar állam nevével elválaszthatlanul össze vannak füzve: meg kell gátolni azt a lehetőséget, hogy azok a függő adósság födözésére elárvereztessenek; meg kell gátolni, hogy alkalom nyujtassék arra, hogy már bármily olcsó áron e papirok egész Európában adás-vevés tárgyává tétessenek, és számos ember hozassék abba a helyzetbe, hogy a magyar állam nevével összekötött, de kétes érvényü papirost tulajdonul, bármi olcsó áron megszerezhessen. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Méltóztassék a tisztelt ház meggondolni, hogy ezen kötvények a magyar állam, illetőleg a magyar kormány jóváhagyásával állittattak ki; hogy ezen kötvények a magyar kormány közbenjárása mellett adattak zálogba; hogy ezen kötvények a magyar állam által biztositott vasuti papirosokhoz minden tekintetben tökéletesen hasonlók; hogy ezek elzálogositásánál a keleti vasuttársulat a nemzeti bank irányában azon nyilatkozatot tette, hogy ezen kötvényekért lekötött kamatgarantiára a részvényesek a prioritás birlalása ellenében nem fognak igényt támasztani.

És ezen nyilatkozat történt a magyar állam kormánya tudtával, a magyar állam kormánya hallgatólagos beleegyezésével. *(Mozgás a baloldalon. Halljuk!)*

Ha már most bármily olcsón ezen kötvények adás-vevés tárgyává tétetnek s az europai pénzpiaczon elszélednek; s azok jogérvénye megdől, s ezen papirok tulajdonosai egy szép reggel arra ébrednek föl, hogy a kezökben lévő értékpapirok egy garast sem érnek, nem azért, mert a vállalat, mely kibocsátá, roszul áll; de mert nem kötvény, mert reászedettek: mi befolyással leszen ez az állam hitelére, az állam érdekeire? Ezen vevőkkel nem fogjuk megértetni tudni, hogy már az országgyülési tárgyalásokban ki volt fejezve a kötvények érvénye iránti kétely és igy magoknak tulajdonitsák, ha megkárosodtak; mert a vevő azt mondja, csak nem kivánják önök, hogy mielőtt a magyar állam nevével összekötött és formájára nézve az érvényes papirokkoz minden tekintetben hasonló papirokat vásárolnak: elébb az országgyülési tárgyalásokban buvárkodjunk?

Hogy kivánjátok azt tőlünk, midőn a magyar államkormány által jóváhagyott, annak fölügyelete alatt kibocsátott, a magyar állam nevével összekötött külformára nézve kifogástalan papirokról van szó és azok a magyar törvényhozás hallgatag elnézése mellett s tudtával pénzért a mi birtokunkba jöttek?

Én azt hiszem, hogy ily esetben ezen kötvények megdöntése még sokkal sulyosabb sebet képezne a magyar állam hitelén: mint már ütött az, hogy a részvények után a kamatok nem fizettetnek. *(Jobb felől: Ugy van!)* Mert az utolsó pénzember is föl tudja fogni, hogy a részvényes nyereség és veszteség esélyének kiteszi pénzét; de hogy a magyar állam által biztositott egyik részvénytársulat nevében a kormány jóváhagyásával, a törvényhozás elnézése mellett érvénytelen hitelpapirok kerengjenek az európai piaczon: az, nézetem szerint az állam hitelén, a magyar állam által biztositott vállalatok hitelén, a külföldi tőkének hazánkban jövőben való beruházása iránti reményeken a legfatálisabb döfés volna. *(Jobb felől: Igaz! Mozgás bal felől!)*

Bármennyi sulyt méltóztassanak ezen érvelésnek tulajdonitani: én csak azon nézetemet fejezem ki, hogy azon tény, hogy ezen papirok jogérvénye iránt kétely forog fön, befolyást gyakorol elhatározásunkra, melynek arra kell minket inditani, hogy ne engedjük, hogy ezen papirok az elzálogositási viszonyból kivétessenek és más elárusitási viszonyba menjenek át; hanem igyekezzünk legalább ezen elzálogositási viszonyban megmaradni legalább addig: mig a jogérvényesség iránti kérdés végkép elintézve nem lesz.

Engedje meg a tisztelt ház, *(Halljuk!)* hogy azon második érvet vizsgálat alá vegyem, mely ezen törvényjavaslat elfogadása ellen fölhozatott. E szerint elvetendő a törvényjavaslat azért: mert nincs biztositva az, hogy a bankár-consortium köteles ezen kötvényeket 70% árfolyamon átvenni. Az, tisztelt ház tagadhatlan, hogy ez esetben sokkal kedvezőbb lenne a törvényjavaslat; és tökéletesen igaz az is, hogy, bár nem valószinü, de bekövetkezhetik azon eset is, a melyet Komárom városának igen tisztelt képviselője oly módon fejezett ki, hogy a bankár-consortium tagjai saját szempontjukból annak idején nem fogják conveniensnek tartani, hogy éljenek az optioval, és megtartsák a kérdéses kötvényeket; hanem a 10 millió tallér visszafizetését fogják az államtól kivánni. Azt is mondá a tisztelt képviselő ur, hogy ez eset már jelenleg is fönforog; mert ezen papirok soliditása a törvényjavaslat elfogadása esetén augusztus végén nem lesz nagyobb, mint lesz februárban közvetlen az elfogadás után. Nem a papir természetében, hanem a körülményekben rejlik tehát oka annak, hogy azok megvételét a bankár-consortium conveniensnek nem itéli. Mert ha azokat ily ár mellett elhelyezhetőknek tartaná: miért vonakodik határozott áron már most megvásárolni?

Én nem fejeztem ki okomat arra nézve, hogy miért hiszem, minő körülményekből következtetem, hogy a bankár-consortium a 70 százalékos árfolyamot komoly számitás alapján ajánlotta, és nem pusztán engedékenységből, nem fényvesztés végett, mint azt Zsedényi, tisztelt képviselőtársam hinni látszik; miért hiszem, hogy ez áron a papirokat megis fogja tartani. Mindezt hallgatással mellőzöm. De, mert azon eset, melyet Komárom városa igen érdemes képviselője mondott, a lehetőség határán belől esik: meg kell engednem, hogy be is következhetik. De kérdem, hogy abból, hogy e bankár-consortium netán 70% árfolyamon meg nem tartja e papirokat: következik-e, hogy ama 17 millió kétszázezer forint, melyet az állam e kötvények kiváltására fordit, mely födözetét e papirokban leli, részben veszélyeztetve van? Következik-e, hogy ama tiz millió tallért, melyet a bankár-consortium e papirokra előlegezni kész akkor, ha 70% árfolyamon meg nem tartják: készpénzben kell vissza fizetni.

Ettől csak az esetben kellene tartani, ha a viszonyok oly alakulását bármi tekintetben valószinünek tartanák, hogy azok egyátalában vagy még oly árfolyamon sem lesznek elidegenithetők, hogy az, a mit azon kötvények kiváltásáért a vasuttársulat számlájára és terhére a magyar állam előlegezett hogy azon 17,200.000 frt sem fog befolyni? Mert csak abban az esetben lehetne azt mondani, hogy az állam ezen bizományi üzlet által bizonyos összeget veszélyeztet. Mindaddig azonban, mig azon 17,200.000 frtnyi összeg befolyására ily esélyek bekövetkezhetősége nem állitható: meg fogják engedni a tisztelt urak, hogy ha van is az iránt kétség, hogy az eddig már kölcsön adott épitési előlegeink minő födözetet nyernek; de az iránt nem lehet kétség, hogy ezen 17 millió 200 ezer forint vissza fog kerülni.

Már most tisztelt ház bizonyos, hogy 57 1/3%-os árfolyam mellett a 17 millió 200 ezer forint be fog folyni. A kételynek tehát arra kell vonatkozni, hogy e papirok ily árfolyamon értékesithetők lesznek-e? Én szeretném tudni, hogy azon igen tisztelt barátom, kit oly sulyos kételyek bántanak, az számot adott-e magának oly módon, mint én számot adtam magamnak, hogy a kétely arra nézve, hogy a papirok még ez áron is el kelnek, tulajdonképen kétely az iránt, hogy államhitelünk nem hogy jelen fokán fönntartható, de annak tetemes rosszabulása egyátalában gátolható-e?

Mert miután ezen papirokon az állam kész fizető kezességet vállalt: az kétségtelen, hogy ezen papiroknak hitele ugyanaz lesz, a mi a magyar állam egyéb direct papirjainak hitele. (*Igaz! jobb felől. Mozgás bal felől.*) És most méltóztassék venni az államhitel mily mérvü csökkenésének, az európai pénzügyi viszonyok mily roszabbulásának kellene beállani, hogy e papirok árfolyama, mint Zsedényi, tisztelt képviselőtársam mondá: az legyen, a mi a keleti vasut részvényeé, részvény után 50 frt, azaz 25%, hogy a magyar állam egyenes lekötését magukon viselő papirok a keleti vasut részvényeinek szinvonalára lesülyedjenek, azon részvényekére, melyeket a vasut függő adósságainak óriási sulya nyom, azon részvényekére, a melyeknek jelenlegi árfolyama tulajdonképen csak azon reményeket és várakozásokat képviseli, a melyek a keleti vaspályának a részvényesek érdekében való rendezésével összekötve vannak.

Azt méltóztatik gondolni, hogy a mi államhitelünk a következő 6—7 hónap alatt oda fog jutni, hogy az 5% ezüst kamatot hozó magyar állampapir jellegével fölruházott értékpapirt 57 1/3%-on eladni nem lehet.

Ha ez megtörténik, uraim, azoknak, a kik ezen eshetőség bekövetkezésétől félnek: nemcsak ezen, hanem semminemü törvényjavaslatot nem jó elfogadni. (*Derültség jobb felől. Mozgás bal felől. Halljuk!*) Mert ha államhitelünk ide jutna, daczára hogy mi erős elhatározással vagyunk, hogy a mi erőfeszitésünktől kitelik, mindent elkövetünk az állam pénzügyi helyzetének javitására: mindezen törekvéseknek csak az az eredménye volna, hogy államhitelünk a következő 7 hónap alatt nem nőni, hanem csökkeni fog: akkor azon fatális tény előtt állanánk, hogy nem személyes képességünktől függő okok azok, a melyek a magyar államot a pénzügyi bukás felé sodorják, hanem azon harcz, melyet pénzügyi bajainkkal kezdtünk, nagyon hasonlit a sorssal való birkózáshoz, (*Élénk mozgás a bal oldalon.*) melynek kimenetele iránt nem lehet kétely!

Azon esetben senki se számitson arra, hogy mi állapotainkon bármi tekintetben javitani képesek legyünk, a ki azt hiszi, hogy államhitelünknek folytonos sülyedésére van kilátás.

Egyébiránt engedjék meg fölemlitenem, hogy én nagy sulyt fektetek arra, hogy azok a kik előszeretet és félem nélkül birálják meg hitelképességünket, azok, a kiknek talán lehető kevés okuk van illusiot táplálni állapotaink iránt, s nagy, igen erős indokaik vannak viszonyaink valódi állása szerint itélni meg hitelképességünket: máskép vélekednek ezen papirok jelen, s lehető értékéről.

Mert azt ne mondja nekem senki sem, hogy azon összeg, mely összeg erejéig ezen papirok zálogba vételére a bankár-consortium magát leköteleze: azok jelenlegi és jövőben várható értékének megállapitására semminemü támpontot nem nyujt. Azt ne mondja nekem senki, hogy azon 50%-nyi arany, azaz 56 1/3 papir árfolyam, mely szerint azokat Európa legelőkelőbb bankáraiból válogatott consortium zálogba vette: legalább azt ki ne fejezné,

hogy e papirok az év folytán ez árfolyamon fölül elidegenithetők lesznek.

Mert ha e ténytől ezen értelmezést megtagadjuk: azoknak az európai pénzpiacz alakulásaiba való belátását és üzleti soliditását kellene kétségbe vonnunk.

Én megengedem, tisztelt ház, hogy bár az előlegezett összeget e papirokból minden esetben befolyhatónak tartom, megengedem, hogy jöhetnek elő muló körülmények, melyekért nem lesz czélszerü az egész harmincz millió kötvényt egyszerre értékesiteni; de tanácsos lesz legalább egy részszel várni a jobb eladhatás végett.

De hát ezen esetben tökéletesen segitség nélkül van-e a magyar állam? Hát azon hiányzó összeget, mely ezen esetben az előgezett összeg részben való visszafizetésére szükséges, hogy egyebet ne emlitsek, az állam ingó vagyona azon részének értékesitése által, mely még igénybe nincs véve: nem lehetne előteremteni? Hisz azon állami ingó vagyont ugyanazon kiváltott kötvényekkel pótolni lehet. Azt csaknem fogják a tisztelt képviselő urak állitani, hogy ezen magunk által biztositott kamatfizetés és törlesztéssel ellátott papiroknak minálunk, a mi pénztárunkban, épen olyan jó helye nem lehetne, mint bármely más állampapirnak?

Én egyébiránt megengedem, tisztelt ház, hogy-e tekintetben azok, kik a fusió alakulásai elé több vagy kevesebb bizalommal tekintenek, némi nyugtalanságot érezzenek: de ez nem terjedhet annyira, hogy az államnak a kiváltásra előlegezett pénzét bármi részben komolyan veszélyeztetve lássák, és ezért a nyugtalanságot törvényjavaslat elvetésére indoknak el nem fogadhatom.

A harmadik ellenvetés ezen törvényjavaslat ellen egy különös jelszóval fejeztetett ki. Az mondatott: ezen törvényjavaslat el nem fogadható azért: mert ez a részvényesek spoliatiojával járna.

Tisztelt ház! Minden ok közül, mely a törvényjavaslat ellen fölhozatott: ezt tartom legkevésbé tarthatónak, ezt tartom legkevésbé igazolhatónak. Mert a részvényesek spoliatiojának nevezni azt, ha azon jövedelmek, melyek a pálya után a részvényeseket illetik, azon hitelezők kielégitésére fordittatnak, kiknek pénzével a részvényesek ezen pályát kiépittették; a részvényesek jogának nevezni azt, hogy ők ezen beépitett pénzeket ne fizessék vissza, de ezen pénzek által elért jövedelmet élvezzék: ezt, tisztelt ház! én részemről minden jogfogalom fölforgatásának tartom. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Én nem szeretném a részvényeseket azon fatalis tévedésben tartani, hogy ők ezen bármi módon előidézett hiány födözésére fölvett kölcsönnek, a pályába beépitett összegnek visszafizetése alól bármely czim alatt menekülhetnek.

Semminemü per, semminemü biró, semminemü rendezés nem fogná eszközölni azt, hogy a részvényesek a kölcsönvett pénzen megszerzett javadalmakat élvezzék: a hitelezőknek pedig ne fizessenek és én ezen ok által magamat a törvényjavaslat elfogadásában föltartóztatni nem engedem.

Most méltóztassék még megengedni, hogy beszédem befejezése előtt röviden szóljak azon határozati javaslatról, melyet tisztelt képviselőtársam Simonyi Ernő benyujtott. *(Halljuk!)*

Én ezen határozati javaslatot két okból nem fogadhatom el. Először azért, mert ezen határozati javaslat tulajdonképen azt kivánja, hogy a tisztelt képviselő urnak, megengedem, a legjobb hiszemmel tett, de mindenesetre egyoldalu előadása folytán a pénz- és vasutbizottság jelentésének mellőzésével, már előre mondassék ki, hogy a kormánynak perbe fogatására, a keleti vasut ügyének elintézésére befolyt államférfiak vád alá vételére adatok gyüjtessenek; — ebben a kifejezésben bennfoglaltatik, hogy a ház a vád alá vétel helyessége iránt meggyőződést szerzett magának.

Tisztelt ház! E kérdésben a törvényjavaslat a teljes cselekvési szabadságot föntartja a háznak; de a ház viszont csak akkor lesz azon helyzetben, hogy e fölött határozhasson: ha az egyesült bizottságok jelentéséből ez ügy minden döntő mozzanata iránt tájékozva lesz. Az előtt ez elhamarkodott, egyoldalu, s igy a ház által nem követhető eljárás volna. Nem fogadom el e határozati javaslatot azonfölül azért sem: mert ezen bizottság kiküldése a keleti vasut rendezését még inkább bonyolitaná, a rendezést még jobban elhalasztaná. Mert mindazon kérdések, melyek megvizsgálásával a tisztelt képviselő ur ezen bizottságot meg akarja bizni: mindazon kérdések fölvétettek s fölveendők az egyesült bizottságokban is; s én sokkal helyesebbnek látom, ha a ház arra nézve hoz határozatot, hogy ezen ügygyel már foglalkozott bizottságok munkálkodásukat siettessék s minél hamarább befejezzék; mintsem azt, hogy most egy ujabb bizottság küldessék ki, mely ez ügyet ujból elől kezdené. Ez okokból a tisztelt képviselő ur határozati javaslatát ellenezni fogom.

Tisztelt ház! Vannak esetek, midőn a képviselői kötelesség teljesitése különösen sulyos nehézségekkel jár. Midőn nem a között van a választás, a mi az államra föltétlenül előnyös, és a mi arra föltétlenül káros: hanem midőn a két rosz közül a kisebbiket kell választani.

Midőn nemcsak ez ellentétes vélemények harcza neheziti meg az eligazodást; de gátolja azon természetes ellenszenv, azon jogosult visszatetszés, melyet az elintézendő ügygyel kapcsolatban lévő kérdések oly méltán fölgerjesztenek.

Én, tisztelt ház, igyekeztem elmémből eltávolitani mindent, a mi ez ügyben való helyes eligazodást gátolja.

Meglehet tévedek; de azon szilárd meggyőződésben, hogy ez által az állam érdekeit a lehetőleg leghelyesebb módon szolgálom: ezen törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapján elfogadom. (*Élénk tetszés és helyeslés.*)

Csáky Tivadar gróf: Tisztelt ház! A vita jelen stádiumában nem lehet és nincs is szándékom a dolog érdeméhez szólani, s ha fölszólalok, csak azért teszem: mert nem akarom, hogy azon számitás, melyet az előttem szóló képviselő ur előadni szives volt, elaltassa a képviselőháznak éberségét.

Hallottunk mi már e teremben sok mindenféle számitásokat, melyek igen fényesek voltak; de a szomoru valóság bizonyitja, hogy azok és pedig ép oly tekintélyes férfiak által tétetve, mint a tisztelt képviselő ur, nem valósultak. (*Helyeslés szélső bal felől.*)

Én elismerem azt, tisztelt ház, hogy az, mit a képviselő ur kitünő és ékes beszédében elmondott, egy tökéletes s a maga részleteiben aligha megtámadható egészet képez; de hamis alapon nyugszik, melyet, ha elvonunk alóla, összedől, mint a kártyavár, (*Helyeslés a bal oldalon.*) és ez a 70 árfolyamon való értékesitése ezen kérdésben lévő másodsorozatu kötvényeknek. (*Helyeslés szélső-bal felől.*)

Én a tisztelt képviselő ur argumentatioját szivesen elfogadom, és örömest hozzájárulnék a törvényjavaslathoz, a mint hozzájárulna a ház legnagyobb része is: ha biztositékot találhatnék abban arra, hogy a tisztelt képviselő ur reményei teljesülnek.

Hallotta a tisztelt ház tegnap a ministerelnök urnak e tekintetben tett nyilatkozatát, és el lett ezen oldalról máris ismerve ezen nyilatkozatnak férfias őszintesége. A tisztelt képviselő ur, ugy látszik, bátrabb nyilatkozataiban, mint a ministerelnök ur, mert ő annak bebizonyitására, hogy csakugyan a 70 árfolyam mellett lehetséges leend az értékesités, és hogy ennek következtében kár az államra nem fog hárulni: sokkal határozottabban állitja föl nézetét; azonban engedje meg azt, hogy az „ugy gondolom“, az „ugy hiszem“ és „meg vagyok győződve“-féle argumentumok ott, a hol a pénzről van szó: el nem fogadhatók teljes érvül, ott biztositék, aláirás, kötelezettség szükséges. (*Helyeslés a bal oldalon.*)

Még csak egy másik észrevételem van a tisztelt képviselő ur előadására, s ez vonatkozik azon veszélyekre, melyek ezen törvényjavaslat elvetésével állitólag járnak.

Ezzel összeköttetésben megteszem megjegyzéseimet azon észrevételekre nézve, melyeket a Ghyczy Kálmán tisztelt képviselőtársam által beadott határozati javaslatra nézve tett. Én részemről nem tagadom, hogy azon kellemetlen következmények, melyeket a tisztelt képviselő ur fölhozott: bekövetkezhetnének; de merem állitani, hogy csak akkor következhetnének be, ha a tisztelt ház elutasitaná magától a törvényjavaslatot a kisebbség véleménye alapján; egy szóval, ha elutasitván a törvényjavaslatot: tanuságát adná annak, hogy ezen társulatot önsorsára akarja bizni, és az ügy rendezésére semmikép befolyni nem akar.

Ghyczy Kálmán tisztelt képviselőtársam határozati javaslata épen magában foglalja azon határozott nyilatkozatot, mely által a háznak hajlandósága fejeztetik ki azon tekintetben, hogy ezen ügyet be akarja fejezni; de csak azon föltétel alatt, melyet Ghyczy képviselő ur tett, mely föltétel, ugy hiszem, igen természetes és olyan, a melyen a jelen körülmények közt alig lehet csodálkozni, és ezen föltétel az, hogy fejeztessék be ezen ügy egészen és nem csupán darabosan, hogy ne jőjünk azon helyzetbe, melybe jutottunk nevezetesen a vasutak kérdésében többször, hogy tudniillik kétszer, háromszor is tárgyalunk valamely dolgot, és akkor mindig ujabb terheket vállalunk magunkra. (*Igaz! Igaz!*)

Az ily határozott nyilatkozattal szemben megnyugvást nyerne az üzletvilág az iránt, hogy a ház az ügy rendezésétől nem vonakodik; de hogy azt teljesen és tökéletesen kivánja befejezni, az ily eljárás egyuttal a részvények hitelét is csak emelheti; a részvények hitelének emelkedésével pedig okvetlenül az elsőbbségi kötvények árfolyama is emelkednék: akkor nehezen tehető föl az, hogy azon veszélyek, melyekről a képviselő ur szólt, nagyobb vagy kisebb mértékben bekövetkezhetnének. Nem is köti a beterjesztett határozati javaslat ezen ügynek rendezését a folyamatban lévő vizsgálatnak eredményéhez, és az által bebizonyitja azt, hogy annak sürgős elintézését hasonlóképen kivánja. Semmi sem akadályozhatja tehát a kormányt abban, hogy ezen határozati javaslat elfogadásával az ügy végleges befejezésére a legközelebbi időben terjeszszen be törvényjavaslatot a ház elé oly időben, hogy mindazon veszélyek bekövetkezése ellen óvszert lehessen találni.

Észrevételeimet azon két pontra nézve, melyeket beszédem elején jeleztem, elmondván, a tárgyalás jelen stádiumában a dolog érdeméhez szólni nem kivánok és azzal fejezem be beszédemet, hogy Ghyczy képviselőtársam határozati javaslatát efogadom.

Szeniczey Ödön jegyző: Steiger Gyula! (*Fölkiáltások: Nincs jelen! Menjünk tovább, ki következik?*)

Beőthy Algernon jegyző: Gubody Sándor!

Gubody Sándor: *(A szószékről.)* Tisztelt ház! Ha ezen törvényjavaslatot a legközelebb visszalépett pénzügyi és közlekedési ministerek terjesztették volna elő, kiknek többrendbeli hivatalos jelentés és mellékelt okirataiból bőven megismerkedhettünk ezen szerencsétlen vállalat ügyével: azon valóban nem csodálkoznám; mert azok, kik első hivatalos jelentésükben hangsulyozva azt merték állitani, hogy a kormány ezen pályának czélszerübb és az engedély-okmány rendeleteivel mindenben megfelelő kiépitése és fölszerelése fölött szigoruan őrködött, és a törvényben és állása természetében gyökerező minden jogát kellőleg gyakorolta: csak következetességgel járt volna el, ha ezen már a harmadik variatioban kidolgozott tervezetet a háznak elfogadásra ajánlotta volna, mely kisegitő tervezet, hitük szerint — saját kifejezésökkel élve — az államhitel, az állam- és a magán-vasuti papirok értékének megóvása szempontjából legczélszerübb és egyszersmind a részvénytársulaton lehetőleg segitene. De miután ezt a tisztelt ministerelnök ur terjeszti a ház elé elfogadás végett, ki mindeddig játékon és igy felelősségen kivült állt: ezen drámának, mely utoljára tragoediává vált, csak utolsó fölvonásában vállalt szerepet, érteni nem tudom. S megvallom, vagy azt kell hinnem, hogy a tisztelt ministerelnök ur a ministeriális csalatkozhatlanság dogmáját elfogadva, — mint a volt pénzügyi és közlekedési ministerek, — hogy elődjeinek hibáját tatarozzák és simitsák, azok talpaiból a tüskét kivonván, a magukéba szurták, és a felelősséget velük mindezekben megosztották: ugy a tisztelt ministerelnök ur igen jószivü ember lévén, collegiális kötelezettségét vélte teljesiteni, midőn ezen ügyet fölkarolta, és a multakrai fátyolvetés politikáját folytatja, támaszkodva a ház többségének — nem mondom ügyérdektelenségére, hanem — az ügy körüli kellő tájékozottság és ismerethiányára: biztosan hiszi, hogy a többség e törvényjavaslatot el fogja fogadni. Vagy pedig — ne vegye rosz néven a tisztelt ministerelnök ur, — midőn cselekedetének okát kipuhatolni nem vagyok képes, ha a gyanusitások tömkelegéből sem vagyok képes kibontakozni, — ismétlem, vagy azt kell hinnem, hogy azon rózsaszinü, de tüskével béllelt székből, melyből lemondásával nem tudott menekülni, most alkotmányos uton javaslata leszavaztatásával akar szabadulni. *(Derültség.)* És ezen gyanum, hirszerint, nem alaptalan. Ha ez óhajtása: biztositom, hogy az teljesülni fog, és nyugodtan bevárhatja a szavazást, föltéve azt, hogy mindazokat, kik e szerencsétlen vállalatban, akár mint az igazgató-tanács tagja, akár mint ministerek befolyással birtak, és mindazokat, kik oly pénzintézetek élén állanak, melyek ezen kölcsön által közvetve vagy közvetlenül érdekelve vannak, és kik az államvasutaknál, mint igazgató-tanácsosok szerepelnek: a politikai és erkölcsi szemérem vissza fogja tartóztatni a szavazástól, amit meg is várok. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Vagy azt kell hinnem végre, hogy az igen tisztelt ministerelnök ur, ki bokros elfoglaltságai miatt az előzményeket nem kisérhette oly figyelemmel, mint oly játékon kivüli ember, mint én; nem tudja, hogy ezen vállalatnak hallatlan zilált állapota, melynek hire Európát bebarangolta, oly kétségbeejtő, hogy ezen az ügyön az állampénztárnak véghetetlen terheltetése nélkül nem segithetünk; és azok, a kik ezen törvényjavaslatot meg fogják szavazni: hasonló hibába esnek azon könnyelmü emberrel, ki vagyoni erejét meghaladott értékü váltót bocsát ki egy oly paniperda jóbarátja részére, a kit az Isten sem győz pénzzel, és a ki azt a legjobb akarat mellett is soha visszafizetni képes nem lesz. A ki e vállalat befolyását kezdettől fogva minden stádiumán keresztül oly figyelemmel kisérte, mint én: azt háromféle fontos és komoly baj aggasztja. Az egyik e pályának czélszerütlen és átalábanvéve rosszul és helytelenül történt kiépitése; másodszor a részvényeseknek önön hibájukon kivüli végtelen kárositása; harmadszor a nemzet becsületének és hitelének veszélyeztetése. Lehet-e azt remélni, hogy azon 30 milliónyi másod-prioritásu kötvényen fekvő 17 millió adósság jótállásával a kormánynak ez ügyön segiteni birunk? Uraim, mindaddig, mig egy részrehajlatlan és lelkiismeretes szakértőkből álló bizottság izről-izre ezen vonalat szakaszonként meg nem vizsgálja: azon összeget, melyet még a reconstructio teljes kiépitése és fölszerelése e pályának igényel, ép ugy nem lehet megállapitani, mint egy artézi kut ásásának költségeit. Tisztelt ház, a mi a másodikat illeti, igen csodálatos, hogy némelyek azt hiszik, hogy ezzel a társulaton segitve lesz. Én ellenkezőleg kimondom, hogy ez által a részvényesek érdeke megsemmisittetik. Mert, ha azon 45 milliónyi törvényes első prioritásokhoz hozzáadjuk a 30 milliónyi törvénytelen másod-prioritásokat: akkor ez névértékben 75 millió forintot tesz és ezen összegnek kamata kétségkivül fölemészti a vállalat számára lekötött jövedelem-biztositék összegét. S midőn e törvényjavaslat elfogadása által a részvényesekre a megsemmités kimondatik s a halálos itélet rajtuk végre is hajtatik, a nélkül, hogy a ház határozatilag kimondaná ezen botrányos vállalat bukása okait, földeritésének haladéktalan szükségességét, és a bukás okozóinak kártéritési és bünvádi perbe fogatását, bármily gazdagok lennénk is a mások büneiért milliókat áldózni: a nemzet becsülete és hitele nem lesz megmentve. Az állam és részvényesek érdeke követeli a kártéritést; a közvélemény az európai közvélemény, követeli a bünösök megbüntetését.

A publica vindicta kielégitése hévmérője egy nemzet közerkölcsi alapon nyugvó, törvényes és socialis állapotának.

Tisztelt ház! Egy becsületes magyar ember, ki a civilisátió kellékeinek hatalma alatt nem áll, s azért annak büneitől magát távol tarthatja, és a ki ennélfogva nem ismeri azon bank-consortium és szédelgő részvény-társaság által importált depravatiot, mely oly pusztitást tett e nemzetnek jellemében és szellemében, és mely a magyar nemzet jellemének, becsületességének zománczát, melylyel eddig a külföld előtt fénylett, ugy kezdi lemarni, mint a szomolnoki rézviz megemészti a vasat: (*Tetszés.*) azok előtt ismétlem, a mik történtek és történnek maig is, aenigma valóban, s megfoghatatlan, hogy a magyar kormány kebelét mért aggasztja annyira e magán-társaságnak a bukástól való félelme, midőn öt—hat év előtt a losonczi vasut társulat kért, rimánkodott és a bukás szélén állt, e rimánkodásra a kormány a fülét bedugta volt, és habár akkor a pénztárban elég pénz volt, mert — ha jól emlékszem — akkor a kormány öt milliót adott kosztra egy pénzintézetnek: mégis egy krajczárral sem segitette, és bevárta bukását, és a megbukott társaság vonalát az állam átvette, mit helyesen is tett. Megfoghatatlan aenigma azok előtt, kik nem értik, hogy két idegen szédelgő véletlenül összejő Párisban és egy olyan opiális ámitó szert készit, melylyel az igazgató-tanácsnak minden tagjait, melyben pedig nagynevü és tekintélyes emberek vannak, ugy megszeliditi, mint Casanova az oroszlánokat és tigriseket, (*Tetszés.*) és rabszolgai módon, vakon engedelmeskednek minden néven nevezendő parancsaiknak és föltétlen elfogadtatja velük a veszélyes párisi szerződést, és attól elválaszthatlan bordereaux regulateur-t, és minden kötelezettség alól fölmenti az anglo-osztrák bankot, átruházván azt oly társaságra, mely még nem létezett, és jegyzőkönyvileg személyes felelősséget vállalnak az iránt, hogy el fogja fogadni azon leendő megerősitendő igazgató-tanács is, mely még nem is létezett Hogy sülyed azon nemzetnek a becsülete, melyről 50 évvel ezelőtt egy bajor kapitány Adolf Schaden Magyarországoni utazási könyvébe ezt irta:

„Der Ungar ist feurig, wie der Italiener, tapfer und muthig, wie der Franzose, stolz und edel, wie der Spanier: aber bieder und ehrlich, wie der Norddeutschländer.“ (*Élénk tetszés-nyilatkozatok.*)

Megfoghatatlan, hogy a kormány, mely 1868—1869-ben, midőn még a bajon segithetett volna: összetett kézzel nézte, hogy mi történik; semmibe bele nem avatkozott, s azzal mentette magát, hogy a társulat beldolgaiba avatkozni nincs se joga, se kötelessége; azzal mentette magát, hogy ép azért adta ki oly magas kamatbiztositás mellett a concessiót e vonalra, mert, mint mondá, kellő organumok hiányában a felelősséget magára vállalni nem akarta. És habár az igazgató-tanácsban kormánybiztos ült, kinek kötelessége lett volna minden veszélyes intézkedést fölfüggeszteni, bár két organuma is volt ott folytonosan, kinek kötelessége lett volna, a törvény értelmében, az állam érdekét oltalmazni és ellenőrizni: szemet hunyt mindenre, és habár a napnál világosabban látták, hogy e consortiumnak ügyesen előkészitett számitással véghezvitt intézkedései olyanok, melyekkel tulszárnyalták Európa mindazon consortiumait, melyekről Lasker találóan azt mondta, hogy törvények kijátszására alakult akadémiák, (*Igaz! Igaz!*) hogy bár a napnál világosabb volt, hogy a consortiumnak a vasut kiépitése csak ürügy volt, és a főczél volt a részvény-társaság alaptőkéjének megrablása, mely czélra ugy a pénzügyi, mint jogi, valamint technicai kezelők szövetségben voltak. (*Igaz! Igaz!*)

És midőn a társaság épitési tőkéjét elriprapsolták és a részvényeseket ingre-gatyára levetkőztették: (*Derültség és fölkiáltások: Sajnos! Igaz!*) egyszerre meglágyult a szive, és kiábrándult a mámorból a kormány, és egyszerre igazgató-tanácsnak, de nem a társulatnak, mert tagadom, hogy annak érdekét valaha képviselte volna, a képviselőház tudta és beleegyezése nélkül pénzt kölcsönzője, pénzt keritő szensálja, Zahlmeistere és épitészeti fölügyelője lett; és még most is utolsó órájában is ezen szerencsétlen vállalatot, mely a halál révén van, mintegy moschusszal, 17 milliónyi kölcsönnel, akarja életre hozni.

Kérdem a tisztelt ministerelnök urat, hiszi-e, hogy ezen 17 milliónyi adósság garantirozásával a társaságon segitve lesz, és hogy minden bajnak kutforrása betömve lesz, és hogy már most ezen nemzet egy teljesen kiépült, világra szóló jövedelmes vasutnak birtokába fog jutni, és hogy a részvénytársaság ebben megnyugszik és egyszersmind ezáltal a nemzet becsülete és hitele meg lesz mentve? Ha hiszi: irigylem optimismusát, de sajnálom mielőbb bekövetkezendő kiábrándulását, és még jobban sajnálom, ha a tisztelt ház többsége is magáévá teszi ezt, és magáévá teszi a törvényjavaslatot: mert hazám egy lépéssel fog közeledni azon bukás örvényéhez, mely előtte oly ijjesztőleg tátong. (*Igaz! Igaz!*) Bármit higyjen a ministerelnök ur és a hazának azon része, mely vele egy véleményben van, annyit merek állitani, hogy ezzel nemcsak hogy a vállalat tönkrejut, hanem a nemzet hitele is sok időre meg lesz bénitva.

Én, ezen meggyőződésemből kiindulva, lelkiismeretemmel meg nem egyezőnek tartom ezen törvényjavaslat elfogadását. (*Élénk helyeslés bal felől.*)

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Rajtam lenne a sor, hogy szóljak, és ha a tisztelt ház parancsolja, szólok is; de engedje meg nekem a tisztelt ház, ha volt pénzügyminister Kerkapoly Károly urnak méltányossági érzetéhez fordulva fölkérem őt, legyen szives előttem szólani, ő van a házban leginkább hivatva Simonyi Ernő tisztelt barátom be-

szédére válaszolni. Tudom, hogy szándékozik is válaszolni, mert jegyezgetett. Azt hiszem tehát méltányosnak fogja találni, hogy azokra, a miket Simonyi Ernő tisztelt barátom ellen föl fog hozni, legyen valaki a pártból, a ki reflectáljon. Igaz, hogy Simonyi Ernő tisztelt barátomnak van még szólási joga, mert határozati javaslatot nyujtott be; de be fogja látni a tisztelt képviselő ur, hogy méltányos, hogy e párt tagjai oszszák meg a terhet, és ne háritsák az egész sulyt ő reá. *(Helyeslés.)* Ha tehát enged kérésemnek: köszönettel veszem. *(Halljuk! Halljuk!)*

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak elfoglalni helyüket.

Kerkapoly Károly: Tisztelt ház! *Halljuk!) Halljuk!)* Korábban viselt hivatalos állásomban azon, méltóztassanak meghinni, nem kedves kötelesség hárult reám, és épen én reám, hogy részt kellett vennem azon függő adósság követelésében és a pénzpiaczon fönntartásában, a melynek rendezését czélozza a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat. E tény magyarázhatóvá teszi, ha én azon elhatározással valék, nem szólani e tárgyalás folyamában semmit, nehogy, a mikor a törvényjavaslat mellett az ügy érdekében szavamat emelem: ugy látszassék, hogy saját eljárásom érdekében, annak védelmére, igazolására használom föl azon időt, a mi tulajdonképen egyébnek van szánva.

Ezen elhatározásomat megingatta nem Helfy képviselő urnak mostani apostrophálása, de Simonyi Ernő tisztelt képviselő urnak tegnapi beszéde. Azok után, a miket ő, de nemcsak ő, hanem Zsedényi tisztelt képviselő ur ugy, mint Ghyczy tisztelt barátom is mondottak: teljes erőre fejlett bennem azon meggyőződés, minek Simonyi képviselő ur következőleg adott kifejezést: „a kérdést, mely előttünk fekszik, igen nagy fontosságunak tartom, sokkal nagyobb fontosságunak, mint a milyennek azt némelyek hiszik, s midőn e tárgyban fölszólalok, ugy érzem magam, mintha ma hazánk jövője fölött határoznánk, mert következményeiben a tisztelt ház mai határozata valósággal az ország jövőjére legnagyobb befolyással lesz. A kérdések, melyek fölött a tisztelt ház dönteni fog, ugy erkölcsileg, mint politikailag, mint jogilag és közgazdaságilag a legnagyobb horderővel birnak.“

Osztozom a tisztelt képviselő ur nézetében, aláirom szavait az utolsóig.

Továbbmegyek s azt állitom vele: „ily kérdésnél mindenre gondolhatnék inkább, mint arra, hogy pártszempontból, — hozzáteszem én — hogy személyes eljárásom igazolása czéljából“ szóljak; szólanom kell épen azért, mert azon személyes tekintet, nehogy idegen indoknak tulajdonittassanak szavaim, eltörpül és semmivé lesz, szemben azon veszélyekkel, melyek a hallgatásom mellett a háznak, az én véleményem, az én fölfogásom szerint, nem kivánatos elhatározásából, a hazára hárulhatnának; a mikor azt kellene mondanom magamnak, hogy én is azok közé tartozom, a kik személyes tekinteteknél fogva hallgattak ott: hol nem volna szabad hallgatniok.

Ezért szólok, ha mégis bekövetkeznék a sajnos catastropha. Ha bekövetkezik a szerencsétlenség, a melytől én félek: annyit legalább el fogok mondhatni, hogy személyes tekintetek által nem hagytam magamat visszatartatni attól, kötelességem teljesitésétől; nem attól, hogy eleget tegyek annak ugy, mint Istenem azt nekem tudnom adta. Ezért szólok, s hogy épen most szólok, annak egyszerüen az az oka, mert ha már szólok: ugy nekem bizony tökéletesen mindegy, akár most emelek szót, akár másszor, s ha csak egy képviselőnek is szivességet tehetek azzal, hogy épen most szólok, miért ne tenném azt?

Tisztelt ház! Én is nagyfontosságunak tartom azon határzzatot, melyet a tisztelt ház e kérdésben hozand. Nagyfontosságunak tartom azért, mert hogy mellőzzem mindazokat, miket Szilágyi képviselőtársam a dolog érdemére vonatkozólag tüzetesen már kifejtett volt: nagyfontosságu lesz az azért, mert egy nagy politikai s annak nyomán előálló financziális elv rejlik e határozatban.

Én nem kivánok ismételve szólni azokról, a mikről ő már tüzetesen megemlékezett; de ismétlem, hogy azon tény, mely szerint itt az ezen kérdéses függő adósság födözetéül szolgáló másod kibocsátásu elsőbbségi kötvények jogérvénye kétségbe hozatott, azon tény, mely szerint ez indok is egyike lehetne azoknak, melyek a tisztelt ház negativ határozatát szülik: az én szememben oly rendkivüli horderővel bir, hogy erre nézve azok után, miket ő elmondott, teljesen hallgatnom nem lehet. De mellőzöm igenis azon érdek ismétlését, a melyekkel ő szembeszállott eme nézettel; mellőzöm azon okoskodások ostromlását, a melyeknek megczáfolására, teljes meggyőződésem szerint ő megmondott mindent, ami megmondható.

Három okból vétetett kérdésbe a házban ezen másodkibocsátásu elsőbbségi kötvények jogérvénye. Az első az: mert a törvény csupán azt engedi meg, hogy elsőbbségi kötvények az alaptőkének csak három ötödrészéig bocsáttassanak ki. Erre ő megfelelt, kimondván, hogy a mit a törvény kiván: az meg is történik. Az alaptőke csupán $^3/_5$ része szereztetett be elsőbbségi kötvényekkel, $^2/_5$ része pedig részvényekkel.

De egy körülményre vagyok bátor a tisztelt ház figyelmét fölhivni, azon kérdést vetvén föl, miért kivánta ezt igy a törvény nemcsak ezen társaságnál, de rendszerint a többinél is? Valam

oka csak mégis van annak, miért érdeklődik a törvényhozás az iránt,hogy miként szereztessék be az alaptőke azon határ iránt, a melyen a kötvények kibocsátásában az alaptőke beszerzése alkalmával tulmenni ne lehessen.

Épen az ily lehetőségekre való gondolás, épen az előre való gondolás azon lehetőségre, hogy a vállalat alaptőkéje a vállalati czél valósitására, illetőleg továbbfejlesztésére elégtelen lehet, hogy tehát egy oly jelentékeny részt, mely a legroszabb esetben is elegendőnek tekinthető részvénytőkéül kell föntartani már azon okból is, hogy ha az eredeti alaptőke nekem elégtelen lenne, legyen eléggé nagy saját tőkéje a vállalatnak, a melynek terhére aztán idegen tőkét is lehessen beszerezni azok pénzének koczkáztatása nélkül, a kik nem akartak koczkáztatni, a kik tehát nem vettek részvényt, hanem vettek kötvényeket, a melyek után határozott összegü kamat lőn biztositva. Ez az oka tisztelt ház a törvényhozás érdeklődésének és ha ez az oka: akkor megfoghatlan lenne, miért ne lehetne azon részvénytőkét, a melyet ilyen magasságban ép azért kivánt meg a törvény, hogy a szükség esetén legyen hitelalap, valóban is azzá tenni, ha beáll a szükségnek esete. Hogy milyen formában lehessen ezt tenni? ez alárendelt kérdés; és mennyire alárendelt e kérdés: mutatja az, hogy a másodsorozatu elsőbbségi kötvények itt is csak födözetéül szolgálnak azon alapokmánynak, a főkötvénynek, a mely ama bank-consortium kezében van letéve az egész kölcsönösszegről, eredetileg 15,200.000 forintról. Hová vezetne, ha a képviselő ur tana az épen fönforgó esetben fölállittatnék? Oda, hogy azok azonosságánál fogva ezen jogtól minden más részvénytársulat, mely Magyarországon van és lesz, elesnék. Meggondolták-e a képviselő urak annak következményét, ha Magyarország minden részvénytársulatára nézve lehetetlenné lesz téve üzletét terjeszthetni, vagy esetleg a végromlástól megmenthetni az által, hogy elsőbbségi kötvényeket bocsásson ki, 1-ső, 2-sod, 3-ad és 4-ed sorozatuakat az idő és a körülmények szerint. Ez a törvényben nem gyökerezik, s közülünk senkisem akarja.

A mondottak szerint, annak igenis van alapja, ha a törvény további épitkezések esetére is megfelelően megállapitván, hogy ez esetben szintugy történjék a tőke beszerzése, mint történt az első alaptőke beszerzésénél: mert azon további czél megint többet vehetne igénybe az arra eredetileg szánandó tőkénél, és igy megint hitelalapra lehetne szükség. Zsedényi Ede tisztelt képviselőtársam előtt is alig lesz ismeretlen, hogy például a porosz eljárás szerint rendesen tisztán részvénytőkével történik a vasutak épitese; de vajon az következik-e ebből, hogy ha a vasut kiépül: elsőbbségi kötvényeket ne lehessen kibocsátani? A világért sem. Csak fön van hagyva e forrás a további fejlesztés czéljára, hogy ha majd a forgalom ugy kivánja, hogy szaporitani kell a magas épitményeket, a sineket, a mellékrészeket: intact legyen a részvénytőkére való adósság csinálás expediense. Éz világszerte igy van gyakorlatban. A mi illeti a másik formai okot vagy akadályt,melyet abban keresnek némelyek, hogy a közgyülés nem volt ugy meghirdetve, mint meghirdetve kellett volna lennie, hogy jogosult legyen hasonló határozat meghozatalára: erre megfelelt Szilágyi Dezső képviselő ur, igy én erre nem válaszolok; hanem igenis e ponton akarok reflectálni valami másra, a mit ő mellőzött, és pedig akarok reflectálni azokra, miket Simonyi Ernő képviselő ur hozott föl ezen tekintetből, mert a harmadik érvelés az övé. Ő nem azt mondja, hogy azért érvénytelenek ezen czimletek, mivel a törvény megszabta, hogy $^3/_5$-nél nem lehet több ez elsőbbségi kötvény; nem is azért, mert a közgyülésre nem lettek a szerint meghiva az illető részvényesek, hogy tudhatták volna, hogy ott arról is leszen szó, mint azt az alapszabályok megkivánják; hanem egy egészen más okért, tudniillik azért: mert szerinte keleti vasut-társulat nem létezik, következve nem létezhetik annak igazgató-tanácsa, sem pedig jogérvényesen határozni képes közgyülése. Ez az ő érvelése, a mire Szilágyi képviselő ur nem felelt, ez az, a miért én fölszólalni magamat kötelezettnek éreztem s ha fölszólalok tulajdonképen ezért történik ez.

Történik pedig azért, mert az a nagy fontossága a dolognak, a melyet én tulajdonitok neki, épen itt fekszik. Ha ezek a czimletek csakugyan nem volnának érvényesek, daczára mindannak, a mi velük ez ideig történt: akkor nem abban volna a főhiba, hogy a vasuti társulatnak akár igazgató-tanácsa, akár közgyülése ilyen jogilag megtámadható födözetre adósságot csinált; hanem a hiba abban volna, hogy átalában megengedte a magyar állam és a magyar kormány, hogy itt emberek, mint igazgató-tanács, mint közgyülés terhes kötelezettségeket contrahéljanak egy nem létező társulatra, és azon részvényesekre, a kik még társulatot nem is formáltak.

És ne méltóztassék gondolni, hogy azon kölcsönadó bankárok oly könnyelmü emberek. Nem; és habár ez graválni látszik a kormány eljárását, s mint annak egyik tagjáét az enyimet: tartózkodás nélkül mondom ki, hogy azok elég óvatosak voltak. Mert midőn a közgyülés elhatározta, hogy ő megadja a fölhatalmazást az ugynevezett müködő bizottságnak és az igazgató-tanácsnak adósságot csinálni a társulat terhére, esetleg másodkibocsátásu elsőbbségekre is: akkor a szerződést, melyet megkötendő volt velük, nem kötötte meg mielőtt biztosságot szerzett volna magának arról. Van-e ellene

a kormánynak kifogása vagy sincs. Nem formaszerü jóváhagyást akart az, hanem akarta megtudni azt, hogy van-e a kormánynak a dolog ellen kifogása vagy nincs; mert azt mondotta magának: ha ezek itt nem a keleti vasut-társulat, következőleg nem annak közgyülése, nem annak igazgató-tanácsa: akkor a kormánynak kell hogy kifogása legyen az ellen, hogy ezek a keleti vasut-társaság, illetőleg a részvények terheltetésére kötelezettségeket vállaljanak el.

A mit ezek átalánosságban tettek, azt részletesebben megtette az osztrák nemzeti bank akkor: midőn ezen kötvényekből 20 millióra előleget adott. Mi kérdéseket kivánt ő megoldatni, mielőtt a kölcsönzésbe belement? Azt kérdezte: föltétlen-e a magyar államnak azon kötelezettsége, hogy a keleti vasut-társulatnak minden mértföldje után ennyit és ennyit fizet: ha annak tiszta jövedelme amaz összeget el nem érné? Ez illette az államot. Erre természetesen, a törvény értelmében, a kormány, ha kérdeztetik, felelni tartozik.

Azt felelte, hogy bizony föltétlen ama kötelezettség ép ugy, mint a többi társulat irányában. Ezután azt kérdezte, hogy ha a kormánynak netalán ezen társaság ellen követelései vannak: azok a követelések nem szolgálnak-e okul arra, hogy ezen fizetés esetleg visszatartassék? Erre természetesen nekünk szintén azt kellett mondanunk, mivel hogy mást nem is mondhattunk az akkori jogi viszonyok közt, hogy nem. Akkor a bank azt mondta: de hát a keleti vasut maga nem formál-e erre jogot? Erre már nem felelhetett más, mint a keleti vasuttársaság. A társaság nevében az igazgatótanács felelt. Kérdés volt: ha jogosult volt-e ezen feleletre. Az osztrák nemzeti bank elég vigyázó volt, s azt mondotta ezen feleletre: tudni akarnám, lesz-e a kormánynak ellene észrevétele? Az igazgatótanács azt mondta, hogy nem formál erre igényt; mondotta egy közgyülés meghatalmazása alapján, és ezért a kormánynak nem volt ellene észrevétele. Helyes-e ez? Attól függ, hogy az a közgyülés a keleti vasuttársaságé, hogy az az igazgatótanács, annak az igazgatótanácsa-e? Mert, ha nem az: azt kellett volna a kormánynak mondani, hogy nincs itt keleti vasuttársaság, a mely felelhessen ezen kérdésre. A kormány azt mondta, hogy nincs megjegyzése az ellen, ha azon férfiak kinyilatkoztatják azt, hogy a keleti vasuttársulat a részvényesei javára járó állam kamatbiztositásra nem tartanak igényt, átengedve azokat a másodkibocsátásu kötvények birtokosainak mindaddig, mig be nem váltatnak e nevezett kötvények.

Ez a három lényeges kérdés. A negyedik kérdés azon kivánat, hogy a magyar kormány igéretet adjon, hogy oda akar hatni a keleti vasuttársaságnál, hogy 6 hónap lejártával az előleget a lehetőség szerint visszatéritse. Ez, gondolom, nem árthat senkinek.

A kérdés tehát, tisztelt ház, ott van, hogy a bankok lehetőleg legóvatosabbak voltak, és pedig ugy az eredetileg kölcsön-adók, mint a nemzeti bank, mely zálogba vette a czimzeteket. Ezen bank csoportnak három tagja nem Magyarországon, hanem a szomszéd Austriában van. Azt kivánni tőlük, hogy a mi jogviszonyainkat ők jobban ismerjék a magyar kormánynál: teljes lehetetlen. Ha ők, mielőtt egy declaratiót jogerejünek tekintenek, azt kérdezik: a magyar kormánytól: Van-e az ellen észrevétele vagy nincs: akkor ők minden lehető óvatossággal jártak el. A kormány pedig, ha kérdeztetik, teljes meggyőződésem szerint, felelni tartozik, azért kormány. Mit feleljen, az belátásától függ; (*Zaj a szélső balon.*) de felelni tartozik. No hát a kormány felelt; belátása szerint felelt, azt mondta, — mert hiszen azon válaszok, melyeket a kormány a maga álláspontjáról, az államéről adott, nem neheztelhettek, hanem azok, melyeket adott, tekintettel arra, hogy jogérvényeseknek tekinti-e az igazgatótanács, illetőleg a közgyülés nyilatkozatát; hát a kormány azt mondta: erre sincs észrevétele. Elismerem, ezzel az van mondva, hogy ő a keleti vasuttársaságot olyannak tekinti, s igy jogosultnak annak közgyülését, ha az alapszabályok szerint jár el, és jogosultnak igazgatótanácsát is. Volt-e ehhez joga? én azt állitom: igen, és Simonyi képviselő urtól azt kérdezem, hogy ha ő ellenkező nézetben van: miért nem adott kifejezést akkor, midőn nem a kormány, hanem a magyar törvényhozás ismerte el létezőnek ezen vasuttársaságot, ennek közgyülését, három igazgatótanácsát? *(Zaj bal felől.)* Miért nem adott ellenkező nézetének kifejezést addig, mig idő volt. *(Fölkiáltások: Mikor?)* Mert azt már állitom, hogy azon társulatot, melyet a magyar törvényhozás jogilag fönállónak, a melynek igazgatótanácsát a magyar törvényhozás olyannak ismerte el, a melylyel terhes szerződéseket, stipulatiokat kötni lehet: a magyar kormány nem repudeálhatja. (*Élénk helyeslés jobb felől. Zaj bal felől.*)

Simonyi Ernő: Mikor?

Kerkapoly Károly: Megmondom, mikor. (*Halljuk!*) Akkor, midőn 1870-ben a többi között megállapittatott az, hogy ne Booson-Tordán át vezettessék a keleti vasuttársaság egyik vonala, hanem Koloson keresztül; akkor, midőn a törvényhozás ezen engedmény fejében, melyet az akkori pénz és vasuti bizottságok többi között azon motivummal ajánlott a tisztelt háznak, hogy azt az igazgatótanács kivánja, s hogy az ezen könnyebb vonal engedélyezésein azon viszont-szolgálatra kötelezi magát, hogy a legközelebbi ponttól kiágazva, Tordára egy szárnyvonalat vezet, melynek hosszsza nem lesz beszámitva azon maximalis hosszba, a me-

lyen tul a törvényben kikötött garantia nem fizettetik: emez ajánlatot tőle elfogadta. Akkor volt az, tisztelt képviselő ur. *(Zaj szélső baloldalon. Helyeslés jobb felől.)* Ekkor a törvényhozás az igazgatótanácsot olyannak tekintette, a melytől elfogadhatta a társaság terhére azon kötelezettséget, és a képviselő ur kételyének akkor elfelejtett kifejezést adni. (*Egy hang jobb felől: Szokása szerint! Zaj.*)

A korr ány nem lehet azon helyzetben soha, hogy a törvényhozásnál ily kérdésekben bölcsebb akarjon lenni. *(Ugy van! Jobb felől.)* A mely társulat és igazgatótanács olyan a törvényhozás előtt, olyannak kell annak lenni a törvényhozás kifolyását képező kormány előtt. (*Élénk helyeslés jobb felől.*)

Azt gondolom, hogy a jog kérdésében ez a punctum saliens; — Zsedényi képviselő ur argumentatioját tekintve más a punctum saliens, de arra meg volt már felelve; — a képviselő ur szempontjából azonban itt van a dolog válpontja, s azt gondolom: nehéz lesz az ellenkezőt bebizonyitani. (*Ugy van! Jobb felől.*) Midőn ezen kérdésre ime ilyképen megfeleltem, engedje meg a képviselő ur, hogy egyuttal kiereszkedjem beszédének némely más részleteire is. Igen jellemző annak a beszédnek mindjárt a kezdete. A képviselő ur azt állitja, hogy a törvényjavaslatnak, mely tárgyalás alatt áll, czélja az: decretálni, hogy azon 30 millió forintra eső kamatot, a melylyel azon esetre, ha a vasut tiszta jövedelme el nem érné a biztositott magasságot, az állam a keleti vasut részvényeseinek tartozik: egy ujabb törvénynyel kössük le azon bankár-consortiumnak, mely ezen előleget adta. Fizessük tartozásainkat, vagy — a mint ő mondá, — váltsuk be a kormánynak lekötött szavát a más pénzével a részvényesek pénzével.

A képviselő ur beszédje elején azt mondá, hogy sine ira et studio, objective, tárgyilag akar beszélni. Ugyan kérem, sine ira et studio és objective van-e mondva, ha a föltételes kötelezettséget föltétlennek állitjuk oda, ha a keleti vasuttársaságnak adósságáról lévén szó: azt mondjuk, hogy annak a helyett megfizetésével mi a magunk adósságát fizetjük meg; ha azt mondjuk, hogy az ő adósságát nem a mi pénzünkkel fizetvén: a magunk adósságát a más pénzével fogjuk megfizetni. Mi azon 30 millió részvénytőkének kamatját nemcsak hogy esetleg tartozunk fizetni, t. i. azon esetre, ha a vasut tiszta jövedelme el nem érné a biztositott összeget, de csak föltételesen is. Ezt, meg vagyok győződve, a képviselő ur csak ugy tudja, mint én, t. i. azon föltét alatt, ha ők még a keleti vasutat kiépitik és üzletben tartják.

De vajon kiépitették-e proprio marte, kiépitették-e idegen pénz nélkül, avagy megszerezték-e maguknak a 30 millió kamatjára való jogot e pénz nélkül? Avagy igényelhették volna-e: ha adósságot nem csináltak volna, a magyar államtól, hogy nekik fizesse meg évenként az $1^1/_2$ milliót? Igényelhették volna-e jó lelkiismeretettel? A föltételes kötelezettség föltétlen-e? Én azt mondom, hogy nem. *(Helyeslés.)* És itt el akarom fogadni a képviselő ur álláspontját.

Ám legyenek a másod kibocsátásu elsőbbségi kötvények minden jogérvény nélküliek. No hát akkor megkapják-e azok a részvényesek, joguk van-e hozzá, hogy megkapják a biztositott összegnek a részvényekre eső részét? Nem kapják meg; nem kapják pedig azért, mert a föltételnek nem tettek eleget. Hogy a föltételnek ne tegyünk eleget a magunk emberségéből, de igénybe vegyük azon bene-t, mely csak akkor illet meg, ha eleget tettünk volna magunk részéről a föltételnek: ez lehet a képviselő ur jog-phylosophiája; de az enyém nem. *(Tetszés jobb felől.)*

És engedje meg a képviselőház, — és reménylem meg fogja engedni, — hogy azon további érvelésébe ne menjek, hogy további okoskodásában a képviselő urat ne kövessem, mely oda menne, hogy igen: nem tettek eleget; — de a kormány büne, meg nem tudom, kinek a hibája miatt. Ez ma nincs napirenden; azt gondolom, ha Helfy képviselő ur engem azért apostrophált, mert azt hitte, hogy azon dolgokról fogok Simonyi képviselő ur után disserálni, a melyek napirenden nincsenek, akkor rosszul számitott. A tisztelt ház engedelmével föl fogom magamnak tartani az ezen kérdéshez való fölszólalási jogot akkorra, midőn nemcsak jogom, hanem kötelességem is lesz hozzászólani; mely kötelességemet épen olyan hiven fogom teljesiteni akkor: a mint teljesitettem ma azt, a mi ma volt kötelességem. Épen igy gondolom, nem várja tőlem a tisztelt ház, hogy mikor ily határozottan kimondom nézeteimet és indokolni is fogom, miért fogok én minden legkisebb töprengés nélkül a törvényjavaslat elfogadására szavazni: hogy akkor arról ne szóljak, mi történjék a Simonyi és társai által beadott határozati javaslattal.

Miért fogok hát a törvényjavaslatra szavazni? Azért, mert az már ma nemcsak a társulat dolga, hanem az államé is: ha azon kölcsönző consortium elveszti a pénzét azon keleti vasutnál, melynek azt a magyar állam kormányának közbenjárására adta, és elveszti nem azért, mert adójának nincsen értéke; hanem elveszti azért, mert azon papirok jogérvénye iránt itt emelt kételyek megfosztanák azon papirokat azon belső értéktől, melylyel azok valósággal birnak. *(Helyeslés.)*

Itt legyen szabad Komárom városa érdemes képviselőjét emlékeztetnem arra, hogy ha, mint ő mondá, az osztályban illetékes helyről hallotta, — tő-

lem hallotta, — hogy ezen papirok 19 hónap óta Európaszerte föntartották magukat, és ha ebből következtetni vél arra, hogy föntartják azok még magukat addig is, mig a keleti vasut ügye minden részletében tisztába hozható lesz: ugy a következtetésben nagymérvben téved. Föntartották azok magukat ama 19 hó alatt, igenis: mert nem jutott eszébe senkinek a magyar képviselőházban kétségbevonni jogérvényüket; de ezen factum előtt és ezen factum után olyan a különbség, mint az özönviz előtt és özönviz után. *(Élénk tetszés jobb felől.)* És ha elvesztik azon bankok pénzüket azért, mert oly papirokra kölcsönözték, melyeknek jogérvényessége ellen a magyar kormánynak nem volt kifogása, annak pedig nem volt kifogása azért, mert az illető forumnak competentiája ellen 1870-ben a törvényhozásnak nem volt kifogása: ennek nagy jelentősége és sulyos következése lesz.

Ha egyszer Európában constatálva lesz, hogy itt azon papirok jogérvénye sem biztos, melyeknek olyan előzményei vannak, mint ezen papiroknak: akkor ugyan kérdem, ki fogja Európa pénzpiaczainak emberei közül magának venni azon fáradságot, hogy kiböngészsze, mi itt biztos s mi nem, mikor nem kénytelen vele, mert pénzét másra is adhatja. Én összes állam papirjaink sorsát látom e papirok kérdéséhez kötve *(Helyeslés jobb felől.)* azon motivumok után, melyek fölhozattak. Azon motivumok nélkül elvetvén ezen törvényjavaslatot, például: azon kételynél fogva, melynek Debreczen városa érdemes képviselője kifejezést adott: egy szót sem szólanék; de azon kételyek után, melyek ezen papirok érvényessége iránt nyilvánultak, elvetve: én ezt a legnagyobb katastrophának tartanám, melyet ez országra fölidézni lehet, *(Helyeslés jobb felől. Ellenmondás bal felől.)* és mert én ebben részes lenni nem akarok, és mert ennek felelősségét elviselni nem birnám: azért szólok ellene.

Itt áll az, tisztelt képviselő ur, a mit igen helyesen emelt ki Debreczen városa érdemes képviselője, hogy ha valamit a kormány a maga jogkörében tesz: az az országra nézve kötelező. Ám ha azt kérdik, hogy egy itt működő, itt székelő társulatnak közgyülése s igazgató-tanácsa csak olyannak csufolja-e magát, vagy pedig csakugyan olyan, ha a magyar kormánytól azt kérdezik, azok, kik ama társulattal üzleti viszonyokba akarnak lépni: kötelessége-e a kormánynak a tett kérdésre felelni? Azt hiszem, kötelessége. Azon praecedens után, a melyre 1870-ből hivatkoztam, hogy felelhet a kormány? csak egyképen: ugy, a mint válaszolt; és ha itt most mi kételyeket hangoztatunk, hogy ez által mi sorsot készitünk a papiroknak: annak megitélését azokra bizom és itéletükben megnyugszom, a kik erre hivatva vannak. Ezzel el is mondottam, hogy miért szavazom meg a törvényjavaslatot.

Véleményem szerint, ha már kételyeket támasztottak itt e papirok jogérvényessége iránt, el kell fogadni a törvényjavaslatot, hogy megszünjenek a kételyek: mert ezzel meg is szünnek, és a mint Komárom városa érdemes képviselője maga is elismerte: akkor aztán mehetnek azok világgá minden veszély nélkül. Különben ezen kétes értékü papiroknak az államkincstárban volna helyük és sehol egyebütt; oda pedig veszély nélkül mehetnének, mert azon egy tény áll, a minek kifejezést adott a miniszterelnök ur és Szilágyi Dezső képviselő ur is, hogy a részvényesek azon pénzt megkapták, hogy ezen vasutba beleépitették, és hogy csak annak lehet köszönni, ha a garantia folyóvá lesz téve. Miután más kárával gazdagodni senkinek sem szabad, ezen pénz meg is fizetendő.

Hogy áll a formai dolog, a kötvények kérdése: ez alárendelt kérdés, ha azok a magyar kincstárban vannak; de ha nem ott vannak letéve, hanem a világon szerteszét: akkor jogérvényüknek minden kételyen fölül kell állani. És mert nem akarjuk, hogy a magyar kincstárba jussanak, mert annak erre pénze nincs, mint ezt a tisztelt képviselő urak is hangsulyozzák: tehát a kételyt meg kell szüntetni.

Annyi bizonyos, hogy mig áll azon tény, hogy ezen pénz befolyása nélkül a magyar kormány nem volna azon helyzetben, hogy 44 mértföld után a garantiát fizetni lehessen: addig én e czimletek által a kincstárt veszélyeztetve nem látom. Ezért szavazok a törvényjavaslat elfogadására. Kérem a tisztelt háznak mindazon tagjait, kik érzik és tudják, mit tesz a magyar államhitelnek oly mérvben való megrontása, a mily mérvben meg kellene romlania azok után, a mik itt elmondottak, ha a törvényjavaslat elvettetnék: azon minden arányt tulhaladó nagyobb veszélyt háritsuk el az országról még akkor is, ha ezen 17 millió forintot ingyen kellene megfizetni. *(Helyeslések jobb felől. Élénk ellenmondás bal felől.)* Ez nézetem, a minek kifejezést adván, azt hiszem, hogy Helfy tisztelt képviselőtársam fölszólitásának is eleget tettem. *(Helyelés jobb felől.)*

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Azon előzékenység, melylyel a volt pénzügyminister ur kérésemnek engedett, kötelességemmé teszi, hogy beszédére azonnal megtegyem megjegyzéseimet. Ha a legkisebb habozás létezett volna bennem arra nézve, hogy ezen törvényjavaslattal szemben minő álláspontot foglaljak el: a tisztelt képviselő urnak imént mondott beszéde ezen kételyemet teljesen szétoszlatta.

Rendben akarom követni a tisztelt képviselő ur érveit.

A tisztelt képviselő ur először is bevezetőleg kijelentette, hogy ő nem szándékozott e tárgyban fölszólalni, nehogy ugy látszassék, hogy azért szólal föl, mert önmagának védelmére akar kelni, mint-

hogy ő tudvalévőleg azon tényre, mely a javaslatot előidézte, hivatalos állásából kifolyólag befolyást gyakorolt. Megvallom, hogy én a tisztelt képviselő urnak ezen fölfogását nem helyeslem.

A mennyire erkölcsi kötelességnek tartom mindazok részéről, kik a keleti vasut ügyében bárminő kevés részt vettek, hogy a szavazásban részt ne vegyenek: viszont ép annyira kötelességszerünek találom, hogy itt nyilatkozzanak és adjanak fölvilágositást azok, kik fölvilágositást adni leginkább képesek; és én, megvallom, épen ezért óhajtottam volna, hogy itt lettek volna Lónyay Menyhért gróf és Hollán Ernő képviselő urak, hogy fölvilágositást adjanak, mint kik ez ügy eredetére leginkább befolyást gyakoroltak.

Ezt mellékesen megjegyezve, áttérek a tisztelt képviselő ur beszédének lényegére. Ő tudniillik maga bevallotta, hogy a főkérdés, melyre legnagyobb sulyt kell fektetni, az: vajon ezen másod-sorozatu kötvények jogérvényesek-e, vagy sem?

Én örvendek, hogy ő ezt bevallotta: mert akkor nem fogja tagadni azt sem, hogy lehetetlen azt állitani, hogy ezen két dolog közt nincs szoros összefüggés, a mint ezt Debreczen városának tisztelt képviselője bebizonyitani akarta; mondván, hogy lehet, sőt kell külön tárgyalni az egyiket a másiktól. Mihelyt beismerjük, hogy a másod-sorozatu kötvények jogérvényessége fönáll: már össze van keverve a két dolog, mert arra van fektetve a törvényjavaslat. Ám lássuk.

Valóban igen eredeti a modor és a logika, melylyel a tisztelt képviselő ur bebizonyitotta, hogy ezen másod-sorozatu kötvények csakugyan érvényesek. Mi volt tulajdonkép az ő főérve? Azt mondá, hogy ezen másod-sorozatu kötvények érvényessége kiderül világosan abból, hogy azon consortium, mely át akarja venni ezen kötvényeket: nem áll könnyelmű emberekből. Az ugyanis meggyőződést akart magának szerezni arra nézve, hogy a kormány jogérvényeseknek tekinti-e ezen kötvényeket vagy sem. Erre a kormány azt felelte, hogy igenis jogérvényeseknek tekinti. Tehát ebből az következnék, hogy jogérvényesek. Épen az ellen szólalt föl Simonyi barátom, hogy miért s mely jogalapon merte a kormány elismerni, hogy ezen kötvények jogérvényesek: midőn nem tagadhatta, hogy azok fölött kétely támadhat. Annál kevésbé tagadhatta ezt, mert köztudomásu a dolog. S az előttem szólott tisztelt képviselő ur igen jól tudja, hogy maga az egyesült vasuti és pénzügyi bizottság is kétségbevonta ezen kötvények érvényességét: a mennyiben fölvetette ugyanazon kérdést, hogy jogérvényesek-e ezen kötvények? de feleletet még nem adott rá. Tehát már ezen oknál fogva is elébe vágnánk a törvényjavaslat elfogadásával azon kérdésnek, melyet az általunk kiküldött kettős bizottság fölvetett ugyan, de még nem adott meg. Megerősitette ezen kételyt a tisztelt képviselő ur az által, midőn, — mint nem is tagadhatta, — fölhozta, hogy maga a consortium azt kötötte ki első föltételül, hogy mondják meg határozottan: vajon a kötvények jogérvényesek-e vagy sem? Hogy a ministerek ilyeneknek kinyilatkoztatták: az nem birói itélet; s meg fogja engedni a tisztelt képviselő ur, hogy a minister nyilatkozata nem dönt a kötvények sorsa fölött. Ha a tisztelt minister ur ilyennek nyilatkoztatta ki a kötvényeket: épen az a kérdés, hogy miért tette ezt?

Nem állitom én határozottan az ellenkezőt; de azt nem lehet tagadni, hogy a tisztelt minister uraknak sem volt joguk azt állitani, hogy ezen kötvények igenis jogérvényesek. De hiszen kell-é annál nagyobb próba, mint az, hogy a consortium, melyről a tisztelt képviselő ur bevallotta, hogy nem könnyelmű emberekből áll: ha jog érvényesnek ismerné el a kötvényeket, elegendő biztositékot látna ezen papirokban, miért kivánja tehát az országgyülés külön szentesitését?

Én ugy tudom, hogy ha van valakinek jó értékpapirja: elviszi azt egy bankhoz és ott kap pénzt rá, a nélkül, hogy külön törvényhozási szentesités volna szükséges. Tehát már az, hogy a consortium országgyülési szentesitést kivánt: mutatja, hogy mindenütt kételyek uralkodnak a kötvények érvényessége fölött.

A tisztelt képviselő ur azt mondta nekem hogy ha azon kérdésemben, melyet hozzá beszédem előtt intéztem, azt tettem föl, hogy ő talán tisztelt barátom Simonyi Ernő beszédének azon részére fog felelni, mely nem tartozik szorosan a napirendhez: akkor csalatkoztam. Bocsánatot kérek, én nem is vártam tőle többet, mint azt, a mi a mai napirendhez tartozik; de megvallom, hogy csalódtam e várakozásomban is; mert nem fogja tagadni a tisztelt képviselő ur, hogy nagyon is a mai napirendhez tartozik felelni arra, micsoda jognál fogva vállalt a kormány kezességet ezen elzálogositások mellett? Okmányokkal tudnám bebizonyitni, ha most kezeimnél lennének, hogy ezen consortium, melyet most föl akarnak szabaditani a teher alól: csakis azért előlegezett — s ezt bevallotta maga a ministerelnök ur is — csak azért előlegezett pénzt az ugynevezett keleti vasuttársaságnak: mert a kormány fölszólitotta rá, és mert a kormány, ha nem is directe kezességet vállalt, s biztositotta róla, hogy kárt nem fog szenvedni.

A tisztelt képviselő ur nagyon szivesen csatlakozott Tisza Kálmán nyilatkozatához, hogy tudniillik a kormány igenis kötelezőleg köthet szerződéseket az országgyülés beleegyezése nélkül is akkor, a mikor természetesen jogköre határain belül működik; de azt elfelejtette bebizonyitani a képviselő ur, hogy csakugyan jogköre határain belül működött-e?

Épen arról van pedig szó, hogy ez bebizonyittassék. Miután épen e kérdésről szólok, s miután ugy látom, hogy a tisztelt tuloldalon ülők, kik a törvényjavaslatot megszavazni szándékoznak, leginkább ezen érv sulyának engednek, hogy azt mondják: a kormány az állam firmájának vezetője, hogyan kivánhatják tehát önök tőlünk, kormány-pártiaktól, hogy a kormány firmáját compromittáljuk, kitegyük annak, hogy jövőre semmiféle pénzember a magyar kormánnyal szerződésre ne merjen lépni?

Nagyon fontos ezen kérdés, és ha igy lenne, a mint a képviselő urak fölfogják: én tökéletesen érteném az ő hozzájárulásukat; csak hogy egy nagy baja van e' theoriának: az, hogy nem parlamentbe való, mert e theoria alapját képezi az absolutismusnak. Hiszen épen ez az egyedüli különbség, mely létezik az absolutismus és az alkotmány közt. Az absolutisticus kormányu országban az államot az absolutisticus kormány föltétlenül képviseli, az alkotmányos országot a kormány csak föltételesen képviseli, és a szerződések a törvényhozás jóváhagyásának föltételéhez vannak kötve. Ha mi elismerjük azt, hogy a kormány firmája kötelező ránk nézve még akkor is, mikor az országgyülés beleegyezését ki nem kérte: akkor megszünik minden alkotmányosság, nincs semmi garantiánk többé, hogy ma 17 millióról, holnap 30 millióról, holnapután 100 millióról ne vállaljon kezességet. Ez nagyon veszélyes tan, és ha a tisztelt képviselő urak ezen érv sulya alatt akarják megszavazni a törvényjavaslatot: reménylem, hogy százszor is meg fogják fontolni mielőtt ezen veszedelmes szót kimondanák.

A második érv, melyet a szónokok, kik a törvényjavaslatot támogatták, fölhoztak az, hogy az állam hitele kivánja, hogy ne engedjük meg, hogy azon consortium, mely az igazgató-tanácsnak pénzt adott ezen vasut kiépitésére, károsodjék. Megvallom, senki sem látja örömmel, senki nem vonja azt kétségbe, hogy azon consortiumnak követelése jogos, törvényes; csak hogy nem mi irányunkban van ez a követelés: az egy társaság ellen szól, és ha mi ma ezen térre lépünk, hogy hitelünk érdekében megfizetjük a részvény-társulatok adósságait, gondolják meg uraim, minő esélyeknek teszszük ki az állam kincstárát. Hiszen nyilvános titok, hogy több mint négy vasuti társulat csaknem hasonló követelésekkel áll az állam ellenében; s ha mi most megállapitjuk ezen praecedenst: akkor nagyon nehéz lesz azt megtagadni azoktól, a mit megadunk most ennek. Az egész ügyre nézve röviden elmondom egyéni nézetemet, mely elüt sokakétől. Egyéni nézetem az, hogy valamint bizonyos az, hogy az állam hitelére kártékonyan fog visszahatni, ha azon consortium, — mint a ministerelnök ur mondá — a bukás szélére vitetnék, a mit senki köztünk nem kiván; ép oly bizonyos az is, hogy ha ma arról lenne szó, hogy az állam kötelezi magát arra, hogy a részvényeseket egészen kielégitse: arra sem adnám szavazatomat. Mert azt nem tagadhatom, hogy ha hibázott az igazgató-tanács, ha hanyagságot követett el a kormány: — hibáztak a részvényesek is, miért nem ügyeltek föl érdekeik fölött?

Én azt hiszem, hogy ezen dolgon máskép segiteni nem lehet, mintha államvasuttá fogjuk átváltoztatni a keleti vasutat, magunkévá teszszük: és akkor azután, ha kell terheket viselni, tudni fogjuk, hogy miért viseljük; de hogy másokért fizessünk akkor, mikor a magunk terheit sem tudjuk sajátunkból fizetni: ez oly könnyelmüség lenne, melyet sem a jelen, sem a jövő kor megbocsátani nem tudna.

A t. képviselő urnak még egy érvére kell megjegyzést tennem. Ő abból vonja ki a kötvények jogérvényességi tanát, mert, ugymond, ha kétely forgott fön: miért nem hozta ezt elő Simonyi Ernő tisztelt barátom 1870-ben, midőn az országgyülés a tordai szárnyvonalra meghatározta az irányt: miért nem szólalt föl akkor, hogy ne ismerjük el a keleti vasuttársulat igazgató-tanácsát? Először, bocsánatot kérek, nagyon furcsa dolog lenne, ha abból, mert valamelyik képviselő egy dologban nem szólalt föl: az következnék, hogy az már érvényes; de másodszor ne felejtsük, tisztelt ház, hogy 1870-ben még az egész ország s a törvényhozásnak legnagyobb része — hogy ne mondjam az egész törvényhozás — azon véleményben volt, és jogosan lehetett azon véleményben, hogy a kormány teljesiti fölügyeleti jogát: akkor még senki sem gondolhatott rá, hogy ott oly rettenetes törvénytelenségek követtetnek el, mint a milyenek elkövettettek.

Tisztelt ház! Én ezen általam előadott okoknál fogva a szőnyegen lévő törvényjavaslatot el nem fogadhatom a részletes tárgyalás alapjául, és ezzel már meglehetősen befejeztem volna beszédemet, ha nem volna e kérdésnek egy pontja, mely nekem mint egy személyes kérdésem, melyre nyilatkoznom kell.

Méltóztatik talán még emlékezni a tisztelt ház, hogy azon határozati javaslatot, melynek folytán a tisztelt ház tavaly február 12-én ezen ügyet az együttes bizottságokhoz utasitotta: én voltam szerencsés akkor benyujtani. Miután most a Simonyi Ernő tisztelt barátom által benyujtott inditványt aláirtam és azt szivből lélekből pártolom: nehogy ez által ellentétben lenni látszassam önmagammal, elmondom röviden, miért irtam alá amazt is, emezt is.

Én, megvallom, 1873-ban, épen azon évben, midőn a pénzügyi bizottság oly szomoru képet nyujtott a törvényhozó-testületnek az ország pénzügyi helyzetéről: én magamat följogositottnak éreztem hinni, hogy a jobboldal kebeléből származott ezen bizottság azonnal és erélyesen fogja megvizsgálni ezen,

az államra nézve oly rendkivüli fontos ügyet. De, tisztelt ház, mikor én 12 hónap után azt tapasztalom, hogy most az együttes bizottság azt rendelte el, hogy a párisi szerződést fordittassa le magának magyarra, tehát mikor azt látom, hogy 12 hónap után a kettős bizottság actái legelsejének forditásához fog: akkor lehetetlen. hogy ne lássam benne világos jelét annak, miszerint ezen bizottságnak nincs komoly szándékában ezen vizsgálatot eredményre is vezetni. (*Mozgás jobb felől.*) És épen mert én tökéletesen osztozom e tekintetben Debreczen város tisztelt képviselőjének azon véleményében, hogy minél hosszabbra nyujtatik ezen ügy, annál veszélyesebb, károsabb az országra nézve: épen azért kivánom magam is, hogy vonassék el ezen ügy az együttes bizottság kezei alól és adassék át egy önálló, független bizottságnak.

Egy megjegyzést — igy kiszakitva a többitől — kell hogy tegyek a t. ministerelnök urnak egy érvére. (*Halljuk!*) Ő azt mondta, hogy ő ugyan nem kezeskedik róla, hogy hét hó mulva ezen másod-sorozatu kötvényeket a consortium, melyről szó van, véglegesen át fogja venni; de ő hiszi és reményli.

Tisza Kálmán képviselő ur a ministerelnök ur ezen nyilatkozatát nagyon férfiasnak nyilvánitotta. Én más czimet adnék neki. Én a ministerelnöktől nem azt várom, hogy reményének adjon kifejezést akkor, midőn pénzről van szó. Vagy tudja positive, honnan fogja födözni lejáratkor a pénzt, s akkor szabad ajánlania a törvényjavaslatot; vagy nem tudja, s akkor nem szabad azt a ház asztalára tennie. Ez az én fölfogásom. Hozzátette a minister ur e ponthoz, hogy ezen remény annál alaposabb, mert ez az a consortium, melylyel az 53 milliós kölcsönt megkötöttük; tehát ezen consortium másodsorban — igy méltóztatott kifejezni magát, — épen annyira van érdekelve a magyar állam hitele föntartásában, mint első sorban maga az ország. E remény rám nézve nem enyhitő, hanem sulyosbitó körülmény. Fontoljuk meg, mi lenne Magyarországból, ha ugyanazon consortiumra, mely hitelünket ugyis csaknem kizárólag kezei közt tartja, sőt nemcsak hitelünket, hanem jószágunkat, földünk egy részét, ha most még ezen műveletet is igy reá biznánk? megadnók neki ezt a lehetőséget, hogy rövid hat-hét hónap mulva olyan nyomást gyakoroljon az országra, hogy kényszerüljünk ezen jószágokat bármi potom áron eladni. Szóval, e consortium ez által absolut urává lenne az ország pénzügyeinek.

Ez tehát nem a tisztelt ministerelnök ur mellett, hanem ellene bizonyit.

Végezetül engedje meg a tisztelt ministerelnök ur, hogy két rövid megjegyzést tegyek tegnapi fölszólalására. A tisztelt ministerelnök ur, és ez valóban különös, az ülés vége felé nagyon türelmetlenkedni kezdett, mondván, hogy a törvényjavaslat keresztülmenetele rendkivül sürgős, és már permanens ülést kezdett proponálni. Mondom, ez igen különös, s lehetetlen hallgatással mellőznöm. Havak óta vagyunk itten tétlenül, havak óta tudja a kormány, hogy ez ügyet rendeznie kell. A mult hóban szőnyegen volt más alakban. Fölszólalásunkra a tisztelt minister ur azt felelte, hogy ujév után, mihelyt összejövünk: e tárgy azonnal szőnyegre fog kerülni. Összejöttünk, s nem volt szó róla. Végre 27-én benyujtják a törvényjavaslatot, 31-én a váltó lejárati napján összehivnak, hogy tárgyaljuk és döntsünk a fölött, hogy a 31-én lejárandó váltót az állam fizesse-e vagy nem? És a rá következő nap a tisztelt ministerelnök ur megbotránkozik: hogy még nincsen vége a vitának. Megdöbbenését fejezte ki a fölött, hogy Simonyi képviselőtársam négy óra hosszat beszélt. Igaz hogy addig beszélt; az is igaz, hogy ha 15 képviselő egy-egy ülést vesz igénybe: akkor eltelik a 15 nap, mely a véghatár ezen ügyre.

Én nem kételkedtem, hogy a pénzügyminister ur akkor, midőn a pénzügyministeri tárczát elfoglalta: annyira erősnek érezte magát a mathesisben, miszerint tudta, hogy 15-ször egy csakugyan annyi mint 15; (*Jobb felől mozgás.*) ez tehát engem nem lepett meg; de meglepett az, hogy a ministerelnök ur, a kit lovagias, méltányos embernek lenni ismerek: mintegy megbotránkozással emlitette, hogy Simonyi Ernő képyiselőtársam négy óráig beszélt Bocsánatot kérek, igaz, hogy ez rendkivüli dolog; de én nem ilyen gáncsot vártam volna a ministerelnök urtól. Egy parlamentalis ministerelnöktől azt vártam volna, hogy elismerését nyilvánitsa Simonyi Ernő iránt, a ki megmutatta, mikép kell kötelességét lelkiismeretesen teljesiteni, és azt nem állithatja a ministerelnök ur, hogy azt, mit Simonyi Ernő mondott, nem volt más, mint négy órai fecsegés. (*Zaj.*) Be fogja vallani, hogy ilyen és ennyi adatok összekeresésére és összeállitására oly mély és oly alapos tanulmány kivántatik, hogy ez nem néhány nap, nem nehány hónap, hanem néhány év működésének eredménye lehet, és engedje meg a ministerelnök ur, hogy kifejezést adjak azon óhajomnak: vajha tanulmányozták volna a minister urak is ezen kérdést ugy, mint Simonyi Ernő tisztelt képviselőtársam: akkor ezen törvényjavaslat sem lenne szőnyegen.

Ajánlom a tisztelt háznak Simonyi Ernő tisztelt barátom törvényjavaslatát. (*Helyeslés szélső balról.*)

Elnök: A ház, tegnapi megállapodása folytán, délután 5 órakor ülést tart.

(*Az ülés végződik d. u. 2 órakor.*)

201. országos ülés

1874-ik évi február 2-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: A keleti vasut függő adósságainak rendezéséről törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gr. Pejachevich Péter, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, br. Wenckheim Béla, gr. Zichy József.

(Az ülés kezdődik délután 5 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter jegyző fogja vezetni. A szólni kivánókat Beőthy Algernon és Szeniczey Ödön jegyző urak jegyzendik föl.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a február 2-án délelőtt tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Következik a törvényjvavaslat tárgyalásának folytatása.

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Minthogy azon határozati javaslatot, melyet tegnap Simonyi Ernő képviselőtársam a most szőnyegen lévő törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a tisztelt ház asztalára letett, magam is aláirtam teljes lelki meggyőződésemből: ehhez képest kötelezettnek érzem magam a tisztelt ház előtt, mindamellett, hogy ezen most szőnyegen lévő nagyfontosságu törvényjavaslat irányában minden oldalról már többrendbeli fontos beszédek tartattak, és igy kimeritve van, mindamellett, mondom, a tisztelt ház engedelmével röviden néhány szerény észrevételt a magam részéről is tenni. Én magam is nagyfontosságunak tartom ezen törvényjavaslatot. Nem ugyan azon szempontból, melyet a tegnapi napon Szlávy ministerelnök ur a ház előtt előadott, és melynek meg, vagy meg-nem-szavazásához, köztudomás szerint, egyszersmind tárczáját is kötötte, nem ezen szempontból tartom a törvényjavaslatot fontosnak; mert ő ugy vette föl az ügy állását, hogy azon esetre, ha ezen törvényjavaslat meg nem szavaztatik, a nemzet hitele s becsülete lenne koczkáztatva. Én, tisztelt ház, ellenkező szempontból tartom a törvényjavaslatot fontosnak; mert én azt hiszem, hogy azon esetben, ha ezen törvényjavaslat megszavaztatnék: ez által a nemzet tekintélye és becsülete lenne megtámadva. Mert mi foglaltatik ezen törvényjavaslatban? Az, hogy a tisztelt ház a nemzet terhére egy magántársulat, illetőleg nem is társulat, a mint kifejtetett, hanem csak annak nevezett, de törvényesen meg nem alakult társulat által könnyelmüen tett nagyszerü pazarlásokat, és ennek folytán fölvett adósságokat és kibocsájtott másodsorozatu kötvényeket 30 millió frt erejéig vállaljon. Mert hiszen az a 17,500.000 frt, mely a törvényjavaslatban meg van emlitve, 30 millió forint másodsorozatu kötvényeket képvisel. S ha a nemzet ezen terhet elvállalja, azt 17,500.000 forinttal vissza nem vásárolhatja; hanem névszerinti értékben kell azt megtériteni.

És kérdem, tisztelt ház, miféle tartozás ez? vállalt-e ezen tartozás kifizetéseért a nemzet vagy e ház valaha kezességet? hiszen ez egy magán-társulat által fölvett adósság, és az általa elzálogositott kötvényeket ő neki magának áll érdekében, és köteles visszaváltani. Vagy talán ő érette fizesse a nemzet, s igy azon vétkes eljárást, melyet annak igazgazgató-tanácsa és a vállalkozók létrehoztak: azt a nemzet, a képviselőház, a törvényhozás elvállalván, födözze? ő nekik minden vétkes eljárásukat, minden büntényüket, melyet könnyelmüleg a pazarlás utján és a szerzett adósságokból kifolyólag tettek, födözze?

Hiszen, tisztelt ház! más oldalról tekintve ezt, nem volna egyéb, minthogy a könnyelmü pazarlók, és a mint emlitve is volt, — szelid szóval — csalóknak adósságait, *(Derültség jobb felől és zaj)* csalóknak terheit, a tisztelt ház a nemzet vállaira ru-

házza és kifizesse. Ha ezt tenni fogná, ugyan kérdem: vajon ez által a nemzet hitele, a nemzet becsülete fog-e a világ előtt megoltalmaztatni? nem-e ellenkezőleg annak méltó neheztelésére, és a haza tekintélyének lealázására szolgáltatunk alkalmat, hogy azok, a kik a büntényeket elkövették, nem, hogy büntettetnének és megfenyittetnének érdemök szerint; hanem azok palástolására vállalkozván az ő terheiket az ország venné magára át. (*Igaz! a szélső bal oldalon.*) Kérdem: vajon ezen az uton lehet-e Magyarország tekintélyét, hitelét megállapitani a külföldön előtt? ezen az uton lehet-e az ország nagyságát létrehozni? Én azt hiszem, ez az ut azon czélhoz soha sem vezet, sőt attól bennünket tökéletesen eltérit. (*Jobb felől zajos fölkiáltások: Eláll! Zaj.*) Ha valaki ott el akar állani, álljon el, (*Derültség*) én miattam elalhatik, és le is fekhetik. (*Derültség.*)

Engem bizonyára képviselői kötelességemtől, hazafiui tisztemtől, hazám iránt viseltető hűséges kötelezettségtől az efféle beszédek visszatartani nem fognak. (*Bal felől zajos helyeslés.*)

Miután e tárgy már ki van meritve, hosszas lenni nem akarok; de két főkérdés merül föl; az egyik kérdés az: vajon igaz-e, hogy Magyarország hitele, Magyarországnak tekintélye az által fog-e megvédetni, hogy ha a szőnyegen lévő törvényjavaslat elfogadtatik. Erre nézve már nyilatkoztam, és igy ezen kérdés bővebb fejtegetésével nem akarom a tisztelt házat untatni.

A másik kérdés az: vajon van-e jelenleg Magyarország azon helyzetben, hogy ily terhet elvállaljon? még azon esetben is, ha ezen tartozás nem oly vétkes módon keletkezett volna is, mint a minőnek itt kifejtve ismerjük, hanem a legigazságosabb adóssági kötelezettség volna, még azon esetben is az ily tartozások elvállalása a hazának érdekében állana-e? hát még azon esetben, midőn — a — mint már bátor voltam egy pár szóval tolmácsolni, ez adósság alatt bün rejlik, a mint palástolni a háznak érdekében nem áll; de ha különben a tisztelt ház a magánosok adósságát is magára vállalni akarná: még azon esetben is ez országnak igen virágzó helyzetben kellene lennie. Már pedig, ha körültekintünk pénzügyi helyzetünkön, mikor mostan is 70 millió deficittel küzdünk; akkor mikor a lapokból olvassuk, mert hivatalos adatok utján tudomásunk nincs a következő 1875., 1876. és 1877. években szintén csak födözhetlen tartozások, deficitek állnak kilátásba; mikor most legközelebb is 150 millió forintnyi kölcsönt szavazott meg a tisztelt ház, és ezért a kölcsönért lekötötte az államnak minden vagyonát: láthatjuk, hogy az állam nemcsak magán egyes társulatok adósságainak kötelezettség nélküli elvállalására nem képes; hanem még a maga jogos, törvényes kötelezettségeinek sem tud eleget tenni. Ilyen körülmények között aztán a méltányosságot emlegették. (*Igaz!*) 1867-ben is az osztrák államadósságokat nem kötelezettségből, hanem ugynevezett méltányossági szempontból vállalta el a törvényhozás. Hát most e társulat alakulási kötelezettségét is méltányossági szempontból akarja a törvényhozás elvállalni: akkor, mikor födözésére tehetsége sincs?

Tisztelt ház! Én ugy találom, hogy ha a tisztelt ház azt tenné: akkor ma-holnap oda jutunk, hogy minden egyes adós ide folyamodnék, hogy fizesse ki az ország az ő tartozását. (*Hosszas derültség.*) Itt van példának okáért a legközelebb megbukott pesti népbank, és a ferenczvárosi takarékpénztár, és valamennyi mind, a ki megbukik, valamennyi mind, a ki adósságait fizetni képtelen: ide folyamodnék e házhoz, hogy fizesse ki. (*Derültség.*) De honnan? A népnek a zsebéből? Arra, tisztelt ház, a törvényhozás jogositva nincs, hogy mások terhére, a nép vállaira, oly adósságot és terhet igázzon, melyek az ő vagyonukat emésztik föl. A képviselőháznak, fölfogásom szerint, hivatása, tiszte, a nép terheit lehetőségig enyhiteni; nem pedig azt végtelenségig növelni. (*Helyeslés a szélső bal oldalon.*)

Tehát mondom, tisztelt ház! az lévén a második kérdés, a mely lényege a dolognak, miért is már arra nézve azt hiszem, hogy azon okok elegendők lehetnek, a melyek a tisztelt ellenkező oldalnak meggyőződését is más irányban képesek terelni annál, mint a minőt ekkoráig vallott.

Áttérek már most egy másik kérdésre, és az a kérdés abban öszpontosul, miként nekünk házszabályaink vannak, ezeknek a házszabályoknak rendelete és tartalma szerint kell nekünk eljárni, tanácskozásainkat vezetni, határozatainkat hozni. Ezen házszabályok 158-ik szakasza azt rendeli, hogy ha valaki ellenében kérvény adatik be, ha valaki bepanaszolva áll e házban: annak jogában van szóval vagy irásban mentegetőzéseit előterjeszteni; de mikor szavazásra kerül a dolog: akkor a szavazásban részt nem vehet.

Ugyanezen házszabályok tartalmához képest, a szavazásra nézve, a melyre, ugy hiszem, holnap vagy bármikor, de rákerül a sor: bátor vagyok a tisztelt ház elé egy szerény inditványt az iránt tenni, hogy azok, a kik irányában a keleti vasut ügyében panaszok, vádak és alapos gyanuokok fölhozva lettek: itt e házban nekik ezen kérdésben szavazati jogot a házszabályok nem engedvén, ne engedhessen tehát a tisztelt ház sem; (*Helyeslés a szélső bal oldalon*) mert hogy ha engednők: ugy cselekednénk, hogy minden vádlott, a ki bármely itélőszék előtt áll, vagy a törvényhozás előtt a maga ügyében maga a bepanaszolt döntő és biró lenne. Ehhez képest bátor vagyok azon nyilatkozat mellett, hogy azon határozati javaslathoz, melyet teg-

nap Simonyi képviselőtársam beterjesztett, ragaszkodom, s e törvényjvaslatot, mely most tárgyalás alapját képezi, el nem fogadom, inditványomat eléadni, mely, következő:

Inditvány.

Minthogy a házszabályoknak 158. pontja azt rendeli, hogy azon képviselők, kik ellen kérvény adatik a ház elébe, vagy a mi ezzel ugyanegy értelmü, kik ellen vád emeltetik a képviselőház előtt, saját mentségüket akár élő szóval, akár irásban előadhatják ugyan, a határozat hozatalában azonban szavazatukkal részt nem vehetnek.

Ennélfogva inditványozom, hogy mivel a magyar keleti vasut rendezéséről szóló, és most tárgyalás alatt lévő tanácskozás bekezdése előtt, mind a pénzügyi, mind a közlekedési ministerek ellen szintén ugy, valamint a keleti vasutnak igazgató-tanács nevezete alatt szereplő, és végre a vasuti és pénzügyi bizottságokban működő érdeklett képviselők ellen a képviselőház előtt formaszerinti vád emelve van: ezen oknál fogva

az itt emlitett ministerektől és képviselőktől a szavazati jog az alapszabályoknak fönemlitett pontja értelmében vétessék el.

Hedry Ernő: Engedjen meg a tisztelt ház, hogy én is egész röviden indokoljam meggyőződésemet, s fejtsem ki nézetemet; annál inkább kötelességemnek tartom ezt, mert meggyőződésem komoly és hosszas meggondolás alapján eddigi véleményemtől eltér. *(Halljuk!)* Elismerem ugyanis, hogy én eddig ugy az osztályokban, mint a magán körben e törvényjavaslatot elleneztem. Elleneztem pedig azért, miután nem akartam magamra vállalni azon felelősség terhét, hogy az államnak, mely különben is nagyon zilált pénzviszonyok közt van: ezen uj adósság átvallalása által pénzviszonyaink még inkább romoljanak. Ez aggodalmam ugyan még most is fönáll; mert tény az, hogy ha a keleti vasut-részvénytársaság elsőbbségi kötvényei, melyek elzálogositattak, a 61-es árfolyamon nem tartatnak meg: bekövetkezhetik, hogy talán hat hó mulva a kormány a zálog-összeget tetemes készpénzzel pótolni lesz kénytelen. Ez pedig beállhat, miután a 61-es árfolyam biztositva nincs és nem is lehet.

Azonban másrészt a hallottak után elismerem, hogy a részvény-papirok, illetőleg az elsőbbségi kötvények az által, hogy az állam azok jövedelmét garantirozza: mindenesetre oly értékkel fognak birni mint bármely mai magyar állam-papir. Ennek folytán a különbség nem lehet nagy, sőt talán nem is fog beállni; másodszor pedig, hogy az állam csakis ezen módon juthat legkönnyebben azon összeghez, melyet a keleti vaspálya társaságnak előlegezett. De ha ezen vasuti zálog-összegnek átvállalása az állampénztárra nézve teherrel járna is: két nagy indokom van mégis a miért ezen törvényjavaslatot most elfogadom. *(Halljuk! jobb felől.)* Az egyik indokom az, hogy az államhitelt azon esetben ha a törvényjavaslat elvettetnék: sokkal inkább megrontva látom az által, hogy az állam által biztositott ezen papirosai, minden érték nélkül fognak a pénzpiaczon állani, miután tömegesen fognak a piaczra dobatni. *(Igaz!)*

Ezáltal a külföldi tőkepénzesek hosszu időre el lesznek riasztva magyar állampapirokba fektetni tőkéjöket, miután azoknak mibenlétéről soha biztosságot maguknak nem szerezhetnek; másodszor, és erre fősulyt fektetek, mert beláthatlanok és nagyon szomoruak lehetnek azon következmények, melyek ezen törvényjavaslat el nem fogadása esetén beállhatnak és pedig nemcsak a társulatra nézve, mely csődöt lesz kénytelen mondani, és a részvényesekre nézve is, kik pénzüket tökéletesen elvesztik; hanem értem főleg azon politikai következményeket is, melyek az államra ezen törvényjavaslat elvetésével beállanának. *(Igaz! Igaz! jobb felől.)* Ezen politikai zavarokat én a jelen határozatlan zilált viszonyok között nem akarom előidézni, és azért annak elháritására mindent el akarván követni: elfogadom a szőnyegen lévő törvényjavaslatot. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horn Ede: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Az előttem szóló tisztelt képviselő ur, ki eddig ellenezte ezen törvényjavaslatot, e perczben bebizonyitani törekedett, miért van most más nézetben, és pedig azért, mivel meggyőződött, hogy még azon esetben is, ha a consortium $61^1/_2$ forintért átveszi a kötvényeket: még akkor is jó üzletet fog csinálni a consortium. Ugyanezen szellemben argumentált a nagyon tisztelt Kerkapoly Károly képviselö ur, midőn arról törekedett minket meggyőzni, hogy a consortium, mely ezen üzletet most csinálja, nagyon óvatos volt. Én sem az egyikét, sem a másikát, tudniillik sem azt, hogy a consortium nagyon óvatos volt, sem azt, hogy az üzlet előnyös reá nézve, soha sem vontam kétségbe; hanem meggyőződésem az, hogy reánk nézve ez nem lehet döntő érv a törvényjavaslat elfogadásánál. *(Bal felől helyeslés.)* A másik oldalról mindazok, a kik eddig fölszólaltak, hangsulyozták a tárgyilagosság szükségét. Elismerem én is, hogy a tárgyilagosság kikerülhetlen, mert az előttünk fekvő ügy magában véve oly annyira bonyodalmas és zavaros, hogy még a legteljesebb higgadtság is alig elegendő arra, hogy az ember féligmeddig tisztán láthassa. De nézetem szerint a tárgyilagosság, nemcsakk akban áll, hogy a személyeskedést, és főkép a megtámadást a kormány és az igazgató-tanács ellenében kikerüljük; hanem azt is követeli a valódi tárgyilagosság, hogy semmiféle mellékeszközt föl ne használjunk, a mi a valóság föld erités én kivül pressiot akar gyakorolni egyik vagy másik szavazatra. *(Helyeslés bal felől.)* Ilyen, a tárgyilagossággal össze nem egyeztethető eszköznek

tartom, pedig az örökös ijesztgetést. Ma ujra azt hallottuk Szilágyi Dezső képviselő ur és még erősebben Kerkapoly Károly volt pénzügyminister ur részéről, hogy meg kell szavazni a törvényjavaslatot: mert az ország jövője, az ország hitele, az ország élete forog kérdésben s ha a törvényjavaslat nem szavaztatik meg, oda van az ország!

Ezt hallottuk, uraim, ezelőtt két hónappal a kölcsön tárgyalásánál. Meg kell vallani, tisztelt ház, hogy a kormány azon barátai, a kik ezen eszközökkel élnek: nézetem szerint, igen rosz szolgálatot tesznek a kormánynak; alig lehet az eddigi politika számára erősebb szegénységi bizonyitványt kiállitani, mint ha Magyarországot ugy tüntetjük föl, hogy a legkisebb fontossággal biró kérdés azonnal életkérdéssé válik, s veszélyezteti Magyarországot. (*Igaz! bal felől.*)

E tünemény, tisztelt ház, nagyon beteges embernél létezhetik, a hol a legkisebb lökés és mozdulat életveszélyessé válhatik; egy egészséges nemzetről ez nem áll. (*Igaz! bal felől.*) Ámbár tisztelt ház, semmi kedvem sincs tagadni azt, (*Halljuk!*) hogy a tisztelt kormány mindent elkövetett évek óta arra, hogy Magyarország hitelét aláássa, hogy az országot betegessé tegye; azonban még sem hiszem azt, hogy már odajutottunk volna, hogy minden többékevésbé fontos kérdés azonnal Magyarországot élet és halál- veszélynek kitegye. (*Helyeslés bal felől.*) Nem ijedtem meg két hónappal ezelőtt, midőn azt állitották, hogy Magyarország odavan, ha a Rothschild-consortiumnak nem fizetünk 10—12%-ot, és ha Magyarország minden jószágát zálogba nem adják. Én nem ijedek meg ma, a midőn azt állitják, hogy odavan Magyarország, ha 9 százalékot nem fizetűnk a consortiumnak azon perczben, midőn Londonban 3—4 százalék a kamatláb, midőn azt állitják, hogy oda van Magyarország, ha a kormány magára nem vállalja a kezességet ezen nagyon is kétes jogosságu kötvények iránt.

De, tisztelt ház, mást is kiván azon tárgyilagosság, melyet két jobb oldali szónok ma oly erősen hangsulyozott; ugyanis a valódi tárgyilagosság azt kivánja, hogy mint képviselők beszéljünk itt; de nem mint birák, és még kevésbé, mint ügyvédek (*Élénk helyeslés és tetszés bal felől.*) Szilágyi tisztelt képviselő ur beszéde, igen ügyes, igen szép beszéd volt; de nem képviselői, hanem ügyvédi beszéd volt, (*Ugy van! bal felől.*) mely minden áron a consortium jogait a kötvények tekintetében védeni akarta a részvényesekkel szemben. Ez nem tárgyilagosság; és szintugy beszélt igen tisztelt Kerkapoly képviselő ur, csak hogy ezen két ügyvédi beszéd egymást megczáfolta

Igen tisztelt Szilágyi képviselő ur azt hozta föl, hogy elfogadhatjuk a törvényjavaslatot, mert az ő nézete szerint — s erre visszatérek — érintetlenül hagyja — ezek voltak saját szavai — a másod-kibocsátásu kötvények jogosságának kérdését.

Igen tisztelt Kerkapoly képviselő ur épen az ellenkezőjét állitotta. Azt mondta, épen mivel megtámadják a kötvények jogosultságát: meg kell szavazni a törvényt, hogy ki legyen mondva határozottan, miszerint ezen kötvények teljesen érvényesek.

Tehát a két ügyvéd maga egymást megczáfolta; (*Derültség bal felől.*) fölösleges tehát ezeknek megczáfolása az én részemről. Hanem egyet mégis szabadjon megjegyeznem igen tisztelt Kerkapoly képviselő, urnak. Ő azt állitván, hogy mivel megtámadják ezen kötvények jogosultságát, azért kell a törvényben kimondani ezeknek jogosultságát, azt tevé hozzá, hogy ezen szükség csak azért állott be, mivel itt a házban támadták meg ezen jogosultságot, ez által lettek értéktelenekké ezen kötvények és ezen segiteni kell épen a törvényjavaslat elfogadása által. Bocsánatot kérek, még mielőtt a ház alá került a törvényjavaslat: a consortium volt az, ki ezen jogosultságot megtámadta; mert ha a consortium azon véleményben lett volna, hogy a kötvények jogosultsága minden kétségen fölül áll: akkor bizony nem kivanta volna a kormány kezességét és készfizetését. Ezt csak azért kivánta, mivel a consortiumnak magának vannak igen fontos kételyei az iránt és ha a tisztelt képviselő ur kétkedik abban: méltóztassék csak visszaemlékezni arra, hogy egy hónappal ezelőtt a kormány maga, és az ő nevében a pénzügyi bizottság is, mást nem kivánt, minthogy a kormány erkölcsi támogatását adja a kötvények elzálogositására; azóta a consortium ezt kevesli, épen mivel voltak s vannak alapos kételyei. Ezek léteztek tehát, mielőtt mi csak egy szót szóltunk volna ezen kérdéshez.

Átalában szabadjon hozzátennem, s megjegyeznem a tisztelt képviselő urnak és volt ministernek: hogy ideje volna fölhagyni már egyszer ezen fogással, mely abban áll: midőn a kormány valamely rosz hitelműyelet vagy más ilyenféle művelet által aláássa az ország hitelét, és mi azt birálat alá veszszük: akkor azonnal azt kiáltják, hogy mi tönkreteszszük az ország hitelét. Nem a mi beszédeink, hanem az önök tettei teszik tönkre. (*Ugy van bal felől.*)

Tisztelt ház! ha választanom kell a Szilágyi Dezső és Kerkapoly képviselő urak állitásai között, arra nézve: vajon a törvényjavaslat érintetlenül hagyja-e e kérdést, vagy eldönti: akkor azt kell mondanom, hogy Kerkapoly képviselő urnak igaza van. Igenis, a törvényjavaslat csakugyan határozottan eldönti a kérdést; elismeri a másod-kibocsátásu kötvények jogosultságát oly annyira, hogy azon kamatbiztositást, melyet az engedély-okmány a részvényeseknek megigér: elveszi tőlük és odaadja a másod-kibocsátásu kötvényeknek. Vajon jogos, helyes-e ezen intézkedés? Én erre nézve részemről határozott véleményt nem akarok nyilvánitani, a

mint átalában itéletet nem akarok mondani sem az igazgató-tanács, sem Waring testvérek, sem a kormány eljárása fölött. Midőn az egész ügy a ház két igen fontos bizottsága elébe van utalva vizsgálat végett, midőn kilátás van, hogy az ügynek egy része legalább birói vizsgálat alá fog szintén kerülni, részemről legalább illőnek nem találom az egyik, vagy másik irányban itéletet mondani itt. (*Helyeslés bal felől.*) Bevárandónak vélem e kettős vizsgálat eredményét, valamint a bíróság esetleges itéletét s csak azon reményt szabadjon kifejeznem, hogy mind az egyik, mind a másik soká nem várat magara, s hogy igazságos, de szigoru is lesz.

De épen, mivel a kérdést semmiképen nem akarom megelőzni, mivel sem a parlamenti, sem a birósági vizsgálat eredményét megelőzni nem akarom, mivel azt hiszem, hogy nem lehet e háznak föladata, sőt joga sem lehet ezen vizsgálatot megelőzni: azért én a törvényjavaslatot elfogadandónak nem találom, minthogy e törvényjavaslat, mint tisztelt Kerkapoly képviselő ur igen helyesen megjegyezte: praejudicálna a kérdésnek, és ez épen azon kérdés, melyben mi vagyunk az érdekelt fél.

Tudom igen jól, nagyon tisztelt ministerelnök ur nem fél az esetleges per kimenetelétől. Ő tegnapelőtt ugy okoskodott, hogy akár törvényes volt, akár törvénytelen a másod-sorozatu kötvények kibocsátása: minden esetben a társaságot illeti az adósság; mert a kölcsönvett pénz a társaság javára fordittatott, becsületes épitkezésekre, mint mondja. Elfogadom; hanem arra kettős a feleletem, még akkor is, ha mindenkinek köztünk az volna egyéni nézete, hogy a per kétes nem lehet: még akkor is azt gondolom, sem az egyénnek, s még kevésbé az országgyülésnek volna joga megelőzni a bíróság itéletét oly kérdésben, hol az állam eddigi beavatkozása által már nagymérvben érdekelve van. (*Helyeslés bal felől.*)

Más részről a dolog nem olyan egyszerü, mint tisztelt ministerelnök ur állitotta, mint oda állitotta Szilágyi Dezső ur. Elismerem, hogy a kölcsönvett pénz a társulat javára fordittatott. De meglehet az is, hogy a parlamenti s a birói vizsgálatból az tünik majd ki, hogy a kölcsönre nem is volt szükség, hogy az egész vasutat a kezdetlegesen az alapszabályokban megállapitott 75 milliónyi összeggel is kilehetett volna épiteni; ha az igazgató-tanács és a kormány jóvá nem hagyták volna, hogy Waring testvérek és az anglobank az alaptőkét már a társulat alakulásakor 8—9 millióval megröviditheséssék, ha a kormány és igazgató-tanács meg nem engedtek volna Waring- és Brothersnek a munkálat félbeszakitását és a helyett, hogy őket perbefogták, és a szerződés teljesitésére szólitották volna föl: még absolutoriumot nem adtak volna nekik és készpénzzel nem fizették volna a szerződés megszegését.

Én nem állitom, hogy ezen követelésekben a részvényesek részén lesz a jog; mert a mint részemről el nem fogadhatom, hogy idevaló volna a kötvények érvényességének megvédése: ugy a részvényesek ügyét sem akarom védeni; de mindenki el fogja ismerni, hogy ezen lehetőség fönáll, sőt a részvényesek nyilatkozataikban azt állitják, hogy mindenesetre ez lesz a pernek kimenetele, per pedig lesz okvetlenül, miután ez életkérdés a társulatra nézve; mihelyt pedig ily kétely forog fön: ennek az lehet a következménye, hogy a bíróság magáévá teszi a részvényesek nézetét és fölfogását, akkor nem a társulatot fogja elismerni ezen 17 millió adóssának, hanem elismeri azokat, kik azt a 17 milliót jogtalanul fölvették és a kormányt arra kényszeritik, hogy az egész kamatbiztositást a részvényeseknek adja, és a kormány, minthogy a készfizetést megigéri most a consortiumnak; azonkivül köteles lesz a most fölvett kölcsön kamatait és a tőkét is visszafizetni. Igaz, hogy regressusa lesz a kormánynak ezen esetben azok ellen, kik a kölcsönt jogtalanul fölvették; de hogy mit ér ezen regressus midőn 17 millióról van szó? ezt — azt gondolom — az igen tisztelt ministerelnök ur igen könnyen meg fogja tudni itélni.

Mihelyt ezen lehetőség áll, hogy tudniillik ezen ügyben a kormány elitéltethetik, akkor azt kérdezem a tisztelt háztól: illendő-e, hogy a képviselőház annak tegye ki magát, hogy vagy erkölcsi pressiot gyakoroljon a bíróságokra, midőn előre itéletet mond ezen kérdésben, vagy hogy a bíróság másként itéli meg a kérdést, mint a ház: ez, nem hiszem, hogy alkalmas lenne a képviselőház becsületét, tekintélyét nagyon emelni. (*Élénk helyeslés a középpárton, balközépen és szélső bal felől.*)

Mihelyt pedig kétség létezik, világos, hogy az egész üzlet nagyon terhes ránk nézve; mert a zavarokon kivül igen nagy kárt okozhat az országnak, mely kényszeritve lehet az egész adósságot sajátjából megfizetni.

Ez a tényállás, és ez, azt gondolom, magában elég volna a törvényjavaslat visszautasitására Azért csak nagyon röviden fogok érinteni két pontot, melyek, ezen jogi oldalon kivül, a szerződést szintén nagyon terhelővé teszik.

Azt mondotta Máttyus Árisztid tisztelt barátom tegnapelőtt, hogy a $9^0/_0$ kamat, melyet követel a consortium: majdnem megalázó föltétel; erre azt felelte a ministerelnök ur: ez ugyanazon kamatláb, mely ezen üzletért eddigelé fizettetett.

Bocsánatot kérek, a mostan végét ért üzlet junius végnapjaiban köttetett meg; azaz; a Krach legközvetlenebb és legnyomasztóbb befolyása alatt, az Európa-szerte uralgó legnagyobb pénz válság

alatt; most pedig három—négy $^0/_0$ a kamatláb az európai nagy pénzpiaczokon. (*Fölkiáltások jobb felől: Hol?*) Másrészről az üzletet megkötötte akkorában egy bukófélben lévő társulat: mig mostan a magyar állam köti a szerződést. (*Fölkiáltások bal felől: Igaz!*)

Ha ezen két lényeges különbség daczára ma is $9^0/_0$-ot fizetünk, mint akkor, az majdnem botrányos; de mindenesetre nagyon megszégyenitő a mi hitelünkre nézve. (*Fölkiáltások bal felől: Igaz! Ugy van!*)

A második, mire bátor vagyok figyelmeztetni a tisztelt ministerelnök urat: abban áll, hogy nagyon csalódott, midőn a törvényjavaslathoz mellékelt jelentésében és beszédében azt mondá, hogy a teher mindenesetre mulandó lesz; mert ha hat hónap mulva a consortium átveszi a kötvényeket: akkor megszünik a mi kezességünk, megszünik kötelezettségünk. Bocsánatot kérek, Kerkapoly képviselő ur igen helyesen emlitette föl a consortium óvatosságát; ez óvatosság következtében, ha a consortium, vagy bárki más átveszi a kötvényeket: csak ugyanazon föltétel alatt fogják átvenni, mely alatt zálogba vétettek; azaz kivánni fogják, hogy a kormány továbbra is föntartja az ő kezességét és készpénzfizetését; másképen — bármit mondhattak Hedry képviselő urnak, — másképen a consortium 61 és fél arany forintért át nem veszi.

De mindennek daczára, tisztelt ház, tán elfogadnám a törvényjavaslatot, ha valami komoly czélt lehetne azzal elérni, ha el lehetne intézni azzal a kérdést, ha a végét érné azzal azon nagy európai zaj és az a sok panasz, melyet ezen kérdés hónapok óta kelt mindenütt.

De vajon azon javaslattal, mi éretik el? Nézetem szerint semmi, vagy csak az, hogy a társulat kijő ez által kötelezettségéből, és a kormány lép helyébe. (*Fölkiáltások bal felől: Ugy van!*)

Az, a mi nekünk hónapok óta oly nagyon ártott Európában, és a minek tán több millióval megfizettük árát az utolsó kölcsön alkalmával: az a részvényesek élénk panasza volt egész Europában. Mi lesz most a részvényesek sorsa, ha e törvényjavaslat elfogadtatik? Azon idegen tőkepénzes emberek, kik 30 milliót fektettek be ezen vasutba, csupán azért, mert a törvénybe meg volt irva, hogy 5 százalék kamat van biztositva ezen vállalatnak: ezen részvényesek a kamat biztositásból, bár hány évig fizesse azt a kormány, egyetlenegy krajczárt sem fognak többé kapni; sőt átalában az egész vállalat jövedelmezővé csak akkor lehetend reájuk nézve, vagyis a befektetett 30 millióból csakakkor huzhatnak valamit: mikor a kormány megszünik egyetlenegy krajczárral hozzájárulni ezen vállalat föntartásához.

Ez talán paradoxnak látszik, de számtanilag mégis szigoruan igaz. Az engedély-okmányban a magyar kormány $80^1/_4$ mfld után 46.750 frtot biztosit mértföldenként, ez tesz 3,750.000 frtot, mely ép annyi, a mennyi szükséges volt a kezdetleges alaptőkének $5^0/_0$-os kamatbiztositására. A kezdetleges alaptőke volt ugyan is 30 millió forint részvény és 45 millió forint elsőbbségi kötvény, összesen 75 millió, melynek 5 százaléka 3,750.000 forint. Ha most a 30 millió részvény helyébe tesszük a 30 millió másod kibocsátványu részvényeket: természetesen a részvényesek egy krajczárt sem fognak látni a kamatbiztositásból, és jövedelmet csak akkor huzhatnak: ha a vasut tiszta jövedelme nagyon tulhaladja a kormány által biztositott $3^1/_4$ milliót. Hogy erre kilátás lenne oly nagyon hamar azt részemről nem hiszem. Hogy a 80 mértföldnyi vasut az első és másod kibocsátásu kötvényeken kivül még a részvénytőkének 5 százalékot adhasson: arra kell hogy a tiszta jövedelem évenként minden mértföld után 63.000 frt legyen, pedig ennyi tiszta jövedelemre a keleti vasut alig számithat, ha azt tudjuk, hogy még a magyar királyi államvasutak és ezek a jövedelmezőbbek közé tartoznak, csak 29.000 frtot adnak és a tiszai vasut, mely a legjövedelmezőbb, csak 46.000 frtnyi tiszta jövedelmet ad mértföldenként.

Tehát a részvényesek semmit sem fognak kapni, és én azt gondolom, hogy ez által természetesen csak nagyobb lesz a zaj Európában, s nagyobb lesz a zavar, mint eddigelé volt; tehát a hitel azon aláása, melyet a keleti vasut ügye előidézett: ez által nem mellőztetik. S minthogy ezt mellőzni kivánjuk: majdnem biztosnak hiszem, hogy a kormány már néhány hónap mulva a ház elé fog lépni uj törvényjavaslattal, melyben a részvényesek számára ismét valamely pótkamatbiztositás fejében legalább néhány százezer frtot fog kivánni. Az ügy tehát semmikép sincs elintézve a mai javaslattal, a mit, nézetem szerint mégis kellene s lehetne elérni.

De mielőtt erre átmegyek, szabadjon egy pontra reflectálnom Kerkapoly tisztelt képviselő ur mai beszédéből. S ez az azon nagyon különös theoria, melyet nem tudom, hogy a volt minister, vagy a tanár ur terjesztett a ház elé, a viszonyt illetőleg a részvények és a kötvények közt. (*Halljuk!*)

Én megvallom, ámbár sokat olvastam ezen szakmából: előttem egészen uj ezen theoria, hogy tudniillik azért kell minden vasutnál bizonyos részét a tőkének részvényekben, másik részét pedig kötvényekben kiadni, mivel előre látják, hogy a társulatnak többre lesz szüksége, mint a mennyit alaptőkéje tesz, hogy tehát aztán ujra adósságot csinálhasson. Ezen theoria, ismétlem, egé-

szen uj előttem. (*Élénk derültség. Halljuk!*) Legyen szabad ezzel szemben elmondanom, hogy mit tudok én a prioritások természetéről és történetéről. (*Halljuk!*) Midőn vasutak kezdettek épittetni Francziaországban, Angolországban, Belgiumban: a prioritásokról mit sem tudtak. Midőn valamely társulat vasutat épitett, saját pénzével, azaz részvénytőkéjével épitette azt. Csak ha 10—15 év mulva volt szüksége uj fölszerelésekre, vagy ilyesmire, akkor folyamodott a hitelhez és kötvényeket bocsátott ki. De később, midőn több vasut ilyen jövedelmezővé lett: az alapitók azt gondolták ki, hogy ha ezen vasut 8—10—12 perczentet fog hozni, miért osztanók ezt föl egy nagy tőke közt: vegyük föl a szükséges tőke felét kölcsön fejében, s akkor csak 5—6 százalékot fizetünk, a megmaradó kisebb részvénytőkétől pedig kétszer annyit fogunk kapni kamat fejében. Ennek következtében történt, hogy később több vasutaknál már kezdetben ugy állapitották meg az alaptőkét, hogy egy része kötvényekben, egy része részvényekben álljon.

Én határozottan kimondom, hogy ezen rendszert igen rosznak tartom.

A hitelhez lehet folyamodni, mikor előre nem látott szükséglet áll be valamely üzlet folyamában; de megkezdeni az üzletet a hitellel, ez mindig szédelgésre, bukásra és zavarokra vezet.

Hanem a kormányok nem tudtak mindig ellentállni az alapitók kivánalmainak; meg kellett engedni, hogy az alaptőkében a kötvények már bizonyos szerepet játszanak.

Bocsánatot kérek a tisztelt képviselő urtól, ha a kormányok meg nem engedték azt, hogy az egész alaptőkét lehessen kötvényekben kiadni: ennek nem az volt az oka, a mit a tisztelt képviselő ur állitott; hanem valódi oka az, hogy a kötvényeknek jelzáloga a vasut, jelzálognál pedig sohasem szoktak kölcsönt adni a zálog egész értéke erejéig, hanem ha 30 millió kötvényt viszünk a vasutra: kell hogy ezen vasutnak értéke kétszerte, vagy legalább egyharmaddal nagyobb legyen. Ha pedig az egész alaptőke kiadatnék kötvényekben: akkor a zálog igen rosz volna és a kötvényeknek nem volna értéke. Ez valódi értelme a kérdéses viszonynak, s ebből az következik, ha most ujra fölvétetik a keleti vasutra 30 millió kölcsön, mikor 45 millió már megvan; akkor a zálog elveszti értékét, mert az adósság majdnem a pálya egész értékét elnyeli.

De a mint mondám, én a kérdést, — a kötvények jogosultságát s értékét illetőleg, nem akarom vitatni; hanem az kétségtelen marad, hogy a törvényjavaslat által nagy tehert vállal a kormány, és semmiképen el nem döntethetik a dolog, s azért a törvényjavaslatot elfogadhatónak nem tartom.

De midőn azt mondom, hogy ezen törvényjavaslatot elfogadni nem lehet: én semmiképen nem vagyok azon véleményben, hogy el kell odázni a dolgot, és bevárni a vizsgálat eredményét, a mi talán hónapokig eltarthat. E tekintetben teljességgel igazat adok a tisztelt jobboldali szónokoknak és a ministerelnök urnak, hogy hónapokon át nem lehetne várni; azért a különvéleményt sem fogadhatom el, mert a különvélemény a megoldást elodázza odáig, mig a vizsgálat be lesz fejezve, és ez nagyon veszélyeztetné az egész ügyet.

Én azt hiszem, hogy nagyon lehetséges volna a kérdést egészben megoldani mind a részvényekre, mind a kötvényesekre nézve a nélkül, hogy praejudikálva lenne a kérdésnek valamiben, és a nélkül, hogy bármi veszélyeztetve volna. (*Bal felől helyeslés.*)

Tisztelt képviselőtársam Ghyczy Kálmán inditványa igy hangzik: „a beterjesztett törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául nem fogadja el; de a ministeriumnak oly javaslatait, melyek a keleti vasut ügyének minden irányban végleges rendezését lehetővé teendik, a vizsgálatra kiküldött bizottságok jelentése által földeritendő minden jogoknak, követeléseknek és az illetők feleletre vonásának föntartásával készséggel elfogadom.“ Ez nem azt jelenti, hogy be kell várni a vizsgálat befejezését; hanem annyit jelent, hogy a vizsgálat eredményének föntartásával az egész ügyet azonnal el lehetne intézni. És én ezt nagyon lehetségesnek hiszem. (*Halljuk!*) Mert mi lehet a vizsgálat eredménye? Vagy pénzbeli, vagy bünvádi kereset Waring testvérek ellen, vagy az angol bank ellen, vagy az igazgatótanács ellen, vagy talán mind a három ellen. Mindegy. Ha a kormány ma átveszi a vasutat, ő mindenesetre sokkal képesebb lesz ezen vizsgálat eredményét érvényesitni; mint képesek lennének arra a részvényesek. Ezzel tehát e tekintetben semmiképen nem praejudikáltatik a vizsgálat eredményének. Csak egy különbség van, tudniillik, ha a vizsgálatból az sül ki, hogy a kormány bizonyos kártéritéssel tartozik a társulatnak: ekkor pernek nem lesz helye, mert a kormány magamagának fogja ezen kártéritést fizetni. De van egy más oldala a dolognak, és ez ebben áll. Mondottam már, hogy részemről kétséget nem szenved az, hogy a kormány előbb-utóbb uj követelésekkel lépend a ház elébe a részvényesek javára.

Tovább is megyek. Azt gondolom, tisztelt ház, hogy lejárt már minden fontos kérdésben a fontolgatások és önámitások ideje, elég drágán fizetjük meg azt, hogy e politikát éveken át követtük. Azt tartom, egész nyiltsággal kell szólani és minden eshetőséggel bátran szemben nézni. Én tehát, midőn egész nyiltsággal akarok szólni, azt mondom: ha ma elfogadjuk a törvényjavaslatot, a kormány néhány hónap mulva kényszeritve lesz uj javaslattal lépni a ház elé a részvényesek javára, és talán nem

mulik el néhány hónap, azt veszszük észre, hogy három és háromnegyed millió forintot kamatbiztositást fizetünk évenként a társulatnak, s hogy talán később még egy millióval meg is toldatik ez összeg a részvényesek számára, ha igy a keleti vasut öt millióba kerülend az országnak a nélkül, hogy beleszólásunk vagy a legkisebb előnyünk volna ezen vasutnál: e dolognak a vége az lesz, hogy mindnyáján azon véleményben leszünk, hogy ezen bonyolult vasuti kérdésnek nincs más valódi megoldása, mint ezen vasutnak a kormány által való átvétele.

Ez nézetem szerint, a dolog természetében van, és bármennyire is huzzuk a dolgot, annak más, valódi kimenetele nem lesz. És én őszintén megvallom, tisztelt ház, hogy ebben nagy bajt nem látok, nem látok nagy bajt nemcsak azért, mert sokkal jobb az államra nézve, hogy ha már öt milliónyi terhet akar magára vállalni: sokkal előnyösebb, ha maga ura, tulajdonosa a vasutnak. Nagy bajt nem látok ebben azon okból sem; mert, nézetem szerint, a vasutaknak jövője sem más, mint az, hogy egészen átmenjenek az állam kezébe, hogy a vasutak jövőben az legyenek, mint a közutak most és a mult században, azaz, hogy az állam legyen minden vasut-tulajdonosa és kezelője, és a keleti vasuttal hihetőleg megkezdjük a dolgot.

Azt fogják mondani, de pénzügyi helyzetünk megengedik-e ezt? Erre az lesz a feleletem, épen szomoru pénzügyi helyzetünk meg nem engedik azt, hogy mi egy társulatnak öt milló kamatbiztositást adjunk évenként; épen a mi szomoru pénzügyi helyzetünk azt kivánja, hogy a 80 mértföld vasutnál, mely 4—5 milliót igényelend évenként, hogy legalább azon előnyünk legyen ezekkel szemben, hogy mi urai, tulajdonosai legyünk ezen vasutnak; és mivel arról meg vagyok győződve, hogy az lesz vége a dolognak: azt óhajtom, hogy inkább ma történjék az, mint holnap; mert bizonyos vagyok benne, hogy azon vállalatot, melyet ma talán 8—10 millióért lehetne átvenni: néhány hét mulva, mikor tul lesz azon bukási veszélyen, melytől most van fenyegetve a vasut, néhány hónap mulva, mikor talán a részvényesek szintén ki lesznek elégitve: 15—20 milliót fognak kivánni azon vasutért, melyet ma, a mai árfolyam szerint 8—10 millióért igen könnyen megvehetnénk.

De azt felelik: nincs rá pénzünk. Pénz nem kell arra. *(Halljuk! Halljuk!)* A keleti vasut részvényei ma 40 vagy 50 forinton állanak. Én nem akarok semmi ajánlatot formulázni; hanem hivatkozom a kormány által néhány hónappal ezelőtt tett ajánlatra, mely szerint minden 200 forintos részvényért egy 100 forintnyi $3^0/_0$-os kötvényt adott volna a részvényeseknek. Akkor a részvényesek ezt nem akarták elfogadni; mert akkor még jobb véleményük volt az egész üzlet természetéről és állapotáról; ma, azt gondolom: elfogadnák, sőt sokkal kevesebbet is elfogadnának; de maradjunk ezen tételnél. Ha ezen tétel elfogadtatik: a kormány 15 milliónyi kötvényt bocsát ki, és ezen 15 millióért tulajdonosa lesz a vasutnak, ezen 15 milliónak csak kamatját fizeti, a mi 750.000 forint. Tehát 750.000 forint évi teherrel megnyeri a keleti vasut tulajdonát.

De ha át nem veszi, mint mondtam: bizonyos vagyok benne, hogy néhány hónap mulva a részvényesek számára sokkal nagyobb dotatiot fog tőlünk követelni, mint 750.000 ezer forintot. És ha olcsóbban átvétetik a vasut; pedig azt gondolom, hogy ha minden részvény 40—50-en áll, könnyebb volna sokkal olcsóbban megkapni az egesz vállalatot: akkor nem 750.000 ezer, hanem talán 300—400 ezer lesz az évenkénti teher, s ennek fejében urai, tulajdonosai leszünk a vasutnak.

Én azt gondolom, ilyen megoldás sokkal czélszerübb, sokkal megfelelőbb az ország méltóságának, sokkal jobb befolyást gyakorolna hitelünkre a külföldön: mint a mostani megoldás, mely mindent függőben hagy.

Nem hiszem, hogy meg fogna engem tisztelt barátom Ghyczy czáfolni: ha azt mondom, hogy ez épen most fölhozott eszme sajátképen benne van az ő inditványában. A tisztelt ministerelnök ur azt mondta, hogy ő Ghyczy inditványát nem ellenzi: ha mi kezességet vállalunk arra, hogy a benyujtandó törvényjavaslatnak hetek mulva tárgyalása által időközben baj nem fog történni. *(Helyeslés.)*

Hanem félreértette a minister ur az ez oldalról jött javaslatot. Mi határozottan függőben hagyjuk a vizsgálatot, tehát az ujonnan benyujtandó törvényjavaslattal nem kell hetekig várni, holnap, holnapután be lehet azt nyujtani; mert más nem követeltetik a kormánytól, mint az, hogy a most beterjesztett törvényjavaslat elvetése vagy visszavonása után lépjen a ház elé egy javaslattal, melyben fölhatalmazást kér a háztól, nem arra, hogy a kötvényekért kezességet vállaljon: hanem, hogy az igazgatótanács által azonnal rendkivüli közgyülést hivathasson össze, s e közgyülés elé ajánlatokkal lépjen, az egész vállalatnak a kormány által átvétele ügyében.

Ha az megtudatik holnap, holnapután, hogy a kormány és a ház azon szándékban van, hogy az egész ügyet tisztázni akarja: akkor én bizonyos vagyok benne, hogy ezt a tisztelt ministerelnök ur el fogja ismerni, — nincs veszély a várakozásban. Mert ha egyik és másik consortium megtudja, hogy 1—2—3 ét mulva a keleti vasut egész ügye el lesz intézve: sem csődöt nem fognak hirdetni, sem más ilyen kényszereszközhöz nem fognak nyulni, hanem be fogják várni a dolog megoldását.

Két szóban összefoglalva beszédemet, tehát elfogadom tisztelt barátom Ghyczy inditványát, s arra kérem föl a kormányt, nyujtson be mielőbb törvényjavaslatot, mely őt nem a kötvények átvételére, hanem arra hatalmazza föl, hogy a vasut teljes átvételére a részvénytársulattal azonnal alkudozásba léphessen.

Ez lesz nézetem szerint az egyedüli gyökeres, az egyedüli becsületes és czélravezető megoldása a keleti vasut kérdésének. *(Élénk helyeslés bal felől, és a középen.)*

Elnök: Szilágyi Dezső képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani. *(Halljuk!)*

Szilágyi Dezső: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Szavaim és egész beszédem elferditésének helyreigazitása és személyes kérdésben akarok szót emelni. Szavaimat és egész beszédemet az előttem szóló képviselő ur elferditette, midőn azt mondotta, *(Zaj.)* hogy én a részvényesek ellen és a consortium mellett ügyvédkedtem.

Én a tisztelt házat hivom föl biróul, hogy azokat, a miket a törvényjavaslat mellett mondottam, azon érvek czáfolatára hoztam föl, melyekkel a törvényjavaslatot megdönteni szándékoztak; és a tisztelt ház, emlékezni fog arra, hogy beszédem egyik főérvét az képezte, hogy ezen törvényjavaslat szükséges arra, hogy a részvényeseket további nagy károsodástól és nagy csapástól megóvjuk. *(Ugy van! jobb felől.)* Helyre kell tehát igazitanom azon ferditést: mintha én a részvényesek ellen és a consortium mellett szóltam volna. Ennyit szavaim értelmének helyreigazitására. De személyes kérdésben is kérek szót. *(Zaj bal felől!)* Azzal is vádolt előttem szóló képviselő ur, hogy én a consortium mellett ügyvédkedtem. *(Halljuk!)* Ezen gyanusitást határozottan visszautasitom.

A tisztelt képviselő ur azt képzeli talán, hogy midőn ezen törvényjavaslatot megvitatjuk, és a képviselők a mellett vagy ellen állást foglalnak: egyik vagy másik érdeknek szolgálatába kell szegődnünk. Ez lehet a képviselő ur véleménye; nekem azonban egészen más fogalmam van a képviselő állásáról. *(Helyeslés jobb felől.)* És mert én tisztelem a törvényhozás méltóságát, és mert nemcsak ajkaimon hordom, hanem hogy bizonyságot tegyek arról, miszerint az objectiv tárgyalást előmozditani akarom, s hogy ezt tettel is tanusitsam: lemondok azon természetes jogomról is, hogy ezen gyanusitást a képviselő uron visszatorolhassam. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kerkapoly Károly képviselő ur szintén személyes kérdésben kiván szólani.

Kerkapoly Károly: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Horn Ede képviselő urnak meg van azon szerencsétlensége .... *(Fölkiáltások bal felől: Személyes kérdés ez?!)* Igenis, és pedig szavaim értelmezése czéljából. Mondom: Horn képviselő urnak megvan azon szerencsétlensége, hogy megczáfolja azt, a mi nem mondatott, bizonyosan mert azt hallotta, a mi nem mondatott *(Derültség.)* De a vita czélja megköveteli, hogy ugy állittassanak oda az érvek, a mint azok az illető által fölhozattak. *(Halljuk!)*

A tisztelt képviselő ur azt mondta, hogy az én beszédem és Szilágyi Dezső képviselő ur beszéde egymást megdönti. *(Balfelől: Ez polemia, ez nem személyes kérdés.)* Tessék csak türelemmel lenni, egy szóval sem mondok többet, mint a mi szavaimnak helyreigazitására vonatkozik. Hogy én azt mondottam volna, hogy ezen törvényjavaslat elfogadása ezen kérdéses másod-sorozatu kötvények jogérvényét eldönti, holott Szilágyi Dezső képviselő ur az ellenkezőt mondta, hogy azok in statu quo hagyatnak. Én nemcsak azt mondottam. Hogy a birtokosokra nézve eldönti: az minden kétségen fölül áll, de csakis azokra nézve. E részben tökéletesen egyetértek Ghyczy Kálmán igen tisztelt képviselő urral, ki azon kérdést ezentul a részvényesek és az állam közti kérdéssé váltnak tekinti. Egészen ugy értem és ugy mondottam én is, mint azt Komárom városának igen érdemes képviselője mondotta.

A másik az, hogy nekem egy sajátságos theoriát tulajdonit — a nélkül, hogy mondottam volna — a kötvények eredetére nézve, mondván, hogy én ezt állitottam: azért kell hogy az alaptőkének egy bizonyos meghatározott része részvényekkel szereztessék be; mert előre látják, hogy majd adósságot kell csinálni. — Én nem ezt mondottam s csak ezt akartam rectificálni; hanem mondottam, hogy ez történik azért, mivel előre látják ezen esetnek lehetőségét. *(Derültség bal felől. Halljuk!)*

Ha a tisztelt képviselő urak *(Halljuk!)* az actualitás és potentialitás közt nem akarnak különbséget tenni: arról én nem tehetek, de a különbség meg van. A ki ezt nem akarja belátni, az az ő dolga. Azt állitottam; emezt nem. És igy rectificálva a dolgot, azt mondom, a mit ma is mondottam, hogy az államot ezért érdekli a dolog; a képviselő ur pedig megmagyarázta, hogy a részvényeseket miért érdekli az. Azért érdekli, ismétlem, az államot, mert — mint mondám — lehetséges azon eset, hogy igénybe kelljen venni a hitelt, s ezért provideálni kell. Lehet, hogy nem következik be, s ekkor az előgondoskodás superabundans cautela lesz; de azért mindig cautela marad. Mondtam pedig ezeket, hogy kiváncsiságát is kielégitsem Horn képviselő urnak, sem nem mint volt minister, sem nem mint volt tanár; hanem egyszerüen mint képviselő, mert én csak e minőségben beszélek e házban. *(Helyeslés jobb felől.)*

Horn Ede: Tisztelt ház! A tárgyilagosság érdekében szükségesnek tartom megjegyezni, hogy midőn ezt mondtam, hogy a tisztelt két előttem

szólott, Szilágyi Dezső és Kerkapoly Károly képviselő urak ügyvédkedtek: ezzel én a legkisebb czélzást sem akartam tenni, hogy valamely érdek mellett szólottak volna; hanem csakis azt akartam jelezni, hogy ők a helyett, hogy szorosan a tárgyhoz szólottak volna: belementek a kérdés jogi oldalának megvitatásába. (*Helyeslés bal felől.*)

Zsivkovits János: Tisztelt ház! Azokután, a miket hallottam igen rövid lehetek, s igérem, hogy az is leszek. (*Halljuk!*) Közülünk mindenki érzi azon kényszerhelyzetnek sulyát, melybe jutottunk. Fölöslegesnek tartanám kutatni azon okokat, melyeknek folytán ezen helyzetbe jutottunk s bátor vagyok megjegyezni, hogy azok után, a miket e házban előhozni hallottam, s a miket olvastam: azon meggyőződésre jutottam, a mely, mondhatni, majdnem általános, hogy ezen szomoru helyzetet nem a mostani kormány idézte elő, hanem ez következménye azon, hogy ne mondjam hibás és nem elegendően megfontolt eljárásnak, melyet annak idejében maga a ház, az akkori kormánynyal együtt, a vasuti politikában követett. (*Igaz! bal felől.*) Egyik része ez azon előre nem látható pénzügyi crisisnek, a mely nemcsak ezen országban, hanem mindenütt ily abnormis helyzetet idézett elő.

Azon vádak után, tisztelt ház, a melyek leginkább a tul oldalról emeltettek, reám nézve, ki ezen törvényjavaslatot egész tárgyilagossággal szeretném megbirálni: nagy megnyugtatással hatott az, hogy ezen ügyben a kormánynak semmi törvényellenesség nem imputáltatik. Azért fektetek erre nagy sulyt; mert látom, hogy a kormány e tárgyban legalább egész tárgyilagossággal járt s jár el most is. Egyébiránt tisztelt ház! miután ezen vasut ügyéről nem most, hanem a maga idejében itt s talán a biróság előtt is szó leend: szerény fölfogásom szerint most csak azon kérdés forog fön, vajon az ország pénzügyi viszonyai rendezése, az állam hitele s a kormánynak tekintélye szempontjából, mi jobb, vagyis, minthogy látom, hogy jobbról szó nem lehet, mi a kevésbé káros: vajon elfogadja-e ezen törvényjavaslatot és az abban ajánlott módot, mely legalább ezen kérdés végmegoldását lehetővé teszi? vagy pedig elvetvén ezen törvényjavaslatot, félretenni minden tekintetet, a kormánynak eddig az ügy támogatása folytán magára vállalt erkölcsi kötelezettségét, a részvényesek anyagi érdekeit, sőt, a mi még több, maga az állam hitelét is koczkáztatni? Fölfogásom szerint itt csakugyan az állam hitele forog kérdésben; mert nemcsak a jogi, hanem az erkölcsi kötelesség szem elől tévesztése is megrenditi az állam hitelét: ezt pedig én, tisztelt ház a jelenlegi pillanatban, midőn pénzügyünk rendezése forog kérdésben, tanácsosnak nem találom, és ép azért, fölfogásom szerint, nem marad egyéb hátra, mint ezen törvényjavaslat elfogadása.

Tisztelt ház! Mi horvátországi képviselők, kiket ezen kérdés, legalább mint vasuti kérdés nem érdekel oly nagy mérvben, mint önöket: mi azt szeretnők tenni, ami az áll am érdekében áll.

Hogy ha ezen lépés által tisztelt ház, talán tévednénk, ha az csakugyan téves lépés volna: ezen nem lehetne csodálkozni; mert ugyan hogy lehetett a valódi igazságot megtudni, a hol majdnem minden szónok némi elfogultsággal a maga subjectiv szempontjából indul ki, s midőn tudjuk, hogy maga a ház is a vasuti és pénzügyi politikában eddig nem egyszer tévedt; de meggyőződésem, hogy most az egyszer, mi legalább ezen lépéssel tévedni nem fogunk. Mert az, a mit egy állam érdeke, hitele s a kormány tekintélye megkiván: annak az állam érdekében is kell állania. (*Helyeslés jobb felől.*) Azon igen tisztelt képviselő urak ellenében, kik ezen törvényjavaslat megbuktatását ohajtják: bátor vagyok csak azon rövid megjegyzést tenni, hogy igen nagyon félek, mellőzve a többi következményeket, hogy ez által tán meg fog hiusittatni az e kérdésben folyamatban lévő vizsgálat is: már én pedig nem szeretnék oly coalitiot, a mely ezen vizsgálatot meghiusitaná.

Igen tisztelt Simonyi Ernő képviselő ur határozati javaslatára azt vagyok bátor megjegyezni, hogy ő azon szempontból indulván ki, hogy a miniszterek bünösek: némi elfogultsággal oly lépést javasol, melylyel nem lehet kezdeni, csak végezni. (*Helyeslés jobb felől.*) Ezen javaslatnak csak akkor lész értelme, ha a vizsgálat végén látni fogjuk, ki ellen és mi módon kell eljárni. Ezen indokoknál fogva elfogadom a törvényjavaslatot. (*Helyeslés jobb felől.*)

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Mint az erdélyi részeket különösen érdeklő keleti vasut tárgyában legyen szabad igen röviden, minden subjectivitás, minden animositás nélkül annyival inkább fölszólalni, miután részemről is a Simonyi Ernő által beadott inditványt aláirtam. Másrészről, hogy bebizonyitsam, hogy ezen erdélyi részeket összekapcsoló keleti vasut iránt ellenszenvvel nem viseltetem; mert igen óhajtottam volna, hogy ha a keleti vasut iránt, előrelátható nyomorral fogunk küzdeni, hagytuk volna annak létesitését későbbre, mert ily áldozatokkal bizony semmi hasznunk nem lesz, főleg akkor, midőn a keleti vasut ügye csaknem zsákutczába tévedett.

A ministerelnök ur tegnapelőtt, midőn, saját szavai szerint, szakadozott beszédét Csanády közbeszólására elvégezte: azt jegyezte meg, hogy a haza legyen az első; de a mellett, hogy a haza legyen az első, legyen a haza olyan, hogy annak neve tündököljön kifelé.

Igen szép szavak, és elvárjuk vala, hogy épen ezen szép szavak aegise alatt működjék Magyaror-

ság kormánya; mert ha ezen szép szavak lelkesitették volna folytonosan a kormányt: mindenesetre, azon sok fölösleges beruházások, és az azokból származó nagy deficit, s ugy a jelenben fenyegető ügy megoldása, nem sujtaná annyira az ország polgárait. Azt hiszem, a ministerelnök ur is nem azt értette, hogy kifelé tündökölünk olyképen, ha óriási adósságokat rakunk a nép vállaira; hanem ellenkezőleg, hogy az ország jólétben, szellemi és anyagi boldogságban tündököljön.

Sok mondatott már ezen törvényjavaslatra nézve; részemről nem szándékozom azokra bővebben kiterjeszkedni. E részben már Simonyi Ernő tisztelt barátom minden tekintetben oly körülményesen, s annyira fontos érvekkel kimutatta ezen törvényjavaslat veszélyességét és el nem fogadhatását, hogy azt eddig a tuloldalról szólottak legkevésbé sem voltaképesek megczáfolni, s mindazok, kik fölszólaltak: nézetem szerint, abban öszpontosultak, hogy a kormányt egy magántársulat contojára az állam által adandó áldozatban pártolják.

Igen sokszor volt ezen ügynek jogi oldala emlegetve. Nem szándékozom e téren kisérni azokat, kik e kérdéshez hozzászóltak. Én részemről csak óhajtottam volna, ha Simonyi Ernő barátom jogosult interpellatiójára azt felelte volna az igazságügyminister: a mit tegnap felelt, hogy tudniillik törvényesen vagy nem törvényesen járt-e el a bíróság, az nem ide tartozik, miután egyebet méltóztatott akkor az interpellatióra felelni, tudniillik a bíróság eljárását csaknem helyeselte, ez által szintén jogosultnak tekintem Simonyi Ernő barátomnak arra adott replikáját, a melyre aztán következett a tisztelt igazságügyminister ur tegnapi felelete, ha ezek elmaradnak, reménylem, hogy a birósságok azon függetlenséget és önállást, melyet ezen ügyben minden pressio gyakorlása nélkül részemről is elvárok és követelek, bizonyosan igazolták volna. Hogy a minister ur ezt kijelentette, azt hiszem ezt nekie az igazságszolgáltatás körüli őrködés sugta; de hogy egy ministeri tanácsosa ezen nyilatkozatával ma ellenkezőt mer állitani, tudniillik azt állitotta, hogy ezen kérdés nem tartozik ide: ez önkénytelenül mindnyájunk kebelében fölébreszti azon szomoru tanuságot, hogy az incompotibilitás kérdése mind ez óráig nincs megoldva; mert ha egy ministeri tanácsos és államhivatalnok egyszersmind mint képviselő Szilágyi Dezső nem vehet részt tanácskozásokban: ily jelenetek nem adhatnák elő magukat, hogy az államhivatalnok egyfelől ellenkezőt állitson a miniszterrel, másfelől pedig belemerüljön a másodsorozatu elsőbbségi kötvények jogérvényességének birálatába és ugyszólván védelmébe, és mégis beszéde kezdetén azt állitja, hogy ő ezen kérdést nem tartja ide tartozónak és elég következetlenül mégis belemerül azok érvényességének fejtegetésébe, s igy még nagyobb nyomatékot ad azon állitásának, hogy azon kötvények jogosultak.

Igen csodálkozom, hogy a képviselő ur elfelejtette, hogy ha az alap rosz, hiányos: arra hiába iparkodunk oly törvényjavaslatot fektetni, mely által az országnak nem előnyt, hanem csak kárt és hátrányt okozhatnak.

Azonban lehetetlen, hogy pár szóval meg ne emlékezzem, a mennyiben különös figyelemmel kisértem kezdettől fogva a keleti vasut ügyét, részint azon többrendbeli, a tisztelt ház előtt csak unalmassá válhatott interpellatióimról, melyeket ezelőtt évekkel akkori közlekedési minister Gorove, most képviselőtársunkhoz intéztem, ki soha egy szó feleletre sem méltatott, s melyet később, tegnap egy éve 1873. február 1-én bátor voltam akkori közlekedési minister Tisza Lajoshoz intézni, midőn sajtó utján el volt terjedve meglehetős alaposan azon hir, mely a mai események által igazolva van, különösen a frankfurti pénzemberek lapjaiban, hogy akkor a kormány hajlandó volt azon 20 millió deficitet, melyet a keleti vasut ügyének megoldására követeltek, s melyre nézve biztos uton ugy voltam értesülve, hogy a keleti vasut épitése beszüntettetik, mert az állam szándékozik átvenni ezen vasut kezelését; miután ezen interpellatiomra a minister nem felelt, kénytelen voltam ismételve ugyan mult évi márczius 15-én fölszólalni s ezen kérdés megoldását sürgetni nemcsak, hanem a csatlakozási pontok iránt is, melyek égető kérdést képeznek ma is a keleti vasutra nézve, kérdést intéztem: akkor méltóztatott csak ugy könnyedén lóhátról egy pár szóval odadobni ezen feleletet: hogy reménylem a képviselő ur nem vette komolyan az ügyet, tanulmányozni fogom s minél előbb be fogom terjeszteni a jelentést. Hogy minő e jelentés, azt igazolja a törvényjavaslat és ezt megelőző számos irományok, melyeket a kormány a képviselőháznak beadott.

Mindazon előzmények, tisztelt ház, szomoru tanuságot tesznek arról, hogy a keleti vasut ügye miféle fázisokon ment keresztül, és miként akar a magyar állam, midőn arra semmi kötelezettsége, jogosult joga, a szó szoros értelmében nincs: egy más idegenért terhet az adózók vállaira átvállalni.

Másik körülmény, mi különös figyelmet érdemel, hogy a hires Waring-ház, miután Erdélyben számos szerződést kötött, hirtelen megváltozván viszonyai: kereket oldott és elment vissza Angliába. Föllléptek különböző követelésekkel több érdekelt magánfelek ellene a szerződésileg kikötött hazai birósságok előtt, a birák jogérvényesen a megbizottak jelenlétében elmarasztalták, a felsőbb itélőszékek is helybenhagyták az itéletet, következett a végrehajtás. Erre nézve bizonyságot tehet az igazságügyminister ur, hogy az ily ügyekre nézve Angliával nem lévén viszonossági szerződés, végrehajtást esz-

közölni nem lehetett. Igy tehát azon magyar alattvalók, kik Waringgal szerződtek, ki vannak téve annak, hogy elveszettnek tekintsék azon pénzüket, melyre nézve a kormány által biztositott társulattal szerződtek.

Még egyet vagyok bátor megjegyezni, a mi szintén igazolására szolgál annak, miként történhetik az, hogy a kormány oly könnyü szerrel jár el ily nevezetes törvényjavaslat körül. Ha oly bőkezü lenne s ha valami oly célokat mozditana elő, melyeket az ipar és kereskedelem érdekében mindenkinek elmozditani kötelessége: én még a jelen szomoru viszonyok közt is megengedhetőnek tartanám, és itt Kerkapoly akkori pénzügyminister és jelenlegi képviselőtársam figyelmébe ajánlom, hogy midőn ezelőtt szinte egy évvel az első duna-gőzhajózási társulat kérdése előkerült, melyről az 1873: XIV. törvényczikk 2-ik §-a tanuskodik, akkor minden vita daczára keresztülvitte, hogy ezen szavak igtattattak a törvénybe: „Az első dunagőzhajó-társulat ennélfogva 1869. évi január 1-ső napjától kezdve állambiztositásra vagy állami segélyezésre vagy kárpótlásra igényt nem tarthat; de viszont részesittetni fog a most megszüntetett jövedelem biztositási viszony idejére, vagyis 1880. évig mindazon kedvezményekben s előnyökben, a melyek ezen idő alatt más gőzhajózási vállalatoknak a törvényhozás által vagy közigazgatási uton netán engedményeztetni fognának.“ Ugyanakkor ezen törvényczikk 7-ik §-a szerént a magyar állam azon társulatnak 8 millión fölül menő követelést tőkében és kamatokban elengedett. Miért tette ezt a magyar állam? azért, hogy hasonló hazai vállalatok, hasonló körülmények között, ha nem anyagi, legalább erkölcsi támogatásban részesittessenek.

És mi történik jelenleg szemünk előtt, a mely elég szomoritó példa? Történik az, hogy az egyesült magyar gőzhajó-társulat, melynek vezére egyik képviselőtársunk volt, hosszas vajudás és alkudozások után erőszakolt uton az alapszabályok ellenére fölosztást, liquidatiot mondott ki, mely liquidatiot a kereskedelmi minister minden ellenérvek daczára helybenhagyott és jelenleg azon stádiumra jutott, hogy ezen magyar vállalat pár hónap alatt hazánk ipara és kereskedelme nagy kárára elenyészett *(Fölkiáltások bal felől: Igaz!)* és az osztrák szabadalmazott császári királyi dunagőzhajó-társulat Magyarország folyóján egyedáruskodik *(Fölkiáltások bal felől: Igaz! Ugy van!)* és működik itt szabad tariffával minden verseny nélkül. *(Élénk helyeslés a szélső bal oldalon.)* Ha annyi pénzünk van, tisztelt ház, hogy ily vállalatokba, mint a keleti vasut. minden szükség nélkül beleavatkozunk: bizonynyal hazafiasabb föladat lett volna, hogy legalább erkölcsi támogatásban részesitsünk ilyen vállalatot, mely hajlandó volt egész készletét az állam rendelkezése alá bocsátani, mi bizony nem valami nagy áldozatba került volna.

Végül, mielőtt befejezném beszédemet, nem tehetem, hogy előttem szóló Zsivkovics képviselőtársam beszédére egy megjegyzést ne tegyek, ki egész beszédében — a mint kivehettem — azt hangsulyozta, hogy sok botlás és tévedés történt, a miből, józan logika szerint, mindenki azt következtethette, hogy a botlások koronáját e törvényjavaslat elfogadása által nem fogja föltenni. Azonban az ellenkező történt; mert ő azt mondja, hogy őt nem érdekli ugyan a keleti vasut, hanem az ország hitele és a magyar állam érdeke. Azt hiszem, hogy ha valakitől, ugy horvát testvéreinktől egy ily, a magyar államot közvetlenül érdeklő ügyben megfontoltabb és határozottabb nyilatkozatot várhatunk annál is inkább, miután horvát testvéreink a magyar országgyülés részéről minden kérdésben a lehető legnagyobb előzékenységgel találkoztak a nélkül, hogy ezt vizsgálta volna, hogy például a broodi vasut megfelel-e az igényeknek vagy nem? csak igazság és méltányosság lenne mindenik oldalról megtartva.

Reménylem, hogy a szavazásnál, valamint azok, a kik közvetlenül vagy közvetve valamely szerződési viszonyban állanak e társulattal vagy igazgató tanácsosi minősitvénynyel birnak, ugy a pénz- és vasuti bizottságok tagjai elég erkölcsi erőt és politikai moralt fognak tanusitani és a szavazástól tartózkodnak, semhogy az ország hitelét ily uton tönkre tegyék.

Pártolom Simonyi Ernő inditványát. *(Élénk helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Még alig czikkelyeztetett törvénykönyvünkbe a legközelebbi időben fölvett 153 millió kölcsönre vonatkozó törvény, mely kölcsön, miután az egymást fölváltó közösügyes kormányok haza- és nemzet-ellenes eljárásai, a nemzet jellemével ellentétes müködéseik, pazarlásaik által a nemzet hitelét megsemmisitették és aláásták: a nemzetet lealázó azon föltétel mellett adatott meg, miszerint kényszeritve volt a nemzet összes fekvő vagyonát jelzálogul lekötni; még alig vették a tisztelt kormány tagjai kezelés alá a 153 milliós kölcsön egy részét és máris egy ujabb terhet, egy 30 milliónyi adósságot akarnak erőszakolni e kifosztott nemzet nyakára.

Szándékosan használtam e kifejezést „erőszakolni,“ mert, a mint értesültem, a ministerelnök ur kinyilatkoztatta, miszerint ha a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat törvényerőre nem emelkedik, elhagyja a ministeri széket és igy tárczakérdésnek nyilvánitotta e törvényjavaslat elfogadását.

Sajnálatomat, de egyszersmind roszalásomat *(Nagy derültség.)* fejezem ki a ministerelnök ur nyilatkozata ellen; mert a meggyőződés szabadságát korlátozza, mert azt követeli, hogy a Deák-párt

tagjai háttérbe szoritva a haza és a nemzet érdekét a kormány érdekét tolják előtérbe. *(Derültség jobb felől.)* Én azonban, tisztelt ház, szeretem hinni, hogy a jobboldal tisztelt képviselői figyelembe nem véve a ministerelnök ur figyelmeztetését, saját meggyőződésüket fogják követni a szavazás alkalmával. Szeretem hinni, hogy be fogják váltani választóiknak adott azon szavukat, miszerint eljárásukban a haza, a nemzet, a nép és küldőik erdekeit fogják szem előtt tartani. Hiszen maga a tisztelt ministerelnök ur is tegnapelőtti beszédét e szavakkal végezte be: első a haza érdeke. Vajha az irással szólva az ige testté válnék a ministeri körökben is. Azonban, tisztelt képviselőház, fájdalmas érzéssel vagyok kénytelen kinyilatkoztatni, hogy a kormány eddigi eljárásából nem lehettem szerencsés azon meggyőződésre jutni, miszerint a ministerelnök ur e szavai a valóságnak megfelelnek. Ugyanis a kormány jelenleg egy adósság elfogadását kivánja e nemzettől és ezt követeli most, midőn a nemzet, a nép inséggel és nyomorral küzd, a midőn oly szerencsétlen helyzetben van a haza, hogy a kisebb birtokos-osztály tagjaitól a máris elviselhetlenné vált adó miatt igavonó barmai és élelmiszerei raboltatnak el, midőn oly helyzetben van az állam, hogy saját adósságainak kamatait sem képes fizetni, s midőn tudjuk, hogy körülbelől 70 milliónyi deficittel kormányoz. Igenis, terhet akar a kormány róni a nemzet nyakára, nem az állam, nem a nemzet, hanem igenis egyes emberek, egyes bankárok, egyes pénztőzsérek érdekében. Kérdem én, mivel indokolja ezen eljárását a kormány?

Hiszen önök, minister urak, nem egyes emberek, nem egyes bankárok hivatalnokai; hanem igenis az ország, a nemzet hivatalnokai, s ezért nem szabad önöknek a haza, a nemzet érdekeit egyes emberek, bankárok, pénztőzsérek érdekeiért háttérbe szoritani. Valójában szánandó, sőt kétségbe ejtő helyzet az, melybe önök és elődeik a szegény elárult hazát, nemzetet vitték. S mégis azt mondja a ministerelnök ur, hogy ő előtte első a haza érdeke; kérdem én (*Derültség.*) igenis kérdem? mert van kitől kérdenem, itt van előttem a ministerelnök ur. *(Derültség.)* Vajon önök és elődeik előtt akkor is a haza érdeke lebegett, a mikor a nemzet ezredéves alkotmányát, önállóságát és függetlenségét föladták, akkor, midőn önök szabad hazánkat osztrák tartománynyá sülyesztették? Kérdem én: vajon a haza népe érdekében jártak-e el akkor, midőn az 1848-ki törvények legdicsőbb vivmányát, a jogegyenlőséget, mely 19 milliónyi népet rabszolgából szabad polgárrá alkotott által, a virilis-szavazatok által megsemmisitették? Kérdem én: a haza érdekében jártak-e el, midőn az osztrák államadósságok egy részét, a melyek Magyarországot jogosan soha meg nem illették volna: elfogadták?

Tagadom, uraim, hogy önök és az önök elődjeik a nemzet érdekében jártak el. Önök az osztrák érdekében jártak el a nemzet érdeke ellen. Hiszen, midőn önök elődeiktől átvették a kormányt a Bach- és Schmerling-huszároktól *(Derültség. Szlávy József közbeszól: Önök közt ülnek!)* adósságmentesen vették át ezen kormányzatot. (*Jobb felől zaj.)* És mit tettek önök, uraim, kormányzatuk rövid ideje alatt? 600 millió adósságot vetettek a nemzet nyakába.

Én, tisztelt képviselőház, miután nem akarom, hogy a nemzet, a nép kifosztassék utolsó vagyonából, és mert bizalommal nem viseltetem ez elkorhadt kormány irányában, (*Derültség.)* mely nem képes magát kiegésziteni, nem képes akkor, mikor tudjuk, hogy 100 ezerekre megy azok száma, kik hivatalokért esengnek, *(Nagy nevetés.)* mert, mint mondám, a kormány iránt bizalommal nem viseltetem: én a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot még a részletes tárgyalás alapjául sem fogadhatom el, és mert óhajtom, hogy a bünösök megbüntettessenek, bárkik legyenek azok, pártolom Simonyi Ernő által beadott határozati javaslatot, és kérem a képviselőházat, méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Beőthy Algernon jegyző: Patay István. *(Nagy derültség. Halljuk! Halljuk!)*

Patay István: Már egyszer, tisztelt ház, megmondtam e házban, hogy ok nélkül nevetni esztelenség. *(Nagy nevetés.)* Bármennyire ki legyen is fáradva a tisztelt ház türelme: fölkérem a tisztelt képviselő urakat, engedjék meg, hogy pár szóval eleget tehessek képviselői tisztemnek. *(Halljuk!)*

Lehetetlen fájdalmas szivvel roszalásomat ki nem fejeznem, hogy most, midőn önök a túloldalon maguk bevallották, hogy pénzügyeink milyen rosz helyzetben vannak: ennek daczára a nép nyakára ujabban 30 millió kölcsönt akarnak vetni. Ez oly annyira tisztán áll mindegyikünk előtt, hogy hozzászólani fölöslegesnek is tartom, és csakis a premier-minister ur tegnapelőtt kifejezett óhajára kivánok észrevételt tenni.

Ugyanis a ministerelnök ur permanenssé akarta tenni az üléseket, *(Nagy derültség és zaj.)* — először méltóztassanak meghallgatni, azután mosolyogni — és mi oknál fogva óhajtotta ezt? Hiszen hónapokig nem maradt semmi munka és most dolgozzam éjjel-nappal. (*Nagy derültség.*) Ennek okát én nem látom.

Szerintem alkotmányos országban csak forradalomkor szoktak permanens üléseket tartani, a pápánál pedig választás alkalmával.

Szerintem Magyarországon forradalom nincs; arra pedig, hogy a kormány infallibilitását kimutathassuk: nagyon kevés idő kell. Azt már, ha jól tudom, talán Tisza Kálmán t. képviselőtársam mondta,

hogy ha valamely kormányt infallibilitással ruháznak föl — nem a mostani kormányról szólok: — ugy eladná a földet még lábunk alól is, és nem maradna tér, a hol dicső tetteikért méltó emlék-oszlopot lehetne emelni. Erre pedig szükség nincs. Ha derék a kormány: meg kell koszoruzni; ha bünös: meg kell ostorozni, meg kell büntetni, és épen a jelen tárgyban mást nem tehetek, minthogy a Simonyi Ernő tisztelt barátom által beadott inditványt, melyet én is aláirtam, pártoljam azon hozzátevéssel, hogy azoktól — nem nevezek meg senkit, — a kik szoros összeköttetésben vannak ez ügygyel, azoknak önbecsülete érzésétől megvárom, hogy e tárgyban a szavazástól tartózkodni fognak.

Egyébiránt én a törvényjavaslatot a tárgyalás alapjául nem fogadom el. (*Helyeslés a szélső bal oldalon.*)

Elnök: Szólásra nem lévén senki följegyezve, ha senkisem jelentkezik, ugy a tanácskozást ezennel bejejezettnek nyilvánitom. Szó illeti még, a házszabályok értelmében, a központi bizottság előadóját és a két külön inditvány beadóját, miután 10 tag irta azokat alá.

Beőthy Algernon jegyző: Eötvös Károly! (*Fölkiáltások*: *Eláll!*)

Eötvös Károly előadó: Elállok. (*Helyeslés.*)

Beőthy Algernon jegyző: Ghyczy Kálmán! *(Halljuk!)*

Ghyczy Kálmán: Midőn, tisztelt ház, az engem megillető szólási joggal élni kivánok, teszem azt főképen azért, hogy nézetemet nyilvánithassam azon határozatijavaslat iránt, melyet t. barátom Simonyi Ernő több társaival együtt a ház elé terjesztett. Mivel azonban már fölszólaltam, lehetetlen, hogy egy pár igen rövid észrevételt ne tegyek azokra, a mik saját határozati javaslatom irányában e házban elmondattak.

Mondatott az, hogy azon határozati javaslat, melyet beterjeszteni szerencsém volt: bizonyos igéretet foglal magában, a mely idő jártával megkötheté kezünket a jövőre nézve. Azon határozati javaslatban csak egy positiv nyilatkozat foglaltatik, és ez kijelentése azon komoly szándéknak, mely szerint a ház a keleti vasut ügyét minden irányban és igy a részvényesekre nézve is rendezni óhajtja.

Hogy ezen nyilatkozatból mily következtetések is vonathatnak ki: azt talán az én igen tisztelt barátom Tisza Kálmán ur megnyugvással értette azokból, a miket az előttem szólott tisztelt barátom Horn Ede e tárgyban elmondott. Én azonban részemről kénytelen vagyok kijelenteni, hogy én a keleti vasut ügyének minden iránybani rendezése alatt, annak jog, igazság és méltányosság alapján leendő rendezését értem, s ezzel ellenkezőt csak akkor érthetnék, ha azon véleményben lehetnék, hogy Magyarország törvényhozása bármely ügyet valaha másképen kivánhatná elintézni, mint a jog, igazság és törvényesség alapján. *(Helyeslés a középpárt tagjai részéről.)*

Azok után, a mik e házban három nap óta a vitatkozások tárgyát képezik: én részemről még inkább meggyőződtem arról, hogy előbb-utóbb a keleti vasut ügye másképen nem rendeztethetik véglegesen, czélszerüen, mint a részvényesek ügyének tisztázásával. Hogy ez azonban mi módon történjék, megvétessék-e a vasut az államrészére vagy nem, mily áron és mikor vétessék meg: erről tanácskozni, azt hiszem, nem a mai tárgyalások köréhez tartozik.

Én határozati javaslatomban csak azon készséget kivántam kifejezni, hogy a ministeriumnak azon irányban teendő inditványait és javaslatait, melyek szerint a keleti vasut ügye minden tekintetben rendeztetnék: készséggel fogja a ház tárgyalás alá venni; de távol volt tőlem a szándék a kormány teendőibe avatkozni, vagy utasitást akarni adni a kormánynak arra nézve, hogy minemüek legyenek azon javaslatok, melyeket felelőssége érzetében a ház elé terjeszteni kiván. (*Helyeslés a középpárt felől.*)

Szilágyi Dezső tisztelt barátom hozzám azon kérdést intézte: vajon nem gondolom-e, hogy mily nagy kára lesz az állam hitelének abból, ha a kérdéses másodrendü elsőbbségi kötvények olcsó áron elárvereztetnek? Engedje meg, hogy én ezen kérdésére egy másik kérdéssel feleljek. *(Halljuk!)*

Vajon nem gondolja-e ő, hogy igen sulyos csapás lehetne a magyar állam hitelére az, ha midőn majd bekövetkezik az idő, a mikor vissza kell fizetni az uj consortiumtól kölcsön vett pénzt: a magyar állam ezt visszafizetni képtelen lesz. *(Tetszés a bal oldalon.)*

Ő azt mondja: a két baj közül a kisebbet kell választani. De kérdem, melyik itt a kisebb, vagy nagyobb baj? Én a legnagyobb bajnak azt tartanám, ha a magyar állam lenne fizetésképtelen oly kötvényekért, a melyek, legalább ugy, a mint a dolgok ma állanak, nem az államnak, hanem a vasuti társulatnak papirjai. *(Tetszés bal felől.)*

Szilágyi Dezső tisztelt barátomnak igen szép reményei vannak arra nézve, hogy ezen kötvények a törvényjavaslat elfogadása után igen jó ár mellett és könnyen el fognak adathatni. Én, a jövőt nem tudhatván: erre csak azt válaszolhatom, hogy igen sokszor csalódtunk már ilynemü reményeinkben. S a mennyiben arra is hivatkozott, hogy segédforrásra találhatunk az állam ingó értékében: azt gondolom, hogy mindenki, a ki tudja, mily csekély összegekből áll az állam disponibilis ingó értéke, és hogy mikép van az különféle czélokra a folyó évi költségvetésben máris lefoglalva, mindenki, ki ezt tudja, meg fogja neki mondani, hogy igen csa-

lódik, ha ezen forrásokból valami nagy segitséget vár. *(Helyeslés a bal és középpárt felől.)*

Egyébiránt, tisztelt ház, mindazon érvnek, melyek határozati javaslatom ellen a kérdéses kötvények jogi érvényességének szempontjából fölhozattak: határozati javaslatomat nem érintik, nem gyöngitik annak két alapját, a mely alapoknak egyike az, hogy nem akarom a magyar államot kitenni esetleg a fizetésképtelenség veszélyének; másik alapja pedig az, hogy óhajtom, hogy a keleti vasutnak egész ügye együttesen, a kölcsönös érdekeknek ekképen leginkább lehetséges kiegyeztetésével rendeztessék. *(Helyeslés bal felől.)*

A mi már most azon határozati javaslatot illeti, a melyet Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur és társai adtak be: erre nézve véleményem a következő.

Mostani tanácskozásunk tárgya az, hogy a keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat a részletes tárgyalás alapjául elfogadtassék-e vagy nem? Azon inditvány, melyet Simonyi Ernő képviselő ur beterjesztett: oda van irányozva, hogy a ministerium eljárásának megvizsgálására bizottság küldessék ki a vád alá vétel előkészitése végett.

Azok, a miket a tényállásra vonatkozólag tisztelt barátom Simonyi Ernő tegnap előadott: kétségkivül motivumaiul szolgálhatnak neki azon véleményének megállapitására, hogy a kérdéses törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául nem akarja elfogadni. De az inditvány, a melyet tett, már tulterjeszkedik a mostani tárgyalás keretén. Önálló inditvány az, a legfontosabb inditványok egyike, melyek e házban tehetők. Ezt csak ugy mellesleg, mint más tárgyalásnak függelékét, tárgyalni és elintézni nem lehet.

Megtörtént a nemzetek életében, hogy egy fényes szónoklat hatása alatt kormányok döntettek le, állittattak helyükbe mások, hogy rövid idő mulva ismét másokkal helyettesittesenek. A rendezett parlamentális eljárásnak azonban bizonyos szabályai vannak, a mely szabályok szerint az inditványok tárgyalandók. Határoznak ez iránt szabályaink, s ezek megtartandók mind a kisebbszerü mind a legfontosabb inditványokra nézve. Simonyi Ernő tisztelt barátom inditványa tehát, ha tárgyalható, csak önállóan lenne tárgyalható, s ha kérdem: mikor? kénytelen vagyok azon meggyőződésemet kijelenteni, hogy alaposan ezen inditvány csak akkor tétethetik és tárgyaltathatik: ha a vasuti és pénzügyi bizottságok, melyek a keleti vasut ügyének megvizsgálására ki vannak küldve, ez iránt jelentésüket megteendik. Mire vannak ezen bizottságok kiküldve? Arra, hogy vegyék vizsgálat alá ezen vasuttársaság eredetét, megalakulását, a vállalkozóknak, az igazgató-tanácsnak, a kormánybiztosoknak eljárását. Mindezeket egyátalában nem vehetik a bizottságok vizsgálat alá máskép, mint ha figyelmüket egyszersmind azokra is kiterjesztik, a mik e tekintetben a kormány részéről történtek.

Én részemről elismerem azt, hogy azoknak nagy része, a miket tegnap Simonyi Ernő tisztelt képviselőtársam a tényállásra vonatkozólag elmondott, saját egyéni véleményem szerint is azzal megegyez. De ez csak egyéni véleményem, és én ezen egyéni véleményt ennél többre, magasabb szinvonalra nem állithatom. Simonyi képviselőtársam véleményét is csak egyéni véleménynek tekinthetem, és ennélfogva sem ő nem kivánhatja, sem nem kivánhatja más valaki, hogy a ház egyéni véleményekre határozatokat alapitson. A ház alaposan e tárgyban csak akkor fog intézkedhetni: ha a bizottságok, melyek a vizsgálatra ki vannak küldve, s melyeknek lehetetlen ez inditvány tárgyaira is vizsgálatukban ki nem terjeszkedni, ez iránt jelentésüket a háznak megteszik. Ennélfogva én részemről Simonyi Ernő képviselőtársam inditványát nem fogadhatom el.

Simonyi Ernő: Tisztelt képviselőház! *(Halljuk!)* Komárom városának érdemes képviselője által az általam beadott határozati javaslatra nézve mondott véleményre *(Halljuk!)* csak azon észrevételem van, hogy én nekem legkisebb kifogásom nincs az ellen, hogy az általam benyujtott inditvány, a házszabályok értelmében, mint külön inditvány tárgyaltassék: azaz, hogy a tisztelt ház annak kinyomatását és napirendre kitüzetését rendelje el. Nem is ugy adatott az be, mint ezen törvényjavaslat módositása, mert az, mint törvényhozási intézkedés, ezen törvényjavaslattal semmi összefüggésben nincsen. Azok is, miket tegnap mondottam, nem is annyira ezen inditványom indokolására voltak elmondva, mint inkább indokolására annak, hogy a most elénkbe terjesztett törvényjavaslatnak jogi alapja nincsen. Hogy jogi alapja nincsen: ennek bebizonyitására kénytelen voltam visszamenni a keleti vasut történetének elejére. Ez volt oka annak, hogy hoszszasabban beszéltem; elismerem, hogy igenis hosszas volt előadásom; de a tárgyhoz mérten röviden adtam elő, mert csak az alakulásig részleteztem a kérdést, az alakulástól pedig mostanig, a mi még több időt vett volna igénybe, egészen elhagytam. E tekintetben tehát nincs kifogásom és nem ragaszkodom ahhoz, hogy a tisztelt ház ezen kérdésben most mondjon véleményt; méltóztassék inditványomat kinyomatni és a tárgyalásra kitüzni.

Csak igen kevés megjegyzést kivánok tenni azokra, mik az általam mondottakra vonatkozólag itten elmondattak. Mindenekelőtt egy pár megjegyzést kell tennem az igazságügyminister urnak, és midőn tökéletesen egyetértek vele abban, hogy a biróságok függetlenségét mindenképen fönn kell tartanunk, s

ámbár elismerem azt is, hogy a legutolsó járásbirónak itéletét a törvényhozásnak nincs hatalmában megváltoztatni: — nem ismerhetem el azt, hogy a legfőbb itélőszék eljárását is birálat alá vennünk ne lehessen. Ha ezen jogunk nem volna, a bíróság volna a legveszélyesebb institutio az országban. Igenis, legyen független a biró; de az ő eljárását megbirálni legyen joga a közönségnek; de legyen joga különösen magának a törvényhozásnak. Én kifogást tettem a váltó-törvényszék eljárása ellen, mert meggyőződésem szerint, törvénytelenül járt el azon kérdésben, mely fölhozatott; és ha a váltótörvényszék nem járt volna el törvénytelenül, azon bonyodalmak nem fogtak volna bekövetkezni, a melyek a keleti vasutat érték. Itt tehát nemcsak hiba történt, hanem most ezen hibák következményeivel is szembe kell szállani. Én helyeselem, hogy a minister ur helyesnek találta a törvényszék eljárását. Igaz, hogy a minister ur maga is helyreigazitotta szavait, hogy tudniillik ő birálatot mondani nem kivánt.

Én mégis nyugszom abban, hogy ő azt mondotta, hogy e fölött a biró fog itélni; hanem a minister urnak tegnap mondott szavaiból én nem következtethettem mást mint: azt, hogy helyesli azon eljárást, mert a minister ur azt mondotta, hogy e három kérdésre, miután a szükséges fölvilágositásokat megszereztem magamnak a váltótörvényszék irattárából, a következőleg válaszolok: „a pesti váltótörvényszék e tekintetben senkitől semminemü utasitást nem nyert, hanem eljárt az 1840: XVIII. törvényczikk értelmében annyiban, a mennyiben a benyujtott kérvény, melyet báró Vay Miklós, mint az egylet elnöke irt alá: mindazon föltételeknek megfelelt, melyeket az idézett törvényczikk 50—55. §-ai követelnek.“

Bocsánatot kérek, az 1840: XVIII. törvényczikk 55, §-a a valtótörvényszéki bejegyzéséről nem szól. E §-ban elmondatnak azon kellékek, a melyeket előlegesen kell teljesitenie egy társulatnak, vagy annak, ki egy részvény-tásulatot akar alakitani. Itt tehát nem arról van szó, hogy mit kell tenni annak, a ki a bejegyzést kivánja; hanem erről szó van a 61. §-ban, a mely oly positive elmondja a teendőket, hogy azokat félreérteni nem lehet. Ha van törvényünkben világos §., ugy az bizonyosan világos, s ez igy szól: „A választmány a gyüléseiben szótöbbséggel elfogadott és a választmány által aláirt társasági alapszabályokat a kereskedési czimmel együtt váltótörvényszéknél, a váltótörvénykönyv II. rész 3. fejezete értelmében a társaság nevében bejegyezteti.“

Tehát a közgyülésből is ez által szótöbbséggel elfogadott, nem pedig ő felsége által szentesitett, mert erről törvénykönyvünk egyátalában nem szól. A tisztelt minister ur azt mondotta, hogy ezenkivül van még egy másik vasut is, különösen az éjszak-keleti, a mely szintén ily módon van bejegyezve. Ezen körülmény, a mily szomoritó: ugy nem menti ki annak törvénytelenségét; mert két törvénytelenség elkövetése nem teszi sem az egyiket sem a másikat törvényessé; azaz: az uj törvénytelenség nem törvényesiti az előbbit. Szomoritó dolog, hogy ez igy van s akkor csak az bizonyos, hogy a váltótörvényszék nem egy, hanem több esetben járt el törvényellenesen.

A mi azon jogviszonyokat illeti, ha senkinek sem lesz az ellen panasza, a mi az éjszak-keleti vasuttársulatnál történt: akkor természetesen nem lesz szükség jogbiróra, s nem lesz semmi kárpótlásról szó. De miután itten kárpótlásról van szó, joga van a nemzetnek, a ki ezen kárpótlásban érdekelve van, ezt kérdezni: vajon törvényesen jártak e el ezen kérdésben, vagy sem.

Igaz, hogy ezen bejegyzéseket s egyátalában az alapszabályokat a kormány egészen a törvény mellőzésével csinálta. Azt mondják: az 1840: XVIII. törvényczikk szerint nem lehet vasutakat épiteni. Azt kérdem miért? Azt mondják: azért, mert ezen törvényczikk szerint nem szabad részvényeket előmutatóra (au porteur) kiadni. Ez volna az egyetlen egy akadály, melyet azon törvényben látok. Ezen azonban oly módon lehet az engedély-okmányban segiteni, mint segitettek a keleti vasutnál; ezen akadályt a keleti vasut engedély-okmánya, mely több erővel birna, ha be lett volna czikkelyezye, elháritotta. Ellenben igaz az, hogy az 1840-iki törvények szerint nem lehetett volna az igazgató-tanácsot ugy öszzealkotni, a mint alkottatott, nem lehetett volna sinecurákat teremteni jó pártemberek számára.

Tisztelt ház! Még néhány szót akarok mondani arra nézve, a mi félremagyaráztatott: mintha én a pénzügyi és vasuti bizottságnak tagjai irányában személyesen viseltetném bizalmatlansággal.

Nem. Vannak ezen bizottságokban férfiak, kiknek becsületességében és képességében teljesen és tökéletesen megbizom; de mikor oly kérdések megbirálásáról van szó, melyekben ők mint tényezők működtek: akkor nem tartom őket sem a vizsgálatra, sem a birálatra alkalmasaknak; mert ők maguk érdekelve vannak benne, ő nekik maguknak kellene meghivatniok vizsgáló bizottság elé, és általa kihallgattatni, mint tanuknak, és ezért ők nem alkalmasak arra, hogy ez ügyben vizsgáljanak.

De különben, mikor azt mondtam, hogy nincsen bizalom irányukban: föl is hoztam az okot, hogy miért nincs. És ahhoz hozzá tehetem azt, hogy mindaddig, mig a tisztelt háznak tetszeni fog szakbizottságait ugy alakitani, a mint eddig alakittattak, midőn nem pártszinezet és pártkülönbség nélkül választattak meg azoknak tagjai, hanem a ház kénye-kedve

szerint: méltóztassék nekem megengedni tisztelt ház, egyetlenegy szakbizottság iránt sem lesz bizalmam.

Ha oly nagy kérdések fölött döntő bizottságok választatnak, melyekben ezen pártnak, melyben én nekem 6 év óta van szerencsém működni, egyetlen egy képviselője sincsen: nekem azokban bizalmam nem lehet. A bizalom személyes kérdés, mit senkire ráerőszakolni nem lehet.

A mik fölhozattak az előttünk fekvő törvényjavaslat mellett, azokra igen kevés szóval meg fogok felelni.

Ugy Szilágyi, mint Kerkapoly képviselő urak nagy fontosságot helyeztek azon érvre, hogy a bank-consortium adott pénzt, és ezen általa adott pénz a keleti vasut kiépitésére fordittatott. Tehát ez adóssága a társaságnak, és, akár mint másod-kibocsátásu kötvény, akár mint egy átalános kötvény mint Kerkapoly képviselő ur mondotta, mely le van téve a bank-consortiumnál, akárminek tekintessék is: ez adósságot képez, és a társaság köteles ezen adósságot fizetni. Tisztelt ház! Ha a keleti vasut részvényesei által összetett pénz törvényszerüen kezeltetett volna, maga a társaság által kezeltetett volna, ugy a mint természetszerüleg is, de törvényszerüleg is annak kezeltetnie kellett volna, és akkor nem lett volna elegendő: akkor igenis a társaság kötelezve lett volna az adósságot, mely ezen vasut kiépitésére szolgált, megfizetni és megtériteni; de miután a kormány kivette a társaság kezéből az ellenőrséget, a melyet neki a törvény biztosit, sőt ezen társaságnak megalakitását sem engedte meg: ennélfogva a társaságot felelőssé tenni nem lehet, mert a társaság csak annyiban lehet felelős, a mennyiben saját rosz számitása, vagy rosz kezelése által nem lett elég a pénz a vasut kiépitésére. De itt nem az a kérdés. Itt nincs az bemutatva, hogy a pénz nem volt elég; hanem ellenkezőleg az van kimutatva, hogy a pénz másra fordittatott, mint a mire szánva volt; az pedig, hogy másra volt lehetséges forditani a pénzt: nem a társaság, nem a részzényesek hibája, hanem hibája a kormánynak, mely a pénz kezelését oly emberekre bizta, kik azt másra forditották; igy tehát a részvényeseket felelőssé tenni nem lehet.

Szilágyi képviselő ur azt mondotta, hogy ez nem is a részvényesek spoliatioját képezi, mert hisz ők élvezik a javadalmakat. Ugyan kérdem, van-e javadalom oly vasutból, a mely most nem hoz be semmit és a mely ha még 30 millióval terheltetik: akkor még kevésbé fog behozni, és még később fog-e behozni valamit, miből javadalmat élvezhetnének a részvényesek. Most egy év óta semmi kamatot nem kaptak a befizetett pénzből.

Azt hiszem, hogy azon körülmény; hogy a részvényesek egy év óta nem kaptak semmit, és még semmi olyas nem történt, a mi az országra nézve valami materiális nyomást gyakorolt volna: e tekintetben döntő nem lehet! Ugy látszik, azt gondolja a képviselő ur, hogy ha már egy évig kiállották ezt a részvényesek: kiállhatják még továbbra is. Ez azon igen jószivü angol nőt juttatja eszembe, a kinek azt mondották, hogy az angolnát csak akkor lehet izletesen elkésziteni, ha elevenen lenyuzzák, mire ő elborzadva fölkiáltott: már hogy lehet ily kegyetlenséget elkövetni! erre felelték neki, hogy hiszen nekik az nem fáj, mert ők azt már megszokták. *(Derültség.)*

Talán Szilágyi képviselő, ur azt hiszi, hogy a keleti vasut részvényesei már megszokták, hogy nem kapnak kamatokat.

Kerkapoly képviselő ur nagyrészben arra alapitotta okoskodását, hogy a társaság adósságot csinált, tehát tartozik ezen adósságot megfizetni. Én ellenben azt mondom, hogy a társaság jogilag nem létezik, tehát adósságot nem is csinálhatott. Erre az érvre Kerkapoly képviselő ur egy igen különös érvvel felelt, és azt mondta: hiszen ha el nem ismertem az igazgató-tanács jogi alapját, a társaság jogos existentiáját; akkor miért nem szólaltam föl 1870-ben, midőn ezen kérdés tárgyaltatott? Lehetne némileg ezen érvvel élni akkor, hogy ha a magyar törvénykönyvben be volna kebelezve az, hogy a keleti vasuttársaság megalakult vagy annak igazgató-tanácsa létezik; de a magyar törvénykönyvben erről szó nincsen. Kerkapoly képviselő ur sem mondotta ezt; hanem azt, hogy a vasuti és pénzügyi bizottságoknak jelentésében az a szó meg volt érintve: „igazgató-tanács".

Engedelmet kérek, a törvényhozás nem vállalhat felelőséget azért, mi a vasuti és pénzügyi bizottságok jelentésében foglaltatik. A vasuti és pénzügyi bizottságoknak véleménye épen olyan, mint az egyes emberek veleménye, melyet a tisztelt ház el, vagy el nem fogad, a mint neki tetszik; de a mely a törvényhozásra nézve, mely nemcsak a képviselőházból áll, hanem a felsőházból és király ő felségéből is: semmi kötelező erővel nem birhat.

Az tehát, hogy a vasuti és pénzügyi bizottságok véleményes jelentésében azon szó: „igazgató-tanács" előfordul: még bizony ezen igazgató-tanács jogi állását egyátalán meg nem állapitja; hanem miután ily következések vonatnak belőle, figyelmeztet minket arra, hogy vigyázóbbak legyünk és egy okkal többet szolgáltat nekünk arra; hogy kevesebb bizalommal viseltessünk a vasuti és pénzügyi bizottságok belátása iránt, miután oly jelentéseket tesznek, melyekből ily veszélyes consequentiákat lehet vonni. Azt mondá még Kerkapoly képviselő ur, hogy mi nem tartozunk a részvényeseknek fizetni a részőkre biztositott kamatokat. *(Nyugtalanság. Fölkiálltások: Holnap! Zaj jobb felől.)* Igen rövid leszek, tisztelt ház! ha türelemmel méltóztatnak lenni. *(Halljuk!)* Ismétlem: azt mondja Kerkapoly képvi-

selő ur, hogy mi nem tartozunk a részvényeseknek megfizetni a részükre biztositott kamatokat, mert ők nem teljesitették a fölvállalt kötelezettséget; ugyan is az állam csak azon föltétel alatt biztositotta a kamatokat, hogy ha ők a vasutat kiépitik; de ők nem épitették ki.

Engedelmet kérek, hiszen kivettük a kezökből, legalább a kormány kivette a kezökből az épitést és az ő részvétök és ellenőrködésök nélkül kiépitette a vasut egy részét, és miután nem birtak tovább haladni az épitésben: ismét a részvényesek beleegyezése nélkül vettek föl adósságot és épitették ki a vasut másik részét. Hagyták volna rajtuk, tegyenek az engedélylyel, a mit akarnak, kezeljék a pénzöket a hogy akarják adták; volna meg nekik azon szabadságot, melyet részökre a törvény biztosit, akkor igenis joguk lett volna azt mondani, hogy mi addig nem fizetjük ki a kamatokat; mig önök nem teljesitik fölvállalt kötelezettségöket; de miután kivették kezökből a módot, hogy kiépithessék a vasutat: most azért hogy ki nem épitették, nem vállalhatnak felelősséget. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* Azt mondják: hitelünk le lesz rontva, ha a bankconsortiumok nem kapják meg pénzöket. Én nem mondom, hogy ez által nem rontatnék meg a kormány hitele; de méltóztassék elhinni, hogy a kormány hitele sokkal jobban fog rontatni ez által, hogyha az europaszerte elszórt 150 ezer részvény tulajdonosai nem fogják megkapni pénzöket, annálinkább, miután e részvényesek egyenesen a törvény oltalma alatt adták oda pénzöket. Hogy e consortiumnak kételyei voltak, — mint Kerkapoly képviselő ur által emlitetett, — ez épen ovatosságát igazolja; ovatosak voltak és nem akartak a nekik ajánlott másodsorozatu kötvényekre kölcsönt adni: miért? mert azokat nem tartották elég biztositéknak. És mit tettek? kérdezték a kormánytól: vajon adhatunk-e rá? azt mondja Kerkapoly tisztelt képviselő ur, hogy a kormány ha megkérdeztetett, tartozott felelni. Engedelmet kérek: a kormány azt felelhette volna, hogy ez jogi kérdés, forduljanak jogászokhoz; mert mi az administratio emberei vagyunk s nem vagyunk jogositva feleletadásra. Nézetem szerint ezt kellett volna a kormánynak felelni. *(Helyeslés bal felől.)*

Hanem azt mondja Kerkapoly képviselő ur, hogyha a kormány fölszólittatott: tartoztt felelni, és hogy mit feleljen, az belátásától függött. Engedelmet kérek, ez nem áll, belátása szerint felelhet; hanem, hogy ezen belátása a magyar államot lekötelezze, azt meg nem engedhetem; *(Helyeslés bal felől)* mert akkor megkivánnám, hogy minden kormányférfi legalább ily esetben csalhatatlan legyen. *(Derültség)* Hogyha a kormány fölfogása az államot mindig milliónyi tartozásba és kiadásokba keverné, az igen szomoru dolog volna. Ezen következtetés tehát, hogy a kormány belátása szerint adott válasza kötelező lenne és ha azt mi be nem váltjuk a 30 millió értéket, akkor elveszitjük az állam hitelét; ezen fölfogást én el nem fogadhatom.

Én a bankok azon tényében, hogy azon óvatossággal jártak el, hogy a kormányt megkérdezték: csak azt láttam, hogy nem tartották érvényeseknek azon papirokat, melyekre a kölcsön kivántatott. De az ennél még óvatosabb bankok még tovább mentek és belátták, hogy alkotmányos országban parlamentális kormánynyal kötött szerződés csak akkor kötelező az államra, ha a törvényhozás azokat helybenhagyja és ez minden parlamentális országban ugy van egész Europában.

Én magam jelen voltam Angliában, midön 1862-ben a világkiállitás után a kormány megvette azon telket és házat, melyben a kiállitás tartatott; a telek egyik, a ház másik ember tulajdona volt, a kormány megvette mindkettőt, muzeumot akarván ott alakitani. A törvényhozás azonban visszavetette a házra vonatkozó szerződést és a dolognak következése az lett, hogy a telek megmaradt a kormánynál: a ház tulajdonosa pedig kénytelen volt lemondani a szerződésről és a házat lebontani, és azért sem az állam hitele nem vesztett, sem a kormány meg nem bukott, természetesen, mert a szerződés ugy volt kötve, hogyha a törvényhozás helybenhagyja.

Tehát ha a kormány által kötött szerződés meg nem tartatik: az nem az államnak, hanem a kormány, specialiter azon kormány hitelét fogja megrontani, mely azt kötötte. De ha mi most a kamatokat megtagadjuk a részvényesektől: ez már az államnak és törvényhozásnak hitelét rontja le, mert ez a törvényhozás műve lesz. Egyébiránt, nem akarván tovább fárasztani a tisztelt ház türelmét, egyszerüen kijelentem, hogy ezen és a mások által előadott okoknál fogva a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom. *(Helyeslés bal felől.)*

Zsedényi Ede: Tisztelt ház! Szót kérek a házszabályok 128. §-a értelmében, mely igy szól: „Szót kérhetnek bármikor azok is, a kik: d) a ház szabályaira hivatkozni akarnak.“

A 123. §. azt mondja: „Az első szó illeti a bizottsági előadót, vagy ennek nem létében az inditványozót; utána a kisebbségi előadó, vagy különvélemény, illetőleg elleninditvány beadója szólhat.“ és igy mindjárt az előadó után én szólottam.

A 126. §. ezt mondja:

„Ha az elnök azon kijelentésére, hogy szólásra többé senki sincs följegyezve, szólni kivánó ekkor sem jelentkeznék, szavazás előtt még egyszer szólhatnak: a központi és külön-bizottságok, illetőleg a kisebbségi vagy különvélemény előadói.“

Miután pedig ezen ügy a vasuti és pénzügyi bizottsághoz volt utasitva és én ott véleményemet előadtam, és ennek előadója voltam: most szót kértem; de az elnök ur más véleményben van s azt mondja, hogy miután véleményemet a központi bizottság el nem fogadta: engem zárszó nem illet. *(Ugy van.)*

Méltóztassanak e tekintetben dönteni.

Elnök: Legyen szabad a tisztelt képviselő urnak fölszólalására megjegyeznem, hogy a házszabályok 126. szakasza, mely a különvélemény előadójáról szól, reá ez esetben nem alkalmazható. *(Helyeslés.)* A tisztelt képviselő ur igenis beadott különvéleményt a pénzügyi bizottság véleménye ellenében, mely a háznak azon alkalommal itt beadatott, ezen különvélemény a pénzügyi bizottság különvéleményével együtt az osztályokhoz utasittatott tárgyalás végett; miután azt azonban az osztályok egyike sem fogadta el és a központi bizottságban elvettetett, igy tehát most különvélemény a ház előtt nem fekszik: annálfogva tehát azt hiszem, a házszabályok hivatkozott szakasza értelmében a képviselő urat a szó meg nem illeti. *(Élénk helyeslés.)*

A házszabályok értelmében Tisza Kálmán képviselő ur kiván fölszólalni. *(Halljuk!)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! A házszabályokhoz szorosan ragaszkodni szoktam s e mellett a jelen késő órát is teljes készséggel figyelembe veszem s azért szavaimnak nem félremagyarázása, de félre értése ellen egyszerüen egy megjegyzést akarok tenni. *(Halljuk!)*

Tisztelt barátom Ghyczy Kálmán azon észrevételeket, melyeket határozati javaslatára tettem, ugy értelmezte, hogy engem hihetőleg aggodalmaimmal szemben Horn Ede tisztelt képviselő ur nyilatkozata — melylyel ugy sejtem, talán ő nem ért egészen egyet — valószinüleg meg fog nyugtatni.

Az, hogy mit helyeslek abból és mit nem, a mit Horn Ede képviselő ur mondott: nem tartozik ide, hogy elmondjam; hanem azt az egyet vagyok kénytelen kijelenteni — nehogy más következtetés huzassék hallgatásomból, — hogy a mit Horn Ede képviselő ur, mint beszéde végeredményét mondott, az engem nem nyugtat meg, nem annyival is inkább, mert rég tanultam azt: hogy dobbal verebet fogni nem lehet. *(Hosszas derültség és helyeslés.)*

Elnök: A ministerelnök ur abbeli szándékát nyilvánitotta, hogy a szavazás előtt szólni kiván. *(Holnap! ma!)*

Szlávy József, ministerelnök: Tisztelt ház! *(Holnap! ma! Halljuk!)* Én ugyan ma is nagyon rövid lennék, de ha a tisztelt ház ugy méltóztatik parancsolni . . . . *(Holnap! Ma! Ma! Halljuk!)* Tisztelt ház! Azok után, a miket különösen Kerkapoly Károly és Szilágyi Dezső képviselő urak ezen oldalról ezen ügyben elmondtak és Tisza Kálmán tisztelt barátom előadása után igen kevés mondandóm van. Kerkapoly és Szilágyi képviselő urak elmondták azon érveket, melyek engem és bennünket, kik a törvényjavaslatot pártoljuk, erre inditanak. Maga Tisza Kálmán tisztelt barátom azt mondá beszédében, hogy ő a mi érveink ellen fölhozott okoskodásokra — nem tudom, hogy épen ezen szavakat mondá-e, de ugy hiszem, hogy értelmök ez volt — sulyt nem fektet; és hozzátette, hogyha azon egyetlen egy körülményről biztositva volna, hogy augustus 31-én a 30 milliónyi prioritás 70-es árfolyammal eladatik: azon esetben ő ezen törvényjavaslatot megszavazná. Ezen érvelése által megdöntötte mindazon észrevételeket, melyeket a tulsó oldalon a törvényjavaslat ellen fölhoztak, mondván, hogy daczára mindazon fölhozott érveknek, megszavazná a törvényjavaslatot, ha erről az egyről biztositva volna. Tehát erre fektette a fősulyt.

Ugyanezt mondta ma, más szavakkal ugyan, és más érveket is hozva föl a törvényjavaslat ellen, Horn Ede képviselő ur; mert miután kimerité az argumentumok tárházát, azzal végzé szavait: hogyha egészen biztos volna arról, hogy a kötvények a kikötött árfolyamon meg fognak tartatni: azon esetben ő is rávehetné magát a törvényjavaslat megszavazására. Ezzel elismerte tehát, hogy azon argumentumok, melyek fölhozhatók a prioritások jogérvényessége ellen, a melyek fölhozhatók az ellen, hogy az állam roppant kötelezettséget vállal el: még sem oly erősek és döntők, hogy azok miatt meg nem szavazná a törvényjavaslatot, ha különben a kötvények eladása iránt biztositva volna. E szerint tulajdonkép ezen argumentum czáfolására kellene szoritkoznom és a kérdés ezen oldalára nézve elmondanom érveimet: miért gondolom én daczára annak, hogy irásilag, szerződésileg nincs biztositva a prioritásoknak kellő áron eladása, a törvényjavaslatot mégis elfogadásra ajánlhatni. De ezekre nézve is, ugy hiszem elég döntő okokkal és érvekkel feleltek meg az előttem szólók ezen oldalon, ugy hogy ez alól is bátran fölmenthetem magamat. Szoritkoznom kellene tehát arra, hogy feleljek némely ellenvetésre, melyek az ellenzéki szónokok részéről fölhozattak. *(Halljuk!)*

A mit különösen Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur, a mint ő maga is elismerni elég kegyes volt, hosszas beszédében elmondott, annak lényegére Kerkapoly Károly képviselő ur már válaszolt. A többiekre, a mik részint az igazgató-tanács ellen, részint a mostani és a volt kormányférfiak ellen fölhozattak: ugy hiszem, nem most az ideje felelni; azokra felelni akkor lesz idején, midőn a pénzügyi és vasuti bizottságok jelentései tárgyaltatni fognak, mikor majd a tisztelt képviselőház itél és biráskodik azon eljárás fölött, melyet az igazgató-tanács és a kormány követett.

Én nekem csak arra volna észrevételem, a mit a szélső bal oldalról némely urak emlitettek, hogy tudniillik elvárják mindazoktól, kik a keleti vasutnál bármiképen érdekelve vannak, hogy tartózkodni fognak a szavazástól, és ezt igen plausibilis okokkal támogatták, mondván, hogy a tisztelt ház tagjai oly ügyben, melyben érdekelve vannak: hagyják a biráskodást másokra. *(Ugy van! a szélső bal oldalon.)*

Az ily dolgokban magam is igen kényes érzésü vagyok. Az a pressio azonban, melyet a tisztelt képviselő urak ez alkalommal kivánnak gyakorolni *(Fölkiáltások a szélső bal felől: Ez nem pressio! Halljuk!)* ezuttal, ugy hiszem, sem helyesen alkalmazva nincs, sem nem igazságos. Mert e szerint ugy állana a dolog, hogy két fél közül, mely egy kérdés fölött vitáz: az egyik mondjon le ebbeli jogáról, hogy szavazatával döntsön, a másik pedig érvényesithesse a jogát. (*Zajos ellenmondás szélső bal felől.*)

Miután a kérdés már megpendittetett, és megpendittetett nem egy képviselő, hanem többek által, bocsássanak meg a tisztelt képviselő urak, hogy ha neveket emlitek, mert ők is azt tették. *(Nagy zaj a szélső bal oldalon.)* Nagyon különös követelés az, hogy azon urak, kik ma, tegnap és tegnapelőtt nagy részben a részvényesek érdeke tekintetéből ostromolták a törvényjavaslatot. *(Ellenmondás szélső bal oldalon. Ugy van! Élénk helyeslés a jobb oldalon)*, és nagy részben ismétlik azokat, a miket, mint részvényesek, a részvényeseknek mult évi közgyülésén elmondottak: azok magukat, mint nem érdekeltek tekintik *(Fölkiáltások: Kik azok? Több hang: Simonyi Ernő! Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* — igenis, Simonyi Ernő s Máttyus képviselő urak, nyiltan megnevezem őket — ezek mondom, magukat nem érdekelteknek kivánják tekintetni; ellenben megkövetelik azoktól, kik a kormány tagjai vagy a keleti vasuttársulattal semmiféle összeköttetésben nem lévő vasuttársulatoknál részvényesek, hogy tartózkodjanak a szavazástól. Bocsássanak meg a tisztelt képviselő urak: ez nem méltányos eljárás. (*Élénk helyeslés jobb felől, zajos ellenmondás bal felől.*)

Ha igy akarunk eljárni, itt azután még sokkal tovább is mehetnénk; disquiralhatnók még azt is: vajon az egyik vagy másik képviselő ur nincs e részvényeknek birtokában, és, a mint önök állitani méltóztattak, hogy egyik-másik képviselő ur talán az igazgató-tanács érdekében beszél; mi disquiralhatnók: vajon egyik-másik képviselő ur nem beszél-e a részvényesek érdekében? *(Nagy zaj a szélső bal oldalon.)* Kénytelen vagyok ezt fölhozni; mert ha elfogadtatik azon követelés, melyet önök (*a szélső bal oldalra mutatva)* a lovagiasság köpenyegébe burkolva támasztanak, (*Élénk ellenmondás a szélső bal oldalon)* hogy t. i. mindazon képviselők, a kikre önök ráfogják, hogy nem pártatlanok e kérdésben, tartózkodjanak a szavazástól: akkor igen könnyü bármely igazságos ügyet is megbuktatni. *(Élénk tetszés a jobb oldalon.)*

Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur hosszas beszédében bebarangolta az egész világot, Mexikót és Görögországot, és visszament egész az ókorig. Elmondta nekünk Pompejus; szakácsának történetét, ki Pompejus köpenyegébe burkolta magát, és azt hitte magáról, hogy ő Pompejus, de kilátszott köpönyege alól a főző-kanál. Hiába burkolja magát a tisztelt képviselő ur Cato tógájába; *(Nagyon igaz! Ugy van! jobb felől. Zaj a szélső bal oldalon)* mert kilátszik ezen tóga alól Mephistofeles lólába. *(Élénk tetszés jobb felől és derültség.)* A tisztelt képviselő urtól megszoktuk évek óta, hogy kedvvel keresi a botrányokat, és a hol nincsenek, ott előidézi. *(Zaj a szélső bal oldalon. Helyeslés a jobb oldalon.)*

Higyje el a tisztelt képviselő ur, hogy ő nem jobban irtózik a büntől, mint én; hogy ő nem inkább kivánja, mint én, hogy mindenütt, a hol bünös vagy vétkes van, az illető lakoljon. Higyje el a tisztelt képviselő ur, hogy nem kevésbé bántja az én szivemet azon corruptio, mely, fájdalom, e korszakban itt-ott felüti fejét. A különbség köztünk csak az, hogy én irtózom tőle, mig a tisztelt képviselő ur kedvvel mulat a botrány közt. (*Nagy zaj szélső bal oldalon. Élénk tartós helyeslés a jobb oldalon.)*

A mit a tisztelt képviselő ur a multkor és ma ismét a törvényszékekről mondott, s a mit saját párthivei oly kedvteléssel hallgattak is, oly tetszéssel fogadtak, hogy t. i. a törvényszékek nem járnak el a törvény szerint, *(Fölkiáltások a szélső bal oldalon: Most is mondjuk! Halljuk! Halljuk!)* hogy ez országban már nem biztos a magán-vagyon, és több ilyféléket: méltóztassék elhinni a tisztelt képviselő ur, hogy ez még akkor is, ha nagyitva nem volna, itt ország-világ szine előtt elmondva, vajmi keveset fog ahhoz tenni, hogy az ország hitele a külföld előtt emelkedjék. *(Ugy van! jobb felől.)* És ha van alapja azon aggodalmaknak, hogy Magyarország hitele nem fog fölvirágozni, ha van alapja azon aggodalmaknak, hogy annak idejében a kérdéses prioritások nem fognak illő áron eladhatók lenni: ehhez az ilyen — fájdalom — a képviselőházban igen gyakran ismétlődő nyilatkozatok nem kis mértékben fognak hozzájárulni. *(Zaj a szélső bal oldalon. Élénk helyeslés jobb felől.)*

Azt mondja Horn képviselő ur, hogy ő véglegesen szeretné rendezni a keleti vasut ügyét. Erre csak ismételhetem azt, a mit már tegnapelőtt is mondtam, hogy ez nekem is szándékom és óhajtásom; de mivel ez ma lehetetlen, azért ajánlottam a tisztelt háznak egy oly törvényjavaslatot, mely lehetővé teszi, hogy ezen ügy annak idejében véglegesen rendeztethessék. A mi a rendezés módját

illeti, nem szeretném őt követni azon térre, melyre átkalandozott, elmondván mindjárt financialis tervezetét is, a melylyel ő ezen dolgot rendezhetni véli; elmondván az alkudozások esélyeit, és azon tanácsot adván nekünk, melynél fogva ma, mikor a keleti vasut ügyei még rendezve nincsenek, meglehet, megkaphatnánk a vasutat négy millióért, vagy nem tudom mennyiért, — talán neki közelebb tudomása is van erről: — mig, ugymond, ha e törvényjavaslat elfogadtatik, majd sokkal nagyobbra tartják igényeiket. Erre Tisza Kálmán tisztelt barátom már megfelelt, mondván, hogy „nem fognak dobbal verebet", a mihez én még csak azt vagyok bátor hozzátenni, hogy a részvényesek sorsa ma és akkor abban fog különbözni, hogy ha elfogadni méltóztatik a tisztelt ház ezen törvényjavaslatot, az az áldozat, melyet az állam netalán hozni szándékoznék, vagy hajlandó lenne, az egyes részvényesek javára fog jutni; ellenben, ha ezen törvényjavaslatot elvetni méltóztatik: hiába hozná az állam ez áldozatot, mert az nem a részvényeseket, hanem a hitelezőket illetné. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Volnának még több észrevételeim, de miután az előttem ezen oldalon szólottak mindazokat, mikre észrevételeim vonatkoznának, ugyis megczáfolták, és az idő is előrehaladt, Szentimrey tisztelt képviselő ur mai előadásában használt hasonlatra teendő megjegyzéssel végzem beszédemet. Ő egy csataképet rajzolt elénk, hol a lövegekkel kölcsönösen nem érintik az ellenfélt. Azon lövegek, melyeket itt egymásra lövünk, bennünket személyesen nem sértenek; hanem vigyázzunk, tisztelt ház, hogy azon csata folytán, melyet itt egymást közt vivunk, azon lövegek, melyek sértetlenül visszapattannak tőlünk: kárt ne tegyenek az ország hitelének. Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadás végett. (*Élénk helyeslés a jobb oldalon.*)

Elnök: Simonyi Ernő képviselő ur személyes kérdésben akar szólani. *(Halljuk!)*

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! A minisierelnök ur arról vádolt engemet, hogy én keresem a botrányt, hogy szeretek benne gyönyörködni. Hivatkozom a tisztelt házra — méltóztassék megolvasni a jelen tárgyalás fölötti vitatkozásoknak naplóját, — hogy nem én voltam első, ki a botrányt emlegette; hanem az első, ki e tárgyban fölszólalt a központi bizottság előadója beismerte, hogy itt nagy botrány van; *(Igaz! a szélső bal oldalon)* beismerte ezen botrányt minden szónok, a ki utánam és előttem szólott. Ha tehát botrány volt: nem én kerestem, hanem készen találtam ezen botrányt. (*Igaz! Igaz! a szélső bal oldalon*) És én csak azt constatáltam a tisztelt ház előtt, hogy azon botrányt a kormány találta föl. *(Fölkiáltások a szélső bal oldalon: És leplezgette!)*

Azt mondja a ministerelnök ur, hogy ő a botránytól, a corruptiotól ép ugy, mint én is, irtózik. (*Fölkiáltások: Jobban!*) Ha jobban, akkor óhajtanám, hogy a maga helyén, hivatalos állásában megtenne épen ugy mindent annak kiirtására: mint én megkisértek mindent megtenni a végett. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Egyébiránt, ha kellemetlen dolgokat mondottam, kemény dolgokat, szigoruan és kiméletlenül: azt az ügy természete és képviselői kötelességem kivánta. Hivatkozom azonban az egész házra, hogy senki irányában személyeskedő nem voltam, s tárgyilagos maradtam. *(Zaj jobb felől. Almásy Sándor közbeszól: Kivéve a kik találva érezték magukat!)* Méltóztassanak megnevezni csak egyet, a kit én megneveztem voltam. *(Fölkiáltások jobbról: Pénzügyi és vasuti bizottság!)* Az testület, nem személy. Én senkit személyesen meg nem támadtam; hanem megtámadtam az ügyet, s megtámadtam azokat, kik ez ügybe beavatkoztak, akár mint hivatalnokok, akár mint ministerek, akár mint igazgatótanácsosok, szóval azokat, kik ez ügyet kezelték, a nélkül, hogy valakit személyesen megneveztem volna.

Különben, ha a tisztelt ministerelnök urnak kedve van a személyeskedésre, arra kérem, hogy ezt ne a házban tegye, s legyen meggyőződve, hogy a házon kivül Simonyi Ernő meg fog felelni magáért. *(Élénk helyeslés és taps a szélső bal oldalon.)*

Elnök: Tisztelt ház! Következnek a szavazás. Jelentem azonban, hogy ugy jobbról, mint balról a szavazásnak holnapra halasztása kivántatik: ennélfogva kérem a tisztelt képviselő urakat, méltóztassanak holnap 11 órakor megjelenni. (*Fölkiáltások: Tizkor.*) Jelentem továbbá, hogy névszerinti szavazás is kivántatik. (*Nagy zaj.*)

Tisza Kálmán: A napirendhez kivánok szólani. A mennyiben ugy látom, hogy a tisztelt elnök ur nem emlitette azon határozati javaslatot, mely a pénzügyi bizottság jelentése folytán még hátra van, vagyis a pénzügyi, s annak folytán a közp. bizottság jelentése folytán. Miután pedig ezen határozati javaslat hátra van, s a névszerinti szavazás maga több időt igényel: kérem, hogy a rendes órákor hivassék össze a gyülés, s a határozati javaslat is napirendre tüzessék.

Elnök: Ha én nem emlitettem azon határozati javaslatot, mely a központi bizottság által a pénzügyi bizottság jelentése alapján szintén ajánltatik: azt csak azért tettem; mert a gyakorlat szerint az mindig az általános vita és azon kérdés megszavazása után, hogy elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául vagy nem: szokott következni. (*Helyeslés.*) Ez tehát szintén a tárgyalás egyik tárgyát fogja képezni.

Azon megjegyzésre, hogy az ülés holnap a szokott órában, t. i. tiz órakor tartassék, semmi észre-

vételem nincsen; ha tehát a tisztelt ház ugy kivánja, az ülés tiz órakor lesz. (*Zaj. Bal felől: Tiz órakor legyen.*) De én okát adom, hogy miért kivántam a 11 órát elfogadtatni. (*Halljuk!*) Háznagy ur azon jelentéssel jött hozzám, hogy, miután ma az ülés sokáig tartott, a háznak rendbeszedese hoszszabb időt fog igénybe venni. (*Bal felől: Derültség és fölkiáltások: Ez nem akadály!*) Ha tehát a tisztelt ház kivánja: holnap tiz órakor fog az ülés megtartatni. (*Fölkiáltások: Tiz órakor!*) Az ülés tehát holnap tiz órakor fog tartatni.

(*Az ülés végződik esti $8^3/_4$ órakor.*)

---

202. országos ülés

1874. február 3-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Somssich Pál az inséges vidékek segélyezése tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. A m. keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása névszerinti szavazással befejeztetvén, részletesen tárgyaltatik és elfogadtatik. A kérvények XXXIII. sorjegy-ékének 1—23. sorszámai elintéztetnek, a 24-ik sorszám alatt Békésmegye kérvényéről szóló jelentés tárgyalása megkezdetvén a következő ülésre marad.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Pejachevich Péter gr., Szapáry Gyula gr., Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, Wenckheim Béla br., Zichy József gr.

(*Az ülés kezdődik d. e. $10^1/_4$ órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter fogja vezetni. Méltóztassanak meghallgatni a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Mihályi Péter jegyző (*olvassa a február 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Tisztelt ház! A következő iratokat van szerencsém benyujtani:

Tornamegye kérvényét, melyben az adó behajtását a törvényhatóságokra kéri ruháztatni.

Zarándmegye kérvényét, melyben az országos iparegyesületnek a hadifölszerelvények mikénti előállitása iránti kévényét pártolja.

Győr város kérvényét, a tervezett Győr-Mosonymegye székhelyévé kitüzetése, esetleg Győrmegyének, mint törvényhatóságnak, továbbra is föntartása iránt.

Küküllőmegye kérvényét, a törvényhatóságok uj területi fölosztásáról szóló törvényjavaslat mellőzése iránt.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottságnak kiadatnak.

Schmausz Endre: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani a budapesti honvédegyletnek kérvényét, melyben a tisztviselők s honvédtisztek fizetésének lefoglalásáról szóló 1868: LIV. 399. §-nak módositása s ennek kapcsában kibocsájtott ministeri rendeletek megváltóztatásáért esedeznek. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottságnak ki fog adatni.

Daniel Pál: Torontálmegyébe kebelezett Bánlak, Szoka, Partos, Dolacz és Ofszenicza községek kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben kérik, hogy a zichifalvi közigazgatási járás székhelyéül ne a tervezett Zichifalva, hanem Bánlak községe tüzessék ki.

Elnök: A kérvényi bizottságnak kiadatik.

Somssich Pál: Tisztelt ház! A rosz termés, mely három egymásután következő évben meglátogatta hazánkat, már több vidéken szomoru következményeiben mutatkozik, ugy, hogy telkes, szorgalmas és különben vagyonosoknak tartott gazdák azon sanyaru tartalékot veszik elő, melyet eddig igás- s tenyészállatok tartására forditottak. Árpát, rozsot, zabot kenyérré őröltetni napirenden van. Maholnap azonban ez is el fog fogyni és ott fogunk állani, hogy némely vidéken hiányozni fog a gabonanem, melyből kenyeret késziteni lehet. Minthogy e czélra azon egy millió forint, melyet a tisztelt ház megszavazni méltóztatott, nem forditható, de elegendő sem volna, minthogy több törvényhatóság tudtommal ezt belátván, önmaga kiván

gondoskodni a segitségről, s megyei s községi jótállás mellett kiván szállitásokat eszközölni, oly czélból, hogy legalább a piaczon a kellő mennyiségü gabona pénzért kapható legyen; minthogy azt is tudom, s tudja mindenki, hogy ha ily intézkedések a kellő időben nem történnek meg, a segély akkor fog bekövetkezni, midőn a nyomor már el is rabolta zsákmányait: ennélfogva bátor vagyok a belügyminister urhoz azon kérdést intézni, helyben fogná-e előre hagyni s meg fogná-e erősiteni a megyék oly intézkedéseit, melyek által azok e bajon segiteni kivánnának. Megmondom miért kivánom ezt. Ha szokott módon járnak el, a segély későn fog érkezni.

Ha a megyék föliratokat terjesztenek be, s azok a rendes uton tárgyaltatnak, s csak akkor kapják majd meg a helybenhagyást: már késő lesz intézkedni. E szerződéseket most kellene megkötni, s a szállitást most kellene elkezdeni, hogy márcziusra már meglegyen. Bátor vagyok tehát a következő interpellatiot intézni a belügyminister urhoz:

Kérdés. Miután nem lehet, — fájdalom többé nem lehet — kétkedni azon, hogy az ország több vidékének lakosai élelmi szerekben máris szükölködnek, legközelebb pedig ennek teljes hiányával fognak küzdeni.

Miután ezen nagy és aggasztó bajnak enyhitésére azon egy millió forint, melyet a ház az inségesek segélyezésére megszavazott nem elegendő.

Miután a helyhatóságok közül többen ezt belátva, önmaguk erejével kivánnak segiteni és legalább arról, hogy a mindennapi kenyérre szükséges gabona a vásárpiaczokon kapható legyen, idejében még gondoskodni szándékoznak, s e végre megyei, illetőleg községi jótállásnak fölajánlásával akarnak szerződni a vállalkozókkal, kik különben ily szállitmányok eszközlésére hajlandóknak nem mutatkoznak: tisztelettel kérdem a belügyek élén álló minister urat, nem tartaná-e czélszerünek előre tett átalános nyilatkozatával tudatni e helyhatóságokkal, hogy a mennyiben a fönebb emlitett intézkedéseket a vidékbeli lakosság érdekében tenni szükségesnek látnák: az ellen a kormánynak kifogása nem csak nem lenne, sőt azokat előre is helyesli és megerősiti.

Szapáry Gyula belügyminister: Lényegében a tisztelt képviselő urnak hozzám intézett interpellatioját én is igen helyeslem, és azon esetre, ha a törvényhatóságok részéről azon eljárás követtetik, hogy akár a község, akár a törvényhatóság jótállása mellett gabonabevásárlásokat akarnak eszközölni: azt nemcsak neheziteni nem akarom, sőt inkább a lehető könnyitésekben fogom részesiteni. Azonban nem látom szükségét annak, már most előre fölhivni a törvényhatóságokat, és pedig nem, a következő okoknál fogva: mert átalában a törvényhatóságok általam máris fölhivattak, hogy mindenki saját belátása szerint a szükséges intézkedéseket az inség enyhitésére megtegye, és mert már előre jóváhagynom oly szerződéseket, melyek tartalma előttem nem ismeretes, alig lehetne. De előre is biztositom a tisztelt képviselő urat és a képviselőházat, hogy azon ügyek, melyek ez irányban a belügyministeriumhoz jönnek, a lehető gyorsasággal fognak elintéztetni ugy, hogy e tekintetben hátramaradás nem lesz. Bátor vagyok tehát kijelenteni, hogy semminemü nehézségeket tenni nem akarok a törvényhatóságoknak; sőt inkább a lehető könnyebbséget kivánom nekik nyujtani; de beleegyezésemet oly szerződési föltételekbe, melyeket még nem ismerek, előre nem nyilvánithatom.

Somssich Pál: Czélom egyedül az volt, hogy e tárgyra a minister ur figyelmét fölhivjam és az eljárást siettessem, erélyétől azonban reménylem, hogy azon lassuságot, mely az iktató- és kiadóhivatalokban napirenden van, sikerülend legyőzni.

Szapáry Gyula gr. belügyminister: Csak a lassuság ellen vagyok kénytelen fölszólalni; mert nem hiszem, hogy a tisztelt képviselő urnak oka lenne azért panaszkodni, hogy a ministeriumban tapasztalta volna, hogy az iktatóhivatal lassu legyen.

Elnök: Tisztelt ház! Tudomásul veszi a tisztelt ház a minister urnak az interpellatiora adott válaszát? (*Tudomásul vesszük!*) Tehát tudomásul vétetik.

Tisza Kálmán: Tisztelt képviselőház! Annak kapcsában, mit Somssich Pál tisztelt képviselő ur megemlitett és a mi iránt a minister válasza tudomásul vétetett: bátor vagyok a tisztelt ház figyelmét fölhivni azon inditványra, melyet még deczember hónapban ugyane szempontból tettem.

Igen kérném, méltóztassanak ezen inditványomat tárgyalásra kitüzni, hogy az intézkedés mielőbb megtétethessék.

Szapáry Gyula gr. belügyminister: Hozzájárulok az előttem szólott képviselő ur kéréséhez, s kérem, méltóztassanak ez ügyre nézve, mely a pénzügyi bizottsághoz van utasitva, mielőbb megtenni az intézkedést.

Elnök: Midőn majd a pénzügyi bizottság jelentését be fogja adni: a ház határozni fog a napirendretüzés iránt.

Simonyi Ernő: Nehogy a ház most is sürgős működésének pontosságában megzavartassék, bátor vagyok a tisztelt elnök urat arra figyelmeztetni, hogy az óra tegnap óta 20 perczczel későben jár. (*Nagy derültség. Elnök csenget.*)

Elnök: Tisztelt ház! Engedje meg, hogy ezen fölszólalásra röviden csak annyit jegyezzek meg, hogy azon körülmény, hogy sohasem kezdődött az ülés oly pontosan, megnyugtató; mi válaszul

szolgál a tisztelt képviselő urnak. Különben egész határozottsággal mondhatom, hogy én az órát nem igazittattam. *(Derültség.)*

Tisztelt ház! Most következnék a napirend, vagyis a szavazás. A tegnap befejezett tanácskozás után, már tegnap voltam bátor jelenteni, hogy 20 tag névszerinti szavazást kiván; most ki fogom huzni a szabályok szerint azon betüt, melynél a szavazás kezdődik. *(Kihuzza.)* „R" „Radocza." Öt perczre fölfüggesztem az ülést.

(Szünet.)

Elnök: *(Csenget.)* Tisztelt ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt a szavazást megkezdenők, engedje meg a tisztelt ház, hogy röviden előadjam azt, hogy milyen sorrendben lenne, nézetem szerint, a szavazás megejtendő. *(Halljuk!)* Méltóztatnak tudni, hogy Csiky Sándor képviselő ur egy inditványt adott be, a mely arra vonatkozik, hogy az ezen ügy fölötti szavazásban kik volnának szavazati joguktól megfosztandók.

Azt hiszem, hogy mindenekelőtt ezen inditványra nézve kell a háznak tisztába jönni. Miután a házszabályok 158. szakasza világosan kimondja azt, hogy bizonyos esetekben kik nem birnak szavazati joggal. A házszabályok módositásának utja és módja szintén a házszabályokban foglaltatik. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, a tisztelt ház azon véleményben lesz velem együtt, hogy Csiky képviselő ezen inditványa szavazásra nem is bocsátható. *(Helyeslés.)*

Most tehát azon kérdés, mely fölött hivatva lesz a tisztelt ház határozni, a házszabalyok értelmében első sorban az: „vajon elfogadja-e a ház a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatot a központi bizottság szerkezete szerint átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául?" Igen, vagy nem?

Ezen kérdés oly értelembeni eldöntése esetében, ha t. i. nem fogadtatnék el a törvényjavaslat a részletes tárgyalás alapjául: akkor fogna következni Ghyczy Kálmán képviselő ur határozati javaslata fölötti szavazás. *(Helyeslés.)*

Végre hivatva volna a ház határozni Simonyi Ernő képviselő urnak inditványa fölött.

Megvallom, én azon nézetben voltam eredetileg, hogy ezen iditvány, a mely a szőnyegen lévő tárgygyal szövegezésénél fogva is semminemü összeköttetésben nem áll: ugy tekintendő, mint külön inditvány, és azért a szabályok szerinti eljárás volna erre nézve követendő. Azonban, mert méltóztatnak emlékezni, hogy a tegnapi ülés végén Simonyi Ernő képviselő ur ugyanezen inditvány alapján élt a zárszó jogával, és a tisztelt ház annak alapján adta meg neki e jogot: azt hiszem tehát, ez is szavazás alá lesz bocsátandó. *(Ellenmondás szélső bal felől.)* Annyival inkább hiszem ezt, mert az nem praejudicál annak, a mit a tisztelt ház a vasuti és pénzügyi bizottság jelentése alapján határozni fog.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Tegnapi beszédemben kijelentettem azt, hogy én ezen inditványomnak mostani tárgyalásától elállok, és kérem annak szabályszerü tárgyalását. Ha a tisztelt elnök ur azon nézetben van, hogy nem kellett volna zár szóval élnem és mégis éltem vele: az nem változtathatja meg a házszabályokat. Ha a tisztelt elnök ur arra figyelmeztet, hogy zárszóval nem élhetek: nem is szólottam volna. Egyébiránt én ezen motivatio alapján kérem inditványomnak szabályszerü tárgyalását. *(Helyeslés a szélső bal felől.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Én részemről is azon nézetben vagyok, hogy ha szintén a tisztelt képviselő ur a zárszóval élt is; de miután ő maga kijelentette, és pedig kijelentette azután, miután a ház minden oldalról történt ily irányban fölszólalás, hogy ő kész arra, hogy inditványa most ne vétessék figyelembe, hanem szabályszerü tárgyalásra tüzessék ki, — mondom az, hogy a zárszót megtartotta, egyátalában akadályul nem szolgál. Kérem tehát a tisztelt házat: méltóztassék Simonyi Ernő képviselő ur inditványának szabályszerü tárgyalását elrendelni. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint tehát a tisztelt ház akarata az, hogy Simonyi Ernő képviselő ur inditványa kinyomassék és szétosztassék. A tárgyalási nap kitüzése s fölvétele iránt a tisztelt ház annak idején intézkedni fog.

A kérdés, mint már bátor voltam az előbb emliteni: az, hogy elfogadja-e a tisztelt ház a magyar keleti vasut függő adósságának rendezéséről szóló törvényjavaslatot, a részletes tárgyalás alapjául igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)*

A neveket Wächter Frigyes jegyző ur fogja jegyezni; az igennel szavazókat Széll Kálmán, a nemmel szavazókat Beőthy Algernon, és a távol levőket Tombor Iván jegyző urak fogják jegyezni.

Wächter Frigyes jegyző: *(Olvassa a névjegyzéket, mely alkalommal:*

Igennel szavaztak:

Radó Kálmán, Rannicher Jakab, Ráday Gedeon gróf, Rudics József báró, Sachsenheim Albert, Schmausz Endre, Schreiber Frigyes, Sennyey Pál báró, Somssich Pál, Stoll Károly, Sram Lipót. Stekovics János, Szabó Imre, Szapáry Gyula gróf, Szende Béla, Szeniczey Ödön, Szentpály Jenő, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szirmay Ödön, Szitányi Bernát, Szlávy József, Szmrecsányi László, Szögyény László, Taray Endre, Tisza Lajos, Tolnay Károly, Torma Károly, Tormássy Mihály, Tóth Vilmos, Trefort Ágoston, Trajcsik Alajos, Tombor Iván, Urbanovszky Ernő,

Urváry Lajos, Vizsolyi Gusztáv, Wächter Frigyes, Wodianer Béla, Vrbancsics Ede, Voncina Iván, Zeyk Károly, Zichy Antal, Zichy József gr., Zichy Manó gr., Zivkovich János, Barcsay Ákos, Bartal György, Bánffy György gróf, Beőthy Ákos, Berchtold Arthur gróf, Berényi Ferencz gróf, Bésán Mihály, Bittó Béni, Bittó Kálmán, Bogdán Vincze, Bohus Zsigmond, Bömches Gyula, Brennerberg Mór, Brezovay László, Buday Sándor, Buzinkay Pál, Boltizár József, Brlic Ignácz, Broz Mór, Csemeghy Károly, Csengery Antal, Csillagh László, Csiky István, Czobel Albert, Dániel Béla, Dániel Ernő, Dániel Pál, Decány Gusztáv, Dedinszky József, Dimitrievics Milos, Divald Adolf, Dőry József, Eitel Frigyes, Előry Jenő, Eötvös Károly, Ernust Sándor, Éber Nándor, Érkövy Adolf, Fest Imre, Festetics Pál gróf, Forgách Antal gróf, Fröhlich Gusztáv, Gidófalvy Albert, Gorove István, Gercsics Pál, Hajós János, Harkányi Frigyes, Harkányi Károly, Havas Sándor, Hedry Ernő, Horváth Döme, Horváth Lajos, Horváth Mihály, Hradszky Antal, Horváth Mirkó, Horváth Péter, Ivánka Zsigmond, Janicsáry Sándor, Joannovits György, Jurka Bazil, Justh József, Jakics Antal, Jurkovits János, Kajuch József, Kapp Gusztáv, Karácsonyi Guidó gr., Kasper Mihály, Kautz Gyula, Kemény István báró, Kemény Kálmán báró, Kendeffy Árpád, Kerkapoly Károly, Kégl György, Királyi Pál, Kondorossy György, Korizmics László, Kovách László, Kubinyi Árpád, Kvassay László, Késmárky Károly, Kiss Gábor, Kraljevics Béni, Kresztics Miklós, Krsnjavics Mirkó, Kviering Ferencz, Lejtényi György, Lészay Lajos, Lipovniczky Sándor, Lipthay Béla báró, Lónyay János, Lukácsy Béla, Löw Vilmos, Labas Antal, Major Pál, Majthényi Bálint, Mandics Tivadar, Marx Antal, Matuska Péter, Máday Lajos, Mihályi Péter, Molnár Aladár, Molnár István, Muslay Sándor, Mihailovics Dragutin, Miskatovics József, Mrazovics Mátyás, Muzler József, Nedeczky István, Nehrebeczky Sándor, Palkovics Károly, Pauler Tivadar, Péchy Manó gróf, Perczel Béla, Petrik Gyula, Pissuth István, Podmaniczky Frigyes báró, Popescu Elek, Popovich Jenő, Prileszky Tádé, Pulszky Ágost, Pulszky Ferencz, Pejachevich Péter gróf, Puszt Dragutin.

Nemmel szavaztak:

Radocza János, Ragályi Gyula, Rátonyi János, Remete Géza, Salamon Lajos, Schvarcz Gyula, Simoncsics Béla, Simonffy Kálmán, Simonyi Ernő, Simonyi Lajos b., Sipos Orbán, Sréter Lajos, Solymossi Bálint, Szakáll Antal, P. Szathmáry Károly, Szathmáry Miklós, Szentimrey Elek, Szepessy Gyula, Szilády Áron, Szombathelyi Győző, Szomjas József, Szederkényi Nándor, Takács Lajos, Tarnóczy Béla, Tarnóczy Gusztáv, Tisza Kálmán, Tisza László, Tóth József, Tóth Kálmán, Trifunácz Sándor, Ugron Gábor, Uhlarik János, Vajda János, Varga Károly, Varró Sámuel, Vállyi János, Vécsey József báró, Vécsey Tamás, Vidliczkay József, Zichy Imre gróf, Zmeskal Mihály, Zsedényi Ede, Zsitvay József, Almásy Sándor, Bakcsi Ferencz, Baranyi Ágoston, Batta Andor, Batthyányi Zsigmond gróf, Bánó József, Bárczay József, Becze Antal, Beliczey Rudolf, Beniczky Gyula, Beniczky Ödön, Beőthy Algernon, Beőthy Lajos, Bobory Károly, Bocsánszky Adolf, Boér Antal, Bogyó Sándor, Babes Vincze, Csanády Sándor, Csáky Gyula gróf, Csáky Tivadar gróf, Csávolszky Lajos, Cseh Károly, Csernátony Lajos, Csiky Sándor, Dálnoky Barna, Deáky Lajos, Degenfeld Lajos gróf, Degré Alajos, Dobsa Lajos, Domahidy Ferencz, Duka Ferencz, Elek Gábor, Eördögh Frigyes, Éder Ferencz, Farkas Elek, Földváry Mihály, Földváry Miklós, Gaál Mihály, Galgóczy Sándor, Gáspár András, Giczey Samu, Ghyczy Dénes, Ghyczy Kálmán, Goda Béla, Gubody Sándor, Gullner Gyula, Győrffy Gyula Hammersberg Jenő, Házmán Ferencz, Helfy Ignácz, Hets Károly, Horánszky Nándor, Horn Ede, Horváth Elek, Horváth Sándor, Houchard Ferencz, Huszár Imre, Irányi Dániel, Istóczy Győző, Janicsáry Szilárd, Jankovich Miklós, Jókai Mór, Kabos Elek, Karassiay István, Kardos Kálmán, Kazinczy István, Kállay Ákos, Kállay Ödön, Kármán Lajos, Kemény Mihály, Keresztes István, Kiss Lajos, Kozma Párthén, Kosztics Lázár, László Imre, Lázár Ádám, Lehoczky Egyed, Lónyay József, Luksich Bódog, Madarász József, Madas Károly, Majoros István, Majthényi Dezső, Makray László, Matolay Etele, Máriássy Béla, Máriássy Endre, Máriássy Kálmán, Máttyus Árisztid, Mednyánszky Sándor, Miletics Szvetozár, Milkovics Zsigmond, Mocsonyi Antal, Mocsonyi Sándor, Molnár György, Móricz Pál, Mukics Ernő, Nagy György, Németh Albert, Nikolics Sándor, Oláh Gyula, Orbán Balázs, Ottlik Géza. Paczolay János, Papp Lajos, Patay István, Péchy Jenő, Péchy Tamás, Perényi Zsigmond báró, Pólya József, Prónay Dezső.

Távol voltak: Radvánszky Károly, Ragályi István, Román Sándor, Rogulics János, Saáry Miklós, Schaser Frigyes, Schuller József, Siskovics Tamás, Stanesku Imre, Steiger Gyula, Szabadhegyi Antal, Szakácsy Dániel, Szaplonczay Miklós, Szemző János, Szentmiklósy Pál, Szilágyi István, Szilvay Károly, Szluha Benedek, Tavaszy Enre, Teleky Sándor gr., Toszt Gyula, Tóth Bálint, Trauschenfels Emil, Ürményi Miksa, Vargics Imre, Wass Sámuel gr., Várady Gábor, Vecsey-Oláh Károly, Vladár Ervin, Vojnics Barnabás, Wahrmann Mór, Wodianer Albert báró, Zámory Kálmán, Zmeskal Zsigmond, Apponyi Albert gróf, Baldácsy Antal báró, Balogh János, Bartha Miklós, Benedikty Albert, Boncs Döme, Borlea Zsigmond, Bothos Kálmán, Brogyányi Vincze, Buda Sándor, Bujanovics Sándor, Császár Bá-

lint, Csernovics Péter, Cséry Lajos, Csipkés Lajos, Deák Ferencz, Dekány Károly, Dobay Antal, Doer Soma, Domahidy István, Dulovics Ernő, Dóda Traján, Derencsin Marián, Éder István, Erdődy Rudolf gróf, Fabriczius Károly, Falk Miksa, Farkas Gyula, Földváry János, Gozman János, Groisz Gusztáv, Gull József, Hajdu Ignácz, Halassy Gyula, Haller Ferencz gróf, Hegedüs János, Hodossy Imre, Hodossiu József, Hoffmann Pál, Hollán Ernő, Horvát Boldizsár, Horváth Károly, Hunkár Mihály, Hunyady László gróf, Ibrányi Lajos, Ivánka Imre, Jendrassik Miksa, Jeney József, Justh Kálmán, Jellacsics Gyula, Joannovics Brankó, Kassay Ignácz, Kálnoky Pál gróf, Károlyi Ede gróf, Károlyi Gyula gróf, Keglevich Gábor gróf, Kemény Gábor báró, Kiss János, Kiss Miklós, Körmendy Sándor, Khuen Henrik gróf, Lónyay Béla gróf, Lónyay Menyhért gróf, Lukács Béla, Lükő Géza, Mangesius Károly, Matkovics Tivadar, Matics János, Maximovics Miklós, Máday Sándor Molnár Antal, Molnár Pál, Muresianu Joachim, Modics László, Nemes Nándor gróf, Nemes Péter, Nugent Arthur gr., Ócskay István, Oláh Miklós, Ónossy Mátyás, Pap György, Patrubány Gergely, Petrovay Ákos, Pogány Károly, Prandau Gusztáv br.

(Szavazás után.)

Elnök: Méltóztassanak meghallgatni az eredményt.

Széll Kálmán jegyző: 443 igazolt képviselő közül igennel szavazott 166, nemmel 155, az elnök nem szavazott; távol volt 121.

A ház tehát a törvényjavaslatot 11 szavazattöbbséggel elfogadja. (*Zaj és fölkiáltások a szélső bal oldalról: A hivatalnokok és a horvátok!*)

Elnök: Az ülést öt perczre fölfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, hogy megkezdhessük a részletes tárgyalást.

Mihályi Péter jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czimét első és második szakaszát, melyek változatlanul elfogadtatnak, olvassa továbbá a 3-ik szakaszt.*

Elnök: Ezen szakaszra nézve a VIII.-ik osztálynak külön véleménye van, az föl fog olvastatni.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a külön véleményt.*)

Ernust Sándor: Tisztelt ház. Mint a 8 osztálynak előadója annak különvéleményét van szerencsém röviden indokolni. A czél, melyet elérni akarunk kettös (*Halljuk!*) 1-ör az, hogy az állam nagyobb biztositékot nyerjen; az állam csak ugy van minden eshetőség ellen biztositva: ha a vasutat mint zálogot, kezében tartja, a szerződés 4. és 5. czikke a lezárhatási jogot csak bizonyos esetben engedi meg, mig az állam biztonság megkivánja, hogy ezen jog föltétlen legyen. Azon hallott ellenvetés, mintha ez által, hogy ez itt fölvétetnék a törvény hatáskörén tulterjeszkednék és a biróéba nyulna át: gondolom ide vonatkozva nem áll, — mert itt szó van egy az állam és a keleti vasuttársaság köztöt kötendő szerződésről, mert ezt a ministerelnök a társasághoz intézett átirata bizonyitja.

Hogy pedig szerződő feleknek azon joga, miszerint oly föltételeket követelhessenek és adhassanak, a minőket ők jóknak, egy szóval, megfelelőknek tartanak: azt gondolom, senki sem vonja kétségbe, itt azért ez által nem fogunk a bíróságnak utasitást adni, hanem csak azt elérni, hogy azon jogi elv szerint contractus contrahentibus legem ponit. Ezen pont a bíróságnak az alapot szolgáltatja, melyen itélni fog, de maga a társaság is föltételezve, mig most a szerződés 5. czikke szerint; ha adhatja föltételesen: miért nem adhatná azt föltétlenül? 35—36. A 2-ik, czél meg takarékosság által elérendő financialis előny. Mert ha az állam maga kezeli: akkor ez által, hogy az államnak is vannak vasuti administrationalis közegei: sokféle megtakaritások és igy bevételi többlet is elérhető.

Végül még egy tekintet vezette az osztályt, mikor azt követeli, hogy az állam az ügykezelést átvegye tudniillik a közvélemény. — Jogosan-e vagy :sem azt nem kutatom; de általános az óhaj, hogy ? mostani igazgató-tanács kezeiből kivétessék az ügya kezelés; mert a közvélemény ugy gondolja, hogyha a mostani igazgató-tanács kezelése alól ezen vasut-a társulat elvétetnék: az minden esetre biztosabban, olcsóbban és jobban lenne kezelve.

Ezek voltak a 8-ik osztály indokai, melyeknél fogva ezen külön véleményt a tisztelt háznak elfogadásra ajánlani bátorkodik.

Eötvös Károly központi bizottsági előadó: Tisztelt ház! Csak néhány szót akarok megjegyezni a VIII-ik osztály különvéleményére, és annak indokolásául fölhozott különvéleményekre.

Már tegnap Ghyczy Kálmán igen tisztelt képviselő ur kimutatta annak lehetetlenségét, hogy mi ezen különvéleményt elfogadjuk; mondván, miszerint a szerződő felek egyike magának ily jogot a másik fél megkérdezése, meghallgatása nélkül nem vindicálhat, és voltaképen oly kérdésben, a mely birósági kérdést képez; a törvényhozás maga, a bíróságnak mellőzésével, nem dönthet.

Én, tisztelt ház! igen sulyosnak tartom ezen indokokat, noha talán egész merevségben ezen véleményhez nem ragaszkodnám; hanem mindamellett szükségesnek tartom megjegyezni a központi

bizottság részéről, hogy ma annak szüksége, hogy a keleti vasut zár alá vétessék: a fönforgó tények és körülmények által indokolva nincs. Az, mit a különvélemény tisztelt előadója itt fölhozni méltóztatott, az mind igen fontos körülmény lenne akkor: ha csakugyan beállanának azon föltételek, melyeknél fogva az állam részéről átvállalt kötelezettség födözésére szükséges volna talán a jövedelem fokozása czéljából, a keleti vasutat zár alá venni; de ismétlem, még ilyen körülmények nem forognak fön. Előttem és a központi bizottság előtt igen fontos körülmény volt az, hogy az állam a keleti vasut kérdésébe némileg ezen törvényjavaslattal beleavatkozott; beleavatkozott előbb, még mielőtt az ezen ügygyel összefüggésben lévő minden kérdés rendezéséhez alkalma lett volna.

Én részemről nem tartanám czélszerünek, hogy mielőtt a keleti vasuttal összefüggésben lévő minden kérdés e törvényhozás elé hozatik: már tovább nyuljunk ezen vasutnak ügyeibe, mint a mennyire épen nélkülözhetlenül szükséges; nem tartanám czélszerünek azért, mert bizonyos kérdések vannak még megoldatlanul a részvény-társulat és az állam közt. Ezen kérdések még inkább bebonyolodhatnának az esetre, ha az üzem vezetését és az üzlet vitelét az állam venné kezébe. Bizonyos követelések támasztására, bizonyos igények formálására, bizonyos kifogások, panaszok emelésére szolgálhatna az állam e ténye alkalmul, mindig föltéve, hogy a kérdés, mely a részvényesek és az állam közt fönforog: még megoldatlanul fönáll. Ismétlem, én az államot, nem óhajtván a keleti vasut ügyeibe a végleges rendezés előtt mélyebben bevinni, mint a mennyire épen szükséges: a központi bizottság részéről bátor vagyok kérni a tisztelt házat, méltóztassék a különvéleményt mellőzni.

Simonyi Lajos báró: Tisztelt ház! Mint azt mindegyikünk tudja, a keleti vasut eddigi kezelése fölött vizsgálat van elrendelve és megindítva. Én e vizsgálatnak legkevésbé sem akarok praejudicálni, nem akarok nyilatkozni, sőt még véleményt sem mondék a fölött, hogy azon vizsgálatból mi fog kitünni, hibásak vagy rosz lelküek voltak-e azok, kik ez ügy igazgatását magukra vállalták. Hanem az az egy kitünik az eddigi eljárásból, azon törvényjavaslatból, mely előterjesztetett, a keleti vasut helyzetéből, hogy a keleti vasut ügyei a legroszabbul vezettettek, ugy, hogy az a tönkrejutás szélére jutott. Épen azért, hogy ettől megmentessék, fogadta el néhány perczczel ezelőtt a képviselőháznak 11 szóval, többsége, hogy a kormány e társulatot megsegiti 17 millióval. Annyi tehát bizonyos, hogy a keleti vasut ügyei a legroszabbul vezettettek. Most tehát, midőn az állam 17 millió forint erejéig kezességet vállalt a vasutért, hogy mindamellett ezen igazgató-tanácsot, mely a társulatot az örvény széléig vitte, továbbra is meghagyja: ezt én részemről nem tarthatom összeegyeztethetőnek sem azon felelősséggel, mely a kormányt illeti, sem azzal, mely a képviselőházat terheli.

Igen jól tudom azt, hogy ha akármilyen vagyon, akármilyen tárgy zár alá vétetik: ez csak akkor történhetik, ha a bíróság a fölött határozatilag dönt.

De bátor vagyok a tisztelt házat figyelmeztetni, hogy ez nem törvényszerü, nem birósági eljárás következtében történnék; hanem az állam, mellőzve minden birói eljárást, mintegy szerződésképen egyezségileg, mint ezt a VIII. osztály tisztelt előadója itt előterjesztette, miután a 17 millióért kezességet vállalt, tenné ezt.

Itt tehát mintegy egyezségről van szó. Az állam azt mondja; megsegitem a társulatot 17 millióval, de viszont követelem, hogy az állam vegye az ügyek vezetését magára, s ne hagyja tovább azon kezekben, melyek oly mostohán vezették a társulat ügyeit, mely vezetésnek eredménye az, hogy most e törvényjavaslat tárgyalására vagyunk kénytelenitve.

A központi bizottság tisztelt előadója azt mondja, hogy még nem következtek be olyan körülmények, melyeknél fogva az állam kénytelen volna a vezetést átvállalni. Már engedelmet kérek: én elég körülménynek tartom azt, hogy az állam kénytelen volt a 17 milliót átvállalni, tudniillik a ház többsége elhatározta, hogy az állam átvegye azon kezességet a 17 millió megfizetésére vagy jótállására nézve; és ha ezt az állam megtette: egyszersmind joga van sőt kötelessége, hogy ezen vasut kezelését, mely oly roszul vezettetett, mint a tények igazolják, hogy, mondom, annak vezetését is kezébe vegye; mert különben nincsen az országnak semmi garantiája a jobb vezetésre nézve, mert meglehet, hogy oly rosz lesz a vezetés, hogy akkor ismét csak ujabb bajoknak nézünk elébe.

Ennek következtében nézetem az, hogy a VIII. osztálynak különvéleménye, mely szerint az állam egyuttal vegye át a vasutnak kezelését, ha már oly nagy összeggel, tudniillik 17 millió frttal, a jótállást elvállalja, elfogadandó: ennélfogva én a VIII. osztály különvéleményét elfogadom, és ezt a tisztelt ház által is elfogadtatni kérem. *(Helyeslés balfelől.)*

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Én részemről megvallom, hogy a különvéleményt elfogadhatónak nem tartom; én tegnap kifejezést adtam azon szerény véleményemnek, hogy ezen ügyet csak ugy lehet gyökeresen megoldani: ha az állam magát elhatározza, hogy az egész vasutat átveszi. Én ezen combinatiot, melytől egyedül várom az ügy megoldását, semmi más lépéssel praeoccupálni nem akarom, hanem bátor vagyok a magam részéről ugyancsak a 3-ik §-hoz egy módositványt benyujtani. *(Halljuk!)*

Tisztelt ház! Már tegnap volt szerencsém mondani, hogy én sem a részvényesek mellett, sem a consortium ellen föltétlenül nem kardoskodom; óhajtom, hogy sem az egyik, sem a másik meg ne károsodjék; de sajnálom, hogy ez csakis az állam károsodásával történhetik. Ezt már a tisztelt többség megszavazta, az ellen tehát már nem tehetek semm kifogást; hanem ugy hiszem, mindenkinek köteleissége a fölött őrködni, hogy a magánjogok meg ne sértessenek.

Én azt óhajtom, tisztelt ház! hogy, mint tegnap több szónok kifejezte, azon kérdés, mely fölött előbb-utóbb a bíróság lesz hivatva határozni, ne praeoccupáltassék. Bátor leszek minden további indokolás nélkül egyszerüen fölolvasni módositvánnyomat, mely a következőleg hangzik: „Módositás a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről“ szóló javaslat 3. §-hoz: a §-nak ezen végszavai: „Ha a tiszta jövedelem e czélra elégséges nem volna: a hiányzó részt az állam a vasutnak törvényesen biztositott tiszta jövedelem fejében fizetendő összegből visszatarthassa“ hagyassanak ki.

Én reménylem, hogy ebbe maga a tisztelt kormány is bele fog egyezni, mert nem tagadható, hogy nyilvánultak ugyan különféle vélemények tegnap is, hogy vajon föl van-e jogositva a törvényhozás a részvényesektől a biztositott kamatot elvonni és azt máshová forditani; de habár mindenesetre helyes az egyik vagy a másik: a dolog eldöntve nem lett és nem is mi vagyunk hivatva e fölött dönteni, ez a bíróság dolga, ezen kérdést tehát hagyjuk egyszerüen nyitva és hagyjuk ki egyszerüen a 3-ik §-nak fölolvasott részét.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a módositványt.*) Következik Máttyus Árisztid.

Korizmics László: Tisztelt ház: Csak pár szót akarok mondani ezen 3-ik §-hoz.

Máttyus Árisztid: Én is akarok szólani. (*Halljuk!*) Én a különvélemény ellen kivánok fölszólalni. (*Halljuk!*)

Tisztelt ház! Én beismerem azt, hogy a kormány a keleti vasut ügyére nézve czélszerüen akar intézkedni, ugy hogy addig is, mig egy végleges kivánatos és helyes megoldás bekövetkezik: lehetőleg meg akarja óvni az állam és a vasuttársaság érdekeit, esetleg zárlat alá veheti a vasutat, mert én a közigazgatási zárlatot bizonyos körülmények közt helyénlévőnek látom, és azt hiszem, bekövetkezhetik azon eset, hogy a tisztelt kormány a vasuttal szemben ezen lépést megteszi.

De én azonkivül igen nyomósnak tartom a központi bizottság előadójának érvelését, miszerint nem czélszerü ma elébe vágni a vizsgálat eredményének, nem czélszerü ma törvényhozásilag intézkedni az állam kérdésében, midőn még a ház ezen ügy állása iránt tulajdonképen alaposan tájékozva nincs, és bátor vagyok még azt is fölhozni, hogy e közigazgatási zárlatnak elrendelése nem törvénybe való.

Ha abban a nézetben van a tisztelt ház, hogy ez iránt a bizonyosságot meg kell szerezni, hogy a kormány a vasutat okvetetlenül zárlat alá vegye: akkor méltóztassék iránta más uton intézkedni és esetleg határozati javaslatot benyujtani, s ne méltóztassék egy vasutnak közigazgatási zárlatát törvényben elrendelni, (*Helyeslés.*) mert ez meggyőződésem szerint nem törvénybe való.

Figyelmeztetem még a tisztelt VIII-ik osztály előadóját, hogy szövegezése szerint a különvéleménynek egy 90 évig terjedő zárlatról van szó, mert itt az van mondva: „továbbá, hogy az állam a vasutat a részvény-társulat terhére és költségére zárlat és saját kezelése alá veszi, s azt mindaddig jogositva van föntartani, mig a másod-sorozatu elsőbbségi kötvények törlesztve lesznek, végre, hogy az állam a kamatok és a törlesztés fizetésére megkivántató évi járadékot a vasut tiszta jövedelméből fizesse.“

A törlesztés pedig a törvény értelmében 90 év alatt történik és igy a zárlat ugyancsak 90 évre terjed.

Már most, ha orvosolni akarjuk a bajt, és ez okvetlenül szándékunk: nem tudom, hogy azon helyzetben vagyunk-e, hogy a kormányt a törvény által arra hatalmazzuk föl, hogy 90 évig vegye e vasutat zárlat alá. Nézetem szerint az, hogy egy vasut, mely nem a mi tulajdonunk, 90 évig kezeltessék a kormány által: oly intézkedés, a mely nem törvénybe való. Továbbá én, nem szeretném a kormány felelősségét gyöngiteni e kérdésben akkor, midőn néhány hó leforgása és esetleg rövidebb idő alatt hivatva leszünk a tisztelt kormány eljárását, melyet e vasut ügyében követett, birálni, s nem szeretném a kormányt ma olyas valamire utasitani, mi, ha ő saját szándékából meg nem tenne: később mint oly tény állana a képviselőházzal szemben, mely a kormány felelősségét csak gyöngitené, a mit nem akarnék; nevezetesen azon esetben, ha a zárlat következményei esetleg nem bizonyosodnék helyesnek, mondom, ez az ő felelősségét csak gyöngitené.

Ha a tisztelt kormány a zárlat alá vételt szükségesnek tartja ma, midőn ő ismeri legjobban a keleti vasut ügyét: ám teljesitse a zárlatot, a vizsgálat előttünk fekszik és ha a tisztelt ház azon helyzetben lesz, hogy ezen ügy fölött itéljen, itélni fog a fölött is, hogy helyes volt-e a zárlat vagy nem. Ma én ezen kérdésnek eldöntését egyátalán nem tartom czélszerünek. (*Helyeslés bal felől.*)

Korizmics László: Fölöslegessé vált, tisztelt ház, fölszólalásom, miután azon kijelentés, melyet az előttem szólott tisztelt képviselő ur tett, tökéletesen azonos azon nézettel, a melynek én itt kifejezést kivántam adni.

Máriássy Kálmán: Tisztelt ház! Én a VIII-ik osztály által beterjesztett különvélemény mellett kivánok szólani, mert azt hiszem, hogy az ország erkölcsi érzete megkivánja azt, hogy azon igazgató-tanácstól legalább föltételesen az üzem elvétessék, a mely a társulat ügyeit ezen szomoru helyzetbe hozta, és azt hiszem, az állam érdeke meg is kivánja azt, hogy ha készfizető és kezességet vállal egyrészről magára, másrészről biztositassék a tekintetben, hogy ezen vasutnak üzleti forgalma lehetőleg az állam javára szolgáljon.

De kérdem tisztelt ház! megérdemli azt ezen igazgató-tanács, hogy ezen vasut kezelése kezei közt maradjon, a mely beterjesztett memorandumában világosan igyekszik bebizonyitani azt, hogy a kormány, illetőleg a képviselőház könnyüvérüsége egy részről, másrészről pedig a ministerium késleltetése volt oka annak, hogy ezen vasut alaptőkéje sok tekintetben megkárosult? Nem akarok visszatérni egy kérdésre, mert az már el van döntve, nem is kivánok annak czáfolásába bocsátkozni, a mi itt az államhitelről mondatott; de szükségesnek tartom, hogy ha az állam kötelezettséget vállal magára, másrészről biztosittassék a tekintetben, hogy ezen kötelezettség legalább nagy áldozattal nem jár. Ezt pedig egyedül a különvélemény elfogadásával a VIII. osztály által javasolt módositásban látom elérve, azért kérem annak elfogadását.

Simonyi Ernő: Megvallom, hogy az imént megejtett szavazás eredményének kihirdetése után azt vártam a tisztelt kormánytól, hogy nem fogja jelenleg ezen törvényjavaslat további tárgyalását kivánni: mert én legalább ilyen többség által nyert föllhatalmazás folytán nem merném magamra vállalalni a felelősséget a törvényjavaslatért, mely ily nagy terhet fog róni az országra. Azonban mégis, miután a tisztelt ház tárgyalásába bocsátkozott, megvallom ezen törvényjavaslat legsérelmesebb pontját ezen 3-ik §-ban találom, és pedig nem azért, mert terhet vállal az ország; mert hisz az tulajdonkép az előbbi két szakaszban van meghatározva, hanem azért, mert ezen tehertől szabadulni akar a részvényesek rovására, s mert én, mint azt szerencsém volt már előbb is előadni, nem hiszem, hogy a törvényhozásnak jogában állana, azt tehetni. Ennélfogva, ha valami más czélszerübb mód találtatnék: én sokkal szivesebben fogadnám az itt ajánlottnál. A zár alá vételt magam is, mint Máttyus képviselő ur előterjesztette, nem tartom törvényhozási, hanem administrativ intézkedésnek. Ha a kormány elegendő okot lát rá, hogy akár ezen, akár más vasutat zár alá vegyen: ezt administrativ uton kell tennie; a kormány természetesen magára vállalván a felelősséget: vajon helyesen járt-e el vagy nem?

Hanem itt ezen §-ban a részvényesek vagyona fölött történik intézkedés, s ezt én magának a törvényhozásnak körén tullévő kérdésnek tartom: azért kivánnám, hogy ezen szakasznak végszavai, a mint azt Helfy képviselőtársam inditványozza, hagyassanak ki. Ha előáll azután a kérdés, hogy tehát honnan fizesse a kormány: megvallom, arra én egyelőre válaszolni nem tudnék és nem tudnám kijelölni az alapot, a melyből az födözendő volna; hanem igen természetes, hogy azon törvényhozás, mely valamely költség kiadására a kormányt föllhatalmazza: kénytelen gondoskodni annak födözéséről is. Hogy honnan fog ezen födözés elő kerülni, azt nem tudom; hanem igen természetes, hogyha a tisztelt ház megszavazza a költséget: ezen költség födözéséről is kénytelen gondoskodni a kormány, mert másként nem volna képes a kormány a képviselőház parancsolatát teljesiteni.

Én tehát, tisztelt ház nem akarom, hogy a részvényesek joga, mely semmi esetre itt nem dönthető el, hanem eldönthető csupán a bíróság előtt, mondom nehogy ezen kérdés a törvényjavaslat által már praeoccupáltassék: már csorbát ne szenvedjen, kérem a tisztelt házat, méltóztassanak Helfy tisztelt képviselőtársam által inditványozott módositást elfogadni, és a szakasznak a részvényesekre nézve sérelmes végszavait a szakaszból kihagyni.

Popovics Jenő: Tisztelt ház! Két inditvány fekszik előttünk. Az egyik a VIII-ik osztály külön véleménye, az még eldöntve nincs· A másik Helfy inditványa a kettő homlok egyenest ellenkezik egymással, a VIII-ik osztály különvéleménye tul szigoru Helfy képviselö ur inditványa pedig nagyon is lágy. Nem tudom, mind a kettő fölött egyszerre méltóztatnak határozni, vagy külön? Ha a tárgyalás mindkettő fölött folytattatik: akkor a 8-ik osztály különvéleményét és épen azon indokoknál fogva, melyek ellenében fölhozattak, el nem fogadhatom. El nem fogadhatom Helfy képviselő ur inditványát sem, a mely a törvényjavaslat 3-ik §-ának utolsó tételet kihagyatni kivánja; kihagyatni kivánja mint olyant, a mely a részvényesek érdekeit sérti és a mely a részvényesek, illetőleg azoktól a kamat-biztositékot elvonja. Sokszor mondatott a tisztelt ház előtt, a törvényjavaslat átalános tárgyalása alkalmával, hogy ezen törvényjavaslat a bíróság intézkedéseinek praejudicálni és azokat praeocupálni nem akarja. Ezen szándék tehát átalános a tisztelt házban.

De én azt gondolom, hogy a törvényjavaslat 3-ik §-a ha elfogadtatik is: azért a birói intézkedéseket praeoccupálni nem fogja. Mi itt nem itélünk, a tisztelt ház mint egy fél határoz és birál, számot vetvén önmagával, hogy mi lehet törvényes, mi nem a bíróság előtt, s milyen intézkedések állhatnak ott meg, s mily nem. A törvényjavaslatnak azon intézkedése, a mely a társulatnak kezességet biztositott

kölcsönkamat fejében: kijelölte, hogy azon kamatok a társulatnak biztositott járulékaiból fizettessenek, s ez nem lesz birói intézkedés, ez a törvényhozásnak mint magán-félnek, intézkedése. A törvényhozás tudniillik a visszatartási joggal fog birni, s azt fogja mondani a társulatnak, én az engedélyokmány és az arra vonatkozó törvény szerint tartoznám fizetni mértföldenként ennyit és ennyit; de miután a társulat adós ennyivel és ennyivel: én kezeskedtem ezen adósságért, az adósság kamatainak fizetése fejében visszatartom azt, a mit nekem a társulatért kell fizetni. Azt hiszem ezzel a bíróság itélete praeoccupálva nincs is; ha a társulat a törvényhozás ezen intézkedésével nincs megelégedve, folyamodik a bírósághoz.

De nem hiszem, hogy az államnak ezen visszatartási jogát valaki képes lehessen megtámadni: akkor midőn az állam oly adósságok visszafizetésére és kamatainak fizetésére nézve magára vállalta a kezességet, mely pénzek kétségkivül azon vasutnak nemcsak a kiépitésére fordittatnak, hanem az által azon vállalat jövedelmezővé, hasznositható tétetnek. *(Helyeslés.)* Én ennélfogva a törvényjavaslatot ugy a mint szövegezve van, elfogadom. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Szólásra senki följegyezve nem lévén, a tanácskozást befejezettnek jelentem ki.

Szlávy József ministerelnök, és pénzügyminister: Tisztelt ház! A mi a 8-ik osztály különvéleményét illeti, arra nézve az én nézetemet elmondotta Máttyus Aristid tisztelt képviselőtársam, kinek véleményében teljesen osztozom. A törvényben, az engedélyokmányban, az alapszabályokban és a keleti vasuttársaság igazgató-tanácsával kötött s a tisztelt ház előtt fekvő szerződésben meg vannak érintve s ki vannak fejtve mindazon esetek, melyekben a kormánynak jogában áll a vasut üzletét saját kezelése alá venni. Ha azon esetek egyike vagy másika be fog következni: a kormánynak, természetesen jogában és kötelességében fog állani az üzletet a maga kezelése alá venni. Teljesen helyeslem azon kifejezett nézetet, hogy a zár alá vétel rendszerint birói uton, némely esetekben közigazgatási uton is elrendelhető; de nézetem szerint soha és semmikor törvényhozási uton. Praejudicáltatnék az által, a mint mondatott itt, az egész keleti vasut kérdésnek, s az igazgató-tanács eljárása fölötti itéletnek is. Mert bármiként legyen ma a tisztelt ház meggyőződve, a mostani vagy a volt igazgató-tanács összességének vagy egyik vagy másik tagjának eljárása felől: még ezen magán meggyőződésnek a tisztelt ház kifejezést nem adott. Mihelyt pedig a törvénybe beletétetik az, mit a 8-ik osztály kiván: ha valami, ez mindenesetre praejudicálna annak, mit a tisztelt ház az akkori időben, mikor a jelentés be fog terjesztetni, határozni akar. Ez iránti nézetemet — mondom — nem szükséges tovább fejtegetnem; Máttyus Áristid tisztelt képviselőtársam kifejtette azt, s én tökéletesen osztozom nézetében és ennélfogva részemről el nem fogadom a különvéleményt.

A mit tisztelt barátom Simonyi Lajos báró mondott, hogy ezen vasut kezelése — mint országszerte tudva van — oly rosz hogy oda jutatta a dolgot, a hol most van. Bocsánatot kérek, méltóztassék distinguálni. Én nem kivánok arról szólani, milyen volt a kezelés és eljárás az épitkezésnél; jelenleg azonban, a mennyire értesülve vagyok, az üzlet ellen panasz egyátalán nem forog fönn, s ennélfogva az üzlet átvételére — mert csakis ennyit tehetne az állam, — jelenleg nincs ok.

A mi Helfy képviselő ur inditványát illeti, megvallom, hogy ha ő nem indokolja: beleegyezném abba, hogy ezen utolsó sorok elhagyassanak, tudniillik, hogy kihagyassék ez: „A hiányzó részt az állam a vasutnak törvényesen biztositott tiszta jövedelem fejében fizetendő összegből visszatarthassa.“ Ha az eredetileg a törvényjavaslatban nincs benne, nem gátolja a kormányt semmi, hogy ilynemü szerződést kössön az igazgató-tanácscsal, a mely természetes képviselője a részvénytársaságnak és mely az utolsó közgyülésben még különösen fölhatalmaztatott arra, hogy közgyülés közbejötte nélkül a keleti vasut ügyének rendezése iránt a kormánynyal véglegesen egyezkedhessék. Mondom, ha e szavak nem is volnának a törvényben: ez még nem gátolná a kormányt, hogy e szerint intézkedjék. De bocsánatot kérek: abba már nem egyezhetem bele, hogy a törvényből kihagyassanak ama szavak azon indokoknál fogva, melyeket Helfy és Simonyi Ernő képviselő urak fölhozni méltóztattak. Mindketten azt mondták, hogy ne praejudicáljunk a részvényesek jogainak, nemcsak hogy ne praejudicáljunk, hanem azon esetben, ha ezen 17 milliónak kamatjai nem kerülnének ki a tiszta jövedelméből, az állam garantiája minden hiány nélkül adassék ki a részvényeseknek. Ennyire már nem mennék az áldozathozatalban tisztelt ház; mert hogy az állam kiadja a részvényeseknek az összes garantiát, és a maga részéről vállalja el a társaság adósságai után járó kamatokat, ezt én részemről nem birnám a háznak ajánlani. A viszony egyébiránt oly egyszerü, hogy egyátalában nem is praejudicálunk a részvényesek jogainak. Mi itt a viszony? A keleti vasutnak van 17 illetőleg 21 millió adóssága. A kormány megkérdezi a keleti vasuttársulat természetes képviselőjét az igazgató-tanácsot: birja-e azon időpontban, midőn az adósság lejár, azt visszafizetni? A társulat erre azt feleli, hogy nem birja. Ekkor előáll az állam, és fölajánlja jó szolgálatait, és azt mondja, átvállalom én a ti hitelezőtöktől, — a ki nem tud vagy nem akar várni — a ti adósságtokat, én leszek nekik a hitelezőjök; a mit pedig ti lekötöttetek az előbbi hitelezőknek: azt

megtartom én magmnak. Aa részvényesek jogainak ez által — ismétlem — praejudicálva nincs és csak folytattatik azon viszony, mely $1^1/_2$ év óta a társaság és az eddigi hitelezőik közt fönállott: csakhogy most az állam lép az előbbi hitelezők helyébe. Ennélfogva épen a tuloldalról fölhozott motivumok következtében nem fogadhatom el ezen inditványt, a miben különben nem találnék semmi nehézséget; mert a kormánynak amugy is jogában áll azt tenni, mi a kihagyatni akart szavakban mondatik, és a társulat erre rá is állana.

Még csak egy-két szóval vagyok bátor felelni Simonyi Ernő urnak azon megjegyzésére, mely szerint a szavazás eredménye után azt várta volna a kormánytól hogy visszavonja a törvényjavaslatot, mert nem hitte, hogy a kormány magára vállalja ily csekély többség mellett ezen törvényjavaslat végrehajtásának felelősségét.

Igenis tisztelt ház, kétségkivül nagy felelősséget vállal a kormány magára, midőn ezen törvényjavaslat végrehajtására vállalkozik, annál nagyobb felelősséget: mert az épen ily csekély szavazattöbbséggel ment keresztül. De higyje el a képviselő ur, én még sokkal inkább félnék azon felelősségtől, hogy ha daczára az elért többségnek: a törvényjavaslatot visszavonnám. (*Tetszés jobb felől.*) Ezen két felelősség közül inkább vállalkozom az elsőre, és hiszem, és reménylem, hogy az ország kárára nem lesz. (*Helyeslés jobb felől.*)

Elnök: A törvényjavaslat 3-ik §-ára nézve három javaslat van a ház előtt: a központi bizottság szövegezése, a 8-ik osztály különvéleménye és azon módositvány, melyet Helfy képviselő ur adott be, mely a szavazás előtt még egyszer fölolvastatik.

Huszár Imre jegyző: *(olvassa Helfy módositványát.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a törvényjavaslat harmadik §-át a központi bizottság szövegezése szerint fogadják el, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja, s igy a különvélemény és a módositvány elesik.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a 4-dik §-t.)*

Eötvös Károly előadó: A központi bizottságnak nincs észrevétele.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Ezen §-hoz egy igen csekély módositványt vagyok bátor inditványozni, a mely semmi tekintetben sem fog változtatni a lényegen; hanem meg fogja menteni egy oly kérdésnek mintegy előleges elismerését vagy megoldását, a mely kétségkivül a biró előtt lesz megoldva.

Itt ugyanis az mondatik: „Fölhatalmaztatik a ministerium, hogy a keleti vasuttársulatnak a már megnyitott vonalaknak teljes kiépitésére stb. 1 millió 700.000 frtot kölcsönképen előlegezzen“

Én csak arra kérem a tisztelt házat, méltóztassék ezen szó helyett: „vasuttársulatnak“ azt mondani: „vasutnak.“ Ez nem fog a dolog lényegén változtatni; hanem nem ismerjük inplicite el azt, hogy vasuttársulat létezik. *(Helyeslés bal felől; derültség jobb felől.)*

Méltóztattak tegnap hallani, hogy csak a vasuti és pénzügyi bizottság jelentésében bennlévő egy ily elnevezésből Kerkapoly Károly tisztelt képviselő ur máris azon deductiot vonta, hogy a törvényhozás azt elismerte; annál inkább fogná természetesen azt mondani, ha ez magában a törvényjavaslatban foglaltatik. Módositványom a dolog lényegén nem változtat; de nem praejudicálja a kérdéseket; annálfogva bátor vagyok a tisztelt házat fölkérni, méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés bal felől.)*

Mihályi Péter jegyző *(olvas)*: „A 4-ik §. második sorában előforduló „vasuttársulatnak“ szó helyébe tétessék e szó: „vasutnak“.

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! Én csak Simonyi Ernő tisztelt képviselő azon megjegyzésére kivánok észrevételt tenni, hogy Kerkapoly Károly tisztelt barátom tegnapi beszédében abból, hogy a pénzügyi és vasuti bizottság jelentésében előfordult ezen szó: „igazgató-tanács“, már azt következtette, hogy ezen igazgató-tanács jogosan létezik: nézetem szerint, igen helyesen következtette ezt Kerkapoly tisztelt képviselő ur; mert midőn ezen törvényjavaslat, a mely fölött az emlitett bizottság véleményét adta, a törvényhozás által tárgyaltatott: ezen szó nemcsak ott fordul elő a jelentésben, hanem közkézen forgott a tisztelt képviselő urak közt, és ha a tisztelt képviselő urak közül valamenyiknek aggodalma vagy kételye volt a társulat, respective az igazgató-tanács jogos léte fölött: akkor, nézetem szerint ezen törvényjavaslatot meg nem szavazhatta volna; mert kivel folytattattak az alkudozások? kinek számára adatott az engedély-okmány? kinek számára szavaztatott meg a törvényjavaslat? Nem másnak számára, mint az azon társulat képviselő igazgató-tanácsa számára. Ha tehát a tisztelt házban a képviselő urak közül akárkinek kételye volt az iránt, hogy ezen igazgató-tanács jogos-e és törvényes-e? akkor e törvényjavaslatot nem lehetett volna megszavazni.

Én részemről Simonyi Ernő képviselő ur ezen módositványát azért sem fogadhatom el, mert noha nem vagyok nagy stylista és logikus, de még sem tartom helyesnek, hogy ezen 17 millió forint adassék kölcsön a vasutnak. Vasutnak kölcsön adni nem lehet, hanem lehet valakinek adni, ki a vasutat kezeli. Tehát, ha a képviselő ur más szót ajánlana, azt talán elfogadhatnám, de ezt nem.

Különben nem hallgathatom el, hogy én a társaságot teljes meggyőződéssel jogosan létezőnek tartom.

Helfy Ignácz: A tisztelt ministerelnök urnak épen utolsó érvére kivánok egy rövid, de, ugy hiszem, találó megjegyzést tenni. Azt méltóztatott mondani, hogy nem fektetne nagy sulyt rá, hogy meg ne változtassék ezen szó; hanem irályilag nem hangzik jól az, hogy a vasutnak adassék kölcsön ezen összeg. Ugy látszik, hogy a tisztelt ministerelnök ur nem méltóztatott elolvasni a törvényjavaslat egész szövegét, melyben kétszer fordul elő azon kifejezés, hogy a vasuttal történik a rendezés.

Igy az 1. §-ban ez van: „a ministerium felhatalmaztatik, hogy a magyar keleti vasutnak 17,051.539 frtért elzálogositott kötvényeit a keleti pálya terhére kiváltsa.“ Továbbá a 3. §-ban ez van: „S ha a tiszta jövedelem e czélra elégséges nem volna, a hiányzó részt az állam a vasutnak törvényesen biztositott tiszta jövedelem fejében fizetendő összegből visszatarthassa.“ Ha tehát kétszer jól hangzik: jól hangozhatik az harmadszor is.

Elnök: Következik a szavazás. Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 4. §-t a központi bizottság szövegezése szerint elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Elfogadtatott.

Steiger Gyula: Én a 4. és 5. §§. közé egy uj §-t kivánok tétetni. Az egész rendezés, nézetem szerint, azon szerződésre állapittatik, melyet az állam a keleti vasuttársasággal kötött. Szükségesnek, sőt nélkülözhetlennek tartom tehát, hogy ezen szerződés, mely most csak mellékletként van a törvényjavaslat mellett, beczikkelyeztessék a törvénybe, és pedig azért, mert, ha ez nem történik: akkor ez nagyon egyoldalu törvénynek látszik, tudniillik határozunk valamit a keleti vasut dolgai iránt, a nélkül, hogy csak egy szóval is hivatkoznánk azon szerződésre, melyre az egész ügyletet fektetjük, tudniillik a társulattal folyó év január 25. kötött szerződésre. Hogy tehát legyen valamely alapja a törvénynek, hogy a jogok és kötelezettségek eredete magából a törvényből kitünjék: szükségesnek tartom, hogy ezen szerződés beczikkelyeztessék, és pedig a törvénynek 4. és 5. §-a között. Módositványom következőleg hangzik: A keleti vasuttal 1874. január 24. kötött s a törvényjavaslathoz mellékelt szerződés beczikkelyeztetik.

Szilágyi Dezső: Tisztelt ház! Én a tisztelt barátom által beterjesztett javaslatot el nem fogadhatom. Ezen uj szakasznak beiktatása, mely azon szerződést, mely az állam és a keleti vasuttársaság közt a végből terveztetik, hogy e törvény végrehajtható legyen: beczikkelyeztetni akarja magát az egész törvényjavaslatot, annak 4. §-át kivéve, teljesen fölöslegessé teszi. Két utat lehet követni akkor, midőn az állam oly magánjogi viszonyokba lép, melyeknek kötésére a ministerium rendes hatalma nem elégséges. Vagy azt az utat követheti a törvényhozás, hogy a magánjogi viszonyokat szabályozó szerződéseket a törvényhozás szentesitéssel látja el, azaz e szerződést beczikkelyezi, és akkor e szentesités pótolja azt, a mit a minister maga hatalmával nem tehetett. Ha azt az utat követjük: akkor fölösleges a másik utra áttérni, mely másik ut abban áll, hogy a ministerium törvény alakjában fölhatalmazást kér a háztól, hogy olynemü jogi viszonyokat, melyeket rendes hatalmával az állam nevében nem vállalhat el: az ezen fölhatalmazás alapján megköthessen. Mind a két uton helyesen czélhoz jutunk, és rendezhetők az államjog-viszonyai. De hogy a törvényben a ministerium egyrészt megnyerje mindazon fölhatalmazásokat, melyek szükségesek arra, hogy a keleti vasuttársulattal a szerződést megköthesse, és azonfölül ugyanazon törvényben ezen szerződés még be is czikkelyeztessék: ez azon két módnak fölösleges combinálása, mi, nézetem szerint, e nézeteket csak elhomályositja, a dolog fölfogását megzavarja. A törvényjavaslat az első utat követte; megadja a ministeriumnak mindazon hatalmat, a mi szükséges arra, hogy e szerződést a keleti vasuttársulattal megköthesse, és igy gondoskodva van minden kellő módról, hogy az állam és a vasuttársulat közt a jogviszonyok érvényesen létrejöjjenek. Ennélfogva a módositvány elfogadása, ezen törvényjavaslat 4. §-át kivéve, a többi szakaszok elfogadását teljesen fölöslegessé tenné: ez okból én a módositványt nem pártolom.

Mihályi Péter jegyző *(ujra fölolvassa Steiger Gyula módositvángát.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 4. és 5. §. közé illesztendő uj szakaszt elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el.

E szerint a törvényjavaslat, mint átalánosságban, mint részleteiben elfogadtatván, a holnapi ülésben harmadszor fog felolvastatni. Még hátra van azon határozati javaslat, melyet a központi bizottság a pénz s vasuti bizottságok jelentése alapján elfogadott.

Eötvös Károly előadó: A javaslat a következőleg hangzik *(olvas:)* A képviselőház hatalmazza föl a ministeriumot, hogy a keleti vasuti társulatot előlegezési üzlete rendezésében támogathassa, oly módon azonban, hogy e támogatás az államkincstárra nézve semminemü ujabb terheltetéssel ne járjon. A ház azonban kijelenti, hogy ezen fölhatalmazás a keleti vasut kérdésének bármily irányban eldöntésére nézve elvi határozatot nem képez, ugy az eddig követett eljárás fölött semmi irányban véleményt nem tartalmaz, s az addig történtekre nézve senkit a felelősség alól föl nem ment.

Tisza Kálmán: Tisztelt képviselőház! Én ezen határozati javaslatot hogy elfogadom, azt mondanom sem kell, mert jeleztem ezt még tegnapi beszédemben; de ugyanakkor jeleztem azt is, hogy

megtoldandónak tartom azért, hogy a képviselőház nyilatkozzék az iránt, hogy a keleti vasut ügyeit minden irányban mentől előbb megoldatni és lebonyolittatni akarja.

Ezen szempontból volnék bátor inditványozni minden bővebb indokolás nélkül, hogy a jelen határozati javaslathoz, mint második bekezdés a következő tétessék:

„A vasuti s pénzügyi bizottságot pedig oda utasitja, hogy a rábizott vizsgálatot egész erélylyel folytassa, azt a lehető legrövidebb idő alatt befejezze, és jelentését terjeszsze be, hogy a keleti vasut ügyei mentől előbb minden irányban elintézhetők legyenek.“ (*Helyeslés.*)

Nem fogom indokolni, mert látom, hogy nem szükséges.

Elnök: Ugy látom, hogy a tisztelt ház Tisza Kálmán inditványát, ugy a határozati javaslatot is elfogadja.

Következik a napirend második tárgya, vagyis a kérvények tárgyalása.

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság véleményes jelentését a XXXIII. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyában előterjeszteni.

(Olvassa a kérvényi bizottság véleményét az 1-től bezárólag 22. sorszámu kérvények tárgyában, mely változatlanul elfogadtatik. Olvassa tovább a 23. sorszám alatt Ujvidék szabad királyi város részéről, a városi főispánnak folyó évi junius 3-án tanusitott eljárása ellen beadott kérvényre a bizottság véleményét, mely a következő:) A városi főispánnak a városi közönség által sérelmesnek talált eljárása azon hibából eredvén, hogy a közgyülés tárgysorozatába a városház épitésére kiküldött bizottság jelentése is felvétetett, mely még be nem lévén terjesztve, nem is tárgyaltatott; miután azonban ezáltal a városi bizottságnak az 1870: XLII. törvényczikk által biztositott hatáskörén belül azon joga, hogy a városház épitésre kiküldött albizottságnak is jelentése beterjesztésére határidőt tüzhet ki, és azt akár rendes, akár e czélra összehivandó rendkivüli közgyülésben tárgyalhassa, kétségbe nem vonatik; ugyanezért a kérvényi bizottság ez ügyben további intézkedés tételének szükségét nem látja.

Kosztics Lázár: Tisztelt ház! Miután, véleményem szerint, a tisztelt bizottság a panasz meritumát nem fogta föl, illetőleg tévesen értelmezte: kérem a tisztelt házat, hogy a kérvényt fölolvastatni méltóztassék, miután nekem ellen-inditványom van.

Dániel Ernő előadó *(olvassa a kérvényt.)*

Kosztics Lázár: Ezen panasznak fölolvasása után már világos a tisztelt ház előtt, hogy nem az a kérdés: vajon tárgyaltathassék-e a városi közgyülésen a városi épités ügyében kiküldött bizottság jelentése; hanem arról van szó: vajon van-e joga a város közgyülésének rendkivüli közgyülést összehivni és annak napirendjét meghatározni, azaz megengedheti-e az országgyülés, hogy az utolsó törvényhozási aera által már a legszükebb körre szoritott önkormányzati jogok megsértessenek. Mulatságos ebben az ügyben az, hogy a kormány abban liberálisabb volt, mint a tisztelt bizottság azt föltenni látszik.

A tisztelt bizottság fölteszi, hogy ezen kérdés még nincsen eldöntve, hogy ezen bizottsági kérdés még nincsen elintézve. Az tudtommal megtörtént, és a kormánynak nem volt semmi ellenére. (*Zaj, halljuk!*) A választmány véleményének alapja azzal elesik. E tárgyban nekem tehát a következő ellen-inditványom van. (*Olvassa:*) „Miután mind a panasz értelme, mind az ahhoz mellékelt jegyzőkönyvi kivonat tartalma folytán alaposan föltehető, miszerint a jelen esetben egyrészről a közgyülési jog megszoritása, másrészről pedig a főispáni hatáskör tullépése forog fön; miután továbbá a bizottsági inditványból ki nem vehető, hogy az érintett bizottság a belügyminister véleményét kikérte volna: a ház Ujvidék szabad királyi város indokolt kérvényét jelentéstétel végett a kormányhoz átteszi.“

A mellékletből az tünik ki, hogy a főispán épen azon pillanatban oszlatta szét a közgyülést, midőn egy városi képviselő, ki egyuttal a városi épitő bizottságnak is tagja, föl akarta világositani a közgyülést az ügy állásáról. A főispán azt talán ugy értelmezte jelentésében, mint érdemleges vitát, de ha igy értelmezte, mi nem áll: akkor kötelessége lett volna figyelmeztetni a szónokot arra, hogy magát a tárgyhoz tartsa; nem volt azonban joga föloszlatni a gyülést. Ajánlom a tisztelt háznak ellen-inditványomat elfogadásra.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa Kosztics Lázár ellen-inditványát.)*

Szapáry Gyula gr. belügyminister: Tisztelt ház! Szükséges volna talán a képviselő ur beadott módositványát elfogadni, ha a fölött forogna fön kérdés, hogy akárki, akár a főispán, akár a minister a közgyülésnek azon jogát, hogy rendkivüli közgyülést tüzzön ki, kétségbevonta volna; de ezen jogát a közgyülésnek sem a főispán, sem én nem tagadtuk soha.

A tényállás tisztán és egyszerüen az, hogy a városház épitésének ügye azon közgyülésre kitüzve nem volt, s fölszólalt egy képviselő, hogy annak tárgyalása iránt közgyülés tüzessék ki; de a törvényhatóságokról szóló törvény és a törvényhatóság szabályai szerint irásbeli inditványt nem adván be, hozzá senki sem szólott, s igy nem lévén tárgya a közgyülésnek, az eloszlattatott. Ez egyszerüen a tényállás, s azon kérdés nem forog fön, melyet a

képviselő ur fölhozott, hogy tudniillik a közgyülésnek azon joga, hogy rendkivüli közgyülést tüzhessen ki, kétségbe nem vonatott.

Ennek alapján kérem a tisztelt házat, méltóztassék a kérvényi bizottság véleményét elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Miletics Szvetozár: Kénytelen vagyok, tisztelt ház, fölszólalni; mert a tisztelt minister ur olyat mondott, a mi nem áll. Hogy ha, tisztelt ház, mindig téves értesülés alapján itélünk, nem tudom, hová fogunk jutni. A dolog nem ugy áll, a mint azt a tisztelt minister ur előadta.

Julius hó 3-án kellett volna a városház épitésének ügyét tárgyalni, a mely napirendre ki is volt tüzve azon czédulán, melylyel a repraesentánsok meghivattak. Miután láttam, hogy ez nem tárgyaltatik: fölszólitottam a polgármestert, kérdezvén: hogyan van az, hogy ezen ügy nem kerül tárgyalás alá. Erre ő nekem azt a feleletet adta, hogy miután a bizottság, a melynél ezen ügy volt, munkálatával még nem készült el, letörülte a napirendről. Én azonnal inditványt tettem, hogy nyolcz nap alatt egy rendkivüli közgyülés hivassék össze. Ezen ügy sürgős volt azért, mert a közönség a ministerium jóváhagyása mellett már két év előtt határozta el az épitést, erre a ministerium jóváhagyásával évjárulékokban törlesztendő kölcsönt is vett föl, és 800.000 tégla is kész volt, tehát sürgős, hogy az épités ezen évben megkezdessék, vagy legalább az alap lerakassék, hogy annuitások és kamatok hiában ne fizettessenek.

Én tehát inditványoztam, hogy rendkivüli közgyülés hivassék egybe, a mire a közönségnek ugy a törvény, mint a statutum szerint joga van. Erre föláll Branyovacsky, jól ismeretes volt népképviselő, egykori polgármester, mint bizottsági tag, a ki föl akarta világositani az ügy állását, és támogatni inditványomat, hogy ezen rendkivüli ülés megtartassék. A főispán pedig nem engedte meg ezen inditvány tárgyalását; pedig csak arról volt szó: vajon kell-e vagy nem kell-e rendkivüli közgyülést egybehivni. Csak ez volt a kérdés, nem pedig az ügynek merituma. De a főispán föltette kalapját, s elhagyta a gyülést. A közönségnek majoritása ülésen kivül panaszát fölterjeszté a minister urhoz; de a tisztelt minister ur ez ügyben jelentést kapott a főispántól, a melyben ép ugy, mint a pancsovai ügyben hozzá intézett jelentésben a dolog egészen másképp adatott elő, mint valóban történt, hogy tudniillik mi akartuk volna magát a napirenden nem lévő tárgyat meritorie tárgyalni.

A jelentés tehát hamis és ámitáson alapul. A minister ur erre azt felelte, hogy a főispán helyesen járt el, mert mi oly dolgot akartunk tárgyaltatni, mi nem volt napirenden.

Hogy ha igy állana a dolog, én is tudom, hogy igaza lenne; de nem ugy áll. Mi az első rendes havigyülésben hivatalosan repraesentatiot intéztünk a minister urhoz, hogy a dolog nem ugy van, mint a főispán állitotta. Mit felelt a minister ur? nem is olvasta, vagy nem olvastatta a fölterjesztést, hanem csak ugy megvetéssel azt mondta: nem is találtam érdemesnek a dologba ujra bocsátkozni. Azután látva a mi repraesentationkat, melyet a tisztelt házhoz intéztünk, azt mondta, hogy itt ezt a bajt orvosolni kell. Maga az előadó vagy nem fogta föl ezt a panaszt, vagy nem akarta fölfogni, vagy pedig akaratlanul félrevezettetett, mert ugy adta elő a dolgot, mintha Ujvidék közönsége azt kérné, hogy neki megengedtessék a rendkivüli gyülés tarthatása, és ott a város-épitési ügy tárgyalhatása. Már azon ügy az első havigyülésben tárgyaltatott; de panasz emeltetett az ellen, hogy a főispán a julius hó 3-án tartott gyülést jog és ok nélkül föloszlatta, és hogy máskor is igy ne tehessen. Itt elvi kérdés forog fön; az tudniillik: vajon van-e joga egy főispánnak a közgyülést, mondhatni, ok nélkül, kénye-kedve szerint fölfüggeszteni vagy azt eloszlatni? Mi azt akarjuk, hogy a főispánnak ilyen visszaélései szüntessenek meg. Ez, kérem, nem nemzeti, hanem elvi, régi kérdés, municipális kérdés, s ne tessék talán az elleninditványt azért visszataszitani, mert az az ujvidéki szerbek részéről, mely ott a többséget képezik, tétetik. Ismételve kérem tehát a tisztelt házat, méltóztassék az ellen-inditványt elfogadni.

Elnök: Szólásra többé senki följegyezve nem lévén, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Mielőtt szavazásra tenném a kérdést, föl fog olvastatni még egyszer a kérvényi bizottság javaslata, s a Kosztics Lázár által benyujtott ellen-inditvány.

Dániel Ernő előadó *(ujra fölolvassa a kérvényi bizottság javaslatát.)*

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az elleninditványt.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság javaslatát fogadják el, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Dániel Ernő előadó *(olvassa a XXIV. sorszám alatt Békésmegye kérvényét, Gerla és Póstelek pusztáknak községekké alakitása következtében szenvedett sérelmei orvoslása iránt. A bizottság véleménye igy hangzik:)*

„A békés-gyulai m. kir. adóhivatalnak az iratokhoz mellékelt kimutatása szerint nevezett puszták az önálló független község alakitásához megkivántató szellemi és anyagi erőkkel bőven rendelkezvén, a belügyministernek az 1871. évi XVIII. törvényczikk 135. §-ra alapitott intézkedése ellen támasztott fölirat kérelmének hely nem adathatik.“

Beliczey Rezső: Tisztelt ház! Mindenekelőtt bátor vagyok a tisztelt házat fölkérni, méltóztassék megengedni, hogy e nagyfontosságu kérvény, mely bizonyára megérdemli a tisztelt ház figyelmét, fölolvastassék. *(Halljuk!)*

Beőthy Algernon jegyző *(fölolvassa a kérvényt.)*

Beliczey Rezső: A fölolvasott kérvényből méltóztatott a tisztelt ház tapasztalást szerezni a felől, hogy a tisztelt minister ur Békés városához tartozó két külön pusztának Gerla és Póstelek pusztáknak községekké alakulására jogot adott, és hogy ezen jog adását a községi törvény 135-ik szakaszára alapitja; a megye pedig ugyanezen 135. §., valamint a 37. és 38-ik §-ra támaszkodva, valamint különben az egész községi törvény-czéljánál és irányánál fogva a két pusztának községgé alakulási jogát törvénybe ütközőnek tartja.

Kérdés tehát, hogy a tisztelt ház bölcsessége miképen határoz ezen első tekintetre csak helyi érdekü, de tényleg nagyfontosságu országos kérdésben: mert ennek eldöntése a községek és városok emelkedésére, vagy azok eltörpülésére nagy befolyással van. A községi törvény 135-ik szakaszát, melyre a minister ur hivatkozik, bátor leszek lényegében fölolvasni:

„Ha valamely pusztai terület birtokosai külön községgé, vagy valamely kis község önálló községgé, vagy végre nagy község rendezett tanácsu várossá akarna átalakulni, az átalakitásért folyamodók kérvényüket az illető törvényhatósághoz adják be, és tartoznak bebizonyitani:

a) hogy ezen átalakulást a pusztai birtokosok, illetőleg a községi lakosok azon része kivánja, mely együtt a puszta vagy község összes egyenes államadójának felénél nagyobb részét fizeti; és

(b hogy az ezen átalakulás folytán reájuk nehezedő kötelezettségek pontos teljesitésére elégséges szellemi és anyagi erővel rendelkeznek.

A törvényhatóság megvizsgálván a folyamodók bizonyitékait, saját véleményének kiséretében, a belügyministerhez küldi, ki a fölött véglegesen intézkedik.

Ha be van bizonyitva mindaz, a mi a föntebbiek szerint bebizonyitandó: az átalakulás meg nem tagadtathatik.“

E szakasz első sorában tehát a törvény határozottan mindjárt pusztai terület birtokosairól szól, nem pedig több pusztai terület birtokosairól, és miután ezen szakasz *a)* pontja ismét csak pusztai birtokosokat emlit s nem több pusztai birtokosokat: *(Fölkiáltások jobbfelől: Ez sophisma!)* annálfogva csodálkozásomat fejezem ki a fölött, hogy a tisztelt minister ur mikép adhatott a törvény ezen nyilt rendelete ellen a különálló pusztának együttesen községgé alakulhatási jogot. *(Derültség jobb felől.)*

Tisztelt ház! Ha a törvény nyilt rendelete ellen lehet erre jogot adni két pusztának: akkor lehet jogot adni 3—4 vagy több pusztának is. *(Fölkiáltások jobb felől: Lehet!)*

De az ily eljárás, szerintem, törvényellenes, és a jelen esetben a községek s a városok lényeges kárára történt; mert a pusztai birtokosok tömegesen fogják a tisztelt minister ur által sikeresnek bemutatott példáját követni, *(Nyugtalanság.)* s midőn különálló pusztai területekkel egyesülni fognak a végből, hogy egy külön községet alakitsanak: egyuttal meg fognak szabadulni a rájuk nehezedő nagyobb községi s városi adóktól, s meg fognak szabadulni a nagyobb községekben és városokban jelenleg fizetendő felső nép- vagy polgári iskolákra, vagy más ily üdvös czélu adózástól. *(Ugy van! bal felől. Zaj jobb felől.)*

A mi még az e szakaszban emlitett szellemi és anyagi erőt illeti, miután nem föltételezhető, hogy a törvényhozás azt czélozta volna, hogy ezen kelléknek megitélésében kizárólag csak a minister egyéni fölfogása legyen a döntő hatalom: annálfogva ezen kellék és a községek alapszabályait magában foglaló előbbi szakaszok kellő tekintetbevételével birálható csak meg, melyek közül a 38. §. ezeket mondja:

„Községi választó:

a) minden 20 éves községi lakos, ha saját vagyonától vagy jövedelmétől a föld-, házi-, jövedelmi- vagy személyes-kereseti adót a községben már két év óta fizeti, a ki azonban személyes-kereseti adón kivül egyéb adót nem fizet, csak azon esetben, ha gazdai hatalom alatt nem áll.“

Hogy mennyire felelt meg a tiszt. minister ur intézkedése a most fölolvasott törvény-szövegnek: arra elég legyen csak annyit fölemlitenem, hogy e két pusztának nincs más adófizetője, mint a két birtokos gróf; mert a rendszeresittetlen, és igy ideiglenes állomásu szerzetes barát, mint lelkész, s a szintén rendszeresitetlen állásu tanitó csak nem tekinthető állandó adófizetőnek, valamint az évi állásu gazdatisztek sem, mert hisz a birtokos gróf tetszésétől függ őket bármikor elbocsátani, s állomásaikat egyszer mindenkorra végkép beszüntetni; a mi pedig a többi lelkeket illeti: ezek gazda hatalom alatt állva, fizetik személyes-kereseti adójukat.

Nem akarok a részletekbe bocsátkozni, nehogy a tisztelt házat ez előhaladt időben untassam, különben meg kellene még azt jegyeznem, hogy a 2—3 iparos conventionatus, a kertészek pedig, kik ott vannak, nem telepitvényes kertészek, hanem csak feles-kertészek, milyennel minden utolsó fertály-sessiós gazda rendelkezik, a ki dohányt termel, mert a birtokos házában és pajtájában laknak, és ugy termelik a dohányt. Meg kell jegyeznem, hogy habár a kérvényben ki van mutatva, hogy 1872-ben

a két gazdasági majorban 699 lakos volt, a mult hónapban megejtett összeállitás szerint 559, és igy 140-el kevesebb. S ha a két birtokos gróf az ezen megyében ujabb időben fölkarolt feles-rendszer szerint fogja ezen két pusztai gazdasági földjét kezeltetni: akkor a majorokban a kerülő csöszökön kivül senki sem marad. Méltóztatnak tehát tapasztalni azt, hogy itt még annyi törvényes választó és választható polgár sincs, a mennyi tulajdonkép megkivántatik arra, hogy a községi tanács és a képviselő-testület megalakuljon, és igy, minthogy a tisztelt minister ur által létrehozott ezen pseudo-község nem felel meg a községi törvény 37., 38., 42., 43., 64., 70., s az átmeneti intézkedésekről szóló 155-ik §-nak sem: ki kell jelentenem a tisztelt ház előtt, hogy ezen pseudo-község a leghalványabb árnyalatával sem bir a községi köteléknek és a törvénynek gunyára — nem föltételezem ugyan a minister urról, hogy szándékosan tette, de esetleg itt a két birtokos gróf — azon privilegiumban részesül, hogy egyedül tőlük függő és általuk fizetett közegeikkel külön községi hatóságot alakitana, s illetőleg cselédjeikből külön községi hatóságot gyakorolna. Ha a tisztelt minister ur azon a törvény tiszteletét oly szépen hangoztató körlevelében, melyben a megyéket a községi törvénynek életbeléptetésére oly melegen fölhivta, a községi törvénynek ily módoni életbeléptetését czélozta: meg lehet győződve, hogy nagyobb szolgálatot tett volna a hazának, ha egyátalában nem buzgólkodik a törvény életbeléptetése mellett. Mert hogy a törvényhozásnak, mely a községek fölvirágzását és emelését czélozta, egyátalában nem lehetet czélja, hogy ezen kérdés ily ferde irányban oldassék meg olykép, hogy az a gazdag földbirtokosok számára privilegiumot hozzon létre: azt, ugy hiszem, mai határozatával a ház a minister urat tájékozni és az ország polgárait megnyugtatni fogja.

Nem akarok visszaélni a tisztelt ház türelmével. (*Halljuk!*) Csak azt jegyzem meg, hogy ha a tisztelt minister urnak ezen a törvény tiszteletéről nem tanuskodó rendelete meg állhatna: akkor, bármily sajátságosan hangozzék is, de én azt hiszem, hogy alig van Magyarországon egyetlenegy pusztai terület, melyet ily módon külön községgé alakitani ne lehetne, vagy a melytől a községi alakulás megtagadható volna. *(Helyeslés bal felől.)* Ki kell jelentenem, hogy ha Békésmegyének, mint törvényhatóságnak, ezen a törvény tiszteletén alapuló és törvényes indokokkal támogatott kérvényét a tisztelt ház esetleg nem méltatná figyelmére: akkor hazánkra nézve a községi törvény nem áldásos, hanem hátrányos leend. Mert midőn a törvény kötelességeket ró a községekre és városokra: ily módon elvonja azoktól a jövedelem nagyobb tételeit.

Elősoroltam, tisztelt ház, azon törvényes érvek egy részét, melyekkel szemben a ministeri rendelet és a téves fölfogáson alapuló bizottsági vélemény meg nem áll. Kérem ennélfogva a tisztelt képviselőházat mentse föl az ország egyik köztörvényhatóságát, azon erkölcsi vereségtől, hogy az, mint a törvényeknek százados őre, ne legyen kénytelen egy törvénytelen rendeletet végrehajtani, és tartsa fön a ház Magyarország fönnállásának legelső alapföltételét: a nemzeti érzületben gyökerező törvényei sérthetlensége iránti tisztelet érzetét.

Kérem a tisztelt házat, méltóztassék, az általam előterjesztett indokok alapján, ezen törvénytelen rendeletet megsemmisiteni. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Szapáry Gyula belügyminister: Tisztelt ház! Méltóztassék megengedni, hogy elmondjam azon indokokat, melyek alapján én a képviselő ur által törvénytelennek mondott rendeletet kiadtam. A tényállás ez: A pusztának, a mint a képviselő ur elmondá, vagy 699 lakója, e közt van 135 adófizető, ezen adófizetők közt van 56 olyan, kiket semmi tekintetben gazdai hatalom alatt állóknak tekinteni nem lehet; *(Ellenmondás bal felől.)* mert a gazdai hatalom alatt állónak, különösen a szerződés mellett fölfogadott telepitvényeseket vagy feles kertészeket, ugy szintén gazda tiszteket és iparosokat, a lelkészt és tanitót gazdaihatalom alatt állóknak az eddigi eljárás szerint nem lehet tekinteni. A törvény, tisztelt képviselőház, nem határozza meg azon adónemeket, melyek szerint az illetők mint adófizetők megitélendők; hanem csak azt kivánja, hogy két évig azon községben adót fizessenek és gazdai hatalom alatt ne álljanak, az ily község lakosai, a törvény 38. §-a értelmében adófizetőknek tekintetnek. Én különben nem tekinthettem és nem vehettem figyelembe: vajon azon állapot, mely azon pusztákon most létezik, állandó-e vagy nem; én elhatározónak csupán a jelen állapotot vettem figyelembe. Én nem éreztem magamat hivatva a törvény indokainak magyarázatába bocsátkozni, hanem a törvényt szószerint végrehajtottam. *(Helyeslés jobb felől.)*

A törvény 135-ik §-a községi vagy pusztai birtokról szól, s külön község alakitásáról, és kimondja, hogyha az illetők a törvény által előirt kellékeknek megfelelnek és bebizonyitják, hogy község alakitására elég anyagi s szellemi erővel birnak: akkor a belügyminister nemcsak hogy a törvényt máskép nem magyarázhatja, de a kérvény teljesitését a 135-ik §. értelmében meg sem tagadhatja. Kérem tehát a kérvényi bizottság véleményének elfogadását. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kemény Mihály: Röviden én is előadom az indokokat, melyeknél fogva Békésmegye kérvényét pártolom. Röviden el fogom mondani azt, hogy a minister ur szószerint sem teljesitette

a törvényt ugy, a mint annak betüjében áll, de nem teljesitette különösen annak szellemében. Hogy szószerint nem teljesitette, azt már Beliczey képviselőtársam megmutatta; mert ha a 135-ik §-t szószerint veszszük: akkor csak egy puszta birtokosának lehet az engedélyt megadni külön község alakitásra, s ha több puszta ugyanazt kivánja, a többi egyenként csatlakozhatik a már községgé lett elsőhöz. Ez a 135-ik § értelme szószerint.

Én ugy hiszem, hogy egy önkormányzatu, népképviseleten alapuló parlamentális törvényhozásban a törvény irányzata nem lehet az, a mi az absolutistikus kormányoknál az önkénynél, valamint a feudalisoknál és minden reactionárius elemnél, tudniillik fékező; hanem lehet iránya a fejlődésnek és életnek, s ennek minden törvényben benne kell lenni, hogy a haza fölvirágzására, közmüvelődésére nyujtson segédkezet. Ha ez nincs a törvényben, e törvény mindég reactionárius, — és ha igy biráljuk a törvényt: bizonyos, hogy nem lehetett a törvényhozás intentiója, midőn az 1871. XVIII. törvényczikket hozta az, hogy a községeket mindazon attribumoktól, melyek arra kivántatnak, hogy azok életerősek legyenek, megfoszsza; hanem ellenkezőleg az, hogy nekik módot nyujtson arra, hogy erősek s virágzók legyenek. Midőn a közoktatásról szóló törvény azt mondta, hogy község, melynek lakossága öt ezeren fölül áll, tartozik polgári iskolát állitani; nem akarta azt, hogy minden nagy-birtokos kivonhassa magát alóla, — igy pedig minden nagy-birtokos kivonja magát; de nemcsak minden nagy-birtokos, hanem majdnem mindenki, a ki ugy akarja; — mert példánakokáért Békés megyében vannak községek, hol az urbéri lakosoknak nagyobbrésze is teheti azt. Nálunk tudniillik pusztán kapták ki legelői illetményeiket, s igy összeállhatnak ötvenen, hatvanan, és elszakadhatnak a községtől, s azon veszszük észre, hogy ma-holnap ott leszünk, hogy azon Békésmegye, melyről Deák Ferencz azt mondta, hogy az unicum az erős nagy községek tekintetében: lesz a legszerencsétlenebb megye, mert azon nagy községek, melyek leginkább földmivelőkből állnak, — meg lévén nekik azon alakulási hibájuk, hogy legnagyobb részben földmivelőkből állanak, tehetlen tömegek fognak maradni, ha a birtokosok s értelmiség a törvény által támogatva, kivonják magokat annak köteléke s községe viszonya alul. Fölteszem a magyar birtokosokról, hogy oly hazafiak, legalább a többség, hogy nem fogják azáltal bénitani a községi életet, hogy a községi, a népélettől elvonulnának, mihelyt kötelességről vagy fizetésről van szó; ellenben ott, a hol jogokat kell gyakorolni, példánakokáért nép-képviselők lenni, — ott igenis előtérben állanak. — Fölteszem róluk, hogy ugy tesznek, mint az angol aristokratia, mint az angol nagybirtokosok, kik a népet saját tüzhelyénél házi életében felkeresik, hogy velük egyek legyenek a jogok és kötelességekben. De ha vannak hazánkban oly birtokosok, kikben nincs meg azon erény és hazafiság; akkor ugy hiszem, a törvényhozásnak kötelessége kényszeriteni arra, hogy kötelmeiket teljesitsék, és a törvényhozásnak kötelessége oly törvényeket alkotni csak, melyek, mint már mondám, a községek fejlődését, virágzását mozditják elő. A jelen esetben nem igy történt.

Tisztelt ház, mert igaz bár, hogy a két pusztán, Póstelek és Gerlán 1872-ik évről kivánt összeirásban, melyet a pénzügyi hatóság eszközölt, 699 lélek van fölvéve; de igaz az is, hogy ott a két grófon, és ha ugy tetszik, két ispánon és két főerdészen kivül, kiket hivatalnokoknak fogadok el, és még azon barát-lelkész és tanitón kivül, a ki csak ideiglenes: a többi mind gazdai hatalom alatt áll. Még azon öt mesterember is, mert a gróf engedélye nélkül az ács nem faraghat csak egy gyufát sem, a kovács stb. szintén másnak legkisebb munkát sem teljesithet. Még az ottlévő 38 kertész is gazdai hatalom alatt álló, habár a tisztelt minister ur főleg erre alapitotta engedélyét. Nálunk, minden $^1/_4$-telkes gazdának van ily kertésze, ha dohányt termeszt, az ily kertész ugy fogadtatik, hogy a mikor a dohánytermést beadta, vagy átalán, ha gazdája, vagy a földesur vele nincs megelégedve: azonnal elbocsáttatik. Igaz, a minister ur azt mondja, hogy csak a jelent tartozik figyelembe venni, s nem a jövőt; de a jelent sem vette figyelembe, mert 1873-ban az összeiráskor már a 38 kertészből 12 hiányzott, sőt mikor a folyamodványt beadták, már akkor hiányzott; hogy mennyi hiányzik most, azt nem tudom; de tudom, hogy a lelkek száma $14^0/_0$-al apadt, — s hogy az a birtokos és tisztjei kedve szerint folyton változik; — ezek szerint tehát, az én teljes meggyőződésem szerint, a 38 kertészt nem lehet másnak nézni, mint olyannak, kik a 38-ik §-ban gazdai hatalom alatt lévőknek neveztetnek. De ha a törvénynek egyes czikkeit nézzük betüszerint, nem képes ez a község ezeknek sem megfelelni. Először meg kell azt jegyeznem, hogy e község akarva nem akarva, nem lehet más, mint nagy község. Kis község nem lehet, mert az egész megye területén nincs község, a mely kis község volna, neki magának kell jegyzőt tartani, mert nálunk közjegyző nincs. Ha pedig e szerint nagy község lesz: a 37-ik §. szerint kell legalább 20 képviselőt választania, de hogy abból a két ispán és két főerdészből, miképen fog 20 képviselőt választani, ezt nem tudom; kell neki jegyzőt fogadni, s azt teheti is, arra igenis anyagi erő elég van a grófokban; kell neki a jegyzőn kivül birót, törvénybirót és legalább 4 tanácsost választani, — a lelkész és tanitó nem lehet községi tisztviselő a 76-ik §. szerint, tehát ismét vagy a gróf,

vagy a két ispán, vagy a két főerdész marad fön, ezekből még a belső tanács sem kerül ki, annál kevésbé a külső képviselet.

Igy áll a dolog, tisztelt ház, ha pontonként nézzük az egyes §§-okat, hogy szószerinti értelemben sem lehet annak megfelelő; de a 42-ik §-nak sem felelhet meg: mert ott az van, hogy az nem lehet sem községi előljáró, sem képviselő, ki a községgel számadásban áll, tagadhatlan, hogy itt a gróf maga az összes a község, és azzal mindenki számadási viszonyban van, itt tehát nem lehet senki független képviselő, vagyis a törvény 42-ik §-a értelmében senki meg nem választható.

Nem akarom a tisztelt házat és annak türelmét fárasztani, de ha igy végig megyünk az egyes §§-okon, azok szellemének épen nem, de még betüjének sem felel meg ezen engedélyezett község; azért én csatlakozva Beliczey tisztelt képviselő urnak nézetéhez: kérem a tisztelt házat, hogy ezen végzést visszautasitani méltóztassék. *(Helyeslés bal felől.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Én részemről ezen kérdést sokkal átalánosabb fontosságunak tartom, mint a minőnek, ugy látszik a tisztelt ház egy részén tekintik. *(Helyeslés bal felől.)* Mert bizonyos, hogy a mint első esetekben megállapittatik a törvény helyes értelmezése, az irányadóul kell, hogy szolgáljon a jövő eljárásoknál is, és a szerint, a mint ezen eljárás helyes vagy helytelen, rosz vagy jó következményeket fog eredményezhetni az országra.

Azt, hogy puszta községé válhassék, a törvény okvetlenül meg akarta engedni és azt bizonyos föltételek mellett, gondolom, kétségbe vonni senki sem akarja. *(Helyeslés bal felől.)* De viszont, ha a törvény ezen intézkedésének nagyon tág magyarázatot adunk: akkor én is attól félek, hogy azon községnek létezhetését, vagy alább kellő erőben létezhetését teszszük lehetetlenné, a melyekre eddig is kötelezettségeket háritott a törvényhozás; melyekre, ha ugyan a mostanában nyilvánitott önkormányzati nézetek érvényre emeltetnének: még sokkal több kötelezettségeket kell, hogy háritsunk. Én tehát a dolgot nem csupán ez eset szempontjából, hanem átalános országos fontosságánál fogva tekintem.

Mielőtt elmondanám, hogy e szempontból mit kivánok, főleg egyet kivánok megjegyezni, mire a tisztelt belügyminister ur ugyan nem reflectalt, de a mit, midőn az először szólott tisztelt barátom itt fölhozott: ugy láttam, hogy némelyeknél a nevetés egy nemét idézte elő, pedig én legalább nagyon alaposnak tartom.

Azt mondta ugyanis tisztelt képviselőtársam, hogy a törvény arról szól, hogy puszta alakulhat községgé, nem pedig arról, hogy két vagy több puszta együtt alakulhat egy községgé. Mert, midőn a törvény a pusztának községgé lehetését megengedte: az általa mondott föltételekből is kitünik, hogy azt akarta, mint nem is akarhatott mást, hogy azon puszta a községi kötelmeknek megfeleljen. Ha egy pusztán, egy határban, egy csomóban együtt lakik 690 ember, — nem tekintve most azok minőségére, mi meg más szempontból figyelembe veendő, — ott egy községnek alakulása sokszor czélszerü lehet; de ha ezen 690 ember 2—3 pusztán elszórva külön csomóban lakik: ott már községet alkotni, nézetem szerint, lehetetlen; *(Zaj jobb felől.)* mert szeretném tudni, hogy fog az alakulandó község kötelmének megfelelni. Vannak oly nagyságu puszták, — nem ezen specialis esetről, hanem átalánosságban szólok, melyek egyikének tanyacsoportja, a másik tanyacsoportjához épen oly messze, ha messzebb nincs, mint azon községhez, melytől elszakadni akar. *(Nyugtalanság!)*

Nekem tehát nézetem az volna, hogy e tekintetben oly módon kellene intézkedni, hogy ezen, mint mondám, igen fontos kérdés iránt, a törvény helyes értelmezése, vagy ha kell, megváltoztatása, ha az némely tekintetben hiányos: legyen eszközölhető. Mert, mig egyfelől nem tartom helyesnek, hogy lehetővé tétessék, hogy a puszták egyátalában a községi kapcsolatból kilépjenek, miután ez által a községek elvesztik azon erőt, melyre szükségök van, hogy kötelmeiket teljesithessék: addig másfelől, magam is sokszor hallottam, s megengedem, gyakran alaposan, hogy a pusztai birtokosoknak községi adó által tulterheltetése fordul elő. A törvény applicatioja mutatná, hogy ilynemü nehézségek merülnek föl egy, — és más irányban; azt hiszem, helyes megvizsgálni: vajon a fölmerült bajok közül mi a törvénynek kifolyása, s mi a helytelen applicatio-é, s ha kell, mit kell csinálni? Én tehát azt volnék bátor inditványozni, hogy a kérvényi bizottság véleményének elvetésével utasitsa a ház a belügyministert oda, hogy egyfelől ezen ügyben követett eljárás indokairól adjon részletes jelentést, másfelől egyátalában arról, hogy a községi törvénynek a pusztáknak községekké alakulhatására vonatkozó részét miképen értelmezi: tegyen előterjesztést a ház asztalára. Ha ez megtörtént, ugy gondolom, hogy mint a jelen specialis esetre nézve mint mindig lehet határozni. *(Élénk helyeslés.)*

Pulszky Ágost: Azt hiszem, az inditvány föl fog előbb olvastatni.

Elnök: Még egyszer föl fog olvastatni. *(Fölkiáltások: Nem szükséges!)*

Pulszky Ágost: Nem akartam a házszabályokat megsérteni, melyek azt mondják, hogy az inditvány fölolvasandó; ha azonban a tisztelt ház ettől el akar térni, szabadságában áll. Tisztelt ház! *(Halljuk!)*

Én is csak átalánosságban kivántam a jelen fönforgó esethez szólani, nem birván azon helyi viszonyok ismeretével, melyek a kérvényben érintve vannak, és melyeken a kérvényi bizottság véleménye is alapszik.

A mi a kérdést magát illeti, részemről azt hiszem, hogy a kérdés elvileg elég fontos; de azt hiszem másodszor, hogy a törvény is elég alapot nyujt arra, hogy ugy ezen kérdés, mint a fölmerülhető hasonló kérdések kielégitőleg megoldhatók.

Azt hiszem, hogy a törvény akkor, a midőn a pusztáknak a községhez csatoltatását elrendelte, két indokból tette; először, hogy a gyöngébb községek erősbittessenek és nekik a törvény megélhetési módot biztositson; de másodszor azon nem kevésbé fontos indoknál fogva is, hogy mindenki részesüljön a községi élet áldásaiban, és hogy azon anomália, mely azelőtt Magyarországon fönállott, miszerint voltak olyanok, kik semmiféle községi viszonyhoz, semmiféle községi illetékességi kötelékbe nem foglaltattak: megszüntessenek, és hogy azon rendőri administrativ hatalom, melynek kezelésével első forumba a község bizatott meg, az egész országban egyaránt kezeltethessenek, s egyaránt végrehajtó közeget találjon. Kétségtelenül nem kivánhatta a törvényhozás azt, hogy a nagybirtokosok a puszták exploitiroztassanak a községek által, hogy ott is, hol a községek teljesen életképesek, hogy ott is, hol a puszták ugy vannak elhelyezve, hogy a községekhez való csatlakozás által semmi előny reájuk nem hárul, hogy ott uj községek keletkezése megakadályoztassék, és a pusztáknak a nagy községben való centralizáltatása által minden erő és jótétemény a nagy község javára essék. Kérdem, lehetett-e a törvényhozás szándékában, hogy egy nagy község utjaira, világitására és iskolájára forditassanak azon pusztai lakosok adófillérei, kik azokat saját iskolaszükségleteikre is, valamint községi ügyeik ellátására maguk is jobban fordithatták volna. Kérdés: méltányos-e, hogy oly községek, melyek maguk is föntarthatják magukat, majorizáltathatnak-e más községek által, mi által fejlődésük gyakran teljesen meg is semmisülhet. *(Helyeslés.)*

A mi azon ellenvetést illeti, melyet Debreczen város érdemes képviselője tett, hogy a törvényben egy pusztáról és nem több pusztáról van szó, hogy a községi törvény alkotásakor ezen fölfogás egyátalában nem lebegett a törvényhozás szeme előtt. A mi azon esetet illeti, melyet vázolt: megtörténhetik, hogy egyes puszták és majorok oly távol fekszenek minden községtől, hogy igy együttvéve sem fejlődhetik ki egészséges községi élet; hanem történhetik az is, és kétségen kivül számos esetben történik is, hogy igen sok pusztának majorjai közel feküsznek egymáshoz, de távol vannak minden más községtől, és igy egy pusztának grammatikus kifejezésénél talán nagyon is kétséges magyarázatba kapaszkodni a végett, hogy igy egyes esetekben teljesen lehetetlenné tegyük a pusztáknak egyesülését és a községi élet kifejlődését: nem hiszem, hogy ez a törvényhozás intentiojának legkevésbé is megfeleljen.

Történt, tisztelt ház, még egy ellenvetés, ha jól emlékszem, Kemény Mihály képviselő ur részéről. Az igen tisztelt kepviselő ur ezen ellenvetéssel kapcsolatban, ellenvetését még azzal bővitette, hogy a jelen esetre alkalmazva a kérdést, ő a kertészeket és iparosokat azért, mivel a község birtokosának fizetésében állanak, egyátalában nem tekintheti önálló adófizetőknek, s egyátalában nem tekintheti önállóknak. Kérdem: egy egyszerü szerződési viszony, mert végre is az iparosok viszonya a földesurhoz nem lehet gazdai, hanem szerződési, melynek folytán az iparos összes idejét és összes iparkodását leköti, hogy az általa előteremthető készletek magasra emelkedő szükségletének födözésére fordithassa, kérem, hogy ezen egyszerü szerződési viszony, mely egyátalán lényegileg nem függ, nem különbözik azon más viszonytól, midőn egy iparos, például két birtokos összes szükségletének födözésére köti le összes munkaerejét, kérdem: vajon elegendő-e ez magában arra, hogy a gazdai hatalom állapittassék meg. Én azt hiszem, hogy semmi esetre sem elegendő. Más országok törvényhozásában sohasem találjuk azt, hogy az ily állami iparosok vagy földmivesek tisztán cselédeknek tekintessenek. Méltóztassanak az irlandi tenant-right-et tekinteni: vajon különbözik-e ez a kertészek viszonyától. Nézetem szerint legkevésbé sem különbözik.

Méltóztassanak megtekinteni: vajon ezen tenant-right birtokosai megfosztattak-e ezért választási jogaiktól? vajon nem az képezte-e Irland egyik legnagyobb sérelmét, melyet az angol törvényhozás rendezett és orvosolt, hogy ezek választási joguktól egy hosszu ideig megfosztattak? (*Mozgás bal felől.*)

Én azt hiszem, hogy ha minden ily szerződési viszonyt a gazdai hatalom cathegoriája alá sorolunk, és ha itt irányadóul más viszonyt el nem ismerünk, mint a tiszta bérletet *(Halljuk!)* vagy a cselédek viszonyát, annak daczára, hogy tényleg más viszonyok állanak fön: akkor egy üres theoria kedvéért épen az ország legvitálisabb érdekeivel jöhetünk ellentétbe. (*Helyeslés.*)

Ezen okoknál fogva nem pártolhatom a Debreczen város képviselője által beadott inditványt és kérem a tisztelt házat, méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Gullner Gyula: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Biztositom a tisztelt házat, hogy beszédemmel

lehetőleg rövid leszek. (*Halljuk!*) Tökéletesen osztozom azon nézetben, melyet Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur kifejezett, hogy a kérvényi bizottság által előadott és jelenben tárgyalás alatt lévő ügyet nem ezen speciális esetből, hanem átalánosságban, talán lehet mondani, elvi szempontból lehet és kell megitélni; mert azon határozat, melyet a tisztelt ház ez ügyben most hozandó lesz: kihatással lesz az ország minden vidékén alakulandó községekre és kihatással lesz egyátalában arra, hogy a községi törvénynek ezen §§-ai miként alkalmaztassanak. És ezen indokból csatlakozom az ő nézetéhez és nem érthetek egyet az előttem szóló tisztelt Pulszky képviselő urral, a ki érveinek fősulyát arra fektette, hogy hisz épen azok, kiknek választó képességi jogosultsága és az vonatik kétségbe, hogy ők a községi törvény értelmében község-alapitásra képesitve lennének, azok valóban oly elemek, melyek a községi törvényben előirt határozmányok folytán csakugyan községet létesithetnek. Értette különöseu a mint ő kifejezte, a szerződési viszonyban lévő iparosokat és kertészeket. Bocsánatot kérek a tisztelt képviselő urtól; de azt állitani, (a ki csak egy kicsit ismerős azon ügyekkel,) hogy a rendes évi conventiora fogadott iparos, kovács vagy kerékgyártó szerződési viszonyban áll gazdájával: az tökéletesen egyértelmü azzal, hogy nem ismeri teljesen a helyzetet. De továbbá azt állitani, hogy azok az ugynevezett dohányos kertészek, kik, engedje meg, egész apodicticus bizonyossággal mondom, a mennyiben ezek, mint ki volt fejtve, nem telepitvényesek, hanem oly évről-évre vagy elmenő, vagy ottmaradó, és csak azon egy évre nem is szerződött, csak fölfogadott feles dohányosok, hogy ezek nem állanak a gazdahatalom alatt: ez megint a helyzetnek teljes félreismerése.

De mondott még a tisztelt képviselő ur olyat is, mely talán sokaknak elhatározására befolyással lehetne és arra nézve kérem a tisztelt ház figyelmét: mert itt a tisztelt képviselő ur a jelenlegi törvényes gyakorlattal merőben ellenkezőt állitott. Azzal argumentált előttem szólott képviselő ur: micsoda igazság az, hogy egy pusztán a birtokosok, mely esetleges község kötelékében van, tartozik a világitási költségekhez járulni? Erre megint azt vagyok bátor válaszolni: nem ismeri a helyzetet; mert, a községi törvény és az átalános gyakorlat szerint, a községi költségek három categoriaba soroztatnak, és a világitási költségekhez, legyen meggyőződve a tisztelt képviselő ur, sohasem fog a pusztai birtokos járulni; hanem járul a tisztán közigazgatásiaknak nevezett költségekhez. Ez megint a helyzet nem-ismeretéből származik.

Én nem vagyok azok közül való, tisztelt ház, ki bármely tekintetben is a községek keletkezését, szabad fejlődését egyátalán meggátolni igyekszenek; sőt ellenkezőleg teljes meggyőződésem és hitem, hogy az ország erős, fölvirágzó, megelégedett, csak helyesen kifejlődött községi rendszer alapján lehet; hanem nem vagyok azután ismét azon meggyőződésben, hogy azon községeket is, a melyek eddig talán századokon keresztül léteztek, fölvirágzásnak indultak: egy tollvonással megfoszszuk a továbbfejlődés lehetőségétől s tönkretegyük. Mi történik, tisztelt ház, s ezzel bezárom rövid fölszólalásomat, ha a kérvényi bizottság véleménye fogadtatik el. Talán egész bizonyossággal lehet mondani, hogy egy kevés animositás kell hozzá, s az országban a község önkormányzata, s átalában a községi rendszer tönkretétetik. Megmagyarázom miért? Méltóztassanak fölvenni: van egy község, melynek egy nagybirtokosa van, s a kinek vannak dohányos kertészei, vannak talán gazdatisztjei is, azt mondja: én leszek község magam, vagy vannak esetleg elszórt tanyák, s ezek is egyesülnek, s azt mondják, mi is külön községet alakitunk: mi marad utoljára a községnek? marad csupán a belsőség, és akkor méltóztassanak községi rendszert, községi önkormányzatot a tisztelt háznak képzelni. És mert én nem akarok elhamarkodva eljárni, nem akarok egy oly praecedenst alkotni, mely az ország fölvirágzására igen káros behatással lehet: pártolom Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur inditványát. (*Helyeslés bal felől.*)

Csengery Antal: Tisztelt ház! A törvény, a melynek értelmezéséről szó van, határozottan megmondja, minő eljárás követendő akkor, ha valamely pusztai terület birtokosai külön községgé kivánnak alakulni, és megmondja, hogy a törvényhatóság, megvizsgálván a folyamodók bizonyitékait, saját véleménye kiséretében a belügyministerhez küldi, ki a fölött véglegesen intézkedik; tehát a végleges intézkedést a minister kezébe teszi le, és azt mondja, hogy ha be vannak bizonyitva az *A*) és *B*) pont alatt érintett tételek: azon esetben az átalakulást meg sem tagadhatja a minister. A minister ugy látta, hogy ez esetekben az *A*) és *B*) pontoknak elég van téve, következőleg ezen esetben véglegesen intézkedett; és én nem szeretném, ha a legfelsőbb közigazgatási forumoknak intézkedései fölött a törvényhozás fölülvizsgálati forumot képezne.

A mennyiben azonban a jelen viták alatt is kitünt az, hogy a törvényben érintett föltételek, különösen a *B)* pont nem eléggé határozottan van körülirva: mert ez azt mondja, hogy „ezen átalakulás folytán reájuk nehezülő kötelességek pontos teljesitésére elégséges szellemi és anyagi erővel rendelkeznek.“ Ezen kötelezettségek ezen törvényben nincsenek meghatározva. Én azt látom, hogy épen a törvénynek ezen átalános intézkedése miatt merültek föl a mai vitában véleményeltérések, jövőre

tehát én is, mint Debreczen városa érdemes képviselője, szükségesnek tartom e tekintetben a törvényhozás intézkedését és e czélból a következő határozati javaslatot van szerencsém előterjeszteni: „Fölhivatik a belügyminister, terjeszszen a ház elé törvényjavaslatot, a melyben részletesen irassanak körül azon kötelezettségek, melyeknek eleget kell tenniök a pusztai területek lakosainak, ha az előbbi községi kötelékből kilépve, önálló községekké akarnak alakulni.“ *(Közbeszólás bal felől: Mi történjék a jelen esetben?)* A jelen esetben a kérvényi bizottság véleményét pártolom.

Szapáry Gyula gróf belügyminister: Tisztelt ház! A kérdést, fölfogásom szerint, nem oldja meg sem Beliczey képviselő inditványa, sem a Tisza Kálmán képviselő ur által beadott inditvány. Minthogy pedig én teljes szükségét látom annak, hogy ezen kérdés véglegesen elintéztessék és a törvénynek ezen hézaga pótoltassék ugy, hogy félremagyarázásnak helye ne legyen: teljes készséggel hozzájárulok Csengery képviselő ur inditványához, hogy ezen ügyben a törvényhozás a maga utján intézkedjék. Ennélfogva kérem a tisztelt házat, méltóztassék a kérvényi bizottság véleménye mellett Csengery képviselő ur inditványát is elfogadni. *(Fölkiáltások: Holnap!)*

Elnök: Tudomására juttatom a tisztelt háznak, hogy még többen szándékoznak szólani: ennélfogva a tárgyalás folytatását talán a holnapi napra halasztatnánk. *(Helyeslés.)* Tehát a legközelebbi ülés holnap tiz órakor lesz.

(Az ülés végződik d. u. $2^1/_4$ órakor.)

---

203. országos ülés

1874. évi február 4-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Szavazat szám kiigazitása. Kérvények bemutatása. A magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszor felolvastatván, végleg elfogadtatik. A XXXIII. sorjegyzékből u 24. sor szám alatt Békesmegye kérvényéről a bizottság véleményének tárgyalása befejeztetik.

A kormány részéről jelen vanak: ***Pauler Tivadar, gr. Pejachevits Péter, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, gr. Zichy József.***

(Az ülés kezdődik d. e. $10^1/_4$ órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter fogja vezetni.

Mihályi Péter jegyző *(olvassa a február 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Tisztelt ház! Boltizár József képviselő ur a jegyzőkönyv hitelesitése előtt ahhoz kiván szólani. *(Halljuk!)*

Boltizár József: Tisztelt ház! Legyen szabad a jegyzőkönyvre nézve egy észrevételt tennem.

Midőn tegnap a szavazás megejtetett, a törvény-javaslat el vagy elnem fogadására nézve: az én nevem is fölolvastatott a szavazók közt.

Én akkor igennel szavaztam, a mint a körülettem ülő képviselő urak is hallottak és tudomásom szerint a gyorsirók által is följegyeztetett; de a jegyzőkönyvbe be nem jegyeztetett, mert a tisztelt jegyző urak hibából az én nevemet be nem jegyezték. Bátor vagyok ezt fölhozni azon kéréssel, hogy az én nevem is bevétessék utólagosan a jegyjőkönyvbe, mint igen-nel szavazóé.

Elnök: Tisztelt ház! Boltizár József képviselő ur fölszólalása folytán kötelességemnek tartom bejelenteni a tisztelt háznak, hogy tegnap a szavazás közben, miután ugyszólván, folytonosan volt némi zaj, tévedés csuszott be a szavazók följegyzésénél.

Igy történt, hogy Boltizsár József és Janicsáry Sándor képviselő urak bár igen-nel szavaztak nem jegyeztettek föl. Azért szólalt föl Boltizár József képviselő ur, hogy constatálja szavazatát. Ezek szerint a szavazás eredménye, mely tegnap kihirdetett, az igen-nel szavazókra nézve nem 166, hanem 168 szavazat lesz.

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Egyátalában nem értem, miképen tudhatja azt a tisztelt képviselő ur, hogy a jegyzőkönyben épen az ő neve van eltévesztve.

Ha azt mondta volna, hogy a naplóból tudja azt: azt érteném; de a jegyzőkönyvbe Boltizár József képviselő ur szavazata be nem jegyeztetett: tehát nem foghatom meg, mikép tehette ezen észrevételt.

Nekem tisztelt ház, az ellen semmi kifogásom sincs, hogy ha tévedés történt a szavazatok összeszámitásánál, az kiigazittassék; de ennek nem azon módon kell történni, a mint azt a tisztelt képviselő ur itt proponálta; hanem ugy, hogy midőn a jegyző urak önmaguk között összeszámitják a szavazatokat, s netalán ilyen hibákat vesznek észre: azokat azonnal jelentsék be az elnöknek és igazitsák ki. Ennek is akkor volna ugyan helye, mikor a szavazás történik; de ha igy utólagosan történik is, sincs ellene kifogásom; de azt a módot, a mit itt méltóztattak ajánlani: egyátalán nem fogadhatom el.

Elnök: Csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy igaz ugyan, hogy senkinek a szavazata nem vétetik a jegyzőkönyvbe, és annak csak annyiban van a jegyzőkönyvben hatása, a mennyiben a jegyzőkönyvben kimondott határozatot a szavazatok számára nézve, megváltoztatja. Ezt csak azért constatálom, mert magok a jegyző urak is azon meggyőződésre jutottak, hogy ezen egy szavazat kimaradt. *(Helyeslés jobb felől.)* Ezzel, ha egyéb észrevétel nincs: a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Lehoczky Egyed: Tisztelt ház! Van szerencsém Breznóbánya szabad királyi város közönségének kérvényét benyujtani, melyben e város önálló törvényhatóságát föntartatni kéri. Kérem a szabályok értelmében a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Galgóczy Sándor: Tisztelt ház! Van szerencsém Weisz Józsefnek a nagy-szokondi izraelita orthodox hitközség előljáróságának nevében a tisztelt házhoz intézett kérvényét benyujtani, melyben a vallás- és közoktatásügyi ministerium által czélbavett rabbi-seminarium épitése ellen az izraelita oskolai alapból, tiltakoznak s kérik, hogy ezen mindkét hitfelekezetü oskolai alap az igazság, méltányosság és törvényesség elvei szerint a két felekezet közt fölosztassék. Kérem a kérvényi bizottsághoz utasitani ezen kérvényt.

Földváry Mihály: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani pestmegyei Csanád községnek kérvényét, melyben a fölötti méltó fájdalmát fejezi ki, hogy Pestmegyétől elszakittatni és Bácsmegyébe kebeleztetni czéloztatik. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Schwartz Gyula: Többrendbeli kérvényt van szerencsém a tisztelt háznak benyujtani. Az első az országos középtanodai egyesület kérvénye, melyben a ministeri tantervezetre paedagogiai megjegyzéseket tesz, s egyuttal a középtanodák reformja alkalmával azon javaslatot kéri figyelembe vétetni, melyet én voltam szerencsés benyujtani. Kérem ezen kérvényt tárgyánál fogja a tanügyi bizottsághvz utasitani.

Azonkivül más két kérvényt van szerencsém benyujtani, az egyik Szigetvár vidéki tanitó-egyletnek kérvénye, melyben Rill Józsefnek, volt budai tanitónak elmozditása ügyében jogorvoslatot kér; a másik pedig a székesfehérvári első folyamodásu királyi törvényszék és királyi járásbiróság segédhivatali személyzetének kérvénye, melyben fizetésjavitást kérnek, E két utóbbi kérvényt kérem a kérvényi bizottsághoz utasitani; az elsőt mint már kertem, a tanügyi bizottsághoz.

Elnök: A tisztelt ház többizben megállapitotta azt, hogy minden kérvény első sorban a kérvényi bizottsághoz utasittatik, és csak azután tétetik át a szakbizottsághoz. (*Helyeslés.*) Ennélfogva mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Most következik a napirend első tárgya, vagyis harmadszori fölolvasása a tegnap elfogadott törményjavaslatnak.

Mihály Péter jegyző *(olvassa a keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a most harmadszor fölolvasott törvényjavaslat? (*Igen! Nem! Elfogadjuk! Nem!*)

A kik elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadja. E szerint tehát a véglegesen elfogadott törvényjavaslat tárgyalás végett a méltóságos főrendekhez fog átküldetni.

Méltóztassanak meghallgatni most az erre vonatkozó jegyzőkönyvet, hogy az azonnal hitelesittessék, és a törvényjavaslattal együtt átvitethessék a főrendekhez.

Mihályi Péter jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvet.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesitve van.

Most következik a napirend második tárgya, vagyis a kérvények tárgyalásának folytatása.

Madarász József: Tisztelt ház! Békésmegye kérvényt intézett az országgyüléshez, hogy a belügyministernek bizonyos pusztai lakosoknak községgé alakulása ügyében tett rendeletét megsemmisitse.

E tárgy folytán két javaslat adatott be Beliczey tisztelt képviselőtársam inditványán kivül. Az egyik, melyet Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur adott be, mely a tárgynak mindkét részbeni fölvilágositását kivánja, és azután óhajt a ház által határozatot hozatni; a másik pedig Csengery tisztelt képviselő uré, a ki azon véleményben lévén, hogy a községek alakitásáról és alakithatásáról szóló

törvény nem fejezi ki szabatosan mindazon kellékeket, melyek megkivántathatnak a községgé alakulásra nézve. A jelen esetben helyesli a belügyminister intézkedését, jövőre nézve pedig azon szellemi és anyagi megkivántatóságok szabatosabb meghatározását kivánja.

Megvallom, Csengery tisztelt képviselő ur határozati javaslata szemben áll Békésmegye kérvényével, és az azt támogató Beliczey képviselő ur inditványával. Mert az egyik megsemmisittetni kivánja a belügyministeri rendeletet, a másik pedig, a Csengery képviselő uré, helyesli, és csak jövőre kiván intézkedni.

Én azt hiszem, legalább én azon véleményben vagyok, hogy kivált azok, kik az önkormányozhatási jognak emberei és a centralisatiót nem kivánják mindenütt és mindenben elősegiteni: kötelesek megtenni mindent, hogy ott a hol a pusztabeli lakosokból oly községek alakulhatnak, a melyek községbeli jogokat élvezhetnek és kötelességeket képesek gyakorolni: ezen községek alakuljanak. Azonban megforditom s azt mondom, hogy nincs jogunk községek alakithatását megengedni a belügyminister rendelete folytán azoknak, melyek azon jogok és kötelességek gyakorlására nem képesitvék. Most már azt állitom, hogy sem Csengery képviselőtársam, sem pedig Békésmegyének ide terjesztett kérvénye nem fejti föl ezen ügy állását ugy, hogy a képviselőház ebben érvényesen határozhasson, mert az egyik a másikkal ellentétben áll.

Békésmegye azt mondja, hogy ő megvizsgálta, és megvizsgáltatta azon községeket, azon pusztákat — eltekintve attól, hogy két puszta egyesülhet-e egy községgé, a mire nem terjeszkedem ki, — s ugy találta, hogy azon pusztáknak egyesitése önmagával a községek rendezéséről szóló törvénynyel ellenkezik.

Igaz ugyan, hogy ezek megfelelnek ugyan a törvény 135. §. a) pontjának vagyis, hogy anyagilag képesek a kötelességeket teljesiteni, de nem csak, hogy meg nem felel, de nem is felelhet meg a b) pontnak, vagyis nem képesek a szellemi kötelességeket teljesiteni, a melyek a külképviseletre, a képviselők választására és a község előljáróságára vonatkozólag elő vannak irva.

Én részemről azt hiszem, hogy a képviselőház még azon esetekben is, a melyekben a törvény világosan nem parancsolja, hogy intézkedjék a fölött: vajon a belügyminister rendelete törvényes-e, vagy törvénytelen? kimondhatja és kötelessége is kimondani, hogy helyteleniti a ministeri rendeletet. Ennek következménye pedig csak az lehet, hogy azon minister vagy leteszi a tárczáját; vagy ha a képviselőház bizalmát továbbra is kivánja birni, módositsa rendeletét. A jelen esetben azonban e kérdés nem forog fön s a képviselőháznak kötelessége itéletét egyik, vagy a másik részére kimondani.

A községek rendezéséről szóló törvény 135. §-a azt mondja, hogy a belügyminister véglegesen intézkedik, és ha az egyesülendő puszták az a) és b) pontoknak megfelelnek: azoknak községgé alakulása nem tagadható meg; azonban a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényczikk 16. §-a megadja az illetőknek azon jogot, hogy midőn a belügyminister rendelete törvényellenes és az ottani viszonyokhoz képest káros, kérvényezhetnek a képviselőházhoz.

A törvény szavai a következők: „Midőn sérelmesnek találja, a képviselőháznál orvoslást kereshet.“

Miben áll ezen orvoslás? Ezen orvoslás nem állhat másból, mint hogy a képviselőház kimondja: vajon a törvényhatóság véleménye felel e meg a törvényeknek, például ezen esetben, hogy azon községek alkotása a községek rendezéséről szóló törvényeknek nem felel meg; vagy pedig a ministeré, a ki azt mondja, hogy megfelel.

Igy állván a dolog tisztelt ház, azt hiszem, mindazoknak, a kik a községek rendezését szivükön hordozzák, a kik az önkormányzatot pártolják, kivált pedig azoknak, a kik a képviselőházat nem kivánják puszta géppé tenni, hanem alkotmányos testületté, mely a törvények őre: nem lehet mást tenniök, mint csatlakozni Debreczen város első kerületének képviselője által e tárgyban beadott inditványhoz, hogy tudniillik a belügyminister indokolja e részbeni tényének okait; mutassa ki: vajon megfelelnek-e ezen rendezett kis községgé alakulni kivánó puszták mindazon nemcsak anyagi, hanem szellemi kötelezettségeknek is, melyeket a községi rendezésről szóló törvény világosan és szabatosan előir? mert ha ezeknek nem felel meg: természetes hogy azon rendszabálya a belügyministernek meg nem áll. Ha pedig megfelelnek: semmi sem fog utjában állni, hogy a képviselőház ki ne mondja helyeslését, és hogy ez a törvények szerint történt. Én azért csatlakozom Tisza Kálmán inditványához, azt kivánom, hogy sem igy pusztán magára Békésmegye kérvényére, sem pusztán a belügyministernek itt szóval tett előterjesztésére ne avatkozzék a ház abba: vajon megvan-e felelve a törvény rendeletének? hanem a belügyminister indokolt jelentése után, és e részben megtörtént minden vizsgálat következtében mondja csak ki a ház: hogy megfelel-e ezen intézkedés a törvény rendeletének, vagy nem? *(Helyeslés balfelől.)*

Forgách Antal gróf: Tisztelt ház! Ha ez ügyben, a mely szőnyegen forog, a fogalmak tisztáztatnak, a háznak eldöntése igen meg fog könnyittetni és épen ezen föladatot tüzöm ki czélul magamnak, midőn a ház kegyes engedelmével figyelmüket rövid időre igénybe veszem. *(Halljuk!)*

Abban, tisztelt ház, azt gondolom, mindenki velem egyet ért, hogy ha uj község akar alakulni, vagy alakittatni, ennek a fönálló községi törvény értelmében kell történnie. Ez ellen nem lehet senki részéről kifogás. Abban is mindenki velem egyet fog érteni, hogy az alakulási formáknál mindazokat teljesiteni kell, mik erre nézve a községi rendezésről szóló törvényben foglaltatnak; de egyetértünk mindnyájan, azt hiszem, abban is, hogyha azok teljesittetnek, s az ügy a maga utján a minister eldöntése alá kerül: neki egyedül e törvény értelmében kell eljárnia és nem szabad bármi más utmutatást követnie, mint a melyet a törvény erre vonatkozó szabálya rendel. Ez tagadhatatlanul igy van. (*Nyugtalanság és zaj a bal oldalon.*) Itt a törvény! (*Fölmutatja.*) méltóztassék megnézni és azt fogják találni, hogy kevés magyar törvény van, tiszta, a mely oly határozottan szól, mint éppen ez, s ha ennek szakaszai megtámadhatók: minden törvény szakaszai megtámadhatók.

A községek rendezéséről szóló törvénynek 135. §-a világosan kimondja melyek a kellékek, a melyekhez a község megalakithatását köti. Köti pedig az a) pontban az adó összegéhez. Erre nézve a jelen esetben nem forgott fön akadály. Köti továbbá b) pontjában a szellemi erőhöz. Az a kérdés: kik képezik ezt? A községben melyről szó van, van lelkész, van tanitó, vannak gazdatisztek, erdészek, kertészek. (*Derültség a bal oldalon. Halljuk! Halljuk! a jobb oldalon.*)

A törvény 38-ik §-a határozottan kimondja, hogy ha az illetők két évig laknak valamely helyen, s ott adót fizetnek: községi választók lehetnek; és én nagyon csodálkozom, hogy arról az oldalról czéloztatik a választási jog megszoritása, a honnan ezt legkevésbé vártuk volna. (*Ellenmondás a bal oldalon. Fölkiálltások jobb felől: de ugy van!*)

A községi törvényben megszabott föltételek a szóban lévő esetben teljesittettek; az illetők kimutatták, hogy a törvény kellékei megvannak s az adatok a belügyminister kezéhez kerültek, a kinek a törvény értelmében véglegesen kell az ügyet eldöntenie. A belügyminister ur a törvény értelmében másként nem járhatott el, mint a hogy eljárt. (*Helyeslés a jobb oldalon. Ellenmondások a bal oldalon.*)

Ha a tisztelt háznak tagjai azt mondják, hogy ezen törvény oly jogot ád a belügyminister kezébe, melynél fogva tovább is terjeszkedhetik, mint talán szándékában volt a törvénynek, hogy nevezetesen oly esetekben is megengedi a község alakithatását, mikor ez nem kivánatos: ez más kérdés. Ha igy áll a dolog: akkor segiteni kell egy jobb törvénynyel, mely a fönálló törvény hibáit kijavitja, hiányait pótolja. Ezt teszi lehetővé Csengery tisztelt barátom a maga inditványával. Ha ez elfogadtatik, segiteni lehet a jövendőre nézve; meg lehet határozni azon formákat, melyekhez jövendőben a községgé való alakitást kötni akarjuk. Azt részemről mindenesetre igen sajnálnám, ha a tisztelt képviselő urak ezen uj novellát arra kivánnák fölhasználni, hogy általa a községek alakithatását megszoritanák. Én ellenkezőleg épen hazám érdekében, érdekében különösen az alföldnek azt óhajtom, hogy a községek alakulhatása megkönnyittessék. (*Helyeslés jobb felől.*) Nem azt óhajtom én, hogy nagy községek még nagyobb területekhez csatoltassanak; hanem óhajtom azt, hogy alakuljanak kisebb községek, a melyek könnyebben fogják teljesithetni a föladatot. (*Élénk helyeslés jobb felől. Nyugtalanság bal felől.*) A ki ezt tagadni akarná, tisztelt ház: az vagy nem ismeri, vagy nem akarja ismerni Magyarország térképét, vagy országunk tényleges viszonyait.

Méltóztassék a felföldet nézni, méltóztassék Szepesmegyét nézni, a hol a havasok alatt, a zord éghajlat alatt rosz földön nem oly termékeny földön, mint a milyen az alföldön van, tömérdek kis város létezik; tessék annak intelligentiáját, lakosainak müveltségi fokozatát, a községek belviszonyait, iskoláit nézni és azt fogják találni, hogy mindez bizonyosan az én okoskodásom mellett szól. (*Élénk helyeslés a jobb oldalon.*) Ez az, a mi kivánatos, a mi szükséges, s a minek történnie kell; nem pedig annak, hogy nehezitsük a községek alakulását. Csak igy fog lehetséges lenni a puszták benépesitése.

Nem kivánok más országokból sok példát idézni, s ezzel untatni a tisztelt házat; (*Halljuk!*) csak egyet emlitek föl. Tekintsünk, — nem oly messze van tőlünk — határunkon tul, Csehországra. A csehországi községi törvény megengedi a kikerekitéseket, megengedi nemcsak községek, hanem kisebb administrativ testületek összeállitását. S mi történik ott? Nem az ország kárára, hanem javára történik, hogy midőn a kikerekitések s a kisebb községek alakitása végbemegy: emelkedik az iskolák száma, fokozódik a müveltség, szaporodnak a közlekedési eszközök, s javul a közjó és közgazdaság. (*Élénk tetszés jobb felől.*)

Most csak egy pár szavam van még Debreczen város első választókerületének tisztelt képviselőjéhez. Én nem fogadom el a tisztelt képviselő urnak inditványát, a melyet, megvallom, nem is értettem meg kellőleg, a minek oka talán a gyorsan történt fogalmazásában rejlik. Nem tudom ugyanis összeegyeztetni a parlamentális kormány-formával, hogy ezen parlament a legfelsőbb közigazgatási forum legyen, hogy a végrehajtás hatalmával ruháztassék föl. Ez, az én nézetem szerint, tökéletesen összezavarná az eszméket. A parlamentnek kötelessége és joga a törvényhozás. Ha meghozta a törvényeket s azok szentesitve vannak: akkor köteles-

sége annak, a kire az bizatott, ez esetben a belügyministernek azokat pontosan végrehajtani. Ha a minister a végrehajtást nem igy teljesiti: akkor felelősség alá vonathatik; (*Helyeslés jobb felől. Zaj bal felől.*) de azon egyes esetben, melyben a minister eljárt, a parlament nem változtathat a dolgon; hanem igenis alkothat a jövőre nézve uj törvényt; különben fölforgattatnának a kormányzásról az eszmék.

A ki a valóságos parlamenti formákat ismeri és összehasonlitja: látni fogja, hogy Angolország parlamentje igy gondolkozik; nem ugy, mint Franczia országban, a hol a convent maga vette az administratiot kezébe. Ha a törvényhozás administrálni akar: tessék a törvények hozatalát a ministerekre bizni. Ezt közülünk senki sem akarhatja. De ha meghozza az országgyülés a törvényeket, a ministereknek kötelessége az administratiót vinni.

Ez lehet árnyoldala, fényoldala a parlamenti rendszernek; de a valóság ez, és ez csak azt tanusitja, hogy a legjobb intézkedés sem bir annyi előnynyel, hogy minden egyesnek aspiratióját kielégitse.

Az előadottaknál fogva a belügyminister helyes eljárását pártolom, és egyszersmind a kérvényi bizottság inditványát elfogadom és hozzájárulok tisztelt barátom Csengery Antal inditványához. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Nagy György: Tisztelt ház! Engemet, megvallom, nem az lepett meg, hogy az előttem szólott tisztelt képviselőtársamnak a parlamentálismusról egyátalában s magának a parlamentnek jogköréről ily fogalmai vannak, mint milyeneket tőle hallani szerencsénk volt; hanem meglepett és meglep az, hogy ezen fölfogása tökéletesen és mindenben megegyez a jobboldalnak egy általam határtalanul tisztelt és az egész országban nagyrabecsült férfiunak a parlamentalismusról kifejtett theoriájával; mert az előttem szólott képviselőtársam által kifejtett nézet ugyanazonos azon theoriával, a melyet Csengery tisztelt képviselőtársam tegnap a parlament jogköréről mondott. Ők mindketten azt állitották, hogy nem lehet a parlamentet, mint legfelsőbb közigazgatási appellatorium forumot a kormány fölé helyezni. Ha jól fogtam föl állitásaikat, mindketten megegyeztek ebben.

Én tökéletesen értem azt, tisztelt képviselő urak, hogy minden jól rendezett államban a végrehajtói, törvényhozói és birói hatalomnak el kell egymástól különitve lenni; hanem, engedelmet kérek, az is tény ám, hogy ezen hatalmak közül mindegyiknek saját jogkörében kell mozogni, hogy az államéletre nézve üdvösen működhessék. Tisza Kálmán tisztelt képviselőtársam és barátom nagyon helyesen fejtette ki a mult napokban a kormány jogkörét szemben a parlamenttel, és most Madarász tisztelt képviselő társam nagyon helyesen jegyezte meg azt, hogy itt nem politikai, nem egyes magán személynek ügyéről van szó, a kit ez vagy amaz dolgában megkárositott a kormány, és ezen kárát követelheti a rendes utján — birói uton; hanem szó van a törvényhatóság és az igen tisztelt belügyminister ur nézet különbségéről, mely nézetkülönbségek illetékes birája még, a mai törvényeink szerint, egyedül a parlament.

Bocsánatot kérek, Forgách és Csengery tisztelt képviselő urak szerint nem coordinált lenne a kormány a parlamenthez, hanem föléje lenne helyezve. *(Ellenmondás jobb felől.)* Bocsánatot kérek, ha itten a parlamentnek nincs joga megmondani a kormánynak, hogy te kormány a törvény ellenére cselekedtél; *(Közbeszólás jobb felől: De nem cselekedett!)* hanem csak megbirálni van joga a kormány cselekményeit: ugyan miféle gyakorlati eredménye lenne ennek a birálatnak, hogy ha a kormány cselekményeit — a törvény elleni cselekményeit értem — megváltoztatni nem birná; mert a hol saját jogkörében mozog, — az egészen más dolog.—A kormány jogkörét semmi egyéb nem szabhatja meg, mint a törvény, de akkor a parlament legfőbb ellenőrzési jogának értelme nincs.

Biztosithatom Forgách tisztelt képviselőtársamat, hogy nekünk teljességgel nincs szándékunkban megnehéziteni a községek alakulását; hanem igenis szándékunkban van az, hogy életképes községek alakuljanak; szándékunkban van az, hogy a már meglevő községek közigazgatási administratiója — egyátalában létezhetése — ily uton lehetetlenné ne tétessék.

Én nem is hivatkozom — mint Forgách tisztelt képviselőtársam tette — Csehországra, hanem maradok azon honi példánál, melyet fölhozni szivesked ett: Magyarország felföldjénél. Méltóztassék a felföld községeit a magyar alföld nagy községeivel összehasonlitani, és ha ebből azt fogja tisztelt képviselőtársam következtetni, hogy az államra nézve előnyösebb a kis községek alakitása, mint a nagy községeké: akkor én nagyon fogok csodálkozni az ő nézeteinek helyességén; mert egy felföldi kis község, mely előljáróságot sem képes magának tartani, semmi esetre sem teljesitheti ugy a községi kötelességeket, mint egy nagyobb alföldi község; az is meglepett, hogy ő fél attól, hogy nekünk szándékunkban volna a választási jog megszoritása. Nekünk nincs szándékunkban. De ugyan kérdem, hogy fog a tisztelt képviselő ur választási jogot adni azon dohányosoknak, a kikből ezen alakulni készülő község áll. Méltóztatik-e ismerni a tisztelt képviselő ur az embereknek ezen faját? Előadásából azt látom, nem ismeri. Itt eszembe jut Pulszky Ágoston képviselő urnak tegnapi előadása, ki, meg vagyok győződve, hogy nem azért hozta föl tegnap az irlandi

példát, hogy azt Magyarországra alkalmazza, hanem, hogy sokoldalu olvasottságát mutassa. Én elhiszem és elismerem a tisztelt képviselő ur széles olvasottságát; de merem állitani, hogy a tisztelt képviselő ur tán az irlandi viszonyokat jobban ismeri, mint saját hazája viszonyait, mert azon irlandi tenant-right, sem pedig az ott ugynevezett „tenant at will"-ek, azaz oly bérlők, kiknek a tulajdonos minden időben fölmondhat. Tehát, a mint mondom, még ezen egyesek viszonyai sem hasonlithatók a magyar dohányosokéihez, kiknek a puszták birtokosai minden időben fölmondhatnak; tehát az idézett hasonlatot találónak nem tartom.

Ha Csengery igen tisztelt képviselő ur határozati javaslatát méltóztatik elfogadni: az egyrészről praejudicál a szőnyegen lévő kérdésnek, mert a minister azon törvényjavaslatban, melyet beterjeszt, joggal hivatkozhatik azon praecedensre, mely itt már történt, és azt fogja mondani, hogy azon előzmény folytán én hivatva érzem magam ily törvényjavaslatot terjeszteni a ház elé, s akkor, ha nem méltóztatik a tisztelt ház ezen törvényjavaslatot elfogadni, mely nagyon valószinü, hogy ily értelemben fog beterjesztetni: akkor ellenkezésbe, összeütközésbe jövünk a ház mostani határozatával; ha pedig elfogadjuk azt, hogy az ily puszták községekké nem alakulhatnak: akkor jogsérelem történhetik azon községeken, melyeknek kebeléből ezen puszták kiszakittattak.

Én pedig azt hiszem, tisztelt ház, hogy jogsérelemnek sem egyeseken, sem községeken történnie nem szabad. De, tisztelt ház, mint méltóztatnak tudni, pénzügyi bajainknak egyik kisegitőül az önkormányzat erősbitését, az öntevékenység ébresztését méltóztattak irányadóul hangsulyozni; azt sem fogja tagadni senki, hogy ezen öntevékenységnek, önkormányzatnak ébresztése ily módon lehetetlen. Ha önök ily példát adnak: lehetetlenné teszik Magyarországon egészséges községi élet létrejöttét, akkor nem tudom, hogy fognak önök önkormányzatot és öntevékenységet éleszteni. Én fölteszem Magyarország nagybirtokosai hazafiságáról, kiknek ilyen pusztáik vannak, hogy nem anyagi érdek vezeti őket és a községektől nem ily czélból akarják elszakitani pusztai birtokaikat; de megengedem azt is, hogy lehetnek esetek, hogy az ily puszták birtokosain jogsérelem követtetik el a községek által azon uton, hogy rájuk községi adó czimen magasabb követelés rovatik, mint a mennyit fizetni kötelesek volnának; ezen jogsérelem orvoslására nyitva áll az ut, s nagyon jól emlékszem arra, a mit Csengery képviselő ur a mult ülésben, midőn a közoktatási törvény revisiójáról volt szó, mondott hogy a népnevelés nagyfontosságu ügyét a községre akarjuk-e bizni vagy a megyére, mert abban megegyezünk mindnyájan, hogy a népnevelés és közoktatás óriási költségét az állam, mint állam viselni nem képes. De hogy ha előre is lehetetlenné méltóztatnak tenni azt, hogy a község ezen — mondhatnám — legfontosabb államérdekben, a köznevelés ügyében, kötelességét teljesithesse: ugyan mi eredménye lesz annak, ha a törvény kötelezettséget szab reá egyfelől, és ha másfelől azon kötelezettség teljesitésének módjától a község megfosztatik. Méltóztatnak tudni, hogy Angliában mily sulyos községi adó a church rate a poor rate a high wag rate. Amerikában szinte magas a községi adó; de ott vannak ám életképes községek.

Én tehát azon nézetben vagyok, hogy Tisza Kálmán képviselőtársam határozati javaslata legjobban felel meg a helyzetnek; ha azt méltóztatnak elfogadni: azzal nem lesz praejudicálva annak sem, mi Csengery Antal tisztelt képviselő ur határozati javaslatában foglaltatik és én azért Tisza Kálmán képviselőtársam határozati javaslatát pártolom. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Tisztelt ház! Csengery Antal félremagyarázott szavainak helyreigazithatására kér szót. (*Halljuk!*)

Csengery Antal: Tisztelt ház! Az előttem szólott képviselő urnak kell egy pár megjegyzést tennem, mert ő szavaimat határozottan félreértette, félremagyarázta.

Én, tisztelt ház! igen jól ismerem a parlament ellenőrzési jogát a ministeriumnak minden eljárása ellenében. Azonban, a mint óhajtom, hogy minél éberebb legyen ezen ellenőrzés a kormányzási rendszabályok irányában, midőn a kormány rendelkezési hatalmával él: annál inkább megfontolandónak tartom, hogy folyó közigazgatási ügyekben, midőn a kormány, a törvény fölhatalmazása folytán, saját illetékességi körében, mint legfelsőbb közigazgatási forum, egyes speciális esetekben határoz: a parlament fölülvizsgálati forumot gyakoroljon. Én azt hiszem, hogy a parlamentnek, már a törvény magyarázási jogánál fogva is, joga van ily esetekben is véleményt mondani; de nem tartom helyesnek, hogy concret esetekben határozatot vagy itéletet hozzon.

A parlament föladata nézetem szerint elvet és irányt jelölni ki, magyarázni a törvényt, a hol ilyen magyarázatnak szüksége forog fön; de egy fölülvizsgálati forum hatóságának gyakorlására, concret esetekben, nagy politikai testület nem bir kellő képességgel, s e tekintetben, kérvények folytán, a parlamentnek ellenőrzési jogát nagyon óvatosan kell gyakorolnia. (*Élénk helyeslés jobb felől*; *fölkiáltások bal felől: Mi is azt akarjuk!*)

Nehrebeczky Sándor: Tisztelt ház! A discussio, mely Gerla és Póstelek békésmegyei pusztáknak községgé alakitása tárgyában Békésmegye kérvénye folytán támadt, oly széles mérveket öltött, hogy annak alkalmából nemcsak általános birálat alá vétetett az irány és a szellem, mely a

községi törvény azon intézkedéseiben van letéve, melyek a pusztáknak községekké alakitására vonatkozó rendeleteket tartalmazzák; hanem megvilágittatván a concret eset, egyuttal a ház több érdemes tagja azt találta, hogy a törvény ezen intézkedése nem teljes, nem tökéletes, és nem kimeritő, s hogy a hiányt novelláris intézkedés által törvényes uton pótolni szükséges. Hogy ez alkalommal reactio, feudalis rendszer, takarékossági elv és más ily átalános dolgok fölhozattak: az nagyon természetes. De, nézetem szerint, nem annyira idevaló, mint inkább birálat alá s figyelembe veendő lett volna akkor, mikor a községi törvény alkottatott.

Itt arról van szó, hogy egy fölmerült concret esetben a községi törvénynek fönálló határozatai jól alkalmaztattak-e a kormány által vagy nem. A mi az irányt és a szellemet illeti, mely a községi törvénynek e részbeni intézkedéseiben van letéve: arra, azt hiszem, a tisztelt ház tagjainak legnagyobb része igen elevenen fog emlékezni; mert szerencsém van itt látni azon képviselő urak nagy részét, kik a törvény alkotásakor jelen voltak. Ismerjük Magyarország pusztáinak rendezetlen, abnormis és viszás állapotát; tudjuk, hogy azokban nincs községi élet, nincs gondoskodva a rendről s a közbátorságról, tudjuk, hogy azoknál, különösen a culturális viszonyok teljesen el vannak hanyagolva, mert a községek, a melyekhez tartoznak, 3—4, sőt 10 mértföldnyire feküsznek tőlük. Azon szegény pusztai lakosok gyermekei nevelésben egyátalában nem részesülnek, holott azon község minden terheiben résztvenni kötelesek, a melyhez tartoznak. Sőt — a mit pedig valamennyi eddig fölszólalt képviselő ur mellőzött — a puszták lakosai épen a községi terhekben igazságtalanul részesülnek.

Gullner Gyula képviselő ur, midőn tegnap Pulszky Ágoston képviselő urat azzal vádolta, hogy nem ismeri az adókivetési állapotot: méltóztatott figyelmen kivül hagyni, hogy a kis és a nagy községekben az adó kivetése akként történik, hogy az adó bizonyos nemei szerint vettetnek ki a községi osztályozott kiadások. A rendezett tanácsu városokban nem igy áll a dolog, s ott a községi kiadások az összes egyenes államadó összege szerint vettetnek ki. S mi történik például Gyula mezővárosában. Gyula roppant kiadásai födözésére nagy adókat vet ki, igy csak a községi utczák s hidakra 19.000 forintot. Már pedig azon pusztai lakosok, kik ezen várostól jó távol laknak, s annak utczáit nagyon ritkán vagy talán épen nem használják: ép ugy adóznak e czélra, mint a község lakosai. (*Fölkiáltások: Visszaélés!*) Ez nem visszaélés, hanem a törvény határozott rendelete. De tovább megyek. Az ily városu községek, melyekhez a puszták tartoznak, rendesen urbéri községek voltak, melyek magukat a földesuraktól nagy összeggel a nádasok vagy más tartozmányok után megváltották.

Mi történik a községi törvény érdekében a pusztai lakosokra nézve? Azon községnek adója és községi pótadója a pusztai nagybirtokosra kivettetik épen ugy, mint a városi lakosokra, és akkor a földesur maga magának fizeti a váltságot. Kérdem igazságos ez? Azt hiszem, hogy ezt igazságos eljárásnak tekinteni nem lehet. (*Helyeslés.*)

De visszamenve arra, hogy midőn a tisztelt ház megalkotta a törvényt és a törvénynek azon szakaszait, a melyekkel elrendelte, hogy a pusztának kell valamely községhez csatlakozni, vagy önálló községet alkotni, kell pedig azért, mert elfogadta a tisztelt képviselőház azon két alapelvet a községi törvényben, hogy minden honpolgárnak bizonyos község kötelékhez kell tartozni, a pusztában pedig nincsen kötelék, és igy a pusztának vagy csatlakozni kell valamely községhez, vagy pedig önálló községet kell képeznie; a törvény elfogadta ez alapelvet az ország egész földterületére nézve, és igy egyiknek kell történni, ugyanis a pusztának vagy valamely községhez kell tartozni, vagy önálló községet képezzen: ugy, hogy ha elérkezett azon idő pont, hogy a községi törvény végre lesz hajtva, nem lehet puszta, mely valamely községhez nem tartoznék, vagy önálló községgé ne alakulna.

Mikor ily concret eset megbirálásáról van szó: nem annyira a törvény szelleme, a törvény iránya az, a mit figyelembe kell venni, hanem a törvény határozott intézkedését. Méltóztassanak megbocsátani, ez oly elv, melyet, ha a biróságok akkor, a midőn közigazgatási tekintetben igazságot szolgáltatni hivatvák, nem observálnának: akkor hiába alkotunk törvényt, mert ha a biró nem fog szigoruan ragaszkodni a törvény világos rendeletéhez, ha annak „szelleme“, „iránya“ után indul: akkor oda fogunk jutni, hogy a fél nem fogja tudni soha, ha vajon igaza van-e vagy nincs. (*Helyeslés.*)

Nézetem szerint, a kormány részéről is nem annyira a törvény iránya, szelleme; mint a törvény világos rendelete volt szem előtt tartandó. És igy fogja föl a dolgot a képviselőháznak többsége, vagy legalább azon tagjai, kik a kérdést egészen concrete látják, és kik nem mint ügyvédek, hanem mint képviselők, mint birák itélnek a dologban, (*Helyeslés és ellenmondás.*) és kik nem keresnek e kérdésben, — mint már előbb szerencsém volt emliteni — sem reactionárius törekvést, sem a feudalis rendszernek visszaállitását, vagy — a mint már divatossá vált Magyarországban mondani: családi érdekeket, családi vasutat, és igy családi községet is; (*Zaj. Balfelől fölkiáltások: De épen azt teszi! Nagy zaj.*) mondom, mindezt nem keresi; hanem veszi a dolgot concrete, a mint van, és ha igy veszszük: akkor

meg vagyok győződve, hogy mindenki be fogja látni, hogy a törvény itt szigoruan alkalmazva van.

És azon képviselő urnak, ki azt mondotta, hogy ha ezen puszta községgé alakul: akkor minden puszta Magyarországban községgé alakulna, azon képviselő urnak állitását megforditom; az eddigi gyakorlat szerint, mely gyakorlat szerint a belügyministerium intézkedése következtében számos puszta csatlakozott valamelyik községhez, azt hiszem, hogy ha ily puszta nem alakulhatna községgé, akkor nincsen olyan puszta az országban, melynek szellemi és anyagi ereje annyira terjedt volna. Méltóztassanak megtekinteni az actákat és kimutatásokat, és látni fogják, hogy a 669 lakos közt igenis van annyi, a kivel a községet, a törvény értelmében, megalakitani lehet s igy nem alapos azon összehasonlitás, mely az ily községet hasonlitja Magyarország azon községeihez, milyek a felvidéken vannak, melyek lakosságra, területre és vagyonra nézve 100%-al alábbállnak emennél, és mégis képesek községet alakitani. *(Egy hang a baloldalon: Ha!)* Épen a képviselő urnak akarok válaszolni, hogy „ha"; ha a tisztelt képviselő ur e különben szegény, de becsületes néptől az önkormányzati jogot meg nem tagadja, daczára annak, hogy irni, olvasni sem tud, és szegény: akkor kérdem minő jogon akarja megtagadni e jogot ezen két puszta lakosaitól, kik tehetősek és értelmesek, és igy habár puszták is, a törvény értelmében községekké alakulhatnak és belügyministeri engedély folytán községgé alakultak is.

Azt mondta továbbá tisztelt ház, hogy több puszta nem lehet egy községgé, és egy igen érdemes képviselő ur csodálkozott a fölött, hogy másoknak ez a magyarázat, ez az állitás nem egészen tetszett.

Én őszintén megvallom, azon okoskodás, hogy több puszta községgé nem alakulhat: a törvényben alapját nem leli. A törvény nem mondja azt, hogy egy vagy két puszta alakulhat, hanem azt mondja: „pusztai terület," és ez lehet 3—4 kis puszta egymás mellett egy contiguitásban. (*Ellenmondás bal felől. Helyeslés jobb felől.)*

Oláh Gyula képviselő ur azt mondja, hogy „nagy puszta". Erre megfelelek neki azzal, hogy egy puszta, melynek 669 lakosa van: azt hiszem, nem tartozik a kis puszták közé. Méltóztassanak igazságot és törvényt egyformán szolgáltatni mindenkinek. Miért nem szólalt föl a tisztelt képviselő ur, midőn Pestmegye több pusztája: Nyár-Egyháza, és a mellette lévők egy községgé alakultak? Akkor nem szólalt föl.

Ezek után, tisztelt ház! azzal zárom be észrevételeimet, hogy eddig ugyan nem fordult elő nagy nehézség arra nézve, hogy a törvény miképen alkalmaztassék a pusztákra; mindamellett részemről igen szükségesnek és indokoltnak találom azon határozati javaslatot, melyet Csengery képviselőtársam beterjesztett, és igy azt elfogadom, arra szavazok. *(Helyeslés jobb felől.)*

Beőthy Lajos: Tisztelt ház! Előttem szóló igen tisztelt képviselő ur, Csengery Antal azt mondta, hogy nagyon megfontolandó, mielőtt a törvényhozás a minister eljárása, illetőleg rendelete fölött határoz. (*Csengery Antal közbeszól: Nem azt mondtam!)* Én tehát ebből kiindulva, szintén arra kérem a tisztelt házat, hogy ne méltóztassanak e dologban oly könnyen eljárni; ne méltóztassanak oly könnyen határozni akarni, mint igen tisztelt Csengery képviselő ur, mert, nézetem szerint, e dolog sokkal nagyobb fontosságu, mint első pillanatra látszik. Ez a dolog, szerintem, nemcsak elvi kérdés, mint igen tisztelt barátom Tisza Kálmán mondá; hanem ezen dolog szerintem egy nagy politikai vagy, hogy kimondjam a valódi szót, egy nagyhorderejü, társadalmi kérdés egyszersmind, melynek, hogy nagyságát voltaképen megfontolhassuk és megbirálhassuk mintegy fölhiva érzem magamat a másik oldalról fölidézett vitatkozás után oly eseményekre hivatkozni és oly eseményekre mutatni, melyek, ha egyenesen ezen dologra nem vonatkozhatnak is, de mindenesetre nagy analogiában állanak ezzel.

És hogy ezt tehessem, vissza kell tekintenem a multba, vissza kell tekintenem a 1848-iki évet megelőző néhány évekre. Azt hiszem, hogy igen sokan lesznek még köztünk, a kik ezen időre visszaemlékeznek, a kik tudni fogják, hogy azon időben két nagy párt állott egymással szemben.

Az egyik párt az ugynevezett szabadelvü párt; a másik párt a kormány, vagy a mely párt magát akkor ugy szerette nevezni, hogy fontolva haladópárt.

Az egyik első pártnak zászlójára, ha nem volt is fölirva, de ezen pártnak egy nagy része azt hangoztatta, hogy a gazdagok, a nagybirtokosok, az aristocrátia könnyen szokták elnyomni a népet és a szegényt; a másik nagy párt pedig, mely szintén nem irta föl zászlójára, hanem uton utfélen azt hangsulyozta, hogy a szegények irigy szemmel néznek a gazdagok birtokára, és a mint akkor magát kifejezte, azt mondta: hogy bellum nihil habentium, contra aliquid habentes.

Ezen két nagy pártküzdelemnek, mint méltóztatnak tudni, végeredménye az 1848-iki törvények lettek. E törvények, Istennek hála, megszüntették azon versenyt, megszüntették azon kiabálásokat, megszüntették azon gyanusitásokat: mert szabaddá tették a földet, és szabaddá tették a népet, mely a földet birja, és ha nem minden jogokban lettünk egyformákká és egyenlővé; de egyformává és egyenlővé lettünk a közteher viselésében, egyformává lettünk a törvény előtt.

Midőn ezek után igen szivesen elismerem azt, hogy hazánk nagybirtokosai nagy részvéttel vannak a szegényebb embertársak phisicai szenvedései iránt, elismerem azt is, hogy igen sokan találkoznak köztük, kik bőven adakoznak a szegények fölsegélésére annyira, hogy valóban el kell ismerni, hogy igen szép és nemes példányai vannak köztük az emberi szeretetnek. De midőn ezt elismerem, tisztelt ház, ugy másrészről nem tagadhatom magam előtt, hogy hazánknak nagybirtokosai, az ugynevezett gazdagok nem teljesitik egészen kötelességüket; nem telyesitik főképen azért, mert nem teszik magukévá a társadalom nagy czélját, a nép értelmének, jeliemének és helyzetének emelését; mert ha ezt tennék: akkor meg vagyok győződve, hogy ezen dolognak nem lett volna szabad előfordulnia, vagy ha előfordult volna, még azon esetben is, ha törvényeink nem lennének, nem lett volna szabad igy eldöntetnie, annál kevésbé lehetett pedig igy eldöntetni a községi törvények alapján; mert a községi törvények czélja csakugyan az, hogy a községeket fejleszszük és izmositsuk, a rendelet által pedig ezen czél el nem éretik épen; azért én arra kérem a tisztelt házat, (*Halljuk!*) hogy ezen rendeletét a minister urnak, mely kimondom, hogy törvényellenes, méltóztassék megsemmisiteni és elfogadni igen tisztelt barátom Tisza Kálmánnak inditványát.

Mielőtt pedig bezárnám beszédemet, (*Halljuk!*) szintén nem hagyhatom emlités nélkül igen tisztelt képviselő urnak, Csengery Antalnak tegnapi nyilatkozatát. Ő ugyanis azt méltóztatott mondani, hogy, a községi törvények szerint, a végleges elhatározás a belügyministert illeti. Én ezt elismerem; de ha elismerem is, miután azt mondta, hogy ezen végleges elhatározás (*Halljuk!*) a mininistert illeti, és azzal vége mindennek: én ezt el nem ismerem, a mint ezt ma már maga is méltóztatott módositani. Igenis, ez nem végez el mindent, és igy azon fölfogást illiberalisnak tartom; mert ez violentus és peremptorius megsértése lenne a községi törvényeknek, mert ez a községi törvényt valósággal praecariussá és illusoriussá tenné. De az alkotmányellenes is, még pedig azért, mert én ugy vagyok meggyőződve, hogy belügyminister urat a törvény nem autorizálta arra, hogy csak véglegesen határozzon, hanem hogy határozzon törvényesen is; (*Helyeslés bal felől.*) ha tehát nem határozott törvényesen, előttem a rendelet nem érvényes és ezt az országgyülés megsemmisitheti. És épen azért még egyszer kérem a tisztelt házat, hogy méltóztassék, mielőtt ezen tárgyban határozna: a dolgot jól megfontolni, és ne méltóztassék koczkáztatni a törvényhozás azon nagy jogát, a mely kezébe adja az interpretandi és abrogandi just.

Mindezeknél fogva és azon indokokból, melyeket Tisza Kálmán tisztelt képviselőtársam elmondott, én pártolom az ő által előterjesztett inditványt. (*Helyeslés bal felől.*)

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! Nem szólaltam volna föl e tárgyban, ha a szőnyegen lévő tárgy vitatása közben szóba nem hozatik egyrészt és másrészt a kormány jogköre. A vitának ily fordulata következtében azt hiszem, hogy én, mint az időszerinti ministerelnök, hallgatag nem maradhatok, és azért, nézetemet és meggyőződésemet e részben el kivánom mondani. (*Halljuk!*)

És minthogy már fölszólalok, legyen szabad a pusztáknak községekké alakitása körüli nézeteimet is elmondani. (*Halljuk!*) Nézetem szerint itt két érdek van, mely némileg egymás ellen küzd. Egy kérdésben, azt hiszem, mindnyájan egyetértünk: abban tudniillik, hogy intellectualis, moralis és vagyoni tekintetben erős községeket kivánunk. (*Ugy van!*) Mert fájdalom, van az országban sok vidék, a hol csak ugy tengenek az apró községek, a melyek sem vagyonilag, sem értelmileg nem képesek a törvénynek megfelelni. Én részemről, ki az államélet lüktetését leginkább a községekben és a központi kormányban szeretem látni: minden tekintetben oda szeretnék működni, hogy minél erősebb és hatalmasabb községek létesüljenek. Ez az egyik szempont; de nem hagyhatjuk figyelmen kivül a másikat sem.

Ha nézzük az alföld pusztáit, hol egész községek határai mértföldekre terjednek, hol a földmüvelőknek igen nagy száma, 20—30 ezer, egy községben van öszpontositva, a mi azon káros következményt vonja maga után, hogy ezen 20—30 ezer embernek több mint fele tölti pusztákon az esztendőnek legnagyobb részét, hogy lehetetlen gyermekeiket iskoláztatni, és méltóztatnak tudni, hogy ezen tanyák egyuttal mennyire veszedelmesek a közbiztonságra nézve, s hogy ezek szoktak fészkeik lenni a rablóknak. (*Zaj.*) Ha ezen másik oldalát nézzük a dolognak, ismét azon elv áll előttünk, hogy az ily nagy határu latifundiumokat községekbe kell átalakitani, a mi mind nemzetgazdászati, mind népnevelési, mind közigazgatási szempontból igen kivánatos. (*Helyeslés jobb felől.*) A kellő határt eltaláltatni, megengedem, nem nagyon könnyü. A községi törvény ezekre nem volt elég tekintettel; mert azon kellékek, melyeket a törvény megkövetel arra, hogy valamely puszta önálló községgé alakuljon, nincsenek kellőleg kifejtve. Ezért készséggel fogadom el Csengery tisztelt képviselőtársam inditványát, mely azt czélozza, hogy ez iránt a törvény határozottan rendelkezzék és hogy e kérdésekben eleje vetessék minden önkénynek a leendő, vagy a mostani, vagy akármelyik belügyminister részéről.

Most áttérek, tisztelt ház, fölszólalásomnak tulajdonképeni czéljára, hogy elmondjam nézetemet a képviselőháznak szóba hozott hatásköréről.

Az előttem szólott tisztelt képviselő ur ismételve mondotta, hogy a tisztelt háznak méltóztassék a belügyminister rendeletét megsemmisiteni.

Engedje meg a tisztelt ház, hogy határozottan egyszerüen és minden habozás nélkül kimondjam, hogy erre a tisztelt háznak joga nincs. (*Helyeslés jobb felől. Mozgás bal felől. Élénk fölkiáltások szélső bal felől: Igenis törvényes joga van! Zaj.*) Ne méltóztassanak elfelejteni a tisztelt képviselő urak (*Halljuk.*) — épen ott azon a padokon, hol a 48-as párt ül, — a 1848-iki törvényt, mely világosan azt mondja, hogy a végrehajtó hatalmat ő felsége gyakorolja felelő ministeriuma által *(Ugy van! jobb felől. Zaj szélső bal felől.)* Tagadom a tisztelt képviselőháznak azon jogát, hogy a kormánynak valamely rendeletét megsemmisithesse. *(Helyeslés jvbb felől. Zaj a szélső bal oldalon.)* Ez nem a szabadság érdekében történnék; mert ekkor a képviselőház conventté fajulna. (*Helyeslés jobb felől. Halljuk!*) Igenis — és a mit most mondandó vagyok talán jobban fog tetszeni az uraknak — *(Halljuk!)* ez által nem kivánom azt kijelenteni, hogy a kormánynak bármely cselekedete, bármely rendelete a vita tárgyát ne képezhesse, hogy a kormány bármely rendeletét itten ne taglalhassa.

Igenis joga van a képviselőháznak elő kivánni a kormánynak minden rendeletét, megbirálni minden actáit; joga van a tisztelt háznak a ministerek bármelyikére és bármely cselekedetére kimondani roszalását. Igenis, joga van a tisztelt háznak kimondani a minister iránti bizalmatlanságát; joga van a tisztelt háznak kimondani határozatilag a minister vád alá helyezését. Mind ehhez joga van és ily határozat által elérheti a tisztelt ház azt, a mit esetleg elérni akar; mert ily határozat által közvetve megsemmisittetik a ministeri rendelet. Ha a tisztelt ház ugyanis valamely minister rendelete fölött, roszalását kimondja: annak parlamentalis gyakorlat és értelem szerint az a természetes következése, hogy a minister többé helyén nem maradhat, és fog utána következni egy másik minister, a ki kénytelen lesz azon szellemben intézkedni, a melyet a ház többsége kifejezett. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

De a szóban lévő két mód közt nagy igen nagy a különbség. Ne méltóztassék összetéveszteni az államhatalmak különböző hatáskörét. A tisztelt ház törvényt hoz, a kormány, illetőleg ő felsége a kormány által kormányoz és intézkedik, De ha a tisztelt háznak joga lenne a kormány rendeleteit megsemmisiteni: akkor a törvényhozási három tényező közül kettőt: ő felségét és a felsőházat, kifelejteni méltóztatnak, s akkor ő felsége és a felsőház hatalma tökéletesen nullificáltatik.

Ismétlem, kétségtelen a ház azon joga, hogy vizsgálat alá vegye a kormány minden tetteit, rendeleteit, maga elé terjesztesse minden iratait, meggyőződése szerint mondja ki megelégedését, helyeslését, esetleg roszalását, felelősségre vonja, vád alá vegye a kormányt. Mind erre joga van; de hogy a kormány bármely rendeletét egyenesen megsemmisitse: ezt a jogát a ház saját érdekében nem vélném elismerhetőnek. *(Élénk helyeslés jobb felől. Ellenmondás bal felől.)*

Bobory Károly: Én azt hiszem tisztelt ház, hogy most egy speciális kérdés, Békés vármegye kérvényének tárgyalása forog fön. Iparkodni fogok ezen kérdéshez egész tárgyilagossággal, legnagyobb rövidséggel tartani magamat; nem fogok szólani a képviselőház és a kormány jog köréről egymás ellenében. Mi a kérdés? A kérdés az, hogy vajon azon bizonyos kis puszták önálló községekké alakulhatnak-e vagy nem. *(Zaj.)*

Nem lehet ily zajban szólani. Kérem a tisztelt ministerelnök urat, méltóztassék helyére menni. (*Élénk ellenmondás jobb felől.a Zaj.*) A ministerelnök ur nem a maga helyén, hanem a háznak másik oldalán ül. (*Derültség.*) Mindenkinek megvan a maga helye e házban *(Zaj élénk ellenmondás.)*

Elnök: Csendet kérek.

Kállay Ödön: Ha minket méltóztatik néven szólitani, ugy tessék a jobb oldaliakat is megszólitani.

Elnök: Én még névszerint senkitsem szólitottam föl. Én általános kérést intéztem a házhoz, hogy méltóztassanak meghallgatni a szónokot. *(Helyeslés.)* Én csengettem ötször is, s arról nem tehetek. ha kérésem figyelembe nem vétetett. Kérem képviselő urat folytassa előadását.

Bobory Károly: Tisztelt ház! Az a kérdés, hogy ezen puszták önálló községgé alakithatók-e vagy nem? E kérdés eldöntésére nincs más elv, mint az, hogy vajon ezen puszták megfelelnek-e azon kellékeknek, melyeket megkiván a községi törvény. A törvény e tekintetben a törvényhatóságot és községet véleményadásra hivatottnak jelöli ki, a végleges határozatot a belügyministernek tulajdonitja. Természetesen sem a törvényhatóság, sem a belügyminister nincsenek hivatva önkény szerint határnzni, hanem a törvény értelmében.

Én nem kételkedem, hogy a tisztelt belügyminister ur saját meggyőződése folytán hozta ezen határozatot; de meg vagyok győződve arról is, hogy a belügyminister ur nem bir infallibilitással, sőt azt hiszem, hogy a kérdést jobban tudja megitélni, azon törvényhatóság, melynek kebelében fekszenek ezen puszták. A törvény megadta a belügyministernek végleges határozata után is, az illető törvényhatóságnak vagy községnek a kérvényezési jogot a képviselőházhoz. Ha a törvény ezt megadta: akkor a képviselőházat mindenesetre fölebbviteli forum gyanánt állitotta oda. Hogy a képviselőház a törvény szerint határozhasson: ismernie kell az adatokat,

melyekre mind a belügyminister, mind a törvény hatóság állapitja nézeteit.

A belügyminister határozata után az illető törvényhatóságnak ellenkező véleménye talán ugy tekinthető, mint egy érdekelt félnek véleménye. Ennélfogva én indittatva érzem magamat egy különvélemény beadására; *(Halljuk!)* külön véleményem eképen hangzik: Miután a kérdés abban öszpontosul: vajon a kérdéses puszták birnak-e azon kellékekkel, melyek a törvény által egy nagy község alakulására megkivántatnak, és a ministeri intézkedés ellenében a kérvényező megye ugy tekinthető, mint érdekelt fél; inditványozom: bizassék meg Biharmegye, mint legközelebbi megye, vagy a legközelebbi megyék vegyes küldöttsége, a kérdés megvizsgálásával és megitélésével.'

Huszár Imre jegyző (*ujra fölolvassa az inditványt.*)

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Én ugy találom, hogy nem az a kérdés van most előttünk: vajon a községi törvény jó vagy rosz-e? lehet-e azon javitásokat tenni vagy nem? hanem az a kérdés, hogy a fönálló községi törvény ezen esetben jól hajtatott-e végre vagy sem? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Erre nézve a megye és a ministerium közt egyetértés nincs. A vármegye azt mondja: ott nem lehet községet alakitani; a minister mondja, hogy igenis lehet.

Én megengedem azt, hogy a parlamentnek administrationalis kérdésekbe átalában nem kell bocsátkozni; hanem a jelen esetben egyenesen a megyék, a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény által utasittatik a képviselőházhoz biráskodásra, a midőn tudniillik azt mondja: ha a minister rendeletét a vármegye végrehajtani nem akarja: a minister azon rendeletét ismétli, s akkor a megye azt köteles végrehajtani; de fönmarad a joga az országgyüléshez fordulni. Ime ez történt itt, és ez igen fontos kérdés; mert most először vagyunk azon helyzetben, hol ezen törvény által adott orvoslási módot alkalmazásba is veszszük.

Én azt hiszem, tisztelt ház, hogy nagy óvatossággal kell eljárnunk; mert itt akár helyesen akár nem, de a törvény által magunk parancsoltuk magunkra azt, hogy ily esetekben birói szerepet játszunk, itt magunknak kell itéletet mondanunk a fölött: vajon a megyének, vagy a ministernek van igaza?

Én megvallom, tisztelt ház, hogy tekintetbe véve a dolog természetét, hogy oly nagy testület, milyen a képviselőház: alig alkalmas arra, hogy a tárgyat igy vitassa meg és birói itéletet mondjon fölötte.

Én óhajtanám, hogy a tárgy egy kisebb körben, egy bizottságban vitattassék meg, a bizottság szerezzen tudomást arról: vajon a megyének van-e igaza, midőn pontonként fölolvasta mindazon adatokat melyek nem képesitik községgé alakulásra a kérdéses pusztákat; vagy a ministernek van-e igaza, a ki azt mondja, hogy igenis, a törvény által erre képesitve vannak. Ezt én megvallom, részemről — ámbár azt mondják, az adatok előttünk feküsznek, — azt látom, hogy a megye fölszerelte kérvényét minden kellékekkel; mig a minsterium részéről csupán szóbeli állitás van előttünk: már pedig egy per elitélésére, itélethozatalra ez nem elégséges.

Azért óhajtanám, — a nélkül, hogy véleményt akarnék mondani a fölött: vajon Békésmegyének van-e igaza, avagy a belügyministernek? a nélkül, hogy most vitatni akarnám, hogy a községek rendezéséről hozott törvény tökéletesen megfelel-e a kellékeknek, avagy nem? — mondom, óhajtanám, hogy a kérdés egy bizottsághoz utasittassék, mely azt minden oldalról megvitatná, megvizsgálná, s a háznak véleményes jelentést adna: akkor sokkal hamarább jutunk azon helyzetbe, hogy a kérdés fölött itéletet mondhatunk, megfelelve azon törvénynek, mely azt nekünk kötelességünkké teszi.

Semmiképen nem fogadom el azonban Csengery képviselő ur inditványát, — nem mondom a törvény revisioját illetőleg, mert arra lehet szükség, sőt, hogy van, mutatja azon körülmény is, hogy itt van egy peres eset, mely belőle származik, — hanem azon következtetésre nézve, hogy a jelen esetben helybenhagyassék a minister eljárása. Az által ellenkezésbe jő önmagával a tisztelt inditványozó képviselő ur; mert ha ezen eset roszul van alkalmazva, a fenálló törvény szerint: akkor nem kell helybenhagyni; hogy ha pedig jól volt alkalmazva: akkor nincs szükség a megváltoztatásra; ha a jelen törvény rosz: akkor nem kell helybenhagyni; ha jó, nem fog megváltoztatni, mert akkor megmarad, és később végrehajtatik. Miután tehát épen ezen eset adja az alkalmat arra, hogy ezen ügy megvizsgáltassék: tartassék ezen eset is függőben és intéztessék el ugy, mint a jobban megvitatott, megfontolt törvény fogja kivánni novella által. *(Helyeslés szélső bal felől.)*

Ennélfogva bátor vagyok inditványozni, hogy ezen tárgyban küldjön ki a ház egy bizottságot, mely a dolgot megvizsgálja, és a háznak jelentést nyujtson be. Inditványomat irásban is benyujtom.

Irányi Dániel: Tisztelt ház! A vita, mely egy külön esetből merült föl és annak szük keretében mozgott eleinte, tudniillik a körül: vajon Gerla és Póstelek puszták kérdésében helyesen alkalmazta-e a tisztelt belügyminister ur a községi törvényt vagy nem? tegnap Csengery Antal és a mai napon Forgách Antal gróf tisztelt képviselőtársaim fölszólalása folytán elvi fontosságra emelkedett.

A tisztelt képviselő urak ugyanis nem szoritkoztak azon kérdés megvilágitására: vajon helyesen

alkalmazta-e a tisztelt belügyminister ur a fönforgó törvényt a jelen esetre, hanem egyenesen tagadták a parlamentnek azon jogát, hogy a belügyminister által hozott határozatot megváltoztathassa, bár Csengery Antal tisztelt képviselő ur a mai napon annyiban megváltoztatta tegnapi nézetet, hogy a parlamentnek azon jogát, hogy a belügyminister határozatát megdönthesse: elismerte ugyan, csak hogy azt veszélyesnek nyilvánitá, és nem tanácslá a háznak.

Én, tisztelt ház, a mi a concret esetet illeti, nem fogom ismételni azokat, miket Beliczey és Kemény Mihály tisztelt képviselőtársaim bő tárgyismerettel előadtak; nem is fogok insistálni, mennyire igazuk volt, midőn azt állitották, hogy a tisztelt belügyminister ur nem helyesen alkalmazta a törvényt. Elfogadom a dolog azon állását, hogy egyrészről vannak, a kik a belügyminister intézkedését megtámadjak, mig másfelől vannak, kik az ő rendeleteit a törvénynyel megegyezőknek találják; de viszont találkoztak olyak is, kik a két ellentétes előadásokból nem merithettek maguknak tiszta fogalmat arra nézve, hogy a kettő közül melyiknek van igaza. És miután igy áll a dolog: tökéletesen indokoltnak tartom Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur azon inditványát, hogy mielőtt ezen ügyben a ház véglegesen határozna: szólittassék föl a belügyminister, hogy e tárgyban kimeritő jelentést terjeszszen a ház elé. *(Helyesles bal felől.)*

A mi e kérdésnek másik, vagyis elvi oldalát illeti, részemről, alkotmánytani, elméleti szempontból tekintve a dolgot, tökéletesen elfogadom a tisztelt minister urnak elméletét, mert én is azt hiszem: hogy csak azon parlament, csak azon alkotmány nyugszik egészséges alapokon, a hol a különböző hatalmak szorosan el vannak különitve, a nélkül azonban, hogy valaha megengedné, miszerint a parlamentnek, mint a nemzet képviseletének nem volna joga a többi, maguk hatáskörében különben coordinált hatalmak eljárása fölött itéletet mondani.

Ha nálunk, a mit régen óhajtottunk és inditványoztunk, léteznék egy közigazgatási felső bíróság, mint létezik más alkotmányos országokban, a mely nemcsak az alárendelt közigazgatási hatóságok, hanem a ministeriumok közigazgatási rendeletei fölött is biráskodnék: akkor azt mondanám, hogy valamint a parlament egy birónak sem módosithatja, — annál kevésbé pedig semmisitheti meg — itéletét, azonkép nem módosithatja, annál kevésbé pedig semmisitheti meg a közigazgatási legfelsőbb bíróság határozatát.

Azonban, tisztelt ház, ezen oldalról ismételve tett ebbeli inditványunk a többség által nem fogadtatott el soha, s maradtunk azon régi kerékvágásban, miszerint t. i. a közigazgatási ügyekben a végleges határozat az illető minister kezében hagyatott. De mikép értendő a ministerekre ruházott ezen jog a magyar közjog szempontjából? Ugy-e, hogy az a törvényhozásnak bármely ellenkező rendelete ellenében is véglegesen érvényes maradhasson?

Madarász József tisztelt képviselőtársam helyesen idézte a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény azon szakaszát, a mely ezen fölfogást tökéletesen lerontja. Nálunk, valahányszor a törvényhatóságok s az illető minister vagy a kormány közt összeütközés esete merül föl: a törvényhatóságoknak joguk van a törvényhozásnál keresni orvoslást. Miből áll ezen orvoslás? Állhat vagy abból, hogy a ház, illetőleg a törvényhozás kimondja e szerint, hogy a fönforgó esetben az illető minister helytelenül alkalmazta a törvényt; vagy pedig, — mert ez a mi közjogunk által kizárva nincsen, mert a parlamentnek e részben hatásköre definiálva nincsen, — megengedem, hogy meg is semmisitheti, a nélkül azonban, hogy ezen insistálnók.

Nem áll tehát azon elmélet a magyar közjog szempontjából tekintve, melyet a tisztelt miniszterelnök ur fölemlitett. Helyes azon elmélet és ohajtom, hogy jövendőre nézve ekkép valósuljon az nálunk is, de a jelen közjog, de a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény alapján nem igy volt. A magyar törvényhozásnak joga van a törvényhatóságok és a ministerium közt itéletet mondani. S ha minden kérdést, mely ily esetben intéztetik a képviselőházhoz, vagy egyszerüen a ministerhez kell utasitani, vagy pedig a minister intézkedése által meghaladottnak tekinteni: ugyan kérdem, miért utasitottunk már ismételve kérvényeket a ministerhez a háznak teendő jelentés végett? Ha a ministerek véglegesen intézkedtek volna, s a végleges intézkedés fölött a háznak itélni többé nem volna joga: akkor fölösleges volna a háznak azon határozata, melyet ismételve hozott, s mely szerint a ministerektől véleményes jelentést kért; föntartván magának természetesen azon jogot, miszerint a fölött biráskodjék.

Igy állván a dolgok, tisztelt ház, én hozzájárulok azon inditványhoz, melyet Tisza Kálmán tisztelt képviselőtársunk előadott, és a mely, mig egyrészről a fönforgó esetben föntartja a ház azon jogát, mely szerint a törvényhatóság és a minister közt fölmerült vitás kérdésekben bővebb értesülés nyomán igazságosan intézkedhessék: másrészt föntartja a képviselőháznak azon hatáskörét s azon jogát, miszerint jövőre nézve czélszerübb intézkedéseket tehessen.

Ismétlem tehát, pártolomTisza Kálmán tisztelt képviselőtársam inditványát.

Szapáry Gyula gr. belügyminister: A községek rendezéséről szóló törvény 135. §-a végbekezdésében azt mondja, hogy ezen ügyek-

ben véglegesen a minister intézkedik. Hogy melyek voltak azon indokok, melyek engem az ügynek ily módon való elintézésére birtak, tegnap volt szerencsém előadni. Azokhoz még csak azt teszem hozzá, hogy, fölfogásom szerint, nagy különbség teendő a közt: vajon oly községről van-e szó, mely a pusztai terület elszakadása folytán a község hivatásának és föladatainak megfelelni nem képes? vagy pedig szó van egy nagy községről, vagy épen egy rendezett tanácsu városról, mely, a pusztai terület elszakadása után is minden tekintetben képes feladatának megfelelni, és, szó van oly pusztai terület elválasztásáról, mely csakugyan meg akar felelni a község föladatainak, melyeket részben máris teljesitvén, képessé akar tétetni azoknak sokkal nagyobb sikerrel és eredménynyel teljesitésére, mint teljesitette. A kettő között nagy a különbség és ez természetesen nagy befolyással a van minister elhatározására.

Nézzük, miként áll a dolog a jelen esetben. Gyula város rendezett tanácsa, hogy egyéb költségeket ne emlitsek, az utczák kövezésére, föntartására, saját állatainak élelmezésére, hivatalnokainak fizetésére, a toronyórára s a többire 12.000 forintot véve föl, minden adóforint után ugyanazon arányban adóztatta meg saját lakosait, mint a pusztai lakosokat. És ez nem történt, mint Nehrebeczky képviselő ur beszédje alkalmával közbeszólásképen emlittetett: illetéktelenül, hanem történt a törvény szavai szerint. Ugyanis a közsegi törvény 120. §-a a kis és nagy községekre nézve azt mondja, hogy külön vettessenek ki a különböző adónemek; mig a rendezett tanácsu városokban — mint a milyen Gyula városa — minden adónem egyaránt vettetik ki, s igy a pusztai lakosokra ugyanaz az adó vettetett ki, mint Gyula lakóira. S igy, ha nem szorosan betüjét, hanem szellemét is tekintetbe veszszük a törvénynek, be kell ismernünk, hogy a törvénynek nem lehetett szándékában az a méltatlanság, hogy a pusztai lakosok ugyanazon arányban járuljanak a községi adóhoz, mint a községi lakosok.

Azt méltóztattak a tuloldalon mondani, arról van szó, hogy a képviselőház határozzon a fölött, melyik határozat volt a helyes: a törvényhatóság határozata-e vagy a minister határozata. Engedelmet kérek a tisztelt képviselőháztól; de a törvény világos szavai szerint a törvényhatóság határozatáról e kérdésben szó nem lehet, és nincs is, mert a törvényhatóság a törvény értelme szerint csak véleményadásra van hivatva, a határozathozatal pedig a ministernek van föntartva. *(Helyeslés jobb felől.)*

Simonyi Ernő képviselő ur azt kivánja, hogy ez ügy ne most döntessék el itt e képviselőházban, hanem küldessék ki egy külön bizottság. Ez, fölfogásom szerint, már meg is történt, mert ez ügy a ház egyik bizottsága, a kérvényi bizottság által tárgyaltatott, a melynek véleménye fölött most tanácskozunk.

Sokszor méltóztattak fölemliteni azt, mi ez esetben és átalában, a kérdés elvi oldalát tekintve, a képviselőház föladata? és mi a végrehajtó- hatalom föladata? E tekintetben, hivatkozva az 1848, III. törvényczikkre, bátor vagyok azon nézetemet kifejezni, hogy a végrehajtás tisztán a kormány föladata és azon intézkedésekben, melyeket a törvény értelmében az administrationalis, közigazgatósági dolgokban tesz: a kormány a képviselőházhoz való föllebbezést helyesnek nem tartja, és nem is hallottam sem a törvényeknek vagy a házszabályoknak egy szakaszát is fölemliteni, mely a képviselőházat ily közigazgatási rendeletekre nézve mint föllebbviteli forumot itélné, és arra jogositaná, hogy a kormánynak a közigazgatás körül tett intézkedéseit megsemmisitse. Igenis, van módja az orvoslatnak, és ez az, hogy a parlament a ministert feleletre vonja, vagy vád alá helyezze, miként ezt a minister elnök ur mondotta; de arra nincs a háznak joga, hogy a tett intézkedést megsemmisitse. *(Helyeslés jobb felől.)*

Irányi Dániel képviselő ur azt mondta, hogy ha ez igy van, ha a képviselőház többsége helyesli a minister ezen nézetét: miért fordul elő olyan eset, hogy bizonyos kérdésekre nézve a kormány jelentéstételre hivatik föl Azért, tisztelt képviselő ur, hogy a ház a minister eljárását megbirálhassa. A képviselőháznak erre teljes joga van, és hogy a ház ezt megtehesse, szüksége van jelentésre; de ez a jelentés nem azért adatik be, hogy a ház a tett intézkedést megsemmisitse, vagy a tett intézkedés fölött végleg határozzon. *(Ellenmondás bal felől. Helyeslés a jobb oldalon.)*

Én, tisztelt képviselőház! épen ezen szempontoknál fogva nem járulhatok Tisza Kálmán inditványához. Azon esetben, ha a törvény hézagos volna, vagy ha a törvény magyarázatára volna szükség: ezen magyarázatot nem várom a képviselőháztól, hanem, ha akár nem világos a törvény, akár nem elégséges és uj intézkedésre van szükség: ez történjék a maga rendes utján, a törvényhozás minden factorának hozzájárulásával alkotandó törvénynyel. És épen azért, mert Csengery Antal inditványa ezt czélozza: kérem, méltóztassanak azt elfogadni. *(Helyeslés a jobb oldalon.)*

Csernátony: Lajos: Tisztelt képviselőház! Én a ministerelnök urtól és a belügyminister urtól hallottakra akarok egynéhány észrevételt tenni.

Először is, hogy ki ne menjen emlékezetemből, a tisztelt belügyminister urnak egy megjegyzésére teszem meg észrevételemet.

Azt méltóztatott adalékos argumentum gyanánt fölhozni a tegnap előadott érveihez, hogy Gyula város költségei ilyenek és ilyenek, s hogy a többek közt a toronyórára és hasonlókra igen nagy kiadásai vannak. Hisz, ha mi abba ereszkedünk bele, hogy bizonyos hely azon pontnak költségeire, melylyel viszonyban összeköttetésben van, csak annyiban fizessen, a mennyiben annak hasznát veszi: akkor én sem látom át szükségét igen sok költségnek, mely olyanokra fordittatik, a mik az ország sok részének sem hasznára, hanem egyenesen kárára vannak. Hogy ha a minister ur azt calculálja ki, hogy azoknak nem kell toronyórára költeni: biztositom, hogy sokkal inkább ki lehet calculalni azt, hogy nem kell ezen fauteuil-ekre költeni *(Helyeslés bal felől. Derültség jobb felől.)*

A tisztelt minister urak nagyon bele mentek a képviselőház hatáskörének, jogainak definitiojába. Én megvallom, nem tudom egészen fölfogni, hogy az igen tisztelt kormányelnök ur egyátalában miért érezte magát inditatva, fölállni és szólni. Tisza Kálmán tisztelt barátomnak javaslatában egy betü sincs arról, hogy megsemmisittessék — a mint nevezik — az administratio végleges itélete; az csak arról szól, hogy a minister terjeszsze mindazon iratokat, melyek szükségesek arra, hogy a képivselőház lássa: vajon melyik félnek van igaza, és melyik félnek igaza szerint dölt el a kérdés. Azért azon nagy hangon, azon ellenséges hangon nyilatkozni a képviselőház hatásköre ellen, mint ezt a tisztelí ministerelnök tette: megvallom, nem tartom helyén lévőnek, és különösnek tartom, hogy parlamentális ministerium tagjai a parlament hatásköre ellen ily módon nyilatkozzanak magában a házban. *(Igaz! Ugy van! bal felől.)*

A mi pedig az illeti, hogy ez a koronának a joga, hogy ez a kormánynak a joga, ez a képviselőháznak a joga, az ez iránti definitioban én tökéletesen osztozom; de nem acceptálom a minister urak részéről, és megmondom miért? Eljátszották jogukat az ily definitio tételére. *(Helyeslés bal felől.)* Mikor a 21-es bizottság kiküldésében megnyugodtak, akkor eljátszották jogukat az ily definitio tételére. Ez a bizottság késziti számukra a budgetet, melyet a kormánynak kellene késziteni; ez a bizottság készit el mindent, a minek elkészitésére magukat képtelennek tartották. *(Ugy van! bal felől.)* Ily ministeriumtól nem fogadok el definitiokat az országgyülés hatásköréről.

A mely országgyülés, képviselőház a kormánynak beleegyezésével, alázatos beleegyezésével megengedhet magának ily jogot: az a képviselőház okvetlenül joggal bir az ily ministerium eljárása fölött itéletet mondani. *(Helyeslés a bal oldalon. Igaz! Ugy van! Mozgás a jobb oldalon. Fölkiáltások: Dologra!)*

Igaz, hogy a belügyminister ily eljárásait egyszerüen megsemmisitni nem lehet. A ministerelnök ur azt mondja, annak meg van a maga utja, a mi egyremegy a megsemmisitéssel: az tudniillik, hogy a képviselőház kijelenti helytelenitését, kijelenti bizalmatlansági szavazatát, nem szavaz meg a minisztternek egyet-mást, ezt azután meg fogja érteni az illető minister. *(Igaz! Ugy van! bal felől.)*

Nem érti meg. A tapasztalás bizonyitja, hogy nem akarják megérteni saját pártjok bizalmatlansági szavazatát sem, nem hogy az ellenzékét megértenék. Kisebbségben maradtak többször fontos kérdésekben: mégis ott ülnek egyenként és összesen. *(Mozgás a jobb oldalon. Helyeslés a bal oldalon.)* Nem értik meg, s igy ezzel az érveléssel nem lehet előállaniok. *(Zaj és fölkiáltások jobbról: A dologra! Helyeslés bal felől.)*

A mi azt illeti, tisztelt ház, hogy itt a törvény határoz: a törvény határoz igenis; és idézte Simonyi Ernő tisztelt barátom azon törvényt, melynek erejénél fogva a belögyministeri határozat ellenében ezen házhoz kell folyamodni azoknak, a kik kötelesek végrehajtani a minister rendeletét másodszori megküldés után. Ezt a törvényt idézte Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur, tehát ezen törvény erejénél fogva joga van ezen háznak ezen ügyben határozni. Ennélfogva, ezen törvénynél fogva, de a józan ész szerint is, — és ezen ház hatáskörének értelmezésére nézve mind azt elfogadta, a mit e ház jogaival a tisztelt kormányelnök ur elmondott, — pártolom Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur javaslatát. *(Helyeslés bal felől.)*

Vidliczkay József: Tisztelt ház! Azok után, miket Irányi Dániel tisztelt képviselő ur, mind a theoria, mind a fönálló törvény tartalmából indulva ki, e tárgyra nézve előadott: megvallom, hogy nem kivántam fölszólalni e tárgyban; hanem hallva a belügyminister urnak előadását, kénytelen vagyok közelebbi előadására néhány megjegyzést tenni.

Ugy látszik, hogy a tisztelt belügyminister ur előadásának alapjául vette a 135. §-ban előforduló ezen szót: hogy „véglegesen“, tudniillik, hogy a belügyminister ily esetekben véglegesen intézkedik.

Én azt hiszem, tisztelt ház, hogy nem szabad codificált törvényekből egyes szavakat vagy egyes szakaszokat kiszakitani, hanem tekinteni kell a codificalt törvényeket a maguk összegében. Én azt kérdem a belügyminister urtól, hogy, tekintve a 135. szakasznak ezen 4-ik bekezdését: vajon az-e értelme ezen szónak: „véglegesen“, hogy a törvényhozás irányában is véglegesen intézkedik, és fölébe emeli a ministert a törvényhozásnak? Én azt hiszem, hogy ily értelmet ezen 4. bekezdésnek tulajdonitani nem lehet, mert ezen szó: „végleges intézkedés“, mondatik szemben a törvényhatósággal; de

nem mondatik szemben a törvényhozással. Az nagy különbség. (*Helyeslés bal felől.*)

Nem is mondathatik, tisztelt ház, szemben a törvényhozással, mert épen itt áll azon eset elő, melyet bátor voltam jelezni, hogy codificált törvényeket venni kell a maguk összeségében. Nem is lehetett intentioja a 135. szakasznak az, hogy itt a törvényhozásnak beleszólását kirekeszsze: mert a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény 16-ik szakaszának utolsó sora följogositja a képviselőházat arra, hogy ily esetekben érdemileg is hozzászóljon a dologhoz.

A tisztelt belügyminister ur előadásának tehát azon igen nagy hibája van, hogy ő nem akarja látni a 16. szakaszt, és a mi jog a 135. szakaszban a ministeriumnak tulajdonittatik, szemben a törvényhatósággal: azt kiterjeszteni kivánja a törvényhozás irányában is, a mi pedig, hogy törvényellenes, mutatja a 16. szakasz utolsó sora. Mint mondám: nem szabad codificált törvényekből egyes szavakat vagy részeket kiszakitani, hanem öszhangban kell idézni azoknak különböző részeit.

De egyre vagyok bátor figyelmeztetni a tisztelt házat. Én is azt mondom, hogy tökéletesen igaza van a ministerelnök urnak, tekintve a theoriát, tekintve a tudományt a részben, hogy nem jó, ha a törvényhozás beleavatkozik az ilyen részletes esetek elintézésébe; hanem kénytelen vagyok egyszersmind csodálkozásomat kijelenteni a tisztelt ministerelnök ur és az egész kormány irányában, hogy hát, ha ez igy van: (*Halljuk!*) miért volt ezen törvényhozás kénytelen tapasztalni azt, hogy valahányszor ezen törvényhozásban oly inditványok történtek, melyek birói hatalmat függetlenül, az egyes esetekben a törvények alkalmazása kérdésében fölébe akarták emelni a kormánynak: ezen inditványok a kormánynál mindig ellenzésre találtak? pedig, tisztelt ház, a dolog véghetlen fontos.

Én elismerem, hogy nem jó, ha egyes administrationalis kérdésekbe a törvényhozás beleszól; hanem akkor oly intézkedéseket kell megállapitani az alkotmányban, hogy az ily ügyekben az orvoslásnak legyen más organuma, és ez lenne azután a biró; de önök ilyen független birót nem akarnak behozni a magyar alkotmány keretébe. Valahányszor inditványok tétettek arra nézre, hogy, szemben a kormánynyal és annak intézkedéseivel állitassék föl birói intézmény a magyar alkotmány keretében, a melynél azután orvoslás lenne kereshető: ilyen inditvány az önök tetszését még eddig nem nyerhette meg; pedig, nézetem szerint, mindaddig, a mig egy ilyen független bíróság nem lesz: addig, ha csak a kormány minden hatóságát nem akarjuk fölállitani, kell lenni valami correctivumnak. Ezen correctivum, a most fönálló törvény szerint, a képviselőház. Ezen képviselőháznál, ha orvoslást lehet keresni, a képviselőháznak természetesen joga van érdemileg is intézkedni a dologban.

Ezek előrebocsátása után pártolom Debreczen város első kerülete képviselőjének inditványát. (*Helyeslés bal felől.*)

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Ha Vidliczkay képviselő ur meg nem előz, mindjárt én szólaltam volna föl, hogy magamtól visszautasitsam azon vádat, melyet Csernátony képviselö ur ellenem emelt, mintha én a parlament iránt ellenséges hangulattal viseltetném. Bocsánat, ezt a vádat meg nem érdemlem: mert én nem vagyok kevésbé tisztelője a parlamentnek, mint ő.

A képviselő ur csodálkozott azon, mért szólaltam föl egyátalában ezen ügyben, miután Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur inditványában egy szó sincs arról, hogy a ház semmisitse meg a belügyminister határozatát. Csodálkozik, miért vettem alkalmat e tárgyban saját nézeteimet kifejteni.

Helyesen mondja a tisztelt képviselő ur, hogy Tisza Kálmán inditványában erről csakugyan semmi sem foglaltatik, és ha kegyes volt figyelemmel kisérni beszédemet: én Tisza Kálmán képviselő ur inditványáról egy szóval sem emlékeztem meg, nem is szólottam ellene, a mit pedig meg kellett volna tennem, mondván, hogy nem fogadom el inditványát, hanem elfogadom Csengery Antalét.

Nem ez volt tehát oka fölszólalásomnak, hanem a közvetlenül én előttem fölszólalt Beőthy Lajos képviselő ur kétszer ismételte, s különösen kiemelte, hogy a ház semmisitse meg a szóban lévő határozatot. Ez az, a mi a fölszólalásra inditott, s nagyon örülök, hogy Csernátony képviselő ur fölfogása az enyémtől nem különbözik. A képviselő ur csak azt mondja, hogy az olyan kormánynak, mely megengedte, hogy a tisztelt ház egy 21-es bizottságot küldött ki, melynek föladata azonban talán nem is terjed ki annyira, a mint a tisztelt képviselő ur oda állitani szeretné, hogy az olyan kormánynak nincs joga ily definitiokhoz.

Engedje meg a tisztelt képviselő ur, meglehet, hogy egyszer-máskor inkább kellett volna igénybe venni azon jogot, vagy azon hatáskört, mely engem, mint ministerelnököt megillet; de abból, hogy egyszer vagy máskor ezen joggal nem éltem: abból nem következik, hogy ezt elhanyagoljam mindenkor, s egy átalában nem következik az, hogy, midőn a képviselőházban oly theoriák fejtegettetnek, melyek a tisztelt képviselő ur meggyőződése szerint is a korona és a kormány jogainak csonkitására, és a parlament jogainak a közjó érdekével meg nem egyező határokon tulterjesztésére vonatkoznak, hogy ilyenkor, mikor ily theoriák fejtegettetnek a házban: nem a magam érdekében, nem a jelenlegi kormány érdekében, hanem egyátalán a korona és

minden leendő kormány érdekében, fölszólalják, (*Helyeslés a jobb oldalon)* nem akarván magamnak valamikor azon szemrehányást tétetni, hogy én ilyeneket elhallgattam.

S minthogy már fölszólaltam, legyen szabad Vidliczkay képviselő urnak egy pár szóval felelni. Ő is, ha nem csalódom, helyesli az én fölfogásomat és azt mondja, daczára annak, hogy helyesli, miután a kormány mindig ellenzett oly független bíróságot, mely ily esetekben hivatva volna biráskodni: nem marad egyéb más, mint ragaszkodni azon törvényhez, mely a törvényhatóságokról szól, a hol az mondatik, hogy ha másodszor is rendeletet küld a belügyminister a törvényhatóságoknak, a törvényhatóság akkor tartozik ugyan végrehajtani, de orvoslást kereshet a képviselőház előtt.

Ebből azt magyarázza ki, hogy a képviselőház, mintegy legfelsőbb forum, meg fogja semmisiteni a belügyminister rendeletét. Én nem igy fogom föl a dolgot. Én abban és azon jogban, melylyel mindenki bir az országban, hogy kérvénynyel járulhasson a házhoz, semmi különbséget nem látok. Bármely fél, a ki sértve érzi magát, bármely minister rendelete által, mindenkinek jogában van folyamodni a tisztelt házhoz. Ennyit tesz a törvénynek ezen szakasza is: az én véleményem szerint többet nem. Igenis, a tisztelt ház kimondhatja ily esetben, hogy a belügyminister helyesen járt el, vagy kimondhatja, hogy helytelenül járt el. Az eset fontosságához, nagyságához képest a belügyminister ilyen esetekben, hogy ha a ház kimondja helytelenitését: vagy el fogja hagyni helyét, vagy pedig a ház kivánságához képest módositani fogja rendeletét; de ez a követendő ut, s nem az, hogy a tisztelt ház határozat által semmisitse meg a minister rendeletét.

A mit Vidliczkay képviselő ur arra nézve mondott, hogy a kormány eddig ellenezte az ily független bíróság fölállitását, a mely ily esetekben véglegesen döntene: azt vagyok bátor megjegyezni, hogy én részemről ily bíróság vagy egy ily administrativ legfőbb forumnak fölállitását elvileg soha nem ellenéztem, nem is ellenzem; sőt annak a maga idején való fölállitását szükségesnek tartom.

Csak abban különbözöm talán a tisztelt képviselő urtól, hogy, véleményem szerint, az ilyen administrativ törvényszékek fölállitása — méltóztassék szétnézni Európa azon államaiban, hol az administratio teljes, tökéletes és jó — az administrationak a virága, az tetéz be minden administrativ törvényhozást; de nem ezzel kezdik. Régi és sok előmunkálatok előzik meg, mig betetőzésül ez következhetik. Hogy ha nálunk ezt behozzuk, legyen előbb, nem mondom, codexünk, — mert némelyek kivánták, hogy administrativ codexet csináljunk, ilyet én azonban nem ismerek, — hanem legyenek előbb mindenféle administrativ törvényeink. Az administrationak kell előbb rendeztetnie, s akkor lesz idején gondoskodni erről is, és akkor legyen meggyőződve a tisztelt képviselő ur: én bennem ellenzőjére nem fog találni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Kállay Ödön: Tisztelt ház! Ha a parlament jogait nem akarnák minden esetben korlátozni, e tárgy fölött, mely véghetetlen egyszerü, nem kellene nekünk két napig vitatkozni. Hanem itt, mihelyt bizonyos hatalmak kérdés alá jönnek: akkor mindjárt ingerültséget okoznak, mert itt minden ugy tekintetik, mint valami canonisált szentség.

Ha törvényszékekről van szó: akkor azt mondják: ne nyulj hozzá, kérem ne méltóztassék beszélni; ha ministerekről van szó: akkor azon argumentummal állanak elő, hogy a parlamentnek nincs és nem lehet szólási joga, mert mind a ministerekből, mind a törvényt kiszolgáltató hivatalnokokból egy bizonyos szentséget akarnak fölállitani. Ez a nagy baj. Ha a parlament jogait nem akarnák megszoritani, akkor Tisza Kálmán első fölszólalására a belügyministernek azt kellett volna válaszolni, hogy, miután itt a megye panaszkodik, s igy a megye akarata a belügyminister ur rendelkezésével ellentétben áll: erről föl akarja világositani a parlamentet s elő kellett volna terjeszteni az actákat, és ezzel be lett volna fejezve az ügy. Hanem mindig az auctoritás kérdése az, mely minden kérdés tárgyalása alkalmával szőnyegre kerül, s innen vannak a hosszu viták.

Csengery tisztelt képviselő ur, hogy a dolgot kikerülje, nem azt mondotta, hogy mit tegyünk a jelen esetben, hanem azt, mit tegyünk a jövőben.

Itt egy kérdés van. A megye panaszolkodik, hogy a tisztelt minister ur a törvényt nem helyesen alkalmazta. A parlamentnek tehát teljes joga van megvizsgálni: hogy igaza van-e a törvényhatóságnak vagy a minister urnak, a nélkül, hogy azért a parlament odáig menne, hogy administrativ ügyekben itéletet mondjon.

Ha az actákat a belügyminister ur előterjesztette volna a parlamentnek, bizonyára a parlament tudta volna kötelességét és nem itélt volna ez ügyben, hanem véleményt mondott volna a fölött, hogy a tisztelt belügyminister ur a törvény értelmében exequálta-e a községi törvényt. Ehhez azt gondolom, ha a parlament jogait nem akarjuk egyenesen megtagadni: a parlamentnek joga van. Pártolom Tisza Kálmán inditványát. (*Helyeslés bal felől.*)

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Körülbelől elmondotta Kállay Ödön tisztelt barátom azokat, a miket mondani óhajtok. Magához a tárgyhoz igen kevés szólni valóm van.

Én ugy találom, hogy e kérdés, mely itt a tanácskozás tárgyát képezi, igen egyszerü. A kérdés az: vajon a kérdéses pusztából lehet-e a törvény rendelete szerint községet alakitani vagy sem? és

hogy van-e reá elegendő ok vagy sem? A megye azt mondja, hogy nem lehet; a belügyminister pedig azt, hogy lehet. Itt a megye folyamodványt ad a törvény értelmében a házhoz, a háznak tehát kell hozzászólni és kimondani, hogy kinek van igaza; de ezt nem teheti addig, mig minden részletében körülményesen nem ismeri a tényállást.

Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur inditványa egyenesen ezt óhajtja; a kinek ez ellen nehézsége van, az csak a ministerelnök ur és a belügyminister, kiknek beszédjéből az tünt ki, hogy ők mindenhatóságot, a parlament fölötti teljhatalmu uralmat akarnak maguknak vindicálni. *(Igaz! bal felől. Derültség jobb felől.)* Még azt is megtagadják a parlamenttől, hogy azon rendeletet, melyet a belügyminister egyszer kiadott, megvizsgálhassa, mint legfelsőbb forum, vagy — a mint Simonyi Ernő tisztelt barátom inditványozta, és a mit még helyesebbnek tartok, — hogy egy bizottságot válasszon, mely részletesen és kimeritőbben volna képes az ügyet megvilágitni. Hogy ha ezen bizottság jelentéséből, vagy pedig Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur inditványának elfogadása után, midőn a belügyminister az adatokat elő fogja terjeszteni, a parlament be fogja látni az ügy állását: akkor vagy azt fogja mondani, hogy helyesen járt el a belügyminister és a megyének nincs igaza; vagy pedig az ellenkezőt fogja mondani. És ha a minister tulment a törvény rendeletén, visszautasitja a vármegyéhez és megsemmisiti az oly rendelkezést, melynek kiadására joga nem volt; mert minden ministernek csak annyi joga van, a mennyit a ház, illetőleg a törvényhozás neki ád.

Azt mondta a ministerelnök ur, hogy nem lehet megsemmisiteni a belügyminister ur intézkedését, mert hiszen a végrehajtó hatalom maga a koronás király, az 1848: III. törvényczikkben pedig benne foglaltatik, hogy ő felsége a végrehajtó hatalmat a ministerek által gyakorolja. De mi következik ebből? az, hogy a végrehajtó-hatalmat ugy gyakorolja, hogy akármit mond a törvény, ő azt cselekszi, a mi neki tetszik? *(Derültség.)* Ugy gyakorolja, a mint tetszése érdeke és szeszélye magával hozza? Én azt tartom, hogy ilyent mondani ellenkezik az alkotmányossággal, és én azt kereken tagadom.

A minister azt hajthatja végre, a mit a törvény rendelt. A törvény köpenyege alatt a minister nem basáskodhatik, *(Zajos derültség.)* hogy a helyett, hogy teljesitené azt, amit tőle a haza vár és a mit neki a törvény teljesiteni enged. És ezt fölülvizsgálni és megbirálni nem volna joga a háznak? — Hiszen akkor ez a ház egy haszontalan testületté aljasitaná le magát, *(Zajos derültség.)* ha ily állitások alapos és helyes voltát elismerné.

Én azt tartom, hogy már egyszer tisztába kell jönnünk a dolgok állásával, és mindenek fölött kövelnünk kell a ministerektől, hogy a reájuk bizottakban a törvények korlátain belül járjanak el és azokon tul ne terjeszkedjenek. Mert ha tulterjeszkednek, a mellett, hogy felelősségre vonatnak: egyszersmind meg is semmisittetik intézkedésök. Ehez a háznak teljes joga van.

Pártolom Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur inditványát.

Elnök: Szólásra többé senki följegyezve nem lévén, az előadó urat illeti a szó. *(Eláll!)*

Ha az előadó ur eláll: akkor Tisza Kálmán képviselő urat, mint inditványozót, illeti a szó, mint hogy inditványát még tiz tag irta alá.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Nagyon szivesen eleget tennék a ház azon kivánatának, hogy a szótól elállván, szavazás által e kérdés eldöntését ne hátráltassam; de azok után, a mik itten ezen kérdéssel kapcsolatban elmondattak, azt tartom, kötelességemet mulasztanám, ha a házszabályok által nekem adott joggal ez uttal élni nem akarnék; mert a tegnapi napon, nem is gyanitva, hogy a vita ily nagy dimensiókat fog venni, csakis igen egyszerüen, igen röviden indokolva terjesztém be inditványomat, s megvallom, azon gondolatban voltam, hogy azon inditvány nem czélozván semmi egyebet, minthogy ez ügy fölötti határozat előtt a belügyminister terjeszsze elő részletesen ezen ügynek mibenállását; mondom, azon nézetben voltam, hogy nem kinálkozik alkalom ezuttal a parlament, a végrehajtó hatalom jogköréről, sőt a korona jogköréről e házban beszélni. Igaz, mindjárt, már tegnap, ha jól emlékszem, az első szónok a tisztelt tuloldalról, mintegy értésemre adta, hogy ebből bizony nagyobb vita fejlődhetik ki, mert ő már mindjárt a községek alakithatásának fontosságáról beszélt, sőt Magyarországban elég érvet nem találván, ezzel nem elégedett meg és Irlandba is elment; de még azzal sem elégedett meg, hogy Irlandba elment, hanem a jelen esetre vonatkozó érveinek szempontjából Irland jelen helyzete által eltakart régi helyzetét is fölidézte, és ezzel argumentált; pedig nem hiszem, hogy ne tudná ő maga is, hogy már néhány év óta az uj irlandi land acta az irlandi földmüvesek helyzetét azon évről-évre elbocsátható cselédek és kertészek helyzetével azonositotta. Ő tehát nemcsak elutazott Irlandba, hanem még mult actái közt is buvárkodott, hogy argumentumot keressen. *(Derültség.)* A mi különben a mind általam, mind mások által is elmondott argumentumokat arra nézve illeti, hogy nem szabad bizonyos viszonyok között a községek megalakulását megakadályozni a pusztákon: mindezekre nézve csak azt mondhatom, hogy ezek lehetnek igen nagy részben helyesek, de nem volt szükség elmondatásukra; mert hivatkozom a tisztelt ház emlékezetére, senki a tegnapi napon épen ugy, mint ma, kétségbe nem vonta, hogy bizonyos adott viszonyok közt nem szabad

gátolni, sőt elő kell mozditani, hogy némely pusztákon községek alakuljanak; tehát az argumentationak mindezen része lehet nagyon igaz; de nem volt alkalmas a mai napon vita tárgyává tenni. Inditványom ugy állittatott elő a tuloldal egyik tisztelt szónoka által, hogy az a parlamentálismus jogkörét kiterjeszteni akarja, s azért nem fogadható az el, mert ez ellenkezik a parlamentálismus elvével. Az én inditványom, bocsánatot kérek, azt mondja, hogy a minister, mielőtt a ház határozna: adjon részletesebb adatokat, s a jövőre nézve terjeszsze elő, hogy miként értelmezi a törvénynek az ily helyekre vonatkozó rendelkezését; már hogy ez miképen ellenkezik a parlamentálismussal: azt szeretném, ha a tisztelt képviselő ur megmagyarázná.

Mert meggyőződésem szerint az általa annyira kiemelt csehországi kis községekben lehet a parlamentálismusról ily fogalom; de ott, a hol parlamentálismus van, nincs. *(Derültség a bal oldalon.)*

A tisztelt képviselő ur egyébiránt gondoskodott arról is, hogy a parlamentálismusról fölállitott tanát megczáfolja tettleg. Ugyanis ő kifejtette — nézetem szerint, nem helyesen, de ez most mellékes dolog, — hogy a parlamentnek nem szabad határozatot mondani a kormány eljárása fölött; én azt hittem, hogy tehát beszédét azzal fogja végezni: igy állván a dolog, én nem szólok ahhoz, hogy helyesen járt-e a minister el, vagy nem.

De ő nem azt mondta, hanem azt, hogy helyesli az eljárást. Már kérem, hogy csak azon itélet egyezik meg a parlamentálismussal, mely helyesli a minister eljárását, mely pedig nem helyesli, az ellenkezik a parlamentálismussal: ez is furcsa parlamentális fogalom. *(Derültség bal felől.)*

Azonkivül még egyet mondott a tisztelt képviselő ur. Azt mondta, hogy ha van tiszta törvényünk, a községi törvényünk tiszta. Sok más törvénynél tisztább, az igaz: de akkor meg megint nem értem, hogy ha tiszta ez a törvény: hogyan pártolhatja a tisztelt képviselő ur Csengery képviselő ur javaslatát, mely épen abból indul ki, hogy a törvény nem tiszta, tehát revisio alá kell venni. *(Élénk derültség bal felől.)*

A mi azt illeti, tisztelt ház, — ha már azon thémára ráment a vita — mi az érdeke az országnak: hogy kis vagy nagy községek legyenek-e? őszintén megvallom, hogy én azt, hogy csak 20—30 ezer lélekből álló községek legyenek, talán óhajtandónak sem, de kivihetőnek bizonyosan nem tartom. De azt határozottan merem mondani, hogy az országnak érdekében oly kis községek létele, melyek a községi teendőknek megfelelni nem képesek: nincs és nem is lehet; mert minden községben anyagilag és szellemileg, mint a törvény is követeli, meg kell lenni a képességnek arra, hogy a községi teendőknek megfelelhessenek. És midőn a két pusztából alakitandó kis községről van szó: akkor, engedelmet kérek; de nem lehet argumentumnak fölállitani az egyes igen intelligens felvidéki kis városokat. Nem arról beszélünk most, hogy azok léte van-e érdekében az országnak, vagy nincs? hanem arról, hogy vajon a felföld és alföld hegyes vidékein külön egyiránt lévő oly kis községeknek léte van-e az ország érdekében, melyekben nincs meg a kellő intellectualis erő; mert fájdalom, azt hiszem, az utóbbiak létele nincs érdekében az országnak. Oda kell tehát törekedni, hogy szellemi előhaladás utján egyfelől, másfelől csoportositás utján oly községeket hozzunk össze, melyek meg tudnak felelni a községi teendőknek; de az nem lehet föladatunk, hogy szaporitsuk az oly községek számát, melyek arra nem képesek. Fölhozatott a puszták helyzete, főleg népoktatási, de rendőri szempontból is, ha jól tudom. A mi a népoktatási szempontot illeti, a népoktatási törvényben — csak végre kell hajtani, — van intézkedés arról, hogy a pusztákon, hol egy bizonyos számu lakosság létezik, csekélyebb annál, mint a minek egy községre meg kell lenni: pusztai iskola állittassék föl. Ha ugy állana a dolog, hogy a népoktatás érdeke kis községek megalakitását kivánná: ennek eredménye közoktatási szempontból az lenne, hogy ha állittatik ezen községben egy iskola; de azon nagy anyagi erő, mely az azután eső terület adója szerint fizettetett, elvonatik attól, s igy a község, melyhez eddig tartozott, magasabb népnevelési kötelezettségének: a törvény értelmében, eleget nem tehet. A törvény pedig a községeknek ily módoni gyöngitését nem hogy nem követeli, hanem határozottan ellenzi.

Én, tisztelt ház, — mert az is fölhozatott itt, hogy nem kell itt mint ügyvédnek szólani, — Nehrebeczky képviselő ur volt szives fölhozni, — részemről mondhatom, hogy semmi néven nevezendő magán-ügynek ügyvédje sem nem voltam, sem nem leszek; de ha tetszik az argumentátiót neki ügyvédségnek nevezni, és ha elvárhatja tőlem, hogy én ne mondjam neki, hogy ő ügyvédje volt a belügyministeriumnak oly tényben, melyet talán épen ő sugalmazott: akkor ne akarja mondani, hogy más ügyvédkedett. Egyforma igazságot kiván a képviselő ur mindenkinek; én is azt kivánok, és azt tartom, hogy az egyforma igazság és méltányosság nem azt követeli a képviselőháztól, hogy határozzon, a nélkül, hogy minden körülmények iránt teljesen fölvilágositva lenne; hanem igenis kivánja, hogy határozzon a kellő fölvilágositó okmányok előterjesztése után. Ez az igazság érdeke, s ez is határozottan inditványom mellett szól.

Most még egy pár szót, mielőtt szorosan ezen tárgyra nézve elmondottakkal befejezném fölszólalásomat azon nagyfontosságu kérdésről, a mely itt a parlamenti hatáskört illetőleg a korona és a törvényhozás másik felének jogait illetőleg és ezzel

szemben a képviselőház helyzetéről elmondatott; valamint pár szót azon legfőbb törvényszékről is, mely itt fölemlittetett.

A mi az elsőt illeti, én tisztelt ház, azt, a mit, Csengery tisztelt képviselő ur ma mondott, teljesen elfogadom, azaz, hogy a parlamentnek igenis van joga bármily speciális kérdésben is határozni; de kötelessége ezen jogával a lehető legóvatosabban élni. Ez az, a mit én, mint a parlamentalismus helyes elvének kifolyását részemről is aláirok.

Egész átalánosságban azt hiszem, hogy igenis a parlamentnek nemcsak joga, de kötelessége is, ha panaszok merülnek föl egyes végrehajtási tények ellen: azok iránt meghallgatván a kormányt, nem mondom, hogy megsemmisitést de véleményt és határozatot kijelenteni. *(Jobb felől ellenmondások.)*

Én azt hiszem, hogy ha valaki szónoklat közben más szót mondott is, mint fölhozta a miniszterelnök ur egy tisztelt barátom irányában, ő azzal, hogy inditványomat pártolta, mely igy fogja föl a helyzetet, bebizonyitotta, hogy nem valamely végzés megsemmisitését értette ő sem, mintha a képviselő házat semmitőszéknek tekintette volna. Mert ha van parlamentalismus: kell, hogy az végeredményben oda vezessen, hogy oly kormányrendelet, melyre a ház roszalását kimondotta, megváltozik, és pedig ugy, hogy azon tagja a kormánynak, ki azon rendeletet kiadta, megváltozik, (*Balfelől helyeslés.*) a midőn csakugyan el lehet várni, hogy azon ujabb tagja a kormánynak, ki helyébe jő, meg fogja változtatni ezen rendeletet. (*Bal felől: Igaz! zaj. Halljuk!)* Igy tehát azok, a mik itt a „megsemmisités“ szó ellen, engedelmet kérek, kissé talán nagyobb hévvel elmondattak: azok igazán inkább a szavak, mint a dolog lényege körül jártak. *(Bal felől: Igy van!)*

Különben, tisztelt képviselőház! én sajnálom, hogy itt kétszeresen is történt hivatkozás a korona jogaira. Ezen hivatkozás azt értetheti azokkal, vagyis oly szinben tüntetheti föl a vitát azok előtt, kik azt figyelemmel minden részleteiben nem kisérték, mint ha itt valaki a korona, vagy a főrendiház jogait kijátszani vagy megtámadni akarná. Itt, azt gondolom, arról nincs szó, hogy a képviselőház a törvényt akarná egyuttal megváltoztatni. Ha ez igy lenne: igenis joga lenne a tisztelt képviselő urnak azt mondani, hogy ez nem lehetséges; mert ez a törvényhozás másik két factorának jogkörébe vág, vagy még tovább megy, és a tisztelt ház valamely tisztán közigazgatási ügyben önállóan rendelkezni akarna: akkor azt mondaná, hogy ez a korona rendelkezési jogkörébe vág. *(Bal felől helyeslés.)*

De midőn azon közegek eljárását, kik a koronának végrehajtói jogát alkotmányunk értelmében gyakorolják, veszi birálat alá, s a fölött határoz, — ha csak a parlament felelősségét a korona tekintélye mögé rejteni nem akarjuk: ugy gondolom, hogy arra hivatkozni nem lehet. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Átalánosságban igy áll, szerintem, a dolog; de itt még azt tartom, más szempont is jő figyelembe. Azért akarom ezt előzetesen elmondani, mert ebből mehetek át legjobban a legfőbb itélőszék eszméjére. Itt arról van szó, hogy az országnak két alkotmányosan constituált hatósága, tudniillik a törvényhatóság és a minister eltérnek egymástól; mert ha csak azt mondani nem akarjuk akár egyesekről, akár másokról, mit azt hiszem, nem szabad mondanunk, hogy készakarva, öntudatosan a kormányt akarták megsérteni: nem lehet mást föltenni, mint hogy egyiknek fölfogása egy törvény igaz értelméről, másiknak más. Már most ily esetekben, ugyan kérdem, hogy lehessen megtagadni azt, hogy a képviselőház kimondhassa, hogy e két értelmezés közül melyiket tartja helyesnek. Hiszen ezt joga van átalánosságban kimondani; hogy ne volna tehát joga egy megyei kérvény alapján, midőn a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvény nem azt mondja, hogy a törvényhatóságok, ha magukat sértve érzik, a törvényhozáshoz fordulhatnak; hanem azt mondja, egyenesen a képviselőházhoz fordulhatnak, tehát itt még az átalános elveken kivül speciális ok van reá, hogy ne csak lehessen, de kelljen is a háznak határozott véleményt mondani. Hibás, ha azt akarjuk, hogy e parlamentnek e jogát, mint Csengery tisztelt barátom is mondá, vigyázva, ritkán kelljen használni: akkor csakugyan nincs más mód, mint az, melyet én magam is régibb időben ismételve proponáltam: fölállitani oly biróságot, a mely, ha a különböző hatóságok a törvény magyarázatára nézve eltérnek egymástól: annak valódi értelmét megállapitsa.

De nem olyan administrativ törvényszékeket értek én, minőket a t. ministerelnök ur mondott, melyek fokról-fokra alakitassanak, s mint tetőzet rakassék rá a legfőbb administrativ törvényszék, melyhez, mint mondá, még administrativ törvények megalkotása is szükséges; részemről nem ilyet értek; sőt azt tartom, hogy ily forma törvényszékre, a minőt értek, mely a törvény helyes értelmét megállapitsa, midőn a közigazgatási hatóságok eltérnek egymástól, sokkal nagyobb szükség van addig, mig rendszeres törvény nincs, mint azután; mert bona fidest téve föl, minden hatóságáról az országnak; ha egyszer teljes, részletes törvények vannak, kétely sokkal kevesebb lesz, mint ma természetszerüleg kell hogy legyen. Méltóztatnak tudni, Angliában, ha a ministerium rendelete ellen valamely alárendelt közegnek akár egy békebirónak törvényességi szempontból kifogása van: e kérdésben az egyik főtörvényszék, ha jól emlékszem, a kings bench itél. Austriában, bár sokkal rövidebb alkotmányos élete,

mint a miénk, méltóztatik tudni, állami törvényszék van fölállitva, mely az ily eseteket eldönti, és mégis mindamellett Angliában a parlament e jogról mégsem mondott le véglegesen, egyes esetekben élnek e joggal, — csak mint Csengery tisztelt képviselő ur mondta, — mennél ritkábban és óvatosabban, de épen azért kivánatos, hogy mi is ezzel minél ritkábban és óvatosabban élhessünk, hogy teremtsük meg azon forumot, melynek működése azon kötelesség alól bennünket fölmentsen.

Most, tisztelt ház, abban tökéletesen egyetértek az előttem szólókkal, hogy azon esetet, melyről itt szó van, nem szabad a szerint itélni meg, hogy valaki mit tartana helyesnek, vagy mit óhajtana; hanem a szerint, hogy mit mond a törvény. Én abban a meggyőződésben vagyok, és miután meglehet, bővebb adatok meg fognak tagadtatni tőlünk, előzetesen is kénytelen vagyok kimondani nézeteimet, mely abban áll, hogy ezen törvény a jelen esetben helytelenül alkalmaztatott. *(Ugy van! bal felől.)*

Tisztelt képviselő ur azt mondotta, hogy nem áll az, mintha itt egy pusztáról volna szó, s ki lenne zárva több pusztának egyesitése. Én nem tudom, talán a 135. §-ban fordul elő, az azt mondja: ha valamely „pusztai terület“ birtokosai. Már én nem tehetek róla, de ez alatt a kifejezés alatt én csak egy pusztát értek, és birtokost többet. *(Helyeslés bal felől. Ellenmondás jobb felől.)*

Én, tisztelt ház, most nem azt kutatom, hogy nem lehet-e helyesen két vagy három pusztát is egyesiteni; de szólok azon nagyon hangsulyozott szempontból, ha csak azt kérdezzük, hogy a törvényt szó szerint értem. Már pedig ismétlem, hogy azt, hogy több puszta területek egyesittessenek egy községgé: ezen szövegezésből, az én hitem szerint, aki magyarul tud, nem olvashatja ki. *(Igaz! bal felől. Ellenmondás jobb felől.)*

Fölhozatott a képviselő ur által az, hogy egyes rendszeres törvénynek nem egy szakaszát lehet csak venni; hanem combinálni kell a szakaszokat egyenkint. Ha jól emlékszem, a 43. szakasz azt mondja, hogy a nagy községekben — ezek pedig nagy községek akarnak lenni, — legalább is kell a képviselő testületnek 10 virilisből és 10 irni-olvasni tudó adófizetőből állani. Én nem tudom, nem tudtam kivenni azt sem, hogy a 10 virilis kiből fog kitelni: mert semmivel nem biró emberekből, nem tudom, akarnak-e virilistákat csinálni.

Igen helyesen mondatott, hogy valóban gazdai hatalom alatt álló, — ha azt mellőzöm: vajon az ottani cselédségből kitelnek-e az irni-olvasni tudó választásra képes egyének, kik képviselők lehetnek. Még sokkal kevésbbé tudom azt, hogy lehet eleget tenni a törvény azon rendeletének, mely azt mondja, hogy a képviselők 3 évenként 6 évre választatnak. Már hogy ez iránt nyujthat-e biztositékot egy oly község, melynek minden lakosát, a két földbirtokost kivéve, minden esztendőben el lehet kergetni: ezt legalább nem értem.

S itt, tisztelt ház, ismét reflectálni akarok azon megjegyzésre, mely itt tétetett, hogy csodálkoznak, hogy a ház ezen oldaláról akarjuk a szavazási jogot korlátozni. Figyelmeztetni akarok legelőször is mellékesen arra, hogy a szavazati jognak a gazdai hatalom alatt állókra való kiterjesztése talán nincs épen a liberalismus érdekében; de figyelmeztetem még inkább a tisztelt házat arra, hogy, mint mondám, acceptálom azon föltételt, hogy nem azt kell nézni, hogy mi a helyes; hanem, hogy mit mond ezen törvény.

Én tisztelt ház, nem akarom a tisztelt ház türelmét tovább fárasztani; *(Halljuk!)* de nekem meggyőződésem, hogy a törvénynek vannak egyes részei, melyek magyarázatra szorulnak, és itt némelyekre, melyeket hallottam, megnyugtatásul akarom fölhozni, hogy a törvények bővitésére is lesz szükség: mert például elmulasztatott a községi törvénynek alkalmával az, hogy azon elvek, melyek a kis és nagy községeknél megállapittattak, a rendezett tanácsu községeknél is keresztülvitessenek. Ilyen és más bővitések válhatnak szükségesekké; de ma abból, hogy a törvénynek egyik vagy másik szakasza bővitést vagy talán megváltoztatást igényelhet: arra következtetni, hogy tehát ne járjunk el törvény szerint, azt gondolom, nem lehet.

Inditványom, a mint ismétlem, nem akart e kérdésnek elébe vágni, nem akart egyebet, mint a ma fönforgó esetre nézve föntartani azt, hogy a ház határozhasson, midőn ez ügynek minden részletéről és a minister ur indokairól a jelentés előttünk lesz, és akarta továbbá, hogy egyátalában a jövőt illetőleg is a minister ur fejezze ki, hogy mikép tartja értelmezendőnek e törvényt. Ez tartalma inditványomnak.

Csengery Antal tisztelt képviselőtársam e helyett inditványozza, hogy a törvénynek ide vonatkozó részei világosabbá tétessenek, hogy a törvény novella által tétessék világosabbá.

E két inditvány tisztelt ház, egymást ki nem zárja, a mi inditványomnak második részét illeti. Mert ha a ministeri jelentés előttünk fog feküdni: el lehet határozni annak alapján, a novelláris törvény beadását; egyébiránt inditványom második része helyett, ha a ház már ma akar határozni, beiktatható minden baj nélkül Csengery Antal tisztelt képviselőtársam inditványa; de inditványomnak első részét mint olyat, mely ha elvettetnék, helybehagyatván a kérvényi bizottság javaslata, egyuttal már a helyeslés is kimondatnék a minister eljárása fölött mindenesetre és minden viszonyok közt föntartandónak vélem.

Kérésem tehát az, hogy inditványomat a szavazásnál két részre méltóztassék osztani, mert a másodikra nézve azután is elhatározhatja magát az ember az egyikre vagy másikra ; de azt tartom, hogy ha ezen ügyben teljesen jól, és mindenkire nézve igazságosan akarunk eljárni: be kell várni a minister részletes jelentését és határozni csak akkor lehet. *(Élénk helyeslés bal felől.)*

Szapáry Gyula belügyminister: Tisztelt ház! Miután az előttem szólott képviselő ur a kérdés eldöntésénél a fősulyt arra fektette, hogy a 133-ik §. első szavai mikép értelmezendők: csak ezen kérdésre leszek bátor észrevételeimet megtenni, és azt nyilvánitani, hogy ha azt nem is lehet ezen szövegből kivenni, hogy csak „egy" pusztának kell lennie; azt, hogy több puszta ne lehessen, a törvény szintén nem mondja. *(Zaj a bal oldalon.)* A törvény nem azt mondja, hogy egy pusztai terület legyen, hanem azt, hogy pusztai terület. De van a szövegben kifejezés, melyből következtetni lehet, hogy itt több pusztáról együttvéve is van szó. *(Halljuk!)*

Ott van ugyanis ezen kifejezés: „Pusztai terület birtokosai"; tehát nem egy puszta, hanem több puszta is lehet. *(Hosszas nagy zaj és ellenmondás a bal oldalon.)* Az „egy puszta" kifejezést mondom, nem találom a szövegben. De van egy kifejezés benne, mely mérvadó lehet és előttem is mérvadó volt, hogy tudniillik a pusztai terület lehet olyan is, mely nem egy puszta területét képezi. Ezen kifejezés alá több pusztát is vehetni, mely egy területet képez. De azt, hogy csak egy puszta lehessen: nem lehet kimagyarázni belőle.

A tisztelt képviselő ur kiterjeszkedett olyanokra, melyek sem a kormány, sem a képviselőház valamely tagja által nem állittattak, nevezetesen hogy valaki kétségbe vonta volna a képviselőház azon jogát, mely szerint a ministeri eljárás fölött helyeslését vagy roszalását fejezze ki. A ház ezen jogát senkisem vonta kétségbe; hanem mind a ministerelnök ur, mind én hangsulyoztuk, hogy a képviselőháznak joga van helyeslést vagy helytelenitést kimondani a kormány eljárása fölött, s a parlamentális ministernek ezen kijelentés természetes következéseit el kell viselnie. De tagadom azt, hogy joga van a háznak egy közigazgatási intézkedést, melyet a minister a maga utján tett, megsemmisiteni. Pedig a képviselő ur mondotta, hogy lehet megsemmisiteni. Ezt a szót használta. Hogy vajon annak más értelmét adott, vagy az az értelme van-e, melyet annak a tisztelt képviselő ur adott? azt nem tudom, és egyátalán nem tudom, hogy azon képviselő ur miként értelmezi szavait, és hogy elfogadja-e azon értelmezést, melyet azoknak Tisza Kálmán képviselő ur tulajdonit. Mert ez változtat a dolgon. *(Beőthy Lajos közbeszól: Nem!)* De hogy nekünk nem lehetett ily magyarázatot adnunk a dolognak: az természetes, mert mi azt értettük, hogy a képviselő ur az intézkedést meg akarja semmisiteni, s arra feleltünk; nem tisztán a szavakra, hanem az eljárásra melyet ajánlott.

Forgách Antal gr.: Tisztelt ház! *(Zaj.)* Szavaim értelmének helyreállitása végett a házszabályok értelmében, szót kérek. Mikor én világosan kimondtam, hogy a ministernek eljárása fölött tökéletesen jogában áll a háznak akár helyeslőleg akár kárhoztatólag nyilatkozni, tudniillik az eljárást jónak vagy rosznak találni, midőn a consequentiát kimondtam: akkor természetesen elismertem, hogy a praecedensnek is meg kell lennie, tudniillik, hogy meg kell birálni a tényt, — tehát a tisztelt képviselő ur félreérteni méltóztatott szavaimat. A mi a másikat illeti, én tisztának tartom a törvényt; de nem kielégitőnek, és nem kimeritőnek, tehát e tekintetben pártolom Csengery képviselő ur inditványát.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Csak három szót fogok mondani *(Egy hang a jobb oldalon: Az első sem lesz igaz. Mozgás a bal oldalon.)* Higyje el a tisztelt képviselő ur, hogy igazat mondok neki is, valamint mondtam máskor is. Ha valaki képletileg azt mondja, hogy csak három szót fog mondani: akkor ne tessék ide nem illő remarkokat tenni. *(Élénk helyeslés bal felől. Zaj jobb felől.)*

A tisztelt belügyminister ur ellenemben azt mondta, hogy több pusztai területről van szó, és ezt helyezte ellentétbe az enyémmel, s ez az, a miben nem jól fogta föl beszédemet; mert én azt mondtam, hogy egy pusztáról és több birtokról van szó; miután erre épitette okoskodását, azt szükségesnek tartottam kimondani. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: A szőnyegen fönforgó kérdésben négy javaslat fekszik a ház előtt. A kérvényi bizottság javaslata, ennek ellenében három inditvány tétetett, az egyiket Tisza Kálmán, a másikat Bobory Károly, és a harmadikat Simonyi Ernő adta be. Csengery inditványa csak kiegészitése a kérvényi bizottság jelentésének, és csak másodsorban vétethetik föl amannak el nem fogadása esetében.

Simonyi Ernő: Inditványomat visszaveszem.

Bobory Károly: Inditványomat visszaveszem.

Elnök: Tehát csak kettő marad: a kérvényi bizottság javaslata és Tisza Kálmán elleninditványa. Fölhivom azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság inditványát elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség a kérvényi bizottság javaslatát elfogadta.

Az elleninditvány elesett.

Most méltóztassanak határozni Csengery indítványa fölött, mely föl fog olvastatni.

Mihályi Péter jegyző: (*ujra olvassa Csengery Antal inditványát.*)

Elnök: Elfogadja a ház. (*Elfogadjuk!*) Tehát el van fogadva.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. A legközelebbi ülés szombaton lesz, s akkor első sorban a kérvények fognak tárgyaltatni.

(*Az ülés végződik d. u. 2 orakor.*)

---

204. országos ülés

1874. február 7-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Carolina Auguszta cs. királynéért tartandó gyászmise bejelentése, kérvények bemutatása. Késmárky Károly, b. Prónay Dezső végleg igazoltatnak. A pénzügyi bizottság bemutatja jelentését Tisza Kálmánnak az inséges vidékek fölsegélése tárgyában beadott inditványáról. A kormány válaszol Irányi Dánielnek a vám- és kereskedelmi szövetségnek a közgazdasági viszonyokra káros hatásáról szóló interpellátiójára. A kérvények XXXIV. sorjegyzéke elintéztetik. Az osztályok által tárgyalandó törvényjavaslatok sorszerint kitüzetnek.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, gr. Zichy József.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10¼ órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Mihályi Péter jegyző (*olvassa a február 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesittetik.

Tisztelt ház! Mindenekelőtt van szerencsém, a belügyminister urtól vett értesités alapján, a tisztelt háznak tudomására juttatni, hogy boldogult Karolina Auguszta császárné és királyné halálának évforduló napján f. hó 9-én reggeli 10 órakor a budavári főtemplomban engesztelő szent-mise-áldozat fog tartatni.

Továbbá van szerencsém bemutatni Turóczmegye közönségének kérvényét, a törvényhatóságok kikerikitéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Továbbá jelentem a tisztelt háznak, hogy a Kisfaludy-társaság Kisfaludy Károly születésének évforduló napján, vasárnap, vagyis holnap délelőtt 10 órakor közgyülést fog tartatni, melyre a tisztelt ház tagjait tisztelettel meghivja.

Jelentem továbbá: hogy Késmárky Károly, vágvecsei kerületi képviselő, továbbá báró Prónay Dezső, Nyitramegye verbó-kerületi képviselő, kik a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazoltattak: most ezen 30 nap leteltével véglegesen igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Végre bemutatom Tordamegye közönségének kérvényét, a belügyminister által javaslatba hozott törvényhatósági uj beosztási tervezet módositása tárgyában. Egyéb elnöki előterjesztésem nincs.

Kautz Gyula: Tisztelt ház! Van szerencsém az országos középtanodai tanár-egyesületnek egy tiszteletteljes emlékiratát benyujtani, mely a tisztelt ház előtt levő középtanodai ministeri törvényjavaslat némely pontjaira vonatkozik. Kérem, méltóztassék ezen emlékiratot a képviselőház tanügyi bizottságához utasitani.

Elnök: A tanügyi bizottsághoz utasittatik.

Zsedényi Ede: Az izraelita orthodox hitközség előljárósága nekem 200 orthodox község folyamodványait küldötte át, hogy azokat a tisztelt ház elé terjeszszem. Ugyanis a képviselőház 1870. évi márczius 18-án hozott végzésével oda utasitotta a vallásügyminister, hogy, miután az izraelita congressus határozatai alapján szervezendő vallásegyház az eddig Magyarországban dogmaticus zsidó hittörvények alapján fönálló vallás-egyháztól lényegesen különböző testületet képez, a melynek tagjává a vallás és lelkiismeret szabadság követelményei szerint, kiki csak önkénytes elhatározás folytán, de sehogy sem kényszeritès által avattatik föl, a minister addig is, mig a törvényhozás tüzetesebben intézkedik, az izraelita congressus határozatainak végrehajtása czéljából igényelt államhatósági

oltalom és segély elrendezésénél ezen elv szerint járjon el. Ezen határozat nyomán az izraelita orthodox községek azt reménylették, hogy azon közös alap, mely b. Haynau által az izraelitákra kivetett hadisarcz nyomán körülbelől 2 millió forintra rug, a két vallás-egyház közt igazságos kulcs szerint föl fog oszlatni; nem pedig kirekesztőleg az izraelita congressus kivánata szerint egy rabbinus-képezde fölállitására fordittatni, mely az orthodox község szellemével össze nem férő hierarchiát hivná életbe. Miután pedig az orthodox községek ez alapnak őket illető részét elemi népiskolai czélokra forditani kivánnák: arra kérik a tisztelt házat, hogy a vallásügyminister oda utasittassék, miszerint ezen alap fölosztása iránt egy törvényjavaslatot terjeszszen a a képviselőház elé, a fölosztás kulcsául, akár a tankötelcs gyermekek, akár a két zsidó-hitfelekezet telkei számát irányadó alapul vevén, időközben pedig annak jövedelme egyenlő felezésben a két felekezetnek autonom rendelkezésére állittassék, mely folyamodványokat a kérvényi választmányhoz jelentéstétel végett utasitani kérem.

Kiss János: Tisztelt ház! Van szerencsém Szatmár-Németi város 18 ipar-társulatának kérvényét letenni a ház asztalára az iránt, hogy az par-kamarai költségek czime alatt tőlük behajtatni szokott összegeknek, melyek adókép nehezednek az iparosokra, melyek hazánk törvényei szerint nincsenek engedélyezve: megszüntetését méltóztassék elrendelni.

Szabadhegyi Antal: Van szerencsém Lovas-Patona, Nagy-Dém, Péterd, Románd, Lázi, Gita és Hadhalom községeknek kérvényeit benyujtani, melyben a törvényhatóságok területének szabályoztatása által Győrmegyébe leendő kebeleztetésüket kérik.

Dobsa Lajos: Van szerencsém Makó város kérvényét benyujtani, melyben a törvényszéknek Makó városában meghagyását kéri.

Madarász József: A kis-kun-fülöpszállási 48-as kör tagjainak és több polgárnak, összesen 158 egyén aláirásával ellátott kérvényét teszem le a ház asztalára, melyben önálló nemzeti bank fölállitását kérik.

Solymossy Bálint: Szatmármegyei Aranyos-Medgyes választó-kerület 48-as körének kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben a nevezett kör a tisztelt házat arra kéri, méltóztassék ő felségéhez föliratot intézni az iránt, hogy a jelenlegi országgyülés oszlattassék föl. *(Derültség a jobb oldalon.)*

Elnök: Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

A pénzügyi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Széll Kálmán előadó: A pénzügyi bizottság nevében van szerencsém jelentést tenni azon módositvány, illetőleg inditvány tárgyában, melyet Tisza Kálmán képviselő ur a pénzügyi bizottságnak az inséggel sujtott vidékek fölsegélésére nézve a háznak a pénzügyi bizottság véleménye alapján keletkezett határozat alkalmából benyujtott, s melyet a tisztelt ház a pénzügyi bizottsághoz utasitott. Kérem a pénzügyi bizottság erre vonatkozó jelentésének kinyomatását elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és napirendre tüzése iránt a ház rendelkezni fog.

Zichy minister ur interpellatiora kiván felelni.

Zichy József gr. kereskedelmi, ipar- és földmivelési minister: Irányi képviselő ur tudni óhajtja tőlem, miként szándékozom eleget tenni azon, a tisztelt ház által a mult nyáron hozott határozatnak, mely szerint kötelességemmé tétetett szakértők meghallgatása után jelentést tenni a tisztelt háznak az iránt: vajon volt-e Magyarország és Austria közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségnek káros hatása közgazdasági viszonyainkra? s melyek volnának azon pontok, melyek megváltoztatandók? A tisztelt ház által hozott határozat után legott kötelességemnek tartottam bizottságot összeállitani, mely a modus procedendi-re nézve meg is állapodott. Ezen megállapodás folytán az illető kérdéseket minden egyesületnek, társulatnak, szóval mindazon közegeknek kiadtam, melyek véleményadásra fölhivandók voltak, sőt e tekintetben még egyeseket is fölhivtam. Az egyes közegek körében ezen kérdés bőven és behatóan tárgyaltatott, és nagyon kellene csodálkoznom, ha a tisztelt képviselő urnak, ki ez ügy iránt különös érdekkel viseltetik: tudomása nem volna arról, hogy e tárgyban az illető körök tanácskozásokat folytatnak, miután épen ezen tárgyalásomról szóló jelentések huzamosb idő óta a napisajtóban közöltettek is.

A fölszólitottak egy része megfelelt a fölszólitásnak, és beküldötte jelentését; másik része még nem, ezeket legközebb megsürgettem, mihelyt beérkeznek a jelentések, a központban is enquettet fogok behivni, mely megvizsgálván a kérdést, véleményt fog mondani a tárgyról, és hivatva lesz saját initiatioájából is javaslatokat tenni.

Mindezeket saját véleményem kiséretében a tisztelt háznak be fogom mutatni, s ugy hiszem, hogy ez nemsokára fog megtörténhetni.

Irányi Dániel: Tisztelt képviselőház! Azt, hogy a tisztelt minister ur a kereskedelmi és iparkamarákat és egyéb egyleteket megkérdezte: mi véleménynyel vannak a vám- és kereskedelmi szövetség iránt, — melynek megváltoztatása, illetőleg megszüntetése iránt hozzá interpellatiot intéztem, — igen helyesnek, igen természetesnek tartom; ámbár megvallom, a mi az ipar- és kereskedelmi kamarákat

illeti, azoknak véleményét én részemről e tárgyban döntőnek nem fogadhatom el; nem fogadhatom el pedig azért, mert az ipar- és kereskedelmi kamarákban azon kereskedő-osztály bir tulnyomó befolyással, melyre a vám- és kereskedelmi szövetség ugy, a mint fönáll, épen nem nyomasztó. A vám- és kereskedelmi szövetség sulyos különösen az iparosokra, jelesül pedig a nagy iparos gyárosokra, sulyos egyátalában a fogyasztó közönségre, és kártékonyan hat magára az államkincstárra is.

De ha helyesen cselekedett is a minister ur, hogy mindenekelőtt az ipar- és kereskedelmi kamarákat meghallgatta; mégis megvallom, óhajtottam volna, hogy azon idő óta, mely interpellatiom óta a mai napig eltelt: a késedelmező kamarákat és egyleteket megsürgette volna a tisztelt minister ur annál inkább, mert én nagy fontosságot helyezek arra, hogy a vám- és kereskedelmi szövetség, ha lehet, megszüntettessék, vagy legalább ugy módosittassék, hogy Magyarország érdekei többé kárt ne szenvedjenek.

Egyébiránt, miután a minister ur méltóztatott megigérni, hogy, a mennyiben még több egyletek és kamarák nem küldötték volna be jelentésüket, azokat meg fogja sürgetni. Én a válaszszal meg vagyok elégedve, föltéve, hogy a minister ur ezentul legalább nem fog késedelmeskedni.

Zichy József földmivelés, ipar- és kereskedelmi minister: Legyen szabad megjegyeznem, hogy nemcsak a kereskedelmi- és iparkamarákat; hanem az országos iparegyleteket és valamennyi gazdasági egyesületet fölszólitottam a véleményadásra.

Elnök: Tudomásul veszi a ház a ministernek az interpellatiora adott válaszát? *(Tudomásul veszszük.)* Tehát tudomásul vétetik.

Következik a napirend, vagyis a kérvényi bizottságnak a XXXIV. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Szögyényi László előadó *(olvassa a XXXIV. sorjegyzék 1—21 sorszámok alatt a törvényhatóságok uj területi fölosztása tárgyában beadott kérvényekre a bizottság véleményét.)*

A bizottság véleménye a következő: a jelen kérvények a beadott törvényjavaslat tárgyalása alkalmával való használatvétel végett a képviselőház irodájába letétetni véleményeztetnek.

Miletics Szvetozár: Tisztelt ház! Én a kérvényi bizottság véleményét e fontos ügyben nem látom helyesnek; ha törvényhatóságok ily fontos dolgokban a képviselőházhoz fordulnak, nem elég az, ha a kérvényi bizottság előadója csak egyszerüen megemliti, hogy azt vagy azt kérvényezik; de azt, hogy mily okokkal indokolják: elő nem hozza; hanem egyszerüen a ház irodájába letétetni javasolja olvasás végett, a hol arra hely sincs. Itt van a többi kérvények közt a nagy-kikindai törvényhatóság kérvénye, a törvényhatóság fönntartása tárgyában.

Ha elég lenne az, a mit a bizottság javasol: akkor nincs bizottságra sem szükség, mert azt a ház elnöke is megtehetné, s a kérvény beterjesztése alkalmával kijelentené, hogy a ház irodájába letétetik. Én tehát, miután a bizottság a kérvény tartalmát kivonatban sem adta elő: kérem a kérvény fölolvastatását. *(Mozgás.)*

Szögyényi László előadó: Ha méltóztatnak parancsolni, tisztelt ház, hogy az imént előadott kérvények egyike fölolvastassék, nincs kifogásom ellene; csak egyre vagyok bátor figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy a képviselőház által elfogadott gyakorlat az, hogy ha oly kérvények adatnak be, melyek oly törvényjavaslatokra vonatkoznak, melyek a képviselőháznak a kormány által már beterjesztettek, és előreláthatólag az osztályokhoz fognak utasittatni, és a képviselőház által azután tárgyaltatni: a bizottság mindég csak azt mondja jelentésében, hogy a ház irodájába tétettek le, áttekintés és használat végett, a törvényjavaslat annak idejében előkerülendő tárgyalásánál.

Ha a tisztelt ház ezen 20 kérvény egyikének fölolvasását kivánja: ez megtörténhetik; ámbár rendelkezni az iránt ma ugy sem foghat, tehát gyakorlati eredménye nem volna.

Elnök: Mint a kérvényi bizottságnak most fölolvasott jelentéséből méltóztatik látni, a bizottság a kérvények tartalmát, illetőleg véleményt nem mond, csak azt mondja, hogy midőn majd azon törvényjavaslat tárgyaltatni fog, akkor használtassanak. *(Helyeslés.)*

Miletics Szvetozár: Gondolom, jogom van kérni, hogy a kérvény fölolvastassék.

Patay István: Tisztelt ház! Én részemről nem kivánom a kérvény fölolvastatását; de miután a háznak egy tagja azt kivánja, nem lehet megtagadni. *(Helyeslés szélső bal felől.)*

Beőthy Algernon *(kezdi olvasni a kérvéngt. Mozgás.)*

Elnök: Tisztelt ház! Igaz, hogy a tisztelt ház egy izben kimondotta, hogy ha valaki kivánja egy kérvény fölolvastatását: azt föl kell olvasni. De azt hiszem, hogy a tisztelt ház e nyilatkozata ez esetre aligha alkalmazható, azon egyszerü oknál fogva, mert ma a tisztelt ház érdemileg ugy sem fog határozni kérvény fölött; a fölolvasásnak akkor van értelme, midőn érdemileg határoz a ház.

Kállay Ödön: Ha egyszer hozzáfogott a jegyző ur az olvasáshoz: ne méltóztassanak félbeszakitani. *(Fölkiáltások: De mirevaló a fölolvasás? Nem kell fölolvasni!)*

Elnök: Tisztelt ház! Én magam nem határozok, méltóztassanak tehát nyilatkozni, hogy ki-

ványák-e a fölolvasást, vagy nem? *(Fölkiáltások: Kivánjuk! Nem kivánjuk!)*

Borlea Zsigmond: Én ugy hiszem, hogy ez már tulhaladott kérdés, mert a jegyző ur megkezdte az olvasást: hát hogy lehetne most szavazni a fölött, hogy fölolvastassék valami, a minek a fölolvasása már ugyis megkezdetett. Most ráérünk, ugy sincs egyéb dolgunk, egy órával előbb, vagy később lesz vége az ülésnek, az mindegy.

Péchy Tamás: Én csak azt kivánom megjegyezni Miletics képviselő urnak, hogy a házszabályok azt sehol sem rendelik, hogy egy képviselő kivánatára a kérvény fölolvastassék; azonban az volt a gyakorlat eddig.

Én azt hiszem, hogy most ezen kérvény fölolvasása tulajdonkép semmi hasznot nem hozhat, mert a dolgot most el nem dönthetjük; miután azonban a gyakorlat ugy volt: azt hiszem, hogy e jogot a képviselő urtól nem lehet megtagadni.

Tavaszy Endre: Tisztelt ház! Hogy ha jogában volna bárkinek követelni, hogy olvastassék föl oly tárgy vagy kérvény, mely fölött a tisztelt ház nincs hivatva határozatot hozni: ez oly szélsőségre vezetne, hogy mindenkinek joga volna a tisztelt ház türelmét igénybe venni oly dolgokkal, bár tudja, hogy az czéltalan.

Bocsánatot kérek, a házszabályok nem tartalmaznak ez irányban semmit. Én hiszem, hogy tökéletes joga van minden egyes képviselőnek kivánni, hogy a fölött, mi fölött hivatva van határozni: csak a fölolvasás után határozzon. De oly kérvényre, mely fölött érdemileg nem határozhatunk, nézetem szerint, nem ez alkalmazható. Én a magam részéről határozottan ellene szavazok, hogy a kérvény fölolvastassék.

Madarász József: Tisztelt ház! Ugy hiszem, ha a tisztelt háznak a fölolvasást ellenző tagjai időt kivánnának nyerni, mint én: megadták volna a ház gyakorlatán alapuló azon jogos szokásnak az érvényt, hogy a kérvény fölolvastassék, mihelyt egy képviselő kéri. Eddig már föl lett volna olvasva. Elismerem, hogy a házszabályok szerint nincs jogunk a kérvény fölolvasását kivánni, mielőtt az tárgyalás alá kerülne a házban. A tárgyaláskor azonban jogunk van követelni, hogy a ház tudja: vajon a véleményes jelentés megegyezően hozatott-e a kérvény előadásával, vagy nem.

Magam is tudom, hogy e kérvény fölolvasását akkor lett volna leghelyesebb kérni, midőn az tárgyaltatni fog. De én nem engedem meg Tavaszi képviselőtársam azon okát, hogy a ház most nem határozhat fölötte. Mindenesetre határoz. Én például a mellett fogok szavazni, hogy az irodába tétessék le mindaddig, mig tárgyaltatni nem fog. De a háznak jogában áll, mást is határozni.

Nekem szabadságom van csatlakozni a bizottság jelentéséhez; de szabad ellenindítványt is beadnom. Továbbá jól tudom, hogy az elnök ur, s a tuloldali képviselők beleegyezésével is hozatott be az alkotmányos szabadság azon biztostéka, hogy a hányszor kivántatott egy kérvény fölolvasása, az mindannyiszor fölolvastatott. Már azért is kell, hogy engedjük meg: nehogy azt mondják, hogy ilyen-olyan igazsága van a kérvényezőnek s a ház még sem engedi meg a fölolvasást. Én arra kérem a tisztelt tuloldalt: engedjék meg a fölolvasást, legalább nem fog aztán ürügy lenni arra, hogy mikor tárgyaljuk, akkor kérjék a fölolvasást.

Somssich Pál: Ha csak ezen egy esetről volna a szó, tökéletes igazsága volna az előttem szólottnak; mert az alatt, mig itt vitatkozunk, talán már fölolvastuk volna a kérvényt s igy időt nyertünk volna; de nem erről az egy esetről van csak a szó, itt praecedens alkotása forog fön. Ha mi megengedjük, hogy valamely kérvény — mint be fogom bizonyitani — ok nélkül fölolvastassék: akkor az ez után következő esetekben sem tagadhatjuk meg a fölolvasást. Szabály nem parancsolja, hogy ily nemü kérvények fölolvastassanak; hanem a ház méltányossága hozta be a gyakorlatot, hogy mielőtt valamely tárgyban érdemlegesen határozunk, ha kivánja az illető kérvényt beadó, vagy a kérvényt istápolni akaró képviselő: a kérvény rendesen fölolvastatik. Tehát Madarász képviselő ur első állitása nem érv, mert itt a jövendő gyakorlatról van a szó. Másik állitása, a melylyel Tavaszy képviselő ur nyilatkozata ellen fordult: sem áll. Igenis, határozunk most ez ügyben, de nem határozunk érdemileg. *(Helyeslés.)* Elesik tehát azon észszerü ok, a melynél fogva Miletics a fölolvasást kivánhatná.

Valamely kérvény fölolvasását csak akkor kivánhatni: ha az abban foglalt tárgyban érdemileg határoz a ház. Mivel pedig ezen kérvény nézetem szerint oly tárgyra vonatkozik, mely most még függőben van, melynek tárgyalása csak ezután fog napirendre kitüzetni: véleményem szerint, haszontalan időpazarlás volna, azt most fölolvasni; *(Helyeslés jobb felől)* mert addig, mig ez az ügy tárgyalás alá kerül, e kérvény tartalmát bizonyosan elfelejtjük, és akkor azt ujra föl kellene olvasni. Ha tehát ma is fölolvassuk: ez minden indok nélkül való időpazarlás volna. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Valóban nem tekintettem volna a dolgot figyelmre méltónak, ha elvi kérdést nem csinálnak belőle; de ez által, ha még oly parányi is a dolog, bizonyos fontosságot nyer.

Azt mondotta az előttem szóló tisztelt képviselő ur, hogy ne csináljunk praecedenst és ne kivánjuk ok nélkül a fölolvasást, hangsulyozván e szót „ok nélkül.“ Kérdem, nem fogunk-e szintén

oly praecedenst csinálni, ha ok nélkül — én is hangsulyozom ok nélkül, — megtagadjuk a fölolvasást. Az egyik oly annyira praecedens, mint a másik.

Azon argumentum, melyet Tavaszi Endre tisztelt képviselő ur fölhozott, hogy ezt nem tárgyaljuk: ez a körülményektől függ.

A kérvényi bizottság véleményt mond a kérvényre, a benyujtó képviselő, vagy pedig a ki tudja, mi foglaltatik ezen kérvényben: kéri azt fölolvastatni, ép azért, mert talán a fölolvasás által motiválni akarja, miért nem fogadja el a kérvény bizottság véleményét és miért kivánja itt most tárgyaltatni: szóval erre lehet oka.

A tisztelt háznak hatalmában van ezt megtagadni; hanem eddig ezt soha nem tette és én nem látom okát: miért tagadná meg most?

Azt mondják, hogy a fölolvasás időpazarlás volna. Hisz most van elég idő, napokig, hetekig nem teszünk semmit: teljesitsük tehát annak kivánságát, a ki ezt fölolvastatni kéri. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Tisztelt ház! Méltóztassanak e kérdés fölött szavazással dönteni. Fölhivom azon képviselő urakat, kik a kérvényt fölolvastatni kivánják: méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik.)* A többség nem kivánja.

Miletics Szvetozár: Tisztelt ház! Miután a kérvény most nem olvastatott föl, kérem elhatározni, hogy az necsak az irodában letétessék; hanem tárgyaláskor a házban reproducáltassék.

Elnök: Ez magától értetődik és igy a háznak nem szükséges határoznia.

Szőgyényi László előadó: *(Olvassa a 22-ik sorszámu kérvényre a bizottság véleményét, mely változatlanul elfogadtatik; olvassa továbbá a 23. sorszám alatt Nagy-Káta községnek adózálogolás megszüntetése, és 24-ik sorszám alatt ugyanazon községnek pénzügyigazgatóság által kirótt birság és fogyasztási illeték iránti zálogolás megszüntetése tárgyában beadott kérvényeire a bizottság véleményét, mely szerint: „E kérvény elintézés végett a pénzügyministerium vezetésével megbizott ministerelnökhöz áttétetni véleményeztetik.“)*

Bobory Károly: Nem mind a két kérvény Nagy-Káta községé, hanem az egyik annak körülbelül 200 lakosáé. A mi az első kérvényt illeti: én azt deczember hó első felében terjesztettem be a tisztelt háznak, és a tisztelt ház annak soronkinti tárgyalását határozta el. Azonban közel két hónap telt el azóta és ha az executio, melynek megszüntetését a kérvény sürgeti, azóta mindig foly: már alig lesz valami exequálható.

Én ezen kérvények benyujtása után már tapasztaltam az adóexecutiot. Magam jelen voltam egy háznál, a hol két typhosus beteg volt és mégis exequáltak. Még nem távoztam el a háztól, s már egyik beteg, ki rongyos lepedőbe volt takarva, meghalt. De igen érdekes ezen kérvény története is. A kérvény tulajdonkép a pénzügyministerhez volt szánva. De épen azon időben, midőn a község előljárói a kérvényt a pénzügyministernek át akarták adni: az nem volt otthon, s ennek következtében átadták azon ministeri tanácsosnak, ki akkor a pénzügyministerium főemberének látszott lenni. Ez azonban a magyar nemzetiség ellen intézett oly durva és ellenséges szavakkal utasitotta vissza a község előljáróit, hogy ezeknek szeme-szája elállt. A község előljárói tehát visszavették tőle a kérvényt, mint olyan egyéntől, kitől ugy sem várható semmi és fölszólitottak engem, hogy nyujtsam be azt a képviselőházhoz. *(Fölkiáltások a szélső balon: Ki az az ember?)* Neve: Madarassy, a ki azon alkalommal a legirtózatosabb szavakkal kifejezte óhajtását a magyar faj végpusztulása iránt. Én benyujtottam a kérvényt: ők szegények azon pietásnál fogva, melylyel a tisztelt ház iránt viseltetnek, azon reményben voltak, hogy itt segedelmet nyernek.

Én tudtam, hogy itt bizony alig lehet segitséget nyerni. Tapasztaltam ezt évek óta. Nem is mulasztottam el tehát utólagosan fölvilágositani ez iránt a község előljáróit. Ők tehát mihelyt a ministerelnök ur átvette a pénzügyi tárczát: hozzá is benyujtották ezen kérvényt. Hogy mi történt azóta, e tárgyban, nem tudom. Annyi bizonyos, hogy ez ügy nem egyedül Nagy-Káta községének ügye; hanem átalános az országban a följajdulás.

Az ország népe a hajdani absolutismust ugy tekinti a mostani kormányhoz képest, mint aranykorszakot. A ministerelnök urnak én akkor mint ministerelnöknek benyujtottame gy interpellatiót: vajon van-e szándéka, tekintetbe véve a jelen pénzügyi zavarokat, tekintetbe véve a mult évi rosz termést, oly módozatokat előterjeszteni a házban törvényjavaslatképen, melyek által az országnak földmivelő népe a végpusztulástól megmentessék? Ime két hónap mult el, az ország nagy részében az inség csakugyan jelentkezik, és mindamellet noha bizony elég idő volt két hónap alatt, mindeddig interpellatiomra feleletet nem kaptam; pedig azt hiszem, hogy ez van legalább is oly sürgős, mint azon inditvány, melyet a minister ur az ülések permanenssé tétele iránt tett.

A vélemény az, hogy a kérvény kiadassék a pénzügyministeriumnak. Én ez ellen nem mondhatok semmit; hanem azon interpellatiót, melyet már benyujtottam, ily értelemben nem egyedül Nagy-Káta, hanem az ország földmivelő népének insége tekintetében ugyanazon interpellatiót törvényjavaslatképen a tisztelt ház elé fogom terjeszteni.

Elnök: Miután a kérvényi bizottság véleménye ellen nem szólal föl senki, ezen kérvény el-

intézés végett a pénzügyministeriumhoz fog átlétetni.

Bobory Károly: A másik kérvényt, mely nem ugyan Nagy-Káta kérvénye, de 200 és néhány családatya kérvénye, a pénzügyi igazgatóság által kirótt birság tekintetében a dohányjövedék és illeték iránti zálogolás megszüntetése tárgyában, szükségesnek tartom, hogy itt a házban fölolvastassék, t. i. azon kérvényt, a melyről érdemileg fog a tisztelt ház határozni. Azon kérvényben előadottakban történik hivatkozás azon okokra, melyek magokban foglalják ezen családok mentségeit. Ennélfogva kérem ezen 3781. szám alatti kérvényt fölolvastatni.

Szögyény László előadó: *(Fölolvassa a kérvényt.)*

Bobory Károly: E kérvényből megértette volna a tisztélt ház, ha hallható lett volna a zajban, hogy e dohányjövedéki ügy 1866. és 67-ből ered, azon időből, midőn még csak törvényes sem volt a dohányjövedék; azon időből, mikor még a tisztelt ház kilátásba helyezte azt, hogy a volt osztrák adórendszer meg fog változtattatni; azon időből származik, midőn senki közülünk nem hitte azt, hogy ezen a nemzet előtt annyira gyülöletes adónem meg fog örökittetni; azon időből származik, midőn a 66-ki fagy következtében a szükség a község lakosait, kik tudniillik külföldre való eladásra termelték a dohányt, annyira sujtotta, hogy kénytelenek voltak ahoz nyulni, a mihez nyulhattak: hozzá nyultak tehát a dohányhoz, a mire a pénzügyőrség nemcsak alkalmat adott; hanem ösztönözte őket, a dohány mázsáját megváltatván velök; ösztönözte őket mondom, a pénzügyi biztos, ki 200 frttal fizettette meg mázsáját a község által és ugyanezen pénzügyi biztos az, ki ez ügyben vizsgálat végett kiküldetett.

A zálogolás több mint egy millióról szól, holott azon családok összesen nem képesek nem egy millió, hanem 10 ezer forintot se fizetni; de tudva van előttem, kimutathatom, hogy a pénzügyigazgatóság ugyanazon időből hasonló okért tett zálogolást, elitélést végképen elengedett többeknek ugyan azon vidékről: annálfogva én, tisztelt ház, azt gondolom, hogy az ezen kérvényben előadott mentő okok elegendők arra, hogy a tisztelt ház e kérvényt legalább ajánlattal, a mentő okok figyelembe vétele végett terjeszsze föl a pénzügyministeriumhoz.

Szögyény László előadó: Tisztelt ház! Csak egy rövid megjegyzést akarok tenni azért, mert a képviselő ur kétszer emlitette föl azt, hogy ezen kérvény hibásan van registrálva, hogy ezen kérvényt nem Nagy-Káta községe, hanem 250 lakosa adta be.

Tessék elhinni, hogy ez nem a kérvényi bizottságnak, hanem a nyomdának hibája.

A mi pedig a tisztelt képviselő urnak módositását illeti, a tisztelt ház már ismételve határozott, hogy a ház a kérvényt ajánlólag át nem tesz a ministeriumhoz. A képviselőház meghagyhat valamit egy ministernek, hanem nem szokott ajánlani. *(Helyeslés.)*

Ezen kérvényt, melyet Nagy-Káta községnek 250 lakosa azon tárgyban nyujtott be, hogy az általok is elismert dohánycsempészet miatt reájok rótt büntetés engedtessék el neki: a kérvényi bizottság elintézés végett a pénzügyministerhez áttétetni véleményezi. A bizottság nem is tehetett egyebet; mert mindazon körülmények, melyek a kérvényben és a tisztelt képviselő ur által fölemlittettek igen szomoritók, de a tisztelt ház azok iránt magát nem tájékozhatja. Azok tehát mindenesetre megvizsgálandók a ministerium által és azután a további eljárás a minister dolga, minthogy — ismétlem — a tisztelt ház, mint már többször kimondatott, nem administrationalis forum.

Battha Andor: Tisztelt ház! Elismerem, hogy a tisztelt ház e tárgyban más határozatot nem is hozhat, mint azt, hogy áttétetik ezen ügy elintézés végett a pénzügyministeriumhoz. Azonban, miután a tárgy azon néhány 100 polgártársunkra nézve már annyira életkérdéssé vált, hogy ha azon executio, mely ellenük szándékoltatik foganatosittatni, csakugyan végrehajtatik: akkor ők mindenüktől megfosztva lesznek; már pedig az államnak nem állhat érdekében, hogy ennyi polgár vagyonától megfosztassék azért, mivel talán ők tudatlanságból ezen dohány-csempészetet követték el, másoknak, — mint előadatik, — épen az akkori pénzügyőröknek mintegy utmutatására. Ennél fogva én ezt nem tekinthetem olynemü kihágásnak, melyet bünnek lehetne venni. E tárgyat nem lehet itt elintézni; hanem, miután ezen tárgy már ugyis oly hosszura huzódott, hogy mint a képviselő ur mondta ezen kérvényt még deczember elején adta be, és most kerül a ház elé, attól tartva, hogy ezen tárgy, mely oly sürgős, még ismét oly hosszu időre elodáztathatik, azon módositványt, illetőleg néhány szó hozzáadását vagyok bátor javaslatba hozni, hogy a helyett, hogy kiadatik „elintézés végett;“ hozzátétessék: kiadatik „sürgősen leendő“ elintézés végett. *(Helyeslés.)*

Almásy Sándor: Tisztelt ház! Ezen ügy nem lehet, hogy ne érdekeljen valamennyünket annálfogva, mert épen a fagy időszakába esik, a hol majdnem országszerte a pénzügyőrök által mintegy biztatva voltak a lakosok e vétség elkövetésére.

Ha tekintetbe veszem azt, hogy ily eljárásokat a pénzügyőrök más községekben is tettek, és a mint tudtomra van, ez esetben az ilyen hibába eredt más egyének kegyelem utján fölmentettek, csupán ezen

legszegényebb osztály tartatik ilyen helyzetben: ennélfogva azon inditványt vagyok bátor tenni, hogy az ugy tétessék át a ministeriumhoz, hogy arról a háznak jelentést adjon.

Elnök: A kérdésben forgó kérvényre nézve a bizottság azt javasolja, hogy az elintézés végett a pénzügyministerhez tétessék át. Ehhez Battha képviselő ur azon módositást adta, hogy sürgős elintézés végett. (*Elfogadjuk!*) Almássy képviselő ur pedig azt kivánja, hogy a minister a háznak eljárásáról jelentést tegyen. Ugy látom azonban, hogy a ház megnyugszik ebben, hogy a kérvény sürgős elintézés végett a pénzügyministernek kiadassék.

Szögyény László előadó (*olvassa a 25-ik sorszám alatt a nagy-kikindai kerületnek a Basahid községe ellen czélbavett végrehajtás megszüntetése tárgyában beadott kérvényre a bizottság véleményét.*)

Miletics Szvetozár: A nagy-kikindai kerület nem annyira a végrehajtás megszüntetését kéri; mint inkább azt, hogy Basahid kérése figyelembe vétessék. E község három év óta árviz miatt szenvedvén, hogy adóját törleszthesse, kétszáz láncz földet bérlés végett ajánlott föl; a közegek azonban az örökös eladást kivánják.

Én először e kérvény fölolvasását, azután következő módositványom elfogadását kérem:

„Határozza el a ház, hogy e kérvény figyelembevétel végett a pénzügyministerhez áttétessék.“

Huszár Imre jegyző (*felolvassa a kérvényt.*)

Szögyény László előadó: Tisztelt ház! A kérvényi bizottságnak véleménye ezen kérvényre nézve az, hogy ez elintézés végett a pénzügyministerium vezetésével megbizott ministerelnökhöz áttétessék; ennek ellenében Miletics Szvetozár tisztelt képviselő ur beadott módositványa azt kivánja, hogy határozza el a ház, hogy e kérvény a pénzügyministeriumhoz figyelembevétel végett tétessék át.

Kérem a tisztelt házat, hogy e módositvány mellőzésével a kérvényi bizottság véleményét fogadja el; mert a mint a tisztelt ház a kérvényből meggyőződhetett, itt oly specialis eset fordul elő, melynek megitélése nem a házhoz tartozik; hanem a ministerium megvizsgálván az ügyet, ennek eredményéhez képest fog azután határozni.

Elnök: Tisztelt ház! Basahid községének kérvényére nézve a kérvényi bizottság azt javasolja, hogy azon kérvény elintézés végett a pénzügyministerhez tétessék át; Miletics Szvetozár tisztelt képviselő ur pedig azt kivánja, hogy a kérvényi bizottság véleménye ezen módositással fogadtassék el: „figyelembe vétel végett.“

Fölhivom azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság véleményét elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik!*) A többség elfogadja.

Szögyény László előadó (*olvassa a 26—30. sorszámok alatti kérvényekre a bizottság véleményét, mely változatlanul elfogadtatik, olvassa továbbá a 31-ik sorszám alatti kérvényt, melyben Budapest fővárosa az országos iparegyesületnek az országgyüléshez, a hadifölszereléseknek a hazai ipar általi szállitása érdekében, tett fölterjesztését pártoltatni kéri, mely kérvény a kellő intézkedések megtélele czéljából a ministerelnökhöz és az ipar és kereskedelmi ministerhez áttétetni véleményeztetik.“*)

Zichy József földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister: Tisztelt ház! Midőn a tisztelt házat arra kérném, hogy a kérvényi bizottságnak javaslatát elfogadni méltóztassék: legyen szabad röviden elmondanom azt, a mit ez ügyben már eddig is tettem. (*Halljuk!*)

December 15-én jelent meg a közös hadügyminister urnak ama pályázati hirdetménye, mely a hadsereg fölszerelésére vonatkozik. Ezen pályázat tárgyában több oldalról panasz emeltetett; több oldalról kérvények nyujtattak be a kereskedelmi ministeriumnál. Nevezetesen Budapest fővárosa részéről, az országos magyar iparegyesület részéről, a budapesti kereskedelmi- és iparkamara részéről, s végre az eszéki kamara részéről. Jóllehet, nekem közvetlen és döntő befolyásom a hadügyminister ur intézkedéseire és elhatározásaira nincs és nem is lehet; mindamellett szükségesnek találtam megtenni illetőségi körömben kötelességem szerint mindazon lépéseket, melyeket e tárgyban hazai iparunk megvédése végett óhajtandóknak és szükségeseknek találtam. (*Tetszés.*)

Rögtön egy szükebb körü bizottságot állitottam össze azon czélból, hogy először vizsgálja át a pályázati hirdetmény pontjait; vizsgálja át a benyujtott kérvényeket és egyes pontjait, és constatálja ennek alapján a pontokat, melyek összhangzók, és azokat, melyek egymástól eltérnek. A bizottság befejezvén munkálatát, az általa tett javaslat alapján mindenekelőtt fölkértem a közös hadügyminister urat, hogy a február 20-ára kitüzött határidőt hosszitsa meg április elsejéig. Ezen kérésemnek a hadügyminister ur a legnagyobb kézséggel megfelelt az által, hogy rögtön, még pedig nemcsak április elsejéig, mint én kértem, hanem április 20-ig hosszitotta meg a határidőt.

A többire nézve a következő volt az eljárásom. Értésemre esvén, hogy Austriában is az ottani kereskedelmi ministeriumhoz hasonló tartalmu kérvények nyujtattak be; részemről jónak láttam a magyar kereskedelmi ministeriumnak egyik képviselőjét fölküldeni Bécsbe azon utasitással, hogy ne-

vemben kérje föl az ottani kereskedelmi minister urat, hogy a mennyire lehetséges, ne ellentétes irányban járjunk el; hanem közösen gyakoroljuk e kérdésben azon befolyást, melyre ugy gondolom, mindketten kötelezve vagyunk. Az ez iránt meginditott tárgyalások jelenleg folyamatban vannak, s e szerint most még eredményükről nem referálhatok.

Egyébiránt a közösügyek tárgyalására kiküldött bizottságok mélyen és behatóan foglalkoztak e tárgygyal, s ugy hiszem, hogy a közös hadügyminister nekik leend felelős arra nézve: vajon a pályázati hirdetmény közzététele alkalmával szem előtt tartotta-e azon elveket, melyeket a közösügyi bizottságok annak idejében e tárgyban zsinórmértékül tüztek elébe. *(Helyeslés.)*

Steiger Gyula: Tisztelt ház! Én részemről csak a legnagyobb megelégedéssel vehetem a minister ur azon nyilatkozatát, hogy a hazai ipar érdekében eddig is a lehetőséghez képest eljárt azon hatáskörben, melyet neki a törvény megszab. Azonban ezen eddigi eljárásával nem tartom befejezettnek az ügyet. Az igaz, hogy 1867. XII-ik törvényszikk folytán magának a fönforgó kérdésnek érdemleges megvitatására és eldöntésére e ház jogositva nincs, minthogy az idézett törvény az ezen ügy fölötti határozást a közös-ügyek elintézésére kiküldött delegatiókra bizza.

Annyit azonban, azt hiszem, megtehet a tisztelt ház, hogy saját kormánya utján odahatni iparkodjék, hogy ez törvényes hatáskörében minden lehetőt megtegyen a hazai ipar érdekében, s részben azt hiszem, hogy a kérvényi bizottságnak oly módon formulázott véleményét, mely azt mondja, hogy ezen rendkivüli fontosságu kérvény a ministeriumhoz áttétetik: igy egyszerüen nem fogadhatjuk el; hanem a legkevesebb, a mit e kérdésben a ház tehet, az, hogy utasitsa a ministeriumot arra, hogy azon uton haladva, melyet eddig követett, törvényes hatáskörében tegyen meg addig is, mig az illetékes testület, a delegatio, ez ügyben határozhat mindent, a mit törvényes hatáskörében megtehet.

De, hogy ezt a tisztelt ház kimondja, ennek még egy másik, sokkal nagyobb fontosságu okát is látom. Azt hiszem tudniillik, hogy a kormány sokkal sikeresebben működhetik akár a közös kormánynál, akár ha szükséges, a fejedelemnél magánál: ha az utasitást a közreműködésre, vagy a további eljárásra magától az országgyüléstől, a képviselőháztól veszi; mert mindenesetre a ministerium eljárása sokkal nyomatékosabb, sokkal hatásosabb lesz, ha hivatkozhatik arra, hogy az egész ország közvéleménye, az ország törvényes képviselete, a képviselőház kivánja azt, hogy ez ügyben a hazai ipar érdekében továbbra is megtegye mindazt, a mit törvényes hatáskörében megtehet.

Én, tisztelt képviselőház, ennélfogva nem is akarva, — a mire illetékesnek sem érzem magamat, — a szőnyegen lévő tárgy meritumába ereszkedni; csak azt bátorkodom ajánlani, hogy a kérvényi bizottság elintézési javaslata helyett a következő elintézési javaslatot méltóztassék elfogadni: „A jelen kérvény a minister által ez ügyben tett szóbeli előterjesztés kapcsán azon utasitással adatik ki a kormánynak, hogy a hazai ipar érdekében továbbra is megtegye mindazt, a mit törvényes hatáskörében megtehet.“ Azt hiszem, ennél innen maradnunk nem lehet, ennél tul menni a törvény tiltja. *(Helyeslés.)*

Horn Ede: Tisztelt ház! Részemről szintén elismerésemet fejezhetem ki azon lépések iránt, melyeket a tisztelt kereskedelmi minister ur már eddigelé ez ügyben tett, és mindenesetre már az is nyeremény, hogy a pályázati határidő két hónapra meghosszabbittatott; mert az alatt mindenestre lehet valamit tenni iparunk érdekében. Én az előttem szólott tisztelt képviselő urral szintén azon véleményben vagyok, hogy a ház e tárgy fölött továbbmehet, sőt tovább kell mennie, mint a kérvényi bizottság javasolja. Én ugyan semmiképen nem osztozhatom tisztelt előttem szólott azon véleményében, hogy, ugyszólván, a háznak nem volna joga e kérdéshez szólani, minthogy az a közös hadügyminister köréhez tartozik.

Az idézett törvény, — melyre én emlékszem, s azt gondolom, emlékezetem nem csal, — az idézett törvény csak azt mondja, hogy a delegatio által megszavazott összeghez a ház nem szólhat többé; de semmiképen ki nem zárja azt, hogy ezen összegek alkalmazásához mi is hozzászólhassunk; és minthogy a mi iparunk, és a mi kereskedelmünk nagyon érdekelve van e kérdésben: mindenesetre illő, sőt szükséges, hogy a ház nyilatkozzék e kérdésben. És egyre volnék bátor figyelmeztetni a kereskedelmi minister urat, ki ez ügyet oly melegen fölkarolta, és ez abban áll, hogy én nemcsak e kérdésben, hanem minden más kérdésben is pártolója vagyok annak, hogy a mennyire lehet, együttesen működjék az itteni kormány a bécsi kormánynyal, midőn közös érdekről van szó; de mégis van egy pont, a melyet nem szabad figyelmen kivül hagyni: az tudniillik, hogy talán a mi iparunk érdekei nem egészen azonosak ezen kérdésben a cislajtháni ipar érdekeivel, azaz, ha például a hadügyministert arra lehetne birni, hogy ő nem egy adagban adja ki a fölszerelést, hanem kisebb csoportokban: meglehet, hogy három, négy csoportot csinál belőle, és akkor verseny van létesitve a Cislajthán nagy iparosaival, a mi kisebb iparosainkra nézve pedig az semmiképen sem lesz üdvös, ha például egy csoportban 10—10 milliónyi fölszerelés követeltetik.

Ekkor Cislajthániában versenyezhetnek, de mi-nálunk nem lesznek képesek versenyezni; tehát azt gondolom, hogy a kormánynak tovább kell menni, és a pályázati föltételeknek alábbszállitását kiesz-közölni.

A mi a ministerelnök urnak végszavait illeti, hogy kérdést intézzen a ministeriumhoz Bécsben, hogy fölvilágositást kérjen a felől: vajon a deczember 16-án közzétett pályázati hirdetmény megfelel-e azon föltételeknek, *(Zichy gr. tagadólag int)* melyeket a delegationak enquête-bizottsága kitüzött? nézetem szerint, e fölött kétely nem állhat föl, mert az enquête-bizottság a versenyt tüzte ki, a verseny pedig a pályázati hirdetményben az egyes csoportoktól legalább három milliónyi fölszerelést kiván. Igy állván a dolog, a mi kis iparunk semmiképen nem versenyezhet.

Én tehát szintén hozzájárulok az előttem szóló ur inditványához, és fölkérem a házat arra, utasitsa a kormányt, hogy eddigi erélyével továbbra is járjon el e kérdésben, és hogy a valódi iparszabadság és verseny elvei szerint tétessék közzé az uj pályázat.

Pulszky Ágoston: A minister ur fölvilágositása után, megvallom, részemről azt hittem, hogy e kérvény bővebb tárgyalás alá a házban kerülni nem fog; még Steiger Gyula képviselő ur inditványa után is kész lettem volna elállni a szótól, mert az ugyis csupán csak annak kifejezése, a mit a ministeriumtól a nélkül is megvárhattunk volna, és a mit a ministerium, hogy teljesiteni kész: ugy hiszem a minister urnak épen e tárgyban adott fölvilágositásából is kiderül. Oly tárgyban tehát, hol a ministerium eljárása eddig is tökéletesen correct volt, hol a ministerium correct eljárásában a jövőre is nincs ok kételkednünk: kész vagyok elfogadni az inditványt, mert egyátalában a dolog lényegén semmi változást nem tesz. De nem fogadhatom el azon indokolással, melyet Horn képviselő ur tett, és engedjen meg a tisztelt ház néhány észrevételt tennem erre vonatkozólag. *(Halljuk!)* Ha tisztán azon indokolás mellett fogadnók el az inditványt, ez könnyen azon impressiot tehetné, mintha a hazai közönséget olyasmivel kecsegtetnők, a mit beváltani sem a hadügyminister, sem a ministerium épen a dolog természeténél fogva nem képes.

Horn képviselő urnak azon észrevételére: vajon mennyiben felel meg a hadügyminister által kiirt pályázat a delegatio enquête-bizottsága által kitüzött föltételeknek: azt hiszem, a minister ur iménti előadásában helyes és egyedül lehetséges feleletet adott, midőn tagadólag intvén, az e kérdésbe való bocsátkozást tagadta, a mennyiben az tisztán a delegatio hatásköréhez tartozik; mert arról, hogy mennyiben felelt meg a minister azon utasitásoknak, melyeket a delegatio adott: csakugyan csupán a delegatio előtt adhat fölvilágositást.

Egyébiránt itt még egy tévedésre vagyok bátor a tisztelt képviselő urat figyelmeztetni, a mely, ugy látszik, ezen kérdés tárgyalásánál átalában tért nyert. A tévedés pedig az, hogy ő a delegatio végzését azonositja az enquête-bizottság végzésével, a mely tárgyalta a kérdést.

Az enquête-bizottság a delegatio kivánatára tartatott meg, és az enquête-bizottságnak véleménye a delegatio előtt megvitattatott. Az utolsó delegatio alkalmával a két delegatio az enquête-bizottság véleményére vonatkozólag különböző nézeteket vallott, mind a kettő elfgadta ugyan annak egy részét, másik részében azonban eltérések mutatkoztak. Arról tehát nem lehet szó, hogy mennyiben felelt meg a közös minister az enquête-bizottság véleményének; hanem lehet arról szó, hogy menynyiben felelt meg a delegatiok kivánságának.

A mi azt illeti, hogy e kérdésben hazai iparunk ellentétben állana a lajthán-tuli iparral, — mert a tisztelt képviselő ur ezen észrevételére sulyt helyezett, — részemről azt hiszem, hogy nem tanácsos e kérdésre igen nagy sulyt fektetni: azért, mert ugy vagyok meggyőződve, hogy ezen ellentét inkább látszólagos, mint valódi.

Igaz, hogy hazánkban a kis ipar a nagy iparral szemközt sokkal nagyobb érdeket képvisel, mint a Lajthán tul; igaz, hogy egyátalában nincs oly nagy iparunk, mely a lajthán-tuli nagy iparral azonos körülmények között teljesen kiálhatná a versenyt. Másodszor tagadhatatlan az, hogy a hadifölszerelés kérdése épen azon kérdés, melynél ugy a kis iparnak, mint a nagy iparnak helyes határait kijelölni a legnehezebb, a hol, hogy e kérdés alaposan megfejtessék, szükséges volna, hogy mindeniknek illető hatásköre kitüzessék, és hogy mindenik saját hatáskörében alkalmaztassék: épen azért, mert vannak a hadifölszerelésnek tárgyai, melyek a kis ipar által előállithatók, és itt hazánk érdekei egyenesen azt követelik, hogy a kis ipar érdekei ne mellőztessenek; vannak azonban mások, melyek csupán a nagy ipar utján teremthetők elő. Ezt a szempontot maga a delegatio is kiemelte. Ezekre vonatkozólag a hazai érdekeknek ily szemközt helyezését a lajthán-tuli iparral: egyátalában nem tartom a hazai ipar előmozditására helyesnek.

De a tisztelt képviselő ur az összegre nézve, ugy látszik, tévedésben van. Nem 10—11 millió évi összegről van itt szó; hanem 6—7 milliónyi összegről. Igaz, hogy ez még mindig igen tetemes, igaz, hogy ez még mindig oly járulék, mely a jelenlegi körülmények között egyátalában nem megvetendő; hanem, ha ily kérdést a siker reményével kivánunk tágyalni: azt hiszem, hogy mindenekelőtt szükséges, hogy a föltételeket tökéletesen ismerjük,

és hogy különösen a számok tekintetében óvatosan járjunk el.

Van azonban egy elv, melyet a delegatio is szükségesnek tartott hangsulyozni, és meg vagyok győződve, hogy, miután ezen elvet a magyar minister mindig szem előtt tartotta, ezentul is kiválólag szem előtt fogja tartani a hadügyministerrel való érintkezésénél: ez pedig az, a mi nem csupán az ipar, hanem az összes közigazgatás, és maga a hadügyi organisatio szempontjából mindannyiszor kiemeltettetett a delegatio által, tudniillik a decentralisatio elve. Ez elv olyan, (*Zaj és fölkiáltások*: *Dologra!*) ez oly elv, mely nem egy, de minden tekintetben fontos, tudniillik a decentralisatio elve, az, mely mellett a hazai iparnak érdeke mindenesetre meg lesz óva, a nélkül, hogy e kérdésnél szembeállithatnók hazánk és a lajthán-tuli tartományok érdekeit, melyek e pontban tökéletesen egyezők.

Részemről, ismétlem, a kérvényi bizottság véleményét teljesen elegendőnek találom; hanem mivel Steiger képviselő ur inditványa lényegileg ugyanazt tartalmazza, ahhoz teljes készséggel hozzájárulok.

Zichy József gr. kereskedelmi és közlekedési minister: Miután Steiger képviselő ur inditványa csak azt czélozza, mit már magam is megkezdettem, s magamtól is szándékoztam tenni: kész vagyok azt elfogadni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház Steiger képviselő ur inditványát? (*Elfogadjuk!*) Tehát el van fogadva.

Szögyényi László előadó (*olvassa a 32. és 33-ik sorszám alatti kérvényekre adott véleményeket, melyek elfogadtatnak; olvassa a 34-ik sorszám alatt b. Borowska Juliának a magyar keleti vasut-részvényeken szenvedett kára kárpótlása tárgyában beadott kérvényekre a bizottság véleményét, mely szerint azok az egyesült pénzügyi és vasuti bizottsághoz utasittassanak.*)

Simonyi Ernő: A két tárgy teljesen különféle természetü lévén, ezekkel egyformán elbánni nem lehet. Hogy a keleti vasut ugynevezett igazgató-tanácsának emlékirata azon bizottsághoz utasittassék, mely most e tárgy megvizsgálásával foglalkozik: azt természetesnek találom. De hogy Borowska Juliának a magyar keleti vasut-részvényeken szenvedett kára iránti kárpótlás kérdése szintén odautasittassék: ezt nem tartom természetesnek.

Én azt hiszem, hogy az, mi módon határoz a ház a második kérvényre nézve: bizonyos fontosságot nyer épen azon tövényjavaslat által, mely a napokban e házban elfogadtatott. Ha mi e kérvényt a vasuti és pénzügyi bizottságokhoz utasitjuk: akkor elismerjük, hogy a keleti vasut-részvényeinek kárpótlása tárgyában az országgyülésnek kell intézkedni, s ez által mintegy elvállaljuk a morális kötelezettséget arra, hogy a részvényeseket mi fogjuk kárpótolni. (*Ellenmondás jobb felől.*)

Ha nem vállaljuk el: akkor a háznak az ügybe nincs beavatkozása, hanem az rendes törvény utjára utasitandó. Nem is egészen világosan van itt kifejezve a dolog, mert csak az mondatik: „A magyar keleti vasut-részvényeken szenvedett kár kárpótlása tárgyában.“ Az a kérdés, minő természetü kárt ért az illető ez alatt? Meglehet, hogy olcsóbban adta el a részvényeket, mint vásárolta. Meglehet, nem kapta meg a szelvények után járó kamatot. Mindez más természetü határozatot igényel. Ennélfogva kérem az előadó urat, méltóztassék a kérvényt fölolvasni, vagy legalább lényegileg annak tartalmát előadni.

Szögyény László előadó: Tökéletesen igazsága van tisztelt Simonyi képviselőtársamnak abban, hogy a két kérvény, melyet előadni szerencsém volt, külön természetü; de a kérvényi bizottság ugy vélekedett, hogy daczára e külön természetnek, mind a kettő egyformán intéztessék el, mert hasontartalmu kérvények máris az egyesült vasuti és pénzügyi bizottsághoz utasittattak.

A mi azt illeti, hogy ezen b. Borowska Julia által berjesztett kérvény fölolvastassék: az alig lehető, mert németül van. (*Fölkiáltások a szélső bal oldalon: Kivonatát kérjük!*) Ez röviden az, hogy nevezett a házhoz, illetőleg a ministeriumhoz folyamodik, hogy a keleti vasuti részvényeken szenvedett kárért kárpótoltassék. (*Fölkiáltások: Hogyan vesztett, a részvényeken?*)

Tavaszy Endre: Tökéletesen egyetértek Simonyi Ernő képviselő urral arra nézve, hogy nekünk semmi közünk nincs ahhoz, hogy mi határozzunk vagy segélyt nyujtsunk; mert ez egyenesen a biró dolga, és igy tökéletesen helyes volna Simonyi Ernő képviselő ur azon nézete, hogy szükségtelen e kérvényt az illető bizottságokhoz utasitani, hanem egyenesen el kellene utasitani. Ha az illetőnek ha kárpótlási keresete van: tessék a birósághoz folyamodni; de ezt akkor kellett volna tennünk, a midőn a legelső kérvény jött a házhoz; azonban méltóztatnak tudni, hogy sok e tárgybani kérvényt utasittottnnk ezen bizottsághoz; és nézetem az, hogy e kérvény nem azért utasittatik most ezen bizottságokhoz, hogy az e tárgyban határozatot hozzon; hanem hogy következetesek legyünk, miután már több hasonnemü kérvény van ott és meg vagyok győződve, hogy e bizottságok azt fogják inditványozni, hogy ezen részvényesek a mennyiben kárpótlási joguk van: forduljanak a biróságokhoz. Én részemről a kérvényi bizottság véleményét pártolom.

Szögyényi László előadó: Tisztelt ház! A kérvényben magában az adatik elő, hogy

azért szenvedett kárt, mert egész vagyonát keleti vasutpapirokba fektette és mult évi julius 1-én nem fizettettek ki a szelvények kamatjai.

Több ily kérvény érkezett már a tisztelt házhoz, és mind ezen bizottságokhoz utasittatott.

Simonyi Ernő: A tisztelt ház többsége által a mult napokban elfogadtott törvényjavaslat ezen kérvény fölött mi módon való határozatnak igen nagy fontosságot ad. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy ez csak az első fecske, mely a közelgő tavaszt jövendöli. A mint e fölött méltóztatnak határozni: be fog következni az, hogy azon 150 ezer részvénynek tulajdonosai egymásután a ház elé fognak járulni kérvényeikkel.

A mi azt illeti, a mit Tavaszy Endre tisztelt képviselő ur mondott, hogy már több hasonló kérvényt utasitottunk a vasut és pénzügyi bizottságokhoz: bátor vagyok megjegyezni azt, hogy tudommal azok tartalma egészen más volt, mint ez-é.

Azon kérvények sürgették a keleti vasut és a keleti vasut részvényesei ügyének rendezését. Ugyanezen czélból tette át a keleti vasut és a részvényesek ügyét a képviselőház a vasuti és pénzügyi bizottsághoz. Ennélfogva természetes volt, hogy ezen kérvények is, melyek ugyanazt czélozták, részben legalább, a mit a képviselőház akart, szintén oda utasittattak. De itt más kérdés forog fön. Az mondatik, hogy egy részvényes a magyar államtól kér kárpótlást azért, hogy a részvények szelvényei nem váltattak be.

Midőn tehát azt mondja a kérvényi bizottság, hogy ezen kérvényt, véleményadás végett, a vasuti és pénzügyi bizottsághoz utasitsuk: már elismeri, hogy ez oly tárgy, melyben a magyar államnak intézkednie kell, s e miatt tekintem én a határozatot, melyet a tisztelt ház e tárgyban hozni fog, nagyfontosságunak. Én azt hiszem, hogy egyszerüen azt kell mondanunk, hogy ezen kérvény, a törvény rendes utjára utasittatik, minthogy az állam nem volt a részvényeknek sem kibocsátója, sem kezese, tehát az államnak részvényesek kártalanitásához semmi köze. (*Helyeslés*,)

Szögyény László előadó: A tisztelt ház fog a fölött határozni: vajon a kérvényi bizottság; vagy pedig Simonyi Ernő képviselő ur javaslata fogadtatik-e el? Részemről csak azért szólalok föl, hogy válasz nélkül ne maradjon a tisztelt képviselő ur azon állitása, miszerint azon esetre, ha a tisztelt ház elfogadná a kérvényi bizottság véleményét, s ezen kérvény ennek nyomán a pénzügyi és vasuti bizottságokhoz utasittatnék: már ez által elismerné a ház a kérvényezők azon jogát, miszerint káruk az állam által megtérittessék.

A keleti vasut egész ügye ezen specialis bizottságokhoz utasittatott, s ennélfogva a kérvényi bizottság azon véleményben volt, hogy ezen kérvény is mint eddig minden ezen tárgyban érkezett kérvény ezen bizottságokhoz utasittassék, ez által nem praejudicálunk a kérdésnek. Méltóztassék a tisztelt ház határozni; de ha elfogadtatik a kérvényi bizottság véleménye: ez még nem lesz egyértelmü azzal, hogy az állam kárpótlással tartozik.

Irányi Dániel: Megengedem, hogy ezen kérvénynek a vasuti és pénzügyi bizottságokhoz való utasitása által még nem ismerjük el a kérés tartalmának jogosultságát. De mindenesetre oly előzményt állitunk föl, melynek alapján valamennyi részvényes folyamodhatik a képviselőházhoz. Ennek következtében pedig a vasuti és pénzügyi bizottság szükség nélkül terhelve lesz uj munkával. E bizottságok megbizattak azzal, hogy a keleti vasut bonyolódott ügyeit megvizsgálják és rendezzék; de koránt sem azzal, hogy az egyes részvényesek igényei fölött itéletet mondjanak.

Az előadó ur azt méltóztatott mondani, hogy már több hasonló tartalmu kérvény a vasuti és pénzügyi bizottsághoz utasittatott. Én nem emlékzem, hogy ily tartalmu kérvény oda utasittatott volna; hanem ellenkezőleg emlékszem arra, hogy oda utasittattak oly kérvények, melyek átalában a keleti vasut ügyének rendezésére vonatkoznak. Ez nagy külömbség. Én ennélfogva hozzájárulok Simonyi Ernő tisztelt barátom azon inditványához, hogy ezen kérvény ne utasittassék a vasuti és pénzügyi bizottságokhoz; hanem azt kérem, hogy ne is utasittassék egyszerüen a per utjára, de nem tartozván a képviselőház intézkedési köréhez: utasittassék vissza. (*Helyeslés.*)

Wodianer Albert: Tisztelt ház! Én ugyanazon véleményben vagyok, hogy ez a kérvény nem tartozik a vasuti és pénzügyi bizottságokhoz: mert tartani lehet tőle, hogy a többi részvényesek is ezt a példát fogják követni; de miután már több hasonló tartalmu kérvényt oda tettünk át: nem ellenezhetem, hogy ez is oda utasittassék. A törvényszékhez utasitani azonban a kérvényt helyesnek nem tartom: mert az által a helyzetnek csakugyan praejudicálnánk. Jobb expediens hiányában — mondom — elfogadom, hogy e kérvény a vasuti és pénzügyi bizottságokhoz utasittassék.

Elnök: Tisztelt ház! A kérvényi bizottság a szőnyegen lévő kérvényre nézve azt hozza javaslatba a tisztelt háznak, hogy e kérvény, mely egy részvényesnek kártalanitását tárgyazza, az egyesült pénzügyi és vasuti bizottságokhoz tétessék át. Ennek ellenében áll Irányi Dániel azon inditványa, hogy e kérvény, melynek elintézése nem tartozik a ház illetőségéhez, utasittassék vissza.

Huszár Imre jegyző (*olvassa Irányi Dániel inditványát.*) A jelen kérvény nem tartozván a képviselőház intézkedési köréhez, a folyamodónak visszaadatik. (*Helyeslés.*)

Elnök: Föllhivom azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság javaslatát elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A kérvényi bizottság javaslata nem fogadtatott el. Ugy látom hogy a ház többsége elfogadja Irányi inditványát. (*Felkiálltások: Elfogadjuk!*) Tehát el van fogadva.

Szögyényi László előadó (*olvassa a 35. sorszámu kérvényre a bizottság véleményét, mely észrevétel nélkül elfogadtatik.*

Elnök: Tisztelt ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. Még a mai nap folyamában szükséges lesz egy rövid ülést tartani, hogy a fölsőház izenetét átvehessük. Erre nézve kérek a tisztelt háztól fölhatalmazást arra, hogy ma délután hat orakor nyilvános ülést tarthassunk. (*Helyeslés.*)

A további teendőkre nézve bátor vagyok a tisztelt háznak javaslatba hozni a következőket:

Az osztályok jövő hétfőn, megkezdhetnék a következő törvényjavaslatok tárgyalását: Törvényjavaslat a kir. közjegyzőségekről. Erre nézve a szakbizottság jelentését a tisztelt háznak már beterjeszté, az ki is nyomtatva és szét is osztatott. Továbbá tárgyalhatnák az osztályok a pénzügyi bizottság jelentését a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vámilletékek ideiglenes megszüntetéséről" és „az erdélyi kórházak után 1873 és 1874-re fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről" szóló tőrvényjavaslatok tárgyában. E két törvényjavaslatokra nézve a pénzügyi bizottság jelentését már beadta és ez szintén ki van nyomva és szét van osztva. Azután tárgyalás alá vehetnék az osztályok a pénzügyi bizottság jelentését az 1872. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről, és az arciére testőrség nyugalmazott tagjainak pótilletményéről szóló törvényjavaslatok tárgyában. Tárgyalás alá vehetnék még az osztályok a pénzügyi bizottság jelentését a pénzügyminister 1872-ik költségvetéséből fönmaradt hitelmaradványoknak az 1873-ik év folyamában leendő igénybevétele, és az előre nem látott rendkivüli kiadások födözésére az 1873-ik év folyamában szükséglendő póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyában; ugyancsaak a pénzügyi bizottság jelentését az 1873-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában; továbbá tárgyalás alá vehetnék az igazságügymnisternek törvényjavaslatát a Nagy-Brittaniával és Irhonnal a közbüntettesek kiadására vonatkozólag kötött egyezményről. Ezután következnének tárgyalása azon 5—6 rendbeli törvényjavaslatnak, melyeket a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister terjesztett be e napokban s melyek most vannak nyomtatás alatt s rövid idő mulva szét fognak osztatni. Ezek a következők:

Törvényjavaslat a métermérték behozataláról; a keleti marhavész elleni intézkedésekről; a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról; az országos statistika szervezéséről; a Poroszországgal kötött postaszerződésről; a Portugaliával kötött consularis egyezményről, és a Norvégországgal kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről. (*Helyeslés.*)

Ghyczy Kálmán: Ugy hiszem, tisztelt ház, az iránt nincs kifogás, hogy azon törvényjavaslatok, melyeket a tisztelt elnök ur másod- és harmadsorban és később emlitett és melyek már régebben ki vannak osztva: az osztályokban tárgyaltassanak. A tisztelt elnök ur azonban legelső sorban a kir. közjegyzőkről szóló törvényjavaslatot tüzte ki, mint az osztályokban első helyen tárgyalandót. Ezen törvényjavaslat, a mely — ugy tudom — csak tegnap osztatott ki — igen terjedelmes és organikus törvényjavaslat.

Azt hiszem, erre nézve szükséges, hogy a ház tagjainak, előbb mint az osztályokba mennének: némi idő engedtessék a tanulmányozásra. (*Helyeslés.*) Annálfogva kérésem az lenne, hogy a kir. közjegyzőről szóló törvényjavaslat a szerdai nap előtt semmi esetre az osztályokban ne tárgyaltassék; hanem csak akkor vétessék tárgyalás alá. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ha a tisztelt ház megnyugszik ebben: akkor méltóztassannak az osztályokban első sorban azon törvényjavaslatokat venni tárgyalás alá, a melyeket a közjegyzőségről szóló törvényjavaslat után voltam bátor elősorolni. (*Helyeslés.*)

(*Az ülés végződik d. e.* $12^1/_2$ *órakor.*)

205. országos ülés

1874. február 7-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: A m. keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat szentesitésalá terjesztetik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szlávy József.

(Az ülés kezdődik este d. u. 6 orakor)

Elnök: A délelőtti jegyzőkönyv fog hitelesités végett fölolvastatni.

Wächter Frigyes jegyző: *(olvassa a február 7-én délelőtt tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

A főrendiház jegyzője kiván üzenetet átadni.

Batthyány Ferencz főrendházi jegyző: Nagyméltóságu elnök ur! Tisztelt ház! Van szerencsém a nagyméltóságu főrendiház nevében jelenteni, hogy a keleti vasut függő adósságai rendezéséről szóló törvényjavaslatot szótöbbséggel elfogadta, s van szerencsém azt legfelsőbb szentesités alá terjesztés végett átadni.

Elnök: Föl fog olvastatni

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a főreniház jegyzőkönyvének a keleti vasut függő adóságainak rendezéséről szóló törvényjavaslat elfogadására vonatkozó pontját.)*

Elnök: A törvényjavaslat szokott módon Ő Felsége szentesitése alá fog bocsáttatni.

E végből szükséges a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Wächter Frigyes jegyző: *(olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

(Az ülés végződik $6^1/_2$ orakor.)

---

206. országos ülés

1874. február 9-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Doda Traján végleg igazoltatik. A tanügyi bizottság beadja jelentését a középtanodai oktatásról és a tanuló ifjuságnak katonai és fegyvergyakorlatról szóló két törvényjavaslatról. A kérvényi bizottság bemutatja a kérvények XXXV. sorjegyzékéről jelentését. A m. keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló szentesitett törvény kihirdettetik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szlávy József.

(Az ülés kezdődik délelőtt $10^1/_4$ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülésjegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni. A következő iratokat van szerencsém bemutatni a tisztelt háznak. Belső-Szolnokmegye közönségének kérvényét az 1868. XXXI. törvényczikk módositása iránt.

Szepesmegye közönségének kérvényét a törvényhatóságok kerületi fölosztása iránt.

A Hajdukerület közönségének kérvényét, melyben a megyék rendezése alkalmával a Hajdu-kerület jövő állását Hajdumegye név alatt az ezen kérvényhez csatolt emlékiratban előadott módon kéri biztositttatni. Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Továbbá jelentem, hogy Doda-Traján karánsebesi kerületi képviselő, ki a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazoltatott, most ezen idő elteltével, végleg igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Több előterjesztésem nincs.

A tanügyi bizottság kiván jelentést tenni.

Molnár Aladár a tanügyi bizottság előadója: Tisztelt ház! Van szerencsém a tanügyi bizottság részéről benyujtani a hozzáutasitott két rendbeli törvényjavaslatra vonatkozó jelentését, nevezetesen a középtanodai oktatásról és a tanulóifjuságnak katonai és fegyvergyakorlatáról szóló törvényjavasłat tárgyában. Kérem annak kinyomatása, szétosztása és az osztályokbani tárgyalása iránt rendelkezni.

Elnök: A tanügyi bizottság jelentése a törvényjavaslattal együtt kinyomatik, szétosztatik és tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatik.

A kérvényi bizottság kiván jelentést tenni.

Szögyényi László kérvényi bizottság előadója: Tisztelt ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvényeknek XXXV. sorjegyzékét a tisztelt háznak bemutatni. Kérem méltóztassék annak tárgyalását a jövő szombatra kitüzni.

Elnök: A kérvényi bizottság által beterjesztett XXXV. sorjegyzék a jövő szombatra napirendre tüzetik.

A ministerelnök kiván jelentést tenni.

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! Van szerencsém a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről szóló ő felsége által legkegyelmesebben szentesitett törvényczikket kihirdetés végett a tisztelt háznak benyujtani.

Wächter Frigyes jegyző: *(olvassa a keleti vasut függő adóságairól szóló szentesitett törvényczikket.)*

Elnök: Az imént hódoló tisztelettel kihirdetett törvényczikk hasonló kihirdetés végett a főrendekhez fog átküldetni.

Méltóztassanak a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik. A mai ülésnek egyéb tárgya nem lévén, azt eloszlatom.

A legközelebbi ülés szombaton lesz.

(Az ülés végződik délelőtt 11 órakor.)

---

207. országos ülés

1874. február 14-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Oláh Gyula a középtanodai oktatásról törvényjavaslatot ad be. Borlea Zsigmond a 21-es bizottságnak a nemzetiségek nyelve érdekében adandó utasitás iránt határozati javaslatot ad be. Zichy Antal az orthodox és neolog zsidó községek irányában elfoglalt állás tárgyában; Gullner Gyula a birák és birósági hivatalnokok rangfokozatai iránt kiadott ministeri rendelet tárgyában; Madarász József az ország hitelügye tárgyában, Zsedényi Ede a bécsi világkiállitás ügyében; Tisza László az egykori székely huszárlovasság ló-és ruhapénz alapja tárgyában; Orbán Balázs b. a görgényi erdői és legelői jog tárgyában, Irányi Dániel a felnőttek oktatása ügyében ismétlőleg interpellálják a kormányt. A főrendi ház közli a belvizek rendezéséről szóló törvényjavaslatra tett módositásait. A belügyminister beadja a Radl József-féle jótékony alapitványokról 1867—1871. évekre szóló számadásokat. A kormány beadja: 1) a vaspályák által okozott halálozások és sértések kártéritésének kötelezettségéről; 2) a váltó-hamisitás esetében követendő eljárásról; 3) a hamis és vétkes bukások eseteiben követendő eljárásról szóló törvényjavaslatokat. A gazdasági bizottság bemutatja jelentését a február havi költségvetésről. A központi bizottság bemutatja jelentését 1) az 1872. evi közösügyi költségek pótfedezéséről; 2) az 1872-ben fennmaradt hitelmaradványoknak 1873-ban igénybe vételéről és rendkivüli kiadások fedezésére szükséglendő pót-hitelről; 3) az erdélyi kórházak szükségeinek fedezéséről; 4) a gabona és hüvelyes termények vámilletékeinek megszüntetéséről; 5) az 1873. évi közösügyi költségeknek pótösszege fedezetéről; 6) a Nagy-Brittániával a közönséges büntettesek kiadásáról szóló törvényjavaslatok iránt. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a gyakorlati birói vizsgá ról szóló törvényjavaslatról. A kérvények XXXV. sorjegyzéke elintéztetik. A kormány a gyalui korona uradalom kiváltásáról törvényjavaslatot ád be.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szapáry Gyula gr., Szende Béla, Szlávy József.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10¼ órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A jegyzőkönyv már a mult ülésben hitelesittetvén, következő irományokat van szerencsém bemutatni:

Biharmegye kérvényét, törvényhatósági területének épségben föntartása iránt;

Zalamegye kérvényét, a törvényhatóságok uj területi fölosztását tárgyazó törvényjavaslat ellen;

Borsodmegye kérvényét a törvényhatóságok területének szabályozása- és uj beosztásáról szóló törvényjavaslat tárgyában;

Tordamegye kérvényét, az adókirovás és behajtás körüli eljárás módositása iránt;

Borsodmegye kérvényét, a megyei önkormányzat hatáskörének szélesbitése tárgyában;

Zilah köztörvényhatóságú város kérvényét, a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényjavaslat pártolása s mielőbbi tárgyalása iránt;

Debreczen város kérvényét, melyben az országos ipar-egyesületnek a katonai fölszerelvények iránti emlékiratát pártolja.

A kikindai kerület kérvényét, az átalány s annak kamatja elengedésére nézve;

Veszprémmegye kérvényét, önálló magyar nemzeti bank fölállitása iránt;

ifjabb gróf Haller képviselő ur által benyujtott kérvényt, melyben kéri az igazságügyi minister urat a vagyonbiztonság fölötti őrködésre utasitani.

Végre jelentem a tisztelt háznak, hogy a maros-vásárhelyi királyi törvényszék sajtóügyi birája kéri nemes Csikszékben megválasztott országos képviselő Becze Antalt illetőleg, a képviselői mentelmi jogot fölfüggeszteni.

Ki fog adatni a mentelmi bizottságnak.

Sennyey Pál báró: Tisztelt ház! A k.-helmeczi orthodox izraelita község előljáróságának kérvényét a magyar izraelita iskola-alap hová-forditása tárgyában van szerencsém benyujtani.

Elnök: Ki fog adatni a kérényi bizottságnak.

Sachsenheim Albert: Van szerencsém tisztelettel benyujtani Medgyes város és szék kép-

viselő-testületének folyamodását, melyben kérik, hogy az igen tisztelt belügyminister részéről a törvényhatóságok területének szabályozása tárgyában előterjesztett törvényjavaslat tárgyalás alá ne vétessék, és ezen folyamodással jogainak tekintetbevétele végett a tisztelt minister urhoz visszautasittassék. Méltóztassék ezen folyamodványt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Degré Alajos: Verőcze és Kis-Maros nógrádmegyei községek kérvényét van szerencsém beadni, melyben méltányos és igazságos okoknál fogva magukat Pestmegyéhez csatoltatni kérik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Huszár Imre: Tisztelt ház! Van szerencsém Torontálmegyében a közoktatási alap kereszturi pusztáján telepitett Keresztúr községe lakosainak kérvényét benyujtani, az általok felesen munkált alapitványi földeknek megváltása iránt.

Kérem e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Máriássy Kálmán: Tisztelt ház! Van szerencsém Jolsva rendezett tanácsu város közönsége és a környékbeli számos község kérvényét benyujtani, melyben a birósági székhelyek végleges megállapitása iránt alkotandó törvénybe a közigazgatási és járásbirósági székhelyül Nagy-Röcze helyett Jolsva városát beiktatni esedeznek.

Kérem e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Csengery Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém Schveiger Márton, az országos izraelita iroda elnökének kérvényét benyujtani, az országos rabbi-képezde fölállitása ügyében.

Méltóztatnak tudni, hogy ezen fontos, közművelődési és nemzetiségi szempontból egyaránt fontos ügyben több kérvény van benyujtva a képviselőházhoz. Kérem a tisztelt képviselőházat, méltóztassék ezen kérvényt azon utasitással a kérvényi bizottságnak kiadatni, hogy ezen kérvényt a többi ezen ügyben beérkezett kérvényekkel együtt tárgyalja. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Boér Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém Gyergyó-Tölgyesi község lakosainak kérvényét benyujtani, melyben az iránt esedeznek, hogy a megyék uj fölosztása alkalmával Csik-Gyergyó és Kászon székek semmi más szomszédos törvényhatóságba ne kebeleztessenek be; hanem hagyassanak eddigi önállásukban.

Kérem e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Oláh Gyula: Tisztelt ház! Én készséggel elismerem, hogy a középtanodai oktatásról a minister ur által beterjesztett törvényjavaslatban sok olyan van, mi ily törvényjavaslatban nem hiányozhatik; azonban másrészről, meggyőződésem szerint, még mindég hiányzanak abban oly elvek, melyeket ma már a törvényjavaslatban okvetlenül fölvenni szükséges. Midőn óhajtom, hogy ezen nézetem szerint, szükséges pontok a törvényjavaslatba fölvétessenek: e tekintetben ezen két ut között volt lehetőség választani, vagy tudniillik bevárni azon időt, midőn a kérdéses törvényjavaslat országgyülési tárgyalás alá kerül, és akkor módositások és inditványok alakjában tenni azt meg; vagy pedig átdolgozni azon egész törvényjavaslatot, és abba fölvenni az általam szükségeseknek vélt pontokat és elveket.

A dolog természetéből foly, tisztelt ház, hogy a tárgyalás közben tett inditványok legalább sok gyakorlati eredményre nem igen jogositanak föl, és azért én az utóbbi módot választván, van szerencsém a középtanodai oktatásról szóló törvényjavaslatot a tisztelt háznak azon kérelemmel beterjeszteni, hogy annak kinyomatását és szétosztását elrendelni, és azt a tanügyi bizottsághoz azzal utasittatni méltóztassék, hogy az ott a minister ur által beterjesztett törvényjavaslattal együttesen tárgyaltassék.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslat ki fog nyomatni, szétosztatni és előleges tárgyalás végett a tanügyi bizottsághoz utasittatni azon meghagyással, hogy az erre vonatkozó ministeri törvényjavaslattal együttesen tárgyaltassék.

Zichy Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém Pápa orthodox zsidó hitközség kérvényét benyujtani, melyben kérik az országos izraelita alapnak népnevelési czélokra való fordítását, csatlakoznak az ez ügyben már a képviselőháznak a pesti központi közeg által benyujtott kérvény álláspontjához.

Elnök: A kérvényi bizottságnak adatik ki.

Borlea Zsigmond: Tisztelt ház! A jelenlegi országos bonyodalmak és calamitás megszüntetése végett a tisztelt ház egy 21-tagu bizottságot méltóztatott kiküldeni a végett, hogy a fölött tanácskozzék: micsoda intézkedések és változtatások volnának szükségesek ugy a pénzügyi, mint administrativ kérdésekben, hogy az országos bonyodalmak és calamitások megszünjenek; ezen 21-es bizottságban a tisztelt házból minden párt képviselve van, kivéve, a mint itt nevezni szokták, a nemzetiségi képviselőket. *(Derültség.)* Ha a mostani cala-

mitás és benyodalmak minden egyes hazai polgárra, és különösen minden egyes képviselőre nyomasztólag hatnak: akkor a nemzetiségi képviselőkre tizszeresen nyomasztóbban; mert ezekre nemcsak az ország sanyaru anyagi helyzete, de szellemi, vagyis nemzetiségi sérelmek és hiányok is fájdalmasan hatnak, s habár sajnosan tartok tőle, hogy ez idő szerint a nemzetiségi kérdés csak megérintve is némelyeknél izgatottságot fog előidézni; de miután átalában a nem-magyar nemzeteknél, különösen a románoknál és szerbeknél, azon erős meggyőződés uralkodik, hogy azon bonyodalmak és calamitások csak azon módon szünnek meg: ha a nem-magyar nemzetek (*Egy hang bal felől: nemzetiségek,*) méltányos igényei meghallgattatnak és kielégittetnek, s miután magam ugy, mint több elvtársam is ezen meggyőződésben vagyunk, csupán hazafiui érzületből nem titkolhatjuk ezen meggyőződésünket, és ugyancsak hazafi kötelességünknél fogva ez érdemben a házhoz határozati javaslatot vagyunk bátrak benyujtani. Mi nem szabunk elő semmit, nem követelünk semmi positiv engedményt. *(Fölkiáltások bal felől: Helyesen.)*

Mi csupán a ház figyelmét ezen kérdésre akarjuk fölhivni, melynek szerencsés s méltányos megoldása nélkül az ország a bonyodalmak-, calamitástól s átalános elégedetlenség örvényéből meg nem menthető. Ismétlem tehát, hogy csakis tiszta hazafi érzelemből teszszük ezen lépést. Kérem annálfogva a tisztelt házat: méltóztassék ezen határozati javaslatot fölolvasni, kinyomatni és napirendre tüzni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a határozati javaslatot):*

Határozati javaslat

a 21-es bizottság feladatának kiegészitéséhez.

Miután a tisztelt képviselőház mult évi deczember hó 22-én 2768. sz. alatt hozott határozatával kebeléből egy 21 tagból álló bizottságot oly meghagyással küldött ki, hogy az, a ministeriummal értekezve, vizsgálja meg: minő gyökeres intézkedések és reformok szükségesek a végett, hogy az állam pénzügyeinek rendezése és az államháztartás egyensulyának helyreállitása eszközöltessék. Ezen bizottság egyuttal utasitva lett, hogy a karácsonyi szünet után azonnal összeülvén, jelentését oly időben terjeszsze a ház elé, hogy a ministerium az abban javasolt rendszabályokat még ezen ülésszak alatt fontolóra vehesse, s kellő ideje legyen a ház előtt kinyilatkoztatni: minő részletes törvényhozási előterjesztéseket vagy közigazgatási intézkedéseket vél teendőknek az érintett javaslatok alapján?

De minthogy a közigazgatás valamennyi ágainak, tehát a jog és cultur (közművelődési) ügynek is, czélszerü rendezése — az állam kiadásainak mértékére s ezzel kapcsolatosan az államháztartási egyensuly helyreállitásának kérdésére, valamint kiviteli, ugy különösen pénzügyi szempontból is, — határozott befolyással bir; és

tekintettel arra, hogy a nyelv egyik lényeges eleme, közvetitője, sőt előmozditója a közigazgatásnak, és igy, szem előtt tartva az alkotmányosság és tiszta democratiának azon alaptételét is, mely szerint az államhatalom a népért és a köztisztviselők az állampolgárokért vannak: a közigazgatás czélszerüsége okvetlenül megkivánja, sőt parancsolólag követeli, hogy különösen a néppel közvetlen hivatalos érintkezésben lévő államközegek tiszti cselekményeiket az illető lakosság nyelvén teljesitsék;

tekintettel arra, hogy e tekintetben a nem-magyar nemzetiségü és ajku községek, testületek és állampolgárok részéről a nemzetiségek egyenjogusitásáról szóló 1868-ik évi XLIV-ik törvényczikknek, valamint kirivó hiányai, ugyszintén végre nem hajtása, sőt végrehajthatlansága miatt annyi sok alapos és fontos panasz merült máris föl, hogy Magyar- és Erdélyországban a nem-magyar nemzetiségüek közelégületlensége egy átalános és mindenesetre figyelmet érdemlő alakban nyilvánul;

tekintetbevéve, hogy a nem-magyar nemzetiségek a mondott irányban leendő megnyugtatása és kielégitése a közös haza fönállásának és tekintélyének biztositására, ugy nemkülönben az alkotmányos szabadság megőrzésére egy sarkalatos föltétel és kelléket képez, melynek betöltése a végeredményben valamennyi állampolgárnak áldozatkészségét az állam, ugyszintén a törvényhatóságok terheinek viselésére üdvösen fokozná és ez által az államháztartás egyensulyának helyrehozása és föntartása annál könnyebben elérethetnék;

tekintetbevéve továbbá azt, hogy már azon körülménynél fogva is, mely szerint a magyar határőrvidék időközben az anyaországhoz kapcsoltatott, — a nemzetiségek egyenjogositásáról fönálló törvény fölülvizsgáltatása annyival szükségesebb és elodázhatlanabb lett, a mennyiben egyrészt azon végvidék képviselői a mondott törvény alkotásánál, holott az vidékük viszonyaira is mélyen visszahat: részt nem vehettek; másrészt meg, mivel azon országrészen a fönálló nyelvtörvény alkalmazása többrendü nehézségekbe ütközik, a mely nehézségek és akadályok csakis az emlitett törvény kijavitása, s illetve kiterjesztése által hárithatók el;

végre tekintetbevéve azon ténykörülményt is; miszerint valamint a 21-es bizottság, ugy nemkülönben az általa kiküldött 9-es választmány (albizottság)-nak eddig nyilvánosan közzétett tanácskozmányaiból arról győződtünk meg, hogy azon intézkedések és reformok megvitatásánál, melyek a nemzetiségi, s illetőleg a nyelvi kérdések szoros össze-

függésben vannak, ezen érdekek ekkoráig figyelemre nem méltattak, és ebből kifolyólag, hogy a nem-magyar nemzetiségü közlakosságnak törvényhozási és közigazgatási uton leendő megnyugtatása és kielégitésének föltételei vizsga és vitatárgyul mindekkoráig nem tüzettek ki, s remény sincs, hogy azok bár ezentul kitüzetni fognak, —

alulirott képviselők ajánlják, hogy a tisztelt ház elhatározni méltóztassék, miszerint:

„Ezen képviselőháznak mult évi deczember hó 22-ikén tartott üléséből kiküldött 21-es bizottság pótlólag oda utasittatik, hogy a ministeriummal értekezve, ezentul igyekezzék a nem-magyar ajku közlakosságnak, nemzetiségök, nyelvök és közmüvelődésök igényelte, megnyugtatása és kielégitésének föltételeit tüzetesen megvizsgálván, azoknak tekintetbevehető és érvényesithető mértéke és módozata iránt a kellő részletes intézkedéseket rendszeresitse, és következőleg ez érdemben és irányban is kimeritő jelentését a ház elé terjeszsze.

Kelt Budapesten, 1874. február hó 14-én. Beadják Borlea Zsigmond, Mocsonyi Sándor, Cosma Parthén, Stanescu Imre, Trifunácz Sándor, Miletics Szvetozár, Mocsonyi Antal, Kosztics Lázár, Babesiu Vincze, Román Sándor.

Elnök: A benyujtott határozati javaslat, a szabályok értelmében, ki fog nyomatni, és a tisztelt ház annak idejében fölvétele iránt intézkedni fog.

Zichy Antal: Tisztelt ház! Az általam imént benyujtott kérvény kapcsában, engedelmet kérek a tisztelt háztól, hogy egy interpellatiót intézhessek a vallás és közoktatási minister urhoz. Teszem ezt azon biztos reményben, hogy az általa adandó válasz egyrészt számos polgártársaimnak megnyugtatására szolgáland; másrészt talán azon fontos kérdést is, mely végett a tisztelt ház már bizottságot küldött ki, tudniillik az állam és egyház jogi viszonyainak szabályozását talán egy kis lépéssel előbbre mozditaná. Tudva van, tisztelt ház, hogy hazánkban kétféle izraelita hitközségek léteznek: az ugynevezett orthodox és az ugynevezett reformált zsidó hitközségek. Nem volna itt idején és helyén egyiknek a másik fölötti elsőbbsége iránt csak egy szót is koczkáztatni, vagy rokon- és ellenszenveinknek adni kifejezést.

Én meg vagyok győződve, hogy az államhatalom bármely képviselőjének a felekezeteken kivül és szigoruan azok fölött kell magát tartania. De minthogy e részben aggodalmak merülnek föl, mely aggodalmak az 1849-iki időszakból származó országos zsidó alap kezelésére is vonatkoznak: bátor vagyok a közoktatási minister urhoz a következő interpellatiot intézni. *(Olvassa:)*

Interpellatio a vallás- és közoktatási miniszterhez.

I. Minő állást foglal el a kormány a hazánkban jelenleg létező kétféle, ugymint orthodox és neolog izraelita hitközségek irányában?

II. Ki által és minő eredménynyel kezeltetik azon közös pénzalap, mely a magyarországi összes zsidóságra az 1848—1849. szabadságharczban részvétök miatt hadisarczképen kivettetvén, ő felsége által kegyelmesen visszaadatott, s való-e, hogy ezen alap a zsidóközségek iskolai czéljaikra fordittatott ugyan, de az illető hitfelekezet hivei számára számarányának tekintetbevétele nélkül, az egyiknek javára a másik czélzatos mellőzésével?

III. Igaz-e, hogy a nevezett alapnak most egy beállitandó országos ugynevezett „rabbi-seminarium“ fölhasználása terveztetik, az egyik, ugy mint az orthodox felekezet beleegyezése és megkérdezése nélkül?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a minister urral.

Gullner Gyula: A tisztelt ház figyelmének kikérése mellett bátorkodom a tisztelt igazságügyminister urhoz egy interpellatiót intézni azon szabályrendelet tárgyában, mely a „Budapesti Közlöny“ hivatalos lap folyó évi február 1-én megjelent 26-ik számában a birák és birósági hivatalnokok, az országos fegyintézetek, s a vegyészi műteremnél alkalmazott államhivatalnokok rangfokozata, napidijaik és fuvarilletményeik tekintetében az igazságügyminister ur által kiadatott. E rendelet szerint a felső bíróságoknál alkalmazott tanácsjegyzők és elnöki titkárok a hetedik, a törvényszéki birák, járásbirók, királyi ügyészek, felsőbb birósági segédtanácsjegyzők, a felsőbb bíróságoknál alkalmazott segédhivatali főigazgatók a nyolczadik, az ajjárásbirók, alügyészek, telekkönyv-vezetők, felsőbb birósági, főügyészségi segédhivatali igazgatók, törvényszéki iroda-igazgatók, sőt a felsőbb birósági segédhivatali igazgatói segédek is és a fegyintézeteknél alkalmazott ügynökök egy és ugyanazon, azaz a kilenczedik rangfokozati osztályba soroztatnak.

Az érintett rendelettel szemben sietek mindenekelőtt azon meggyőződésemnek adni kifejezést, hogy ha természetesnek, sőt szükségesnek látom is a napidijak, fuvar-illetmények fokozatának megállapitását: épen nem látom be szükségét annak, hogy rangfokozati osztályzás történjék; sőt ellenkezőleg egyenesen kimondom, hogy azt egy democraticus alkotmány felé gravitáló országban a kormány részéről merőben elhibázott lépésnek, az ország közvéleménye félreismerésének és a mai kor irányával szemben teljes anachronismusnak tartom. A törvény és törvényes gyakorlat minden államhivatalnoknak, legyen az a közszolgálat ugyanazon terén működő, vagy különböző terén, megszabja hatáskörét, illetékességét, megszabja és előirja az érintkezés kölcsönösségét, és ott, a hol annak helye van, a hiva-

talos érintkezés kötelezettségét is, és a hol szükséges, megszabja a hivatalos érintkezések közt megtartandó lépcsőzeteket és fokozatokat és igy, miután a rangfokozati osztályozás egymagában az állami hivataloknak előléptetések által való betöltésénél sem lehet — ismétlem egymagában — irányadó: teljesen fölösleges, czélt tévesztett lépés az igazságszolgáltatási testületben még egy hyerarchicus osztályozást is létesiteni, mely talán gyakorlati értelemmel csakis a socialis életben birna.

Ennek megjegyzése után első észrevételem a rendeletre az, hogy a tisztelt igazságügyminister ur, mint a végrehajtóhatalom egyik kezelője: tullépett saját illetőségi körén és beavatkozott a törvényhozói hatom jogkörébe. Mert előttem legalább a kétségtelen az, hogy ha már szükségesnek látszanék valaha rangfokozati osztályozást létesiteni, és ha kell — a mi szükséges — a napidijak és fuvarilletmények megállapitását eszközölni, mely utóbbi és erre sulyt fektetek, szoros összefüggésben van államháztartásunk terheltetésével: ez intézkedés megtételére illetékes senki más nem lehet, mint az államhatalom azon tényezője, mely a birák és birósági hivatalnokok, valamint egyéb igazságszolgáltatási hivatalnokok jogkörét, hatáskörét, illetékességét, jogaikat, kötelességeiket, jogelőnyeiket megszabta, fizetéseiket meghatározta, és mely egyes egyedül van képesitve az alkotmány értelmében az államháztartás terhére intézkedni; senki más tehát, mint a törvényhozás. És midőn a tisztelt minister ur megelőzte a törvényhozásnak intézkedését, sőt arra sem tartotta magát kötelezettnek, hogy fölhatalmazást kérjen a törvényhozástól: kétségtelen, hogy törvényhozói hatalmat gyakorolt a végrehajtóhatalom gyakorlata helyett, és ez által ellentétbe helyezte magát az alkotmány és parlamentálismus alapelveivel.

Különben e nézet helyességének bővebb indokolásától fölment engemet maga a tisztelt igazságügyminister ur; mert emlitett rendeletében egyenesen elismeri, hogy az ottani szabályozás a törvényhozás intézkedéseig lesz irányadó. Tehát önmaga elismeri, hogy az ez ügybeni intézkedés a törvényhozás kizárólagos jogkörébe tartozik. Én valóban nem tudom, hogy min csodálkozzam inkább: azon-e, hogy a tisztelt igazságügyminister ur följogositva érezte magát törvényhozássá tenni; vagy pedig azon, hogy saját álláspontjának megingatására a fönnebbi önbeismerés által saját maga szolgáltatja az ellennézet részére a legerősebb fegyvert.

Ámde, ha föl tudnám fogni azt, hogy a hatalom kezelői nem egyszer szeretnek elszéditve a hatalom magaslata által illetékes körükön túllépni; nem vagyok képes fölfogni egyátalában azt, hogy miként lehetett egy ily tartaluu rendeletet kiadni; mert a rendelet sérelmes nemcsak ezen közjogi szempontból, de azonfölül az életben lévő törvényekkel, a törvényhozótestületnek e törvényekben kifejezett intentióival áll összeütközésben, megtámadja a törvényszéki birák-, járásbirák-, királyi ügyészek-, alügyészeknek a törvényben gyökerező törvényes jogelőnyeit és a birói hatalomnak és tekintélynek minden érthető indok és szükség nélküli csorbitása miatt fölöttébb káros és hátrányos az igazságszolgáltatás átalános érdekére.

A kinevezési jogot szabályozó törvények ugyanis tekintettel az ezen jogot gyakorló személyek közjogi állására és az ebből folyó jogok hatályára kijelölik élesen a főhatárvonalat a közszolgálat ugyanazon terén működő államhivatalnokoknál a szerint, a mint az illető államhivatalnok vagy ő felségétől, vagy valamely ministertől nyeri kinevezését. És mégis a rendeletben mit látunk? a tanácsjegyzők és elnöki titkárok a felső biróságoknál, valamint a felsőbb birósági segédhivatali főigazgatók megelőzik a törvényszéki birót, járásbirót és királyi ügyészt, és ugyanezen utóbbiakkal egy rangra helyezik a segédtanácsjegyzőt és a felső biróságoknál alkalmazásban levő segédhivatali igazgatót, az aljárásbirót és királyi ügyészt pedig ez utóbbiak hasonlólag megelőzik és egy rangon áll velük: a fegyenczügynök, a törvényszékeknél alkalmazott iroda-igazgató, telekkönyvi vezető, sőt még a felsőbb biróságoknál alkalmazott segédhivatali igazgatósegéd is.

De továbbmegyek. Az 1869: IV-ik törvényczikk, továbbá az 1871: XXXIII-ik törvényczikk a birói és ügyészi állomások elnyerhetésére nézve bizonyos qualificatiót, jelesül a 26 éves életkor betöltését és az ügyvédi minősitvényt irja elő. Azt hiszem, hogy sem a tanácsjegyző, sem a segédtanácsjegyző, sem a fogházi ügynök és mindazon hivatalnokoknál, kiket a rendelet ugyanegy rangba soroz: sem a 26 éves életkor, sem az ügyvédi qualificatió előirva nincs; a törvényhozás ezen intézkedése már magábanvéve az ezen minősitvényekkel ellátott biráknak és ügyészeknek a segédhivatalnokok fölött oly előnyt nyujtanak, a melyeket a segédhivatalokban lévők csak idő multával, tudniillik a 26 éves életkor betöltésével vagy pedig az ügyvédi szigorlat letétele által, vagy ha ezt le nem teszik, sohasem nyerhetnek el. Ezen minősitvény tehát már ismét kijelöli azon határonalat, mely ezen magasabb minősitvényekkel biró és erre sulyt fektetek, az 1871: VIII-ik törvényczikk második szakaszában egymástól elválasztott birói és ügyészi állomásokat e minősitvényeket nélkülöző és igy amazokra csak előkészülőknek tekinthető segédhivatali állomásokban alkalmazottaktól elválasztja. A rendelet ignorálja a törvénynek ezen intézkedését és a törvényhozásnak ebben kifejezett intentióit is; mert a birói és ügyészi állomások a qualificált hivatalos állomások közé behelyezi, sőt fölébe helyezi a részben nem qualifi-

cált segédhivatalokban alkalmazottakat, ez által sértve és megtámadva a birói, ügyészi állomásokon levők törvényes jogelőnyeit.

De ha vizsgáljuk a rendeletet a hatáskör, a hivatás pontossága, a felelősség, s az egyes állomásokkal összekötött fizetés szempontjából: lehetetlen meg nem ütköznünk annak helytelensége és visszássága fölött, ha meggondoljuk, hogy az ő felsége által élethossziglan qualificatio mellett kinevezett, az igazságszolgáltatásnak élet és vagyon fölött itélő elsőfoku tényezői és az állam közérdekeit képviselő ügyészek nagy készültséget és függetlenséget igénylő roppant felelősséggel járó állomásaikban, kik között például a pesti kir. törvényszék a legfontosabb politikai perekben is itélni hivatott, a járásbirák, a királyi ügyészek, sőt gondolom 40 helyt az országban kir. alügyészek is hivatali főnökséggel vannak fölruházva: egy rangba helyeztetnek a segédhivatalokkal, sőt megelőztetnek általuk. Lehetetlen — mondom — megütközést nem érezni, ha mindezt berendezve látjuk ilykép épen a tisztelt igazságügyminister ur által, kinek már állásánál fogva is az ország birói testülete tekintélyének föntartása, sőt többet mondok emelése érdekében fölügyelni per excellence kötelessége volna.

Hogy pedig a birói tekintélynek ily hivatalos tényekkel való csökkentése mily káros az igazságszolgáltatás átalános érdekeire: azt nekem nem szükséges fejtegetnem; mert a tisztelt igazságügyminister ur csak nemrégiben a tisztelt ház előtt nem egyszer hangzatos szavakat emelt a birói tekintély megóvása érdekében. A rendeletben fölmutatott hivatalos ténye által ugyancsak megkaptuk szavainak czáfolatát.

Mindezeknél fogva bátorkodom a tisztelt igazságügyminister urhoz a következő interpellatiot intézni. (*Olvassa az interpellatiot.*)

Interpellátio a magyar királyi igazságügyminister urhoz.

A „Budapesti Közlöny“ folyó évi február 1-én 26. sz. a. megjelent számában a tisztelt igazságügyminister részéről $\frac{3341}{874}$ sz. a. egy szabály, illetőleg rendelet tétetett közzé, mely az ország összes kir. bíróságai- és ügyészségi vezetőihez, valamint az országos fegyintézetek és vegyészi műterem igazgatóihoz intézve, a birák s bírósági hivatalnokok, továbbá az országos fegyintézetek- s vegyészi műteremnél alkalmazott államhivatalnokok rangfokozatára, valamint a szolgaszemélyzetnek a kiküldetések alkalmával járó napidijra és fuvarilletményeire vonatkozik.

E szabályrendelet szerint: a felsőbb bíróságoknál alkalmazott tanácsjegyzők és elnöki titkárok a VII-ik;

a törvényszéki birák, járásbirák, királyi ügyészek, felsőbb bírósági tanácsjegyzők, a felsőbb bíróságoknál alkalmazott segédhivatali főigazgatók a VIII-ik; az aljárásbirák, alügyészek, telekkönyvvezetők, fegyintézeteknél az ügynök, a felsőbb bírósági és főügyészségi segédhivatali igazgatók, a törvényszéki iroda-igazgatók és felsőbb bírósági segédhivatali igazgató segédek pedig a IX-ik rangfokozatba soroztatnak.

Tekintve azonban, hogy azon szerves összefüggésnél fogva, mely a birák és a bírósági hivatalnokok rangfokozati osztályozása- és a birói hatalom gyakorlásáról, valamint a birák és bírósági hivatalnokokról szóló, nemkülönben az ezek minősitvényeit, jogaikat, kötelességeiket, jogelőnyeiket, törvényes igényeiket és fizetéseiket megállapitó törvények között létezik; a napidij és fuvarilletmények meghatározása pedig az államháztartás közvetlen megterheltetésével áll elválhatlan kapcsolatban: az emlitett rangfokozati osztályozás megállapitása — a mennyiben ez szükségesnek mutatkoznék — továbbá a napidij és fuvarilletmények szabályozása a törvényhozás hatásköréhez tartozik, s a minister ur által csak törvényhozási fölhatalmazás alapján lett volna eszközölhető;

tekintve, hogy a föntebb jelzett rangfokozati szabályozás, s a napidijak és fuvarilletmények megállapitására a tisztelt igazságügyminister ur, sem törvényben, sem a törvényhozás által külön fölhatalmazással följogositva nem lett;

tekintve továbbá, hogy a föntebbi közjogi szemponton kivül, a mennyiben az 1869: IV. törvényczikkben a törvényszéki birák, járásbirák és aljárásbirák, az 1871: XXXIII. törvényczikkben pedig a királyi ügyészek és alügyészek kinevezése ő felsége részére van föntartva, s oly minősitvényekhez kötve, melyeket a bírósági segédhivatalokra alkalmazottaknak, kik az igazságügyministerről nyerik kinevezéseiket, szükségkép birniok nem kell: mint a 26-ik éves életkor betöltése és ügyvédi qualificatio; továbbá a mennyiben az 1871: VIII-ik törvényczikk 2-ik szakaszában a birák, bírósági hivatalnokok és segédhivatalnokok, egymástól elkülönitve osztályozásszerüen soroltatnak föl: a törvényhozás már a föntebbiekben, s ezekben is kijelölvén azon határvonalat, mely a birák, bírósági hivatalnokok és segédhivatalnokok között létezik: a rendelet a hivatkozott törvényekkel s a törvényhozó testületnek ama törvényekben kifejezett intentioival áll összeütközésben; minthogy a törvényszéki birák- és járásbiráknak, valamint királyi ügyészeknek elébe helyezi a felsőbb bírósági tanács-jegyzőket és elnöki titkárokat, velük egy rangba a segédtanács jegyzőket, és a segédhivatali főigazgatót a felsőbb bíróságoknál; az aljárásbirákat és királyi alügyészeket pedig alsóbb rangosztályba sorozva a felsőbb bírósági tanácsjegyzőnél és segédhivatali főigazgatónál, s egy rangban a telekkönyvvezetővel, felsőbb biró-

sági és főügyészi segédhivatali igazgatókkal, a törvényszéki irodaigazgatókkal, sőt a felsőbb birósági segédhivatali igazgató-segédekkel és a fegyintézetek ügynökeivel is, s igy megtámadja és sérti a királyi törvényszéki birák-, járás- és aljárásbiráknak, valamint királyi ügyészek- és alügyészeknek az emlitett törvényekben fölvett minősitvényekből önkényt folyó jogelőnyeit;

tekintve végre, hogy az emlitett rendelet a hatáskör, felelősség, hivatás fontossága, s az egyes állomásokkal összekötött fizetés szempontjából viszás és helytelen: mert az ő felsége által élethossziglan kinevezett, a törvényhozás által pedig magasabb fizetéssel javadalmazott, élet és vagyon felett birás-kodó testület első-foku tényezőit s az állam érdekeit képviselő kir. ügyészeket, nagy készültséget, és függetlenséget igénylő, s roppant felelősséggel összekötött állomásaikban, részint megelőzteti a minister által kinevezett, s a föntebbiekhez hasonlitva sokkal csekélyebb fontosságu segédhivatali állomásokon alkalmazottakkal; részint velük egy rangfokozatba helyezi, s igy a birói hatalomnak és tekintélynek minden érthető indok nélküli csorbitása miatt, alkalmazva épen az igazságszolgáltatásnak a néppel közvetlenül érintkező tagjai ellenében: a közigazságszolgáltatás általános érdekeire is fölöttébb káros és hátrányos;

kérdem a tisztelt igazságügyiminister urtól:

1-ször. Mely jogalapon hitte magát följogositottnak a szóban forgó rendelet kiadására? és

2-szor. Szándékozik-e az emlitett szabályrendelet visszavonása iránt intézkedni?

Elnök: Közöltetni fog az igazságügyminister urral.

Remete Géza: A tisztelt előttem szóló képviselő ur ugyanazon ügyben intézett interpellatiot a tisztelt igazságügyminister urhoz, melyben én óhajtottam. Miután annak indokolása az enyémmel összeesik: annak szükségét nem látom, hogy interpellationat megtegyem.

Madarász József: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Az ország lakosságának hitelügyére kérem föl a tisztelt ház figyelmét, *(Halljuk!)* s mivel megvagyok győződve, hogy minden képviselő velem együtt érzi azon felelősséget, mely a képviselőházra nehezülend: csakis azon kérdést fogom fölolvasni, melyet a tisztelt ministerelnök urhoz, és általa a kormányhoz intézek. *(Halljuk! Olvassa:)*

Tekintve azt, hogy hazánkban a hitelszerzés köztudomás szerint, oly szomoru helyzetü, hogy kellő biztositékra is eddig hallatlan magasságu, s magát a tőkét veszélyeztető kamatlábra is köttetnek kölcsönök;

tekintve azt, hogy ha e baj még inkább elmérgesednék: az ország lakosságának legnagyobb része, kivált a földmivelés és iparral foglalkozók tönkre jutással fenyegettetnének.

kérdem a ministerelnök urat, s általa a kormányt, hajlandó-e a telekkönyvek s minden egyéb rendelkezésre álló módok által tudomást szerezni:

1. a felől, mennyire rug az országban az ingatlanokra bekebelezett teher;

2. tiz évi időszakot véve föl, minő kamatlábbal köttetnek a kölcsönök?

3. véli-e a kormány, hogy bekövetkezett annak ideje: miként megterheltetése nélkül gondoskodjék az állam Magyarország lakosságának hitelszerezhetéséről, tőkét nem veszélyeztető módon; s ha igen: hajlandó-e ez iránt mennél előbb javaslatot terjeszteni a ház elé?

Elnök: Közöltetni fog a ministerelnök urral.

Zsedényi Ede: A bécsi világkiállitás ügyében egy interpellátiot akarok intézni a ministeriumhoz. A tisztelt ház tudja, hogy én a ministerium által a bécsi világkiállitás költségeire követelt pénzösszegeket azért sokalottam, mert a világkiállitásoknak a kiviteli kereskedés fejlődésére nézve nagy horderejét, a tapasztalásból meritett adatok nyomán, kereken tagadtam; másrészről azonban elismertem, hogy az ipar- és kézmű fejlődésére, azaz iparosaink és kézműveseink müvelésére igenis tanulságos és hasznos lehet; de csak ugy, hogy ha a különböző iparágak és kézművek képviselői lehető legnagyobb számban, hazánk minden vidékeiről személyesen jelenhetnek meg a kiállitás szinhelyén. Ezen meggyőződésem nyomán a személyes járandóságokra, hivatalnokok napidijára előirányzott nagyobb összegeket leszállitani és a megszavazandó pénzekből többet az iparosok kiküldésére forditani akartam, hogy ha majd eljő az idő, mely a világkiállitás eredményei iránt táplált reményekbeni teljes csalódást magával hozandja: legalább azon megnyugtatást találhassa a tisztelt ház, hogy az iparosok és kézművesek művelésére forditott összeg nem elvesztegetett pénz volt. Ezek voltak akkori szavaim; inditványom el nem fogadtatott és igy már most, midőn a tények nekem adtak igazat, legalább tudnunk kell: vajon azon kisebb pénzösszeg, mely e czélra megszavaztatott csak ugyan egészen, és mily eredménnyel adatott ki? Ezek nyomán a következő interpellátiot nyujtom be. *(Olvassa.)*

Interpellatio

a pénzügyi- és kereskedelmi ministerekhez a bécsi világkiállitás ügyében.

Tekintve, hogy a képviselőháznak az 1873-ik évi márczius 24-én 1675. sz. a. hozott határozata szerint, a pénzügyministernek az általa eszközlendő kiállitás költségeire 122.000 forint megszavaztatott, a kiállitott erdőtermények eladása után pedig 40.000 forintnyi bevétel a födözetbe fölvétetett, továbbá a kereskedelmi ministernek a kiállitási ügyek összegére az 1872ik évben tett-leg már kiadott 35.000 frton

kivül még 335.000 forintnyi kiadási összeg engedélyeztetvén, viszont a katalogns értékesitéséből és egyéb czimeken befolyó 10.000 forint a födözet gyanánt állittatott be.

Tekintve, hogy a megszavazott összegből a tanárok, szakférfiak, iparosok és munkások kiküldésére 25.000 forint, azon föltétel alatt jegyeztetett ki, miszerint az illető szakférfiak a kiállitás azon részére nézve, mely az általuk képviselt szakmába tartozik, jelentést tegyenek.

Tekintve, hogy az ipar muzeum számára megszerzendő tárgyakra 50.000 forint azon kikötéssel engedélyeztetett, hogy ezen tárgyak kellő és alkalmas elhelyezéséről és kiállitásáról, az állam minden további terheltetése nélkül, biztosan gondoskodva legyen;

kérdem a pénzügyi- és kereskedelmi minister urakat:

1-ör. Van-e már tudomása az előirányzott födezeti összeg tettleges bevételéről?

2-or. Kiadatott-e a tanárok, szakférfiak, iparosok és munkások kiküldésére megszavazott 25.000 forintnyi egész összeg, és be vannak-e adva az illető szakférfiak által a kikötött jelentések?

3-or. Megvétettek-e az ipar-muzeum számára 50.000 frton a kilátásba vett tárgyak és el vannak-e helyezve és kiállitva Budapest városa által kijelölt helyiségekben?

4-er. Szándékoznak-e a minister urak átalában a bécsi világkiállitásnak Magyarországnak kereskedelmi viszonyaira vonatkozó eredményei és az illető költségvetés indokolásában kiemelt egyéb reményeik teljesülése, különösen az iránt is fölvilágositó jelentést a ház elé terjeszteni: vajon a magyar kiállitók száma csakugyan a 4000-et tulhaladta? és vajon a külföldi fakereskedők faszükségleteinek az állam erdőségeiből födözhetése végett a kiállitás óta sürübben jelentkeztek?

Elnök: Közöltetni fog a minister urakkal.

Tisza László: Oly interpellátiora vagyok bátor figyelmüket fölkérni, mely itt már részint általam, részint Bakcsy tisztelt képviselőtársam által ismételve megtétetett. Bocsánatot kérek, ha ezzel türelmüket ujra igénybe veszem; de ha régibb fölszólalásaink a tisztelt ház előtt feledékenységbe mentek volna is: maga az ügy nem ment feledékenységbe azon illetők előtt, kik a mig a mostoha évek folytán a legnagyobb szegénységre vannak kárhoztatva; másfelől tudják, hogy a széki, illetőleg állami pénztáraknál tagadhatatlanul őket illető összegek hevernek, melyekkel jelen nyomoruságukon segithetnének.

Az interpellátio, melyet Bakcsy képviselőtársam nevében is beadok, illeti a bel- pénz- és igazságügyministereket együttesen, és kérem méltóztassék azt ugy venni, mint a melyet csak rövidség kedvéért intézek a tisztelt belügyminister urhoz, mint a kinél, ugy tudom az jelen stadiumában van; de nem csak őt hivom föl a válaszra, hanem egyszersmind a tisztelt minister urakat mindannyiakat a gyors intézkedésre: mert oly ügy forog itt fön, a melynek eddigi kezelését tekintve tiszta jog van adva az illető feleknek arra, hogy a jelen kormány eljárását az alkotmány ellenes német kormány eljárásánál magukra nézve sokkal terhelőbbnek tekintsék; pedig nem hiszem, hogy ez akár az állam akár a parlament érdekében állana. Egy oly eset ez, a melyre nézve egyenesen ki van mutatva, hogy az, a mit, ha nem csalódom még 1853-ban az akkori kormány végrehajtott a határőrvidéki lovasság egy részére nézve, azon részére nézve tudniillik, melynek ő akart igazságot szolgáltatni: ugyanazt az alkotmányos magyar kormány azok irányában, kiknek az igazságot hasonlag kiszolgáltatni szigoru kötelessége volna, maig nem volt képes végrehajtani.

A nélkül, hogy ez ügyet, mely okvetlenül nagy helyi jelentőséggel bir, a tisztelt ház előtt tovább fejtegetni akarnám, bátor vagyok interpellátiomat fölolvasni. *(Olvassa az interpellátiot.)*

Miután az egykori székely huszárság ló- és montour-beszerzési pénzeinek kiadatása ügyében a tisztelt képviselőtársam Bakcsy és magam által is több versen tett interpellátiora, sem határozott feleletet mindeddig nem nyertünk, sem ezen az illető jogosultakra nézve égető ügy a kormány által maig sem intéztetett el, bátor vagyok a tisztelt belügyminister urtól ismételve kérdezni:

1-ször. Mi az oka annak, hogy bár a határőrvidéki huszárságnak nem-magyar ajku része ezen összegeket rég kikapta, s az köztük családonként föl is osztatott: ez az Egerbegy-gyéren, az aranyosszéki és háromszéki huszároknak kiadva maig nincs; holott ezt még az alkotmánytalan kormány megrendelte, s a pénz a különböző szék- és adó-pénztáraknál le van téve készen; és

2-szor. Szándékozik-e végre az ügyet elintéztetni, az egyes jogosult családoknak arány szerént kiadatni elvitázhatlan sajátjukat?

Ezen második pontban van, tisztelt ház, a fönakadás; de ha a német kormány ki tudta adni az egyes családoknak az őket megillető arány szerinti illetőségüket: azt hiszem, a magyar kormány is kiadhatja azt, miután itt minden kétségén fölül áll az, hogy az illető arány a régi ezredi számadásokból egészen tisztán és világosan kitüntethető, s e szerint nincs semmi egyéb teendő, mint valakit megbizni azzal, hogy ezen számadások alapján a pénztárakban heverő és ezen szegény egyéneknek mostani nyomorán könnyen segithető összegeket nekik kézbesitse! Kérem, méltóztassék az interpellatiot a pénz-, bel- és igazságügyminister uraknak kiadni.

Elnök: Kiadatik az illető minister uraknak.

Orbán Balázs b.: Tisztelt képviselőház! Még 1872. márczius 12-én intéztem volt egy Görgény-Szt.-Imrét érdeklő interpellatiot az akkori pénzügyér urhoz, melyre mindeddig nem voltam szerencsés feleletet nyerhetni; de mivel ezen kérdezvényem nagyon fontos ügyet érdekel, s egy virágzó város létele vagy megsemmisülése kérdésével függ össze: bátor vagyok azt megujitani, s rövid indokolással a tisztelt ház és a ministerelnök, mint helyettes pénzügyérnek, becses figyelmét ezen halasztást nem türő kérdésre terelni.

Görgény-Szt.-Imre székely eredetü lakói, a történelmünkben dicsően szerepelt görgényi kir. vár szabad harczosai voltak mindaddig, mig a görgényi vár és uradalom a Bornemissza családnak inscribáltatott; e család a visszaélések és erőszakoskodások folytonossága által jellegzett osztrák uralom alatt az egykor szabad harczosok egy részét jobbágyságra veté; mig más része, mint nemes és darabont-rend, továbbra is szabad maradt. Mind e három osztály azonban egészen 1849-ig szabad faizási és legelői jogot élvezett az egykor kizárólagos tulajdonukat képező uradalmi erdőségekben. 1849. után azonban — midőn az országos zsarnokság keretébe a kis zsarnokok önkénye is beilleszthető volt, — a földesur önhatalmilag eltiltá a görgény-szent-imreieket a szabad erdőlés- és legeléstől; ezek pert kezdettek, a felség benjártakor ab aula kedvező resolutiot nyertek, 1862-ben az akkori törvényszék itéletileg is biztositá jogukat, s a kormányszék 1864-ben ezek alapján és a százados joggyakorlat tekintetbevételével a görgény-szent-imreiek szabad erdőlési és legelői jogát érvényre emelte, s azt élvezték is egészen 1867-ig, midőn a földesur ismét eltiltotta attól.

A görgényi uradalom a kincstár kezébe menvén át: a szegény szent-imreiek a kormánynál az 1849. előtti status quo visszaállitását kérelmezték, s 1870-ben az országgyüléshez is folyamodtak egy erősen fölszerelt kérvénynyel, melyhez mellékelve volt az 1813-ki conscriptio, hol azon bejegyzés van, hogy Görgény-Szt.-Imre minden osztályu lakói hetenkint kétszer tüzifát, s szükségükhöz mért épület-fát szabadon és dijtalanul vihetnek az uradalmi erdőkből; mellékelve volt az uradalom területén lévő 10 falu lakóinak e joggyakorlatot bizonyitó tanusitványa, mellékelve az e jogukat biztositó birói itélet, kormányszéki rendelet és a felség resolutioja; de mindennek daczára e kérvény a feledékenység lomtárába dobatott, valamint az én ez ügyben beadott interpellatiom is felelet nélkül hagyatott.

Ugy kell lenni, hogy a görgényi uradalomban alkalmazott, s a magyar elemmel nyilt ellenséges állást foglaló idegen hivatalnok-sereg, s az ezen civilisator fajból kikerült kincstári közegek, — ezek a kincstár minden jövedelmét elnyelő élősdiek — roszakaratulag és hűtlenül informálták ez ügyben a kormányt; mert különben megfoghatatlan lenne, hogy Görgény-Szt.-Imrét, a magyar várost, minden fekvőségeitől megfosztják, s szorgalmas népét a kivándorlás szomoru végletével állitják szembe akkor: midőn ez uradalom más nemzetiségü 10 falujának oly bőkezüséggel adtak osztályrészt az uradalmi erdőségekből. Ezen fajunk gyülöletén alapuló ellenséges eljárás annál szembeötlőbb, hogy Naszódon és Erdély nyugati havasai közt a községek erdőilletményeit akként szakitották ki, hogy a kincstárnak alig maradt valamije, s midőn van község, mely 30—40.000 hold erdőt kapott a kincstári területből: akkor Görgény-Szt.-Imrének egy talpalatnyit se akarnak juttatni.

Figyelmeztetem a kormányt, hogy a görgényi uradalom területén már egy virágzó magyar községet: Görgény-Adorjánt megsemmisitett a földesuri önkény; most Görgény-Szent-Imre áll ily sorssal szemben, a mi mulhatlanul be fog következni: ha a kormány gyors igazságot nem szolgáltat ezen közegei által áldozatul kiszemelt szegény népnek. Én alig hiszem, hogy a kormányelnök ur osztályosa kivánjon lenni azon herostratesi dicsőségnek, hogy egy virágzó magyar várost, mely ezredév harczviharjait élte át, s melynek lakói a szigetvári hősök egy második nagyszerü példájával dicsőiték magukat: most a béke idején megsemmisittessék, illetőleg e megsemmisités eszközévé tétetnek a keblünkön élődő idegenek által, kik ily czéljaikkal nyiltan kérkednek. Alig hiszem, hogy ezért a felelősséget a történelem itélőszéke előtt elvállalni hajlandó lenne.

Még azt is fölemlitem, hogy Görgény-Szent-Imrét 1000 magyar, 600 oláh lakja, s igy minden nemzetiségi részrehajlás vádja nélkül szolgáltathat igazat e szegény elgyötrött népnek; vagy helyesebben azon részrehajló eljárás, melyet Naszódon s másutt is a nem-magyar nemzetiségüekkel szemben követeltet, Görgény-Szent-Imrén — e szempontból is — indokoltan alkalmazható.

Ezek alapján kérdem a ministerelnök-, mint helyettes pénzügyértől:

Interpellatio a ministerelnök-, mint helyettes pénzügyérhez.

Van-e tudomása arról, hogy Görgény-Szent-Imre városa szabad és dijtalan erdőlési és legelési jogától a százados joggyakorlat ő felsége kegyes restitutioja, birói itélet, kormányszéki rendelet és 1849-ig, sőt szorosan véve 1867-ig folytonosságban volt jogélvezet daczára önkényüleg megfosztatott, s más fekvőségeiben is annyira megszorittatott, hogy ma 250 család lakházán kivül egy talpalatnyi földet sem bir, s különben is a város népe annyira

gyötörtetik, hogy a megélhetés föltételeitől megfosztva, a kivándorlás kényszerüségének van kitéve.

Szándékozik-e a korábbi status quo föntartásával s a föntebb fölhozott birói itélet s felsőbb rendeletek alapján Görgény-Szent-Imre lakóinak szabad erdőlési és legelői jogát megadni? vagy ha ezt a kincstár érdekében megadhatónak nem tartja: szándékozik-e — a mint az a kincstár területén fekvő más községekkel történt — egyezményileg, a régi jogélvezet alapján e városnak bizonyos rész erdőt és legelőt kiszakitva birtokába bocsátani, hogy igy e város a megsemmisüléstől megóvassék?

Elnök: Közöltetni fog a pénzügyminister urral.

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Még január 24-én, tehát épen ma három hete, intéztem a vallás- és közoktatási minister urhoz interpellatiot az iránt, mi okon bocsátotta ki a fölnőttek oktatása tárgyában azon rendeletet, mely által ezen oktatás a jelen esztendőre fölfüggesztetik

A tisztelt minister ur mai napig nem méltóztatott felelni. Minthogy pedig a dolog halasztást nem szenved; mert a fölnőttek oktatása csakis a téli hónapokon át foly, és a mint a tavasz közeledik, a mint a külső munka megindul, az magától megszünik, és igy az eddigi megszakitás is pótolhatlan veszteség: annálfogva fölszólitom ezennel a tisztelt minister urat, hogy emlitett interpellatiomra a legközelebbi ülésben nyilatkozni méltóztassék; mert különben kénytelen leszek a tisztelt házhoz folyamodni az iránt, hogy a tisztelt minister urat ebbeli kötelességének teljesitésére határozat által utasitani kegyeskedjék. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Ez csak megsürgetése lévén egy beadott interpellatiónak: határozat tárgyát nem képezheti.

Tisztelt ház! A méltóságos főrendektől izenet érkezett; méltóztassanak azt meghallgatni.

Bathyányi Ferencz gr., főrendiházi jegyző: Tisztelt ház! Van szerencsém a nagyméltóságu főrendiház által a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatra tett módositásokat tiszteletteljesen átnyujtani.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a főrendiház jegyzőkönyvi kivonatát.)*

Elnök: A törvényjavaslatra tett módositványok ki fognak nyomatni, és tárgyalás végett az osztályokhoz fognak utasittatni.

Szapáry Gyula gr. belügyminister: 1852-ben Debreczenben elhalt Rádl József többrendbeli jótékony alapitványt tett, és ez alapitvány gondnokául Magyarország karait, rendeit és képviselőit jelölte ki.

A tömeggondnok kérelme folytán 1867. január 25-én a képviselőház azon határozatot hozta, hogy a hagyaték főgondnokságával a mindenkori belügyministert bizza meg, elvárván tőle a kezelés iránti számadást és jelentést. Van szerencsém az erre vonatkozó számadásokat, melyek 1867-től 1871-ig terjednek, benyujtani, és kérem azokat a pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: A benyujtott számadások ki fognak adatni a pénzügyi bizottságnak.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Van szerencsém alkotmányos tárgyalás végett a következő törvényjavaslatokat a tisztelt ház elé terjeszteni: 1. A vaspályák által okozott halálozások és testi sértések iránti felelősségről és kártérítési kötelezettségről. *(Helyeslés.)* 2. A váltóhamisitás esetében követendő eljárásról; és 3. a hamis és vétkes bukások eseteiben követendő eljárásról szóló törvényjavaslatokat. *(Élénk helyeslés.)* Kérem ezen törvényjavaslatokat a jogügyi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: A benyujtott törvényjavaslatok ki fognak nyomatni és a jogügyi bizottsághoz át fognak tétetni.

Várady Gábor: Ha jól ertettem, azt méltóztatott mondani, hogy ezen törvényjavaslatok az állandó jogügyi bizottsághoz utasittassanak. Azon jogügyi bizottság azonban nem állandó; hanem ad hoc választatott. A törvényjavaslatokat lehet ezen bizottsághoz utasitani; de szót kellett emelnem az ellen, hogy ez állandó bizottság volna.

Elnök: Bátor vagyok megjegyezni, hogy én ezen szóval: „állandó“ nem éltem, hanem ha a tisztelt ház megnyugszik benne, a jogügyi bizottsághoz utasittatnak. *(Helyeslés.)*

Radó Kálmán előadó: Van szerencsém bemutatni a tisztelt háznak február havi költségvetési előirányzatát és a félévi lakbérilletmény fölszámitását.

Elnök: Ki fog nyomatni és a legközelebbi ülésben föl fog vétetni.

Kvassay László előadó: A központi bizottság nevében van szerencsém a következő törvényjavaslatokra vonatkozó jelentéseket a tisztelt ház elé terjeszteni, és pedig 169. szám alatt az 1872-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 313. szám alatt a pénzügyministert illető, az 1872-iki költségvetésből fönmaradt hitelmaradványoknak az 1873-ik év folyamában leendő igénybevétele és az előre nem látott rendkivüli kiadások fedezésére az 1873-ik év folyamában szükséglendő póthitel iránt; 369. szám alatt az erdélyi katonai kórházak után az 1873—1874. évben fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről; 373. szám alatt a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vámilleték ideiglenes megszüntetéséről; 375. szám alatt az 1873-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő

összeg födözéséről; és végre 442. szám alatt a Nagy-Brittania és Irország egyesült királyságokkal 1873-ik évi deczember 3-án a közönséges büntettesek kiadatása iránt kötött szerződésekről.

Kérem e jelentések kinyomatását és a képviselők közti kiosztását elrendelni, és azoknak napirendre tüzése fölött határozni.

Elnök: Azt hiszem, a tisztelt ház meg fog nyugodni abban, hogy a központi bizottságnak ezen hatrendbeli törvényjavaslatra vonatkozó jelentései a következő keddi ülésre tüzessenek napirendre. *(Elfogadjuk.)*

Még a jogügyi bizottság kiván jelentést tenni.

Schmausz Endre előadó: Tisztelt ház! A jogügyi bizottság „a gyakorlati birói vizsgáról" szóló hozzá utasitott törvényjavaslatot letárgyalván, azt átalánosságban a benyujtott indokolás alapján elfogadásra ajánlja. A szövegben számos stylaris változtatást tett, annak következtében ujból szövegezte a törvényjavaslatot, melyet van szerencsém a jelentés kapcsában bemutatni. Kérem azt kinyomatni és az osztályokhoz utasittatni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni, és az osztályokhoz utasittatik.

Következik a napirend, vagyis a XXXV. számu sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Szögyényi László előadó *(olvassa a XXXV. sorjegyzékben 1—11. sorszám alatti kérvényre a kérvényi bizottság véleményét, mely észrevétel nélkül elfogagtatik. Olvassa a 12. sorszám alatt Szatmármegye kérvényét, a jelenlegi közmunka-szolgálmányi rendszer megváltoztatása tárgyában, mely a közlekedési ministeriumnak tanulmányozás végett kiadatni véleményeztetik.)*

Domahidy István: Kérem e kérvényt fölolvastatni.

Huszár Imre jegyző *(fölolvassa Szathmármegye kérvényét.)*

Domahidy István: Szatmármegye kérelme, a jelenlegi közmunka-szolgálmányi rendszer tekintetében, betudva terhes helyzetét, egy oly igazságos elvre s törvény létrehozatalára van fektetve, melyet, ha a tisztelt ház tekintetbe venni méltóztatik: alig fogja nevezett megyét elütni kérelmétől; ugyanis: ha igaz, hogy mily nagy mérvben viseli bárki is a közterheket, oly mérvben élvezze annak jótékonyságát is: akkor ezen elv az utépitéseknél csak ugy testesülhet meg, ha a vámrendszer törvényileg kimondatik, mert az által a hatóságok egy uj jövedelemnek jövén birtokába, a jelenben abba fektetett összegeken uj utakat épithetnek, vagy vizeket szabályozhatnak. Szatmármegyének van ma 30—35 mértföld kész kőutja, s ha vámozás alá nem jő: alig leend képes többé uj utakat épiteni, annál is inkább, miután négy szabályozatlan folyói munkaerejüket igénybe veszik; mély tisztelettel kérem tehát a tisztelt házat, hogy Szatmármegyében a kiépitett kőutakra a vámrendszert a kormány által elrendeltetni méltóztassék.

Szögyényi László előadó: Szatmármegye az iránt folyamodik, hogy nem csupán a Szatmármegyére nézve, hanem átalában az egész országra a jelenlegi közmunka-szolgálmányi rendszer megváltoztattassék, és e helyett a vámrendszer hozassék be. Erre a törvényhozás intézkedése szükséges.

A kérvény oda van irányozva, hogy a törvényhozás ily értelemben intézkedjék. Ennek következtében a kérvényi bizottság a jelen kérvényt tanulmányozás végett a közmunka- és közlekedési ministerhez teszi át, hogy annak idején figyelembe vétessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tisztelt ház tehát a kérvényi bizottság véleményét elfogadja.

Szögyényi László előadó *(olvassa a 13—27. számu kérvényeket, melyekre nézve a kérvényi bizottság véleménye észrevétel nélkül elfogadtatik.)*

Elnök: Tisztelt ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. A ministerelnök ur kiván szólani.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni egy törvényjavaslatot az elzálogositott gyalui korona-uradalomnak visszaváltása iránt a zálogbirtokosokkal kötött egyezség tárgyában.

Kérem annak kinyomatását és az osztályokhoz utasitását elrendelni.

Elnök: Kinyomatik és tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatik.

Tisztelt ház! A legközelebbi teendőkre nézve a következőket volnék bátor a tisztelt háznak javaslatba hozni.

Méltóztattak ma elhatározni, hogy a központi bizottság jelentése a beterjesztett hatrendbeli törvényjavaslattal egyetemben a keddi ülés napirendjére tüzessék. Bátor vagyok javaslatba hozni, hogy ugyanez ülés napirendjére méltóztassanak kitüzni egyszersmind az állandó pénzügyi bizottság jelentését azon módositvány tárgyában, melyet az inséges ügyre nézve Tisza Kálmán képviselő ur benyujtott. Ez nyomatás alatt van s holnap valószinüleg ki fog osztatni. (*Helyeslés.*) Tehát ez is a keddi ülés napirendjére kitüzetik.

Kérem az osztályokat, a mennyiben közülük némelyek az igazságügyminister ur azon két törvényjavaslatát, tudniillik, mely az 1872: VII. törvényczikk a) és b) fejezetei némely czimeinél és rovatainál tett tulkiadások födözéséről szól; továbbá, a mely a magyar határőrvidéki törvénykezés ujjászerzése folytán fölmerült költségek födözésére szükséges póthitel megajánlása tárgyában intézkedik, —

a mennyiben, mondom, némelyek az osztályok közül ezeket nem tárgyalták, azon okból, mert a mult alkalommal nem olvastam föl őket: méltóztassanak tárgyalni, hogy a központi bizottság ezekre nézve is megtehesse jelentését.

Várady Gábor: E tárgyra a tisztelt ház figyelmét föl kivánom hivni. A tisztelt elnök ur helyesen jegyezte meg, hogy a közelebbi alkalommal nem utasitotta az osztályokhoz e két törvényjavaslatot a ház. De, a mint tudom, nem utasitotta azokat más alkalommal sem. Lehet, hogy a tisztelt ház figyelmét kikerülte; de tény az, hogy e két törvényjavaslat, tudniillik az 1872: VII. törvényczikk némely rovatainál tett tulkiadások födözésére, s a magyar határőrvidéki igazságszolgáltatásra vonatkozó póthitelről szóló, a tisztelt ház által az osztályokhoz nem utasittatott. Föl kivánom erre a tisztelt ház figyelmét hivni, mert mindenesetre rendellenes volna az, ha az osztályok bárminő törvényjavaslatot tárgyalás alá vehetnének, mely hozzájuk nem utasittatott. A házszabályok világosan intézkednek, s nem szabad praecedenst alkotni e tekintetben: mert annak veszélyes következései lehetnének. Méltóztassanak ezt az osztályok tisztelt elnökei szigoruan szem előtt tartani és sohasem venni oly törvényjavaslatokat tárgyalás alá, mely hozzájuk nem utasittatott.

Elnök: Továbbá arra vagyok bátor fölhivni az osztályokat, hogy a tanügyi bizottság jelentését a középtanodai oktatásról és a középtanodai ifjuság fegyvergyakorlatairól szóló törvényjavaslat tárgyában szintén méltóztassanak tárgyalás alá venni. Hétfőn e szerint nem lenne nyilvános ülés: akkor az osztályok vehetnék tárgyalás alá az előbb emlitett törvényjavaslatokat, s a mennyiben idő lesz, ez utóbbiakat is.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Bocsánatot kérek, azon törvényjavaslat, melyet a tisztelt elnök ur az utolsó helyen méltóztatott emliteni, sokkal fontosabb, semhogy igy nyakra-főre elhamarkodva tárgyalni lehessen. Mert generatiok jövője függ attól, hogy e törvény jól vagy roszul jő létre. Kérem tehát, ne méltóztassanak azt még most az osztályokhoz utasitani, hanem hagyni egy kevés időt, s majd valamelyik legközelebbi ülésen határozni ennek az osztályokhoz utasitása fölött.

Várady Gábor: Tisztelt ház! Talán legczélszerübb volna megállapodni abban, hogy a keddi ülés határozza el, hogy mikor vegyék ezeket az osztályok tárgyalás alá.

Elnök: Én csak átalánosságban szóltam az imént, a mennyiben az osztályokbani tárgyalást e törvényjavaslattól megtagadni nem lehet.

Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik déli 12¹/₄ órakor.*)

208. országos ülés

1874. február 17-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Horváth Gyula megbizó levelének és kérvények bemutatása. Kosztics Lázár a pancsovai választási zászlók tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. A kormány válaszol Irányi Dánielnak a felnöttek oktatása ügyében tett interpellátiójára. A kérvényi bizottság bemutatja jelentését a XXXVI, sorjegyzék kérvényeiről. A gazdasági bizottság jelentése a február havi költségvetésről elfogadtatik. A következő törvényjavaslatok 1. az 1872. évi közösügyi költségekre pótlólag fizetendő összeg fedezéséről; 2. a pénzügyi mintstert illető 1872. évi köitségvetésből fönnmaradt hitelmaradványoknak 1873-ban fölhasználásáról; 3. Az erdélyi katonai kórházak után 1873. és 74-ben fizetendő bértöbbletek fedezésére szükséges póthitelről; 4. a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vámilletékek ideiglenes megszüntetéséről; 5 az 1874-dik évi kőzős ügyi költségekre pótlólag fizetendő összeg fedezéséről; 6. a Nagy-Britannia és Irhon egyesült királysággal 1873. dec. 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása tárgyában kötött államszerződésről szóló törvényjavaslatok átalánosan és részletesen tárgyaltatván, elfogadtatnak. A pénzügyi bizottságnak jelentése Tisza Kálmánnak az inségesek segélyezése tárgyában tett inditványáról tárgyaltatván, elfogadtatik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost.

(Az ülés kezdődik d. e. 10¼ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes fogja vezetni, a szólni kivánókat pedig ugyancsak ő és Huszár Imre jegyző ur fogják jegyezni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a február 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Tisztelt ház! Horváth Gyula, Küküllőmegye felső kerületi képviselő benyujtja megbizó-levelét.

Ki fog adatni az állandó igazoló bizottságnak.

Mednyánszky Sándor képviselő ur megrongált egészségének helyreállitása tekintetéből 7 heti szabadsági időt kér.

Megadatik.

Az elnökségnek egyéb beterjesztése nincs.

Bánó József: Tisztelt ház! Sárosmegyében fekvő Szebeni izraelita autonom orthodox hitközség előljárósága az iránt folyamodik, hogy az ugynevezett rabbi-seminarium fölállitása egyelőre fölfüggesztessék, és a magyar izraelita iskolai alap a két hitfelekezet számaránya szerint fölosztassék. Van szerencsém ezen kérvényt azon kéréssel benyujtani, hogy az a kérvényi bizottságnak adassék ki.

Stoll Károly: Van szerencsém benyujtani egy kérvényt Felsőbánya szabad királyi város közönsége részéről törvényhatósági önállóságának — valamint a többi királyi kisebb városok törvényhatósági önállóságának föntartása iránt.

Bartal György: Tisztelt ház! Kővárvidék azon törvényhatóságok egyike, melyet a belügyminister által benyujtott törvényjavaslat önállóságából megfosztani, illetőleg Szolnok- és Dobokamegyékkel összekapcsoltatni czéloz. Nem volna helyén mindazon indokokat elősorolnom a történeti multból, a politikai viszonyokból és a topografiai helyzetből, melyek az egyesitést Kővárvidékére nézve fölötte sulyossá teszik, csak egyet vagyok bátor kiemelni: azt tudniillik, hogy azon kérvény, melyet ezuttal Kővár-vidéke részéről benyujtani szerencsés vagyok, kijelöli azon kerületi átalakitásokat, melyeknél fogva lehető lenne a ministerium által kitüzött czélokat oly módon elérni, hogy abból sem Kővárvidékére, sem a szomszédos megyékre tetemes hátrányok ne háramoljanak. Megvagyok győződve, hogy a tisztelt ház előtt a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával magasabb szempont nem lebeg: mint az, hogy annak kivitele lehető megnyugvással találkozzék.

Ennélfogva bátor vagyok ezen kérvénynek a a kérvényi bizottsághoz áttételét tiszteletteljesen kérni.

Elnök: Mindezen kérvények ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Várady Gábor: Tisztelt ház! Ha jól hallottam, Kővárvidéke törvényhatósága részéről adatott be ezen kérvény.

A házszabályok szerint az ily kérvényeket a ház elnöke nyujtja be a házhoz és nem egyes képviselők.

Bartal György: Meg voltam egycnesen kérve, mint Kóvár-vidék egyik választó-kerületének képviselője e kérvény benyujtására.

Elnök: Szabad legyen megjegyeznem, hogy valahányszor ily kérvény egyenesen hozzám intéztetik: mindannyiszor benyujtom; de ez nem intéztetett hozzám, tehát nem is nyujthattam én be.

Vécsey József br.: Tisztelt ház! A nyir-bátori választó-kerület részéről egy kérvényt van szerencsém a tisztelt háznak benyujtani, a melyben a megyék kikeritése tárgyában beterjesztett törvényjavaslatnak mellőzését, vagy annak elfogadása esetében legalább azon részeknek elejtését kéri, melyek Szabolcsmegye, illetőleg a nyir-bátori választókerületre nézve igen mostohán terveztettek.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Kosztics Lázár: Tisztelt ház! A belügyminister urboz van egy kérdésem.

A belügyminister ur Huszár Imre képviselő urnak a pancsovai választás ügyében hozzá intézett interpellatiojára adott feleletében a többek közt az intézkedésekre vonatkozólag a következő szavakkal is él: „Intézkedésemben az előadattaknál tovább is mentem, nevezetesen intézkedtem, hogy a zászlók használáta által elkövetett visszaéléseknek eleje vétessék; eleje vétessék, hogy nemcsak ama zászlók használata tiltassék el, melyeken szerb fejedelmi czimer van; de egyátalában a külországok szinei se használtassanak. Alapitottam ezen intézkedésemet az 1848-ik évi XXIV. törvényczikkre, mely világosan mondja, hogy melyek a nemzeti szinek, melyeket használni lehet, s mely minden más szin használatát eltiltja. Továbbá Babes Vincze képviselő urnak ugyan e tárgyn interpellatiojára felelvén, abbeli intézkedésének további indokolásául még azt hozta föl, hogy a Pancsován használt zászló és az általa az előbbi alkalommal fölolvasott programm azt bizonyitják, hogy voltak és vannak állam-ellenes törekvések s kifelé gravitáló tendentiák.

A belügyminister ur ezen fejtegetésének az általa emlitett törvényczikk szolgál alapul. Azon törvényczikben mind az, a mit a belügyminister ur, mint annak tartalmát és lényegét kijelentett: nem áll. Az emlitett törvényczikk igen rövid és a tisztelt ház engedelmével bátor leszek azt fölosvasni „1848. XXI. törvényczikk a nemzeti szinről és ország czimeréről 1. §. A nemzeti szin és ország czimere ősi jogaiba visszaállittatjk.

2. §. Ennélfogva a háromszinü rózsa polgári jelképen ujra fölvétetvén, egyszersmind megállapittatik, hogy minden középületeknél s közintézeteknél, minden nyilvános ünnepek alkalmával és minden magyar hajókon a nemzeti lobogó és ország czimere használtassék stb.

Ezen törvényczikkbe a belügyminister által mondottak a legnagyobb erőfeszitéssel sem interpretálhatók bele, sőt ellenkezőleg.

Ha az ujabb törvényeket tekintetbe veszszük, különösen a nemzetiségek egyenjoguságáról szóló törvényczikknek már czimét is; továbbá, ha vesszük, hogy minden törvényhatóságnak, sőt minden egyletnek is saját szine és czimere is lehet, melynél indokoltan nem tudhatni meg, hogy valamely külország szinével ne collidáljon, — kivévén ha az az ország azon állammal háboruban áll; — ha veszszük azt, hogy azon idő óta már e házon is oly zászló lobog, mely a Pancsován használtak szineire nézve azonos: akkor az ellen kifogást alig lehet tenni. Különben a Pester Lloyd legujabb hire szerint Pancsova Horvátországban fekszik. Ezt csak azért emlitem föl, hogy lássa a ház, mily jól értesült a fővárosi közönség az ottani viszonyok iránt, és hogy mennyire álhir minden, mely onnan jön.

Ha mindezt tekintetbe veszszük, napnál világosabb, hogy a belügyminister ur deductioi az emlitett törvényczikkre nem alkalmazhatók. A mi különösen a szerb zászlót illeti: az azonos azon zászlóval, mellyel és mely alatt a szerbek a király fölhivására e hazában letelepedtek, hogy segitsék a a hazát megszabaditani az akkori ellenségtől. *(Mozgás.)*

Azon időtől fogva ezen czimer a szerb patriarchatus czimere, ezen szinek több törvényhatóság szinei, és mint ilyenek, nem pedig mint a szerb fejedelem czimere, tüzetik ki Pancsován a választásnál.

De tisztelt ház! történtek a közben oly dolgok is, melyek az illető ministeri rendeletnek igen különös magyarázatot képesek adni. De daczára tudniillik annak, hogy a temesvári főhadparancsnok a fekete-sárga zászló használatát azon alkalommal betiltotta: ezen zászló több példányban jelentkezett a választás alkalmával az ugynevezett kormánypárti választás soraiban. Sőt minden oly választó kalapján fekete-sárga szinü jelvény volt látható; ellenben a szerb és román szinü zászlókra oly buzgón vadásztak, hogy olyanokat is elkoboztak, melyek sohasem voltak kitüzve. Ez történt nevezetesen a választás előtt Buzin községében.

A választás után ezen buzgóság még fokozódni látszott. Igy például Ujvidékről azt jelentették, hogy a szerb nemzeti olvasókör szekrényében van egy szerb zászló, mely alkalmasint kifelé vágyódik, tehát annak kifelé gravitáló tendentiái vannak.

Egyszerre oda jött a városi kapitány és felsőbb meghagyás folytán kiragadta államellenes álmaiból a zászlót, és elkobozta, és szegény még mindig vizsgálati fogságban van. Ezzel egyidejüleg elkoboztatott Aradon egy szerb és román szinü zászló, mely az ottani tüzoltó-egylet bálja alkalmával a magyar zászló mellé a tánczterem ablakán ki volt tüzve; az mondatik, hogy attól tartottak, hogy a hölgyek ugyanoly szinü öltönyben fognak megjelenni.

A mi végre a kifelé gravitáló mendemondákat illeti, a belügyminister azt mondja, hogy abbeli állitását bizonyitsa, Polit Mihály jelöltnek az „Albiná"-ban megjelent programmjában, a következő passust találta: „fölemliti továbbá azt, hogy a magyar nemzet, a magyar kormány hét évi gazdálkodása következtében rendkivüli rosz állapotban van, tehát az ott lakó szerbek és románok sorsán nincs mit busulni, mert nekik Magyarországon tul, a határokon tul vannak szomszédjaik, barátjaik, rokonaik, kik ügyüket ezentul is föl fogják karolni." Utána néztem az „Albiná"-ban, és azt találtam, hogy ezen forditás, a melyre a minister ur hivatkozni méltóztatott, rosz.

A szavak hű forditása a következő: épen, mert nekik, tudniillik a románoknak és szerbeknek egészen a kelet mélyében mindenütt fajrokonaik vannak, a melyek velük egy vérből valók, nincs mit tartaniok jövőjüktől. A minister pedig azt mondja, „hogy ügyüket ezentul is föl fogják karolni." E közt mégis van valami különbség, és pedig lényeges különbség. (*Fölkiáltások: egyre megy.*)

En, tehát tisztelt ház, bátran ismételhetem, hogy a pancsovai választás alkalmával nem mutatkozott semmi kifelé gravitáló tendentia, hogy az ottani népnél oly tendentiák nincsenek: azaz, hogy eddig az alkotmányos kormánynak minden tapintatlansága daczára, még nincs; de ha azokat átalában lehet előidézni, csak azon az uton lehet elérni, a melyen a belügyminister halad. Mindezek után bátor leszek a belügyminister urhoz a következő interpellatiot intézni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa Kosztics Lázár interpellatioját.)*

Miután én az 1848-ik évi XXI. „a nemzeti szinről és ország czimeréről" szóló törvényczikkben nem találhatom föl azon értelmet, melyet annak a belügyminister ur Huszár Imre képviselőnek a pancsovai ügyben hozzá intézett interpellátiojára adott feleletében tulajdonitott; s miután meg vagyok győződve, hogy a pancsovai választás alkalmával mutatkozott, és állitólag szerb czimerrel ellátott zászló nem valami kifelé gravitaló tendentiából, hanem azon jóhiszemü véleményben tüzetett ki, miszerint azt az alkotmányos magyar törvények nem tiltják;

miután továbbá a nemzeti szinen kivüli zászlók használata eddig nemcsak választásoknál; de törvényhatóságoknál is, sőt állami szertartásos ünnepélyek alkalmával minden megjegyzés vagy hazaellenes utógondolat nélkül szokásban volt;

s miután épen az őrvidéki területeten az anyaországhozi visszacsatolás előtt az egyes nemzetiségek szineinek, sőt czimerének is használata hatóságilag soha be nem tiltatott;

miután annálfogva azoknak jelenlegi betiltása előbbi absolutisticus kormányzathoz tartva a magyar alkotmány szabadelvüségét, nem csak az őrvidéki lakosság, de az egész müvelt és szabadelvü világ előtt rosz hirbe hozhatná;

s miután végre ujabb időben ezen irányban oly tettek elkövettettek egyes hatósági közegek részéről, melyekre nézve föl nem tehető, hogy az illető ministeri rendeleten alapszanak; s miután az 1848-ik évi XXI. törvényczikk értelmével a fekete sárga szinü zászló ugyanazon viszonyban áll, mint bármely külországi szinek;

bátorkodom a belügyminister urhoz a következő kérdéseket intézni:

1. Miféle és melyik zászlókat érti a minister ur „külföldi" és „idegen" szavak nevezete alatt?

2. Van-e tudomása, hogy az ujvidéki kapitányság egy szerb szinü, a karloviczi patriarchatus czimerével ellátott zászlót, mely az ottani szerb olvasó-kör szekrényében feküdt, elkobozta?

3. Van-e tudomása arról, hogy a pancsovai választókerületben fekvő Uzdini községben a választás előtt még oly zászlók is koboztattak el hatóságilag, melyeken semmi czimer nem volt, és melyek soha ki nem voltak tűzve?

4. Van-e tudomása, hogy Aradon s több helyütt is oly nem magyar szinü lobogók elkoboztattak, melyek ugyan ki voltak tüzve; de oly helyeken és alkalomkor, melyeknek magán jellege a „haza ellenes és kifelé gravitáló irányzat" lehetőségét átalában kizárja.

5. Ha van tudomása: vajon mindez a belügyminister ur rendelete folytán történt-e? És ha igen: mely joggal, és mely törvény alapján? Ha pedig nem: szándékozik-e orvosolni a tett sérelmeket?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminister urral.

Szapáry Gyula gróf belügyminister: Tisztelt ház! A hozzám intézett interpellatiora azonnal megadhatom a választ; de midőn ezt tenném, nem fogom a tisztelt képviselő urat azon térre követni, melyet fölfogásom szerint a házszabályoktól eltérőleg választott igen hosszas

indokolással kisérvén a hozzám intézett interpellatiot, s e közben a mult alkalommal általam mondottakra is visszatérvén. Kötelességemnek tartom azonban mindenekelőtt az interpellatio indokolásában foglalt azon kitétel ellen tiltakozni, mely szerint „állitólag“ szerb czimerrel ellátott lobogók koboztattak el. Hogy nem „állitólag“, hanem valóban szerb czimerrel ellátott lobogók voltak ott használatban: azt azon tény is bizonyitja, hogy csakugyan ily czimerrel ellátott lobogók koboztattak el.

Mindazon indokok, melyeket a tisztelt képviselő ur interpellátioja mellett felhozott: engem nem hogy eljárásom helytelenségéről győztek volna meg; de sőt bebizonyitották azt, hogy csakugyan szükség volt azon intézkedésre.

A tisztelt képviselő ur hivatkozott a nemzetiségek egyenjogositásáról szóló törvényre. Én ezen törvényben nem ismerek szakaszt, mely másszinü zászlók használatát megengedné, mint a nemzeti szinüekét.

Hivatkozik a tisztelt képviselő ur arra, hogy a nemzeti szineken kivül más szinek, nevezetesen a törvényhatóságok szineinek alkalmazása is megengedhető. E hivatkozása a jelen esetre egyátalában nem alkalmazható, mert tudtommal Pancsova Torontálmegyében fekszik; már pedig ama választásnál nem Torontálmegye szineit, hanem a szerb szineket használták. Hogy betiltottam az ilyen más szinü zászlók használatát: az tény, és ebbeli rendeletemet teljes épségében továbbra is föntartani kötelességemnek ismerem. Tettem ezt pedig azért, mert az eddigi elnézésekből már oly visszaélések származtak, és a fogalmak oly tév-köre támadt, *(zajos helyeslés.)* a melyet, fölfogásom szerint tovább türni nem lehet. *(Élénk helyeslés.)*

Nem áll az, a mit a tisztelt képviselő ur arra nézve mondott, hogy ezen tilalom tisztán csak a szerb és román zászlókra terjedt ki; hanem ha rendeletemet megolvasni sziveskedik: látni fogja, hogy abban el van tiltva a nemzeti szin kivételével, minden egyéb szinü zászló használata, és ez utóbbiak közt, mint a választási cselekvényhez nem tartozó, a császári szin is. *(Élénk helyeslés.)*

A képviselő ur interpellatiojában azt kérdi, hogy melyik zászlót tiltottam el. Erre már megfeleltem azzal, hogy nemcsak a szerb és román de a nemzeti szin kivételével, minden zászló használatát megtiltottam.

Miletics Szvetozár: *(Ki a jegyzői állvány előtt áll.)* Jól van jól, csak folytassák! *(zajos fölkiáltások minden oldalrol: Rendre! Rendre! Helyre! Helyre!)*

Szapáry Gyula gróf belügyminister: Fogom folytatni, akár engedi meg a képviselő ur, akár nem.

Miletics Szvetozár: Majd visszafogjuk szerezni! *(Hosszasan tarto zajos mozgás. Fölkiáltások: Rendre!)*

Szapáry Gyula gróf belügyminister: Azt kérdi továbbá a képviselő: van-e tudomásom arról, hogy Ujvidéken a szerb olvasókörnek egy, a szerb czimmerrel ellátott zászlója elkoboztatott; hogy továbbá Uzdin községben a választás előtt, vagy után, nem tudom, szerbczimer nélkül való zászló elkoboztatott, és hogy ugyan ez történt Aradon.

A két első esetről van tudomásom; de az aradiról még nincs tudomásom; fogok azonban magamnak erről is hivatalos értesitést szerezni.

Az elsőkről nemcsak tudomásom van, azok nemcsak beleegyezésemmel, hanem határozottan rendeletemre történtek, *(Általános élénk helyeslés.)* és ezen rendeletemet, melyet az 1848: XXI. törvényczikkre állapitva kiadtam, a képviselő ur interpellatioja folytán is határozottan föntartandónak találom. *(Általános élénk helyeslés.)*

Kosztics Lázár: Tisztelt ház! A belügyminister ur jónak találta nem felelni az én főérvemre: tudniillik arra, hogy rendelete nem alapulhat az általa idézett törvényczikken. Különben ő, ugy látszik, mindig azon meggyőződésben marad, hogy ezen rendeletek csakugyan szükségesek voltak, és hogy ott valóban léteznek kifelé gravitáló tendentiák.

Én azt kérdem, hogy mi az a kifelé gravitáló tendentia? Ez frazis, mindaddig frazis, mig oly külhatalom nem létezik, a mely az efféle törekvéseket támogatja. De hol létezik ily külhatalom? Talán Szerbia volna az? Hiszen minden hivatalos hir és értesités arról biztosit, hogy a legbarátságosabb viszonyok állanak vele fön.

Eddig szokás volt egy nagyhatalmat mint popánczot e tekintetben kiemelni; de ekkor minek volna az annyira perhorrescált moskvai zarándokság legujabb bővitett hivatalos kiadása. *(Hosszas élénk mozgás. Fölkiáltások: Ez szemtelenség! Rendre! Rendre!)*

Tisztelt ház! Mit gondol a minister ur, minő hatása lehet ezen betiltásnak az ottani népre?

Pulszky Ferencz: A legjobb hatása

Kosztics Lázár: Ha az ottani nép azt látja, hogy egy zászló, egy darab festett vászon egy magyarországi ministert a continenceből kihozhatja. *(Folytonosan növekvő nyugtalanság.)*

Azt hiszem, hogy talán komoly hatása is lehet ezen rendeletnek. Azt hiszem, hogy ha a szerb és román honvéd ezen rendelet következtében támadt hangulattal lép be a honvédségbe: komoly esetben e rendeletnek a disciplinára nézve nem lehetnek nagyon vigasztaló következményei. Kérem en-

nélfogva, méltóztassék a minister ur feleletét tárgyalásra kitüzni.

Elnök: Tudomásul veszi-e a tisztelt ház a minister ur feleletét. *(Tudomásul!)* Tehát tudomásul vétetik.

Huszár Imre jegyző: Tisza Kálmán!

Tisza Kálmán: Tisztelt ház!

Miletics Szvetozár: Nem lehet szólani. *(zajos fölkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Elnök: Méltóztassék a képviselő urnak helyét elfoglalni, és nem vágni a szónok szavaiba. *(Helyeslés.)* Az előbbi tárgy már be van fejezve a szavazás által, és Tisza Kálmán képviselő ur más ügyben kiván szólani.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Én egy kérést kivánok intézni a ház tisztelt elnökéhez.

A belügyminister ur felelete közben, midőn bizonyos zászlókról volt szó, egy képviselő ur ugy, hogy mindnyájan hallottuk, belekiáltott: „Majd visszafoglaljuk.“ Én ezennel kérem a tisztelt elnök urat, szólitsa föl ama képviselőt arra: magyarázza ki, mit értett ez alatt; *(Általános élénk helyeslés.)* mert az csakugyan kivánatos, hogy ez kellőleg kimagyaráztassék; *(Általános helyeslés.)* mi, ha kielégitőleg nem történik: lehetetlen, hogy a magyar képviselőház azon szót a legszigorubb megrovás nélkül hagyja. *(Általános élénk helyeslés.)*

Elnök: Mielőtt a képviselő urhoz e kérdést intézném, bátor vagyok megjegyezni, hogy mihelyt Miletics urtól azon kifejezést hallottam, őt a szabályok értelmében azonnal rendre utasitottam. *(Fölkiáltások: Nem hallottuk!)* Nem hallotta a tisztelt ház azért, mert akkora volt a zaj, hogy nem lehetett hallani. Most azonban a tisztelt ház kivánságához képest fölszólitom a képviselő urat: méltóztassék megmagyarázni, miként értette szavait.

Miletics Szvetozár: Tisztelt ház! Nem azért szólalok föl, mert az elnök ur fölszólitott. *(Nagy zaj! Rendre!)*

Elnök: Legyen szabad ismételve megjegyeznem a képviselő urnak, hogy, midőn én a tisztelt ház megbizásából hozzá kérdést intézek, arra neki, mint képviselőnek, kötelessége felelni. *(Élénk helyeslés.)* Ezt nemcsak az elnökség, hanem a ház iránti tisztelet parancsolja. *(Élénk helyeslés.)*

Miletics Szvetozár: Hozzátettem, hogy a fölszólalást saját indulatomból teszem. Tisza Kálmán képviselő ur nem azon szavakat idézte, melyekkel én éltem. Ő azt mondta, „visszafoglalni“, én pedig „visszaszerezni“ szót használtam. A kik körömben voltak, igy hallották; igenis, azt mondottam, visszaszerezni, és ha ezt magyaráznom kell: ez abból áll, hogy én ugy eddigi, mint jövő működésemben semmi más utat nem követtem és nem fogok követni, mint az alkotmányos szabadság utját.

Ezen szó alatt „visszaszerezni“, én nem tettlegességet, vagy nem tudom miféle módot értettem; hanem értettem az alkotmányos utat. *(Fölkiáltások: Jól van!)* A szerb nemzet, vagy, ha tetszik, nemzetiség, a mely e zászlókkal két század óta él, a mely zászlók nemzetileg is el vannak ismerve, a mely zászlónak szinei- és czimére a szerb patriarchatus zászlója és czimere, a mely zászlók ő felségének is oltalma alatt állottak, a szerb nemzet kérni fogja a felséget és urat, hogy a szerb zászlót és a szerb nemzetiséget vegye oltalma alá. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy miután a képviselő ur világosan kijelentette, hogy ezen szavak alatt, vissza fogjuk szerezni: csakis alkotmányos utat értett, ezen értelmezésében a tisztelt ház megnyugszik.

Tisza Kálmán: Van szerencsém benyujtani a tiszán-tuli ref. egyház-kerület kérvényét az 1868. évi XL. törvényczikk 25-ik §-ának tisztább értelmezése végett. Miután ezen ügy egyes tanulókra nézve, kiknek egész életpájályokra nagy befolyással bir, nemcsak fontos, de sürgetős is, tekintettel a legközelebbi ujonczozásra: kérem a tisztelt házat, méltóztassék azt a kérvényi bizottsághoz előzetes tárgyalás végett utasitani.

Elnök: Ezen kérvény előzetes tárgyalás végett a kérvényező bizottsághoz utasittatik.

A közoktatásügyi minister ur kiván egy interpellatiora válaszolni.

Trefort Ágoston közoktatási minister: Tisztelt ház! Irányi Dániel képviselő ur egy interpellatiot intézett hozzám, mely igy szól: *(Olvassa:)*

„Arról értesülvén, hogy oly körrendeletet intézett a minister a tanfölügyelőkhöz, mely szerint a fölnőttek oktatásáért a tanitóknak járó dijak fizetése, s annálfogva legtöbb esetben maga az oktatás fölfüggesztetik, kérdem a ministertől:

Mi birta ezen intézkedésre, mely azonkivül, hogy a költségvetési törvénybe ütközik, a képviselőház szándoka és irányával is ellenkezik, a mennyiben a közművelődés előmozditására szánt költségeket nagyobb mértékben, mint a hogy tette, leszállitani nem akarja.“

Ezen interpellatiora adandó válaszom nagyon egyszerü lesz, a mennyiben számokon és tényeken alapszik. A fölnőttek oktatására 1873-ra meg lett szavazva 70 ezer forint, 1874-re 60 ezer frt, összesen 130 ezer frt. 1873-ban a fölnőttek oktatása igen nagy buzgalommal, és ha talán ennek nem is egészen megfelelő sikerrel, de nagy buzgalommal megindult és oly dimensiokat vett, hogy a fölnőttek oktatásának költségei jóval meghaladták az e zélra megszavazott 70 ezer forintot, fölrugván 125 zer frtra.

Ezen deficitet tehát, mely 55 ezer frtot tesz, meg kell fizetni. Előttem állott e részben két mód: vagy póthitelt kérni 55 ezer forint erejéig, a mire, megvallom, magamat a jelen pénzügyi helyzetben nem éreztem hivatva; vagy pedig fölfüggeszteni ez évre a fölnőttek oktatását, s ez évi dotatioból fizetni meg az 55 ezer forintot. Én ez utóbbira határoztam el magamat, és azt hiszem, ezt tehettem; mert magára a fölnőttek oktatására nézve, bármi üdvös legyen is: semmi hátrány elhatározásomból nem fejlődött ki. Ugyanis 1873-ban 70.732 személy vett abban részt, s az oktatás költségei, mint mondám, fölmennek 125 ezer frtra. Már ha 1873-ban csak 70 ezer frt adatott volna ki és az utána következő évben 60 ezer frt: az oktatásnak ugyanazon eredménye lett volna, mint volt annak, hogy oly nevezetes összeggel többet költöttünk akkor reá, és ma nem költünk semmit; mert ha nem költünk annyival többet: nem vehettek volna az oktatásban annyian részt, mint vettek. Igaz, hogy azon ellenvetéssel lehet élni irányomban, s magam is tettem ezt magamnak, hogy miért nem osztatott föl tankerületek szerint az 1873-ban megszavazott 70 ezer frt? Igen, de az ilyen előleges fölosztásra nincs kulcsunk; mert a fölnőttek oktatása nincsen arányban sem a területek nagyságával, sem a népességgel, ugy, hogy például egy olyan nagy megyében mint Bihar, 460 személy vett részt a fölnőttek oktatásában: mig egy másik megyében, például Szabolcsban és a Hajdukerületekben 4.554, sőt voltak megyék, a hol átalában senki sem jelentkezett, és igy meg sem indittatott a felnőttek oktatása.

A mi ezen ügynek jövőjét illeti, a ministerium meginditotta a vizsgálatot és tanulmányozást arra nézve: vajon csakugyan lehet-e sikerrel Magyarországon a fölnőtteket oktatni? Ha e vizsgálatból ki fog derülni, hogy ez oktatásnak sikere van: akkor a ministerium a jövő évi budgetben egy nagyobb összeget fog fölvenni, és fogja kérni a házat, hogy ezt megszavazni méltóztassék; ellenkező esetben természetesen ez intézményt el kell ejteni. De ha meg is tartjuk: mindenesetre máskép kell szervezni, mint a hogy az ma szervezve van. Mert igen kérdéses dolog: vajon a falukon és vidékeken a földmivelő népet, ha egy bizonyos kort elért, lehet-e sikerrel az irásra oktatni; hogy az ismeretek átalános terjesztése mindenesetre üdvös, az kérdésen kivül van.

Válaszom tehát abban pontosul össze, hogy én kénytelen voltam fölfüggeszteni ezen évre a fölnőttek oktatását, miután a mult évi költség-többletet az ez évi dotatioból kell födözni. Marad azután még 5 ezer frt. s miután constatálva van, hogy Pesten aránylag a legnagyobb sikerrel történik a felnőttek oktatása: szándékom van, ugy mint a mult évben, ez idén is ezen 5 ezer frtot a népoktatási körnek segélyül kiadni.

Kérem a tisztelt házat méltóztassék ezen fölvilágositó válaszomat tudomásul venni.

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Mindenek előtt sajnálatomat kell kifejeznem a fölött, hogy a minister csak ma, tehát több mint 3 hét mulva méltóztatott interpellatiomra felelni; holott igen bölcsen méltóztatott tudni, hogy a fölnőttek oktatása csakis télen folyik és hogy ha a tisztelt ház, mint óhajtom és reménylem, nem fogja helyeselni a tisztelt minister ur rendelkezését: az elmulasztott időt semmiféle határozat sem fogja visszahozni.

Midőn nem sürgős ügyekben időt engednek maguknak az igen tisztelt minister urak, az lehet figyelmetlenség az interpelláló képviselők iránt, a nélkül azonban, hogy abból a közügyre baj háramolnék; *(Halljuk!)* de midőn oly kérdésekre, a melyek, mint a jelenlegi is, nem igen szenvednek halasztást, hetek mulva méltóztatik felelni: azt már alig lehet menteni.

A mi a tisztelt minister ur feleletét illeti, azzal méltóztatik indokolni a fölnőttek oktatásának felfüggesztetését, hogy tavaly több költetett, mint a mennyi meg volt szavazva. Először is azon alkotmánytani kérdés vár eldöntésre: vajon szabad-e valamely ministernek a maga fejétől megváltoztatni egy létező törvényt, mert a költségvetési törvény oly törvény, mint akármely más. Ha a minister uraknak nincsen átruházási joguk ugyanazon évi tételek közt, a nélkül, hogy arra a ház által fölhatalmaztatnának: van-e kérdem joguk a megszavazott hitelt egyik évről a másikra átruházni?

Én azt gondolom, hogy ezen kérdésre igenlőleg felelni nem lehet. Én tehát ezen oknál fogva mindenesetre hibáztatom a minister urat, hogy a nélkül, hogy a háztól arra engedelmet kért volna: azt a maga fejétől cselekedte.

A tisztelt minister ur azt mondja, hogy az ez évi 60.000 frt — ötezer forint kivételével — a mult évi kiadás pótlására volt forditandó, s hogy igy állván a dolog, az országnak jelen sanyaru pénzügyi körülményei között nem mert póthitelt kérni. Én igen méltánylom a minister urakban, bár kissé későn fölébredt gazdálkodási szellemét, — noha szeretném, ha nem épen a közoktatás terén gyakorolnák azt; — de ha nem lehetett póthitelt kérni a képviselőháztól: vajon nem találhatott volna-e a minister ur ministertársaival egyetértőleg más forrást, melyből a hiányt födözni lehetett volna? Vajon nem lehetne például a rendelkezési alapot hasznosabb, üdvösebb czélra forditani, mint arra, hogy azon népnek, melyet a tisztelt minister ur, ha emlékezetem nem csal, egyszer „barbárnak“ nevezett, fölvilágositása, művelődése előmozdittassék.)*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

A tisztelt minister ur azt is méltóztatott mondani, hogy tavaly a fölnőttek oktatása nagyobb buzgalommal, mint sikerrel folytattatott. Nem tudom, mit értett a tisztelt minister ur a siker hiánya alatt; — én magam voltam az a ki a költségvetés tárgyalása alkalmával szabadságot vettem magamnak arra, hogy a tisztelt minister urat figyelmeztessem azon a lapokban jelzett visszaélésekre, melyek a fölnőttek oktatása körül fölmerülnek; de hogy a fölnőttek oktatása nem mutat föl sikert: azt egyátalán nem lehet állitani, s ha visszaélések fordultak elő, azt csak az intézkedések hiányosságának méltóztassék tulajdonitani. Ha mi itt Pesten — a mint azt a tisztelt minister ur maga is elismerte, képesek vagyunk a népoktatási kör közreműködése mellett a fölnőtteket évek óta oktatni, a nélkül, hogy akár ki is bármily visszaéléseket födözhetett volna föl: miért ne lehetne czélszerü intézkedések mellett a visszaéléseket más városokban, sőt faluhelyen is meggátolni.

De az ellen, a mit a minister ur, mint szándékot méltoztatott jelezni, tudniillik, hogy azon enquète, a mely összeállittatott, arra is kiterjeszsze figyelmét: vajon nem kell-e a fölnőttek oktatását megszüntetni? Engedje meg a tisztelt minister ur, én egyenesen óvást teszek. A ház ismételve helyeselte az eszmét, helyeselte az intézményt, s azért, mivel itt-ott visszaélés fordult elő: a ház, azt hiszem, nem fogja a visszaélésekkel az intézményt magát megszüntetni akarni, hogy ha a minister ur ugy akar cselekedni, mint azon kertész, a ki a szépen megindult, szépen megfogamzott csemetét csakis azért vágná ki, minthogy azon egy pár fattyuhajtás mutatkozik. Tessék arról gondoskodni, hogy azon fattyuhajtások le legyenek nyesve, és az intézmény ép ugy, mint más országokban, nálunk is virágzásnak fog indulni.

Nem lehet azt mondani a tisztelt minister urnak, hogy a nagyokat különösen faluhelyen az irás-, olvasásra oktatni nem lehet. Igen, a 60—70 éves embereket, kiknek kezei a nehéz munka alatt nehezekké lettek, nem lehet irásra oktatni; de a fölnőttek oktatása alatt nem csak azokat értjük, a kik 60—70 évesek, hanem azokat, kik a tankötelesek korából már kinőttek, tudniillik azokat, kik már 15-ik évet meghaladták. Hogy miért nem lehet faluhelyen oktatni, holott városban lehet: azt a tisztelt minister ur meg nem magyarázta, s nem is fogja megmagyarázni. Én ennélfogva kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a tisztelt minister ur válaszával egyátalában nem vagyok s nem lehetek megelégedve.

Elnök: Méltóztassanak azok, kik a minister ur által az interpellatiora adott választ tudomásul veszik, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

Szögyényi László előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvényeknek XXXVI. sorjegyzékét benyujtani, kérem annak kinyomatását, szétosztását s napirendre tüzését.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni s a bevett szokás szerint a szombati ülés napirendjére tüzetni.

Következik a napirend első tárgya: a gazdasági bizottság jelentése.

Radó Kálmán előadó (*olvassa a gazdasági bizottság jelentését a február havi költségvetésről.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a gazdasági bizottság jelentését? *(Elfogadjuk!)* A költségvetés tehát megszavaztatott, s igy annak folyóvátétele iránt az elnökség meg fogja tenni a szükséges inkézkedéseket.

Következik a napirend második tárgya: az osztályok előadóiból alakult központi bizottság jelentése az 1872. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló 168. számu törvényjavaslat tárgyában.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Kvassay László, a központi bizottság előadója: Tisztelt ház! Az e törvényjavaslatban foglalt összegeket a delegatiok már megszavazták. Ő felsége a delegatiok ezen határozatait szentesitette, és igy a központi bizottságnak e törvényjavaslat ellen észrevétele nem lévén: azt ugy átalánosságban, mint részleteiben a tisztelt ház által elfogadtatni inditványozza. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki átalánosságban szólani? (*Szünet.*) Tehát ugy hiszem a ház határozata képen kimondhatom, hngy e törvényjavaslat átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik.

Simonyi Ernő (*közbeszólva:*) Kérem a tisztelt elnök urat, méltóztassék a kérdést szavazás alá bocsátani. És egyuttal bátor vagyok fölvilágositást kérni az iránt, hogy mikor tartatott azon delegatio, a mely ezen összegeket megszavazta.

Kvassay László előadó: 1873. év április havában. *(Fölkiáltások: Elfogadjuk!)*

Elnök: Elfogadja a ház a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául?

Várady Gábor: Tisztelt ház! Én elfogadom átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául a törvényjavaslatot; de megjegyzem, a mi már itt, a tisztelt képviselőházban igen gyakran, mint kivánat a kormánynyal szemben hangsulyoztatott, hogy minden előterjesztést méltóztassanak a minister urak datummal ellátni. Csekélységnek látszik ez, tisztelt ház, főleg oly javaslatokkal szemben, melyek beterjesztetésük után kevés idő mulva tárgyaltatnak; de

ezen törvényjavaslat már nagy ideje fekszik előttünk és nem is tudjuk magunkat arra nézve tájékozni, hogy vajon az illető minister urak közül nem mulasztotta el valaki az időt, beterjesztette ezen törvényjavaslatot akkor, midőn ennek beterjesztése elutasithatlan kötelességben állott.

Méltóztassanak megnézni, a minister urak jelentésének $^9/_{10}$ részén nincs datum; pedig a legutolsó czédulának, a legkisebb levélkének első kelléke az aláirás után a datum. Én nem hiszem, hogy a minister urak ezt számitással tennék, hogy igy a képviselőház ellenőrzése az által megnehezittessék; de föltünik ez azért, mert már ismételve hangsulyoztuk és követeltük ennek figyelemben tartását.

A másik pedig, a mi észrevételemnek előterjesztésére indit: az, hogy ezen törvényjavaslatot Kerkapoly akkori pénzügyminister terjesztette be, és még eddigelé nincs a ház előtt tudva, hogy a mostani tisztelt ministerelnök, pénzügyminister ur ezen törvényjavaslatot magáévá teszi-e? E kettőt voltam bátor megjegyezni.

Volna még a dolog érdemére egy kérdésem,— bár tudom a feleletet rá, — mert lehetetlen, hogy midőn az 1872. közös költségvetésből származó póthitel megszavaztatik: azon kérdés ne álljon elénk, hogy honnan födöztetett az eddig? Vagy volt erre szükség vagy nem. Ha nem volt rá szükség: akkor nem tudom miért terjesztetett elő; ha pedig volt rá szükség, miután most már 1874-ben vagyunk: mi okozhatta, hogy a ház előtt most kerül e törjavaslat tárgyalás alá? Ezeket voltam bátor a tisztelt ház figyelmébe ajánlani.

Bobory Károly: Tisztelt ház! Én a közösügyes intézményekhez tényleg járulni nem akarok, s azért ezen összegnek is ellene szavazok. De van egy észrevételem, melyet mindenki, a ki az alkotmányos ügyek tárgyalását szivén hordja, helyeselni fog, legyen bármely párton, és az észrevételem ez: a központi bizottság előadója megemlitette, hogy a delegatio által megszavazott költségvetést ő felsége már szentesitette. Ugyan kérem, lehet-e az, hogy ő felsége a delegatio által megszavazott összegeket szentesitette a nélkül, hogy ehez előbb a képviselőház hozzájáruljon? Ennélfogva én ezen törvényjavaslatot nem fogadom el.

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Én, a ki ugy vagyok meggyőződve, hogy hazánk minden bajának, minden szerencsétlenségnek oka, kutforrása, az átkosnak nevezett közös-ügyes egyezmény. *(Derültség.)* Igenis, átkosnak neveztetett nemcsak általunk az ugynevezett 1848-as párt által, hanem az ugynevezett balközép-párt által is átkosnak tartatott ez ideig; én tehát, mondom, *(Derültség.)* a ki ezen közös-ügyeket tartom hazánk minden bajainak kutforrásául, mely közös-ügyek következtében fosztatott meg hazánk, nemzetünk önállóságától, függetlenségétől; mely közös-ügyek következtében jutott hazánk az anyagi megsemmisülés örvénye szélére, e közös-ügyeknek ellensége lévén: én a közös-ügyek föntartására szükséges költségeket sem szavazom meg, és nem szavazhatom meg.

Azt hiszem, maga azon körülmény, hogy az 1867-ki kiegyezési alapon álló kormányok egyremásra buknak: ezen kormányok nem képesek a haza kormányzatára szükséges költségeket előállitani a nélkül, hogy ismételt kölcsönökkel ne terheljék a nemzetet; már e körülmény maga elegendő ok arra, hogy szakitsunk ezen egyezménynyel; elegendő ok arra, hogy a ház ne szavazza meg a közös-ügyi költségeket. E tekintetből én a törvényjavaslat elfogadása ellen nyilatkozom.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: A tisztelt ház megszokta már a képviselő urtól és az ugynevezett 48-as párt tagjaitól az invectivákat az 1867: XII. törvényczikk ellen. Én annak czáfolásába, mennyiben tetszik a tisztelt képviselő urnak, mennyiben nem, bocsátkozni nem akarok; hanem mindamellett azt hittem, és legalább a képviselő urak is azt vallották, hogy a fönálló törvényt tisztelik. Ezen tisztelet parancsolná a tisztelt képviselő urnak, hogy ezen alkalommal ilyen invectivákkal ne éljen. *(Helyeslés.)*

Méltóztassék figyelembe venni az 1867: XII. törvényczikket, mely habár nem tetszik is a tisztelt képviselő urnak, ma törvény; ezen XII. törvényczikk 41. §-a igy szól: „Az ily módon megállapitott költségvetés (tudniillik a delegatiok által megállapitott) többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik“ — és ugyanezen szakasz további szövegében az mondatik: „A magyar ministerium a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésbe mindig fölveendi azon összegeket, melyek a már megállapitott közös költségvetésből az emlitett arány szerint Magyarországra esnek, csak hogy ezen rovatok a mennyiségre nézve vitatás alá többé nem vehetők.“ Itt tehát arról szó nem lehet, hogy az összeg megszavaztassék-e; mert a törvény értemében meg kell szavazni. *(Egy hang a szélső bal oldalról: Nem kell!)* Ezt voltam bátor erre nézve megemliteni.

A mi pedig Várady Gábor tisztelt képviselő ur észrevételét illeti, hogy az illető törvényjavaslatok és beadványok mindig láttassanak el kelettel: e kivánság igen méltányos, és hogy ha ez egyszermásszor nem történt, az elnézésból történhetett, és ugy hiszem, hogy ezentul a kivánatnak a ministerium meg fog felelni.

A mi azt illeti, hogy e törvényjavaslat még Kerkapoly Károly aláirásával nyujtatott be: az igaz; de a mint bizonyságot tehet arról a központi bizottság: én ott kinyilatkoztattam, hogy részemről

magamévá teszem ezen törvényjavaslatot, a mit itt, az országgyülés előtt ezennel kijelentek.

Kvassay László előadó: Tisztelt ház! Én is ép azt akartam fölhozni, hogy a központi bizottságban fölmerült ezen kérdés, és ott a ministerelnök ur, mint pénzügyminister, magáévá tette ezen törvényjavaslatot.

Bobory Károly tisztelt képviselő ur megjegyzésére bátor vagyok válaszolni, hogy épen akkor nem ajánlhatná a központi bizottság e törvényjavaslatot: ha a delegatoik határozata ő felsége által meg nem erősittetett volna; és csakis, mert megerősittetett, azért hozta javaslatba.

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Teljességgel nem czélom azt vitatni, hogy e törvényjavaslat előterjesztésénél az 1867-iki kiegyezési törvény eltöröltethetik, módosittathatik, vagy bárminemü ezen törvénybe vágó intézkedés történhetik; elismerem, hogy miután az 1867-iki kiegyezés megtörtént, ezen kiegyezést csak azon uton-módon lehet megváltoztatni, melyen az létrejött, tudniillik a lajthán-tuli és lajthán-inneni tartományok kölcsönös beleegyezése és ő felsége jóváhagyása alapján; hanem kénytelen vagyok a törvényjavaslatra nézve kifejezni azon meggyőződésemet, hogy ennek előterjesztésénél a ministerium a tökéletesen szabatos utat szem előtt nem tartotta.

Az 1867: XII. törvényczikk 41. §-a igenis azt mondja, hogy a delegatiok által megállapitott kiadási összeg felveendő Magyarország költségvetésébe, a mennyiben azt aránylag terheli, az akként fölvett összeg az országgyülés elé terjeszitendő, és az országgyülésben az összeg mennyiségére nézve vitatkozásnak helye nincsen; de az országgyülés intézkedik annak beszedési stb. módjáról; — arról azonban e kiegyezési törvény sehol sem szól, hogy ha egyszer ily összeg az országgyülés elé terjesztetett: hogy az még azután bármely czimen nagyobbitható, és nem vitatható.

Midőn egy ily nagyfontosságu alaptörvénynek magyarázatáról vagy alkalmazásáról van szó: akkor, megvallom, a legnagyobb aggályoskodással szeretek eljárni, és semmi oly utat-módot kezdeményezni nem szeretek, mely magában a törvényben határozottan előirva nincsen, és melyből jövőre könnyen hátrányos eljárás alkalmazható. (*Helyeslés bal felől.*)

Azért bátor vagyok a tisztelt ministeriumot felkérni arra, mondja ki itt az országgyülés előtt, hogy mi lehet oka annak, hogy, miután már az az év, melyre a delegatiok által közösen megállapitott költség ki volt vetve, egészen lejárt: ezen póthitelt szükségessé tette a delegatiok intézkedése, és hogy mi lehet oka, hogy a ministerium ily különös uton és elkésetten jő az országgyülés elé; s egyszersmind arra kérem, méltóztassék az országot megnyugtatni az iránt, hogy ezen eljárásból következőleg az országra káros befolyásu előzmény nem fog később faragtatni. (*Helyeslés bal felől.*)

Én az ily dolgokban igen scrupulosus vagyok és én, hacsak nincs határozottan megtiltva az országgyülésnek, hogy a költségvetés részleteibe belemenjen: ezen jogtól nem szeretnék elállni, mert ez oly dolog, mely az országgyülés valóságos jogkörébe vágó intézkedést képez. (*Helyeslés bal felől.*)

Szlávy József ministerelnök: A tisztelt képviselő urnak szolgálhatok e tekintetben magyarázattal.

Méltóztatik tudni, tisztelt ház, hogy az 1873. évi delegatió májusban tartatott. Csakhamar rá az országgyülés elnapoltatott és összejött csak szeptemberben.

Hogy mikor adta be tisztelt elődöm ezen törvényjavaslatot: azt tüzetesen megmondani nem tudnám; de minthogy a pénzügyi bizottság jelentése még deczemberről szól, valószinü, hogy a törvényjavaslat sokkal előbb nyujtatott be. Ebből magyarázható ki, miként történt az, hogy oly későn jő ezen törvényjavaslat tárgyalás alá. Mikor a delegaczió megszavazta a tételt, az országgyülés elnapoltatott, és midőn ismét összejött az országgyülés, csakhamar beadta jelentését a pénzügyminister, hogy pedig a jelentés csak most tárgyaltaltatik: annak okát abban látom, hogy a pénzügyi bizottság tömérdek dolgokkal el lévén foglalva, ezen törvényjavaslatra csak most került a sor.

Simonyi Ernő: Egészen azon álláspontból szólok a kérdéshez, melyet a ministerelnök ur jelölt ki elfoglalandónak. Bármi legyen is nézetem a kiegyezési törvényről: elismerem, hogy azok most törvények, és mig azok fönállanak, ugy kell eljárnunk, miként ezen törvények rendelik. Igen, de az eljárás, melyet most a kormány követ ezen törvényjavaslat beterjesztésével: épen ezen törvénynyel jő ellenkezésbe.

Engem azon magyarázat, melyet a ministerelnök ur az imént adott: egyátalában meg nem nyugtat azon aggodalmak iránt, melyeket igen helyesen fölemlitett Péchy képviselő ur. Én ugy tudom, hogy az országgyülés az 1873. évi delegatio költségvetését megszavazta. Annak, hogy miként maradt ki e törvényjavaslat azon költségvetésből, okát és magyarázatát egyátalában nem hallottam. Hogy pedig egy delegátio költségvetése fokonként és részletekként terjesztessék a képviselőház elé: annak nyoma a XII. törvényczikkben nincs; sőt ellenkezik a törvényczikk szellemével és szavaival, melyek ugy hangzanak, hogy a delegátioban megállapitott költségvetés a specziális magyar költségvetéssel együtt terjesztessék be. Tehát a költségvetés tárgyalásának beterjesztése nélkül ily póthitel tárgyalásának helye sincs. Ha szükség van rá és igazolható ezen összeg: akkor annak megvitatásához az 1867: XII. tör-

vényczik szerint a háznak, fájdalom, nincs hozzászólása. Ebben tökéletesen igaza van a ministerelnök urnak. De nincs igaza abban, hogy kötelesek vagyunk megszavazni. A mennyiséget nem vehetjük tárgyalás alá, de megtagadhatjuk az egész összeget. Ha valami a házban szavazás alá bocsáttatik, szabadságomban áll, igen-nel vagy nem-mel szavazni.

Ha a többség nem-mel szavaz: akkor az összeg megtagadtatik. A törvény 44. §-a azt mondja, hogy ezen rovatok a mennyiségre nézve vitatás alá nem vehetők többé.

Tehát mi nem inditványozhatjuk azt, hogy az itt kivánt összeg helyett több vagy kevesebb adassék, mert a mennyiség meg van állapitva, a delegatio által elfogadva; de a ház és a törvényhozás absolute határozhat, és ha a ház és a törvenyhozás a delegátio által kivetett közös költségekre egy krajczárt sem fog megszavazni: annak nem az a következkezése, hogy a költségvetés alapján az összeg beszedetik; hanem az, hogy az institutiot az ország magától elveti és igy más uton-módon kell gondoskodni a megtagadott összeg födözéséről.

Még azt akarom a ministerelnök ur azon megjegyzésére megjegyezni, mintha mi ezen összeg megszavazására kötelesek volnánk: hogy ez nem áll a törvény értelmében, mi azt megszavazhatjuk, de el is vethetjük. Ez kétséget nem szenved. Eltekintve azonban ettől, ezen speciális esetben egy más kérdés is merül föl, s ez az, hogy a XII. törvényczikk értelmében miként nyujthat be a kormány ez évben egy második költségvetést, noha csak egy delegatio volt, s azért kérdeztem előbb, mikor tartatott az a delegátio, mely e póthitelt kérte? *(Fölkiáltások jobb felől: 1872-ben!)*

Az 1872-iki delegátio által megszavazott költségvetésen 1873. májusban mentünk át. E delegatio költségvetése itt tárgyaltatott, az országgyülés többsége elfogadta, annak pedig póthitele nem lehet, mert mindaz, a mit akkor a delegátio megszavazott, a kormány által beterjesztetett a képviselőházhoz és a képviselőház többsége azt megszavazta. Ezzel vége szakadt minden költségnek, melyet ez évben a magyar törvényhozás a közös-ügyekre vállalhat, vagy vállalni tartozik. Miután én igen nagy fontosságunak tartom, hogy az ily nagyhorderejü kérdésekben a törvény könnyelmüen meg ne változtassék, én e törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadhatom, magából azon törvényből kiindulva, mely a közösügyi törvények mi módoni tárgyalásáról szól. (*Helyeslés a szélső balról.*)

Ghyczy Kálmán: Én részemről szintén a törvényből indulva ki, a beterjesztett törvényjavaslatot elfogadom. Igaza van az előttem szóló tisztelt képviselő urnak, hogy a törvényben, az 1867-ik évi XII. törvényczikk 41. §-ában csak az foglaltatik, hogy az országgyülés a delegatiok által megállapitott összegeket mennyiségükre nézve kérdés alá nem veheti és ezen záradéknak igen nagyfontosságu értelme van: mert azt jelenti, hogy kérdés alá veheti minőségükre nézve az országgyülés az oly összegeket, a melyeket például a delegatiok hatáskörükön kivül állapitanának meg. Mert ugyanazon törvénynek az 1867: XII. törvényczikknek 37. §-a határozottan mondja, hogy a közösügyi bizottságok hatásköréhez csak azon tárgyak tartozhatnak, a melyek a törvényben, mint közösek, határozottan ezen bizottsághoz vannak utasitva.

Ha tehát a delegatio oly tárgyban hoz határozatot, mely a kérdéses törvény által mint közös, az ő illetőségéhez van utasitva: ez iránt sem a mennyiségre nézve, sem máskép természetesen észrevételt tenni nem lehet; észrevételt csak azon esetre lehet tenni a delegatio határozatára: ha a delegatio oly tárgyba avatkoznék, oly tárgyban hozna határozatot, mely nem tartozik illetősége köréhez.

Nézzük meg azonban a tárgyat, melyről a delegátiok ez alkalommal határoztak. A delegatio kérdésen kivül bir joggal a közös-ügyi számadások megvizsgálására, a közösügyi, például a hadügyi számadásoknál merülhetnek föl tulkiadások, oly tulkiadások, melyek egyenesen e közös hadügyekre vonatkoznak. Ezen tulkiadásokra nézve határozni, már azon oknál fogva is a delegatiokat illeti meg, mert a közös ministerium a delegatiok előtt felelős. Hogy a számadásokat megvizsgálni a delegatiok jogkörébe tartozik: világosan mondja a 42. §., melyben kimondatik, hogy az efféle számadások megvizsgálása, hasonlóul az emlitett bizottságokat illeti, s azok e számadásokra nézve is a fentebb körülirt módon fognak eljárni.

Midőn azután a törvény oly esetekről szól, melyekben a delegatio nem magát a közösügyi budgetet állapitja meg, hanem egyéb, köréhez tartozó határozatokat hoz, milyenek például a közös ministeriumok számadásainak megvizsgálása: akkor ily esetekről, a kérdéses törvénynek XLIII. czikke, melyet szintén figyelmébe vagyok bátor ajánlani az előttem szóló képviselő uraknak: azt mondja, „ugyanazért mindazon költségeket is, melyek a bizottság ily módon hozott és szentesitett határozatának folytán Magyarországra háramlanak: a magyar felelős ministerium fogja az országgyülésileg megállapitott magyarországi budgettel kivetni és beszedni“ A mi azt illeti, hogy a delegationak ezen összegekről hozott határozatát tartozik a ministerium az országgyülésnek bejelenteni, és az országgyülés mind oly esetekben, melyek a delegatio köréhez tartoznak, köteles a megállapitott és szentesitett határozatok szerint az illető összegeknek a budgetben, a költségvetésben való fölvételét elhatározni.

Ez lévén fölfogásom szerint állása ez ügynek, miután a delegatiok egyenesen oly tárgyban hatá-

roztak, mely iránt határozni a törvény által megállapitott illetőségi körükhez tartozik: én részemről a benyujtott törvényjavaslatot elfogadom.

Széll Kálmán: Tisztelt ház! Azok után, miket Komárom városa tisztelt képviselője előadni méltóztatott, én igen rövid lehetek azon szavazatom indokolásával, melyet adni kivánok akkor, midőn ezen törvényjavaslatot elfogadom.

Én is ugy értelmezem teljesen az 1867: XII. törvényczikkben körülirt hatáskörét a közösügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak, ugy értelmezem a törvénynek azon szakaszát is, mely arról szól, hogy a közös-ügyek tárgyalására kiküldött bizottságok által megállapitott közösügyi költségek mikép jelennek meg a magyar törvényhozás előtt a czélból, hogy azoknak födözéséről a magyar országgyülés határozzon. Azért nem is szólaltam volna föl, mert, mondom, teljesen egyetértek azokkal, a miket tisztelt előttem szoló ur előadott; csak két megjegyzést akarok tenni, melyek ezen álláspontot még inkább erősitik, és gyöngitik azokat, melyeket Péchy Tamás és Simonyi Ernő képviselő urak fölhozni szivesked-tek. Nem valami előzmény megállapitásáról van itt szó; hanem ezen törvényjavaslat egy a közös szükségletek födözésére megkivánt, és a delegatiok által megszavazott összegnek, mint póthitelnek utólagosan födözéséről szól. Ez már a harmadik, vagy talán — ha nem csalódom — 4-ike azon törvényjavaslatoknak, melyek iránt a delegátiok igy utólagosan póthitelkép gondoskodtak.

Semmi előzmény megalkotása nem czéloztatott tehát ezen törvényjavaslattal; mert a magyar országgyülés meghozott törvényekkel — mondom — már három- vagy négyizben gondoskodott a delegátiok által előző évek utóköltségére póthitelképen megszavazott összegek födözéséről. Gondoskodott az 1870—1871. évben igy utólag megszavazott költségekről.

Itt a törvény megváltoztatása, vagy valamely a törvény szövegétől eltérő magyarázatnak becsempézése annál kevésbé forogh at fön, mert, ha szabad figyelmeztetnem Péchy tisztelt képviselő urat ezen közösügyi költség természetére: legyen szives visszaemlékezni arra, hogy ezen összeg legnagyobb része azért jelenik meg póthitelképen és azért szavaztatott meg a delegatio által utólagosan: mert a magyar törvényhozás jogában állott meghatározni azt, hogy vajon a magyar-osztrák Lloyddal kötött szerződést meghosszabitja-e vagy sem. Ezen szerződés 1872-ben járt le; akkor, midőn a delegátio az 1872-ik évi budgetet megszavazta: ezen szerződés még a magyar törvényhozás által meg nem hosszabittatott; nem szavazhatta meg tehát az akkor működött delegatio ezen költségeket épen a törvényhozások respectálása szempontjából. Nem szavazta meg ezen költséget, és az e fölötti határozatot függőben hagyta, mert a delegátio kimondta, hogy törvény értelmében azon szerződési kötelezettségek meghatározása, melyekkel a monarchia a Lloyd-társulat irányában tartozik: a két törvényhozást illeti, s igy a maga köréhez nem vélte tartozónak a költségeket megszavazni egy a törvényhozás által nem prolongált szerződés alapján. A meghosszabbitás megtörtént később és ezen törvényhozás által prolongált szerződés következtében az egy évvel később összejött delegátio utólag megszavazta ezen költségeket, mert folyományát képezte a Lloyd-féle szerződésnek, folyományát az 1867. törvénynek, mely kimondja, hogy a Lloydnak adandó segély évenkint a közös külügyminister költségvetésébe vétessék föl. Ez a jelen törvényjavaslat története.

Miután tehát a jogi alapot tekintve, az 1867. XII. törvényczikk értelmében igen helyesen és tökéletesen correct az, hogy a delegatio által megszavazott póthitel a magyar országgyülés részéről ily póthitelt tárgyazó törvényjavaslat által szavaztassék meg, mint ezt Komárom város tisztelt képviselője is kifejtette; miután ezen póthitel épen abból származott, mert a törvényhozás jogai a delegatiok által respectáltattak: nem látom át, hogy hogy lehet ezen törvényjavaslat ellen directe vagy indirecte azon vádat emelni, hogy ezen törvényjavaslat az 1867: XII. törvényczikk rendelkezésein tulment, vagy helytelen interpretatiot foglal magában, s ennélfogva azt elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki nem lévén fölirva, szavazásra fölteszem a kérdést, és fölhivom azon képviselő urakat, kik a szőnyegen lévő törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadják: méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja. Következik a részletes tárgyalás.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és az 1-sö szakaszt, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.*

Elnök: E szerint tehát a törvényjavaslat mind átalánosságban, mind részleteiben elfogadtatván a legközelebbi ülésben harmadszor föl fog olvastatni.

Következik a pénzügyministert illető 1872. évi költségvetésből fönmaradt hitelmaradványoknak az 1873. év folyamában leendő igénybevételéről szóló törvényjavaslat.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a központi bizottság jelentését.)*

Kvassay László előadó: Minthogy a tisztelt ház a pénzügyministert e törvényjavaslat beadására utasitotta, a központi bizottság a pénzügyminister ur előterjesztése folytán e törvényjavaslatot elfogadtatni kéri. Minthogy azonban az év, melynek folyamára e póthitel igénybevétele kéretik, már el mult, a törvényjavaslat szövegében némely stylaris módositásokat bátorkodik a bizottság javaslatba hozni

Simonyi Ernő: Az a megjegyzés mindig áll, hogy e javaslat a volt, pénzügyminister ur által van aláirva, s igy kérdés, hogy a jelenlegi minister ur elfogadja-e érte a felelősséget?

Kvassay László előadó: A miniterelnök ur kijelentette a központi bizottságban, hogy törvényjavaslatokat mind magáévá teszi.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Ezt itt a házban is kijelentem ugy ezen, mint a többi törvényjavaslatokra nézve.

Nikolics Sándor: Tisztelt ház! Ezen törvényjavaslat a pénzügyminister által benyujtatott 1873. májusban. A pénzügyi bizottság jelentését beadta szintén 1873. juniusban. Mi az oka annak, hogy e törvényjavaslat csak most kerül a ház tárgyalása alá, azt nem tudom; hanem annyi bizonyos, hogy az nem szolgálhat a törvényhozás tekintélyének emelésére, hogy 1874-ben szavaztatik meg olyan törvény, mely a pénzügyiministert 1873-ra jogositja föl bizonyos kiadások megtételére. Miután azonban ez összegek már 1872-ben megszavaztattak, de az évben el nem költettek, hanem a következő 1873-ik évre maradtak: én nem ellenezném e törvényjavaslat részletes tárgyalását az esetben, ha ez összegek eddig mind fölhasználtattak. Ha azonban ez összegek eddig föl nem használtattak, addig mindenesetre elodáznám e törvényjavaslat tárgyalását, mig a 21-es bizottság jelentését beadja. Ugyanis ez összegek 1872-ben bizonyos beruházásokra szavaztattak meg, akkor, midőn a ház többsége még vérmes reményekkel viseltetett hazánk anyagi fölvirágzása iránt. E szép remények jelenleg mind meghiusultak, és meglehet, hogy a 21-es bizottság azon beruházásokat, melyek akkor hasznosaknak mondattak, most pedig károsoknak bizonyulnak, például a diósgyőri vashámor: meg kivánja szüntetni.

Kérem ennélfogva a ministerelnök urat, sziveskednék megmondani, hogy ezen összegek elköltettek-e már egészen vagy sem? Ha el vannak költve, nem szólok többet hozzá; ha nincsenek elköltve: elodáznám megszavazásukat addig, mig a 21-es bizottság jelentését be nem adja.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Tisztelt ház! A tisztelt képviselő ur kérdésére most rögtönözve határozott számokkal válaszolni alig tudok; tény azonban, hogy egy része ezen összegeknek el lett költve; biztosithatom azonban a képviselő urat, hogy e téren volt elődőm már a mult időben is érezvén az ország pénzügyi helyzetének sulyos voltát, a kiadásokat is a legszükebb keretre szoritotta. Az én tudomásom szerint ezen összegek mind nem költettek el. Ha azonban az kivántatnék, hogy számszerint jelöljem meg ezen kiadásokat, azt most nem tehetném. Kérném ennélfogva a tisztelt házat, hogy szavazza meg ezen összeget ugy, a mint az kéretik. Mindenesetre meg lehet nyugtatva a tisztelt ház, hogy a mi csak elkerülhető volt, még nem költetett el, és az 1874. évre ugy sem vitethetvén át, 1874-ben sem fog elköltetni.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Elfogadjuk!)* A kik elfogadják, méltóztassanak fölálni. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét.)*

Kvassay László központi bizottsági előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság javaslata szerint a törvényjavaslat czimének 2-ik sorában e szavak „év folyamában leendő“ kihagyandók és „évnek számlájára való“ kitétellel pótlandók. A 4. sorban e szó „szükséglendő“ helyett „fölmerült“ teendő.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? *(Elfogadjuk!)* A czim tehát a központi bizottság javaslata szerint elfogadtatik.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa az 1., 2., és 3. §-okat.)*

Kvassay László előadó: Az 1. és 2. §§-ok zársoraiban e szó „folyamában“ „számlájára“ szóval kicserélendő.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? *(Elfogadjuk!)* E szerint tehát a törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, a holnapi ülésben harmadszor is föl fog olvastatni.

Következik az erdélyi katonai kórházak után 1873- és 1874-ik évben fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Kvassay László előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság azon elvből indult ki, hogy ezen e törvényben megszavaztatni kért összeg nem a magyar kincstár, hanem a közös hadügyministerium terhére esik. Midőn mindemellett e törvényjavaslat megszavazását a központi bizottság inditványozza: ezt azon okból teszi, hogy az illető háztulajdonosok irányában a szerződésszerü kötelezettségek megtartassanak.

Azonban e törvényjavaslat megszavazásánál ismételtetni óhajtja a központi bizottság a tisztelt ház által már elfogadott határozati javaslatot, mely szerint a honvédelmi minister ur oda utasittatik, hogy ezen ekként kifizetendő összegeket a közös hadügyministertől visszakövetelje. Ilyen határozati javaslat mellett a jelen esetben e törvényjavaslatot átalánosságban a tisztelt háznak elfogadás végett ajánlja a központi bizottság.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Nem szándékozom a törvényjavaslat ellen fölszólalni, hanem két megjegyzést nem mellőzhetek. Először is tudva van a képviselőház előtt, mint e törvényjavaslat indokolásában a tisztelt honvédelmi minister ur által ki is fejtetik, hogy itt oly kötelezettséget vállalunk el, akár előleg, akár póthitel czimén, mely tulajdonképen a közös hadügyministert illeti.

Nem szeretném, ha ily előzmény által, ha szintén ez 1873- vagy 1874-re czéloztatik is, az illető háztulajdonosoknak kellő időbeni kielégitése szempontjából, egy idegennek, mert alkotmányos viszonyaink szerint a közös hadügyminister ránk nézve csakugyan idegen: jövőre nézve egy előlegezési kötelezettség alkottatnék. Azért szeretném itten érvényesiteni azon elvet, hogy jövőre nézve az alkotmányos magyar kormány ily kezdeményezéssel ne álljon elő, illetőleg az országgyülés idegen terheket az országra ily czim alatt ne róhasson.

Másodszor azon kérdést intézem a tisztelt honvédelmi minister urhoz, hogy egyfelől azon igéretnek, melyet ismételve méltóztatott hangsulyozni, s indokolásban is kifejtett, hogy ezen katonai kórodáknak sorsa mielőbb rendes törvényhozás utján oldassék meg, és hogy a beszállásolási viszonyok a katonára nézve rendeztessenek: annál inkább legrövidebb idő alatt megfelelni méltóztassék; másfelől pedig, hogy a minister ur intézkedjék az iránt, hogy Marosvásárhelytt, Kolozsvárott, és több helyen lévő katonai kórodákban, a melyek az ország által előlegezett költségeken tartatnak fön, a beteg honvéd is fölvétessék; mert a mint tudjuk, ez eddig nem történt. Magát a törvényjavaslatot, én mint kivételes intézkedést elfogadom.

Szende Béla honvédelmi minister: Tisztelt ház! Volt szerencsém e kérdésben már háromszor fölszólalni, mert háromszor került a ház elé. Maga az ügy nem szolgálhat praecedensül, mert nem elvi szempont vezette a tisztelt házat, hogy engem arra utasitson, hogy póthitelt kérjek; hanem a szükség és körülmény, a melyek szükségessé teszik, hogy ezen 4 vagy 5 helyen lévő kórodák föntartassanak. *(Halljuk!)*

Midőn én e törvényjavaslatot beadtam, azon szempontból indultam ki, mint azt a tisztelt ház utasitásában hangsulyozta, hogy mindaddig hatalmaztassam föl ezt előlegezni: mig e kérdés törvényhozásilag fog elintéztetni; mert ha ez nem történik: előbb-utóbb, például 1875-ben oda fogunk jutni, — ha ezen kérdés addig el nem intéztetnék, bármely körülményeknél s viszonyoknál fogva, itt e házban törvényhozásilag, — hogy akkor a honvédelmi minister ismét kénytelen lesz fölhatalmazást kérni, hogy az illető háztulajdonosokat kielégithesse.

Én egyébiránt meg vagyok győződve, hogy az ügy még 1874-ik évben el fog dőlni, és igy 1875-re nem fog többé átmenni.

A mi pedig azt illeti, hogy intézkedés történjék, hogy a honvédek is vétessenek föl ezen kórházakban: erre nézve kötelességemnek tartom kinyilatkoztatni, hogy nemcsak Erdélyben, hanem mindenütt, a hol katonai kórházak vannak, a beteg honvéd, mint bajtárs fövétetik és gyógyittatik. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja-e a tisztelt ház a szőnyegen lévő törvényjavaslatot átalánosságban? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatott,

Következik a részletes tárgyalás.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Törvényjavaslat

az erdélyi katonai kórházak után 1873- és 1874-ik évben fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről.

Kvassay László előadó: A czim második sorában a két első szó „évben fizetendő“ cseréltessék e szóval „évi“.

Elnök: Elfogadja-e a tisztelt ház? *(Elfogadjuk!)* A czim e szerint módosul.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1-ső szakaszát.)*

Kvassay László előadó: A központi bizottság véleménye szerint az 1. §. 9. sorából „m. kir.“ hagyassék ki.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a központi bizottság véleményét. *(Elfogadjuk!)* Az 1. §. tehát e szerint módosul.

Wächter Frigyes jegyzo *(olvassa a 2-ik §-t.)*

Kvassay László előadó: A központi bizottság ezen második szakaszt kihagyatni inditványozza.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a központi bizottság véleményét? *(Elfogadjuk!)* E szerint a 2. §. kihagyatik.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a 3. §-t.)*

Kvassay László előadó: Ezen szakasz most a 2. §. lesz. *(Olvassa:)* Végre minthogy a tisztelt képviselőház az igy előlegképen fedezett költségeknek megtéritését 1873. évi julius hó 1-jén tartott ülésében határozatilag már kimondotta, a központi bizottság ezen határozatot megujitani, és a következő határozati javaslatot ismételten elfogadni a tisztelt képviselőháznak ajánlja.

„Utasittatik a honvédelmi minister, az erdélyi kórházak bértöbbletének fedezésére kiadott összegek megtéritését a közös hadügyministeriumtól visszakövetelni.“

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? *(Elfogadjuk!)* E szerint a törvényjavaslat részleteiben is,

ezen a központi bizottság által javasolt határozati javaslattal együtt, elfogadtatván, a legközelebbi ülésben harmadszor fog fölolvastatni.

Következik a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vám illetékek ideiglenes megszüntetéséről szóló törvényjayaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vám-illetékek ideiglenes megszüntetéséről szóló törvényjavaslatot.*

Kvassay László előadó: Tisztelt ház! A több évek folytán bekövetkezett rosz termés szükségessé tette e rendszabály behozatalát, a mennyiben nemcsak a fölvidéki, de maguk a budapesti gőzmalmok is kényelenek voltak szükségletüket külföldről beszerezni.

Indokolja továbbá ezen lépést, vagyis a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vám-illeték ideiglenes megszüntetését azon körülmény is, hogy Olaszhonból és Németországból, az ezen államokkal fönálló kereskedelmi szerződések értelmében, a gabona behozatala vámmentes: mig Magyarország oly országokkal van körülvéve, melyekkel ily kereskedelmi szerződéseket még nem kötött, s igy, ha a magyar fogyasztóknak ezen tartományok gabonájára szükségük van: nem csupán a gabona árát, hanem még a vámilletéket is megfizetni tartoznak.

Ezen okoknál fogva a központi bizottság ezen törvényjavaslatot ugy átalánosságban, mint részleteiben elfogadásra ajánlja a tisztelt háznak.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház az imént fölolvasott törvényjavaslatot ugy átalánosságban, mint részleteiben? (*Elfogadjuk!*) Tehát elfogadtatott, és a legközelebbi ülésben harmadszor fog fölolvastatni.

Következik az 1873. évi közösügyi költségekre nézve a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló 375. számu törvényjavaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa az 1873. évi közösügyi költségekre nézve a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló törvényjavaslatot.)*

Kvassay László előadó: Tisztelt ház! Az ezen törvényjavaslatban foglalt összeget a delegatio szintén már megszavazta, és igy a központi bizottság annyival is inkább ajánlja ezen törvényjavaslatot megszavazásra; mert a pénzügyminister a pénzügyi bizottság egyik ülésében kijelentette, hogy ezen póthitel a magyar kincstár födözését nem fogja igénybe venni, minthogy a mult évben a katonákat hadigyakorlatra és öszpontositásra be nem hivták, és igy az e czimen a közös hadügyministerium költségvetésében fönmaradt tétel kiadatlanul megmaradt, és igy ebből ezen megszavazandó póthitel födözhető lesz.

Ennélfogva ugy átalánosságban mint részleteiben elfogadásra ajánlja a központi bizottság a törvényjavaslatot.

Gullner Gyula: Tisztelt ház! Én nekem nincs észrevételem a törvényjavaslat ellen; csak a tisztelt előadó ur azon indokolására vagyok bátor észrevételt tenni, hogy ő azzal indokolja a törvényjavaslat elfogadását, hogy a pénzügyminister a pénzügyi bizottságban kijelentette, hogy ennek megszavazása által a kincstár igénybe nem fog vétetni, a mi más szóval annyit tesz, hogy ezen pénzre nincs szükég; már pedig ha ezen, pénzre nincs szükég: akkor nem értem a törvényjavaslat czélját, s akkor azt el sem fogadhatnám. Nem tudom, jól értettem-e az előadó urat; de azt hiszem, előadását igy kell értenem és nem másként.

Kvassay László előadó: Bocsánatot kérek, e törvényjavaslatot meg kell szavazni azért, mert minden összegnek, melyet a közös kormány igénybe vesz, az illető törvényhozások budgetében elő kell fordulnia. Ez egy megtakaritás, a melyből a honvédelmi minister ur ezen póthitelt födözni fogja.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Miután ezen törvényjavaslat hasonló természetü, mint az előbbi másodhelyen letárgyalt törvényjavaslat: ennélfogva az ott elmondottakra kiterjeszkedni nem kivánok; de igen csodálkozom, hogy a tisztelt előadó ur eltekintve azon rövid jelentéstől, mely a tisztelt ház elé adatott, ezen törvényjavaslat indokolásánál, attól egészen ellenkező állitásokat hoz föl; ellenkezőket — mondom — mert ilyen értelemben a központi bizottság által bizonyosan utasitva nem lőn, ellenkezőket mondott annyival inkább, mert, hogy a ministerelnök ur mint ez idő szerint pénzügyminister, mit nyilvánitott, és mikor nyilvánitotta ezt: ezt a háznak adatszerüleg kellene tudnia. E helyett a központi bizottság tisztel előadója csak röviden mintegy magán-értesülésből mond el olyanokat, mik nagy befolyással vannak e törvényjavaslat el- vagy el nem fogadására. Midőn kijelenteném, hogy a jelen törvényjavaslatot részemről el nem fogadhatom, egyuttal bátor vagyok annyit megjegyezni, hogy, mint a kimutatásból méltóztatik látni, ezen pótlólag fizetendő összeg két czélból követeltetik. Azok egyike vonatkozik a hadügyministeriumnak a világkiállitás által fölmerült költség-többletére, tudniillik azon 6 hó alatt, mig Bécsben a világkiállitás tartott, a bécsi helyőrségnek nagyobb zsold utalványoztatott. A második vonatkozik még a mult évben a közösügyi hivatalnokok- és szolgáknak utalványozandó fizetés-többletre.

Hogy mind ez mikért került a magyar országgyülés elé, és miként szükséges ezekről törvényt alkotni: ezt részemről nem értem.

Annál kevésbé vagyok hajlandó a jelen törvényjavaslatot megszavazni, mert épen a költségtöbbletet, — nevezzük póthitelnek vagy bárminek, — leg-

kevésbé sem találom az 1867 : XII. törvényczikkben azok sorában, melyek, mint közösügyi költségek a költségvetési törvénybe a maga rendjén beiktatandók volnának. Annál kevésbé szükséges pedig ezen összegeket megszavazni, miután méltóztatnak tudni, hogy a magyar törvényhozás a világkiállításnak busás áldozatokat hozott, s egyátalában nem szükséges, hogy még ezekkel is növeltessenek az állam költségei.

Én részemről erre legkevesebb okot sem találok, s azért hiszem, hogy ha a ministerelnök-pénzügyminister ur bővebben megfontolja ezen okokat: hajlandó lesz a törvényjavaslatot félretenni.

Kvassay László előadó: Tisztelt ház! Előttem szólott képviselő urnak csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy ugy látszik, hogy ő a nagy költséggel kiadott irományokat nem szokta elolvasni; mert ha átolvasta volna a pénzügyi bizottság jelentését: abból láthatta volna, hogy a pénzügyminister a pénzügyi bizottságban megtette ezen jelentést; én tehát nem magánuton, hanem az irományokból meritettem azon indokokat, melyeket az imént bátor voltam fölhozni.

Nikolics Sándor: Tisztelt ház! Én a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadnám: ha azt találnám, hogy az szabatosan van fogalmazva; de miután a pénzügyi bizottság jelentésében az foglaltatik, és még a tisztelt előadó ur is azt mondja, hogy a födözetről gondoskodni nem kell, miután ezen összegek megtakarittattak már más czimeken: tehát nem kellene a törvényjavaslatban annak állani, hogy „kiszolgáltatik," hanem „le fog számittatni a kiszolgáltatott és megtakaritott összegekről." Ennek következtében a következő határozati javaslatot vagyok bátor a tisztelt ház elé terjeszteni:

Határozati javaslat.

„Miután a pénzügyi bizottmány jelentése szerint az 1873-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő 249.565 forint és 16 kr külön födözetéről gondoskodni azon okból nem kell, mert a pénzügyminister nyilatkozatai szerint, az ezen póthitel fizetésére szükséges összeg azon megtakaritásokból lesz födözhető, melyek a közös hadsereg költségének más czimeiben ez év folyamában már annálfogva is történtek, hogy hadigyakorlatok a mult évben nem tartathattak; — ellenben a 375. számu törvényjavaslat a fönidézett összegnek kiszolgáltatásáról szól, nem pedig leszámitásáról a már előbb kiszolgáltatott, de föl nem használt összegekből, mondja ki a képviselőház határozatilag: az 1873-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló törvényjavaslat szabatosabb fogalmazás végett a pénzügyminister urnak visszaadatik."

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Tisztelt ház! Én részemről a beadott módositványt nem fogadom el; mert igaz ugyan, hogy elődöm, a volt pénzügyminister fölvilágositásul azt mondotta, hogy ezen összegnek valóságos beszámitására nem lesz szükség, a menynyiben más czimekben eszközölt megtakaritások fölöslegében födöztetik; de azért ennek mégis bele kell jönnie a törvénybe, mert a közös ministerek ép ugy, mint a magyar ministerek nincsenek följogositva arra, hogy az egyik czimnél eszközölt megtakaritásokból a másiknál történt tulkiadásokat födözhessék.

Az, a mit tisztelt elődöm mondott: az az egész évi kezelésre vonatkozik, tudniillik az év végén ki fog tünni, hogy Magyarország a közös kiadásokra nem fog többet fizetni, mint eddigelé fizetett; de azért szükséges, hogy ez a budgetbe belejöjön, mert különben ezen czimek födözet nélkül maradnának.

Elnök: Szólásra senki se lévén fölirva, mielőtt szavazásra kitüzném a kérdést, még egyszer föl fog olvastatni Nikolics Sándor képviselő ur határozati javaslata.

Huszár Imre jegyző (*ujra olvassa Nikolics Sándor határozati javaslatát.*)

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a szőnyegen lévő törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadja; ennélfogva a határozati javaslat elesett. Következik a részletes tárgyalás.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Kvassay László előadó: A központi bizottságnak semmi észrevétele nincs.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház részleteire nézve is az imént fölolvasott törvényjavaslatot? (*Elfogadjuk!*) E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, a harmadszori fölolvasás a holnapi ülésben fog megtörténni.

Következik a Nagy-Brittánia és Irrhon egyesült királyságával a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Kvassay László előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság ezen törvényjavaslatot ugy átalánosságban, mint részleteiben a vele kapcsolatban lévő szerződéssel elfogadta és elfogadás végett ajánlja a tisztelt háznak.

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Én is elfogadom ezen szerződést, a mi annak lényegét

illeti annyival is inkább, mert azt látom, hogy sokkal szabadelvübb, mint voltak azon hasonló szerződések, melyek a ház által már elfogadtattak; de a forditás oly hibás, annak több §-a annyira elüt az angol eredetitől, hogy azt gondolom, igen helyesen cselekednék a tisztelt ház, hogy ha a forditás átnézése végett e törvényjavaslatot visszautasitaná a központi bizottsághoz azon utasitással, hogy angolul értő képviselők közbejöttével az egészet nézze át, és ugy terjeszsze elő a képviselőháznak.

Ha ezen inditványt nem méltóztatik elfogadni, kénytelen leszek több szakasznál fölszólalni, a mi — miután mindnyájan nem értünk angolul, és miután a két szöveg összehasonlitásának szüksége fog fönforogni : aligha lenne czélszerü.

Csemeghy Károly igazságügyi államtitkár: Nem tagadom, hogy Irányi képviselő urnak igaza lehet, ha az angol szöveg szavait összehasonlitja a magyar szöveg szavaival. (*Irányi Dániel közbeszól*: *Értelmével!*) Nincs ellene kifogásom, akár szavaival, akár értelmével méltóztatik összehasonlitani. Grammatikális tekintetben a két szöveg közt lehet eltérés; de ha a kifejezést méltóztatik tekinteni, melylyel a törvényben megállapitott fogalom magyarul vagy németül megjelöltetik, és ha összehasonlitani méltóztatik azt az angol szövegnek ugyanazon fogalmat megállapitó körülirottabb kifejezésével: akkor a congruentiat meg fogja találni. Ez nemcsak egy, de több helyen van, és ezek képezték a magyar s az osztrák igazságügyministeriumoknak az angol kormánynyal való érintkezésükben a legeltérőbb pontokat és a leghosszabb discussió tárgyát. Nincs módunkban az angoloknak megszabni, hogy mily terminologiával éljenek egyik-másik büntett kifejezésében. Mint méltóztatnak tudni, Angliának codificált törvényei és elvekre reducált intézkedései nincsenek. Ott bizonyos körülirottabb kifejezésekkel élnek oly fogalmak meghatározásánál is, melyek nálunk egy szóval fejeztetnek ki. Igy a 15-ik pont ezeket mondja: „Threats by letter or otherwise with intent to extort.“ Mindenki tudja, hogy ez a zsarolás körülirása, és hogy ezen szavakban az fejeztetik ki, a mit a németek „Erpressung“ alatt értenek. Igy jött, hogy ezen hosszu angol szöveg helyett a német szövegbe ezen szó jött: „Erpressung,“ a magyarba pedig: „zsarolás.“

Ez tette szükségessé, hogy például a 4. pontnál és a 3. pontnál is, miután itt igen hosszu sorozata foglaltatik a szavaknak, még hozzá kellett tenni, hogy mind annak ellenére, hogy részletesen ki van téve, nem érvényes, hacsak a Magyarországban hatályban lévő törvények és gyakorlat szerint, vagy pedig a mennyiben Austriát illetné, az austriai büntető-törvénykönyv szerint nem képezne büntettet. Történt ez azért, mert nincs hatalmunkban az angol törvényhozásnál már századokon át megállapitott nézeteknek és eszméknek más irányt adni, mint a mely ott az uralkodó. Nekünk a létezőhöz kellett tehát alkalmazkodnunk. A mennyire lehetett, segitettünk hosszas küzdelmek és jegyzékváltás után. Más helyen pedig, a hol nem lehetett segiteni: szorosan körülirtuk a dolgot, hogy az alkalmazásban baj vagy félreértés ne támadjon.

Ismétlem, hogy épen a két szövegnek teljes öszhangoztatásának lehetlensége képezte a leghosszabb jegyzékváltás tárgyát.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Csak azt akarom megjegyezni, hogy ezen kiadási szerződés három nyelven köttetett, tudniillik angol, német és magyar nyelven. A német szöveg megfelel a magyarnak, a magyar pedig a németnek. A németek ép ugy kénytelenek voltak a szerződést saját műnyelvükhöz idomitani, mint mi, — mint ezt tisztelt képviselőtársam Csemeghy, már megérintette.

Egyébiránt, mert a két textus, autenticus textus: ez nem puszta forditás, mindkét textust aláirták az illető ministerek, és minket az fog kötelezni, a mi magyar nyelven törvényeinkbe iktattatik. Hogy pedig lényegében a magyar szöveg az angolnak megfelelő: mutatja azon textus, melyet az osztrák igazságügyminister német nyelven elfogadott, és a mienkkel megegyez.

Simonyi Ernő: Nem voltam jelen, és igy nem is volt időm a törvényjavaslatot tüzetesen tanulmányozni; de a mint futólagosan belenéztem, igen lényeges különbséget vettem észre a két szöveg között. Nem a szavak, nem a grammatika, hanem a dolog érdemére nézve egészen más a két szöveg.

Igy azon példánál is, melyet Csemeghy képviselő ur fölhozott, ezen kifejezés: Treats beg letter orather wise with intent to extort, — nem zsarolás; van ugyan valami benne a zsarolásból, de az inkább zsarolási kisérlet, vagyis zsarolási szándékból tett fenyegetés. E szerint tehát zsarolás még nem követtetett el. Itt van például: Otaining money or goods by false pretences. Ez egy oly absolut jeleggel biró büntett, melyet félreismerni nem lehet, de az más, mint „pénznek vagy egyéb dolognak ámitás, csalás általi szerzése.“ (*Csemeghy Károly közbeszól*: *Nincs más kifejezés!*) Megengedem, hogy nincs; de méltóztassanak megnézni a tisztelt képviselő urnak, én arra elkészülve nem vagyok, hogy minden egyes szakaszra, melyet itt fölolvastam, módositványt adjak be, nem is igénylem, hogy az én módositványom conrrect lesz, de arról biztositathatom, hogy ez itt: childstealing, mást jelent, mint gyermekrablást; ez nem gyermekrablás, hanem gyermeklopás. Rablás az, midőn erőszakkal vitetik el valami. Itt van egy másik: Robbery with violence or with menaces; ez nem emberrablás, mert

itt egészen másról van szó. Megmagyarázom a különbséget.

Nekem például perem van, melyben valakit, ki holnap ellenemben, mint veszedelmes tanu megjelennék, erőszakosan lefoglaltatok, hogy meg ne jelenhessék. Ez nem emberrablás, mert én nem akarom őt örökre letartóztatni; hanem ismét szabadon bocsátom.

Csemeghy Károly államtitkár *(közbeszól:)* Ott van: törvénytelen letartóztatás!

Simonyi Ernő: Nem fog semmi elv megértetni,s semmi pártérdek szenvedni az által, ha méltóztatnak, mint Irányi inditványozá, a központi bizottsághoz visszautasitani a törvényjavaslatot, hogy a forditást ujból átnézze; pártolom tehát Irányi tisztelt barátom inditványát.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Minden tudománynak megvan a maga műnyelve. Az angolok jogi műnyelve a többi európai népekétől sok tekintetben eltér. A mi a „zsarolás“ kifejezést illeti: az megfelel tökéletesen azon értelemnek, melyet a kérdéses pontnak az osztrák minister is tulajdonit e szóban: „Erpressung.“

A mi a gyermekrablást illeti: ez oly terminus technikus kifejezés, melyet elfogadtunk annak megjelölésére, midőn valaki jogtalanul gyermeket erőszakkal vagy ravaszsággal hatalmába ejt. Igaz, hogy lopás az, ha valamely tárgy elvitele erőszak nélkül történik; rablás pedig az, mely erőszakkal történik; de ez csak ingó dolgokra nézve áll; gyermekrablásnál ezt a megkülönböztetést nem tesszük. És igy van ez az emberrablásnál is. Emberrablást követ el az, a ki valakit jogtalanul hatalmába ejt, hogy azt czéljaira fölhasználja; az osztrák szöveg meg azt teszi hozzá, és a külföldi hatalomnak kiadja. Igy az osztrák jognak is megvan a külön fogalma. Egyébiránt reánk a magyar szöveg egyedül irányadó.

A törvényjavaslat és a szerződés kimondja, hogy a fogalmak nálunk a magyar jog szerint fognak meghatároztatni. A jelen szöveget irta alá Andrássy gróf külügyminister és Buchanan angol követ is, és miután a magyar szöveg értelmére nézve megfelel az angolnak: kérem, méltóztassanak azt jelen alakjában elfogadni.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Miután Irányi Dániel képviselőtársam nem is azért szólalt föl, mintha csak irály, grammatikai szempontból volna neki ellene kifogása, és miután fölszólalását, ugy látszik, ugy a minister, mint az államtitkár ur oda magyarázták, mintha a szerződés hibásan lenne átforditva: kötelességemnek tartom azt válaszolni, hogy, miután a jelen törvényjavaslat életbeléptetésére nézve semmi határidő nincs kitüzve, miután továbbá az igazságügyminister ur az ily szerződések beterjesztésénél a magyar szövegért felelős, és miután azt méltóztatik mondani indokolásában, hogy a szerződést, mely három nyelvü, tudniillik magyar, német és angol hiteles szövegben köttetett meg, csak két, tudniillik magyar és angol nyelven tartottam szükségesnek törvényjavaslatomba fölvenni, miután a Magyarország és Angolország közt fölmerülhető kiadási esetekben csakis e két szöveg lesz irányadó. Támaszkodva a minister urnak épen ezen indokolására és előbbi szavaira, és amennyiben a dolog természete is ugy hozza magával, hogy Magyarországra nézve a magyar szöveg az irányadó: annálfogva nemcsak irályi és nyelvi tekintetben kell szabatosnak lennie; hanem a magyar jogi fogalmaknak is megfelelnie: nem látom át, hogy miért méltóztatik a kormány az ugy beterjesztett szerződést föntartani, mely, hogy a német nyelvvel talál, megengedem; de hogy a magyarral nem talál, azt tisztán tudom; kérem az Irányi Dániel inditványa szerint a szöveg szabatosabb megállapitása végett a szerződést a központi bizottsághoz visszautasitani.

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Miután mindnyájan kijelentettük, hogy a törvényjavaslatot elfogadjuk: valóban nem értem, miért ragaszkodik a minister ur ahhoz, hogy az fölül ne vizsgáltassék. Hiszen lehetetlenség, hogy itt professori vizsgálatot tartsunk. Mihelyt fölmerült azon kétely, hogy vajon jól vagy roszul van-e forditva, és miután már több példát is fölhoztak, hogy roszul van forditva: nem látom át, hogy miért ne lehetne azt fölülvizsgálat végett egy bizottsághoz visszautasitani. Ugy az igazságügyminister ur, mint az államtitkár ur aprólékos szóbeli eltérésekről beszéltek; de már csak azon pont, mely a törvényczikknek második részére vonatkozik, oly lényeges különbséget tesz, hogy ha csak egy perczig méltóztatnak fölötte gondolkozni: meg fognak győződni róla, hogy ez egymagában szükségessé teszi, hogy szabatosabban szövegeztessék.

A negyedik czikk szövegében világosan ki van mondva: „under examination“ „vizsgálat alatt“, és semmi egyéb. A magyar szövegben hozzá van téve „más büntető cselekmény miatt vizsgálat vagy büntetés alatt áll.“ Hiszen ez szörnyü kellemetlen, hogy, miután nem követeljük hogy a háznak minden tagja angolul tudjon, hogy ilyen vitát tovább folytassunk; de a tény alapos és nagyon sajnálom, hogy nincs itt két jobb oldali angolul tudó képviselő ur, kik maguk is bevallották, hogy ezen forditás rettenetesen rosz. Kérem tehát, ne vesztegessük az időt: hiszen a bizottságnak csak pár órájába kerülne az átvizsgálat, küldjük tehát vissza a bizottsághoz.

Szlávy József miniszterelnök: Tisztelt ház! Meg nem állhatom, hogy megjegyzést ne tegyek azon ismételve és ismételve történt állitásra, hogy a ház utasitsa a törvényjavaslatot a köz-

ponti bizottsághoz, hogy ezen fordítást fölülvizsgálja. Bocsánatot kérek, ez nem fordítás, ez eredeti textus, melyet fölülvizsgálni nem lehet hivatva senki. Szintoly joggal mondhatná a tisztelt képviselő ur, hogy az amerikaiak roszul forditották az angol szöveget; mert a szerződés köttetett magyar, angol és német nyelveken. Itt tehát fordításról, a mely fölülvizsgálat alá esnék, nincs szó: arról van szó, hogy a tisztelt ház méltóztassék elfogadni ezen szöveget, a magyar szöveget, mint a mely ránk nézve egyedül kötelező, — elfogadni ugy, a mint van. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Én csak a ministerelnök ur előadására kivánok egy megjegyzést tenni; ugyanis ő azt méltóztatott mondani, hogy a magyar szöveg az eredeti szöveg, valamint az angol is eredeti. Ha ez ugy van, amint nem kételkedem: akkor nem ugyanegy szerződés, hanem két, egymástól némely pontokban eltérő szerződés fekszik előttünk; már pedig a tisztelt kormány ugy terjesztette be ezen törvényjavaslatot, mint ugyanegy szerződésre vonatkozót. Én tehát kérem, méltóztassék a tisztelt ház elhatározni, hogy a törvényjavaslat összehasonlitás végett visszaküldetik a központi bizottsághoz.

Tisza Kálmán: Csak indokolni akarom röviden szavazatomat. *(Halljuk!)* Én magam is látom, hogy szóról-szóra nem felel meg mindenben az angol szöveg a magyarnak, ugy, hogy ha fordításról volna szó: valósággal igen helyén volna ezt visszaküldeni a központi bizottsághoz, hogy revideálja.

De miután hivatalosan biztosittattunk arról, hogy minket a magyar, mint eredeti szöveg, kötelez, hogy már most mi, a magyar képviselőház, azt mondjuk, hogy mi nem akarjuk, hogy minket a magyar szöveg kötelezzen, mint eredeti, hanem mi az angol szöveget akarjuk magunkra nézve kötelezőnek elfogadni: azt nem látom helyesnek. *(Derültség és helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén fölirva, fölhivom azon képviselő urakat, kik a szőnyegen lévő törvényjavaslatot átalánosságban a részletes vita alapjául elfogadják: méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a czimet, az első §. 1-ső, 2-ik, 3-ik czikkeit, melyek észrevétel nélkül elfogadtatván, olvassa a 4-ik czikket.*)

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Mindenekelőtt Tisza Kálmán tisztelt képviselőtársamnak legyen szabad megjegyeznem azt, hogy ha az közönyös dolog volna: vajon a magyar szöveg megegyezik-e az angollal: akkor először is nem látom át, miért terjesztette a kormány a két szöveget elő; másodszor én egyátalán nem gondolom közönyösnek azt, midőn szerződésről van szó, mely tehát mind a két felet kötelezi. Mert ha mi már a szerződés megállapitásában a kétely magvát hintjük el: akkor előre biztosak lehetünk, hogy fölmerülő esetekben a két kormány közt viszálkodás fog támadni; egyik igy, a másik amugy fogja értelmezni a szerződést, s az angol az angol szöveget tartván eredetinek, s a szerint magyarázván, kiadatását kivánja valamely bünösnek, a kinek kiadatását a magyar kormány a magyar szöveg értelmében meg nem engedheti. A szerződéseknek tökéletesen egyformáknak kell lenni: a mi az értelmet illeti; lehetnek különbözők a szavakra, de az értelemre nézve nem. Ennélfogva én nem fogadhatom el azon okot, hogy azért nem kell gondolni az angol szöveggel, minthogy mi a magyar szöveget tartjuk helyesnek. Ez elvből indulván ki, kénytelyen vagyok a 4-ik czikknél, — és itt megvallom, nem oly lényeges az eltérés, mint lesz a 11-ik és 12-ik czikknél, — fölszólalni.

A 4-ik czikknek második kikezdésében a 4-ik sorban előfordul ezen szó: vagy büntetés alatt áll, mi az angol szövegben egyátalán nem fordul elő. Az angolban tudniillik csak arról van szó, hogy ha az illető, kinek kiadatása kéretik, vizsgálat alatt áll, a magyar pedig hozzáteszi: vagy büntetés alatt áll.

Erre azt fogja mondani a tisztelt minister ur vagy Csemeghy képviselőtársunk, hogy az értelme ugyanaz, mert a következő szavakból kiderül, hogy még azon esetben is, ha büntetés alatt áll: van rendelkezés; de én, miután itt az angolban csakis vizsgálatról van szó: nem látom át, hogy miért tegyük bele a magyar szövegbe, hogy „ha vagy büntetés alatt“ áll.

Azonkivül disjunctive van az utolsóelőtti sorban ugyanazon kikezdésben, a mi copulative van az angolban; a magyarban tudniilik van „vagy“ — az angolban pedig „és“, a mit ugy lehetne és kell, véleményem szerint, szövegezni: „és midőn, ha elitéltetett, büntetését kiállotta.“ Ez magyarul van mondva, s meg is felel az angol szövegnek. A harmadik kikezdés harmadik sorában ezen szó fordul elő: „vagy visszatartatnék“, tudniillik az, a ki mással polgári perben áll, holott az angol szöveg nem „visszatartást“, a mely tulajdonképen nem is jogi műszó, hanem „letartóztatást“ ért. Ez igy lévén, én ezen 4-ik §-ust következőképen kérem szövegeztetni: *(Halljuk!)* jelesül a második kikezdés negyedik sorában e szavak „vagy büntetés“ hagyassanak ki, a kikezdés végét pedig módosittatni kivánom ekképen: „és midőn, ha elitéltetett, büntetését kiállotta.“ A harmadik kikezdés harmadik sorában pedig e szó helyett „visszatartatnék“ tétessék „letartóztatnék.“

Csemeghy Károly: Tisztelt ház! Irányi Dániel képviselő ur azt mondja, hogy az angol szövegben nincs megkülönböztetve, hogy ha vizs-

gálat vagy büntetés alatt áll. Ez volt azon kiindulási pont, a mit később ő maga is megczáfol; mert azt mondja, hogy csakugyan az angol szövegben is ott van a megkülönböztetés, hogy ha valaki vagy vizsgálat alatt áll Angliában, vagy pedig büntetés alatt áll Angliában. E két esetben nem adatik ki.

E két eszme, a mint később maga is elismerte, az angol szövegben is benne van, de benne is kellett lenni szükségképen, és nem is lehet másképen nemcsak Angliára, de ránk nézve sem. Mi sem adunk ki olyan magyar alattvalót, ha az elkövetett büntett miatt vizsgálat alatt áll, és szintén nem adunk ki angol alattvalót, ha Magyarországon elkövetett büntett miatt Magyarországon büntetés alatt áll. Ezen kifejezés: „vizsgálat és büntetés" hibás a magyar nyelvben, de az angol nyelv sajátságaihoz tartozik; hibás, mert egy embernek vagy vizsgálat alatt kell állnia, s akkor ezért nem adatik ki, vagy büntetés alatt áll, s akkor e miatt nem adatik ki. Ugy hiszem, tisztelt ház, ez egymással nem találkozik, ez ugyanazon cselekményre vonatkozik; s azt hiszem, bebizonyitottam azt is, hogy a törvényjavaslatnak ugy ezen, valamint többi részére nézve, midőn a dolognak jogi meghatározásáról szól, az igazságügyministerium igen óvatosan, igen lelkiismeretesen járt el a fogalmak egymástóli megkülönböztetésével és föntartásával; én tehát kérem a tisztelt házat, méltóztassék a szöveget ugy, a mint az van; elfogadni. *(Helyeslés.)*

Még egy észrevételem van.

A mi a visszatartás és letartóztatás közti megkülönböztetést illeti: itt polgári perről van szó, erre vonatkozik a visszatartás, és megkülönböztetés van téve a „letartóztatástól", mely a 11. pontban emlittetik, a mely kifejezés, mint az igazságügyminister ur is mondotta, az embernek erőszakos letartóztatását involválja.

Egészen más a visszatartóztatás, a mely polgári, s egészen más a letartóztatás, a mely criminális ügyekre vonatkozik; ezért van a két fogalom ugy az angol szövegben, mint a magyarban két különböző szóval kifejezve.

Elnök: Szólásra nem lévén senki följegyezve: szavazás előtt még egyszer föl fog olvastatni Irányi képviselő ur módositványa.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa Irányi Dániel módositványát.*

Elnök: Méltóztassanak azok, a kik az eredeti szövegezést fogadják el, fölállani. *(Megtörténik.)* Tehát a többség elfogadta.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa az 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. §§-at, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak, olvassa tovább a 12. §-t.)*

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Ezen czikk igen hibásan van, sokkal hibásabban, mint a többiek forditva; jelesül azon eszme, mely az angol szövegben igen világosan és a maga helyén van kifejezve, tudniillik a kiadatást a megkeresett államhoz képest eszközöltessék, megtagadtassék vagy megadassék. A magyar szövegben ez egész hátul van, és, ugyszólván, érthetetlen. A magyar szöveg jelesül azt, hogy a kiadatás csak a megkeresett állam törvényeihez képest eszközöltessék, nem mondja ott, a hol annak helye van mindjárt eleinte, az pedig, véleményem szerint, lényeges, és annálfogva én ezt ekként kérem szövegeztetni. *(Olvassa:)* „XII. czikk. A kiadás csak az elfogatás utáni 15 nap lejártával, és csak az esetben eszközöltetik, ha a bizonyitékok elegendőknek találtattak a megkeresett állam törvényeihez képest akár arra, hogy az elfogott ellen fölvizsgálat elrendeltessék, ha a büntetendő cselekmény a megkeresett állam területén követtetett volna el, akár pedig arra, hogy bebizonyittassék, hogy az elfogott egyén ugyanaz azzal, a ki a megkereső állam birósági által elitéltetett. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Csemeghy Károly igazságügyi államtitkár: Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy a különbség a kettő közt csupán abban áll, hogy Irányi képviselő ur azt mondja, hogy „a megkereső állam törvényeihez képest"; a megállapitott szöveg pedig azt mondja, hogy „a megkereső állam törvényei szerint". Egyéb különbség a kettő közt nincs. Mert az az eszme, hogy ha Anglia megkeresi Magyarországot, hogy valamely itt létező és Angliában büntettet elkövetett egyént adjon ki, és a bizonyitékokat arra nézve megküldi, hogy ezek bizonyitó erejének, a magyar törvények szerint, olyanoknak kell lenniök, hogy a magyar bíróság azon esetben, ha itt követtetett volna el a büntett, annak elfogadását elrendelné: ezen bizonyitékok alapján ezen eszme, ugy hiszem, nagyon világosan benfoglaltatik az idézett §-ban. Lehet az egyik tényezőt, egyik elemet előbbre, a másikat háttérbe tenni, azzal ugy hiszem, hogy a dolog érdeme nem változik. Az eszme, hogy saját törvényeink szerint kell a bizonyitékoknak bizonyitó erővel birni, másrészről angol törvények szerint kell a bizonyitékoknak bizonyitó erővel birni, hogy ha Anglia részéről követeltetik a kiadatás: ezen eszme a lehető legvilágosabban bennfoglaltatik a törvényjavaslatban, és azért kérem annak elfogadását. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Nehogy ismét félreértessem, kénytelen vagyok megjegyezni, hogy igen jól tudom, hogy ha ilyen szerződés létrejő: akkor lényegileg egy szövegnek a másiktól eltérni nem szabad. De még eddig legalább, a miket hallottunk, a jelen esetben is lényegben eltérés egyátalában nincs.

Az egész baj onnan ered, hogy a mi törvényeink és szerződéseink magyar szövegezése ren-

desen igen rosz és igen hibás, s hacsak arról lenne szó, hogy ezt kijavithassuk: magunktól, teljes készséggel járulnék Irányi tisztelt barátom módositványához, mely ugyanazt az elvet jobban fejezi ki és correctebben magyarul. De most nem arról van szó. Ha a magyar szöveg is eredeti szöveg: minden változtatás természetszerü következménye, hogy diplomatiai uton vissza kell küldeni és ujabb tárgyalásoknak kell megindittatnia; azután a dolog megint idejő, és igy oly szerződés létrejövetele, melynek lényegében és intentioiban mindannyian megnyugszunk, sőt kivánatosnak tartjuk: hosszu időre elhalasztatik. Én tehát részemről, miután ezt nem akarom, constatálom ugyan, mert kénytelen vagyok constatálni, hogy helyesebben volna azon szöveget, melyet Irányi tisztelt barátom beadott, s igen sajnálom, hogy ministeriumunk egyikében nem tudnak magyarul irni, de nem akarván a dolgot veszélyeztetni, s miután Irányi tisztelt barátom módositványa lényegében egy a törvényjavaslatban foglalt szöveggel: az utóbbit fogadom el.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Ha a törvényjavaslat tárgyalásának megkezdésénél az igazságügyministeri államtitkár ur megmondotta volna, hogy ez már alá van irva: akkor én is azt mondottam volna, hogy a most beterjesztendő módositások nagy nehézségeket képeznek, és csakis azon esetben hozandók elő, ha valósággal lényeges különbséget képeznek. Én részemről megvallom, hogy lényeges eltéréseket látok ezen két szövegezésben, és előre is megmondhatom, hogy a szerencse csak az, hogy Magyarország és Angolország nagyon sok viszonya összeköttetésben nincsen. Különben ezen szerződésnek ily módoni forditása Magyarországot előbb-utóbb háboruba keverte volna. *(Ellenmondás jobb felől.)*

Csak az rázhatja fejét, a ki ily dolgokhoz nem ért. Bocsánatot kérek, a lehető legveszélyesebb következéssel járhat, ha ezen szerződés Franczia és Angolország közt köttetik meg: nem telik le három hó és háboru üt ki a két ország között. Én meghajlok az igen tisztelt igazságügyministerium csalhatatlan bölcsessége előtt, ha ők igy forditották, tehát maradjon meg. De constatálom, hogy roszul van forditva, hogy azon szövegezés érthetetlen és én fölhivok bárkit: mondja meg, hogy ezen 12. §. magyarul mit akar mondani? mert azt máskép meg nem lehet érteni, ha csak az angol szöveget nem olvassa el az ember. Ha most, midőn arról tanácskozunk, hogy a magyar szövegezés jó-e vagy sem, s ebből pártkérdést csinálunk: akkor nincs többé mit beszélni.

Beöthy Algernon jegyző: (*olvassa Irányi Dániel módositványát.*)

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a 12-ik szakasz szövegezését fogadják el, méltóztassanak fölállni. *(Megtörténik.)* A többség az eredeti szöveget tartja meg.

Beöthy Algernon jegyző: *(olvassa a 13—18. czikket és a 2. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, a holnapi ülésben harmadszor föl fog olvastatni.

Következik a napirend harmadik tárgya, vagyis az állandó pénzügyi bizottság jelentése azon módositvány tárgyában, melyet Tisza Kálmán képviselő az állandó pénzügyi bizottság 410. sz. jelentésében az inségtől sujtott vidékek érdekében inditványozott határozati javaslathoz illetőleg a kormánynak adandó fölhatalmazásra vonatkozó inditványhoz előterjesztett.

Széll Kálmán a pénzügyi bizottság előadója: Midőn a tisztelt ház a ministeriumnak az inség ügyében tett előterjesztését tárgyalás alá vette: ezen ügyben azon határozatot hozta a pénzügyi bizottság jelentése alapján, hogy fölhatalmaztatik a ministerium arra, hogy az inség enyhitésére 1 millió forint erejéig kölcsönöket utalványozzon a törvényhatóságoknak mérsékelt kamat mellett és könnyü visszafizetési föltételek alatt azon czélból, hogy a törvényhatóságok azon általok kölcsönképen fölveendő összegeket megyéik területének azon részén, hol a mutatkozó inség folytán szükségesnek látszik, közmunkák létesitésére forditsák.

Midőn a ház ezen határozatot kimondotta, két elvre támaszkodott; először arra, hogy a munkaképesek ne alamizsnával, hanem munkával segittessenek; másodszor, hogy a munkaképtelenek segitése a társadalom föladata, ugymint az egyeseknek, testületeknek és községeknek. Ezen határozatot Tisza Kálmán képviselő ur nem tartotta kielégitőnek, mondván, hogy a jelen sulyos és kedvezőtlen viszonyok közt az államnak föladatában áll, előmozditani azt, hogy azok, kik társadalmi uton hivatvák a munkaképtelenek segélyezésére: ezen hivatásuknak megfelelhessenek. Ezen czélból beterjesztette módositványát, a tisztelt ház pedig véleményadás végett azt a pénzügyi bizottsághoz utasitotta.

Ezen módositványnak alapeszméje tehát az, hogy miután azon sulyos közgazdasági csapások folytán, melyek az országot érték, az ország közgazdasága egészben annyira meg van renditve, hogy azok, a kik hivatvák a munkaképtelenek segélyezésére: a maguk jövedelméből ezen sanyaru anyagi viszonyok következtében, azt nem tehetik; de a hitel teljes megromlása folytán sem lesznek egyesek, községek és testületek azon helyzetben, hogy e hivatásuknak megfelelhessenek: tehát lépjen közbe az állam és utalványozzon 500 ezer forintot e czélra. A módositványnak ezen alapeszméje helyes és a viszonyok által teljesen indokolva van, és a pénzügyi

bizottság, mint ilyet a maga részéről elfogadta és a háznak is elfogadás végett ajánlja. Csak a kivitel módjára nézve tér el Tisza Kálmán képviselő ur inditványától: a mennyiben ezen aránylag nem nagy összeg kezelésénél nem tartja a bizottság a pénzintézetek közvetitését szükségesnek. Az eljáras egyszerübb, könnyebb és gyorsabb lenne ugy, ha ezen összeg is a törvényhatóságok utján bocsáttatnék rendelkezésre azon czél elérésére, melyre szánva van. Az egyes intézetek nagyobb összegeket folyó számlára bajosabban tarthatnának készletben, és ha azokat elocálják: akkor a szükség esetén nem fognák kiszolgáltathatni; ha pedig nem elocálják: akkor a kamatokat veszitik mellette. Mig ellenben, ha ezen összeg is a törvényhatóságoknak adatik kölcsön, melyek e részben a ministeriumhoz fordulnak: azok ezen egyeseket, testületeket és községeket dotálhatnák a kivánt összegekkel. A pénzügyi bizottság tehát ily értelemben, a kivitelre nézve némileg módositva, elfogadta Tisza Kálmán képviselő ur módositványát.

Most nincs arról szó, tisztelt ház, hogy menynyiben elég ezen összeg, mennyiben nem; sem az, mennyiben válnak szükségessé némely direct vagy indirect intézkedések e téren az állam részéről; hanem arról van szó, hogy ezen 500 ezer frt megadassék-e vagy sem; hanem most talán megnyugodhatunk abban, a mit annak idején ezen javaslat tárgyalása alkalmával a pénzügyi bizottságban a belügyminister ur kijelentett, hogy azon kimutatások, melyeket az inség állapotáról a háznak előterjesztett és melynek alapján akkor egy milliót elégségesnek tartott, hogy a legégetőbb szükség enyhittessék: azok a valóságnak megfelelőknek bizonyultak.

De mondom, ezenkivül megnyugodhatik a tisztelt ház abban is, hogy a kormánynak szoros kötelessége természetszerüleg figyelemmel kisérni ezen ügyet; s ezenkivül fölhivta már erre a ház is, és a kormány, ha további intézkedésekre szükség lenne, a háznak eziránt mindig előterjesztéseket tehet. Ezen szempontból kiindulva, az 500.000 forintnak az emlitett módozatok mellett való megajánlását a maga részéről ajánlja. (*Helyeslés.*)

Tisza Kálmán: Magára, a pénzügyi bizottságnak inditványom folytán beterjesztett javaslatára vonatkozólag teljes készséggel kimondom, hogy én az 500.000 frt megszavazását azon mód szerint is, a mint azt a pénzügyi bizottság javasolja, elfogadom. Talán lehet ezen eljárási módnak ez esetben az az előnye, a melyet a tisztelt előadó ur is fölhozott, hogy kevesebb költséggel és gyorsabban fog talán a segély eljuthatni oda, a hova eljutnia kell, mintha a pénzintézetek utján kezeltetett volna. Azonban, midőn ezt nyilvánitom, lehetetlen, hogy egy pár szót ne szóljak kapcsolatosan ezen tárgygyal arról, a mit maga a pénzügyi bizottság is indokolásában fölhoz, bár mint nem teljesithetőt és mint lehetetlent emliti.

A bizottság ugyanis azt mondja: „Ha az állam annyi pénzforrással rendelkeznék, hogy az ország jó hitelü és biztos pénzintézetei utján a hitelnek, főleg a jelzáloghitelnek emelésére közvetett uton megtehetné még mindazon lépéseket, melyek az átalános pénzhiányt és hitelválságot megszüntetni vagy enyhiteni képesek lennének: megrendült hitelviszonyaink között semmi sem birná az országot ért közgazdasági csapások hatását annyira és oly gyorsan ellensulyozni, mint az ezen irányban tett intézkedések.“ Csakhogy később azt mondja a pénzügyi bizottság, hogy pénzügyeink jelen állapotában erről le kell mondanunk.

Én, tisztelt ház, ez irányban ma határozatot beadni nem akarok; de lehetetlenség, hogy föl ne hivjam a tisztelt háznak és mindenek előtt — mert ily javaslatoknak már valójában onnan kellene erednie — a kormánynak figyelmét azon körülményre, hogy bármily sulyosak legyenek is pénzügyi viszonyaink és hogyha ép azért, mert sulyosak: talán a kellő mérvben, vagy a kellő olcsósággal nem tehetjük is; de mégis komolyan kell gondolkozni arról, hogy minél előbb, ha nem is olcsó, de legalább az elviselhetőség határáig drága kölcsönökhöz jussanak az országnak főleg azon kisebb birtokosai és szegényebb emberei, a kiknél a hitel alapja megvan, a kik hitelre a hazát ért csapások folytán reá szorultak, de kik ezen hitelhez oly módon tudnak jutni csak, minden teljes biztositék daczára, mely nálok föltalálható, hogy egy rosz esztendőnek hatása a legjobb hitelekkel, a legbiztosabb állással biró kisebb birtokost is tökéletesen képes elpusztitani.

Nem lehet az titok senki előtt e házban, hogy a mai időben akárhány teljes hypothekát nyujtható kisebb birtokos van olyan, ki a mult évek csapásai miatt magát föntartani nem tudván, hitelhez folyamodik és a hitelt megkapja ugy, hogy az bekebeleztetvén fekvőségére, 60—80, sőt néha több perczentet is kénytelen fizetni.

Ez a helyzet, tisztelt ház! Nem hiszem, hogy ezt abban hagyni és nyugodtan nézni lehetne; segiteni rajta pedig csak azon egy módon lehetne, ha az ország pénzintézetei oly állapotba juttatnak, hogy ezek utján azok, kik hitelképesek, nyerjenek is, ha — mondom — nem olcsó, de legalább elviselhető föltételek mellett kölcsönt.

Tudom én, hogy az államnak nem föladata egyeseket támogatni, kik könnyelmüségök vagy hibájok miatt bajba jöttek. Ez nem lehet az államnak föladata s nem is volt soha. De azt tartom, hogy midőn a ránk mért csapások miatt egyfelől, hitelviszonyaink rendezetlen volta miatt másfelől, az

országnak egész osztályai saját hibájokon kivül jönnek oly helyzetbe, hogyha rajtuk nem segitünk, el fognak pusztulni: akkor igenis kötelessége az államnak és a kormánynak ezen irányban közre működni.

Igaz, hogy a száraz nemzet gazdászati theoriát lehet odafejteni, és ezt én is hallottam mondani, hogy utoljára is mindegy, ha az egyik ember elpusztul, mert birtoka nem pusztul el, hanem megveszi más valaki, és az megfizeti utána az adót. Azt tartom, hogy először ez sem áll tökéletesen, mert mig az egyik kézből a másikba az átmenet megtörténik: közbejön a nyomornak és küzdelemnek azon időszaka, melyet az ország pénztára is megérez. *(Igaz!)* De ha ez, hogy t. i. megérzi az állam pénztára, nem állana is: azt tartom, hogy a törvényhozásnak és a kormánynak erre a tulfeszitett száraz nemzetgazdászati theoriára állani nem szabad, midőn — mint ismétlem — arról van szó, hogy a bekövetkezett csapások és a rosz hitelviszonyok miatt az országban egyes osztályoknak tetemes része önhibáján kivül ki legyen téve a tönkremenés veszélyének.

Ismétlem, hogy ez alkalommal legalább inditványt tenni e tárgyban nem szándékozom.

De midőn most a rosz idők következményei folytán a munkaképteleneknek szavazunk meg 500.000 forintot: ugy az eszmetársulás mint a pénzügyi bizottság jelentésének emlitett passusa nyomán kötelességemnek tartottam erre a tisztelt ház és a kormány figyelmét fölhivni s csak ismételhetem, hogyha az állam jelen rosz pénzügyi viszonyai közt nem lehetséges, hogy olcsó kölcsönt szerezhessen az, kinek jó hitele van: de még ma is lehetséges az, hogy szerezhessen legalább türhetőt, olyat, a mily föltételek mellett az állam is tud kölcsönt szerezni. De ez meg kötelessége az államnak, hogy ne hagyjon egész osztályokat elpusztulni 60—80%-os kamatok által: mert ha ezen osztályok egyszer elpusztultak; nemcsak pénzügyileg, de más tekintetben is nagyon meg fogjuk mi azt siratni. A pénzügyi bizottság javaslatát tehát elfogadom, az emlitettem tárgyat pedig a kormány figyelmébe ajánlom s föntartom magamnak, hogy azon esetre, ha semmi sem történik: részemről is tegyek lépéseket e dologban. *(Helyeslés.)*

Szlávy József ministerelnök: Tisztelt ház! *(Halljuk!)* Tisza Kálmán tisztelt képviselő ur a határozati javaslatot oly alakban, a mint azt a pénzügyi bizottság szövegezte, elfogadván: tulajdonkép a tárgyhoz szólni valóm nem volna. De méltóztatott megemliteni azt is, hogy a kormánynak és az államnak érdekében van és kötelessége, hogy a jelen pénzszük időben oly egész osztályokon és egyeseken, kik saját hibájukon kivül pénzzavarban vannak: segitsen, s ez kötelessége a kormánynak, mert az országnak érdekében van.

Tökéletesen osztozom tisztelt barátomnak ezen nézetében, és bárha azon helyzetben lett volna a kormány, hogy oly javaslattal léphetett volna az országgyülés elé, mely e tekintetben egy bőmérvü és nagymennyiségü segélyadásra kért volna fölhatalmazást.

Nem szükséges a tisztelt ház előtt fejtegetnem, hogy a jelen pénzviszonyok közt a kormány nincs azon helyzetben, hogy ily nagyobb mérvü segélyadás tárgyában előterjesztést tehessen a háznak. Azonban nem kerülte el a kormány figyelmét a jelen helyzet és megnyugtatására tisztelt barátomnak és megnyugtatására a háznak mondhatom, hogy a mi kisebb mérvben és az állam terheltetése nélkül ez irányban lehetséges: mindazokat megtenni a kormány máris megkisérelte és folytonosan tenni fogja.

Helyesen jegyezte meg tisztelt barátom, hogy a legegyszerübb módja az, ha egyes pénzintézetek tétetnek azon helyzetbe, hogy a hitelt érdemlő egyéneknek elviselhető kamat mellett kölcsön nyujtassék. Ebben tökéletesen egyet értek vele, és e tekintetben segiteni leginkább hivatva van a földhitelintézet. Hogy pedig a fölhitelintézetet ily állapotba helyezzük, a mi e tekintetben a kormány cselekvésétől függ, a mit a kormány e tekintetben tehet: azt meg fogja tenni; és reménylem, hogy legközelebb is érezhető módon fog tapasztalható lenni, hogy a földhitelintézet egyes birtokosoknak nagyobb mennyiségü kölcsönöket fog adhatni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a pénzügyi bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* E szerint a mai ülés napirendje ki van meritve. A holnap 10 órakor tartandó ülés tárgyait fognák képezni a ma elfogadott törvényjavaslatok harmadszori fölolvasása. Minthogy a holnapi ülésnek más tárgya nincs: fölkérem a tisztelt házat, méltóztassék az iránt intézkedni, hogy a mai ülés folyama alatt kiosztott nyomtatványokat, jelesen a kereskedelmi minister következő törvényjavaslatait: a Svéd- és Norvégiával 1873. november 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződés; a Portugallal 1873. január 9-én kötött consulsági egyezményről, az Oroszországgal 1873. május 21-ik napján kötött póstaszerződésről és a méter-mérték behozataláról szóló törvényjavaslatokat mikor vegyék tárgyalás alá az osztályok? Méltóztassék az iránt határozni. *(Fölkiáltások: Csötörtökön!)*

Várady Gábor: Három fontos szerződés van beterjesztve, a melyek mindegyike fontos és tüzetes tárgyalást igényel; de különösen fontos a métermérték behozataláról szóló törvényjavaslat. Ezt ma kaptuk csak kézhez, s igy azt hiszem, cz él-

szerü volna ugy intézkedni, hogy az osztályok pénteken vegyék e törvényjavaslatokat tárgyalás alá, hogy legalább 2—3 napig legyen időnk azokat tanulmányozni és a conferentiákban is megvitatni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? *(Helyeslés.)* Ennélfogva pénteken fogják az osztályok ezen törvényjavaslatokat tárgyalni.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

---

209. országos ülés

1874. február 18-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A következő törvényjavaslatok: 1) a pénzügyminister illető 1872. évi költségvetésben fönnmaradt hitelmaradványoknak 1873-ban felhasználhatásáról; 2) az 1872. évi közös költségvetésre pótlólag fizetendő összeg fedezéséről; 3) az erdélyi katonai kórházak után 1873—74-re fizetendő bértőbbletek fedezésére szükséges póthitelről; 4) a gabonára és hüvelyes terményekre rótt vám-illetékek ideiglenes megszüntetéséről; 5) az 1873. évi közös költségekre pótlólag fizetendő összeg fedezéséről; 6) a Nagy-Britannia és Irland egyesült királysággal 1873. évi deczember 3-án a közönséges büntettesek kölcsönös kiadatása tárgyában kötött államszerződésről, harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szlávy József.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes jegyző ur fogja vezetni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a február 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Van szerencsém benyujtani a következő iratokat:

Somogymegye kérvényét, a törvényhatóságok uj területi fölosztásáról szóló törvényjavaslat módositása iránt.

Zólyom szabad királyi város kérvényét, a királyi városok törvényhatóságának föntartása iránt.

Bakabánya város kérvényét, törvényhatóságának föntartása iránt.

Orbán Balázs báró: Van szerencsém benyujtani Marosszék több községében lévő 26 urbéres kérvényét, melyben arra kérik a képviselőházat, hogy, miután kárpótlást nem kaptak, méltóztassék vagy határidőt kitüzni, vagy pedig a törvényszéket megbizni, hogy folyamodók költségén a munkálatokat utólagosan megtegye, hogy igy kárpótlásukat megkaphassák.

Zmeskal Mihály: Van szerencsém benyujtani a bobrói kerület választóinak kérvényét, melyben Árvamegye önállóságáért, esetleg az egyesittetni szándékolt Liptó-, Turócz-, Árvamegye részére Alsó-Kubin mezővárosnak központul való kijelöléséért esedeznek.

Kemény István báró: Van szerencsém Nagy-Enyed városa összes czéhmestereinek kérvényét benyujtani, melyben arra kérik a tisztelt házat: méltóztassék olyan intézkedéseket tenni, hogy ők a kereskedelmi kamara költségei alól fölmentessenek.

Annyi mindenesetre áll, hogy alkotmányos axioma, miszerint senki sem tartozik oly adót fizetni, mely a törvényhozás által megszavazva nem lett, és az is áll, hogy most, 25 évvel a forradalom után, Enyeden számtalan olyan telek van, melyeken egy fölszurt karó és erre fölszegzett háznumerus képviseli a házat, a mely nincs, és képviseli azon lakosságot, a mely vagy legyilkoltatott, vagy elmenekült.

Elnök: Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Következik a napirend, vagyis harmadszori fölolvasása a tegnap elfogadott törvényjavaslatoknak.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a pénzügyminister 1872-ik évi költségvetéséből fönmaradt hitelmaradványoknak az 1873-ik év folyamában leendő igénybevételéről, és az előre nem látott rendkivüli kiadások födözéséről az 1873-ik év folyamában szükséglendő póthitelről szóló törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház az imént harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot? (*Elfogadjuk!*) Tehát véglegesen elfogadtatott.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa az 1872-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag födözendő összegről szóló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a most harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot? (*Elfogadjuk!*) Tehát ez is végleg elfogadtatott.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa az erdélyi katonai kórházak után az 1873—1874. évben fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről szóló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház ezen harmadszor is fölolvasott törvényjavalatot? (*Elfogadjuk!*) Tehát végleg el van fogadva ezen harmadszor is fölolvasott törvényjavaslat.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a gabona és hüvelyes veteményekre rótt vám-illetékek ideiglenes megszüntetéséről szóló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház az imént fölolvasott törvényjavaslatot? (*Elfogadjuk!*) Tehát végleg elfogadtatott.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa az 1873. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház ezen imént fölolvasott törvényjavaslatot? (*Elfogadjuk!*) Tehát végleg elfogadta.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a Nagy-Britannia és Irrország egyesült királyságokkal a közbüntettesek kiadására vonatkozó egyezményről szoló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház végleg a most harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot? (*Elfogadjuk!*) Tehát a törvényjavaslat végleg elfogadtatik.

Az ezek szerint harmadszori fölolvasásban végleges elfogadott hatrendbeli törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás végett a méltóságos főrendekhez fog átküldetni. Hogy az átküldés még ezen ülésből megtörténhessék: méltóztassék meghallgatni a mai ülés jegyzőkönyvét, hogy nyomban hitelesittessék.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesittetik.

Tisztelt ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. A legközelebbi nyilvános ülés a jövő szombaton fog tartatni. Ez ülés napirendjét a fönálló gyakorlat értelmében a kérvényi bizottság jelentése fogja képezni.

A tisztelt ház tegnapi megállapodása értelmében fölkérem az osztályokat, méltóztassanak pénteken tárgyalás alá venni a kereskedelmi ministernek tegnap kiosztott négyrendbeli törvényjavaslatát.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délelőtt 11 órakor.)

210. országos ülés

1874. február 21-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A tanulmányi alapok megvizsgálására kiküldött 15-ös bizottság az egyetemi alapok és alapitványok megvizsgálásával is megbizatik, és ezen, valamint a jogügyi bizottságba egy, egy tagnak választása a jövő ülésre határoztatik. Bakcsy Ferencz a feloszlatott székely huszár-ezredek lóbeszerzési alapjainak tárgyában ismételve interpellálja a kormányt melyre azonnal válasz adatik. Kosztich Lázár a pancsovai képviselői választási ügyben határozati javaslatot ad be. Lázár Ádám a talmácsi, szelistyei és törcsvári uradalmak rendezése tárgyában határozati javaslatot terjeszt elő. Gull József a szász nemzeti egyetemhez intézett belügyministeri rendelet tárgyában; Kapp Gusztáv az erdélyi királyföld rendezése tárgyában; Pulszky Ferencz a postán küldetéstől eltiltott Diritto olasz lap ügyében interpellálják a kormányt. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a főváros pesti részének telekkönyvezéséről szóló törvényjavaslatról. A XXXVI. sorjegyzékbe foglalt kérvények elintéztetnek.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla, Trefort Ágost, gr. Zichy József; utóbb gr. Szapáry Gyula, Szlávy József.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10¼ órakor.)

Elnök: Megnyitom az ülést.

Van szerencsém benyujtani a következő irományokat:

Győrmegye kérvényét, az adókirovás- és behajtásnak hatáskörébe utalása iránt;

Lőcse város kérvényét, a kisebb királyi városok törvényhatósági jogának föntartása iránt;

Zemplénmegye kérvényét, inségi kölcsön engedélyezése iránt;

Sopron szabad királyi város közönsége, a törvényhatóságok rendezése tárgyában előterjesztendő törvényjavaslat tárgyalásánál szabad királyi Lőcse és Szakolcza városok föliratait pártoltatni kéri.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Lukács Béla: Van szerencsém Divald Adolf képviselő nevében benyujtani Uj-Bánya szabad királyi és bányaváros kérvényét, melyben ez a képviselőházat kéri, hogy a belügyminister ur által a törvényhatóságok kikerekitésére vonatkozólag beterjesztett törvényjavaslatának azon részét, mely a szabad királyi kisebb városokat a megyékbe kebelezi be: mellőzze, — és kéri a városok történeti jogainak épségben tartását.

Boltizár József: Van szerencsém benyujtani Selmecz és Bélabányavárosok közönségének kérvényét, ezen városok törvényhatósági önállóságának és különállásának föntartása iránt. *(Helyeslés.)*

Zsedényi Ede: Van szerencsém benyujtani 100 izraelita orthodox község folyamodványait, melyek ép ugy, mint azon 200 község, melyeknek folyamodványait a minap a tisztelt ház elé terjesztettem, a rabbi-seminarium fölállitása ellen óvást tévén, a közös zsidó-alapnak orthodox községeket megillető részét saját elemi iskoláik segélyezésére kivánják fordittatni.

Péchy Manó gróf: Tisztelt ház! Az alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött 15-ös bizottság megbizásából és nevében bátor vagyok a képviselőházhoz a következő tiszteletteljes kérést intézni: a 15-ös bizottság a tisztelt háznak 205-ik szám alatt hozott határozata következtében egész átalánosságban volt kiküldve a végett, hogy a vallás- és közoktatási ministerium kezelése alatt lévő alapok és alapitványok jogi természetét tüzetesen vizsgálja meg; a ház azonban ugyanazon határozatban nem tett emlitést az iránt: vajon a bizottság kiterjeszthetie-e működését az egyetemi alapok jogi természetének megvizsgálására. Ennek következtében a 15-ös bizottság a napokban ülést tartván, midőn hatásköre fölött tanácskozott volna, abbeli nézetének adott kifejezést, hogy nem tartja magát följogositva arra

nézve, hogy az egyetemi alapok és alapitványok jogi természetére vizsgálatát kiterjeszsze, mert azon határozatban, melynek következtében a 15-ös bizottság kiküldetett: az egyetemi alapok megvizsgálásáról említést nem tett a ház, sőt a mult országgyülés egy külön bizottságot küldött ki az egyetemi alapok megvizsgálására, mely most már megszünt.

Tekintve azt, hogy a tanulmányi alapok, melyeknek megvizsgálása kétséget nem szenved, a 15-ös bizottság működési köréhez nem tartoznak, oly szoros összefüggésben és rokonságban állanak az egyetemi alapokkal, miszerint mind a kettőnek tanulmányozása csak akkor fog sikerrel eszközölhető lenni, ha mind a kettő együttesen fog tárgyaltatni. Ennek következtében bátor vagyok a képviselőházhoz a 15-ös bizottság nevében azon kérést intézni, hogy, tekintve a tárgy fontosságát és a tanácskozás siettetését: méltóztassék a képviselőháznak a 15-ös bizottságnak szóbeli előterjesztése következtében beleegyezni abba, hogy a 15-ös bizottság működését egyszersmind az egyetemi alapok és alapitványok megvizsgálására is kiterjeszthesse. (*Helyeslés.*)

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister: Tisztelt ház! A mult országgyülés egy külön bizottságot küldött ki az egyetemi alapok megvizsgáiására. Miután most egy bizottság küldetett ki átalában az alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálására: az én fölfogásom szerint ezen bizottság működési köréhez tartozik az egyetemi alapok megvizsgálása is, mert ezáltal az eljárás sokkal egyszerübb lesz és nem lesz hátrányára a kérdés eldöntésének. Kérem tehát a tisztelt házat: méltóztassék annak idejében hozott határozatát akként magyarázni, hogy a 15-ös bizottság működését kiterjeszthesse az egyetemi alapok megvizsgálhatására is. (*Helyeslés.*)

Elnök: Tehát a ház fölhatalmazza a 15-ös bizottságot, hogy föladatának tekintse, hogy az egyetemi alapok- és alapitványokat is vizsgálata tárgyává tegye.

Ez alkalommal bátor vagyok figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy a 15-ös bizottságnak egyik tagja, Horánszky Nándor lemondott, és a mint méltóztatnak emlékezni: helyébe még eddig senki sem választatott. Méltóztassanak ez iránt intézkedni. (*Fölkiáltások jobb felől: Maradjon!*)

Bátor vagyok a tisztelt házat figyelmeztetni a lemondás történetére. Horánszky Nándor képviselő ur akkor egyszersmind a képviselőségről is lemondott: ennélfogva, ha a tisztelt ház Horánszky urat továbbra is a bizottság tagjául akarja, azt hiszem, hogy ez csak uj választás utján lehetséges. (*Helyeslés.*)

Várady Gábor: Nem ez iránt akarok nyilatkozni, tisztelt ház, hanem az iránt, hogy, — ha jól vagyok értesitve, — a 15-ös bizottságban két tag hiányzik. Én nem tudom, de ez a bizottságban ugy lett constatálva; lehet, hogy a bizottság is tévedett, mert a névsoron végig mentünk és két tag hiányzott.

Mihályi Péter: Bátor vagyok a tisztelt képviselő ur aggályát eloszlatni az által, hogy az igaz, hogy a bizottságban két hely jött üresedésbe, a mennyiben Simonyi Ernő képviselő ur is lemondott; de az ő helyébe Péchy Tamás választatott, valamint Ghyczy Kálmán képviselő ur helyébe Horánszky Nándor képviselő ur. Horánszky képviselő lemondásával, illetőleg képviselői állása megszüntével tehát csak egy hely jött üresedésbe.

Perczel Béla: Bátorkodom figyelmeztetni a tisztelt házat ugyanazon körülménynél fogva, melyet a tisztelt elnök ur fölhozni méltóztatott, hogy azon bizottságban is, melyet a tisztelt ház az igazságügyminister által beterjesztett több törvényjavaslat tárgyalása és ezek fölött véleményadás végett kiküldeni méltóztatott: szintén egy tag hiányzik, épen Horánszky képviselő ur lemondása folytán.

Ha tehát a tisztelt ház a közalapok megvizsgálására kiküldött bizottságba egy tagnak választását elrendelni méltóztatott: kérem, méltóztassék az általam emlitett bizottságba hiányzó tag megválasztását is elrendelni.

Elnök: A tisztelt ház még az előbbeni kérdésben sem határozott. Ugy hiszem, a ház akaratának adok kifejezést, midőn határozatilag kimondom, hogy a jövő ülésben, tudniillik hétfőn a közalapok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottságba egy tag választását fogja eszközölni, és ugyanazon alkalommal szintén egy tagot fog választani a jogügyi bizottságba is. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal: Tisztelt ház! Szamosujvár szabad királyi város közönségének nevében egy kérvényt vagyok bátor a tisztelt háznak benyujtani, melyben a város közönsége, tekintettel azon körülményre, hogy a megyék kerületi kikerekitése tárgyában előterjesztett törvényjavaslat lényegében sérti a legfontosabb közérdekeket, tekintettel továbbá arra is, hogy a törvényjavaslat nem helyes irányelvekre van fektetve: arra kéri a tisztelt házat, hogy a nevezett törvényjavaslatot ne méltóztassék elfogadni.

Kérem a tisztelt házat, méltóztassék a kérvényt szabályszerü tárgyalás végett a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Bakcsy Ferencz: Tisztelt ház! A tisztelt igazságügyminister urhoz akarok egy kérdést intézni. A tisztelt igazságügyminister ur szives volt

nekem a mult év junius 21-én megigérni, hogy egy akkor megsürgetett interpellatiom épen tárgyalás alatt lévén, nemsokára a tárgyalások befejezése után a választ meg fogja adni. Én csaknem egy évig vártam a válaszra, és daczára annak, hogy Tisza László képviselőtársam is megsürgette: mindeddig választ nem kaptam. Nem csodálkozom azon, hogy a gyümölcsöző beruházások lázas korszakában nem volt idő ily kérdések tárgyalására; de most, midőn a pihenés korszakát éljük: azt gondolom, az oly kérdések tárgyalására elég idő volna.

Itt nem arról van szó, hogy az állam adjon valamit az illetőknek; hanem az illetők saját vagyonukat kérik maguknak visszaadatni, és én azt hiszem, hogy azt csupán csak azért, mert ők, tudniillik a volt székely huszárok, hazájukat szerették és szeretik, s azért mindig áldozatkészen állottak a sikra: azt hiszem, hogy azért nem érdemlik ők, hogy ezen ügy halogattassék, épen akkor, mikor talán ha Bécs, Berlin, Bukarest, vagy Szt.-Pétervár felé néznének: akkor talán hamarább elintéztetett volna az ügy.

Én tehát kérdem a tisztelt igazságügyminister urat, hogy akar-e ezen interpellatiomra végre válaszolni vagy nem? méltóztassék nyilatkozni.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt ház! A hozzám intézett kérdésre azt válaszolhatom, hogy ezen lóbeszerzési alap hováforditási kérdés sajátlag utolsó stádiumában és végeldöntésében nem az igazságügyministerium, hanem a belügyministerium hatásköréhez tartozik.

Az én részemről a vélemény már hónapok előtt ment a belügyministerhez; a belügyminister, a mint tudom, érintkezésbe tette magát e fölött a pénzügyi, valamint a vallás- és közoktatásügyi ministerrel, és már most abban a stádiumban van a dolog, hogy legközelebb végleg el fog döntetni. Hogyan és miként: azt a belügyminister azon válaszában fogja elintézni, melyet Tisza László képviselő urnak adand. Én részemről csak véleményt adtam. Mennyiben fogadja el a belügyminister ur az én véleményemet, mennyiben nem, miután a belügyminister ur van a polgári természetü alapitványok fölötti fölügyelettel fölruházva: az ő elhatározásától függ, és azért csak az ő válasza tartható egyedül illetékesnek e tárgyban.

Bakcsy Ferencz: Tisztelt ház! Én tüzetes nyilatkozat iránt jogomat föntartom akkorra, mikor a tisztelt belügyminister ur válaszát megadja, és csak akkor fogok nyilatkozni arra, hogy menynyiben tartozik ezen ügy a belügyministerhez. Reménylem, hogy a tisztelt belügyminister ur szintoly készségel fogja válaszát megadni, mint a tisztelt igazságügyminister ur most tette.

Hanem egyet nem értek: hogy itt a vallás- és közoktatásügyi minister hogyan vonatott a kérdésbe; e tárgy a belügyi-, a pénzügyi- és igazságügyi ministerekre volt bizva; ők jártak el a kérdésben, itt közoktatási ministernek semmi beleszólása, semmi köze nincs.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt ház! Csak megnyugtatásul azt mondhatom a tisztelt képviselő urnak, hogy a közoktatási minister azért vonatott e kérdésbe: mert az alap hováforditása iránti tárgyalások alkalmával az az eszme merült föl, hogy azt talán a székelyek számára fölállitandó iskolákra lehetne és kellene forditani, és e tekintetben a közoktatási minister véleménye kéretik ki.

Bakcsy Ferencz: Tisztelt ház! *(Fölkiáltások: Nem lehet kétszer szólani!)*

Elnök: A tisztelt képviselő ur föntartotta magának ugyis a nyilatkozatot ezen interpellatiora akkorra, mikor a belügyminister meg fogja adni válaszát: ez tehát, ugy hiszem, bevárandó lesz és most a tárgy határozat alapját nem képezi. *(Helyeslés.)*

Kosztics Lázár: Tisztelt ház! Van szerencsém egy határozati javaslatot benyujtani a tisztelt házhoz aláirva a polgárositott határőrvidék képviselői által.

Mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy nincs semmi köze a nemzetiségi kérdéshez, csak tisztán alkotmányos és közigazgatási dolgot tartalmaz.

A belügyminister ur igérete szerint a pancsovai események miatt a vizsga már megkezdetett; látszik azonban már kezdetén, hogy ha igy folytatják: nem lesz kimeritő, hogy egyoldalu lesz. Bezártak, már tudniillik egy ellenzéki bizalmi férfiut, azért mert azt mondta volna egy vita alkalmával a bizottmány előtt, hogy egy nép, mely oly kormány alatt van, sajnálatra méltó. Nem tudom, hogy hogyan qualificálhatják ezen főben járó bünténYt a hazai törvények értelmében, ha ugyan bebizonyul; mert nagy okom van benne kételkedni: elég hozzá, hogy be van zárva. Van azonban az ottani Deák-párton is egy analog eset, melyet nem szükség bebizonyitani, mert itt van schwarz auf weiss. A pancsovai „Banater Post“ 14-ik számában azért, mert az ottani Deák-pártiak egy német nyelven szerkesztett denuntiáló kérvényükre a torontáli központi választmánytól magyar nyelvü végzést nyertek, következőkép szól: Und dieses beweist nur aufs neue, dass die hohe Regierung von den edelsten Absichten beseelt, im Lande nichts ausrichten kann, so lange das Komitats-Junkerthum nicht ausgerottet ist, und nachdem dies nur mit Zuhilfenahme der Legislative geschehen kann, in dieser aber eher das Junkerthum als die Regierung eine Stütze findet: so ist wohl noch lange auf eine Besserung der Verhältnisse nicht zu rechnen.

Továbbá: Zu bedauern ist nur der Staat, der unter solchen Verhältnissen nie erblühen, wohl aber

der Zersetzung entgegengehen muss, den in dem Staate, wo Behörden ob autonom oder nicht, reichsfeindliche Bestrebungen mit solcher Gleichgiltigkeit behandeln, wie dies von Seite des Torontaler Komitates bisher gegenüber der Omladina geschehen ist: dort ist auf einen Bestand nicht zu rechnen.

Ez ellen persze nem fog vizsgálat indittatni. Meglehet, hogy ez még nem elég ok elitéltetésre, de mindenesetre inkább, mint azon szavak, melyekért ama bizalmi férfiu bezáratott.

Megjelent továbbá minap egy röpirat, melyben következő passus fordul elő:

„Am 31. Dezember 1873, kam der Herr Hauptmann Anton Szmetana“ — ez az a szolgabiró, kiről a belügyminister ur azt mondta, hogy legjobb szolgabirája, — „nach Rudolfsgnad, liess mehrere nicht deakistisch gesinnte Rudolfsgnader in die Gemeinde-Kanzlei rufen, unter ihnen auch den Ivan Pennov, liess mehrere arretiren, den Ivan Pennov aber liess er sich vorführen, befahl dem Gemeinderathe in ein Nebenzimmer abzutreten und er in Begleitung eines Sicherheitswachmannes blieb mit Ivan Pennov allein in der Gemeinde-Kanzlei, verschloss die Thür desselben und mehrere Sicherheitsmänner mussten draussen bei der Thür Wache halten, damit Niemand eindringen kann.

Dann fiel der Herr Hauptmann Szmetana über den Ivan Pennov her, während der Sicherheitswachmann mit einer Pistole bewaffnet da stand. Der Herr Hauptmann packte Ivan Pennov bei den Haaren, raufte ihm viele aus dem Kopfe, warf ihn zu Boden, und prügelte ihn so lange, bis derselbe versprach zu rechten Partei zu gehen, und dasselbe mit seiner Namensfertigung bestätigte. Das war aber nicht genug, Ivan Pennov musste dem Herrn Hauptmann auch noch versprechen, dass er aus Rudolfsgnad gehen wird. Dann liess der Herr Hauptmann den Ivan Pennov, Josef Schág und Lorenz Blechs gleich in den Bezirksarrest abführen.“

Elnök: A házszabályok 120-ik szakasza értelmében fölhivom képviselő urat, méltóztassék rövid indokolással adni be határozati javaslatát.

Kosztics Lázár: Még csak egyet. A tisztelt belügyminister ur azt is megigérte, hogy vizsgálat fog indittatni azért: mert egy képviselő császári küldöttnek adta ki magát, s ugy izgatta a népet. Jól van; indittassék vizsgálat ez ellen, sőt nekem egy adatom van e tekintetben. Kezembe került egy falragasz azok közül, melyek a falvakban föl voltak ragasztva. Ezen a falragaszon román nyelven az van nyomtatva: Éljen Ferencz József és Stojácskovics! (*Derültség és fölkiáltások: Hát mi van ebben?*) Ime itt van, nem „schwarz auf weiss“ (*Derültség.*) hanem „schwarz auf gelb.“ (*Előmutat egy sárga szinü falragaszt.*) Ezen falragasz szerint annak, ki azt akarja, hogy „Éljen Ferencz József“ — azt is kell akarnia, hogy „Éljen Stojácskovics.“ — Azon visszaélések, a melyek történtek, épen az ellen-párttól jöttek.

Mindezeknél fogva fontos okom volna azt javasolni, hogy a tisztelt ház maga rendelje el a vizsgálatot; tekintettel azonban a tisztelt ház jelen hangulatára, megelégedném azzal is, ha a tisztelt ház a benyujtandó határozati javaslatot minél előbb tárgyalásra kitüzni méltóztatnék, hogy az ottani nép a meg nem érdemelt nyomasztó helyzet alól megszabadittassék. Kérem határozati javaslatomat fölolvastatni.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a határozati javaslatot.*)

Határozati javaslat a pancsovai választó kerületben történt visszaélések tárgyában.

Miután gróf Szapáry Gyula belügyminister ur a fehértemplomi képviselő Babesiu Vincze urnak ez évi január 22-én tett interpellatiojára kielégitő feleletet nem adott, különösen pedig nem nyilatkozott, sem biztatást nem adott arra nézve: vajon kimeritő vizsgálat fog-e tartatni a pancsovai képviselő-választás alkalmával történtek fölött, vajon tudniillik az a hivatalos községekre is lesz-e kiterjesztve, nemkülönben azon választókra is, kik a jobb oldal jelöltje érdekében követtek el visszaéléseket, törvénytelenséget és erőszakoskodást;

miután magából a vizsgálatból is, mely folyamatban van, nem tünik ki, hogy az kiterjeszkednék, vagy ki fog terjeszkedni mindkét félre, ennélfogva:

tekintettel arra, hogy a hivatalos ugy a közigazgatási, valamint választási közegek által, a választási előkészületek folyama alatt, nemkülönben maga a választás alkalmával a pancsovai választókerületben oly visszaélések, törvénytelenségek s erőszakoskodások követtettek el, melyek ugy a személyi, mint választási szabadságot s biztonságot sértik, s melyek ez által az alkotmányos törvényhozás és a felelős kormányzás alapját, tudniillik a népképviselők választásának szabadságát aláássák, s ez által az alkotmányos életre nézve a hivatallal való visszaélésnek veszedelmes praecendensét teremtik; és támaszkodva azon adatokra és tényekre, melyek az emlitett közegek visszaélései, törvénytelenségei s erőszakokodásaiként az aláirt népképviselőnek tudomásukra hozattak, a mint következik:

1-ször, hogy Szmetana, a perlaszi kerületi szolgabiró, a választás előtt mult év deczember 31-én Perlasz községből a következő választókat bezáratta: Radojcic István kereskedőt, Jokovic Péter kereskedőt, Radivojevic Illés tanitót, és Radivojevic Ivo földmivest; Rudolfsgnadenból ezen választókat: Senov Ivót, Ságh József, Slész Lőrinczet, Kellner Jánost; Szakulából e választókat: Kupuszárevic István kereskedőt, Sopovic Athanász tanitót, Erdélyán Mik-

lós földmivest; hogy ezen kerületi szolgabiró e választók bezáratása okául egyszerüen azt hozta föl, hogy „agitálnak“, minden közelebbi megjelölés nélkül, vajon és miben volt törvényellenes vagy bünös „agitatio“, hogy azon szolgabiró köteles lett volna, az ott fönálló törvény értelmében, a bezárt választókat legfölebb három nap alatt a törvényszéknek átadni; hogy ő pedig azokat ezen határidőn tul is a kerületi hatóság rendőri fogságában tartotta; hogy azok bezáratásáról és annak okáról a törvényszéknek jelentést nem tett, hanem, hogy azokat kihallgatás nélkül elbocsátotta, és pedig: a Rudolfsgnadenieket 1874-iki január 5-én, a többieket csak 1874-iki január hó 13-án, olyformán, hogy ezek a folyó évi január 9-én kezdett választásnál választási jogukat nem is gyakorolhatták; és hogy végre ezen szolgabiró Szmetana a bezárt perlasziaknak azt mondta: „hogy addig fogja őket tartani, mig neki tetszik, ők pedig panaszolják be a hol tetszik“; Radivojevic tanitónak pedig, „hogy addig fogja fogságban tartani, mig el nem rothad“, mely kifejezései által, valamint bebizonyitotta durva önkényét: ugy megingatta a felsőbb hatóság tekintélyét is, s ez által a törvény és hatóság tiszteletét az üldözött polgárok előtt compromittálta;

2-szor, hogy a Kovacsicza kerület szolgabirája Magyarevic bezáratta: Uzdinból folyó évi január hó 5-én, épen a görög-keleti karácsony előtti napon, Gyorgyevic Máté kereskedőt, Boska Tamás földmivest; Opováról Tyurcsic szücsöt és Nenadovic tanitót, végre az uzdini kereskedőt Miloradic Arzent bezáratta Pancsován január hó 9-én szavazás után, hogy e kerület szolgabirája nevezett Uzdinbelieket bezáratta Thodorovic Jon biró által tett hamis denuntiatio alapján állitólag felségsértés miatt; de ez alaptalannak bizonyult az által is, hogy ezen emberek a törvényszék által január hó 9-én szabadlábra helyeztettek: ez pedig nem történhetett volna, ha amolyan bün tényálladéka fönforgott volna, hogy ezen szolgabiró az Opovabelieket csak azért bezáratta, mert ezek a kormánypárti jelölt jövetelekor kiáltottak: „Éljen Polit“, és mert a kormánypárti jelöltnek az ellenzéki jelölt elleni szidalmaira azon észrevételt tették, hogy: „nem igaz“, minek folytán őket a törvényszék január hó 13-án hasonlóképen fölszabaditotta;

3-szor, hogy a perlasz-kerületi szolgabiró Szmetana, a mint azt Gyorgyevic S. Sztevanovic Marko és Dimitrijevic G. perlaszi lakosok készek bebizonyitani, nyilvánosan fenyegetődzött, hogy dr. Polit Mihály ellenzéki jelöltet, ha ez a választóknak beszédet tart, és a már megválasztott titeli képviselőt dr. Kosztics Lázárt, valamint basahidi képviselőt dr. Miletics Szvetozárt, ha csak Perlaszon megjelennek, — tehát tekintet nélkül valami tényre, — bezáratja; illetőleg, hogy az utóbbiakat be kell zárnia, valami felsőbb rendeletre mutatván, mely emlitett eljárásával törvénytelenséget követett el a jelölt s választói között, törvény által is biztositott érintkezési szabadság erkölcsi alapjára, s a közakarat hű és törvényes kifejezése ellen, — az utóbb emlitett eljárásában pedig rejlik törvénytelen és bünös képviselői immunitás, és a polgári személyi szabadságra is;

4-szer, hogy Perlasz kerület szolgabirája Szmetana birákat letett, és pedig Perlaszon Radivojevicet; Szakulán Popovicet s a tamasováczi jegyzőt is Ilichet csak azért, mert ezek az ellenzéki jelölt mellett voltak, a miben rejlik törvénytelen avatkozás és bünös pressio a választókra a politicai hatalom közegei részéről és igy a szabad-választásnak bünös megsértése, és az alkotmány s törvény lábbal tiprása;

5-ször, hogy Kovacsicza kerület szolgabirája, Magyarevic, a pancsovai választás után fölfüggesztette az uzdini albirót Lifios Ádámot azért, mert ez neki megigérte, hogy nem fog menni a választásra, de mindamellett elment, és szavazatát az ellenzéki jelöltre adta; a kerületi szolgabiró ezen eljárását: „ismételt engedelmetlenséggel (wiederholte Unfolgsamkeit)“ indokolta, továbbá emlitett szolgabiró most a választás után vizsgálatot vezet arról: „kik azok, kik a választókat rábeszélték, hogy az ellenzéki jelöltre szavazzanak,“ a mit a törvény értelmében nincs jogában nyomozni; mindkét eset tartalmaz törvénytelen pressiot a választókra, az utóbbi pedig pressiot a jövendő választásra is.

6-szor, hogy Kovacsicza kerület az uzdinibeli választóknak a választásra elmenetelük előtt nyilvános parancsban, mint a most polgárositott határőrvidékben szokásban volt, kijelölte az utat, mely uton a pancsovai választásra utazniok kell; még pedig nem egyenes uton Zzrepáján keresztül, hanem nagy kerülőt téve Padinának; továbbá a választóknak ugyanezen parancsban a szolgabiró jelenlétében, tehát utasitására, igérve lett 60 krajczáros napidij minden választónak s ingyenes étel és ital, és hogy ő ezen választókat személyesen Pancsovára vezette és kisérte, mely eljárás törvénytelen befolyást és bünös pressiot, sőt a választók megvesztegetését, tehát a választási szabadság megsértését, törvény s alkotmány aláásását tartalmazza;

7-szer, hogy az ujfalvai biró, Cech szolgabiró meghagyása folytán, a választóknak választási igazolványaikat számtalan fölszólalás után csak Pancsován kiadta; ámbár ezek az illető rendelet értelmében a községben elindulás előtt Pancsován lettek kiadva, mi által megkisértve lett a választási jog meghiusitása;

8-szor, hogy a pancsovai kerületi szolgabiró cs. kir. százados Radoszavlyevic jelenlétével autorizálta Dimitrijevic Simon pancsovai román esperes következő tettét: Mikor ez a görög-keleti karácsony

másod-napján folyó évi január hó 7-én Ovcsán a szent mise után a választókat összehivta s nekik következőket mondott: „Sztojácskovich Sándor kormányjelölt birja ő felsége kulcsát, ez által hatalmában áll, részükre mindazt megszerezni, mire szükségök van, hogy az uzdinieket már ellátta pénzzel és gabonával, és végre, hogy ők visszakapják a telepitvényeknek átengedett réti fölet, ha a kormány jelöltjére szavaznak; ellenkező esetben a mostani rétföldjüket is el fogják veszteni“, miről a °/. bizonyitvány tanuskodik; mindez képes nemcsak törvénytelen pressiot, hanem a választóknak autorizált tehát politikai hatóság felelőssége alatti ámitását és megvesztegetését;

9-szer, hogy a választási bizottság alelnöke Kovács Mihály szándékosan meghiusitotta Pancsován a képviselő-választás folytatását és bevégzését az által, hogy előre kinyilvánitotta a választási bizalmi tagok előtt, miszerint a választást meghiusitandja, ha észreveszi, hogy az ellenzéki jelölt többséget fog nyerni, hogy ezen szándékát tettel is bebizonyitotta és keresztülvitte, a mennyiben január 11-iki éjjelen betegnek jelentette magát; hogy ezen rosz szándékát bebizonyitotta a városbani nyilvános sétálása által másnap délután, s hogy a betegség csupán meddő s alaptalan kibeszélés volt, minthogy a fölhozott betegségről kell tudomása lennie, s igy nem lett volna szabad az alelnökséget elfogadnia; hogy tehát Kovács Mihály elfogult, szándékos és botrányos meghiusitásával a választásnak, melynél körülbelől 10.000 választó 4—5 napot és éjjelt dermesztő hidegségben eredménytelenül töltött, a választók jogait és érdekeit megsértette, egyszersmind az alkotmányt, törvényt és a kormány tekintélyét compromittálta;

10-szer, hogy Pancsován január 8-án a választás előestéjén minden ok fölhozása nélkül az ősz polgár Barjactarovic Péter bezáratott és a városi börtönbe záratott, mely a legnagyobb bünösök elhelyezésére szolgált; hogy a választási elnök Bugarszky János ugyanazt 2 nap mulva haza bocsátotta, de oly képen, hogy egészen a választás bevégeztéig házi fogságban maradjon, mitől csak január 13-án megszabadult, meg sem tudhatván bebörtönöztetése s házi fogsága okát, s megröviditve választási jogában; hogy ugyanezen elnök Bugarszky János a választás második napján, január 10-én csupán azért bezáratta Szubotic Szvetozár pancsovai kereskedőt, mivel néhány román választót Jabukáról és Glogomjából saját kérelmükre Vranesevits István házába elvezette, a hol Babesiu képviselő volt, s hogy ugyanazt fogságban másnap estig minden törvényes s alapos ok nélkül tartotta, miáltal az elnök hatalmával visszaélt s a polgárok személyi szabadságát bünös módon megsértette.

11-szer, hogy a kerületi szolgabiró Cech, midőn a fehértemplomi képviselő Babesiu Vincze választás előtt Ujfaluba érkezett: mindjárt elküldte hozzá Ortopán birót, hogy szolgabirói parancsát tudassa vele, miszerint azonnal távozzék Ujfaluból, mi ámbár Babesiu nem is távozott irásbeli rendelet nélkül, mindazáltal merényletet képez a polgárok személyes szabadsága és a képviselői immunitás ellen, annál inkább, minthogy szolgabirák azon korteseket, kik nem is voltak választók, s kik mint bizonyos Jankovic nevü ügyvéd, Uzdinban pénz és réti föld igéretével korteskedtek, nem csak, hogy el nem távolitották, de még kezükre jártak s velük együttesen korteskedtek.

12-szer, hogy az elnök Bugarszky János a választás folyama alatt Pancsován január 9-én minden törvényes ok és alap nélkül a magán-választási helyről meszsze eső házánál egy rend- és egy idegen csendbiztos folytonos odaküldése s karhatalommal fenyegetése által Babes Vincze országgyülési képviselőt kényszeriteni akarta, hogy Pancsováról távozzék, mi által egyrészről a polgari szabadságot megsértette, másrészről a képviselői immunitás ellen bünös merényletet követett el, mi a b) alatti jegyzőkönyvből kiderül.

13-szor, hogy Bugarszky János az ellenzéki választókat hallatlan és embertelen módon zaklatta az által, hogy ellenére a szokásos alkotmányos rend- s választási bizottság, s maguk a választók kivánalmának, nem akarta előre megállapitani a rendet, mely szerint az egyes községek a szavazásra jönnének, mi ezen esetben annál szükségesebb lett volna, minthogy a választási kerület sok faluból, s vagy 10.000 választóból áll, s mert ily módon az ellenzéki választók kényszerittettek bizonytalanságban 4—5 napot és éjet dermesztő hidegségben szabad ég alatt tölteni, nem tudván, mikor jő a sor valamely falura, hogy ezen elnök esküje ellenére részrehajlóságát az által tanusitotta, hogy privatim tudtul adta azon falvak választóinak, melyekről tudta, hogy a kormánypárti jelöltre fognak szavazni, hogy mikor jön a sor reájuk, s hogy ezen részrehajlóságban a szavazásra már előhivott Czenta és Farkasdin falvakat a szavazástól eltávolitotta, hogy elővehesse a szavazást Owolicza azon kormánypárti választóival, kik azelőtt szavazott falujoktól elkéstek, kik tehát a már kimondott és a szokáson alapuló szabály értelmében utoljára hagyandók valának, mely körülmény szóváltásra adott okot a bizottság kebelében, valamint a választás lényeges megszüntetésének is bizonyos időre, hogy Bugarszky János elnök a kormánypárti korteseket, ugymint, Plugot, Kidovich-et a reál-iskola igazgatóját Vitigschlagert s másokat minden időben korteskedni eresztette azon helységekbe, hol a szavazásra már előhivott választók tartózkodtak, holott az ellenzéki párt részéről még

a bizalmi férfiaknak sem engedte a bejuthatást; végre hogy elnök részrehajlóságát azzal is bizonyitotta, hogy maga a rendőrség által bezárt Plugot, a ki egy mindenféle emberből álló bandával megtámadta azon korcsmát, melyben az ujfalvi választók nyugodtan tartózkodtak, s ottan az ajtót beverte, s a korcsmárosné haját meggyujtván, botrányt követett el, kieresztette s ez által a további kihallgatásokra autorizálta; Bugarszky János mindezen eljárásai képezik nemcsak részrehajló és embertelen visszaélést a hatalommal, hanem esküszegést is.

A fönti részint közismereti, részint bebizonyitott s vizsgálat által bebizonyitható adatok és tények alapján, s tekintettel arra, hogy egyrészről az elterjedt, bár alaptalan hirek az eseményeknek, melyek a pancsovai választási kerületben a választás előtt és utána történtek: minden nyomozás s okadatolás nélkül oly jelleget kölcsönöznek, mely bizonyos körökben az ingerültséget oly fokra csigázta, hogy rendkivüli lépések czéloztattak; másrészről pedig, tekintettel arra, hogy a nép a pancsovai kerületben a hivatalos közegek eljárásai által a választási mozgalmak folyama alatt elkeserittetett, és hogy az alkotmányos életbe való lépés küszöbén oly módon fogadtatott, hogy a bizalmatlanság és elégedetlenség átalánossá vált; hogy tehát az ország és az alkotmányosság érdekében áll, hogy részre nem hajló megvizsgálása által mindkét rész állitásainak az igazság kiderittessék, s hogy a visszaélések megszüntetése által a bizalom helyreállittassék s gyökeret verjen: van szerencsénk a következő határozati javaslatot előterjeszteni.

Méltóztassék a tisztelt háznak határozatot hozni: utasittatik az igazságügyi és belügyi minister, hogy a pancsovai választás ügyében a vizsgálatot ugy a közigazgatási, mint a választási közegek visszaéléseire s bünös eljárásaira, — valamint átalában a kortesek törvénytelen s bünös kihágásaira is kiterjeszszék, — s hogy ugyanazon ministerek, mindegyik a maga hatásköréhez, s az illetékes közegek utján ezen vizsgálatot minél előbb véghez vihessék, s hogy annak eredményéről, valamint a tett s szándékolt intézkedéseikről a képviselőháznak indokolt jelentést terjeszszenek elő. Beadják: Kosztics Lázár, Babesiu Vincze, Doda Traján.

Elnök: A határozati javaslat ki fog nyomatni, szétosztatni, s ha a ház kivánja, annak idején napirendre tüzetik.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Van szerencsém egy határozati javaslatot a tisztelt ház asztalára letenni. Nem szándékom azt ezuttal bővebben indokolni, nem akarván a tisztelt ház türelmét fárasztani, s izgalmát legkevésbé előidézni. Hogy a kormány halogatásai és mulasztásai milyen gyümölcsöket teremnek: mutatja többek közt az erdélyi részekben a Királyföldnek mind ez ideig való rendezetlensége. Ez irányban már ezelőtt évekkel, jelesül az 1870: XLII. törvényczikk elrendelte, hogy a Királyföld rendezéséről külön törvény alkottassék, valamint, hogy az ottani különleges urbéri viszonyok rendezése iránt az 1871: LIII. törvényczikk külön törvényjavaslatot helyez kilátásba, mik azonban mindeddig, daczára a több rendbeli fölszólalásoknak, és ezek következtében tett ministeri igéreteknek, meg nem történtek.

Nem szándékom azonban a legközelebbi napokban fölmerült izgalmas jeleneteket, melyek szerint a királyföldi szász nemzeti egyetem az uj területi beosztására nézve a magyar törvényhozás jogát megtagadva, mint egyenjogu tényező kiván tekintetni; nem szándékom azon belföldi lapokban, jelesül a „Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt“, annál kevésbé a „Frankfurter Journal“-ban a magyar nemzet ellen a legmerészebb hangon irt vádak, rágalmak és gyanusitások fölidézésével a tisztelt ház nyugalmát és az érdekeltek békülékenységét zavarni: mindezek azonban arról tanakodnak, hogy a mulasztások nagyon fájdalmasan szokták megboszulni a törvényhozás tekintélyét, melyet első sorban a kormánynak lenne kötelessége föntartani. Ezek magyarázata abban található föl, hogy a kormány jónak látta azon külön területet oly hosszu időnkeresztül akkor, midőn Magyarországon ezen rendezéseket végrehajtotta, mintegy állam-részecskét a nagy államban külön föntartani, és hét éven keresztül habozó politikáját azon 22 szavazat biztositásáért mereven követni. Ha ily eljárások nem történnek: bizonyára ma a rendezetlen viszonyok következtében ily izgalmak, ily tüntetések a magyar nemzet és kormány ellen nem merültek volna föl.

Épen azért, hogy ezen átalában indokoltnak nem tekinthető habozásnak valaha erélyesb eljárás által vége vetessék, miután többrendbeli fölszólitások és igéretek a pusztában hangzottak el, kénytelen vagyok egy határozati javaslatot letenni a ház asztalára, mely következőképen hangzik:

Határozati javaslat.

Az 1870: XLII. törvényczikk 88. §. szerint: „A Királyföld rendezéséről az 1868: XLIII. törvényczikk 10. §. rendele folytán külön törvény intézkedik.“

Az 1871: LIII. törvényczikk 82. §. szerint: „Talmáts, Szelistye s Törcsvár, valamint az azokhoz tartozó községek területeire nézve a közös birtokok rendezéséről külön törvényjavaslatot fog az igazságügyminister előterjeszteni.“

Miután az illető szakministerek a föntebb idézett törvények rendeleteinek mindeddig, többrendbeli fölszólalások és igéretek daczára, eleget nem tettek;

utasitsa a képviselőház a konmányt: miszerint ezen törvényjavaslatokat még ezen ülésszakon terjeszsze elő.

Kérem ezen határozati javaslat kinyomatását s a tárgy sürgössége és fontosságánál fogva fölvétele iránti minél előbbi intézkedést.

Elnök: Ki fog nyomatni és a ház annak idején fölvéte iránt fog intézkedni.

Gull József: Tisztelt ház! Bátorkodom a tisztelt belügyminister urhoz egy interpellatiot intézni oly ügyben, mely, ámbár a honpolgároknak csak egy részét érdekli közvetlenül, nézetem szerint, természeténél és horderejénél fogva az egész ország valamennyi honpolgárait, testületeit és törvényhatóságait leglényegesebb alkotmányos jogaik egyikében igen közelről érinti.

Már néhány nappal ezelőtt jelent meg egy nevezetes hirlapban egy közlés, melynek tartalmából következtetni lehetett, hogy a belügyminister ur a szász nemzeti egyetemet közjogi ügyekre nézve a a fölterjesztési és kérvényezési jog élvezetétől merőben eltiltani szükségesnek látta. Ezen közlés, kivált a mostani viszonyok közt, legalább nekem oly hihetetlennek látszott, hogy, ugy sem lévén szokva hirlapi közlések alapján cselekedni: czélszerünek tartottam legelőbb is bevárni, hogy azon közlés nem fog-e dementiroztatni? Ezt annál inkább véltem tehetni, mivel legelőször oly hirlapban jelent meg a szóban lévő közlés, a melyről föltehető volt, hogy annak tartalma a kormány tagjai előtt nem marad ismeretlen. De a dementie nemcsak nem következett be, hanem mindjárt az első közlés után az illető leirat egész szövege is közöltetett a hirlapokban.

Másfelől a közlésre választóim köréből is oly módon figyelmeztettem, hogy többé lehetetlen volt kétkednem azon, hogy a közlés alapos, és a mely mód kétséget nem hagyott az iránt, hogy a belügyminister urnak ezen eljárása az illetők által, mint ősi joguk egyenes megsértése fogatott föl.

E szerint, és mivel én sem tartom a belügyminister ur ezen eljárását a törvény alapján igazolhatónak: csak képviselői kötelességemnek teszek eleget, midőn ezen ügyet a ház elé hozom, annyival is inkább, mivel, a mint értesültem, magának a szász nemzeti egyetemnek tettleg lehetetlenné tétetett ezen, nézete szerint, kétségtelen jogsértés ellen még a törvényhozásnál is orvoslást keresni.

A dolog a következő: A szász nemzeti egyetem, ha jól vagyok értesülve, a mult év deczember 19-én 1225. szám alatt fölterjesztést intézett a belügyminister urhoz, a melyben a törvényhatóságok kikerekitésére vonatkozó terv iránti aggodalmai és kivánalmai fejtegetése mellett kéri, közölje a belügyminister ur a törvényhatóságok — ugynevezett — kikerekitési törvenyjavaslatát, mielőtt a törvényhozás elébe határozathozatal végett terjesztené, valamennyi törvényhatósággal és a szász nemzeti egyetemmel, valamint a Királyföld területi képviseleteivel a végből, hogy saját területük netán kivánatos átalakitásának kieszközlésénél közreműködhessenek.

Ezen fölterjesztésre — mint értesültem — a tisztelt belügyminister ur folyó évi január 27-én 55.502. szám alatt leiratot bocsátott ki, mely a fölterjesztésben foglalt némely nézetek és kitételek roszalása mellett, azon határozatot, melynek alapján a fölterjesztés történt, mint illetéktelenül hozottat, megsemmisitette és a szász nemzeti egyetemet közjogi ügyekre nézve komolyan intette, hogy jövőre ily vagy hason irányu tárgyalásoktól óvakodjék.

Nem akarom a tisztelt belügyminister ur leiratát annyiban vizsgálat alá venni, a mennyiben a kérésnek eleget nem tett, azaz a törvényjavaslatot a törvényhatóságokkal nem közölte, mielőtt azt a törvényhozás elé terjesztette; mert ámbár az országnak majd minden részéről, hol törvényhatóságok, hol községek, hol egyes polgárok által beadott kérvényekben ugyanazon kérés tétetik: e kérés megtagadása alakilag a belügyminister jogában áll; annyiban sem akarom birálat alá venni a belügyminister ur eljárását, a mennyiben a fölterjesztésben foglalt némely nézeteket és kitételeket roszalandóknak véli; mert, tisztelt ház! ámbár azon föltevések, melyekre a tisztelt belügyminister ur ezen roszalását fekteti, nézetem szerint, merőben alaptalanok: ez is alakilag a tisztelt belügyminister ur jogában áll; de sőt továbbmegyek: köszönetet mondok a tisztelt belügyminister urnak és pedig annyival is inkább, mert ma is ily eszmék hozattak föl a tisztelt ház előtt, azért, hogy ép most, és ily módon járt el, mert ez által a minapi szavazás fölötti minden okoskodásnak a belügyminister ur gyökeresen véget vetett; de nem vélek köszönettel tartozni, mert nem érthetek egyet a tisztelt belügyminister urral annyiban: a mennyiben a szász nemzeti egyetem kérdéses fölterjesztését, mint illetéktelenül hozottat, megsemmisitette, és a szász nemzeti egyetemet közjogi ügyekre nézve a fölterjesztési és kérvényi jog élvezetétől teljesen eltiltotta.

E jog, tisztelt ház, eltekintve minden positiv törvénytől, melyek mindannyian a szász nemzeti egyetem e joga mellett tanuskodtak, oly természetes és oly fontos jog, hogy azt majd minden nép, mely még nem birja, első sorban és állhatatosan követeli; a mely pedig birja, a legféltékenyebben és leghatározottabban védi. Emélfogva nem is tartom szükségesnek, főleg e teremben, indokolni azt, hogy sem az eszme szerint nem állhat, sem pedig törvény szerint nem áll valamely minister urnak jogában, bárcsak egyes honpolgárt is, annál kevésbé pedig törvényesen létező képviselő-testületet, a milyen kétségkivül most a szász nemzeti egyetem, bármely közügyre nézve, s különösen oly életkérdés iránt, a

milyen kétségkivül a területi fölosztás, a fölterjesztés, és a kérvényezési jog élvezetétől eltiltani. Ezért hajlandó is vagyok föltenni, hogy ily fölfogással szemben maga a belügyminister ur orvosolni fogja a sérelmet. A belügyminister urhoz tehát a következő interpellatiot intézem. *(Olvassa:)*

Interpellatio a magyar királyi belügyminister urhoz.

A mint tudom, a szász nemzeti egyetem az 1873-ik évi deczember hó 19-én 1.225. szám alatt a belügyminister urhoz egy fölterjesztést intézett, melyben a terv iránti aggodalmai és kivánalmai kifejtése mellett kéri: közölje a belügyminister ur a törvényhatóságok ugynevezett területi kikerekitését tárgyazó törvényjavaslatot, mielőtt határozathozatal végett az országgyülés elé terjesztené, valamennyi törvényhatósággal és a szász nemzeti egyetemmel, szintugy a Királyföld egyes kerületi képviseleteivel is a végre, hogy saját területük kivánatos átalakitása kieszközlésénél közreműködhessenek.

Ezen fölterjesztésre a belügyminister ur, a mint értesültem, folyó év januárhó 27-én 55.502. szám alatt a szász ispán utján a szász nemzeti egyetemhez egy leiratot bocsájtott be, melyben a fölterjesztésben foglalt némely nézetek és kitételek roszalása mellett is azon okadatolással, mert a szász nemzeti egyetem a törvény és ennek alapján kiadott 1866. évi áprilhó 19-én kelt királyi kéziratban kifejezett azon legmagasabb elhatározás ellenére, melynek értelmében az egyetem közjogi ügyek tárgyalására illetéktelennek mondatott ki: oly tárgyat vont tanácskozása körébe, mely kiválóan közjogi természeténél fogva föltétlenül hatáskörén kivül esik, nemcsak

a határozatot, melynek alapján az emlitett kérvény fölterjesztetett, mint illetéktelenül hozottat megsemmisitette, hanem

a szász nemzeti egyetemet komolyan figyelmeztette, hogy jövőre hason irányu tárgyalásoktól óvakodjon.

Ezen két utolsó elhatározást nem tartván törvény alapján igazolhatónak, kérdem a belügyminister urat:

1. való-e, hogy a szász nemzeti egyetem föntemlitett fölterjesztésére ugyanazon egyetemhez a fön megjelölt leiratot lebocsájtotta? és ha igen,

2. melyik törvény által vélte és véli magát jogositva:

a) a szász nemzeti egyetem azon határozatát, melynek alapján a föntemlitett fölterjesztés megtörtént, mint illetéktelenül hozottat megsemmisiteni;

b) ugyanazon egyetemet közjogi ügyekre nézve a fölterjesztési és kérvényi jog élvezésétől merőben eltiltani?

3. hajlandó-e a belügyminister ur a 2. pont a) és b) alatt megjelölt részét a fönemlitett leiratának visszavonni.

Elnök: Közöltetni fog a belügyminister urral.

Kapp Gusztáv: Tisztelt ház! A belügyminister urhoz kivánok interpellatiot intézni. A dolog oly egyszerü, hogy, mellőzve minden hosszabb indokolást, bátor leszek az interpellatiot fölolvasni. (*Olvas*:)

Interpellatio a magyar királyi belügyminister urhoz.

Magyarország és Erdély egyesitésének részletes szabályozásáról szóló 1868: évi XLIII. törvényczikk 10. §-a kötelességévé teszi a ministeriumnak, hogy a királyföldi székek, vidékek és városok belkormányzati jogainak biztositása, képviseletük szervezése, és a szász nemzeti egyetem jogkörének megállapitása tekintetéből, az illetők kihallgatásával, oly törvényjavaslatot terjeszszen az országgyülés elé, mely valamint a törvényeken és szerződéseken alapuló jogokat: ugy az ezen területen lakó bármely nemzetiségü honpolgárok jogegyenlőségét is kellő tekintetbe vegye.

A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvényczikk 88. §-a ujolag rendeli, hogy a Királyföld rendezéséről külön törvény alkotandó.

Ötödfél év lefolyása után a képviselőház ezen törvény végrehajtását sürgetvén, 1873. évi május hó 30-án a 143. ülésében 1900. szám alatt következő határozatot hozott: a belügyminister utasittatik, miszerint a Királyföld rendezéséről szóló törvényjavaslatot a legközelebbi napokban a képviselőháznak terjeszsze be.

Azóta ismét háromnegyedév folyik le, a nélkül, hogy a belügyminister ur a törvény rendeletének és a képviselőház határozatának megfelelt volna, sőt a belügyminister ur a legközelebbi időben épen oly módon intézkedett, mintha nem is lenne szándékába a törvény által reá ruházott föntemlitett kötelességének megfelelni, és a szüntelen provisoriumoknak a Királyföldön végre valahára véget vetni.

Szemben ezen tényállással, el nem mulaszthatom a belügyminister urhoz kérdést intézni:

1. Szándékozik-e a belügyminister ur a törvény rendeletét teljesiteni, az 1868: XLIII. törvényczikk 10. és 11. §-nak megfelelő törvényjavaslatot az országgyülés elé terjeszteni? és mikor szándékozik a minister ur ezt tenni?

2. Mivel igazolja a minister ur eddigi mulasztását, szemben a törvénynyel és a ház szabatos határozatával?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a belügyminister urral.

Pulszky Ferencz: Tisztelt ház! Nekem is volna egy interpellatiom. Hazánkfiai, kik Olaszországban utaztak, vagy azok, kik ott hosszabb ideig tartózkodtak, ismerik a „Diritto“ czimü hirlapot. Ez egy igen tisztességes ellenzéki hirlap.

A mi belpolitikáját illeti, az ránk nem tartozik. A régi időkben mindig Magyarországot pártolta, ujabb időkben, meglehet, hogy itt-ott talán Trientre és Triestre vonatkozó oly czikket hozott, mely Bécsben némi föltünést gerjesztett; átalában azonban mondhatom, hogy igen mérsékelt lap és igen jól szerkesztik. A külpolitikában ez évben is folytonosan hangsulyozta Olaszországnak Németországgal és az Osztrák-Magyar monarchiával való barátságát: és mégis ezen hirlap kevés héttel ezelőtt kitiltatott, azaz elvonatott tőle a postán való szállitás. Aligha nem valami hiba történt itt; mert nem gondolhatom, hogy oly hirlap tiltatnék ki, vagyis oly hirlaptól vonatnék meg a postán való szállitás, mely barátja az Osztrák-Magyar monarchiának. Még a lap azon számában is, melyben jelenti, hogy meg van vonva tőle a postán való elküldés, azt mondja: „ez azonban mindamellett, hogy méltánytalannak tartjuk, nem fogja megváltoztatni politikai nézetünket, mi ezentul is, mint eddig, barátjai leszünk az Osztrák-Magyar monarchiának és kivánni fogjuk, hogy Olaszország vele karöltve együtt járjon.“

Interpellatiom van tehát a tisztelt ministerelnök urhoz és a kereskedelmi magyar minister urhoz, melyre nem kivánok tüstént feleletet: mert igen jól tudom, hogy az ily rendszabály csak ugy történhetik, hogy egyik ministerium a másikat a kitiltásra fölszólitja, a kezdeményezés pedig erre bizonyosan nem a mi részünkről történt, s igy interpellatiomra tüstént feleletet nem várhatok; hanem kérem, hogy majd később válaszolni méltóztassék. Interpellatiom egyszerüen a következő:

Mi az oka annak, hogy a „Diritto“ czimü politikai hirlapnak postán való szállitása megszüntettetett? *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök és a kereskedelmi minister urral.

Steiger Gyula előadó: Tisztelt ház! A jogügyi bizottság nevében van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy azon törvényjavaslatot, mely a főváros pesti részének telekkönyvvezéséről szól, tárgyalta és elfogadta, van szerencsém ugyanekkor a jogügyi bizottság erre vonatkozó jelentését is bemutatni. Kérem annak szokott módoni kinyomatását és szétosztását elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni és szétosztatni, és tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatik.

Most következik a napirend, vagyis a XXXVI. sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása.

Szögyény László előadó *(olvassa a XXXVI. sorjegyzékben 1—9. sorszámu kérvények tárgyában a kérvényi bizottság véleményét, mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa továbbá 10. sz. a. a nagykikindai kerület kérvényét, a tankerületi iskolatanács fölállitását meghagyó kormány-rendelet végrehajtása alól való föloldás tárgyában, mely egyszerüen visszautasittatni véleményeztetik.)*

Miletics Szvetozár: Tisztelt ház! Nekem a kérvényi bizottság véleményére egy módositványom van, s pedig arra, mely a nagy-kikindai kerületre vonatkozik. Ott nem is lehet iskolatanácsot alakitani; kérem tehát ezen kérvényt a vallás- és közoktatási ministerhez kiadni a végett, hogy a körülményekhez képest intézze el a kérdést; tudniillik, hogy, a hol lesz községi iskola: ott alakittassék meg az iskolai tanács; a hol pedig nincs iskola: ott fölösleges.

Kérem, méltóztassék ezen módositványomat elfogadni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa:)* Módositvány, kiadatik a vallás- és közoktatási ministernek, hogy e kérvényt a körülményekhez képest intézze el.

Szögyény László előadó: Tisztelt ház! Miletics képviselő ur a kérvényi bizottság által javasolt vélemény ellen azon módositványt ajánlja, hogy jelen kérvény elintézés végett a közoktatási ministernek adassék ki. A kérvény maga elmondja, hogy e tárgyban a nagy-kikindai kerület már egyszer a ministerhez folyamodott, és a minister hivatkozva az 1868: XXXVIII-ik törvényczikkre, az illetőket kérvényüktől elütötte. A kérvényi bizottság a minister ezen eljárását tökéletesen helyeselte, mert az 1868: XXXVIII-ik törvényczikk VIII. fejezete, különösen pedig e VIII. fejezet 30. §-a iskolatanács fölállitását az egész országra nézve elrendelvén, valóban a nagy-kikindai kerületnek kivételes helyzetet e tekintetben nem adhatott. Ennélfogva kérem a tisztelt házat, hogy e kérvényt, hivatkozással a törvényre, egyszerüen utasitsa vissza. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a kérvényi bizottság véleményét? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadtatik.

Szögyény László előadó *(olvassa a 11—22. számu kérvényeket, melyekre nézve a bizottság véleménye észrevétel nélkül elfogadtatván; olvassa a 23-ik szám alatt a budapesti honvédegyletnek a tisztviselők és honvédtisztek fizetéseinek lefoglalásáról szóló törvény módositását kérő kérvényére a bizottság véleményét, mely szerint az elintézés végett a honvédelmi és igazságügyi ministerekhez utasittatik.)*

Szende Béla honvédelmi minister: Tisztelt ház! A folyamodók előadják kérvényükben azon sok calamitást, mely abból ered, hogy a honvédtisztek és tisztviselők fizetése a törvény értelmében 300 frtig lezárolható. Ezen calamitást és bajt én szintén érzem, és tökéletesen meg vagyok győződve, hogy ezen segiteni kell és pedig nemcsak az egyének, hanem az állam szolgálata

érdekében is. Megtettem a szükséges lépéseket, s minek utána e kérdés egymagába el nem dönthető, és igy külön törvényjavaslatot be nem adhattam: fölkértem az igazságügyi ministert, hogy a készülőben lévő perrendtartási szabályzatok alkotásánál ezt szem előtt tartva, azokba vegye be azon rendelkezést, hogy a honvédtisztekre nézve a fizetések ne 300 frtig, hanem csak azon magasabb összegig foglaltathassanak le, mint a közös sereg tiszteknél. Az igazságügyminister ezen rendszabály szükségéről szintén meg lévén győződve: azt a maga részéről is elfogadta, és ezen elvet a ház elé terjesztendő, köztudomásulag már tárgyalás alatt lévő perrendtartásba már be is vette, és igy a bajon is reménylhetőleg nemsokára segitve lesz.

Ezen nyilatkozattal azt hiszem, a kérvény részemről elintézettnek tekinthető, más választ a hátiratban sem adhatván, az elvet magát elfogadni vagy el nem fogadnia a tisztelt ház föladata leend. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tisztelt ház tehát egyszerüen tudomásul veszi a minister ur nyilatkozatát, és a kérvényi bizottság véleményét elfogadja.

Szögyény László előadó (*olvassa a 24., 25., 26. sorszám alatti kérvényekre a bizottság véleményét, mely észrevétel nélkül elfogadtatván; olvassa továbbá a 27. sorszám alatt az aranyos-medgyesi választó-kerület 1848-as körének a jelenlegi országgyülés föloszlatása tárgyában beadott kérvényére a bizottság véleményét, mely szerint a kérvény visszautasitandónak véleményeztetik.*)

Solymossy Bálint: Tisztelt ház! A legközelebbi három hónap alatt fölmerült események és az ugyanezen időszakban hozott törvények fölébresztették a nemzetet azon közönyösségből, melyben az egy idő óta szenved. Kifejezést nyert ez nemcsak a jelen kérvényben, de kifejezést nyert az ország különböző részeiben és magában a képviselőházban is több izben.

Nem akarom a hét éves rosz gazdálkodás minden eseteit fölemliteni, ismerjük azt; — elsorolom azon tényeket, a melyek a hét évi kárhozatos műnek föltevék fejére a koronát.

A jelen ülésszak beálltával az inséggel és nyomorral küzdő nép várta bajainak orvoslását a képviselőháztól, és mit kapott gyógyszerül, vigasztalásul? Látta létrejönni a 153 milliós drága kamatu kölcsönt, mely hazánk minden javait elzálogitotta. Ezen törvényjavaslat tárgyalására emlékeztetem a tisztelt házat és a tisztelt többséget a tuloldalon.

A tisztelt többség maga beismerte, hogy államháztartásunkat rendezni kell, hogy pénzügyeink roszak, és önmaga födözte föl a helyzet roszaságát a nemzet előtt, ugy, hogy végre azon törvénynek megszavazását a tisztelt tuloldal maga sem volt képes egyébbel indokolni, mint a megteremtett kényszerhelyzettel és a nemzeti becsület megmentésével. Alig nyert szentesitést az emlitett törvény, tudjuk, hogy a volt pénzügyminister ur igyekezett megmenekedni tárczájától, követte a közlekedési, akarta őt követni a ministerelnök ur is; de neki nem sikerült, s épen neki kellett ezen tárczának betöltéséről gondoskodni, sőt azt magának elvállalni. Még a budget-tárgyalásnál tétettek épen ezen oldalról megjegyzések, mert tulajdonképen nincs pénzügyminister, nem vállalkozott rá senki a képviselőház többségéből, daczára annak, hogy a ministerelnök ur megkinált vele öreget, ifjat; de ép azért, mert mindenki ismerte a rosz pénzügyi viszonyokat: visszaborzadt a felelősségtől, mely a pénzügyi tárcza átvétele által reá háramlott volna. Ugyanakkor történt, hogy a tuloldal mindaddig valósággal nagy többségében föloszlással fenyegető bomladozás következett be.

A többség elvesztette bizalmát a kormány irányában, és ebből kifolyólag a kormány működését egy kebeléből megválasztott bizottságra akarta átruházni; szükségesnek látta a radicalis reformok létrehozatalát, s e végből megválasztotta a 21-es bizottságot: mi volt a czélja e megválasztásnál, tudjuk mindnyájan. Államháztartásunk rendezésére decentralisatio, igazságszolgáltatási és közigazgatási rendszerünk átalakitása. De én azt kérdem: hogyan alakult ez a 21-es bizottság? A tisztelt tuloldal, mely semmi áron sem akarja a hatalmat kezéből kibocsátani, és a helyzetben dominálni akar szokása szerint: kinyomatta, a szavazó-czédulákat itt a házban kiosztotta és ez a 21-es bizottság ismét a többség kebeléből szótöbbséggel választatott. Beválasztattak a volt minister urak is.

Ugyan kérdem, tisztelt ház, hogy várhatjuk ezen 21-es bizottságtól azon intézkedéseket, melyeket tulajdonképen várni kellene; hiszen, hogy történhetnék az, hogy azon volt minister urak, kik, talán kevés kivétellel, a szerencsétlen gazdálkodásnak megteremtői, végrehajtói és vezetői voltak: beismerve hibájukat, fölemelkedjenek az emberi tökéletesség azon magaslatára, hogy saját hibájukat elismerjék és magukat elitéljék.

A 21-es bizottság megválasztásával a kormány időt nyervén, megkezdte működését. Első sorban is beterjesztette a keleti vasut hiányának födözéséről szóló törvényt és ezzel ujabban 17 millió adósságot háritott ismét a nemzet vállaira; s bár ki kell nyilatkoztatnom, hogy a ministeriumnak jelenlegi tagjai nem részesek ezen botrányban, de elődjei iránti kegyeletből elkövetett mindent. Mi történt ennek tárgyalásánál.?

Simonyi Ernő igen tisztelt képviselőtársam a keleti vasut állapotának tökéletesen hü képét adá, s még jobban lebbentette föl a fátyolt a dolgok állásáról, midőn láttuk, hogy a tisztelt tuloldal önálló

tagjainak nagy része ellene szavazott a törvényjavaslatnak, hogy az a szerencsétlen számu 13 szavazatnyi többség, a mely akkor előállott: egyedül abban leli indokát és köszönheti létrejövetelét, hogy az incompatibilitási törvény, melynek létrehozatalát évek óta sürgettük, mai napig nem jött létre, és igy a dologban érdeklettek is szavazhattak, kiknek különben arra nem lett volna joguk. Hogy vagyunk ma tisztelt ház? Mindenütt a coalitio eszméjét hangoztatják; meglehet, hogy vannak, kik abban bíznak és hisznek; én nem bizom és nem hiszek benne, még pedig két oknál fogva: először azért, mert a tisztelt tuloldal, a meddig csak lehet, a hatalmat nem fogja kezéből kibocsátani, de van még ebbe másnak is beleszólása, a ki a multkor is, mikor a válság beállt, befolyásánál fogva keresztülvitte, a mi kivihető volt; hanem meglehet, hogy összeszedi magát a tuloldal, és minden erővel kiegészíti a kabinetet a többség tagjaiból. És mi lesz a vége? Az, hogy a válság fog tartani 2—3 hónapig. De kérdem: vajon ezen kormányválság a nemzetre nézve hasznos, annak javára lesz-e? Nézetem szerint nem; sőt ellenkezőleg mind a nemzetnek, mind a közügyeknek hátrányára leend.

Ily körülmények közt, midőn valósággal oly példátlan helyzetben van a parlament, mint jelenleg, a mikor, mint látjuk, a tisztelt balközéppárt három részre van szakadva, a többségben pedig nagyon jól tudjuk, hogy hány fractio van. (*Fölkiáltások a szélső balról: Három! Fölkiáltások jobb felől: Hát hány van?*)

Több is van, mint három! Ily körülmények közt megvallom, hogy nem látom kivihetőnek azt, hogy a jelenlegi szétforgácsolt parlamenti fractiokból oly párttömörülés állhasson elő, hogy abból egy életerős kormány neveztethessék ki.

Tisztelt ház! Meglehet, hogy talán igen kevesed magammal fogok maradni most, midőn kinyilatkoztatom a nézetem szerint egyedüli mentő eszközt e helyzetből.

Készen vagyok rá, hogy a nagy többség ellenem nyilatkozik; de méltoztassanak megengedni: én egyéni nézetemet nyilvánitom, és én nem látok más lehetőséget, mint egyedül a parlament föloszlatását. Meg vagyok győződve, hogy lesznek, a kik pártolják és helyeselni fogják azon véleményemet, hogy most a nemzet van hivatva, hogy sorsának ura legyen és a nemzetnek van jogosultsága e dologba beleszólni. Van joga annak a nemzetnek, mely, méltóztatnak igen jól tudni — nem vagyok elfogult, megmondom a másik okot is, részben az elemi csapások következtében, de főrészben mindenesetre a 7 évi gazdálkodás következtében ma ott van, hogy földbirtokos, iparos, kereskedő, kézműves osztálya valósággal a kolduláshoz áll közel.

Ugyan kérdem, mi történt az inség enyhitésére egyéb, mint momentán alamizsna morzsa; de a baj gyökeres orvoslására a legtávolabbról sem történt semmi a képviselőház részéről. (*Zaj jobb felől.*)

Tisztelt ház! Hiszem továbbá azt, hogy a nemzet, okulva a multakból, fölismerte a bajok alapokát, fölismerte a bajoknak főokát. Ezek főoka, nézetem és meggyőződésem szerint, rejlik az 1867-ben letett közjogi és közös-ügyes alapban. Meg vagyok róla győződve, hogy, a nemzet belátva ezt, ha uj választások rendeltetnek el: ide oly többséget fog küldeni, mely kötelességének ismerendi megszabaditni hazánkat a közös-ügyektől; visszaszerezni hazánk önállóságát minden attributumaival és kellékeivel együtt, és csakis igy fogja a nemzet és a trón jövőjét megszilárditani; mert a jelenlegi körülmények között, tisztelt ház, a meddig a nemzet a közös-ügyes kettős terhektől meg nem menekszik: ki merem mondani, hogy ültessék a jelenlegi parlamentnek legkitünőbb tagjait, nézetkülönbség nélkül, a vörös bársony székekre, nem mondom, hogy tiszta kezelés által nem lehet türhető helyzetet teremteni, de hazánk szellemi és anyagi fölvirágozását nem eszközölhetik.

Hiszem, hogy ha a minister urak őszintén akarnának szólani, magnk is elismernék, hogy vannak oly láthatlan kötelékei a közös terheknek, melyek miatt kezeik megköttetnek, és netaláni jóakaratukat maguk sem képesek keresztülvinni.

Rendkivüli az eset, tisztelt ház, én ujoncz ember vagyok, és megvallom, én egy parlamentben sem tudok hasonló esetet; de ha a parlamentnek avatottabb tagjai tudnak és mondanak ily esetet: azt megköszönöm, tanulok; hanem a mily rendkivüli és tarthatatlan, épen oly rendkivüli az ok is.

A tisztelt kérvényi bizottság véleményének első részét helyeslem, mert igen világos az, hogy az 1848: IV. törvényczikk 5. §-a azt mondja, hogy az országgyülés ideje meghosszabbitásának, vagy pedig a föloszlatásnak joga ő felségét a királyt illeti; de ez egyszersmind nem zárja ki azt, hogy a parlament maga is kérelmezhesse föloszlatását. Azonban hogyha netalán e kérvénynek sikere lenne: én mindenesetre óhajtanám, hogy az uj választásoknál a nemzet akarata őszintén nyilvánulhasson; nem pedig ugy, mint az 1872-iki választásoknál, a hol mindenféle pressio és visszaélés gyakoroltatott és az akkori választás nem is tekinthető a nemzet szabad akarata kifolyásának.

Óhajtanám, hogy előzőleg alkottassék a szabadelvüség követelményének megfelelő választási szigoru törvény a vesztegetések ellen és egy mulhatlanul szükséges az incompatibilitásról. Ugyanazért kérem a tisztelt házat, hogy, a kérvényi bizottság véleményét mellőzve, ennek ellenében most benyuj-

tok egy határozati javaslatot, melynek elfogadását kérem.

Határozati javaslat.

Tekintve, hogy a jelen országgyülés már a választásoknál elkövetett visszaélések miatt a nemzet valódi akarata kifolyásának nem volt tekinthető ;

tekintve, hogy részint e miatt, részint azóta folytatott működése által iránta a nemzetben bizodalom nincs, és nem is lehet;

tekintve másrészt, hogy a létező választási törvény mellett, s egy incompatibilitási, mint szintén a vesztegetéseket megbüntető törvény hiányában megejtendő uj választások, azon kivül, hogy a nép erkölcseinek további romlását eszközölnék, a nemzet akaratát hiven visszatükröző képviseletet nem eredményeznének :

mondja ki a ház, hogy egy, a szabadelvüség követelményeinek megfelelő választási; nemkülönben a vesztegetések és a választásoknál előforduló egyéb visszaélések megbüntetésére vonatkozó, valamint az incompatibilitás tárgyában hozandó törvény megalkotása után, az országgyülésnek föloszlatását szükségesnek látja, s e végre a király ő felségéhez, ebbeli jogának gyakorlása végett, föliratot fog intézni.

Csernátony Lajos: Kérem a kérvény fölolvasását.

Szögyény László előadó *(olvassa az aranyos-medgyesi választó-kerület 1848-as körének 4131. szám alatti kérvényét.)*

Tisztelt képviselőház! Azon erőszakolt eljárás, mely a legközelebbi választásoknál elkövetettett, megboszulta magát a nemzet végtelen kárára, s szegény hazánkat a véginségre juttatá.

A jelen országgyülés nem kifolyása a nemzet többségének, s igy a magasztos hivatást be sem töltheti, mit igazol azon fájó körülmény, hogy a többségnek nevezett párt saját kebelében nem talál két egyéniségre, kik a herkulesi munkára vállalkoznának, — s minthogy alkotmányunkban nincs oly törvény, mely két tárczát egyesitsen egy ember kezében, s minthogy a fölvállalt tárczák bármelyike is elegendő gondot ad egy 16 milliónyi népesség ügyét vezetni, nem pedig kettő; hiszen ezen indok folytán bátran merjük állithatni azt is, hogy egy minister is öszpontosithatja az összes ministeri tárczát. S igy a még alig csillámló alkotmányunk romjai az absolutismusnak késziti elő az utat. Tisztelettel kérjük a tisztelt képviselőházat, minthogy ily körülmények között egyedül a nemzet van hivatva arra, hogy önmagának kormányt adjon: méltóztassék a jelen országgyülés föloszlatását ő felségénél kérelmezni; igy kibontakozva tápláljon minden hazafit azon remény, hogy ős-apáink által vérrel szerzett hazát, hol a szabadság zászlója oly fényesen lobogott, — hivatását, hogy a keleti civilisatio előharczosa legyen, — betölthesse.

Maradván Avas-Ujvárosban, 1874. január 19-én, az aranyos-medgyesi baloldali választó-kerület tisztelettel: Selyeby Dani s. k., kerületi elnök, Sinka Lajos s. k., jegyző.

Csernátony Lajos: Tisztelt képviselőház! Azt hiszem, hogy lehetetlen az ily kérvényt nyilatkozat nélkül hagyni. Azt értem, hogy Franczia országban a nemzetgyüléshez folyamodnak az országból, hogy oszlassa föl magát: mert ott ennek van értelme. Ott a nemzetgyülés bir azon joggal, hogy magát föloszlassa; következőleg máshoz e végett nem is lehet folyamodni senkinek. Annál inkább lehet pedig ahhoz folyamodni Franczia országban: mert legalább is kétes, hogy azon nemzetgyülésnek van-e joga ülni vagy nem? De nálunk a törvény megszabja, hogy az országgyülést ki hijja össze, ki oszlatja föl, ki határozza meg az ülésszakok idejét. Ennélfogva egy országgyüléshez folyamodni az iránt, hogy oszlassa föl magát: szerintem nem egyéb, mint impertinentia az országgyülés iránt. *(Élénk helyeslés. Mozgás.)*

Én azt tartom, hogy az ily impertinentiát az országgyülésnek vissza kell utasitania. *(Helyeslés.)* Akármily véleményben legyen az ember az országgyülés föloszlatásának ajánlatossága vagy nem ajánlatossága iránt: a viszonyokhoz képest az ily petitiot nem fogadhatja el az országgyülés, ha csak önmagát meg nem akarja gyalázni. *(Élénk helyeslés. Mozgás.)* Ennélfogva részemről a kérvényi bizottság véleményét pártolom. *(Helyeslés.)*

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Kétségkivül anomál állapot az, midőn az iránt jönnek kérvények az országgyüléshez, hogy oszlassa föl magát; tulajdonképen az iránt jönnek kérvények, hogy föloszlatását az illető helyen kérelmezze, és midőn ezen kérvények az által vannak támogatva, hogy azoknak, kik ide küldötték a képviselőket, ezekbe bizalmuk többé nincs. Ez tehát anomál helyzet: az kétséget nem szenved, de nem impertinentia, *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* hanem a népnek saját jogával való élése; mert bármennyire souverain hatalomnak szeretjük mi magunkat tekinteni és mondani, a mennyi hatalmunk van: az csak ugy van, mint a nép megbizottjainak; mert azt nem kell elfelejteni, hogy itt nem mi vagyunk az urak, hanem a mi urainknak, küldőinknek mandatárusai vagyunk; midőn tehát azt mondják küldőink, hogy nem teljesititek kötelességtüket ugy, a mint kivánjuk: ezt impertinentiának nevezni én részemről nem helyeselhetem.

Hogy a népnek, hogy bárkinek joga van az országgyülés iránt bizalmat vagy bizalmatlanságot kijelenteni: azt kétségbevonni nem lehet. Hogy most már épen az országgyüléshez kell kérelmet

intézni, ez ismét a mi közjogunknak a következménye.

A mi alkotmányos formánk nem engedi azt, hogy a népnek egyes csoportozatai a fejedelemhez intézhessenek kérvényt: mert ez alkotmányellenes volna. Ennek előtte a törvényhatóságoknak, a vármegyéknek és városoknak meg volt azon joga, hogy egyenesen fölirtak a fejedelemhez; azonban a felelős ministerium eszméjével, ezen egyenes fölirási jogot sokan összeférhetlennek találván, azt a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényben megszüntették: tehát most már az sem történhetik, hogy valakinek valamely törvényhatóságban ez iránt tett inditványa folytán ezen törvényhatóság utján intéztessék fölirat a fejedelemhez; hanem fönmaradt a népnek azon joga, hogy kérvénynyel fordulhasson a képviselőházhoz. Ezen kérvényezési jogával él tehát akkor is, midőn a képviselőházat arra szólitja föl, hogy saját maga föloszlatása tárgyában, ő felségéhez föliratot intézzen.

Hogy ez sértheti az egyiket és a másikat is, az meglehet; de hogy ez kétségbevonhatlan joga a népnek: ezt tagadni, nézetem szerint, nem lehet. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

A mi a kérvény meritumát illeti, annyi bizonyos, hogy ezen csodálkozni nem lehet. Én részemről ugy voltam meggyőződve, hogy ezen képviselőháznak már eredete olyan volt, mely lehetetlenné tette, hogy a nemzet bizalommal viseltessék iránta; annyira láttuk ezt, hogy mielőtt a képviselőház megkezdte volna működését: a magam és többi elvbarátaim által benyujtott válaszfölirati javaslatunkban kifejeztük azon óhajtást, hogy ő felsége oszlassa föl az országgyülést, mert azt a nemzet többségének törvényes és szabad kifolyásának nem tekinthetjük. Már most az, hogy egy országgyülés másfél évi működés után azon helyzetbe juttatta az országot, melyben jelenleg van, és hogy ennélfogva a választóknak ezen országgyüléshez bizalmuk nincs: ezen nincs mit csodálkozni; sőt csodálkozni kellene a fölött, hogy ha még azok után is, a mik történtek, azon helyzet után is, melyet ezen országgyülés tartama alatt ezen országgyülésben uralkodó többség előidézett és teremtett, hogy ha még most is birná a nemzet bizalmát.

Én, tisztelt ház, ily körülmények közt, bár szomorunak tekintem azt, hogy az országgyülés ezen helyzetbe jutott; de mert ezen kérvény saját meggyőződésemet fejezi ki, mert saját tapasztalatomból tudom, hogy bár merre forduljunk, minden ember azt mondja: hiszen a bajok orvoslását a jelen országgyüléstől nem lehet várni ily körülmények között, és mert továbbá a jelen zilált helyzetből, a mostani pártalakulásokból ki kell bontakozni, *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* annak pedig más ura és mestere nincs, mint maga a nép, mely a megbizatást adja: tehát csakis uj választás utján, mintegy keresztvizen lehet a többséget megteremteni; *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* én egész meggyőződésemből pártolom azon kérvényt, és a Solymossy képviselőtársam által beterjesztett határozati javaslatot, mert óhajtom, hogy ezen országgyülés fölosztalatása mentől előbb megtörténjék. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Előttem szóló képviselőtársam elmondta már mindazt, a mit elmondani akartam; tehát hosszas beszéddel a tisztelt háznak alkalmatlankodni nem akarnék, egyedül arra nézve teszek megjegyzést, a mit Csernátony képviselőtársam mondott. Ő tudniillik impertinentiának mondja ily kérvénynek a képviselőházhoz intézését.

Én, tisztelt ház, ugy vagyok meggyőződve, hogy kérvényt intézni a képviselőházhoz nemcsak törvényhatóságnak, hanem egyes embernek is jogában áll; ezt impertinentiának nevezni nem lehetvén: Csernátony képviselő urnak ezen kifejezését impertinentiának lenni találom. *(Derültség.)*

Pulszky Ferencz: Az egész ügy nem olyan komoly, hogy róla sokat kelljen szólani. Ez eset emlékeztet engem egy kérvényre, mely az angol parlamenthez intéztetett. Három szabólegény Tooley Street kis obscurus utczából kérvényt nyujtott be az angol parlamenthez a ministerium ellen, és ebben igy nevezték magukat: „mi Angolország népe.“ *(Élénk derültség.)*

Ezt juttatja eszembe a jelenleg tárgyalás alatt lévő kérvény, a melyet aláirtak: Selyebi Dáni és Sinka Lajos, az első, mint az aranyos-medgyesi baloldali választókerület elnöke, a második, mint annak jegyzője. Magyarországon baloldali választó-kerületet a törvény nem ismer, ép oly kevéssé, mint jobboldali választókerületet; én legalább az ilyennek nyomára törvényeinkben nem akadtam sehol. Tudom azt, hogy vannak választókerületek s hogy azokban vannak választók; azt is tudom, hogy azoknak joguk van egy bizonyos napon összejönni és országos képviselőt választani; de hogy ők valami testületet formáljanak, a mely ennél tovább is tartana, vagy hogy valami joguk volna, a mely fönmaradna a választási napon tul: ezt törvényeinkből soha senki nem fogja kimagyarázni. *(Helyeslés a jobb oldalon s a balközép és a középpárt felől.)*

Ezen indokoknál fogva én ezen kérvényt már aláirása miatt is visszautasitandónak tartom. Itt van két ember, a kik ugy geralják magukat, mint választó-kerület; *(Derültség.)* választó-kerület nem létez mint politikai jogokkal biró testület; hanem a választó-kerületekben léteznek választók, kiknek igenis van politikai joguk.

Röviden szólanom kell még Simonyi Ernő képviselő ur beszédéről is, mert a képviselő ur most

ismét régi modorában szólott. Megismerem, hogy mindig van valami igaz abban, a mit mond; de rendesen tullő a czélon. Ő azt mondja, hogy: „kérelmek jönnek," pedig csak egy jött. Különbség van a többes és az egyes szám közt. A képviselő ur kifejezése tehát nem correct; én pedig kivánom, hogy ilyen dolgokban a képviselők szabatosan szóljanak. „Kérelmek" eddig nem jöttek. Igaz, hogy Simonyi Ernő képviselő ur könnyen inscenirozhatna ilyeneket, mert ha szétküldene programmokat: csakhamar 30—40 ilyen kérvény érkezhetnék be. Minden országban azon párt, a mely tetemes kisebbségben van: nincs megelégedve az országgyüléssel, s elosztását kivánja; az azonban csak politikai tekintetben éretlen országban történhetik meg, hogy ezek följajdulásukkal az országgyüléshez forduljanak; mutatják pedig éretlenségüket, ha azt hiszik, hogy jogaikkal visszaélvén, megsérthetik az országgyülést, a mely iránt köteles mindenki a legnagyobb tiszteletet érezni. Ha az országgyülés iránt nincs tisztelet, ha az országgyülésről ugy lehet szólani, mint a hogy szólanak Selyebi Dáni és Sinka Lajos uraimék: *(Élénk helyeslés.)* akkor kormányozzon az országban, a ki tud. *(Helyeslés.)* Megszoktuk azt, hogy a ministeri padok szégyen-padokká lettek, hogy a ministereket folyvást piszkolják; *(Ugy van! jobb felől.)* megszoktuk, hogy a nemzetiségi képviselők kétségbeveszik az ország államiságát s a nemzet egységét. *(Fölkiáltások: Ugy van!)*

Ha még az országgyülést sem tiszteljük: ugyan mi az, a mi még tiszteletet ki tud magának vivni? *(Helyeslések.)* Ha mi az ország többségének akaratát sem teljesitjük: mi lesz ennek a vége? Azt hiszik talán, ennek következése csak az lesz, hogy csupán alólról nem fogják tisztelni? Hátha eszébe jut majd valakinek fölülről sem tisztelni? Hogy pedig ilyenkor kik fognak leginkább följajdulni: az nem lehet kérdés. Én azt hiszem, hogy a szabadság kihágásainak, — nem akarok erősebb kifejezéssel élni, de igen correctnek tartom egy előttem szóló tisztelt képviselő ur kifejezését, — ha ily dolgok történnek: annak mindenütt az egész világon csak egy vége lehet, — és Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur, ki tudományosan tanulmányozta a történelmet, ezt igen jól tudja, — annak vége mindenütt az volt, hogy belépett a szurony. *(Fölkiáltások: Ugy van! Igaz!)* Láttuk ezt most legközelebb Spanyolországban. Nekünk csak egy biztositékunk van, tudniillik a fejedelemnek igazán constitutionalis érzülete: ez egyedüli biztositékunk; mert különben a mi eljárásunk egyenesen spanyol állapotokra vezet, és ugyanazért tökéletesen osztozom Csernátony képviselő urnak nézetében. *(Élénk helyeslés a jobb, balközép és középpárt felől.)*

Borlea Zsigmond: Tisztelt ház! Csodálkozom, *(Fölkiáltások: Eláll!)* Nem állok el, bármennyit is fognak kiáltani. Csodálkozom, hogy egyik képviselőtársunk annyira izgatottságba jött, hogy egy, szerintem, igen imparlamentális kifejezést használt; csodálkozom pedig azért is leginkább, mert mint többen fognak rá emlékezni, 1872-ben, midőn a választás befejeztetett, — igaz, hogy akkor a képviselő ur még nem volt megválasztva képviselőnek, — az ő lapja, az „Ellenőr" volt az, mely legelőször azt mondta s argumentálta, hogy azon választások, melyek alapján most itt vagyunk: immoralis törvénytelen választások voltak, s igy ő maga lapjában a jelen országgyülést törvénytelennek s eloszlatandónak nyilvánitotta.

Csernátony Lajos: Ez nem igaz!

Borlea Zsigmond: De bizony igaz, s több lap ismételte s reproducálta e tekintetbeni czikkeit, s én azt hiszem, hogy ha akkor nem volt impertinentia irni, hogy az országgyülési választások törvénytelenek lévén, az országgyülés is törvénytelen s eloszlatandó: akkor most azt impertinentiának nevezni, hogy azon községek az ő akkori nézetét követve, kérik az országgyülés eloszlatását, valóban csodálatos. De én magam is azon véleményben vagyok, hogy az országgyülést eloszlatni szükséges: mert tagadhatlan, hogy immoralis bajban szenvedünk. *(Élénk derültség.)*

A kormány, miután látta, hogy állása minduntalan inog: egy hatalmas fegyvert csinált magának a nem-magyar nemzetiségek rovására, hogy magát föntarthassa, tudniillik a nemzetiségeket, — a hogy szokták nevezni, — az ország előtt mindenféle módon gyanusitgatta, s hogy czélját jobban elérje: az ugynevezett nemzetiségi törvénynek, mely nem akaratunkkal hozatott, azon egy-két §-át is, mely hasznára lehetett volna a nem magyar nemzetiségeknek, máskép, a nemzetiségek ellen magyarázván, és igy még azon csekély előnyt is megsemmisitette; s igy ez által a nem-magyar nemzetiségeket több jogaikban sértette; ez által nekünk nagy fájdalmat okozott, tudván jól, hogy a törvényhatóságok, melyekben e sérelmek történtek, föl fognak jajdulni, vagy pedig képviselőik által interpellatiókat fognak tétetni: akkor a ministerium egyik tagja fölkelt, és a §. tiszta értelmét nagy phrásisokban máskép magyarázta, s a nem-magyar nemzetiségek jogai ellen használta. Akkor aztán itten a sok fractio, mely utoljára annyi lesz, a hány képviselő van: mindegyik tul akart licitálni a másikon a nemzetiségek elnyomatására, s a ministerium törvénytelen eljárását helyeselvén, ez által a ministerium ingadozó állása egy időre ismét erősbült; ép ugy ma Pulszky Ferencz képviselő ur, ki annyira el hagyta magát ragadtatni, hogy argumentumok hiányában hatásra számitván, azon alaptalan s sértő kifejezéseket használta, hogy a nemzetiségek az országot piszkolják s megtámadják. *(Egy hang a bal oldalon: Ugy van!)* Ugy van!

Ugyan kérek adatokat, nem mindig csak alapnélküli nevetséges gyanitgatásokat; egyébiránt nem csodálom, hogy ezen oldalról is gyanusitattunk, mert én elismerem s mondanám, hogy minden párt tullicitálja magát, hogy minket gyanusitsanak, s magát ez által kormányképesnek tekintse; hiszen ép ma is van a „Magyar Ujság"-nak egy czikke, melyben azt mondja, hogy: „a nemzetiségi képviselők semmi szin alatt nem tartoznak a 48-as párthoz." Mi nem is mondtuk azt, hogy ezen párthoz tartozunk, — s ez nem egyéb, mint licitátio a 48-as párt részéről, hogy a minket gyanusitásokban a többi pártokkal concurrentiát tarthasson ezen válságos időben, — s ez a mostani válságos helyzetnek illustrátioja. Mint mondám, a választások törvényellenesen s immorális uton történtek, s igy természetes, hogy ily immorális s törvényellenes eljárásnak ilyen consequentiai kellett lenni; mert hiában, a milyen az alap, ugyan olyannak kell lenni; az épületnek; ez alapon tehát magam is az országgyülés eloszlatását szükségesnek tartván, pártolom Solymossy inditványát.

Tisza Kálmán: Tisztelt képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Nem tagadom, bizonyos elfogultsággal emelek szót; (*Halljuk!*) azon nemével az elfogultságnak, mely mindannyiszor meglep, a hányszor csalhatatlan jelével találkozom annak, hogy kormányzati rendszerünket, ennek elveit, és az ennek megfelelő eljárást az országban, sőt némelyek a képviselőház kebelében is annyira félreértik. (*Igaz!*)

Igaz, hogy azon körülmény, hogy még a képviselőházban is vannak olyanok, kik félreértik: ez esetben az ő inditványuk mellett szólhatnak, mert indokolhatnák a fölosztalatás szükségét. (*Élénk tetszés és derültség.*)

A mi már magát a dolgot illeti: én legelőször is Pulszky Ferencz tisztelt képviselőtársam beszédére, melylyel legnagyobb részt egyetértek, teszek egy megjegyzést: nem azért, mintha azt hinném, hogy ő is már olyannak látja Magyarországnak a helyzetét, hogy azt a spanyolországi helyzettel lehessen összehasonlitani; de azért, mert nem szeretném, hogy azt hihessék, hogy talán mi itt a házban — ha elhallgatjuk — olyannak látjuk; Pulszky képviselő ur pedig már nem magyarázhatja ki szavai értelmét.

Én legalabb azt hiszem, hogy hála az égnek, bármennyi bajunk legyen: azon helyzettől még igen messze vagyunk, és az ő általa emlegetett, és fájdalom, a történelem tanusága szerint gyakran bekövetkezett szuronyokat egyes emberek föllépése még nem igazolhatja; ezt előidézhetné és némileg igazolhatná csakis az, ha az ily föllépések igen nagy mérveket öltenének. (*Pulszky Ferencz: Ugy van!*)

Egyik képviselőtársam, nem ugyan az inditványt, de azt, hogy a képviselőházhoz ilyen kérvény intéztetett, és hogy ilyen kérvény intéztetik: a képviselőház irányában impertinentiának nevezte. Ugy látom, hogy ezt a kifejezést többen helytelenitik, a kik nem tartják lehetőnek, hogy egy kérvény impertinentiát tartalmazhasson. Engedelmet kérek, de én azt mondom azon képviselő urnak, a ki barátom nyilatkozatát impertinensnek nevezte, hogy ez a fölfogás pedig, ha nem is impertinentia, de éretlenségre mutat. (*Élénk helyeslés. Halljuk!*) Azt mondhatnám, de nem mondom, hogy ez a fölfogás éretlenségre mutat; én csakis elhamarkodásnak, a dolog kellő meg nem fontolásának tartom és nevezem.

Ugyanis a kérelmezési jog okvetlenül a legfontosabb jogoknak egyike; oly jog, melyet megszoritani nem szabad, nem lehet; de meg vannak határai és korlátai, és ugyan kérem, mondják azt akár egyes embernek, akár egy testületnek, hogy ő maga kérelmezze, attól, a kinek hatalmában van, hogy semmisitne meg, azaz követelni valakitől, hogy maga szegezze mellének a fegyvert, a mely elpusztitja: ez bizony impertinentia, még pedig nagyon erős impertinentia. (*Élénk helyeslés.*)

De nem is látom, mi szükség van reá. Egy képviselő ur azt mondja, hogy azért kell a képviselőházhoz jönni ezen kérvényeknek, mert a hatósági törvény nem engedi meg, hogy a fejedelemhez, kinek joga van az eloszlatásra, intéztessék a hatóságoktól kérvény. De kérdem: ezen kérvény hatóságtól jött-e? Nem attól jött, és mégis soha senki egyeseknek azon jogát, hogy a fejedelemhez folyamodhassanak, kétségbe nem vonta, nem is vonhatja; mert a parlamentálismus követelménye csak az, hogy a fejedelem, a kihez fordultak, azután felelős kormánya utján intézkedjék. (*Helyeslés.*) Tehát ezen esetre a fölhozott nehézség egyátalán nem alkalmazható.

De kérdem: mi hát az indoka ezen egész kérvénynek és talán ezen kérvény később bejövendő fiatalabb testvérének. (*Derültség.*) Azt mondják, hogy ezen helyzetben nem maradhatunk, és a tisztelt képviselő ur, a ki inditványát indokolta: kiterjeszkedett ugyan a pártok helyzetére is, de a fősulyt arra fektette, hogy nincsen kormány, mert egy minister két tárczát nem viselhet és a többi, — hogy tehát ezen segiteni kell. Az elsőre és mindazokra nézve, a melyek itt elmondattak a pártok bomlásáról és a lehető alakulásokról: nem fogok nyomdokába lépni az előttem szólóknak; hanem megtartom azt a szabályt magamra nézve, hogy nem seprek másnak háza tájéka előtt, és jobb lett volna, ha a fölszólalt tisztelt képviselő ur saját háza tájéka előtt is söpört volna, mert ott is a dissolutiónak ép annyi csoportjával találkozott volna, mint találkozik akárhol. (*Derültség és helyeslés a bal- és jobb oldalon. Ellentmondás a szélső bal felől.*)

A képviselő urnak főérve mégis az, hogy a ministerium nem tudja magát kiegésziteni, hogy nem is létezik. De már most mit kiván a tisztelt képviselő ur?

Azt, hogy a parlamentális rendszer mellett a képviselőház oly időben, midőn, mint ő mondja, nincs kormány, nincsen ministerium, s azért kell a házat főloszlatni: a képviselőház csináljon választási törvényt, egyikét a legfontosabb dolgoknak, olyat, a melyet teljes ministeri felelősség mellett kell és szabad csak csinálni; azután csináljon incompatibilitási törvényt stb. mind igen fontos tárgyakat, s ha ez megtörtént, a ház oszoljék el. Mondom, a képviselő ur főindoka mindig az, hogy nincsen kormány. Hát ha a ház főloszlik: vajon mit gondol a képviselő ur, mit csinálunk első helyen azzal, ha először kimondottuk, hogy ezen 3 törvény hozassék, s azután a ház oszoljék föl? Minden lehető eredményeket megelőzőleg megcsináltuk azt az egyet, hogy legalább hat hónapra azon kormánynak létét, melyről ő azt mondja, hogy nem is kormány: meghosszabbitottuk. *(Helyeslés bal felől.)*

Ez lesz az első eredmény. Ha ez tetszik: nem tehetek róla; de én megvallom, azt hiszem, hogy az ország érdeke a kibontakozást akár egyik, akár másik irányban ennél sokkal hamarább idő alatt követeli. *(Helyeslés.)*

Fölemlitette egy képviselő ur, hogy ezen oldalról, és kivált azon képviselő-társamnak, ki fölszólalt, nem lehet roszallania, ha ez országgyülés törvénytelenségét hangoztatják; mert hiszen a választások után épen ezen képviselő ur maga megtámadta a választásokat. Bocsánatot kérek, megtámadni a kormány választási eljárását, vagy akár egyes pártokét, annyiban, a mennyiben itt, vagy ott, — megengedem sok helyen is, — helytelen eljárás követtetett; vagy pedig odáig menni és azt mondani, hogy maga az összes képviselőház nem is törvényes, mert nem törvényesen választatott: e kettő határozottan különböző dolog. *(Igaz! Ugy van!)*

Különben, tisztelt ház, bár e tárgyról igen sokat lehetne mondani: én azt gondolom, befejezhetem beszédemet, a nélkül, hogy szükséges volna reflectálnom azokra, miket az előttem szólott képviselő ur nem idetartozólag a nemzetiségi kérdés szempontjából mondott; mert utoljára is az, hogy egyesek részéről ilyen módon a képviselőház tekintélye és helyzete megtámadtatik: még nem érdemli meg és nem eredményezheti, legalább helyesen nem, hogy a képviselőház ezen kérdéssel hosszasabban foglalkozzék. *(Helyeslés.)* Kimondja a kérvényi bizottság véleménye azt, hogy a főloszlatás fejedelmi jog lévén, ezen kérvény el nem fogadható, és ebben teljesen igaza van. Föl lehet világositani a fejedelmet, valamint a kormányt, a melynek joga van ebben a fejedelemnek tanácsot adni, ha erre szükség van, akár a szabad sajtó utján, akár a senkinek meg nem tiltott kérvények, folyamodványok utján, a nélkül, hogy magától a képviselőháztól kivántatnék, hogy mondja ki magára azt, hogy érdemetlen arra, hogy együtt üljön. *(Helyeslés.)* Én csak azon óhajtást teszem még ehhez, hogy midőn elvileg kimondja a képviselőház, hogy ezen kérvényt, mint hozzá nem tartozót, visszautasitja: egyuttal döntve legyen mindazokról a kérvényekről, melyek hason tárgyban netán még be fognak nyujtatni. *(Helyeslés a balközép és jobb felől.)*

Csiky Sándor: Tisztelt ház! Személyes kérdésben kivánok szólani. *(Halljuk!)* Rövid leszek, mert a dolog érdeméhez nem szólok többet. Méltóztassanak tehát ezt a pár szót türelemmel meghallgatni. Az előttem szólott tisztelt Tisza Kálmán képviselő ur megróvta azon kijelentésemet, miként én Csernátony képviselőtársam által az itt tárgyalás alatt lévő kérvény érdemében a kérvényezők tettét impertinentiának nevezvén, ezt helytelenitettem.

Én, tisztelt ház! kinyilatkoztatom, miként kérvényezési jog nemcsak testületeket illet meg; én nem mondtam, hogy megyei törvényhatóságot, nem emlitettem, hogy városi közönséget, és átalában nem mondtam, hogy miféle közönséget; de Pulszky képviselőtársam maga olvasta föl, hogy a baloldali kör testülete. Igaz, hogy név nincs alatta. *(Fölkiáltások: Van alatta név.)*

Ha még nevek is vannak alatta, nem olvastam a kérvényt, de ha még azok is vannak alatta: akkor erre a kérvényre vonatkozólag azt nyilvánitani, hogy inpertinentia, nem helyes. *(Zaj.)*

Azt mondotta Tisza Kálmán, hogy éretlen volt fölszólalásom; én sem éretlenül, sem meggondolatlanul nem szólottam; hanem igen éretten, *(Élénk derültség.)* és ujra ezt állitom azért, mert a kérvényezésre teljes joga van mindenkinek, és én arra vonatkozólag állitottam azt, hogy a kérvényezési jogot impertinensnek mondani nem lehet. *(Fölkiáltások: Ez nem személyes kérdés!)*

Ezzel a kijelentéssel tartoztam önmagamnak.

Kiss János: Tisztelt ház! Az aranyosmedgyesi választó-kerület részéről tárgyalás alatt lévő folyamodványra vonatkozólag bátor vagyok a következőket megjegyezni.

Az emlitett kerület képviselője Solymossy Bálint beadott határozati javaslata indokolva lévén, ennek ellenében Pulszky Ferencz képviselő ur azt állitá, hogy a kérvény alatt csak két név, az elnöké és a jegyzőé lévén: ezen kérvény nem jogosult.

Egy ily állitást a tisztelt házban elhallgatni nem lehet; mert ha a népgyülés vagy a választókerület üléséből az elnök és a jegyző aláirásával jő be valamely kérvény: azt jogosultnak tartom; de az ezen ülés jogosultságát kétségbevonó képviselő ur nem vonhatja kétségbe azt, hogy az egyes polgár-

nak is van joga a házhoz kérvényezni a maga személyében is.

Továbbá azt állitja Pulszky Ferencz tisztelt képviselő ur, hogy az illetőknek tisztelettel kell viseltetniök a ház iránt.

Bátor vagyok kérdeni, hogy melyek azon kitételek, melyek a ház iránt tiszteletlenséget tanusitanak. E választó-kerületre nézve tehát nem lehet azt állitani, hogy nem viseltetik a kellő tekintettel a ház iránt, sőt ép azon reménynek s bizalomnak adnak kifejezést az illetők, midőn a házhoz folyamodnak sérelmeik orvoslása végett; kérik a tisztelt házat, hogy a föliratban, mely ő felsége elé terjesztendő: a maga föloszlatását eszközöltetni kérje. (*Fölkiáltások: Eláll!*)

Azon vádakat tehát, melyeket legsulyosabbaknak tartottam Pulszky Ferencz képviselőtársam előadásában: megczáfolni kivántam, nehogy e tény a kerületre nézve constatáltnak tekintessék. Minthogy a határozati javaslat Solymossy Bálint képviselőtársam által már indokoltatott, én azt magamévá teszem, s határozati javaslatát a kérvényi bizottság véleménye ellenében pártolom.

Almásy Sándor: Tisztelt ház! (*Eláll! Eláll!*) Tisza Kálmán képviselő ur engedelméből néhány megjegyzésére válaszolni kivánok. Tisza Kálmán képviselő ur Csernátony képviselő urnak azon szavait, hogy impertinentia ezen kérvény, helyeselte és magáévá tette. Csiky képviselőtársam ellenében pedig azt mondja, hogy ha nem is éretlen; de mindenesetre meggondolatlan a kifejezés, melyet Csernátony ellen használt.

Én, fájdalom, kénytelen vagyok, habár szintén nem éretlennek, de meggondolatlannak mondani Tisza Kálmán képviselő ur azon állitását, mely szerint csatlakozik Csernátony képviselő urhoz. Miután pedig itt e kérvényezők, kiknek nincs módjukban igazolni magukat, bántalmaztattak: hivatva érzem magamat a kérvényezők érdekében fölszólalni.

Nem ismétlem, hogy mit tartalmaz a kérvény, és hogy mi indithatta az illetőket a kérvény benyujtására. Ha meggondoljuk, hogy milyen a helyzet: nem azon kellene csodálkozni, hogy ezen kérvény beérkezett; hanem azon, hogy számtalan ilyen kérvény nem jött, mert a ház kebelében s itt a folyósokon nem hall az ember egyebet, minthogy a házat föl kell oszlatni. Midőn a keleti vasut kérdéséről volt szó, azzal fenyegettek, hogy föloszlatják az országgyülést. Ugy a jobb-, mint a baloldalról ez volt a jelszó. S ha ily hangok mennek ki a vidékre, s a nép folyamodik azért, hogy oszlassa föl magát a ház: azt nem lehet rosz néven venni. Én tehát az impertinentia szót nem fogadhatom el.

Tisza Kálmán tisztelt képviselőtársam azt is mondá, hogy nem áll, hogy személyesen nem lehet folyamodni a fejedelemhez, s hozzátevé, hogy testületeknek és municipiumoknak nem lehet, de egyeseknek igenis.

Nem jól informálja a tisztelt képviselő ur azokat, kiket arra utasit, hogy politikai kérdésekben ő felségéhez folyamodjanak; mert bárki tegye ezt, azt fogják mondani, hogy alkotmányellenes eljárás, mint ugyanezt fogták rá Mileticsre, midőn azt mondá, hogy a zászlók visszaszerzését ő felségénél fogja szorgalmazni. Tisza Kálmán képviselő ur megjegyzé azt is, hogy a mi pártunkban is van föloszlás. Megengedem ezen hitét, ha ez tetszik neki, mert tudom, hogy „gaudium est socios habuisse malorum.“ De biztosithatom, hogy ezen hiedelemre legkisebb alap sincs.

Ugron Gábor: Tisztelt ház! Osztozom azon nézetben, hogy a ház föloszlatásában van az egyedüli kivezető ut azon zavarokból, melyek most ugy a kormányban, mint a házban vannak, s a házban is valóságos anarchiát képeznek, még ma nem nagyon veszedelmes, de meglehet, hogy az anarchia innen ki fog menni, s akkor igaza van Pulszky képviselő urnak, hogy a szuronyok szoktak megjelenni, mert a ház tekintélye elvész. Mikor szokott a ház tekintélye elveszni? hogyha a háznak nincsen többé hivatása, midőn hivatásának megfelelni nem tud; midőn a fractiok ellensulyozzák egymást, és lekötik egymás működését ugy, hogy a kormányzás lehetetlenné válik. Midőn az ország látja, hogy azon háztól, melyre minden reményét állapitotta: semmit sem várhat, mert tehetetlen, nem kivánni helyesebbet, mint megkeresni a módot arra, minthogy uj választások által az arányok változtassanak meg.

Nem helyeselhetem a benyujtott kérvényt, mert ezen kérvény nagy hibában szenved, miután a képviselőház maga magát nem oszlathatja föl.

Én nem akarok az oly kifejezésekre reflectálni, melyek nagyon bántalmazók, ha egyesekre használtatnak, s bár helyesléssel találkozott, és nem tartom egyébnek a kérvényt, mint elhibázott lépésnek és az alkotmányos gyakorlatban való járatlanságnak, hogy a kérvényt a házhoz intézték; mert azt vélem, hogy a népgyüléseknek joguk van határozatokat hozni, hogy ezen határozat, mint a közvélemény nyilatkozata alapján majdan a kormány ő felségének tanácsolja, vagy nem tanácsolja, és igy nyomást gyakorolhat a kormányra, sőt csakis igy ismerheti meg az a közhangulatot. Én nem tartom helyesnek, hogy a házhoz ily kérvények benyujtassanak. Azonban azt gondolom, hogyha a közvélemény hozzá akar szólni bajainkhoz épen akkor, midőn a képviselőház erőtlen, midőn a fractiok viszálkodása minden munkálkodást lehetlenit, és a ház is a zavarból kivezető utat keresi: nem segithet nyomorunkon ez, hogy ezen töredéket vezérei-

nek fondorkodását átvigyék a kormányba, a hol az eddig még nincs meg; azt hiszem, hogy épen ezért előbb-utóbb azon kormány a viszályok és fondorlatok következtében azon eszközhöz fog nyulni, akárki legyen is a kormányon, hogy a házat föloszlatván és uj más arányokban megjelenő házat fog kivánni az ország érdekében.

Én tehát, midőn nem szavazok rá a kérvényre, egyszersmind kivánom megjegyezni azt Pulszky Ferencz képviselő urnak, hogy az ilyen convent, ilyen nemzetgyülés után Francziaországban a Bonapartok következtek, és teljesen igaza van, midőn a parlament erőtlen és képtelen: akkor jő el az idő, hogy az önkényuralom megragadja a gyeplőt; de a háznak nem szabad egy helybe gyökeredzve, mint a fa elszáradni, mig elapad a nép türelme. Épen azért, mert ettől félünk, mert azt kivánjuk, hogy a ház tekintélye legyen föntartva: azért kivánunk oly házat, melynek tekintélye van.

Madarász József: Ugy hiszem, önmaga az, hogy e kérvény fölött külön pártokból nyilatkozatok történtek, önmagamagából hasznos szolgálatot tett azon kérvénynek a ház elé hozása; mert azt hiszem: legelőször is tisztában kell lenni önmagunknak önmagunk közt a parlamentális szokás kellő értelmezésére nézve, és hogy én most fölszólalok, erre csakis néhány előttem szóló képviselőtársam adott okot.

Tisza Kálmán azt mondá, hogy nem csodálja, hogy ily kérvények a ház elé jönnek; mert az önkormányzat, a parlamentalis rendszer fölött nem vagyunk tisztában. Ő ugy nyilatkozott, a képviselőt nem nevezve meg, de ugy hiszem, Simonyi Ernőt értette, hogy helyteleniti azt, hogy ily kérvények ide jönnek. Igaz, hogy a fejedelemhez kérvényezhet mindenki; de midőn egy országgyülésnek eloszlatása iránt mondják ki véleményüket a haza polgárai, akár egyesek, akár többen, akár testületek: alkotmányos eljárásnak csakis azt tartom, hogy az ily kérvény az országgyüléshez intéztessék. Nem osztozom tehát azon nézetében, hogy itt az országgyülés határozatot hozna e részben, fölirjon a felségnek. Én azt hiszem, hogy az országgyülésben is keletkezhetik többség e kérvénynek folytán, mely belátja, hogy jó volna az országgyülést föloszlatni. Mivel tehát az országot parlamentális ministerek által, vagyis oly ministerek által kell kormányozni, kik a többség hangulatának kifejezői; vagy ha nem akarják a többség akaratának magukat alávetni, lelépnek, vagy a fejedelemnek ajánlják az országgyülés föloszlatását; én azt tartom a parlamentális rendszerrel megegyezőnek, hogy ha netalán az országgyülés az ily kérvényt helyeselné: kimondja, hogy sürgetni kell a föloszlatást, és a ministerek kötelességüknek tartják lelépni és ajánlani a fejedelemnek, hogy az országgyülés föloszlattassék; én, mondom, azt tartom a parlamentálismussal megegyezőnek, hogy a kormány az országgyülés föloszlatása előtt leköszönvén, egy uj kormány neveztessék ki azon többségből, mely az országgyülésen keresztülvitte a föloszlatást. Ez az egyik észrevételem.

A másik észrevételem Tisza Kálmán képviselőtársam beszédére vonatkozik, melyben, ugy hiszem, magán-véleményét mondja el, midőn azt mondja, hogy midőn a ház ezuttal e kérvény tárgyában határoz: határozzon a többi beérkezendő, netalán hasonló tartalmu kérvények fölött is. Ezt nem tartom alkotmányos eljárásnak.

Én azt hiszem, hogy ha hasonló tartalmu számos kérvények jönnek a ház elé: meglehet, hogy egy év mulva a képviselőház többsége és Tisza Kálmán képviselő ur be fogja látni, hogy valóban a nemzetnek óhajtása az, hogy ez országgyülés föloszlattassék. Azért az ily kérvények fölött már előre határozni nem tartom helyesnek.

Még csak egyet kivánok Pulszky képviselő urnak a szuronyokra nézve megjegyezni. Igen jól tudom, hogy a pártok ziláltsága, az alkotmányos szabadságnak élvezni nem birása biztositja sokszor az alkalmat absolut fejedelmeknek, vagy egyes hatalommal biró egyéneknek, hogy mind ilyen esetben a szurony jöhessen még olyan csekély alkotmányosság helyébe is, mint például a miénk; mert e parlamentnek nincs meg a legfőbb állami kelléke. De ne méltóztassék mindjárt ezt az okot fölhozni, midőn ily kérvény jő elő. Emlékeztetem a tisztelt képviselő urat az 1861-ki országgyülés föloszlatására. Azt hiszem, a fejedelmek és hatalmak igen sokszor és elég helytelenül használták azon szuronyokat, igy például 1861-ben.

Mutasson a történelemben valaki ily egyöntetü képviselőházat a nemzet alkotmányos ősi ezredéves jogainak alkotmányának visszállitására, s daczára annak, hogy az egész nemzet képviselői, a kikre reménylem nem fogja senki mondani, hogy az egész nemzet nem tartotta hű tolmácsainak, midőn az önálló alkotmányt kivánták vissza: akkor a tényleg uralkodó hatalom azon szuronyok hatalmával élt, melyekre Pulszky képviselő ur hivatkozott. Jele tehát, hogy ezen szuronyok bekövetkeznek sokszor, — és igen rosz, ha bekövetkeznek — és óhajtom, hogy ne következzenek be a nemzet szabadsága érdekében — bekövetkeztek akkor, midőn a nemzet mint egy test, ősi alkotmányát kivánta visszáállitani, a mig azután 1865—1867-ben, az Ezsau tál lencséje mellett ülve, jogait föladta.

Elnök: Szólásra nincsen többé senki föl-irva, ennélfogva szavazásra teszem föl a tárgyat. Szavazás előtt föl fog olvastatni a kérvényi bizottság véleménye és a beadott módositvány.

Szögyény László előadó *(ujra fölolvassa a kérvényi bizottság véleményét.)*

Huszár Imre jegyző *(fölolvassa Solymossy Bálint határozati javaslatát.)*

Elnök: Fölhivom azon képviselő urakat, kik a kérvényi bizottság véleményét elfogadják: méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Tisztelt ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve. A hétfőn 10 órakor tartandó ülésben, ha a tisztelt ház megengedi: megválasztathatnék az alapok és alapitványok megvizsgálására kiküldött bizottságba egy tag, valamint a jogügyi bizottságba is egy tag. Ugyanekkor a központi bizottság is jelentést fog tenni.

Minthogy a hétfői ülés valószinüleg rövid lesz, annak befejezése után az osztályok összeülhetnek és tárgyalás alá vehetik a következő javaslatokat: legelőször a főrendiház módositásait a belvizek levezetésére vonatkozó törvényjavaslat tárgyában, azután az országos statistikai hivatal szervezéséről, a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról és a keleti marhavész elleni intézkedésekről szóló törvényjavaslatokat; továbbá van még az igazságügyminister urnak egy törvényjavaslata, melyet a szakbizottság már tárgyalt, s mely vonatkozik a gyakorlati birói vizsgálatra. Ezen törvényjavaslatokat fognák az osztályok azon sorrendben, mint bátor voltam fölolvasni, tárgyalni.

Várady Gábor: Nekem, tisztelt ház, észrevételem nem lehet arra, ha a tisztelt ház ugy rendeli, hogy az osztályok a ma kiosztott törvényjavaslatokat, melyeket a tisztelt elnök ur elősorolt, hétfőn tárgyalás alá vegyék; bár több szempontból czélszerübbnek találnám, ha a tárgyalás kedden történnék: miután azok csak ma osztattak ki. De nem csupán ezért szólaltam föl, hanem hogy fölhivjam a tisztelt ház figyelmét azon kérésemre, melyet ezelőtt néhány nappal voltam bátor hangsulyozni, és melyet, mint észrevettem, a tisztelt ház tetszéssel fogadott; tudniillik helyeselte a tisztelt ház azon fölszólalásomat, hogy midőn a tisztelt ház elnöke a ház megállapodása következtében kitüz valamely napot, mely napon az osztályok kötelesek valamely törvényjavaslatot tárgyalás alá venni; tehát nem előbb: mint azon napon, az illető osztály-elnökök tartsák ehhez magukat szigoruan. *(Helyeslés.)*

Ez határozott törvény, melyet a ház magának alkotott, s ime alig telt el néhány nap, s daczára annak, hogy elhatároztatott, miszerint a mult héten kiosztott törvényjavaslatokat 20-án vegyék az osztályok tárgyalás alá, és nem előbb, mégis mindjárt ezután két osztály a megelőző napon vette azokat tárgyalás alá.

Miként követelheti a tisztelt ház, hogy határozatait a kormány vagy egyes ember pontosan és betü szerint tartsa meg: ha saját tagjainak nem tud parancsolni, ha saját tagjai sem respectálják határozatait?

Bátor vagyok tehát ismét fölhivni a tisztelt ház figyelmét, méltóztassék határozatainak érvényt szerezni és megkövetelni, hogy ha a ház valamit kimondott: azt az osztály-elnökök ne merjék megszegni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Sohasem volt gyakorlatban ezelőtt, hogy a ház határozza meg, mikor vegyenek az osztályok valamely törvényjavaslatot tárgyalás alá. Ez csak legközelebb Várady képviselő ur inditványa következtében történt.

Én magam is fölhivom az osztályok tisztelt elnökeit, hogy oly esetekben, midőn e tekintetben a ház intézkedik: méltóztassanak magukat ahhoz tartani. *(Helyeslés.)*

Most méltóztassanak határozni, hogy hétfőn, vagy kedden tárgyalják-e az osztályok az átalán fölsorolt törvényjavaslatokat? *(Hétfőn!)* A többség hétfőn kivánja tárgyaltatni.

Ezzel a mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

211. országos ülés

1874. február 23-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A kormány válaszol Gull Józsefnek a szász nemzeti egyetemhez intézett rendelet tárgyában tett interpellátiójára, mely tudomásul vétetik. A kérvények XXXVII. sorjegyzéke bemutattatik. A központi bizottság bemutatja jelentését: 1) a Svéd- és Norvégországgal 1873. november 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről; 2) a Portugáliával 1873. jan. 9-én kötött consulsági szerződésről; 3) az Oroszországgal 1873. májusban kötött postaszerződésről szóló törvényjavaslatokról. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslatról. Az alapok és alapitványok megvizsgálására kiküldött, ugy a jogügyi bizottságba tagok választására a szavazatok beadatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gróf Szapáry Gyula, Szende Béla, Trefort Ágost, gróf Zichy József.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10$^1/_4$ órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szeniczey Ödön jegyző ur fogja vezetni, a szólani kivánókat pedig ugyancsak ő és Beőthy Algernon fogja jegyezni.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a február 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel: a jegyzőkönyv ezennel hitelesittetik.

A következő irományokat van szerencsém bejelenteni a tisztelt háznak:

Máramarosmegye kérvényét, melyben Csik-Széknek a törvényhatóságok területi uj fölosztása tárgyában beadott kérvényét pártolja.

Máramarosmegye és Szepesmegye kérvényét, melyben az országos iparegyesületnek a hadsereg fölszerelése iránti kérvényét pártolják.

Ezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak. Egyéb elnöki előterjesztésem nincs.

Wodianer Béla: Van szerencsém Szászváros és szék képviselő-testületének kérvényét benyujtani, a tervezett Szebenmegyében leendő területi beosztása ellen és külön törvényhatósággá alakitása, esetleg Hunyadmegyéhez leendő kapcsoltatása tárgyában.

Kérem ezen kérvény tárgyalását akkorra kitüzni, mikor a törvényhatóságok területi beosztásáról szóló törvény tárgyalás alatt lesz.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Visolyi Gusztáv: Tisztelt ház! Van szerencsém Tolnamegye Simontornyai járásbeli 13 községnek kérvényét benyujtani, melyben eddigi székhelyüknek a törvényhatóságok területi ujabb beosztása alkalmával is Gyönkön leendő meghagyását kérik.

Solymossy Bálint: Tisztelt ház! Az aranyos-medgyesi választó-kerület 1848-as köre részéről van szerencsém ötrendbeli kérvényt beterjeszteni. Az elsőnek tárgya a megyei önkormányzat helyreállitása; másodiké a polgári házasság törvénynyé emelése; a harmadiké az önálló nemzeti bank fölállitása; negyediké a jezsuiták kiüzetése; az ötödiké a papi javaknak az önálló bank alapjául elvétele. (*Derültség.*)

Elnök: Ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Van szerencsém a tiszán-tuli reformált egyház-kerület kérvényét a közép-tanodai oktatás tárgyában benyujtani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Boér Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Csik-Szék nyolcz községének kérvényét, ugy mint Csik-Barátos.,- Csik-Sz.-Miklós, Csik-Delne, Csik-Sz. Mihály,- Csik-Szépviz,- Csik-Csicsó,- Csik-Madéfalva és Csik-Pálfalvának, melyben kérik a megyék kikerekitéséről szóló törvényjavaslat el nem fogadását; tiltakoznak Csik-Széknek bármely más szomszédos megyébe tervezett beolvasztása ellen.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Becze Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém Csik-Szék több községe birtokos lakosainak kérvényét benyujtani, a tervezett megyei fölosztás alkalmával Csik-Széknek önálló municipiumként leendő meghagyása iránt.

Szapáry Gyula gróf belügyminister: Tisztelt ház! A tegnapelőtti ülésben Gull József képviselő ur interpellatiot intézett hozzám, a melynek tartalma, azt hiszem, még világos emlékezetében van a tisztelt háznak, s igy fölösleges egész terjedelmében fölolvasni. Bátor leszek az interpellatio egyes részleteire egyenként válaszolni. *(Halljuk! Halljuk.)* !

Először is azt a kérdést intézi hozzám a tisztelt képviselő ur: való-e, hogy általam rendelet intéztetett? a szász nemzeti egyetemhez, melyben egy, ez által hozott határozat, vagy a képviselő ur szerint, egy kérvényre vonatkozó határozat megsemmisittetett? és kérdi a képviselő ur, hiteles-e azon szöveg, és való-e a rendelet ama tartalma, mely — mint ő mondja — több lapban megjelent?

E kérdésekre azt vagyok bátor mindenekelőtt megjegyezni, hogy én nem tudhatom, mely lapokban olvasta a képviselő ur a szóban lévő rendeletet, s e szerint nem nyilatkozhatom arról, a hivatalos szöveget látta-e vagy nem? Hogy azonban rendelet intéztetett általam a szász nemzeti egyetemhez, az ez által hozott határozatokra vonatkozólag: az tény, s ezen rendelet hivatalos szövegét elhoztam magammal, hogy a tisztelt képviselő urnak, ha kivánja, rendelkezésére bocsássam.

Második kérdésére a tisztelt képviselő urnak, hogy mire alapitottam azon eljárásomat, mely szerint hivatottnak éreztem magamat a szász nemzeti egyetem szóban lévő határozatait megsemmisiteni, és azt a kérvényezési jogtól eltiltani? — van szerencsém mindenekelőtt azt válaszolni, hogy itt nem a kérvény jog eltiltásáról; hanem oly határozat megsemmisitéséről van szó, melyet egy erre nem hivatott, tehát illetéktelen testület hozott. *(Élénk helyeslés.)*

E részben mindenekelőtt engedje meg a tisztelt ház, hogy a kérdés lényegére, illetőleg annak jogi részére terjeszkedjem ki, hogy megállapittassék: van-e a szász nemzeti egyetemnek joga közjogi kérdésekkel foglalkoni, vagy nem? *(Halljuk!)*

A szász nemzeti egyetem fölterjesztésében, mely ma a tisztelt ház tagjai közt egész terjedelmében kiosztatott, hivatkozik századok óta kelt jogokra és nyert kiváltságokra. Én tisztelt ház azon rendeletemben, melyet ezen fölterjesztésre válaszul a szász ispánhoz intéztem: nem hivatkoztam régi törvényekre vagy a törvények egész lánczolatára; de hivatkoztam csupán csak két egymással összeköttetésben lévő tökéletesen tiszta és világos törvényre. Az egyik az 1848: VII. törvényczikk a másik az 1868. évi XLIII. törvényczikk. Az utóbb emlitett törvényczikk Erdély uniójának módozataival foglalkozik. Nevezetesen annak 1. §-a ezeket mondja: az eddig Erdélyben létezett politikai nemzetek szerinti területi fölosztások, elnevezések, s az ezekkel összekötött előjogok és kiváltságok, a menynyiben valamely nemzetiséget mások kizárásával illettek volna, megszüntettetnek; ugyanezen törvény 11. §-a föntartja a szász nemzeti egyetemet, de föntartja tisztán és világoson csak azon hatáskörrel, mely őt az 1791. erdélyi XIII. törvényczikk alapján megilleti, kivéve ebből a birói hatóság gyakorlását. Az 1791 évi erdélyi XIII. törvényczikk pedig világosan kimondja azt, hogy a szász nemzeti egyetem jogai kiterjednek először tisztviselőik választására, továbbá közigazgatási és törvénykezési ügyekre; politikai jogok gyakorlásáról az 1791-ik törvény egy szót sem szól.

De nem is hiszem tisztelt ház, hogy lehetséges legyen az, hogy két hatóságban gyakorolják Erdélyben lakó honfitársaink törvényhatósági jogaikat, hogy gyakorolják ebbeli jogaikat először a 11 törvényhatósági székben, és gyakorolják azután másodszor delegatiokép egy más hatóságban. *(Élénk helyeslés.)*

De nemcsak én értelmezem a hivatkozott törvényt ugy, miként ezt előadni bátor voltam. Mind 1865-ben őszszel, mind 1866-ban tavasszal a szász nemzeti egyetem gyakorolni akarván azon jogot, melyet gyakorolni most megkisérlett, közjogi kérdésekben határozatokat hozott, a mely határozatok következtében az erdélyi kormányszék ez ügyet tüzetes tárgyalása alá vévén, terjedelmes és alaposan indokolt fölterjesztésében ki fejtette abbeli nézetét, hogy sem az 1848. időszak előtti gyakorlat alapján, sem a fönálló törvények nyomán a szász nemzeti egyetem jogositva nincsen közjogi kérdésekkel foglalni. *(Élénk helyeslés.)* Az erdélyi kir. kormányszék ezen fölterjesztése alapján egy 1866. évi ápril 19-én kelt legfölsöbb kéziratban megsemmisitette a szász nemzeti egyetemnek azon általam elébb emlitett határozatait, melyeket közjogi ügyekben hozott, és kifejezte legfölsőbb roszalását az egyetem ez eljárása miatt. Tehát nem egyedül áll az intézkedés, melyet most tettem; hanem ugyanez volt az eddigi gyakorlat és eddigi eljárás is. De a mig ez volt a gyakorlat 1848. előtt, megengedem, hogy talán az 1848. és 1861. évek közti időben más gyakorlat fejlett ki, de ezen időszak gyakorlatára jogokat alapitani, vagy ebből törvényes gyakorlatot formálni akarni nem lehet. *(Élénk helyeslés.)* 1865. után, az általam emlitett intézkedések alapján az eljárás ugyanaz volt, mint a mely volt 1848. előtt és ugyanaz, mint a mely jelenleg, egyetlen egy eset kivételével, midőn ugyanis a Királyföld rende-

zéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása forgott kérdésben és a szász nemzeti egyetem azt kivánta, hogy ahhoz hozzászólhasson, és ez ügyet tanácskozásai keretébe belevonhassa. Mielőtt azonban ezt tette volna, tudva, hogy a szász nemzeti egyetem eme jog gyakorlatával nem bir: a szász ispán hivatali elődömhöz azt a kérdést intézte, megengedi-e, hogy az egyetem kivételesen ezt az ügyet tárgyalás alá vegye; és hivatali elődöm erre tisztán csak mint eszmecserére az engedelmet megadta. Ebből azonban jogot következtetni nézetem szerint alaposan nem lehet. *(Helyeslés.)*

Bátor vagyok, miután szólottam a dolognak a jogi oldaláról, áttérni a szász nemzeti egyetem fölterjesztésének modorára, és itt mindenekelőtt kénytelen vagyok megjegyezni, hogy itt nem lehet arról szó, hogy én azért bocsátottam ki a kérdésben levő rendeletemet: mert a szász nemzeti egyetem fölirata egy általam a törvényhozáshoz benyujtott törvényjavaslatra nézve velem ellenkező nézetben van. Miként a legközelebb történtek tanusitják, semmi ellenvetésem nem volt, a mint nem is lehetett az ellen, hogy az országnak számtalan törvényhatósága fölszólaljon ezen benyujtott törvényjavaslatom ellen, e tárgyban küldöttségeket küldjön és véleményt nyilvánitson. Ez ellen nemcsak észrevételem és ellenvetésem nem volt; ellenkezőleg, igen szivesen vettem, hogy az ügy minden oldalról megvilágittatik és földerittetik. Nem forog fön tehát semmi: miért lett volna épen a szász nemzeti egyetem az, a melynek e tárgyban történt fölszólalását ne türtem volna, föltéve, hogy erre illetékesnek tartom. *(Helyeslés.)*

De nemis arról volt a szó, tisztelt ház, hogy a kérvényezési jog gyakoroltassék-e vagy nem? vagy hogy mi módon gyakoroltassék; hanem világosan határozatok hozataláról volt a szó, oly határozatok hozataláról, a melyekre az illető testület illetékes nem volt.

Igy a szász nemzeti egyetemnek általam emlitett fölterjesztésben kiemeltetik az, hogy a szász nemzeti egyetem kivánja és követeli *(Élénk mozgás. Fölkiáltások: Követeli?)*

1-ször, hogy a Királyföld egy területi egységet és municzipalis hatóságot képezzen;

2-or hogyha Erdély területének uj beosztásánál a Királyföld területén valamely változtatás czéloztatik: ez csak a szász nemzeti egyetem hozzájárulásával történhessék; *(Hosszas élénk nyugtalanság)* ha ez annak hozzájárulása nélkül történnék: a törvényhozásnak ezen intézkedése ellen előre is óvást tesz a szász nemzeti egyetem. *(Fölháborodás. Hosszasan tartó nyugtalanság.)* Kimondja továbbá a szász nemzeti egyetem azt, hogy nincs joga a törvényhozásnak a szász terület fölött határozni; *(Fölháborodás.)* erre illetékes csak a korona és a szász nemzeti egyetem; (*Nagy fölháborodás*) hogy valahányszor merészkedett *(Hosszas élénk nyugtalanság)* a törvényhozás a szász nemzeti egyetem ügyeibe avatkozni: a szász nemzeti egyetem ezen erőszak elmultával mindig ismét ősi jogaiba visszahelyeztetett. *(Hosszasan tartó mozgás.)*

Én, tisztelt ház, kötelességemnek tartottam volna, a törvényhozás ellen emelt ezen fölszólalásokat még akkor is visszautasitani: ha illetékes hatóságtól erednek; annál inkább tartottam pedig ezt kötelességemnek, midőn oly hatóság tette, mely ezen ügyet tanácskozásai keretébe vonni illetékes egyátalában nem volt. *(Általános élénk helyeslés.)*

Méltóztassék a tisztelt ház most megengedni azt, hogy kimutassam azon irányt, melyet ezen fölterjesztés követ, és a végczélt, melyet elérni iparkodik. *(Halljuk!)* Nevezetesen a szász nemzeti egyetem fölterjesztésében kivánja és követeli, hogy a Királyföld egységes terület maradjon; hogy az erdélyi területek ugy organisáltassanak, hogy azokban a különféle nemzetiségek kifejlesztésére tér nyiljék.

Én, tisztelt ház, azt hiszem, hogy bizonyos kérdésekkel okvetetlenül tisztába kell jönnünk, hogy azokat elodázni nem czélszerü; (*Helyeslés*) hanem azokra nézve véleményünket nyiltan és határozottan ki kell mondanunk. (*Általános élénk helyeslés. Fölkiáltások: Elég rosz, hogy már eddig nem történt!)*

Tudom, tisztelt ház, hogy a mostani, sok tekintetben nem kedvező viszonyok közt nem állhat érdekünkben az, hogy intézkedéseinknek netalán ellenfeleket teremtsünk; de ha valamely család valamelyik tagjával jó viszonyban akarunk maradni, ennek legjobb utja nem az, hogy az illető minden szeszélyét elnézzük; (*Általános élénk helyeslés*) hanem igenis, ilyenkor ki kell mondanunk őszintén és minden tartózkodás nélkül véleményünket, ki kell ezt mondanunk, ha az illetőnek kivánatai méltánytalanok és nem teljesithetők. *(Élénk helyeslés.)* Már pedig én arról meg vagyok győződve s nem kételkedem, velem együtt meg van győződve az egész ház, hogy sem külön területet, sem az országétól eltérő külön szervezetet, sem külön nyelv hivatalos használati jogát az ország valamely vidékének, az országban lakó valamely nemzetiségnek megadni nem lehet. *(Általános hosszas élénk helyeslés.)* Ha a tisztelt ház ez iránt magával tisztában van: véleményét ez iránt ki kell mondania, nehogy oly tévfogalmak és vágyak keletkezzenek, a melyeket sem most, sem bármikor teljesitenünk nem lehet. *(Általános élénk helyeslés.)*

Én, tisztelt ház, azt hiszem, sem az interpelláló képviselő ur nincs jogositva akár rólam, akár a tisztelt képviselőházról föltenni azt, hogy azon elem irányában, mely a szász nemzeti egyetemben képviselve van, bármely előitélettel vagy roszakarattal volnánk. Sőt inkább elismerem én, és meg vagyok róla győződve, elismeri az egész képviselő-

ház azon culturalis érdemeket, melyeket az ország keleti részében azon elem magának szerzett. Sem a törvényhozásnak, sem nekem, mint belügyministernek föladatunk nem lehet e culturalis működést, nem mondom erőszakkal megsemmisiteni, de akár fejlődésében megakadályozni akarni; *(Általános helyeslés.)* és azon esetre, ha törvényes téren, az állam egységének föntartását nem érintve, alkotmány keretén belől vannak méltányos s teljesithető kivánataik ama németajku honpolgárainknak: azokat ugy én, mint a képviselőház teljesiteni mindenkor készek leendünk; *(Élénk helyeslés.)* de másrészt biztosithatom az interpelláló képviselő urat arról, hogyha azon az uton halad a szász nemzeti egyetem, melyet ezen fölterjesztésében követ: én, mint e hivatalos állásomban a törvénynek őre, mindenkor kötelességemnek fogom tartani, ezen az uton való tovább haladásában megakadályozni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Az interpelláló ur azon kérdésére: „hajlandó vagyok-e intézkedésemet visszavenni“ az előrebocsátottak nyomán kénytelen vagyok határozottan kijelenteni, hogy ez nincs szándékomban.

Kérem a tisztelt képviselőházat, méltóztassék a hozzám intézett interpellatióra adott e feleletemet tudomásul venni. *(Általános élénk helyeslés és éljenzés.)*

Gull József: Tisztelt ház! Legelőbb is köszönetet mondok a tisztelt belügyminister urnak, hogy interpellátiómra oly hamar válaszolt. De miután a tisztelt belügyminister ur kétségben hagyta azt, mit tartalmaz az illető leirat, mielőtt az interpellatiómra adott válaszra nézve nyilatkoznám, bátor vagyok kérni a tisztelt házat, méltóztassék a leiratot fölolvastatni.

Beőthy Algernon jegyző: *(olvassa a belügyminister leiratát:)*

A szász ispánnak!

A szász nemzeti egyetemnek mult évi deczember hó 19-én tartott üléséből 1225. szám alatt hozzám intézett fölterjesztéséből megütközéssel vettem tudomást arról, hogy az egyetem a törvényhatóságok területének szabályozása és uj beosztására vonatkozó kérdést tanácskozása tárgyává tevé, az e tekintetben hozott határozatában oly nézetek és kifejezések jutottak érvényre, melyekben egyrészről a magyar államiság eszméjének s az alkotmányos kormányrendszer alapföltételeinek nyilt megtámadása, másrészről önálló közintézmények iránt kihivó dacz nyilvánul.

Hatáskörömmel járó kötelmeimhez tartozván őrködni a fölött, hogy törvényellenes törekvések által az államintézmények iránt köteles tisztelet meg ne ingattassék, minthogy a szász nemzeti egyetem föntidézett határozatával a törvény s az ennek alapján kiadott 1866. évi april 16-án kelt kir. köriratban kifejezett azon legmagasabb elhatározás ellenére, melynek értelmében az egyetem közjogi ügyek tárgyalására illetéktelennek mondatott ki, oly tárgyat von tanácskozása körébe, mely kiválóan közjogi természeténél fogva föltétlenül hatáskörén kivül esik: ezen illetéktelenül hozott határozatot semmisnek nyilvánitom s az abban foglalt törvényellenes nézetekért és helytelen kitételekért pedig roszalásomat fejezem ki.

Mely elhatározásomról méltóságodat oly fölhivással értesitem, hogy azt a szász nemzeti egyetemnek azon komoly figyelmeztetésemmel hozza tudomására, miszerint hazafiasságától megvárom, hogy jövőben saját jól fölfogott érdekében is hason irányu tárgyalásoktól annyival inkább óvakodni fog; mert semmi szin alatt eltürni nem szándékozom, hogy az egyetemi gyülés hatáskörét tullépve, oly jogokat követeljen magának, melyek őt sem a törvény, sem a törvényes gyakorlat alapján meg nem illetik — s legkevésbbé szándékozom eltürni azt, hogy az egyetemi ülés nézeteinek oly irányban s oly módon adjon kifejezést, mint azt legutóbbi fölterjesztésében tette.

Méltóságodat pedig fölhivom, hogy az egyetemi gyülés tárgyalásain ezen rendeletem megtartása fölött szigoruan őrködjék. Budapesten, 1874. január 27-én. *(Általános helyeslés.)*

Gull József: Tisztelt ház! A helyeslés, melylyel fogadtatott mind a tisztelt belügyminister ur válasza, mind a fölolvasott leirat, nem riaszthat vissza képviselői kötelességem teljesitésétől, mert más a nézetem.

Bár enyhitőleg és magyarázólag is, minden esetre határozottan föntartotta a tisztelt belügyminister ur e fölolvasott leiratát. *(Mozgás.)*

Ezen leiratban legelőbb is ki van nyiltan mondva egy vád, mely képes keserves érzelmeket szülni, és szült is az illető honpolgárokban; azon honpolgárokban, a kik eldődeiknek sok magyar királytól megdicsért példáját követve, az állam irányában honpolgári kötelességüket minden szomoru tapasztalás mellett is, *(Zaj.)* hiven, kifáradhatlanul *(Zaj. Halljuk!)* erejök végmegfeszitésével teljesiték. *(Zaj.)* Nem akarom ezen érzelmeket bővebben fejtegetni; ámbár érdekes volna *(Halljuk!)* megvizsgálni: vajon czélszerü-e egy állam belszervezését oly alapokra fektetni, melyek a honpolgároknak, bár csak egy részében is, a remény és bizalom utolsó szikráját kioltják. *(Mozgás.)*

De nem bocsátkozom ezek fejtegetésébe azért, mert átalában nem tartom czélszerünek közügyek rendezésénél az érzelmeknek hathatós befolyást engedni; még azon czélt sem akarom fejtegetni, melyből ezen vád emeltetett; ámbár érdekes volna azt is megvizsgálni: hogy vajon mennyiben felel

meg azon sok igéreteknek, *(Halljuk!)* melyek okmányilag is tétettek a szászoknak. *(Halljuk!)*

Pulszky Ferencz: Mikor tétettek? *(Zaj. De csak tessék! Halljuk!)*

Gull József: Nem akarom azokat fejtegetni; *(Fölkiáltások jobb felől: „De csak tessék!“)* mert sem én, sem elvbarátaim jogainkat nem ezen igéretekre, de sem régi privilegiumokra nem akarjuk fektetni. Ezen vád ellenében bátor vagyok arra mutatni, hogy valamennyi szász szék és vidék elejétől fogva képviselve van az országgyülésen, és én nem emlékszem egy példára sem, hogy ezen képviselők Magyarország államiságának eszméje ellen szavaztak volna. *(Fölkiáltások: No még csak az kellett volna! Talán ez is érdem?!)*

De arra is kivánok mutatni, hogy a szász nemzeti egyetem, a midőn a belügyministerhez kérvénynyel folyamodott, közölje vele is, de nemcsak vele, hanem minden törvényhatósággal az uj beosztás fölötti törvényjavaslatot, mielőtt az országgyülés elé határozathozatal végett terjesztené: nem tett egyebet, mint számos más törvényhatóság, község s egyes honpolgárok, a kik ugyanazt kérték, és még eddig nem hallottam, hogy azokat, az államiság megtámadásával vádolták volna. *(Fölkiáltások: De nem követeltek!)* Igaz, hogy a szász nemzeti egyetem ez alkalommal kimondotta a kikerekitési tervezetet illetőleg nézeteit, és határozottan követelte, *(Fölszólalások: Aha! Halljuk!)* határozottan követelte, hogy a Királyföld területi és municipális egysége tartassék fön a törvények hozása alkalmával is. A szász nemzeti egyetem ez által sem ment tovább, mint számos más törvényhatóság, község és honpolgár, a kik ugyanazt kérik, *(Fölkiáltások: De nem követelik!)* és ezekről sem hallottam eddigelé, hogy az államiság megtámadásával vádoltattak volna.

De alakilag sem lehet ezen vádat föntartani, mert, a mit a szász nemzeti egyetem kér vagy követel, *(Fölkiáltások: Tehát követel!)* de leginkább véd: az századok óta fönállott, a nélkül, hogy a magyar államiság eszméjére nézve valaha hátrányos lett volna, a mit egy hires magyar király ezen szavakkal el is ismert: „Vos, qui semper unum fuistis, esseque debetis, indivisi.“ Tehát nem lehet állitani, hogy ezen kérés az államiság ellen volna irányozva. Fönmaradhat az, a mint más alkalommal lesz szerencsém bemutatni, a modern államban is.

De nem is lehet állitani, hogy ezen fölterjesztés az alkotmányos kormány-rendszer alapföltétele ellen volna irányozva; mert, eltekintve attól, hogy létezik más ország, vagyis állam, nem kevésbé alkotmányos, mint a miénk, *(Fölkiáltás a szélső bal felől: Azt elhiszszük)* melyben nemcsak az ország részeinek képviseletei, hanem egyes polgárok is nemcsak fölterjesztésekkel és kérvényekkel, hanem határozatok által is foglalkoznak az állam leglényegesebb közjogi ügyeivel; eltekintve, — mondom, — ettől, a szász nemzeti egyetem, kiváltképen szemben azon épen a belügyminister ur által hangsulyozott, véleményem szerint csak egy bizonyos mértékig helyes nézettel, hogy az országgyülési képviselők nem képviselnek egyes országrészeket, a honpolgárok egyes osztályait, hanem képviselik az egész országot, szemben mondom ezen nézettel: a szász nemzeti egyetem, mint közös képviselője valamennyi szász törvényhatóságoknak, kiválóan hivatva van a Királyföldön lakó polgárok érdekeit és közjogi helyzetüket védeni. *(Mozgás.)*

A tisztelt belügyminister ur továbbá azt állitotta, hogy a szász nemzeti egyetemnek nem lett volna joga a törvényhatóságok kikerekitési tervezetét tanácskozás alá venni, és nem lett volna joga törvény és törvényes gyakorlat alapján közjogi ügyekkel foglalkozni. Nézetem szerint a belügyminister urnak épen ezen állitása nem egyeztethető össze a törvénynyel. A tisztelt belügyminister ur hivatkozott az 1868: XLIII. törvényczikk 11. §-ára; de oly következtetéssel, melyet a törvény nem igazol. Mi foglaltatik ezen törvényben? Azon határozat, hogy a nemzeti szász egyetem azon hatáskörrel tartatik fön, melyet neki az 1791: XIII. erdélyi törvényczikk biztosit. Ezt is sziveskedett a tisztelt belügyminister ur fölhozni a nélkül, hogy a törvény szövegét idézte volna. Én sem akarok visszaélni a tisztelt ház türelmével annak fölolvasása által; de azt csak nem tagadhatja senki, hogy ezen törvényben az foglaltatik, hogy a szász nemzeti egyetem azon hatáskörrel tartatik fön, mely megfelel a Leopoldinum diplomának; a Leopoldinum diplomában pedig azon törvények, adományok és jogok, melyeket a szászok addig birtak, kétségtelenül föntartattak.

A kérdés tehát az: birt-e a szász nemzeti egyetem azon időben azon joggal, hogy közjogi kérdésekkel foglalkozzék. A ki Erdély törvényeit és történetét ismeri, ezt, ha igazságos akar lenni, nem tagadhatja, és pedig nemcsak birt fölterjesztési és kérvényezési alakban; de birt azzal végzési alakban is. Nem szándékozom visszaélni a tisztelt ház türelmével, *(Halljuk!)* hogy idézzem mindazon törvényeket, a melyek ezt bizonyitják; de mégis bátor leszek kettőre mutatni: az egyike az, hogy a szász nemzet, mely számos törvények által mint nemzet elismerve volt, valamennyi erdélyi törvényben: *(Fölkiáltások: Soha!)* közös képviselet által a más két nemzettel közjogi ügyekre nézve egyezményeket kötött; és pedig kötött ezek között egyet ép a Leopoldinum diploma keletkezése idejében. Ezek bizonyitják elvitázhatlanul az ugynevezett accordák, melyekről a szász nemzeti egyetem egy közhitelü bizonyitványt is állitott ki.

Bátor vagyok kiválóan fölhivni a tisztelt ház figyelmét ez utolsó okmányra, mely azért érdekes, mert ép azon Leopoldinum diplomára vonatkozik és

azzal összeköttetésben áll, mely az 1791: XIII. törvényczikkben emlitve van.

Az hozatik föl ez ellen, hogy a midőn a curia votum helyébe az 1791. törvények által a fejszerinti szavazás vezettetett be az erdélyi alkotmányba, ezen hatáskörén a szász nemzeti egyetemnek is lényeges változtatás történt volna; de a szőnyegen lévő kérdésre nézve ez tökéletesen alaptalan; mert, eltekintve attól, hogy valamennyi erdélyi országgyülésen a követek azóta is hivatalos alakban elismert nemzeti gyüléseket tartottak: ugyanazon törvény még a systematica deputatio tagjait is följogositja arra, hogy in rebus arduis aut totam nationem, aut jus aliquod fundamentale tangentibus tanácskozhassanak a maguk nemzetükkel, tehát a szászok a szász nemzeti egyetemmel. *(Fölkiáltások: Régi dolog!)*

Ezen törvények — igaz, hogy régiek; de a ki törvényekre támaszkodik, azok lételét nem tagadhatja meg. — Ezen törvényeknek megfelel a törvényes eljárás is. Nem hiszem, hogy egy ember a ház termébe el birná hozni mindazon fölterjesztéseket, kérvényeket és jelentéseket, melyeket a szász nemzeti egyetem közjogi ügyekre nézve nem a belügyminister ur által idézett időszakban, hanem annak előtte, tehát alkotmányos időben a kormányhoz, sőt egyenesen és közvetlenül ő felségéhez is fölterjesztett, a nélkül, hogy — ezen egy esetet kivéve — azért semmisitették volna meg, mert a szász nemzeti egyetemnek nem lett volna joga azzal foglalkozni. Élhetett azon időben a szász nemzeti egyetem is egy a fejedelmi conditiok által biztositott alapjoggal, melyet az akkori időhez képest igy fogalmaztak, hogy minden tanácsi és egyéb rendeknek mind országgyüléseken, mind azon kivül is „libera vox"-ot enged ő nagysága, semmi utakon és módokon azt nem inpediálja és senkire a szabados vox-ért indignatioját nem veti, mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

De tekintsük meg közelebbről a tisztelt minister ur emlitett kivételét. Ez egy udvari leirat, mely 1866. április 21-én 1755. sz. alatt ő felségének ugyanazon év április 19-én kibocsátott legfelsőbb kézirata alapján a volt királyi főkormányszék által a szász nemzeti egyetemhez bocsáttatott, és melyben a belügyminister ur által idézett két fölterjesztés, de a szász nemzetnek törvényes institutioi és közjogi helyzetének föntartása mellett megsemmisittetett. Keletkezett tehát ezen leirat az ugynevezett fölfüggesztési birodalmi ministerium kormányzata idejében. Nem akarok erre sulyt fektetni; ámbár mindenesetre érdekes, hogy egy parlamentális minister egy ilyen okmányra hivatkozik, mint olyanra, mely törvényt alkothatott, vagy törvényen változtást tehetett, vagy jogi helyzetet hozhatott volna létre.

Arra sem akarok sulyt fektetni, hogy a két ötlet egymástól lényegesen különböző. Elegendőnek vélem arra utalni, hogy sem Erdélyben, sem Magyarországban soha nem lehetett rendeletek által törvényeket alkotni, törvényeken valamit változtatni, vagy törvényeket eltörölni, de még magyarázni sem. Tehát a belügyminister ur ezen állitása, hogy törvény és törvényes gyakorlat szerint a szász nemzeti egyetemnek nem lett volna joga ezen tárgygyal foglalkozni: szerény nézetem szerint, alaptalan; de bocsánatot kérek, tisztelt ház: czélszerütlen is. Itt oly dologról van szó, mely létkérdés, s hogy oly kérdésben a kétségkivül törvényesen fönálló képviselő-testületnek ne lehessen szabad tanácskoznia, s nézeteit a kormány és a törvényhozás elé terjesztenie: ez lehetetlen dolog.

És bármi mondatnék is, lényegében annál tovább nem ment a szász nemzeti egyetem és ezt annál inkább tehette, mert a mit kér: azt a törvény máris biztositotta, és mert a belügyminister urat utasitotta ugyanazon törvényczikk 10-ik §-a arra, hogy az illetőket, tehát a szász nemzeti egyetemet, a Királyföld rendezése iránt alkotandó törvényre nézve hallgassa ki; és mi lehet lényegesebb oldala e rendezésnek, mint a területi fölosztás? czélszerütlen pedig, nézetem szerint, azért a belügyminister ur eljárása, mert a ki egészen elolvassa a fölterjesztést és annak indokolását: nem kételkedhetik abban, hogy a szász nemzeti egyetem nemcsak nem az államiság ellenére, hanem épen az állam érdekében akart tulcselekedni, midőn ezen fölterjesztését a minister urhoz intézte.

Ennélfogva én nem lehetek a minister ur válaszával megelégedve, és kérem azt napirendre tüzetni.

Elnök: Nyilatkozzék a tisztelt ház a fölött: vajon tudomásul veszi-e a belügyministernek Gull képviselő interpellatiojára adott válaszát, igen vagy nem? A kik tudomásul veszik: méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul veszi.

A kérvényi bizottság kiván jelentést tenni.

Szögyény László előadó: A kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények XXXVII. sorjegyzékét van szerencsém bemutatni. Kérem annak kinyomatását elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni, s a szombati ülés napirendjére tüzetik.

A központi bizottság kiván jelentést tenni.

Dániel Ernő előadó: Van szerencsém a központi bizottságnak következő jelentését benyujtani: A Svédország- és Norvégiával 1873. évi november 3-án kötött kereskedelmi s hajózási

szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyában; a Portugaliával 1873. évi január 9-én kötött consulsági egyezményről szóló törvényjavaslat tárgyában. Végre az Oroszországgal 1873. évi május 21-én kötött posta-szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Elnök: A központi bizottságnak ezen három rendbeli jelentése, ha méltóztatik a tisztelt ház belenyugodni: a csütörtöki ülés napirendjére tüzetik, mely alkalommal különben is a központi bizottság uj jelentést fog beadni. *(Helyeslés.)*

Még a jogügyi bizottság kiván jelentést tenni.

Matuska Péter előadó: Az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában van szerencsém benyujtani a jogügyi bizottság jelentését a törvényjavaslatnak a bizottság által megállapitott uj szövegezésével együtt.

Elnök: Ki fog nyomatni s a tisztelt ház fog intézkedni, hogy az osztályok mikor vegyék tárgyalás alá.

Következik a napirend, vagyis az alapok és alapitványok megvizsgálására kiküldött bizottságba egy tagnak megválasztása, ugyszintén a jogügyi bizottságba egy uj tag megválasztása.

A névjegyzéket Beőthy Algernon fogja vezetni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort s a képviselők beadják szavazataikat.)*

Elnök: A most beadott szavazatok eredménye a csütörtökön tartandó nyilvános ülésben fog kihirdettetni, melynek napirendjét, a képviselőház megállapodása szerint, azon háromrendbeli törvényjavaslatnak tárgyalása fogja képezni, melyre nézve a központi bizottság ma beadta jelentését.

(Az ülés végződik déli 12 órakor.)

---

212. országos ülés

1874. évi február 26-án

Bittó István e nöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Vécsey Tamás a képviselőségről lemond. Mocsáry Lajos megbizó-levele bemutattatik. Horánszky Nándor föntartással igazoltatik. Horn Ede a sorsolási kölcsön tárgyában interpellálja a kormányt, melyre azonnal válasz adatik. A kormány beadja a telekkönyvi ügyeknek a járásbiróságoknál hármas tanácsbani tárgyalásáról szóló törvényjavaslatot. A középponti bizottság bemutatja jelentését a méter-mérték törvényjavaslat tárgyában. A közoktatási minister bemutatja az országos gyüjtemények szervezése tárgyában kiküldött bizottság jelentését. A jogügyi bizottságba, valamint az egyházi alapitványok megvizsgálására kiküldött bizottságba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. A következő 1) Svéd- és Norvégországgal 1873. nov. 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről, 2) Portugáliával 1873. nov. 3-án kötött consulsági egyezményről, 3) az Oroszországgal 1873. május september 31. napján kötött posta-szerződésről szóló törvényjavaslatok átalánosan és részletesen tárgyaltatván, elfogadtatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szlávy József, Trefort Ágost, gróf Zichy József.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szeniczey Ödön ur fogja vezetni; a szólni kivánókat ugyancsak ő és Beőthy Algernon fogják jegyezni.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a február 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Elnök: Van szerencsém bemutatni a következő kérvényeket:

Békésmegye kérvényét, az adóbehajtásnak a törvényhatóságokra ruházása iránt.

Ugyancsak Békésmegye kérvényét, Szt.-András, Öcsöd és Tót-Komlós községeknek kebeléből czélbavett kivétele ellen, valamint Dévaványa község és Cséfán pusztának bekebelezése iránt.

Liptómegye kérvényét, a törvényhatóságok területi fölosztását tárgyazó törvényjavaslat mellőzése iránt.

Temesvár szabad királyi város kérvényét, melyben pártolja Kézsmárk szabad királyi város közönségének a törvényhatóságok kikerekitése tárgyában beadott törvényjavaslat elleni föliratát.

Szt.-György szabad királyi város kérvényét, a tervezett uj területi beosztás által érintett ősi önállóságának föntartása iránt.

Arad szabad királyi város kérvényét, a hadifölszerelési tárgyaknak a hazai ipar általi szállitása érdekében,

Göllniczbánya szabad királyi város kérvényét, a királyi városok törvényhatósági jogának föntartása, esetleg a XVI szepesi városokból uj törvényhatóság alakitása iránt.

Végre bemutatom még Vécsey Tamás képviselő ur által hozzám beadott kérvényét az eperjesi joghallgató ifjuságnak. Mindezen kérvények kiadatnak a kérvényi bizottsághoz.

Jelentem továbbá, hogy Vécsey Tamás, Kézsmárk kerületi képviselő, beadta lemondását az egyetemnél tanári állomásra történt kineveztetése folytán. Az elnökség az uj választás iránt meg fogja tenni a szükséges intézkedéseket.

Jelentem továbbá, hogy Mocsáry Lajos Kecskemét városának felső-kerületi képviselője benyujtotta megbizó-levelét. *(Éljenzés a szélső bal oldalon.)* Az állandó igazoló bizottsághoz utasittatik.

Végre jelentem, hogy Horánszky Nándor, Szolnok kerületi képviselő, ki a szabályszerü 30 nap föntartásával igazoltatott, most ezen idő elteltével végre igazolt képviselőnek jelentetik ki.

Bujanovics Sándor: Tisztelt ház! Láncz Márk okleveles tanitónak kérvényét van szerencsém benyujtani. Kérem, méltóztassék e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Kondorossy György: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani országgyülési képviselő ifju gróf Haller Ferenczcnek kérvényét, melyben kéri, hogy ezen kérvényhez csatolt 15 darab eredeti mellékletet a mentelmi bizottsághoz méltóztasssék utasitani a tisztelt ház oly czélból, hogy a bizottság azokat az ellene beadott kiadási kérvény elintézésénél tekintetbe vegye. Kérem ezen kérvényt egyenesen a mentelmi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ha a tisztelt ház belenyugszik ki fog adatni a mentelmi bizottságnak. (*Fölkiáltások: A kérvényi bizottsághoz!*) Az ügy maga már tárgyalás végett a mentelmi bizottságnál van, és ezek azon tárgyra vonatkozó okmányok, ugy hiszem tehát, hogy oda utasitandók.

Kondorossy György: Tisztelt ház! A házszabályok értelmében joga van az illetőnek védelmét szóval vagy irással előadni. (*Helyeslés.*)

Elnök: A mentelmi bizottsághoz utasittatik.

Taray Endre: Tisztelt ház! Van szerencsém a pécsi tanitó-egyletnek kérvényét benyujtani, a tanitói állás megszilárdása tárgyában. Kérem a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Wodianer Albert: T. ház! Van szerencsém Komárommegye Szémő község folyamodványát bemutatni, melyben kéri, hogy közigazgatásilag és törvénykezésileg Nyitramegyéhez csatoltassék. Ezen folyamodványt a tisztelt ház figyelmébe ajánlva, kérem a házszabályok értelmében a kérvényi bizottzottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Tisza László: Tisztelt ház! Van szerencsém Torda város közönségének kérvényét bemutatni, melyben az ország politikai uj fölosztásánál Erdélyben 12 törvényhatóság létesitését, és ezek egyikének székhelyéül Torda városát megtartatni kéri.

Méltóztatik a tisztelt ház emlékezni, hogy csak néhány nap előtt adatott be tisztelt elnök ur részéről hasonló kérvény Tordamegye részéről. Nem akarom ez ügygyel jelenleg a tisztelt ház figyelmét fárasztani; nem azért, mintha e dologhoz nem lehetne sokat szólani még a házszabályok keretén belől is; de mert fölteszem a kormánynak nemcsak hazafiságáról, de beletásáról is, hogy ez ügyet, mely oly átalános följajdulást okozott az országban, mely, mondhatom, minden érdekeket sért — tagadhatlan, hogy az egyes hibákat ki kell igazolni, — de átalánosságban azon uj fölosztási törvényjavaslatot az országgyülés tárgyalása alá nem fogja bocsátani. Ezen meggyőződésben teljes tisztelettel leteszem ezen kérvényt a tisztelt ház asztalára, és kérem: méltóztassék a kérvényi bizottsághoz utasitani, más hasonló kérvények módjára való elintézésre.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Babes Vincze: Tisztelt ház! Bátorkodom Piszlea Mariu, szörénymegyei Bozovits mezővárosi ácsmesternek kérvényét benyujtani, melyben egy katonai laktanyán hatósági meghagyásból teljesitett ácsmunkájának kifizetését a pénzügyministeriummál kieszközöltetni kéri, miután magánuton sehogy sem tud pénzéhez jutni. Kérem a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Oda fog utasittatni.

Horn Ede: Tisztelt ház! Szemben az államháztartás azon elvitázhatatlan nyomorával, mely hónapok óta föntartja a kabinet és parlamenti válságot, szemben azon ismételt tévedésekkel, melyeket a kormány pénzügyi műveleteiben elkövetni szokott, melyekről uj tanuságot tesz a pénzügyi és vasuti bizottságok albizottsága által épen most a keleti vasut ügyében beterjesztett jelentés: azt gondolom, tisztelt ház, meg lesz engedve még a közlegénynek is, azaz annak, ki egy bizottságnak sem tagja, tanulmányozni a pénzügyi viszonyokat, és fölhivni a tisztelt ház becses figyelmét, és a kormánytól fölvilágositást kérni azon pontokra nézve, melyeket vagy homályosoknak, vagy veszélyeseknek tart.

E szempontból bátor leszek a tisztelt pénzügyminister urhoz egy interpellatiot intézni a sorsolási kölcsön ügyében.

A sorsolási kölcsön megszavaztatott 1870-dik év végén, és ezen évnek X. törvényczikke azt mondja ezen 24 millióba fölvett kölcsönről, hogy az 50 év folytán évenként fizetendő 1,224.000 frttal törlesztetik. Ez összeg pedig nem fordittatik egészen e czélra; a sorsjegyek valódi beváltására sokkal kisebb összeg fordittatik. Igy például az első évben törlesztésre csak 1,112.000, a másodikban 1,113.000 fordittatott, s igy tovább. Ennek következtében például az első tiz évben, mig az állam fizet 12,224.000 forintot: sorsjegyek beváltására fordittatik a sorsolási terv szerint csak 11,135.240 forint. Tehát a különbség már az első 10 évben tesz 1,104.000 frtot. S ez igy megy tovább az egész első 40 éven át.

Mi történik ezen levonásokkal? mi történik e visszatartott összegekkel? erről teljesen hallgat mind a budgettörvény, mind a zárszámadás. Nyoma sincs abban, hogy minden évben itt az 1,224.000 frtból valami félretétetik.

Egyedüli hivatalos emlités, — mely erről, tudtommal legalább, létezik, — található azon tisztelt Kerkapoly volt pénzügyminister ur által lelépte előtt benyujtott jelentésében a kölcsönök állapotáról. Ezen jelentésben van a következő két és fél sornyi apró betükkel nyomatott jegyzék.

A jegyzet következőkép hangzik. „Ezen fönt kimutatott törlesztési készletek, azaz 1.234 ezer forint 40 éven át az államkincstár által, az utolsó tiz évben pedig az előző 40 éven át minden egyes törlesztési részletből e czélra forditandó és különbözőleg elhelyezendő 50—50 ezer forintból alakitandó tartalékalapból fognak födöztetni.“ Ha ezen jegyzet állana: ez mindenesetre örvendetes volna, mert akkor az utolsó 10. évben a kölcsön időtartamára nem mi fizetnők az utolsó 224 ezer forintot, hanem a tartalék-alap. Ez uton mindenesetre megtakaritva volna 14 millió 224 ezer forint. Fájdalom, ez nem áll; sőt van jogom azt hinni, hogy, a ki ezen jegyzetet irta, sem a kölcsöntörvényt, sem annak végrehajtási módozatait nem ismerte. Ha ismerte volna a kölcsöntörvényt: azt találta volna benne, hogy 50 éven át, tehát nem 40 éven át kell fizetnünk az 1,224.000 forintot; pedig nincs példa rá, fájdalom, a mi pénzügyi történetünkben, hogy valamely művelet könnyebb föltételek alatt hajtatott volna végre, mint mire a törvény a kormányt föl-hatalmazta. Másrészről nem ismerte az illető iró a sorsolási tervet: mert ha ezt ismeri, azt találta volna benne, hogy az utolsó 10 évben nem 1,224.000 frt fizettetik, hanem minden évben majdnem kétszer annyi, és pedig az utolsó 10 évben összesen fizettetik 25 millió 635.800 frt; tehát 13 millió 395 ezer 800 frttal több, mint a mennyit az állam az utolsó 10 év folytán fizetni fog, és épen ezen többlet előteremtésére történik most a levonás, azaz, hogy, minden évben bizonyos összeg félretétetik, hogy lehessen az utolsó évek nagyobb törlesztését födözni. Egyébiránt, hogy a jelentés tisztelt készitője sem a kölcsöntörvényt, sem annak végrehajtási módozatait nem ismerte: szemrehányást nem akarok senki ellen emelni; mert csak fél órával ezelőtt ujra megnézvén az 1848. évi III. törvényczikket, mely a magyar felelős ministerium alakitásáról szól, egyetlenegy szót sem találtam benne, melyből azt lehetne következtetni, hogy Magyarország pénzügyére köteles ismerni a pénzügyi törvényeket, vagy akár csak saját műveleteit

Annyi mindenesetre tény, hogy minden évben félretétetik 112.000 frt, és hogy az utolsó tiz évben kétszer annyit kell majd fizetnünk. Az a kérdés: mi történik ezen igy félretett pénzzel? hová helyeztetik el, miként kamatoztatik, szóval, hol van a biztositék azon 13 millióra nézve, melyet az utolsó 10 évben leszünk kénytelenek fizetni az évi járadékon fölül?

Minthogy sem a költségvetésben, sem a zárszámadásokban nyoma nincs a félretett összegeknek: föl kell tennem, hogy ezek évenként egészben valamely banknak adatnak által, és ezen bank kezeli az egész műveletet; ő megtartja a pénzt magának, kamatoztatja azt, és ő lesz köteles az utolsó években megfizetni a többletet.

De mi fog történni, ha ezen bank a 40 év lefolyása alatt netalán megbukik? Tudjuk, hogy épen azon intézet, melylyel ezen kölcsön köttetett, néhány hónappal ezelőtt nagyon ingadozott; pedig ha ezen bank *(Halljuk!)* nem volna képes a 40 év lefolyása után kifizetni ezen 13 millió többletet: akkor a közönséggel szemben nem a bank lesz az, a mely erre köteles; hanem az államkincstár: mert a kötvényekben az van mondva, hogy az állam központi pénztára kifizeti mind a nyereményeket.

Az előadottak következtében azt gondolom, hogy itt igen komoly veszély áll előttünk, s a menynyiben megeshetik, hogyha az illető bank 40 év lefolyása alatt megbukik, 40 év eltelte után mi leszünk kényszeritve 13 millió forinttal többet fizetni, mint a mennyivel valóban tartozunk. *(Halljuk!)*

E szempontból indulva ki, bátor vagyok a tisztelt pénzügyministerhez a következő interpellatiot intézni. *(Olvassa:)*

Interpellatio a tisztelt pénzügyér urhoz.

1. Van-e a pénzügyér urnak tudomása arról, hogy az 1870: X. törvényczikk 1. §-nak értelmében évenként a sorsolási kölcsön törlesztésére megszavazott és a zárszámadások tanusága szerint ténylegesen kiadott 1 millió 224 ezer forint nem fordittatik egészben a sorsjegyek beváltására?

2. Ha van tudomása, s minthogy az ugy visszatartott összegeknek az a rendeltetése, hogy a kamatok kamatjainak segitségével a későbbi évek

nagyobb törlesztési kötelezettségeit födözzék: — gondoskodott-e a pénzügyér ur s miképen? (*Élénk helyeslés bal felől.*) e tartalékok oly módoni elhelyezéséről, hogy mind a közjegyek birtokosainak, mind a kincstár érdekei kellően biztositva legyenek.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Van szerencsém a tisztelt képviselő urnak hozzám intézett interpellatiojára azonnal válaszolni; természetesen csak röviden s nem részletesen, mert a részletes adatokat fejemben nem tarthatom, hanem felelek általánosságban, s azt hiszem megnyugtatólag. (*Halljuk!*)

Igenis van tudomásom arról, mit a tisztelt képviselő ur tőlem kérdezett. Azon összegek, a melyek nem szükségesek az évenként kifizetendő járadékokra: évenként tőkésittetnek, s az igy tőkésitett összegek fognak azután szolgálni az utolsó években a nagyobb évi járadékok kifizetésére.

Horn Ede: Ezen felelettel semmiképen sem lehetek megelégedve; mert azt, a mit a tisztelt minister ur mondott, én is mondottam: hogy tudiillik a nem szükséges pénz félretétetik. A kérdés az: hol vannak ezen pénzek, mert sem a zárszámadásokban, sem a költségvetésben nincsen nyomuk. Ha ezek magánkézben vannak: megtörténhetik, hogy elenyésznek, s mi leszünk kötelesek az igy támadt hiányt annak idejében kifizetni.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: A tisztelt képviselő urnak azon kérdésére is felelhetek, hogy hol vannak ezek a pénzek? Ezen pénzeken értékpapirok vásároltatnak, s ezen értékpapirok az államkincstár pénztárában vannak.

Horn Ede: Akkor ezen papiroknak az activák között kellene figurálni; de ott nincsenek.

Szlávy József ministerelnök és pénzügyminister: Megvannak!

Elnök: Tudomásul veszi a tisztelt ház a ministerelnök urnak az imént adott válaszát. (*Fölkiáltások egyfelől: Igen! Másfelől: Nem!*)

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, kik a ministerelnök ur feleletét tudomásul veszik, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik. Fölkiáltások: ellenpróba!*) Méltóztassanak most azok fölállani, kik nem veszik tudomásul. (*Megtörténik.*) Miután a többséget nem vehetem ki tisztán: méltóztassanak fölállani azok, kik a feleletet tudomásul veszik. (*Megtörténik; a jegyzők összeszámitják a szavazatokat.*) Méltóztassanak most fölállani azok, kik a feleletet nem veszik tudomásul. (*Megtörténik; a jegyzők összeszámitják a szavazatokat.*)

110 szavazat 98 ellenében tudomásul veszi a tisztelt ház a pénzügyminister urnak az interpellatiora adott válaszát.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt ház! Van szerencsém egy törvényjavaslatot az 1871. évi XXXI. törvényczikk 24. §-ának azon intézkedésének módositásáról, mely szerint a telekkönyvi ügyek a járásbiróságok által hármas tanácsban tárgyalandók: a ház asztalára letenni. (*Helyeslés.*) Kérem annak kinyomatását, szétosztását és a jogügyi bizottsághoz való utasitását elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni és a jogügyi bizottsághoz utasittatni.

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a központi bizottság jelentését a méter-törvényjavaslat tárgyában a tisztelt háznak bemutatni; kérem annak kinyomatását és szétosztását elrendelni s tárgyalásra kitüzni.

Elnök: A központi bizottság jelentése, mely a méter-törvényjavaslatra vonatkozik: ki fog nyomatni, szétosztatni, s midőn a ház kivánja, napirendre fog kitüzetni.

Trefort Ágost közoktatási minister: A tisztelt ház fölhivása folytán enquetet hivtam össze az országos gyüjtemények szervezése tárgyában. Ez enquet a mult őszszel üléseit befejezvén, működéséről beadta jelentését. E jelentést kellő számu példányban kinyomattam, s igy van szerencsém annak egyik példányát bemutatni és a tisztelt házat kérni: méltóztassék a többiek szétosztását elrendelni. Magától értetik, hogy a mennyiben ezen jelentés czélszerü javaslatokat foglal magában: a ministerium azokat budgetje keretén belül használni és életbeléptetni fogja.

Elnök: Következik a napirend, vagyis azon választás eredményének kihirdetése, mely az utolsó ülésben megejtetett a jogügyi bizottság és az egyházi alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottság egy tagjára.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa:*) A jogügyi bizottság egy tagjára beadatott összesen 200 szavazat, üres volt 2, melyből Horánszky Nándor kapott 90, Éder Ferencz 85, Csiky Sándor 13 szavazatot; a többi szavazat egyesekre eloszlott.

Elnök: E szerint a jogügyi bizottság tagjává Horánszky Nándor képviselő ur választatott meg. (*Éljenzés.*)

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa:*) Az egyházi alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottság egy tagjára beadatott összesen 200 szavazat, üres volt 2.

Legtöbb szavazatot nyert Ghyczy Kálmán: 175-öt, Bobory 16-ot, a többi szavazat egyesekre eloszlott.

Elnök: E szerint az egyházi alapok és alapitványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottság tagjává Ghyczy Kálmán képviselő ur választatott. (*Éljenzés.*)

Következik a napirend második tárgya, vagyis a Svéd- és Norvégországgal 1873-ik évi november hó 3-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Dániel Ernő a központi bizottság előadója: Tisztelt ház! Miután a legujabb időkben a kereskedelem Svéd- és Norvédország közt egyrészről, és Magyarország közt másrészről mind élénkebbé vált, szükséges lett oly szerződés, mely az országnak ez irányban a legnagyobb jogokat biztositsa.

Igaz ugyan, hogy látszólag ezen szerződés Magyarországra nézve nagy előnyöket nem biztosit, mert a magyar állam czikkeinek Svéd- és Norvégországba bevitele alkalmával ezentul is az eddigi vámtételeket fogja fizetni, mig ellenkezőleg a svéd- és norvég czikkek kedvezőbb vámtételekben részesülnek.

De van e szerződésnek egy más előnye, s ez az: hogy ezen szerződés által a Svéd- és Norvégország és Magyarország közti kereskedelemnek közvetlensége biztosittatik. Eddig ugyanis megtörtént az, hogy a svéd- és norvég czikkek Belgiumon és Angolországon vitettek át és ez által elkerülték a magasabb vámtételek fizetését.

Ezen szerződésnek tehát főczélja az, hogy eléressék a közvetlenség, mi által Magyarország kereskedelmének nagy előnyök biztosittatnának. S ezen szempontból kiindulva, a központi bizottság ezen szerződést elfogadásra ajánlja a tisztelt háznak. *(Elfogadjuk!)*

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Nem szándékozom maga a törvényjavaslat, illetőleg a beczikkelyezendő szerződés ellen fölszólalni; csak azon hazánkra nézve igen fontos körülményt vagyok bátor épen a tisztelt szakminister indokolása utolsó tétele alapján a ház figyelmébe ajánlani, mennyiben mint több kiviteli czikkünk, jelesen a borvámmal tett kisérletek ezen alkalommal talán épen az ottani sajátságos viszonyoknál fogva nem sikerültek. Miután ezen szerződés 10 évre köttetik: bátor vagyok azon közóhajnak kifejezést adni és kérni a szakminister urat, hogy ezen idő alatt is tartsa hazafiui kötelességének minden alkalmatos körülményt fölhasználni arra, hogy nemzeti kereskedelmünk érdekeit továbbra is szem előtt tartva, jelesen hazai borkereskedésünk érdekében lehetőleg kedvező föltételeket egy leszállitandó vámtarifa által kieszközölni, és ily szerződés által annak kivitelére nézve minél több előnyöket nemzetgazdászatunk számára biztositani igyekezzék. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Elnök: Ha többé senki sem kiván hozzászólani, határozatképen kimondhatom, hogy a tisztelt ház a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. Következik a részletes tárgyalás.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa szakaszonként a törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja-e a tisztelt ház az imént fölolvasott törvényjavaslatot? *(Elfogadjuk!)* Ennélfogva a törvényjavaslat ugy átalánosságban, mint részleteiben elfogadtatván, harmadszori fölolvastatása a közelebbi ülésben leend. Következik a Portugallal 1873. január 9-én kötött consulsági egyezmény.

Szeniczey Ödön jegyző *(fölolvassa a törvényjavaslatot.)*

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Midőn az 1872. évben az osztrák-magyar monarchia és Portugalliával kereskedelmi és hajózási szerződést kötött, annak XVI. §-jában kikötötte azt, hogy a portugalliai consulok és egyéb consulsági ügynökök Magyarországban és viszont mindazon mentességben és kedvezményekben részesüljenek, mint azon országok consulai, melyek a legnagyobb kedvezményekkel benne részesülnek.

Tehát ez a jelenlegi szerződés nem egyéb, mint egyszerü kifolyása azon szerződésnek, és ezen szempontból kiindulva, a központi bizottság azt a tisztelt háznak elfogadás végett ajánlja.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Csak a szövegben előforduló bizonyos névkülönbségre nézve vagyok bátor a tisztelt minister urakhoz azon kérdést intézni, hogy méltóztattak-e megvizsgálni, miszerint nemcsak a franczia, hanem a magyar szövegben is az osztrák-magyar monarchia részéről bizonyos „Dumreicher-Oesterreicher Alajos báró“ a megbizott; azonban a szerződés végén csak igy van aláirva: „B. Dumreicher Alajos.“ Vajon ez egy és ugyanazon személy-e, vagy pedig mással köttetett szerződés és mással iratott alá? *(Derültség.)*

Erre nézve voltam bátor fölvilágositást kérni, nehogy valami kétség, nem mondom képtelenség, iktattassék be.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Az egyik név csak praedicatum, és azt az illető ez aláirásnál kihagyta.

Elnök: Tehát a törvényjavaslat átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás.

Szeniczey Ödön jegyző *(ismét fölolvassa a törvényjavaslatot szakaszonként, melyekre semmi észrevétel nem tétetik.)*

Elnök: Nem tétetvén észrevétel, a törvényjavaslat ugy átalánosságban, mint részleteiben elfogadtatott, s a legközelebbi ülésben harmadszor föl fog olvastatni.

Következik az Oroszországgal kötött postaszerződésről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Szeniczey Ödön jegyző *(fölolvassa a törvényjavaslatot.)*

Dániel Ernő előadó: A postai közlekedést a két szerződő állam közt eddig azon postai szerződés szabályozta, a mely 1866-ban Bécsben köttetett. Azóta a postaügy tetemes haladást tett, ennek következtében a régi szabályok elavultaknak tekinthetők olyannyira, hogy uj szerződés megkötésének szüksége fölmerült. Miután e szerződésben az uj postaintézmények használtatnak, nevezetesen a pénzutalványok, a levelezési lapok és a többi, másrészt pedig az egyszerü levelek átbocsátása tetemesen megolcsóbbittatott, a mennyiben 20 krajczár helyett 15 krajczár fog fizettetni egy egyszerü levéltől, végre a mennyiben a transito szolgálat szabályoztatott : a központi bizottság a javaslat elfogadását ajánlja.

Elnök: Miután nem történt ellenvetés, a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Szeniczey Ödön jegyző *(fölolvassa másodszor a törvényjavaslatot szakaszonként.)*

Elnök: Nem kiván senki szólani? *(Szünet.)* A szőnyegen lévő törvényjavaslat tehát részleteiben is elfogadtatott, és a legközelebbi ülésben harmadszor föl fog olvastatni.

Tisztelt ház! Ezzel az ülés napirendje ki van meritve. A legközelebbi ülés holnapután, szombaton fog tartatni ; tárgyát képezi a ma elfogadott három törvényjavaslat harmadszori fölolvasása és azután a kérvények tárgyalása. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. $11^1/_2$ órakor.)

---

213. országos ülés

1874. évi február 28-án

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: I. Ferencz királyért gyász isteni tisztelet tartása és kérvények bemutatása. A könyvtári bizottságba egy hiányzó tagnak megválasztása elrendeltetik. A központi bizottság bemutatja jelentését a királyi közjegyzőségről szóló törvényjavaslatról. A következő törvényjavaslatok 1) a Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi és hajózási szerződésről; 2) a Portugáliával kötött uonsulsági egyezményről ; 3) az Oroszországgal kötött postaszerződésről,—harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatnak. A kérvények XXXVII. sorjegyzéke elintéztetik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gr. Zichy József

Az ülés kezdődik d. e. $10^1/_2$ órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szeniczey Ödön fogja vezetni, a szólani kivánók neveit ugyancsak ő és Beőthy Algernon jegyző urak fogják jegyezni. Méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a február 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Tisztelt ház! A következő iratokat van szerencsém bemutatni:

A belügyminister tudatja, hogy dicső emlékü I. Ferencz császár és apostoli királyunk ő felségéért a szokásos szent-mise-áldozat a budavári főtemplomban folyó évi márczius 2-án délelőtt 10 órakor fog megtartatni. *(Tudomásul vétetik.)*

Mosonmegye kérvényét, melyben az országos iparegyesületnek a hadifölszerelvényeknek hazai ipar által leendő előállitását pártolja.

Győr szab. kir. város kérvényét, melyben az országos iparegyesületnek a hadifölszerelvények iránti kérvényét pártolja.

Csanádmegye kérvényét, melyben az adóbehajtást a törvényhatóságokra kéri ruháztatni.

Ezen kérvények ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Jelentem továbbá a tisztelt háznak, hogy Vécsey Tamás képviselő ur lemondása következtében a könyvtári bizottság tagjainak száma egygyel megfogyott, s igy helyébe egy más tag lenne választandó. Ha a tisztelt ház méltóztatnék abban megnyugodni : akkor a legközelebbi ülésben fogna a szavazás megejtethetni.

Több elnöki előterjesztésem nincs.

Berényi Ferencz gróf: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni egy kérvényt arra nézve, hogy az orthodox hitfelekezet a zsidó alapból a reá eső részletet megkaphassa és azt népiskolákra fordithassa. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Matuska Péter: Van szerencsém a tisztelt háznak Liptómegye 10.000 választó-polgár által aláirt kérvényét benyujtani a megyék kikerekitése tárgyában, melyben Liptómegyét jelenlegi határai közt meghagyatni; a mennyiben azonban változást szenvedne, Liptó-Szent-Miklós városát a törvényhatóság székhelyeül megállapittatni kéri. Kérem a tisztelt házat, méltóztassék ezt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Lukács Béla: Szamosujvár városának kérvényét van szerencsém a tisztelt háznak bemutatni az iránt, hogy a megyék kikerekitéséről szóló törvényjavaslatnak tárgyalásánál a kereskedelmi városok eddig élvezett törvényhatósági önállóságukat megtarthassák. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Kajuch József: A „Minerva“ nyomda kérvényét van szerencsém bemutatni, melyben nyomdáját megvétel végett a tisztelt háznak ajánlja föl. Minthogy pedig egy ilynemü kérvény a gazdasági bizottsághoz utasittatott: kérem ezt is oda utasitani.

Elnök: A gazdasági bizottsághoz utasittatik.

Házmán Ferencz: A budai tanitóegyletnek kérvényét van szerencsém bemutatni, melyben Árvamegye kérvényét magáévá tevén, kéri a tisztelt házat, hogy Rill József tanitónak elmozditása ügyét megvizsgáltatni méltóztassék. Kérem e kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Borlea Zsigmond: Tisztelt ház! Miután folyó hó 14-én az általam és több társam által beadott határozati javaslat ki van osztva: kérem azt a legközelebbi ülés napirendjére kitüzni, s e tekintetben van szerencsém egy inditványt benyujtani.

Beőthy Algernon jegyző (*olvas: Határozati javaslat, beadja Borlea Zsigmond.*) A képviselőház elnöke fölszólittatik, hogy a 21-es bizottságnak adandó utasitás ügyében Borlea Zsigmond s több elvtársai által folyó hó 14-én beadott határozati javaslat tárgyalását a legközelebbi ülésben napirendre tüzze ki.

Elnök: Méltóztatik emlékezni, hogy Borlea Zsigmond több társaival együtt határozati javaslatot adott be, mely kinyomatott és szétosztatott; most azt kérik, hogy a legközelebbi ülésben tárgyalás alá vétessék.

Méltóztatik ezt elfogadni? (*Igen! Nem!*) méltóztassanak azok: kik hétfőn kivánják tárgyaltatni, fölállani. (*Megtörténik.*) A többség nem kivánja.

Toszt Gyula előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság részéről a királyi közjegyzőségről szóló törvényjavaslat tárgyában kelt jelentést van szerencsém benyujtani. Kérem annak kinyomatását elrendelni, és annak napirendre való kitüzése iránt intézkedni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni, és miután a kinyomatás idejét ma bajos volna meghatározni: annak napirendre tüzése iránt a legközelebbi ülésben fog a tisztelt ház intézkedni.

Következik a napirend: a mult ülésben elfogadott háromrendbeli törvényjavaslat harmadszori fölolvasása.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház az imént harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot, igen vagy nem? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a Portugall királysággal kötött consuláris egyezményről szóló törvényjavaslatot.*)

Elnök: Elfogadja-e a tisztelt ház az imént harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot, igen vagy nem? (*Elfogadjuk!*) Az tehát véglegesen elfogadtatott.

Következik az Oroszországgal 1873. év május 17-én kötött posta-szerződésről szóló törvényjavaslat harmadszori fölolvasása.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? (*Elfogadjuk!*) Elfogadtatott, s e szerint a háromrendbeli fölolvasott törvényjavaslat véglegesen elfogadtatván, tárgyalás végett át fognak küldetni a főrendiházhoz.

Következik a napirend második tágya, vagyis a kérvények tárgyalása.

Molnár Antal, a kérvényi bizottság előadója: Tisztelt ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által tárgyalt és a XXXVII. sorjegyzékben a tisztelt ház elé terjesztett kérvényekre vonatkozólag a bizottság véleményét következőkben előterjeszteni. (*Olvassa a XXXVII. sorjegyzékben foglalt kérvényeket, melyekre a bizottság véleményei észrevétel nélkül elfogadtatnak.*)

Elnök: A napirend ezzel ki van meritve. A legközelebbi ülés hétfőn 10 órakor tartatik azon czélból, hogy a központi bizottság némely törvényjavaslatokra vonatkozólag jelentését beadhassa, ugyanekkor a könyvtári bizottságba egy tag fog választatni.

Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik délelőtt 11 órakor.*)

214. országos ülés

1874. évi márczius 2-án

Perczel Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A beadott inditványok, interpellátiók, határozati és törvényjavaslatok kimutatásának és kérvényeknek bemutatása. A központi bizottság bemutatja jelentesét a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatban a főrendiház által tett módositásokról, továbbá a magyar határörvidék törvénykezése ujjászervezése folytán fölmerült költségekről; — az 1872. VII. törvényczikk 20. a) és b) szakasza némely czimében s rovataiban tett tulkiadás födözéséről; — végre a gyakorlati birói vizsgákról szóló törvényjavaslatokról. A kérvények XXXVIII. sorjegyzéke bemuttatik. A könyvtári bizottságba egy tagnak választására a szavazatok beadatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Trefort Ágost, gr. Zichy József.

(*Az ülés kezdődik d. e. 10. orakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mult ülés jegyzőkönyve fog hitelesitetni.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a február 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Tisztelt ház! Van szerencsém a házszabályok 151. §-a értelmében bemutatni kimutatását mindazon interpellatioknak inditványoknak, határozati- és törvényjavaslatoknak, valamint egyéb ministeri előterjesztéseknek, melyek a folyó országgyülés kezdetétől 1874. évi február végeig a képviselőház elé terjesztettek és elintézetlenül maradtak.

Ki fog nyomatni és a tagok közt szétosztatni.

Továbbá Pozsony szabad királyi város előterjesztését a törvényhatóságok kikerekitése tárgyában a belügyminister által beterjesztett törvényjavaslat ellen.

Temesvár szabad királyi városnak, és Trencsén-megyének kérvényét a hadi fölszerelvénynek hazai ipar általi előállitása iránt.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottságnak fognak kiadatni.

Egyéb elnöki előterjesztés nincs.

Kemény Gábor báró: Tisztelt ház! Van szerencsém magam és Szilágyi Dezső képviselőtársam nevében bemutatni Gyula-Fehérvár szabad királyi város közönségének kérvényét 6 darab melléklettel a megyék kikerekitésére és több önhatósági joggal biró városnak a megyékbe leendő beosztására nézve a belügyminister által a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslat ellen.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kérvényi bizottságnak fog kiadatni.

Stoll Károly: Tisztelt ház! Van szerencsém Nagy-Bánya szabad királyi bánya város közönségének kérvényét benyujtani a törvényhatóságok kikerekitésére vonatkozó törvényjavaslat ellen. Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Molnár Antal: Tisztelt ház! Van szerencsém Likker Jakab kérvényét bemutatni hirevészett nejének holttá nyilvánitási pere tárgyalásának elrendelése tárgyában.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Jeney József: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Maros-Szék közönségének alázatos föliratát, melyben némi eltéréssel a megyék kikerekitesére vonatkozó ujabb törvényjavaslattól, a Királyhágón tuli részekben M.-Vásárhely központtal egy kilenczedik törvényhatóságnak kiszakitását kéri.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Schwarcz Gyula: Tisztelt ház! Van szerencsém Láncz Márk okleveles tanitónak kérvényét bemutatni, a melyben sérelmeinek jogorvoslásáért folyamodik.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasittatni.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Dániel Ernő központi bizottsági előadó: Van szerencsém a központi bizottság jelentését a főrendiház által a belvizek levezetése körüli eljárásról szóló törvényjavaslat némely szakaszaira tett módositások tárgyában a tisztelt háznak bemutatni. Kérem annak kinyomatását s szétosztását elrendelni.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni s napirendre kitüzetni.

Bittó Kálmán központi bizottsági előadó: A magyar határőrvidék törvénykezése ujjászervezése folytán fölmerült költségek, továbbá az 1872: VII. törvényczikk 20 a, és b) szakaszsza némely czime s rovataiban tett tulkiadás födözetéről szóló, végre a gyakorlati birói vizsgákról szóló törvényjavaslatra nézve van szerencsém a központi bizottság véleményét benyujtani, ez utóbbira nézve a hatodik osztály által a törvényjavaslat 1., 2., 6., 9. §-aira nézve beadott különvéleménynyel együtt.

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni és napirendre tüzetni.

Molnár Antal előadó: Tisztelt ház! A kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények XXXVIII-ik sorjegyzékét van szerencsém azon kéréssel bemutatni, hogy ennek kinyomatását s napirendre kitüzését elrendelni méltóztassék.

Elnök: Ki fog nyomatni szétosztatni, és a szombati ülés napirendjére kitüzetik.

Következik a napirend: a könyvtári bizottság egy tagjának megválasztása.

Wächter Frigyes jegyző fogja olvasni a névsort, a távollévőket Beőthy Algernon fogja jegyezni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a névsort, és a képviselők beadják szavazataikat.)*

Elnök: Az imént megejtett választás eredménye a legközelebbi ülés alkalmával fog közzététetni. Egyébb tárgya a mai ülésnek nincs.

A jövő ülés napját illetőleg azt vagyok bátor javaslatba hozni, hogy azt jövő csütörtökön tartsuk meg. *(Helyeslés.)* Ez ülés tárgyai a következők volnának: A központi bizottság jelentése a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatra tett főrendi módositványokra vonatkozólag; ugyancsak a központi bizottság jelentése a következő törvényjavaslatokról: a méter mérték behozataláról; a magyar határőrvidék törvénykezésének ujjá szervezése folytán fölmerült költségek födözésére szükséges póthitelről; végre az 1872: VII-ik törvényczikk a, 20 és b, 10 fejezetének némely czimeinél és rovatainál tett, tulkiadások födözéséről. *(Helyeslés.)* Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11. órakor.)

215. országos ülés

1874. márczius 5-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvenyek és Kubinyi Ödön megbizó levelének bemutatása. Stanescu Imre kiadatni kéretik. Ocskay István szabadsági időt kap. Gull József a szász nemzeti egyetemhez intézett belügyministeri leirat tárgyában határozati javaslatot ad be. Simonyi Ernő Freistaedter Antal rendjellel kitüntetése tárgyában; Lázár Ádám a nagyszebeni Teréz-árvaház ügyében interpellálják a kormányt. A jogügyi bizottság beadja jelentését: 1) a váltóhamisitás esetében, 2) a járásbiróságnak a telekkönyvi ügyekben követendő eljárásáról szóló törvényjavaslatokról. Horváth Gyula igazoltatik és beosztatik. A kormány beadja a közös hadsereg, hadi tengerészet és k. honvédség egyéneinek katonai ellátásáról szóló törvényjavaslatot. A könyvtári bizottságba P. Szathmáry Károlynak megválasztása kihirdettetik. A főrendek által módositott catasteri törvényjavaslat az osztályokhoz utasittatik. A következő: 1) az erdélyi katonai kórházak után 1873-4-re fizetendő bértöbbletről; 2) a pénzügyminister illető 1872. évi hitelmaradványoknak 1873-ban felhasználásáról; 3) az 1873. évi költségvetésre pótlólag fizetendő összeg födözéséről; 4) a gabona és hüvelyes veteményekre rótt vámok ideiglenes megszüntetéséről; 5) a Nagy-Britanniával a közönséges büntettesek kiadásáról — szóló törvényjavaslatok szentesités alá terjesztetnek. A következő törvényjavaslatok: 1) a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslat módositásai; 2) a méter-mérték rendszer behozataláról; 3) a magyar határőrvidéki törvénykezésnek ujjászervezési költségeiről; 4) az 1872. évi VII. t.-czikk némely czimeinél és rovatainál tett túlkiadások födözéséről szóló törvényjavaslatok átalában és részletesen tárgyaltatnak.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, Szlávy József, Trefort Ágost, gr. Zichy József.

(Az ülés kezdődik d. e. 10. órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni s a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni. A mai ülés jegyzőkönyvét Szeniczey Ödön jegyző ur fogja vezetni, a szólni kivánókat ugyancsak ő és Beőthy Algernon jegyző ur fogja jegyezni.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa a márczius 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét:*)

Elnök: Ha nincs észevétel, a jegyzőkönyv ezennel hitelesitve van.

Tisztelt ház! A következő iratokat van szerencsém bemutatni:

Ruszt szabad királyi város kérvényét a kisebb királyi városok törvényhatósági jogainak föntartása tárgyában.

Fogaras vidék bizottságának kérvényét az államnyelv használata tárgyában 1874. évi január 12-én 50203. szám alatt kelt belügyministeri rendelet ellen.

Győr szabad király város kérvényét a kisebb királyi városok törvényhatósági jogának épségben tartása iránt.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz fognak utasittatni.

Továbbá Pest királyi törvényszéke fenyitő osztályának kérvényét Stanesku Imre országgyülési képviselő ellen a bünvádi eljárás foganatosithatásának megengedése iránt.

Ki fog adatni a mentelmi bizottságnak.

Kubinyi Ödön rima-szombati képviselő bemutatja megbizó levelét.

Az állandó igazoló bizottsághoz utasittatik.

Tisztelt ház! Ocskay István képviselő 6 heti szabadságidőt kér egészségének helyreállitása végett. Azt hiszem, hogy a tisztelt ház a kért szabadságidőt megadja? (*Megadjuk!*) Tehát megadatott.

Egyéb elnöki előterjesztésen nincs.

Prileszky Tádé: Tisztelt ház! Van szerencsém Miskovits András özvegyének szül. Ivánka Roza nagy-szombati lakosnak kérvényét benyujtani, melyben a beterjesztett hiteles okmányok alapján részére évi nyugdijt kér megállapittatni.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Dániel Pál: Tisztelt ház! Van szerencsém Nagy-Becskerek rendezett tanácsu város kép-

viselő testületének kérvényét benyujtani, melyben a katonai elszállásolásból eredő elviselhetetlen terheinek könnyitését és az ez érdemben a honvédelmi ministeriumhoz már évek előtt benyujtott kérvényének tárgyalását kéri.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Oda fog utasittatni.

Királyi Pál: Van szerencsém Baksa város választóinak és lakosainak kérvényét benyujtani, melyben Baksa várost birósági székhelyül megtartatni kéri.

Kérem ezen kérvényt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Oda fog utasittatni.

Eötvös Károly: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni Várpalota izraelita lakosainak kérvényét, melyben az izraelita iskola alapot necsak az orthodox és neolog zsidók között fölosztatni, hanem arányos tekintettel lenni kér azon hitközségekre is, melyek sem nem orthodoxok, sem nem neologok, hanem conservativ autonomisták. (*Nagy derültség.*)

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Kosztics Lázár: Pancsováról 30 városi képviselő azt a fölhivást intézte hozzám, nyujtsam be a tisztelt képviselőházhoz kérvényüket, melyben az ottani főispán azon törvényellenes eljárása ellen panaszkodnak, melynélfogva városi közgyülés összehivását már néhány hónap óta halasztgatja. Minthogy a belügyminister ur segélyét megtagadta: e törvénytelen állapot orvoslását a tisztelt háztól kénytelenek kérni.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Zsedényi Ede: Midőn ezennel vonatkozólag a már előbb 300 izraelita orthodox (*Derültség!*) község részéről benyujtott folyamodványokra, a Magyar és Erdélyország autonom orthodox izraelita hitfelekezet közvetitő bizottságának zárfolyamodványát benyujtanám: arra kérem a t. házat, hogy ezt is a kérvényi bizottsághoz, a közös izraelita iskola alap rendezése, illetőleg megosztása iránti véleményadás és jelentés tétel végett utasitani méltóztassék.

Elnök: A kérvényi bizottságtoz tétetik át,

Gull József: Tisztelt ház! Van szerencsém egy határozati javaslatot a tisztelt ház asztalára letenni. Kérem fölolvasását, kinyomatását, szétosztását, és a maga idejében napirendre kitüzetését.

Elnök: Föl fog olvastatni.

Wächter Frigyes jegyző (*Fölolvassa Gull József határozati javaslatát.*)

Határozati javaslat.

A képviselőház az 1874-ik évi február hó 23-án tartott 211-ik ülésében fölolvastatott a belügyministernek egy leirata, melyet az 1874-ik évi január hó 27-ike 55502. sz. a. kibocsátott a szász nemzeti egyetemnek az 1873-ik évi deczember hó 19-én 1.225. sz. a. ő hozzá intézett azon fölterjesztésére, melyben ez kéri: közöltessék a törvényhatóságok területeik kikerekitését tárgyazó törvényjavaslat, minek előtte határozathozatal végett az országgyülés elé terjesztetnék, mint valamennyi törvényhatósággal, ugy vele is hozzászólhatás végett.

Az idézett leirat tartalma a következő:

„A szász ispánnak. A szász nemzeti egyetemnek mult évi deczember 19-én tartott üléséből 1.225. sz. a. hozzám intézett fölterjesztéséből megütközéssel vettem tudomást arról, hogy az egyetem a törvényhatóságok területének szabályozása és uj területi beosztására vonatkozó kérdést tanácskozása tárgyává tevé: e tekintetben hozott határozatában oly nézetek és kifejtések jutottak érvényre, melyekben egyrészről a magyar államiság eszméjének és az alkotmányos kormányrendszer alapföltételének nyilt megtámadása, másrészről fönálló közintézmények iránt kihivó dacz nyilvánul.

„Hatáskörömmel járó kötelmeimhez tartozván őrködni a fölött, hogy törvényellenies törekvések által az államintézmények iránt köteles tisztelet meg ne ingattassék; minthogy a szász nemzeti egyetem fön intézett határozatával a törvény ès az ennek alapján kiadott 1866-ik évi április 19-én kelt királyi kéziratban kifejezett azon legmagasabb elhatározás ellenére, melynek értelmében az egyetem közjogi ügyek tárgyalására illetéktelennek mondatott ki, oly tárgyat von tanácskozása körébe, mely kiválóan közjogi természeténél fogva föltétlenül hatáskörén kivül esik: ezen illetéktelenül hozott határozatot semmisnek nyilvánitom, és az abban foglalt törvényellenes nézetekért és helytelen kitételekért pedig roszalásomat fejezem ki. Mely elhatározásomról méltóságodat oly fölhivással értesitem, hogy azt a szász nemzeti egyetemnek azon komoly figyelmeztetésemmel hozza tudomására, miszerint hazafiasságától megvárom, hogy jövőben saját jól fölfogott érdekében is hason irányu tárgyalásoktól annyival inkább óvakodni fog, mert semmi szin alatt eltürni nem szándékozom, hogy az egyetemi gyülés hatáskörét tullépve, oly jogokat követeljen magának, melyek őt sem a törvény, sem a törvényes eljárás alapján meg nem illetik, — s legkevésbé szándékozom eltürni azt, hogy az egyetemi gyülés nézeteinek oly irányban és oly módon adjon kifejezést, mint azt legutóbbi fölterjesztésében tette. Méltóságodat pedig fölhivom, hogy az egyetemi gyülés tárgyalásain ezen rendeletem megtartása fölött szigoruan őrködjék. Budapesten, 1874. január 27-én.“

Ezen rendelet alapján a szász nemzeti egyetemnek azonnal megtiltatott, és föloszlatása által tettleg lehetetlenné is tétetett, nemcsak egy a törvényhatóságok területe szabályozását s uj beosztását tárgyazó törvényjavaslat ellen elkészitett, az országgyüléshez intézendő kérvényt tárgyalás alá venni; hanem az érintett rendelet és eljárás ellen az országgyülésnél orvoslást keresni is.

Már pedig az 1868. évi Magyarország és Erdély egyesitésének részletes szabályozásáról szóló XLIII. törvényczikk 10-dik §-a által a ministerium átalában megbizatik: „a Királyföld (fundus regius) székek, vidékek és városok belkormányzati jogainak biztositása, képviseletük szervezése, és a szász nemzeti egyetem jogkörének megállapitása tekintetéből „az illetők kihallgatásáról az országgyülés elé oly törvényjavaslatot“ terjeszteni, „mely valamint a törvényeken és szerződéseken alapuló jogokat, ugy az ezen területen lakó bármely nemzetiségü honpolgárok jogegyenlőségét is kellő tekintetbe és összhangzásba hozza“; de ugyanazon törvényczikk 11-ik §-a által különösen „a szász nemzeti egyetem (universitas) az 1791. évi erdélyi XIII. törvényczikkel egyező hatáskörben“ továbbra is meghagyatott azon különbséggel, hogy az egyetemi gyülés a törvénykezési rendszerben történt változás folytán birói hatóságot többé nem gyakorolhat“

Ezen Magyarország és Erdély egyesülését meghatározó 1848-beli czikkekkel kapcsolatban álló, tehát azokkal egyenlő jellemü és fontosságu törvényczikk alapján,

hivatkozva arra:

hogy az 1791. évi erdélyi XIII. törvényczikk által a szász nemzeti egyetem azon hatáskörrel tartatott fönn, melylyel birt a Leopoldinum diploma keletkezésekor;

hogy a Leopoldinum diploma és az azzal kapcsolatban álló közokmányok által a szász nemzet addigi municipális joga és közjogi helyzete továbbra is föntartatott, illetőleg biztosittatott;

hogy a szász nemzet képviselete (universitas) által közjogi helyzeténél és az akkori a Leopoldinum diploma által hasonlóképen érvényben tartatott országos törvényeknél fogva jogositva volt az országos, tehát közjogi ügyekkel is foglalkozni, azokra nézve határozatokat hozni és ezen határozatait az akkori alkotmányhoz képest foganatositani is;

hogy a szász nemzet egyeteme által ezen jogot azóta is le a legujabb időkig számos esetekben a fejlődött alkotmányhoz alkalmazott modorban tettleg gyakorolta, — tekintve azt:

hogy az idézett törvényekben és törvényes gyakorlaton magát a jogot eltörlesztőleg eddigelé törvény által változás nem történt;

hogy ily változás csak rendes törvényhozás utján történhetett és történhetik;

hogy tehát a képviselőház is a belügyminister a fent emlitett ülésben ezen ügy fölött tett nyilatkozatának minden tárgyalás nélküli tudomásul vétele által oly változást tenni nem is akarhatott, végre:

hogy a törvényhatóságoknak az azok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvényczikk 1-sö §-a megengedi országos ügyekkel is foglalkozni, azokat megvitatni, azokról megállapodásait kifejezni, egymással és a kormánynyal közölni s kérvény alakjában a képviselőházhoz közvetlenül fölterjeszteni, és hogy a szász nemzeti egyetemet, mint a szász székek és vidékek törvényesen létező közös képviseletét az idézett törvények és törvényes gyakorlat alapján, de már az egyenjoguság és czélszerüség kivánalmainál fogva is, ezen közönséges fölterjesztési és kérvényezési jog élvezésétől is merőben kitiltani annál kevésbé lehet, mivel a szász székek és vidékek rendezéséről hozandó törvény eddigi létre nem jöttét ő nem okozta, —

inditványoztatik:

mondja ki a képviselőház határozatilag:

1. hogy a belügyminister a szász nemzeti egyetemnek az 1873. évi deczember hó 19-ki 1225. szám alatt ő hozzá intézett fölterjesztésére az 1874-dik évi január 24-diki 55.502. szám alatt kibocsátott leirata annyiban, a mennyiben a szász nemzeti egyetemnek megtiltotta és megtiltja a törvényhatóságok területe szabályozását és uj beosztását tárgyazó törvényjavaslatot és átalában minden közjogi ügyeket tárgyalás alá venni, azok fölött határozni és határozatait a kormánynyal közölni, s kérvény alakjában az országgyüléshez közvetlenül fölterjeszteni, és hogy az ezen leirat alapján történt eljárás, miszerint a szász nemzeti egyetemnek tettleg lehetetlenné tétetett, az emlitett törvényjavaslat ellen már elkészitett, az országgyüléshez fölterjesztendő, kérvényt tanácskozás alá venni, sőt ugy a rendelet, mint az annak alapján történt eljárás ellen az országgyülésnél orvoslást keresni: — a fönálló törvényekkel egyenes ellentétben áll;

2. hogy a belügyminister ugyanazon rendelete által a szász nemzeti egyetem törvényes hatáskörén átalában mi sem változtathatik, és hogy különösen a szász nemzeti egyetem az által sem a törvényhatóságok területe szabályozását és uj beosztását tárgyazó törvényjavaslatra, sem más közjogi ügyekre nézve a fölterjesztési és kérvényezési jog törvényes módoni élvezésétől ki nem tiltathatik.

Elnök: A beadott határozati javaslat ki fog nyomatni, szétosztatni és midőn a ház kivánja, napirendre fog kitüzetni.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Nem szoktam nagy fontosságot, legalább nem olyan nagy fontosságot tulajdonitani, a mely különös parlamentális ellenőrséget kivánna, azon kitüntetéseknek és

különösen rendjelek adományozásának, a melyek időről időre a fejedelem által tétetnek. Nem szoktam különösen a rendjelek adományozásának oly fontosságot tulajdonitani, mely parlamentális ellenőrséget kivánna: azért sem, mert tudtomra a mi törvényeink semminemü rendjelet nem ismernek. Midőn azonban mégis ily kitüntetések a magyar felelős minister ajánlatára és ellenjegyzése mellett történnek, s midőn azok egyrészről a közerkölcsiségbe ütközni látszanak; másrészről pedig magán embereknek a biróságok előtt folyamatban lévő peres ügyeire is befolyással lehetnek: akkor azt hiszem, hogy kötelesség az ilyen ügyeket szóba hozni és az illető minister urat az iránt megkérdezni, vajon volt-e tudomása mindazon körülményekről, a melyek fönforogtak akkor, midőn egy valaki ily kitüntetésre ajánltatott.

Ennélfogva bátor vagyok következő interpellatiot intézni az ő felsége személye melletti minister urhoz. (*Olvassa*:)

Interpellatio az ő felsége melletti minister urhoz. A „Budapesti Közlöny“ mult évi deczember 14-ki 287-ik számában a többi közt az is foglaltatik, hogy ő felsége a minister ur ellenjegyzése mellett s felelősségére bizonyos Freistädtler Antalt nyilvános kitüntetésben részesitette; adományozván neki a dijak elengedése mellett a 3-ik osztályu vaskorona-rendet.

Kérem a tisztelt minister urat, kinek ajánlatára, vagy mi érdemek folytán tartotta magát hivatva nevezett Freistädtler Antalt ő felségének ily nyilvános kitüntetésre ajánlani?

Továbbá volt-e a minister urnak tudomása arról, hogy az 1873-ik évi október 7-kén, azaz a kitüntetés előtt két hónappal a pesti királyi elsőbirósági törvényszék fenyitő osztálya által jogérvényes határozat hozatott $\frac{14.282.}{873}$ szám alatt mely szerint:

„Hamis esküvéssel vádolt Freistaedtler Antal elleni fenyitő vizsgálatból eddigelé a tanuk vallomása alapján jogszerü bizonyitékok mutatkoznak arra nézve, hogy Freistädtler Antal hamis esküt tett.“

Megegyeztethetőnek tartja-e a minister ur az igazságszolgáltatás érdekével és a közerkölcsiséggel, hogy ily körülmények között bárki is a fejedelemnek nyilvános kitüntetésre ajánltassék?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog az ő felsége személye körüli ministerrel.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! A közoktatásügyi minister urhoz van szerencsém egy kérdést intézni. Nem akarom ez alkalommal fölemliteni a minister urnak a fölnőttek oktatása iránt jelen évi február 18-án a tanfölügyelőkhöz kibocsájtott körrendeletét, mely szerint a fölnőttek oktatásának megszüntetése czéloztatik, a helyett, hogy az ez iránti ismételve sürgetett törvényjavaslatot beterjeszteni, és azzal ezen közművelődési érdekeinkre nézve fontos ügyet rendezni igyekezett volna; nem szándékozom fölemliteni azon mindennap fölmerülő körülményt, hogy számos községi iskolát különböző befolyások ürügye alatt felekezeti iskolává szándékoznak átalakitani, mit a minister hallgatag elnéz; nem szándékozom a katholikus autonomia kérdését, mely már évek óta nyugszik, fölmelegiteni, annál kevésbé: mert ezen országos intézmény rendezése fölött legtávolabb eső erdélyi részekben egy külön katholikus gyülés a mult évben a minister beleegyezésével megtartatván, ott egy igazgató-tanács szerveztetett, mely bizonyos különvált érdekeknek hódolva, a köznevelési ügyre, illetőleg a reformokra kiváló befolyást követel magának. Ez alkalommal szoritkozom az erdélyi részekben lévő nagy-szebeni Teréz-árvaházra, mely már ismételve előfordult a ház előtt különböző költségvetések alkalmával. Már öt éve annak, midőn mind a három eddig volt közoktatásügyi minister ezen tárgyat tüzetesen tanulmányozta, tanulmányozta főleg azt, és ez a törvényhozás elé terjesztett jelentésekből kiviláglik, hogy a Teréz-árvaház alapja átalában állami kincstári alapitványokból áll: következőleg jelen viszonyok közt semmi felekezeti jellege nem lehet. Tanulmányozták szintén azt is, hogy ezen árvaintézet, ha czéljának minden tekintetben megfelelni akar: azon egyházi, illetőleg papi befolyás alul, mely alatt eddig állott, teljesen fölmentendő, és világi szerkezettel illetőleg tanárokkal ellátandó. E részben a jelenlegi közoktatási minister azon eléggé nem roszalható hibát követte el, hogy midőn ezelőtt öt évvel az akkori egyházi férfiu, mint igazgató meghalt: az erdélyi püspök az egyik irodafőnökét állitotta oda be, mint egyházi igazgatót. A minister ezt sem helybenhagyni, sem megváltoztatni nem merte és azóta az illető egyén ott maradt; sőt befolyása következtében mind azon tanárok, kik ott alkalmazva vannak, felekezeti szempontból kezeltetnek, a mennyiben ha protestáns nőt vesznek el, mint ágyast-tartók onnan elbocsáttatnak. De ez magában véve lényeges befolyással nincs a nevelés ügyére; hanem az megbocsáthatlan, hogy a minister elmulasztotta mindeddig azon reformokat erélyesen végrehajtani, melyeket különösen az utolsó költségvetés alkalmával megigért. Miután itt valami uj költségről nincs szó, mely ezen intézet javára mintegy 20—25.000 frtot tesz: szükséges, hogy az emlitett intézetnek reformja, illetőleg ujból berendezés iránt a minister által bizonyos intézkedések tétessenek: mert különben az árvaintézet a papi befolyás alól nem fog fölszabadultatni, és azon pénz ok nélkül fecséreltetik el.

Ép azért, mert a minister ur ismételt igéretének eleget nem tett, kénytelen vagyok hozzá következő kérdést intézni, (*olvassa:*)

„Interpellatio a közoktatásügyi ministerhez.

A nagy-szebeni Teréz-árvaház, mint nagyobbára kincstári alapitványokból álló és igy felekezeti jelleggel nem birható intézet czéljának csak ugy felelhetvén meg, ha a már évek előtt megpenditett gyökeres szervezése, jelesen az egyházi befolyás alól teljes kivétele végrehajtatik; ugyanazért kérdezem a közoktatásügyér urat:

Szándékozik-e ezen árvaháznak elodázhatatlan alapos szervezését egy világi igazgató és jó készületü tanárok alkalmazásával mielőbb foganatba venni?“

Elnök: Közöltetni fog a vallás- és közoktatásügyi minister urral.

A ház jogügyi bizottsága kiván kétrendbeli jelentést tenni.

Matolay Etele előadó: A tisztelt ház által kiküldött jogügyi bizottság a váltó hamisitás eseteiben követendő eljárásról szóló 470-ik számu törvényjavaslatot tárgyalván: van szerencsém a bizottságnak erről szóló jelentését a törvényjavaslat ujabb szövegezésével együtt benyujtani azon kéréssel, hogy azt kinyomatni, szétosztatni, azután pedig az osztályok tárgyalása alá utasitani méltóztassék.

Schmausz Endre előadó: Tisztelt ház! A jogügyi bizottság az 1871: XXIV. törvényczikk 21. §-ának módositásáról szóló törvényjavaslatot tárgyalás alá vette, és ennek folytán azt a tisztelt háznak változatlan elfogadásra ajánlja. Van szerencsém az erről szóló jelentést tisztelettel benyujtani; kérem annak kinyomatását, szétosztását, és az osztályokhoz való utasitását elrendelni.

Elnök: A benyujtott kétrendbeli jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni, és azoknak az osztályokban leendő fölvétele iránt a ház intézkedni fog.

Az állandó igazoló bizottság kiván jelentést tenni.

Szőgyény László előadó: Tisztelt ház! Az állandó igazoló bizottság tárgyalás alá vette Horváth Gyula Küküllőmegye felső kerületében folyó évi február 3-ikán megválasztott képviselőnek választási jegyzőkönyvét és azt ugy tartalmára, mint kiállitására nézve kifogástalannak találván: nevezett képviselőt a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazolta.

Elnök: Tehát Horváth Gyula képviselő ur a szabályszerü 30 nap föntartása mellett, igazoltatik, és a III-ik osztályba soroztatik.

Szende Béla honvédelmi minister: Tisztelt ház! Van szerencsém a közös hadsereg, haditengerészet és királyi honvédség egyéneinek katonai ellátásáról szóló törvényjavaslatot, alkotmányos tárgyalás végett a ház asztalára letenni: kérvén annak kinyomatását és kiosztását.

A mult ülésszak alatt a véderőre vonatkozó fontosabb törvényjavaslatok tárgyalása végett egy külön bizottságot választott a ház; a jelen ülésszak megnyitása alkalmával ezen 15-ös bizottságot a tisztelt ház sem meg nem erősitette, sem helyette ujat nem választott: ez tehát most nem létezik. A jelen törvényjavaslat és még mások, minő az ujonczozási visszaélések meggátlásáról szóló, öszhangzatos tárgyalást igényelnek: ennélfogva kérem a tisztelt házat, méltóztassék e 15-ös bizottságot ujból megválasztani.

Elnök: A honvédelmi minister ur arra kéri a tisztelt házat, hogy ezen általa most benyujtott törvényjavaslat azon 15-ös bizottsághoz utasittassék, mely már a mult ülésszakban a véderőre vonatkozó ügyekkel meg volt bizva. *(Ellenmondások.)*

Péchy Tamás: Én ugy fogtam föl a honvédelmi minister ur fölszólalását, hogy ő nem ugyanazon bizottsághoz kivánta utasittatni az illető tárgyat; hanem előbb egy ily speciális bizottság megválasztását kérte és igy részemről elfogadom és részemről is helyesnek találom, hogy az ilynemü törvényjavaslatok előbb egy specialis bizottsághoz utasittassanak.

Perczel Béla: Bátor vagyok azok után, miket az előttem szólott képviselő ur mondott, azon inditványnyal járulni a tisztelt ház elé, hogy miután a mult ülésszakban a véderőre vonatkozó törvényjavaslatok tárgyalása végett egy 15 tagból álló bizottságot méltóztatott kiküldeni: méltóztassék ezen 15-ös bizottságot most ujból megválasztottnak nyilvánitani. *(Ellenmondások bal felől.)* Ez nem az első eset, hogy a tisztelt ház ily eljárást követ; hasonló eset már előfordult; *(Zaj.)* a ház tudniillik már másszor is egy, a mult ülésszakban választott speciális bizottságot ujból megválasztottnak nyilvánitott. *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Elég rosszul!)*

Gullner Gyula: Nekem nem lehet és nem is lesz kifogásom az ellen, hogy ama bizottság tagjai ismét megválasztassanak; de bátorkodom a tisztelt ház figyelmét a házszabályok 111. szakaszára fölhívni, melynek értelmében bajos volna ezen bizottságot ujonnan megválasztott bizottságnak tekinteni, és e törvényjavaslatokat ahhoz utasitani.

A 111. szakasz ugyanis azt mondja: „A ház bármely tárgynak tüzetes tanulmányozása és véleményes jelentés készitése végett külön bizottságokat választhat.“ Tehát ide tartozik ezen bizottság is.

Továbbá: „e bizottságok vagy az egész ülésszakra, vagy bizonyos időtartamra, vagy esetről-esetre választhatók s megujithatók.“ Ha méltóztatnak ezen §. értelmét vizsgálni, az kategoriákat állit föl, tudniillik egész ülésszakra, azaz leghosszabb; vagy pedig bizonyos időtartamra; vagy legrövidebb időre, tudniillik esetről-esetre választandók.

De ezen bizottság, mely a mult ülésszakban választatott meg, nem nyert egy bizonyos időtartamra szóló kiküldetést, következésképen megbiza-

tása ezen ülésszakra át nem hozható. Ez nem lényeges kérdés, tisztelt ház; de tartsuk meg a formákat, s a hol a házszabályok világosan szólnak, ne térjünk el azoktól. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Csodálkozásomat fejezem ki azon, hogy Perczel Béla képviselő ur, hivatkozva a mult tévedéseire, ezen tévedésekből akarja következtetni azt, hogy a ház most ismételve tévedjen. Én azt hiszem, hogy nekünk a házszabályokat szem elől téveszteni nem lehet, nem szabad; azért kivánom, hogy ezen 15-ös bizottság ujonnan választassék meg.

Elnök: Méltóztatnak talán megnyugodni abban, hogy a szombati ülésben fog megválasztatni ezen bizottság? *(Helyeslés.)*

A jegyzői kar fogja bejelenteni a könyvtári bizottság egy tagjára a mult ülésben beadott szavazatok eredményét.

Szeniczey Ödön jegyző: Beadatott összesen 207 szavazat; ebből üres volt 2; legtöbb szavazatot, vagyis 181-et nyert P.-Szathmáry Károly; továbbá kapott Bobory Károly 20 szavazatot; a többi szavazat szétoszlott.

Elnök: E szerint Szathmáry Károly képviselő ur a könyvtári bizottság tagjává megválasztatott.

Mielőtt napirendre térnénk át, méltóztassék meghallgatni a főrendiház üzenetét.

Dessewffy Aurél gróf, főrendiházi jegyző: Van szerencsém átnyujtani a mélt. főrendiház üzenetét a catasteri fölmérésről szóló törvényjavaslatra vonatkozó módositások iránt; továbbá .az erdélyi katonai kórházak számára az $187^3/_4$-ik évben fizetendő póthitelekre, a magyar királyi pénzügyministeriumot illető 1872-ik évi költségvetesből fönmaradt hitelmaradványoknak az 1873. év számlájára való igénybevételéről, az 1873. évi közösügyi költségekre a magyar korona által pótlólag fizetendő összegekről, a gabona és hüvelyes vetemények vámjának kivételes megszüntetésére, a a Nagy-Británniával a közönséges büntettesek kiadása tárgyában kötött államszerződésről szóló a főrendek által elfogadott törvényjavaslatokat. *(Éljenzés.)*

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a főrendiház jegyzőkönyvi kivonatát.)*

Elnök: A főrendiház által változatlanul elfogadott törvényjavaslatok szokott módon ő felsége szentesitése alá fognak bocsáttatni.

A főrendeknek a katastrális törvényjavaslatra vonatkozó üzenete ki fog nyomatni és tárgyalás végett az osztályokhoz utasittatik.

Következik a napirend második tárgya, vagyis a főrendiház által a belvizek levezetése körüli eljárás szabályozásáról szóló törvényjavaslat némely szakaszaira tett módositványok tárgyában a központi bizottság által beadott jelentés tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a főrendiháznak a belvizek szabályozására vonatkozó módositásait.)*

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Azon módositások közt, a melyeket a főrendiház a belvizek levezetése körüli eljárásra vonatkozólag tett, lényeges eltérés nincs, és csakis a 10-ik szakasznál tett lényeges módositásra nézve létezik lényeges eltérés. Itt ugyanis a terminus preclusi van kimondva, hogy bizonyos hozzájárulás csak 5 év alatt követeltessék azok irányában, a kiknek földei e működés által valami haszonban részesültek. A központi bizottság ez elvet elfogadja és elfogadásra ajánlja.

A további változtatások paraphrasisai a képviselőház által elfogadott határozatoknak; és ámbár a központi bizottság azoknak elfogadását okvetetlenül szükségesnek nem tartja; mindamellett, miután azok nem oly fontosak, hogy azok miatt e törvényjavaslat szentesitése bizonytalan időre elodáztassék: azok elfogadását is ajánlja. E szerint a 2-ik §. második bekezdése második sorában az 1868: LV. törvényczikkel összhangzásban világosabb szövegezés tekintetéből ezen szavak után: „alispánhoz vagy hasonló állásu tisztviselőhöz“ zárjel közé a következő szavak fölvétetni határoztattak: „a kerület, vidék, vagy szék alkapitányához, alkirálybirájához, vagy szabad kir. város polgármesteréhez.“

Elnök: Elfogadja a ház e módositást? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadtatott.

Dániel Ernő előadó: A 4-ik §. harmadik sorában lévő ezen szavak: „teljes kártalanitása“ előtt korábbi törvényeinkkel való öszhangzás miatt ezen szavak „valódi és“ közbeszuratni határoztattak.

Elnök: Elfogadja a ház e módositást? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadta.

Dániel Ernő előadó: Az 5. §. 7. sorában előforduló „vagy ideiglenes“ kitétel, — az okból, mert a törvényhozásnak nem lehetett szándéka a kisebb műveletek végrehajtását, melyek csak ideiglenes kisajátitást igényelnek, a ministerium helybenhagyásától függővé tenni, — a szövegből elhagyatott.

Elnök: Elfogadja a ház e módositást? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: A 6-ik §. 5-ik sorában a második szakasznál tett módositás értelmében zárjel közé ezen szavak után „alispánjánál vagy hasonállásu tisztviselőjénél“ ezen idézés „(2. §.)“ közbeszuratott.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház ezen módositást? (*Elfogadjuk!*) Tehát elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: A 7-ik §. első bekezdése utolsó sorában ugyancsak a 2-ik §-ban elfogadott módositás következtében zárjel közé ezen

szavak után: „alispánja vagy hasonállásu tisztviselője“ ezen idézés „(2. §.)“ felvétetett. Az ugyanezen bekezdés végéhez, — miután a törvényhozásnak szándoka kétségen tul az volt, hogy ez ügyek az alispán személyes felelőssége alatt lehetőleg gyorsan intéztessenek el, — a törvényjavaslat világosabb értelmezése tekintetéből ezen mondat: „ki mindezen esetekben közgyülés tartása nélkül intézkedik“ hozzá függesztetni határoztatott.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát a 7-ik szakaszra vonatkozó módositás elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: A 8-ik szakasz világosabb szövegezése tekintetéből a §. három végsora kihagyattatván, helyébe a következő és a méltóságos főrendek nézete szerint világosabb és határozottabb szerkezet fogadtatott el: „azonban csak oly mértékben történhetik, hogy a többi társulati tagokra ennek folytán nehezkedő teher a műveletek által háromlott haszonnál nagyobb nem lehet.“

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát a főrendeknek a 8-ik szakaszra vonatkozó javaslata szintén elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: A 10-ik szakasznál a főrendiház eléggé megóva látja a társulatok egyes tagjainak magán-érdekeit az által, hogy az esetben, ha a befejezett munka részben vagy egészben a várakozásnak nem felelne meg: a társulati kötelék aluli fölmentés, sőt az előlegezett költségek visszatéritése birói itélet alapján rendelhető el; — mig másrészt nem tartja eléggé körvonalozottnak azon határt, a mely a teljesitett munka után a szomszédok földterületének javitása czimén a levezetést vagy kiszáritást eszközlő földtulajdonos a kifejtett tevékenységért igényelhet, s ezek folytán a főrendiház szükségesnek tartja, hogy ily esetekre magában a hozandó törvényben bizonyos szabályok megállapittassanak, mi végből a 10-ik §. első bekezdése után uj bekezdés gyanánt következő szöveget fogadott el:

„De az idegen földbirtokosoktól az ilynemü egy vagy több földtulajdonos által saját költségén létesitett vizlevezetési munkálatok költségeihez való hasonaránylagos hozzájárulás, különbeni elévülés terhe alatt a munkák tettleges, hatóságilag megállapitott bevégzésétől számitandó öt év alatt követelendő.“

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát a főrendiháznak a 10-ik §-ra vonatkozó módositványa elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: A 11-ik §-nál helyesebb értelmezés végett a 13. és 14. sorban lévő ezen szó után „megalakitását“ következő szavakat: „a törvényhozás ez iránti intézkedését kieszközölvén, hivatalból megkisérli, s ha ez nem sikerülne, a munkákat végrehajtatja“ kihagyatván, azokat a főrendiház következő mondattal cserélte föl: „hivatalból megkisérli, s ha ez nem sikerülne, a törvényhozás ez iránti intézkedését előzetesen kieszközölvén, a munkákat végrehajtatja.“

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát a főrendiháznak a 11. §-ra tett módositása elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: Miután a 12-ik §. arról gondoskodik, hogy a gyakran nagy költséggel, de mindenesetre hasznosan végzett munkálatok és épitkezések a belvizek levezetése végett fönn is tartassanak: az erre szükséges költségekről akként rendelkezvén, hogy ilynemü munkálatok és épitkezések azok költségén tartassanak jókarban kik azokat létesitették; ezen rendelkezés azonban másrészt azon értelmezésnek is tért enged, hogy necsak azok, kik a belvizek levezetésére irányzott munkálatokat megkezdették és bevégezték, járuljanak ezen munkálatok és épitmények föntartásához; hanem azok is, kik ugyan a kezdeményezésben nem vettek részt, hanem később járultak a költségekhez, a mennyiben ily művek hasznát élvezni óhajtván, önként jelentkeztek a vállalatban való fölvételre, s miután elvégre azok is, kik önként ugyan nem léptek a társaság kötelékébe; de a többiek által a 10. §. értelmében a költségekben való részvételre kötelezteltek, a szakasz világosabb szövegezése végett a harmadik sorban lévő ezen szó „létesitették“ után ezen szavak „illetőleg azoknak is, kik a 9. és 10. szakaszok értelmében annak költségeihez járultak“ lennének iktatandók.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát a főrendiháznak a 12. §-ra tett módositása elfogadtatik.

Dániel Ernő előadó: A 13-ik §. második bekezdése utolsó előtti sorában ezen szó után „tisztviselő“ a második §-nál eszközölt módositás folytán zárjel közé ezen idézés „(2. §.)“ közbeszuratott.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát a 13. §-ra vonatkozó módositás szintén elfogadtatik.

E szerint a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatban a főrendek által javaslatba hozott módositásokat a képviselőház elfogadván, erről a méltóságos főrendek jegyzőkönyvi kivonatban értesittetni fognak, és a velük egyetértőleg megállapitott törvényjavaslat legfelsőbb szentesités alá fog terjesztetni.

Következik a méter-mérték behozataláról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Midőn a központi bizottság részéről ezen törvényjavaslat elfogadását ajánlanám, teszem főleg azon

czélból, mert maga ezen mérték-rendszernek elfogadását kivánja a szükség, kivánja továbbá annak egyszerüsége és tökélye.

Ugyanis a legujabb időben a nemzetek között erős mozgalom indult meg a forgalom és kereskedelem közvetitésére egy átalános suly- és mérték-rendszert meghonositani; e tekintetben a müvelt nemzetek nagyobb része már ezen suly- és mérték-rendszert tettlegesen elfogadta; másoknál, jelesen Oroszország, Angolország és az észak-amerikai államoknál ezen suly- és mértékrendszer elfogadása a legközlebbi kilátásba van helyezve; de maga testvérországunk, Austria is ezen suly- és mértékrendszert már 1871-ben elfogadta, és annak behozatalát 1876. január 1-jére tüzte ki, és igy, hogy ha nem akarjuk azt, hogy kereskedésünknek ugy világforgalom, mint a legközelebbi közvetlen forgalomban tetemes akadályai legyenek: ugy a szükség követeli ezen suly- és mérték-rendszer elfogadását.

De megkönnyiti ezen elhatározást különösen az, hogy ezen suly- és mérték-rendszer a mostani fölött mind egyszerüségénél, mind tökélyénél fogva nagyobb előnyökkel bir.

Itt csak arra akarom föllhivni a tisztelt ház figyelmét, hogy ezen suly- és mértékrendszer szerint az egyes mértékek, az alap-mértékeknek, melyek méter, liter, ár és gramm tizes sokszorozását vagy tizes elosztását képezi és az által már az egyes mértékek a mi pénzrendszerünk által, a mely szintén a tizes-rendszerre van állapitva, igen könnyen találnak kijejezést.

Megengedném annak igazságát, hogy ezen uj rendszer által 41 mérték-elnevezést fogadnánk el; mégis szükségesnek vélem figyelmeztetni a tisztelt házat arra, hogy ez által mértékeink nem szaporodnának, mert ezen 41 elnevezés közül csak 19 fog a gyakorlati életben alkalmazásba vétetni, s tekintettel arra, hogy jelenleg 23 ilyen elnevezés van a gyakorlati életben elfogadva: ez által nevezetes egyszerüsités éretnék el.

Ez átalánosságokon kivül még az is mutatja ezen rendszer előnyét, hogy maga a tudomány, nevezetesen a csillagászat s a vegytan már ezen suly- és mérték-rendszert meghonositotta; sőt maga a honi országgyülés is, mielőtt e javaslat bejelentetett volna, már előbb elfogadott törvényekben, nevezetesen vasuti engedély-okmányoknál a métert, mint ezen rendszer egyik részét, már alkalmazásba hozta.

Ezeken kivül még azért is ajánlja a központi bizottság e törvényjavaslat elfogadását, mert ezen rendszer behozataláról igen czélszerüen intézkedik az által, hogy ez egész rendszert teljes tisztaságában megtartani óhajtja, s eltávolit mindent, mi ennek szigoru és tiszta keresztülvitelét akadályozná. Nem fogadta el tehát a vámfontot és vámmázsát, melyek némileg összeköttetésbe vannak ugyan e rendszerrel; de még sem annak kifolyásai, s a tisztaság megőrzése végett megtartotta az eredeti elnevezéseket. E rendszer meghonositása föltételeként tekintendő az, hogy a jelen sulyok és mértékek, uj rendszer szerintiekkel és hitelesitettekkel cseréltessenek föl, s e tekintetben a föltétel az volt, hogy mindenekelőtt szereztssenek meg az eredeti alap-mértékek. Ezen alap-mértéket képezi azon platina-pálczácska-méter, s azon kilogramme, melyet a tudományos társaság a kormánynak átengedett, s mely az országos levéltárban őriztetik; összehasonlittatván a párisi mérték-mintákkal, a kettőjük közt létező különbséget oly csekélynek találta, hogy legfölebb azon mathematikai tétel igazságát képes bebizonyitni, hogy két tökéletesen egyenlő tárgy a világon nem létezik; de a mindennapi élet kivánságainak tökéletesen megfelelnek.

Hogy pedig a közönség hamis mértékek által meg ne károsodjék, hogy mindennemü kisegitő készülékek és mértékek hitelesek legyenek: egy felől elrendeli ezen javaslat, hogy azok, kik által visszaélések követtetnek el, sulyos büntetésekkel büntettessenek meg; más felől e czél keresztülvitelére berendezte e javaslat a központi mérték-hitelesitő bizottságot, mely az egész mérték-hitelesitési eljárást mintegy szellemileg vezeti, s a mérték-hitelesitő hivatalokat a szükséges minta-mértékekkel ellátja. Továbbá berendezte az emlitett mértékhitelesitő hivatalokat. E tekintetben a központi bizottság által beterjesztett javaslat, s a közt, melyet a kormány nyujtott be, különbség van.

Ugyanis azon törvényjavaslatban, melyet a tisztelt minister ur nyujtott be: a mérték-hitelesitő hivatalok szervezése az államra van bizva, és csak kivételes esetekben engedhető meg a törvényhatóságoknak. Azon törvényjavaslat pedig, melyet a központi bizottság nyujt be: a hitelesitő hivatalok létesitését kizárólag és egyedül a törvényhatóságokra kivánja bizni, s teszi ezt azon oknál fogva; mert ez ügy természeténél fogva az önkormányzat körébe tartozik, s mert e teendővel a törvényhatóságok már létező közegeket bizhatnak meg, s jobban is eszközölhetik e dolog kivitelét, mint az állam, jobban ismervén az egyes vidékek szükségét.

Végre a központi bizottság ezen rendszer meghonositása másik föltételének azt tartja, hogy minél tágasabb körökben megismertessék, és a törvényjavaslathoz csatolt ministeri jelentés meg is igéri, hogy azt népszerü könyvek által terjesztetni, és az iskolákban tanittatni fogja. A központi bizottság azonban azt hiszi, hogy még ez nem elég, hogy ez az iskolákban tanittassék, mert hisz a tanitók maguk sem tudják még. E tekintetben tehát azt hiszi, hogy a ministereket oda utasithatná a tisztelt ház, hogy első sorban a néptanitók oktattassanak, ugy, hogy azok már a jövő évben képesek legye-

nek a mérték-rendszer ismeretét oktatás által továbbterjeszteni.

Midőn ezen törvényjavaslatot a tisztelt háznak ezen módositásokkal elfogadásra ajánlani szerencsém lenne: szabad legyen kifejeznem, hogy a részletes tárgyalás alapjául azon szöveget, melyet a központi bizottság beterjesztett, elfogadni méltóztassék.

P. Szathmáry Károly: Tisztelt képviselő ház! Korántsem azért állottam föl, hogy a törvényjavaslat ellen szóljak, sőt meg vagyok győződve, hogy valamint igen tetemesen könnyitette a kereskedelmet és az ipart a tizedes-rendszernek pénznemünkbe való behozatala, ép ugy tetemesen fogja könnyiteni a méter-rendszernek behozatala a kereskedelmet és ipart.

Az, a miért fölszólalok: épen ezen rendszernek érdeke, vagyis azon érdek, mely követeli, hogy ha egyszer meg akarjuk honositani ezen suly- és mértékrendszert: akkor tegyünk meg mindent arra, hogy ezen rendszer elnevezései a nép nyelvébe is átmenjenek és a szavak is honosakká legyenek. Nem remélek pártolást sem az előadó ur, sem a minister ur részéről; de én már megszoktam a többségnek nélkülözését és szokva vagyok a kisebbség azon szomoru vigasztalásához, hogy: victrix causa placuit diis, sed victa Catoni. Föllhozzák a franczia nevek meghonositása mellett, *(Halljuk! Halljuk!)* fölhozzák, mondom, a franczia nevek megtartása mellett a külkereskedelem érdekeit. Azok, kik ezt mondják, ugy vélekednek, hogy a mi kereskedelmünk a külfölddel való kereskedelmi üzleteiben ezen neveket fogván használni, ez könnyiteni fogja a külkereskedést. Ez természetes. De hiszen a mi kereskedőinknél ma is ismeretes a méter-rendszer; sőt használják is bizonyos tekintetben a méter- a liter kifejezést azon államokkal szemben, melyek azt már bevették. Azon osztály tehát, mely arra van hivatva, hogy külföldi kereskedést üzzön: ezen elnevezéseket már ugyis tudja, hiszen tanitják már ezeket ugy a reál iskolákban, mint a polgári iskolákban, sőt a gymnasiumokban is. A köznép a külfölddel nem üz egyenes kereskedést; de ha üzne is, azt hiszem, ugy fogná kiejteni azon franczia neveket, hogy a külföldi ép oly kevéssé fogja megérteni, mint ha például most florin helyett „Gulden“ vagy „zlati“ mondatik.

A mi pedig a belkereskedelmet s a közforgalom kérdését illeti: arra azt hozzák föl, hogy a különböző nemzetiségek egyformán mondanák ki a litert, a grammot stb. Én, tisztelt ház, nem vagyok abban a véleményben, s most is csak az előbbi példát hozom föl, hogy a „forint“ elnevezést, a melyet már az Anjouk idejében vettek át a magyarok, még sem sajátitotta el mindenki, mert még ma is vannak Magyarországnak oly népei, a melyek a forintot „lott“-nak nevezik, mint például a románok, s ha jól emlékezem, Erdélyben a „susták“-féle számitás divatozik; igy tehát ez által a különböző nyelvü magyar polgárok közt nem lenne elérve az egység; hanem azt merem állitani, hogy ezen elnevezések a különböző magyar vidékeken máskép ejtetnének ki, kivált pedig a hol a consonansok torlódnak össze pl. a székelyek a krajczárt, nem krajczárnak hivják, hanem „karajczárnak“, mert máskép alig tudják kiejteni. A mi pedig az átidomitásokat illeti: azt merem állitani, hogy a magyar ajkuak roszabban semmiféle szót sem ejtenek ki, mint épen az ilyen idegen nyelvből átvettet és eltorzitottat; igy a magyarok a „Spiesglanz“-ot „piskócz“-nak nevezik, s nem tudom, ha egy ilyen magyar ember a külföldre irna „piskócz“-ért, hogy miképen értené meg az a külföldi kereskedő, hogy ez „Spiesglanz“-ot, vagy „antimonium“-ot jelent.

Fölfogásom szerint kettő szükséges arra, hogy ezen szükséges és czélirányos törvény az ország, népének vérébe menjen át: az egyik a fogalmaknak, a másik a névnek meghonositása. A fogalmaknak honositásáról a törvény eléggé intézkedik, s ha ezen intézkedésekhez még a közoktatási minister is járul: akkor meg vagyok győződve, kivált pedig hozzátéve a törvénynek kényszerét, kétségen kivül egynéhány év elegendő arra, hogy, miután a mostani mérték-rendszer megsemmisittetett: az uj méter-rendszer fogalmával a nép tisztába jöjön.

Egészen más a név meghonositása. Arra én szabhatok törvény által büntetést, a ki más mértéket hasznal; de arra, hogy mindenki egyenlően mondja ki az elnevezéseket: törvény által nem kényszerithetek senkit sem.

Tudom, tisztelt ház, hogy nagy tekintély a magyar tudományos akadémia; azonban mégis szabadságot veszek magamnak kijelenteni azt, hogy a magyar tudományos akadémia a magyaritást illetőleg már többször nyilvánitott egymástól eltérő véleményt. Én itt csakis az akadémia által 1848-ban kimondott véleményt kivánom adoptálni, mely azt mondja: „mindazon tárgyak, a melyek közhasználatuak, s a nép kezén forognak, magyaritandók,“ mert különben is az, hogy ezeknek magyaritása elmaradjon, akár járul hozzá a magyar tudományos akadémia, akár nem: — nem lehetséges. A magyar nyelv természetében van az idegen szavakat a nyelv geniusához átidomitani. A magyar tudományos akadémia véleménye kényelmes ugyan; de nézetem szerint, az ellentétben áll korábbi határozatával; mert kérdem, vajon mi forog inkább inkább közkézen, mint épen a suly-mérték, vagy az itcze?

Sokan attól félnek, hogy ezen magyaritás által ismét czifra szók hozatnak javaslatba, és igy

ugyanazon calamitással fogunk szemben állani, az az nem helyesen fognak kiejtetni.

Én megvallom linguista nem vagyok, a tudományos nyelvben igenis föl veszem épen azon fogalmakat, melyek nem annyira közönségesek, hogy mindennap éljünk vele. De másfelől előttünk is állanak rettentő példák, hogy sokszor egyes szavak ugy magyarosittattak meg, hogy attól a magyar ember valóban elfordul; én tehát nem ajánlanék ily czifra uj szavakat, én az akadémia magaslatán sokkal alantabb, a közönséges életben kivánom föltalálni az elnevezésre a kulcsot, és azt ajánlom, hogy ha volt hajdan czinkotai itcze, mely nagyobb az osztrák itczénél, és azért itcze volt, amaz is itcze volt, emez is: miért ne lehetne itcze az uj mérték szerinti liter is, daczára azon csekély különbségnek, melyet fölmutat. Én azt ajánlom átalában, hogy ezen mértékekhez legközelebb álló magyar mérték elnevezések fogadtassanak el annyival inkább, mert tudtommal Poroszországban és Németország más államaiban, hol pedig a méterrendszer szinte adoptáltatott: a nevek nem tartattak meg mindenütt; sőt ellenkezőleg legtöbb helyütt a nemzeti geniusnak megfelelőleg a megszokott nevekhez idomittattak át.

Végül, mielőtt benyujtanám javaslatomat, szabadjon még egyetlen érvet fölhozni. Nagy nemzeteknek sorsa igen könnyü. Nagy nemzetek adoptálhatnak sokat, mégis nagy nemzetek maradnak. Kisebb nemzeteknek helyzete más. Azt senki sem tagadja, hogy a magyar nemzet különléte kettőben nyilatkozik: egyik a nemzeti viselet, szokások, másik a nemzeti nyelv.

A nemzeti szokásokon és viseleten nem tudom köszönet-e, vagy nem köszönet neki, — régen tul vagyunk. Nincs egyebünk, mint nemzeti nyelvünk. Ha talán olyan magasztos világálmoktól, vagy olyan egy akol, egy pásztorféle eszméktől vezéreltetve azt véljük, hogy talán ezt is föladhatjuk: ám legyen; de ha még a földön magyar nemzet akar maradni: annak nyelvét minden ujabb vivmánynál mindannyiszor idegen szavakkal halmozni el, nem tartom helyesnek; mert az által egy-egy méterrel lejebb sülyed azon tengerbe, mely a magyar nemzetet el fogja nyelni. *(Helyeslés bal felől.)* Bátor vagyok a következő módositványt benyujtani:

A méter, liter, gramme nevek helyett tétessék a megfelelő mérték-egység fogalmakhoz legközelebb álló magyar elnevezések: méter = rőf, liter = itcze, gramm = suly vagy terecs.

A többszörözés, mint a magyar nyelvben szokásos század, ezredféle hozzátételekkel történik, mely ha hátul áll: többletet jelent, tehát rőftized, rőfszázad stb. lefelé pedig tizedrőf, századrőf, ezredrőf.

Ha pedig nem méltóztatik elfogadni magokat a törzsszavakat, mert hisz ez utoljára izlés dolga: akkor is kérem és pedig igen melegen kérem legalább azt a deka, hekto stb. féle hozzátételt tessék, elhagyni, ha megmarad a tizedgramm, századgramm stb. legalább mégis érthetőbb lesz és a nemzet könnyebben fogja assimilálni. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: A módositvány még egyszer föl fog olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa P. Szathmáry Károly modositványát.)*

Zichy József gróf közlekedés-, kereskedelem- és közmunkaügyi minister: T. ház! Nem lehet ezuttal szándékom a szóban forgó mérték-rendszernek egyszerüségét, helyességét, czélszerüséget, és a reánk nézve való fontosságát fejtegetni. Nem is tehetném azt mindazok után, miket bátor voltam a törvényjavaslathoz fejtegetni, és mindazok után, a miket a központi bizottság tisztelt előadója előadott, a nélkül, hogy az ismétlés hibájába ne esném. Az, a mit a világnak, ugyszólván, minden civilizált népe elfogadott, az, a mi 200 millió embernek köztulajdona: az az én ajánlatomra nem szorul. De kötelességemnek tartom ellenészrevételeimet megtenni azok után, a miket a tisztelt előttem szóló képviselő ur nevezetesen a nomenclaturára nézve fölhozni méltóztatott.

Itt is, ugy hiszem, mindenekelőtt tisztában kell lennünk az iránt, hogy tulajdonképen mit akarunk elérni ezen mérték-rendszernek meghonositása által; tisztában kell lennünk egy szóval azon czél iránt, melyet el akarunk érni; itt is, ugy hiszem, ezen czélt nem fél, nem félszeg intézkedések által; de alapos, átható és teljes intézkedés által fogjuk legbiztosabban, legczélszerübben, legjobban elérhetni. Czélunk — ugy hiszem — nem lehet más, mint jelenleg az országban az ország különféle vidékein minden tudományos alapot nélkülöző, különféle mérési eljárások helyébe egy oly egyöntetü teljes mérték-rendszert elfogadni, mely a belső jó s kitünő tulajdonain kivül épen roppant elterjedésénél fogva hivatva van arra, hogy a forgalmat, hogy a kereskedelmet, hogy ugy a belföldi, mint a nemzetközi érintkezést könnyitse és előmozditsa. Ha már most csak a fogalmakat honositjuk meg: ugy hiszem, hogy a féluton fogunk megállani, s az előbb emlitett czélt alig hiszem, hogy lehetséges volna elérni: mint ha azon mintegy mathematicai formuláknak tekinthető elnevezéseket is elfogadjuk, recipiáljuk azon elnevezéseket, a melyek világszerte használatban vannak, s a melyek világszerte alkalmaztatnak. Ha el nem fogadjuk ezen elnevezéseket: háromféle ut áll előttünk.

Vagy uj magyar elnevezéseket fogadunk el, vagy ugy, mint a tisztelt képviselő ur kivánja: az eddig divatos, szokásos elnevezéseket kell alkalmaznunk; vagy pedig egymás mellett görög és latin elnevezéseket használnunk, s e mellett megengedni azt, hogy az eddig szokásban volt magyar elnevezések is használtassanak. Más utat én nem képzelek; de megvallom, hogy e három ut közül az egyik épen olyan rosz, mint a másik.

Bámulatos a magyar nyelvnek azon hajlékonysága, a melynek következtében igazán igen sok jó, igen sok helyes műszó látott már napvilágot; de azt hiszem, e téren oly sok szerencsétlen kisérlettel találkozunk, hogy különösen a magyar tudományos akadémiának jelentésemben is fölhozott nyilatkozatával szemben: vajmi veszedelem volna egy kisérletet tenni. Marad a másik két ut. Az értelmet, ugy hiszem, tisztelt ház, nem a név, nem szó által sajátitjuk el; de a fogalmakat az intentio s az összehasonlitás által sajátitjuk el.

Én azt hiszem, hogy ezen elsajátitást inkább neheziteni fognánk akkor, ha oly régi elnevezést is használnánk az uj fogalom mellett, melynek használatára önkénytelenül kell, hogy emlékezetünkbe tóduljon a régi fogalom, melylyel a régi elnevezés elválaszthatlan kapcsolatban áll.

De ennek keresztülvitele nálunk igen-igen nagy nehézségekkel is lenne összekötve, és ugyszólván igazságosan, épenséggel sem lenne keresztülvihető. Méltóztassék tekintetbe venni azt, hogy Pozsony-, Sopronmegyékben a bort akóval mérik, az alföldi ember csöbörrel méri, Erdélyországban a vedret használják, a tengermelléken az ornát, és ismét más elnevezést használnak Horvátországban. Nálunk például itt Pest-vidékén pintet, itczét használnak; Erdélyországban kupát; az alföldön a buzát köbölszámra mérik, a felső vidéken mérőszámra, Szlavoniában kila azon mérték, melylyel a buzát mérik. Ez csak néhány elnevezés. Ezen elnevezésekből igazságosan, helyesen melyik lenne választható, én legalább nem merném elhatározni.

Hogy kétféle elnevezésnek egymás melletti használata végtelen zavarra és visszaélésre adna okot és alkalmat: ezt bővebben fejtegetni nem szükséges. Én még érteném a tisztelt képviselő ur aggályát akkor: ha igen sok névnek elsajátitása megtanulásáról lenne szó; de hiszen mindössze csak tiz névről van szó, és én megvallom, sokkal jobb fogalmam van népünk éles fölfogásáról: semhogy azt hinném, hogy egy pár szó megtanulása oly roppant nehézséggel járna ránézve. Ezen szavak jelenleg már törvényeinkben használtatnak, ezen elnevezések használtatnak a tudomány terén, ezen elnevezések használtatnak a nagyipar, de sőt a kisipar által is. Ezen elnevezések igen egyszerüek, s én meg vagyok győződve arról, hogy egyes vidékeken, hol a nép ez elnevezéseket czélszerüeknek, szükségeseknek fogja tartani: egyik-másik betüt vagy el fogja hagyni, vagy másokat fog hozzátenni, és épen ugy fogja magyarositani, mint a Groschenből csinált garast, a mint magyaritotta a Pfund-ot fonttá, s a Loth-ot lattá; de a fogalom mindig ugyanaz fog maradni, s ennek következtében érteni is fogja azt mindenki.

A tisztelt képviselő ur Poroszország példájára hivatkozik. Erre hivatkozni nem lehet azon egyszerü oknál fogva: mert épen a vámmázsára vonatkozólag Poroszország oly méretet fogadott el, melynek elnevezése Észak-Németországban, de egész Németországban évtizedek óta el van terjedve, s használatban volt, s a mennyinek fogalma teljesen beleilljk a méter-rendszerbe. De ha a tisztelt képviselő ur Poroszországra hivatkozik: én Austriára és Bajorországra hivatkozom, melyek nem fogadták el ezen elnevezéseket, és bátor vagyok Franczíaországra hivatkozni, hol 1812-ben megkisérlették ismét a régi franczia neveket behozni; de hol csakhamar mind a törvényhozás, mind a kormány belátta, hogy hiba, és kénytelenek voltak ismét visszatérni a régi görög és latin elnevezésekre.

Nem hallgathatok el még egy körülményt, és ez az, hogy hazánk számos nemzetiségei által lakott polyglott ország. Ha már itt a törvénybe egy magyar elnevezést és mintegy számot decretálunk és határozunk: lehetetlen, hogy egyidejüleg megtartassék azon elnevezés, melyet helyesnek és elfogadhatónak tartunk, és a mely hazánk többi nemzetisége nyelvén azon fogalmak kifejezésére használható. Ez mindenesetre igen nehéz, legyen szabad mondanom, lehetetlen föladat.

Közgazdaságilag és más tekintetben is igen nagy előnynek tartom, ha széles a hazában a Szepességtől a tengerig, és Dévénytől az ojtozi szorosig a forgalomban ugyanazon mértékekre ugyanazon fogalmakat fogják használni, és ugyanazon elnevezésekkel illetni. Ha a szomszéd államokban képesek voltak azt keresztülvinni és elfogadtatni: nem látom be, miért lenne ez keresztülvihetetlen. Én meg vagyok győződve arról, hogy ha kellő erélylyel, kellő tapintattal terjesztetik ezen rendszer, ha az iskolákban és azokon kivül czélszerüen tanittatik: igen rövid idő alatt gyökeret fog verni, és nem lesz távol azon idő, melyben belátják a házában, hogy e rendszer czélszerü, azon elnevezések a forgalomnak és a kereskedelem előmozditására szolgálnak. Ennélfogya bátor vagyok a törvényjavaslat eredeti szerkezetének elfogadását, és a Szatmáry képviselő ur által tett módositvány mellőzését kérni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Csiky Sándor: Tisztelt ház! A mint a kereskedelmi minister ur által a jelen törvényjavas-

latnak a ház asztalára letételéről értesültem, megvallom, igen megörvendettem neki, mert azon reményben voltam, hogy e törvényjavaslat a mértékek egyenlősitését tüzte ki a hazában, és a fönálló különféle suly- és italmértékek egy kalap alá vonatnak, egyenlősittetnek. Azonban megolvasván annak tartalmát, annak is, mit a központi bizottság előterjesztett: e reményemben megcsalatottnak lenni találtam magamat; mert én azt hiszem, tisztelt ház, hogy ha e törvényjavaslat ugy, a mint szövegezve van, elfogadtatik: érthetetlen és költséges lesz; a mostani szomoru pénzviszonyok mellett olyan lesz, tisztelt ház, mi a törvény nevét viseli ugyan; de a gyakorlati életben használhatlanná válik.

A mi az elsőt illeti, hogy tudniillik érthetetlen lesz, ha a szöveg igy hagyatik, hiszen csak bele kell tekinteni, ezen két lapon olyan idegen nevekből összesszedett, és azután ezred, százezred és millióm részek hozattak javaslatba, hogy ezek tanulmányozása bizony huzamos időt kiván, hogy ha ezeket az iskolában történendő tanitás folytán meghonositani akarjuk.

Nem az a czél fog tehát eléretni, hogy egyenlő mértékek fognak alkalmaztatásba vétetni a hazában, és igy a sok különféle elnevezésből keletkező bajok, perek és viszályok, melyek napjainkban is fönforognak, ez által nem elhárittatni, hanem még szaporittatni fognak.

Egyrészről tehát ezen okból, másrészről azért, mivel ez ismét óriási teherrel járó törvény fogna lenni, azt nem helyeselhetem. Méltóztasssék tekintetbe venni a 14. szakaszt, ebben az van, mikép év multával mindazon mértékek, melyek ekkoráig használatban voltak, érték nélküliek és megsemmisittetnek; igy a szőllős gazdákra azon hordók, melyek ekkoráig használatban voltak, egy év mulva, mint értéknélküliek ellökhetők, pedig azon edényekben sok millió fekszik. *(Derültség.)*

Igy van ez a vékákkal és kilákkal, melyek azontul csak a tüzre használtathatnának, igy van ez a pinttel, itczével, meszelylyel, melyek most alkalmazásba vannak: ezek mind értéknélküli edényekké fognak tétetni.

Már ezen veszteség maga is igen nagy összeget képez; hát, még ha elfogadtatnak a hitelesitő bizottságok, főkép a budapesti fő hitelesitő intézet, melynek akarata és határozata az egész hazára irányadó lenne. Meg van ugyan a törvényjavaslathan emlitve, hogy a törvényhatóságok maguk állitsák össze a hitelesitő hivatalokat, és ugy látszik, mintha ez az önkormányzatnak biztositékát hordaná méhében, és igy igen kedvező szinében tünteti azt föl; azonban, ha megtekintjük, hogy a Budapesten fölállitandó fő hitelesitő hivatalnak az a teendője, hogy a miként neki tetszik: határozzon, s akár mit állapitottak meg a törvényhatósági hitelesitő hivatalok, ez mind értéknélküli, mihelyt a központi hivatal jónak látja máskép rendelkezni: ez által az önkormányzati jog a törvényhatóságokra nézve valóságosan illusoriussá válik. Minden pontja a törvényjavaslatnak erre utal. Itt van 5-ik pontja. Ez a törvény végrehajtását akként bizta a ministerre, hogy a szabályi rendeletek utján határozza el, hogy mit akar mértékek használata tekintetéből a hazában érvényre emelni. Akár mit mond a törvény, ha a minister önkénye s omnipotentiaja ezt megsemmisithetik: akkor nem szükséges törvényt hozni. Ne mondassék tehát, hogy a törvényhozás alkotta meg a mértékek használata iránti törvényt.

Én már e miatt is, hogy a minister korlátlan tetszésére van a dolog bizva: nem fogadhatom el a törvényjavaslatot; mert én a minister hivatását kizárólag arra kivánom szorittatni, hogy azt, a mit a törvényhozás megalkot, hajtsa végre betüszerint; de azon tul a törvény értelmezését annak ellenére, vagy a mellett, vagy oldalagosan, *(Derültség.)* és szabályrendeletek kiadását, melyek a törvény értékét megsemmisitik: én, mint képviselője ezen háznak, mint népképviselő, nem fogadhatnám el, ebbe belenyugodni nem tudnék.

Mi nem Franciaország, nem idegen nemzetek részére alkotunk törvényeket, valamint ők sem a mi részünkre. Ők nem tudakozódnak az iránt, hogy miféle szokások vannak nálunk. Ha tehát ők nem majmolnak minket: ne majmoljuk mi sem őket. Hiszen azért vagyunk tekintélyünkben, becsünkben s hirünkben a világ előtt megcsonkitva, mert eredetiségünkből, ősi erényeinkből, viseleteinkből s szokásainkból nagyrészben kivetkőztettek már bennünket az idegenek majmolása kedvéért. Ezen törvényjavaslatot azonban azért sem fogadhatom el, mivel az van kitüzve benne: hogy 1876. január 1-én már életbelépjen. Ha ez idő alatt tanittatni is fog az iskolákban, mint a törvényben foglaltatik: ezen időt igen kevésnek találom arra, hogy mindnyájan megtanulhassák, ha egy-kettő meg is tanulhatja; de nem egy-kettő számára alkottatik a törvény, hanem az összes haza népének tért, alkalmat kell nyujtani, hogy ha valami ily eddig nem ismert idegenszerü törvényt vagy intézményt akarunk életbeléptetni: annak minőségével, annak természetével és annak nemével megismertessék.

Én tehát e tekintetben is rövidnek tartván az időt, mely az alkotandó törvény végrehajtására kikötve van; de az általam elősorolt egyéb okoknál fogva is ezen törvényjavaslatot az átalános tárgyalás alapjául el nem fogadhatom; hanem a központi bizottsághoz ujólag történendő szövegezés és ezen hiányok helyrehozatala czéljából visszautasitani kivánom.

Simonyi Ernő: Tisztelt képviselőház! Azt hiszem, tisztelt képviselőház, hogy nincs nagyobb

baj egy országban, mint mikor a közigazgatásnak bármely ágára vonatkozó törvények bizonyos fölületességgel hozatnak meg; mert később a gyakorlati életben föltünnek a hiányok, a melyek azután sokkal nagyobb bajt okoznak, mintha előre a törvény alkotásánál jól megfontoltatván, kikerültettek volna.

Én, tisztelt ház, nem vagyok a méter-rendszer behozatala ellen; hanem óhajtanám, hogy a törvényjavaslat, mely elénkbe terjesztetett, kissé több gonddal lett volna kidolgozva, a mint van. Inkább a részletekhez tartoznék a hiányokat fölemliteni, tehát csak átalábanvéve fogok néhányat megemliteni. Az első szakaszban például az mondatik, hogy egy „uj mérték-rendszer hozatik be, melynek alapja a méter"; de hát a méternek az alapja mi?

A második szakasz még hiányosabb az elsőnél. A második szakasz ugyanis azt mondja, hogy: „alap-mértékül az országos levéltárban őrzött platina-pálczán két vonással jelzett távolság szolgál". De, kérdem, miután a platina-pálcza száz részre van fölosztva, melyik két vonással jelzett távolság?

De továbbmegyek. Az mondatik ugyanis a második szakaszban, hogy: a fagypont fölött 100 Celsius foknyi mérsékletnél". Tudományos ember tudja, hogy mi a Celsius-fokmérték; de olyasmit törvénybe iktatni, a mit csak oly ember ért meg, ki a physikát tanulta, azt hiszem, nem helyes.

Ugyanily elnevezés előfordul később is, s ezt is könnyen lehetett volna a törvénybe tenni, ugy, hogy az világos lett volna nemcsak a tudományos ember, hanem a nagy közönség számára is.

A mi, tisztelt ház! az elnevezéseket illeti, ezek igen nagy fontosságot érdemelnek; azonban előbb másról akarok említést tenni. A méter-rendszer elfogadása ellen nekem nincs semmi kifogásom, sőt jónak, hasznosnak és szükségesnek találom, hogy az elfogadtassék; nem azért, — mint a törvényjavaslat indokolásában van, mint a központi bizottság előadója és a kereskedelmi minister ur is mondta, — hogy a művelt világ, a nemzetek nagyobb része elfogadta. Ez magában erős inger az utánzásra, de nem elegendő érv arra. Különben ha azt tetszik mondani, hogy számra nézve a nemzetek nagyobb része fogadta el: legyen; de népességre nézve nem; mert ott van Angolország, Amerika és Oroszország, melyek még nem fogadták el, és melyek, hogy közel volnának annak elfogadásához, egyátalában nem hiszem.

Tudom, Angolországban ez már esztendők óta tárgyaltatik; ott már egy egészen kis könyvtárt képez a literatura, mely a tizedrendszer behozatalára nézve keletkezett; de igen van egy másik vélemény ennek ellenében, mely a duodeczimál — a 12-ed rendszert akarja behozni. Hogy fog eldőlni a kérdés: nem bizonyos. Én részemről a tizedrendszert sokkal hasznosabbnak, czélszerübbnek tartom, magam is annak elfogadását ajánlom; hanem, hogy Angolországban is ennek elfogadása oly közel állana — mint az indokolásban mondatik — azt igen kétlem.

Már ezen három nemzet: az orosz, az angol és Amerika népessége is aligha meg nem haladja azon országok népességének számát, melyek azt elfogadták. Ez tehát, mint mondám, nézetem szerint, nem érv az elfogadásra. De kivánom, hogy nálunk is elfogadtassék a méter-rendszer már azért is, mert nem elég megfontolással ugyan, de tényleg belejött a mi törvénykönyvünkbe is; mert vannak törvényeink, melyek ezen mérték használatát parancsolják, mint például az arany- és ezüst-pénzeknek átmérője milliméterek szerint, a sulyok grammokban van meghatározva. Igaz, nagy anomália volt ezt törvénykönyvünkbe behozni, miután törvényesen senkiről sem lehetett föltételezni azt, hogy tudja, mi az a milligramm. A vasutaknál is méterekről van szó rőfök vagy ölek helyett; de miután már benn van törvénykönyvünkben, sőt már gyakorlatilag a kereskedelemben is sok czikket árulnak vámfont és vám-mázsa szerint, a mi nem egyéb, mint a decimális franczia rendszer elfogadása, mert a vámfont és vámmázsa a franczia rendszerrel ugyanaz, a mennyiben egy vámmázsa 50 kilogramm, egy vámfont $^1/_2$ kilogramm, — tehát miután már ez gyakorlatilag is használtatik: én nem vagyok ellenére annak, hogy elfogadtassék; sőt, megvallom, hogy a decimál-rendszert tartom a legczélszerübbnek minden rendszer között, melyek léteznek; hanem kivánom tekintetbe venni azt, hogy ennek használata a gyakorlati életbe igen nagy nehézséggel megy át. Francziaországban már 80 év óta használják. Ott is meglehetősen erős, bár nem oly drákoi birságok, mint nálunk vannak kiszabva, például nincs ott 280 franknyi büntetés kiszabva, hanem mégis van büntetés kiszabva. De még most is 80 év mulva az emberek ott egy font hust kérnek, a mészáros persze a számlába 500 grammot ir, hanem a valóságban fontonként vásárolnak, a valóságban lieux szerint számitanak az emberek és nem kilométerek szerint, és valósággal a földeket mindig a régi mód szerint árulják és nem hektár szerint. Ez nagyon nehezen megy át a gyakorlati életbe, a mint azt mutatja azon körülmény, a mit a minister ur is fölhozott, hogy tudniillik 1842-ben a közkivánat az előbbi elnevezéseket kivánta behozni. Megjegyzem azt, hogy Francziaországban könnyebb volt behozni az uj mértéket: mert nagyon megközeliti a használatban volt régi mértéket; holott nálunk, sajnos, igen nagyon eltér attól, például a rőf és méter közt oly törtszám a különbség, melyet egyszerüen kifejezni nem lehet; hogy ha $^1/_3$—$^1/_4$—$^1/_5$-öt tenne, a különbség könnyü volna; hanem mikor oly fractio teszi a különbséget, melyet kifejezni csak hosszu ti-

zedes törtben lehet: az a közhasználatba való átmenetelt nagyon megneheziti; hogy mily nehezen megy át a közéletbe, mutatja a minister ur által fölhozott egyik érv, a hol azt mondja, hogy hazánk különböző részein mily különböző mértékek használtatnak.

Igenis, de méltóztassanak belenézni törvényeinkbe: hány törvényünk van nekünk, a mely birságot szab és kényszeriti az országot egy mérték elfogadására; méltóztassék megnézni a hármaskönyvet a 133. cziménél ott van még rajzban is azon mérték, a mely Magyarországban országos mértéknek tekintendő. De ha volt ezen mérték valaha elfogadva az életben, az igen rövid ideig volt; mert 1655. évben már más mérték behozataláról intézkedik a törvény; 1768. ismét másról, legkésőbb az 1807. évi törvény intézkedik a pozsonyi mérték behozataláról, és ahhoz birságot szab; nem mondja ugyan ki a birság mennyiségét, hanem azt mondja, hogy a törvényhatóságok a körülményekhez képest birságolják meg azokat, a kik ezen mértéket nem használják, és ma mégis azt találjuk, hogy oly soknemü mértékek vannak alkalmazásban.

Igy fogunk lenni az uj mértékkel is egy hosszu ideig, hanem azon keresztül kell menni, és az oly nehézség, a mely engemet nem akadályoz, hogy elfogadjam; hanem azt hiszem, hogy a menynyire lehet: könnyiteni kellene annak elfogadásán.

Én nem vagyok mindenben és különösen a tudományos elnevezésekben jártas; egyátalában nem vagyok linguista; de ezért a vegytanban, physikában és egyéb tudományokban a magyar elnevezéseket mind nem helyeselhetem, sőt inkább azokat a tudomány elsajátitásában gátul tekintem; hanem itt, midőn arról van szó, hogy fogadjuk el a méter-elnevezést, miután a méter és rőf között az eltérés igen nagy: hát nem egészen vagyok hajlandó, hogy nevezzük rőfnek, hanem annak uj magyar nevet kellene adni; miután pedig a méter név épen ugy beleillik a magyar nyelvbe, mint akár mi más magyar szó: az nem fogja a magyar nyelvet csufitani, fogadjuk el tehát ezen elnevezést „méter“; de azt nem látom át, miért legyen ezután deci-, centi-, miliméter, s miért ne legyen tized-, század- ezredméter. Ez — azt hiszem — igen egyszerü dolog, és ha tetszik törvénybe is iktathatjuk, hogy ezen és ezen szónak jelentése ez. Már a franczia nyelvben is nehezen ejtetnek ki ezen latin elnevezések, de ezek mégis sokkal inkább beleillettek a franczia, mint a magyar nyelvbe, mivel az is latin eredetü.

Azt mondta a központi bizottság tisztelt előadója, hogy ez által csak 41 uj szót kell elfogadni. Már bocsánatot kérek, egy tárgynak elnevezésére 41 uj szó elfogadása nagyon sok.

Azt is mondta továbbá a tisztelt előadó ur, hogy ezen 41 uj szóból csak 19 lesz a gyakorlati életben használatban, a mi könnyebbités; mert most ugyanezen tárgynak elnevezésére 23 szó használtatik. Igaz, hogy 23 szó van; de ez, mivel már megszoktuk és megtanultuk, nem képez gyakorlati nehézséget; hanem, ha ezen szókat ujakkal cseréljük föl: a gyakorlati életben nagy zavart fogunk előidézni.

Tudjuk, hogy az uj pénznemnek behozatala nem idézett elő nagy eltérést; már régen behozatott a pengőpénz a váltó helyett, azonban ma is válóforintokkal számolnak a községek. Egy ily ujitásnak keresztülvitele igen nehéz, főleg pedig akkor, ha azt még idegen szókkal is nehezitjük. Én azt hiszem, tisztelt ház! hogy kövessük azon módot, melyet a németek követtek, midőn elfogadták magát a suly-rendszert és a mértékeket; de az elnevezéseket megtartották, ugy mint megtartottuk mi bizonyos tekintetben a vámmázsa és a vámfont elnevezéseket, a mi a kereskedelemben currens dolog; mert gabonát ma nem vesz senki máskép, mint vámmázsaszámra, s tartsuk meg ezen elnevezéseket legalább permessive, és tegyük a törvénybe akkor, midőn azt mondjuk 100 kilogramm: azt, hogy 50 kilogramm tesz egy vámmázsát, mely arányositva a mi mázsánkhoz teszen ennyit. Ez szerintem, nem okozna nehézségeket.

Én, tisztelt ház, megvallom tekintve, azt, hogy a tapasztalat azt mutatja, hogy ez a gyakorlati életben nagy zavart fog előidézni, s hogy vannak könnyebbségek, melyek, a nélkül, hogy a lényeget föladnák a nélkül, hogy a zavart idéznének elő a külés belföldi kereskedelemben, elősegitik a rendszer meghonositását: ennélfogva mindazon módositások tekintetbevétele mellett, a. melyek itt fölhozattak, czélszerünek tartanám ezen törvényjavaslatot ujbóli átdolgozás végett a központi bizottsághoz visszautasitani. A törvényjavaslat lényege ellen senkinek sincs kifogása; hanem soknak van aggodalma azon nehézségekre nézve, a melyeket ezen ujitás a gyakorlati életben elő fog idézni.

Ajánlom a tisztelt háznak elfogadásra benyujtott módositványomat. *(Helyeslés szélső bal felől.)*

Elnök: Tisztelt ház! Miután szólásra senki sincs fölirva, az átalános tárgyalást ezennel befejezettnek jelentem ki; mielőtt azonban szavazásra tenném föl a kérdést, még egyszer föl fognak olvastatni azon módositványok, melyeket Szathmáry és Simonyi képviselő urak nyujtottak be.

Beőthy Algernon jegyző *(ujra fölolvassa a Szathmáry Károly és azután Simonyi Ernő által beterjesztett módositást.)*

Dániel Ernő a központi bizottság előadója: Tisztelt ház! *(Szólni akar. Fölkiáltások: Szavazzunk!)*

Elnök: A beadott két módositás közül az, a melyet Szathmáry képviselő ur adott be, arra vonatkozik, hogy az ezen törvényjavaslatban előforduló elnevezések magyar szókkal cseréltessenek föl. A másik módositás pedig azt czélozza, hogy ezen elnevezések megállapitás végett még egyszer a központi bizottsághoz utasittassanak vissza.

Nikolics Sándor: A kérdéshez kivánok szólani. Arra kérném a tisztelt elnök urat, hogy a kérdést akként formulázza: elfogadjuk-e átalában a törvényjavaslatot, vagy nem? s azután következnek a szavazás Szathmáry képviselő ur módositványa fölött, mely amugy is a részletekhez tartozik.

Elnök: Az első kérdés, a mely fölött a ház határozni lesz hivatva, kétségtelenül az, hogy elfogadja-e a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? De a beadott módositások épen azért terjesztettek be az átalános tárgyalás alkalmával, mert nem egyes szakaszra, hanem átalában az egész törvényjavaslatra vonatkoznak: keresztülvonulnak azon egészen. *(Helyeslés.)* Méltóztassék tehát első sorban a fölött dönteni, elfogadják-e átalában a törvényjavaslatot? A kik elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául.

Méltóztassék most azon módositás fölött nyilatkozni, melyet Szathmáry képviselő ur adott be. A kik a törvényjavaslatot a központi bizottság szövegezése szerint fogadják el, tehát megtartásával az itt javasolt elnevezéseknek, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja a központi bizottság véleményét.

Következik a törvényjavaslat részetes tárgyalása.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1., 2., 3., 4., 5. és 6. §§-ait, melyek változás nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 7. §-t.)*

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! A második szakasznál szerettem volna módositványt tenni, hanem oly hamar olvastatott el, hogy lehetetlen volt meghallani. Már előbb volt szerencsém emliteni, hogy ezen szakaszban az mondatik: a kilogramm egy liter lepárolt viz sulya a fagypont fölött 4 Celsius foknyi mérsékletnél. Igen helyes! Minthogy a tudomány azt tanitja, hogy ezen négy foknyi mérsékletnél a lepárolt viznek a tömörsége a legnagyobb: ez találtatott a legalkalmasabb pontnak a suly meghatározására. Ez helyes. De szeretném ugy kitétetni, hogy megérthesse minden ember, hogy mit jelent ez. Ha az mondatik: „a kilogramm egy liter lepárolt viz sulya a fagypont fölött 4 Celsius foknyi mérsékletnél", az a kérdés támad: mi az a 4 Celsius fok? Mondjuk, hogy „a Celsius féle 100 foknyi hévmérő szerint a fagypont fölött 4 foknyi mérsékletnél". Mert, hogy a Celsius fok annyit tesz, hogy a Celsius által használatba hozott száz fokra fölosztott hévmérő: az ebből a szövegből ki nem derül. Nem is szükséges, hogy ezen hévmérő Celsius szerinti legyen, hanem elégséges, ha 100 foknyi.

Az tehát, nézetem szerint fontosabb, hogy ki legyen téve „100 foknyi hévmérő szerint", minthogy megemlittessék Celsius féle hévmérő.

Ezen szöveget tehát ugy kivánnám fogalmaztatni: „egy kilogramm lepárolt viz sulya a Celsius féle 100 foknyi hévmérő szerint a fagypont fölött 4 foknyi mérsékletnél".

Zichy József gróf kereskedelmi minister: Tisztelt ház! Azt hiszem, alig szükséges, hogy ily egész tudományos értekezések foglaljanak helyt a törvényben magában. Az, a ki nem érti, hogy mit jelent a Celsius fok: az azt sem fogja érteni, mit jelent 100 foknyi hévmérő. *(Helyeslés.)* Azt gondolom, hogy mellőzendő volna az annyival inkább, mert ezzel csak hosszuvá válnék a szöveg a nélkül, hogy érthetőbbé tennők. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a központi bizottság szövegezését. *(Elfogadjuk! Nem fogadjuk el!)* Méltóztassanak tehát azok, a kik a központi bizottság szövegezését elfogadják, fölállani. *(Megtörténik..)* A többség a központi bizottság szövegezését elfogadja.

Következik a 8. szakasz.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a 8. szakaszt, mely változás nélkül elfogadtatik. Olvassa a 9. szakaszt.)*

Cseh Károly: Tisztelt ház! Nincs szándékom ezen szakasznál bármiféle módositványt tenni; csak egy rövid megjegyzést leszek bátor tenni. Azt olvasom ugyan a központi bizottság jelentésében, hogy Szily Kálmán és Kruspier István műegyetemi tanárok átvizsgálták az ezen §-ban előforduló összehasonlitásokat; mindazonáltal én ugy hiszem, hogy mégis több hiba csuszott ezen §-ba be. S miután itt épen tudományos meghatározásokról van szó: azt hiszem, hogy correctül kell eljárnunk, ennélfogva azt óhajtanám, hogy a tisztelt minister ur ezen összehasonlitásokat még egyszer vizsgáltatná át.

Dániel Ernő előadó: Tisztelt ház! Bátor vagyok arra figyelmeztetni, hogy a Szily és Kruspier tanár urak által tett kiszámitások és azok eredményei szórul-szóra megegyeznek azon tételekkel, melyek itt foglaltatnak, s igy, miután ezen tételek szakértők által átvizsgáltattak és helyeseknek találtatnak: ugy gondolom, hogy helyességükben mindenki megnyughatik.

Zichy József gróf kereskedelmi minister: Tisztelt ház! Én részemről a rectificatio czéljából megtettem mindazt, mi lehetséges és szükséges volt. Azon példány, mely a központi bizottság munkálatának eredménye, az előadó urtól

említett tanár ur által is megvizsgáltatott, lehetséges, hogy mindamellett valami sajtóhiba csuszott be, s azért talán nem lesz fölösleges a törvény meghozatala után azon példányt, mely a felsőháznak fog átküldetni: még egyszer véglegesen átvizsgálni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Kiván még valaki szólani? *(Nem!)* Tehát a 9-dik §. elfogadtatik.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a 10 §-t mely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa a 11. §-t.)*

Nikolics Sándor: Tisztelt ház! Miután ezen szakaszban fordul elő legelőször az, hogy a minister szabályrendeleteket fog kibocsátani, engedje meg a tisztelt ház, hogy a szabályrendeletekre vonatkozólag pár szót szóljak, és egy határozati javaslatot legyek bátor előterjeszteni.

Én elismerem azt, hogy némely törvényjavaslatban a törvény alkalmazásának minden módjára nézve intézkedni nem lehet, és szükséges, hogy némelyekre nézve a minister szabályrendeleteket bocsásson ki. De a háznak kötelessége ellenőrizni azt, hogy ezen szabályrendeletekben ne foglaltassanak oly intézkedések, melyek tulmennének a törvényen, vagy nem felelnének meg a törvény czéljának.

Hogy tehát ezt tehesse, tisztelt ház! szükséges, hogy a háznak minden tagja könnyen hozzájuthasson és elolvashassa e rendeleteket: ezt pedig az által érhetjük el, ha ezen szabályrendeletek a ház levéltárába letétetnek, hogy ott mindenki elolvashassa.

Ennélfogva határozati javaslatot vagyok bátor benyujtani, kérvén a tisztelt házat, hogy a törvényjavaslat részletes tárgyalása után azt szavazás alá bocsátani méltóztassék. A határozati javaslat igy szól:

„Az eddig kibocsátott és ezentul kibocsátandó minden szabályrendeleteknek egy-egy példánya a képviselőház levéltárába letétetni határoztatik.“

Elnök: A képviselő ur azt kivánja, hogy a határozati javaslat a törvényjavaslat részletes tárgyalása után vétessék föl. A szakasz ellen észrevétel nem tétetvén, elfogadtatik.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a 12—15. §§-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak; azután olvassa a 16. §-t.)*

Nikolics Sándor: Tisztelt ház! A gyökeres változtatásoknál az olyanok, a minőket a törvény czéloz: mindenesetre az illetőknek kellemetlen következéseket okoznak, mig megtanulják, és bizonyára lesznek sokan, kik meg fognak csalatni; hanem, miután a behozandó változás üdvös: azt gondolom, mindenesetre törvény erejére kell emelni, de életbeléptetésére oly határidőt kell szabni, mely alatt mindenki megtanulhatja. A jelen szakasz szerint a törvény életbeléptetésére az 1876. január 1-je van határidőül kitüzve.

Én ezen határidőt rövidnek tartom: mert szükséges, hogy előbb az iskolákban, de necsak az iskolában tanittassék, hanem a fölnőttek is megtanulhassák. Erre ugy a közoktatási ministerium részéről, mint a megyék részéről intézkedések szükségesek. Kell, hogy azt a tanitók s községek elöljárói is megtanulják, a mire, azt tartom, a kitüzött határidő rövid.

Más országokban, a hol ily gyökeres változások terveztetnek, hosszabb terminus szabatik. Austriában ezen törvény 1871-ben szavaztatott meg, s csak 1876. január 1-jén lép életbe.

Azt inditványozom tehát, hogy ezen törvény nálunk nem 1876. január 1-jén, hanem 1878. január 1-jén lépjen életbe.

Azon ellenvetés, mely ezen nézet ellen fölhozható, hogy Austriában 1876-ban lép életbe a méterrendszer, és igy a kereskedés akadályozva volna Austria és Magyarország közt, ha itt is, ott is más mérték volna használatban, nem nyomatékos; mert a 17. §. megengedi, hogy a kik előbb akarnak élni a méter-rendszerrel: használhassák is.

Bátor vagyok módositványomat a tisztelt ház figyelmébe ajánlani.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa Nikolics Sándor módositványát:)* A 16-ik §. ezen szavai helyébe: „A jelen törvényben meghatározott uj mérték-rendszer 1876-ki január 1-jén lép érvénybe“, tétessenek a következő szavak: „A jelen törvényben meghatározott uj mérték-rendszer 1878. január 1-jén lép érvénybe.“

Gróf Zichy József földmivelés és kereskedelmi minister: Tisztelt ház! Én ezen módositványt jelenleg nem vagyok képes elfogadni, már azért sem: mert ép Austriában, melylyel egy és ugyanazon vámterületet képezünk, épen 1876. január 1-jén fog egy hasonló törvény életbelépni. Azt gondolom, épen a nemzetközi forgalom és kereskedelem tekintetéből kivánatos és óhajtandó, hogy nálunk is ugyanakkor lépjen kötelezőleg életbe.

Ha kellő erélylyel s szorgalommal követ el a kormány mindent, hogy lehetőleg a leggyorsabban ismertesse meg a rendszert: azt gondolom, hogy elég idő lesz arra, hogy ugy az iskolában, mint azonkivül megtanulják. *(Helyeslés.)*

Tisza László: Én egyszerüen Nikolics Sándor tisztelt képviselőtársam véleményét pártolom nemcsak azért, mert, ismerve a mindennapi életet, hiszem, hogy az ő inditványa sokkal gyakorlatiabbb, mint a törvényjavaslat; de azért is: mert nem hallgathatom el az előttem szóló tisztelt minister ur azon érvelését, hogy mivel a törvény Austriában 1876. január 1-jén lép életbe: már ennélfogva hihetőleg, bár nem mondotta egyenesen, — nincs azon állásban, hogy Nikolics Sándor képviselő ur inditványát elfogadja.

Austria tartományaiban e törvény 1871-ben meg volt hozva, és az osztrák tartományok közös országgyülést annak meghozásában egy cseppet sem genirozta az, hogy nálunk a régi font, akó stb. vannak használatban, és igy nem hagyhatom szó nélkül, hogy ha őket akkori viszonyaink nem kötelezték: minket kötelezzen most az ő helyzetük arra, hogy akár czélszerünek vagy czélszerütlennek látjuk a haza polgáraira nézve, itt is 1876. január 1-jén kelljen életbelépni a törvénynek, mert Austriában egy 1871-ben hozott határozatnál fogva ugyanazon napon lép az életbe; holott, nézetem szerint, épen azon körülmény, hogy Austria népei nagyobb müveltségének foka mellett is öt évet adott a lakosságnak, hogy e rendszert megtanulja, arra utalhatna bennünket, hogy ne kivánjunk mi sem kevesebb időt, és ne szabjunk büntetést oly tényekért, melyeket a legtudatlanabb ember is fog öntudatlanul elkövetni. Pártolom Nikolics képviselőtársam inditványát. (*Helyeslés bal felől.*)

Lázár Ádám: A tárgyalás alatt lévő §. arról szól, hogy kötelezőleg mikor lép életbe ezen törvény, a 12. §. pedig megengedi, hogy előbb is ezen törvény szerint használhassák a mértéket ministeri rendelet alapján.

Ennélfogva előrelátható, hogy a törvény életbeléptetése költséges átalakitásokkal, rendkivüli bajokkal és nehézségekkel fog járni. Én nem látom át, hogy a minister ur miért hivatkozik Austriára, és miért kivánja ezt a tárgyat is közös-ügynek tekinteni olykép, hogy a törvény itt is, ott is egy időben léptettessék életbe.

Nikolics tisztelt képviselő ur azon inditványát, mely szerint a törvény csak 1878. január 1-jén lépjen életbe: annál inkább pártolom, mert csak ez által számithatunk arra, hogy ezen terhes intézkedés a jövőben rokonszenvre fog találni.

Elnök: Méltóztassanak szavazni a kérdés fölött. A központi bizottság 1876, — Nikolics képviselő ur 1878. január 1-jén kivánja a törvényjavaslatot életbeléptetni. A kik a központi bizottság véleményét pártolják: méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség elfogadta.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a 17. és 18. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak; továbbá olvassa a 19. §-t.*)

Cseh Károly: Tisztelt ház! Én azt hiszem, hogy ezen §. nagyon is szigoru. Ha többet akarunk követelni, mint a mit kivihetünk: az ily eljárással bizonyára tullövünk a czélon, és a kivánt eredményt nem érjük el. A büntetések itt 5—100 forintig vannak megszabva. Ha az 5 forintot minimumnak határozzuk meg, sok esetben épen oly egyénekre, kik nem roszakaratból, hanem tudatlanságból fognak véteni a törvény ellen: oly büntetést fogunk szabni, mely nemcsak hogy nem méltó, de talán igen sok esetben az illetőnek összes vagyonát tulhaladja; de vannak esetek, hogy egy-egy szegény ember valamit elád, a mi nem tesz 5 forintot, már most, ha e szakasz megmarad: ezt is 5 forinttal kell büntetni. Én részemről ezt a minimumot, miután már többizben a birságoknál elhagyatott: elhagyatni kivánom, és akkor e szakaszban e helyett: „5—100 forintnyi“, ez lenne teendő: „100 forinttal terhelő.“

Gróf Zichy József kereskedelmi minister: Én ezen inditványt elfogadom. (*Helyeslés.*)

Lázár Ádám: Miután a 16-ik czikk változatlanul elfogadtatott, e szerint legfölebb másfél év alatt kötelezőleg életbeléptettetik e törvény; valóban nem látom át, hogy a 19-ik czikk 1-ső bekezdésében, midőn a közigazgatási uton behajtandó birságról gondoskodik a törvényjavaslat azon esetben, ha a behozandó uj mértéknél alkalmazásba nem vétetik, erre nézve még az mondassék a szakasz első bekezdésének végső sorában: „fönmaradván azonkivül a netáni bünvádi eljárás alkalmazása is“; hogy ezzel mire czéloz a törvényjavaslat, ezt annál kevésbé értem: mert ezt nem foglalják magukban a közigazgatási intézkedések; hanem ez az anyagi büntető-törvénykönyvhöz tartozik; ha t. i. valaki csalást követ el, az ily eset ott fog elintéztetni; de hogy akkor, a mikor erre vonatkozólag csak még várandó a büntető-törvénykönyv, és igy semmi intézkedés nincs, hogy itt valami bizonytalanra utaljon a szakasz oly eseteket illetőleg, melyek, ha a törvény január 1-jén életbelép, már január 2-án fognak bekövetkezni: ezt föl nem foghatom; és mert ezen tétel intézkedését szigorunak tartom: azt törlendőnek vélem, elégségesnek találom a közigazgatási intézkedés-birságolását, mely ezen törvényjavaslatba föl van véve. Inditványom tehát, hogy a 19. szakasz első bekezdésének végén e szavak: „fönmaradván azonkivül a netáni bünvádi eljárás alkalmazása is“, egyszerüen törlendő.

Gróf Zichy József kereskedelmi minister: Azt hiszem, a ki jelenleg hamis mértéket használ, az csal, és a ki szántszándékosan csal: az a fönálló törvények szerint szintén büntettetik. Én nem látom helyén, hogy a büntetés kiszabása miért hagyassék el. (*Helyeslés.*)

Elnök: Tisztelt ház! E szakaszra két módositvány adatott be, az egyik Cseh Károly által, a másik Lázár Ádám által, melyek föl fognak olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző (*ujra fölolvassa Cseh Károly módositványát.*)

Elnök: Ez tehát elfogadtatik.

Beőthy Algernon jegyző (*ujra fölolvassa Lázár Ádám módositványát.*)

Elnök: Kik e szakaszt a központi bizottság szövegezése szerint elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség megtartja a központi bizottság szövegezését.

E szerint a törvényjavaslat átalánosságban, mint részleteiben elfogadtatván; a legközelebbi ülésben harmadszor fog fölolvastatni. Következik azon határozati javaslat, melyet Nikolics képviselő ur a szabályrendeletekre vonatkozólag beadott.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa Nikolics Sándor határozati javaslatát.)*

Zsedényi Ede: Tisztelt ház! Ha a határozati javaslatot benyujtó tisztelt képviselő ur határozati javaslatát csakis a jelen törvényjavaslatra vonatkozólag adta volna be: nem volna ellene észrevételem, hogy most vétessék tárgyalás alá; de miután ez átalános rendeletre vonatkozik, azt mindenesetre ki kell nyomatni, szétosztatni és tárgyalására csak azután határidőt kitüzni.

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Tökéletesen osztozom előttem szóló képviselő ur fölszólalásában; igaza van: ezen határozati javaslat egy átalános intézkedést tartalmaz, melyet igy per tangentem hozni nem lehet. Azért kérem, méltóztassék kinyomatását, szétosztását elrendelni, és azután tárgyalására határnapot kitüzni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Tehát e határozati javaslat ki fog nyomatni, szétosztatni, azután tárgyalásra kitüzetni.

A központi bizottság jelentésében is foglaltatik egy határozati javaslat, ez is föl fog olvastatni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a határozati javaslatot:)* Végre áthatva annak szükségétől, hogy ezen uj mérték-rendszer ismerete minél gyorsabban és mentől tágabb körökben terjesztessék: a központi bizottság határozatilag utasittatni véli a ministeriumot oly intézkedések tételére, melyek szerint a néptanitók a méter-mérték-rendszer ismeretét mentől rövidebb idő alatt elsajátithassák, ugy, hogy ők azt már a jövő tanévben a népiskolákban továbbterjeszteni képesek legyenek.

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház? (*Elfogadjuk!*) Tehát elfogadtatott.

Következik a magyar határőrvidéki törvénykezés ujjászervezése folytán fölmerült költségek födözéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Bittó Kálmán előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság az e törvényjavaslatban kért 36.741 forintot megszavazandónak véleményezi, miután az 1872-ik évi költségvetés megállapitásakor a határőrvidéknek engedélyezett törvénykezési átalány valóságos szükséglete biztosan előrelátható nem volt, és az ottani bíróságoknak a többi bíróságokéval egyenlő szervezése a föntebbi költségtöbbletet előidézte. Miután azonban az 1872-ik évi számadások már bezárva vannak, ezen összeget többé nem mint póthitelt; hanem fölmentésként véleményezi megszavazni, és a törvényjavaslatot uj szövegezésében kéri elfogadtatni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Nem lévén észrevétel, a t. ház a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Bittó Kálmán előadó: Egy sajtóhiba csuszott be; ugyanis a második kikezdésben a második sorban e helyett „b) czime alatt“ ez teendő: 6-ik czime alatt.

Elnök: Tehát a törvényjavaslat ezen sajtóhiba kiigazitásával elfogadtatván, a legközelebbi ülésben harmadszor föl fog olvastatni.

Következik az 1872-ik évi VII. törvényczikk A) 20. és B) 10. fejezeteinek némely czimeinél és rovatainál tett tulkiadások födözéséről szóló törvényjavaslat.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Bittó Kálmán előadó: Tisztelt ház! A központi bizottság e kiadást, miután az 1873-ki költségvetés tárgyalása alkalmával az itteni tulkiadás, mint szükséges kiadás megszavaztatott, megszavazandónak véli; azonban az 1872-ik évi számadások bezárva lévén, fölmentésként véli megszavazandónak. (*Helyeslés.*)

Várady Gábor: Tisztelt ház! Én is elfogadom e törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául; azonban még sem hallgathatom el azt, a mi e törvényjavaslat tárgyalása körül történt, — nem csak ezen törvényjavaslatról szólok, vonatkozhatik ez a megelőzőleg tárgyalt törvényjavaslatra is, tudniillik a határőrvidékre vonatkozólag tett tul kiadásokat tárgyazó törvényjavaslatra is. Ugyanis maga az igazságügyminister ur ezen törvényjavaslatot beadta 1872-ik év végével, a pénzügyi bizottság tárgyalta ezt mult évi májusban és a képviselőház elébe kerül most, csak nem egy év mulva. Nem lehet azt közönbösen néznünk, mikor ily munkarend követtetik különösen oly fontos törvényjavaslatokkal szemben, mint például az előttünk lévő, a hol tulkiadások megszavazásáról, hol az igazságügyministeri eljárásra nézve a fölmentés megadásáról van szó.

Én erre kivántam a tisztelt ház figyelmét fölhivni azon reményemet fejezvén ki, hogy ez a jövőben talán nem fog igy történni. Mi majd mindig azon szerencsétlen helyzetben vagyunk, majd mindig mondom, tehát csaknem kivétel nélkül, hogy midőn nagyon rövid időnk van: akkor a képviselőház egy nagy halmaz fontos törvényjavaslattal áraszttatik el és azok sebes vágtatva tárgyaltatnak, dél-

előtt délutáni ülésekben, a midőn pedig nagyon sok időnk van : akkor nincs munka. Hiszem erre a törvényjavaslatra nézve nem mondhatja senki, e házban, hogy nem lett volna idő azt májustól mostanáig tárgyalni: pedig nem is közönbös dolog, hogy a fölmentés, melyet a tisztelt igazságügyminister ur kér magának, most adassék e meg, a mit meg kellett volna adni akkor, mikor a törvényjavaslat beadatott. *(Helyeslés.)* Azóta már a másodrendbeli zárszámadások fognak lezáratni; lezáratott az 1872-ik évi, lezáratik most az 1873-ik évi és mi 1872-ben teljesitett tulkiadásokra csak 1874. márcziusban adjuk meg a fölmentést. Én nem tudom. hol a hiba, nem is akarom kutatni : csak constatálom, hogy ez igen sok törvényjavaslattal megy igy.

Tisztelt ház! A minister uraknak elutasithatlan kötelességök a munkarend- és napirend beosztása fölött őrködni, valamint a kormánynak egyik főkötelessége őrködni a fölött is, hogy miként vezettetik a tanácskozás a házban, mert őt illeti a felelősség s ő hozzá tartozik odahatni, hogy a törvényjavaslatok olykép s azon rendben tárgyaltassanak, a mint szükségesek. Én tisztelt ház ezt csak megjegyezni kivántam: mert lehetetlen azon eljárás fölött meg nem botránykozni, mely itt követtetik : midőn egy májusban beadott törvényjavaslatot márcziusban tárgyalunk. *(Helyeslés.)*

Elnök : Miután szólásra senki sincs már följegyezve, azt hiszem a ház határozatául kimondhatom, hogy ezen törvényjavaslat átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik. *(Helyeslés.)* Tehát következik a részletes tárgyalás.

Wächter Frigyes jegyző (*olvassa a törvényjavaslatnak 1., 2., 3., 4. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak.*)

Elnök : E szerint a törvényjavaslat ugy átalánosságban, mint részleteiben elfogadtatván a legközelebbi ülésben fog harmadszor fölolvastatni.

Tisztelt ház! A mai ülés napirendje ezzel kivan meritve, olyan tárgy pedig, a mi nyilvános ülésen tárgyaltathatnék, nincs, a miért is holnap nyilvános ülést nem tarthatunk; azonban van egy törvényjavaslat, melyre nézve az osztályok megkezdhetnék a tárgyalást, tudniillik az ügyvédi rendtartásra vonatkozó törvényjavaslat; méltóztassék tehát a tisztelt ház az iránt intézkedni: vajon az osztályok holnap vegyék-e ezt tárgyalás alá ?

Várady Gábor : Tisztelt ház! Ezen törvényjavaslat, mely ugyszólván maga egy codex, mely ha emlékezetem nem csak csal, tegnap osztatott ki, e szerint holnap nem tárgyalható, hanem csak hétfőn. *(Ugy van !)*

Elnök : El méltóztatik fogadni, hogy e törvényjavaslatot az osztályok hétfőn vegyék tárgyalás alá? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadtatott. A szombati ülés napirendjét tisztelt ház a ma elfogadott törvényjavaslatoknak harmadszori fölolvasása és a kérvények tárgyalása fogja képezni.

Lázár Ádám : Tisztelt ház ! Folyó év február hó 21-én bátor voltam egy határozati javaslatot benyujtani a Királyföld rendezése tárgyában, a melynek kinyomatása és a tagok közti kiosztása elrendeltetett s a fölvétel iránt külön intézkedés helyeztetett kilátásba. Miután az események sürgősen követelik, hogy e kérdés valahára megoldassék: mély tisztelettel kérem a tisztelt házat méltóztassék, a mennyiben az a meglévő törvény végrehajtását czélozza, e törvényjavaslalot a szombati ülés napirendjére kitüzni.

Elnök : El méltóztatnak fogadni, hogy a Lázár Ádám képviselő ur által benyujtott törvényjavaslat a szombati ülés napirendjére tüzessék ki. *(Fölkiáltások egyfelől: Igen! másfelől: Nem!)* Méltóztassanak tehát azok, a kik az emlitett törvényjavaslatot a szombati ülés napirendjére kivánják kitüzni, fölállani. (*Megtörténik!*) Tehát a többség nem kivánja.

Ugron Gábor : Tisztelt ház ! Nekem is volt szerencsém beadni egy törvényjavaslatot a városi főispánok intézményének megszüntetése tárgyában, mely törvényjavaslat kinyomatott, kiosztatott, de napirendre ki nem tüzetett. Ennélfogva bátor vagyok kérni a tisztelt házat: méltóztassék a szombati ülés napirendjére fölvenni azt, hogy a ház akkor döntsön a fölött, hogy e törvényjavaslat utasittassék-e az osztályokhoz vagy se ? (*Helyeslés bal felől.*) Tudva van tisztelt ház, hogy ezen intézmény az egész ház által el van itélve, s mégis itt he vera törvényjavaslat a nélkül, hogy napirendre tüzetnék ki.

Péchy Tamás : Én szintén egyike vagyok azoknak, kik a városi főispáni intézmény eltörlését akarják és ezen nézetnek igen gyakran adtam kifejezést a házban ; hanem megvallom ily időszakban, midőn kormányunk köztudomás szerint nincs, ily fontos intézkedést véleményem szerint nem lehet tanácskozás alá venni. Nem tudom itt vannak e a kormány igen tisztelt tagjai ; de legalább a hirlapokban mindenütt, azt olvassuk, hogy most válság van a kormány helyzetében : nem tudjuk uj kormány lesz-e, vagy a mostani fogja e folytatni működését talán erősebb alapon? Én tehát csakis ezen tekintetből kivánom, hogy egy kicsit várakoznánk.

Pauler Tivadar igazságügyminister : Előttem szólott képviselő ur indokolását ugyan el nem fogadhatom ; azonban inditványát, hogy most ne tárgyaljuk, azt elfogadom és pedig leginkább azért, mert ezen egész kérdést legszorosabb összefüggésben látom sok más, a beligazgatásra vonatkozó kérdéssel és ennélfogva sokkal ta-

nácsosabb lesz akkor szólani róla, mint most. *(Helyeslés.)*

Csanády Sándor: Ha jól emlékszem: Ugron képviselő ur nem azt kivánja, hogy javaslata a legközelebbi ülésben tárgyaltassék; hanem azt, hogy a ház határozzon fölötte: vajon az osztályokhoz kivánja-e utasitani, vagy nem. Én tehát egyátalában nem látom át: miért nem mondhatná ezt a tisztelt ház. Részemről elfogadom Ugron képviselőtársam inditványát.

Zsedényi Ede: Miután a tisztelt ház egy 21-es bizottságot küldött ki a végett, hogy a közigazgatás egész rendszerében gyökeres intézkedéseket, reformokat javasoljon, s miután ezen ügy a közigazgatás egyik pontját képezi: azt hiszem, hogy ezt még napirendre sem lehetne tüzni addig, mig a 21-es bizottság be nem adja jelentését. (*Helyeslés.*)

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Helyeslem azt, mit Zsedényi képviselő ur mondott; hanem abból az következik, hogy a tisztelt ház ezen Ugron képviselő ur által benyujtott törvényjavaslatot a 21-es bizottsághoz utasitsa.

Nagy György: Ezen vitának bizonyosan az az indoka és alapja, hogy nem tudunk mit csinálni, nincs dolgunk és azért akarunk magunknak par force dolgot szerezni. Minek határozni olyas valamit, a mi a dolog természetéből folyik. Hiszen a dolog természeténél fogva a 21-es bizottság munkaköréhez tartozik az, a mit Ugron képviselő ur inditványoz. A 21-es bizottság munkálata által a kérdés mindenesetre meg lesz oldva. Tehát azt határozni, hogy oda utasittassék a 21-es bizottsághoz: fölösleges. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tisztelt ház az imént méltóztatott elfogadni, hogy az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslat hétfőn az osztályokban tárgyaltassék, ezt gondolom oly czélból tette, hogy ideje legyen a képviselő uraknak, a javaslatot tanulmányozni. Ugy hiszem tehát, hogy a képviselő uraknak van dolguk. *(Derültség.)*

Az ülést fölosztalom.

(Az ülés végződik d. u. 1¼ órakor.)

---

216. országos ülés

1874-ik évi márczius 7-én

Bittó István elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Ürményi Miksa a győr-sopron-ebenfurthi vasut-vonal munkálatainak folytatása tárgyában; — Lükő Géza a hagyatéki ügyekben; Szederkényi Nándor a kormányválság tárgyában interpellálják a kormányt, mely utóbbira azonnal válasz adatik. A kormány előterjeszti az államszámvevőszék jelentését a magyar kincstár nyugdij álladékáról a ministertanács észrevételeivel együtt. A központi bizottság beadja jelentését a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról szóló törvényjavaslatról. A következő törvényjavastok 1) a méter-mérték behozataláról; 2) az 1872. évi VII. törvényczikk a) 20. és b) 10. czimeinek módositásáról; 3) a határőrvidék törvénykezésének ujjászervezése folytán fölmerült költségek födözéséről, harmadszor felolvastatván, végleg elfogadtatnak. A kérvények XXXVIII. sorjegyzéke elintéztetik. A honvédelmi törvényjavaslatok előlegek tárgyalására bizottság választatik.

A kormány részéről jelen vannak: Pauler Tivadar, Szende Béla, Szlávy József, Zichy József gr.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést megnyitom.

A mult ülés jegyzőkönyve fog hitelesittetni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a márczius 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

A mai ülés jegyzőkönyvét Wächter Frigyes fogja vezetni.

Bemutatom a tisztelt háznak Három- és Miklósvár t. e. szék kérvényét, a törvényhatóságok területi fölosztásáról szóló törvényjavaslat módositása iránt, ugyancsak azon szék kérvényét az államszervezeti és államháztartási egyensuly helyreállitása tárgyában.

Ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Egyéb előterjesztésem nincs.

Decány Károly: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Besztercze-vidék közönségének

fölterjesztését, az 1868-ik évi XLIV. törvényczikk alkalmazása és Magyarország különböző néptörzsei igényeit tekintetbevevő módositása tárgyában.

Továbbá van szerencsém ugyancsak Besztercze-vidék közönségének előterjesztését benyujtani a belügyminister ur ő nagyméltósága által 1873. deczember 21-én a törvényhatóságok területeinek szabályozása- és uj beosztásáról előterjesztett törvényjavaslat ellen.

Kérem a tisztelt házat, ezen kérvényeket a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak.

Dobsa Lajos: Van szerencsém benyujtani Makó város közgyülésének kérvényét, az állam és egyház közötti viszonyoknak országos törvény általi rendezése és a kötelező polgári házasságról szóló törvény meghozatala iránt.

Továbbá ugyancsak Makó város közgyülésének kérvényét, a magyar önálló nemzeti bank iránt, s végre makói több lakos kérvényét, melyben a makói püspöki uradalom részére a szőlő-váltság dijában hozott itéletet fölülvizsgáltatni és a fölülvizsgálat után mint törvényellenest megszüntetni, addig pedig a végrehajtást fölfüggeszteni kérik.

Elnök: Mind e kérvények a kérvényi bizottságnak fognak kiadatni.

Ürményi Miksa: Tisztelt ház! A tisztelt ház kegyes engedelmével egy kérdést vagyok bátor a tisztelt kereskedelmi, illetőleg közlekedési minister urhoz intézni, mely következőleg hangzik. *(Olvassa:)*

Interpellatio az igen tisztelt kereskedelmi, illetőleg közlekedési minister urhoz!

A győr-sopron-ebenfurthi vasutvonal munkálatai 1872-ben megkezdve, mult év tavaszán félbehagyattak, a nélkül, hogy azóta a vidéknek tudomása lenne, hogy mikor lesznek ujból folytatva és bevégezve.

Szem előtt tartva az érintett vidék ugy forgalmi érdekeit, mint azt is, hogy a mult év csapásai okozta szegénység is nagyon kivánatossá teszi e munkáknak foganatositását; tiszteletteljesen kérdem a kereskedelmi, illetőleg közlekedési minister urat:

1. Intézkedett-e, vagy fog-e intézkedni, hogy e munkálatok ismét megkezdessenek?

2. Van-e kilátás, hogy megfelelve az eredeti tervnek, e vonal ez év őszén a forgalomnak át legyen adva?

Tisztelt ház! Értekezni a fölött, hogy ezen vonalnak kiépitése hasznos a vidékre és hasznos az ottani szegénységre is, mert munkát ad: merőben visszaélés volna a ház idejével; csak két észrevételre kérek engedelmet a tisztelt háztól, hogy támogathassam kérdésemet.

Az első az: tul a Lajthán azt látjuk, hogy az inség enyhitésére vasutakat épitnek, olyanokat is, melyek elébb nem voltak tervezve; itt pedig van egy vasut, mely kamat-biztositás nélkül már régen el van határozva. Én ugy hiszem, hogy ezen eszközt, mely az országnak semmijébe sem kerül, ezen czélra minél elébb alkalmazni kötelesség.

A második észrevétel pedig az, hogy azon vidéken az előmunkálatok már oly régen megkezdettek, hogy az egyesekre háramló károk már régen fönállanak; utakat hasitottak föl, udvarokat rontottak meg, házakat sajátitottak ki; de azokért a kárpótlási összegek még nem fizettettek meg. Hozzájárul még egy harmadik körülmény: tudniillik, midőn az engedmény ezen vasutra megadatott, voltak versenytársak azon a vidéken, emberek, kik elég pénzzel birtak és kik a munkálatokat szintén képesek lettek volna teljes biztositékkal folytatni. Nem kritika akar ez lenni arra, hogy a minister az engedélyt nem ezeknek adta; de természetes, hogy a türelmetlenséget és nyugtalanságot ezen körülmény is fokozza. Kérem a ház kegyes engedelmével a tisztelt minister urat, legyen szives mielőbb megnyugtató választ adni e kérdésemre.

Elnök: Közöltetni fog a minister urral.

Lükő Géza: Tisztelt ház! A tegnapi ülésben egyik képviselőtársam azon mondására, hogy jelenleg már kormányunk nincs, a tisztelt igazságügyminister ur nem ugyan határozottan, affirmative; de mégis némileg igenlőleg felelt.

Én mai fölszóllalásommal alkalmat kivánok neki szolgáltatni arra, hogy azt, miszerint kormány létezik, tettleg bebizonyitsa.

Hogy a hagyatéki ügyek országszerte el vannak hagyatva: köztudomásu dolog; Tornamegyében azonban az elhagyatottságon kivül még olynemü visszaélések is fordulnak elő, melyeket tovább elhallgatni nem lehet. Nevezetesen a halálozások eseteiben a sürgős intézkedések elmulasztása folytán máris tetemes kárt vallottak az árvák. Ez iránt a megye közönsége ismételt fölhivással járult az igazságügyminister urhoz; kétszer kérte egy aljárásbiró kinevezését, és legujabban, január 28-án, részletesen elősorolta, és névszerint előadta azon kárvallott árvák ügyeit; de mai napig e tárgyban intézkedés nem történt.

Ennélfogva bátor vagyok a tisztelt igazságügyminister urhoz a következő kérdést intézni:

Kérdemény az igazságügyi ministerhez. Folyó évi január 28-ról $\frac{13.}{\text{J. K.}}$ sz. a. Tornamegye föliratot intézett az igazságügyi ministeriumhoz az iránt, hogy a megyei árvaszék által a tornai királyi járásbirósághoz, ide nem értve a volt megyei törvényszék és szolgabirói hivataloktól átalvett hagyatékokat — letárgyalás végett átaltett 330 hagyatéki ügy közül elintézve csak 20 darab érkezett vissza, — a többi hagyatéki ügy — időközben 500 meg-

haladó számra növekedve, letárgyalatlan hever, — és hogy a hagyatéki vagyon — gyakran sürgős — biztositása iránti intézkedés elmulasztása miatt a föliratban névszerint elősorolt árvák máris tetemes kárt szenvedtek.

Előterjesztetett ugyanazon föliratban, hogy a tornai királyi járásbiró a hivatalban sem név- sem szám-mutatót nem vezetett, minek folytán egyes hagyatéki ügyek föltalálása néha napokat vesz igénybe; hogy továbbá ugyanazon járásbiró és megyei árvaszék által, a hagyatékok tárgyalására, s a hagyatéki vagyon sürgős biztositása iránti intézkedésére fölhivatván, az árvaszéket válaszra sem méltatta, nemkülönben a gyámoknak és özvegyeknek a hagyatékok elintézése iránti többszörös fölkéréseit figyelmen kivül hagyja, nemcsak; de a hagyatéki ügyek hátratételével s a beérkezési sorrend mellőzésével aprólékos, krajczáros ügyeket tárgyal és intéz.

Ezekhez képest tisztelettel kérdem az igazságügyi minister urat: mi az oka annak, hogy a megyének ismételt, már összesen négyrendbeli fölterjesztéseire sem az összehalmozott hagyatéki ügyek letárgyalására kivánt biróküldés iránti kérelemnek foganatja nincs? sem az aljárásbiró ki nem neveztetett? sem a fölirásban előadott visszaélések orvoslása s kihágások megszüntetése iránt mai napig semminemü intézkedés nem tétetett?

Csak egy körülményt vagyok bátor még fölemliteni, s különösen a tisztelt igazságügyminister ur figyelmébe ajánlani: és ez az, hogy a járásbirónak gyámleánya férjhez ment egy fiatal ügyvédhez, saját tulajdon leánya pedig egy másik fiatal ügyvédhez, hogy ha ezen ügyvédeknek bármikor beadványaik és letárgyalandó ügyeik vannak: akkor igenis van ideje a járásbirónak; de hagyatéki és sürgős biztositási ügyek elintézésére nincsen. Ezt tudja és látja a kir. ügyész, a törvényszéki elnök és mai napig e tekintetben intézkedés nem történt.

A kormány egyik félhivatalos lapja, a „Pester Lloyd“ föltalálta már a közigazgatás reorganisatiojának üdvözitő eszközét és módját abban, hogy a közigazgatási tisztviselők államilag neveztessenek ki. Ezen tények, melyeket előhoztam, a kinevezett tisztviselők tényei és ime itt a czáfolat arra nézve, hogy a királyi ügyész és a törvényszéki elnök szeme láttára történnek ily dolgok, és orvoslás ellenük az igazságügyministeriumnál nincsen.

Én tehát kérem a tisztelt igazságügyminister urat, hogy még ministerségének rövid napjaiban, ha kedves emléket kiván nálunk hátrahagyni: méltóztassék e tárgyban sürgősen intézkedni. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: Közöltetni fog az igazságügyminister urral.

Szederkényi Nándor: Tisztelt ház! A tisztelt ministerelnök urhoz van egy kérdésem. *(Halljuk!)*

Hogy a hónapok óta tartó kormány-válság, mily befolyással van a közélet minden ágára, de különösen, hogy mily hátrányos az állami közigazgatás nagy gépezetére: azt, ugy hiszem magyaráznom nem szükséges. Ily válságos időben, midőn a kormány a lenni vagy nem lenni kérdés küszöbén áll: a hivatalos helyiségek is inkább társalgó termekké alakulnak át, mert hiszen midőn a közigazgatás mótora, a kormány a lenni vagy nem lenni küszöbén áll: képzelhetni, hogy a munkakedv, ilyenkor nem hogy fokozódnék, hanem alábbszáll, annyira, hogy teljesen el is lankad. Hónapok óta tart a válság. Néhány hete, hogy már határozottabb alakot öltött. Majdnem félhivatalos jellegü tudósitások értesitettek bennünket arról, hogy a kormány visszalép. Akkor az mondatott, hogy a válság megoldását az uralkodó szent-pétervári utja halasztja. Ma már jó ideje eltelt, hogy az uralkodó visszaérkezett Szent-Pétervárról s a válság megoldva mai napig sincs. Hogy a válság azon küszöbön áll, melyet jelezni bátor voltam: annak igazolása végett hivatkozhatom, nemcsak a kormányhoz közelálló lapok tanuságára, hanem félhivatalos, sőt hivatalos nyilatkozatokra is, mi több, positiv hir, hogy a kormány Bécsben már be is adta lemondását.

Hogy ezen állapot csak nem megakasztja a képviselőház működését is, az kétségkivüli; mert én a parlamentálismussal nem tartom megegyeztethetőnek, hogy a lelépés küszöbén álló kormány javaslatai tárgyaltassanak és szavaztassanak meg; nem tartom a parlamentálismussal megegyeztethetőnek, hogy határozatok hozassanak, melyek talán kisebb szerüek, de lényegökben mégis nagy befolyással lehetnek egy jövő kormány-rendszer politikájára; nem tartom a parlamentálismussal megegyeztethetőnek, hogy még ily határozatok is hozathassanak, egy lelépő kormány felelősségére. Ennélfogva van szerencsém a ministerelnök urhoz intézett indokolt kérdésemet előterjeszteni és egyszersmind kérem a fölvilágositást. (*Halljuk!*)

Az interpellatio igy szól.

„Interpellatio a ministerelnök urhoz!

Tekintve azt, hogy a hosszasan tartó kormányválság, mely néhány hét óta határozottabb kifejezést is vett, ily tartósságával csak károsan hat ki a közélet minden ágára;

tekintve, hogy a tartós válság, különösen az állami közigazgatás nagy gépezetét ejti bénultságba, ugy egyesek mint a közügy kiszámithatlan hátrányára;

tekintve legfőképen azt, hogy maga a törvényhozás sem képes működni ily körülmények között;

mert a parlamentalis elvekkel összeegyeztethetlen az, hogy visszalépés küszöbén álló kormány javaslatai tárgyaltassanak és szavaztassanak meg; vagy a visszalépés küszöbén álló kormány felelősségére hozassanak határozatok.

Ezen okoknál fogva kérdem a tisztelt miniszterelnök urat: való-e, hogy a kormány már tényleg beadta lemondását a koronának?

Hogyha még be nem adta, való-e az: hogy most rövid idő alatt beadni szándékozik? *(Derültség.)*

Van-e módjában és szándékában a tisztelt miniszterelnök urnak, működését oda irányozni, hogy a közélet minden ágára, de különösen az állami közigazgatásra oly károsan kiható eme tartós válság ügye mielőbb megoldassék?“

Szlávy József miniszterelnök: Tisztelt ház! Lesz szerencsém, a mennyire az interpellátiót egyszeri hallás után megérteni tudtam, rögtön felelni.

A tisztelt képviselő ur azt kérdi tőlem: igaz-e, hogy a kormány beadta ő felségének lemondását? Erre, azt hiszem, a tisztelt képviselő ur maga magának is megadhatta volna a választ; mert föltehető rólunk, hogyha az megtörtént volna, kötelességünknek tartottuk volna a tisztelt háznak bejelenteni. *(Helyeslés. Zaj a szélső baloldalon.)* A mennyiben a képviselő ur hirlapi félhivatalos és hivatalos közleményekre hivatkozik: erre nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy a mit a hirlapok irnak, arról én nem felelek. *(Derültség.)*

Hogy a kormány egy idő óta szándékozott lemondani: az igaz, az tény; mindamellett mig a kormány ezen a helyen van, mig a kormányt kezében tartja: kötelességét teljesiti és a ház előtt bármi tetteért felelni fog, a mint felelt eddig is. *(Helyeslés jobb felől.)*

Egyébiránt, miután már kérdés tétetett, van szerencsém jelenteni, hogy igenis ő felsége holnap meg fog érkezni Budapestre és holnap a ministerium be fogja adni lemondását. *(Helyeslés a szélső bal oldalon. Mozgás.)*

Szederkényi Nándor: A miniszterelnök urnak ezen kijelentésével meg vagyok elégedve.

Szlávy József miniszterelnök és pénzügyminister: Van szerencsém a tisztelt háznak beterjeszteni az államszámvevőszék jelentését a magyar kincstár nyugdijálladékáról a minister tanács erre vonatkozó észrevételével együtt. Kérem a pénzügyi bizottságnak kiadatni.

Elnök: Ki fog adatni a pénzügyi bizottságnak.

A központi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Vécsey József br. előadó: *(olvassa a központi bizottságnak a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó jelentését.)*

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni és annak idejében a ház napirendre tüzése fölött fog határozni.

Most a mult ülésben elfogadott törvényjavaslatok fognak harmadszor fölolvastatni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a meter-mérték behozataláról szóló törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a most harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot. *(Elfogadjuk!)* Tehát a méterrendszerről szóló törvényjavaslat véglegesen elfogadtatott.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa az 1872. évi VII. törvényczikk a) 20 és b) 10 czimeinek módositásáról szóló törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a most harmadszor fölolvasott törvényjavaslatot? *(Elfogadjuk!)* Tehát véglegesen elfogadtatott.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a magyar határőrvidék törvénykezésének ujjá szervezése folytán fölmerült költségtöbblet födözéséről szóló törvényjavaslatot.)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a most harmadszor fölolvasott és véglegesen elfogadott törvényjavaslatot? *(Elfogadjuk!)* Tehát véglegesen elfogadtatott.

A most harmadszor fölolvasott és véglegesen elfogadott törvényjavaslatok tárgyalás végett a főrendekhez fognak átküldetni és hogy ez még ma megtörténhessék: méltóztassanak a mai ülés jegyzőkönyvének arra vonatkozó részét meghallgatni.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, hitelesittetik. Következik a napirend, vagyis a kérvények tárgyalása.

Molnár Antal, a kérvényi bizottság előadója: Tisztelt ház! A kérvényi bizottság által előterjesztett XXXVIII-ik sorjegyzékbe foglalt kérvényekre nézve van szerencsém a bizottság véleményét ezennel előterjeszteni. *(Olvassa a kérvények XXXVIII-ik sorjegyzékének 1—18. számu kérvényét, melyekre nézve a kérvényi bizottság véleménye észrevétel nélkül elfogadtatik. Továbbá olvassa a 19. szám alatt az aranyos-medgyesi választó-kerület 1848-as körének a jezsuiták kiüzetése tárgyában, melyre nézve a bizottság véleménye a következő: „A kérvény a háznak hasonló tárgyban Majthényi Dezső képviselő ur által beadott határozati javaslattal együttesen leendő elintézés czéljából a képviselőház irodájába letétetni véleményeztetik.“*

Beőthy Algernon jegyző: Solymossy Bálint! *(Fölkiáltások: Nincs itt! Tovább!)*

Elnök: Elfogadja a tisztelt ház a kérvényi bizottság véleményét? *(Elfogadjuk!)* Tehát elfogadtatik.

Molnár Antal előadó: *(Olvassa a 20—21. számu kérvényeket, melyekre nézve a kérvényi bizottság véleménye változatlanul elfogadtatik; továbbá olvassa a 22. szám alatt az aranyos-medgyesi választókerület 1848-as körének kérvényét, egy önálló nemzeti bank tárgyában. A kérvényi bizottság véleménye a következő: „A ház hasontárgyu kérvény iránt hozott határozata értelmében jelen kérvény jelentéstétel czéljából kiadatik a ministerelnöknek.“)*

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Beismerem, hogy a kérvényi bizottság következetesen járt el, midőn ezen véleményét adta, miután a mult napokban és hetekben hasonló kérvényekkel, hasonló módon járt el. Én azonban bátor vagyok a tisztelt házat figyelmeztetni arra, hogy a körülmények e perczben különbözők: akkor volt egy pénzügyministerünk, Kerkapoly képviselő ur, ki ismételten kijelentette a ház előtt, hogy még ezen ülésszak alatt törvényjavaslatot fog beterjeszteni a bankügyben. Azon tisztelt minister urtól, ki jelenleg a pénzügyi tárczát kezeli: e tekintetben egyetlen szót sem volt szerencsénk hallani, nem mondott és nem tett semmit e tekintetben.

Már pedig, tisztelt ház, én elhiszem, hogy lehetnek eltérések a házban arra nézve, mi módon oldassék meg e fontos kérdés; de az iránt ugy hiszem nem forog fön többé kétség, hogy e kérdést minden áron minél előbb meg kell oldani.

Ha csak arról volna is szó, hogy hazánk ipara és kereskedése igazán közel áll a tönkre jutáshoz, — iparunk és kereskedelmünk már több mint egy év óta kénytelen 12—20%-nyi kölcsönökkel dolgozni, még a legszolidabb házak is, épen csak azért, mert a rendes hitelintézeteknél nem kapnak pénzt, — mondom, ha csak arról volna szó, hogy a hazának ez az érdemes osztálya a tönkrejutástól mentessék meg: még akkor is szent kötelessége volna a törvényhozásnak ez ügygyel sürgősen foglalkozni. De nálunk ez életkérdés, itt nemcsak egy osztályról, hanem magáról az államról van szó. Mert a pénzügyminister ur is be fogja vallani . . . . *(Nagy zaj.)*

Almásy Sándor: Mindig az elnöki széknél van a vásár.

Elnök: Fölhivom Almássy képviselő urat, hogyha csendet kiván, azt maga ne zavarja meg. *(Többen a szélsőbalról: Az elnöki széknél zavarják a csendet. Fölkiáltások jobb felől: Rendre!)*

Helfy Ignácz: A tisztelt kormány is be fogja látni, hogy sulyos körülményeink közt, midőn az állam deficitje napról napra növekszik, midőn olyan meglepetéseknek vagyunk kitéve, hogy egy szép nap azt mondják: fölfödöztek 14 milliónyi deficitet, ily körülmények közt Magyarországon partialis művelet nem segithet. Segithet rajtunk előbb-utóbb egy dolog: az, ha az ország lakosaiban az adóképességet növeljük. Ez lesz egyedül gyökeres orvoslási mód. Meg kell tehát tennünk mindent, hogy az ipart és kereskedelmet emeljük. Ha mi nyugodtan türjük, hogy a helyett hogy fejlődjék az ipar, még a kis meglevő is megbénittassék, tönkre juttassék: akkor hazánk financzialis helyzetére nézve nem látok menekülést. Épen ezért, miután erre a leghatályosabb mód a hitelforrások megnyitása: azt hiszem eljött a percz, midőn a háznak ki kell mondania, hogy ezen ügygyel a legsürgősebben kell foglalkozni és hogy utasitva legyen a kormány, hogy e kérdés megoldására a háznak alkalmat nyujtson.

Én tehát bátor vagyok inditványozni, hogy a kérvényi bizottság véleménye toldassék meg azzal, hogy e kérvény a ministeriumhoz azon hozzáadással utasittatik, hogy a bankügy kérdésének megoldására nézve még a folyó ülésszak alatt törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Csanády Sándor: Tisztelt ház! Titkos és nagy horderejü oka lehet annak, hogy a kormány mai napig sem terjesztett a ház elé törvényjavaslatot egy önálló független magyar nemzeti bank létrehozataláról; daczára annak, hogy az ország különböző vidékéről a képviselőházhoz beküldött kérvények következtében a volt pénzügyminister Kerkapoly ur igéretet tett e házban ünnepélyesen, hogy kötelességének fogja tartani, rövid idő alatt egy önálló nemzeti jegybank fölállitására nézve törvényjavaslatot adni be a képviselőházhoz. Én a kormány ezen mulasztásának okát azon szorosabb viszonyban hiszem lenni, mely az 1867. évi kiegyezés következtében a lajthántuli tartományok és Magyarország közt létrejött, minek következtében föladatott hazánk önállósága és függetlensége. Ezen közösügyek elfogadása következtében 654 millió forint adósságot fogadott el az akkori többség ezen nemzet nyakára, a mely kiegyezés következtében hazánk anyagi érdekeiről való rendelkezési jog egy idegen hatalomnak, a delegátiónak tétetett kezébe. Ha lennének a tisztelt képviselő urak közt többen, a kik netalán e szomoru és szerencsétlen helyzetnek okát, a melyben mai nap vagyunk, nem az 1867-ki kiegyezésből következtetnék: akkor azok bizonyosan annak okát, hogy mai napig sem látott napvilágot egy önálló független magyar jegybank fölállitására vonatkozó törvényjavaslat, nem kereshetik másutt, mint egy bizonyos titkos szerződésben, a mely által kötelezte a magyar kormány magát arra, hogy az osztrák érdekeket védeni fogja és az osztrák nemzeti bank ellenében nem fog egy önálló független nemzeti jegybankot fölállitani. Bármelyik legyen is az általam emlitett okok közül kutforrása annak, hogy

e nemzet kénytelen nélkülözni az önálló magyar bankot: én azt hiszem, hogy a képviselőháznak nem szabad tovább türni azt, hogy a kormány huzzahalaszsza e törvényjavaslat előterjesztését.

Hiszen uraim, nem azért van a magyar kormány, hogy idegen érdekeknek rendelje alá hazánk és nemzetünk érdekeit, mint ezt a legközelebbi időkben is tapasztaltuk.

Ha nem is emlitem föl a régebben mult időkben történteket, engedje meg a tisztelt ház, hogy fölhozhassam ezelőtt csak harmad nappal tett nyilatkozatát a tisztelt kereskedelmi minister urnak, midőn mi azt kivántuk és kértük, hogy a méterrendszer behozatalára vonatkozó törvényjavaslat életbeléptetése néhány évre halasztassék el, mig a köznép megismerkedik ezen idegen nevekkel: odanyilatkozott a tisztelt minister ur, hogy ezt tenni nem lehet, azon oknál fogva, mert Bécsben a lajthántuli tartományokban már a jövő évben életbe fog lépni a méter-rendszer.

Kérdem én, mire mutatnak az efféle eljárások? Nem-e arra, hogy a ministerek az idegen érdekeket a nemzet érdekeinél többre becsülik és elébe helyezik. Én tisztelt ház, tiltakozom a kormánynak ily eljárása ellen, mert a magyar kormánynak, a magyar nemzet érdekeinek kell, hogy szolgája legyen.

Ennélfogva kérem a tisztelt házat, méltóztassék határozottan oda utasitani a kormányt, hogy egy zárhatáridő alatt terjeszszen be egy magyar önálló független jegybank fölállitására vonatkozó törvényjavaslatot. *(Helyeslés szélső bal felől.)*

Elnök: Mielőtt szavazásra föltenném a kérdést, még egyszer föl fog olvastatni a kérvényi bizottság javaslata s a beadott módositvány.

Molnár Antal, a kérvényi bizottság előadója *(Ujra fölolvassa a kérvényi bizottság javaslatát.)*

Huszár Imre jegyző *(olvassa Helfy Ignácz által beadott módositást.)* A kérvényi bizottság szövegezéséhez tétessenek e szavak: „Azon utasitással, hogy ez ügy iránt még a folyó ülésszak alatt törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé.

Elnök: Méltóztassanak azok, kik a kérvényi bizottság véleményét elfogadják, fölállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja a kérvényi bizottság véleményét.

Molnár Antal előadó *(olvassa a 23. és 24. sorszám alattiakat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak, továbbá olvassa a 25. sorszám alatt az aranyos-medgyesi választó-kerület 48-as körének a polgári házasság törvénynyé emelése tárgyában kelt kérvényére a bizottság véleményét, mely szerint a kérvény: Az állam és egyház közti viszony rendezésére kiküldött 27-es bizottságnak kiadatni véleményeztetik.)*

Irányi Dániel: Tisztelt ház! a kérvényi bizottság a maga inditványa tételekor azon föltevésből indult ki, hogy a polgári házasság az egyház és állam közti viszonyhoz tartozik, s azzal szoros összeköttetésben van. Ezen fölfogás véleményem szerint hibás.

Az, vajon valamely egyház szabadon az államhatalom beavatkozása nélkül alakulhasson az, vajon szabadon az államhatalom befolyása nélkül kormányozhassa-e önmagát, az, vajon csupán saját erejéből tartsa-e fön magát, vagy pedig az állam részéről segélyben részesüljön: az igenis az állam és egyház közti viszony tárgya, és hogy különösen Magyarországra térjek, az, vajon a placetum föntartassék-e, az, vajon a jus patronatus fönmaradjon-e, az, vajon az alapitványi jószágok az állam által kezeltessenek-e, vagy pedig az autonom egyháznak adassanak-e át, az, vajon a kath. és görög főpapság kiváltságai fönmaradjanak-e vagy sem: ezek a kérdések igen is az egyház és állam közti viszonyt érintik; de az, vajon Magyarország polgára szabadon követheti-e hitét, az, vajon szabadon köthet-e házassági frigyet az országnak valamely gyermekével: ezek nem az állam és egyház közti viszonyra tartozó kérdések. Az első tisztán a lelkiismeret szabadságának, a második tisztán a törvény előtti egyenlőségnek kérdése.

Igy fogta föl ezen ügyet a magyar törvényhozás, igy a jelen, mint az ezt megelőző országgyülés.

Méltóztatik emlékezni, legalább azon képviselő urak, kik a mult országgyülésnek is tagjai voltak, hogy még 1869-ben, midőn a vallásszabadság iránt törvényjavaslatot nyujtottam be, a tisztelt ház, azt azon szerkezetben nem fogadta ugyan el, azonban utasitotta az akkori vallásügyi ministert, hogy egy hasonlót terjeszszen elő önmaga és azt boldogult Eötvös József báró teljesitette is. Ezen törvényjavaslatnak egyik pontjában azonként mint abban, melyet magam voltam szerencsés benyujtani, a polgári házasság is benfoglaltatott oly formán, hogy arról külön törvény fog intézkedni.

S maga a jelen országgyülés is, ha jól emlékszem, tavaly junius hóban az én inditványomra egy határozati javaslatot fogadott el, a mely szerint ugy a vallásszabadság, mint a polgári házasság behozatala iránt az illető ministerek törvényjavaslat benyujtására utasittattak.

E szerint tehát maga a magyar törvényhozás is ugy fogta föl a dolgot, hogy ezen két kérdés egyátalában nincs szoros összefüggésben azon kérdésekkel, a melyek az egyház és állam közti viszonyt

érintik. Nem látom annálfogva át tisztelt ház, hogy miért kell, a háznak ismételt határozatával ellenkezőleg, a polgári házasság ügyét elodázni, s azon bizottsághoz utasitani, a mely az állam és egyház közti viszony rendezése tárgyában küldetett ki. S s ha nincs erre ok a tárgynak összefüggése miatt: van igen sok indok arra, hogy ezen inditvány ne fogadtassék el, hogy ezen kérdések ne odáztassanak el tovább.

Naponként olvasunk a hirlapokban eseteket, a melyek minden gondolkozó, minden szabadelvü hazafit mély fölháborodással töltenek el; eseteket, a melyek azt mutatják, hogy Magyarországon a vallásszabadság, hogy Magyarországon a törvény előtti egyenlőség csak hiu ábránd.

Gyakran emlitettem, fájdalom, hogy gyakran kellett tennem azt, hogy a nazarenusok törvényen kivüli állapotban vannak; házasságokat kötnek, és ezen házasságokból gyermekek születnek, a mely házasságok törvényen nem alapszanak, a mely gyermekek következőleg törvényes gyermekeknek a biró által nem ismertethetnek el.

Naponként olvasunk eseteket, hogy honfitársaink külországba kénytelenek vándorolni, hogy e hazának valamely gyermekével törvényes frigyre léphessenek, mindamellett, hogy tudják, hogy ha a hazába visszatérnek: frigyük, törvényeink értelmében, érvényes házasságnak nem fog elismertetni, s következőleg a gyermekek is, melyeket nemzeni fognak, a törvényes gyermekek czimével és jogaival birni nem fognak; emlitettem továbbá egy esetet, mely, gondolom, ezelőtt két évvel történt, egy erőszakos keresztelésről, mely Zomborban adta magát elő, e századnak, s mondhatom, a kormány szégyenére; s naponként olvasunk eseteket, hogy a nép, nem lévén fölvilágositva arról, miként az, a mi törvényjavaslatként be volt adva, még törvényerővel nem bir, polgári házasságra lép, és azután részint azok, kik ily frigyet kötöttek, részint azok, kik ily kötésekre rábirták az illetőket, törvényesen büntettetnek.

De azért a mi kormányférfiaink a vallás- és közoktatásügyi, valamint az igazságügyminister urak, haladnak a maguk szokott utján, és nem törődnek sem polgártársaik jajjaival, sem, merem mondani, a nemzet becsületével. *(Közbeszólások szélső balról: Igaz!)* Az egyik a helyett, hogy a vallásszabadság iránt törvényt nyujtana be, vagy pedig egy nagy vallásfelekezetnek óhajtását az autonomia ügyében teljesitené: midőn körutakat tesz az Al-Dunán vagy Esztergomban, a kath. papság dicsőségét zengi inkább; a másik pedig a helyett, hogy azon kötelességet teljesitené, melyet a ház még a mult évben rárótt, — a polgári házasság iránti törvényjavaslat beterjesztését értem, — türi, hogy Magyarország törvényei egy ugynevezett szent-szék, — lucus a non lucendo, — egy püspök által lábbal taposstassanak. (*Igaz! szélső bal felől.*)

Méltóztassék visszaemlékezni azon esetre, melyet még a mult évben felhoztam. Egy szegény ember, ki feleségétől el akart válni, a váczi szentszékhez folyamodott.

A szent-szék törvényesen el is választotta őket ágytól és asztaltól. Következett volna, minthogy a felperes fél protestáns volt, a teljes elválasztás a gyálai törvényszék előtt. Ez sürgette a periratok áttételét, — miként az 1868-iki törvény rendeli, — sürgette ismételve, de mind hasztalan; évek évek után teltek, és a szent-széknek nem méltóztatott törvényes kötelességének eleget tenni. Végre folyamodott az igazságügyminister urhoz. Az igazságügyminister meghagyta a szent-széknek, hogy 30 nap alatt tegyen jelentést. A szentszék hallgatott. Következett ujabb folyamodás, ujabb rendelet, hogy felelősség alatt tartozik a püspök jelentést tenni. A püspök ur szépen a papirkosárba dobta a királyi minister rendeletét, és nem teljesitette azt.

Hajdan, tisztelt ház, a középkorban, ugy olvassuk a történelemben, voltak egyes várurak, kik erőditvényeikben bizva, daczoltak a kormánynyal, a királyi hatalommal. De elvégre is, midőn megunta a kihivást a király és annak képviselője: a kormány összeszedte erejét és megfékezte az ily daczos várurat. Ma egy püspök, egy szent-szék mer daczolni azon törvényekkel, melyeknek végrehajtását a ministerek fogadták, melyek végrehajtására a király esküt tett. *(Igaz! Ugy van! szélső bal felől.)*

És midőn ilyenek történnek az országban, midőn ezen esetek, lehetetlen, hogy minden gondolkozó hazafiban föl ne költsék a vágyat, miként elvégre a vallásszabadság biztositva és a polgári házasság behozva legyen, midőn a képviselőház is ismételve meghagyta az illető ministereknek, hogy kötelességüket teljesitsék: akkor uraim, nem történik semmi, és a képviselőház maga — ugy látszik — tehetetlen, a tehetetlen ministerekkel szemben. *(Ugy van bal felől.)* Valóban nehéz nem lenni keserünek!

De itt abba hagyom beszédemet. A ki meg akarta érteni ez ügynek fontosságát: megértette; azok, a kiknek tulajdonképen szólottam volna: nem fognak megérteni, ha több szót vesztegetnék is.

De minthogy nem akarom elodáztatni ez ügyet: annálfogva nem fogadom el a kérvényi bizottság inditványát, hanem tisztelettel kérem a házat, kérem az ország polgárainak jogai, kérem a szabadelvüség, kérem Magyarország becsülete, kérem a ház következetessége nevében: hogy a következő módositványt méltóztassanak elfogadni: *(Halljuk!)*

„Jelen kérvény az igazságügyministernek adatik ki oly meghagyással, hogy a képviselőház mult évi határozatának, mely szerint a polgári házasság behozatala iránt törvényjavaslat benyujtására utasittatott: még ez ülésszak alatt tegyen eleget.“ (*Élénk helyeslés bal felől és középen.*)

Molnár Antal előadó: Tisztelt ház! Nem szándékozom a dolog érdemére nézve nyilatkozni, mert, fölfogásom szerint, az nincs is a tanácskozás napirendjén. Egyébiránt annyit meg kell jegyeznem, hogy a midőn az előttem szólott képviselő ur tagadta ezen kérdésnek összefüggését az állam és egyház közti viszonyok rendezésével: ő maga bizonyitotta be az ellenkezőt; mert ép e kérdés alkalmából méltóztatott az állam és egyház közti viszonyoknak egész területére reflectálni.

Fölfogásom szerint, — s ez visszatükrözése a kérvényi bizottság fölfogásának is, — a polgári házasság kérdésének megoldása lényeges része az állam és egyház közti viszonyok rendezésének.

Hazánkban jelenleg az egyház kezeli kizárólag a házasságnak ügyét, kizárólag az egyház jurisdictioja alatt áll a házasfelek közti frigy megkötése. Akkor, midőn az állam által akarjuk e functiot teljesiteni: akkor nem teszünk egyebet, mint kizárjuk az egyházat bizonyos jogkörből, melynek eddig, a fönállott gyakorlat és az egyházi törvények szerint birtokában volt. Fölfogásom szerint ez által kétségkivül rendezzük, — legalább jurisdictio tekintetéből, — az állam és egyház közti viszonyokat is.

Azt mondani, hogy ez nem tartozik az állam és egyház közti viszonyok rendezéséhez: véleményem szerint, nem egyezik meg sem azon fölfogással, melyet e kérdésre vonatkozólag Európa-szerte tapasztalunk, sem azon fölfogással, melyre ép azon körülmény, mely az állam és egyház közti viszonyok rendezése czéljából egy bizottság kiküldésére szolgáltatott alkalmat, följogosit.

Fölhivom a tisztelt ház figyelmét azon nagyjelentőségü programm-beszédre, mely a bizottság kiküldésének indokául szolgált. Annak egyik lényeges része épen ezen kérdésre vonatkozik, és hogy ha ezt kizárnók azon bizottság működéséből, mely az állam és egyház közti viszony tárgyában van kiküldve: akkor lehetetlenné tennők azt, hogy azon bizottság munkálkodása organicus rendszert képezzen, és megfosztanók a bizottságot az állam és egyház közti viszonynak egyik lényeges irányban való rendezésétől.

Ennélfogva van szerencsém a kérvényi bizottság véleményét a tisztelt háznak elfogadásra ajánlani. (*Helyeslés jobb felől.*)

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Ha ezen kérdés egy akadémiai dissertatio tárgyát képezné: akkor megengedem, hogy a kérvényi bizottság előadójának sok okoskodása megállana. Hanem, miután itt egy, a ház által hozott határozat végrehajtása képezi az elhatározás tárgyát, azt ily okoskodásokkal elferditeni vagy épen meghiusitani nem lehet, nem szabad. A kérvényi bizottság előadója alig odázhatja el ezen ügyet, mert e részben azon kivül, hogy véleményét előterjeszsze, a kérvényi bizottságtól semmi más utasitása nincs; itt csak saját okoskodásait kivánja érvényesiteni. Azt hiszem, hogy mindazon érvek, melyeket Irányi képviselőtársam fölhozott, épen a mellett bizonyitanak, hogy az egyház és állam között fönálló viszonyok rendezése tárgyában kiküldött bizottság megbizatása keretébe nem tartozik a polgári házasság kérdése.

Igy fogta ezt föl a tisztelt ház is, midőn a kormányt a törvényjavaslat benyujtására utasitotta, azt bizonyitja azon ténykörülmény is, hogy ama bizottsághoz ezen kérdést nem utasitotta. Hogy mégis egy egyszerü kérés tárgyalása ötletéből a kérvényi bizottság előadója ezen, csak most fölmerült vélemény ellen a bizottság utasitása nélkül, ugyszólván, csak per tangentem ama bizottsághoz kivánja alaptalanul és következetlenül utasittatni a polgári házasság önálló törvényjavaslatra tartozó kérdését: azt én nem foghatom föl. Ennélfogva távolról sem lévén meggyöngitve azon érvek, melyeket Irányi képviselőtársam ismételve fölhozott; nem lévén bebizonyitva az, hogy a polgári házasság kérdésének megoldása az állam és egyház közti viszonyok rendezésének kérdésében kiküldött bizottság körébe tartozik: pártolom Irányi képviselőtársam módositványát, és kérem a kérvényi bizottság véleményének, mint alaptalan okoskodásnak, elvetését. (*Helyeslés a szélső bal oldalon.*)

Pauler Tivadar igazságügyminister: Irányi képviselő ur oly tényt hozott föl, melyet válasz nélkül nem hagyhatok; tudnillik azon tényt emlitette föl, hogy bizonyos házassági kérdésben a váczi püspökhöz az igazságügyministerium által kérdés intéztetvén, a püspök erre választ nem adott, és zárhatáridő tüzetvén ki, a zárhatáridő letelte után sem felelt, hanem — a mint a képviselő ur mondotta, — azt a papirkosárba dobta.

Biztosithatom a tisztelt képviselő urat és meggyőződhetik az igazságügyministerium irományaiból is arról, hogy igenis felelt a püspök; azon választ adta, hogy azon acták hibából vagy tévedésből az archivumban föl nem találhatók, hanem azoknak fölkeresése s a netalán hibásak felelősségre vonása iránt intézkedni fog. Nagy levéltárakban ez megtörténhetik. (*Fölkiáltások a szélső bal oldalon: Szép dolog!*) Nem akarom menteni a dolgot, de hogy ilyesmi megtörténhetik nagy levéltárakban: azt min-

denki beláthatja. Igy tehát sem dacz, sem ellenszegülés, hanem oly tévedés forog fönn, a miért az illetők feleletre fognak vonatni; de a mit nem lehet ugy magyarázni, mint azt Irányi képviselő ur magyarázta.

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Valóban tán jobb állapotban lett volna az ügy, ha a tisztelt igazságügyminister ur nem deriti föl ugy, a mint most áll; mert ha az, a mit Irányi képviselő ur fölhozott, gyanitani engedte a minister tehetetlenségét a püspöki hatalom irányában: a minister ur által adott fölvilágositás kétségen kivül hagyja azt, hogy bizony a minister tehetetlen ott, hol a püspökség és papság ellenszegülni akar. *(Helyeslés bal felől.)*

Igaz, hogy az ellenszegülés nem nyilt, nem világos, de olyan, mely megakasztotta az ügynek kibonyolitását, és igy a papság eléri azon czélját, hogy nem a törvény hajtatik végre, hanem az ő akarata érvényesül.

A mi magát a kérdést illeti, a kérvényi bizottság előadója azt mondja, hogy a kérdés érdemleges megvitatása e kérvény alkalmából ide nem tartozik. Én megengedem, ezen kérdés érdemleg meg volt vitatva akkor, mikor a ház nagy többséggel egy határozatot hozott e tárgyban, és ezt elfogadta.

Irányi tisztelt barátom mostani inditványa nem is czélzott egyebet, mint hogy a ministerium a képviselőház által már meghozott határozat végrehajtására intessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a kérvényi bizottság előadója, hogy ez az egyházi viszonyok rendezésének kérdéséhez tartozik. Ott is lehet rendezni; de a képviselőház máskép vélekedett, és ez iránt külön határozatot hozott; e határozatot pedig a kérvényi bizottságnak elmagyarázni és másfelé terelni jogában egyátalában nincs.

Azzal támogatja nézetét a kérvényi bizottság előadója, hogy emlékeztet bennünket azon programmszerü beszédre, melynek folytán az egyházi viszonyok rendezésére bizottság küldetett ki, és azt mondja, hogy, tulajdonképi lényegét tekintve, ezen kérdésnek ez is bele való.

A mi azon programmszerü beszéd lényegét illeti, az, az én nézetem szerint, egészen más. Igen szép szavakban adatott ott elő a dolog; de a lényeg tulajdonképen az volt, hogy a ház figyelme az épen szóban volt kérdéstől eltereltessék, és e kérdés megoldása in infinitum elhalasztassék. *(Mozgás jobb felől.)* Ez volt, nézetem szerint, a beszéd czélja, s akkor én ezt ki is fejeztem. Elmult azóta egy esztendő és ma is ott vagyunk, a hol akkor voltunk. Tehát egészen más volt azon beszéd czélja, mint a mit a kérvényi bizottság előadója abból kimagyarázni akart. Egyébiránt, miután a képviselőház ebben határozott, ugy hiszem, hogy ha magával következetlenségbe jönni nem akar: Irányi tisztelt barátom inditványát el nem fogadnia nem lehet. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* Részemről azt pártolom.

Csemeghy Károly: Épen az előttem szólott képviselő ur mondotta, hogy még nem lett volna oly világos, hogy ily ügyek megtörnek a püspökök akaratán és tetszésén, ha az igazságügyminister ur nem deritette volna föl az esetet.

Szabad legyen erre azt válaszolnom, hogy ha ez volna az egyetlen eset, melyben vegyes házasságok elválása kérdésében az iratoknak a polgári hatóságokhoz leendő áttételéről volt szó, ha ez lett volna az egyetlen eset, a mióta a törvény fönáll: lehetne talán ezen egy esetből következtetést vonni arra, hogy a papok átalános magatartása arra mutat, hogy folytonosan ellenszegülni akarnak a törvénynek. Minthogy azonban számtalan ilyen eset volt és csupán ez esetben történt, hogy a papság nem tette át az iratokat a polgári hatósághoz, és ezt sem indokolta azzal, hogy nem akarja áttenni, hanem azzal, hogy nem találja föl az iratokat, — tehát szemközt azon számtalan esettel, melyben a papság a törvény rendelete szerint jár el, egyetlenegy eset van, melyben a törvény rendeletét nem teljesithette: ugy hiszem, hogy a következetesség nem Simonyi képviselő ur mellett áll, hanem igenis a mellett, hogy a szent-székek teljesitik a törvény rendeletét és előterjesztik az iratokat, mikor a törvény rendeli. S ha egyes esetekben ez nem történik: nem lehet hivatkozni, mint Irányi képviselő ur tette, a hajdani Burgherrekre, mert hiszen a püspök azt mondja, hogy az iratok nem találhatók, hanem ha megtalálhatók lesznek, átteszi azokat.

Azt méltóztatott mondani, hogy nem arról van itt szó, hanem arról, hogy a ház határozata hajtassék végre. Én is azt mondom, hogy a tisztelt ház határozatának végrehajtásáról van szó. A tisztelt ház legutóbb, midőn ezen kérdésben nyilatkozott, egy nagy bizottság kiküldetését határozta el oly czélból, hogy ez az állam és egyház közt fönforgó kérdéseket tanulmányozza és tanácskozás tárgyává tegye, s ennek előterjesztése következtében fog a ház intézkedni.

Igenis, én is azt mondom, hogy a ház határozata teljesittessék, mert, tisztelt ház, nagy, terjedelmes kérdéseknek, sok egyes részletekből álló kérdéseknek darabonkénti megoldása — méltóztassanak elhinni — mindég veszélyes. Az egész területet egész viszonylataiban kell áttekinteni, mikor ily mélyreható, messze terjedő törvényhozási megállapodásról van szó.

Simonyi Ernő: Birósági szervezés.

Csemeghy Károly: Ez volt tisztelt ház inditó oka annak, hogy szemközt az egyes partialis határozatokkal, a tisztelt képviselőház egy nagy bizottságnak kiküldését határozta el, hogy minden az egyház és állam közt fönforgó viszonyokból származó kérdéseknek ezen bizottság tanácskozása utján jöhessen megállapodásra.

Hozzájárulok a képviselő urnak inditványához, hogy teljesittessék a tisztelt háznak akarata, véleményezzen ez ügy fölött a kiküldött bizottság. Ez ellen csak akkor volna kifogás tehető, ha azt volnának képesek bebizonyitani, hogy a polgári házasság semmiféle összefüggésben nincs az állam és egyház közti viszonyokkal. Nem hisem, hogy ezt pragmatice, a történt dolgoknak, a történet tényeinek ismerete után valaki állithatná. Még mindenütt, a hol ezen kérdés vita tárgyát képezte: a vita élét ezen szempont képezte. Lényegében az egyház és állam közti viszonyban sarkallik ezen ügy; mind barátai, mind ellenei ezen szempontokból veszik a fegyvereket, a melyekkel részint támadják, részint védik. Ha nem ismernők a más parlamentekben és törvényhozásokban történteket, ha nem ismernők az érveket, a melyek által itt ugy az egyik mint a másik részen a harcz folytattatik, ha egészen ujonczok volnánk ez ügynek viszonyában: akkor talán némi plausibilitással el lehetne hinni, hogy mi födöztük föl az ügyet, és annak minőségét mi fogjuk meghatározni.

De nem ugy áll a dolog; mert mindenütt a két hatalom közti kérdésnek tekintetett, és a magyar képviselőház is azon bizottsághoz utasitotta azt, mely ezen nagy kérdésnek megoldására lett kiküldve.

Én tehát pártolom az előadó ur, illetőleg a kérvényi bizottság véleményét.

Helfy Ignácz: Ha az előttem szólott tisztelt képviselő urnak theoriája állana is, hogy a polgári házasság kérdését okvetlenül vallási szempontjából kell tekinteni, s hogy — a mi mellékesen legyen mondva hibás állitás— az más országban is igy történik: ezen érvet akkor kellett volna fölhozni, midőn a képviselőház azon határozatot hozta, hogy e tárgy iránt a ministerium törvényjavaslatot terjeszen a ház elé. Mert hogy egy későbbi, nem határozat, hanem szónoklat vagy általános nyilatkozat megszüntessen egy határozatot, ezt ugy hiszem, a tisztelt képviselő ur sem akarhatja.

A mi a főérvet illeti — a mit az előadó is érintett, hogy lehetetlen különválasztani a kérdést, mert tény az, hogy a polgári házasság kivonja az egyház hatásköréből azon facultást, a melylyel jelenleg él. Bocsánatot kérek, ez tévedés; nem von ki semmit: mert a polgári házasság nem tiltja meg az egyháznak, hogy jövőre is ép ugy, mint a multban, e frigykötést meg ne áldja, miután nem tiltja meg az összekelőknek, hogy a polgári házasság után vagy előtt az egyházba menjenek, csak hogy az állam biztositani akarja magát, hogy az oly szerződések, melyek a polgári életben oly nagy következményüek, az állam tudtával köttessenek. Egyebet nem kiván a polgári házasság, mint azt, hogy ha valakivel szerződésre, házasságra akar lépni: az a polgári hatóság előtt történjék; de nem tiltja meg senkinek, hogy vallásos érzelmét követve, akár a polgári házasság előtt, akár utána, a templomba ne mehessen és ne kérje ki a pap áldását. Ez semmiképen nem következik.

Tényekkel tudnám bebizonyitani, hogy Csemeghy államtitkár ur tévedt, midőn azt mondotta, hogy ezen szempontból itélték meg mindenütt ez ügyet. Én jelen voltam Olaszországban, midőn a polgári házasság behozataláról szóló törvényjavaslat tárgyaltatott a parlamentben; nagy figyelemmel kisértem a vitát, de senki sem fogta föl ugy a dolgot, mint Csemeghy államtitkár ur.

Egyébiránt, tisztelt ház, a főok, mely engem a fölszólalásra késztetett, daczára annak, hogy több tisztelt barátom erélyesen és hatásosan támogatta az ügyet, azon szempont, melyet a tisztelt háznak becses figyelmébe vagyok bátor ajánlani.

Ha arról lenne abstracte szó, hogy vajon mi egy szabadelvü intézményt önállólag Magyarországba behozunk-e most, igen vagy nem: akkor meglehet, hogy némelyik helyesen azt mondhatná, hogy nem vesztünk azzal sokat, ha később történik is az meg. Ámde igen fontos körülményt kell tekintetbe venni.

A nemzetközi viszonyok akkép fejlődtek, hogy ezen intézménynek be nem hozatala igen rövid idő alatt komoly bajokat fog okozni a magyar törvényszékeknek. Bátor vagyok idézni két példát. Ismerek magyar embereket, kik külföldön, oly országban házasodtak meg, hol a polgári házaság be van hozva, tehát az ottani törvények szerint jogérvényes polgári házasságot kötöttek. Időközben egyik-másik hazajött. Gyermekei voltak, az apa meghalt. A rokonok pert inditottak az örökség miatt; azt mondták, hogy azon gyermekek a magyar törvény szerint nem törvényes gyermekek, mert a hazai törvények a polgári házasságot nem ismerik. Tudom, hogy e tekintetben a ministeriumhoz folyamodás történt, és a minister mai napig nem tudott határozni ez ügyben.

Mondok egy más példát, melyet a minapában egy külföldi consul beszélt el nekem. *(Halljuk!)* Florenczben történt. Három év előtt egy előkelő magyar ur elvett egy florenczi leányt polgári házasság utján. Két év mulva odahagyta az asszonyt és hazajött Magyarországba és itt ujból megházasodott. A florenczi törvényszék folyamodott az ittenihez ez ügyben. Az itteni törvényszékek azt mondták: uraim, mi ahhoz nem szólhatunk, ő jogszerüen házasodott meg itt,

mert nálunk a polgári házasság nem létezik, mert azt, a mi Olaszországban történik, el nem ismerhetjük.

Elismerem, hogy az államtitkár urnak igaza van, mikor arra int, hogy ezen ügy később másként fog megoldatni. Én hiszem is, hogy az itteni törvényszékeknek tekintetbe kell venni, hogy ő az ottani törvények szerint házasodott meg.

Tehát ezen két példa, melyet idéztem, mutatja, hogy ha rövid idő alatt be nem hozatik a polgári házasság Magyarországba: oly bonyodalmak fognak előfordulni, melyek számos családnak békéjét fogják megháboritani.

Én ezen oknál fogva főkép pártolom Irányi tisztelt barátom inditványát. *(Helyeslés bal felől.)*

Máttyus Árisztid: Tisztelt ház! Nem tagadom, hogy azok után, miket a miniszterelnök ur a létező kabinet-válságra nézve kinyilatkoztatott, alapos indok hozható föl a mellett, hogy a jelen percz talán nem a legjobban van megválasztva ezen vitának fölidézésére. Ha egészen elmarad, én részemről jobban szeretem; de akkor, midőn az fölidéztetik, s egyrészről a vitábani érvek — értem a kérvényi bizottság tisztelt előadójáét s Csemeghy képviselő urét — oly alakot öltenek, mely a háznak eddig s előbb hozott határozatainak mintegy meggyöngitésére szolgálhat, és a mely mindenesetre tévfogalmaknak terjesztésére szolgál okul: akkor lehetetlen a vitától tartózkodni, és annyit, a mennyit a jelen perczben a körülményekre nézve el lehet mondani, lehetetlen annyit legalább el nem mondani.

Én részemről, ha már fölszólaltam, azon meggyőződésemet sem akarom elhallgatni, hogy, bár nem tudjuk, mit hoz a jövő, hogy a válság mikép fog megoldást nyerni, hogy mily kormányt fogunk jövőre a házban tisztelhetni: mégis meggyőződésem az, hogy egy kormány sem számithat akár többségének állandó támogatására, a mely az egyház és állam közti viszonyok megoldását, a kor követelményeinek megfelelőleg következetesen s lehető gyorsan kezébe venni nem fogja. *(Helyeslés bal felől és a középpárt felől.)*

De ettől eltekintve, engedje meg a kérvényi bizottság tisztelt előadója hogy midőn emlékeztet fölszólalása arra a magyar közmondásra, hogy „Nemakarásnak nyögés a vége“, védelmezhessem talán nem épen némi czélzattal előadott érvét épen ezen közmondással való összehasonlitás ellen, és fölkérjem, hogy ily módon oly fontosságu ügynek, mint a polgári házasság kérdése, akadályokat fölszólalásával utjába nem gördítsen. *(Helyeslés bal és a középpárt felől.)*

Hasonlót lehet megjegyezni Csemeghy képviselő ur előadására; mert méltóztassék elhinni, hogy ha azon fölszólalások állanak, ha az azokban fölhozott érvek helyesek: akkor magunk ismerjük el, hogy oly óriási akadályok állnak a polgári házasság intézményének életbeléptetése előtt, hogy meg kell abba nyugodnunk, hogy talán csak évek folytán fognak ezen akadályok elhárittatni, és csak ezen akadályok elháritása után, csak évek, tehát csak évek mulva léptethető életbe a polgári házasság intézménye.

E föltevés teljesen téves; a polgári házasság intézményének félreértése, félremagyarázása. *(Helyeslés a bal s középpárt felől.)*

Először a tisztelt előadó ur azt mondja, hogy nem lehet, a nélkül, hogy az állam és egyház közti összes viszonyok megoldást ne nyerjenek, a polgári házasságot életbeléptetni; mert hiszen az egyháztól jogok vétetnek el, az egyház joggyakorlata korlátoltatik, az egyház jogköréből kiragadtatik valami. Ne méltóztassék ily tévfogalmat terjeszteni, midőn a polgári házasságról van szó; ez semmi egyéb, mint tévfogalom, vagy a polgári házasság intézményének nem-ismerése. *(Helyeslés bal és a középpárt felől.)*

Elmondta tisztelt képviselőtársam Helfy Ignácz, hogy a polgári házasság nem egyéb, mint állami jelleggel való fölruházása a házasság intézményének, polgári s politikai jogok biztositása tekintetéből. Ettől elkülönitve megáll a házasság, mint az egyes vallások dogmái szerint szentség, vagy egyházi intézmény. E kettő egymás mellett megállhat, sem egyiknek a másik rovására, sem a másiknak az egyik terhére nem szabad létezni akkor, ha a polgári házasság helyesen életbeléptettetik.

Igy s nem másképp fogjuk föl, mire Csemeghy tisztelt képviselőtársamat figyelmeztetni kivánom, a polgári házasság intézményét, és épen ezért nincsen azon szerves összeköttetésben a polgári házasság intézménye mindazon viszonyokkal, a melyek nálunk megoldást nyerendnek. Igen könnyü, tisztelt ház, fölismerni azon viszonyokat, a melyeket meg kell oldanunk az egyház és az állam közti viszonyok rendezése folytán. Meg kell oldanunk azon fontos kérdéseket, a melyek Magyarországban a vallási és tanulmányi alapokra vonatkoznak; meg kell oldanunk azon viszonyt, a melybe az államnak jövőre ezen alapokkal jönnie kell, s azon befolyást, melyet esetleg az állam azokra gyakorolhat. Rendezni és szabályozni kell az oktatás ügyrei befolyását az államnak; meghatározni és körvonalozni szükséges azon korlátokat, a melyeken belül az egyháznak is van joga ezen ügyre befolyni. Azt hiszem, e két fontos kérdést, mint az egyház és állam közti viszonyok rendezésére vonatkozót, Csemeghy képviselőtársam sem fogja kétségbevonni. Ezeken kivül itt van még az egyháznak eminens politikai joga, a melyet szabályozni kell; itt van még az egyháznak külön biráskodási, illetőleg egyszersmind külön competentiájának joga és kötelessége.

Ezzel a négy főcategoriával körülbelől jelezve vannak az egyház és az állam közti viszonyokra vonatkozó kérdések. Méltóztassék megengedni, hogy ha nem vagyunk is ujonczok ezen kérdéseknek tanulmányozásában: még sem tudunk szerves összeköttetést föltalálni a polgári házasság intézménye közt, — oly értelemben, a mint azt a modern jogéletnek már eddig a gyakorlatban meghonositott practikus jelentősége szerint el kell ismernünk, — és azon többi az egyház és állam közti viszonyok rendezése közt.

Ha magunk terjesztünk ily tévfogalmakat, ha mi csinálunk akadályokat: akkor nem fogjuk életbeléptethetni a polgári házasságot; ettől pedig azt hiszem ma, legalább már hét évi parlamentális kormányzat után, midőn volt elég időnk és alkalmunk a polgári házasság intézményét tanulmányozni, midőn annak jótékonysága a gyakorlatban már évtizedes tapasztalattal van bebizonyitva, tartózkodni nem lehet.

Én annyiban hibáztatom Irányi Dániel képviselőtársamnak javaslatát, hogy, tekintve a helyzetet, még azokra nézve is, a kik a legmelegebben óhajtják, hogy a legrövidebb idő, de mindenesetre még ezen ülésszak folyama alatt ezen törvényjavaslat benyujtassék, megnehezíti az állást szemben ezen javaslattal, mert terminust tüz ki, melynek megtartására ma a jövő kormányt kötelezni nem tudom: mennyiben czélszerü, s mennyiben nem, és annak esetleges elfogadása által oly határozatot hozunk, a mely talán végre nem hajtható. Ha Irányi tisztelt képviselőtársamnak mai igen meleg és szép beszéde, melynek minden részét és szavát teljesen helyeslem, csak egy erőteljes sürgetés akart lenni a kormánynyal szemben s a jövő kormányt, — mert, tekintve a ministerelnöknek mai nyilatkozatát, ezt lehet mondani, — csak mintegy serkenteni akarta volna a ház hozott határozatának emlékezetbe hozatalával, mintegy annak irányt akart volna adni ezen kérdésnek megoldására nézve: teljesen eleget tett volna a mostani helyzetben annak, mit tenni lehetett. A tisztelt képviselő ur oly terminust tüzött ki, melyet én legalább egész megnyugvással nem merek elfogadni, mert tudom, hogy ezen kivül is vannak fontos ügyek, a melyek halasztást nem szenvedhetnek, minő az államháztartás rendezése, az egyensuly helyreállitása, és a mai javaslattal sürgetett önálló hitelügynek megoldása. Ezek mind oly kérdések, melyek első sorban sürgősek, és nem tudom: vajon lehetséges lesz-e a jövő kormánynak a másik kérdést is a kitüzött határidőn belől a ház elé hozni.

Én tehát részemről a javaslatot nem fogadhatom el; hanem ismétlem abbeli meggyőződésemet, hogy nem félek attól, hogy ezen ház többsége ezen kérdést jövőre is elodázni engedje, és óhajtom, hogy ne csalódjunk az alakulandó kormányban arra nézve, hogy ezen kérdésnek lehető leggyorsabb megoldását elő fogja mozditani, és javaslatát erre nézve be fogja adni. *(Helyeslés bal felől és a középpárt részéről.)*

Csiky Sándor: Tisztelt ház! *(Mozgás. Halljuk!)* Én ugyan el voltam arra készülve, hogy a velem szemben ülő ellenpárt tagjainak bizony sem a mostani, sem az azelőtti, sem az ezutáni beszédeim tetszeni nem fognak; nem pedig azért, mert én mindig a valódi alkotmányos fogalmak és a parlamentálismus kellékeiből, az alkotmányos szabadság, nemzeti önállóság, nemzeti függetlenség szempontjából indulok ki beszédeimben, akármelyik alkalommal kellessék képviselői állásomnál fogva hozzászólani az ügyhöz; azért tehát, hogy ez nem fog tetszeni és nem tetszett ez előtt, az onnan ered, mert egészen ellenkező fogalmaink, egészen ellenkező elveink vannak. Én akarok szabad magyar alkotmányos hazát, önök akarnak osztrák közösügyes gyarmatot. *(Élénk helyeslés szélső bal felől. Derültség a jobb oldalon.)*

Tehát mondom, ezen két homlokegyenest ellentétben álló elvből kiindulás bizony öszhangzást a vélemények közt teremteni, azt hiszem, sohasem fog.

Szólok tehát a dologhoz. Ki akarom jelenteni röviden, hogy a kérvényi bizottság véleményét azon kérvényre vonatkozólag, melyben az aranyos-medgyesi 48-as kör a polgári házasság behozatalát sürgeti, nem fogadhatom el. Nem fogadhatom el, tisztelt ház, azon indokolásnál fogva, melyet a tisztelt előadó ur a bizottsági vélemény támogatására föllhozott; de nem fogadhatom el sem lényegét, sem alakját, mert az nem tartalmaz egyebet, mint egyszerü megsemmisitését a háznak ezelőtt már ez érdemben hozott határozatának.

A tisztelt ház elhatározta, hogy a polgári házasság ügyében megbizatik az igazságügyminister, mikép még ezen ülésszak alatt adjon be törvényjavaslatot a polgári házasság behozatala érdekében a házhoz; és mikor avval megbizta az igazságügyminister a ház, ugyanabban a kérdésben a kérvényi bizottság nem azt mondja most, hogy sürgeti annak a törvényjavaslatnak a ház asztalára való letételét; hanem azt mondja, hogy az állam és egyház közti viszony rendezésére kiküldött bizottsághoz tétessék át. Ez homlokegyenest ellenkezik ugyanazon tárgyban már a ház által meghozott határozattal, és ha ellenkezik azzal, el kell törölni.

Kérdem: vajon egy határozatot, melyet a tisztelt ház egyszer meghozott, lehet-e ily módon érvényéből és értékéből kiforgatni? és lehet-e azt a parlamentális gyakorlattal összehangoztatni? Ezért én határozottan ragaszkodom Irányi Dániel tisztelt képviselőtársam módositványához, a melynélfogva a nagyfontosságu kérdés többé az örökkévalóságig el

ne halasztassék, minden művelt európai népnek botrányára és gunyára. (*Derültség jobb felől.*)

Tessék elhinni, ez ma már életkérdés, s helyén lett volna, hogy akkor léptetett volna már életbe, midőn a tisztelt ház az izraelitákat polgári jogokkal fölruházta; akkor, mondom, kellett volna a polgári házasságról szóló törvényt egy füst alatt megalkotni, s ekként valódi értelemben vett polgári jogegyenlőségben részesiteni izraelita honfitársainkat; és mivel akkor nem alkották meg ezen törvényt, ez azóta is sok kellemetlenségre s viszályra adott okot.

Én tehát e kérdésnek elodázását igen károsnak és az alkotmányosságra nézve veszélyesnek tartom; különösen ha ily hangok emeltetnek, mint a milyeneket itt hallottam, hogy az egyház és az állam közti viszony képezi a házasság ügyét, és hogy ezt az egyháznak ily módon való beleegyezése és befolyása nélkül rendezni nem lehet. Ugyan, tisztelt ház, hol van az az állam, (*Derültség jobb felől.*) azt kérdezem én a tisztelt háztól, hogy a magyar haza államában, hol rejlik a különálló másik állam, a melylyel csaknem concordatumot kötni kelletik, és a melyet ugy kell tractálni, mint egy külön nemzetet, mely nem Magyarország kiegészitő részét képezi?

Én azt hiszem, tisztelt ház, hogy ez egy igen téves, káros és alkotmányellenes fogalom. A tisztelt házban képviselve van minden országrész, minden osztály, s minden nemzetiség Á-tól Z-ig, s igy a katholikus egyház is képviselve van. Midőn tehát törvények alkotásával foglalkozunk: akkor nem lehet egy kérdés fölvetése alkalmával azt mondani, hogy az egyházi urakat először meg kell kérdezni: tetszik-e nekik ez vagy sem? Ez, mondom, minden alkotmányos szabadelvü fogalomnak kigunyolása, arczulverése. (*Igaz! Ugy van! szélső bal felől.*)

Hiszen, tisztelt ház! méltóztatnak emlékezni, hogy az 1790-dik XXVI-ik törvényczikk alkotásánál ott voltak az egyházi urak is, — akkor még nem népképviselet alapján, hanem saját személyeikben, vagy mint a káptalanok küldöttei, a főrendek közt pedig mindnyájan ott ültek az érsekek, püspökök, — és egyhangulag ellene szavaztak mindannak, a mi befolyásukat és jogaikat bármi tekintetben megszoritani látszott. Abba a törvényczikkbe sem egyeztek bele, sőt ellenmondást adtak be, de ez ellenében azt mondta a törvényhozás: „Contradictionibus cleri non obstantibus et in perpetuum nihil valentibus.“ (*Fölkiáltások a szélső bal felől: Ugy van!*)

Ha tehát akkor nélkülök, ellenök, tetszésük ellenére lehetett határozni már sokkal nagyobb fontosságu dologban, milyen például a vallásszabadság, mi ott kérdésben forgott: ma már ne lehetne ugyan azt tenni a népképviseletnek? (*Igaz! Ugy van! a szélső bal felől.*)

De tovább megyek, tisztelt ház! vajon házassági ügyekbe a szent István idejétől, a midőn a katholikus vallás papjai befogadtattak: nem mindig a törvényhozás intézkedett-e? Még ha régi törvényeinket megtekintjük is, azokban megtaláljuk annak meghatározását, hogyan házasodhatnak a papok, (*Derültség. Élénk fölkiáltások: Halljuk!*) és lehet-e nekik több feleséget tartani, lehet-e és kell-e a püspököknek, érsekeknek, házas embereknek vagy nőtlen embereknek lenni? Ott vannak András, István és Kálmán törvényei. Nézzük meg a 11—12-ik századból valókat. Azokban már ki van mondva, miként házassági ügyekben bizony nem a pap urak rendezkednek, hanem rendelkezik egyenesen azon nemzet, nép és annak törvényhozása, melyet azok az ügyek legközelebbről érdekelnek. Mert kérdem, hogyan rendelkezhessenek ők, a kiknek VII-ik Gergelynek a papi nőtlenség behozatalát elrendelő intézkedése a házasság gyakorlatát megtiltotta? (*Derültség.*)

Ő nekik semmi közük hozzá, semmi befolyásuk, semmi érdekük ezen tekintetben, csupán csak az ő zsebüknek megtöltése, (*Derültség.*) és e mellett a világi hatalom fölé saját hatalmuknak illetéktelen fölülhelyezése. És ennek dédelgetése kéretik a háztól. Ez a következése az eddigi rosz eljárásnak, azon intézménynek, mely nem törvényhozás utján, hanem idegen hatalom parancsszava folytán kapott lábra, és a mi átalában az ország, sőt mondhatni, az egész világ népére nézve ártalmas, veszélyes: annak föntartása iránt a népképviselőknek kell-e buzogni és állitani, hogy a mi elvitázhatlanul, kétségbevonhatatlanul gyakorlatban állott, azon jog gyakorlata kétségbevonassék, és e polgári és társadalmi viszonyt illetőleg megalkotott törvényeket meg kell-e tagadni és kérdésbe tenni, hogy ezen jog az egyház tagjainak beleegyezése nélkül a törvényhozás által el nem intézhető: én ezt meg nem foghatom, az ilyen okoskodásnak semmi alapját nem látom, ez vagy lefüggésből vagy nemtudásból ered.

Ennélfogva, tisztelt ház, én nem akarván unalmas lenni a ház előtt, (*Halljuk! Halljuk!*) röviden kijelentem, hogy a ház határozata iránt mindenki tisztelettel és engedelmességgel tartozik, ki azt végkép megrontani nem akarja: ennélfogva én a kérvényi bizottság véleményét nem fogadom el, hanem Irányi képviselőtársam inditványára szavazok. (*Helyeslés a szélsőbal oldalon.*)

Huszár Imre: Nem szándékozom fejtegetni Csemeghy tisztelt képviselőtársam subtilitásait, melyekben ő az egyházat és az államot mint külön hatalmakat egymással mintegy párvonalba helyezni akarta. Sophismával sok mindent el lehet ütni, csak a tényeket nem. Sophismával méltóztatott a képviselő ur s a kérvényi bizottság előadója elütni akarni

a tényeket akkor, mikor Pest belváros érdemes képviselője junius 28-ki beszédét, és a háznak junius 30-kán ez iránt hozott határozatát ugy igyekezett magyarázni, hogy mindazon kérdések, melyekben netán az állam és egyház érdekelve lehetnek: annyira okvetlenül egy kalap alá tartoznak, hogy egyik a másik nélkül el nem intézhető, s hogy a kiküldött bizottság concentrice működvén, mindazon kérdések, melyeket tárgyalni fog, csakis egyszerre hozhatók a ház elé és egyszerre intézhetők el.

Nekem volt szerencsém a junius 30-ki határozatot provokálni akkor, a mikor a junius 28-ki nagy beszéd benyomása alatt kértem a tisztelt házat arra, méltóztassék elhatározni, hogy ezen bizottságnak utasitásul adassék: szem előtt tartani azon elveket és szorosan azok szerint eljárni melyek a 28-ki beszédben foglaltattak.

A mit azonban Csemeghy Károly tisztelt képviselő ur és a kérvényi bizottság előadója mondott: a junius 28-ki beszédben nem foglaltatik, hanem foglaltatik ép ellenkezője. Mert, ha ez foglaltatott volna benne, szemben a ház fönállott határozatával: én a másik határozatot azzal szemben nem igyekeztem volna proponálni, és kétségkivüli, hogy a többség nem fogadta volna el.

Deák Ferencz tisztelt képviselő ur junius 28-án ezt mondotta: „Még egyet hozok föl. Előttünk van és reménylem, nem hosszu idő mulva a ház elé kerül a polgári házasság kérdése. A polgári házasság, nézetem szerint, absolut nem vallási, hanem tisztán polgári kérdés.“ (*Élénk helyeslés.*)

Tovább menve a tisztelt képviselő ur, a polgári házasságról megemlékezve, a második módra nézve igy szól: „Azonban a polgári házasság egészen más. Ott az állam azt mondja, hogy a házasság nem egyházi szertartás, hanem polgári szerződés, és pedig a legfontosabb, mely alapja a legitimitásnak, successionak stb. Én tehát, mint állam, megkivánom, hogy e polgári szerződés előttem köttessék, annak egyházi részét azután végezzétek el a magatok papjai előtt.“

A junius 30-ki határozatnak tehát, a mely határozat indokolásában határozottan e beszédre hivatkozott, nem lehet azon értelme, melyet — valljuk meg, — meglehetősen merész elcsavarás által a kérvényi bizottság tisztelt előadója annak tulajdonitani méltóztatott. A junius 30-ki határozatnak értelme az volt, hogy mindezek a kérdések és különösen azok, melyek az egyház és állam közötti viszony azon kérdéseivel, melyeket tisztelt barátom Mátyus Arisztid fölemlitett, jelesen a közjogi kérdések, továbbá a vagyon kérdésével szoros összefüggésben nem állanak, ezen bizottság által előzetesen és soronkivül is megvitathatók és megvitatandók; annyival is inkább, mivel a ház határozata már előbb meghagyta a ministeriumnak, hogy ez irányban törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé.

Ha e fölfogásból indult volna ki tisztelt előadó ur, — melyet most helyeselni látszik, — akkor talán a vita megröviditése tekintetéből czélszerü lett volna ily modorban formulázni a kérvényi bizottság jelentését, vagy legalább az indokoló beszédben annak nem adni oly értelmet, mely ezen értelmezést, melyet most maga is elfogadni látszik, kizárja.

Én tehát azt hiszem, tisztelt ház, hogy ép a junius 30-ki határozat következtében e kérdés azok közé tartozik, melyek külön tárgyalhatók, és melyekre nézve az illető bizottság utasitható lesz legalább arra, hogy jelentését előbb tegye meg, mely esetben megtörténhetnék az is, a mit Irányi Dániel tisztelt képviselő ur határozati javaslatában kiván, hogy e jelentés alapján utasittatik a kormány még ez ülésszakban egy javaslat előterjesztésére. (*Élénk helyeslés.*)

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Azok után, a miket az előttem szóló tisztelt képviselő ur előadott, igen kevés mondani valóm van. Magam is azon meggyőződésben vagyok, hogy a polgári házasság kérdését az állam és egyház közötti kérdésekkel ugy összekapcsolni, mint a mely elválhatlan kapcsolatban van azokkal, és csak azokkal együtt oldható meg: nem lehet, nem szabad s a dolog természetéből nem foly. És valóban, azon tisztelt képviselőtársam, ki juniusban ama nagy beszédet tartotta, mely szabadelvü programm gyanánt üdvözöltetett az országban, ugy hiszem, nem köszönné meg, ha most már az ő beszédére hivatkozva, minden oly kérdést ugy akarnak némelyek föltüntetni, mint a melyek csak együttesen egészükben oldhatók meg. Mert ha ezen fölfogás elfogadtatnék: akkor valóban azon beszédnek hatása nem lett volna a kérdés szabadelvü megoldásának siettetése; hanem lett volna a megoldásnak kiszámithatlan időre való elhalasztása, (*Igaz! bal felől.*) vagyis eredményezte volna azt, hogy nagyon sokat akarván, ne tegyünk semmit. (*Helyeslés.*) Azt, hogy a polgári házasság kérdése a 27-es bizottsághoz helyesen utasitható: nem tagadhatom, nem tagadhatom pedig azért; mert kétségtelen, hogy a képviselőház azon határozata, mely a ministeriumot e részben utasitotta: korábbi keletkezésü, mint azon határozata, mely egy bizottságot rendelt kiküldetni az állam és az egyház közötti viszonyok rendezésére nézve, s ezek közt a polgári házasság kérdésében is. A későbbi határozat tehát, az én meggyőződésem szerint, és azt hiszem, hogy a parlamentális szokás szerint, is lerontja az előbbi határozatot.

Különben is őszintén megvallva, némileg furcsa dolognak tartanám, hogy a képviselőház épen azon napon utasitsa a ministeriumot valaminek megtételére, a mely napon a ministerelnök bejelentette,

hogy 24 óra mulva a ministerium beadja lemondását. De ha elismerem, hogy a 27-es bizottsághoz jogosan lehet a polgári házasság kérdését utasitani: nem ismerhetem el azt, hogy ugy kelljen oda utasitani, hogy arról minden egyéb tárgyakkal együtt, tehát legjobb esetben hosszu idő mulva tegyen jelentést. Épen azért, midőn a fönebbi okoknál fogva Irányi igen tisztelt képviselőtársam határozati javaslatát nem pártolhatom, nem fogadhatom el a kérvényi bizottság által benyujtott szövegezést sem; hanem kivánom, hogy az ugy módosittassék, hogy ezen kérvény a 27-es bizottsághoz áttétessék azon utasitással, hogy a polgári házasság ügyében előzetesen terjeszsze be jelentését. (*Általános helyeslés.*)

Molnár Antal előadó: Azok után, miket a közvetlenül előttem szólott tisztelt képviselő ur mondott, igen kevés észrevételt kell tennem azon szavakra, melyeket Huszár Imre képviselő urtól volt szerencsém hallani. A tisztelt képviselő ur az én fölszólalásomban merész elcsavarást födözett föl. Megvallom, hogy az ő okoskodásában, melyet szavaimhoz füzött, sokkal könnyebben lehetne föltalálni az elcsavarást; s ezt annál inkább állithatom, mert egy szóval sem mondottam, hogy a polgári házasság kérdése elválhatlan összefüggésben áll a többi kérdésekkel, melyek a 27-es bizottsághoz utasittattak. Én csak azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy a 27-es bizottsághoz kell ezen kérdést utasitani, és ezen véleményem leghelyesebb s legfényesebb igazolását épen az előttem szólott Tisza Kálmán képviselő ur szolgáltatta. S mert magam is meg vagyok győződve arról, hogy semmi sem akadályozza, hogy az állam s egyház közti viszonyok rendezése tárgyában kiküldött bizottság előlegesen is beterjeszsze jelentését a polgári házasságra nézve: én részemről elfogadom azon módositást, a melyet a kérvényi bizottság véleményéhez előttem szóló képviselő ur tett.

Elnök: Nem lévén senki többé szólásra följegyezve, szavazásra fogom föltenni a kérdést. Mindenekelőtt föl fognak olvastatni a módositványok.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa Irányi Dániel határozati javaslatát és Tisza Kálmán módositványát.*)

Elnök: A szabályok értelmében legelőször is a kérvényi bizottság javaslata lenne szavazásra bocsátandó, ha valaki ragaszkodik hozzá. (*Föllkiáltások: Nem fogadjuk el!*) Ehez legközelebb áll Tisza Kálmán módositása, a kik elfogadják, méltóztassanak fölállani. (*Megtörténik.*) A többség tehát elfogadta.

Ezzel a kérdés tárgyalása be lévén fejezve, következik a honvédelmi törvényjavaslatok előleges tárgyalására kiküldendő bizottság megválasztása. Föl fog olvastatni a névjegyzék, méltóztassanak a szavazati jegyeket beadni.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa a névsort, a képviselők beadják szavazati jegyeiket.*)

Elnök: A beadott szavazatok össze fognak számittatni, és az eredmény a legközelebbi ülésben fog kihirdettetni. Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve.

Ugy hiszem, tisztelt ház, természetesnek fogja találni, hogy a fönforgó körülmények közt lehetetlen üléseket tartani; ennélfogva fölhatalmazást kérek a tisztelt háztól, hogy a legközelebbi ülést szokott módon kihirdethessem. (*Helyeslés.*)

Kérdés intéztetett: vajon az osztályok tanácskozhatnak-e. Én azt hiszem, hogy a jelen körülmények közt ez is lehetetlen. (*Helyeslés.*)

(*Az ülés végződik d. u. 1 órakor.*)

217. országos ülés

1874. márczius hó 23-án

Perczel Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A ministeri kinevezésekről szóló kir. leirat és kinevező oklevél, valamint Bittó István kinevezett ministerelnöknek a képviselőházi elnökségről lemondási levele bemutattatnak. Az uj kormány bemutatása. A delegatiok összehivásáról szóló kir. leirat bemutatása. Tisza Lajos szabadságidőt kap. Ghyczy Kálmán és Bartal György lemondanak, Horváth Gyula végleg igazoltatik. A véderő fejlesztése czéljából kiküldött 15-ös bizottságba megválasztott tagok nevei kihirdettetnek. Máttyus Arisztid a képviselőségről lemond. Kérvények bemutatása. Csernátony Lajos kérdése az üléseknek a husvéti ünnepek miatt meddig tartása iránt. Az elnökválasztás a következő ülésre határoztatik. Miletics Szvetozár a szerb congressus mikor tartása iránt interpellálja a kormányt. A gazdasági bizottság bemutatja a havi költségvetést. A kérvények XL. sorjegyzéke bemutattatik.

A kormány részéről jelen vannak: Bartal György, Bittó István, Ghyczy Kálmán, Pauler Tivadar, gr. Pejachevich Péter, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, Trefort Ágost, b. Wenckheim Béla, gr. Zichy József.

(*Az ülés kezdődik d. e. 12 órakor.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyve fog hitelesités végett fölolvastatni.

Széll Kálmán jegyző (*olvassa a márczius 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van. A mai ülés jegyzőkönyvét Mihályi Péter, a szólni kivánók neveit Szeniczey Ödön és Beőthy Algernon jegyző urak fogják jegyezni.

Mély tisztelettel bemutatom a tisztelt háznak ő felségének az országgyüléshez intézett kegyelmes leiratát. (*Halljuk!*)

Széll Kálmán jegyző (*olvassa:*)

Mi I. Ferencz József, Isten kegyelméből Austria császára, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.

Hű Magyarországunk s társországai zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az Általunk 1872. évi szeptember hó 1-ső napjára Pest szabad királyi városunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, királyi üdvözletünket.

Kedvelt hiveink! Miután őszintén kedvelt hivünket vitézlő okányi Szlávy Józsefet saját kérelme folytán magyar ministerelnöki állásából kegyelmesen fölmentettük: magyar ministerelnökünkké őszintén kedvelt hivünket vitézlő Bittó Istvánt, a magyar országgyülés képviselőháza elnökét, neveztük ki.

Miről hűségteket ezennel értesitjük.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Budán, 1874. márczius hó 21-én.

Ferencz József s. k.
Szlávy József s. k.

Elnök: A képviselőház ezen kegyelmes királyi leiratot hódoló tisztelettel tudomásul véve, a leirat szokott módon a főrendiházhoz kihirdetés végett fog átküldetni. Ennek kapcsában van szerencsém beterjeszteni Bittó ministerelnök ur következő átiratát.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa Bittó ministerelnök átiratát.*)

Méltóságos alelnök ur!

Ő császári és apostoli királyi Felsége mai napról kelt legfelsőbb elhatározásával az összes ministeriumnak hivatalbeli lemondását legkegyelmesebben elfogadván, Szlávy József urat ministerelnöki állásától saját kérelme folytán legkegyelmesebben fölmenteni, egyszersmind pedig mai napról kelt, hiteles másolatban mellékelt legfelsőbb kéziratával engem magyar ministerelnökévé legkegyelmesebben kinevezni, s az egyes ministeri állomások betöltése iránti javaslattétellel legkegyelmesebben megbizni méltóztatott.

Ezen legmagasabb megbizatás következtében egyes ministeri állomások betöltése iránt előterjesztett javaslatomat ő felsége ugyancsak a mai napon kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben elfogadni méltóztatván: van szerencsém az erre vonatkozó legfelsőbb elhatározás hiteles másolatát azon hozzáadással méltóságodnak tisztelettel átküldeni, hogy Szlávy József urnak a magyar ministerelnöki állástól fölmentetése s az én kineveztetésem tárgyában az országgyüléshez intézett legkegyelmesebb királyi leiratot a legközelebb tartandó képviselőházi ülés alkalmával lesz szerencsém méltóságodnak kihirdetés végett kézbesiteni.

Fogadja méltóságod kiváló tiszteletem nyilvánitását.

Budapesten, 1874. évi márczius hó 21-én.

Bittó s. k.

Magyar ministerelnököm előterjesztése folytán személyem körüli ministeremmé báró Wenckheim Bélát, igazságügyi ministeremmé Pauler Tivadart, vallás- s közoktatásügyi ministeremmé Trefort Ágostont, horvát-szlavon-dalmátországi ministeremmé gr. Pejachevich Pétert, közmunka- és közlekedésügyi ministeremmé ifjabb gr. Zichy Józsefet, honvédelmi ministeremmé Szende Bélát, belügyi ministeremmé gr. Szapáry Gyulát, országos pénzügyministeremmé Ghyczy Kálmán országgyülési képviselőt, *(Éljenzés jobb felől és a középen.)* s végre földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeremmé Bartal György országgyülési képviselőt *(Éljenzés jobb felől.)* ezennel kinevezem, illetőleg eddig is viselt állásaikban ujólag megerősitem.

Az illetőkhöz intézett kéziratimat további intézkedés végett idezárom.

Kelt Budapesten, 1874. évi márczius hó 21-én.

Ferencz József s. k.
Bittó István s. k.

Elnök: A ministerelnök ur ezen átiratatát a tisztelt ház tudomásul veszi.

A képviselőház elnökének átiratát van szerencsém beterjeszteni.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa az átiratot.)*

Méltóságos elnök ur! Tisztelt képviselőház!

Ő császári és apostoli királyi felségének folyó hó 21-én kelt legkegyelmesebb elhatározásával magyar királyi ministerelnökké kineveztetvén, midőn ennek következtében ugy Pozsonymegye duna-szerdahelyi választó-kerülete képviseléséről, valamint a képviselőház elnökségéről ezennel leköszönnék: engedje meg a tisztelt képviselőház, hogy őszinte hálás köszönetemet fejezhessem ki azon jóakaratu támogatásért, melylyel másfél éven át viselt elnöki tisztem betöltésében mindenkor gyámolitani méltóztatott.

A tisztelt képviselőház további szives jó indulatába ajánlott mély tisztelettel maradtam

Budapesten, 1874. márczius 23. Alázatos szolgája Bittó István s. k. *(Éljenzés.)*

Elnök: A képviselőház elnökének ez utóbbi állomástól történt lemondását buzgó és részrehajlatlan működésének elismerése mellett tudomásul veszi.

Az uj választás iránt pedig szokott módon az elnökség részéről meg fognak tétetni a szükséges intézkedések. *(Helyeslés.) A ministerek a terembe lépnek. Zajos, hosszasan tartó éljenzés.)*

Bittó István ministernök: *(A ministerek állva hallgatják a beszédet.)*

Tisztelt ház! Az imént fölolvasott kegyelmes királyi leiratok által ő felsége engemet ministerelnöknek, gróf Zichy József előbbi kereskedelmi ministert közmunka- és közlekedésügyi, — Ghyczy Kálmán képviselőt pénzügyi, — és Bartal György képviselőt kereskedelmi ministernek kinevezni, a többi ministereket pedig előbbi állásaikban megerősiteni méltóztatván, midőn az igy megalakult ministeriumot bemutatni és annak számára a tisztelt ház szives jóindulatát, közreműködését és támogatását kérni szerencsém van: kötelességemnek ismerem, habár csak átalános körvonalakban és röviden előterjeszteni a kormánynak nem annyira programmját, miután e kifejezés talán igen tág lenne megjelölni azt, mit ez alkalommal tenni szándékozom, mint inkább csak annak ez idő szerinti álláspontját.

Mielőtt azonban ezt tenném: legyen szabad egy futó visszapillantást vetnem a legközelebb lefolyt időszakra. *(Halljuk!)*

Köztudomásu dolog, hogy az országgyülés ezen második ülésszakának kezdete óta, ugyszólván, állandó volt a válság ugy a többség, mint a többi pártok kebelében.

A bomladozásnak és uj alakulásoknak jelenségei tüntek föl mindenfelől, és az átalános ingadozás közepette természetszerüleg ingadozóvá vált magának a kormánynak állása is, mely csak egy minden tekintetben megbizható tömör pártra támaszkodva, lehetett volna képes üdvös törvényhozási működésre.

E helyzet okai iránt az egyéni fölfogások különfélesége szerint különbözők lehetnek ugyan a vélemények; de, nézetem szerint, határozottan téves lenne csupán személyes surlódásoknak akarni fölróni azt, mi mindenféle körökben oly átalánosan mutatkozott, és nem inkább azon sulyos közgazdasági és pénzügyi állapotunkban keresni okát, mely az átalános elmaradottságunk érzete által sugallt rohamos beruházások és négy éven át az országot ért sulyos elemi és társadalmi csapások által idéztetett elő, de a melyet egész terjedelmében csak nem régen ismertünk föl.

E baj fölismerésének megdöbbentő hatása rendité meg a többség önbizalmát; ez volt kétségtelenül főoka a bekövetkezett átalános forrongásnak; és ez idézte elő azon épen oly természetes, mint czéljában nemes vágyat is, mely a különböző árnyalatokhoz tartozó nagy tehetségeknek közreműködhetése tekintetéből a pártok egyesitésére irányzott fusionalis és coalitionalis törekvésekben nyerte kifejezését.

És valóban, tisztelt ház, ha volt valaha oly idő, midőn az ez iránybani kisérleteknek sikerét méltán reménylhette a közérdek iránt melegen érezni tudó honfikebel: ugy bizonyára a mostani idő volt olyan, midőn az átalános ziláltság és zavar folytán már-már egy parlamenti válság örvénye felé sodortatánk.

Mindemellett is e kisérletek, melyek az egyesülés érdekében mindkét részről nagy loyalitással folytattattak, fájdalom! meghiusultak, és pedig meghiusultak egy oly oknál fogva, mely hatalmasabb volt, mint az illetők jóakarata, és ekkor történt, hogy mélyen tisztelt hivatali elődöm, ki a legnehezebb viszonyok között is férfiasan megállván helyét, (*Élénk éljenzés a jobb oldalon.*) hónapokon keresztül két sulyos tárcza terhét vette vállaira, és legközelebb is a pártok egyesitésének nagy czélja körül is annyi kitartással fáradozott, — kényszeritve látta magát leléptni a kormányról, mi által a válság tetőpontra hágott.

Ily körülmények között hivatván föl ő felsége által egy uj kormány alakitására; nem lehetett más a föladatom, mint az, hogy megkisértsem legalább részben létesiteni azt, mit egész teljességében létesiteni tisztelt elődömnek nem sikerült, és az ez iránybani fáradozásaimat fényes, a hazára nézve, ugy hiszem, fölöttébb örvendetes siker is koronázta két jeles tehetségnek, de különösen azon kitünő férfiunak megnyerése által, (*Élénk éljenzés a jobb és bal oldalon.*) ki, daczára előhaladott korának és egynémely politikai kérdésekre nézve a mienktől eltérő nézeteinek, elég hazafias önföláldozással birt a kormányba lépni, és a pénzügyi bajok orvoslásának sulyos föladatát vállaira venni. (*Zajos éljenzés a jobb és bal oldalon.*)

A lefolyt eseményeknek ezen előrebocsátott rövid vázlata után természetesnek fogja találni a tisztelt ház, ha a most ilyképen megalakult kormány tartózkodva a politika összes terére kiterjedő és annak minden fontosabb kérdéseit fölölelő programm előterjesztésétől: ez idő szerint csak az általam már emlitett és a válság előidézésére legnagyobb befolyással volt sulyos pénzügyi és közgazdasági bajok orvoslását tüzi ki magának közvetlen föladatul és igy programmul, követvén e részben a példát, melyet a 21-es bizottságnak épen e czélból kiküldésével adott maga a képviselőház. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Ne mondja senki, hogy ezzel nagyon is szükre szabtuk azon keretet, melyben mozogni szándékozunk. Hiszen egy hires franczia pénzügyminister mondá egykor: „csináljatok nekem jó politikát és én csinálni fogok nektek jó pénzügyeket,“ és e mondat kétségbevonhatlanul igaz volt és lesz mindörökké. (*Igaz a bal oldalról.*)

Nekünk, hogy sikerrel oldhassuk meg a magunk elé tüzött föladatot, és a lehetőségig egészségesekké tehessük társadalmi és nemzetgazdasági állapotainkat, ki kell terjesztenünk figyelmünket az államélet összes functióira és át kell vizsgálnunk annak egész szervezetét; mert csak ez uton leszünk képesek megtalálni és javaslatba hozni a dolgok elintézésének legegyszerübb és igy legkevésbé költséges módját, a terhek elosztásánál pedig azon helyes mértéket és igazságos arányt, mely, mig egyrészről az állam bevételeinek rendes befolyását leginkább biztositja, másrészről az erők zsibbasztásának vagy kimeritésének is legbiztosabb elháritója.

Mindez együttvéve képezi azon föladatot, melynek megoldására egyesültünk, és ez bizonyára nem oly csekélység, mint talán egyelőre látszik. Állami létünk, szellemi és anyagi fejlődésünk jövő biztositásának érdekei forognak ezeknél szóban, és épen azért, mert mi teljes mértékben érezzük az előttünk álló föladatnak ugy fontosságát, mint sürgős voltát, és mert tudjuk, mily számos törvényhozási intézkedést és mennyi időt fog ez igénybe venni, programmunk egyik kardinalis pontját képezi még az is, hogy részünkről mindent elkövessünk, hogy a kitüzött czélra irányult actio oly kérdések fölvetése által meg ne zavartassék, melyek megoszthatnák a munkások táborát, vagy legalább késleltethetnék a főczél elérését. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Im, ez programmunk a legközelebbi időre, és most szabadjon befejezésül magam és ministertársaim nevében még egy pár szót intéznem a tisztelt képviselőházhoz.

Válságos nehéz napok vonultak el fölöttünk legközelebb, és habár elmult is a pillanatnyi veszély: a bajok, melyek kivánatossá tették volna minden erők egyesülését, még ma is teljes mértékben fönállanak és gyors orvoslást követelnek.

Ennek lehetővé tételére vállalkozott a jelen kormány, és valamint annak minden egyes tagját a haza iránti szeretet és mély kötelesség érzete vezette ide e helyre, hol nehéz munka és sulyos felelősség vár reájuk: ugy ugyanezen érzelmek nevében kéri és reményli most önöknek közreműködését és támogatását; mert legjobb akaratu igyekezetünk is sikerre csak ugy számithat, ha a bennünket rendes időben elválasztó pártérdekeket a haza veszélyben forgó főérdekének alárendelni készek és képe-

sek vagyunk. *(Élénk éljenzés és helyeslés a jobb oldalon.)*

Elnök: Bemutatom a tisztelt háznak a ministerelnök urnak a ház elnökségéhez intézett következő átiratát.

Szeniczey Ödön jegyző (*olvassa:*)

Méltóságos alelnök ur!

Ő császári és apostoli királyi felsége folyó hó 10-én Szlávy József hivatali elődömhöz intézett, s másolatban ide mellékelt legfelsőbb kéziratával az 1867: XII. magyarországi t.-cz. s a birodalmi tanácsban képviselt királyságokat és országokat illetőleg az 1867. deczember 21-én kelt törvény értelmében a közös-ügyek tárgyalására hivatott bizottságokat a folyó 1874. évre a részökre törvényileg föntartott teendők végzése végett folyó évi április 20-ára Budapestre legkegyelmesebben összehivni, s egyszersmind közös-ügyi ministeriumait alkotmányszerü előterjesztéseik bemutatására utasitani méltóztatott.

Erről méltóságodat szives tudomás és további intézkedés végett azon megjegyzéssel van szerencsém értesiteni, hogy erről egyuttal a főrendiház elnökét is tudósitottam.

Fogadja méltóságod kiváló tiszteletem nyilvánitását.

Budapesten, 1874. márczius hó 21-én.

Bittó.

Kedves ministerelnököm Szlávy! A közös-ügyek tárgyalása czéljából a magyar országgyülés által az 1867: XII. törvényczikk értelmében, valamint a birodalmi tanács által az 1867. évi deczember 21-én kelt ottani törvény értelmében 1874. évre megválasztandó delegatiokat a részükre törvényileg föntartott teendők végzésére f. évi április hó 20-ra Budapestre összehivandóknak találtam.

Midőn ehhez képest közös-ügyi ministeriumaimat egyuttal alkotmányszerü előterjesztéseik bemutatására utasitom, megbizom önt, hogy a bizottsági tagok megválasztatása és egybehivása végett a szükséges intézkedéseket megtegye.

Kelt Budapesten, 1874. évi márczius hó 10-én.

Ferencz József s. k.
Szlávy József s. k.

Elnök: A ministerelnök urhoz intézett ezen átiratok ki fognak nyomatni, és ha a tisztelt ház beleegyezik, a holnapi ülés napirendjére fognak kitüzetni. *(Helyeslés.)*

Irányi Dániel: Tisztelt képviselőház! Azon kormányválság alatt, mely a jelen kormány kinevezésével véget ért, a jobb és bal oldali hirlapok megegyező és meg nem czáfolt tudósitásai szerint a közös külügyminister ismételve Budapestre érkezett, itt az egyes ministeri jelöltekkel értekezett, őket a kabinetbe lépésre rábirni igyekezvén.

Én nem szoktam, tisztelt képviselőház az 1867. XII. törvényczikkre hivatkozni, s ha megemlitem azt: az rendesen azért történik, hogy annak eltörlése iránt fejezzem ki óhajtásomat; de midőn azt látom, hogy Magyarország önállóságának még azon maradványai is, melyeket az idéztem törvényczikk érintetlenül hagyott, megcsorbittatnak, és pedig megcsorbittatnak azok által, a kik ép az 1867-iki kiegyezési műnek alkotói valának: akkor lehetetlen, hogy ezt közönyösséggel nézzem: akkor lehetetlen hogy ez ellen a törvényhozás termében szót ne emeljek.

Az 1867: XII. törvényczikk 27. §-a ekkép szól: „Egy közös ministeriumot kell fölállitani azon tárgyakra nézve, melyek mint valósággal közösek, sem a magyar korona országainak, sem ő felsége többi országainak külön kormányzata alá nem tartoznak. E ministerium a közös-ügyek mellett sem az egyik, sem a másik résznek külön kormányzati ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat.“

E törvény tehát világos; világos, véleményem szerint, annak a közös külügyminister részéről való megszegése: a miért is tisztelt ház ugy barátaim, mint magam nevében a közös külügyminister urnak ezen törvényellenes beavatkozása ellen tiltakozom. *(Élénk helyeslés a szélső bal oldalon.)* és egyuttal hibáztatom azon kormányférfiakat, kik a ministerium megalakitásával megbizattak, hogy a közös külügyministernek ezen jogtalan beavatkozását erélyesen, hivatal szerint, a törvényre támaszkodva visszautasitani elmulasztották. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Magamévá téve minden tekintetben az Irányi Dániel barátom által emelt tiltakozást, méltóztassanak megengedni, hogy az oly nevezetes kormányválságra nézve, mely a mostani ministerium kinevezése által valaha végett ért, — mint a parlamentális, alkotmányos életben igen fontos eseményre nézve, és azon kérdésre nézve, melylyel magát és ministertársait ép az imént a ministerelnök ur bemutatta, néhány észrevételt tehessek.

Én igen örvendenék, ha azon állapotban volnék, hogy a ministerelnök ur fölhivására, melyben a ház támogatását, jóakaratát és közremükődését kérte, részemről föltétlenül és minden föntartás nélkül megigérhessem. De sajnosan vagyok kénytelen kijelenteni, hogy e helyzetben nem vagyok.

Érzem én és érzi az egész ország, hogy az országnak jelen állapotában egy erős, szilárd és tartosságot igérő kormányra van szükség. Ámde az épen helyét elfoglalt kormány tekinthető-e ilyennek? Olyannak volna tekinthető, nézetem szerint, akkor: ha a képviselőház és az ország nagy többségének bizalmát egyesitené. De tisztelt ház, hogyan lehet

bizalmam azon kormány irányában, mely ugyan azon rendszer alapján, nagy részben ugyanazon emberekből alakult, kik e rendszert kezdetétől fogva támogatták és mely rendszernek kétségkivül tulajdonitandó hazánk azon állapota, melyben jelenleg van. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

E rendszer alapján s azokhoz, kik e rendszert elejétől támogatták: én jó kormányzást, hazánk ügyeinek jobbra fordultát nem reménylhetem; mert nem várhatom tőlük azt, hogy előbbi állásukat tökéletesen megtagadván, most homlokegyenest ellenkező politikát követhessenek.

De tisztelt ház, mikép kivánható, hogy bizalommal viseltessünk az ily módon alakult kormány iránt, mikor magában a kormányban, a mint az megalakult: nincs egyetértés, nincs solidaritás és nincs kölcsönös bizalom.

Nincs egyetértés a kormány tagjai közt, mert hiszen a ministerelnök ur csak az imént mondotta, hogy Ghyczy Kálmán képviselő most már pénzügyminister urnak nagybecsü közreműködését megnyerték, daczára annak, hogy az övéikkel ellenkező politikai véleményeket vall. *(Ellenmondás jobb felől és fölkiáltások jobb felől: „Ezt nem mondta!“)* Ezen politikai vélemény-eltérés nem vonatkozhatik az 1867. XII. törvényczikkre és az akkori kiegyezésre. Mert hiszen azokra nézve a jelenlegi pénzügyminister már előbb kijelentette hozzájárulását, és azon alapnak elfogadását, melyen állott már előbb a Deák-párt és a jobb oldal, tehát azok, kiknek soraiból származnak ministertársai.

E vélemény-eltérés tehát csak más kérdésekre vonatkozhatik és ez tesz engem azon helyzetbe, hogy ki kell jelentenem, és sajnálattal ezen első bemutatásnál azt kell észlelnem, hogy nem fogok ezen kormánynyal egy uton járhatni; (*Derültség a jobb oldalon.*) nem fogok egy uton haladhatni még csak a reform-kérdésekben sem; mert hogy az alapelvre, a közjogi kérdésekre nézve nem értünk egyet: ez igen világos és tudva is van; de a reform-kérdésekre nézve a ministerelnök ur kijelenté és constatálta azt, hogy még most sem szándékozik azon liberális reform terére lépni, melyet Ghyczy Kálmán mint Komárom városának képviselője vallott magának, mert bevallja azt, hogy vele ellenkező politikai véleményen van. De másrészt azon tudositás — még pedig meglehetős hiteles alakban — terjedt el az egész országban, hogy Ghyczy Kálmán minister ur a ministeri tárczát csak azon kikötéssel fogadta el, hogy csupán a pénzügyekre és az ezzel kapcsolatos intézkedésekre vonatkozólag vállalja el a felelőséget; már ezen kikötés maga is bizonyos tartózkodást jelez ő benne többi ministertársai iránt. Nem akarja magát eljárásukkal semmi tekintetben solidarissá tenni, nem akar velük a felelősségben osztozni. Miért? Mert nem hiszi, hogy meggyőződése szerint helyes uton fognak járni, és ez jelzi mindenesetre azt, hogy a ministeriumban nincs egyöntetüség, nincs egyetértés, nincs solidaritás és nincs kölcsönös bizalom.

Én részemről, tisztelt ház, miután ezen nem igen bátoritó előjeleket kénytelen vagyok a ministerelnök ur előadásából már most constatálni: részemről egész nyiltan kijelentem azt, hogy mindazon intézkedésekben melyek a szabadelvü haladás, a szabadság terjesztésének érdekében fognak a reformok utján a ministerium által initiáltatni, én részemről igen szivesen és minden erőmből támogatni fogom; ellenkező esetben képviselői kötelességemet fogom teljesiteni, midőn meggyőződésemhez képest ellenezni fogok minden oly rendszabályt, mely azokkal ellenkezőleg netalán a hatalom tulterjeszkedésére a centralisatio még nagyobb erősbitésére történik, szóval a szabadság korlátozására volna czélozva.

Ezeket kötelességemnek tartottam elmondani, mert ugy hiszem, hogy igen helyes és parlamentális eljárás az, hogy a különböző párton lévők jelezzék azon állást, melyet egy ujonnan alakult kormány irányában akarnak elfoglalni akkor, midőn a kormány programmját terjeszti elő.

Igaz, hogy a ministerelnök által tett előterjesztés, a mint maga is bevallotta, nem is annyira programm, mint oly nyilatkozat volt, a melylyel a kormány állását akarta jelezni igen átalánosan és röviden; hanem mind a mellett, hogy az igen rövid és igen átalános: mégis igen fontos föladatot foglal magában, mert hazánk pénzügyeinek és közgazdászati ügyeinek rendezését tüzte ki czélul.

Meg lehet győződve a ministerelnök ur, hogy valahányszor az efelé irányzott működés meggyőződésemmel találkozni fog: azt mindenkor támogatni fogom, bármi legyen is ez iránt másoknak a nézete; ha azonban meggyőződésemmel ellenkezik, nem kivánhatja senki tőlem, hogy pártoljam.

Ezeket elmondván tisztelt ház, méltóztassék megengedni, hogy, ezen bizonyos tekintetben rendkivüli kormány-válsággal összeköttetésben, némely körülményekre, melyek nézetem szerint parlamentális életünk fejlődésére befolyással lehetnek, egy-két megjegyzést tegyek. *(Halljuk!)*

Én, tisztelt ház, igen óhajtandónak, sőt szükségesnek tartom azt, hogy a fejedelem és a korona tanácsosai között az érintkezés mindig teljes öszinteséggel és nyiltsággal történjék; ám de nézetem szerint az igen megnehezittetik akkor, ha a fejedelmi kihallgatásoknál részt vetteknek a fejedelem előtt tartott előadása a párt clubbokban vitatás tárgyává tétetik. Ezt egy parlamentalis országban sem találtam, és ezen eljárást, megvallom, igen helytelennek tartom, bár ezen alkalommal semmi olyas nem mondatott, a mit bármi tekintetben a fejedelemnek magának restelnie szükséges

volna. (*Mozgás a jobb oldalon és a középen.*) De megtörténhetik az máskor, ha ezen szokás meghonosittatik, ha ez mint egy praecedensül állittatik föl és a pártok azt fogják kivánni, hogy a miniszterek az ő conferentiájukban mintegy számot adjanak arról, hogy mit mondtak a fejedelemnek s mit válaszolt a fejedelem. Ezt kötelességemnek tartom megemliteni azért, mert én ezen eljárást sem a parlamentálismussal, sem a monarchikus elvekkel és az eddig fönállott monarchikus szokással megegyeztethetőnek nem tartom. Nem tartom megegyeztetőnek egyébiránt azért is, mert ha olyasmi mondatnék, a mi nem volna kedvére a fejedelemnek, vagy nem egészen correcte tüntette elő nézeteit: neki az ő magas állásánál fogva nincs módja azt helyrehozni, mert ő sem hirlapi polemiákba, sem más féle magyarázatokba nem bocsátkozhatik. Már ezen tekintetnél fogva is nézetem szerint nem helyes, hogy nyiltan tárgyaltassanak, és hirlapokban nyiltan, mintegy hivatalosan kiirassanak azok, amik a fejedelem és a korona tanácsosai között történnek.

Tisztelt ház! Még egy tárgyat vagyok kénytelen megemliteni. Midőn bárki is hivatalos minőségben a fejedelemhez szóllittatik, hogy az ország állapotáról véleményt adhasson: ezen eljárás még azok részéről is, kik nem a korona tanácsossai, bizonyos moralis felelősséggel jár és nézetem szerint mindenki felelősséggel tartozik azon véleményre nézve, melyet ottan nyilvánit. És itt sajnálattal és fájdalommal kellett értesülnöm arról, a mit Debreczen város tisztelt képviselője Tisza Kálmán ur a hirlapok szerint ő felségénél mondott. (*Halljuk! Nevetés.*)

Ő ugyanis azt mondotta: hogy szükségesnek tartja, miszerint az ujonnan alakitandó kormány kormányra lépésekor kijelentse azt, hogy a közösügyes kérdéseknek megoldása czélszerübb módon is lett volna és lenne még ma is eszközölhető, és ha ez nem történne: akkor át fogna adatni az ország a szélsőségek izgatásának. (*Mozgás balközép felől, a középpárt és a jobb oldal felől.*)

Én nem tudom, hogy mit értett Debreczen városának tisztelt képviselője a szélsőségek és izgatások alatt? Az izgatás szónak a magyar nyelvben kétféle értelme van. Az egyik az alkotmányos izgatás; ez igenis jogszerü egy eljárás, mihez minden alkotmányos honpolgárnak joga van; de a magyar nyelvben az „izgatás“ szónak rosz értelme is van. Én nem tudom ugyan, hogy a tisztelt képviselő ur mely értelemben vette ezen izgatási szót; de ha összeköttetésbe teszem a „szélsőségek“-kel és azon következtetéssel, hogy ezen izgatással az állam hitele fogna csökkenni a külföld előtt is: akkor semmi esetre nem vehette azt azon jó értelemben, a melyet agitationak szoktunk nevezni, a mely minden politikai pártoknak, minden honpolgárnak egyenlően szabad.

Én nem tudom, mit értett a szélsőségek alatt; tudtomra e hazában szélsőségi pártok nincsenek. (*Nevetés balközép, középpárt és jobb felől.*)

Szélsőségi pártok volnának a communisták, volnának a sociálisták, atheisták, lehetnének még a republikánusok is, ámbár a republikánus párt Európa majdnem minden monarchikus államaiban és parlamentjeiben kisebb-nagyobb mértékben létezik. Itt tudtomra legalább egy ilyen párt sem létezik. (*Helyeslés szélsőbal felől.*)

Ha van itt párt- és nézetkülönbség, — mint azt számtalanszor maga Debreczen városának tisztelt képviselője is mondta és jelezte, — nem az elvekben van eltérés, hanem a módozatokban. No, már a hol elvekben nincs eltérés: hogy lehet ott szélsőségekről beszélni és ezen szélsőségeknek oly értelmet adni, hogy ezen alkotmányszerü izgatások befolyása alatt az ország hitele fogna a külföld előtt csökkenni?

Én megvallom, ha a tisztelt képviselő ur a „szélsőségeket“ és „izgatásokat“ azon pártra értette, melyen nekem van szerencsém hat év óta e házban működni: én azt tökéletesen indoktalannak tartom; mert sem én, sem elvbarátaim soha kormányellenes eljárást nem követünk; mindig törvényes és alkotmányos elvek szerint jártunk el e házban és e házon kivül; és én tagadom, hogy bárkinek is joga legyen bárhol is bennünket arról vádolni, hogy mi a szélsőségek izgalmainak adjuk át magunkat és oly irányban izgatunk, a mely az állam hitelét a külföld előtt csökkenti; ezen imputatiot én nem fogadhatom el, s mint nem érdemlett, mint valóságos rágalmat visszautasitom. (*Élénk helyeslés szélsőbal felől. Mozgás a balközép, középpárt és jobb oldal felől.*)

Bittó István miniszterelnök: Engedje meg a tisztelt ház, hogy egy pár szóval felelhessek Irányi tisztelt képviselő urnak fölszólalására, melyre csak azért nem feleltem azonnal, mert azt hittem, hogy Simonyi tisztelt képviselő ur ugyanazon irányban, ugyanarra nézve kiván fölszólalni.

Nem tudom, tisztelt barátom Irányi honnan vette a jogosultságot azon állitás koczkáztatására, hogy az 1867: XII. törvényczikk e ministerium alakitásánál megszegetett; tehát azt kell hinnem, hogy ezt tisztán csak a hirlapokban közlött hirekre alapitja; mert én egész határozottsággal mondhatom, hogy e kabinet alakitására nézve soha mással, mint közvetlen ő felségével, tehát az egyedül illetékes személylyel, nem érintkeztem. (*Élénk helyeslés jobb felől.*) Ha találkoztam egyszer-másszor gr. Andrásyval, ez történt tekintettel nem a külügyministerre, hanem gr. Andrásy személyére

nézve, kit meglátogattam most is, mint szoktam mindig, mikor lejő.

E kijelentéssel tartoztam annyival inkább, mert, ismétlem, hogy egyedül ez a való, s minden egyéb, mit a hirlapok ezzel ellenkezőleg közöltek, merőben téves.

A mi Simonyi Ernő képviselő ur kijelentését illeti, hogy nem viseltetik bizalommal ezen kabinet iránt, és hogy nem bizik annak tartósságában: erre nézve alig van egyéb mondani valóm, minthogy meg vagyok győződve azon egyről, hogy sem nekem, sem azoknak, kik e napokban ministerium alakitásával foglalkoztak: bizonyára nem sikerült volna oly ministeriumot létesiteni, mely a tisztelt képviselő ur bizalmával is találkozott volna. Nem is a tisztelt képviselő ur bizalmára appelláltam, nem ezt kértem a tisztelt háztól; hanem kértem a hazafias közreműködést azon nagy és fontos czélokra, melyek nemcsak a mi czéljaink, hanem a hazának közös czéljai, tudniillik sulyos közgazdasági és pénzügyi bajaink orvoslására, melynek nyomását mindannyian érezzük.

Ennyiből áll az, a mit a tisztelt képviselő urnak e részben válaszolni kivántam.

Azt is méltóztatott mondani, hogy nincs nézetegység a kormány kebelében; mert — ugymond — magam jeleztem, hogy Ghyczy némely politikai kérdésekben a miénktől eltérő nézeteket vall. Én e rövid száraz kijelentéssel tartozni véltem tisztelt barátom multjának, ki többször nyilvánitott e ház kebelében egynémely politikai kérdésekre nézve a mi nézeteinktől eltérő nézeteket. E kijelentéssel csupán csak azt akartam jelezni, hogy tisztelt barátom a kabinetbe lépése által ama nézeteit nem adta föl, s mindenben nem identificálta magát a mi nézeteinkkel.

Hogy ez akadályt képezhetne egy ministerium alakitásánál: azt ma hallom először. Nem tudok magamnak képzelni kilencz tagból álló testületet, hol minden egyes tag minden egyes kérdésre nézve egymással egyetértene. De épen azért, mert tudom, hogy ily nézetkülönbségek voltak előbb is és vannak jelenleg is: voltam bátor egyszersmind kiemelni azon körülményt, hogy azon főczéllal szemben, melyet a ministerium ezuttal magának, mint közvetlenül elérendőt, kitüzött: tudniillik közgazdasági és pénzügyi bajaink orvoslásával szemben, programmunk egyik cardinális pontját képezi: a mennyire lehet, mellőzni minden olyan kérdést, mely, — mint magamat előbb kifejeztem, — megoszthatná a munkások táborát, vagy nehezithetné a főczél elérését. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon.)* Ezt ismételvén, egyéb észrevételem nincs a tisztelt képviselő ur beszédére. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Ma, midőn a legközelebb lefolyt krizis a kormány belépése által véget ért, magam is óhajtottam néhány szót szólani arra vonatkozólag, hogy, mint egyes képviselő, mit tartok föladatomnak. Mielőtt ezt most igen röviden elmondanám, nem lehet, hogy egy pár szóval ne reflectáljak azokra, miket Simonyi Ernő képviselő ur egyenesen rám vonatkozólag fölhozni méltóztatott.

Én vele szemben ez irányban polemiába bocsátkozni nem fogok. *(Helyeslés a jobb és bal oldalon.)* Megtámadását, melyet ellenem intézett, nem tartom sem parlamentálisnak, *(Élénk helyeslés a jobb és bal oldalon.)* sem loyalisnak. *(Helyeslés a jobb és bal oldalon.)*

A képviselő ur maga azt mondá, hogy ha valaki, mint nem minister is, hivatalosan kihallgattatik ő felsége által: az azon kihallgatásban történteket nem helyes, hogy vita tárgyává tegye. Most, ha részletekbe akarnék vele bocsátkozni: azt kellene tennem, a mit ő maga is helytelennek nyilvánitott; de nem loyalis e megtámadás azért sem, mert a tisztelt képviselő ur egész megtámadását egy oly hirlapi tudósitásból vette, a melyre nézve azon lap maga, mely kiadta, elismerte, hogy azon czikk ugy iratott, hogy irója velem nem beszélt, s a mely lapban más napon saját nevem aláirásával el volt mondva, hogy azon tudósitás hiányos, hibás, de a körülmények és a helyzetnél fogva, ép azért, mert én is éreztem, a mit a képviselő ur beszéde elején mondott, ki nem igazitható, helyre nem hozható. *(Helyeslés a jobb és a bal oldalon.)*

Már engedelmet kérek, midőn valakinek nyilatkozatairól egy hiányos és sok irányban téves közlés jelenik meg, midőn ez oly tárgy körül forog, melyre nézve azon illető, kiről szó van, maga jelzi, hogy a közlésben foglalt hibákat és hiányokat helyzeténél fogva nem igazithatja helyre, midőn oly tárgy körül forog, hogy maga az, a ki a megtámadást intézi, előrebocsátja, hogy azon tárgyakról nem illik, nem lehet nyilvánosan pertractálni: akkor a megtámadás nem loyalis. *(Élénk helyeslés a jobb és a bal oldalon.)*

A mi különben az ujonnan megalakult kormány irányában a helyzetet illeti, miután a ház ezen oldaláról az ellenzéknek más árnyalatairól történtek nyilatkozatok: én — ismétlem, mint egyes képviselő — hasonlag igen rövidre foglalva elmondom az én álláspontomat. *(Halljuk!)*

Én, tisztelt ház, azt tartom, és igy tudom, ez a parlamenti szokás más országokban is, hogy minden kormánynyal szemben, legyenek bár annak egyénei inkább vagy kevésbé sympathikusok, inkább vagy kevésbé bizalomgerjesztők: az ellenzéknek eljárása az, hogy elvárja őket a tettek mezején. *(Helyeslés bal felől és jobb felől.)* A szerint, a mint cselekszenek, fogja egyikben támogatni, másban megtámadni, fog irányukban engesztelékenyebben

vagy élesebben föllépni. (*Élénk helyeslés bal felől.*) Én tehát nem mondhatok saját meggyőződésemképen a tisztelt ministeriumnak az ellenzék padjairól egyebet, mint azt: hogy elvárom a tettek mezején, és akkor fogom magamat a teendőkre nézve elhatározni. (*Élénk helyeslés a jobb és a bal oldalról.*)

Simonyi Ernő: Debreczen város tisztelt képviselője azzal vádol engem, hogy nem parlamentális és nem loyalis támadást intéztem ellene. Hogy nem parlamentális volna a támadás: méltóztassék megengedni, e tekintetben eltérek — (*Zaj. Fölkiáltások jobb felől: Ez nem személyes kérdés!*)

Elnök: Kérem a tisztelt képviselő urat, ne méltóztassék az előtte szólott képviselő ur beszédjének czáfolatába bocsátkozni, hanem egyedül a személyes kérdésnél maradni. (*Helyeslés jobb felől.*)

Simonyi Ernő: Engedje meg a tisztelt elnök ur, én személyes kérdésben kértem szót, és ebben is fogok szólani. Arra akarok felelni, hogy előbbi fölszólalásom sem nem inparlamentális, sem nem illoyalis. (*Fölkiáltások jobb felől: Ez nem személyes kérdés! a szélsőbal felől: Hát mi?*)

Ha azt méltóztatik a tisztelt ház gondolni, hogy ebben nincs jogom személyes kérdésben fölszólalni: én szivesen elállok a szótól. (*Helyeslés jobb felől.*)

Engedelmet kérek, ne méltóztassék engem félbeszakitani, mert a midőn személyes vagy akárminő más kérdésben szót kértem: azzal ebben a házban soha vissza nem éltem. (*Fölkiáltások jobb felől: Ohó!*)

A tisztelt képviselő urnak azon állitására, hogy nem parlamentális. . . . (*Fölkiáltások jobb felől: Ez nem személyes kérdés!*)

Pulszky Ferencz: Az illoyalis kifejezés személyes, az inparlamentális nem az!

Simonyi Ernő: Engedelmet kérek. Személyes kérdés az, ha valaki olyannal vádoltatik, a mit nem tett. Egyébiránt, ha nem méltóztatnak megengedni, hogy ebben, mint személyes kérdésben, fölszólaljak, elállok a szótól. (*Fölkiáltások jobb felől: Nem engedjük meg!*) Nézetem szerint nem volt inparlamentális föllépésem, mert midőn egy parlamentális párt, mely évek óta a parlamentben alkotmányszerüleg működik és a törvényeket tiszteletben tartja, gyanittatik nyilvános hirlapokban oly eljárással, mint a minőket én megemlitettem: igenis helyén van, hogy e házban szóba hozassék, hogy itten nincs oly párt, mely szélsőségekre izgat. Miután mi ezen háznak tagjai vagyunk, miután mi ezen háznak egy részét képezzük: ezen háznak áll érdekében, hogy tisztáztassék az ily kérdés.

Igenis tudom, hogy a tisztelt képviselő ur kétségbe vonta correctségét azon előadásnak, s ez nem futotta el figyelmemet; és én fölszólalásom által csak alkalmat kivántam adni neki, hogy mondja meg, hogy bennünket értett-e a szélsőségre izgatók alatt, vagy nem? Ha nem értett bennünket: visszavonom minden mondásomat, a melyet előbb tettem; ha pedig bennünket értett: kénytelen vagyok azok mellett tovább is megmaradni.

Ez volt czélja fölszólalásomnak s ezt nem lehet sem inparlamentalisnak, sem illoyalisnak mondani; mert én előre is megmondottam, hogy ha a tudósitás, mely a lapokban foglaltatott, való: akkor áll az, a mit mondottam; ha nem való, akkor támadásom önmagától megszünik.

Elnök: Miután e tárgyban határozathozatalnak szüksége nem forog fön, folytatom előbb megszakitott jelentéstételemet. (*Halljuk.*)

Bátor vagyok Tisza Lajos képviselő kérvényét benyujtani, melyben megrongált egészségének helyreállitása végett két hónapi szabadság időt kér. (*Fölkiáltások: Megadjuk!*) Tehát a kért szabadság idő megadatik; továbbá Bartal György ipar- és kereskedelmi, Ghyczy Kálmán pedig pénzügyministerré történt kineveztetésük folytán képviselői állásukról lemondanak. Az uj választás elfog rendeltetni. Végre Horváth Gyula Küküllö megye felső kerületének képviselője, a 30 nap eltelvén, a véglegesen igazolt képviselők sorába iktattatik.

Egyéb elnöki előterjesztésem nincs.

A jegyzői kar jelentést fog tenni a megejtett választások eredményéről.

Szeniczey Ödön jegyző: (*olvassa:*) A véderő fejlesztése czéljából kiküldött bizottságba választandó 15 tagra, beadott összesen 198 szavazat; ebből üres volt 7, legtöbb szavazatot kaptak: Gáspár András 191 szavazatot; Nemes Nándor gr. 191 szavazatot, Jurkovics János 189 szavazatot, Lipovniczky Sándor 189 szavazatot, Lónyay János 189 szavazatot, Várady Gábor 189 szavazatot, Bujanovics Sándor 188 szavazatot, Halassy Gyula 188 szavazatot, Tisza László 188 szavazatot, Wächter Frigyes 188 szavazatot, Hollán Ernő 184 szavazatot, Ivánka Imre 184 szavazatot, Ürményi Miksa 181 szavazatot, Mednyánszky Sándor 173 szavazatot, Pulszky Ágost 95 szavazatot; ezeken kivül kaptak még Zichy Manó gr. 63 szavazatot, Siskovits Tamás 38 szavazatot, Papp Lajos 20 szavazatot, a többi szavazatok egyesek között megoszlottak.

Elnök: Kötelességem még jelenteni, hogy Máttyus Árisztid képviselő ur képviselői állásáról lemondott. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Az elnökség meg fogja tenni az uj választás iránt a szükséges intézkedéseket.

Zámory Károly: Tisztelt ház! Még a vizözön előtt tartott egyik ülésben jónak látta Wodiáner Albert képviselő ur Komárom megye nemes-ocsai kerületi Szémő község 31 lakosainak aláirásával ellátott kérvényt beterjeszteni. Hogy miként

keletkezhetett ez : megvallom nem kerestem. Jelenleg azonban ugyanazon 31 aláiró nyujtott be hozzám egy a tisztelt házhoz beadandó kérvényt, a melyben az akkori kérvényben kifejezett óhajtásoknak vakmerően az ellenkezőjét kérik. Hogy ez mondom miféle izgtatás folytán történhetett, nem tudom; egyről azonban biztosithatom a tisztelt képviselő urat és ez a discretio kérdése. Ha az ő kerületéből jöttek volna hozzám bármely és bármi kérdésben : megvallom előbb közöltem volna azt vele; ő azonban azt nem tette. De nem is csodálom; mert az eddigi jobb oldali politika mellett annak magas és nem magas követői ezt irányunkban tenni nem tartották szükségesnek, s ha ez a jövőben is igy leend: ugy akkor a bizalom reményéről, melyre oly nagy s égető szükségünk van mondjanak le előre.

Épen ma, midőn az országházba léptem, egy jobb oldali megcsontosodott notabilitás azt kérdezte tőlem? „Mit szól Komárom megye az ujabb változásokhoz? Én erre . . *(Zaj.)*

Elnök: Fölszólitom képviselő urat, hogy tartsa magát a házszabályokhoz, melyek azt mondják, hogy a kérvények röviden indokolva adassanak be. Fölhivom tehát a képviselő urat indokolja röviden a kérvényt.

Zámory Károly: Régen elvégeztem volna, ha tisztelt elnök ur meg nem szakit. Mondom jobb oldali megcsontosodott notabilitás. Én erre azt felelém: én Komárom megye nem vagyok és nem is felelhetek egyebet, mint a mit előttem szólott Tisza Kálmán képviselő ur mondott, hogy erre az idő, körülmények, és a jelenleg többségben lévő párt feleljen meg. *(Nagy zaj.)*

Áttérek most igen röviden a kérvényre magára, a midőn arra kérem a kérvényi bizottságot, hogy a kérvényezők ujabb kérvényének értelmében járjon el, s ha ugy fog eljárni : hiszem hogy ez utóbbiaknak igazságot fog szolgáltatni; ha pedig nem ugy járna el: akkor, az izgatások tárgyát és czélját bővebben tanulmányozva, majd ha a kérvényező küldöttség a háznak referálni fog, — de arra nézve, ha nem lenne kielégitő, kötelességemhez képet fogok eljárni. (*Közbeszólás: Mit kérnek a kérvényben ?)*

A kérvény igen rövid; ha megengedik, föl fogom olvasni.

Elnök: A házszabályok a kérvényeket világosan olvashatlanul rendelik a háznak benyujtani.

Zámory Kálmán: Ha nem lettem volna megszakitva, bizonyosan azt a rendet követtem volna, de miután meg voltam zavarva, csak most térhetek át a kérvényre magára s tartalmára. (*Halljuk! szélső bal felől)* Az első kérvény tartalma az, hogy Szémő községe, az ócsai választó kerület mondhatom legértelmesebb, legvagyonosabb és legfölvilágosultabb községe e választó kerületnek Komárom megyétől elszakitva Nyitra megyéhez csatoltassék, és ez adatott be Wodiáner Albert képviselő ur által, ugyanazon aláiróktól most egy ellenkérvényt vagyok bátor benyujtani, melyben azt kérik, hogy az előbbi kérvényben foglalt óhajtás vagyis illetőleg maga a kérvény megsemmisitve adassék vissza az ujabban aláiró ugyanazon 31 szémői lakosnak.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Dobsa Lajos: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni Makó város lakosainak kérvényét, melyben a makói püspöki uradalom által követelésbe vett — mint részére megitélt — összes malmok regále joga megváltásában hozott itélet föloldását kérik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Várady Gábor: Tisztelt ház! A máramaros-szigeti jogakadémia hallgatóinak kérvényét van szerencsém benyujtani. Vonatkozik ez az ügyvédi rendtartás tárgyában beadott törvényjavaslatra; miután azonban a jogügyi bizottság ezen törvényjavaslatra vonatkozólag már jelentését beterjesztette a képviselőháznak : nem kérhetem arra a tisztelt házat, hogy méltóztassék e kérvényt a jogügyi bizottsághoz utasitani, miután ez elkésetten érkezett; tehát csak arra kérem, méltóztassék a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Iványka Imre: Tisztelt ház! Az összes vasuti tisztviselők nevében vagyok bátor egy kérvényt a tisztelt házhoz benyujtani, melyben kérik a tisztelt házat, hogy őket is, kik a közönségnek szolgálnak, azon kedvezményben részesiteni méltóztassék, hogy hivatalos fizetésükből csakis 300 frtig történhessenek lefoglalások.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Hedry Ernő: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Bártfa szabad királyi város közönségének kérvényét, melyben a kapi-szvidniki Bártfán átvezető utnak az állami utak közt leendő meghagyását kérik.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Szentpály Jenő: Tisztelt ház! Két rendbeli kérvényt van szerencsém a tisztelt háznak benyujtani. Az egyik Ugocsa vármegye közönségének kérvénye, melyben a törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényjavaslat mellőztetését kéri. A másik ugyancsak Ugocsa megyei Szászfalu község kérvénye, melyben Ugocsa megye területének épségbentartását kéri.

Elnök: A kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Csernátony Lajos: Nem tudom ugyan tisztelt ház, hogy vajon föltételesen rendben vagyok-e azon kérdést illetőleg, melyet tenni szándékozom, de az egész háznak érdekében áll, hogy e kérdésre feleletet nyerjünk.

Bátor vagyok a ministerelnök urhoz illetőleg a ház tisztelt elnökéhez azon kérdést intézni, hogy van-e valami megállapodás az iránt, hogy a ház teendői az ünnepek előtt és után micsoda rendben fognak következni; azt mind itt, mind a tulsó oldalon mindnyájunkat érdekel tudni: micsoda munka áll előttünk.

Bittó István ministerelnök: A mennyiben Csernátony képviselő ur a kérdést részben hozzám intézte, bátor leszek saját óhajtásomat kifejezni. Én és a kormány az óhajtjuk, hogy a ház a husvéti ünnepek előtt még csak egy, legfölebb két ülést tartson, melyekben a ház elnökének és a delegatio tagjainak választása eszközöltetnék és a mikor talán a 21-es bizottság jelentését a háznak beadja; azután elnapoltatnék a ház az ünnepek utánig, de az összejövetel napja nem határoztatnék meg, legczélszerübb volna talán kimondani, hogy ápril 15-ike előtt érdemleges ülés nem fog tartatni, azután pedig az ülés napját az elnök a ház tudomására hozza. (*Helyeslés.*) Mielőtt a ház további munkálatait megkezdené: első sorban azon törvényjavaslatokat fogná tárgyalni, melyek már az ülések félbeszakitása előtt napirendre voltak kitüzve, ilyenek a közjegyzőségről és az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslatok; a kereskedelmi minister urnak az osztályokon és a központi bizottság tárgyalásain átment törvényjavaslatai. Azután következnének a kormány ujabb előterjesztései. (*Helyeslés.*)

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni a ministerelnök ur nyilatkozatához. (*Elfogadjuk.*) Most azon kérdést vagyok bátor a tisztelt házhoz intézni, hogy miután Bittó István ur lemondása folytán az elnöki szék megürült, mikorra méltóztatnak a ház elnökének megválasztását kitüzni? (*Fölkiáltások*: *Holnapra*!) tehát holnapra tüzetik ki.

Ezenkivül még a delegatio tagjainak megválasztása is kivánatos. Miután a delegátiót összehivó királyi leirat a holnapi ülés naprendjére van kitüzve: talán a választás iránt is holnap méltóztatnak határozni. (*Helyeslés.*)

Ha méltóztatnak továbbá a ministerelnök ur javaslatát elfogadni: határozatképen kimondhatom, hogy a delegatió megválasztása után a ház érdemleges üléseket április 15-ike előtt nem tart.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Azt gondolom, hogy talán a napot ne határozzuk meg ma. (*Helyeslés.*) A tisztelt ministerelnök ur előterjesztését meghallottuk, holnapig talán gondolkozzunk, és holnap határozzunk. (*Élénk általános helyeslés.*)

Elnök: E tekintetben tehát a tisztelt ház ma nem határoz.

Miletics Szvetozár: Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy, tekintettel, hogy a ministerválság által meg voltunk akadályozva, és hogy ennek megszünte után a ház hosszabb ideig való elnapolásával állunk szemben: megbocsátja a tisztelt ház, hogy a következő interpellatiot intézem a ministerelnök urhoz: (*Nagy nyugtalanság. Holnap*! *Halljuk*! *Az elnök csenget.*)

Interpellatio a magyar kir. vallás- és közoktatási minister urhoz.

Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy — tekintettel arra, hogy hosszabb ideig a ministeri válság által akadályoztatva voltunk, most a válság megszünte után az ülések hosszabb időre való elnapolásának küszöbén állunk, — nem vehető rosz néven, ha az illető minister urhoz ma intézek egy interpellatiot egy fontos, égető és életkérdésben, annál is inkább mivel a ministerium többségében és lényegében ugyanaz maradt, s az illető minister ur ez ügyben tájékozott.

Rövid leszek és akarva fogom minden körülményt kikerülni, mely akadályozná a minister urat rögtön felelhetni.

Tekintettel arra, hogy a vallás- és közoktatási minister ur a budgeti vita alkalmával mult évi márczius 3-dikán következőleg méltóztatott nyilatkozni; hogy: „szükségesnek tartatott egy királyi biztos kiküldése, ki a missioját még nem fejezte be, és igy jelentése még nem fekszik a kormány előtt, melynélfogva erről nem is vagyok képes véleményt mondani. Azonban biztosithatom a tisztelt képviselő urakat, hogy a kormány minden törekvése oda van irányulva, hogy képes legyen mielőbb congressust összehivni, mely a szerb egyház rendezését befejezze; tekintettel arra, hogy egy év már elmult azon időtől, hogy a minister ur ezen nyilatkozata előtt és után ugyanez ügyben kiküldött királyi biztosok működésüket befejezték, és már jó féléve annak, hogy a kormánynak erről végjelentés tétetett és nyujtatott be, hogy e közben két a kormány szemei alatt lévő előkelő szerb egyházi községek — a budai és pesti — kérvényezték a szerb congressus tarthatását; és hogy a türelmetlenség fokozódását bizonyitja azon körülmény is, hogy egy szerémi képviselő is a horvát országgyülésben a horvát bánt interpellálta az iránt, s mindamellett nemcsak hogy nem hivatott össze a congressus, hanem még egy nyilvános hivatalos jelt sem vehetünk észre, melyről a kormány szándékára azon következtetést vonhatnánk, hogy a szerb egyházi autonomiára vert zárlat meg fog szüntettetni, és az ügynek törvényes folyása biztosittatni; végre tekin-

tettel arra, hogy ámbár a minister ur ez ügyben privatim már nyilatkozott és pedig kedvezően, de épen azért, véleményem szerint, nem foroghat fön semmi akadály, hogy ebbeli szándékát nyilvánosan és hivatalosan fejezze ki annál is inkább, hogy ez által minden aggodalmat eloszlatand és a kedélyeket lecsillapitandja. Én tehát egyszerüen a következő interpellatiot vagyok bátor a tisztelt minister urhoz intézni:

„Szándékozik-e a tisztelt minister ur a szerb egyházi congressust Karloviczon minél előbb — és mikor — egybehivatni? — és vajon el fog-e ez egybehivásnak járni az időközben szétoszlott egyházi községeknek visszahelyezése vagy megnyitása, — a mi a congressus törvényes alakulásának törvényes föltételeiül tekintendő?“

Budapest 1874. márczius 23-dikán.

Elnök: Közöltetni fog a ministerelnök urral. A gazdasági bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Radó Kálmán előadó: Van szerencsém benyujtani a gazdasági bizottság jelentését, a tisztelt ház márczius havi költségvetése iránt.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a holnapi ülés napirendjére fog tüzetni.

Mielőtt az ülés bezáratnék, a legkegyelmesebb királyi leiratra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonat fog hitelesittetni.

Mihályi Péter jegyző: *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel: hitelesittetik.

A kérvényi bizottság előadója kiván még jelentést tenni.

Molnár Antal előadó: Van szerencsém benyujtani a kérvényi bizottság által tárgyalt kérvények XL sorjegyzékét azon kéréssel, hogy azt kinyomatni és szétosztatni méltóztassék.

Elnök: Meg fog történni. Több tárgy nem lévén, azt ülést bezárom; legközelebbi ülés holnap reggel 10 órakor.

(Az ülés végződik d. u. $1^1/_2$ órakor.)

218. országos ülés

1874. márczius 24-én

Bánó József, utóbb Perczel Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények, az igazságügy állásáról, fővárosi közmunka tanács 1873. évi működéséről, az országos közgyüjtemények föntartásáról szóló jelentések bemutatása. Kosztics Lázár a pancsovai küldöttség eljárása tárgyában; Orbán Balás b. a marosvásárhelyi Teleki könyvtár alapitványai ügyében; Solymossy Bálint a pénzhiány ügyben szükségelt intézkedés tárgyában interpellálják a kormányt. Mocsáry Lajos föntartással, Kubinyi Ödön végleg igazoltatnak és beosztatnak. A kormány a fizetési meghagyásokról törvényjavaslatot ad be. A következő szentesitett törvények 1) Nagy-Britannia és Irlanddal a közönséges büntetések kiadása iránt, kötött szerződésről; 2) a pénzügyi ministeriumot illető 1872. évi hitelmaradványoknak az 1873-ban felhasználhatásáról; 3) a Gabona és hüvelyes vetemények ideiglenes vámilletékéről; 4) az 1872. évi közös költségekre fizetendő pótösszegről; 5) az 1873. évi közös költségekre fizetendő pótösszegről kihirdettetnek. A központi bizottság bemutatja jelentését az országos statistika szervezéséről szóló törvényjavaslatról. Helfy Ignácz fölkéri az uj pénzügyminister pénzügyi politikája vezér elveinek megismertetésére, melyre Ghyczy Kálmán pénzügyminister válaszol. Elnökké Perczel Béla megválasztatik. A Delegatió egybehivásáról szóló ministeri átirat tárgyaltatván, a tagok választása a következő ülésre halasztatik. A gazdasági bizottság jelentése a költségvetésről elfogadtatik. Az elnök választása a következő ülésre határoztatik.

A kormány részéről jelen vannak: Bartal György, Bittó István, Ghyczy Kálmán, Pauler Tivadar, gr. Pejachevich Péter, Szende Béla; utóbb Trefort Ágost.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre fogja vezetni, a szólni kivánókat pedig Szeniczey Ödön és Beőthy Algernon fogják jegyezni.

Széll Kálmán jegyző *(olvassa a márczius 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van.

Van szerencsém előterjeszteni a következő irományokat:

Heves és Külső-Szolnok megyék kérvényét, a hadifelszerelvényeknek hazai ipar általi előállitása iránt;

Ugyancsak Heves és Szolnok t. e. megyék kérvényét a törvényhatóságok területi fölosztását tárgyazó törvényjavaslat mellőzése iránt;

Baranya megye kérvényét, önálló magyar földmivelési ministerium létesitése iránt;

Pancsova szabad királyi város kérvényét, törvényhatósági jogainak föntartása és Horom megye székhelyévé kijelöltetése iránt;

Szathmár megye kérvényét, a törvényhatóságok uj területi fölosztását tárgyazó törvényjavaslat mellőzése iránt;

Zemplén megye kérvényét, az egyenes adók fölemelése ellen;

Tornamegye kérvényét a törvényhatósági területek fölosztását tárgyazó törvényjavaslat ellen;

Göllniczbánya város kérvényét, melyben Kézsmárk és Szakolcza városoknak a törvényhatóságok területi fölosztására vonatkozó kérvényeit pártolja;

Nagy-Várad város kérvényét, önálló magyar bank létesitése és az uzsora-törvény módositása iránt;

Torontál megye kérvényét az adóbehajtásnak a törvényhatóságok hatáskörébe utasitása iránt;

Hont megye kérvényét, a hadifölszerelvényeknek a hazai ipar által leendő előállitása iránt;

Szathmár-Németi város kérvényét, a hadifölszerelvényeknek hazai ipar által leendő előállitása iránt;

Sáros megye kérvényét, a törvényhatóságok területi fölosztásáról szóló törvényjavaslat módositása iránt;

Közép-Szolnok megye kérvényét, a törvényhatóságok területi fölosztásáról szóló törvényjavaslat elfogadása iránt;

Korpona város kérvényét közigazgatási önálló hatóságának meghagyása iránt;

Moson megye kérvényét Győr megyével szándékolt egybeolvasztása ellen;

Árva megye kérvényét, a hadifölszerelvényeknek hazai iparosok általi előállitása iránt;

Zemplén megye kérvényét, a hadifölszerelvényeknek a hazai ipar utján leendő előállitása iránt;

Zemplén megye kérvényét, a törvényhatóságok önkormányzati jogkörének bővitése iránt;

Árva megye kérvényét a törvényhatóságok jogkörének bővitése iránt;

Sopron szabad királyi város közönsége, Szeged városa által az 1870: X. törvényczikk 4. §. *d)* és *e)* pontjainak módositása iránt tett fölterjesztésének pártolását jelenti;

Sepsi-Szent-György város törvényhatóságának kérvényét, melyben a tervezett Brassó vármegye székhelyeül Sepsi-Szent-György városát kéri megállapitani;

Fogaras vidék és város kérvényét a törvényhatósági területek fölosztása alkalmával Fogaras megye alkotása és átalában a törvényjavaslat módositása iránt.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz fognak utasittatni.

Továbbá jelenti az igazságügyminister, hogy az igazságügyministerium eddigi működését és az igazságügy állását tartalmazó füzeteket átadja.

A fővárosi közmunka-tanács az 1873. évi működését előtüntető füzetet 200 példányban bemutatja.

Végül a vallás és közoktatási minister ur a P. Szathmáry Károly képviselő ur által egybeállitott emlékiratot az országos közgyüjteményekről 416 példányban megküldte. Mindezen nyomtatványok már szétosztattak.

Halassy Gyula: Van szerencsém benyujtani a beszterczebányai törvényszék területén alkalmazott birói és ügyészi kar kérvényét, a birák és birósági hivatalnokok rangsorozatának országgyülésileg való rendezése tárgyában.

Máriássy Kálmán: Van szerencsém benyujtani Gömör megyebeli Nagy-Rőcze város rendezett tanácsának kérvényét a Nagy-Rőcze városában két év óta létező járási székhely beczikkelyezése iránt.

Decany Károly: Van szerencsém benyujtani Beszterecze szabad királyi város kérvényét, a magas kormánynak a törvényhatóságok uj beosztásáról szóló törvényjavaslata ellen.

Taray Endre: Van szerencsém benyujtani a pécsi jogakadémia összes hallgatóinak kérvényét, melyben az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslattól elütőleg rájok a régi rendszert alkalmaztatni kérik.

Horánszky Nándor: Van szerencsém benyujtani Szolnok város közönségének kérvényét Külső-Szolnok megye helyreállitása tárgyában.

Bakcsy Ferencz: Van szerencsém benyujtani Baczonszék kérvényét, melyben magát Háromszékbe bekebeleztetni kéri;

továbbá Sepsi-Baczon kérvényét, melyben magát Telekdi-Baczonszékbe kebeleztetni kéri; végül pedig Kászonfiuszéknek kérvényét, melyben Háromszékhez leendő csatoltatását kéri.

Lázár Ádám: Van szerencsém benyujtani a betegápoló irgalmasrend magyar tartományi főnökének kérvényét, melyben a betegápoló irgalmasrend növendékeinek a tényleges katonai szolgálattóli fölmentését kérelmezi.

Simonyi Ernő: Az 1848: V. törvényczikknek megváltoztatása s az előrehaladott kor igényeihez képest átalakitása átalánosan érzett szükséglet lévén, bátor vagyok bemutatni a pesti központi ellenzéki kör kérvényét, melyben kéri, hogy az 1848: V. törvényczikkben foglalt választási törvény az átalános szavazati jog, a titkos szavazás,

a választásoknál elkövetni szokott vesztegetések megbüntetése, a választó-kerület igazságosabb alakitása, s állandó, évenként kiegészitendő összeirások behozatala szerint módosittassék.

Elnök: Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Kosztics Lázár: Interpellatiom van a belügyminister urkoz, s miután a tárgy oly ismeretes és oly világos, hogy minden bővebb szóbeli bevezetés szüksége elesik: kérem a jegyző urat, méltóztassék az interpellatiot fölolvasni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa:)*

Interpellatio a belügyminister urhoz.

Tekintettel arra, hogy a hivatalos „Budapesti Közlöny“ 64. száma szerint a pancsovai és orsovai választó-kerület egy küldöttsége ő cs. és apostoli kir. felsége által fogadtatott, melynek vezetője egyebek között polgártársait következő szavakkal denuncirozta volna: „Egyszersmind teljes hódolattal mély sajnálatunkat bátorkodunk kifejezni a fölött, hogy az egyik politikai párttöredék czéljának előmozditása végett a pancsovai képviselőválasztást magyarellenes tüntetések tárgyává tette stb.“ Mire ő felsége igy válaszolni kegyeskedett: „Mélyen sajnálom az önök által is emlitett ellenséges tüntetéseket, melyek a lakosság békéjét s a törvény iránt való érzelmét félrevezetik.“

Tekintettel arra, hogy alkotmányos országban a király minden nyilvános politikai föllépéséről föltételeztetik, miszerint az felelős kormánya informatioja folytán és alapján történik.

Tekintettel arra, hogy a koronázott király személye minden pártoskodások fölött és kivül áll, és hogy annak folytán egy alkotmányos kormánynak nem illik ő felségének oly tanácsokat adni, melyek a közönségben azon véleményt eredményezhetnék, hogy ez által a pártok viszonyaira pressiot gyakorolni szándékoltatott.

Tekintettel végre arra, hogy a belügyminister ur igérete folytán a pancsovai választási eseményekről már meginditott vizsgálat még nincsen befejezve, hogy tehát nem is tudhatni hivatalos biztonsággal, minő tüntetések történtek Pancsován, és mi volt értelmük és irányuk, és hogy legalább a kormánynak nem lett volna szabad ő felsége előtt valamit, mint fényt előadni, miről a képviselőháznak még nem tétetett a megigért jelentés.

Bátor vagyok a belügyminister urhoz következő interpellatiot intézni.

1. Minő véleményben van a minister a pancsovai és orsovai küldöttség eljárása, illetőleg insinuatioja tekintetében, vajon alkotmányos volt-e az, vagy sem?

2. Ha azt hiszi, hogy nem volt alkotmányos: volt-e és mennyi befolyása a kormánynak a küldöttség szándékára és ő felsége válaszára, vagy volt-e legalább előleges tudomása ezekről?

3. Ha azt hiszi, hogy alkotmányos volt, nem volna-e hajlandó a minister ur, ha netalán ugyanazon vidékből, melynek egész népének tántorithatlan hűsége és loyalitása minden kételyek fölött áll, egy másik küldöttség készülne azon szándékkal, hogy ő felsége a polgárositás miatti hálás köszönete mellett arról is biztositsa, miszerint a pancsovai képviselőválasztást egy párt sem tette magyarellenes tüntetések tárgyává: ezen küldöttség ellen netalán a közigazgatási közegek részéről fölmerülendő akadályokat elháritani?

Elnök: Közöltetni fog a belügyminister urral.

Orbán Balázs: Tisztelt képviselőház! A vallás- és közoktatásügyi ministerhez vagyok bátor kérdést intézni az egész nemzetet érdeklő, egy igen fontos s halasztást nem türő ügyben. Igen sajnálom, hogy a minister ur nincs jelen; de miután az ügy halasztást nem tür, kénytelen vagyok fölszólalni. A midőn ezt teszem, öntudatával birok annak, hogy nagyon kényes kérdést feszegetek. Tudom, hogy nagy haragot zuditok magam ellen; lehet, hogy üldözéseknek, megtámadásoknak leszek kitéve, miként voltak mindazok, kik e botrányos ügyben a nemzet jogát védőleg föl merték szavukat emelni; de elvégre is nem azért vagyunk e helyeken, hogy egyeseknek vagy testületeknek a nemzet rovására elkövetett vétkeit palástoljuk, gyöngéiknek hizelegjünk, és saját nyugalmunkra figyeljünk; hanem ide küldött a nép bizalma azért, hogy szembe merjünk szállni mindenkor és mindenkivel, ki a nemzetet akár jogaiban, akár vagyonában megröviditi. Fölszólalok tehát ezen noli me tangere ügyben, mert, mint Maros-Vásárhely egyik képviselője, az e városban végbe vitt nemzetkárositást nyilvánosságra hozni, arra a kormány és a képviselőház figyelmét fölhivni kötelezve érzem magamat.

Volt Erdélynek egy méltán nagynak nevezhető fia, ki nemcsak maga volt a magyar tudományosság egyik hatalmas fáklyavivője, hanem a nemzeti müvelődés előmozditására ezred évre is kiterjedőleg, kivánt hatni. Ez gróf Teleki Sámuel korlátnok volt a magyar nemzet e legbőkezübb jóltevője, kinek neve a nemzet hálaemlékezetében koránt sincsen oly magasra emelve, miként azt ő megérdemelné, Hisz ő egy millióval ajándékozta meg nemzetét, s mig azokat, kik ezreket áldoztak közmüveltségünk oltárára, magasztaljuk, sőt istenitjük: akkor Teleki Sámuel korlátnok áldásos emléke elmosódott, nevét alig emlitik; nagyszerü hagyományáról alig bir csak kellő tudomással. De e hálátlanság, e történeti mellőztetés vétke nem a nemzetet, hanem utódait terheli, kik az általa nemzetének hagyományozott roppant vagyont vétkesen elsajátiták, s nagy nevét és szent emlékét készakarva burkolák a feledékenység homályába; mert dicsősége szégyenük lesz vala, s

emlékének szétáradó dicsfénye a nemzeti vagyon elorzásának rut műveletét világitotta volna meg; de én fölemelem a galád tetteket elfedő e leplet, mert a nemzet rovására üzött ily merényletet szótlanul tovább nézni nagy erkölcsi sülyedés világos jele s rut árulás lenne egész nemzetünkre nézve.

Gr. Teleki Sámuel korlátnok Európa müvelt népei közt forogva, midőn látta ott a tudományok megszerzésének hatalmas eszközeit, a nagyszerü könyvtárakat: eszébe ötlött szegény elárvult nemzete, s talán az is, hogy a Teleki névhez tapadt régi bünért ki kell a nemzetet engesztelnie, s azért már fiatal korától kezdve egész szenvedélylyel hozzá kezdett a könyvgyüjtéshez; roppant áldozatokkal megvásárolt minden szakmunkát, melyek drága voltuknál fogva magánosok által bajosan voltak megszerezhetők, 40.000 kötetből álló könyvtárt szervezett, itthonjában összegyüjtött minden hozzáférhető magyar történelmi s politikai irányu kéziratot, egy nagybecsü ásvány- és műgyüjteményt, s Maros-Vásárhelytt egy akkori időben páratlanul nagyszerü palotát épitve, oda behelyezte, cathalogizáltatta, s 1800. október 10-én Várad-Olasziból végrendeletileg nemzetének adományozta, föntartására és gyarapitására gazdag dotatioval látva el azt.

Azonban az 1800-ban nemzeti kincscsé tett nagyszerü könyvtárt azután se szünt meg folyton gyarapitni s nagymérvü áldozataival fejleszteni. Igy 1811 november 14-én Bécsből egy pótvégrendeletet (codicillust) adott ki, melyben 14.400 magyar forintott adott a könyvtárhoz, hogy annak kamata évenként az erdélyi ref. tanodák jobb tanulói közt ösztöndijként osztassék ki; a maros-vásárhelyi könyvtár részére pedig házakat és azon város határán lévő szőllőit, kerteit, vagy 53 hold kiterjedésü birtokot adott, s rendelkezéseinek végrehajtójául családja idősebb fiát rendelte az erdélyi reformatum consistorium főfölügyelete alatt, melynek lelkére kötötte, hogy minden évben két kiküldött professor által a könyvtárt a cathalogusok és editiok szerint számba vétesse, hogy szigoruan őrködjék a fölött, hogy a jövedelem a könyvtár gyarapitására fordittassék, mit ha utódai elmulasztanának: egy milliót érő aquisitumaitól örökre elessenek.

A korlátnok által a cathalogusokkal kapcsolatosan nyomtatásban közkézre bocsátott végrendelet semmi kétséget sem hagy fön az iránt, hogy e könyvtárt egyenesen a nemzetnek hagyta, hisz ott van a többek közt: „hagyom a tudománynak nemzetemben, hazámban előmozditására"; ott, hol a consistoriumnak lelkére köti akaratának teljesedésbevételét irja: „hogy ezen, az egész publicumra tartozó hasznos institutumom fönállhasson", valamint az is, hogy hetenkint három napot rendel a könyvtár nyilvános használatára.

Hogy a hagyományozott javak jövedelme a könyvtár gyarapitására rendeltetett, kétségtelen a végrendelet e szavaiból: „A mi jövedelem a könyvtárnok fizetése és a szintén e végre rendelt vendégfogadó s más épületek föntartására szükséges költségektől fönmarad: esztendőnként forditsa (a fidei commissarius) könyvgyüjteményem tökéletesitésére s hasznos uj könyvek szaporitására"; más helyt: „a jövedelmekből a könyvgyüjtemény continuáltassék, szaporittassék és ezeknek conservatiojára az épület is jövendőben uj hozzátoldással tágittassék."

Ezeket kivántam a jog constatálására fölemliteni. Már most vegyük számba a könyvtár fejlesztésére hagyott jövedelmet.

Az erre rendelt 6 vásárhelyi ház, bár azt legnagyobb részben a Teleki Sámuel kegyenczei fizetés nélkül lakják: mégis 3.000 frtot jövedelmez; de csak csekélyre téve is egész jövedelme tesz . 4.000 frtot,
a földek, kertek tiszta jövedelme . . . 412 „
összesen . . 4.412 frtot.

Bár a valódi jövedelem 10.000 frtra is fölmenne; de én csak e csekély arányt veszem föl.
A kiadás. Könyvtárnok, szolga fizetése . . 440 frt
épületek javitása, sokat véve föl évenkint . . 500 „
összes kiadás . . 940 „

és igy jövedelem-maradék évenként 3.472 forint, mi 50 év alatt 173.600 frtot tesz. Ennyinek kellett volna a korlátnok halála után a maros-vásárhelyi Teleki-könyvtár gyarapitására fordittatni; mi, ha megis történik: az ma nemcsak hazánk, hanem a világ egyik legnevezetesebb közkönyvtára lehetne, a drága szakmunkák oly gazdag gyüjteményével, minővel Európa-szerte kevés könyvtár dicsekedhetnék.

Azonban e könyvtár még ma is azon állapotban van, a mint azt a korlátnok halálakor hagyta; mert utódai magán használatukra rendelt hirlapgyüjteményen kivül, s legujabban néhány száz forint értékü könyvnél egyébbel nem gyarapitották, 50 év alatt arra egy fillért se forditottak. A jövedelmet lelketlenül egy darabig idősebb fia gr. Teleki Ferencz rakta zsebre, de e monopolium ellen a többi testvér fölzudulván, — mint mondják, — egyszerre 45.000 frtot osztottak el egymás közt.

Ekként sáfárkodtak és sáfárkodnak a pharizeusok az ur templomában, s a nemzeti kincs őreül rendelt főconsistoriumnak 50 év alatt nem volt egy védő szava is. Pedig nem hiányoztak az intő szavak, mert volt egy lelkes hazafi, Száva Farkas tanár, ki nem gondolva üldöztetés, fenyegetés, a durva praefectus ónos botjával, csak a nemzet igazát tartva szeme előtt, egymásután irta a czikkeket az erdélyi és fővárosi lapokban, közölte több rendben a korlátnok végrendeletét; de azért a consistorium vétkesen hallgatott, s a komaságot és sógorságot előbbre helyezte a nemzet jogainak köteles védelménél. És

hallgatott a kormány is; pedig nem mentheti magát okkal, hogy e dologról tudomással nem birt; mert ha a sajtó megujitott fölszólalásai elkerülték is figyelmét: nem szabad vala mellőznie az országos közgyüjtemények megvizsgálására kiküldött országgyülési bizottság jelentését, melynek 1873. október 21-iki üléséből, Szathmáry Károly inditványa következtében, e bizottság átirt a közoktatási ministerhez, s fölkérte, hogy ezen veszélyeztetett nemzeti kincs megmentése iránt gyorsan intézkedjék. Ez is pusztában elhangzó kiáltás volt, s megtörtént azon hálátlan eset, hogy sáronberki id. gr. Teleki Sámuel a közkönyvtár gyarapitására rendelt házakat és földeket 859 s következő telekkönyv-jegyzőkönyvekben, mint magán-vagyont, nevére iratta. Erre föllázadt Erdély közvéleménye, indignálódott maga a Teleki-család is, a rendithetlen Száva Farkas az ev. ref. consistoriumhoz panaszt és óvást adott be, s az végre annyit tett, hogy átirt Teleki Sámuelhez, ki azon banális felelettel odázta el a kérdést, hogy a végrendelet tanulmányozására majd időt fog forditani!

Azonban, tisztelt ház! mi ama consistoriumhoz bizalommal nem viseltethetünk; mert 50 évi vétkes közönye által fölbátoritá a nemzeti vagyon bitorlását, s elnézése által maga is ezen merénylet részesévé lett; de különben is az erdélyi ref. consistorium, mint a közvagyon ellenőre, nem szokta szigoruan teljesiteni kötelmeit, hisz Erdélyben nyilt titok, hogy a fölügyelete alatti nevelési alapból épen a consistorium némely tagjai kölcsönöztek föl nagyobb összegeket, s azt évtizedeken át használták és használják maig is kamat nélkül. Ezen erkölcsi testület épen mulasztásai érzetében, s ezek nyomása alatt soha se foghat a hatalmas családdal szemben erélyt kifejteni, s annak — ha ráhagynók — ismét 50 évet engedne a végrendelet tanulmányozására, miként 50 évet engedett arra, hogy a végrendelet lételét észre méltóztassék venni. Itt tehát a kormánynak kell erélyesen és gyorsan intézkedni. E szükségességből kifolyólag kérdem a közoktatási minister urat, mint a közmüvelődési alapok őrét.

Interpellatio a vallás- és közoktatási ministerhez!

1-ször. Van-e tudomása arról, hogy gróf Teleki Sámuel korlátnok Maros-Vásárhelytt egy általa e czélra emelt terjedelmes épületbe 40.000 kötetet tevő nagyszerü könyvtárt alapitott, hogy az által — miként alapitó okmányában mondja — a tudományosság a nemzetben terjedjen.

2-szor. Van-e tudomása arról, hogy a nagylelkü alapitó által 1800. kiadott végrendelete és 1811-iki pótvégrendelete által e közkönyvtár fokozatos gyarapitására, ujabb szakmunkák megvásárlására, s a könyvtár helyiségének e könyvszaporodás által szükségessé válandó megtoldására Maros-Vásárhelytt lévő 6 házát és 53 hold kiterjedésü birtokát hagyta oly kikötéssel, hogy a mi ezek jövedelméből a könyvtárnok fizetésén és a házak javitásán fölül marad: évenként uj könyvek vásárlására fordittassék. Erre a család idősebb fiát, mint hit-bizományost, az erdélyi e. ref. consistorium főfölügyelete alatt, oly szigoruan kötelezte, hogy végakarata megszegése esetében öt és összes utódait milliót érő szerzeményeiből kitagadta?

3-szor. Van-e tudomása arról, hogy e szabatosan meghatározott czélu végrendelet daczára, a korlátnok magasztos akarata végrehajtatlanul maradt, s utódai a lefolyt 50 év alatt ama könyvtár gyarapitására mit sem forditottak, mi által legkevesebbet számitva 173.600 forintot vontak el rendeltetése czéljától, most pedig sáronberki idősb Teleki Sámuel, — kinek mint idősebb fiunak a nemzeti kincs hivatott őrének kell vala lennie, — odáig vitte e közvagyon szemérmetlen elsajátitását, hogy nem gondolva a sajtó és közvélemény felzudulása, három királyi táblai biró, mint szakférfiaknak e kérdésben a közvéleménynyel egyértelmü nyilatkozatával, sőt magának a Teleki-családnak ellenvetéseivel: a könyvtár gyarapitására rendelt házakat és fekvőségeket magán-vagyonként saját nevére telekkönyveztette, mi által megszegte a végrendeletet, lábbal tiporta az 1791. LVII. törv.-cz. rendeletét, s szentségtelen kezet emelt a nemzeti vagyonra, mely mindenütt a népfenség végpajzsa alatt áll?

4-szer. Van-e tudomása arról, hogy az ezen közkincs őréül rendelt erdélyi e. ref. főconsistorium 50 évi hallgatag elnézése által e vétkes merényletnek mintegy részesévé válván, attól mit se várhatunk azon tényleges oknál fogva, mert e testületben a család érdekelt egyénei döntő befolyással birtak régen, birnak ma is, birnak ezután is. Ily testületre bizni tehát a baj orvoslását többé nem szabad.

Ha van mindezekről tudomása: nem érzi-e magát — a korona főfölügyeleti jogának és kötelességének, az idézett törvény értelmében is érvényesitéséül — kötelezettnek arra, hogy a helyszinére egy bizottságot küldjön ki, az ügyet részrehajlatlan szigorral megvizsgáltassa, s az iránt hathatósan intézkedjen, hogy a telekkönyvbe jogtalan birtokosra iratása következtében a könyvtárhoz tartozó javaknak rendeltetésétől elvonása megsemmisittessék, s a hitbizományos rászorittassék arra, hogy az 50 év alatt czéljától elvont 173.600 forint a nemzeti intézetnek visszafizettessék. Szándékozik-e továbbá oly intézkedéseket tenni, hogy a halhatatlan emlékü korlátnok végrendelete minden pontjának foganatositásával, ama könyvtár az utóbbi félszázad alatti tudományos művek minden nyelvü jelesebb példányaival kiegészitve, a könyvtár helyisége kitágitva, a dicső alapitó messze belátó bölcs

intézkedéseinek s hazánk azon kedves vidéke közmüvelődési érdekeinek megfelelő állapotba tétessék.

Elnök: Közöltetni fog a vallás- és közoktatási minister urral.

Solymossy Bálint: Tisztelt ház! Egy interpellatiot intézek a pénzügyminister urhoz. A négy évi terméketlenség okozta inség és a zavart pénzviszonyok által előállott hitelválság többizben emlittetett föl a tisztelt házban.

Az inségre nézve történt is már intézkedés, hogy mennyire felelt az meg a várakozásnak, arról a tisztelt belügyminister ur birhat leginkább tudomással; azonban, hogy van megye, mely azt a kölcsön terhét tekintve, igénybe venni nem merészli: azt is tudja a tisztelt belügyér ur. Szatmár megye mult hó 26-án tartott rendkivüli üléséből föliratot intézett a belügyér urhoz, melyben jelzi először a nyujtandó segélynek az inség nagy mérvéhezi csekélységét, másrészről kijelenti: a kölcsönt fölvenni nem bátorkodik. Ezt csak fölemlitem, reménylvén, hogy a tisztelt belügyér ur Szatmár megyét illetőleg nem fog késni intézkedésével.

A második baj elháritása vagy csak enyhitése tekintetéből még eddig semmi sem történt. E mulasztás annyival inkább föltünőbb és méltán fájhat a nemzetnek, mert a mikor a mult év nyarán Bécsben a válság kiütött: az ottani ministerium megkérése következtében a magyar kormány sietett segélyével, sőt a bank-acta fölfüggesztésébe is beleegyezett, daczára, hogy az elemzés ez eljárásnak közjogi tekintetben veszélyes voltát fejtegette és igazolta. Most pedig, mikor nem a szomszéd, hanem saját hazánk van lángba borulva: a magyar kormány ez ideig semmi segélyről nem gondoskodott.

Hányszor tétetett inditvány az ellenzék részéről egy nemzeti bank fölállitása iránt, halomra megy az országból ez érdekben beérkezett kérvények száma, mind hasztalan.

A helyzet naponta komolyabb, sőt veszélyesen aggasztó; különösen a kisbirtokos-, földmives-, iparos- és kereskedö osztály, kik egymással elválhatatlan összeköttetésben vannak, a hitelviszonyok ziláltsága miatt a véginségnek néznek elébe. A pénz az uzsoratörvény eltörlése óta ritka áru czikként megdrágult, s e körülmény oda vitte a dolgokat, hogy már ma sok család menthetetlenül veszve van.

A mult őszszel a vetőmag hiánya miatt a föld fele vetetlen maradt; a meglévő vetések is kárt szenvedtek a fagyok miatt; a nép az éhség miatt dologképtelen; a földek nagy része miveletlen fog maradni; az adóexecutio kérlelhetlenül foly; a földbirtokosoknak munkáltatásra pénze nincsen, mire számit az állam, miből veszi be az adót?

A helyzet aggasztó; ugy a kormány, mint a képviselőház figyelmét első rendben igényli.

Ez alkalommal a ház szabályok korlátai miatt bővebb fejtegetésbe nem lévén jogom bocsátkozni, fölolvasom interpellatiomat:

Interpellatio a pénzügyminister urhoz!

Tekintve, hogy a pénzhiány és a hitelválság országszerte napról-napra növekszik, s evvel karöltve, az uzsora, a munka-hiány mind nagyobb mérveket ölt, és nemcsak az iparos- és kereskedői osztályokat, hanem a mezei gazdasággal foglalkozó közép- és kisbirtokos részét is a nemzetnek, pusztulással fenyegeti.

Kérdem: a tisztelt pénzügyminister ur szándékozik-e ezen sulyos bajoknak elháritására gondját haladatlanul kiterjeszteni, s a törvényhozásnak e végett mielőbb előterjesztéseket tenni?

Milynemü intézkedéseket vél a minister ur e czélra szükségeseknek, és különösen pedig van-e szándéka egy önálló magyar jegybank fölállitását inditványozni?

Elnök: A pénzügyministernek fog kiadatni.

Az állandó igazoló bizottság kiván jelentést tenni.

Szögyény László előadó: Az állandó igazoló bizottság nevében jelentem a tisztelt háznak, hogy a bizottság tárgyalás alá vette Kubinyi Ödön Rimaszombat kerület országos képviselőjének f. évi január 26-án kelt megbizó-levelét; továbbá Mocsáry Lajos Kecskemét városa megválasztott képviselőjének választási jegyzőkönyvét. Mindkét megbizó-levelet a bizottság ugy tartalmára, mint kiállitására nézve kifogástalannak találván, Kubinyi Ödönt — minthogy a 30 nap már letelt — végleg, Mocsáry Lajost pedig a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazolandónak jelentette ki.

Elnök: E szerint tehát Kubinyi Ödön képviselő ur végleg, Mocsáry Lajos képviselő ur pedig a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazoltatik.

Ezen most igazolt képviselők az osztályokba fognak beosztatni. A 6. és 9. osztályban vannak legkevesebben, és igy Kubinyi Ödön a 9. osztályba, Mocsáry Lajos pedig a 6. osztályba soroztatik.

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt ház! Van szerencsém a fizetési meghagyásokról szóló törvényjavaslatot alkotmányos tárgyalás végett a ház asztalára letenni.

Kérem, méltóztassék annak kinyomatását elrendelni, és azt a jogügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: Ki fog nyomatni és a jogügyi bizottsághoz utasitani.

Bittó István ministerelnök: Tisztelt ház! Van szerencsém kihirdetés czéljából ő felsége legfelsőbb szentesitésével ellátott ötrendbeli törvényczikket letenni a ház asztalára:

1. Nagy-Britannia és Irland egyesült királyságokkal 1873. deczember 3-án a közönséges bün-

tettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött szerződés tárgyában;

2. a pénzügyi magyar királyi ministeriumot illető 1872-ik évi költségvetésből fönmaradt hitelmaradványoknak az 1873-ik évnek számlájára való igénybevétele, és az előre nem látott rendkivüli kiadások födözésére az 1873. év folyamában szükséglendő póthitel tárgyában;

3. a gabonára és hüvelyes veteményekre rótt vámilletéknek ideiglenes megszüntetéséről;

4. az 1872-ik évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről, s végre

5. az 1873. évi közösügyi költségekre a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összeg födözéséről.

Méltóztassék ezen törvényczikkeket a szokott módon kihirdettetni, és hasonló kihirdetés czéljából a méltóságos főrendekhez átküldeni.

Elnök: Az épen most kihirdetett törvények a méltóságos főrendekkel hasonló kihirdetés végett közöltetni fognak. Az átvitellel Tombor Iván jegyző ur bizatik meg.

A központi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Prónay Dezső b. előadó: Van szerencsém a központi bizottságnak az országos statistika szervezéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozó jelentést beterjeszteni.

Helfy Ignácz: Tisztelt képviselőház! A pénzügyminister urhoz van szerencsém egy rövid kérdést intézni. Kétséget nem szenved, maga a ministerelnök ur jelzette tegnapi beszédében, hogy a jelen kormánynak legsulyosabb és legsürgősebb föladata a pénzügyi helyzet rendezése.

Én ugyan meg vagyok győződve arról, hogy azon alapon, melyen a tisztelt kormány, és most már maga a tisztelt pénzügyminister ur is áll: pénzügyi helyzetünket gyökeresen rendezni lehetetlenség; mert logicai ténynek találom, hogy ugyanazon ok, mely főképen előidézte ezen helyzetet, lesz az, mely annak rendezését meg fogja akadályozni.

De a tisztelt pénzügyminister ur természetesen más véleményen van, annyira más véleményen van, hogy épen azért, — a mint azt bevallotta tegnap a tisztelt ministerelnök ur, és egyébiránt maga a tisztelt pénzügyminister ur sem tagadta, hogy épen azért hozott némely sulyos politikai áldozatot, hogy fényes tehetségeit ezen nagy föladat megoldásának szentelhesse. Adja Isten, hogy sikeräljön; de azt hiszem, hogy az ország, mely oly hosszu idő óta sinylődik ebben a pénzügyi nyomorban, hiszem — mondom — hogy az országnak joga van óhajtani, hogy a tisztelt pénzügyminister ur ismertesse meg vele azon vezéreszméket és vezérelveket, melyek alapján a sulyos pénzügyi helyzetet javitani reményli és óhajtja.

Távolról sincs eszemben arra fölszólitani a tisztelt pénzügyminister urat, hogy most igy rögtön csupán az én kedvemért tartson egy programm-beszédet; de miután, mint tudjuk: alig lesz még egy-két ülésünk az ünnepek előtt, csak azon egyszerü kérdést vagyok bátor a tisztelt pénzügyminister urhoz intézni: vajon szándékozik-e az ünnepi szünetek előtt az országgal pénzügyi politikájának vezérelveit, alapelveit megismertetni. *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)*

Ghyczy Kálmán: Habár e pillanatban nem válaszolhatok kimeritőleg azon kérdésre, melyet az előttem szólott tisztelt képviselő ur hozzám intézett, mégis legczélszerübbnek tartom, ha ezuttal is elmondom azt, a minél talán egyhamar többet nem is igen mondhatnék. *(Halljuk!)*

Én azt gondoltam magamban, hogy tárczám fölvállalásakor mindjárt részletesen a tisztelt ház elé előterjeszteni pénzügyi állapotainkat, és fejtegetni azon módokat és eszközöket, melyekkel azokon alaposan segiteni lehet: talán több, mint a mit egy igénytelen ember erejétől mindjárt hivataloskodásának kezdetén kivánni lehet, *(Általános helyeslés.)* és őszintén be kell vallanom, hogy magamnak is még e pillanatban tájékozásra van szükségem, hogy roppant pénzügyi közigazgatásunk egész nagy apparátusát, annak minden részletét tökéletesen megismerhessem, és azt tartom, hogy nem épen igen hosszu idő mulva különben is concret alkalmam fog nyilni arra, hogy a tisztelt ház előtt pénzügyi állapotainkról terjedelmesebben nyilatkozhassam.

Azt mindemellett, tisztelt ház, köztudomás szerint én is constatálhattam, hogy pénzügyi állapotunk valóban aggasztó; de még sem olyan aggasztó, mint hazánk államiságának ellenségei kárörvendve hirdetik; *(Élénk helyeslés és tetszés.)* mert megjavitható kiadásainknak oly mérvü megszoritása által, mely közigazgatásunk rendes menetét nem fogja megakasztani, és megjavitható a nemzetnek annál, a melyet ereje megbir, nem nagyobb áldozatrai készségével. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Mindamellett be kell ismernem, hogy csakugyan nagy föladat pénzügyeinknek rendezése, oly nagy föladat, a melyre nézve én azon igéretet tehetem, hogy el fogok követni mindent, e czélnak elérésére; *(Élénk helyeslés.)* de arról, hogy ezt el is érhetem, jótállást nem vállalhatok. *(Helyeslés.)*

És hogy mégis kezembe vettem mindemellett ezen nehéz föladat megoldásának megkisérlését: ezt azon kötelesség érzeténél fogva cselekedtem, melylyel a katona kiáll a helyre, mely számára kijelöltetik, a nélkül, hogy számitásba venné a veszélyeket, melyek ott érhetik. *(Élénk tetszés.)* Én fogom vinni e terhet a meddig erőm és tehetségem megbirja, és

ha látom, hogy igyekezetem sikerre nem számithat: ezt egész őszinteséggel be fogom jelenteni a koronának és a képviselőháznak is, és reménylem, hogy a siker netaláni hiányaért igyekezetem őszinteségénél fogva fölmentést nyerendek. *(Élénk tetszés.)*

Átalában annyit ez alkalommal is már kijelenthetek, hogy én a pénzügyi politikában az őszinteséget, a nyilt őszinteséget kivánom követni. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* Azt mondják sokan, hogy ez nem mindig tanácsos, nem mindig biztos, hogy ez gyakran veszélyes. Én ellenkező véleményben vagyok. *(Általános élénk helyeslés.)* Azon véleményben vagyok, hogy reális és szolid pénzügyi kezelésnek lehet is, kell is, hogy programmja legyen a nyilt őszinteség, *(Élénk helyeslés és tetszés.)* és csak a szédelgés szorul arra, hogy a homály fátyolyával igyekezzék beburkolni a helyzetet és terveit. *(Élénk tetszés.)* Minden alkalommal nyiltan föl fogom tárni a tisztelt ház előtt pénzügyünk létező bajait; előadom az orvoslásukra nézetem szerint vezető módokat és eszközöket, — itélni fölöttük a tisztelt ház bölcsesége fog.

Hogy átalánosságban még valamit mondjak azon elveket illetőleg, melyek szerint pénzügyi politikámat folytatni akarom: egyet még bátor leszek ez alkalommal megemliteni. *(Halljuk!)*

A magyar pénzügyi kezelés összefügg nagyban azon érintkezésekkel, melyekben a magyar pénzügyminister az ő felsége uralkodása alatt lévő többi országok ministeriumával áll. (*Halljuk*! *Halljuk!*) Ezen érintkezésekben én részemről az egyetértés elérésére fogok törekedni, *(Élénk helyeslés a jobb és bal oldalon.)* és e czélnak elérésére a leghatható-sabb és legbiztosabb eszköznek vélem nem engedni semmit az ország jogaiból, követelni érdekeinek kielégitését; *(Általános élénk helyeslés.)* de viszont nem követelni semmit, a mit jogosan és méltányosan követelni nem lehet, és megadni a másik félnek is azt, a mit ő is viszont joggal és méltányosan követelhet. (*Élénk helyeslés.*)

Ily értelmü egyetértés, nézetem szerint, természetes következése azon államjogi rendszernek, mely alatt élünk és egyik szükséges föltétele is szilárd önállásának.

Ismételve meg volt már itt emlitve, tisztelt ház, a vélemény különbség, mely bizonyos tekintetben köztem és ministertársaim közt létezik. *(Halljuk*! *Halljuk!)* Engedje meg a tisztelt ház, hogy ez alkalommal erre nézve is egy pár szót mondhassak. *(Halljuk*! *Halljuk!)*

Az országos pénzügygyel minden közigazgatási ágazat összeköttetésben van, minden ministeri tárcza viszonyban van a pénzügyministerivel, mert mindegyikben a takarékosság, a czélszerü intézkedés közvetve vagy közvetlenül előnyére szolgál az állam pénztárának, a tulkiadás pedig egyenesen az állampénztár terhére van. Természetes tehát, hogy a pénzügyministernek kötelessége a közigazgatás minden ágában, — annyiban tudniillik, és oly módon, a mint ez törvényes hatásköréhez tartozik, — az ország pénztárának érdekeit megvédeni. *(Helyeslés.)*

Vannak e fölött a ministerium teendői közt számos más ügyek is, nagyfontosságu ügyek, de a melyek közvetlen összeköttetésben az állam pénzügyi érdekeivel nincsenek, számuk és szövevényességüknél fogva azonban tárgyalásukban nagy gondot és figyelmet igényelnek. Nyilvánvaló, hogy én ez ügyeket illetőleg egyszer és másszor is többször azon tisztelt barátaimtól, kikkel most együtt a kormányban vagyok, itt a házban ellenkező véleményt nyilvánitottam.

Reménylem, hogy ez jövőben ritkábban, vagy talán nem is fog megtörténni, vagy ha megtörténik, kiegyenlithetők lesznek az eltérések; de véleménykülönbségek mindemellett jövőre is lehetségesek. Részemről nem tartottam lehetőnek, és nem tartom lehetőnek most sem, hogy ellenkezésbe jőjjek korábban tett nyilatkozataimmal. Azért, hogy a kormányba léptem: eddigi véleményeimet és meggyőződéseimet nem változtathattam és nem változtattam meg. *(Élénk helyeslés.)*

Erkölcsi kötelességemnek tartottam ennélfogva ezt annak idejében és annak helyén kijelenteni, és magamnak tartozni véltem azzal, hogy föntartsam magamnak azt is, hogy e kijelentésem nyilvánosságra juthasson.

De másrészről, tisztelt ház, az ismét teljesen lehetetlen lenne, hogy én, a kormány tagja, egy vagy más tárgyban, melyben netalán eltérő véleményem van, fölállván itt e házban, ezen eltérő véleményemet nyilvánitsam. Ez a kormány egységes működését egyátalában lehetetlenné tenné, *(Helyeslés a balközép részéről.)* annak önállását minden perczben veszélyeztethetné. *(Igaz*! *Ugy van!)*

Azt gondoltam tehát, hogy elég, ha átalános föntartással jelezem azon álláspontot, melyet elfoglalok, a nélkül, hogy ezzel a kormány egységes működését veszélyeztetném. Figyelembe vettem e mellett azt is, hogy pénzügyi tárczám ez idő szerinti bokros teendőivel annyira el leszek foglalva, hogy időm és tehetségem csakugyan alig lesz arra, hogy a ministerium minden egyéb kisebb nagyobb fontosságu teendőiben, e teendők tárgyalásában és elintézésében kellő részt vehessek, s azért kijelentettem és föntartottam magamnak annak kijelentését, hogy én felelősséget csak azon tárgyakra nézve vállalok, melyek a pénzügyi tárczához tartoznak, vagy azzal összeköttetésben vannak.

És épen ez az, a mit ez alkalommal a tisztelt ház előtt megmagyarázni kivánok. *(Halljuk*! *Halljuk!)*

Ezen föntartás először is egyátalában nem vonatkozik azon ügyekre és kérdésekre, melyek az 1867. évben létesült közjogi kiegyezéssel, melynek alapjára már korábbi nyilatkozataimban is őszintén reáállottam, kapcsolatban vannak; azon felelősség alatt továbbá, melyet elvállalni nem akarok: nem a törvényes felelősséget értem, a melyre nézve itt is nyiltan és határozottan kijelentem és elismerem, hogy azzal ministertársaimmal együtt mindazon ügyekben, melyek ellen nyiltan föl nem szólalok, azon egész mérvben tartozom, melyben ezt a törvény megállapitja és megrendeli, (*Helyeslés.*) és egész készséggel elvállalom e felelősséget; mert ismervén ministertársaim törvény iránti tiszteletét: tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy ők azt megsérteni, az ellen cselekedni sohasem fognak.

A felelősség, melyet elvállalni nem óhajtok, azon erkölcsi felelősség, mely a politikai iránynak, a javaslatok politikai czélszerüségének vagy czélszerütlenségének szempontjából az emberek véleménye szerint sujtja az államférfiakat.

Végre azon föntartás, melyet tettem, egyátalában nem zárja ki azt, hogy minden előadandó alkalommal a ministertanácsban is érvényesiteni igyekezzem netalán eltérő nézeteimet, *(Élénk helyeslés a középpárt és balközép részéről.)* és nincs okom, hogy letegyek azon reményről, hogy eltérő vélemények többször is kiegyenlithetők lesznek.

Ez a tényállás, tisztelt ház! ezt kötelességemnek tartottam ez alkalommal, válaszolva a hozzám intézett fölszólitásra, a tisztelt ház előtt földeriteni. *(Élénk helyeslés.)*

És még csak egy megjegyzésem van. *(Halljuk!)*

Én ez idő szerint pénzügyeink rendezését, államháztartásunkban az egyensuly helyreállitását tartom a legfontosabb és legsürgetősebb teendőnek, és azt hiszem, törvényhozásunk főtörekvésének e czélra kell irányulva lenni. Ha sikerül, — a mint Isten kegyelmével reménylem, hogy előbb-utóbb sikerülni fog, ha nem is nekem, de sikerülni fog másnak, — ha sikerül, mondom, rendezni pénzügyeinket, államháztartásunkban visszaállitani az egyensulyt, és ez által szilárdul föntartani államiságunkat: azon reform-kérdések is, melyek annyira szivünkön fekszenek, annak idejében elintézhetők lesznek. *(Fölkiáltások: Igaz! Ugy van!)* De ha államháztartásunkat fenn nem tarthatjuk és ezzel együtt államiságunk is veszélyeztetve lesz: vagy végképen eldöntetlenül maradnak azon reform-kérdések, vagy ha el is fognak döntetni, nem igen fogjuk ez eldöntésnek, ez elintézésnek annak idejében sok hasznát vehetni. *(Élénk fölkiáltások a jobboldal és középpárt részéről: Igaz! Ugy van!)*

Azon okból, azon szándékkal, hogy e magas czélra, államháztartásunk rendezésére, csekély tehetségem szerint én is közreműködjem: léptem a kormányba. Azon módon és eljárással, melyet előadni bátor voltam, tartottam egyedül lehetőnek azt, hogy a kormány tagja legyek, és abban továbbá is megmaradhassak. Mindemellett azonban ezuttal is kijelentem, hogy egész eljárásomat ugy reménylem kormányban létem ideje alatt intézhetni, hogy ez által sem a kormány egysége ne veszélyeztessék, sem másrészről abból a haza javára, érdekére ártalmas következések ne háruljanak.

Ezeket az állásomra vonatkozólag ismételve tett észrevételekre válaszolva, a tisztelt ház bölcs itélete alá bocsátom. *(Zajos hosszas helyeslés és tetszés a jobb és a bal oldalon.)*

Elnök: Tisztelt ház! Azt hiszem, hogy az egész ház véleményét nyilvánitom, ha azt mondom, hogy a ház a tisztelt pénzügyminister urnak ezen nyilatkozatát tudomásul veszi. *(Általános helyeslés.)*

Következik a napirend első tárgya, t. i. a képviselőház elnökének megválasztása.

A névsort Beőthy Algernon fogja fölolvasni; a távollévőket Tombor Iván fogja jegyezni; a szavazatok összeszámitását Szeniczey Ödön és Huszár Imre fogják eszközölni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort, s a képviselők beadják szavazati jegyeiket.)*

(Szavazás után.)

Mihályi Péter jegyző: Beadatott 275 szavazat; ebből Perczel Béla nyert 167 szavazatot, Várady Gábor 73, Paczolay János 12, Mocsonyi Antal 7-et, s többek közt megoszlott nyolcz.

Elnök: E szerint van szerencsém jelenteni, hogy a házszabályok nyomán az absolut többség megvan, s a képviselőház elnökeül Perczel Béla megválasztatott. (*Bánó József elhagyja az elnöki széket, s azt Perczel Béla foglalja el.)*

Perczel Béla elnök: Fogadja a tisztelt ház mélyen érzett hálámat azon érdemem fölötti kitüntetésért, melyben engem a ház elnökévé történt megválasztatásom által részesiteni méltóztatott.

Nem ismeretlenek előttem ezen különben fölötte diszes állással járó terhek és nehézségek, s hogy mégis e helyet elfoglalni bátorkodom: teszem ezt annálfogva, mert nem tartottam magamra nézve megengedhetőnek, hogy a tisztelt háznak parancsa s ez által reám háritott kötelességnek teljesitése elől kitérjek.

És minthogy legfőbb törekvésem oda leend irányozva, hogy szigoruan a háznak szabályaihoz tartva magamat, mindenek fölött pártatlanul járjak el elnöki tisztemben: *(Helyeslés bal felől)* nem hagyhatott el azon remény, hogy a háznak egyik oldala sem fogja megvonni tőlem az annyira szükséges támogatást.

Sokszor elmondatott már e házban is, hogy jöhetnek a hazára nehéz idők, midőn minden hon-

polgár hazafiui kötelességének kell hogy ismerje erejéhez képest a létező baj elháritásához járulni; különösen a mult országgyülés végén a ház helyeslése mellett e helyen hozatott föl, hogy „vannak a nemzetek életében korszakok, melyekben egyedül a pártoknak közeledése s egyetértő közreműködése mentheti meg őket.“

Már most, ha tekintetbe veszem azon nehéz pénzügyi helyzetet, melybe az ország jutott, ha meggondolom azon sulyos következményeket, a melyek beállanának akkor, ha a jelen törvényhozás pénzügyi bajainkat orvosolni nem fogná, mondom, ha mindezt meggondolom: nemcsak a nehéz időt, hanem a válvetett közreműködésnek égető szükségét is bekövetkezettnek látom.

Én erősen hiszem, tisztelt ház, hogy különösen az államháztartásnak az ország által is várvavárt rendezése fölött megkezdendő tárgyalások eléggé alkalmas tért fognak nyujtani arra való nézve, hogy a képviselőháznak minden árnyalata politikai állásának megtagadása nélkül segitse elő ama nagyfontosságu czél elérését, és ennélfogva reménylem, hogy a képviselőház inkább a kibontakozás módjait kutatva, mint az ellentéteket keresve és helyzetünknek megfelelő, komoly, higgadt és tárgyilagos tanácskozásokat folytatva, meg fogja találni az utat, mely az országot a jelen válságos helyzetből kivezeti.

Minthogy tudom, hogy a czélszerü munkabeosztás lényegesen elősegiti az eredményt, ezt nemcsak nem fogom soha szem előtt téveszteni, hanem kötelességemnek fogom ismerni a napirendre nézve időközönként oly módon tenni meg javaslataimat, hogy e házban sem a munka-tulhalmozás, sem pedig a munka-szünetelés helyt ne foglaljon; nem kételkedem, hogy a tisztelt kormány is ki fogja erre nézve terjeszteni gondoskodását.

Érintenem kellene még a házszabályokat; *(Halljuk!)* de minthogy a tisztelt ház is belátván azoknak a tapasztalás által mindinkább föltüntetett hiányait még a mult ülésszak alatt, azoknak átvizsgálása végett egy bizottságot küldött ki; e bizottság időközben beadá véleményes jelentését, mely kinyomatván, a ház tagjai közt ki is osztatott; szoritkozom ez alkalommal csupán annak bejelentésére, miszerint nem fogom elmulasztani annak idejében a ház elébe azon tiszteletteljes kéréssel járulni, miszerint az emlitett bizottsági jelentést tárgyalás alá venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

És most, midőn ismételten a tisztelt ház támogatását kikérném: nem zárhatom be melegebb óhajtással beszédemet, mint hogy „éljen a király! éljen a haza!“ *(Élénk tartós éljenzés.)*

Tisztelt ház! A mai ülés napirendje a delegatiok egybehivása tárgyában közlött ministerelnöki átirat. Mindenekelőtt ezen átirat fog fölolvastatni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a ministerelnöki átiratot, mint az előbbi ülés naplójában olvashatni.)*

Elnök: Bátor vagyok a tisztelt háznak javaslatba hozni, hogy a delegatio tagjainak megválasztása a jövő csütörtöki ülés napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés.)*

Következik a gazdasági bizottság jelentése.

Radó Kálmán előadó *(olvassa a gazdasági bizottságnak a márcziushavi költségelőirányzatra vonatkozó jelentését.)*

Stanescu Imre: Tisztelt ház! Már egy pár hónap óta azt veszem észre, hogy a gazdasági bizottság jelentésének 9-ik tétele alatt előre nem látható költségekre 1.000 frtot szavazunk meg; nagyon kérem a tisztelt elnök urat: méltóztassék intézkedni, hogy ebből legalább a ház fütése rendesen eszközöltessék; mert az imént is, mikor az igen tisztelt pénzügyminister ur beszélt, őt a ház legtöbb tagjainak köhögése zavarta. *(Derültség.)*

Elnök: Tisztelt ház! Egyéb észrevétel a költségvetésre nem tétetvén, az elfogadtatott, s az elnökség intézkedni fog az összeg folyóvá tétele iránt.

Tisztelt ház! A mai napirend ki lévén meritve, bátor vagyok figyelmeztetni a tisztelt házat, hogy a mai választás folytán a ház egyik alelnökének állomása üresedésbe jött: ha méltóztatik beleegyezni, ezen alelnök választása is a csütörtökön tartandó ülés napirendjére tüzetik. *(Helyeslés.)* Más tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1¾ órakor.)

219. országos ülés

1874. márczius 26-án

Perczel Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. A véderőről szóló törvényjavaslat tárgyában kiküldött bizottság megalakulása bejelentetik. A következő törvényjavaslatok; 1) a méter-rendszer behozataláról; 2) a Portugaliával kötött consularis egyezményről; 3) az Oroszországgal kötött posta-szerződésről; 4) a Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi szerződésről; 5) az 1872. évi költségvetés némely sorozatainál tett tulkiadások födözéséről; 6) a magyar határőrvidék törvénykezési szükségleteinek födözéséről szentesités alá terjesztetnek. A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a vaspályák által okozott halál vagy testi sértések iránt adandó kártéritési törvényjavaslatról. Gál Mihály egy ház kibérlése iránt, továbbá adóbehajtások tárgyában interpellálja a kormányt, és a szoboszlói adóügyben tett régibb interpellátiójára választ sürget. Vidliczkay József vasuti hivatalnok által utazók podgyászának megmotoztatása tárgyában; Lázár Ádám a közforgalmi értékpapirok tárgyában interpellálják a kormányt. Ez utóbbira azonnal válasz adatik. A kormány válaszol Ürményi Miksának a győr-sopronyi vasut tárgyában tett interpellátiójára. A 21-es bizottság jelentése: vajon tanácskozásai ezuttal befejezve, albizottsága munkálatát beterjeszsze-e? tárgyaltatván erre nézve Pulszky Ferencz inditványa elfogadtatik. Alelnökké Torma Károly megválasztatik; egyszersmind a delegatio tagjai is megválasztatnak, neveik kihirdetése a következő ülésre marad.

A kormány részéről jelen vannak: Bittó István, Pauler Tivadar, gr. Pejachevich Péter, Szende Béla, gr. Zichy József; utóbb gr. Szapáry Gyula.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Méltóztassék helyüket elfoglalni. A mult ülés jegyzőkönyve fog fölolvastatni.

Huszár Imre jegyző *(olvassa a márczius 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A mai ülés jegyzőkönyvét Huszár Imre jegyző ur fogja vezetni; a szólni kivánókat pedig Wächter Frigyes és Beőthy Algernon jegyző urak fogják jegyezni.

Az elnökség részéről bemutattatnak a következő kérvények:

Liptó megye kérvénye, a hadifölszerelvényeknek hazai ipar által leendő előállitása iránt;

Liptó megye kérvénye, a megyei főispáni hatáskör megszoritása iránt;

Győr szabad királyi város kérvénye, melyben Felső-Fehér és Esztergom megyék ugy Gyula-Fejérvár városnak a megyék kikerekitése iránti kérvényeit pártolja;

Győr szabad királyi város kérvénye, a katonabeszállásolás által reánehezült teher könnyitése iránt.

Brinza György, Mária, János, István és Brinza szül. Iván Judit Pozsony megyei német-gurábi lakosoknak kérvénye, annak kijelentése végett, hogy a megvesztegetés és az által okozott kár bünvádi cselekvényt képez.

Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Beérkezett továbbá a szegedi kir. törvényszék kérvénye, mely mellett többrendbeli sikkasztás és csalás büntettével vádolt Éder István országgyülési képviselő kiadatása végett a fenyitő iratokat fölterjeszti.

Ezen kérvény a mentelmi bizottsághoz utasittatik.

Van szerencsém jelenteni, hogy a véderőről szóló törvényjavaslat tárgyában kiküldött bizottság megalakult, s elnökké Hollán Ernőt, jegyzővé Pulszky Ágoston választotta.

A főrendiház jegyzője van itt a ház egy üzenetével.

Batthányi Ferencz gr. a főrendiház jegyzője: Tisztelt ház! A nagyméltóságu főrendiház megbizásából van szerencsém a következő törvényjavaslatokat átnyujtani:

1. A méter-rendszer behozataláról. 2. A Portugalliával kötött consuli egyezményről. 3. Az Orosz-

országgal kötött postaszerződésről. 4. A Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi szerződésről. 5. Az 1872. költségvetés némely rovatainál tett tulkiadások födözéséről. 6. A magyar határőrvidék törvénykezési szükségleteinek födözéséről szóló s a főrendiház által elfogadott törvényjavaslatokat az azokra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokkal együtt.

Wächter Frigyes jegyző *(olvassa a főrendiház jegyzőkönyvi kivonatát.)*

Elnök: Ezen a főrendiház által elfogadott törvényjavaslatok legfelsőbb szentesités alá fognak terjesztetni.

Beőthy Ákos: Tisztelt ház! Ruszt szabad királyi város kérvényét van szerencsém benyujtani, melyben a területi beosztás alkalmával helyhatósági jogainak épségben tartását kéri.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Fabriczius Károly: Tisztelt ház! Bemutatom a szász nemzeti egyetem azon kérvényét, melyben a bélyegmentességnek a tagositott birtokváltozásoknál 1874. deczember 24-ikén tul is kiterjesztetését kérik.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Hodossy Imre előadó: Tisztelt ház! A jogügyi bizottság részéről bemutatom a jelentést a vaspályák által okozott halál vagy testi sértések iránt adandó kártéritésre vonatkozó törvényjavaslatról.

Elnök: Ki fog nyomatni és szétosztatni.

P.-Szathmáry Károly: Van szerencsém Iványi Mária okleveles tanárnő kérvényét benyujtani, melyben Bécsben kezdett orvosi tanulmányait Budapesten folytathatni kéri.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz utasittatik.

Szomjas József: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni a tisza-lőki orthodox izraelita egyházközség kérvényét, az izraelita alapok megosztása tárgyában. Kérem e kérvényt a Zsedényi képviselőtársam által beadott hasontartalmu kérvényekkel együtt tárgyaltatni.

Elnök: A kérvényi bizottsághoz fog utasittatni.

Gaál Mihály: Tisztelt ház! A vallás- és közoktatásügyi minister urhoz lesz szerencsém egy kérdvényt intézni, melyhez hozzáadni valóm nem lévén, egyszerüen fölolvasom.

Kérdvény a vallás- és közoktatásügyi minister urhoz.

1. Van-e tudomása tisztelt minister urnak a felől, hogy a Sándor-utczai 3-ik számu háznak első emelete a pesti orvos-egyetem irodai helyiségeül mult 1873-ik évi szeptember hó 1-ső napjától 3 évre, évenkénti 2000 frtért az állam által vétetett haszonbérbe, s e haszonbér félévenként előre 1000 forinttal csakugyan az állam pénztárából fizettetik ki?

2. Miképen történhetik az, hogy ezen kibérlett helyiség mindamellett is magán-lakhelyül használtatott mind ez ideig, még pedig felerészben egy tanár ur, másik felerészben pedig egy más család által, mely ezért ama tanár urnak a folyó évről 1200 forint házbért fizet, sőt szándékoltatik haszonbérbe adni a jövő évre is.

3. Miképen történhetett az, hogy a midőn a mult évben a lakások haszonbére a köztapasztalat szerint jóval alábbszállott az előbbi haszonbéreknél, sőt több lakrészek kibérletlen is maradtak: ezen lakosztály, melynek az előző évről egész haszonbére csak 1250 forint volt, az állam részére oly magas emelkedetséggel, tudniillik évenkint 750 forinttal lett drágábban kibérelve.

Elnök: Közöltetni fog a vallás- és közoktatásügyi minister urral.

Gaál Mihály: Másik kérdvényem a pénzügyminister urhoz szól. Erre nézve előre kell bocsátanom, hogy azon hosszu idő alatt mig a ministeri változás lejárt, több böszörményi lakosnak egy, a házhoz intézett panaszos folyamodványa jutott kezemhez beadás végett. A panasz tárgya az, hogy miután a 6 hónapig folyt executio következtében, a különben is szük termésü évről fönmaradt élelmi szereik nagyobb részét eladni kéntelenittettek, oda jutottak, hogy alig maradt kenyérre valójok. A hatóság fölterjesztésére ennek folytán be is szüntetett az adóvégrehajtás, mégis a debreczeni pénzügyigazgatóság nem adó, hanem másnemö követelések miatt exequenseket küldött hozzájuk, kik nem találván egyebet: igavonó jószágaikat minden megintés nélkül lefoglalták és el szándékoztak adni. Nem lévén kilátásom, hogy e kérelmet egyhamar itt előterjeszthessem, kénytelen voltam a pénzügyministerium ügykezelőjéhez Madarassy tanácsos urhoz fordulni és ennek eredménye az volt, hogy az igavonó és gazdálkodásra nélkülözhetlen marhákat a második árverés mellőzésével még a becsáron sokkal alól eladták. Ennek következtében a következő interpellatiot vagyok bátor intézni a tisztelt pénzügyminister urhoz:

Kérdvény a pénzügyi minister urhoz.

1-ör. Az 1868: XXI. törvény csak a közadók kivetése, befizetése, biztositása s behajtása módozatáról szólván, és oly törvény, mely az adóhelyiségeket másnemü követeléseknek végrehajtó közegeik által e törvény szigora szerint való behajtására fölhatalmazhatná, még eddig törvénykönyvünkben található nem lévén: kérdem a tisztelt minister urat, helyesli-e a debreczeni pénzügyi igazgatóságnak abbeli intézkedését, mely szerint az alatta lévő adóhivatalok utján a közadók czime alá nem vonható

másnemü követeléseket is a jelzett törvény szigorával hajtat be; s ha igen: melyik törvény legyen az, melyre helyeslését alapithatja?

2-or. Miképen történhetik az, hogy a midőn még a közadók behajtásáról szóló törvény szerint is megintendők előre a tartozásban lévők, mielőtt náluk zálogolás kisértetnék meg; mindennek ellenére több böszörményi lakos nem is adóbeli tartozásért, minden előre való megintés nélkül zálogoltatott meg?

3-or. A jelzett adótörvény szerint a földmivelőknek gazdaságaik folytatására nélkülözhetetlen igás marhái még közadó alapjául sem vétethetvén zálogolás alá: mikép történhetett az, hogy némely böszörményi lakosoknak gazdaságuk folytatására nélkülözhetetlen igás jószágai nemcsak lefoglaltattak, hanem egyszeri árverés kisérlése mellett a becsárnak felénél is alóli áron el is adattak.

4-er. Mivel pedig az 1868-ik XXI. törvény 95-ik §-sa a szabályellenesen eljáró pénzügyi közegeket a ministerium által feleletre vonatni rendeli; kérdem a tisztelt pénzügyi minister urat: hajlandó-e a fönjelölt eseteket megvizsgáltatni, s az érdekelteknek törvényt és igazságot szolgáltatni.

Elnök: Közöltetni fog a pénzügyminister rel.

Gaál Mihály: Ha megengedi a tisztelt ház, még egy már régebben tett interpellatiot vagyok bátor megujitani, melyet a mult év május 21-én intéztem az akkori pénzügyminister urhoz, egy kissé hosszas, annálfogva a tisztelt házat nem untatom fölolvasásával, hanem elmondom tartalmát.

Tartalma az volt, hogy miután Hajdu-Szoboszló várossának olynemü kérvényét, a melyben az 1863-iki aszály által okozott károk miatt 38.000 forintnyi adó-elengedést kért, a pénzügyministerium kedvezőleg intézett el, ellenben a mellette fekvő ugyanazon sorsban részesült Hajdu-Böszörmény városának csupán legelőire kért 7000 forint adótartozása nem engedtetett el, ámbár ezen tartozásnak még alapja sem volt, mert a legelőre semmiféle adó nem volt kivetve: azt kérdeztem a tisztelt pénzügyministertől, miként egyezteti össze az igazsággal, hogy az egyiknek 38.000 frtot elengedett, a másiktól pedig sokkal kisebb összeg elengedését megtagadta. Méltóztatott a tisztelt volt pénzügyminister urnak akkor ugy nyilatkozni, hogy majd az actákban utána fog nézni; de ezen egy esztendő alatt ugy látszik nem ért rá válaszolni. A dolog érdeme utóljára is oda megy ki: vagy igazságosan és törvényesen engedett el a volt pénzügyminister ur Szoboszló városának az aszály okozta károk fejében 38.000 forinttal többet, vagy nem? Ha igazságosan engedte el: akkor Hajdu-Böszörmény városának kivánságát kétségtelenül szintén kell teljesiteni; ha pedig nem igazságosan: akkor a tisztelt volt pénzügyminister ur, mint a ki felelős tetteiért és a ki az 1848-iki törvény értelmében felelősségre vonható, ezen 38.000 forintot kétségkivül tartozik az államnak visszatériteni. Minthogy különben is igen nagy szükség van az annyira megnőtt deficit apasztására: annálfogva sürgősen kérem a mostani pénzügyminister urat, hogy e tárgyban tett interpellatiomban a legközelebbi ülésszak elején válaszolni méltóztassék. Minthogy ezen interpellatio kétségen kivül megvan, ez alkalommal ujabban beadni nem kivánom.

Elnök: Méltóztassék a sürgetést irásban beadni.

Gaál Mihály: (*A következő interpellatiot adja be:*)

Mult évi márczius 21-én és igy már egy egész, egy hosszu évvel ezelőtt egy interpellátiot intéztem volt akkori pénzügyminister Kerkapoly Károly urhoz, melyre annak azon fontosságánál fogva és mivel esetleg az állam részére 38,262 forint 75 kr időközi kamatokkal együtt lenne a volt pénzügyminister ur által megtéritendő, mi által a deficitek némi tekintetben apasztathatnának, válaszadást követelni, nemcsak egyes képviselőnek, hanem a tisztelt háznak is mellőzhetlen kötelessége.

Ezen interpellatiot tehát most megujitván, kérem a jelenlegi pénzügyminister urat, hogy arra a szükséges választ mielőbb és pedig oly módon, hogy ezen 38,262 frt 7 és $^1/_2$ kr. esetleg már a 21-es bizottság véleményes jelentése tárgyalása alkalmával számitásba is vétethessék, megadni annyival inkább méltóztassék, mert azon adatok, melyekből a válasz meríthető, a pénzügyministeriumnál az áttekintésre minden pillanatban készen vannak.

Az interpellatio következőképen szólott:

1-ör. Tekintve, hogy Hajdu-Szoboszló város közönsége kérvényére 38.262 frt $7^1/_2$ kr. állami adó engedtetett le az 1863-ik évi aszály okozta károk miatt, annak ez évi adóbeli obtigentiajából, mint ez a pénzügyi ministeriumnak a püspökladányi adóhivatal utján $^{66}/_{870}$. szám alatt közlött rendeletéből világosan megtetszik.

Tekintve, hogy ezen meglehetősen szép mennyiségü összegben a szoboszlói egész határ területre, mint a mondott elemi csapás által sujtott adóalapra ez évről hárult adóbeli tartozás bennfoglaltatik, mint ez azonnal teljes világlatba jő, mihelyt a szoboszlói egész határterületen lévő szántó, kaszáló- és legelő- földek összes adója összehasonlittatik ezen leengedett 38.262 frt $7^1/_2$ krral.

Tekintve ellentétben ezen leengedéssel Hajdu-Böszörmény város közönségének a szoboszlói határ nem messze szomszédságban lévő, az 1863. évi aszály által egyformán sujtott, különben is egyformán szükes termelő közös legelő földjére ez évről hárult mintegy 7000 frttot tevő adónak a fönforgott aszálykár leengedése végett ugyan a pénzügyministeriumhoz intézett, általa éveken át behatólag

tárgyalhatott s a szoboszlói kérvényhez, minden tekintetben hasonló s jogosultnak bizonyult kérvénye a pénzügyministeriumnak közelebb a debreczeni adóhivatal utján folyamodó községhez juttatott rendelete szerint, mi indokolás nélkül elutasittatott.

Tekintvén, hogy a minister felelőssége eszméjéből önként következtethető, mikép a tisztelt ministerium egy ország, mint egyes polgárainak egyforma természetü s egyiránt jogosult kérvényeit és folyamodványait egyenlő értékbe venni, s egyenlő igazsággal s minden mellékes tekintetek nélkül tartozik eldönteni.

Ezeknél fogva kérdem a tisztelt pénzügyminister urat: miképen indokolja azt, hogy a midőn Szoboszló város közönségének folyamodására, annak legelőjére és értetett összes adóbeli illetékét az 1863-ik évről az akkori aszály, mint elemi csapások okozta károk magam meggyőződése szerint és az 1868: XXI. törvényczikk 11. §-sa szerinti rendeleténél fogva és helyesen leengedte, sőt a kérvényező községet oly kitünő adóleengedésben részesittette, ugyanakkor Böszörmény községének hasontartalmu minden tekintetben ugyanazonos, egyformán jogosult, amannál sokkal csekélyebb leengedést kérelmező folyamodványa minden indokolás nélkül s az előtte tudva levő praecedens eseteknek is figyelmen kivül hagyásával elutasitotta?

Elnök: Közöltetni fog a pénzügyminister urral.

Vidliczkay József: Tisztelt ház! Főleg a vasutakon utazó közönség érdekében, melyhez egyszer-másszor a tisztelt ház tagjai is tartoznak, bátor vagyok az igen tisztelt közlekedési és pénzügyminister urakhoz interpellatiot intézni. Mielőtt ezt megtenném, méltóztassék megengedni, hogy rövid visszapillantást tegyek a tisztelt háznak a dohány-monopolium kérdésébeni eljárására és működésére. Méltóztatik tudni, hogy a képviselőház még az $18^{65}/_{67}$. országgyülés folyama alatt egy inditvány folytán, mely épen a tisztelt tulsó oldalról jött, és annak akkori egyik tagja, gróf Bethlen Farkas által tétetett, határozatot hozott az iránt, hogy utasittassék a kormány a dohány-monopolium eltörlésére.

Magyarország alsó háza akkor kitüzte azon irányt, melyben ez ügynek haladni kell. Hogy menynyire haladunk, vagyis mennyire nem haladunk ezen irányban: azt meg fogja mutatni azon eset, mely a jelen interpellatio tárgyát képezi. Kikérem tehát a tisztelt ház figyelmét.

Eddig a dohány-monopolium érdekében és annak föntartására szokásban voltak a kutatások; azonban a kutatások mintegy két korlát közé voltak szoritva. Egyike azon korlátoknak az, hogy ezen kutatások csak föladás következtében történjenek; másik korlátja az volt, hogy a polgári hatóság közbe jöttével és nem csupán a pénzügyi őrség által. Azonban mikép történik, nem tudom, hanem más divat kezd lábrakapni.

Egy esetre leszek bátor figyelmeztetni a tisztelt házat, mely szerint a vasuton utazó közönség egyes tagjai irányában kutatások történtek; nem a pénzügyi hatóság, nem a pénzügyi őrök, hanem a vasuti hivatalnokok és kizárólag csak vasuti hivatalnokok által. Szabolcsmegye egyik birtokosával történt, Kállay Ubullal, folyó év január 24-kén Nyiregyházán, ki megérkezvén Nyiregyházra Kassáról a vasuton, midőn böröndének kiadását követelte, a vasuti szolgák ezt egyenesen megtagadták; mondván, hogy ezt a vasuti hivatalnokok meghagyása következtében teszik.

Kállay Ubul rögtön lépéseket tett ezen erőszak elháritása végett; előhivatott a vasuti hivatalnok, s ez azt mondta: igenis, megvan a böröud, s ki nem adatik mind addig, mig annak tartalmát meg nem vizsgálta. Hasztalan tiltakozott ezen eljárás ellen nevezett tulajdonos; de hogy utjában továbbra is fön ne tartóztattassék: kénytelen volt az erőszaknak engedni, s a böröud kulcsát a kikutatás eszközlése végett az érintett vasuti hivatalnoknak átadni, ki is azt fölnyitván, annak tartalmát megvizsgálta, hanem azt, a mit benne keresett, természetesen meg nem találta.

A nevezett tulajdonos panaszt emelvén a nyiregyházi állomáson lévő panaszkönyvben, utóbb néhány hét mulva egy értesitést kapott, melynek rövid tartalma az, hogy a vasut-üzleti igazgatóság az esetet sajnálja, s hogy az illető hivatalnok megfenyittetett. Azt hiszem, hogy ez a vasuti közönség, nevezetesen a személyi és tulajdonjog megóvására nem elegendő.

A dolog mindenesetre figyelmet érdemel annyiban, a mennyiben oly szokás kezd lábrakapni, mely eddig nem volt divatban. Helye volt a fönálló szabályok értelmében a kutatásoknak föladás következtében a polgári hatóság közbe jöttével, ugy, hogy azok a pénzügyőrök által hajtassanak végre; hanem én részemről semmi törvényt és semmi szabályt nem tudok, hogy vasuti hivatalnokok, kiknek egészen más a hivatása, és épen mellőzve a polgári hatóságot, ily czélokra fölhasználtassanak. Utalva ezen kétségtelen esetre, melynek valóságáról meg vagyok győződve, bátor vagyok a tisztelt közlekedési és pénzügyminister urakhoz a következő interpellatiot intézni:

Interpellatio a közlekedési és pénzügyminister urakhoz.

Tényállás:

Kállay Ubul, szabolcsmegyei birtokos, folyó évi január 24-én Kassáról Nyiregyházára vasuton utazván, midőn a nyiregyházi vasuti állomáson kiszállt és podgyászának (egy 26 vámfontot nyomó utazó-

böröndnek) kiadatását követelte: annak kiadása a málha kiadásával foglalkozó személyzet által a föltök álló vasuti hivatalnok rendeletéből megtagadtatott, ki is utóbb előhivatván, oda nyilatkozott, hogy a kérdéses böröndöt mindaddig ki nem adja, mig annak beltartalmát át nem vizsgálja, — a minthogy azt valósággal ki sem adta mindaddig, mig annak nevezett tulajdonosa, ki egyébiránt ezen eljárás ellen tiltakozott, engedve az erőszakos föltartóztatásnak, a kulcsot neki át nem adta, és ő azon böröndöt ki nem kutatta, — miben azonban a föltartóztatottnak ruháin kivül egyebet nem talált. Kállay Ubul, ki ezen egész eljárás ellen, különösen az okon is, hogy még a pénzügyőrségi organumok is csak a polgári hatóság közbe jöttével és csak egyenes föladás következtében hajthatnak végre ily eljárást, — folyton tiltakozott, panaszát azután a nyiregyházi állomáson lévő panaszkönyvbe beirván, a tiszavidéki vasut üzleti igazgatóságától utóbb azon értesitést vette, hogy az üzleti igazgatóság az esetet, melyre valamely pénzügyőrségi följelentés szolgáltatott alkalmat, sajnálja, és hogy az illető hivatalnok föntebbi helytelen eljárásáért, — mint az értesités mondja, — megfenyittetett. Azon értesitvényben az illető vasuti hivatalnok eljárása helytelennek mondatik ugyan; de általános jogosultsága, tudniillik az, hogy vasuti hivatalnokok az utazókat ilynemü kutatással zaklathatják, meg nem tagadtatik.

Ezen tényállás rövid előadása után

kérdem a tisztelt közlekedési és pénzügyminister uraktól:

tudtával történik-e a kormánynak az, hogy vasuti hivatalnokok az utazó közönség, illetőleg annak egyes tagjai irányában ily erőszakos zaklatásokat visznek véghez? és a mennyiben az itt fönforgó erőszak a fönt előadott tényállás szerint a dohánymonopolium érdekében követtetett el, — kérdem: vajon a kormány rendeletéből történik-e az, hogy vasuti hivatalnokok, kiknek a vasuti személy-, áru- és podgyászforgalom lehető könnyitése egyik főhivatásuk, épen ellenére ezen hivatásuknak ily zaklató kutatásokra fölhasználtatnak?

Ha a vasuti hivatalnokok ily fölhasználása a kormány rendeletein alapszik: mivel vannak ily rendszabályok indokolva? — Ha nem: hajlandó-e a kormány, illetőleg a tisztelt minister urak akkép intézkedni, hogy az utazó közönség a föntebbihez hasonló zaklatásoknak kitéve ne legyen.

Kérem ezen interpellatiot a közlekedési és pénzügyminister urakkal közleni.

Elnök: Közöltetni fog az illető minister urakkal.

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Egy igen fontos tárgyban bátor leszek az igazságügyminister urhoz egy kérdést intézni. Midőn a jelenleg fönálló polgári törvénykezési rendtartás behozatott, annak 529. §-a szerint a közforgalom tárgyait képező értékpapirok megsemmisitésének módjáról egy külön törvény behozatala helyeztetett kilátásba. Azóta hat év mult el, s ezen sürgős és fontos önálló törvény még mindeddig nemcsak meg nem hozatott, de az illető szakminister által még be sem terjesztetett; hanem a helyett időközben többrendbeli ministeri rendeletek bocsáttattak ki; jelesen 1870—1871-ben és 1873-ban, a nélkül azonban, hogy ezen kibocsátott ministeri rendeletek által a tulajdonképeni törvényhozói intézkedés tárgya szabályoztatott volna; mert mindezen rendeletek nagyobb részt tilalmat foglalnak magukban, a mennyiben több törvényszék — előfordult esetekben, — hasonló a közforgalom tárgyait képező értékpapirok megsemmisitésére nézve az eljárást megkezdette, ezen eljárás az emlitett ministeri rendeletekkel általában betiltatott. Jelesen bátor vagyok hivatkozni az 1871. május 6-kán 8711. szám alatt kibocsátott ministeri rendeletre, mely elmondja, hogy az I. czikk szerint mik képezik tárgyát ezen megsemmisitési eljárásnak: először tudniillik az állampapirok; másodszor oly közforgalmi magánértékpapirok, melyek nem szólnak névre; a II. czikk szerint pedig a földtehermentesitési kötvényekre nézve az eddigi gyakorlat érintetlenül hagyatik, következőleg azt rendeli, hogy mindazon megsemmisitési eljárások, melyek az épen emlitett papirokra nézve intéztettek el, betiltatnak és az eljárás érvényesnek nem tekintetik.

Később 1873-ik évben január 30-án épen a jelenlegi tisztelt igazságügyminister alatt kibocsáttatott egy ujabb rendelet 1947. szám alatt, mely az 1871-ki rendelet II-ik czikk alatt a földtehermentesitési kötvények megengedhető megsemmisitési eljárásához még a következő kötvényeket sorolja, ugy mint: a magyar udvari kamarai kötvényeket, a magyar egyházi ezüstszállitási kötelezvényeket, a magyar terményszállitási jegyeket és a magyar kamarai adósság kötvényeit.

A nélkül azonban, hogy ezen utóbbi rendeletben, mely tudtommal az utolsó, — a tulajdonképeni megsemmisitési eljárás szabályoztatott volna, különben is rendeleti uton egy fönálló törvény által meghagyott intézkedés elodázására vagy kijátszására czélzó eljárás alkotmányos uton el nem fogadható.

Tekintetbevéve, tisztelt ház, azt, hogy sok ily közforgalmi értékpapirok vannak a tulajdonosok által elvesztve, melynek megsemmisitése következtében adatnak ki ujabb papirok; tekintve továbbá azt, hogy a többi között, ha jól emlékszem, az alföld-fiumei vasut-társulatnak a közlekedési minister által helybenhagyott alapszabályaiban az foglaltatik, hogy tudniillik az elveszett részvények vagy szelvények helyett ujakat csak akkor tartozik a társulat adni, ha azok a pesti első-folyamodásu királyi váltótör-

vényszék által megsemmisittetnek, mi azonban az igazságügyministeri rendelettel megtiltatott.

Mely eljárás bámulatos képét tünteti elő a különböző ministeriumoknál divó ellentétes működésnek, mely kirivó hiányokat az ujra alakult kormánynak kikerülni annál szigorubb kötelessége, mivel ily módon sem a szakközönség, sem a bíróság kellőleg tájékozva nem lehet.

Hitel- és forgalmi viszonyaink ziláltsága közepette ily ügyek gyors rendezést igényelnek, melyet még hosszabb időre elhalasztani a kormány-felelősséggel ellenkezik. Nem tudom, tétlenség vagy figyelmetlenség legyen-e oka annak, hogy a közforgalmi értékpapirok megsemmisitését szabályozó ezen épen fontos törvényjavaslat, mely néhány rövid czikkből állhatna: mindeddig be nem terjesztetett; azonban kétséget nem szenved, hogy azt végre hét év után elvárhatja a ház.

Épen azért, miután a polgári perrendtartás különben is számos hiányai miatt revisio alatt áll, és azonkivül is ily külön törvénynek föntartott intézkedés, azt hiszem, külön törvényjavaslat tárgyát kell hogy képezze, s e téren az igazságügyminister ur a legujabb időkben meglehetős tevékenységet fejtett ki: bátor vagyok ezen irányban ezen sürgős szükség mielőbbi rendezése tárgyában figyelmét fölhivni, s hozzá következő interpellatiot intézni. (*Olvassa az interpellatiot.*)

Interpellatio az igazságügyministerhez.

Az 1868: LIV. törvényczikk 529. §. szerint: „A közforgalom tárgyait képező értékpapirok megsemmisitésének módjáról külön törvény fog intézkedni".

Miután ezen törvényjavaslat több mint hat év óta mindeddig be nem adatott, sőt e helyett több, az ily megsemmisitést tiltó rendeletek, jelesen 1870. április 8-án 3654. és julius 25-én 11836., ugy 1871. május 6-án 8711. és 1873. január 30-án 1947. szám alatt bocsáttattak ki: ezen fontos és sürgős ügy szabályozása tekintetéből kérdezem az igazságügyminister:

szándékozik-e a közforgalmi értékpapirok megsemmisitése iránt mielőbb törvényjavaslatot beterjeszteni? és az eddigi mulasztást mivel indokolhatja?

Pauler Tivadar igazságügyminister: Tisztelt ház! A közforgalmi papirok megsemmisitésének kérdése egyike a legfontosabbaknak, de egyike a legnehezebbeknek is.

Az európai törvényhozások hosszabb idő óta összeegyeztetni iparkodnak itt a magántulajdon szentségét a közforgalomnak, s az ily papirokat szerzett jóhiszemü birtokosoknak érdekével, és ezért nem volt könnyü azon kérdést megoldani oly módon, hogy a mig egyrészről lehetőleg biztositassék a tulajdon, másrészről, — miután ezen papirok névre nem szólanak, s ugy mint a pénz kézről-kézre forognak, s igy könnyen megtörténhetik, hogy valaki ily papirt legjobb hiszemben megszerez, melynek utóbb eredeti megszerzése más által hiányosnak mutatkozik, — senki jogaiban ne csorbittassék, és a közforgalom veszélynek ki ne tétessék. Ennélfogva — ismétlem — ez az európai törvényhozásnak egyik nehezebb kérdését képezi, és midőn a magyar kormány ennek megoldásához fogott: mindenekelőtt a magánérdeknek kellő megfontolását tartotta szükségesnek, s ezért, a minister-tanács határozata folytán, a földtehermentesitési alapigazgatóság elnökének elnöksége alatt bizottságot alakitott, mely e nagyfontosságu kérdés megoldásával foglalkozik. Sürgetni fogom e munkának mielőbbi befejezését, hogy ugy a nyilvános óhajtásnak, mint a közszükségnek eleget tehessek. (*Helyeslés.*)

Lázár Ádám: Tisztelt ház! Az igazságügyminister ur által adott feleletből arról győződtem meg, hogy ezen, saját belátásom szerint is igen nagy fontosságu kérdés nem tartozik a lehetetlenségek sorába, mit bizonyit az, mint méltóztatott jelezni, hogy egy bizottság működik e tárgyban, mely két év óta müködik; de nem tudom, nem fog-e még vagy két évig működni. Reménylem azonban, hogy ezen fontos ügy minél elébb a magán érdek és közforgalom érdekének kedvező megoldást fog nyerni.

E részben tehát tudomásul veszem a minister ur válaszát.

Elnök: Tudomásul veszi a tisztelt ház a minister ur válaszát? (*Tudomásul veszszük!*) Tehát tudomásul vétetik.

A közlekedési minister ur kiván egy interpellatiora felelni.

Zichy József gróf közlekedési minister: Tisztelt ház! Ürményi Miksa tisztelt képviselő ur folyó hó 7-én azon kérdést intézte hozzám: vajon szándékozom-e intézkedni az iránt, hogy a győr-soproni vasuton félbeszakadt munkálatok folyattassanak, és vajon van-e kilátás arra, hogy a vasuti vonal még e folyó év őszén megnyittassék? E kérdésekre a következőben bátorkodom válaszolni.

Teljesen igaz, hogy a mult évben bekövetkezett sajnos pénzválság következtében a munkálatok félbeszakadtak, teljesen ugyan nem, de nagyrészben csakugyan félbe szakadtak. A midőn ezen körülmény még hivatalbeli elődömnek tudomására jutott: nem késett az iránt intézkedni, s miután a befejezési határidő igen bőven ki volt szabva, első sorban oda törekedett, hogy egyátalában a vasut kiépitésére nézve kellő biztositékot nyerjen. Az engedélyesek ez iránt többrendbeli kérdést intéztek a ministeriumhoz, nevezetesen az épités könnyitésére

és a pénzbeszerzés könnyitésére vonatkoztak és ezek alapján az engedményesekkel tárgyalások folytak. Ez volt az a stádium, melyben én részemről az ügyet találtam. Én kötelességemnek tartottam ezen tárgyalásokat, a mennyire lehetett siettetni és befejezésre juttatni, s jelenthetem, hogy ezen tárgyalások be vannak fejezve.

A mennyiben én részemről az engedményesek kivánságait tekintetbe veendőknek, méltányosoknak találtam: elhatároztam, hogy az iránt a tisztelt háznak azon engedélyokmány némely pontjának megváltoztatására czélzó törvényjavaslatot fogok beterjeszteni.

Be is terjesztettem volna már, ha a közbejött ministerválság nem akadályozta volna azt, hogy ezen ügy az előkészitési stádiumok legutóbbikán keresztülmenjen.

Azonban ismétlem, hogy miután a javaslat készen van: nem fogok késni azt a tisztelt háznak az ünnepek után rögtön bemutatni. Ez válaszom az első kérdésre vonatkozólag.

A képviselő ur második kérdését illetőleg, hogy van-e reménység arra, hogy még a folyó évben átadassék a forgalomnak ezen vasut? bátor vagyok megjegyezni, hogy alig lenne lehetséges az engedélyeseket arra kényszeriteni, hogy a vasutat előbb adják át a forgalomnak, mint az engedélyokmány alapján erre kötelesek. Az engedélyokmány 25. §-a ugyanis világosan és határozottan kimondja, hogy a győr-soproni vonal az engedélyezési törvény hatályba léptének napjától számitandó $2^1/_2$ év alatt befejezendő. Az engedélyezési okmány 1872. október 15-én hirdettetvén ki: igen természetes, hogy a vasut nem ez év őszén, hanem csak a jövő év april 15-én lesz a forgalomnak átadandó. Hiszem is, hogy addig el fog készülhetni.

Ürményi Miksa: Köszönetet mondok a minister urnak szives válaszáért, készségesen elismerem, hogy tollhiba volt, ha interpellátiómban azt irtam: „ősszel“ s hogy e helyett azt kellett volna irnom, „az engedélyokmány lefolyásakor.“

Ez azonban a munkák folytatására vajmi kevés befolyással van, mert télen át ugy sem lehetvén dolgozni, ha őszig el nem készülnek a munkák: tavaszra semmi esetre se lesz megnyitható a vasut. Reménylem azonban, hogy a minister ur nem fog csalódni és hogy a vasut tavaszra elkészül.

Bocsássa azonban meg a tisztelt ház, hogy ha nem birok elhallgatni ez alkalommal egy pár szót legalább, melyeket a vidék elhanyagolt érdekeinek nevében magamat kötelezettnek tartom itt elmondani. *(Halljuk!)*

Én ugy tudom, hogy az engedélyesek a minister ur által emlitett pénzválság folytán már mult ősszel intéztek kérést a ministeriumhoz, hogy az engedélyokmánynak némely változtatása által nekik könnyitéseket nyujtson a munkálatok folytatására.

Ha jól vagyok értesülve, e kérdés a ministeriumhoz beadatott októberben; a ministerium — ha tovább jól vagyok értesülve — ezt már ujév táján elvileg elfogadta és most márczius végén vagyunk és csak ma halljuk, hogy áprilban fog a ház elé előterjesztés történni e dologban. Ha a ház azt ápril végefelé elintézi, ismét hetek fognak mulni, mig a munka megkezdhető lesz, ugy, hogy tekintettel arra, hogy azután a termés ugyis már ajtó előtt áll, azon czél, hogy az inségeseken munka által segitve legyen, majdnem tökéletesen el lesz tévesztve. Ezért, tisztelt ház, én nem a minister urat. mert ő akkor nem volt a ressort élén, hanem a kormányt egyátalában nem vagyok képes minden mulasztás vádjától fölmenteni.

Ennyit kötelességemnek tartottam fölemliteni, különben pedig a további recriminationak nem lévén barátja és ennek czélját sem látva: tisztelettel kérem a házat, kegyeskedjék a minister ur válaszát tudomásul venni.

Elnök: Tudomásul veszi a tisztelt ház a minister ur válaszát? *(Igen!)* Tehát tudomásul vétetett.

Zsedényi Ede: Tisztelt ház! A 21-es bizottság rendes elnöke, Csengery Antal gyöngélkedő egészsége miatt ezen bizottság utolsó ülésén jelen nem lehetvén, nekem, mint e bizottság korelnökének van szerencsém jelenteni, hogy a tisztelt ház által mult évi deczember 23-án kiküldött 21-es bizottság a fölött tartott tanácskozásait: — minő intézkedések lennének szükségesek mind a közigazgatási rendszernek megváltoztatása, mind az államháztartás egyensulyának helyreállitására nézve, január 21-én befejezve, egy 9 tagból álló albizottságot küldött ki a végre, hogy ez a közigazgatás minden egyes ágazatát, kezelési rendszerét szigoru vizsgálat alá véve, müködését egyszersmind terjessze ki oly pénzügyi rendszabályokra, melyek az államháztartás egyensulyának helyreállitására nézve okvetlenül szükségesek. Ezen albizottság 68 ülésben fejezte be munkálatát és tegnap adta be igen terjedelmes jelentését a 21-es bizottságnak. A 21-es bizottság ezen jelentés nyomán követendő eljárás fölötti eszmecserét inditva meg és tanácskozva, azt határozta, hogy tekintve a tisztelt ház által hozott határozatot, melylyel ezen 21-es bizottságot azon egyenes és positiv utasitással küldötte ki. hogy ez jelentését oly időben terjessze a tisztelt ház elé, hogy a ministerium az abban tett javaslatokat még ezen ülésszak alatt fontolóra vehesse és egyszersmind kellő ideje legyen a ház előtt kijelenteni: minő részletes törvényhozási intézkedések és közigazgatási rendszabályok legyenek szükségesek és miket vél teendőknek a tett határozatok alapján.

Ha a 21-es bizottság a kilenczes albizottságnak ezen terjedelmes és kimerítő jelentését érdemleges tanácskozás alá venné: a ház által a jelentés előterjesztésére kitüzött időt egyátalában meg nem tarthatná, ugy, hogy a ministerium még ezen ülésszak alatt nem nyilatkozhatnék, a mi annyival is inkább sajnos volna, minél inkább érezték a 21-es bizottság tagjai annak szükségét, hogy jelen pénzügyi helyzetünk bonyodalmából mielőbb kibontakozva, mielőbb a pénzügyi teendők és többi rendszabályok főelvei és sorozata iránt tisztába jőjünk.

Ennek okáért, hogy ebben egyátalában semmi fönakadás ne legyen, a 21-es bizottság a tisztelt házhoz a következő kérést intézi: Nem tartaná-e czélszerünek a tisztelt ház, ép a ház által kijelölt czél elérésére, ha ezen 21-es bizottság működését nem folytatná, hanem annak eddigi eredményeként a 9-es albizottság munkálatát terjesztené elő a végből, hogy azt a tisztelt ház által hozott határozat értelmében halasztás nélkül a ministeriumnak átadni lehessen.

Ezen kérdésre bátorkodom a tisztelt ház válaszát kérni.

Korizmics László: Tisztelt ház! Mióta azon nagyfontosságu bizottság tárgyalásai megindultak, melyek a ház meghagyása folytán jó ideje kezdetüket vették, folytonosan figyelemmel kisértem ezen érdekes és igen tanulságos tanácskozásokat.

Én megvallom, kezdettől fogva azok közé tartoztam, kik ezen tanácskozások eredményeitől helyzetünk igazitására és tisztázására sok jót reméltek. Ezen reményem ma is fönáll és azon érdemleges eszmecserék, melyek mind az együttes bizottság kebelében történtek, mindazon megállapodások, melyek később a munka fölosztás elvéből kifolyólag és azon elvi eszmecserékkel öszhangzásban a szükebb 9-es bizottságban concret alakot és kifejezést nyertek: azt hitetik el velem ma is, hogy e bizottság munkálkodása hazánk anyagi és egyéb irányu érdekeinek fejlesztésére igen becses és hasznos materialét fog szolgáltatni. Másrészt azonban őszintén megvallom, hogy nem szeretném magunkra alkalmazni azon római közmondást: Roma deliberante Saguntum periit. Különben nem is illik ránk egészen ezen közmondás; hanem érdekünkben fekszik mindenesetre ezen tárgyalásokat a lehetőség szerint megröviditeni.

Én, tisztelt ház, ugy fogom föl a dolgot, hogy a 21-es bizottság terjedelmes discussioján alapszik a 9-es bizottságnak igen sok időt és fáradozást igénybe vett munkálkodása: én a 21-es bizottság munkálkodásában látom az összes állami érdekeinkre kiterjedő átalános discussiot, a 9-es bizottság munkálatában pedig azon eszméket gyakorlati és concret formába öntve látom. A két munka közt tehát összeköttetés és rokonság létezik, elannyira, hogy akár meddig tárgyaltatnék is a 9-es albizottság munkálata: azt utoljára mégis a kormányhoz kellene utasitani, mert a kormány felelős azon javaslatokért, melyeket bajaink orvoslása végett, ajánlani czélszerünek lát. Meg lévén tehát a két bizottság munkálkodása közt a szellemi egység és rokonság; másrészt pedig, miután az ország nyughatatlanul várja, hogy mielőbb megállapodásra jussunk, s mert e ház határozatának értelmében is kötelességévé van téve a kormánynak, hogy még ezen ülésszak alatt terjessze az illető javaslatokat a ház elé: én üdvözlöm Zsedényi tisztelt képviselő ur inditványát, és azt hiszem, hogy leghelyesebb volna, hogy a 9-es bizottság munkálatát a 21-es bizottság adja át a kormánynak, a kormány pedig az általa czélszerüeknek elfogadott javaslatokat még ezen ülésszak alatt terjeszsze a ház elé, *(Helyeslés.)*

Irányi Dániel: Tisztelt ház! Én azon inditványt, melyet Zsedényi tisztelt képviselőtársunk a 21-es bizottság nevében az imént előterjesztett, a most nevezett bizottság kebelében tegnap elleneztem. Elleneztem pedig több oknál fogva. Először azért, mert a képviselőház nem 9, hanem 21 tagot küldött ki a végett, hogy az ország pénzügyi helyzetének gyökeres átalakitása iránt javaslatot tegyen, következőleg nem az albizottságnak, hanem a 21 tagból álló teljes bizottságnak munkálatát várja. A képviselőház a 9-es bizottságot nem is ismeri, s hivatalos tudomása nincs róla.

Elleneztem az inditványt másodszor azért, mert a 9-es albizottság munkálata a 21-es bizottságnak bemutatva igen, de tagjai közt szétosztva nem volt, sőt annak tegnapi ülésében még csak föl sem olvastatott.

Már pedig tisztelt képviselőház! oly valamit, a mit a 21-es bizottság minden tagja nem ismer, a képviselőháznak bemutatni sem helyesnek, sem illőnek nem tartom; *(Helyeslés a szélső bal oldalon.)* annál kevésbé tartom pedig helyesnek és illőnek azt, hogy a tisztelt ház egy oly munkálatot, melyet nemcsak maga nem ismer és nem bir, de melyet még a ház kebeléből kiküldött 21-es bizottság sem ismer: a kormánynak adja ki a végből, hogy azt a teendő előterjesztésekben zsinórmértékül vegye.

Igaz ugyan tisztelt képviselőház, hogy azon határozat, melylyel a 21-es bizottságot kiküldeni méltóztatott, azt is magában foglalja, hogy a bizottság oly időben terjeszsze elő jelentését, hogy annak nyomán a kormány még ezen ülésszak alatt beterjeszthesse a maga inditványát.

De a nélkül, hogy legkevésbé is vádolnám a 9-es albizottságot, mely ellenkezőleg, el kell ismernem, igen nagy szorgalmat fejtett ki a maga működésében, azt kérdem: vajon a tisztelt háznak most emlitett határozata nem teljesithető-e olykép, hogy

a 21-es bizottság tagjai ne távozzanak el az ünnepi szünetekre, hanem az ország várakozásának megfelelve, a szünet alatt is dolgozzanak és készitsék el jelentésüket?

Ezen okoknál fogva elleneztem én azon inditványt, melyet most a 21-es bizottság nevében Zsedényi tisztelt képviselő ur előterjesztett.

Ezt mondtam a 21-es bizottságban tegnap; itt pedig, tisztelt ház azt mondom, hogy én részemről őszintén szólva nem sokat gondolok azzal, hogy a 21-es bizottság fogja-e folytatni működését vagy nem. Nem sokat gondolok vele pedig azért, mert azon uton, melyen mind maga elindult, mind a 9-es albizottságot elinditotta, azon föladatot, melynek megoldására a ház kiküldötte, nem fogja megoldani. De arra igenis helyezek sulyt itt is, hogy oly munkálat, melyet a ház tagjai nem ismernek, de nem ismernek a 21-es bizottság tagjai sem: ne adassék ki bárkinek, annál kevésbé pedig a felelős kormánynak oly utasitással vagy oly czélból, hogy az bárminemü előterjesztéseknek is alapul szolgáljon. (*Helyeslés bal felől.*)

Egyébiránt a tisztelt ház bölcsességétől függ elfogadni vagy el nem fogadni a 21-es bizottság inditványát. Én azon nem várt esetre, hogy ha a tisztelt ház azt elfogadni méltóztatnék: föntartom magamnak, hogy különvéleményt nyujthassak be akkor, midőn a 21-es bizottság, illetőleg az albizottság munkálata kezembe lesz. Én ugyan történetesen e pillanatban megkaptam a 9-es bizottság munkálatát; de csak különös kedvezmény gyanánt, és nem lehet tőlem várni, hogy különvéleményt adjak be, midőn magát a jelentést még nem ismerem.

Pulszky Ferencz: Miután nézetem némi részben mindkét előttem szólott véleményétől eltér, legyen szabad egy pillantást vetnem a 21-es bizottság egész kiküldetésére és történetére. Ugy tudom, hogy deczember 19-én az akkori pénzügyminister fölmentetett hivatalától. Ez által az akkori kormány consistentiája erősen szenvedett. S megfogyva bár, de törve nem gyönge lábon állt: akkor a pénzügyi bizottság deczember 22-én egy inditványt tett, s a ház azt elfogadta; tudniillik pártkülönbség nélkül egy 21 tagból álló bizottságot küldött ki oly meghagyással, hogy az a ministeriummal értekezve, vizsgálja meg: minő gyökeres intézkedések s reformok szükségesek a végre, hogy az állam pénzügyeinek rendezése s az államháztartás egyensulyának helyreállitása eszközöltessék.

Nagyon természetesnek tartom, hogy ilyen inditvány tétetett; de az ily inditványokat, ha természetesek is, nem szeretem, mert nem szeretem, ha a szerepek fölcseréltetnek. Ugy tudom, hogy a kormány azért áll fön, hogy kormányozzon, s az országgyülés azért, hogy ellenőrizzen. Bizonyos, hogy ha a kormány gyöngül, ha a kormány nem kormányoz: akkor magához ragadja a hatalmat az országgyülés, s kezd kormányozni. Tudjuk pedig azt, hogy ha sokan kormányoznak, egy nagy testület például: az ilyen kormány soká fön nem állhat. Hiszem, hogy a kormány azon pillanatban, melyben az initiativát kezéből kiadja: moraliter abdikál. Hiszem, hogy az országgyülésnek nem lehet rendeltetése gyökeres intézkedéseket, reformokat hozni; hanem hogy az a kormánynak kötelessége. Hiszem, hogy ez inditványt nem kellett volna a kormánynak elfogadnia. Én egyébiránt jová nem hagyhattam ez inditványt; mert valamint semmikép nem ellenzem a nyilt bizalmatlansági kérdéseket: ugy a leplezett bizalmatlansági kérdéseket jóvá nem hagyhatom. A kormány azonban nem lépett le. Nem lépett le igen nemes czélból. (*Ohó! a szélső balról.*) A kormányférfi, kit azon napok székben találtak, igen jól látta, hogy föláldozta magát: csak hogy egy más magasabb czél éressék el, azon czél, mely a huszonegyes bizottság kiküldetésének valódi oka volt. Nyilt titok, mindnyájan tudjuk, hogy mind a két párt már az ülésszak kezdetétől fogva lazulni, szétmállani kezdett, sőt gondolom a 3-ik is némileg szétmállott, egy szóval a pártok consistentiája egészen szétment. Nagyon természetes, 7 év mult el azóta, hogy a kiegyezés megtörtént, és már csak a ház egyik zugában átkos, a többi némileg beleegyezett. Reménység volt tehát arra, hogy azon politikai elem, mely 900 év óta kormányozza Magyarországot, a közép-osztály és az intelligentia, azon politikai elem, melynek meghasonlása mindig vészt hozott a hazára, azon politikai elem, mely szerencsétlenségünkre az utolsó években is kétfelé hasadt: ismét össze fog forrni.

Ez volt igazi alap-eszméje a 21-es bizottságnak. Reméltük mindnyájan, remélték azok, kik bementek, kivéve talán néhányat a szélső balról, reméltük, a kik kiküldöttük, mindenesetre remélték azok, kik inditványozták, hogy a coalitio lesz a bizottság működésének eredménye.

Igen jól tudta az akkori kormányelnök, hogy ő nem éli tul kormányával a 21-es bizottság munkálatát, hogy azon bizottság, és az ő kormánya egy nap fognak megszünni; de mégis bennmaradt azon székben, benn azért, hogy lehetségessé tegye ezen combinatiot.

És a minek logice be kellett következnie: az be is következett. Azon pillanatban, melyben a 21-es bizottság megalakult: a kormány moraliter abdicált. Hanem történt más is, az országgyülés is abdikált. Ugy tudom, hogy három hónap óta jóformán nem tettünk semmit. Ugy tudom, hogy a közfigyelem nem e terembe concentrálódott, hanem fön az I-ső osztály termébe, hol a legfényesebb elő-

adások tartattak, mert az országgyülés tagjai — képezték a galleriát.

A tanácskozásnak annyi eredménye mindenesetre volt, hogy a pártok közeledtek egymáshoz, hogy azon éles hang, mely azelőtt köztünk uralkodott, eltompult és hogy most barátságosabban nézzünk egymás szemeibe, hogy melegebben szoritjuk egymás kezét.

A coalitio azonban nem sikerült. Nem sikerült, meglehet csak azért, hogy philologus nem volt köztük s a gazdag magyar nyelvben nem találtak egy kifejezést, mely széles redőivel betakarta volna mindkét vélemény árnyalatot, mely oly kevéssé különbözött egymástól, hogy csak szó kellett hozzá, mely mindkettőt összefoglalja. (*Igaz! a szélső balról. Derültség.*)

Ez nem sikerült; de sikerült más: van valahára kormányunk habár ebben is két lélek lakik mint nemrég hallottuk, (*Derültség.*) mégis megférnek egymással egy testben. Azt hiszem a 3-ik is megférhetett volna, és a szent háromságot szépen képviselhették volna a házban. (*Derültség.*)

Mostan a mint mondám: van kormányunk, melynek mindenesetre egy jó tulajdona van, hogy bizik magában. Nekünk pedig kormány kell, mely bizik magában, erős kormány, mely kormányozzon. Szükség tehát, hogy minden akadályt elháritsunk előle, mely a kormányzást neheziti. Ilyen akadálynak tartom pedig a 21-es bizottságot; hiszen ezt maga is átlátja, hogy most nincs többé szükség reá. Leteszi tehát azon terhet, mely rá nehezedett és kivánja, hogy szépen tisztességesen temessük el. (*Derültség.*) Adjuk meg ezen kivánságát, parentáljunk fölötte, megtette kötelességét, vége van; hiszen panegyriconjában is csak azt hallottuk, hogy munkálata hasznos anyag lesz a jövőre nézve. Kivánom tehát, hogy a kormány e hasznos materiálet saját nézete szerint használja föl.

Kivánom pedig ezt, és nem azt, hogy a 21-es bizottság tovább is folytassa működését; mert hiszem hogy oly nehéz körülmények közt, milyenek közt élünk, lehetetlen kivánni a kormánytól, hogy reggeltől estig üljön a bureauban, s este jőjjön a bizottság elé, hogy kikérdeztesse magát, minek nem hiszem, hogy kézzel fogható eredménye lehetne, mert annyi bizonyos, hogy mihelyt kormány fenn áll: az országgyülés nem fog gyökeres reformokat initiálni akarni, initiálni fogja azokat a kormány; s ha ezzel meg nem elégszünk, megbuktatjuk. Ez a parlamentális; mód s nem az, hogy az országgyülés reformáljon gyökeresen.

Tudva, hogy minden gépben nagyon bajos, ha több kerék mozog, mint a mennyi szükséges, és hogy mindig sokat nyerünk, ha a szükségtelen kereket eliminálju̇k; hiszem, hogy a tett kérdésre mindenesetre feleljünk, de nem egészen az előttem szólónak értelmében, a ki azt kivánja, hogy a 21-es bizottság a 9-es albizottság munkálatát adja át a kormánynak, hanem inditványozom: „utasittassék a 21-es bizottság, hogy az albizottság jelentését érdemleges tanácskozás nélkül terjesszze a ház elé. (*Zsedényi Ede közbeszól: Ugyanaz foglaltatik az én inditványomban!*) Nem méltóztatott inditványt tenni, hanem csak kérdést; Korizmics képviselő ur adott be inditványt, abban pedig egyenesen a kormánynak kivánja átadatni az albizottság munkálatát. Ép azért kivánom, hogy az a ház elé terjesztessék, a ház fog vele rendelkezni, s meg fogja vele tenni azt, a mi szükséges.

Huszár Imre jegyző (*olvassa Pulszky Ferencz inditványát:*) Utasittassék a 21-es bizottság, hogy az albizottság jelentését érdemleges tárgyalás nélkül terjessze a ház elé.

Tisza Kálmán: Tisztelt ház! Én legelőször is előre bocsátom azt, hogy a 21-es bizottságnak intentiója, vagyis a kérdés, a mely tétetett: épen csak arra volt irányozva, a mit a most előttem szólott tisztelt képviselő mondott, hogy tudniillik a háznak terjesztessék be a 9-es bizottság munkálata; nem pedig az, hogy közvetlenül a kormánynak adassék át a bizottság által. Ha valaki által ennek ellenkezője mondatott: ez csakis tévedésből történhetett; mert a bizottság egyetlen egy tagjának intentioja sem volt más.

Különben, tisztelt ház, én nem követem az előttem szólott tisztelt képviselőtársamat azon térre, hogy vizsgáljam: a 21-es bizottság inditványozóinak, a választást elfogadott tagoknak, mik voltak titkos intentiói. A sziveket és veséket nem oly könnyü alaposan vizsgálni. Hogy nekem mi volt e bizottságról nézetem: megmondtam a kiküldésre vonatkozó inditvány tárgyalásakor tisztán a ház előtt, megmondtam, hogy nem tartom ezt rendszeres eljárásnak; megmondtam, hogy nem sokat várok tőle; de ha a ház kivánja: meg lehet kisérteni, hogy az ajánlott módon járuljunk a pénzügyek rendezéséhez.

Én tehát a magam intentióját, a magam nézetét előzetesen nyiltan kifejeztem, és biztosithatom a tisztelt képviselő urat, hogy sem nem volt más intentiom, sem nem hittem, hogy más intentió foglaltatik benne. Meglehet, hogy az előttem szólott képviselő ur tudta, hogy más az intentio, és ha ez igy van: akkor kár volt bennünket az inditvány tárgyalásakor föl nem világositani; mert akkor igenis ez helyén, ez napirenden lett volna. Most nincsen helyén, nincsen napirenden. De mivel a tisztelt képviselő ur ezt akkor elmulasztotta: én legalább ez irányban tudatlanságban maradtam.

Hozzá teszem, hogy a mely nagy eredményt elértnek mond ezen bizottság működése folytán: abban meg határozottan csalódik; mert én nem tapasztaltam, hogy a 21-es bizottság kiküldése előtt

éles pártállás lett volna köztünk; azóta pedig, hogy van-e: azt megitélni sem lehet, mert maga mondta a képviselő ur, hogy azóta a képviselőház jóformán nem is tárgyalt semmit.

A tisztelt képviselő ur jónak látta elkalandozni még más térre is, s beszélt itten philologusok hiányáról, különböző eszmék egy szó által való kifejezhetése iránt tett kisérletekről s más hasonlókról. Erre is csak egyet kivánok megjegyezni, s ez az, hogy lehet, hogy másoknak, talán a tisztelt képviselő urnak is szokása, oly szavakat keresni, a melyek alatt elrejthesse oly véleményét, melyet kifejezni nem akar, vagy nem mer; de nekem ez nem volt szokásom, nem szokásom ma, nem lesz szokásom sohasem. *(Élénk helyeslés bal felől.)* Én megmondottam azt, a mit mondani akartam s nem kerestem elrejtését gondolataimnak sehol. *(Tetszés bal felől.)*

A mi különben a dolgot magát illeti, elismerem, hogy a kik a 21-es bizottságnak tagjai vagyunk, midőn ezen kérdést intéztük a tisztelt házhoz, kitettük magunkat annak a vádnak, hogy nem akarunk dolgozni, hogy belefáradtunk a munkába. Engedelmet kérek, ha ezt teszi föl valaki: én azt hiszem, hogy téved. A munkától a 21-es bizottságban bizonyosan egyik tag sem fél; hanem félnek többen s ezekhez számitom magamat is, mástól, s megmondom, hogy az a más micsoda. Félnek attól, hogy a 21-es bizottság működése meg fogja zsibbasztani, ama régibb határozatnál fogva egyfelől a kormány, másfelől a tisztelt ház működését és a 21-es bizottság és a háznak tárgyalásai — s ebben igazat adok tisztelt előttem szólottnak — fognak egymásnak gátul és akadályul szolgálni. Nem lehet az iránt kétsége senkinek, hogyha pénzügyeinket rendezni akarjuk: nekünk még hónapokat tölteni azzal nem szabad, hogy egy bizottság tárgyalja a teendő intézkedések irányát; addig a kormány saját részéről nem kezdhetvén meg javaslatainak előkészitését: erre tisztelt ház, az én meggyőződésem szerint nincs időnk. *(Élénk helyeslés a bal és jobb oldalon.)* Pedig méltóztassék megengedni, annyi és oly fontos tárgy van már magában a 9-es bizottság jelentésében is megérintve, járulhat hozzá másoktól még más fontos tárgy is, hogy azt követelni a 21-es bizottságtól, hogy azok fölött néhány nap alatt megállapodjék és mint saját véleményét jelentse be: méltányosan, helyesen nem lehet.

Ha tekintetbe veszszük, hogy azon bizottság munkálatának ki kell nyomatni, a tagok közt szétosztatni s akkor azon tagoknak, kik a 9-es bizottságban nem voltak, legalább 8—10 napi időt engedni tanulmányozásra, ismétlem én is, mint tegnap a 21-es bizottságban mondtam: akkor a 21-es bizottság tárgyalását az ünnepi szünidők másik felében még csak megkezdheti. Eljő a szünidő vége tárgyalnia kell a háznak, tárgyalni fog a delegatio, tárgyalnia kellene a 21-es bizottságnak. Sem az egyik, sem a másik sem fogna kellőleg haladhatni.

Én részemről nem hiszem, hogy tévedek, ha azt mondom, hogy elérkeznék legalább is junius vége, mielőtt a 21-es bizottság jelentést tehetne. *(Helyeslés bal és jobb felől.)* Mert épen a háznak teendői az osztályok teendői miatt folytonosan napról-napra nem is lehetne dolgoznia.

Én tisztelt ház, nagy elismeréssel vagyok a tisztelt 21-es bizottság rajtam kivüli tagjainak képessége, belátása és bölcsessége iránt. De méltóztassék megengedni, csináljon a 21-es bizottság bármely sikeres, bármely jó munkálatot: lehetetlenség az által, hogy ott 1—2 elvvel több fog helyesen megállapittatni, egy vagy más kisebb hiány a 9-es bizottság munkálatában ki fog igazittatni, az által — mondom — lehetetlenség annyi hasznot elérni, mint a mennyi kár okoztatik az által, hogy nem lehet az ország ügyeinek rendezését tettleg kézbe venni *(Élénk helyeslés a jobb és bal oldalon)*, hogy megzsibbasztatik az országgyülés eljárása, hogy megzsibbasztatik nagy fontosságu képviselőházi bizottságok eljárása, nevezetesen — mint már szerencsém volt a 21-es bizottságban emliteni — az egyház és állam közti viszonyok rendezése, az incompatibilitás és a tanügyek iránt kiküldött bizottságok és még többek működése.

Ez okoknál fogva arra kérem a tisztelt házat, méltóztassék a 21-es bizottság kérdésére oly irányban válaszolni, a mint ezt Pulszky inditványozta. Különben, ha a háznak bölcsessége mást fog rendelni: én nem vagyok ugyan megbizva mások nevében beszélni; de azt hiszem, bátran mondhatom, hogy a bizottság minden tagja a legnagyobb szorgalommal fogja magát e rendeletnek alá vetni; de nem éreztük magunkat följogositva arra, hogy a nélkül, hogy a tisztelt háznak alkalmat adtunk volna ebben határozni: mi magunk szántából okozzunk oly nagy időhaladékot a kérdések gyakorlati megoldásának bekövetkezésében. *(Élénk helyeslés a jobb és bal oldalon.)*

Különben még csak azt vagyok bátor — ha már fölszólaltam — a mondottakhoz hozzá tenni, hogy a 9-es bizottság munkálatának minden pontjával a 9-es bizottságnak talán egy tagja sincs, a ki egyet értene; mig igen sok pont jött létre mindnyájunk hozzájárulásával; de mi — legalább én a magam részéről — elállottunk akár ezen pontok kijelölésétől, akár bármely külön inditványnak, vagy ellenindítványnak, vagy kisebbségi véleménynek elkészitésétől azért, mert a dolgok természeténél fogva a kormány javaslatai alapján mindezen kérdések a ház elébe kell, hogy kerüljenek. Akkor lesz alkal-,munk azok irányában elmondani nézeteinket, jelezni,

a mivel egyet értünk, jelezni, a mivel egyet nem értünk. *(Helyeslés a jobb és bal oldalon.)*

Kérem, méltóztassék Pulszky képviselőtársunk inditványát elfogadni, annyival inkább, mert maga Irányi Dániel képviselő ur, a ki ellenezte, azt mondotta, hogy a 21-es bizottság működésétől jóformán semmit sem vár: semmiért veszitени pedig három hónapot, bizony fölösleges. *(Élénk helyeslés a jobb és bal oldalon.)*

Simonyi Ernő: Tisztelt ház! Én elismerem azt, hogy a 21-es bizottság kiküldése egy parlamentalis kormánynyal nem igen egyeztethető össze. Ezt én bátran kinyilatkoztattam akkor is, midőn e tisztelt ház a 21-es bizottságot kiküldötte. Soha sem voltam azon nézetben, hogy egy parlamentalis kormány méltóságával megférő dolog egy ily bizottság kiküldetése. Akkor is kimondottam, hogy ez egyenesen bizalmatlansági szavazat a kormányra nézve; azonban a tisztelt ház többsége s maga a kormány is ezen helyzetet elfogadta.

Pulszky Ferencz képviselő ur egy igen szellemdus beszédben előadta azon körülményeket, melyek azóta közbe jöttek és azt mondja, hogy a helyzet változván: a ház álljon el ezen bizottságtól s keressen módot, melylyel ezen bizottságot eltemethesse, mert e bizottság megbénitja a kormány és a parlament működését. Pulszky képviselő ur a változott körülményekről azt mondja, hogy ime most van kormányunk, a mely bizik magában, és jelzi egyszersmind azt is, hogy ennek a kormánynak, mely bizik magában, két lelke van. Ezen két lelket maga a kormányelnök s azután másnap a pénzügyminister ur is jelezte.

Már most azon körülmény, hogy a kormány kétlelkűsége daczára bizik magában: egyátalában nem vonja maga után azon következtetést, hogy a képviselőház is bizzék oly kormányban, melyben egyöntetüség nincs, melyben két lélek s két vélemény uralkodik.

Pulszky képviselő ur szerette volna, hogy legyen három vélemény benne s arról szól, hogy miért nem sikerült a coalitio? A coalitio nem sikerült, nézetem szerint azért, mert a Deákpárt nem akart elválni nagyhatalmiságától s oly föltételeket kötött a coalitiohoz, a melyeket önérzetes ember el nem fogadhatott. *(Helyeslés bal felől.)* Ezért nem sikerült a coalitio.

Pulszky képviselő ur azt mondja, hogy azon nézetek, a melyek bennünket elválasztottak: ma már a ház csak ezen egyik zugában tartatnak fön. A ház többi része egyetért. Miután azonban azon nagy elvi különbség, mely ezen házat mindig elválasztotta: a 67-iki kiegyezés volt, a mely egyfelől a közösügyes kormányzást alapitotta meg, másrészről az ország önállóságának s függetlenségének visszaszerzését lehetetlenné tette, Pulszky képviselő ur azt mondja, hogy ma már ezen nézet, azaz a haza önállóságának s függetlenségének fenntartása ezen ház csak egyik zugában létezik. Én nagyon sajnálnám, ha ugy volna; sajnálnám azért, mert meg vagyok győződve, hogy az ország népeinek legalább $^{9}/_{10}$ részében él ezen nézet; s ha constatálva lenne, hogy ezen háznak legnagyobb része, kivéve ez egyik zugát, az ország népe $^{9}/_{10}$ részével ellenkező véleményben van: ez csak azt mutatná, hogy ezen ház nem képviseli az ország közvéleményét, nem képviseli az ország népét. Tehát ezen ház nem alkalmas arra, hogy mint az ország törvényhozása szerepeljen s továbbra is működjék.

Egyébiránt, tisztelt ház, áttérek az előttünk fekvő kérdésre, méltóztassék megengedni, hogy kijelentsem csudálkozásomat a fölött, miként keletkezhetett e kérdésből ily vita, a minő keletkezett? Itt egy inditvány terjesztetik elő a házszabályok s minden addig követett szokás ellenére, rögtön vita támad fölötte és határozat provocáltatik. Zsedényi képviselő egy inditványt tett; de ismervén a házszabályokat és tudván, hogy ez nem lehetséges, kérdés formában tüntette azt elő. Neki vannak ilyen fogásai. *(Derültség.)* Azt mondja, kérdést szabad tenni és erre feleletet adhat a ház; de inditványt tárgyalni nem szabad. Azonban ezen kérdés természetszerüleg igen nagy fontosságu inditvány volt, melyet azután, már nem akarom megmondani, ügyesen volt-e vagy nem, Korizmich először, Pulszky másodszor kijavitott. Korizmich azt inditványozta, hogy valami 9-es bizottság, melyről nekem hivatalos tudomásom nincs, csinált valami munkálatot, melyet a 21-es bizottság ismeretlenül, látatlanul magáévá tévén, azt ajánlja a házňak, hogy ez ismét ismeretlenül, látatlanul utmutatásul ajánlja a kormánynak. Ennek képtelenségét, azt hiszem, minden kétségen felül kimutatta már Irányi tisztelt képviselőtársam, s ezért nem szükséges, hogy többet mondjak róla.

Ami Pulszky képviselő ur módositását illeti, hogy a 21-es bizottság a 9-es bizottság jelentését a háznak terjeszsze elő: erre nekünk a 21-es bizottságot utasitani nem lehet, mert ez a bizottság kiküldetett arra, hogy működjék, s működéséről tegyen nekünk jelentést; hanem azt, hogy milyen jelentést tegyen: soha sem láttam egy parlamentalis országban sem, hogy a ház határozta volna meg.

De bármiként legyen is a dolog, a házszabályok 99. §-a azt mondja, hogy oly inditványnak, mely nem törvény alkotását czélozza, fölvételi ideje meghatároztatván, az alatt kinyomatik s a tagok közt szétosztatik. Ez teendő tehát ezen inditványnyal is; egyebet tenni nem is lehet, mert e tekintetben a házszabályoktól eltérni nem szabad. Azt mondják továbbá a házszabályok, hogy inditványt, ellenindítványt, módositványt mindig irásba foglalva kell beadni s azok kinyomatását a ház elrendeli.

Ha tehát ezen inditvány fölött tárgyalás folytatandó: ez, nézetem szerint, nem történhetik meg most, mert a házszabályok nem engedik; hanem méltóztassanak ennek kinyomatását, szétosztását elrendelni és bármily közeli időre napirendre kitüzni; hanem ezen inditvány mostani tárgyalása a házszabályok megsértése s ennél fogva inparlamentalis eljárás. *(Helyeslés a szélső bal felől.)*

Ürményi Miksa: Ha a tisztelt ház megengedné, én a tárgyhoz kivánnék szólani; hanem talán előbb méltóztatik a Simonyi Ernő képviselő ur által megpenditett kérdést eldönteni.

Elnök: A képviselő ur arra kéri a házat, hogy előzetesen méltóztassék azon kérdést eldönteni, hogy kivánja-e a Zsedényi és Pulszky képviselő urak által beadott inditványokat tárgyalni vagy sem? *(Igen! Nem!)*

Zsedényi Ede: Tisztelt ház! Simonyi képviselő urat arra figyelmeztetem, hogy mind az incompatibilitás kérdésében, mind pedig az állam és egyház közti viszonyok kérdésében. . . . *(Fölkiáltások a szélső bal felől: Nincs joga szólani!)*.

A félreértést csak föl kell világositani és szabad egy szokásra hivatkozni, mely épen a szélső bal oldal hozájárulásával is történt, s ez az, hogy az incompatibilitás kérdésére, az állam és egyház közti viszonyok rendezésére nézve kiküldött bizottságok részéről azok elnökei szintén kérdéseket intéztek a házhoz, s azokat a ház rögtön tanácskozás alá vette. Tehát nem szokatlan ez az eljárás, és nem is inditvány az, a mi előterjesztetett, hanem csak kérdés a 21-es bizottság nevében, melyre válaszolni kell. *(Helyeslés.)*

Ezt akartam megjegyezni.

Csanády Sándor: Tisztelt ház! *(Nagy zaj.)* No már hiában, én elmondom a magam mondókáját! *(Derültség.)*

Én azt hiszem, tisztelt ház, azért, hogy történt egyszer a házszabályok ellenére valamely eljárás, abból nem lehet azt következtetni, hogy ez az eljárás ismételtessék.

Simonyi Ernő képviselőtársam, hivatkozva a házszabályokra, fölolvasta azon §§-at, melyekből kitünik, hogy a Zsedényi képviselő ur által tett inditványt jelenleg tárgyalni nem lehet. Arra kérem tehát a tisztelt házat: ne méltóztassék a házszabályok ellen eljárni, és ismételve okot adni arra, hogy azok jövőre figyelem kivül hagyassanak. *(Helyeslés a szélső bal felől.)*

Péchy Tamás: Tisztelt ház! Megvallom, egy kissé zavarban vagyok, mert voltaképen nem tudom, minő menete van jelenleg a tanácskozásnak. Ezen kérdésnek, mely itt fölvettetett: nézetem szerint, helye lett volna akkor, midőn Zsedényi képviselőtársunk megtette a maga inditványát; de nincs már egészen helyén akkor, midőn ezen inditvány tárgyaltatott; mert tulajdonképen már tettleg bementünk annak a kérdésnek a tárgyalásába, melyet Simonyi Ernő tisztelt képviselő ur elhalasztatni, illetőleg más napra ujólag kitüzetni kiván. Egyébiránt, a mi azon kérdést illeti, hogy rögtön tárgyalható-e Zsedényi képviselő urnak, mint a 21-es bizottság elnökének, kérdése: megvallom, erre nézve a házszabályokban nem találok semminémü intézkedést; de ugy vagyok meggyőződve, miként Zsedényi képviselő ur előadta, hogy ily előzetes kérdésekben a ház mindenkor rögtön határozhat.

A kérdés ugyanis, melyet Zsedényi képviselő ur előterjesztett, csak oda vonatkozik: vajon a ház a 21-es bizottságnak az ezen kérdés alapján hozott határozat következtében benyujtandó jelentését, mely a 9-es bizottság munkálata lesz: el fogja-e fogadni a 21-es bizottság beterjesztése gyanánt és mint becses anyagot ki fogja-e adni a ministeriumnak földolgozás végett? Én tehát azt hiszem, hogy e tekintetben a 21-es bizottság nem incorrecte járt el; mert erre van praecedens, s csak a mult napokban is megtörtént, midőn a közalapok megvizsgálására kiküldött bizottság kérte magát a ház által utasittatni, hogy előbbi kiküldetésén kivül ujabb intézkedéseket tehessen, s az egyetemi alapokat is bevehesse tanácskozásaiba. E kérdésben is rögtön határozott a tisztelt ház. Ha tehát oly esetben, midőn egy bizottság hatáskörét kiterjeszteni kivánta, tehette ezt a ház és határozott: azt hiszem, ép oly logikával határozhat akkor is, ha kiküldetésénél egy részétől föloldatni kivánja magát.

Én tehát e tekintetben azt hiszem, hogy az eljárás tökéletesen correct volt.

Egyébiránt, miután még a tanácskozás teljesen berekesztve nincsen: bátor vagyok ez alkalommal a magam részéről is pár észrevételt tenni, vagyis belenyugvásomat ezen eljárásba indokolni.

Átalábanvéve én is kérem a tisztelt házat, méltóztassék Pulszky Ferencz tisztelt képviselő ur inditványát elfogadni. Ennek indokolására azokon kivül, miket Tisza Kálmán tisztelt barátom fölhozott, csak egyet vagyok bátor megjegyezni: és ez az, hogy midőn a 21-es bizottság a tisztelt ház által kiküldetett: akkor igenis válságos idők voltak, s előre látható volt, hogy a kormány, mely akkor Magyarország sorsát vezérelte, önmagától eredő initiativával az ország bonyolódott ügyein segitni képes nem lesz. Szükséges volt tehát, hogy mód és alkalom nyujtassék, hogy megismertessék az ország ügyeinek állása, hogy annak következtében azután a kibonyolódás létrejöhessen. Most ennek utja el van vágva. Nem tudom: vajon képes lesz-e önmagától a jelenlegi kormány az initiativát megtalálni vagy nem; de igenis óhajtom, hogy mód és alkalom nyujtassék neki a tettek mezejére lépni. Ha még e tárgyalások három hónapig fognának

tartani, ezt kényelmes ürügyül használhatná föl a kormány; azt adván okul, hogy be kell várnia azon alapelveket, melyek a ház által megállapittatnak. Én nem akarom a kormány actioját megakadályozni, és kivánom: mutassa meg, hogy tud-e, akar-e valamit tenni, hogy az ország tisztában legyen, hogy várhat-e tőle valamit? Ha várhat: kész vagyok támogatni azon előterjesztéseket, melyeket én helyeseknek tartok; ha pedig nem várhat: kivánom, hogy tisztában legyen ez iránt kellő időben, hogy igy erősebb kormányra bizhassa ügyeit, olyanra, mely ne legyen lekötelezve az eddigi országos állapotok által akkép, hogy ne legyen azután ezen kötelezettség folytán képes megváltoztatni az ország berendezését.

Ürményi Miksa: Tisztelt ház! Én nagyon hasonló okból, csak némileg máskép formulázva, mint az előttem szólott tisztelt képviselő ur tette, járulok Pulszky Ferencz barátom inditványához.

Én azt hiszem, tisztelt ház, hogy igen helyesen mondta Debreczen városának tisztelt képviselője, hogy a szivek és vesék szándékait ismerni vajmi nehéz. Lehetetlen tehát tudni, hogy minő okokból tétetett akkor az inditvány a 21-es bizottságnak kiküldésére. Meglehet, hogy voltak, kik szükségesnek tartották az akkori kormányt ilyen idea-anyaggal istápolni; meglehet, hogy más oka is volt; de azt tartom, hogy ennek a mai helyzettel semmi köze, és hiszem, hogy nemcsak azon oldal, melynek szándéka van az uj kormányt istápolni működésében, hanem azon oldal is, mely ily szándékkal nem bir, következő érvelésemet elfogadhatja.

Meglehet, hogy vannak e házban, kik még nincsenek teljesen tisztában magukkal az iránt: vajon ama uj tan az erkölcsi és törvényes felelősség különbségéről egy kormány kebelében fog-e szerencsés eredményre vezetni; meglehet, hogy vannak, sőt bizonyos, hogy vannak, kik ettől mit sem tartanak, és egyátalában teljes bizalommal vannak az uj kormány iránt; de ugy hiszem, tisztelt ház! hogy minden parlamentnek szokása, hogy egy uj kormánynak bizonyos időre szabad időt nyujt. Másrészt pedig nem lehet tagadni, hogy akárminő volt is a szándék a 21-es bizottság kiküldésénél: az ily bizottság kiküldésénél mindenesetre bármely kormány actiojának akadálya és nyüge. És ezért, tisztelt ház! azt hiszem, hogy e háznak minden árnyalata ráállhat arra, hogy egyelőre az uj kormánynak utjából ezen akadály is el legyen távolitva. Bevárhatják igy a kormány barátjai, mig igazolni fogja bizalmukat; ellenségei, mig tárgyilagos okot fog nyujtani a támadásra. Ne nehezitsük a dolgok ilyetén kifejlődését, föntartva valamit, a mi átalánosan kormányzati akadálynak el van ismerve.

Ezen okoknál fogva elfogadom Pulszky Ferencz inditványát. (*Helyeslés több padról.*)

Deáky Lajos: Tisztelt ház! Megvallom, hogy Zsedényi Ede tisztelt képviselő ur elnökségéről semmi tudomással nem birok, mert az elnökség arról, hogy Zsedényi Ede bizottsági elnökké választatott: jelentést nem tett. (*Fölkiáltások: Csak korelnök!*)

Mellőzve ezen formai ellenvetést, még ha jelentést adott volna be az elnök ur is, tagadom, hogy a házszabályok szerint joga lehetne a háznak azon jelentést előleges kinyomatás és szétosztás előtt tárgyalásra fölvenni.

Kérdést annyival inkább nem lehet fölvenni: mert a házban ép a 21-es bizottság tagjai vannak ellene, és egyetértés sem jött létre közöttük az iránt, hogy ily kérdést tehessen az elnök.

Én inkább Zsedényi Ede képviselő ur kérését visszautasitani óhajtanám, hogy jöjön egyetértésbe a bizottság tagjaival az iránt: hogy tétessék-e kérdés vagy jelentés; és azon esetben ismét követelném, hogy akár kérdést, akár jelentést tesz a bizottság: az kinyomassék és annak idejében napirendre tüzessék.

Csernátony Lajos: Tisztelt ház! Én azt hiszem, hogy maga Irányi Dániel tisztelt képviselő ur sem követeli azt, hogy ő két ember: már pedig ezt lehetne következtetni az előttem szólott tisztelt képviselő ur szavaiból. A 21-es bizottságban azon bizottsági tag urak, kik nem voltak tagjai a 9-es bizottságnak, támogatták Zsedényi Ede tisztelt barátomat, kivéve azon egyet, a ki ellene volt. Tehát a bizottság „tagjairól“ nem lehet beszélni, a kik ezt ellenezték volna; hanem csak „egy tagjáról.“ Az pedig, hogy bármely testület minden tagja minden kérdéssel incidentaliter vagy nem incidentaliter tisztába jöjön: tulságos követelés, a mely a világ folyását nem segiti elő.

Tisztelt ház! A mi a kérdést magát illeti, talán méltóztatnak emlékezni, hogy akármi lett legyen oka e 21-es bizottság kiküldésének: én teljes lelkemből ellene voltam elejétől fogva, és még magát a volt tisztelt ministerelnököt is a házban egy párszor megtámadtam azért, hogy beleegyezett ezen bizottság kiküldetésébe. Miért tettem ezt? Azért, a miért ma a mellett vagyok, hogy Pulszky Ferencz tisztelt képviselő ur inditványa elfogadtassék: mert a ház tekintélyét láttam megtámadva a bizottság által. Azon bizottság ugyanis elvonta a háztól azon kérdéseket, melyek tárgyalása nélkül a ház lételének semmi joga sincs.

S mert ez igy áll s mert most maga a 21-es bizottság proponálja, hogy, a helyzet megváltozván, egyrészről a kormány működésének hatályosabbá tétele, másrészről a még talán fönlévő válság lefolyásának könnyitése végett, de mindenesetre időnyerés tekintetéből a 9-es bizottság munkálata egye-

nest a kormányhoz utasittassék: én az országgyülés tekintélyének érdekében nemcsak hogy elfogadom ezen ajánlatot; de nagy hibának tartanám, ha a ház azt visszautasitaná. S épen e miatt a fölött, hogy ez egyszerü kérdés-e vagy pedig inditvány, és hogy kimagyarázható-e a házszabályokból, vagy nem, — minthogy e fölött eltérők a nézetek, s némelyek szerint ezen eljárás a házszabályokba ütközik, mások szerint pedig nem: — vitába nem ereszkedem; mert azt hiszem, hogy az ily kétes házszabályoknál jobb a józan ész parancsolata után indulni; és a mit megtehetünk ma, ne tegyük azt holnap. *(Helyeslés. Szavazzunk!)*

Elnök: Nem először történik, hogy egy bizottság hasonló kérdést intéz a tisztelt házhoz, s valahányszor ez megtörtént, ugy tudom, hogy a tisztelt ház megadta a bizottságnak a kivánt utasitást. Igy ismervén a gyakorlatot, nem tartottam kötelességemben állónak előzetesen föltenni azon kérdést: hogy kiván-e a tisztelt ház a feltett kérdésre azonnal felelni vagy nem? Minthogy tehát Zsedényi tisztelt képviselő ur által föltett kérdésre egyedül Pulszky Ferencz képviselő ur adott be irásbeli inditványt: arra teszem föl először a kérdést.

Pulszky Ferencz képviselő ur inditványa igy hangzik: „utasittassék a 21-es bizottság, hogy a 9-es bizottság jelentését érdemleges tárgyalás nélkül terjeszsze a ház elé.“

A kik ezen inditványt pártolják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* Elfogadtatott, s ennélfogva a 21-es bizottság az inditvány értelmében fog utasittatni.

Következik a napirend, vagyis a képviselőház egyik alelnökének megválasztása. *(Egyszerre a delegatioval.)*

Minthogy több oldalról azon kivánság nyilvánittatott, hogy az alelnökre és a delegatio tagjaira egyszerre adassanak be a szavazatok, kérdem a tisztelt házat: méltóztatik-e ebbe belenyugodni? *(Helyeslés.)* Ugy veszem ki, hogy a többség egyszerre kiván szavazni. *(Következik a szavazás.)*

Huszár Imre jegyző *(olvassa a névsort, mely alatt a szavazatok beadatnak, és alkalmilag neveik fölolvasásakor a következők szólnak)*:

Csanády Sándor: Itt vagyok, de nem szavazok.

Jankovics Miklós: A delegatióba nem választok.

Patay István: Csak az alelnökre.

Szavazás után.

Elnök: A házszabályok értelmében az alelnökre beadott szavazatok nyilvánosan össze fognak számittatni. *(Megtörténik.)*

Huszár Imre jegyző: Összesen beadatott 251 szavazat. Legtöbb szavazatot nyert: Torma Károly 139-et *(Éljenzés!)*; Tisza László nyert 92-őt; Paczolay 9-et; Kemény Gábor 4-et; Boncs Döme 3-at; kettő egyesek közt oszlott meg; üres volt kettő.

Elnök: E szerint Torma Károly átalános szótöbbséggel a ház alelnökeül megválasztatott. *(Éljenzés!)*

Torma Károly: Tisztelt képviselőház! Engedje meg a tisztelt ház, hogy tiszteletteljesen megköszönjem a kegyet, melylyel a ház egyik alelnökének tisztét rám ruházni méltóztatott. Tehetségem parányisága mellett valóban nehéz leend e megtisztelő bizalmat, habár csak utólag is, kiérdemelnem. Ez lesz azonban főtörekvésem. Gyöngeségem kegyes elnézését kérve, a tisztelt ház jóindulatába ajánlom magamat. *(Éljenzés!)*

Elnök: Tisztelt ház! Azt hiszem, a tisztelt ház továbbra is megtartani kivánja azon eddig követett gyakorlatot, miszerint a korábban megválasztott alelnök helyettesitője első sorban a ház elnökének. *(Helyeslés.)*

Méltóztassék még megengedni, hogy a mai jegyzőkönyvnek, a 21-es bizottság eljárására vonatkozó része, hitelesittessék.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a jegyzőkönyv ide vonatkozó pontját.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, *(Nincs észrevétel!)* a mai jegyzőkönyvnek imént fölolvasott pontja hitelesittetik.

Tisztelt ház! Bátor vagyok végre javaslatba hozni, hogy holnap 10 órakor tartanánk ülést, melyben a delegatioba történt választás eredménye fog kihirdettetni, és valószinüleg a 21-es bizottság be fogja akkorra terjeszteni, a mai határozat következtében, jelentését. *(Helyeslés.)*

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. $1^1/_2$ órakor.)

220. országos ülés

1874. márczius 27-én

Perczel Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Mocsáry Lajos végleg igazoltatik. Kérvények bemutatása. Péchy Jenő a szatmármegyei néptanitóknak a fölnőttek oktatásáért járó dijak tárgyában, interpellálja a kormányt. A 21-es bizottság munkálatát beterjeszti. A delegatióba megválasztott tagok névsora kihirdettetik. Az ülés a husvéti ünnepek utánra elnapoltatik.

A kormány részéről jelen vannak: Bittó István, Pauler Tivadar, Szende Béla, gróf Zichy József.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a márczius 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitetik.

Van szerencsém jelenteni, hogy Mocsáry Lajos Kecskemét város képviselőjének választására nézve a szabályszerü 30 nap letelvén, végleg igazoltatik.

Kautz Gyula: Bátor vagyok a győri jogakadémia tanuló ifjuság, valamint a budapesti egyetemi jogtanuló ifjusága részéről egy kérvényt benyujtani, melyben azok az ügyvédi rendtartásnak a tisztelt ház előtt fekvő törvényjavaslatában némely pontokat, s különösen az átmeneti intézkedéseket módositattni kérik. Bátorkodom ezen kétrendbeli kérvényt a tisztelt ház szives figyelmébe ajánlani.

Éber Nándor: Van szerencsém Szék városa közönségének kérvényét benyujtani, melyben a megyék kikerekitése tárgyában, a belügyminister ur által benyujtott törvényjavaslattal szemben, saját törvényhatóságát fentartatni kéri.

Fabriczius Károly: Van szerencsém benyujtani a segesvári gymnasium tanári karának kérvényét, melyben kérik, hogy a magas magyar királyi ministeriumok a magyar képviselőházhoz intézett ideiglenes jelentéseit, továbbá a statistikai közhivataltól kiadott közleményeket és évkönyveket, valamint a magas képviselőház tárgyalásait a segesvári gymnasium könytára számára kegyesen megadatni méltóztassék.

Deáky Lajos: Tisztelt ház! Trandafir György és érdektársai közös meghatalmazottja Szász Béla kolozsvári lakosnak kérvényét vagyok bátor a tisztelt ház asztalára letenni, melyben előterjesztetik: miszerint a kormány a gyalui kincstári uradalmat — a zálog-évek letelte előtt kiváltandó a zálog-birtokosokkal, kivéve a kérelmeseket, — kik ellen pedig — mint hasonlólag elismert zálog-birtokosok ellen, a kincstár zálogváltó jogát a gyalui és maroseli telekjegyzőkönyvekben följegyeztette, kiegyezett, — és az egyezményt egy elfogadásra ajánló törvényjavaslat mellett, — mely az osztályokhoz lett utasitva, a képviselőházhoz benyujtotta.

Minthogy azonban ezen egyezmény kérelmesek befolyása és törvényes jogaik figyelmen kivül hagyásával róluk nélkülök zálog-tulajdon-jogaik javadalmaikról rendelkezve köttetett bár, azt sem teljes érvénynyel megkötöttnek, sem végrehajthatónak nem tartják; mindamellett, nehogy a törvényjavaslat elfogadásával joghátrányt szenvedjenek: kérik, miszerint kérelmük együttes tárgyalás végett az osztályokhoz utasittassék, s az egyezmény kérelmesekkel közöltetvén, szerződő feleknek ismertessenek s vétessenek föl.

Elnök: A kérvényi bizottságnak adatnak ki.

Péchy Jenő: Tisztelt ház! A vallás- és közoktatási minister urhoz van szerencsém egy interpellatiot intézni. Több szatmármegyei néptanitó 1873. évi fölnőttek oktatásaért dijaikat mind e mai napig nem kaptak meg. Többszöri kérdezőskedéseimre a ministeriumtól eddig azt a választ nyertem, hogy az 1873. évben megállapitott 70 ezer frt kevés volt, és a többi között a szatmármegyei néptanitók

is azok közé tartoznak, kik számlájukat később terjesztvén be, abban az évben nem kaphatták meg dijaikat; azonban a minister urnak folyó évi február hó 17-én tett nyilatkozata szerint az 1874-ik évre megállapitott 60 ezer forint a mult 1873. évi restantiák födözésére fog fordittatni: azaz fordittatott. Azonban, miután mind e mai napig az emlitett néptanitók pénzeikhez nem jutottak, azon kérdést vagyok bátor a tisztelt minister urhoz intézni: „Akar-e és mikor intézkedni, hogy az emlitett néptanitók kiérdemlett dijaikat valahára már megkaphassák?

Elnök: Az interpellatio ki fog adatni a vallás- és közoktatási minister urnak.

Széll Kálmán előadó: A tisztelt képviselőház a tegnapi napon hozott határozatával utasitani méltóztatott az általa kiküldött 21-es bizottságot, hogy tárgyalásait befejezetteknek tekintvén, működésének eddigi eredményeképen terjeszsze elő a kebeléből kiküldött 9-es albizottság munkálatát.

A tisztelt ház parancsához képest van szerencsém a 21-es bizottság nevében a 9-es albizottság munkálatát letenni a ház asztalára; egyuttal bátor vagyok előterjeszteni a 21-es bizottság által folytatott tárgyalásokról fölvett jegyzőkönyveket; továbbá a kimutatásokat és költségvetési tervezeteket, melyeket a 21-es bizottság fölszólitására a ministerium a 21-es bizottsággal közölt, s melyek az 1875., 1876. és 1877. évekre vonatkoznak; ugyszintén bemutatom a 21-es bizottság jegyzőkönyveihez tartozó egyéb mellékleteket, kérvén a tisztelt házat: méltóztassék a 9-es albizottság munkálatának, valamint a 21-es bizottság ülési jegyzőkönyveinek kinyomatását és szétosztását elrendelni, egyuttal pedig elhatározni, hogy, a háznak 1873. deczember 23-án hozott határozata értelmében, a most előterjesztett irományok a ministeriumnak kiadassanak. *(Helyeslés.)*

Péchy Tamás: Az előterjesztett irományok mellett a ministerium által a 21-es bizottság elé terjesztett igen számos, nagy fontosságu mellékletek is foglaltatnak, a melyek szükségesek arra, hogy Magyarország jelenlegi pénzügyi állását teljesen érthessük. Kérem ennélfogva a tisztelt házat, méltóztassék ezen mellékleteknek is kinyomatását és szétosztását elrendelni.

Széll Kálmán előadó: Legyen szabad fölvilágositásul megjegyeznem, hogy ez óhajtásnak máris elég van téve; mert akkor, midőn a ministerium a 21-es bizottság fölszólitására ezen költségvetési tervezeteket, illetőleg kimutatásokat a bizottsággal közölte: a bizottság elrendelte ezek kinyomatását és tagjai közt leendő szétosztását; de egyuttal intézkedett a bizottság elnöksége arról, hogy e tervezetek és kimutatások annyi példányban nyomassanak, hogy a ház minden tagja kaphasson belőlük.

A bizottság jelentésével együtt ezek a mellékletek is ki fognak osztatni. A mig a bizottság jelentése nem került a ház elé, ezeket a mellékleteket se lehetett kiosztani. *(Helyeslés.)*

Elnök: A képviselőház tehát elhatározza, hogy a 21-es bizottság jegyzőkönyvei, valamint a 9-es albizottság munkálata kinyomassanak és szétosztassanak, és a képviselőháznak 1873. deczember 23-án hozott határozata értelmében, a ministeriumnak kiadassanak. *(Helyeslés.)*

Következik a delegatio tagjaira beadott szavazatok eredményének kihirdetése.

Huszár Imre jegyző *(olvassa:)* A közösügyek tárgyalására 1874-dik évre kiküldendő bizottságra beadatott 221 szavazat; azok közt üres volt 2. Legtöbb szavazatot nyertek:

Rendes tagok: Házmán Ferencz 217; Horváth Lajos 217; Zsedényi Ede 217; Papp Lajos 216; Széll Kálmán 216; Paczolay János 215; Szögyény László 215; Muslay Sándor 214; Péchy Mánó gr. 214; Bujanovics Sándor 213; Domahidy Ferencz 213; Éber Nándor 213; Gorove István 212; Szentpály Jenő 212; Wahrmann Mór 212; Bittó Kálmán 211; Dániel Ernő 210; Ernuszt Sándor 210; Lészay Lajos 210; Wächter Frigyes 210; Sennyey Pál b. 209; Horvát Boldizsár 208; Ürményi Miksa 208; Prileszky Táde 202; Karácsonyi Guidó gr. 198; Horn Ede 197; Hollán Ernő 196; Kemény Gábor b. 196; Bánó József 192; Rudics József b. 192; Falk Miksa 191; Beőthy Ákos 188, Pólya József 186; Wodianer Albert b. 179, Wodianer Béla 172; Pulszky Ágost 158; Tombor Iván 217; Mrazovics Mátyás 216, Horváth Mirko 214 Voncina Iván 152.

Póttagok: Toszt Gyula 169; Máday Sándor 163; Taray Endre 163; Huszár Imre 162; Stoll Károly 160; Lukács Béla 153; Brogyányi Vincze 138; Hunyady László gr. 136; Ivánka Imre 78; Brlic Ignácz 170-et.

Elnök: E szerint az imént fölolvasottak a legközelebb megtartandó delegatio tagjaiul megválasztattak. Részükre a megválasztásukról szóló jegyzőkönyv ki fog adatni; azonkivül pedig a megválasztottak névsora a szokás szerint közöltetni fog a főrendiházzal.

Tisztelt ház! Az ülések megtartására nézve bátor volnék a tisztelt háznak javaslatba hozni, hogy a jövő héten egyedül csak a főrendiház üzenetének átvételére és a szentesitett törvények kihirdetése végett tartatnék ülés *(Helyeslés.)*

Továbbá javaslatba hozom a tisztelt háznak, hogy méltóztassék elhatározni, hogy ápril 15-éig, a legközelebb bekövetkezendő ünnepek tekintetéből, ülés ne tartassék. *(Helyeslés!)* A. továbbira nézve pedig méltóztassék az elnököt megbizni, hogy ápril 15-ét megelőzőleg négy-öt nappal előbb közhirré tegye a legközelebbi ülés napját. *(Helyeslés.)*

Most még méltóztassanak a mai ülés jegyzőkönyvének a delegatio tagjainak megválasztásáról szóló pontját meghallgatni.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a jegyzőkönyvnek a delegatio tagjainak megválasztására vonatkozó pontját.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesitve van. Egyéb tárgy nem lévén, a midőn a tisztelt ház tagjainak boldog ünnepeket kivánnék, az ülést bezárom. (*Fölkiáltások: Éljen az elnök!*)

(*Az ülés végződik d. e. 10¾ órakor.*)

---

221. országos ülés

1874. april 18-án

Bánó József elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények és levéltári nyugták bemutatása. A kir. ügyészség Éder István kiadatására vonatkozó iratokat közöltetni kéri. Gróf Zichy Mánó kéthavi szabadsági időt kap. Ghyczy Kálmán megbizó levele bemuttatik. Győrffy Gyula és Mocsonyi Sándor lemondása, és Groisz Gusztáv halála bejelentetik. A főrendi ház közli a delegátióba megválasztatott tagok névsorát, továbbá a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslatban tett módositványait. A mentelmi bizottság bemutatja jelentését BeczeAntal kiadatása tárgyában. A gazdasági bizottság bemutatja az aprilhavi költségvetést.

A kormány részéről jelen vannak: Bittó Itsván, Ghyczy Kálmán, Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, Trefort Ágost, gr. Zichy József.

(*Az ülés kezdődik d. e, 11. órakor.*)

Elnök: Megnyitom az ülést.

Huszár Imre jegyző (*olvassa a márczius 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik. A mai ülés jegyzőkönyvét Beőthy Algernon, a szólni kivánókat Szeniczey Ödön fogja jegyezni.

Tisztelt ház! Midőn, mint reménylem, szerencsésen töltött husvéti szünnapok után van szerencsém üdvözölni a tisztelt ház tagjait; egyszersmind bátor leszek az időközben beérkezett irományokat előterjeszteni.

Mindenekelőtt bemutatom az elnöki előterjesztést az ápril haváig el nem intézett interpellatiok és törvényjavaslatok jegyzékéről.

Pest-, Pilis- és Solt törv. egyesült vármegyék közönsége a hatósági önkormányzat és ennek szélesbitése érdekében küldött be föliratot.

Ungmegye, a szepesi XVI város, Kővárvidéke kérik a hadifölszerelvényeknek hazai ipar utján leendő előállitását.

Szatmármegye közönsége kéri, hogy az esetre, ha a kikerekitési törvényjavaslattal kapcsolatosan a a megyék székhelyeinek meghatározása is törvényhozásilag intéztetnék el: közigazgatási és törvénykezési székhelyül továbbra is Nagy Károly tartassék fön.

Szász-Régen szabad királyi város a törvényhatóságok területének szabályozásáról szóló törvényjavaslat ellen nyujtott be kérvényt.

Csikszék elutasittatni kéri a Bakcsy Ferencz képviselő által beadott kérvényét Kászonfiu széknek, Háromszékhez leendő csatolása tárgyában.

Kővárvidéke az uzsora-törvény mielőbbi módositását kéri.

Beregmegye az uzsora korlátozását kéri. Ugyancsak Beregmegye a közjegyzői kényszer tárgyában adott be kérvényt.

Pest-, Pilis- és Soltmegyék a törvényhatóságok területi uj beosztása tárgyában adott be föliratot.

Majthényi Bálint képviselő bemutatja Kelecsényi Rafael és több ezer polgár kérvényét Barsmegye önálló törvényhatóságának föntartása iránt.

Ugyancsak Majthényi Bálint képviselő bemutatja több község és egyes polgár kérvényét, Barsmegye önálló törvényhatóságának föntartása iránt. Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz tétetnek át.

Az államszámvevőszék megküldötte az 1872-ik állami zárszámadások részletezéseinek 450 nyomatott példányát. Ki fog osztatni.

A főrendiház elnöke hat törvényjavaslat eredeti példányának az országos levéltárba lett elhelyezését igazoló elismervényt küldi meg. A képviselőház levéltárába tétetik le.

A budapesti királyi ügyészség Éder István folyamatban lévő ügyének fölfüggesztése mellett az ügyiratoknak közlését kéri. Gondolom, tisztelt ház,

hogy ezen kérvény a mentelmi bizottságnak lenne kiadandó előzetes tárgyalás végett. *(Helyeslés.)*

Zichy Manó gróf képviselő egészsége helyreállitása végett két havi szabadságidőt kér. *(Megadatik.)*

Az országos magyar iparmuzeum bizottsága tudatja, hogy az iparmuzeum folyó hó 19-én d. u. 3 órakor fog a muzeumban megnyittatni, mely ünnepélyre a képviselőház tagjait meghivja. *(Tudomásul vétetik.)*

Továbbá bejelentem Ghyczy Kálmán megbizólevelét, történt megválasztatásáról. *(Éljenzés!)* Ugyancsak bejelentem Vécsey Tamás megbizó-levelét. Az állandó bizottságnak fognak kiadatni.

Győrffy Gyula, Nagyvárad-kerületi képviselő, állásáról lemond. Biharmegye központi bizottsága uj választás eszközlésére fog fölszólittatni.

Mocsonyi Sándor, Aradmegye Radna-kerületi képviselő, képviselői állásáról lemond. Aradmegye központi bizottsága uj választás eszközlésére fog fölszólittatni.

Most egy szomoru kötelességet kell teljesitenem. *(Halljuk!)* Jelentem a tisztelt háznak, hogy időközben Groisz Gusztáv Szászsebes szék és város képviselője, április 7-én meghalt. Azt hiszem, hogy a tisztelt ház érzelmeit tolmácsolom, a midőn az ernyedetlen szorgalmu képviselő és hivatalnok halála fölött jegyzőkönyvileg a ház sajnálatának kifejezését hozom javaslatba. *(Helyeslés.)* Az elnökség pedig megbizatik, hogy az uj választás iránt intézkedjék. *(Helyeslés.)*

A főrendiház jegyzője üzenetet hozott.

Dessewffy Aurél gróf, a főrendiház jegyzője: Tisztelt képviselőház! Van szerencsém a főrendiház részéről a közösügyek tárgyalására kiküldendő országos bizottságba választott tagok névsorát tudomásra vétel végett;

továbbá a földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslatot a főrendiház részéről e törvényjavaslaton tett módositásokkal együtt, az erre vonatkozó jegyzőkönyvvel egyetemben alkotmányos tárgyalás végett tisztelettel átnyujtani. *(Éljenzés!)*

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a főrendiház jegyzőkönyvi kivonatait.)*

Ghyczy Kálmán pénzügyminister: Tisztelt ház! A földadó szabályozásáról szóló nagyfontosságu törvényjavaslatban a méltóságos főrendek többrendü s igen lényeges módositásokat hoznak inditványba.

Itt egy rendszeres munkálatról van szó, melynek részei szoros összefüggésben vannak egymással, s combinative tárgyalandók. Én részemről a tárgy fontosságát is tekintve, igen indokoltnak tartanám, ha a tisztelt ház a főrendi üzenetet előzetes tárgyalás végett, előbb, mint sem az osztályokhoz bocsáttatnék, azon szakbizottságnak méltóztatnék kiadni, mely ezen törvényjavaslatot kezdetlegesen is tervezte, s annak idejében a tisztelt ház elé terjesztette. Ha ezen bizottság jelentését beadja: akkor természetesen a főrendi módositások az osztályoknak tárgyalása alá fognak bocsáttatni.

Azért kérem a tisztelt házat, méltóztassék ezen főrendiházi üzenetet az illető szakbizottságnak előzetes tárgyalás végett kiadni. *(Általános élénk helyeslés.)*

Elnök: Tehát a kataszteri bizottságnak fog kiadatni előzetes tárgyalás végett.

Horváth Lajos: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni Pongrácz Gellértnek, mint a magyar minorita-rend tartományi főnökének alázatos folyamodványát, a nagyméltóságu magyar pénzügyministerium 3864/874. számu határozata ellen.

Elnök: Ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Forgách Antal gróf: Tisztelt ház! Van szerencsém bemutatni Alsó-, Közép- és Felső-Palojta községének kérvényét, mely szerint előadott okoknál fogva Hontmegyétőli elszakitásukat, s Nógrádmegyéhezi csatoltatásukat kérik.

Gorove István: A volt határőrvidéknek és Krassómegyének 29 községe az iránt folyamodik a tisztelt házhoz, hogy a törvényjavaslat szerint ujjáalakitandó Kevemegyének székhelyévé Versecz helyett, Fehértemplom emeltessék.

Rátonyi János: Van szerencsém benyujtani Félegyház város kérvényét, melyben kéri, hogy Félegyháza városban székelő királyi járásbiróságnak telekkönyvi hatósággal lett fölruházása által vállalt 1600 forintnyi pótlék összeg lefizetése alól mentessék föl.

Matolay Etele: Van szerencsém benyujtani Zemplénmegyébe kebelezett Sátor-Alja-Ujhely kérvényét, melyben magát a katonai lakbér tekintetében magasabb osztályba helyeztetni ismételten kéri.

Elnök: Mindezen kérvények a kérvényi bizottsághoz utasittatnak.

Bittó István ministerelnök: A mai ülésnek tulajdonkép az lévén föladata, hogy a képviselőház legközelebbi teendőit s azok sorrendét állapitsa meg: a kormány már ez alkalommal kötelességének ismeri előterjeszteni nézetét az iránt, hogy ezen ülésszaknak még hátralévő részét, mikép vélné fölhasználandónak, s elősorolni egyszersmind azon törvényjavaslatokat, melyeknek tárgyalását a maga részéről kivánatosnak, sőt részben szükségesnek látja. *(Halljuk!)*

Mielőtt azonban ezt tenném, a tisztelt háznak közvetlenül a szünnapok előtt hozott egy határozatára kivánok röviden reflectalni. *(Halljuk!)*

A tisztelt ház az államháztartás egyensulya helyreállitásának czéljából kiküldött 21-es bizottság

kérdése folytán ezen bizottságot a tárgyalás további folytatásától fölmentette, és egyszersmind az annak albizottsága által elkészitett munkálatot használat végett a kormánynak kiadatni határozta. Ezen határozat következtében, melynek főindoka épen az volt, hogy a kormány mennél előbb állást foglalhasson az ezen munkálatban lerakott javaslatok irányában: reánk azon kötelezettség hárult, hogy még ezen ülésszak alatt nyilatkozzunk azon administrativ s törvényhozási intézkedések iránt, melyeket a kiküldött czélra való tekintetbe venni, vagy javaslatba hozni szándékozunk. A kormány eleget is fog tenni ebbeli kötelességének; de mivel a kérdéses bizottsági terjedelmes munkálat csak nem rég jutott kezünkhez, és mivel az abban foglalt megtakaritási és jövedelem-fokozási javaslatok részben oly átalánosan vannak formulázva, hogy kivihetőségök iránt tüzetes tanulmányozás nélkül felelősséget vállalni lehetetlen, részben pedig oly fontos reformkérdésekkel állanak kapcsolatban, melyekre nézve egész biztossággal javaslatokat kilátásba csak akkor fogunk helyeztetni, midőn azoknak egymásközti és a létező törvények közti organikus összefüggésére és részleteikre nézve is egészen tisztában leszünk: én kénytelen vagyok egész őszinteséggel kijelenteni a tisztelt háznak, hogy a kormány ez idő szerint még nincs azon helyzetben, hogy mindezek iránt oly határozottan nyilatkozhatnék, miként a tisztelt ház méltán megvárhatja, s ennélfogva kérem a tisztelt házat, méltóztassék megengedni, hogy ebbeli kötelezettségünknek majd csak később, de mindenesetre az eredeti határozat értelmében még ez ülésszak befejezése előtt legyen szabad eleget tennünk. *(Tetszés.)*

Ezt előrebocsátva, a mi ezen ülésszak teendőit illeti, erre nézve a következőket vagyok bátor a háznak előterjeszteni. Az egyes szakministerek részéről már számos törvényjavaslatok fekszenek ez idő szerint a ház előtt. Ezek közt vannak az igazságügyministernek több oly fontos törvényjavaslatai, a melyek az igazságügy rendezése tekintetében igen üdvös intézkedéseket tartalmaznak, sőt részben a czélba vett megtakaritások szempontjából is igen előnyösek lesznek. Ilyenek a közjegyzőségről, a birói gyakorlati vizsgáról, az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslatok, az 1871: XXXI. törvényczikk 24-ik §-a azon intézkedésének módositásáról szóló törvényjavaslat, mely szerint a telekkönyvi ügyek a járásbiróságok által hármas tanácsban tárgyalandók; továbbá a pesti telekkönyvek átalakitásáról és kiegészitéséről, a vaspályák által okozott halál vagy testi sértések iránti felelősségről és kártéritési kötelezettségről, a váltó-hamisitás eseteiben követendő eljárásról, a fizetési meghagyásokról és a hamis bukások iránti eljárásról szóló törvényjavaslatok.

Ezek közül némelyek már az előzetes stádiumokon keresztülmentek, és nyilvános tárgyalásra azonnal kitüzhetők. Ilyen a közjegyzőségre vonatkozó törvényjavaslat, mely már e beállt válság előtt napirendre volt kitüzve. Ennek kérném első sorban napirendre tüzését.

A ház asztalán fekszenek és szintén elintézést igényelnek a kereskedelmi ministernek az előzetes stádiumokon már keresztülment három rendbeli törvényjavaslatai: a keleti marhavész elleni intézkedésekről, a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról, és az országos statistika szervezéséről szóló törvényjavaslatok.

Be van adva a pénzügyminister részéről a gyalui kincstári uradalom visszaváltásáról szóló törvényjavaslat, és be fog általa adatni a legközelebbi napokban a tőzsde biróság itéletei után fizetendő illetékekről szóló törvényjavaslat. A közlekedési minister részéről be fognak adatni a legközelebbi napokban az 1873. évi hitelmaradványoknak a folyó évre átruházásáról; továbbá a vágvölgyi és győr-sopron-ebenfurti kamatbiztositás nélkül épülő vasutak engedélyokmányai némely szakaszainak megváltoztatásáról szóló törvényjavaslatok. Ezen törvényjavaslatokon kivül az igazságügyminister a legközelebbi időben be fogja még terjeszteni a polgári perrendtartás módositására vonatkozó novellát, *(Tetszés.)* a melyeknek mielőbbi tárgyalása és elfogadása már csak azért is fölötte kivánatos volna: mert ez törvénykezésünk némely égető hiányain lévén hivatva segiteni, az igazságszolgáltatást nemcsak gyorsabbá, hanem olcsóbbá is fogja tenni.

Ezen itt általam elősorolt törvényjavaslatokon kivül a kormány még két fontos kérdésnek ez ülésszak alatt leendő elintézését tartaná nagyon kivánatosnak: az egyik a választási törvény *(Élénk tetszés.)*, a másik pedig a házszabályok legalább azon részének módósitása, mely a tanácskozás rendére vonatkozik. Mind a kettőre nézve bátor leszek röviden jelezni a kormány álláspontját. *(Halljuk!)*

A választási törvényt illetőleg a kormány azon nézetben van, hogy mulhatlanul szükséges ugyan segiteni az 1848: V. törvényczikkelynek a tapasztalat által kimutatott hiányain és viszásságain, melyek sok méltó panaszra szolgáltattak okot; mulhatlanul szükséges véget vetni azon valóban abnormis állapotnak, melynél fogva az országgyülés föloszlatása után közel 4 hónapig még lehetősége sincs meg annak, hogy egy másik országgyülés összehivathassék, és ezen egész hosszu idő alatt az ország folytonosan oly izgalmaknak legyen kitéve, melyek minden jó administratiót lehetetlenné tesznek és ugy erkölcsi, mint közgazdászati tekintetben kiszámithatlan károkat okoznak. De mig egyrészről ezen tekinteteknél fogva a gyors intézkedésnek szüksége elutasithatlan; másrészről azt hiszi a kormány, hogy

nagy politikai hibát követnénk el, ha most, midőn összes adórendszerünk átalakitásán munkálkodunk és igy már az első alapfeltétel is hiányzik arra, hogy egy helyes adócensusra állapitott választási törvényt alkothassunk: mégis egy mindenre kiterjedő gyökeres választási törvény alkotását tüznénk ki magunknak föladatul. Ily gyökeres választási reform, kivált a mi speciális viszonyaink közt sokkal nagyobb horderejü, és sokkal mélyebben érinti magának az államnak létföltételeit, mint sem hogy annak fölvetése időszerünek tekintethessék oly körülmények közt, midőn ugy a kormánynak, mint a törvényhozásnak minden idejét és tevékenységét pénzügyeink rendezésének mindennél égetőbb kérdése veszi igénybe.

Ezen szempontokból indulva ki tehát a kormány, az előterjesztendő javaslatban nem fog egy egészen uj alapokra fektetett választási törvényjavaslattal lépni a tisztelt ház elé, hanem csak a létezőnek javitását és pótlását tüzvén ki magának föladatul, következő elvek érvényesitésére fog szoritkozni. *(Halljuk!)*

Szabatositani kivánja majd a 48-iki törvénynek a választási qualificatiokra vonatkozó intézkedéseit olyképen, hogy az abban megkivánt vagyon- érték vagy jövedelem egyenlő elvek alapján constatáltassék mindenütt, kizárásával minden lehető félremagyarázásnak; de egyszersmind azon czélt is tartva szem előtt, hogy ez által a választási alap se meg ne szorittassék, se ki ne tágittassék.

Másodszor az összeirásnak eddigi módozata helyébe, melynél fogva a választók jegyzéke mindig közvetlenül a választások előtt, tehát a fölizgatott szenvedélyek befolyása alatt többnyire részrehajlóan történt: a választók állandó lajstromának készitését fogja kivánni, mely időnkint kiigazittatván, addig maradna életben, mig egy más alapokra fektetett választási törvény alkottatnék.

Harmadszor a választási qualificatiok iránt támadt vitás kérdéseknek végelintézését a biróságra kivánja átruházni.

Negyedszer az eddig oly czélirányta lannak bizonyult választási eljárásnak czélirányosabbal, jobbal való fölcserélését és végre ötödször a választási kihágások és visszaélések iránt szigoru intézkedések hozatalát. Ezek azon elvek, melyeknek létesitését a kormány előterjesztendő javaslatában magának czélul kitüzi.

A mi az incompatibilitás kérdését illeti, mely a választási törvénynyel szoros összefüggésben van: az a kormány nézete szerint, habár megoldását a maga részéről is óhajtja, ezen törvény keretébe nem tartozik és miután a tisztelt ház már ugy is intézkedett ez iránt, a mennyiben egy külön bizottságot bizott meg azzal, hogy e tárgyban javaslatot terjesszen a ház elé: a kormány befogja várni a bizottság előterjesztését.

Hátra van, tisztelt ház, hogy még egy pár szót szoljak a házszabályok módositásának kérdéséről. A házszabályok kétségtelenül sok tekintetben hiányosak, igen sok kivánni, igazitani való van bennük, azonban, tekintettel az idő rövidségére a kormány a maga részéről megelégednék — a mint már előbb is voltam szerencsés jelezni, — ha azoknak csak a tanácskozási rendre vonatkozó része vétetnék revisio alá.

Alig szükséges itt bizonyitgatnom azt, hogy a tanácskozások előkészitésének azon módja, a melynél fogva eddig minden törvényjavaslat az osztályokban tárgyaltatott: alig felel meg a czélnak és azon várakozásoknak, a melyeket akkor annak idejében kötöttek. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak igen jól tudni, hogy az osztályokban oly gyéren jelennek meg a képviselő urak, hogy az osztályok tárgyalása semmi esetre sem pótolhatja értékre nézve azon tüzetes és beható tanácskozásokat, melyek az egyes szakbizottságokban történnek; de azonfölül, épen azért, mivel a képviselő uraknak csak csekély része vesz részt az osztályok tárgyalásaiban: a ház nézetét teljességgel nem fejezi ki. Ezen az egy példa elég arra nézve, hogy szükséges e tekintetben a tanácskozás rendjét módositani.

Nem akarok minden részletbe bocsátkozni, és még csak egyet kivánok megemliteni. (*Halljuk!*) Igen sokszor tapasztaltuk azt, hogy a házszabályok magyarázata fölött hosszas viták támadtak, melyek csekély nézetem szerint, többnyire mindig meddők, és sok időt rabolnak el haszon nélkül, a mennyiben alig képzelhető oly eset, a melyre nézve praecedens ne volna, tudniillik hogy a ház a fölmerülőhöz hasonló esetben egyszer-másszor bizonyos irányban ne intézkedett volna; de még ha olyan eset merül is föl, melyre nézve nincs praecedens: én részemről megvallom, és most már nem pro domo beszélek, a vitás kérdésben a házszabályok értelmezését mindig az elnökre biznám. *(Ellenmondás a szélső bal felől.)* Minden parlamentben igy van ez. *(Helyeslés jobb felől.)* Az elnök volna azon biró, ki az egyes concret esetekre alkalmazná a házszabályt. *(Ellenmondás a szélső bal felől.)*

Nem folytatom a részletezést, a mely igen messze vezetne. Ismétlem, hogy sulyt leginkább a tanácskozási rendre vonatkozó résznek módositására fektetek. Ha a tisztelt háznak marad ideje a többit is revisio alá venni: a kormány a maga részéről szivesen hozzá fog járulni.

Ezek volnának azon teendők, melyek a kormány nézete szerint még ezen ülésszak alatt volnának elvégzendők; kétségtelenül nemcsak a kormány, hanem a képviselőház is óhajtani fogja, hogy ezen nyári ülésszak ne tartson hosszu ideig, részint azért, mert a tapasztalásból tudjuk, hogy a nyári meleg idején ily nagy számban tanácskozni alig lehet; de

egy még fontosabb szempontból kell a kormánynak ezt kivánni és ez az, hogy mint méltóztatnak tudni, az őszi ülésszakban sok fontos és nagyhorderejü javaslatokkal kell majd a kormánynak a ház elé lépni és ezek előkészitése minden esetre időt vesz igénybe.

Én tehát azt hiszem, ha a tisztelt ház az elősorolt törvényjavaslatok mindnyáját letárgyalná: ezzel csak megkönnyitené az őszi ülésszak teendőit, mert ezek elintéztetvén, nem vonnák el az időt az őszi ülésszak alatt előterjesztendő és tárgyalandó fontosabb törvényjavaslatoktól. De ha mindezeket nem is intézhetné el a ház ezen ülésszak alatt, az utóbb emlitett két törvényjavaslatot, különösen pedig a választási törvényt, olyannak tekinti a kormány, melyet mulhatlanul ezen ülésszak alatt kiván tárgyaltatni. (*Általános helyeslés.*)

Ezek a kormány előterjesztései és ezek alapján kérem a tisztelt házat, hogy a legközelebbi ülés napirendjére méltóztassék a közjegyzőségről szóló törvényjavaslatot kitüzni és azután azon javaslatokat, melyek még az osztályok tárgyalásain nem mentek keresztül, az osztályokhoz, a melyek pedig szakbizottságokhoz utasitandók a szakbizottsághoz utasitsa. (*Élénk helyeslés.*)

Oláh Gyula: Tisztelt ház! Én azt hiszem, hogy a tisztelt ministerelnök urnak ezen előterjesztése mindenesetre bir annyi fontossággal, hogy a közvélemény is a szerint fogja tájékozni magát a parlament által követendő eljárás iránt, a minő sorrendet a tisztelt ministerelnök ur megállapitani, illetőleg elmondani méltóztatott. Én mindezeket igen szép és helyes dolgoknak tartom; azonban nagy megütközésemre szolgál, hogy egy dologról a ministerelnök ur el méltóztatott felejtkezni; azért bátor vagyok emlékezetébe hozni egy törvényjavaslatot, mely, a szakbizottság által földolgozva, elő van készitve arra, hogy az osztályokhoz utasittassék, s melyet az ország közvéleménye és szükséglete igen sürgősen igényel. Ez a középtanodai oktatásról szóló törvényjavaslat. Bátor vagyok kérdezni a ministerelnök urat: minő véleményben van ez iránt, tartja-e ezt azon tárgyak közé sorozandóknak, melyeket a háznak még ez ülésszak alatt el kell végeznie?

Bittó István ministerelnök: E javaslat is azok közé tartozik, melyek a ház asztalán fekszenek, s melyekről megjegyeztem, hogy elő vannak készitve arra, hogy az osztályokban tárgyaltassanak. A kormánynak nem lehet föladata, hogy ennek a napirendről letételét inditványozza.

Ha a tisztelt ház ugy fogja kivánni, a kormány nem fogja ellenezni, hogy ez is tárgyaltassék. (*Helyeslés.*)

Helfy Ignácz: Tisztelt ház! Azt hiszem, mindenesetre köszönettel tartozunk a ministerelnök urnak, hogy olyan szives volt mindjárt az első ülésen megismertetni velünk azon sorrendet, melyet a kormány a házban követni szándékozik. Engedje meg azonban a tisztelt ministerelnök ur, hogy álláspontjára, melyet imént jelezni méltóztatott, néhány rövid megjegyzést tegyek.

Csodálkozással és sajnálattal hallottam a tisztelt kormányelnöktől azon nyilatkozatot, hogy a választásra nézve óhajtja, hogy a választási alap ugyan meg ne szorittassék, de hozzátette, se ki ne tágittassék. (*Fölkiáltások: Nem tárgyaljuk most!*) A kormányelnök álláspontját jelezte, és én erre teszek egy rövid megjegyzést. Minden országban, hol a választási törvény módositásához nyulnak, ezt azért teszik, hogy a választási jogot ki tágitsák: mert lehetetlen, hogy az elmult 25 év lefolyta után a magyar nép ne haladott volna annyira, hogy erre magát érdemesnek ne tarthassa. Ez az egyik.

De még inkább meglepett egy kihagyás azon sorrendből, melyet a kormányelnök ur fölolvasott. A pénzügyminister ur legközelebbi működéséről szólván, két dolgot emlitett; a tőzsde-bíróságra vonatkozó az egyik, a másik valami kincstári uradalom visszaváltása. Megvallom, hogy azon sok remény után, mely az ország különböző részében az uj pénzügyminister működéséhez csatoltatott, én valamivel többet vártam a tőzsde-birósági törvénynél, és valami kincstári uradalom visszaváltásánál. Alig birom elhinni, hogy a pénzügyminister ur valami örvendetesebbel is meg ne lepjen bennünket. Különösen óhajtanám tudni és hiszem, hogy az egész ország köszönettel fogadná, ha tisztelt pénzügyminister ur szives lenne csak egy szóval érinteni: szándékozik-e ez ülésszak alatt, — miután nem először merül föl, hanem évek óta, — az országgal megismertetni azon lépéseket, melyeket a haza egyik legislegfontosabb kérdésének megoldása érdekében, tudniillik egy önálló magyar jegybank érdekében tenni akar. A pénzügyminister szakmájában az oly előkelő helyet foglal el, hogy ezt a sorrendből kihagyni lehetetlen.

Ennyit kivántam egyelőre a tisztelt ministerelnök ur előadására megjegyezni.

Ghyczy Kálmán pénzügyminister: Nem gondolom, tisztelt ház! hogy az ország az én tehetségem csekélységétől várta volna azt, hogy ezen ülésszak megnyitásánál mindjárt valamely nagyszerü tervekkel legyek képes a tisztelt ház elé lépni. (*Derültség.*) Oly számosak és nagyfontosságuak azon tárgyak, a melyekre nézve a tisztelt ház elé annak idejében javaslatokat kell előterjesztenem, hogy kénytelen vagyok e részben a tisztelt háztól némi elnézést és béketürést kérni. (*Helyeslés.*) Nem fogom elmulasztani ezen ülésszak folyama alatt és annak idejében a képviselőházzal mindazokat közölni, miket pénzügyünk állásának megismertetésére szükségeseknek vélek, és szükségeseknek

vélek azon tekintetben, hogy a tisztelt ház által fölhatalmazva, ha lehet, talán még ezen ülésszak alatt, de mindenesetre a jövő ülésszakban tüzetes törvényjavaslatokat terjeszszek elé. Hogy valamely örvendetes dologgal leszek-e képes a tisztelt házat meglepni: azt nem tudom; de nem igen sok reménynyel kecsegtetem magamat. (*Derültség.*) Egyébiránt ugy fogom a dolgot a tisztelt ház elé terjeszteni, a mint van.

A mi a bank-kérdést illeti, (*Halljuk!*) mult együttlétünk utolsó napjaiban tisztelt barátom Solymossy Bálint interpellatiot intézett hozzám. Ezen interpellatiora kötelességemnek tartom közelebb válaszolni, és azon válaszom alkalmával fogja azután a tisztelt ház megbirálhatni, hogy ezen ülésszak alatt lehet-e vagy nem, és ha lehet, mit lehet ezen kérdésre nézve tenni. (*Helyeslés.*) Addig tehát, a mig azon interpellatióra, a mint mondom, nem hosszu idő mulva, válaszolhatok: a tisztelt háznak béketürését vagyok bátor kikérni. (*Helyeslés.*)

Madarász József: A tisztelt miniterelnök ur előadása következtében én is kivánok egy néhány megjegyzést tenni arra nézve, hogy melyek lennének azon legsürgősebb tárgyak, a melyek még ezen ülésszak alatt volnának elintézendők. (*Halljuk!*)

Beismerem, hogy ha mindazon tárgyak, miket az igazságügyi, a kereskedelemügyi és a pénzügyi ministerek előterjesztése folytán itt tárgyalni kellene, véglegesen elintéztetnének: alig lehetne ezen nyári ülésszak alatt a legnevezetesebb tárgyakat, — minő például a házszabályok egy részének javitása, még pedig a szerinti javitása, hogy azok egy parlamenthez illő szabályok legyenek, — elintézni. Ezenkivül igen fontosnak tartom még a választási törvénynek megalkotását is, a mi okvetlenül még ezen ülésszak alatt elvégzendő; ugy, hogy én kötelességemnek tartom kinyilatkoztatni, hogy én sokkal hajlandóbb volnék azon csekélyebb fontosságu, — habár mindennek meg van a maga helyén az érdeme, — törvényjavaslatnak tárgyalásától elállani, minő például a közjegyzőségről szóló törvényjavaslat, mint sem a választási törvénynek tárgyalásától.

Fölszólalásomat azonban leginkább az idézte elő, hogy a ministerelnök ur érintette az incompatibilitási, vagyis az összeférhetetlenségről szóló törvényjavaslatot. A tisztelt ministerelnök ur ugyanis azt állitotta, hogy ez ugyan nincs összefüggésben a választási törvénynyel, és mert e tárgyra külön bizottságot küldött ki a ház, bevárja a kormány a bizottságnak e részbeni jelentését. E kérdésre vonatkozólag, — miként, gondolom, önök mindnyájan emlékeznek reá, — hogy Deák Ferencz képviselő ur, midőn a leszámitoló-banknál az incompatibilitási kérdést megérintette: azt mondta, hogy hazánkban valószinüleg egy józanabb politika fog következni e kérdésnek megoldásával.

Én ezt oly égető, oly sürgős kérdésnek tartom, mely a választási törvénynyel nemcsak összefüggésben nincs, hanem okvetlenül szükséges önmagára a parlamentre nézve, hogy itt oly házszabályokat hozhassunk, hogy a parlament elnökének több jogot adhassunk, mint magának a parlamentnek, hogy abban meglegyen a függetlenség biztositéka a tagokra nézve; mert mig ez nincs, addig a parlament elnökének nem adhatom meg azon jogokat, melyeket egy független parlament képviselői irányában az elnök gyakorolni szokott. (*Helyeslés bal felől.*)

Azért meleg óhajtásomat fejezem ki, s azt hiszem, hogy a tisztelt kormány is akként érti az incompatibilitás iránt kifejezett véleményét a tisztelt ministerelnök urnak, hogy ezen incompatibilitási kérdés a választási törvényjavaslat előtt fog a tisztelt ház által elintéztetni.

Én reménylem legalább, hogy a házban élénk viszhangra fog találni azon óhajtásomnak nyilvánitása, hogy az e részben kiküldött bizottság működését akként fejezze be, hogy még ez ülésszak alatt, és a választási törvény és a házszabályok átvizsgálásának tárgyalása előtt napirendre kitüzve, elintéztethessék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Tisztelt ház! Azt gondolom a jelen pillanatban csak arról lehet szó: vajon méltóztatik-e elfogadni azon sorrendet, melyet a ministerelnök ur a házban és osztályokban fölveendő törvényjavaslatok tárgyában előadott?

Bittó István ministerelnök: Én ezuttal csak egy kérést voltam bátor intézni a tisztelt házhoz, s ez az volt, hogy a hétfői ülés napirendjére a közjegyzői törvényjavaslat tárgyalása tüzessék ki. A többit a tisztelt ház bölcsesége fogja megállapitani: vajon az osztályokhoz vagy szakbizottságokhoz mely tárgyak utasittassanak. (*Helyeslés.*)

Elnök: Azt gondolom, mindenesetre ki kell mondani, hogy melyik törvényjavaslat fog a legközelebbi ülésben tárgyaltatni. (*Fölkiáltások: A közjegyzőségi törvényjavaslat!*) Épen ez volt szándéka az én fölszólalásomnak; továbbá szükséges kimondani, melyek fognak az osztályokban fölvétetni. Ha tehát méltóztatik megegyezni, hogy a közjegyzőségről szóló törvényjavaslat a hétfői ülés napirendjére tüzessék, ezt határozatképen kimondhatom.

Az osztályokhoz utasittatnának, ugy, mint a ministerelnök ur méltóztatott előadni: az ügyvédi rendtartásról, a főváros pesti része telekkönyvének átalakitásáról, a váltóhamisitás esetében követendő eljárásról, az 1871: XXXI. törvényczikk 24. §-nak módositásáról, végre a vaspályák által okozott halál- vagy testi sértések esetébeni felelősségről és kártérítéséről szóló törvényjavaslatok. (*Helyeslés.*) Ezen törvényjavaslatok tehát az osztályokhoz fognak utasittatni.

Csernátony Lajos: Azt hiszem, Madarász József tisztelt képviselőtársunk fölszólalásának lényegére nézve a tisztelt háznak, — a mint legalább ki lehetett venni a közhangulatból, — nem volt semmi ellenvetése, és magának a kormányelnöknek sem volt kifogása az ellen, hogy a ház utasitsa a tisztelt elnök urat, hogy az incompatibilitási bizottságot fölszólitsa, hogy tárgyalásait minél előbb befejezze, és munkálatát a t. ház elébe terjeszsze; mert különben nem érjük el azon czélt, melyet Madarász képviselő ur, s vele együtt nagyon sokan elérendőnek vélnek: tudniillik, hogy a választási törvényjavaslat s a házszabályok revideálása iránti javaslat tárgyalása előtt intézzük el ezen tárgyat.

Gorove István: Tisztelt ház! Ugy látszik, hogy az előttem szóló képviselő urak figyelmét kikerülte az, mi a lapokban foglaltatik, hogy az incompatibilitási bizottság folyó hó 21-ére össze van hiva; másrészről azt hiszem, hogy a tisztelt ház természetesnek s méltányosnak fogja találni, hogy addig az incompatibilitási bizottság nem dolgozott. Nem dolgozott azért, mert a ház maga is szünetelt, s akkor sem az elnökség, sem más hatalom nem kivánhatja jogosan azt, hogy valamely bizottság dolgozzék, a midőn a többi igen tisztelt képviselő urak pihennek; az előbbi időben pedig nem dolgozott azért, mert ezen bizottság tagjai más teendőkkel voltak elfoglalva. De azt hiszem, dolgozni fog most, daczára annak, hogy máris mutatkoznak körülmények, hogy eljárásában talán némi akadályokkal fog találkozni; de, mondom, dolgozni fog mégis, s sietni fog a háznak benyujtani jelentését. (*Helyeslés.*)

Elnök: A mentelmi bizottság előadója fog jelentést tenni.

Bésán Mihály előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a mentelmi bizottságnak Becze Antal országos képviselő ellen benyujtott kérvény tárgyában kelt jelentését tiszteletteljesen benyujtani. Méltóztassék a jelentést kinyomatni, szétosztatni s annak idején napirendre kitüzni. (*Helyeslés.*)

Elnök: Ki fog nyomatni, szétosztatni, s fölvétele iránt annak idejében fog intézkedés történni.

A gazdasági bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Kovách László előadó: Tisztelt ház! Van szerencsém a gazdasági bizottságnak a háznak folyó havi költségvetését benyujtani. Méltóztassék kinyomatni s napirendre tüzni.

Elnök: Ki fog nyomatni s szétosztatni.

A mai ülés napirendje ki van meritve. Tehát a hétfői ülés tárgyai lesznek a közjegyzőségről szóló törvényjavaslat, s a gazdasági bizottságnak most benyujtott jelentésének tárgyalása. Egyéb tárgy nem lévén, az ülést fölosztalom.

(*Az ülés végződik déli 12¼ órakor.*)

---

222. országos ülés

1874. april 20-án

Perczel Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: Kérvények bemutatása. Báró Sennyey Pál szabadságidőt kap. A bizottságokban megürült helyekre uj választások rendeltetnek. Ghyczy Kálmán és Vécsey Tamás föntartással igazoltatnak. A kormány a honvédelmi ministerium házaépitési költségének födözéséről szóló törvényjavaslatot ad be. Az erdélyi katonai kórházak 1873—74. évi bertöbletének födözéséről, továbbá a méter-mértékről szóló szentesitett törvények kihirdettetnek. A gazdasági bizottság jelentése az aprilhavi költségvetésről elfogadtatik. A királyi közjegyző kről szóló törvényjavaslat átalános tárgyalása megkezdetik.

A kormány részéről jelen vannak: Bittó István, Pauler Tivadar, gr. Szapáry Gyula, Szende Béla, br. Wenckheim Béla.

(*Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.*)

Elnök: Méltóztassanak a jegyzőkönyvet meghallgatni.

Beőthy Algernon jegyző (*olvassa az április 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A mai ülés jegyzőkönyvét Szeniczey Ödön jegyző fogja vezetni; a szólni kivánók neveit ugyanő és Beőthy Algernon jegyzendik.

Buday Sándor képviselő benyujtja a beregmegyei görög-katholikus lelkészek kérvényét a congrua-illeték fölemelése tárgyában; továbbá Baranyi Ágoston képviselő bemutatja a margitai népkör kérvényét, az uzsora-törvény helyreállitása iránt.

E két kérvény ki fog adatni a kérvényi bizottságnak.

Sennyey Pál báró megrongált egészsége helyreállitása tekintetéből a háztól hatheti szabadságot kér. Megadatik.

Dr. Polit Mihály benyujtja a pancsovai választási kerületben nyert képviselői megbizólevelét.

Ki fog adatni az állandó igazoló bizottságnak.

Tisztelt ház! Az utóbbi időben történt több lemondás folytán a ház több bizottságában ürültek meg helyek. Ugyanis a pénzügyi bizottságban Bartal György lemondása folytán egy hely; az állam és egyház közti viszonyok rendezése tárgyában kiküldött bizottságban szintén Bartal György lemondása folytán egy hely; a közalapok és alapitványok megvizsgálására kiküldött bizottságban Ghyczy Kálmán és Győrffy Gyula lemondása folytán két hely; a naplóbiráló bizottságban Máttyus Árisztid képviselő ur lemondása folytán egy hely; a mentelmi bizottságban szintén Máttyus képviselő ur lemondása folytán egy hely. Bátor volnék arra kérni a tisztelt házat: méltóztassék ezen helyeket választás utján betölteni, s ha beleegyeznek, ez a jövő szombaton a kérvények tárgyalása után megtörténhetnék. *(Helyeslés.)*

Wächter Frigyes: Van szerencsém benyujtani Brassó város és vidék képviseletének kérvényét, a törvényhatóságok kikerekitése tárgyában; kérvén, méltóztassék azt a kérvényi bizottsághoz utasitani.

Batthyányi Zsigmond gróf: Van szerencsém benyujtani Zala-Szent-Grót városának és 19 községnek kérvényét, melyben a megyék rendezését tárgyazó törvényjavaslatban a belügyminister ur által megszüntetendőnek javasolt zala-szent-gróti közigazgatási szolgabirói hivatal föntartását kérik.

Bobory Károly: Tisztelt ház! Van szerencsém benyujtani Halbauer Ferenczné volt székesfehérvárosi hadnagy özvegyének kérvényét, melyben nyugdijért, illetőleg kegyadományért esedezik.

Elnök: Mindezen kérvények a kérvényi bizottságnak fognak kiadatni.

Az igazoló bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Szögyény László előadó: Az állandó igazoló bizottság tárgyalván Ghyczy Kálmán Komárom városa április 16-án megválasztott képviselőjének megbizó-levelét; valamint Vécsey Tamás, a késmárki választókerület április 16-án megválasztott képviselőjének megbizó-levelét; mindkét választási jegyzőkönyvet minden tekintetben kifogás nélkülinek találván, a bizottság Ghyczy Kálmán és Vécsey Tamás képviselőket a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazolt képviselőknek nyilvánitani javasolja.

Elnök: Ghyczy Kálmán és Vécsey Tamás képviselő urak a szabályszerü 30 nap föntartása mellett igazolt képviselőknek nyilvánittatnak. Minthogy az osztályok közül a negyedik osztályból két tag hiányzik, a nevezett képviselő urak a negyedik osztályba soroztatnak.

Szende Béla honvédelmi minister: Tisztelt ház! Van szerencsém alkotmányos tárgyalás végett a ház asztalára letenni a Budapesten, a várban, a Szent-György-téren épitendő honvédelmi ministeri házról s az erre megkivántató költségek mikép leendő födözéséről szóló törvényjavaslatot azon kéréssel, méltóztassék ezt a pénzügyi bizottságnak kiadni azon utasitással, hogy tekintettel azon körülményre, mely szerint az épitkezésre szükséglendő telek megszerzésére igen rövid határidő van kitüzve, a törvényjavaslatot minél előbb tárgyalás alá vegye.

Elnök: A törvényjavaslat előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Szapáry Gyula gróf belügyminister: A ministerelnök ur megbizásából van szerencsém ő felsége által szentesitett két törvényczikket benyujtani, ugymint: az erdélyi katonai kórházak után 1873. és 1874-ik évi bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről; továbbá a métermérték behozataláról.

Szeniczey Ödön jegyző *(olvassa a törvényczikkeket.)*

Elnök: Az imént hódoló tisztelettel kihirdetett két törvény hasonló kihirdetés végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni fog.

Következik a napirend első tárgya, tudniillik a gazdasági bizottság jelentésének tárgyalása.

Kovách László előadó *(olvassa a gazdasági bizottság jelentését a képviselőház április havi költségvetéséről.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jelentésben foglalt összeg megszavaztatik, s az elnök fölhatalmaztatik, hogy az összeg folyóvátétele iránt intézkedjék.

Következik a kir. közjegyzőkről szóló törvényjavaslat tárgyalása. Ha a tisztelt ház a törvényjavaslatot fölolvasottnak tekinti, megkezdődhetik az általános tárgyalás. *(Helyeslés.)* Az előadó urat illeti az első szó.

Toszt Gyula előadó: Tisztelt képviselőház! Midőn a szőnyegen lévő törvényjavaslatot általánosságban leendő elfogadás végett a tisztelt képviselőháznak a központi bizottság nevében ajánlanám: bátorkodom egyszersmind igen röviden előadni azon indokokat, melyek a központi bizottságot

a törvényjavaslatnak jelen alakjában történt elfogadása körül vezérelték. *(Halljuk!)*

Nem akarok itt a közjegyzői intézmény fogalmának és magának az intézménynek részletes ismertetésébe bocsátkozni; nem azért, mert csak sérteni vélném a tisztelt házat, ha oly intézmény ismertetésére vállalkoznám, mely már az 50-es években hazánkban életben volt, mely azóta ugy a szakférfiak nyilvános tanácskozásaiban, mint a szak-, valamint politikai lapokban számtalanszor vitattatott, és mely legközelebb is az igazságügyminister ur által beterjesztett indokolásban igen részletesen és kimeritőleg ismertetve lett.

Az intézmény lényegére nézve igen röviden csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy ez azon jogintézmények közé tartozik, melyek minden jogállamban ugy a jogtudósok, valamint a törvényhozások részéről kiváló gonddal ápoltatnak és fejlesztetnek, és melyek mindenütt nagyban előmozditják az igazságszolgáltatás tökélesbitését, és ennek folytán a nép jogérzületének megszilárdulását, s melyek mindenütt az igazságszolgáltatás egyik főtényezőjeül ismertettek el.

De ha az intézmény részletes ismétlésébe nem is bocsátkozom, mégis kötelességemnek tartom igen rövid vonásokban föltüntetni az intézmény czélszerüségét és hasznosságát, s ezt annál inkább teszem, minthogy igen jól tudom, hogy vannak elegen, sőt vannak e háznak is oly tagjai, kik ezen intézményt luxus-czikknek s az 50-es években szerzett tapasztalatok nyomán czélszerütlennek, sőt az egész törvényjavaslatot csupán utánzási viszketegnek tekintik. Nem akarom állitani, hogy az 50-es években fönállott közjegyzői intézmény megfelelt czéljának, mert tudom, hogy az annak nem felelt meg. De jól tudom azt is, hogy azon számos okok közt, melyek miatt az intézmény nem felelt meg czéljának: egy ok az is volt, hogy téves és hiányos alapokra volt fektetve.

Ámde az akkori intézmény és a mostani törvényjavaslat által életbeléptetni kivánt intézmény között nagy különbség van, ugy, hogy az akkori intézményről a mostanira következtetést vonni nem lehet. Hogy azonban a jól szervezett és helyes alapokra fektetett közjegyzői intézmény egy jó organizált igazságszolgáltatás főtényezőjének tekintetett hazánkban is: ezt igazolja a szakférfiak e részben nyilvánult egybehangzó nézete, igazolja a közjegyzői intézmény mielőbbi behozatalát már évek óta sürgető általános közkivánat.

Azon számos és fontos indokok közül, melyek a közjegyzői intézmény behozatalát kivánatossá teszik: én csak igen röviden kettőre akarok szoritkozni. *(Halljuk!)*

Ez intézmény mielőbbi behozatalát követeli először is az igazságszolgáltatás javitása, mely el fog éretni, ha a pörök számának hazánkban valóban aggasztó mérvü szaporodása meggátoltatik. Követeli másodszor főleg a pénzügyi szempont, vagyis ugy az igazságszolgáltatás, mint részben a közigazgatási hatóságok működésének egyszerübbé és olcsóbbá tétele.

A pörök számának apasztását és ennek folytán az igazságszolgáltatás javitását illetőleg elég legyen hivatkoznom az igazságügyminister által beadott indokolásnak erre vonatkozó részére, mely igen alaposan utal azon előnyökre, melyek a közjegyzői intézmény által a közokiratok és hiteles bizonyitékok szabályszerü szerkezete, nemkülönben a közjegyzői okiratok végrehajthatósága által eléretni fognak. Én részemről ezekhez csak azt jegyzem meg, hogy, nézetem szerint, a közjegyző nemcsak tanácsadó, nemcsak helyes okmány-szerkesztő és teljes bizonyitékokat kiállitó közeg lesz: hanem szakképzettségénél és állásának tekintélyénél fogva hiányos anyagi és alaki törvényeink mellett a feleket a kibékülés üdvös eszméjével megbarátkoztató, békéltető közeg is lesz, a mi mindenesetre megfontolást érdemlő szempont. *(Élénk helyeslés a jobb oldalról.)*

A mi az igazságszolgáltatási és részben a közigazgatási hatóságok működésének egyszerüsbitését olcsóbbátételét illeti: e tekintetben szabad legyen előadnom, hogy mig egyrészt a közjegyzői okiratok végrehajthatósága által, továbbá — és ezt különösen hangsulyozom — a hagyatéki eljárás legnagyobb részének, nem különösen több rendü hitelesitések, láttamozások, a vidéki váltó-óvatok eszközlésének a közjegyzőségre leendő átruházása által a biróságok teendői nagyban apasztatni fognak: addig másrészt jogosult kilátás lehet arra is, hogy a közigazgatási hatóságok ügyvitele is egyszerübbé és olcsóbbá tétethetik az által, hogy ezentul a közigazgatási hatóságokhoz beadandó kérvények szerkesztése a közjegyzőnek szintén egyik hivatása leend.

Az utóbbi szempontot illetőleg köztudomásu dolog, hogy a közigazgatási hatóságokhoz ez idő szerint benyujtott kérvények, főleg adó, illeték, oktatási és ujonczozási ügyekben, rendesen zugirászok által többnyire hiányosan, roszul szerkesztetnek és szereltetnek föl. Köztudomásu dolog az is, és a ki főleg a pénzügyi hatóságok ügyködését jól ismeri, e részben tanuskodhatik mellettem, hogy az ily roszul fölszerelt és szerkesztett beadványok nemcsak nehezitik a hatóságok működését, hanem a hiányos beadványok fölszerelése, kijavitása, a szükséges adatok beszerzése, szóval az ügy helyes elintézése tekintetéből szükséges intézkedések megtétele által az egyes hatóságoknál rendkivüli sok idő és munkaerő elpazarolását okozzák. Igen természetes tehát, hogy akkor, midőn a közjegyzői intézmény meghonositásával a zugirászat elfojtására alapos kilátás van, jo-

gosult kilátás nyilik arra is, hogy egyidejüleg a zugirászat elfojtásával a közigazgatási hatóságokhoz benyujtandó helyesebben szerkesztett és fölszerelt kérvények folytán az ügykezelés is könnyittetni fog.

Hogy pedig az igazságszolgáltatás és a közigazgatási hatóságok teendőinek apasztása által az ezen hatóságoknál alkalmazott munkaerők is kisebbedni fognak, és igy a költség megkimélés és megtakaritás is lehetséges lesz, ez, azt hiszem, világos; valamint világos előttem az is, hogy ezen megtakaritások azon mértékben lesznek elérhetők, a mely mértékben a közjegyzői intézmény a közönség által igénybe fog vétetni.

De ha ezen indokok a közjegyzői intézmény behozatalát csak kivánatossá teszik ugy, tisztelt ház, az 1869: IV. törvényczikkben lefektetett alapelvek elfogadása után a közjegyzői intézmény minél előbb leendő meghonositása elodázhatlan követelménynyé vált. Nem utánzási viszketeg tehát, hanem az 1869: IV. törvényczikkben lefektetett alapelvek rendszeres, következetes keresztülvitele is követeli, és pedig parancsolólag követeli, hogy a munkafölosztás elve a jogszolgáltatás terén is helyesen alkalmaztassék, hogy a jogszolgáltatás főbb ágazatai külön functionariusokra bizassanak, hogy ezen functionariusok tökéletesebb, magasabb kiképzése lehetővé tétessék, s azon czél, miszerint mindenki hivatásának teljes odaadással és alaposan megfelelhessen, elérethessék.

Már csak az előadottakból is kitünik, tisztelt ház, hogy a közjegyzői intézmény behozatala nemcsak czélszerü és hasznos, hanem szükséges is, és igy talán fölösleges lesz mondanom, hogy ez intézmény meghonositása iránt a központi bizottságban átalánosságban véve nézetegység uralkodott. A kérdés ott csak az volt, hogy vajon mily alakban hozassék be ez intézmény, és illetőleg, tekintve hatáskörét, mily alapokra legyen az fektetve.

E tekintetben a központi bizottságban is már nézetkülönbségek merültek föl. Nem érzem magamat hivatva a központi bizottságban fölmerült nézetkülönbségeket részletezni vagy ismertetni, röviden csak annyit jegyzek meg, hogy mig a bizottság egy része az eredeti szerkezethez ragaszkodott: addig a másik része az intézmény hatáskörét tágitani és a közjegyzőséget a jogügyletek számosabb nemére kötelező alakban kivánta behozatni.

A központi bizottság végre is az eredeti javaslatot fogadta el, mert ámbár a központi bizottság is élénken óhajtja, hogy a közjegyzői intézmény minél erősebb gyökereket verjen, és ámbár nagy sulyt fektet arra, hogy a teljes bizonyitéku okiratok száma minél nagyobb mértékben növekedjék, mégis a központi bizottság a közjegyzői állást inkább bizalmi állásnak tekintette, és az elérni kivánt czélokat inkább az ez intézmény iránt fölgerjesztendő bizalom által kivánta valóban elérni.

A központi bizottság ugyanis azon meggyőződésben volt és van, hogy a közjegyzőtől megkivánt szigoru qualificatio, annak minden mellékfoglalkozástól való kizárása, a közjegyzői okiratoknak végrehajthatósága, továbbá az ép oly fontos, mint tágas hatáskör, végül a közjegyzői felelősségről szóló szigoru rendelkezéseknek törvénybe lett fölvétele által fölruházta ez intézményt mindazon kellékekkel, melyek szükségesek és kellő biztosságot nyujtanak arra nézve, hogy a nagy közönség által bizalommal fölkaroltatni, kerestetni és a legnagyobb mértékben igénybe vétetni és használtatni fog.

Vajon e tekintetben a központi bizottság helyesen járt-e el: a fölött a tisztelt ház bölcsesége leend hivatva határozni. Bármikép dőljön el a dolog, az bizonyos, hogy az intézmény prosperálni csak ugy fog, ha oly hatáskörrel láttatik el, a mely a közjegyzői állást mind anyagi, mind erkölcsi tekintetben kiváló fokra fogja emelni, és mint ilyen, a legjelesebb erők versenyét fogja maga után vonni.

A törvényjavaslat ezen intézményt inkább a nép bizalmára fekteti; pedig bizalmat gerjeszteni csak az fog, ki a kellő képességen fölül kellő szorgalmat és tevékenységet, főleg és különösen erkölcsi tekintélyt lesz képes fölmutatni.

Ha az igazságügyministernek sikerül ily erőket megnyerni: akkor az intézmény sikere biztos.

A központi bizottság azon nézetben van, hogy a törvénynek jelen alakja mellett ily erőket megnyerni sikerül, s igy a közjegyzői intézmény áldásos következménye kimaradhatatlan lesz.

Ezen indokokból ajánlom a törvényjavaslatot és kérem annak elfogadását. (*Élénk helyeslés jobb felől.*)

Dulovics Ernő: Tisztelt ház! Hogy nálunk a behozott igazságszolgáltatási rendszer az állam-budget tulságos megterheltetése nélkül hivatásának megfelelni képes legyen: czélszerü gyakorlati törvényeken kivül nemcsak bíróságok, de még más kisegitő, — a rendszert, mint egy kiegészitő, — közegek fölállitása is nélkülözhetlenül szükségeltetik.

Ilyen a végrehajtói és közjegyzői intézmény. A végrehajtói intézmény nálunk már behozatott, de ez a napirend tárgyát nem képezvén, nem érezhetem magam jogositva azt jelenleg részletetezni és elemezni; de a mennyiben ezen közeg ugy az igazság szolgáltatással és a fölállitatni szándékolt közjegyzői intézménnyel igen szoros összeköttetésben áll, és kell vagy kellene, hogy álljon: bátor vagyok igen röviden megjegyezni, ha már a törvényhozó-testület a kormány javaslatára a franczia igazságszolgáltatási modor szerint a végrehajtói intézmény behozatalát

nálunk szükségesnek és czélszerünek látta: akkor föl kellett volna azt oly hatáskörrel ruházni, mint Franczia országban; mert mig ott az igazságszolgáltatásnak, szervezetében igen lényeges szolgálatot tesz: addig minálunk jelenlegi szerkezetében nemcsak hogy igen csekély szolgálatot tesz; de azonfölül a peres feleknek az ügyvitelt megneheziti és megdrágitja, és elérkezett azon idő, hogy az igazságszolgáltatás érdekében az igazságügyminister ur a végrehajtói intézménynek ujonnan szervezését czélzó törvényjavaslatot mielőbb a tisztelt ház asztalára letegye.

A közjegyzői intézmény ugy az igazságszolgáltatás, mint az állam és egyesek érdekeire sokkal életbevágóbb, mint a végrehajtói intézmény: mert ez csak egyszerü foganatositója vagyis végrehajtója a végzéseknek; holott a közjegyzői intézmény már előleges megállapitója, és mintegy előkészitője a biró által hozandó itéletek és végzéseknek; és ez okból a magán-igazságszolgáltatásnak egy főalapját képezi: tehát szükséges, hogy az erre vonatkozó törvényjavaslat oly szellemben legyen alkotva, és oly elvekre legyen fektetve, hogy azokból kiindulva a közjegyzői intézmény hivatásának megfelelni képes legyen.

Én őszintén bevallom, hogy a beterjesztett, s jelenleg tárgyalás alatt álló törvényjavaslat engem nem elégit ki: mert én nélkülözöm benne azon határozottságot és világosságot, melyet minden törvénynek tartalmaznia kellene, és nélkülözöm benne azon elveket, melyek alapján a közjegyzői intézmény rendeltetésének teljesen megfelelni képes lehetne.

Részemről három szempontból, illetőleg indokból óhajtom, és szükségesnek tartom a közjegyzői intézmény fölállitását. Ezek elseje az igazságszolgáltatás gyorsitása, egyszerüsitése s könnyitése; második a hitel helyreállitása, s annak megszilárditása; harmadika hazánk pénzügyi állapota.

Méltóztassék a tisztelt háznak megengedni, hogy e három indokra vonatkozó érveimet és nézeteimet rövid szavakba foglalva előterjeszthessem. (*Halljuk!*)

Ki az igazságszolgáltatás gyakorlati terén csak kevéssé is honos, tudni és ismerni fogja azt, hogy a birónak ugy a rendes, mint a sommás eljárásnál mily nehézségekkel kell küzdenie, mennyi időt és munkát kell áldoznia, mig a peres ügy annyira érleltetett, hogy a biró lelkiismeretesen, s jogi meggyőződése szerint itéletet hozhasson. Igen természetes ha az országban létezni fognak oly közegek, melyek alatt az egyesek által kötött különböző üzletekre szükséges szerződéseket már előlegesen megtámadhatlan bizonyitékkal teljes hitelességben köthetnek és szerkeszthetnek, ha az ilyen ügy mégis peressé válnék, a biró a közokirat alapján a legszámosabb esetekben egyoldalulag, vagy ha kétoldalulag is néhány percz alatt az ügyet elintézheti. Hogy ez az igazságszolgáltatást gyorsitani és egyszerüsiteni fogja: ez a közokiratok jogbölcseléméből kifolyó természetes következmény. De tisztelt ház a magán-igazságszolgáltatási téren vannak még más jogi ügyek: melyek nem peres tárgyuak, s melyek számos esetekben sokkal fontosabbak, mint a peres ügyek, s ezek ugy mint amazok közhitelességü elintézést igényelnek. Ezek közt első helyen áll az örökségi, vagyis hagyatéki ügy.

Az örökösödési ügy a családi kötelékekre, a birtok és vagyonviszonyokra a legnagyobb befolyással bir, s természeténél fogva olyan ügy, mely által minden család kivétel nélkül előbb-utóbb érintetik. Ez ügy fontossága és napirenden léte folytán méltó csodálkozás fogja el az embert, miként lehetséges az, hogy nálunk a családi kötelékek és viszonyokra legfontosabb jogi ügy annyi számos évek óta még nincs a korszellemnek megfelelőleg rendezve.

Igen jól tudom, hogy az örökösödés rendezése és szabályozása tisztán a polgári törvénykönyv keretébe tartozik. De ez ügy fontossága és nagy hordereje az igazságügyminister urhoz engem azon kéréssel késztet járulni, hogy be nem várva a polgári törvénykönyv elkészitését, mely talán még éveket fog igénybe venni: az örökösödés rendezését és szabályozását tárgyazó törvényjavaslatot novella alakjában a ház asztalára mielőbb letenni méltóztassék.

Bár eszközöltetett volna ez eddig és számos családi viszályoknak, számos örökösödési pernek és számos családon ejtett sérelemnek eleje vétetett volna. Az örökösödés alaki részében e törvényjavaslat a közjegyzőre egy bizonyos hatáskört ruház. Az én nézetem szerint ez nem eléggé határozott és nem foglalja magában azon elvet, melyet talán tőle a törvény szelleme megkiván. E törvény egy helyütt azt mondja, hogy a hagyaték letárgyalására leginkább a közjegyzők hivatvák. Itt tehát e törvény nem eléggé határozott és nem eléggé világos; mert a hagyatéknak letárgyalását a biró önkényétől teszi függővé, sőt még tovább megy ezen törvény is egy más helyütt azzal, midőn azt mondja, hogy az egyezségnek nem sikerülése esetében az igénylő örökösöknek perre utasitási joga jövőre is a hagyateki bíróságnak föntartatik. Én ebben sem jogi logikát, sem logikai következetességet nem találok. A törvény a közjegyzőt azon közhitelességgel ruházta föl, mint a birót; a törvény a közjegyzőtől ugyanazon szakképzettséget, sőt talán nagyobbat kiván meg, mint a birótól. Nem látom tehát át, hogy hasonló minőség mellett: miért ne legyen a jegyző nem jogositva, hanem kötelezve az egyezségnek nem sikerülése esetében az illető igénylő örökösöket perre utasitani. És ha ezen elv nem fogadtatik el:

akkor az örökösödési ügyekben a bíróságokon igen csekély mértékben lesz segitve.

Én tehát azt hiszem, hogy e törvény szellemének annak kellene lenni és azért állit föl oly közegeket, a melyek kizárólagosan a nem peres ügyeket intézik el, hogy a birák tisztán egész munkájokat és idejöket egyenesen a peres ügyeknek elintézésére szentelhessék.

Az árva-ügyekre vonatkozólag e törvényben a közjegyzőnek semmi hatásköre nincs. Nem szándékozom és nem is óhajtom, hogy a közjegyzőknek hivatása az legyen, hogy ők intézzék el az árva ügyeket; de kiindulva azon szempontból, hogy az árvák érdekeit minél jobban ellenőrizni és biztositani a törvényhozásnak egyik főkötelme: én részemről óhajtandónak vélem, hogy e törvénybe vétessék föl az is, hogy a gyámok és gondnokok által az árvák érdekében kötendő szerződések jogérvényesen csakis a közjegyzők előtt köttethetnek. Ohajtom pedig ezt azért, mert leginkább a közjegyző van hivatva az árvák érdekeit ellenőrizni, mert ő tárgyalja le a hagyatéki ügyeket és mert ő ismerheti legjobban az egyéniséget, s ugy a vagyoni, mint a birtokviszonyokat, ez különben legkevésbbé sem praejudicál a hagyatéki hatóságok intézkedésének.

A csőd-ügyekben a törvény oly hatáskört ruház a közjegyzőre, mely a szó szoros értelmében a jelenlegi csődtörvény és csődeljárás mellett, tisztán a végrehajtoi közeg hatásköréhez tartozik. Én csak azon esetben helyeselhetném azt, hogy a közjegyzők eszközöljék a leltárak és tömeg értékesitését: ha nálunk az ily ügyekre nézve a Frankhonban divatos csödeljárás egészben adoptáltatnék és magát a csődpert megelőzné a leszámitólási vagyis a liquidationális eljárás. Ez nemcsak nagy szolgálatot tenne a bíróságoknak, a mennyiben a csőd-ügyek ez által a legnagyobb részben megszüntetnének; hanem különösen megóvná a hitelezők érdekeit is, melyek mostani csődtörvényeink szerint nagyon is veszélyeztetve vannak. Mert jelenleg, ha valaki csődbe esik: a még fönmaradt meglévő vagyont a perügyelők és gondnokok emésztik föl a hitelezők kárára. (*Helyeslés.*)

Én tehát igen szükségesnek találnám épen az igazságszolgáltatás érdekében, hogy mondatnék ki, és állapittassék átalánosságban azon elv, hogy minden nem-peres jogi ügyek egyedül és kizárólag a közjegyzők által intézendők el.

A második indok a hitel helyreállitása és ennek megszilárditása. Mind a kettővel a közjegyzői intézmény szoros összefüggésben áll. A hitel az államra és az államban az egyesekre oly annyira nélkülözhetlen szükséges kellék, hogy hiányában mind a kettő anyagilag és szellemileg pang. A hitel idézi elő a kereskedelmet, az ipart, forgalmat a munka utáni vagyonosodást és ez szüli az adóképességet. Már pedig ezt minél nagyobb mérvben fejleszteni és az egyes polgároknál minél jobban megerősiteni ugy a kormány, mint a törvényhozótestületnek egyik főhivatása.

Nálunk — sajnosan legyen megérintve — sem az államnak, sem az államban az egyeseknek átalában hitelük nincs, és még azon csekély hitel is, melyben most még néhány egyesek részesittetnek, oly sulyos terhes föltételekkel van összekötve, hogy csaknem kivánatosak talán azt óhajtani, hogy ezen csekély hitel sem létezzék: mert oly kamatláb, mely csaknem a tőke nagyságát megközeliti, csak erkölcsi sülyedést, vagyon-pusztulást és elszegényedést idézhet elő. Vannak igen számosan jeles nemzetgazdászok, pénzügyi szakemberek és mások, kik a hitel helyre állitására önálló nemzeti bank, mennél több pénzintézet, üzleti vállalat és más ilynemü intézet föllállitását tartják egyedüli eszköznek. Én megengedem, hogy ez mind annyi tényező és eszköz a hitelforgalom nagyobb fejlesztésére. Ezek megengedik ugyan a hitelnek nagyobb mérvbeni élvezhetését; de magát a hitelt nem alapitják és nem is alapithatják meg soha.

A hitelt egyedül a jó igazságszolgáltatás állithatja helyre és én biztosithatom a tisztelt házat és bárkit is, hogy mindaddig mig az állam czélszerü törvények és jó igazságszolgáltatás által a hitelezőnek nem nyujtja azon moralis garantiát, hogy ha az adós nem pontos, szükség esetében kényszer utján is a hitelezőt tőke és járulékaihoz rövid idő alatt juttatja: addig hitelről álmodni sem lehet, addig sem a bel, sem a külfoldi tőke versenyzése, mely egyedüli módja a kamat-leszállitásnak, előidézve nem lesz.

A közjegyzői intézmény ugy az igazságszolgáltatás javitására, mint a hitel helyreállitására a leghathatósabb eszköz; sőt én ezt különösen az egyedüli közvetitő eszköznek tekintem az ingatlan hitel helyreállitására.

Az ingatlan hitel nálunk, mint leginkább termelési országban, sokkal nagyobb horderővel bir, mint a személyes hitel és éppen ez azon hitel, melyet minálunk az ország legfájdalmasban nélkülöz, s belehet vallani őszintén, hogy jelenleg — igen kevés eseteket kivéve — nem létezik pénzintézet s nem léteznek egyesek, kik a földbirtokosoknak, különösen a kisebb földbirtokosoknak jutányos kölcsönöket nyujtanának. Ennek oka, részben az igazságszolgáltatás hiányossága, részben pedig telekkönyvünk rendetlen állapota. A telekkönyv a hitelre, különösen az ingatlan hitelre lényeges főkellék olyannyira, hogy rendes telekkönyv nélkül ingatlan hitel nem is létezhetik. A telekkönyvnek azon közhitelességü intézménynek kell lenni, melynek mindenkor kétségen kivül ki kell tüntetni mindenkor nemcsak

a birtok-állomány valóságát; hanem ez állomány valóságos jogi és tettleges tulajdonosát is.

Nálunk a legszámosabb esetben épen az ellenkezőt tünteti ki. Az, hogy telekkönyvünknek ily rendetlen állapota a hitelt nem képes helyreállitani, sőt egészben akadályozza azt: igen természetes. Tehát hogy nálunk az ingatlan hitel helyreállittathassék és föntartathassék, arra lényeges főkellék a telekkönyvnek mielőbbi rendezése, — kerüljön ez bár áldozatokba is. *(Helyeslés.)*

A tapasztalaton okulva, tudjuk és naponként látjuk, hogy a jelenlegi telekkönyvnek permissiv természete az, mely szerint a telekkönyvi bevezetések és bekeblezések tisztán egyesek tetszésére van bizva; a telekkönyvet a jelenlegi rendetlen állapotba hozta. Szükséges tehát, hogy a törvényhozó-testület gondoskodjék oly módokról, melyek ezen abnormis állapotot megszüntessék.

Én részemről erre nem tudok más módot és utat, mint hogy ha a törvényhozó-testület törvényileg megállapitja azon elvet, hogy a telekkönyvi bekeblezés a tulajdonjogot illetőleg, származzék az bármely jogczimből, egyedül csak közokiratilag eszközöltethetik.

Tudom, hogy ez elvnek lesz több ellenzője, részint azért, mert ez elvben kényszert találnak, részint pedig azért, mert a telekkönyveknek jelenlegi beosztása mellett ez elv kivihetőségét kétségbe vonják.

Szeniczey Ödön jegyző *(közbeszól)*: Máday Sándor! *(Általános derültség és fölkiáltások: Még nem végezte be!)*

Dulovics Ernő: Azoknak, a kik ez elvben kényszert találnak: igen röviden azt felelem, hogy a kényszert sohasem lehet megakadályozni, és tekintetbe nem jöhet ott, hol a társadalom létele a közügy érdekével összefügg. Én kérdem azoktól, képesek-e egyetlen egy törvényt mutatni, mely a kényszer, vagyis az egyéni szabadság korlátozását ne tartalmazná? De én még következetlenséggel is vádolom azokat, kik ezen elvet ellenzik; mert ugyanazok és velök talán az egész törvényhozó-testület belátják a tulajdon magánjogi uton biztositására a telekkönyv fölállitásának és létének szükségét, s épen ez okból az osztrák telekkönyvet és az osztrák polgári törvénykönyvben foglalt mindazon szakaszokat is elfogadták, melyek a telekkönyvre vonatkoznak, és ezáltal elfogadták a legszigorubb drákói törvényt; mert én nem ismerek szigorubb törvényt a telekkönyvi törvénynél. Ez oly szigoru törvény, melynek meg nem tartása és ehez alkalmazása törvényes uton a vagyonvesztést is vonja maga után. Ha tehát a törvényhozás oly szigoru törvényt alkot: kötelessége oly törvényt is hozni, hogy azon törvény valósággal foganatba vétessék, végrehajtathassék, és ne adassék alkalom visszaélésekre és az állam ellenében elkövethető sikkasztásokra. Ez okból én részint az ingatlan hitelének megalapitása, részint a telekkönyvek rendes állapotban folytathatása érdekében, részint pedig, nehogy az állam a telekkönyvi bevezetéseknek sem eszközlése által a neki járó illetékekben rövidséget szenvedjen: szükségesnek tartom, hogy a törvényhozás törvény által intézkedjék, hogy a telekkönyvi bekeblezések csak közokiratok alapján eszközöltessenek.

Alaposabb lenne azok ellenvetése, kik ezen elv kivihetőségét vonják kétségbe. Megvallom, hogy a telekkönyvek jelen állása mellett nehézséggel járna a kivitel; de ezen nehézség azonban a minister ur által már elhárittatott: mert már jelzette, hogy a telekkönyvek decentralisáltatnak, illetőleg a járásbiróságok telekkönyvi hatósággal leendő fölruházását és a telekkönyvi ügyeknek hármas tanács által leendő vezetéséről szóló törvényjavaslatot nem sokára befogja nyujtani. Ezen akadály tehát ez által meg lenne szüntetve.

Pénzügyi állapotaink maguk is eléggé indokolják a közjegyzői intézmény fölállitását. Pénzügyi állapotaink oly aggasztó mérvet öltöttek, mely — nézetem szerint azonban csak látszólagos, — hogy a képviselőház egy 21-es bizottság megválasztását látta szükségesnek; ennek föladatául tüzetett ki kipuhatolása azon okoknak, melyek pénzügyi viszonyaink rendezetlenségét okozzák és javaslatot terjeszteni azon módozatokra vonatkozólag, melyek által ezek elhárithatók.

A 21-es bizottságból alakult 9-es albizottság főföladatául és egyedüli eszközül azt állitotta föl, hogy az államháztartás egyensulya minden áron helyrehozandó, s erre két módot ajánl: tudniillik a kormányzat minden ágazatában leendő megtakaritást és az állam jövedelmeinek fokozását; mindkettőre nézve hathatósabb és lényegesebb tényező nincs, mint épen a közjegyzői intézmény.

Az igaságügyminister ur már kinyilatkoztatta, hogy a jelenlegi törvényszékek számát 107-ről 60-ra leszállitani szándékozik és ezt lehetőnek tartja. Én helyeslem ezen nézetet és kivihetőségét sem vonom kétségbe; csak az iránt kétkedem, hogy ezt rögtön eszközölni lehessen. Physikailag lehetséges ugyan; de következményeit tekintve lehetetlen, Én csak akkor tartom lehetségesnek az apasztást, ha a közjegyzői intézmény fölállitva leene; ha ez tettleges működésben lennd, és ha a közokiratok határideje beállott: akkor nemcsak a törvényszékek, de a birák számát is apasztani lehet és akkor nem egy, de több milliót is meg lehet takaritani.

A jövedelmi források fokozását a közjegyzői intézmény által a kilenczes bizottság — az előirányzat után itélve — egészen mellőzte. Pedig a közjegyzői intézmény ép a közvetett jövedelem fo-

kozására igen lényeges befolyással lesz, részint a bélyegfogyasztás által, részint hogy a hagyatékok rendesebben fognak letárgyaltatni és ezek után az államnak járó illetékek rendesen és nagyobb mérvben fognak befolyni, részint pedig ép a közjegyzői törvény utján hozott engedély által, hogy a közjegyzői okiratok mindjárt végrehajthatók; a bélyeg-szaporitás nagyobb mérvben nemcsak növekedni, hanem elő is fog idéztetni.

Ez által az állam részére számos millio részint bevétel, részint megtakaritás utján be fog folyni és a jövedelem növekedni.

Ezek átalánosságban és röviden nézeteim, melyeknél fogva én a közjegyzői intézmény fölállitását szükségesnek tartom és óhajtom és ennélfogva elfogadom a beterjesztett törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául.

Máday Sándor: Tisztelt ház! Én a szőnyegen lévő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom és örömmel üdvözlöm az általa életbeléptetendő intézményt jogi életünk szilárditása érdekében. Ha mindamellett az átalános vitában szót emelek és ha daczára annak, hogy a fölösleges szószaporitásnak barátja nem vagyok, mégis a tisztelt ház türelmét néhány perczre igénybe veszem: méltóztassék ama többrendbeli éltérésnek tulajdonitni, melyek a központi bizottság által javasolt szerkezet és saját nézeteim közt uralkodnak és melyek, habár részben a különvéleményben foglalvák, mégis elégséges elvi fontossággal és jelentőséggel birnak arra nézve, hogy az átalános vita alkalmával már szintén átalánosságban fölhozassanak; mert az átalános vitának föladata szerény meggyőződésem szerint az, hogy tisztába hozattassanak a létesitendő törvénynek czélja és az annak elérésére szolgáló eszközök és egyuttal megteremtessék azon vezéreszme, mely a részletek megállapitásánál azután mindenkor szem előtt tartandó és mely vezérfonalnak, habár csak a részleteknél való elejtésével máris a törvény czélja és intentiója elhibázva lenne.

A közjegyzői intézmény czélja és hivatása, szerény fölfogásom szerint az, hogy a vitás jogkérdések megelőzésére, hogy a perek határtalan számának csökkentésére hathatós befolyást gyakoroljon, hogy a perenkivüli sok mindenféle teendő, mely jelenleg biróságainkat terheli, azok vállairól levétessék és saját hatáskörébe áttétessék, és hogy a perek száma kevesbittessék, a perenkivüli teendőket magára vállalva jogéletünk egyidejüleg biztosabb és a közbizalmat jobban kiérdemlő szilárd alapra fektettessék.

Ezen czélt azonban csak ugy fogjuk elérni, ezen hivatásnak a közjegyző csak ugy fog megfelelhetni: ha őt a törvényhozás a kellő hatáskörrel fölruházza, és ha a közjegyzői intézményben oly állást teremt, mely egyrészt a czéljául kitüzött föladatnak teljesen megfelelőleg kellő hatalmát megnyeri; de másrészt anyagilag is ugy dotáltatik, hogy teljes erkölcsi megbizhatóság és anyagi függetlenség mellett ezen hivatásának meg is felelhessen. Egy szóval a közjegyzőnek Magyarországon tekintélyes állással kell birnia, mert különben eltévesztjük a czélt, mely miatt létesitjük.

Ha mi a közjegyző hatáskörének széles alapot nem teremtünk, ha az igazságügyminister urat nem képesitjük arra, hogy már a kinevezés alkalmával számos és méltó aspirans jelentkezzék, kik közül a közbizalmat leginkább megérdemlő férfiakat szemelhesse ki; ha viszont a közjegyzőket nem hozzuk azon helyzetbe, hogy működésük tartama alatt megfelelhessenek a beléjük helyezett bizalomnak: akkor csakugyan eltévesztjük a czélt, és nagyon tartok attól, hogy ép ugy, mint hazánk ügyvédi karának összes működése jelenleg országszerte hangos és sok tekintetben nem jogosulatlan panaszokra ad alkalmat, a közjegyzői intézmény csorbitásával ezen intézmény ugyanannyi elégületlenségre és panaszra fog okot szolgáltatni. (*Egy hang a jobb oldalon: Ugg van, nem kell közjegyző!*) Épen ellenkezőleg, igenis kell közjegyző.

Távol legyen tőlem, hogy e hasonlattal az ügyvédi kar jeleseit megtámadjam.

Sőt merem állitani, és ez állitásomat senki sem fogja kétségbevonni, hogy az utolsó évtizedben az ország kitünőségeihez és méltó diszeihez épen az ügyvédi kar szolgáltatta a legnagyobb contingenst. De az ügyvédi-kar összesége nem élvezi és nem élvezheti a jelen viszonyok közt azon tekintélyt, melyre különben jogositva van. Miben rejlik ennek oka? Az ügyvédek nagy számában és az egyesekre eső peres ügyek aránytalanságában. Innen származik a tisztességes kenyér kereseti mód nehézségeinek Scyllája és Charybdise; innen keletkezett hazánkban az ügyvédi proletariátus. Iyen elemekkel amalgamálva semmiféle testület sem képes a nélkülözhetlen testületi érzületet, az ugynevezett esprit du corps-t kifejteni, sem pedig a jeleseket különben megillető tiszteletre és bizallomra szert tenni. Ne szaporitsuk a nálunk különben is nagy számu proletariusok számát egy ujjal közjegyzői proletariatussal; *(Helyeslés)* hanem alkossunk oly intézményt, mely magában hordva az anyagi függetlenség és erkölcsi megbzhatóság föltételeit: egyuttal megfeleljen hivatásának és ha annak minden tekintetben megfelel, arra való is legyen, hogy életerős, virágzó intézménynyé fejlődjék. Okuljunk a külföld példáján, mely a közjegyzők között a tekintélyes és a bizalma méltán megérdemlő állásu férfiakat bir; valóságos bizalmi férfiu ott a közjegyző, ki minden családi eseményt és minden fontosabb dolgot, üzletet ismer, ki a

családnak leghübb s legmegbizhatóbb tanácsadója. Előtte nincs titok, és nélküle nincs fontos esemény. Tekintélyes állása és azon közbizalom és tisztelet, melyben részesül, melylyel iránta mindenki viseltetik, természetes kifolyása azon széles hatáskörnek, melyet a törvényhozás bölcs előrelátással neki adományozott ; de mely nélkül sem a franczia, sem a porosz közjegyző nem vivhatta volna ki magának azon fényes állást és tekintélyt, melyet az jelenleg bir. Ily intézmény lebeg szemem előtt, midőn a közjegyzőség behozataláról szólok; ily intézménynek lehető megközelitését óhajtom én ezen törvény létesitésével lehetővé tenni. Ezért tartom nélkülözhetlennek azt, a mit különben az egyik különvélemény is kiemelt, hogy az ingatlanok átruházására vonatkozó jogügyleteknél a közjegyzői kényszer behozassék. *(Helyeslés.)* Ezért tartom nélkülözhetlen szükségesnek azt, hogy a hagyatéki eljárások kezelése kizárólag és mindenütt a közjegyzőkre ruháztassék, és azért fogom pártolni a részletes tárgyalás alkalmával mindazon előterjesztéseket, melyek a közjegyzők anyagi helyzetének javitására, hatáskörének, tekintélyének emelésére, és igy magának az intézménynek megszilárdulására és biztositására irányulnak. A törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés.)*

Lázár Ádám: Tisztelt képviselőház! Nem lehetek szerencsés előttem szólott képviselő urat ugyanazon téren követni, hogy a beterjesztett törvényjavaslatot ezen szerkezetben és a törvényhozó-testület jelen működési szakában föltétlenül pártolhatnám. Azt hiszem, hogy azóta, midőn ezen törvényjavaslat beterjesztetett és az igazságügyi bizottság által, valamint később az osztályokban és a központi bizottságban tárgyaltatott: lényeges változások és fontos átalakulások jöttek közbe. Nemcsak a kormány-válság birt befolyással; de, nézetem szerint, döntő sulylyal birt e törvényjavaslat megállapitásánál azon körülmény, midőn a volt kormány alatt a 21-es bizottság mintegy tanácsadó, mintegy megmentő horgony gyanánt lett kiküldve, mely a maga munkálatát beterjesztvén, ma már az az uj kormány előtt áll követés gyanánt, hogy tudniillik mindazokat, a melyeket az államháztartás egyensulyának helyreállitására szükségesnek vél, az illető szakministerek meghallgatásával érvényesitse.

Épen ezen előrebocsátott előzmények azok, a melyekből kiindulva az előttünk fekvő törvényjavaslatot időelőttinek. sőt olyannak tekintem, a melynek keresztülvitelére ez alkalommal az időt a törvényhozás ok nélkül pazarolná.

Ha az államháztartásnál az egyensuly helyreállitása szükségesnek mutatkozik: az nemcsak az által érhető el, hogy bizonyos szükségtelen hivatalnokok, nélkülözhető munkaerők megkiméltetnek, s az által az állam költségei kevesbednek, de azonkivül megkiméltetik az államnak, illetőleg az adózóknak ujabb terheltetése az által, ha szükségtelen ok nélküli uj közegek nem állittatnak föl. Mikor a törvényszékeknél az igazságügyminister kilátásba helyezte apasztását azon költségeknek, a melyek ujabb közegek fölállitásával az adózókra közvetlen vagy közvetve nehezülnének: lehetőleg, türhetővé és elviselhetővé akarta tenni az eddigi viszonyokat. Ha a jelenleg fönálló igazságszolgáltatási rendszernél az imént berendezett költséges bíróságokon kivül a pörlekedő közönségnél első sorban az ügyvédeket, második sorban az ezelőtt pár évvel fölállitott és már eddigi működéséből megitélhető és méltán a gyülöletet fölébresztett végrehajtókat figyelembe veszszük: ugy találjuk, hogy ha most egy negyedik közeget, mely, habár szintén nem fizetéses, de mivel egy határozatlan dijszabályzat alapján lenne hivatva működni, ha, mondom, e negyedik tényezőt állitjuk be: akkor valóban az állam terheire adózó főleg szegényebb sorsu nép a legkevésbé sem lesz képes elviselni ezt, vagy kénytelen lesz legigazabb jogait, legtisztább igazságát abbahagyni, nem lévén a költségekre pénze. Én részemről elismerem azt, hogy rendezett jogviszonyok közt a közjegyzői intézménynek, czélszerü alapokra fektetve, behozatala minden rendezett államban mulhatlan szükség, és ez nálunk is nagy nyereménynek lenne tekintendő; ugyde jól méltóztatik tudni a tisztelt ház, és különösen a tisztelt igazságügyminister ur, hogy valamint polgári és büntető anyagi és alaki törvényeink gyökeres kidolgozása, ugy minden ezzel összefüggő jogintézménynek rendszeres átalakitása még mindig a várandóságok közé tartozik.

Sok jogi intézmény léptetett már időközben életbe, melyek mintegy nagy képből kiragadott egyes mozaik kövek szerepelnek, a nélkül, hogy azoknak összefüggése, összhangzata, egyöntetüsége elég bizonyitékot nyujthatna az iránt, hogy maga az egész, mely csak később fog megállapittatni: összhangban lesz-e és nem fog-e eldobatni és helyette ujabb állittatni. Átalában véve nem látom át az ily rendszertelen, ide-oda kapkodó eljárás szülte kisérlet indokoltságát; mert entia sine necessitate non sunt multiplicanda; vagy ha ugy magyarázzák, entia ex politica ratione sunt multiplicanda: akkor átlátom, hogy jelen intézménynek behozatalával valami magasabb politikai okok lehetnek összeköttetésbe, tehát csakis ezen érdekek kielégitése végett szükséges. Ugyde az igazságszolgáltatás érdekei a legkevésbé sem indokolják annak a jelen perczben való behozatalát.

Megengedem, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat több előhaladást tanusit, mint az első, 1869-ben e tárgyban beterjesztett törvényjavaslat; értem főleg az ingatlan javak átruházásánál telekkönyvi bejegyzésre a közjegyzői okirat kényszeré-

nek elvét, mely 1869-ben kimondatott, de e törvényjavaslatban szerencsésen mellőzve van. Van e törvényjavaslatban számos alapelv, melyeket lehetetlen, mint az előhaladásnak és czélszerüségnek vivmányait, helyeseknek és kitünőknek nem üdvözölni. Ilyennek tekintem a többek közt a szakképzettségnek, összeférhetlenségnek, a kamarai rendszernek és a fegyelmi hatóságnak, ha szinte nem oly alakban is, mint kivánatos lett volna, megállapitását. Továbbá a közjegyzőknek bizonyos nem-peres ügyekbeni hatáskörrel való ellátását; ámbár ezt is még bővebben kiterjesztve, részletesen kellett volna körülirni, mint Dulovics Ernő tisztelt képviselőtársam igen helyesen megjegyezte.

Ugyszintén a közjegyzői okiratok végrehajthatósága a legfontosabb intézkedést képezi; mert ez lesz azon legfontosabb ok arra, hogy idővel ezen közjegyzői intézmény népszerüséget nyerjen és bizalmat gerjeszszen maga iránt azokban, kik ügyes-bajos dolgaikat gyorsan, biztosan és jutányosan akarják elintéztetni. Azonban, a mint ez a törvényjavaslatban körül van irva: mégis hosszadalmassá válik az eljárás, mert az ily okirat végrehajtás végett beadatván az illető bírósághoz, az illető bíróság kimondja a végzést, hogy a végrehajtás foganatosittassék, ha bizonyos időben kifogás nem tétetik ellene. Megtörténvén a kifogásolási eljárás, következik a sommás jegyzőkönyvi tárgyalás, és ha mindezek után nem sikerülne a bizonyitás: akkor az rendes perutra utasittatik.

Ez nem egyszerüsités, nem rövidités a közjegyzői okiratok által elintézett perekben; hanem ez egy uj kiadása a sokak által behozatni javasolt mandati processnek. Hogy a közjegyzői intézmény valósággal nem életképes, ha az ily okiratok valódi végrehajtása legrövidebb idő alatt biztositva nincs: azt mindenki átláthatja.

Vannak azonban oly hiányok ezen javaslatban, a melyeknek elháritása nélkül még akkor is, ha az alaki és anyagi törvénykezésnek rendezése semmi akadályba nem ütközik: legkevésbé sem lehet kilátásunk. Ilyenek, hogy a törvényjavaslatban a jegyzők száma és székhelyének meghatározása nincs fölvéve, a dijszabályzat nincs megállapitva, mindezek az igazságügyminister által meghatározandók lévén, miként képzelhető tehát, hogy ha 1874. november 1-jén ezen közjegyzői intézmény életbeléptetendő lenne, a nélkül, hogy akár a jegyzők száma, akár azok székhelye, akár azok dijszabályzata előre megállapitva és a törvényhozás által elfogadva lenne, elegendő képes és becsületes egyének vállalkozzanak, akár pedig a nép egy ilyen ismeretlen, a törvényhozás által kellőleg körül nem irt intézmény iránt teljes bizalommal viseltessék, a mely nélkül a közjegyzői intézménynek jövőjét jósolni igazán több volna a bátorságnál.

Ilyen továbbá az alárendeltségi viszony, mely a jegyzői-karnak önállását, függetlenségét teljesen aláássa; erre mutat már maga a czim, hogy „királyi jegyző,“ a mely csak azért hozatott be, hogy az alárendeltség már itt is meg legyen alkotva, ilyen a királyi ügyész befolyása minden ok nélkül a jegyzők ellen föllépni; holott a minister mindenható hatalma elegendő lenne a jegyzői kar fölött őrködni. Ilyen, hogy nem ruháztattak föl a közjegyzői kamarák fegyelmi-birósági jogokkal; hanem azok alárendeltettek a fönálló birósági törvénynek, mi annak fejlesztésére nem alkalmas, és ez által a jegyzői kar teljes függetlensége meghonositható nem lesz.

Ha azon erkölcsi erő hiányozni fog, a mely nélkül ezen intézmény, ha szintén már más időben és körülmények között, más alakban be is volt hozva: itt termékeny talajba beruházása sikerülni nem fog.

További kirivó hiánya, — eltekintve technikailag és logikailag rendszeretlen összeállitástól, a melyre talán elegendő idő nem volt, a melyre már a jogügyi bizottságban is hivatkozás történt, — hogy több egymással összefüggő czikkek vannak külön fejezetekben fölsorolva: ilyen például a fegyelmi eljárás és felelősség, ilyen az okiratolás és az ügyvitel, a mely utóbbi inkább az okiratoláshoz tartozik.

Ezek és hasonló rendezést igénylő hibák kiigazitása, illetőleg átdolgozása már magában is indokolt lenne, tekintettel főleg a képviselőház által előre megállapitandó azon alapelvekre, a melyeknek egy része a ministeri javaslat szerint fölvétetett, hogy tudniillik a királyi ügyész befolyása mellőztessék, a fegyelmi hatóság merőben a kamarákra bizassék, s ha egyéb ilyen elvi kérdéssel eldöntettek volna: akkor ezekkel együttesen legczélszerübb lett volna, hogy az itteni tárgyalás előtt, melyre ugyis elég idő lett volna, még az igazságügyminister által ujabban összeállittassék, a képviselőháznak ugy nyujtassék be, mely czélt itt az egyes fejezetek és czikkek hosszabb, terjedelmesebb tárgyalása nélkül nehezen lehet elérni, igy legalább egyöntetübb, összefüggőbb és kivihetőbb munkálat állott volna a ház előtt. Miután azonban mindezen hiányok az osztályok többségét s a központi bizottságot nem gátolják abban, hogy e javaslatot a háznak ismételve elfogadás végett ajánlják: nem tehetem, hogy lényegileg némely megjegyzéseket ne tegyek.

Vannak az előttünk fekvő törvényjavaslatnak oly részei, melyeket figyelembevéve mindenki meggyőződhetik arról, hogy ha valósággal szakképzett becsületes, — nem értem azon biztositékot, mely pénzből áll, mert az, eltekintve más erkölcsi és a szakképzettség által föltételezett biztositékoktól, nem szolgálhat alapul arra, hogy, mint Máday képviselőtársam mondja, sok ügyvédre nézve a Scylla és

Charybdis állván, ez talán mentő-horgony lesz, s itt magukat az ügyvédeket fogják alkalmazni a közjegyzői állomásokra, s ez által azok függetlensége és megélhetése biztositttatik. Ennek biztositása főleg attól függ, hogy ha egy ily intézmény behozatalánál az ügyvédeknek lehetőleg azon tér jelöltetik ki, s azon hatáskör biztosittatik, mely nélkül lehetetlen, hogy az intézmény elterjedése s annak népszerüvé válása megközelitőleg is kilátásba helyeztessék.

Részemről nem vagyok pártolója semmi tekintetben a jegyzői kényszernek; még azon kényszert is, mely jogilag indokolható, mely a siket-némákra, vakokra sat, vonatkozik: csak annyiban fogadhatnám el, a mennyiben az ily testi hibákban szenvedők nem tudnak személyesen működni. De hogy azonkivül mások, miután a közjegyzőség fölállitása mindenekelőtt a városokban, illetőleg a törvényszékek székhelyein helyeztetik kilátásba, hogy itten mások, kik nem siket-némák s vakok, miért köteleztetnek jegyzői kényszerre, például az adóssági szerződéseknél, ezt én indokolva nem látom.

Annál kevésbé látom pedig azt be, mire czéloznak azok, kik a telekkönyvi kényszert minden áron a közjegyzői okiratok által akarják eléretni. Ez oly oknélküli s költséges kisérlet lenne, még a nagyobb városi, annál inkább a kisebb birtokos osztálynál, mely még a telekkönyvi kényszert is igyekszik kikerülni a miatt, mert költséggel jár, miként szoritsuk most rá a közjegyzői kényszer utján? az oknélküli intézkedés lenne, mit bizonyit az osztrák birodalombeli legujabb tárgyalások sorozata, a hol hasonló intézményeket hozván be: alig egy fél év mulva azon meggyőződésre jutottak, hogy a telekkönyvi kényszert meg kell szüntetni. Ha tehát ezen intézményt ott nem találják czélszerünek: nem tartom indokolhatónak azt, hogy itt mi az ő közvetlen szomszédságukban csupán majmolásvágyból ugyan ilyeneknek meghonositását kiséreljük meg.

Különben magát a közjegyzői kényszert nem találom olyannak, hogy ez által a közjegyzői intézmény hazánkban meghonositható, mert ezenkivül van elég más teendő, a mely oda van utalva. Ott van a birói megbizásoknál néhány teendő fölvéve; és én igen óhajtottam volna, hogy az igazságügyminister ugyanott mindeu végrehajtói teendőt átruházott volna a közjegyzőkre, hogy ez által a végrehajtói intézmény megszüntettetett volna, hogy azoknak egy része ne legyen ezeknél, s más része meg amazoknál, mert tudjuk, hogy a végrehajtók többnyire egy vagy más szolgálatuknak jutalmául nyerik kinevezteteésüket.

Én részemről ezen körülményeket megfontolva, nem tehetem, hogy ma az ügyek jelen állásában a közjegyzői intézmény behozatalát üdvösnek és hasznosnak lássam; különösen azon szempontból nem, miután vannak számos oly teendők, melyek a közjegyzői intézmény behozatala esetében, hogy ha a birósági rendszernek átalakitása, főleg pedig a kilátásba helyezett alábbszállitása a törvényszékek számának, továbbá bizonyos peres és nem-peres ügyeknek a birósági közegektől a közigazgatási közegekhez való áttevése megtörténik, és kitünik az, hogy mik azon teendők, a melyek, mint nem birósághoz tartozók, közjegyzői tevékenységet igényelnek: akkor lesz, nézetem szerint, csak megitélhető: menynyiben szükséges egy vagy más uj közeget teremteni és az eddig fönállott közegeket megszüntetni.

Én részemről addig, mig összes törvénykezésünk minden irányban gyökeres és tüzetes rendezést és megoldást nem nyer: ezen intézményt behozni, és ez által különösen a vidéken lakó népre ujabb terhet róni, minthogy maga az igazságügyminister ur sem biztathat azzal, hogy jelen viszonyaink között elegendő jóravaló közjegyzőket találhasson, és ez által a zilált viszonyokat még ziláltabbá tenni nem akarván, az előttünk fekvő törvényjavaslatot jelenleg, mint időelőttit és oly javaslatot, mely az igazságszolgáltatás érdekét nemcsak hogy elő nem mozditja, hanem azt még inkább megnehezíti és költségesebbé teszi, átalános tárgyalás alapjául el nem fogadhatom; sőt ellenben kérem a házat, hogy ezen törvényjavaslatot a kormányhoz azon utasitással utasitsa vissza, hogy elvárva mindazon gyökeres roformoknak keresztülvitelét, mihelyt szükségesnek látja, hogy a közjegyzői intézmény az igazságszolgáltatás keretében beilleszthető: ennek az itten kifejtett irányelv figyelembe vételével ujbóli beterjesztését ismerje kötelességének.

Csemeghy Károly: Tisztelt ház! Dulovics képviselő ur, megvallom, igen tartalmas és igen alapos beszédében kifejtette mindazon intézkedések szükségességét, a melyeknek meg kellett volna előzniök a közjegyzőségről szóló törvényjavaslatnak beterjesztését, hogy ha az, a mit ő javaslatba hozott, a közjegyzői intézmény keretébe beilleszthető volna. Ő maga mondotta, hogy a hagyatéki eljárás tekintetében a közjegyzőre bizandó hatáskörre nézve okvetlenül szükséges volna először is az anyagi törvényt akként szabályozni, hogy az, a mit ő alakilag ezen közegre akar ruháztatni: az anyagi törvényben találja alapját. Ő maga mondta, hogy a liquidationális eljárásnak behozatala a csődtörvényben okvetlenül szükséges lenne, mielőtt a liquidatio végzése a közjegyzőre bizható volna. Szintén Dulovics képviselő ur jelezte azt, hogy egész telekkönyvi rendszerünknek, sőt birósági szervezetünknek is nagyrészben módositása és átalakitása lenne szükséges arra nézve, hogy a telekkönyvi okiratokra vonatkozó kényszer az ő inditványa értelmében behozható legyen.

Ha az igazságügyminister ur mindazon intézkedéseket előzőleg megtétetni látná szükségesnek, hogy a közjegyzői intézmény behozattassék: akkor az égető szükségek kielégitése még igen hosszu időre elhalasztatnék, s még kérdéses volna, hogy azon reform-intézkedések, melyek törvénykezési, illetőleg igazságügyi egész rendszerünket, ugyszólván, átkarolják, még azok is elégségesek volnának-e a közigazgatási hatáskör oly tágitására, milyent ő hoz javaslatba.

Az egyes részletekre nézve igen kevés megjegyzésem lesz.

Azt mondta Dulovics képviselő ur, hogy a hagyatéki eljárásnál bizassék a közjegyzőre annak is megitélése, hogy biróság elé, illetőleg törvénykezés utjára utasittassék-e az ügy, vagy sem. Ez igen könnyünek, igen csekélynek látszik, ennek azonban igen nagy fontossága és hordereje van. Nem elég azt belátni, hogy ezen ügy egyszerüen biróságon kivül intézhető-e el, tehát peres tárgyat nem képez-e, vagy sem? hanem, a mint méltóztatik tudni, meghatározandó az is, hogy kit illet esetleg a felperesség, és kit az alperesség. Ennek megitélésében, a határozatnak ily értelembeni behozatalában igen-igen fontos, a per kimenetelét, annak lényegét befolyásoló körülmények rejlenek. Ettől, mint mondani akartam, igen gyakran függ a per kimenetele. Mert, hogy egyebet ne emlitsek, a bizonyitási kötelesség kérdése ezen kérdés eldöntésében rejlik, hogy kit illet a bizonyitási teher, az által szabályoztatik, ki a fölperes, s ki az alperes?

A ki állit, az tartozik bizonyitani. Az ellenfél állitására elégséges egyszerüen azt mondani, hogy az állitás nincsen bebizonyitva, és ha az állitó fél azt nem bizonyitotta be: akkor a törvénykezési és bizonyitási szabályok szerint az, a ki egyszerüen csak tagadott, nyerte a pert. *(Mozgás.)*

Ez tehát előzetes, igen fontos kérdés megoldását tételezi föl. Ez nem lehet tárgya az administrativ eljárásnak, ez tárgya a birói cognitionak.

A törvényjavaslat elkülönitette ezen két tényezőt. Az, a mi administrativ uton, a jelenlegi eljárás szerint, a végrehajtó által teljesithető, a mi pusztán hagyatéki eljárás: az a közjegyzőre bizatott; a mi pedig a birói belátást, sőt jogorvoslatot tehet szükségessé: az a birónak van föntartva, mert az a birói cognitio körébe tartozik.

Dulovics képviselő ur egy nagy elvet is állitott föl. Azt mondta, a peres eljárás tárgyát nem képező minden birósági ügy a közjegyző körébe tartozzék. Én, bármennyire is óhajtandónak tartanám a szükséges előföltételek létezése esetében a közjegyzői hatáskör tágitását: ezen elvet még sem volnék hajlandó elfogadni. A telekkönyv vezetése maga sem peres birói eljárás; a kikeblezés, kitörlés nem szükségel birói cognitiot, ezen elv folytán pedig maga a telekkönyv vezetése is közjegyzőre lenne bizandó. Már pedig én nem hiszem, hogy jelenlegi rendszerünk és szervezetünk mellett ezt megnyugvással tenni lehessen.

A kényszer tekintetében, mint minden igazságügyi szervezetre vonatkozó kérdésnél, ugy ennél is nem annyira az elv, mint az előföltételek létezése mind a törvény, mind pedig az egyének tekintetében az elhatározó. Franciaországban nagyon természetesen, a hol 150 francot fölülhaladó ügylet nem érvényes, hogy ha okiratban nem foglaltatott: nagyon könnyen át lehet tenni a törvénynek ezen már régi traditio által megerősitett, a közszellembe átment, mindenki által ismert intézkedéseit a törvénykezés egy másik ágára, a per rendkivüli eljárásra; de más országokban annak kimondása, hogy valamely okirat nem érvényes, hogy az azt megelőző jogügylet nem kötelező, hogy ha a ház megvétetett, ha annak ára kifizettetett, az átkeblezés még sem eszközöltethetik, sem tulajdonjogi igényét az illető vevő, a ki az árt kifizette, nem érvényesitheti: — ennek kimondása, mondom, az anyagi törvénynek nagyon lényeges megváltoztatása nélkül absolute képzelhetetlen. De más következményt is vonna maga után. Ha egyszer telekkönyvi bekeblezésre fölállittatik: akkor alkalmaznunk kell azt a bekeblezésre is; de ez maga után vonná a logikai nexus szerint, az egész rendszer átváltoztatását, és oda kellene vezetnie, hacsak logikátlanságot nem akarunk a törvényben megállapitani, a mint van Franciaországban: tudniillik a jogügyeletek közül szükségszerü okiratok fölvételére.

De van még itt egy másik szempont is. Én minden igazságügyi szervezetnél az eldöntő, elhatározó kérdésnek azt tekintem, hogy vajon ilyen vagy amolyan szervezet mellett sikerül-e megbizható oly közegeket megnyerni az ügyek vezetésére, melyek kiválólag képesitve vannak erkölcsileg és tudományilag, hogy azon föladatnak megfeleljenek. A közegek jósága a szervezet jóságának próbaköve; minden egyéb tekintet mellékes, az elhatározó, a döntő mindig az.

Nézetem szerint tehát csak annyit és oly körrel lehet kinevezni és alkalmazni egyéneket, menynyire már a törvény hozatala alkalmával meg van győződve a törvényhozás, hogy ennyi ember azon kivántatóságokkal, melyek a törvény végrehajtására föltétlenül szükségesek, meg fog nyeretni, és hogy biztositva van az, hogy akkor, a midőn az állam elhatározza, hogy oly nagyfontosságu és horderejü intézkedések, milyen az okiratok semmissé nyilvánitása, hogy ha nem közjegyző által állittatott ki: oly egyének által fognak kezeltetni, kikért a kezességet már előre elvállalja, nehogy a törvény hozatala által az állam hozassék azon helyzetbe, hogy kényszeritse a közönséget, a népet oly emberekhez

fordulni, kik nem képesek, nem tudnak, vagy pedig a kiknek erkölcsisége azon biztositékot nem nyujtja, mely ily kényszer behozatalánál okvetlenül követelhető. Kivetett tőrré vagy experimentatióvá törvény nem válhatik. Előbb birni kell azon biztositékot, hogy a törvény helyesen hajtathatik végre, és csak ezen biztositék megtétele után lehet a törvényt meghozni.

Én nem merném azt mondani, hogy annyi ezer biró kinevezése után, annyi ezer ügyvéd mellett, meg annyi kitünő egyénünk, annyi jól képzett, lelkiismeretes, a követelményekkel fölruházott egyéne lenne az országnak, hogy a veszély minden félelme nélkül be lehetne hozni a közjegyzői kényszert, és az ügyek vezetését reájuk bizni. Én azt hiszem, hogy tán a mi birósági szervezetünknek is kevesebb baja lett volna, ha ezen elhatározó szempont a birói állomások fölállitásánál, és a törvényszékek számának meghatározásánál szigoruan szem előtt tartatott volna. Egy nagyon régi és kitünő ember azt mondotta, hogy igen sok bíróság annyi, mint rosz bíróság. (*Egy hang*: *Tökéletesen igaz*!) Ennek valósága bebizonyult mindenütt és részben bebizonyult nálunk is. (*Mozgás.*) És épen ez főoka annak, hogy belátván azt, hogy a szervezésnek ezen lényeges részében követtetett el a hiba: az igazságügyminister ur szükségesnek látta a biróságok számát kevesebbre vonni.

Ha már most a közjegyzői kényszer behozatik, ha ily nagy számban neveztetnek ki, rájuk ily hatáskör ruháztatik és a biztositék nem szereztetik meg, a mint nem szereztethetett meg a birákra nézve: (*Mozgás.*) akkor én megnyugvással e módositványra nem szavazhatok.

Máday képviselő ur szavaira van még egy igen rövid megjegyzésem. Ő az ügyvédséggel hozta összefüggésbe a közjegyzői kényszert, a sulypontot arra fektetvén, hogy az ügyvédség csak ott lett kitünő és erős, hol az ügyvédek kevés száma lehetővé tette, hogy az anyagi haszon, melyet az ügyvédség hoz, kevesek közt oszolván meg, ez által az ügyvédség tekintélye emeltetik.

Én ezt nem vonom kétségbe, de egyet hozzáteszek: a tudomány és erkölcsiség elsőrendü követelményei azok, melyek a tekintélyt megadják. A tekintélyt a szolgálatok folytonossága kitünő és hasznos eredmények igazolhatják és tarthatják fön; első pillanatban a kényszer behozatala által ezen tekintély nem szerezhető meg; nem a hatáskör; hanem az igazolt hű, lelkiismeretes, és a czélnak megfelelő eljárás az, a mi a tekintélyt adni és föntartani fogja.

Ennyi volt, a mit mondani akartam. Részemről elfogadom a törvényjavaslatot, és annak következtében a különvéleményt elvettetni kérem.

Várady Gábor: Tisztelt ház! Nem szólok a törvényjavaslat fény- és árnyoldaláról, ezeket megvilágitották az előttem szólott képviselő urak; nem is bocsátkozom a különvélemények taglalásába, különösen nem kivánom indokolni, hogy miért nem fogadom el azon különvéleményt, mely a kényszer behozatalát javasolja, és a melynek ellenében Csemeghy képviselő ur fölhozott néhány érvet. Én ezt a részletes tárgyalás alkalmára tartom föl, mert, nézetem szerint, oda tartozik, ha szükség lesz rá, hogy a különvélemény ezen része ellen indokaimat előadjam.

Fölszólalok csupán azért tisztelt ház, hogy szavazatomat egyszerüen és lehető legrövidebben indokoljam; indokoljam pedig azért, mert az előttem szólott szónokok részéről azon érv, melyet előadni bátor leszek, nem emlittetett, vagy legalább nem tüzetesen.

Én az előttünk fekvő törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom; de kimondom egész őszinteséggel tisztelt ház, hogy nem szivesen teszem ezt: mert ugy vagyok meggyőződve, hogy ezen törvényjavaslat a jelen viszonyok közt nem tartozik az égetően szükségesek közé; sőt ellenkezőleg ugy vagyok meggyőződve, hogy kirivó ellentétben áll az mindazzal, a mit a ház hangulata a legutóbbi időkben az égetően szükségesek sorába tett; azonban megszavazom e törvényjavaslatot csupán azért, mert tudom, hogy a törvényjavaslattal, ha törvény erejére emelkedik, egy bizonyos ür lesz betöltve, habár szemben azon tátongó ürrel, mely előttünk áll, e törvényjavaslat csak egy szemernyi lesz; és megszavazom továbbá azért, hogy ne növeljem a gazda zavarát, a mely nem csekély lehet akkor, midőn, — hogy ép a gazda életből vett hasonlatossággal éljek — vetőmagja nincsen, vagy csak roszszal bir, gazdasági gépei és eszközei hiányosak, vagy javitásban vannak: akkor, hogy a rendelkezésére álló nagy munkaerő ne heverjen, azt tollfosztásra kényszeriti. (*Derültség.*)

Az én fölfogásom szerént — bocsánatot kérek e hasonlitásért — hazánk jelen viszonya közt ez igazán csak tollfosztás.

Midőn ezt kijelentettem, tisztelt ház, nem lehet kifogást nem tennem a sorrend ellen, melynélfogva eszközöltetett, hogy e törvényjavaslat épen most került tanácskozás alá, midőn a hazában minden mást inkább várnak a törvényhozástól a jelen pillanatban, mint ép e törvényjavaslat tárgyalását, melynek fontosságát én különben nem kicsinylem, sőt elismerem. Midőn a 21-es bizottság az igazságszolgáltatási, a közigazgatási gyökeres reformokat hangsulyozta és előtérbe állitotta; midőn minden oldalróli megtakaritások igényeltetnek és követeltetnek; midőn a házban alig lehet tárgy, a melynek szükségességét sokkal komolyabb szinben ne lehetne előállitani a jelen viszonyok közt, mint ép a közjegyzőségről szóló törvényjavaslat tárgyalásának szükségességét,

mely által egy egészen uj intézmény léptettetik életbe, és mely igy a mint áll, vagy nehezen, vagy épen nem lesz a létesitendő igazságszolgáltatási uj rendszer keretébe kellően beékelhető.

De hát, tisztelt ház! miért tárgyaljuk e törvényjavaslatot? Azért-e, mert égető szükség parancsolja, hogy épen most, a gyökeres reformok küszöbén, léptettessék életbe egy uj intézmény? Valljuk meg őszintén, hogy nem azért, és bocsánatot kérek, ha talán triviális hasonlattal élek, de talán csak azért tárgyaljuk azt: mert a példabeszéd azt tartja, hogy a magyar ember, ha megfizette a tormát, megeszi azt. Tudom, hogy ezen törvényjavaslat nem a mostani igen tisztelt kormány ténye, elődétől vette ezt át örökségül.

De még sem hallgathatom el ezen eljárást; mert hiszen a sorrend a tisztelt kormány ténye. A tisztelt kormány kivánta és igényli, hogy e törvényjavaslat ezen ülésszak utolsó stádiumában, mondhatni, bevezetésében legelőször tárgyaltassék. Nem hallgathatom ezt el azért, mert a többi tárczák keretébe tartozó javaslatokról itt említést sem téve, és szemet hunyva hazánk jelen állapota előtt: magának az igazságszolgáltatásnak terén számtalan más törvényjavaslat igényli a gyorsabb és elsőbb sorbani tárgyalást. Az igen tisztelt igazságügyminister ur igazat fog nekem adni, hogy a büntető-törvénykönyv, a büntető perrendtartás mindenesetre sokkal szükségesebbek, mint ezen intézmény, mert az emlitett törvénynek még teljesen hiányában vagyunk. S midőn ezen törvények hiányában egy uj intézmény létrehozatáról beszélünk: ugy teszünk mint, a ki egy alig épülőfélben lévő házra czifra födelet rak akkor, mikor még az oszlopok sem állanak elég szilárdan. Maga a polgári törvénykezési rendtartás revisiója is, melyet az igen tisztelt ministerelnök ur a legközelebbi napokban kilátásba helyezett: mindenesetre sokkal szükségesebb, mert mindennapi szükséget pótol; mig a jelen törvényjavaslatnak bizonynyal több időre lesz szüksége, hogy a nép megismerkedhessék vele és jótékonyságával aztán azzal fokonként megbarátkozzék. Tehát főleg a sorrend az, mely ellen a jelen alkalommal fölszólalok, és kérem a tisztelt kormányt, mely talán az igazságügyminister urat nem akarta megszomoritani azzal, hogy a jelen törvényjavaslatot, mely már készen van, leszoritsa a napirendről, vagy talán a háttérbe tolja; mondom, kérem a tisztelt kormányt, hogy az az első és utolsó ilyen tette legyen; ne kövesse azon eljárást, melyet elődei követtek, és mely eljárásnak egyik legsötétebb árnyoldala volt a rendszertelenség és a rendetlenség. Különben de mortuis nil nisi bene.

Az ily eljárás eszközölte azt, hogy ismét gazdai hasonlattal éljek, hogy ugy járt el a képviselőház, mint a rosz gazda a kinek midőn nincs magtárában készletben a szükséges vetőmag, melynek elvetését épen azon időszak igényli, elvetette azt, a mely épen rendelkezésére állott, ép ugy, mint mi teszünk most, elvetette őszi földbe tavaszi magot és tavaszi földbe őszi magot.

Ezen és ehez hasonló gazdálkodás okozta, tisztelt képviselőház főrészben, hogy a mi kamaráink, a pénzügyminister kamarái üresek; hogy akár merre nézünk az országban, mindenütt panaszszal, szükséggel és átalános elégületlenséggel találkozunk: mert elvettetett, mint mondám, a tavaszi földbe az őszi mag, és az őszi földbe a tavaszi mag. Ismételve kérem a kormányt, legyen ez első és utolsó eset, ne méltóztassék oly törvényjavaslatoknak napirendre tüzését inditványozni, melyeknek égető szükségét az országban bizonyosan senki sem fogja hangoztatni.

Egyébiránt átalánosságban elfogadom a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés.)*

Pulszky Ágost: Tisztelt ház! Csak néhány észrevétel előadására akarok szoritkozni, a melyek alapja összevág ugyan azzal, a melyből Várady Gábor képviselőtársam kiindult, de a melyből részemről más következtetésekre jutok.

A törvényjavaslat, mely most tárgyalás alatt van, ezelőtt körülbelől 4 évvel adatott be a tisztelt háznak némileg más alakban ugyan a birói szerkezetre vonatkozó szerves törvényjavaslatok egész halmazával. Akkor az ország egy részében nagy lelkesedéssel fogadtatott ez a szerkezet, melyhez azok, kik a tisztelt háznak előterjesztették, nagy reményeket kapcsoltak.

Bármiképen itéljünk most erről: az az előnye mindenesetre meg volt, hogy egészében részleteiben szerves összefüggésü volt. E tervnek egyes részei életbe is léptek; igaz azonban, hogy kivitelük oly kezekbe került, melyek nem a tervnek talán alapelveivel értvén mindenben egyet, nem épen azon irányban ápolták, melyben a terv kezdeményezői növeszteni óhajtották. Igaz továbbá, hogy azóta a közvélemény ezen törvények egyikére-másikára nézve megváltozott, sőt magában a tisztelt házban is számos hang emelkedett, mely ellenkező szempontból indul ki, mint kiindultak azok, kik ama törvényjavaslatokat a tisztelt ház elé terjesztettek, sőt a tisztelt ház egyik tekintélyes bizottsága, — nem tudom, több gunynyal a részemről igen tisztelt igazságügyministerium, vagy pedig a birói testület irányában, — oly törvényjavaslatot inditványozott, mely e szerkezetnek alapelveivel ellenkezik, és igy azt látjuk, hogy ezen szerkezet, mely akkor életbelépett: csonkán maradt; hogy ma nagyrészben a közvélemény — jogosan-e vagy nem, azt jelenleg birálni nem kivánom, — ezen szerkezet elveivel ellenkező elveket vall, vagy tetemesen módositott elveken alakuló szervezetet kiván életbeléptetni, és ily irányban kivánja módositani. A mi ezen tervezetekből fönmaradt, részben azon töredékek, melyek je-

lenleg a ház előtt fekszenek, s pedig ugyanazon elveken alapulnak, a melyekben a már keresztülvitt, és most nagyrészben módosittatni szándékoltattak nyugosznak. Fönt maradtak e részletek, mint egy részben életbeléptettek, s most már nagyrészt még az igazságügyminister által desavouált terv romjai régibb alkotásuk szintén pusztuló romjai közt, melyből most egészen más uj épületet szándékozunk emelni. Midőn tehát igy állunk szemközt ezen törvényjavaslattal, midőn oly intézményuek életbeléptetéséről van szó, melynek alakja, melynek elvei összhangban állnak a még nem igen rég mult törekvéseivel, de nincsenek már összhangban azon törekvéssel, melyre jelenleg a ház véleménye irányul: hibás volna ez uton tovább haladni. Az előzményt ugy hiszem, fölösleges bővebben bizonyitnni, kivált azok után, miket a tisztelt államtitkár ur elmondott. Mert bizonyitgatásának egész iránya oda tört, hogy a közjegyzőség gyökeres életbeléptetése, annak czélszerü módon való alakitása, anyagi törvényeink olynemü átalakitásával együtt jár, melyre jelenleg egyátalában nem is gondolhatunk. Csupán ezen következtetés ellen kivánok fölszólalni, melyet ő ebből vont. Azt következtette ugyanis, hogy ha már igy czélszerü alakban életbeléptetni nem lehet: léptessük; életbe ugy, a mint anyagi törvényeinkkel meg fér, léptessük életbe csonkán a nélkül, hogy a sikerre szükséges előintézkedések megtétetnének, a nélkül, hogy bizonyosan tudnók: vajon meg vannak-e azon elemek, melyek annak keresztülvitelére mulhatlanul nélkülözhetlenek, a nélkül, hogy hatáskörét ugy állapithatnók meg, a mint azt kivánjuk. És miért? Csak azért, mert a képviselőház még nem régen ezt kivánta, mert a tisztelt ház azt más uton még mindig óhajtja, más alapelvek tekintetbevételével, más szerkezet mellett. Ebben tisztelt ház egyátalában nem találom a logikának azon szélsőségig való követését, melyet előttem szóló tisztelt államtitkár ur Dulovics Ernő tisztelt képviselővel szemben kiemelt, mely egyébiránt még azon egyes esetben is, melyre alkalmazni kivánta, ellentétben áll épen a javaslattal, melynek elfogadását ajánlja. Ő azt találta, hogy ha a kényszer elvét kimondjuk: a logikai következetesség parancsolja, hogy azt mindvégig foganatositsuk, a végletegig vigyük; de megfeledkezett arról, hogy épen e javaslatban a kényszer elve, habár sokkal szükebb korlátok közt tényleg, bennfoglaltatik. Világos tehát, hogy a mit Dulovics képviselő urnak mondott czáfolatul: épen ugy illik saját javaslatára.

Egyébiránt megvallom, csodálkoznom kellett, midőn a tisztelt államtitkár előadásából egy némelyről értesültem, melyekről eddig azt hittem, hogy a kormány azokat más szinben kivánja föltüntetni.

A tisztelt államtitkár ur emlitette, hogy a jelenleg fönnálló nagy birósági szerkezet mellett kétséges: vajon egyátalában elegendő szakerőt, tekintélyt tudunk-e találni, kik a közjegyző föladatainak megfelelhetnek, ha a közjegyzők hatáskörét oly mértékben szabjuk ki, a minőben óhajtjuk s a minőben szükséges volna, hanem a minőt épen az erőknek-e hiánya folytán elészabni nem lehet Mindezen tisztelt ház tárgyalásaiból, mindazokból, a melyek az egyes körökben, kivált ott, hol a kormány befolyását érvényesithette, ugy emlékszem részemről, hogy épen nem az államtitkár ur volt az, ki a birói kinevezések számának csökkentését, ki a birói állomások kevesebbre szoritását, valami melegen pártolta volna; *(Helyeslés!)* ugy emlékszem, hogy a pénzügyi tekintetek, épen a pénzügyminister erélyes föllépesének következése folytán lett csak annyira megszoritva, mind a mennyire megszoritva van; ugy hiszem, hogy az igazságügyministerium és a tisztelt államtitkár ur, a ki a ministeriumban akkor is igen jelentékeny tényező volt: épen ezen tulságos megszoritás miatt panaszkodtak, ugy emlékszem, hogy a tisztelt igazságügyminister részéről nem a birák számának leszállitása, hanem a birák szaporitása iránt adatott be inditvány, hogy még a legujabb időben is mikor már a pénzügyi calamitás fenyegetőleg állott előttünk: ily inditványok tétettek, ily törvényjavaslatok fogadtatottak el a tisztelt ház által az igazságügyi ministeriumtól. Ugy látom, hogy az igazságügyministerium még egyátalán ma sincs azon tervvel tisztában, a melyek a biróságok létszámának végleges megállapitására vonatkoznak, a melyeket kötelessége elénk terjeszteni; sőt hogy egyátalán nem a csönkkentés áll szeme előtt azon kimutatásokban, melyeket pár nap előtt terjesztett a ház elé. *(Zaj. Helyeslés.)* Ha tehát a tisztelt ház azt látja, hogy az igazságügyi ministerium e tekintetben igy eltér saját előbbi nézeteitől és igy saját alaptervezetével szemben áll: valóban nehéz megfogni, miért ragaszkodik azon előbbi tervhez, annak részeihez, mely mint az államtitkár ur bizonyitja, a jelenlegi alappal, az igazságugy jelenlegi szervezetével, az anyagi jogügy jelenlegi rendezésével egyátalában semmi kapcsolatban semmi összeköttetésben nem áll. De azt mondja a tisztelt államtitkár ur: hozzuk be ez intézményt kis körben, kis számmal, talán hozzá szokik lassanként a nép, talán megérti szükségességét, a mely most, ugy látszik nem nagyon égető; talán akkor lehető lesz szélesebb körben bővebben életbeléptetni. Bocsánatot kérek, de ezen intézményre legkevésbé alkalmazható ezen észjárás, ezen intézmény behozatala legkevésbé történhetik ilyen módon; mert ezen intézmény csak ugy felelhet meg hatáskörének: ha ország szerte életbe léptettetik, és ha hatáskőre mindenüvé kiterjed. Ha csak a kereskedelem központjában léptetjük életbe, csak ott, hol az intelligentia magasabb fokon áll, hol képzettebb ügyvédi kar áll rendel-

kezésünkre, a hol nagyobb mérvben megfelelhetnek a jelenlegi eszközök is az igényeknek: ott nem tagadhatom a közjegyzői intézmény hasznát, de csak azoknak fog nagyobb biztositékot nyujthatni, a kik ugyis biztositják magukat, azoknak, a kik ugyis meg tudják védeni érdekeiket; azoknak azonban, a kik jelenleg sem képesek gondoskodni magukról, kik jelenleg sem képesek magukat kellőleg megvédeni; kik jogtudatlanság, ismerethiány, ügyetlenség-gyámoltalanság miatt a jelenlegi kevesebb biztonságot nyujtó körülmények közt nem képesek magukat kiismerni, a vidék elhagyatottabb részein, kiknek épen érdekében fekszik az uj intézmény: nem lesznek képesek a közjegyzőhöz fordulni, mert ilyen helyen épen nem lesz közjegyző. *(Helyeslés.)*

De továbbá kérdem, még azon aránylag igen megszoritott s a közjegyzői intézmény fölvirágoztatására nézve tulságosan megszoritott, de mégis az intézménynek jellegét megadó kényszer mellett, mely a törvénybe fölvétetett: lehetséges lesz-e a közjegyzőknek ily kevés helyre szoritása; mert azt mondja az 54-ik §.

„A jogügylet érvényességéhez közjegyzői okirat megkivántatik:

a) a házastársak között kötött adásvevési, csere-, életjáradéki és kölcsön-szerződéseknél, valamint egyéb okiratoknál, melyekben egyik házastárs a másik irányában adósságot vállal;

b) házastársak között kötött ajándékozási szerződéseknél, ha az ajándékozott tárgy át nem adatott;

c) a hozomány átvételéről kiállitott elismervényeknél, akár a házastárs, akár más részére állittatik ki;

d) minden jogügyletnél, melyet olvasni nem tudó vakok és siketek, vagy irni nem tudó némák és siketnémák, élők közt kötnek, a mennyiben a jogügylet megkötésénél személyesen közbenjárnak.

A mennyiben a törvény egyéb esetben valamely jogügylet megkötéséhez birói, vagy közjegyzői közbenjárást követel, azon törvényszabályok érintetlenül hagyatnak.“

Vajon lehetséges lesz-e ily kényszer mellett a közjegyzőket oly, kevés helyre szoritani? Hiszen igy némely esetben szerencsétleneket, más esetben oly ügyleteket, melyek mindenkivel közösek, s ép oly gyakran fordulnak elő a házasfelek közti szerződések a nép alsó rétegében, mint a legfelsőbb osztályokban, szinte kiközösitünk. Lehetséges lesz-e ez osztályokat, ugyszólván, törvényen kivül helyezni, midőn nem 5—6; hanem 20—30 mértföldnyi utat kell ily intézkedés tételére megtenniök? Azt hiszem, már ez oknál fogva sem lehetséges, ily tervezet életbelépteté se; s nem lehetséges a közjegyzőségnek, ugyszólván, apró csirából való fölápolgatása, minőt a tisztelt államtitkár ur szándékolt, s minőt szándékolnak kétségkivül igen sokan azok közül, kik e törvényt, ezen alakban a tisztelt háznak ajánlják. *(Helyeslés.)*

Röviden kivánom csak a főbb érveket a tisztelt ház figyelmébe ajánlani, melyek folytán lehetetlennek tartom, hogy ez intézmény e keretben sikeresen ilyen alakban behozassék.

Lehetetlennek tartom azért: mivel tényleg a mai perrendtartás alakzatai, s a mai birósági szervezet mellett, ugyszólván, teljesen gyakorlatiatlan a közjegyzőségnek, mint a tisztelt államtitkár ur biztositotta, azon hatáskört adni, mely ez intézmény fölvirágoztatására, gyökeresitésére mulhatatlanul szükséges. Lehetetlen: mert ha e nélkül a közjegyzői intézményt életbe léptetjük, romot fogunk sorolni az eddigi romokhoz, s egygyel szaporitjuk azon intézményeink számát, melyet rövid idő mulva ismét le kell rombolnunk. Midőn a ház egy tekintélyes bizottsága számos törvényeink fölött hasonló véleményét már jelenleg is a ház elé terjesztette, magunkbaszállás e pillanatában tehát, mikor ugyis minden eddig állott intézményeink reconstructiojáról van szó: nem czélszerü e lejtőn tovább haladni. Én tehát azt hiszem, hogy a jelenlegi pénzügyi viszonyok közt, mikor nemcsak a százezreket, hanem még az ezer forintokat is megnézzük, sőt még a legüdvösebb és a culturális czélokra forditandó költségeket is megszoritani kivánjuk, ilyen kiadást, minőt ez fog az országra róni; — mert, tisztelt ház, az tökéletesen mindegy, akár az állam pénztárán keresztül fizettetnek is a közjegyzői dijak, akár a felek zsebéből egyenesen; *(Ugy van bal felől!)* mert a feleknek tökéletesen ugyan annyiba kerül, — kérdem, hogy ezen esetben czélszerü-e egy puszta experimentumra 400.000 frtot koczkáztatni. És bizonyára, azok is, a kik e kérdéssel foglalkoztak, bevallják, hogy azon költség, mely ebből az országra háramlik: 400.000 frtba mindenesetre belekerül; meglehet azonban, hogy sokkal többe fog kerülni; de kevesebbe semmi esetre sem; mert vegyük föl, tisztelt ház, hogy csak 150 közjegyző fog alkalmazást nyerni, és számitsuk ki, hogy miből és mennyi dijból élhet meg ennyi közjegyző, és hogy mennyit kell nekik keresni, hogy megélhessenek, látni fogjuk, hogy 400.000 frtjába okvetlenül bele fog az országnak ezen intézmény behozatala kerülni. E mellett pedig, midőn azt látjuk, hogy e törvény értelmében behozandó uj intézmény a bíróságok terhén egyátalában könnyiteni nem fog; midőn azt látjuk, hogy ez által meglehet, hogy némelyeknek egy kissé nagyobb biztosságot szerzünk és nekik az üzletet könnyebbé teszszük, de egyátalában semminemü gyökeres átalakitást nem eszközlünk: ily kiadást egy experimentumnak véghezvitelére részemről ajánlani nem tudnék, a miért is a törvényjavaslat ellen vagyok kénytelen szavazni. *(Élénk helyeslés több padról.)*

Csemeghy Károly államtitkár: Személyes kérdésben vagyok kénytelen szót kérni és igérem, hogy nem sokáig fogom a tisztelt ház figyelmét igénybe venni.

Pulszky Ágost tisztelt képviselő ur ellenem azon vádat emelte, hogy én lettem volna az, a ki különösen kiemeltem a biróságok számának folytonos szaporitását, vagy legalább, hogy sohasem szólottam volna ellene.

Bocsánatot kérek, de én akkor, a mikor a birósági szervezet kérdése a ház előtt állott: nem voltam szerencsés a háznak tagja lenni, és igy nem tudom, hogy Pulszky képviselő ur honnan meritette azon meggyőződését, melynél fogva itt a tisztelt ház szine előtt épen engem nevezett meg, és épen reám utalt, hogy én lettem volna a tényező, a szaporitás kérdésében. Akkor egyetlenegy tér volt nyilt előttem, a mely módomban állott, alárendelt ministeri hivatalnoki minőségemben, a közönség előtt nézetemet kifejezni, és e tér, a sajtó volt. Ezen rendelkezésemre álló egyetlenegy téren igenis én voltam az, a ki nyiltan, saját nevem aláirásával idéztem azon tételt, a melyre előbb is utaltam; hogy „sok biróság annyi, mint rosz biróság.“

Én voltam az, a ki a biróságok szervezésénél ezt az elvet az illető tényezőknek figyelmébe ajánlottam, a ki mindig ismételtem, hogy a rendezésnél vigyázni kell arra, nehogy több állomás állittassék föl, mint a mennyit Magyarország akkori helyzetében a meglévő intellectualis erők által betölteni lehetséges.

Tisztelt ház! Nem szólottam volna erről, mert müvelt embernek kellemetlen dolog önmagáról beszélni: ha Pulszky képviselő ur én ellenem e házban nem hozta volna föl azon állitását, a melynek épen az ellenkezője a való. Erre kötelességemnek tartottam megfelelni. (*Helyeslés a jobb oldalon.*)

Pulszky Ágost: Tisztelt ház! Szavaim félremagyarázása miatt kérek szót. (*Derültség.*) Én ugy emlékezem, hogy akkor, a midőn mondottam, hogy az államtitkár ur nem szólalt föl a biróságok szaporitása ellen, nemcsak a biróságok létszámának első megállapitását emeltem ki; hanem mindazon alkalmakról szólottam, mikor már a jelenlegi országgyülés alatt, midőn tehát az államtitkár ur a háznak tagja volt, egyik vagy másik biróságnak egy vagy más törvényszék létszámának szaporitásáról volt szó. (*Igaz! több részről.*)

Hivatkozom a tisztelt házra, szólott-e ez alkalommal szaporitás ellen az államtitkár ur, sőt hivatkozom a bizottságok tagjaira, hogy a tisztelt államtitkár ur, a mint egyébiránt kötelességében is állott, az illető bizottságokban nem védte-e az igazságügyministerium álláspontját. (*Helyeslés a jobb oldalon.*) Azt hiszem, ezzel helyreigazitottam félremagyarázott szavaimat.

Kapp Gusztáv: Tisztelt ház! Azon szónoklatok után, melyeket ezen törvényjavaslat általános tárgyalása alkalmával hallani szerencsénk volt, én igen rövid lehetek.

Én nem ellenzem a közjegyzői intézményt elvileg és általánosan; de az előttünk fekvő javaslatot mindamellett el nem fogadhatom.

Én attól tartok, hogy az igazságügy terén is mináluuk sokkal égetőbb kérdések léteznek, melyek megoldását sürgetni és eszközölni kellene. Ezt bővebben fejtegetni nem kivánom a már mások által mondottak után, és átmegyek a második, szerintem, igen fontos okra. A törvényjavaslat czélja a jogviszonyok szilárditása, a közforgalom, a kézi és gyári iparüzlet és kereskedelem előmozditása és könnyitése. Ezen czél, azt tartom, ezen törvényjavaslat által alig lesz elérve. Ezen javaslat igen lényeges és igen sok pontban eltér azon elvektől, melyeket 1868-ban a nemzetiségek egyenjoguságáról szóló törvény által a törvényhozás fölállitott. Mert épen az ezen törvényben fölállitott elvek nem gátolják, hogy az ország valamennyi polgára szerkesztessen okmányokat azon nyelven, mely neki épen czélszerünek látszik az ő viszonyaira, belföldi vagy külföldi használatra.

Én egyátalában nem tarthatom helyesnek, hogy olyan fontos és kényes kérdésben, minő hazánkban a nyelv kérdése: csak igy incidenter és minduntalan lépésről-lépésre, oly lényeges változások, oly messzevezető eltérések az 1868-ki törvény által megállapitott elvektől eszközöltessenek, hogy ezen ugyis már igen sulyos törvény mindinkább sulyosbittassék. Ép oly kevessé helyeselhetem, hogy ily intézkedések által azon ugyis gyönge iparunk, kereskedelmünk és forgalmunk még inkább gyöngittessék, hátráltassék. Egy harmadik ok az, hogy ezen törvényjavaslatból a dijak szabályozása hiányzik.

Én azt tartom, hogy ilyen szabályozásnak ezen törvényjavaslat mellékletét kellene képezni, nem pedig csak uj megbizást, hogy a minister ur a dijakat tetszése szerint szabályozza. Mert ezen tarifa igen lényeges; például a kényszer kérdésére nézve most előre már kellene tudnunk, milyen dijak lesznek megállapitva; e nélkül én legalább nem birnám megitélni: vajon a kényszert lehetne-e és kellene-e behozni, és ha igen, hogy mily mérvre terjedjen.

Mint már beszédem elején mondám, nem kivánok ismétlésekbe bocsátkozni, s csakis ezen okokat óhajtván a tisztelt ház figyelmébe ajánlani, kijelentem, hogy én az előttünk fekvő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadhatom.

Eötvös Károly: Tisztelt ház! Arra a térre, melyen a közjegyzői intézmények elvileg helyes vagy helytelen volta vitathatnék: lépni nem fogok; (*Helyeslés jobb felől.*) kijelentem, hogy engem

azon indokok vezérelnek ezen törvényjavaslat elfogadásánál, melyeket részben Máday igen tisztelt képviselőtársam, részben pedig Pulszky Ágost már itt fölemlitettek; föntartom magamnak, hogy majd a részletes tárgyalásnál, a hová tartozónak vélem, a közjegyzői kényszerre vonatkozólag nézeteimet bővebben is előadhassam. Ha most mindamellett fölszólalok, teszem azt azért: mert nem óhajtom, hogy némely előttem mondottak, különösen miket Lázár Ádám, Várady és Csemeghy tisztelt képviselőtársaimtól hallottam, megjegyzés nélkül maradjanak.

Lázár tisztelt képviselőtársam különösen ellenzi a közjegyzői intézmény behozatalát azért, mert mint mondja, a már eddig fönálló ügyvédi s a nép által annyira megutált végrehajtói intézménynyel járó költségeken kivül a nép még arra is kényszerittetnék, hogy a közjegyzők számára is fizessen.

Elismerem, hogy az ügyvédek is sokba kerülnek, a végrehajtók, meg a bíróságok is sok költségbe kerülnek; de meggyőződésem az, hogy a ki a közjegyzői intézményt helyesen ismeri, tudni fogja, hogy azok igen sok költségbe népünknek azért kerülnek, mert nincs nálunk helyesen szervezett közjegyzői intézmény, mely ha volna, sem a bíróságok, sem az ügyvédek népünknek oly nagy költségbe nem kerülnének. (*Helyeslés jobb felől.*)

A mely jogügylet a nép által a maga társadalmi viszonyai szerint most megköttetik, megköti azt ezentul is, akár lesz közjegyző, akár nem, és neki költségébe fog az kerülni: akár lesz közjegyző, akár nem lesz; de a különbség az, hogy ha nem lesz közjegyző, ha közjegyző nélkül teszi: roszul köti meg, és azonkivül kiteszi magát a peres, birósági és végrehajtói költségeknek; ha pedig lesz közjegyző és helyesen lesz a közjegyzői intézmény szervezve: a jogügyletet jól fogja megkötni és a bíróságok és a végrehajtók nem fognak költségbe kerülni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Azt állitja Lázár képviselő ur, hogy elismeri, hogy a rendezett jogviszonyu államokban czélszerü is lehet a közjegyzői intézmény; de miután nálunk rendezett jogviszonyok nem léteznek: nekünk sem nem czélszerü, sem nem szükséges a közjegyzői intézmény. Én azt hiszem, tisztelt ház, hogy ezen észjárást vagy okoskodást elég egyszerüen ismételni, hogy képtelensége önmagától bebizonyuljon.

Ha még ott is czélszerü és még ott is szükséges a közjegyzői intézmény, a hol már rendezettek a jogviszonyok sok és különböző okoknál fogva, mennyivel czélszerübbek és szükségesebbek azok nálunk, a hol a magánjogi viszonyok csakugyan nem rendezettek?

Azt mondja Lázár Ádám, hogy az igazságszolgáltatás érdekei különösen nem is követelik a közjegyzői intézménynek fölállitását. Nem tudom ugyan szorosan véve, mit ért a tisztelt képviselő ur az igazságszolgáltatás érdekei alatt.

Bizonyos tekintetben igaza lehet, de átalánosságban, ha mi az igazságszolgáltatás érdekei alatt nemcsak azon érdekeket értjük, hogy a bíróság elé vitt pereket minél jobban, gyorsabban és minél olcsóbban elintézhessük, hanem azon érdekeket is értjük, hogy a társadalom meg ne rekedjék attól, hogy minden lépten-nyomon bíróságra szoruljon, ha ezen érdekek alatt az igazságszolgáltatásnak különösen egyszerüsitését is értjük: akkor kétségtelen, hogy a helyesen rendezett közjegyzői intézmény még az igazságszolgáltatás érdekeire nézve is fölötte szükséges.

Várady Gábor tisztelt képviselőtársam — és igen sajnálom, hogy ezen érvet tőle kellett hallanom, — igen szellemdus hasonlatban a közjegyzői intézmény behozatalának munkáját a gazdaságban előforduló tollfosztás munkájával hasonlitotta össze, és azt mondá, hogy akkor, midőn a huszonegyes bizottság és az ország átalános közvéleménye a közigazgatás rendezését, a költségek leszállitását, az államháztartás egyensulyának helyreállitását, a pénzügyi állapotok megszilárditását követeli: mi a közjegyzői intézmény fölött tanácskozunk, és más sürgős munkát nem találunk magunknak, mint egy ilyen sem sürgős, sem égetően szükséges intézmény fölállitásáról gondoskodni: akkor ez nem egyéb, mint bizonyos esetekben a gazdasági életben a tollfosztás. Hogy igaz-e vagy nem, röviden csak pár szóval akarok válaszolni.

A jó közigazgatás rendezését, az államháztartás egyensulyának helyreállitását joggal követeli a a huszonegyes bizottság és az ország közvéleménye; hogy a jó közigazgatás rendezésére mennyivel bir befolyással a helyesen szervezett közjegyzői intézmény: erre nézve csak röviden akarok szólani. A hagyatékok rendezését mi például bizonyos mértékben a közjegyzőkre akarjuk bizni, hogy a hagyatékok rendezése körül minők a viszonyok hazánkban jelenleg, tudja mindenki, ki a gyakorlati életben körültekintett.

Nemrégiben, hogy magamnak alapos informátiot szerezzek, hat járásbiróság ügyforgalmát vizsgáltam meg személyesen, és azt tapasztaltam és nem csináltam belőle titkot illető helyen sem, hogy a hat közül csak kettő képes arra, hogy a hagyatéki ügyeket currensben tartsa; a hat közül négy pedig nemcsak a közelebb mult évekből, hanem nyolcz-tiz évről hátralékban tartja a hagyatékokat részint azért, mert a hagyatéki eljárás olyan, a milyen, s a melyre nem akarok most kiterjeszkedni, részint a munkaerő, a személyzet létszámának elégtelensége miatt. Azt merem mondani: gondoskodjék az állam arról, hogy a hagyatékok rögtön elintéztessenek, gondoskodjék az állam arról, hogy a telekkönyvi

és átalában a birtokokra vonatkozó jogok mind evidensek legyenek: akkor az összes közigazgatási költségeknek felét bizvást kitörölhetjük; mert ha a társadalmi életnek e két alapja, a magánjog és az öröklés, biztositva van a jogok terén és biztositva van a közhitelü okiratok terén: akkor a közigazgatás fele el van intézve, akkor a közigazgatási költségek felére nincs szükség. És ez nagyon egyszerü.

A hagyatékok elintézésével például összefügg a jogilletékek kiszabásának kérdése. A jogilletékek kiszabása roppant fontosságu financziális kérdés. Körülbelől harmincz millióra megy száma, — ha jól emlékszem — azon illetékeknek, melyek ki vannak szabva, de nincsenek kifizetve; de azt hiszem, sokkal tetemesebbre megy azok száma, melyek ki sem szabhatók, mert a hagyatékok elintézve nincsenek. (*Élénk helyeslés.*) Azon nép, mely megszokta az állam iránti kötelezettséget elmulasztani és elmulasztathatja azért, mert nincsen módja és alkalma az állam közegeinek, hogy a jogilleték tisztába hozassék: az azután elmulaszthatja kötelességét az egyenes adóknál és kötelezettségeinek egész sorain mindvégig: mert azt hiszi, hogy az állam iránti kötelezettségeinek teljesitésétől egyátalában meg lehet szabadulni.

Várady Gábor tisztelt képviselőtársamnak azt mondanám, ha itt volna, hogy igenis a pénzügyi administratio terén a jogilletékek kiszabásánál a közjegyzői intézmény, ha helyesen van fölállitva, már nagy előnyt mutat föl. A pénzügyi administratio igen nagy részét, a jogilletékek kiszabását és behajtását a helyesen szervezett közjegyzői intézmény, már elvégezte.

De nemcsak ezt végezte el. A hagyatékok, ha nincsenek rendben, az illető örökösök, vagy azok, a kik a hagyaték iránt igényt támasztanak, valóban nem tudhatják, hogy a hagyaték melyik részben Péteré, melyik részben Pálé? Azt mondom, tisztelt ház, hogy attól az embertől, a ki nem tudja, hogy azon föld, mely apjáé, vagy az örökhagyóé volt, övé-e vagy másé: nem lehet várni, hogy adóját hűségesen és rendesen lerója; nem lehet várni attól az embertől, hogy azon földet ugy mivelje, mint azt a közgazdászat érdekei követelik; nem lehet várni, hogy azon föld után járó közmunka tartozást, és azon föld községi terheit kellően teljesitse és viselje, mert hisz nem tudja, hogy holnap nem lesz-e másé a föld, de még azt sem tudja, hogy ma az övé-e. Tényleg valóban nem is az övé.

Vannak biróságok, hol egy decennium óta a hagyatékok nincsenek rendezve. Ezzel a rendszerrel és szervezettel, melylyel mi most birunk az igazságügy terén, jogállapotunkat rendezni nem fogjuk soha, kivált azon, szerintem, helyes nisus mellett, mely pénzügyi gazdálkodásunk és pénzügyi állapotunk megszilárdulása végett okvetlenül szükségesnek tartja a személyzeti létszám netáni reductioját. Ezzel mi országos állapotainkat consolidálni nem fogjuk soha: szükséges, hogy gondoskodjunk más irányban való intézkedésekről. Eddig arról gondoskodtunk, — és ez mutatja a fölülről lefelé való épitést, — hogy a perek, ha támadnak, ugy a hogy, roszul elintéztessenek; de arról gondoskodni még nem jutott eszünkbe, hogy a perek támadása megelőztessék.

Ismétlem, alkalmat veszek magamnak a részletes tárgyalásnál, a hol a közjegyzői kényszer tüzetesen szóba jő, részletesen nyilatkozni; most Várady Gábor tisztelt képviselő urnak egy megjegyzésére akarok még válaszolni. Ő azt mondja, hogy nem égetően szükséges a közjegyzői intézmény fölállitása, mert hosszu időre, sok évre lesz szükség, mig a nép a törvénynyel, és a törvény által megállapitott intézménynyel megbarátkozik. Én oly erős logikával gondolkozó férfiutól, mint Várady tisztelt képviselő ur, azt vártam volna, hogy oly következtetést vonjon, hogy miután igy is több időre lesz szükség, mig a nép az intézménynyel megbarátkozik, tehát állitsuk föl ez intézményt minél előbb. Ő azonban azt mondá, hogy miután ugyis sok időbe kerül: tehát vele ne siessünk. Ezt nem értem.

Csemeghy tisztelt képviselőtársam különösen oly állitással lépett itt föl, mely nagy mértékben elméleti ugyan, és nem is egészen tartozik a főnforgó kérdésre; hanem mivel ő ebből nevezetes consequentiákat vont le, azért akarok állitására megjegyzést tenni.

Előrebocsátom, hogy tisztelt barátom Pulszky Ágost Csemeghy tisztelt képviselő ur nyilatkozatát olyannak tekintette, mintha az átalában az igazságügyministerium nyilatkozata volna. Meglehet, hogy Pulszky tisztelt barátomnak van igaza; de én nem hiszem, és szeretem hinni, hogy Csemeghy tisztelt barátom nyilatkozata nem egyszersmind az igazságügyminister ur véleménye. Én legalább részemről azon nézetben vagyok, hogy a közjegyzői intézmény hatáskörének kiterjesztését az igazságügyminister ur nem utasitja el oly határozottan.

Csemeghy igen tisztelt képviselő ur azt mondá, hogy a közegek jósága a szervezet jóságának próbaköve. Ez más szóval azt teszi, hogy a milyen emberekre van bizva valamely intézmény végrehajtása: oly jó, vagy oly rosz azon intézmény. Igy elméletileg ez nem áll, gyakorlatilag azonban elismerem: sok tekintetben igaz. Elméletileg nem igy áll a dolog, különösen ezen kérdésnél; mert ha mi oly szoros incompatibilitást hozunk be a közjegyzőségre, a milyent behozni szükséges, s a milyent behozni szándékozunk is: akkor ki kell terjeszteni a közjegyzők hatáskörét. Én az incompatibilitás te-

tekintetében még tovább mennék, mert azt akarom, hogy a közjegyző képviselő se lehessen.

Ha kényszer hatáskört nem adunk a közjegyzőnek: akkor ezen intézmény előre el van ítélve, s akkor oly embereket, kikre a dolgot nyugodtan lehet bizni, nem fogunk kapni, s a közjegyzői intézmény nem lesz egyéb, mint politikai, financialis és socialis rokkantak kórháza; mert mivel a tisztességes emberek és átalában azok, a kikre a dolgot rá lehetne bizni, távol fogják magukat tartani oly közjegyzőségtől, melynek határozott hatásköre nincs; ennélfogva mindazok, a kik az ügyvédi, birói vagy financialis, sőt a juridicai téren is képtelenekké váltak be: alkalmasaknak fognak tekintetni a közjegyzőségre. Ez esetben ily elemeknek adunk tért a nép kizsákmányolására. A nép ugyan idővel észre fog jönni; de egy áldásos intézményt az alatt tönkreteszünk, és utját bevágjuk annak, hogy magánjogi viszonyaink a biróságon kivüli ügyek rendezése által megszilárdittassanak. Már pedig a bíróságokat én erre alkalmasaknak nem tartom; hanem igenis a megelőző igazságszolgáltatási intézményeket, ezeknek pedig legtöbbjeként én a közjegyzői intézményt ismerem, és ezeknek legtöbbjeként a civilisatio története ezt tüntette ki, igy tartom egyedül alkalmasnak. Ezért fogadom én el a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául. (*Helyeslés.*)

Horánszky Nándor: Tisztelt ház! Ismerve azon kötelességet, melylyel a tisztelt képviselőház becses idejének, szives türelmének, különösen a tanácskozás ily előrehaladott stádiumában tartozom, nem szivesen szólalok föl, és pedig annál kevésbé, mert megvallom, hogy az átalános tárgyalásban résztvenni nem is kivántam; de mert a beadott különvéleménynek egyike, tudniillik a jegyzői kényszer az előttem fölszólalók mindenike által a vitába belevonatott; mert ugy látom, hogy ezen különvélemény sorsa, habár nem is szavazás által, de a vélemények előrevaló megnyerése által most az átalános tárgyalásnál el lesz döntve; mert végre a képviselőháznak ma, vagy akkor, midőn ezen kérdés tárgyalás alá kerül, becses idejét igénybe kell vennem: méltóztassanak megengedni, hogy azt most tehessem, és lehető rövidséggel igénybe vehessem a tisztelt ház szives figyelmét s türelmét annak indokolására, hogy a központi bizottság előterjesztését pártolom, s a különvéleményt el nem fogadom.

Mindenekelőtt kijelenteni kivánom azt, hogy a különvéleménynek veszélyes, s egyes következményeiben a jog s tulajdon biztosságát megtámadó szerkezetének s szervezetének vitatásába bocsátkozni ezuttal nem akarok; föntartom ezt magamnak akkorra, ha ezen különvélemény elfogadtatik s részletes tárgyalás alá kerül. Szólok a kérdéshez elvileg, vagyis ahhoz, hogy a telekkönyvi joghatálylyal összekötött jogügyletek egy részére, vagyis arra, mely tulajdonjog szerzésére, vagy korlátozására vonatkozólag a kényszer kimondassék-e vagy nem? És itt, tisztelt ház, megvallom, töltünő nekem, hogy azok is, kik a különvéleményt pártolják: a telekkönyvi joghatálylyal összekötött jogügyeknek csak egy részére kivánják alkalmazni a kényszert. Megvallom, hogy gondolkoztam fölötte: vajon mi lehet ennek az oka, és megvallom, hogy nem tudtam magamnak megfejteni, mert jogügylet és jogügylet között, annak fontosságát tekintve, különbséget nem ismerek, substratuma tekintetében igenis van különbség, de ha ezen körülményre akarjuk a kényszer elvet alapitani: ugy azt nemcsak a tulajdon, hanem a zálog szerzésére is be kellett volna hozni; épen azon körülmény, hogy a két egyformán fontos és telekkönyvi joghatálylyal összekötött jogügyletnek csak egyikére kivánják kiterjeszteni: arról győzött meg engem, hogy azok, kik a különvéleményt elfogadják, nincsenek tisztában ezen intézmény horderejéről, és tartanak azon következményektől, melyek igazságszolgáltatásunkat fenyegethetik, ha az ma megállapittatik; mert meg vagyok győződve, hogy az igazságszolgáltatási viszonyainkat nemcsak nem javitaná, hanem roszabbá tenné. Méltóztassanak megengedni, de kénytelen vagyok kifejezni, és bocsánatot is kérek a kifejezésért, de hamarjában jobbat nem találok, fölületességnek tartanám, ha a különvélemény ugy elfogadtatnék, a mint az beadatott; mert az nemcsak a hozandó törvények következményei tekintetében lehetne káros, hanem csökkentené azon bizalmat, mely kell, hogy a törvényhozás iránt meglegyen: az tudniillik, hogy a törvényhozás hivatásának magaslatán áll.

Ha mi a jegyzői kényszert megállapitjuk, másrészről pedig megengedjük azt, hogy a jogügyletek 8 napon belül a telekkönyvnél bármikor bemutathassanak, ha mi telekkönyveknél, — azon szerződésekre nézve, melyek telekkönyvi joghatálylyal vannak egybekötve, csak a tulajdon lappal gondolunk, ellenben a teheralappal keveset: akkor, tisztelt ház, ezen vád alól megmenekedni nem fogunk. Azt mondám az imént, hogy ma ama jegyzői kényszernek ezen jogügyletekre való behozatalát hibásnak, az igazságszolgáltatásra nézve veszélyesnek tartom; mert igenis, ha telekkönyvi törvényünk átalakitttatik ugy, mint az más államokban van; átalakitatik továbbá a szerint, mely szerint maga ezen törvény is első részében az ugynevezett külön betétek szerzéséről szólva elfogadott, ha maga az intézmény kezelése egyszerüsittetik: igenis elkövetkezik az ideje annak, hogy az alakszerüség iránt is intézkedjünk.

De ne feledjék el azok, kik mindig más államok példájára hivatkoznak, hogy nálunk a telekkönyvi jogszerzés birói judicium tárgya, és azon garantia, melyet a birói itélet nálunk nyujt: azt más or-

országokban kétségtelenül azon formaságokban kellett keresni, a milyenekben ott a törvényben megállapittatott.

Több oldalról fölhozatott itt, vagyis inkább szellőztetett igazságszolgáltatási viszonyaink roszasága. Megvallom, igazságszolgáltatási bajainkat én is számosaknak és sulyosaknak ismerem, és én ennek okát nemcsak abban keresem, hogy igen kevés még az, a mit e tekintetben helyeset tettünk; hanem keresem abban is, hogy az eddigi alakitásokban sok hiba van, igen sok az, a minek még ujjászervezésre van szüksége.

És bár én elismerem azt, hogy e tekintetben a müvelt Európa nemzetei közt igen kevés az, a mit mi ujat alkothatunk; de nem ismerhetem és nem ismerem el azt, hogy a mi más államokban az ottani viszonyok szerint jó: az ugyanazon szerkezetben, ridegségében alkalmazva nálunk helyes volna. *(Helyeslés.)*

Én, tisztelt ház, a haladásnak vagyok hive; de azt tartom, hogy az ország ügyeinek e téren előbbrevitele mellett számot vessünk a létező viszonyokkal, és a törvényeket ne a theoria, hanem az élet számára csináljuk. Ebből indulva ki, a különvélemény ellen szólok; mert ha ez a jegyzői kényszer elvét megállaptani akarja, és másrészről megengedi azt, hogy ezen szerződések jogérvényesen közjegyzői hitelesités nélkül is megköttethessenek: szerintem nem tesz egyebet, mint a perekre több anyagot teremt, tágabb kaput nyit a perlekedésre. Vegyük a dolgot ugy, a mint van. A városokban a müvelt polgárok a közjegyzői intézményt, ha ki nem mondjuk is a kényszert, igénybe veszik; a vidéken a társadalom kevésbé müvelt polgárai elmennek a maguk falusi jegyzőihez, s mert azok is ezen szerződést jogérvényesen megköthetik, nem fogják elutasitani az illetőket a királyi közjegyzőkhöz, hanem szépen zsebre teszik, és óvakodni fognak azon költségtől és fáradságtól, a melylyel neki és még talán két, vagy ujabb másik két tanujának távolfekvő vidékről leendő behozatalával járni fog. Ez a gyakorlat. *(Helyeslés.)*

Azt méltóztattak mondani, hogy a telekkönyvek rendezése szempontjából fontos, — különösen Dulovics Ernő s még többen, Máday képviselő ur is hangsulyozta ezt; — én magam is elismerem, tisztelt ház, mert a gyakorlatból volt alkalmam meggyőződni, hogy Magyarországon a telekkönyvvezetés rendkivül elhanyagolva van; de arról is meg vagyok győződve, hogy bármiféle kényszer-rendszabály alkalmaztassék e tekintetben, még épen azok, kiknek érdekében behozni akarjuk, tudniillik a társadalom kevésbé müvelt polgárairól fölügyelet által gondoskodni nem fogunk, czél éretni nem fog; erre az egyedüli mód a fölügyelet, hogy az illetők szerzett jogukat telekkönyvileg valósággal keresztül is vigyék, és itt nem kényszer-rendszabály által lehet, hanem ugy, mint a katasternél, hogy addig, mig a telekkönyv át nem iratik: az adót ők fizetik, — gondoskodni, és hiszem, hogy ez által a telekkönyvi keresztülvitel is lehetőleg biztositatni fog. Fölhozatott, és igen sok oldalról hangsulyoztatott, s megvallom, fontos érvnek is tartom, hogy ha mi a kényszer elvét nem állapitjuk meg: akkor a közjegyzői állás nagyon alárendelt lesz, nem nyujtván anyagilag oly előnyt, a mely előidézze, hogy oly közegeket kapjunk, a minőt kapnunk érdekünkben áll.

Erre, tisztelt ház, azt lehetne mondani, hogy valamely törvény alkotásánál a törvényhozást egyátalában nem vezetheti azon nézet, hogy valakinek kenyeret adjon. Ez fontos érv nem lehet; azt, hogy kellő számu alkalmas közegeket kapjunk, igy is, ugy is a szervezet mikénti keresztülvitele fogja biztositani, s azt hiszem, hogy ha e tekintetben valami bajtól tartani lehetne: akkor épen a kényszert nem kellene kimondani; mert hogy ha a kényszer elvét kimondjuk: akkor, a mint — helyesen mondta egyik ellőttem szóló képviselőtársam, — kellő számu jegyzőkről is gondoskodjunk; mert kényszert alkotni s az illető polgároknak meg nem adni a lehetőséget arra, hogy ezen kényszer közegét igénybe is vehessék: nem következetesség; és én magam is attól tartok, hogy kezdetben, mig ezen intézmény magát meg nem ismertette, alkalmas jegyzőket nem fogunk kapni. Ezen körülmény is arra indit engem, hogy szavazatomat a különvéleményre ne adjam.

Gondoskodjunk törvénykezésünk átalakitásáról, egyszerüsitéséről, a mint azt a törvénykezésnek organikus összeköttetése megkivánja; továbbá időt kell engedni arra, hogy az intézmény bele-élje magát a jogéletbe, s akkor azt hiszem, be fog következni, hogy erről komolyan gondolkodjunk.

Én részemről, csak ezen körülményre voltam bátor a tisztelt ház türelmét igénybe venni és kijelentem, hogy a törvényjavaslatot átalánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom; a különvéleményre sem most, sem a részletes tárgyalásnál nem szavazok. *(Helyeslés.)*

Matolay Etele: Tisztelt ház! Én is azon kezdem, mint előttem szólott tisztelt képviselőtársam kezdte, hogy nem volt szándékom az átalános vitában szólani; csupán Eötvös képviselőtársam beszéde ösztönzött arra, hogy fölszólaljak. Ő ugyanis azon álláspontot vévén birálat alá, melyet Várady képviselőtársam jelzett, s melyhez, előre is kimondom, legközelebb állok, megbotránkozni látszott azon, hogy e törvényjavaslatnak Várady tisztelt képviselő ur oly csekély fontosságot tulajdonitott, és azt mondja, hogy ha egyéb nem, csak a hagyatéki tárgyak rendbehozatala által a közjegyzőségnek azon

sikere lesz, hogy a közigazgatási költségek felét ki lehet kerülni.

Én azt hiszem, hogy tisztelt képviselőtársam tulságosan vérmes reményt táplál. Nem akarom tagadni azt, hogy a közjegyzőségnek, mint jogi intézménynek, lehet jó hatása arra nézve, hogy a hagyatéki tárgyak ne maradjanak oly hátrányban, s ez által a közvetlen illetékek hamarabb befolyjanak, s igy közvetve az állam-kincstárra nézve is lehet jó hatása; de hogy oly nagyszerü hatása lenne, azt még csak képzelni sem tudom.

Egyébiránt megvallom, mint már érintettem is, hogy ámbár szavazatommal hozzájárulok ezen törvényjavaslatnak átalánosságban leendő elfogadásához, a majd alább jelzendő föltétel mellett; nem vagyok még sem az iránt képes ugy lelkesülni, mint Eötvös képviselőtársam lelkesül. Én igazat adok Várady tisztelt képviselőtársamnak, kit Eötvös képviselőtársam némileg félreértett, ugy fogván föl annak szavait, hogy mivel a népben nem érzik ennek hiányát, vagyis nem nyilatkozik nagy kivánság iránta, azért nem fontos ezen törvényjavaslat mentől előbbi megszavazása, s azért nem igérhetünk magunknak sikert belőle. Ő azt hiszem, nem csupán a köznépet értette; hanem értette az átalános közönséget.

Legyen róla meggyőződve Eötvös képviselőtársam, hogy hiába hozunk oly törvényt, melyre nézve a közönség mintegy megérve nincs, melynek szükségét nem érzi, mely iránt vágyat nem táplál, mert az olyan törvényben mentől kevesebb lesz az életrevalóság.

Ha azonban már fölszólaltam, mielőtt szavazatomat, mint már jeleztem, bizonyos föltétel mellett indokolnám, legyen szabad Csemeghy államtitkár ur egy állitására választ adnom. Ő, Dulovics barátomnak válaszolva, azt mondja, hogy a közjegyzőt nem lehet megbizni hagyaték tárgyában a perre utasitás kérdésével; mert azt mondja, hogy ott arról is kell intézkedni, melyik fél lépjen föl a másik ellen mint fölperes, ettől pedig az is függhet, melyik fél nyerje meg a pert. Ez, szerintem, nemhogy Dulovics ellen lenne érv; de inkább megforditva ő mellette szól, mert ha a biró határozza meg azt, melyik fél lépjen föl a perrel: ez annál inkább érv arra, hogy a birótól független elem vegye át az ügyet, hogy a biró ne preoccupálja magát. Pulszky képviselőtársam többi közt egy oly ellenvetést hozott föl e törvényjavaslat ellen, mely, szerintem, nem egészen igazságos. Ő azt mondja, hogy e szerint csak a városokra, a kereskedelmi, iparos és intelligens elemekre lesz szoritva a közjegyzőség.

Átalában én is hozzájárultam a jogügyi bizottságban ahhoz, hogy az eredeti szövegezésből hagyjuk ki azon rendelkezést, melynélfogva minden járásbiróság területén egy közjegyző legyen, mi teljes meggyőződésem szerint veszélyeztetné ezen intézményt; azonban sehol nincs meghatározva, hogy közjegyző csakis a nagy városokban legyen, és hogy tulajdonképen csak a kereskedői, vagy nem tudom miféle elemeknek szolgáljon a közjegyzői intézmény. Ellenkezőleg egyenesen a ministeriumra van bizva, hogy ő nevezzen ki annyi közjegyzőt, a mennyi működhetik, és csak oda nevezzen ki, a hol látja, hogy egy közjegyző czélszerüen működhetik.

Áttérek szavazatomnak rövid indokolására. Épen azért, mert, bár nem tartom ezen intézményt oly égető szükségnek, a melyet a közvélemény követel és sürget, hanem tartom mégis olyannak, a mitől némi javulást várhatunk, megszavazom átalánosságban a törvényjavaslatot; de kivánom azt, hogy ha már ezen intézményt behozzuk: hozzuk be ugy, hogy meggyőződésünkhöz képest tökéletes legyen. Előre is bátor vagyok kijelenteni, hogy ha bizonyos javitások, a melyeket a részleteknél annak idejében javaslatba hozandok, el nem fogadtatnak: a harmadszori fölolvasásnál ellene fogok szavazni. *(Helyeslés bal felől.)*

Horn Ede: Én is elfogadom e törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául, és megvallom, hogy semmiképen nem gondoltam azt, hogy valamiképen szükséges lesz indokolni szavazatomat; hanem azok után, a miket több oldalról hallottam, kénytelen vagyok egy-két rövid észrevétellel reflektálni az elmondottakra.

Első sorban legyen szabad Várady Gábor tisztelt képviselőtársam észrevételére röviden felelnem. Ő azt állitotta, hogy nem nagyon égetően szükséges a szőnyegen lévő törvényjavaslat, hogy ez csak tollfosztás, hogy az ország más dolgokat vár tőlünk.

Én is beismerem, hogy volnának sokkal sürgősebb és égetőb ügyeink; sokkal czélszerübb lett volna, ha a kormány most már ezekkel lépett volna a ház elé; de minthogy, ugy látszik, a kormány nem kész ezen javaslatokkal, és minthogy ennek következtében, ha az előttünk fekvő javaslatot nem tárgyalnók: ma ismét semmittevésre volnánk kárhoztatva, azt gondolom, hogy ezzel foglalkozni mégis sokkal jobb.

Igaz, hogy az ország más valamit várt tőlünk; de van egy, a mit semmi esetre nem vár, és ez: a semmittevés, vagyis, hogy hat hónapi szünetelés után ismét pihenjünk. *(Élénk helyeslés.)* Ez egymagában is elegendő ok volna arra, hogy ezen törvényjavaslattal foglalkozzunk. Én azonban nem ismerhetem el azt, hogy ezen törvényjavaslat valóban oly jelentéktelen legyen, mint a minőnek azt több oldalról mondják.

Pulszky tisztelt képviselőtársam főkép azért utasitja vissza a törvényjavaslatot, mert egyrészről azt mondja, hogy e törvényjavaslat egész igazságügyi szervezetünk keretébe nem illik, és addig, mig egész igazságügyünket ujonnan nem szervez-

zük, ezen törvényjavaslatnak sem lehet haszna; másrészről pedig azt állitja, hogy, miután a kormány maga is beismeri, hogy a közjegyzőséget most nem lehet egész teljességében ugy szervezni, hogy az öszhangzásban legyen igazságügyi szervezetünkkel, inkább semmit se tegyünk.

Én, tisztelt ház, ezen észjárással semmikéz sem tudok megbarátkozni. Ez volt Magyarországnak és az országgyülésnek régi hibája, s ezen hibának igen rosz következményei voltak. A hiba abban állott, hogy mindég csak nagyszerü óriási dolgokat akartunk végezni, s minthogy ezt nem tudtuk, inkább semmit sem tettünk. *(Helyeslések.)* Azt gondolom, ezen rosz politikának következménye szerényebb észjárásra kényszeritheti az országgyülést is, és ha egyszer a világot nem tudjuk sarkaiból kiforgatni: akkor kevesebb, szerényebb munkával is megelégedhetünk.

Egyébiránt, mint mondtam, semmiképen el nem ismerhetem, hogy oly jelentéktelen volna ezen törvényjavaslat. Igaz, azt mondják, hogy tán viszonyainkhoz nem illik; vannak égetőbb szükségek; elismerem, de szabadjon arra is figyelmeztetnem, a mit tisztelt előttem szóló is hangsulyozott, hogy a közjegyzőség nem oly nagy ujitás, mely csupán előre haladott, nagyon művelt államokra illik. Sőt tény az, s azt hiszem, ezen tény a mi viszonyainknál mindenesetre figyelemreméltó, hogy a közjegyzőség azon országban, hol legjobban virágzik, Franciaországban, hét százados tartammal bir, s tán az egyedüli intézmény a mult századokból, melyet az uj forradalom utáni Franciaország átvett s föntartott; oly hasznosnak s üdvösnek bizonyult az be több századokon át.

Én azt hiszem, hogy ezen intezmény mindenesetre a mi viszonyainkhoz is illik, és nem kell hosszu évekre halasztani ennek behozatalát.

Azt is mondják, hogy talán a mostani pénzügyi zavarokkal ez nem fér össze, mert nagyobb költséget igényel; részemről átalában nem igen tartom helyesnek azt, hogy mi egy idő óta, bármily kérdés merüljön föl: ezt azonnal a pénzügyi bonyodalmakkal akarjuk összefüggésbe hozni. Igaz, a pénzügyi zavaroknak igen nagy fontosságuk van; de nem hiszem, hogy egész munkásságunkat, egész figyelmünket ebben kellene concentrálni. Lehet e mellett más valamit is keresztülvinni, és más valamivel is foglalkozni; sőt azt gondolom, hogy még akkor is, ha a pénzügyi zavarokra vagyunk tekintettel: ez csak serkentő ok lehet arra, hogy a közjegyzői intézményt megteremtsük.

A jó pénzügyi politika, azaz a pénzügyi bajok mellőzése nemcsak abban volna keresendő, hogy más pénzügyi törvényeket, más adótörvényeket teremtsünk; én azt gondolom, a pénzügyi zavarok enyhitését az által is elő lehet segiteni, ha a nép szerzőképességét, adóképességet, gazdagságát emeljük. Ezen törvényjavaslatot pedig, mint a legfontosabbaknak egyikét tekintem azok közt, melyek viszonyaink rendezésére, az igazságügy szervezésére, és az által a népszervezési és adózási képességének emelésére vannak irányozva.

Csak egy pontra vagyok még bátor figyelmeztetni. Ha van körülmény, mely képes a pénzügyi zavarokat az által mellőzni vagy legalább enyhiteni, hogy a népességnek adózó képességét emelje: ez mindenesetre a hitel javitása.

Részemről pedig meg vagyok győződve arról, hogy a közjegyzőségnek behozatala az ingatlan hitelt mindenesetre nagyon elő fogja mozditani, nagyon meg fogja szilárditani. Nem szükséges a tisztelt házat emlékeztetni arra, mert mindenki tudja, főként a ki a vidéken jár, hogy nemcsak 50—60 percentet fizetnek ingatlan hitelért, hanem 100—120 percentes követeléseket is tábláznak be ingatlanokra. Ez oly botrányos s szerencsétlen helyzet, hogy egyetlen alkalmat sem szabad elmulasztanunk, mely ezen bajnak elháritására szolgálhatna. A közjegyzőség pedig, nézetem szerint, egyike lesz azon eszközöknek, melyek ezen bajnak véget fognak vetni. Ezen okból, és nem akarván azokat ismételni, mik több oldalról mondattak előttem: szintén elfogadom a részletes tárgyalás alapjául a törvényjavaslatot, föntartván magamnak a részleteknél egyik vagy másik pontra nézve előadni észrevételeimet. *(Helyeslés jobb felől.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a mai ülést bezárom. Legközelebbi ülés holnap délelőtt 10 órakor.

(Az ülés végződik d. u. 1 1/3 órakor.)

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATO.

A kövérnyomatu számok az üléseket jelölik, melyben az illető személyek működnek, vagy az illető ügyek előfordulnak, a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai és beszédei kezdödnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.

A dószabályozásról szóló törvényjavaslatról s a különvéleményről a központi bizottság jelentése **191.**
Az alapok és alapitványok megvizsgálására kiküldött bizottságba egy tag megválasztására a szavazatok beadatnak **211.** a megválasztott tag nevének kihirdetése **212.**
Almásy Sándor 31, 43, 226, 288, 329.

Babes Vincze kiadatása iránt a mentelmi bizottság jelentése **191.**
Babes Vincze interpellál a pancsovai választás tárgyában, melyre a kormány azonnal válaszol **192.** 12, 34, 72, 298.
Bakcsi Ferencz a föloszlatott székely huszárezredek lóbeszerzési alapjainak tárgyában ismételve interpellálván, arra azonnal válasz adatik **260.** 272, 273, 351.
Bartal György 247, 248. képviselői állásáról lemond **217.**
Batta Andor 226.
Batthyány Ferencz gr., a főrendiház jegyzője 233, 244, 360.
Batthyány Zsigmond gr., 384.
Bánó József 247, elnök **218, 221.**
Bányatörvényről javaslat adatik be **195.**
Becze Antal 83, 292, kiadatása tárgyában a mentelmi bizottság jelentése **221.**
Beliczay Rezső 194.
Belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslat végleg megszavaztatik **191.** a főrendiház közli e törvényjavaslaton tett módositásait **207.** e módositások átalánosan és részletesen tárgyaltatnak **215.**
Berényi Ferencz gr., 302.
Beőthy Ákos 11, 361.
Beőthy Algernon jegyző **191. 221.**
Beőthy Lajos 207.
Bézsán Mihály előadó **121.**
Bittó Béni előadó **191, 192. 193, 194.**
Bittó Kálmán előadó **214. 215.**
Bittó István elnök **191—213, 215, 216,** lemond az elnökségről **217.** ministerelnök 341, 345, 349, 355, 378, 381, 382.
A bizottságokban megürült helyekre uj választások rendeltetnek **222.**
Bobory Károly 4, 69, 80, 209, 220, 225, 226, 254, 384.
Boér Antal 68, 236, 291.
Boltizár József végleg igazoltatik **191.** 11, 200, 271.
Borlea Zsigmond határozati javaslatot ad be a 21-es bizottság részére utasitásul a nemzetiségek nyelve érdekében **207.** 236, 285, 303.
Bothos Kálmán 38.
Brosz Móricz föntartással igazoltatik **194.**
Bujanovics Sándor 298.
A büntettesek kiadásáról Nagybrittania és Irland egyesült királysággal kötött államszerződésről szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **209.** szentesités alá terjesztetik **215.**

Csanády Sándor 35, 42, 47, 110, 171, 254, 264, 311, 325, 329, 372, 374.
Csáky Gyula gr., 55.
Csáky Tivadar gr., 149.
Csch Károly 320, 322.
Csemeghy Károly 262, 263, 264, 333, 334. 393, 399.
Csengery Antal 199, 205, 236.
Csernátony Lajos interpellál a választási törvényjavaslat iránt **192.** 11, 12, 74, 110, 143, 212, 265, 283, 285, 349. kérdést intéz az elnökséghez a husvéti szünidő iránt **217.** 373, 383.
Csiky Sándor 32, 38, 45, 72, 160, 215, 284, 287, 316, 337.

Dálnoky Barna 4.
Dániel Ernő előadó **192, 194, 195, 202, 211, 212, 214, 215.**
Dániel Pál 151, 306.
Degré Alajos 236.
Dekány Gusztáv 135.
Dekány Károly 325.
Delegatiók összehivásáról kir. leirat bemutatása **217,** tárgyalása **218,** tagjainak megválasztása **219,** neveik kihirdetése **220,** a főrendek által a delegatióba megválasztott tagok nevei közöltetnek **221.**
Dessewffy Aurél gr., a főrendiház jegyzője 311, 378.
Dobsa Lajos 222, 326, 348.
Doda Traján megbizólevele **193,** fentartással **197,** végleg igazoltatik **206.**
Domahidy István 245.
Dulovics Ernő 11, 386, 389.

Eber Nándor 375.
Eder István szabadságidőt kap **192,** kiadatására vonatkozó iratok közlését kéri a királyi ügyészség **221.**
Egyetemi klinikáról szóló törvényjavaslat beadatik **191.**
Elnökké Perczel Béla megválasztatik **218.**
Eötvös Károly előadó **191,** 31, 63, 66, **195, 197, 198, 201. 202,** 307, 399.
Ernust Sándor 185.

Fabriczius Károly 361, 375.
I. Ferencz királyért gyászistenitisztelet tartásának bejelentése **213.**
Forgács Antal gr., 202, 220, 378.
A földadó szabályozásáról szóló törvényjavaslat átalában tárgyaltatván, részletes tárgyalása megkezdetik **192,** a módositott szakaszról a központi bizottság jelentése **193,** a törvényjavaslat tárgyalása tovább foly **193,** tárgyalása befejeztetik **194,** végleg elfogadtatik **195,** a főrendiház módositványai közöltetnek **221.**
Földváry Miklós 4, 201.

A gabona és hüvelyes vetemények ideiglenes vámilletékéről szóló törvény szentesitve kihirdettetik **218.**
Galgóczy Sándor 84, 201.
Gál Mihály egy ház kibérlése s adóbehajtások iránt interpellál s választ sürget egy régibb interpellátiójára **219,** 361, 362.
Gersich Pál föntartással igazoltatik **194.**
A gazdasági bizottság bemutatja a költségvetést január hóra **191,** elfogadtatik **192,** február hóra **207,** elfogadtatik **208,** martius hóra **217,** elfogadtatik **218,** april hóra **221,** elfogadtatik **222.**
Ghyczy Kálmán végleg igazoltatik **191.**
Ghyczy Kálmán 4, 97, 173, 232, 256, 356, képviselői állásáról lemond **217,** uj megbizólevelének bemutatása **221,** föntartással igazolása **222.**
Ghyczy Kálmán pénzügyminister 378, 381.
Gorove István 80, 81, 135, 378, 383.
Groisz Gusztáv halála bejelentetik **221.**
Gubody Sándor 250.
Gull József interpellál a szász nemzeti egyetemhez intézett belügyministeri rendelet tárgyában **210,** 278, a kormány válaszol **211,** 294, 295, ugyanazon tárgyban határozati javaslatot tesz **215,** 307.
Gullner Gyula 198, interpellál a birák és birósági hivatalnokok rangfokozatai iránt kiadott ministeri rendelet tárgyában **207,** 238, 260, 310.
A gyalui koronauradalom kiváltásáról törvényjavaslat adatik be **207.**
Győrffy Gyula lemond **221.**
A győr-sopronyi vasut tárgyában tett interpellatióra a kormány válaszol **219,** .

Hajdu Ignácz 85.
Halassy Gyula 84, 351.
A határőrvidéki törvénykezés ujjászervezési költségeinek födözéséről szóló törvényjavaslat átalánosan és részletesen tárgyaltatik **215.**
A határőrvidék ujjászervezése folytán fölmerült költségek födözéséről szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **216,** szentesités alá terjesztetik **219.**
Határozati javaslatok sorjegyzékének bemutatása **191, 199, 214.**
Házmán Ferencz 303.
Hedry Ernő 112, 162, 348.
Helfy Ignácz 78, interpellál az egyetemi oktatás elleni panaszok miatt **198,** 85, 134, 151, 156, 186, 191, 263, 325, 329, 334, 356, kérelmet intéz az uj pénzügyministerhez, ismertesse meg pénzügyi politikája vezérelveit **218,** erre Ghyczy Kálmán válasza **218,** 381.
Az 1872. évi hetedik törvényczikk a) 20-ik és b) 10. czimének módositásáról szóló törvényjavaslat végleg elfogadtatik **216.**
A hitelmaradványoknak a pénzügyminister által fölhasználásáról szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **209,** szentosités alá terjesztik **215,** kihirdettetik **218.**
Hodossy Imre előadó **219.**
A honvédelmi törvényjavaslat előleges tárgyalására bizottság választatik **216,** neveik kihirdettetnek **217,** a bizottság megalakulása bejelentetik **219.**
Horánszky Nándor megbizólevelének bemutatása **198,** fentartással **200, 212,** 351, 402.
Horn Ede a közös hadügyministerium által kezelt hadi fölszerelések tárgyában interpellál **191,** interpellál a sorsolási kölcsön tárgyában, melyre azonnal választ nyer **212.**
Horn Ede 7, 162, 168, 228, 298, 300, 404.
Horváth György halála bejelentetik **191.**
Horváth Gyula megbizólevelének bemutatása **208,** igazolása és beosztása **215,** végleg igazolása **216.**
Horváth Lajos 81, 378.
Horvátországi képviselők megbizóleveleiknek bemutatása **191.**
Hunyady László gr. 4.
Husvéti ünnepek miatt az ülésezések elnapolása **220.**
Huszár Imre a pancsovai választási események iránt interpellál, melyre azonnal válasz adatik **191.**
Huszár Imre 4, 6, 67, 72, 76, 236, 337, jegyző **218, 219, 220.**
A huszonegyes bizottságnál a gyorsirók használata megengedtetik **191,** jelentést tesz az albizottság munkálatának beterjesztése tárgyában **219,** a bizottság munkálata beterjesztetik **220.**

Az igazságügy állásáról a minister jelentésének bemutatása **218.**
Az incompatibilitási bizottság működésének elhalasztása **196.**
Interpellatiók és inditványok sorjegyzékének bemutatása **191, 214.**
Inséges vidékek fölsegélése tárgyában Tisza Kálmán inditványára a pénzügyi bizottság jelentése **204,** elfogadtatik **208.**
Irányi Dániel interpellál a föinőttek oktatása és az Ausztria és Magyarország közti vámszövetség tárgyában **194,** 55, interpellál a birósági s más hivatalnokok fizetéseiknek letiltása tárgyában **195.** 69, 72, 81, 210, Irányi Dániel által a vám- és kereskedelmi szövetség káros hatása iránt tett interpellatióra a kormány válaszol **204,** 222, 231, a főnőttek oktatása ügyében ismétlőleg interpellál **207,** 244, arra válasz **208,** 252, 261, 264, 265, 330, 343, 367.
Ivánka Imre 45, 348.

Jankovich Miklós 374.
Január havi interpellatiók, törvényjavaslatok és sorjegyzékek bemutatása **199.**
Jeney József 304.
A jogügyi bizottság bemutatja jelentését a gyakorlati birói vizsgáról szóló törvényjavaslat **207,** a főváros pesti részének telekkönyvezéséről szóló törvényjavaslat **210,** az ügyvédi rendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában **211,** a jogügyi bizottságba egy tag választására a szavazatok beadatnak **211,** a megválasztott tag nevének kihirdetése **212,** jelentést tesz a váltóhamisitás esetében, — a járásbiróságnak a telekkönyvi ügyekben követendő eljárásról szóló törvényjavaslatok felől **215,** jelentést

tesz a vaspályák által okozott halál vagy testi sértések iránt adandó kártérítésről szóló törvényjavaslat tárgyában **219.**
Justh József 73.
Kajuch József 40, 49, 303.
Kállay Ákos 68.
Kállay Ödön 209, 215.
Kapp Gusztáv interpellál az erdélyi Királyföld rendezése iránt **210,** 279, 399.
Karolina Augusta cs. királynéért tartandó gyászmise bejelentése **204.**
A katasteri fölmérésről szóló törvényjavaslaton tett módosítások tárgyaltatván, az előbbi szövegezés elfogadtatik **195.** a főrendiház által tett módositásokkal az osztályokhoz utasittatik **215.**
Az erdélyi katonai kórházak után 1873—74-re fizetendő bértöbbletek födözésére szükséges póthitelről szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **209.** szentesités alá terjesztetik **215.** kihirdettetik **222.**
Kautz Gyula 221, 375.
Keleti marhavész elleni intézkedésekről törvényjavaslat adatik be **195.**
Keleti vasut függő adósságainak rendezéséről törvényjavaslat adatik be **165.** a pénzügyi és vasuti bizottságok jelentése a különvéleménynyel együtt **196,** a központi bizottság jelentése **197,** az általános tárgyalás megkezdetik **198.** tovább foly **199—201,** névszerinti szavazással az általános tárgyalás befejeztetvén. részletesen tárgyaltatik és elfogadtatik **202,** harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **203.** szentesités alá terjesztetik **205.** kihirdettetik **206.**
Kemény Gábor 304.
Kemény István báró, 269.
Kemény Mihály 55, 94, 195.
Kerkapoly Károly 32, 43, 45, 51, 60, 152, 154, 168.
Kérvények bemutatása **191—200. 202—222.**
Kérvények XXXI. sorjegyzékének elintézése **191.** a XXXII-nek bemutatása **192.** elintézése **194,** a XXXIII. sorjegyzék bemutatása **195.** a XXXIV. sorjegyzék bemutatása **200.** a XXXIII. sorjegyzék 1—23. sorszámu kérvényei elintéztetnek **202.** a XXXIII. sorjegyzékből a 24. számu kérvényről a bizottság véleményének tárgyalása befejeztetik **203,** a XXXIV. elintéztetik **204.** a XXXV. sorjegyzék bemutattatik **206,** elintéztetik **207,** a XXXVI. sorjegyzék bemutatása **208,** elintézése **210.** a XXXVII. sorjegyzék bemutatása **211.** elintézése **213,** a XXXVIII. sorjegyzék bemutatása **214,** elintézése **216,** a XL. sorjegyzék bemutatása **217.**
Késmárky Károly megbizólevelének bemutatása **191.** végleg igazolása **204.**
Khuen gr. szabadságidőt kap **197.**
Királyi Pál 307.
Kiss János 222, 287.
Kondorossy György 298.
Korizmics László 19. 37, 187, 367.
A kormány beadja a következő törvényjavaslatokat az egyetemi klinikáról **191,** a közönséges büntettesek kiadása iránt a Nagybritanniával kötött szerződésről **192.** a telekkönyvi ügyeknek a járásbiróságoknál hármas tanácsban tárgyalása iránt **212.**
Az uj kormány bemutatása **217.**
Kosztics Lázár 192, interpellálván a pancsovai választási zászlók tárgyában, a kormánytól választ nyer **208,** 248, 250, e tárgyban határozati javaslatot ad be **210,** 273, 274, 307, 352, interpellál a pancsovai küldöttség eljárása iránt **218.**
Kovách László előadó **191, 192,** 40, **221, 222.**
Kozma Parthén 74. 78.
Az 1873-iki költségvetésre pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló törvényjavaslat szentesités alá terjesztetik **215.**
Az 1872-ik évi költségvetési tulkiadások födözéséről szóló törvényjavaslat szentesités alá terjesztetik **219.**
Könyvtári bizottságba egy tag választása elrendeltetik **213,** a választás megejtetik **214,** P. Szathmáry Károlynak e bizottságba megválasztása kihirdettetik **215.**
A közjegyzőségekről szóló törvényjavaslatról a jogügyi bizottság jelentése. különvéleménynyel **197,** e törvényjavaslat átalános tárgyalása megkezdetik **222.**
A közmunkatanács 1873. évi működéséről jelentés mutattatik be **218.**
Közös költségvetésre 1872. és 1873-ra pótlólag fizetendő összeg födözéséről szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **209.**
A központi bizottság bemutatja jelentését az 1872. évi közösügyi költségek pótfödözéséről; az 1872-ben fönmaradt hitelmaradványoknak 1873-ban igénybe vételéről és rendkivüli kiadások födözésére szükséglendő póthitelről; az erdélyi kórházak szükségeinek födözéséről; a gabona és hüvelyes termények vámilletékeinek megszüntetéséről; az 1873. évi közösügyi költségeknek pótösszege födözéséről; a Nagy-Britanniával a közönséges büntettesek kiadásáról szóló törvényjavaslatok iránt **207,** mindezen törvényjavaslatok átalánosaa és részletesen tárgyaltatván, elfogadtatnak **208,** bemutatja jelentését a Svéd- és Norvégországgal kötött kereskedelmi és hajózási szerződés, — a Portugalliával kötött consulsági szerződés, — az Oroszországgal kötött postaszerződésről szóló törvényjavaslat tárgyában **211,** mindezen törvényjavaslatok elfogadtatnak **212,** a méter-mértékről szóló törvényjaveslatról a bizottság jelentést tesz **212.** a királyi közjegyzőségről szóló törvényjavaslatról **213,** a Norvégországgal kötött kereskedelmi és hajózási, a Portugalliával kötött consulsági s az Oroszországgal kötött postai szerződésekről szóló törvényjavaslatok véglegesen elfogadtatnak **213,** a belvizek levezetéséről szóló törvényjavaslatban a főrendiház által tett módositásokról, — a magyar határőrvidék ujjászervezése folytán fölmerült költségekről. — az 1872. VII. törvényczikk 20. a) és b) szakasza némely czimében s rovataiban tett tulkiadás födözéséről, a gyakorlati birói vizsgákról szóló törvényjavaslatok felől **214.** az országos statistika szervezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában **218.**
Kubinyi Ödön megbizólevelének bemutatása **215,** végleg igazoltatván, beosztatik **218.**
Kvassay László előadó **207. 208.**
László Imre 68.
Lázár Ádám kiadatása iránt a mentelmi bizottság jelentése **191.**
Lázár Ádám 169, 259, 260, 263, határozati javaslatot ad be a talmácsi, szelistyei és törcsvári uradalmak rendezése tárgyában **210.** 277, 301, interpellál a nagyszebeni Teréz-árvaház ügyében **215,** 309, 322, 324, 332, 351, interpellál a közforgalmi értékpapirok tárgyában s erre azonnal válasz adatik **219,** 364. 365. 391.

Lehoczky Egyed 201.
Levéltári nyugták bemutatása **198, 221.**
Lukács Béla 271, 303.
Lükő Géza 326, interpellál a hagyatéki ügyekben **216.**
Madarász József 44, 201, 222, 224, interpellál az ország hitelügye tárgyában **207,** 241, 289, 382.
Máday Sándor 390.
Majoros István az egyetemi épületre vonatkozó árlejtések iránt interpellál **191,** erre választ sürget **194,** a kormány válaszol **198.**
Majoros István 8, 44, 56, 92, 93.
Matolay Etele előadó **215,** 378, 403.
Matuska Péter előadó **211,** 303.
Máriássy Béla a Sebes folyó szabályozása iránt interpellál **191,** a kormány válasza **200.**
Máriássy Béla 4, 26, 27, 41, 42, 136, 188.
Máriássy Kálmán 236, 351.
Máttyus Aristid 100, 111, 187, 335, lemond **217.**
Mednyánszky Sándor 84.
Mentelmi bizottság jelentése Lázár Adám és Babes Vincze kiadatása tárgyában **191,** mely tárgyaltatván, a bizottság véleménye elfogadtatik **195,** bemutatja jelentését Becze Antal kiadatása tárgyában **221.**
A méter-mérték behozataláról törvényjavaslat bemutattatik **195,** átalánosan és részletesen tárgyaltatik **215,** harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **216,** szentesités alá terjesztetik **219.**
Mihályi Péter jegyző **192, 193,** előadó **193, 194, 195, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 272, 217.**
Miletics Szvetozár 193, 223, 225, 227. 250, 251, 280, 349, interpellál a szerb congressus iránt **217.**
Ministeri kinevezésekről királyi leirat és kinevező oklevél bemutatása **217.**
Mocsáry Lajos megbizólevelének bemutatása **212,** föntartással igazolása és beosztása **218,** végleg igazoltatik **220.**
Mocsonyi Sándor lemond **221.**
Molnár Aladár előadó **206.**
Molnár Antal 272, előadó **213,** 304, **214, 216, 217.**
Móricz Pál 63.
Nagybritanniával a büntettesek kiadása iránt kötött szerződésről törvényjavaslat nyujtatik be **192,** szentesitve kihirdettetik **218.**
Nagy György 16, 21, 29, 31, 37, 40, 66, 204, 325.
Nehrebeczky Sándor 205..
Nikolics Sándor 258, 260, 320, 321.
Norvég- és Svédországgal kötött hajózási és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről törvényjavaslat adatik be **195.**
A magyar kincstár nyugdij-álladékáról előterjeszti az államszámvevőszék jelentését s erre a minister-tanács észrevételeit **216.**
Ocskay István szabadságidőt kap **215.**
Oláh Gyula törvényjavaslatot ad be a középoktatásról **207,** 236, 381.
Orbán Balázs báró a görgényi erdő- és legelőjegy tárgyában interpellál **207.** 243, 269, 352, interpellál a Teleki-könyvtár alapitványai ügyében **218.**
Az Oroszországgal kötött postaszerződésről szóló törvényjavaslat szentesités alá terjesztetik **219.**
Országos gyüjtemények szerzése iránt kiküldött bizottság jelentésének bemutatása **212,** ezeknek föntartásáról szóló jelentésének bemutatása **218.**
Paczolay János 11, 39, 43, 50, 72, 77, 81, 135.
Patay István 55, 83, 172, 223, 374.
Pauler Tivadar igazságügyminister 14, 87, 90, 133, 244, 262. 263, 273, 300, 301, 324, 332, 355, 365.
Perczel Béla 68, 272, 310.
Perczel Béla elnök **214, 217, 218—220, 222.**
Péchy Jenő interpellál néptanitók részére fölnőttek oktatása czimén járó dijak tárgyában **375.**
Péchy Manó gr., 271.
Péchy Tamás 23, 41, 45, 57, 66, 67, 134, 200, 224, 255, 310, 323, 324, 373, 376.
Pissuth István 135.
Pólya József 10.
Popovics Jenő 188.
Poroszországgal kötött postaszerződés beczikkelyezéséről törvényjavaslat adatik be **195.**
Portugalliával kötött consularis szerződésről törvényjavaslat adatik be **195,** szentesités alá terjesztetik **219.**
Prileszky Tádé 306.
Prónay Dezső báró megbizólevelének bemutatása **191,** föntartással **194,** végleg igazolása **204, 218.**
Pulszky Ágost 41, 45, 49, 52, előadó **193,** 64, 197, 229, 250, 396, 399.
Pulszky Ferencz interpellál a Dirittó olasz lap postán küldése eltiltása miatt **210,** 279, 284, 295, 347, inditványa elfogadtatik **219,** 368.
Rádl József-féle jótékony alapitványokról a belügyminister számadása 1867—1871-ről **207.**
Radó Kálmán előadó **207, 208, 217, 218.**
Rátonyi János 378.
Remete Géza 241.
Román Sándor 77.
Sachsenheim Albert 235.
Schmausz Endre 181, előadó **207, 215.**
Sebes folyó szabályozása iránt Máriássy Béla interpellál **191.**
Sennyey Pál báró 235, szabadságidőt kap **222.**
Simonyi Ernő 51, kérdést intéz a ház elnökéhez a törvényhatóságok uj fölosztása tervezetét fölmutató földabrosz német fölirata iránt, s arra választ nyer **194,** 56, a keleti vasutra vonatkozó iratok iránt a vasut egyes szakaszainak forgalma és jövedelme tárgyában interpellál 79, 81, 87, 112, 123, 129, 133, 154, 174, 180, 182, 183, 188, 190, 210, 220, 224, 230, 231, 253, 255, 258, 262, 263, 266, 283, interpellál rendjellel kitüntetés iránt **215,** 308, 317, 320, 333, 343, 347, 351, 371.
Simonyi Lajos báró, 186.
Solymossy Bálint 42, 222, 281, 291, 355, interpellál **218.**
Somssich Pál 181, interpellál az inséges vidékek segélyezése tárgyában, s a kormány válasza **202.**
Stanescu Vincze 75, kiadása kéretik **215,** 359.
Az országos statistikának szervezéséről törvényjavaslat adatik be **195.**
Steiger Gyula 191, 228, előadó **210.**
Stoll Károly 44, 47, 50, 52, 67, 247, 304.
Stramm Lipót föntartással **194.**
Svéd- és Norvégországgal kötött hajózási és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről törvényjavaslat adatik be **195,** szentesités alá terjesztetik **219.**
Szabadhegyi Antal 222.
Szakácsi Dániel 11.
Szapáry Gyula gr., belügyminister 5, 33, 182, 192, 195, 200, 211, 220, 244, 249, 250, 292, 384.
P. Szathmáry Károly 84, 314, 361.
Szavazatszám kiigazitása **203.**
Szederkényi Nándor megbizólevelének bemutatása **191,** föntartással 194, végleg igazoltatik **198,** 327, 328,

interpellál a kormányválság tárgyában s arra azonnal válasz adatik **216.**
Szeniczey Ödön jegyző **195, 196, 197, 204. 210. 211, 212, 213, 214, 215, 222.**
Szende Béla honvédelmi minister 259. 280, 310. 384.
Szeniczey Elek 136.
Szentpály Jenő előadó **196.** 348.
Szentimrey Elek 136.
Szercsics Pál megbizólevele **192.**
Széll Kálmán 4, 55. előadó **204.** 257, **208. 220.**
Szentesitett törvények hirdettetnek ki 1) Nagybritannia és Irlanddal a közönséges bünttettesek kiadása iránt kötött szerződésről, 2) a pénzügyministeriumot illető 1872. évi hitelmaradványoknak 1873-ban fölhasználásáról. 3) a gabona és hüvelyes veteményeknek ideiglenes vámilletékéről, 4) az 1872. évi közös költségekre fizetendő pótösszegről, 5) az 1873. évi közös költségekre fizetendő pótösszegről **218.** az erdélyi katonai kórházak bértöbbletek födözéséről; a méter-mértékről **222.**
Szilágyi Dezső 141, 143, 145, 168. 191.
Szlávy József ministerelnök 12, 14, 46, 48, 52, 54, 69, 94, 106, 110, 111, 134, 178, 189, 190, 208. 214, 234, 245, 254, 255, 258, 261, 263, 268, 300, 328.
Szomjas József 361.
Szőgyény László előadó **191, 194, 197. 206. 204, 206, 207. 208. 210. 211. 215. 218. 222.**
Sztekovich János föntartással **194.**

A tanügyi bizottság beadja jelentését a középtanodai oktatásról s a tanuló ifjuság katonai és fegyvergyakorlatáról szóló törvényjavaslat tárgyában **206.**
A tanulmányi alapok megvizsgálására kiküldött 15-ös bizottság az egyetemi alapok és alapitványok megvizsgálásával is megbizatván, egy tag választása a jövő ülésre határoztatik **210.**
Tarnóczy Gusztáv 36. 39.
Taray Endre 298, 351.
Tavaszy Endre 30, 38, 39, 224, 230.
Tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról törvényjavaslat adatik be **195.** a központi bizottság beadja jelentését **216.**
Tisza Kálmán 21, 31, 37, 40. 48, 54, 58, 77, 81. 138, 178, 180, 182, 183, 191. 197, 216, 220. 246, 251. 264, 265, 267, 286, 291, 338, 346, 349, 369.
Tisza Lajos szabadságidőt kap **217.**
Tisza László az egykori székely huszárlovasság ló- és ruhapénz-alapja tárgyában interpellál **207.** 242, 298, 321.
Tombor Iván 77.
Torma Károly alelnökké megválasztatik **219.** 374.
Toszt Gyula előadó **197. 213, 222.**
Törvényjavaslatokat terjeszt be a kormány: a méter-mérték behozataláról; a keleti marhavész elleni intézkedésekről; a tengeri kereskedelmi hajók lajstromozásáról; a bánya-törvényről; az országos statistikának szervezéséről; az osztrák-magyar monarchia és Poroszország közt kötött posta-szerződés beczikkelyezéséről; a Portugalliával kötött consularis szerződésről; a Svéd- és Norvég királysággal kötött hajózási és kereskedelmi szerződés beczikkelyezéséről; a magyar keleti vasut függő adósságainak rendezéséről **195.** a vaspalyák által okozott halálozások és sértések kártéritésének kötelezettségéről; a váltóhamisitás esetében követendő eljárásról; a hamis és vétkes bukások eseteiben követendő eljárásról **207,** a gyalui koronauradalom kiváltásáról **207,** a közös hadsereg, hadi tengerészet és k. honvédség egyéneinek ellátásáról **215,** a fizetési meghagyásokról **218,** a honvédelmi ministerium házépitési költségeinek födözéséről **222.**
Tövvényjavaslat sorszerinti tárgyalása tüzetik ki az osztályok részére **204.**
Trefort Ágost közoktatási minister 8, 56, 91. 92, 251, 272, 300.
Trifunácz Sándor 68, 70.
Az 1872. évi VII. törvényczikk némely czimeinek és rovatainak tulkiadásai födözéséről szóló törvényjavaslat átalánosan és részletesen tárgyaltatik **215.**

Ugron Gábor 283, 324.
Ujévi üdvözletért ő felségének köszönete bejelentetik **191.**

Urményi Miksa 78, 81, 326, interpellál a győr-sopron-ebenfurti vasutvonal munkálatainak folytatása tárgyában **216.** 366. 372, 373.

Választási törvényjavaslat iránt Csernátony Lajos interpellál, melyre azonnal válasz adatik **192.**
Vállyi János 40.
A gabonára és hüvelyes terményekre rótt vámilletékek ideiglenes megszüntetéséről szóló törvényjavaslat harmadszor fölolvastatván, végleg elfogadtatik **209,** szentesités alá terjesztetik **215,** kihirdettetik **218.**
Várady Gábor 52, 69, 81, 244, 246, 248, 253, 268, 272, 290, 323, 324, 348, 395.
Vécsey József báró, 248, 328.
Vécsey Tamás a képviselőségről lemond **212,** föntartással njból igazoltatik **222.**
A véderőről szóló törvényjavaslat lásd honvédelmi.
Vidliczkay József 38, 213, interpellál utasok holmijának vasuti hivatalnok által megmotozása tárgyában **219,** 363.
Vizsolyi Gusztáv 291.
Vrbansich Ednard föntartással 194.

Wächter Frigyes jegyző **204, 205, 208, 209, 216,** 384.
Wodianer Albert 221, 291, 298.

Zámory Kálmán 347, 348.
Az 1872. évi zárszámadásra a számvevőszék által tett észrevételekre a kormány beadja ellenészrevételeit.
Zichy Antal interpellál az orthodox és neolog zsidó községek irányában elfoglalt állás tárgyában **207,** 42, 236, 238.
Zichy József gr., földmivelés- és kereskedelmi minister 69, 86, 135, 222, 223, 227, 230, 315, 320, 321, 322, 365.
Zichy Manó gr., két havi szabadságidőt kap **221.**
Zmeskal Mihály 269.
Zsedényi Ede 62, 69, 80, 95, 110, 145, 177, 221, interpellál a bécsi világkiállitás ügyében **207,** 241, 271, 307, 323, 325, 366, 372.
Zsivkovics János 169.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
328.4391 H891ON C001 1872:9
Orszaggyules Kepviselohazanak naploja :
3 0112 087735822